M. TVLLII

CICERONIS OPERVM

TOMVS. QVINCTVS

Continens

Orationum Volumen Tertium.

&

In ipſum Paulli Manutij Commentarium.

AD. SERENISSIMVM

FRANCISCVM. MEDICEM

MAGNVM

ETRVRIAE. DVCEM.

CVM. PRIVILEGIIS

VENETIIS. CIↃ IↃ XXCIII

Apud Aldum.

INDEX ORATIONVM

quae hoc volumine continentur.

XXXII.	Pro P. Sextio	4
XXXIII.	In Vatinium interrogatio	80
XXXIV.	Pro M. Coelio Rufo	94
XXXV.	Pro L. Cornelio Balbo	114
XXXVI.	De Prouincijs conſularibus	130
XXXVII.	In L. Calphurnium Piſonem	146
XXXIIX.	Pro T. Annio Milone	172
XXXIX.	Pro C. Rabirio Poſthumo	197
XL.	Pro M. Marcello	215
XLI.	Pro Q. Ligario	227
XLII.	Pro Deiotaro rege ad C. Caeſarem.	240
XLIII.	In M. Antonium Philippica I.	255
XLIV.	In eundem Phil. II.	267
XLV.	In eundem Phil. III.	294
XLVI.	In eundem Phil. IV.	305
XLVII.	In eundem Phil. V.	309
XLIIX.	In eundem Phil. VI.	323
XLIX.	In eundem Phil. VII.	328
L.	In eundem Phil. VIII.	333
LI.	In eundem Phil. IX.	340
LII.	In eundem Phil. X.	344
LIII.	In eundem Phil. XI.	350
LIV.	In eundem Phil. XII.	359
LV.	In eundem Phil. XIII.	365
LVI.	In eundem Phil. XIV.	377

IN· ORATIONEM · CICERONIS
PRO · P · SEXTIO.
PAVLLI · MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

P. Sextius, cum, Lentulo & Metello cos. tribunus pl. eſſet, omnem vim tribunatus ſui ad Ciceronem patriae reſtituendum maximo animo contulit. eius conatibus cum P. Clodius, qui Ciceronem vrbe expulerat, homo ſeditioſus, ac turbulentus, obſiſteret; factum, vt IIX. *Kal. Feb. inter eos, qui Ciceroni fauebant, & Clodianos magna pugna, armatis vtrinque hominibus, committeretur. eo nomine, anno poſt, Marcellino, & Philippo cos. P. Sextio M. Tullius Albinouanus detulit nomen, eumq. lege Lutatia de vi apud M. Aemilium Scaurum praetorem poſtulauit. defenſus Sextius cum ab alijs tum a duobus praeſtantiſſimis oratoribus, Q. Hortenſio, & M. Tullio Cicerone, atque abſolutus eſt. itaque ipſe Cicero lib.* II. *ep. ad Q. Fr. Sextius, inquit, noſter abſolutus eſt* III. *id. Mart. &, quod vehementer interfuit reip. nullam videri in eiuſmodi cauſſa diſſenſionem eſſe, omnibus ſententijs abſolutus eſt. Exſulauit tamen poſtea hic ipſe Sextius: quo crimine condemnatus, pro certo dici poſſe non arbitror: puto tamen, quod a Pompeio aduerſus Caeſarem ſtetiſſet: id quod conſtare poteſt vel e lib.* VII. *epiſt. ad Atticum quidquid ſit, certe, niſi poſt interitum Pompeij, non exſulauit. exſtat epiſtola, qua ei Cicero conſolationem adhibet, lib.* V. *earum, quae familiares nominantur.*

DE. GENERE. ET. STATV ORATIONIS. PRO. SEXTIO

CAVSSA P. Sextij, quia continet accuſationem & defenſionem, eſt in genere iudiciali: quia vero partem habet honeſtatis, & turpitudinis; in ea genere parte ſita eſt, quam rhetores dubiam & ancipitem nominarunt. turpitudo patebat in eo; quod Sextius armatorum multitudine contra leges in publico vſus erat: honeſtas in eo, quod, multis ante vulneribus acceptis, vitam ſuam, ne vim iterum eandem pateretur, neceſſario praeſidio munierat. pugnat igitur cum turpitudine honeſtas: vtra vincat, apud iudices quaeſtio eſt. Quod ad ſtatum pertinet, cum de nomine controuerſia ſit, quia vim fuiſſe accuſator ait, defenſor negat, ſtatus eſt is, qui definitiuus appellatur. quod ſi quis cauſſam Sextij non ad definitiuum, ſed ad generalem ſtatum reuocet: hic, vt quidem ego ſentio, non omnino nihil viderit. cum enim in ipſam rei naturam diligenter inſpicio; facile fit, vt in hac cauſſa generalem ſtatum eſſe putem: quia, cum de Sextij facto conueniat; quale ſit, quaeritur, iuſtum ſcilicet, an iniuſtum: quam generali ſtatu contineri quaeſtionem nemo neſcit. Et quoniam hic ſtatus duas in partes diſtribuitur, iuridicialem hic agnoſco: quia, cum Sextius aequũ & rectum fuiſſe dicat, praeſidium vitae aduerſus vim comparare; aequi & recti natura quaeritur. Rurſus, cum iuridicialis in abſolutam, & aſſumptiuam diuidatur: hic, excluſa abſoluta, locũ habet aſſumptiua: quia res ipſa per ſe ſatis eſt infirma, ſed defenſione nititur extrinſecus petita. Aſſumptiuae autẽ eam partẽ intelligo quae dicitur remotio: quia factum reus nõ negat, ſed crimen a ſe remotum in P. Clodium transfert. Cum vero in purgatione tria cõſiderentur, imprudentia, caſus, & neceſſitas: neceſſitatis partem Sextius aſſumit: cum ſe, neceſſitate coactũ, armatorum hominũ praeſidio vſum eſſe confirmet. quid enim faceret, cum in templo Caſtoris multis vulneribus cõciſus, ac pene occiſus vitam non iure & legibus, ſed vi & armis aduerſus inimicorum audaciam ac furorem tuendam eſſe didiciſſet? Eſt igitur Sextij cauſſae ſtatus generalis, iuridicialis aſſumptiuus, ex conceſſione, cum purgatione per neceſſitatem. quod ſi ad Hermogenis doctrinã, ſane in hoc genere praeclaram, reſpiciamus: ſtatus erit qualitatis: quia de qualitate rei, vtrum iuſta fuerit an iniuſta, conſideratur. erit autem in qualitate ἀντιστάσει: quia Sextius vniuerſum factum in ſe ipſum refert, cum ſe quidem armis vſum eſſe dicat, verũ ob eam cauſſam quae iuſtiſſima eſt, vt ſalutẽ ſuã vitamq. ſeruaret.

DE. EXORDIO. ORATIONIS

EXORDIA oratoribus in genere demonſtratiuo libera ſunt, in deliberatiuo & iudiciali non ſunt, ſed cauſſis deſeruiunt, & a cauſſarum vi ac natura ducuntur. & quia cauſſarum plura genera ſunt, inde fit vt exordiorum plura quoque genera naſcantur. cauſſa Sextij eſt in genere iudiciali, & eſt huius generis in ea parte, quae anceps appellatur. In ancipiti cauſſa, cũ honeſtas & turpitudo ſibi inuicem aduerſentur, a beneuolentia ſumitur exordium. cũ enim, vt dixi, turpitudo & honeſtas verſentur in cauſſa; eaeq iudicis animũ diuerſe trahant: addendae ſunt vires honeſtati, quo plus ad commouendũ ac perſuadendũ valeat. fit autẽ firmior honeſtas cauſſae, ſi cũ iudicis beneuolẽtia cõiungitur. nã cũ iudicis animus, dubia quadam turpitudinis honeſtatiſq. ſpecie diſſimiliter affectus, neutrã in partem propendeat; facile, ſi quid ad alterutram acceſſerit momenti, commouebitur. cũ vero inter eas rationes, quae ad conciliandã beneuolentiã valent, minime omnium ea ſit imbecilla quae a rei perſona proficiſcitur: nihil enim reo poteſt eſſe optabilius, quã vt iis, a quibus iudicatur, carus ſit: propterea de quattuor locis, vnde comparatur beneuolentia, eo primũ vtitur Cicero qui eſt omniũ vtiliſſimus, maximeq. neceſſarius. Et quoniã nõ ſatis eſt ſi a perſona rei beneuolentiã quaeramus, ſed ab iis ipſis rebus quaerere debemus, quae inter praeclare facta maxime excellunt: hoc ipſũ quoq. acutiſſimi orator ingenij & vidit facile & obſeruauit. nã cũ recte facta poſſint eſſe quamplurima, cũque inter haec ipſa nihil praeſtantius habeatur, quã de patria bene mereri: optimã ac perfectiſſimã cõparandae beneuolentiae rationẽ iniuit, cũ a commemoratione beneficiorũ, quae Sextius in remp. contulit orſus eſt. Iã, cũ eiuſdem generis nõ omnia beneficia ſint; quod erat omniũ maximũ, id nominauit. eſt autem omnium maximũ ipſa reip. ſalus; atque libertas: quã duobus in locis exordij ſui Cicero, primũ tecte, deinde aperte, P. Sextij ſummo ſtudio ſummaq. virtute conſeruatã ſignificat. tecte, cũ ait; Qui auderent ſe, & ſalutem ſuam in diſcrimen offerre pro ſtatu ciuitatis, & pro communi libertate: aperte, cum illa pronunciat; Vno aſpectu intueri poteſtis eos, qui cum ſenatu, cum bonis omnibus remp. afflictam excitarint, & latrocinio domeſtico liberarint, maeſtos, ſordidatos, reos. Et quoniam in defenſionibus id primum eſt, vt reum ſubleuemus; alterum, vt aduerſarios deprimamus; vt alteri beneuolentia, alteris odium concilietur: in hoc exordio & vtrumque, &, quo conueniebat, loco factum eſt. nam cum reo iam conſuluiſſet in eo, Intueri poteſtis eos, qui remp. afflictam excitarint, maeſtos, ſordidatos, reos: proxime intulit, Eos autem, qui omnia diuina & humana violarint, vexarint, perturbarint, euerterint, non ſolũ alacres laetoſq. volitare, ſed etiã voluntarios fortiſſimis atque optimis ciuibus periculum moliri de ſe nihil timere. ita, cum ex vna parte ſummum Sextij beneficiũ, ex altera grauiſſimas aduerſariorũ in rempub. iniurias cõſtituat; eaq nõ diſperſe, & ex interuallo, ſed proxime, nulla interiectione commemoret; quo

res

res vtraque ex propinqua rei contrariae comparatione maior appareat: conſecutus eſt id, quod ad abſolutionem rei quaſi viam munire iam ſignificauimus, vt & honeſtatem cauſſae iudicum beneuolentia confirmaret, & turpitudinem, odio in aduerſarios concitato, ita debilitaret, vt cum honeſtate congreſſa facile cederet. Eſt autem & illud non vulgaris artificij; idque ad comparandam beneuolentiam valere antiqui rhetores dixerunt; quod, cum maximum Sextij beneficium oſtendiſſet, maximum eiuſdem incommodum proximum demōſtrauit. ad illud enim, Qui remp. afflictam excitarint, quod ampliſſimis præmijs digniſſimum eſſe beneficium videbatur, appoſuit, ad eliciendam miſericordiam, Maeſtos, ſordidatos, reos, de capite, de fama, de fortunis, de liberis dimicantes. Eodemq. cōſilio, cum de aduerſarijs dixiſſet, Qui omnia diuina & humana violarint, vexarint, perturbarint, euerterint; quod erat crimen poena grauiſſima notandum; adiunxit, ad commouendam indignationem, Non ſolum alacres laetoſq. volitare; ſed etiam voluntarios fortiſſimis atque optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere. quo facto aduerſarijs & odium ex improbitate quaeſiuit, qui omnia diuina, humanaq. violarint; & inuidiam ex potentia, quia deinde, alacres laetique volitantes, periculum alijs creent, de ſe nihil extimeſcant.

M. TVLLII CICERONIS PRO P. SEXTIO.

ORATIO I.

SI quis antea, iudices, mirabatur, quid eſſet, quod pro tantis opibus reip. tantaque dignitate imperii, nequaquã ſatis multi ciues forti, & magno animo inuenirẽtur, qui auderent ſe, & ſalutẽ ſuam indiſcrimẽ offerre pro ſtatu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, ſi quem bonum, & fortem ciuem viderit, quam ſi quem aut timidum, aut ſibi potius, quam reip. conſulentem. nam, vt omittatis de uniuſcuiuſque caſu cogitando recordari, uno aſpectu intueri poteſtis eos, qui cum ſenatu, cum bonis omnibus remp. afflictam excitarint, & latrocinio domeſtico liberarint, maeſtos, ſordidatos, reos de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina, & humana violarint, vexarint, perturbarint, euerterint, non ſolum alacres laetoſque uolitare, ſed etiam uoluntarios fortiſſimis, atque optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere: in quo cum multa ſunt indigna, tum nihil minus eſt ferendum, quam quod iam non per latrones ſuos, non per homines egeſtate, & ſcelere perditos, ſed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur; & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copiis delere non potuerunt, hos ueſtra auctoritate, ueſtra religione, ueſtris ſententiis ſe oppreſſuros arbitrantur.

EXPLANATIO

NOn eſt mihi conſiliũ in hac oratione explicãda facere id, quod a nimiũ multis hoc tẽpore factitari video, qui annotandis atque enumerãdis figuris, quaſi colligẽdis in littore lapillis, pueriliter occupati, ſi metaphoras aliquot, metonymiaſque annotauerint, magnũ ſe, ac memorabile praeſtitiſſe aliquid arbitrantur: interea neque deprauatis locis medicinã adhibent vllam, &, vbi ex intima hiſtoria, antiquitatis ve cognitione promendũ aliquid eſt, aut tacent, aut ita ſe gerunt, vt, eos in rebus Romanis plane hoſpites eſſe facile intelligas, ego iſtiuſmodi artificiũ aut omnino praetermittã ſilentio, aut admodũ paucis locis ſtrictim & modice attingã, cũ alijs de cauſſis, tũ quia de hoc toto genere alius mihi locus, aliud addicendũ tempus conſtitutum eſt; quo ea cum ſtudioſis communicare in animo habeo, quae nõ de vulgaribus rhetorũ hauſta libris, ſed, duobus eloquentiae luminibus Demoſthene ac Cicerone, diligenter & accurate inuicẽ cõferẽdis, obſeruata a me, atque annotata, non nihil vtilitatis ijs, qui de eloquẽtiae laude cogitant, allatura eſſe confido.

SI *quis antea*]proprium paene, ac perpetuũ hoc Ciceroni, eſt vt quas cauſſas defendit, earũ euẽtũ ad publicam vtilitatem pertinere demonſtret. ſicut hic ſtatim a principio oſtẽdit; niſi abſoluatur Sextius, fore, vt vix vllus poſtea ciuis reperiatur, qui ſe in diſcrimen offerre pro ſalute publica velit. OPIBVS *reip.*]opes reip. dignitatem imperij nominauit; quod, vbi opes, ibi praemia ſperamus; vbi dignitas, laude commouemur. COMMVNI]publicam cauſſam cum priuata coniunxit; vt hoc dicat: ſi quis de ſtatu ciuitatis non laborat, ſuae tamen libertatis cauſſa, quam in communi eſſe incluſam intelligit, ad ſubeunda pericula, ad repellendos improborum impetus excitetur. Ex *hoc tempore*]multo enim magis, quam antea, dominatur improbitas. quod ex eo patet, quia P. Sextius, T. Annius Milo, P. Lentulus, optime de rep. meriti, acerbiſſime vexantur. erant autẽ rei, de vi vterque, Sextius & Milo. de Lentulo rogationẽ promulgauerat C. Cato tribunus pl. vt Ciliciae quam regebat, imperiũ ei abrogaretur. quae colliguntur in orationis epilogo. BONVM, *& fortem*]Bonũ, vt ſentiat; fortem, vt audeat quae reip. ratio poſtulat. in multis enim recte ſentientibus fortitudo deſideratur. SIBI *potius*,]qui bonus ciuis eſſe non poteſt: cũ ad remp. boni ciues omnia referant. VT *omittatis*]velim, quae abierunt, omittatis: ſpectate, quae adſunt. EOS,]quos intelligit, iam nominaui. LIBERARINT,]me reſtituto, debilitatis perditorum viribus. SORDIDATOS, *reos*,]reos, de Sextio, & Milone dictum. reus enim Lentulus non erat. ſordidatos, & ad eoſdem, & ad Lentulum praeterea refero. nam Catonis rogatione de abrogando ei imperio promulgata, veſtitum filius mutauit ad miſericordiam commouendam. ad Q. fratrem lib. II. epiſt. DE *capite*,]non de vita, (ciuẽ enim Romanũ nullo crimine, perduellione excepto, interfici licebat) ſed, De capite hoc eſt de ciuitate. nam de vi damnatos exſulij paena ſequebatur. ideoque capitalis cauſſa dicebatur, & capite diminuti qui ciuitatẽ amittebant. Nec moueor quod ſubiũgit de ciuitate. modo enim a genere ad ſpeciẽ trãſit. vt hic, de capite. de ciuitate, cũ in paena capitis cõtineri ciuitatis amiſſionẽ cõſtet; modo a ſpecie ad genus, vt lib. I. de or. in Mãcini cauſſa: Quã poſſumus reperire ex omnibus rebus ciuilibus cauſſam, cõtentionemq. maiorẽ, quã de ordine, de ciuitate, de libertate, de capite hominis conſularis? vtrumque autem fieri conſtat exaggerandi gratia. DE *liberis*]quibus priuantur in exſulium legibus eiecti. VOLITARE,]verbum hoc ſecuritatem

euritatem quandam, arrogantia, impudentiaq. coniunctam, ſignificat. ſic infra: Cum illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupiſſet, palamq. armata uolitaret. & in Piſonem: Sex. Clodium, qui numquã antea praetextatus fuiſſet ludos facere. & praetextatum volitare paſſus es. OPTIMOS *uiros optimis ciuibus*] optimos viros, religioſiſſimos, & ſanctiſſimos in iudicandis rebus, optimis ciuibus, ſtudioſiſſimis reip. praeclareq. de ea meritis. non eſt autem eadem virtus optimi viri, & optimi ciuis: quod declarat Ariſtoteles III. politicorum. VESTRA *auctoritate*,] delecti enim ex tribus ordinibus iudicabant. VESTRA *religione*,] quia iurati ſententias ferebant.

ORATIO

EGo autem, iudices, qua uoce mihi in agendis gratijs, commemorandoq. eorum. qui de me optime ſunt meriti, beneficio eſſe utendum putabam, ea nunc uti cogor in eorum periculis depellendis: ijs potiſſimum uox haec ſeruit; quorum opera & mihi, & uobis & populo R. reſtituta eſt. & quamquam a Q. Hortenſio clariſſimo uiro, atque eloquentiſſimo, cauſſa. eſt P. Sextij perorata; nihilq. ab eo praetermiſſum eſt, quod aut pro rep. conquerendum fuit, aut pro reo diſputandum; tamen aggrediar ad dicendum; ne mea propugnatio ei potiſſimum defuiſſe uideatur, per quem eſt perfectum, ne ceteris ciuibus deeſſet. atque ego ſic ſtatuo, iudices, a me hac in cauſſa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis potius; quam defenſionis, querellae quam eloquentiae; doloris quam ingenij partes eſſe ſuſceptas. itaque, ſi aut acrius egero, aut liberius, quam qui ante me dixerunt; peto a uobis, ut tantum orationi meae concedatis, quantum & pio dolori, & iuſtae iracundiae concedendum putetis. neque enim officio coniunctior dolor ullus eſſe poteſt, quam hic meus, ſuſceptus ex hominis de me optime meriti periculo; neque iracundia magis ulla laudanda, quam ea, quae me inflammat eorum ſcelere, qui cum omnibus ſalutis meae defenſoribus bellũ eſſe ſibi gerendum iudicauerunt. ſed quoniam ſingulis criminibus ceteri reſponderunt, dicam ego de omni ſtatu P. Sextij, de genere uitae, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos. de ſtudio conſeruandae ſalutis communis, atque otij; contendamq. ſi modo id conſequi potero, ut in hac confuſa, atque uniuerſa defenſione nihil a me, quod ad ueſtram quaeſtionem, nihil, quod ad reum, nihil, quod ad remp. pertineat, praetermiſſum eſſe uideatur, & quoniam in grauiſſimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis euerſae atque afflictae reip. P. Sextij tribunatus eſt a fortuna ipſa collocatus: non aggrediar ad illa maxima atque ampliſſima prius quam docuero, quibus initiis, ac fundamentis hae tantae ſummis in rebus laudes excitatae ſint.

EXPLANATIO

EGo *autem*,] commemoratio haec fraudatae exſpectationis ſuae efficax in primis eſt ad miſericordiam concitandam. IN *hac cauſſa, atque hoc extremo dicendi loco.*] cum plures eandem cauſſam agerent, extremum ſibi fere concedi ſolitum a ceteris dicendi locum, ipſe in Oratore teſtatur his verbis: Quid ego de miſerationibus loquar? quibus eo ſum vſus pluribus, quod, etiam ſi plures dicebamus. perorationem mihi tamen omnes relinquebant: in quo vt viderer excellere. non ingenio; ſed dolore aſſequebar. CONFVSA, *atque uniuerſa*] in qua non de vno aut altero crimine agetur, ſed de omni ſtatu. P. Sextij, de genere vitae, de natura &c. quae ipſa tamen ita agemus, vt, quod ad veſtram quaeſtionẽ pertinet, (quaeritis autem de ui, & vis in hoc iudicio iudicatur) quod item ad ipſum reũ, hoc eſt ad ea, quae reo obijciuntur, crimina, quod etiam ad remp. nihil praetermittamus GRAVISSIMIS *temporibus ciuitatis, atque in ruinis euerſae, atque afflictae reip*.] non eſt ſuperuacaneum, reipublicae, quia dixerit, ciuitatis: ſed eſt amplificatio quaedam: quia plus eſt in republica, quam in ciuitate: ſimiliter vt cum dixit, ruinis; cum dixiſſet iam, grauiſſimis temporibus. plus enim aliquanto ſignificant ruinae, quam grauiſſima tempora. & eſt hoc Ciceroni, ob eximiam ingenij vbertatem, uſitatum, maximeq. frequens in orationibus ornamentum. EVERSAE, *atque afflictae reip.*] plus eſt afflictae, quam euerſae. nam euerſa non ſtant, erigi tamen videntur poſſe: afflicta vero neque ſtant, neque, fractis iam ac debilitatis viribus, erigi amplius poſſunt. A. FORTVNA *ipſa*] amiciſſima reipublicae quae fecerit, vt, quo anno maxime ciuitas conſilio atque ope ciuium optimorum indigebat, is Sextio petendi tribunatus annus eſſet quodam igitur modo eius anni laudem & gloriam cum Sextio fortuna communicauit. Itaque prius exponam ea, quae ad Sextium tota referuntur, minime a fortuna pendent. ILLA *maxima, atque ampliſſima*] quae geſſit in tribunatu, pro ſalute Ciceronis, lege Clodia exſulantis, hoc eſt, vt ipſe accipi vult, pro ſalute reip. ſignificat enim, ſua cauſſa remp. Sextio debere: quando quidem eam euerſam atque afflictam tum fuiſſe dixit, cum a Clodio pulſus exſularet. Et apte, maxima, atque ampliſſima: vt & maximi momenti, & late diffuſa ſignificet. quomodo & in epiſtola ad Lentulum magna, & ampla negotia hominauit. SVMMIS *in rebus*] quas in quaeſtura, & in tribunatu Sextius geſſit: quae infra enumerabuntur EXCITATAE] quia dixerat, Fundamentis. ideo ſubiungit, Excitatae, quod verbum ad ea quae aedificantur, ſolet accommodari, vt lib. 2. de Legib. Nec lapide excitari plus, nec imponi, quam quod capiat laudem mortui inciſam. & Seneca

ORATIO

ORATIO

PArente, P. Sextius natus eſt, iudices, homine, ut plerique meminiſtis, & ſapiente, & ſancto, & ſeuero; qui cum tribunus pl. primus, inter homines nobiliſſimos, temporibus optimis factus eſſet, reliquis honoribus non tam uti noluit, quam dignus videri. eo auctore duxit, honeſtiſſimi & ſpectatiſſimi viri, C. Albini filiam: ex qua hic eſt puer, & nupta iam filia. duobus his grauiſſimis antiquitatis viris ſic probatus fuit, ut utrique eorum & carus maxime, & iucundus eſſet. ademit Albino soceri nomen mors filiae, ſed caritatem illius neceſſitudinis, & beneuolentiam non ademit. hodie ſic hunc diligit, ut vos facillime poteſtis ex hac vel aſſiduitate eius, vel ſollicitudine, & moleſtia iudicare. duxit uxorē patre viuo optimi & calamitoſiſſimi viri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sextii pietas exſtitit, & omnibus grata, quod & Maſſiliam ſtatim profectus eſt, ut ſocerum videre, conſolariq. poſſet fluctibus reip. expulſum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum ſuorū veſtigiis ſtare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, ut illo inſperato aſpectu, complexuq ſi non omnem, at aliquam partem maeroris ſui deponeret: & maximis officiis & illius aerumnam, quoad vixit, & filiae ſolitudinem ſuſtentauit. Poſſum multa dicere de liberalitate, de domeſticis officiis, de tribunatu mil. de prouinciali in eo magiſtratu abſtinentia: ſed mihi ante oculos obuerſatur reip. dignitas, quae me ad ſeſe rapit, haec minora relinquere hortatur.

EXPLANATIO

SApiente,] nō loquitur de illa ſumma ſapientia, quam qui habet, nullam virtutē deſiderat; (cur enim adderet, ſancto?) ſed communē quandā in rebus gerendis prudentiā intelligit. & ſapiente, dixit, cū ad rerum actionē reſpiceret: ſancto, ad ipſius vitam: ſeuero, ad domeſticā diſciplinam. Tribunus *pl. primus inter homines nobiliſſimos temporibus optimis factus eſſet,*] conſiderandum, cur dixerit, Primus, inter homines nobiliſſimos, temporibus optimis. nō modo enim tribunus pl. Sextij pater factus eſt. ſed primus inter eos, qui ſimul facti ſunt; neque primus modo inter collegas, ſed primus inter eos collegas, qui nobilitate florebant: neque hoc modo, ſed etiam tēporibus optimis. nā ſi & tribunus pl. & primus, & inter homines nobiliſſimos factus eſſet nec tamen optimis tēporibus: nō ita laudabile videretur. potuiſſet enim & primus, & inter homines nobiliſſimos tribunatū cōſequi nō virtute, ſed malis artibus, puta ambitione, pecunia, vi. ergo nō ſine cauſſa copioſus Cicero. cuius verba, qui nō intelligunt, quo ſpectēt & quā apte in ſententiā cōueniant: verboſū, ſi dijs placet, appellant. quibus ipſis quia deeſt, quod loquantur, aut ſcribant; aut, ſi quid habēt, nō ſuppetit vnde ornēt: diuitias orationis, inopiae ſuae cōſcij, in alijs ferre nō poſſunt Reliquis *honoribus*] geſto tribunatu, petebant aedilitatem, praeturā, conſulatū, cenſurā. quos honores pater Sextij non petijt: quae cauſſa, ignoratur: ſed oratorie Cicero cōuertit in laudē quod, eos conſequi cū poſſet, moderatione tamen quadā abſtinuerit qui plus in ipſa re, hoc eſt in recta viuendi ratione quā in honorū ſpecie, poneret: hoc ſignificat, cū ait Non tam vti noluit quam dignus videri. Honeſtiſſimi *& ſpectatiſſimi viri,*] laudat & familiam, & hominem. honeſtiſſimi, honeſtiſſimo loco nati: ſpectatiſſimi, ſua virtute inſignis. C. Albini] hic, vt opinor honores non habuit, ſed ſenator fuit: vt in quadam epiſtola legimus, quae eſt libro fam. xiii. 8. Hic *eſt puer,*] L. Sextius: vt ex ea, cuius proxime facta mentio eſt, epiſtola cognoſcitur. quamquā Publium infra nominat cum ait, Recita quaeſo P. Sexti. aut igitur in ea epiſtola Publius, non Lucius legendum: aut hic Lucius, nō Publius. Hic: qui adeſt in iudicio. paruulos enim filios ad eliciendam miſericordiā in iudicium adducere moris erat. & puer vocatus, licet eſſet praetextatus, vt in extrema oratione; praetextati autē annum aetatis xvi egreſſi erant. Antiquitatis] magis laudat, quam ſi tantum, grauiſſimis viris, dixiſſet. eſt enim ad antiquitatē comparatio: quā praeſtare noſtris temporibus ſemper exiſtimamus: itaque dicimus, homo antiqua virtute, antiqui officij: & illud, nihil mihi eſt antiquius, pro praeſtantius. Seruius in illud lib. i. Aen. Non Troia antiqua, accipit hic, Antiquitatis, pro, nobilitatis. Et *carus, & iucundus*] carus quia filius, & gener: iucundus, quia bene moratus, & bono ingenio praeditus. Non *ademit.*] ſuauitate quadā aures afficit verbi geminatio praepoſita ſecūdo loco negatione: vt hic, ademit Albino ſoceri nomē mors filiae, ſed caritatē illius neceſſitudinis, & beneuolentiā nō ademit, & in ep. ad Lentulū, ceteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſe numquā ſatisfacio Optimi, *& calamitoſiſſimi*] cur bonitatē cū miſeria cōiunxit? vt indignū ea calamitate Scipionē oſtenderet. Scipionis.] Aſiatici: qui cū C. Norbano cōſul fuit, Marianasq. partes adiuuit: ſed eius exercitu ad Sullā ſigna transferente cū interimi poſſet, dimiſſus eſt. Gener fuit L. Craſſi oratoris: vt lib. iii. de Orat. in prooemio. epitome Liuiana lib. lxxxv. Philippica xii. & xiii. ad Atticū lib. ix. Oroſius. Maſſiliam] ſic & Milo, qui P. Clodiū interfecit, Maſſiliā in exſiliū abijt. Fluctibus] bellis ciuilibus. & proprie fluctibus, quia, ſicut fluctibus iactatur nauis, ſic bellis ciuilibus agitatur, & quaſi fluctuat reſp. In *alienis terris iacentem.*] reſpondet ad hoc id, quod ſequitur. vt ita opponas. in alienis terris, maiorum ſuorum veſtigiis; iacentem. ſtare. Domeſticis *officiis.*] quae contulit in ſuos: quae praetermitto, non quia minima, ſed quod illa, quae cōtulit in rempublicam multo pluris aeſtimanda. Tribunatu *mil.*] tribunorum militarium, inquit

Pedianus

Pedianus, duo genera, primum eorum, qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari ſolent. alij ſunt Comitiati, qui Romae comitijs deſignantur. MAGISTRATV.] magiſtratum appellat tribunatus enim militum honos quidem eſt, magiſtratus autem non eſt: vt in libro de magiſtratibus docebimus. ABSTINENTIA:] cum ceteri militum praefecti prouincias rapinis exhaurire conſueſſent. vnde Scaptius ille in epiſtolis ad Atticum.

ORATIO

QVAESTOR hic C. Antonij, collegae mei, iudices, fuit ſorte, ſed ſocietate conſiliorum meus. impedior non nullius officij, vt ego interpretor, religione: quo minus exponam quam multa ad me detulerit, ex quanta ante prouiderit. atque ego de Antonio nihil dico, praeter vnum, numquam illum in illo ſummo timore ac periculo ciuitatis neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorum de ſe ipſo ſuſpicionem aut infitiando tollere, aut diſſimulando ſedare voluiſſe. In quo collega ſuſtinendo, atque moderando ſi meam in illum indulgentiam, coniunctam cum ſumma cuſtodia reip. laudare vere ſolebatis: par prope laus P. Sextij eſſe debet, qui ſuum ita conſulem obſeruauit, vt et illi quaeſtor bonus, & vobis omnibus optimus ciuis videretur. idem, cum illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupiſſet, palamq; armata volitaret, venit cum exercitu Capuam, quam vrbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia & ſcelerata manu attentari ſuſpicabamur; & inde M. Aulianum, tribunum mil. Antonij praecipitem eiecit, hominem perditum, & non obſcure Piſauri, & in alijs agri Gallici partibus, in illa coniuratione verſatum: idemq; C. Marcellum, cum is non ſolum Capuam veniſſet, verum etiam ſe quaſi armorum ſtudio, in maximam familiam conieciſſet, exterminandum ex illa vrbe curauit. qua de cauſſa & tum conuentus ille Capuae, qui, propter ſalutem illius vrbis conſulatu conſeruatam meo, me vnum patronum adoptauit, huic apud me P. Sextio maximas gratias egit; & hoc tempore eidem homines, nomine commutato, coloni decurionesq; fortiſſimi atque optimi viri, beneficium P. Sextij teſtimonio declarant, periculum decreto ſuo deprecantur.

EXPLANATIO

QVAESTOR] geſto tribunatu militum, quaeſturam petebant: is primus in vrbe gradus honoris erat. haec agemus in libro de magiſtratibus. COLLEGAE *mei,*] in conſulatu: quo geſto, in Macedoniam iuit proconſul. SORTE,] quaeſtores deſignati, cui quiſque muneri in magiſtratu praeeſſet, ſortiebantur. alij cum conſulibus in vrbe remanebant: alij aerarium curabant: alij in prouincias exibant. SOCIETATE *conſiliorum*] quia cum Cicerone conſule de republica, quae ad patefaciendam & opprimendam Catilinae coniurationem pertinebant, communicauit, & ad eum C. Antonij, cuius erat quaeſtor, conſilia detulit. ad quem lib. VII. fam. ita ſcripſit: Si falſa fuerunt, quae tu ad me, vt ais, detuliſti quid ego tibi debeo? ſin vera: tu es optimus teſtis, quid mihi populus R. debeat. NON *nullius officij religione,*] quia, cum ſit quaeſtoris & conſulis maxima neceſſitudo, videtur ab officio Sextius diſceſſiſſe, qui conſilia ſui conſulis alteri conſuli prodiderit. vel exponere ſic; non explicabo quaecumque ad me Sextius detulit: quia contra officium videar feciſſe, ſi, quae Sextius ad me ſecreto detulit, vt potius reipublicae ſaluti quam cōſulis ſui voluntati ſatisfaceret, ea nunc omnia commemorem. DE *Antonio nihil dico.*] occurrit ſuſpicioni. nam quod intelligit, ex eo, quod dictum eſt, poſſe aliquem colligere, & exiſtimare participem Catilinae coniurationis Antoniū fuiſſe: ingenioſe facit, vt hanc ſuſpicionem neque confirmet, ne hominem eum, quem in conſulatu collegam habuerat, in exſilio ſatis miſere viuentem, ſuo teſtimonio cōdemnet; neque tollat, ne, quae a Sextio de illius conſilijs ad ſe delata ſignificat, ficta & inania videantur. propterea, ne obijciat aliquis, ergo tu cum Catilina conſenſiſſe Antoniū confirmas: ego, inquit, nihil dico; neque participē illius cōiurationis fuiſſe, neque non fuiſſe: hoc vnū dico; ſi negare voluiſſet, ſe Catilinae partibus haerere; aut ſaltē diſſimulare; futurum fuiſſe, vt ille metū ciuitatis, & eam, quae de ipſo erat, ſuſpicionē aut omnino tolleret, aut certe ſedaret. neutrū tamen fecit. Et eſt animaduertendū, quod cū, hic quaſi lubrico in loco Cicero verſetur, quia, ſi Sextij quaeſturā laudat, Antonium vituperat; ſi Antoniū excuſat, Sextij cauſſam non ſubleuat; lubrico, vt dixi, in loco conſtitutus, ad Sextium, cuius periculum agebatur, potius, quā ad Antoniū, inclinat: & cum ait, numquā illum neque negare, neque diſſimulare voluiſſe, nō alienū a Catilinae cōſilijs fuiſſe tacite ſignificat: aperte nō exponit, ne miſerum hominē ſuo teſtimonio premat. In Piſonē tamen apertius: Ego Antonium collegā, cupidā prouinciae multa in rep. molientē, patientia, atque obſequio meo mitigaui. INFITIANDO] nā ſi infitiatus eſſet ſe cum Catilina conſentire, propriam non nullorum de ipſo ſuſpicionem ſuſtuliſſet. numquam autem eſt infitiatus: numquam igitur eam opinionem ſuſtulit. tale illud in ea poſt reditum in ſenatu: Numquam inficiando, ſuſpicionem hominum, curamq; minuerunt. Quibus in locis non dubito quin ad illum reſpexerit Cicero Attij in Atreo verſum, quem recitat in orat. in Piſonem

Numquam iſtam imminuam curam, infitiando tibi. SVSTINENDO,] retinendo; ne longius progrederetur; ne coniuratorum in ſocietatē ſeſe totū daret. eſt enim hic, ſuſtinere, pro retinere, vt in epiſtola ad Varronem: Exſpectabā omnino iā diu, meq; ſuſtinebā, ne ad te prius ipſe quid ſcriberē, quā aliquid accepiſſem. & in libro de amicitia: Eſt prudentis, ſuſtinere, vt curſū, ſic impetū beneuolentiae.

lentiae.& ad Atticum,ſuſtinere equos,ſuſtinere currum. Moderando] vt,ſi minus eum ad tuendã reip cauſſam poſſem traducere,a ſtudio tamen cõiurationis abducerem.hoc eſt enim,moderando. quo verbo vitij correctio ſignificatur;vt modus imponatur in ea re, quae immoderate facta turpitudinẽ habet. moderatus autẽ Cicero,quia Macedoniã illi decernendam curauit: vt, cũ aeris alieni cauſſa ſenſiſſe cũ Catilina putaretur,rurſus lucri ſpe ad reip. ſtudiũ ſeſe cõuerteret. quod & Plutarchus in Ciceronis vita notauit. Par *prope laus*] callide,Prope,addidit:ne Sextiũ ſibi in laude cõferat.quod ille quidẽ quaeſtor multum rempublicã iuuerit,nõ tamen,quantũ ipſe cõſul.Aulianum, Auliae gentis mentio apud Liuium lib.ix.&in Faſtis 534 Antonii]C Antonij conſulis,labe coniurationis infecti.Agri *Gallici*] Galliae ciſalpinae,quae ad Rubiconẽ amnẽ terminabatur . C.Marcellum,]nõ eum,qui fuit M.Marcelli,viri clariſſimi,frater,& cõſulatũ eſt adeptus, de quo in oratione pro Marcello,& epiſt.fam lib.x ſed eũ,de quo mentio fit in oratione in Catilinã.Quasi *armorum ſtudio*,] quaſi & ipſe vna cũ iis in ludo gladiatorio exerceri vellet. nã ſerui gladiatores, rudes in armis,exercebantur a laniſtis in ludo,hoc eſt in loco,vbi non caedis,ſed artis cauſſa arma tractabãtur.cũ igitur Capuae maxima familia hoc eſt maximus ſeruorum numerus, (familiã enim pro ſeruis non ſemel vſurpat Cicero)in arte armorum ludicra verſaretur:C Marcellus,qui eos ad cõiuratorũ partes cuperet adiungere,admiſcuit ſe ad eos,ſimulato armorũ ſtudio. Conventus] in praefecturis id erat cõuentus,quod in coloniis,& municipijs decuriones,ideſt ſenatus quidã . Capua foederata ciuitas fuit ante ſecundũ Punicũ bellũ. quo bello, cũ Hannibalis partes ſecuta eſſet, capta a Romanis in praefecturae formam redacta eſt.poſt annos denique clii. vt ait. Velleius, C. Caeſar conſul coloniam fecit. Patronum] in ditione Romana patronos ſibi ciues ſubiectae vrbes deligebant,quẽ quaeque maxime probabat.ſic Allobroges Fabiorum, Syracuſani Marcellorũ patrocinio vtebantur de Capua vero a ſe conſule ſeruata etiã in oratione meminit pro Milone.P.Sextio] nõ ſatis conſtat,abundet necne;cũ dixerit huic.Nomine *commutato*]quia Cicerone conſule cõuentus Capuae dicebatur: tunc enim erat praefectura,quod legimus in Velleio:cũ autẽ haec oratio eſt habita,coloni, decurioneſq. dicebantur, poſt coloniam C Caeſare conſule, lata ab ipſo lege miſſam. Velleius, Dio, Appianus, Plutarchus ipſe Cicero. Decuriones] erant decuriones in colonia,quod ſenatus Romae;duumuiri autem id,quod conſules.hos & in municipijs fuiſſe conſtat ex orat.pro Cluentio,& ep.18.lib.vi.fam Fortissimi, *atque optimi*] propria & abſoluta colonorum laus.nam & fortes eſſe debent,vt eum,quo miſſi ſunt,locum tueri poſſint,& boni, vt velint.

ORATIO

Recita, quaeſo, P. Sexti, quid decreuerint Capuae decuriones: vt iam virilis tua vox poſſit aliquid ſignificare inimicis noſtris,quidnam,cum ſe corroborarit, eſſe facturus eſſe videatur. DECRETVM. DECVRIONVM: *non recito decretum officio aliquo expreſſum. vicinitatis, aut clientelae, aut hoſpitij publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia; ſed recito memoriam perfuncti periculi,praedicationem ampliſſimi beneficij,vicem officij praeſentis, teſtimonium praeteriti temporis. Atque illis temporibus iiſdem cum iam Capuam metu Sextius liberaſſet; vrbem ſenatus atque omnes boni,deprehenſis atque oppreſſis domeſticis hoſtibus, me duce, ex periculis maximis extraxiſſent: ego litteris eum Capua acceſſiui cum illo exercitu,quem tum ſecum habebat. quibus hic litteris lectis, ad vrbem confeſtim incredibili celeritate aduolauit. atque vt illius temporis atrocitatem recordari poſſitis, audite litteras, & veſtram memoriam ad timoris praeteriti cogitationem excitate.* LITTERAE. CICERONIS COS. *hoc aduentu P. Sextij tribunorum pl. nouorum, qui tum extremis diebus conſulatus mei res eas, quas geſſeram, vexare cupiebant, reliquiq. coniurationis impetus, & conatus ſunt retardati. ac poſteaquam eſt intellectum, Catone tribuno pl. fortiſſimo atque optimo ciue, remp. defendente, per ſe ipſum ſenatum populumq. R. ſine militum praeſidio tueri facile maieſtatem ſuam, & dignitatem eorum, qui ſalutem communem periculo ſuo defendiſſent: Sextius cum illo exercitu ſumma celeritate eſt Antonium conſecutus.*

EXPLANATIO

P. Sexti] patet,non eſſe reum,ſed puerum, rei filium : cuius tamen in voce virile quiddam fuiſſe dicit.quia ſcilicet annũ aetatis xvi.egreſſus iã erat. praetextatus enĩ vocatur in extrema oratione Effectvra]cum inimicos noſtros accuſabis Officio *aliquo*] officium refert ad illa tria,vicinitatis,clientelae,officij publici.eſt autem inter vicinos, clientes, & hoſpites, ipſo vicinitatis, clientelae, hoſpitij iure, in conferendis officijs mutua voluntas. Vicinitatis] opidorum : vt, ſi Arpinates, exempli cauſſa, aliquem Tuſculanum, in vitae aut fortunarum diſcrimen adductum decreto commendarent, vicinitate adducti. Clientelae,] vt, ſi Siculi aliquem e Claudia, Marcellorum familia, in periculo conſtitutum . miſſis Romam publicis litteris ſubleuandum curarent. Hospitii *publici*,] erant enim ciues Romani non modo priuatorum hominum, ſed opidorum etiam, ac ciuitatum hoſpites non aliqua, inquit, huiuſmodi de cauſſa petitum a nobis hoc decretum,impetratumq.eſt.id enim valet, expreſſum: quaſi ſtudioſe petentibus conceſſum :

cum

cum hoc ſponte cupideq. ab ipſis Campanis factum ſit, ad grati animi memoriam ſignificandam. AMBITIONIS,] vt, cum aliquem candidatum officioſe commendamus. COMMENDATIONIS] quo gratior aliquis ſit, bonamq opinionem noſtro teſtimonio conſequatur. PERFVNCTI *pericul.*] paſſiue dixit quo ſcilicet Capua Sextij virtute ac vigilantia liberata eſt. VICEM] parem gratiã: quia praeſenti officio acceptum a Sextio beneficium remuneratur. DOMESTICIS *hoſtibus*] quinque coniuratis, de quibus Salluſtius, Dio, ipſe Cicero in Catilinam, Lentulo, Cethego, Gabinio, Cepario, Statilio. ILLIVS *temporis atrocitatem*] quaenam atrocitas, cum iam domeſtici hoſtes deprehenſi oppreſſiq. eſſent: ipſe ſe paullo poſt exponit, cum ait, Tribunorum pl nouorum, reliquo coniurationis impetus conatuſq. retardati ſunt. TRIBVNORVM *pl. nouorum*] maxime Q. Metellum Nepotem ſignificat: qui Ciceronem extremo conſulatus die, concionis habendae poteſtate priuauit. in quo Plutarchi *ἀνισορησίαν* licet cognoſcere, qui Ciceronem concionandi poteſtate a duobus tribunis pl. Q. Metello Nepote L. Calpurnio Beſtia priuatum eſſe dicat: cum ea ſe ignominia ab vno tribuno pl. eſſe affectum, ipſe Cicero in oratione in Piſonem, & fam. lib. v. confirmet. vt omittam id, quod a Salluſtio docemur, Beſtiam Cicerone cõſule tribunum pl. fuiſſe. vt extremis conſulatus diebus Ciceronem concione prohibere non potuerit: cum v. Idus Decembris, quod ex Dionyſio & Liuio conſtat, vltimus tribunorum pl. in magiſtratu dies fuerit Metellum autem anno, qui Ciceronis conſulatum ſecutus eſt tribunatum pl. geſſiſſe, nemo neſcit REL QVI *coniurationis impetus*] cum adhuc in vrbe coniurationis occultae reliquiae ſupereſſent CATONE qui Vticenſis poſtea cognominatus. hic, cum audiſſet Q. Metellum Nepotem tribunatum eſſe petiturum, quem de republica non optime cogitare compertum habebat ex itinere in Vrbem rediit, vt tribunatum peteret, indeq. pernicioſis Metelli collegae rogationibus aut conatibus obſiſteret. Plutarchus, alij.

O R A T I O

Hic ego quid praedicem, quibus hic rebus conſulem ad rem gerendam excitarit? quot ſtimulos admouerit homini ſtudioſo fortaſſe victoriae, ſed tamẽ nimium communem Martem belliq. caſum metuenti? longum ea dicere: ſed hoc breue dicam. ſi M. Petreij nõ excellens animo & amore rep. virtus, non ſumma auctoritas apud milites, non mirificus vſus in re militari exſtitiſſet; neque adiutor ei P. Sextius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellendum fuiſſet datus: illo in bello eſſet hiemi locus; neque vnquam Catilina, cum e pruina Apennini, atque e niuibus illis emerſiſſet: atque aeſtatem integram nactus; Italiae callas, & paſtorum ſtabula praeclara cepiſſet, ſine multo ſanguine, ac ſine totius Italiae vaſtitate miſerrimo concidiſſet. Hunc igitur animum ad tribunatum attulit P. Sextius: vt quaeſturam Macedoniae relinquam, & aliquando ad haec propiora veniam. quamquam non eſt omittenda ſingularis illa integritas prouincialis; cuius ego nuper in Macedonia vidi veſtigia, non preſſa leuiter ad exiguã praedicationem temporis, ſed fixa ad memoriam illius prouinciae ſempiternam. verum haec ita praetereamus, vt tamen intuentes & reſpectantes relinquamus. ad tribunatum, qui ipſe ad ſeſe iamdudum vocat. & quodam modo abſorbet orationem meam, contento ſtudio, curſuq. veniamus: de quo quidem tribunatu ita dictum a Q. Hortenſio, vt eius oratio non defenſionem modo criminum videretur continere, ſed etiam memoria dignam reip. capeſſendae auctoritatem, diſciplinamq praeſcribere. ſed tamen, quoniam tribunatus quidem totus P. Sextij nihil aliud niſi meum nomen cauſſamq ſuſtinuit, neceſſario mihi de iſdem rebus eſſe arbitror, ſi nõ ſubtilius diſputandum, at certe, iudices, dolentius deplorandum.

E X P L A N A T I O

NIMIVM *communem Martem &c.*] latenter ſignificat Antonium conſulem non alienum a coniuratis fuiſſe, qui a pugna prorſus abhorreret. M. PETREII] hic Antonij conſulis legatus, ipſo Antonio conſule abſente, quod ex podagra laboraret, Catilinam cum ſua vicit, ac trucidauit. Idem poſtea Magni Pompeij legatus in Hiſpanijs fuit, cũ duobus collegis, Varrone & Afranio ad extremum in Africa cum Iuba rege pugnans, cum quo de mutua caede conſenſerat, ne in C. Caeſaris poteſtatem veniret, occiſus eſt. EXCELLENS *animo & amore reip.*] cũ ad naturalem animi magnitudinem eximia quaedam vis amoris in remp. accederet. ESSET *hiemi locus*] hieme nõ eſſet bello finis impoſitus. STABVLA] vnde ſe ſuaſq copias alere poſſet. QVAESTVRAM *Macedoniae*] quaeſtor fuit Antonij conſulis, eiuſdemq. Macedoniam proconſulari imperio regentis, quã prouinciam cũ haud ſatis abſtinenter adminiſtraſſet, accuſatus & condemnatus eſt. ad Atticum libro 1. pro M. Coelio, in Vatinium. Florus. NVPER] cum abeſſem, lege Clodia pulſus. AVCTORITATEM, quia, cum res a Sextio in tribunatu geſtas commemoraret, videbatur reliquis ciuibus praeſcribere, quid pro ſalute patriae bonorumq ciuium in magiſtratu eſſet agendum auctoritatem autem dixit, vel quia Sextij, qui praeclare tribunatum geſſiſſet, vel quia ipſius, qui narraret, Hortenſij auctoritas ad excitandos ciuiũ animos valere plurimũ deberet. DISCIPLINAM] quid ciues P. Sextij exemplo diſcerent, & in quo ſe exercerẽt. NISI *meum nomen*] quia nihil egit in tribunatu Sextius, niſi de Cicerone reuocãdo.

ORATIO.

*Q*VA *in oratione ſi aſperius in quoſdam homines inuehi vellem; quis non concederet, vt eos, quorum ſceleris furore violatus eſſem, vocis libertate perſtringerem? ſed vt agam moderate, & huic potius tempori ſeruiam, quam dolori meo: ſi qui occulte a ſalute noſtra diſſentiunt, lateant; ſi qui fecerunt aliquid aliquando, atque iidem nunc tacent & quieſcunt, nos quoque ſimus obliti; ſi qui ſe efferunt inſolenter, & inſectantur; quoad ferri poterunt, perferemus: neque quemquam offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, vt in eum non inuaſiſſe, ſed incurriſſe videamur. ſed neceſſe eſt, antequam de tribunatu P. Sextii dicere incipiam, me totum ſuperioris anni reip. naufragium exponere. in quo colligendo, ac reficienda ſalute communi omnia reperientur P. Sextii dicta, facta, conſilia verſata. Fuerat ille annus in reip. magno motu, & multorum timori tamquam intentus arcus in me vnum, ſicut vulgo ignari rerum loquebantur; re quidem vera, in vniuerſam remp. traductione ad plebem furibundi hominis ac perditi, mihi irati, ſed multo acrius otii, & communis ſalutis inimici. hunc vir clariſſimus, mihiq. multis repugnantibus amiciſſimus, Cn. Pompeius omni cautione, foedere, execratione deuinxerat, nihil in tribunatu contra me eſſe facturum.*

EXPLANATIO

VT, EOS] ſatis patet, Clodium, Piſonem, Gabinium praecipue ſignificari. SCELERIS *furore violatus*] his tribus verbis reſpondent illa, vocis libertate perſtringerem. POTIVS *tempori*] quod poſtulare videtur, vt ea tantummodo, quae cum Sextij cauſſa coniuncta ſunt, exponat. SI *efferunt inſolenter, & inſectantur*;] duo ſignificat hominum genera, de quibus proxime dixit; vnum eorum, quos latere vellet; alterum, quos tacere, & quieſcere: qui ſi, inquit, non latebunt, ſed ſe efferent inſolenter; non tacebunt, & quieſcent, ſed inſectabuntur; eos, quoad licebit, perferemus. SVPERIORIS *anni*] quo Cicero lege Clodia pulſus eſt. REIP. *naufragium*] recte nam cõtra leges tribunus pl. factus eſt P. Clodius, & contra leges Cicero eiectus eſt. leges autem cum negliguntur quaſi naufragium reſpublica facit. IN *quo colligendo, ac reficienda ſalute communi*] pergit in metaphora. nam poſt naufragium primũ diſperſae res colliguntur: deinde reficitur nauis: niſi ſi vi tempeſtatis fracta penitus demerſaq. eſt. DICTA *facta conſilia verſato.*] haec addidit ne extra cauſſam futura narratio videatur. ILLE *annus* is, quo C. Caeſar conſul P. Clodium Pulchrum ad plebem traduxit, iratus Ciceroni quia ſtatum reipublicae quodam in iudicio paullo liberius deplorauerat. Suetonius, idemq. ipſe Cicero ſignificat in oratione pro domo ſua. INTENTVS *arcus*] quod, quemadmodum arcus intentus ſagittam emiſſurus videtur, ſic ille annus aliquam iniuriam in me coniecturus putaretur. cum igitur ad plebem a Caeſare conſule traductus eſt Clodius. tum in Ciceronem tamquam arcus intentus: iniuria vero, tamquam ſagitta ex arcu, coniecta eſt anno inſequenti, Clodio tribuno pl. facto, Piſone & Gabinio conſulibus. MIHI *irati*,] quod in ipſum, de inceſtu accuſatum, teſtimonium dixerat lib. I. ad Atticum, Plutarchus, alij. MVLTIS *repugnantibus*] Pompeii gratiam aucupatur. cupit enim ei perſuaſum eſſe, nullam apud ſe acceptae iniuriae memoriam ſupereſſe, cum ſibi contra Clodium auxilio non fuit. CAVTIONE, *foedere, execratione*] de hoc ad Atticum lib. II. ſic: Pompeius affirmat non eſſe periculum: adiurat. addit etiam ſe prius occiſum iri ab eo, quam me violatum iri.

ORATIO

*A*T *ille nefarius, ex omnium ſcelerum colluuione natus, parum ſe foedus violaturum arbitratus, niſi ipſum cautorem alieni periculi ſuis propriis periculis terruiſſet; hanc tetram immanemq. beluam, vinctã auſpiciis, alligatam more maiorum, conſtrictam legum ſacratarum catenis, ſoluit ſubito legum vinculis conſul, vel, vt ego arbitror, exoratus, vel, vt non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certe & imprudens impendentium tantorum ſcelerum ac malorum. qui tribunus pl. felix in euertenda rep. fuit, nullis ſuis neruis. qui enim in eiuſmodi vita nerui eſſe potuerunt hominis fraternis flagitiis, ſororiis ſtupris, omni inaudita libidine inſanientis? ſed fuit profecto quaedam illa reip. fortuna fatalis, vt ille caecus atque amens tribunus pl. nanciſceretur, quid dicam conſules? hoccine ego appellem nomine euerſores huius imperii? proditores veſtrae dignitatis? hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum ſenatum, affligendum equeſtrem ordinem, extinguenda omnia iura atque inſtituta maiorum ſe illis faſcibus, ceteriſq. inſignibus ſummi honoris atque imperii ornatos eſſe arbitrabantur. quorum, per deos immortales, ſi nondum ſcelera vulneraq. inuſta reip. vultis recordari, vultum atque inceſſum animis intueamini. facilius facta eorum occurrent mentibus veſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis. Alter vnguentis affluens, calamiſtrata coma, deſpiciens conſcios ſtuprorum, ac veteres vexatores aetatulae ſuae, Puteali & feneratorum gregibus inflatus, atque perculſus, qui olim, ne Scyllaeo illo aeris alieni in freto ad columnam adhaereſceret, in tribunatus portum perfugerat, contemnebat equites R. minitabatur ſenatui: venditabat ſe operis, atque ab iis ſe ereptum, ne de ambitu cauſſam diceret, praedicabat; ab iiſdemq. ſe, etiã inuito ſenatu, prouinciã ſperare dicebat; eamq. niſi adeptus eſſet, ſe incolumem nullo modo fore arbitrabatur.*

EXPLA-

EXPLANATIO

EX *omnium ſcelerum colluuione natus.*] non diſſimile illud de eodem, in Piſonem: Animal ex nefarijs ſtupris, ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum & flagitiorum impunitate concretum. non enim Clodium dicit ſceleratis parentibus eſſe natum, ſed, multis ſceleribus iam commiſſis, talem poſtremo fuiſſe, qualem exſiſtere, & tamquã gigni neceſſe eſſet. ſimile & illud in 11. Phil. Quid eſt in Antonio praeter libidinem crudelitatem, petulantiam audaciam? ex his totus cõglutinatus eſt. IPSVM *cantorem alieni periculi*] Pompeium, qui mihi a Clodio cauere voluerat: cum non intelligeret, ne ſibi quidem ipſi ab homine omnium perditiſſimo caueri poſſe. PROPRIIS *ſceleribus*] de quibus in oratione pro Milone, & in Pediani commentario. VINCTAM *auſpicijs*] quia ſi patricij fierent plebeij, contra auſpicia videbatur. quae cum patriciorum tantum eſſent, vt & Liuius, & ipſe Cicerone non ſemel ſignificat; nimirum, ſi ad plebem homines patricij traducerentur, interitura auſpicia videbantur, cũ, a quibus haberentur, patricij deeſſent. ALLIGATAM *more maiorum*] non vetabat lex vlla e patricijs plebeios fieri: ſed apud maiores omnino pauci facti erant. itaque Clodio ad plebẽ tranſire cupienti mos maiorũ obſiſtere videbatur. LEGVM *ſacratarum catenis*] leges ſacratae dictae, quae in Sacro monte, plebis cauſſa, latae ſunt. in iis hoc maxime ſanctũ eſt, ne tribunatus plebis homini patricio mandari poſſet. quã ob cauſſam ſoluiſſe videtur eas leges Caeſar conſul, cũ Clodiũ ad plebẽ traduxit vt deinde, quod factũ eſt, tribunus pl. crearetur. SVBITO] cur ſubito, quia, vt ait Suetonius & ipſe pro domo ſua, quo die Cicero in iudicio C. Antonij de ſtatu reipublicae queſtus eſt, eo Caeſar cõſul, cum antea nihil eiuſmodi cogitaſſet, Clodiũ ad plebẽ traduxit. LIBERVM *vinculis*] catenis, proxime dixit. EXORATVS,] Caeſaris culpam artificioſe in alios transfert. MIHI *iratus*] haec vere Caeſarem induxit cauſſa, vt Clodium plebeiũ faceret. non enim aliorũ precibus exoratus, ſed ira incitatus; quia, Cicero C. Antoniũ in iudicio defendens, paullo liberius de ſtatu reipublicae queſtus erat, Clodiũ traduxit ad plebẽ. quod vt ita eſſe demonſtremus, recitentur ipſius verba in oratione pro domo ſua. Hora inquit, fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio, cũ C. Antoniũ collegã meũ defenderẽ, quaedam de rep. quae mihi viſa ſunt ad illius miſeri cauſſã pertinere. haec homines improbi ad quoſdã viros fortes longe aliter, atque a me dicta erant, detulerunt. & infra, cũ autẽ ipſe autẽ Caeſar, quem maxime ignari homines veritatis mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas: in oratione autẽ de prouincijs cõſularibus nõ negat Caeſarẽ ſibi fuiſſe iratũ, ſed irae cauſſam diſſimulat, & pro vera falſam ponit. Traduxit, inquit ibi, ad plebẽ inimicũ meũ; ſiue iratus mihi, quod me ſecũ ne beneficijs quidẽ videbat poſſe coniungi; ſiue exoratus &c. IGNARVS] quod erat improbitatis crimen, imprudentiae vitium facit, oratorie. nam vt augere culpam in inimicis, ſic in iis, quos defendere, ſibiq. conciliare ſtudent, imminuere oratores ſolent. SCELERVM *ac malorum.*] quae tribunus pl. Clodius patrauit. nã vt omittam de Cicerone pulſo, Catone in Cyprum amandato, pernicioſiſſimae reipublicae leges ab illo tribuno pl. latae ſunt de quibus in hac ipſa oratione mentio fit infra, & in oratione de prouincijs conſularibus, & in ea in Piſonem, inq. Pediani commentario. *Quo tribunus pl.*] hoc ad illud, Hanc tam tetram immanemq. belluam, referri poſſe video. tamen; quia non ſatis cohaeret cum ſuperioribus, planeq. diſiunctum videtur, vereor vt emendatus ſit locus: non quod ex his verbis mendum vllum eſſe ſuſpicer: ſed quod aliquid fortaſſe deſit. FELIX *in euertenda republica*] felicem vocat, non ad veritatem, ſed ad Clodij mentem ac voluntatem ſpectans: tantum enim abeſt, felix vt eſſe poſſit, vt miſerrimus omnium ſit, qui peſſime de patria meretur. felix igitur, quia conſecutus eſt id, quod volebat Clodius, vt rempublicam perderet. NVLLIS *ſuis neruis*] non ad vim corporis, ſed ad auctoritatem opeſq. refert. quod indicat ſubſcripta dictio, infamis. nam ſi infamis Clodius; qui potuit auctoritate tantum valere, vt rempublicam euerterit? euertit igitur, non ſuis neruis, ſed auxilio conſulũ, Gabinij & Piſonis. FRATERNIS *flagitiis*] quae flagitia commiſit in fratrem multa ſcilicet, quae litteris tradita non ſunt, ſed illud maxime, de quo in oratione pro Milone ita ſcriptum eſt: Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fideliſſima gratia, abſentem de poſſeſſione fundi deiecit. SORORIIS *ſtupris*] tres Clodij ſorores nupſerunt, vna Q. Marcio Regi, altera Q. Metello Celeri, tertia L. Lucullo. de duabus, Metelli & Luculli vxoribus, a Clodio fratre ſtupratis, praecipua ſignificatio eſt, in oratione pro Coelio; in ea pro Milone in Plutarcho. de ea, quam Q. Marcius habuit in matrimonio, nihil proprie legi: ſed communiter de omniũ inceſtu patet ĩ epiſt. fam. lib. 1. & apud Plutarchũ in vita Ciceronis duas tamen non tres nominat Varro lib. III. de re ruſt. OMNI *inaudita libidine*] nõ hoc ad ſorores, de quibus iam locutus eſt, ſed ad ſacra Bonae deae, quae Clodius inceſtu aut violauit, aut violare conatus eſt. patet hiſtoria in epiſtolis ad Atticũ lib. 1. in Suetonio in Iulij vita, in Dione, Plutarcho epitome Liuiana. CAECVS, *atque amens*] Caecus mẽte qui, quid rectũ, quid ſit pium, nõ eſſet, non diſpiceret. NANCISCERETVR,] fuit enim fortunae ciuiuſdam vt eodem anno duo perditiſſimi conſules eſſent, quorum vterque cum tribuno pl. Clodio conſenſit. itaque in oratione poſt reditum in ſenatu Audieram, inquit, e ſapientiſſimo homine, atque optimo ciue, & viro, Q. Catulo, non ſaepe vnum conſulem improbum, duos vero numquam, excepto illo Cinnano tempore, fuiſſe. quare meam cauſſam ſemper fore firmiſſimam dicere ſolebat, dũ vel vnus in republica eſſet cõſul. quod vere dixerat, ſi illud de duobus cõſulibus, quod ante ĩ rep. nõ fuerat, perenne ac propriũ manere potuiſſet. PRODITORES *veſtrae dignitatis*] ad iudices, vt ad bonos viros, beneq. in patriam

animatos, loquitur, quorum in tuenda republica omnis dignitas eſſet poſita. AD *delendum ſenatum,*] acerbo vtitur verbo, vt ſenatum a conſulibus prorſus contemptum ac repudiatum ſignificet. ſic infra: Senatum de rep. tollere: pro ſenatum ſperne, eiusq. voluntatem minime ſpectare. cum enim Ciceronem ſenatus defenſum vellet, conſules oppugnarunt. idem lege in Ciceronem promulgata, cum veſtitum mutaſſet, conſules, vt ad ſuum veſtitum rediret, edixerunt. AFFLIGENDUM *equeſtrem ordinem,*] ſpectat ad illud, quod L. Lamiam, principem equeſtris ordinis, pro ſalute Ciceronis acerrime pugnantem, Gabinius conſul in concione relegauit, edixitq. vt ab vrbe abeſſet millia paſſuum ducenta: de quo in oratione poſt reditum in ſenatu, & epiſt. fam. lib. XI. CETERISQ. *inſignibus*] toga praetexta, curuli ſella: quae, praeter faſces, inſignia conſulũ erant. pro Cluentio, & in Piſonẽ. quae conſulatum in vrbe ſummum honorẽ eſſe, ſummamq. poteſtatẽ ſignificant. SI *nondum ſcelera*] alius enim mihi locus ad ea vobis in memoriã reuocanda conſtitutus eſt. VNGUENTIS *affluens,*] Gabiniũ ſignificat qui ob mollitiẽ odoratis liquoribus perfundebatur. de quo & in oratione poſt reditum in ſenatu. Ille, inquit, vnguentis oblitus irriſit ſqualorẽ veſtrũ. & in oratione in Piſonẽ. Erant illi compti capilli, & madentes cincinnorũ fimbriae. CALAMISTRATA *coma,*] de eodẽ in eadẽ oratione: Cum in luſtris, & heluationibus huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tã diu ceſſauit? & poſt reditum in ſenatu, de eodem: Vnguentorũ odor, vini anhelitus, frons calamiſtri notata veſtigiis. eſt autem calamiſtrũ tenue ferrũ, quo in cinere calefacto criſpantur capilli, vnde fiunt illi tanquam anuli, qui cincinni vocantur. intorquebat igitur ſibi capillos calamiſtro Gabinius conſul, mollior, atque effeminatior, quã & aetas illius, & eius, quam ſuſtinebat, perſonae dignitas ferebat. de quo in ea pro domo ſua. Quo vultu cincinnatus ganeo patriae preces repudiauit? De coma illud ſuſpicor, breuiorẽ, quã ceterorũ, fuiſſe, vt ſaltare Gabinius elegantius, & commodius poſſet. ideo tonſum ſaltatorem vocat eũ Cicero in Piſonẽ. STUPRORUM,] Gabiniũ in pueritia male audiſſe praepoſterae libidinis vitio, eaq. paſſum eſſe, quae tu ſic: Quorũ altera me Catilinã amatorẽ ſuum alter Cethegũ, conſobrinũ ſuum, repoſcebat. Et ibidẽ paullo poſt: In concionẽ aſcendit, eaq. dixit, quae, ſi eius vir Catilina reuixiſſet, dicere non eſſet auſus. PUTEALI] Puteal baſilica fuit, a Scribonio Libone facta, vbi cauſſae fenebres agebantur. ſignificat igitur, cum ait, Puteali eorum iudiciorum miniſtros, vt ſcribas, viatores, tabulas: deinde litigatores ipſos addit, cum ait, feneratorũ gregibus. erat igitur in conſulatu inflatus, maximeq. ſibi placens eorũ comitatu Gabinius, a quibus antea magnopere timuerat: cum feneratoribus immenſam pecuniam deberet. cõcidiſſet enim graui aere alieno oppreſſus, niſi tribunus pl. factus eſſet. in quem magiſtratum, tamquam in portum, perfugit: tum ne a creditoribus appellari poſſet: (nam magiſtratum gerenti moleſtus eſſe priuatae rei cauſſa nemo poterat) tum vt legem aliquam in eo magiſtratu pretio ferret. quod eũ feciſſe, ſignificatur in oratione poſt reditũ in ſenatu. apte igitur, & congruenter ad ſententiam traducit ſimilitudinem maris: quod aes alienũ Gabinio fuerit tamquam mare illud nauigantibus infeſtiſſimum, Scyllae & Charybdis: quo certe obrutus eſſet, niſi in tribunatus quaſi portum perfugiſſet. credere autẽ, illum, Atque perculſus, mendoſũ eſſe. neque enim tota horũ verborũ ſtructura ſatis apte cohaeret ſententia quidẽ obſcura nõ eſt. quã rem & in oratione poſt reditũ in ſenatu ſatis plane his verbis expoſuit: Qui niſi in arã tribunatus confugiſſet; neque vim praetoris, nec multitudinem creditorum, nec bonorum proſcriptionẽ effugere potuiſſet. quo in magiſtratu niſi rogationẽ de piratico bello tuliſſet, profecto & egeſtate, & improbitate coactus piraticã ipſe feciſſet. Et quoniã Sicilienſis freti mentione facta de columna ſubiunxit Rhegiã columnã potuit intelligere: quã Plinius ait in Siciliẽſi freto fuiſſe, & quaſi iocũ in verbo quaerens, potuit ſignificare, vt cũ de Moenia loqueretur, ſimul tamẽ ad Rhegiã, ſimilitudinis cauſſa, reſpiceret: quae naufragis idẽ erat, quod Maenia debitoribus: cũ ad illã e naufragio proiecti ſic adhaereſcerẽt, vt ad Maeniã ii, quibus nõ eſſet, vnde creditoribus ſatisfacerẽt. Rhegia vero columna dicebatur, quod ab vrbe Rhegio nõ longe diſtaret. CONTEMNEBAT *equites R.*] vtpote qui L. Lamiã, vt iã diximus, edicto relegauit. EREPTUM,] metu accuſatoribus iniecto, aut fortaſſe diſturbato iudicio. DE *ambitu*] ob cõſulatũ non more maiorũ, ſed pecunia quaeſitũ. INVITO *ſenatu,*] ſperabat enim, etiã ſi prouinciã ei ſenatus denegaret fore tamẽ, vt rogatio a tribuno pl. Clodio, adiuuantibus corruptis hominibus, perferretur. idq. ſibi maxime neceſſarium videbat eſſe: qui ſine ingẽtibus rapinis contractum aes alienum diſſoluere non poſſet. de hoc in oratione in Piſonẽ ſic: Gabinium ſine prouincia ſtare non poſſe: ſpem habere a tribuno pl. ſi ſua conſilia cum illo coniunxiſſet, a ſenatu quidem deſperaſſe. Et argute, oratorio more, inducit Gabinium Cicero ea dicentem, quae quo tempore habita eſt haec oratio, facta iam erant. nam Gabinius, neglecta ſenatus auctoritate, lege Clodia in Syriam prouinciam ierat. SE *incolumem nullo modo fore*] ad rem familiarem, & ad dignitatem refero nam de vtraque actum iri videbat, niſi ad diripiendas pecunias prouinciam ſtatim poſt cõſulatum habuiſſet. hoc eſt, quod dixit in ea in Piſonem, Sine prouincia ſtare nõ poſſe.

ORATIO

ALTER, odii boni, quam taeter incedebat, quam truculentus, quam terribili aſpectu. vnum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperii veteris, imaginem antiquitatis, columen reip. diceres intueri. veſtitus aſpere, noſtra hac purpura plebeia, ac pene fuſca, capillo ita horrido, vt Capua, in qua ipſe tum, imaginis [illegible] *formandae*

formandae cauſſa, duumuiratū gerebat, Seplaſiam ſublaturus videretur. nam quid ego de ſupercilio dicam, quod tum hominibus non ſupercilium, ſed pignus reip. videbatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, vt illo ſupercilio reſp. tamquam Atlante caelum, niti videretur. erat denique hic omnium ſermo. Eſt tamen reip. magnum firmumq. ſubſidium. habeo, quem opponam labi illi, atque coeno, vultu medius fidius collegae ſui libidinem, leuitatemq. franget. habebit ſenatus, in hunc annum quem ſequatur; non deerit auctor, & dux bonis. mihi denique homines praecipue gratulabantur, quod habiturus eſſem contra tribunum pl. furioſum, & audacem cum amicum, & affinem, tum etiam fortem & grauem conſulem. atque eorum alter fefellit neminem. quis enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula reip. tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum, ac ſtuprorum, vino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq. confectum, cum is praeter ſpem in altiſſimo gradu alienis opibus poſitus eſſet, qui non modo tempeſtatem intueri impendentem temulentus, ſed ne lucem quidem inſolitam aſpicere poſſet?

E X P L A N A T I O

QVAM *taeter*] Gabinius & nitenti vultu, ceruſſatisq. buccis, vt eſt in oratione in Piſonē, coma in cincinnos intorta ſignificare nequitiē & leuitatē videbatur: Piſo cōtra triſti obſcuraq. facie, horrido capillo, ſeueritatem illam veterem, & conſtantiā praeſeferebat. Gabinius quod vultus indicabat, id praeſtitit: fuit enim nequiſſimus atque improbiſſimus cōſul. Piſo longe aliter, quam homines opinabantur, conſulatū geſſit, nefarie ſcilicet, maximeq. cōtra rempublicam. itaque paullo poſt, Alter, inquit, fefellit neminē: alter multos plane in omnes partes fefellit. Taeter opponitur claro: vnde illud de M. Marcello in epiſtola Ser. Sulpicij: Vir clariſſimus ab homine taeterrimo eſt interfectus. Ex *barbatis illis*] qui olim rempublicā ſumma cū laude adminiſtrarunt. Sic pro Coelio: Aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quā in ſtatuis antiquis, & imaginibus videmus. barbas alere ante minoris Africani tempora Romani conſueuerunt. is radi primus inſtituit: itaque poſt inualuit cōſuetudo, vt, qui nō raderentur, quaſi laſciui homines, nimiumq delicati, nō optime audirēt. itaque cū probro ſcripſit illud Cicero ad Atticū lib. i. Cōcurſabant barbatuli iuuenes, totus ille Catilinae grex, duce filiola Curionis. NOSTRA *hac purpura plebeia, ac pene fuſca*.] tunica & toga Romani vtebantur: tunica carnē tegente, toga tunicae ſuperinducta. tunica ſenatoribus erat purpurea, cum lato clauo intexto: toga vero alba, quod ex Iſidoro, & Statij Silua 2. lib. v. conijcitur, magiſtratibus autē, auguribus, ſacerdotibus, collegiorū magiſtris pueris ad annū aetatis xvi, purpureo praetexta limbo. Noſtra, igitur, dixit, de tunica ſenatoria, i. de ſt lato clauo, plebeia ac paene fuſca: filo craſſo & colore ad fuſcū accedēte: quales erant plebeiorū tunicae. quae a ſenatorijs primū clauo differebāt, qui erat in ſenatorijs latus, in plebeijs anguſtus, quod exemplis intelligitur, deinde praeſtantia purpurae. itaque purpurā Piſonis plebeiā, ac paene fuſcā Cicero vocauit. de tunicis autē plebeijs purpureis Quinctil. lib. xi. nā neque filo erat tunica Piſonis, vt reliquae tunicae ſenatoriae, ſubtili, ac diligenter cōteſto; ſed plebeijs tunicis, craſſo filo ſatis temere factis, admodū ſimilis: &, quod ad colorē attinet, ita longe aberat a purpureo vt ad fuſcū accedere videretur. IMAGINIS *formandae cauſſa duumuiratum gerebat*,] colonijs duūuiri, & ex ipſa colonia, & ex ordine decurionū creati; municipijs quatuoruiri, ex ipſis municipijs; praefecturis niſi a populo, aut praetore, vt ait Feſtus, ciues Romani praeerant. quid autem differrent inter ſe ciues Romani coloni, municipes, & ij qui cōuentus in praefecturis dicebātur alio loco docebimus. Coloniae, Capuā C. Caeſare cōſule deductae, creati ſunt duumuiri L. Piſo & Cn. Pompeius Magnus, ille ſocer. hic gener C. Caeſaris. de Piſone cū hic, tū in oratione in ipſum, & in ea poſt reditū in ſenatu ſatis cōſtat. de Pompeio in oratione poſt reditū in ſenatu, & in ea pro Milone, aperta mentio eſt: etiā in ea de prouincijs cōſularibus, in Piſonē, pro domo ſua, ſignificatur. IMAGINIS *formandae*] vt fingeret, ac componeret vultum ad illam ſeueritatem, quā in vrbe poſtea conſul prae ſe ferre meditaretur. SEPLASIAM] platea fuit Capuae, in qua vnguenta veniebant. at Piſo ita capillo erat horrido, vt odiſſe vnguenta videretur: ideoq. de tollenda ab eo Seplaſia pro ea poteſtat, quam Capuae duumuir habebat, argute Cicero comminiſcitur. de Seplaſia in oratione in Piſonem, & Pedianus, & in agraria ii. PIGNVS *reip.*] a feneratoribus tranſtulit: quod, vt hi, accepto pignore, pecunias ſuas putant ſe tuto committere: ſic reſpublica Piſoni, cui ſe commiſerat, ſupercilio tamquā pignore, cōfidere, optimeq; ſperare videbatur. GRAVITAS *in oculo*,] vel, oculo, pro oculis dixit, quod Piſonis oculi non temere mobiles, ſed ſtabiles & attenti ſignificationem quandam optimae mentis hominibus afferrent; ſicuti contra, quibus arguti, &, vt ita dicam, volucres oculi ſunt, leues homines minimeq. ſapientes plerique perhibentur: vel, quod facile ſuſpicor, in alterum Piſonis oculum, aliquo vitio deprauatum, tacite ludit. nam & in oratione in ipſum, Sex. Clodium. inquit, qui numquam antea praetextatus fuiſſet, ludos facere, & praetextatum volitare paſſus es, hominem impurum, atque non modo facie, ſed etiam oculo tuo digniſſimum quaſi dixerit: hominem ita turpi vita, vt tibi turpis facies, turpiſq. oculus eſt. Ecce aliud exemplum, quod eodem, vt opinor, ſpectat, in oratione poſt reditum in ſenatu L. Piſo, tu ne auſus es iſto oculo, non dicam iſto animo, iſta fronte, non vita, tantō ſupercilio. & cetera. AMICVM *& affinem*,] amicum ita, vt ſuis comitijs primum cuſtodem praerogatiuae Ciceronem praefecerit. de quo in oratione in ipſum his verbis: Tu non modo ad eū Ciceronē, (mitto enim domeſtica, quae negari nō poſſunt: haec commemoro, quae ſunt palam) nō modo

inquam, ad eum, cui primã comitijs tuis dederas tabulam praerogatiuae, quem in ſenatu ſententiã rogabas tertium, numquam aſpiraſti, ſed omnibus conſilijs, quae ad me opprimendum parabantur non interfuiſti ſolum, verum etiam crudeliſſime praefuiſti. & in ea poſt reditum in ſenatu: Tu miſericors me affinem tuum quem comitijs praerogatiuae primũ cuſtodem praefeceras, quem Kalẽdis Ian. tertio loco ſententiam rogaras conſtrictum inimicis reipub. tradidiſti. AFFINEM.] ob Tulliam C. Piſoni Frugi, L. Piſonis propinquo, in matrimonium collocatam. poſt reditum in ſenatu. ALIENIS *opibus*] Pompeius Magnus A. Gabiniũ, quem hic Cicero ſignificat neque ſua virtute, neque maiorum commendatione inſignem, ſuis opibus ad conſulatum produxit. INSOLITAM] quia luſtrorum ac ſtuprorum in tenebris diu latuerat. ſubitam autem poſt tenebras lucem oculi nõ ſuſtinent. & eſt praeclara a mari ad rempublicam tranſlatio: quam ita regere ac tueri debet cõſul in periculo conſtitutam, vt gubernator nauem in mari fluctuantem.

ORATIO

ALTER multos plane in omnes partes fefellit: erat enim hominum in opinionẽ nobilitate ipſa, blanda conciliatricula, commendatus. omnes boni ſemper nobilitati fauemus: & quia vtile eſt reip. nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis, & quia valet apud nos clarorũ hominum & bene de rep. meritorum memoria etiam mortuorum. quia triſtem ſemper, quia taciturnum, quia ſubhorridum atque incultum videbant; & quod erat eo nomine, ut ingenerata familiae frugalitas videretur; fauebant, gaudebant, & ad integritatem maiorum ſpe ſua hominem vocabant, materni generis oblitũ. ego autem (vere hoc dicam iudices) tantum eſſe in homine ſceleris, audaciae, crudelitatis, quantum ipſe cum rep. ſenſi, numquam putaui: nequam eſſe hominem, & leuem & falſa opinione, errore hominum, ab adoleſcentia commendatum ſciebam. etenim animus eius vultu, flagitia parietibus tegebantur, ſed haec obſtructio nec diuturna eſt, nec obducta, ita vt curioſis oculis perſpici non poſſit. videbamus genus vitae, deſidiam, inertiam; incluſas eius libidines, qui paulo propius acceſſerant, intuebantur. denique etiam ſermonis anſas dabat, quibus reconditos eius ſenſus tenere poſſemus. laudabat homo doctus philoſophos neſcio quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere: ſed eos tamen laudabat maxime, qui dicuntur praeter ceteros eſſe auctores, & laudatores voluptatis; cuius, & quo tempore, & quo modo, non quaerebat; verbum ipſum omnibus modis animi, & corporis deuorabat: eoſdemq. praeclare dicere aiebat, ſapientes omnia ſua cauſſa facere, remp. capeſſere hominem bene ſanum non oportere, nihil eſſe praeſtabilius otioſa vita, & plena, & conferta voluptatibus: eos autem, qui dicerent, dignitati eſſe ſeruiendum, reip. conſulendum, offici rationem in omni vita, non commodi, eſſe ducendam, ſubeunda pro patria pericula, vulnera excipienda, mortem oppetendam, vaticinari atque inſanire dicebat.

EXPLANATIO

NOBILITATE *ipſa*,] non quod eſſet patricius Piſo, ſed quia maioribus ortus clariſſimis. nam nobiliſſimos homines etiam eos, qui plebeijs familijs nati erant, appellatos eſſe animaduerti. BLANDA *conciliatricula*.] vt ad conciliandum amorem aptae ſunt blanditiae, ſic ad opinionem hominum excitandam nobilitas valet plurimum. EO *nomine*.] nomen pro familia veteres vſurpabant, vt ab exemplis planum fit: hic tamen pro cognomine dictum videtur, vt cognomen Frugi, quo Piſones appellabantur, intellexerit potius Cicero, quã Calpurniae gentis nomen quo ſpectant ea, quae proxime ſequuntur, verba: Vt ingenerata familiae frugalitas videretur. praeterea noſtram ſententiã confirmat illud in oratione in ipſum Piſonem: Quod minimũ ſpecimẽ in te ingenij, ingenij autem? immo ingenui hominis, ac liberi: qui colorẽ ipſo patriã aſpernans oratione genus, moribus nomen. quo in loco non pro familia, ſed pro cognomine nomẽ eſſe poſitũ; Pedianus interpres ſignificat his verbis: Tametſi haec oratio inſcribitur in L. Piſonẽ; tamen non puto vos ignorare, hunc Piſonẽ ex ea familia eſſe, quae Frugi appellata ſit & ideo dicit aſpernari eum moribus nomen. FRVGALITAS] ob cognomen; ſunt autem frugi homines vt in re domeſtica, ſic in republica continentes, & temperati, ideoque praeter ceteros iuſti. Piſo igitur, qui publicam rem peſſime curauit, degeneraſſe a ſuo cognomine videtur. MATERNI *generis oblitũ*.] L. Piſo matrem habuit, non Romanam, ſed homine Gallo natam: qui cum Placentiae conſediſſet, in eam ciuitatẽ adſcitus, poſtea Romam venit, & Piſoni Caeſonino, eius Piſonis filio, quem ab Heluetijs interfectum Caeſar ſcribit, filiam collocauit. hinc illa in Piſonem: O familiae non dicam Calpurniae, ſed Caluentiae, neque huius vrbis, ſed Placentini municipij, neque paterni generis, ſed braccatae cognationis dedecus. Hoc autem ideo dixit, quod Piſo ex materno genere cognatos haberet homines braccatos, hoc eſt Gallos tranſalpinos, qui braccis vtebantur. & in eadem oratione: O tenebrae, o lutum, o ſordes, o paterni generis oblite, materni vix memor. & in ea poſt reditum in ſenatu. Is non me (quamquã equidem non cognoram eum propter Piſonum affinitatẽ, quem longe hinc ab hoc genere cognatio materna tranſalpini ſanguinis abſtuliſſet) ſed vos populumq. R. non conſilio, neque eloquentia, quod in multis ſaepe accidit, ſed rugis, ſupercilioq; decepit. Is autẽ, qui patris huius Piſonis ſocer fuit, Caluentius eſt appellatus Pedianus. VVLTV.] quia triſtis taciturnus, ſubhorridus, incultus quod proxime dixit. DESIDIAM, *inertiam*,] plus inertia vituperationis habet, quam deſidia, deſidem enim appellamus,

qui nihil agat quaſi deſidentem: inertem autem qui etiam agendi arte, non modo voluntate, careat, ergo in deſidia voluntas, in inertia ſimul cum voluntate notatur inſcitia hoc paullo clarius oſtēditur in epiſtola ad Cornificium his verbis, Quod ſi, vt es, ceſſabis, laceſſam: ne tua ignauia etiā inertiam afferat: id eſt, ne, dum nihil vmquam ſcribis, etiam ſcribere dediſcas, & ſcribendi artem obliuiſcare. PAVLLO *propius*] in aedes ipſius. dixit enim iam: Flagitia parietibus tegebātur. & infra: Videbam, quibus cum hominibus in interiore aedium parte viueret. TENERE] apte verbum cum nomine coniunxit, nam, anſa eſt, quam in vaſe manu apprehendimus. NEQVE *eorum nomina poterat dicere.* ſatis plane iudicat non doctrina, ſed voluntate, quia ſcilicet voluptatem diligeret, Piſonem fuiſſe Epicureum. qui enim eorum nomina, quorum ſectam ſequebatur, ignoraret, ex hominum ſermonibus, & ex naturali quadam propenſione potius, quam ex libris, genus illud philoſophiae cognouiſſe putandus eſt. Eſt igitur & Epicureus Piſo, id eſt non admodum laudandae philoſophiae ſtudioſus; & indoctus tamen Epicureus. aperta enim ironia in proximis verbis: Laudabat homo doctus. quod item quoque patet cū ſubiungit: cuius, & quo tempore, & quomodo, non quaerebat. non enim libros legebat Epicureorū: in quibus voluptas quidē vna ante omnes res, nō omnis tamen, nec omni tempore, aut modo, laudabatur. OMNIBVS *modis*] contra quam reliqui Epicurei, qui, doctrina a libris accepta, non omnibus modis amplectendam voluptatē exiſtimabant. OMNIA *ſua cauſſa facere:*] haec quoque, & quae continuo ſequuntur, ad Epicureos referenda. congruit autem cum hoc loco locus in epiſtola ad Trebatium, in qua ſcripſit haec. Indicauit mihi Panſa meus Epicureum te eſſe factū: ſed quonā modo ius ciuile defendes, cū omnia tua cauſſa facias, nō ciuium? & paullo poſt ibidem. Quid fiet populo Vlubrano, ſi tu ſtatueris πολιτεύεσθαι non oportere? EOS *autem*,] philoſophos ab Epicuro diſſentientes, Stoicos, Academicos, Peripateticos, qui honeſtatem vel vnam, vel maxime expetendam affirmabant. VATICINARI,] non eſt hic, diuinare, ſed, alucinari, errare, vt in epiſtola ad Coelium: Sed ego fortaſſe vaticinor, & haec omnia meliores habebunt exitus.

ORATIO

EX his aſſiduis eius quotidianiſq. ſermonibus, & quod videbam, quibus cum hominibus in interiore aedium parte viueret, & quod ita domus ipſa fumabat, vt multa eius ſermonis indicia redoleret, ſtatuebam ſic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali quidem certe nihil pertimeſcendum. ſed ita eſt indices. vt, ſi gladium paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni, aut debili dederis. ipſe impetu ſuo nemini noceat; ſin ad nudum vel fortiſſimi viri corpus acceſſerit. poſſit acie ipſa & ferri viribus vulnerare; ita, cum hominibus eneruatis, atque exſanguibus conſulatus, tamquam gladius, eſſet datus; qui per ſe pungere neminem vmquam potuiſſent, hi, ſummi imperij nomine armati, rempublicam cōtrucidauerunt. foedus fecerunt cum tribuno pl. palam, vt ab eo prouincias acciperent, quas ipſi vellent; exercitum, & pecuniam, quantam vellent, ea lege, ſi ipſi prius tribuno pl. afflictam & conſtrictam remp. tradidiſſent: id autem foedus meo ſanguine ictum ſanciri poſſe dicebant. qua re patefacta, (neque enim diſſimulari tantum ſcelus poterat, nec latere.) promulgantur vno eodemq. tempore rogationes ab eodem tribuno de mea pernicie; & de prouincijs conſulum nominatim.

EXPLANATIO

MALI *nihil*] cum ſe Piſo totum gulae, ventri, crapulae dediſſe videretur, nihil de perturbanda rep. cogitare. IMBECILLO *ſeni, aut debili*] quaſi non modo imbecillo, ſed debili quoque: vt maior ſit in imbecillo infirmitas, quam in debili. CVM *tribuno pl.*] P. Clodio. PROVINCIAS *acciperent, quas ipſi vellent;*] non enim in eo legum ratio habita eſt: quia Gabinius Syriam accepit, cum ei iam Cilicia data eſſet: Piſo autem Achaiam, Theſſaliam, cunctam Graeciam, quos populos Caeſar, eius gener, ſua lege liberos eſſe iuſſerat. de quo ſic in oratione pro domo ſua: Quis prouinciam homini poſt homines natos turpiſſimo, ſceleratiſſimo contaminatiſſimo, quis illam opimam fertilemq. Syriam, quis bellum pacatiſſimis gentibus, quis pecuniam ad emendos agros conſtitutam, ereptam vi ex Caeſaris rebus actis, quis imperium infinitum dedit? cuiquidem cum Ciliciam dediſſes, mut*a*ſti pactionem, & Ciliciā ad praetorem item extra ordinem tranſtuliſti: Gabinio, pretio amplificato, Syriā nominatim dediſti quid? homini taeterrimo, crudeliſſimo, fallaciſſimo, omnium ſcelerum libidinumq. maculis notatiſſimo. L. Piſoni non ne nominatim populos liberos, multis S.C. etiam recenti lege ſoceri ipſius liberato, vinctos, conſtrictos tradidiſti? Quo in loco manifeſtū in omnes impreſſos libros irrepſit mendum. non enim, lege ſoceri, legendum eſt. ſed. lege generi: quia C. Caeſar, Piſonis gener, in conſulatu eam legem tulerat. quod in oratione in Piſonem declarant illa verba: Obtinuiſti prouinciam conſularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuae, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege Caeſaris, iuſtiſſima, atque optima, populi liberi plane, & vere erāt liberi. lege autem ea, quam nemo legem praeter te, & collegam tuum putauit. omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenae, cuncta Graecia addita. Et in ea de prouincijs conſularibus: Emiſti a foediſſimo tribuno pl. tū in illo naufragio huius vrbis, cum tu idē qui gubernare debueras, euerteres; tū, inquā, emiſti grandi pecunia, vt tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos cōtra S.C. & cōtra legem.

geri generi tui dicere liceret. Pecuniam *quantam vellent.*] quam deinde cum iis Clodius partitus eſt: vnde infra, Omitto, inquit, gratulationes, epulas, partitionem aerarij. Et pro domo ſua, & in Piſonem. Afflictam *& conſtrictam rempublicam*] conſulum praeſidio nudatam, conſtrictam, vt commouere ſe non poſſet. De *mea pernicie, & de prouincijs conſulum nominatim.*] non, nominatim, de mea pernicie, ſed; nominatim de prouincijs conſulum. nam lex Clodij, vt in Dione, Velleio, & epiſtola quadam ad Atticum legimus, Ciceronem non nominabat, ſed in eos generaliter ſcripta erat, ſi qui ciues Romanos indicta cauſſa condemnaſſent. in quo tamen praecipuum Ciceronis factum notabatur, qui coniuratos ſine populi iudicio damnauerat. prouincias autem conſulum in ea lege nominatas eſſe, indicant illa, quae proxime recitauimus ex oratione pro domo ſua.

ORATIO

Hic tum ſenatus ſollicitus, vos equites excitati, Italia cuncta permota, omnes denique omnium generum, atque ordinum ciues ſummae reip. a conſulibus, atque a ſummo imperio petendum eſſe auxilium arbitrabantur; cum illi ſoli eſſent, praeter furioſum iſtum tribunum, duo reip. turbines, qui non modo praecipitanti patriae non ſubuenirent, ſed etiam nimium tarde concidere moererent. flagitabatur ab his quotidie cum querellis bonorum omnium, tum etiam precibus ſenatus, vt meam cauſſam ſuſciperent, agerent aliquid, denique ad ſenatum referrent. hi non modo negando, ſed etiam irridendo, amplissimum quemque illius ordinis inſequebantur. hic ſubito, cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota vrbe, cunctaq. Italia conueniſſet, veſtem mutandam omnes, meq. etiam omni ratione priuato conſilio (quoniam publicis ducibus reſp. careret) defendendum putarunt. erat eodem tempore ſenatus in aede Concordiae, quod ipſum templum repraeſentabat memoriam conſulatus mei, cum flens vniuerſus ordo cincinnatum conſulem orabat. nam alter ille horridus, & ſeuerus conſulto ſe domi continebat. qua tum ſuperbia caenum illud, ac labes, ampliſſimi ordinis preces, & clariſſimorum ciuium lacrumas repudiauit? me ipſum vt contempſit helluo patriae? nam quid ego, patrimonij, dicam? quod ille, cum quaſi quaeſtum faceret, amiſit. cum veniſſet ad ſenatum, vos, vos, inquam, equites R. & omnes boni, veſte mutata, vos quoque pro meo capite ad pedes lenonis impuriſſimi proiecistis eum, ne ſtris precibus a latrone illo repudiatis, vir incredibili fide, magnitudine animi, conſtantia, L. Ninnius ad ſenatũ de rep. retulit, ſenatusq. frequens veſtem pro mea ſalute mutandam cenſuit.

EXPLANATIO

Vos *equites*] praeſentes iudices. nam ex tribus ordinibus iudicia cõſtabant, ſenatorio, equeſtri, plebeio. Svmmo *imperio*] ipſis conſulibus. paullo ante. Hi, ſummi imperij nomine armati, remp. contrucidandam putauerunt. In *aede Concordiae*,] qua in aede factum eſt Cicerone conſule ſenatus conſultum de coniuratis occidendis. ideo ſubijcit: Quod ipſum templum repraeſentabat memoriam conſulatus mei. qua de re in Philippicas. In hac, inquit, cella Concordiae, (o dij immortales) in qua me conſule ſalutares ſententiae dictae ſunt quibus ad hanc diem viximus, cum gladijs homines collocati ſtant. Cincinnatvm *conſulem*] ad contemptum: quod ampliſſimus ordo nequiſſimum conſulem, qui ſibi calamiſtro comam in cincinnos intorqueret, cum lacrumis oraret Consvlto *ſe domi continebat.*] diſſimulat cauſſam, qua Piſo domo non exibat non enim conſulto ſe domi continuit, vt hic Cicero ad creandam inuidiam fingit; ſed aduerſa valetudine impeditus: quod in Dionis hiſtoria legimus lib. xxxix. idemq. ex oratione in Piſonem facile cognoſcitur. Qvod *ille, cum quaſi quaeſtum faceret, amiſit.*] ſalſe ſimul & acerbe. mirum enim, qui quaſi meretrix diuulgato corpore quęſtum faciat, eum patrimonium amittere. notat impudicitiam ſimul & nequitiam Gabinij. L. Ninnivs] tribunus pl. qui deinde retulit ad ſenatum de reditu Ciceronis, vt eſt infra. Ninnium quadratum vocat Dio nominatur & epiſt. 23. lib. III. ad Att. Vestem *mutandam*] non modo ſenatui, vt hic Cicero videtur ſignificare, ſed populo quoque Ninnius perſuaſit, vt, tamquam in aliqua publica calamitate, pro ſalute Ciceronis veſtem mutaret. Dio. lib. xxxix.

ORATIO

O Diem illum, iudices, funeſtum ſenatui boniſq. omnibus, reip. luctuoſum, mihi ad domeſticum maerorem grauem, ad poſteritatis memoriam glorioſum. quid enim quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, quam, pro vno cive & bonos omnes priuato conſenſu, & vniuerſum ſenatum publico conſilio mutaſſe veſtem? quae quidem tum mutatio non deprecationis cauſſa eſt facta, ſed luctus. quem enim deprecarentur, cum omnes eſſent ſordidati? cumq. hoc ſatis eſſet ſigni eſſe improbum, qui mutata veſte non eſſet? hac mutatione veſtis facta tanto in luctu ciuitatis, (omitto, quid ille tribunus, omnium rerum diuinarum humanarumq. praedo, fecerit, qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcentes, honeſtiſſimos equites R. deprecatores ſalutis meae, iuſſerit, eoſq. operarum ſuarum gladijs, & lapidibus obiecerit: de conſulibus loquor, quorum fide reſp. niti debuit) exanimatus

animatus

animatus euolat ex ſenatu, non minus perturbato animo, atque vultu, quam ſi ante annis paucis in creditorum conuentum incidiſſet: aduocat concionem: habet orationem talem conſul, qualem numquam Catilina victor habuiſſet: errare homines, ſi etiam tum ſenatum aliquid in rep. poſſe arbitrarentur: equites vero R. daturos illius diei poenas, quo, me conſule, cum gladiis in cliuo Capitolino fuiſſent: veniſſe tempus iis, qui in timore fuiſſent, (coniuratos videlicet dicebat) vlciſcendi ſe. ſi dixiſſet hoc ſolum, omni ſupplicio eſſet dignus; nam oratio ipſa cōſulis pernicioſa poteſt remp. labefactare: quid fecerit, videte. L. Lamiam, qui cum me ipſum pro ſumma familiaritate, quae mihi cum fratre, cum patre eius erat, vnice diligebat, tum pro rep. vel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq. vt ab vrbe abeſſet millia paſſuum ducēta, quod eſſet auſus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro rep. deprecari.

E X P L A N A T I O

BONOS *omnes*] hominum viginti millia pro ſalute Ciceronis veſtem mutarunt. RERVM *diuinarū*] potiſſimum ob violata ſacra Bonae deae. hiſtoria ſatis nota. ADESSE] cum legem perferre vellent. erat enim conſuetudo, vt, ante quam ferretur lex, prodirent, qui vellent, ad ſuadendum, aut diſſuadendū. de quo ſatis multa diximus in lib. de comitijs. GLADIIS, *& lapidibus*] hac ipſa de re in oratione pro domo ſua his verbis: Cum eos, qui in conuentu virorum bonorum verba de ſalute mea fecerant, adeſſe iuſſiſti, eorumq. aduocationem manibus, ferro, lapidibus diſcuſſiſti, tum profecto oſtendiſti vim tibi maxime diſplicere. IN *creditorum conuentum*] aeris alieni plurimum habuiſſe Gabinium ſupra diximus. ILLIVS *dies*] dies, hoc loco, non diei, legendum eſſe admonet Gellius libro IX. aliter ſenſiſſe videtur Priſcianus lib. VII. cap. de genitiuo. IN *cliuo Capitolino*] circa templum Concordiae, in cliuo Capitolino, cum in eo templo de coniuratis conſul Cicero ad ſenatum retuliſſet. armati equites R. praeſidij cauſſa circumſteterant. de quibus in oratione I. in Catilinam. Illi, inquit, equites R. honeſtiſſimi atque optimi viri, ceteriq. fortiſſimi ciues, qui circumſtant ſenatum, quorū tu & frequentiam videre, & ſtudia perſpicere & voces paullo ante exaudire potuiſti. quorum ego vix abs te iamdiu manus ac tela contineo, eoſdem facile adducam, vt te haec, quae iampridē vaſtare ſtudes, relinquentē vſque ad portas proſequantur. Et hac ipſa de re in ea poſt reditū in ſenatu, his verbis: In cōcionē aſcendit, eaq. dixit, quae, ſi eius vir Catilina reuixiſſet, dicere nō eſſet auſus: nonarū Dec. quae me conſule fuiſſent, cliuiq. Capitolini poenas ab equitibus R. eſſe repetiturum: neque ſolum id dixit, ſed, quos ei commodū fuit, compellauit: L. vero Lamiā, equitē R praeſtanti dignitate hominē, & ſaluti meae pro familiaritate, reip. pro fortunis ſuis amiciſſimū, cōſul imperioſus exire vrbe iuſſit. Quod autē de cliuo Capitolino, vt inique factū Gabinius accuſabat, idem & M. Antonius Ciceroni multis poſt annis obiecit: in quē illa ſunt in Philippica II. At etiā auſus es, (quid autē eſt, quod tu nō audeas?) cliuū Capitolinū, dicere, me cōſule, plenū ſeruorū armatorū fuiſſe. vt illa, credo, nefaria ſenatus cōſulta tū fierent, vim afferebā ſenatui. o miſerū, ſiue tibi illa nota non ſunt; nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare. quis enim eques R. quis praeter te, adoleſcens nobilis, quis vllius ordinis, qui ſe ciuem meminiſſet, cum ſenatus in hoc templo eſſet, in cliuo Capitolino nō fuit? Vere. quod enim Cicero tuendi ſenatus cauſſa fecerat, id, quaſi cōtra leges regio more commiſſum, Gabinius & Antonius accuſarunt. Quod autē dixit: *illius dies*:] intellige illū diē, quo S.C. de necandis coniuratis, referente Cicerone, factū eſt. quamquā non illo tantum die cum gladijs in cliuo Capitolino equites R. fuiſſe, ſatis conſtat ex ijs verbis, quae ex oratione I. in Catilinam recitauimus: quae habita eſt aliquot dies ante illū diem, quem hic Cicero ſignificat. PRO *ciue*,] Ciui, legit Priſcianus lib. VII. & pro Plancio: Quid dicam de tali ciui, & viro? Et lib. IV. in Verrem: Quod Siculus a ciui Romano. Ibidem. Quod ciuis cum ciui ageret.

O R A T I O

QVid hoc homine facias? aut quo ciuem tam importunum, aut quo potius hoſtem tam ſceleratum reſerues? qui, vt omittam cetera, quae ſunt ei cum collegā immani impuroq. coniuncta atque communia, hoc vnum habet proprium, vt expulerit ex vrbe, relegarit, non dico equitem R. non ornatiſſimum, atque optimum virum, non amiciſſimum reip. ciuem, non illo ipſo tempore vna cum ſenatu, & cum bonis omnibus caſum amici reiq. pub. lugentem, ſed ciuem R. ſine vllo iudicio ex patria conſul eiecerit. nihil acerbius ſocii Latini ferre ſoliti ſunt, quam id, quod perraro accidit, ex vrbe exire a conſulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in ſuas ciuitates, ad ſuos lares familiares: & in illo communi incommodo nulla in quemquam propria ignominia nominatim cadebat. hoc vero quid eſt? exterminabit ciues R. edicto conſul a ſuis diis penatibus? expellet a patria? deliget quem volet, damnabit, atque eiiciet nominatim? hic, ſi vmquam vos eos, qui nunc eſtis in rep. fore putaſſet; ſi denique imaginem iudiciorum, aut ſimulacrum aliquod futurum in ciuitate reliquum credidiſſet; vmquam auſus eſſet ſenatum de rep. tollere, equitum R. preces aſpernari, ciuium denique omnium, nouis, & inauditis edictis, ius libertatemq. peruertere?

EXPLANATIO

QVID *hoc homine facias?*] antiqua locutio, huic noſtro ſatis vſitata. quam & a comicis vſurpatam inuenimus. ſubaudiri videtur, de. huic autem loco ſimillimus eſt ille ex primo accuſationis: Quid hoc homine faciatis? aut quã ad ſpem tã perfidioſum, tã importunum animal reſeruetis? nec diſſimile illud in epiſtola ad Terentiã: Quid Tulliola mea fiet? Ennius autẽ, ſi quid me fuerit humanitus: pro mihi, vt notauit Feſtus. SOCII *Latini*] dicebant veteres, ſocij Latini, ſocij & Latini, ſocij Latini nominis, ſocij & Latini nominis: cũ tamẽ de ſolis Latinis intelligerent. exempla ſunt & apud hunc noſtrũ, & apud Liuiũ quamplurima. ID *quod perraro accidit,*] bis omnino; quod quidẽ ego legendo obſeruauerim; primũ, edicto Proculi Virginij conſulis, cum Sp. Caſſium Viſcellinum collegã haberet, anno ab vrbe condita CCLXVII. qua de re ſcriptũ eſt apud Dionyſium Halicarnaſſeũ lib. IX. his verbis: Ἐπισημήναντος δὲ τοῦ πλήθους ὡς τὰ κράτιστα ὑποτιθεμένῳ, καὶ καταλύειν ἐκ τοῦ νόμου τὸ ποιοῦν διχοστασίαν μέρος ἀξιοῦντος, ἀπορῶν ὅ τι χρὴ πράττειν ὁ Κάσσιος, καὶ οὔτε ἀναδέξασθαι τὴν φρόνησιν προαιρούμενος, οὔτε μένειν ἐπ' αὐτῆς, ἀντιπραττόντων τῶν δημάρχων, δυνάμενος, τότε μὲν διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν· ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις ἀρρωστίαν σκηψάμενος οὐκέτι κατέβαινεν εἰς τὴν ἀγοράν. ἀλλ' ὑπομένων ἔνδον ἐπραγματεύετο βίᾳ καὶ χειροκρατίᾳ κυρῶσαι τὸν νόμον, καὶ μετεπέμπετο Λατίνους τε καὶ Ἕρνικας ὅσους ἐδύνατο πλείστους ἐπὶ τὴν ψηφοφορίαν· οἱ δὲ συνῄεσαν ἀθρόοι, καὶ δι' ὀλίγου μεστὴ ξένων ἦν ἡ πόλις. ταῦτα μαθὼν Οὐεργίνιος κηρύττειν ἐκέλευσε κατὰ τοὺς στενωπούς, ἀπιέναι τοὺς μὴ κατοικοῦντας ἐν τῇ πόλει, χρόνον ὁρίσας οὐ πολύν· ὁ δὲ Κάσσιος τἀναντία ἐκέλευσε κηρύττειν, παραμένειν τοὺς μετέχοντας τῆς ἰσοπολιτείας, ἕως ἂν ἐπικυρωθῇ ὁ νόμος. deinde anno poſt v. C. DXXXI. cum C. Fannius coſ. vocatos a C. Graccho ad ſuffragium ferendum Latinos, eodem die exire vrbe iuſſit. qua de re Appianus aperte, nec obſcure admodum Cicero in Bruto. EOS *qui nunc eſtis*] magna praeditos auctoritate, & cum poteſtate iudicandi. ſperauit enim fore, vt boni iacerent, improbi dominarentur. IMAGINEM *iudiciorum:*] ſi iudicia, aut omnino imaginem, aut ſimulacrum vllum iudiciorum fore crediiſſet; in remp. non tam nefarie peccaſſet. peccauit autem, quia credidit, extinctis iudicijs poenam delinquentibus nullam futuram. IVS *libertatemq.*] ius, & libertatem Gabinius eripuit ciuibus, cum eos, ſuum dolorem veſte mutata ſignificantes, ad veſtitum quem depoſuerant, redire iuſſit.

ORATIO

ETſi me attentiſſimis animis ſumma cum benignitate auditis iudices: tamen vereor, ne quis forte veſtrum miretur, quid haec mea oratio tam longa, ac tam alte repetita velit, aut quid ad P. Sextii cauſſam, eorum, qui ante huius tribunatum remp. vexarunt, delicta pertineant. Mihi autem hoc propoſitum eſt oſtendere, omnia conſilia P. Sextii, mentemq. totius tribunatus hanc fuiſſe, vt afflictae, & perditae reip. quantum poſſet, mederetur. ac ſi in exponendis vulneribus illis de me ipſo plura dicere videbor, ignoſcitote. nam & illã meam cladem vos, & omnes boni maximum eſſe reip. vulnus iudicauiſtis: & P. Sextius eſt reus non ſuo, ſed meo nomine: qui cum omnem vim ſui tribunatus in mea ſalute conſumpſerit; neceſſe eſt meam cauſſam praeteriti temporis cum huius praeſenti defenſione eſſe coniunctam. Erat igitur in luctu ſenatus: ſqualebat ciuitas, publico conſilio mutata veſte: nullum erat Italiae municipium, nulla colonia, nulla praefectura, nulla Romae ſocietas vectigalium, nullum collegium, aut concilium, aut omnino aliquod commune conſilium, quod tum non honorificentiſſime decreuiſſet de mea ſalute: cum ſubito edicunt duo conſules, vt ad ſuum veſtitum ſenatores redirent. quis vnquam conſul ſenatum ipſius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miſeros lugere vetuit? parum ne eſt Piſo, (vt omittam Gabinium) quod tantum homines fefelliſti, vt negligeres auctoritatem ſenatus? optimi cuiuſque conſilia contemneres? remp. proderes? conſulare nomen affligeres? etiam ne edicere audeas, ne maererent homines meam, ſuam, reip. calamitatem? ne ve hanc ſuum dolorem veſte mutata ſignificarent? nam ſiue illa veſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecandum valebat; quis vnquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quemquam aut ſibi maerere, aut ceteris ſupplicare?

EXPLANATIO

ANTE *huius tribunatum*] quia Gabinius anno ante, quam Sextius tribunus pl. fuit, conſulatũ geſſit. ILLAM *meam cladem*] iniuriam iniquiſſima Clodij lege illatam. NON *ſuo, ſed meo nomine:*] non quod ipſe deliquerit, ſed quod me inique pulſum reſtituerit. NECESSE *eſt meam cauſſam &c.*] neceſſe, inquit, eſt cum Sextium defendo, de me ipſo dicere: quia & multas defenſionis meae partes ab illius tribunatu cogor petere; & tribunatus in mea ſalute totus eſt conſumptus. REVS *non ſuo, ſed meo nomine:*] accuſatur enim a meis inimicis, nõ quod ipſe cõtra leges aliquid commiſerit, ſed quod in tribunatu de mea ſalute laborarit. MVNICIPIVM,] inter municipiũ, coloniã, & praefecturã, quid interſit, dictum eſt in libro de ciuitate Romana. SOCIETAS *vectigalium*] ſocietates eorum qui vectigalia redimebant, equitum R. omnes erant. COLLEGIVM,] de collegijs paullo infra dicemus.

CONCI-

CONCILIVM] conuentus hominum, ad aliquid agendum inſtitutus. AD *luctum ipſorum*.] ſiue inquit, veſtem mutauerant, vt meam pariter, & ſuam lugerent calamitatem; ſiue vt meam ſalutē deprecarentur; neutram ob cauſſam facere id, quod feciſti, aequum fuit: cum nemo vnquam tam crudelis fuerit, qui prohiberet quemquā aut maerere in ſuo dolore aut ceteris in amici periculo ſupplicare.

ORATIO

QVid? ſua ſponte homines in amicorum periculis veſtitum mutare non ſolent? pro te ipſo, Piſo, nemo ne mutauit? ne iſti quidem, quos legatos, non modo nullo S. C. ſed etiam repugnante ſenatu, tute tibi legaſti? ergo hominis deſperati, & proditoris reip. caſum lugebunt fortaſſe, qui volent: ciuis florentiſſimi beneuolentia bonorum, & optime de ſalute patriae meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere ſenatui non licebit? Iidem conſules (ſi appellandi ſunt conſules, quos nemo eſt, qui non modo ex memoria, ſed ex faſtis euellendos non putet) pacto iam foedere prouinciarum, producti in circo Flaminio in concionem ab illa furia, ac peſte patriae, maximo cum gemitu veſtro, omnia, quae tum contra me, contraq. remp. edixerant, voce ac ſententia ſua comprobauerunt. Iiſdem conſulibus ſedentibus, atque inſpectantibus lata lex eſt, ne auſpicia valerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, ut omnibus faſtis diebus legem ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fufia ne valeret. qua una rogatione, quis eſt, qui non intelligat, uniuerſam remp. eſſe deletam? Iiſdem conſulibus inſpectantibus, ſeruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio, nomine collegiorum, cum vicatim homines conſcriberentur, decuriarentur, ad uim, ad manus, ad caedem, ad direptionem incitarentur.

EXPLANATIO

PRO *te ipſo.*] apoſtrophe ad Piſonem abſentem. nam hoc tempore Macedoniam proconſulari imperio adminiſtrabat. quod ſignificant illa verba: Cum ſciat illa duo reip. paene fata, Gabiniū, & Piſonem, alterum haurire quotidie ex pacatiſſimis atque opulentiſſimis Syriae gazis innumerabile pōdus auri, & quae ſequuntur. vt illam ratiōnē omittā, quod haec oratio pro Sextio habita eſt Marcellino & Philippo coſ. Piſo autē ſequenti anno, Pompeio & Craſſo coſ. rediit e prouincia: quod in argumento orationis in ipſum Pedianus probat. Apparet autē in hoc loco, Piſonē ante conſulatum reū fuiſſe: quo crimine, incertū eſt. loquitur enim Cicero de iis quorū in periculis amici veſtitū mutare ſolent. NVLLO S. C.] cū antea, qui in prouincias ibant, legatos, quos ſecum adducerent, a ſenatu petere conſueſſent; quā conſuetudinē primus neglexit P. Vatinius, & poſt eū anno proximo Piſo & Gabinius legis, vt opinor, Clodiae priuilegio. ſunt enim in ea Vatiniū haec verba: Quis legatos vnquā audiuit ſine S. C. ante te? nemo. poſt cōtinuo fecit idē in duobus prodigiis reipublicae Clodius. Idē in hac ipſa pro Sextio ſignificatur. Quis, inquit, prouinciā, quis pecuniā, quis legationē a ſenatu petebat? HOMINIS *deſperati,*] qui vt recte agat, aut ſentiat, ſperari nō poteſt. eodē ſenſu dicebant, homo perditus; quaſi qui rectam mētem prorſus amiſiſſet. LVGEBVNT. *fortaſſe.*] addidit fortaſſe, vt dubitari poſſe indicet, an aliquis omnino in hominis deſperati & proditoris reipublicae caſu lacrumas daturus ſit. EX *faſtis,*] libris, in quibus conſulum nomina ſcribebantur. ad Atticum lib. IV. PACTO *iam foedere prouinciarum,*] vt prouincias acciperent a Clodio tribuno pl. quas vellent. ea lege, ſi ipſi prius ei permitterent, vt, quae vellet, in remp. perficeret, hoc eſt vt leges reipublicae pernicioſiſſimas perferre poſſet. CIRCO, *Flaminio*] dicit idem in ea Poſt Red. in ſen. Tres autem fuere Romae circi, Maximus, Flaminius, qui & Apollinaris dictus eſt; item circus Neronis. QVAE *tum contra me, contraq. remp. edixerant.*] cum edixerunt, vt ſenatus, qui propter maerorem veſtium mutauerat, ad priſtinum veſtitum rediret. COMPROBAVERVNT.] Piſo dixit ſe miſericordem ſemper fuiſſe. Orat. in ipſum, & poſt Red. in ſen. LATA *lex eſt,*] quattuor leges reip. pernicioſas tulit P. Clodius in tribunatu pl. de annona, vt populo frumentum quod antea ſemiſſibus & trientibus dabatur, gratis daretur. alteram; vt collegia reſtituerentur. tertiam, vt infirma cenſorum poteſtas eſſet. quartam hanc, de qua hic Cicero loquitur. vide infra in Piſonem, Pedianum. Dionem lib. XXXIX. NE *auſpicia valerent*] ſignificat Dio lib. XXXIX auſpiciorum duo fuiſſe genera, vnum ſine obnunciatione, alterum cum obnunciatione. vtroque genere poteſtas agendi cum populo tollebatur: primo, vel ſi nulla omnino ſigna de caelo monſtrarentur, nec obnunciaretur quidquam: altero cum, caeleſti aliquo ſigno viſo, quod publicam calamitatem portendere videretur, obnunciaret is, qui auſpicabatur, ei, qui agere cum populo vellet. vtrumque genus hic attigit Cicero, cum ait, Ne auſpicia valerent, ne quis obnunciaret. NE *quis legi intercederet.*] hoc erat, tribuniciam poteſtatem tollere. nam nouem tribunis pl. legem ferentibus vnius obſiſtebat interceſſio. ſed quia ſenatus cauſſa ius intercedendi comparatum erat, vt eſſet quo tribuniciae rogationes impediri poſſent: Clodius, optimatibus infenſus, amator nouitatis, liberam & ſolutam in ferenda lege tribunorum poteſtatem eſſe voluit. itaque interceſſionem lege lata ſuſtulit, non tamen omnem interceſſionem, ſed tantum cum intercederetur legi. nam praeterea, & ſenatus conſultis, & iudiciis tribuni pl. intercedebant. in quo ius tribunicium imminui Clodius noluit: quia totum ad impediendam ſenatus & optimatum voluntatem pertinebat. OMNIBVS *faſtis*] cum diebus faſtis omnibus quidem lege agere, non omnibus tamen cum populo agere liceret: Clodius faſtos omnes comitiales eſſe iuſſit, hoc eſt, vt, quod quibuſdam faſtis licebat, id

omnibus liceret. item in ea de prouincijs conſularibus, Vobis, inquit, ſtatuendum, legem Aeliam
manere, legem Fuſiam non eſſe abrogatam, non omnibus faſtis legem ferri licere; cum lex feratur,
de caelo ſeruari, obnunciari, intercedi licere. L*ex Aelia & Fuſia ne valeret.*] dicit idẽ, quod proxime:
nam lex Aelia & Fuſia de auſpicijs & obnunciatione erat. ſed legem nominat, vt inuidiam in Clo-
dium augeat. N*omine collegiorum*,] collegia, hoc eſt infimorum hominum, certas artes pariter exer
centium, conuentus, iam inde a Numa rege eſſe inſtituta, in Plinij naturali hiſtoria, & in Plutarcho
ſcriptum eſt. poſtea, cum horum collegiorum numerus eſſet auctus; omnia, praeter pauca atque
certa, vt fabrorum fictorumq quae ciuitatis vtilitas deſiderabat, pluribus legibus ſublata ſunt, ne-
que ſolum legibus. ſed etiam ſenatus conſultis vt L. Caecilio Q. Marcio coſ. nec enim hominum
humilium coitiones in ciuitate ſatis tutae videbantur. Clodius autem, vt inopem plebem, quae par
uo negotio ad facinus impellitur, ſibi cõciliaret vt pote qui nouitatẽ & vim meditaretur; collegia
non ſolum vetera reſtituit, ſed etiam noua innumerabilia conſtituit. de quo & in hac ipſa oratione
infra, & in Piſonem Cicero meminit. praeterea Dio libro xxxix. Pedianus in commentario Cor-
nelianae. Haec autẽ collegia non e ſolis peregrinis, aut e ſeruis. ſed e peregrinis, qui poſtea ciues fie-
bant; e nouis ciuibus, ex veteribus Romanis inopia laborantibus, e ſeruis cõſtabant, eſt enim ridicu
lum, eos putare fuiſſe peregrinos, quorum patres & maiores multis antẽ annis artem aliquã ſeden-
tariã adminiſtraſſent. peregrini quidem & erant, & dicebantur, ante quã eſſent cenſi: ſed. cum Ro-
mae domiciliũ iam per aliquot annos habuiſſent, profeſſi apud praetorem, ciuium Romanorũ iura
cõſequebantur; & vel eaſdẽ, quas antea artes adminiſtrabant, vel in militiã proficiſcebatur. in qua
cũ nõ nulli forte fideliterq. operã reipublicae nauaſſent; equeſtris loci dignitatẽ, ſi modo H-S qua-
dringenta millia poſſiderent, cõſequebantur, vel tribuni militũ fiebant: ex quo poſtea tribuni pl fa-
cile creabantur: vnde ad alios magiſtratus erat aſcenſus. Romanos autẽ ciues, alios magiſtratibus,
alios militiae, alios mechanicis artibus operã dediſſe, facile mihi & Plinius perſuadet, qui de colle-
gijs aerariorũ fabrũ, & figulorum a Numa rege inſtitutis, mentionẽ facit: & L. Florus idẽ aperte de
monſtrat: cuius haec ſunt verba: A Ser. Tullio rege populus Romanus relatus in cenſũ, digeſtus in
claſſes, decurijs atque collegijs diſtributus: ſummaq regis ſollertia ita eſt ordinata reſpublica, vt om
nia patrimonij, dignitatis, aetatis, artiũ, officiorumq. diſcrimina in tabulas referrẽtur, ac ſi maxima
ciuitas minimae domus diligẽtia cõtineretur. Collegia nominat, & artes: quae duae dictiones mani-
feſto declarant, cõtra quã Dionyſius Halicarnaſſeus quodã in loco affirmat, artes illas quae in offici
nis tractantur eſſe ab ijs, qui multis ante annis iure ciuiũ Romanorũ vterentur, eſſe cultas. hoc & Ci
cero demonſtrat in oratione pro domo ſua: ait enim ſic: Nullum eſt in hac vrbe collegiũ, nulli pa-
gani, aut montani, (quoniã plebi quoque vrbanae maiores conuenticula & quaſi cõcilia quaedã eſ
ſe voluerunt) qui nõ ampliſſime nõ modo de ſalute mea, ſed etiã de dignitate decreuerint. Et in ea-
dẽ, non ita multo poſt: Quẽ tu populũ, niſi clauſis tabernis, frequẽtare nõ poteras. Praeterea libro
vi. epiſt. ad Att. iudicẽ eſſe Romae ſignificat Turpionẽ ſutoriũ. quid autẽ? Pedianus, qui fuit antiqui
tatũ Romanarũ bene peritus, nõ ne in orationis pro Milone commentario & concionẽ, & populũ
nominat, cũ de ijs qui mechanicas artes tractarent, manifeſte loquatur? nã cũ exponit illud, Contra
heſternã concinẽ illam; ſubiungit haec: Idẽ T. Munatius Plancus, vt ſaepe diximus, poſt audita &
obſignata teſtiũ verba, dimiſſoſq. interim iudices, vocata cõcione cohortatus erat populũ, vt, clau-
ſis tabernis, poſtero die ad iudiciũ adeſſet, nec pateretur elabi Milonẽ. At M. Aemilij Scauri pater,
quamuis patricius, negociũ carbonariũ, vt in libello de viris illuſtribus narratur. ob paupertatẽ exer
cuit: & C. Terentij Varronis, qui ad Cannas male pugnarit patrẽ laniũ fuiſſe ferunt. quo quid ſor-
didius? Erant igitur opificũ collegia ex quattuor hominũ generibus, e ſeruis, ex inopi veterũ ciuium
Romanorũ plebe, ex nouis ciuibus, ex ijs, qui cũ proxime in vrbẽ veniſſent, cenſi nondũ erant. ſed il-
la, quae P. Clodius reſtituit qui etiã, vt ait Cicero in Piſonẽ, noua quaedã e ſeruitiorum faece con-
ſtituit, Dio hiſtoriae ſuae lib. xxxvi. τὰ ἑταιρικὰ κολλήγια nominat: quod nihil aliud eſſent, quam opi
ficum ſodalitates: quales Venetijs videmus eſſe quampluримas: quod etſi ita ſit ad aliam tamen ſen
tentiam conuertendum eſt illud, quod in libro de ſenectute ex perſona Catonis Cicero pronunci-
at: Sodalitates paullo ante me quaeſtorem conſtitutae ſunt. non enim de collegijs opificum eſt in-
telligendum, ſed de ſodalitatibus honeſtorum ciuium, animi cauſſa conſtitutis. &, quemadmodum
ſodalitates, item collegia non ſemper de artificum caetibus dicuntur. non enim, quod lib. II. ad Q.
fratrem ſcriptum eſt, M. Furium Flaccum, equitem Romanum, Capitolini & Mercuriales de col-
legio eiecerunt; ſic exponendum eſt vt de collegio eorum, qui mechanicas artes exercerent, ſed de
collegio aliquo ſacerdotum eiectũ eſſe Flaccum intelligamus. non enim ſuſpicari aliter poſſumus;
cum eques Romanus eſſet; artes autẽ quaeſtuariae ab infima plebe tractarentur argentaria tamen
excepta; quã a Q. Caecilio, equite Romano, Pomponij Attici auunculo, eſſe adminiſtratam, libro I.
ad Atticum Cicero ſignificat: ſi modo fenerator, & argentarius idem fuit. erat igitur inter quæſtu-
arias artes paullo honeſtior, vel, vt dicam verius, paullo minus turpis argentaria: cui tamen operam
dare, probro ducebatur. itaque Octauio qui poſtea eſt Auguſtus appellatus auum argentarium M.
Antonius & Caſſius Parmenſis exprobrare ſoliti ſunt. P*ro tribunali Aurelio*,] in tribunali Aurelio.
nam pro, & ante ſignificat, & in: ante vt in Philippica II. Haſta poſita pro aede Iouis Statoris: In, vt
apud Salluſtium in Iugurthino: Numidae pro muris dies nocteſq. agitare. Feſtus etiã veteres ita lo-
cutos auctor eſt: ait enim ſic: Pro ſignificat I, vt pro Roſtris pro aede, pro tribunali. Quod ſi quis, cur

in hoc

in hoc loco, pro potius pro, in, accipiã, quã pro, ante; cauſsã quaeritis: illa fuit, quod in oratione poſt reditũ ad Quirites eadẽ de re ſic eſt ſcriptum: Ego, cũ homines in tribunali Aurelio palã cõſcribi, centuriariq. vidiſſem. Et pro domo ſua: Cum in tribunali Aurelio conſcribebas palam non modo liberos, ſed etiam ſeruos ex omnibus vicis concitatos. Fuit autem hoc tribunal in foro: quod ex oratione cognouimus in Piſonem: in qua haec notauimus: Cum ſeruorum delectus haberetur in foro, arma in templum Caſtoris luce & palam comportarentur. Nomine *collegiorum.*] cum Clodius velle ſe fingeret noua collegia conſtituere, itaque Poſt Red. in ſen. dixit, ſimulatione collegiorum Vicatim.] quod per vicos facinoroſum quemque legeret. Decuriarentur.] loquitur de ijs, qui collegiorum nomine vicatim conſcribebantur. nam, decuriare, commune verbum eſt de ijs, qui quam libet ob cauſſam ita congregantur, vt eorum ordo quidam, & deſcriptio fit & quamquam, cum decuria vel decuriare dicitur, certus numerus, hoc eſt decem, ſignificari videtur. de plurimis tamen, & hic a Cicerone, & alibi cum ab ipſo, tum ab alijs vſurpatum eſſe conſtat. dixit igitur, decuriarentur, pro, in collegia conſcriberentur, in ordines cogerentur. ſic in oratione pro domo ſua: Cum deſperatis ducibus decuriatos ac deſcriptos haberes exercitus perditorum. libro autem II. ad Quinctum fratrem, cum non de his collegijs, ſed de ambitioſa hominum coitione intelligat, Eodem, inquit, die ſenatus conſultum factum eſt, vt ſodalitates, decuriatiq. diſcederent.

ORATIO

Iisdem conſulibus arma in templum Caſtoris palam comportabantur; gradus eiuſdem templi tollebantur; armati homines forum, & conciones tenebant; caedes, lapidationes fiebant; nullus erat ſenatus; nihil reliqui magiſtratus; vnus omnem omnium poteſtatem armis, & latrocinijs poſſidebat, non aliqua vi ſua; ſed cum duos conſules a rep. prouinciarum foedere retraxiſſet: inſultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore, ac metu multos, plures etiam ſpe, & promiſſis tenebat. quae cũ eſſent eiuſmodi, iudices; cum ſenatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hoſtes haberet; equeſter ordo reus a conſulibus citaretur; Italiae totius auctoritas repudiaretur; alij nominatim relegarentur; alij metu, ac periculo terrerentur; arma eſſent in templis, armati in foro? eaq. non ſilentio conſulum diſſimularentur, ſed & voce, & ſententia comprobarentur; cum omnes vrbem nondum exciſam, & euerſam; ſed iam captam, atque oppreſſam videremus: tamen his tantis malis, tanto bonorum ſtudio, iudices, reſtitiſſemus: ſed me alij metus; atque aliae curae, ſuſpicioneſq. mouerunt. exponam enim hodierno die, iudices, omnem rationem facti, & conſilij mei; neque huic veſtro tanto ſtudio audiendi, atque vero huic tantae multitudini, quanta mea memoria nunquam vlla in iudicio fuit, deero. Nam ſi ego in cauſſa tam bona, tanto ſtudio ſenatus, conſenſu tam incredibili bonorum omnium, tã parato, tota denique Italia ad omnem contentionem expedita, ceſſi tribuni pl. deſpicatiſſimi hominis furori, cõtemptiſſimorum conſulum leuitatem, audaciamq. pertimui; nimium me timidum, nullius animi, nullius conſilij fuiſſe confiteor.

EXPLANATIO

In templum *Caſtoris*] hinc apparet, leges in templis latas eſſe. nam in Caſtoris templum propterea comportabantur arma, vt legem Clodius, ſi quis intercedere aut impedire vellet, vi perferret. cognoſcitur maxime ex ea pro domo ſua, & in Piſonem Lapidationes *fiebant;*] in Piſonem: Viri boni lapidibus e foro pellerentur. Reus *a conſulibus citaretur;*] ſignificat illud quod in concione Gabinius conſul dixerat: Equites R. daturos illius diei poenas, quo, Cicerone cõſule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent. Reus] igitur praeclariſſimi facti Italiae *totius*] quae meam cauſſam ſuis decretis ſuſceperat. Nominatim *relegarentur;*] patet L. Lamiam ſignificari. In *templis,*] de templo Caſtoris proxime dixit. Voce, *& ſententia comprobarentur;*] in circo Flaminio: vt paullo ante Alii *metus aliae curae*] quae ſunt haec? illa, de quibus infra, quod Clodius ea, qua contra Ciceronem faceret, ſe facere auctoribus Pompeio, Craſſo, Caeſare, in concionibus clamabat. qui cum tacerent, confiteri videbantur. his igitur, inquit ceſſi, non, homini deſpicatiſſimo Clodio, non contẽptiſſimis conſulibus, Piſoni, & Gabinio. Facti, *& conſilii mei.*] facti, quod ceſſerim communibus inimicis, & in exſulium ire maluerim, quam cum vniuerſae reip. periculo dimicare. conſilij, quo ſum adductus, vt id, quod feci, bonis omnibus, antea quoque a me ſeruatis, vtilius exiſtimarem. Huic *tantae multitudini.*] populi circumſtantis. Deero.] deeſt enim orator iudicibus, & populo, cum ea, quae requirit cauſſa, nõ exponit. Ad *omnem contentionem expedita,*] quod ex decretis poterat intelligi

ORATIO

Quid enim ſimile fuit in Q. Metello? cuius cauſſam, etſi omnes boni probabant, tamen neque ſenatus publice, neque vllus ordo proprie, neque ſuis decretis Italia tota ſuſceperat. ad ſuam enim magis quandam ille gloriam, quam ad perſpicuam ſalutẽ reip. ſpectarat, cum vnus in legem per vim latam iurare noluerat. denique videbatur ea condicione tam fortis fuiſſe, vt cum patriae caritate conſtantiae gloriam commutaret. erat autem ei res cum exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicum C. Marium, conſeruatorem patriae,

ſextum

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſextum iam illum conſulatum gerentem; res erat cum L. Saturnino iterum tribuno pl. uigilante homine. & in cauſſa populari ſi non moderate, at certe populariter abſtinenterq. verſato. ceßit; ne aut victus a fortibus viris cum dedecore caderet, aut victor multis & fortibus ciuibus remp. orbaret. meam cauſſam ſenatus palam, equeſter ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeq. ſuſceperant. eas res geßeram, quarum non vnus auctor, ſed dux omnium voluntatis fuiſſem, quaeq. nō modo ad ſingularem meam gloriam, ſed ad ſalutem communem omnium ciuium, & prope gentium pertinerent; ea condicione geßeram, vt meum factū ſemper omnes praeſtare tueriq. deberent. erat autem mihi contentio non cum victore exercitu, ſed cum operis conductis, & ad diripiendam vrbem concitatis. habebam inimicum non C. Marium, terrorem hoſtium, ſpem, ſubſidiumq. patriae, ſed duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos aeris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas tribuno pl. conſtrictos addixerat.

EXPLANATIO

QVID *enim ſimiles fuit in Q. Metello?*] in Piſonem. Alia cauſſa praeſtantiſſimi viri Q. Metelli fuit: qui C. illi Mario, fortiſſimo viro, & conſuli & ſextum conſuli, & eius inuictis legionibus ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit. Eſt igitur hic ſenſus. diſcedendum fuit Q. Metello illi Numidico: quod eius cauſſam non ſenatus publice ſuſceperat: quod ei res eſſet cum exercitu C. Marij inuicto, cum ipſo C. Mario, conſeruatore patriae, ſextum conſule, cum L. Saturnino iterum tribuno pl. homine vigilante: quod, ſi pugnare vellet, aut ipſius interitum ex inimicorū victoria, aut, ſi ipſe vinceret, magnā reip. calamitatē e fortiſsimorum virorū caede proſpiceret. mea ratio fuit alia. cum enim & meā cauſſam ſenatus, equeſter ordo, cuncta Italia publice ſuſcepiſſet; & mihi res eſſet, non cum C. Mario, ſed cū duobus contemptiſſimis conſulibus, non cum L. Saturnino, ſed cum tribuno pl. P. Clodio, omnium hominum nequiſſimo, atque turpiſſimo; quos homines ſi occiderem, nemo neque meum factum reprehenderet. neque illorum morte maereret: haec cum ita eſſent, valde me timidum, atque imprudentem confiterer fuiſſe, ſi horum hominū metu diſceſſiſſem. cur igitur ceſſimo? mouerunt me illa, quae de Pompeio Craſſo, Caeſare Clodius praedicabat: quae illi tacendo confiteri videbantur. NEQVE *vllus ordo*] nō modo equeſter, qui meā cauſsā ſuſcepit ſed nullus omnino. SALVTEM *reip.*] non enim in eo ſeruabatur reſpublica, ſi vnus Metellus in legem, quam Saturninus, Mario gratificans, per vim ferret iurare nollet. nihilo enim minus, ipſo non iurante, lata lex eſt. Appianus lib. 1. Plutarchus in Mario. VT *cum patriae caritate*] patriae caritas poſtulat, vt ab ea ne diſcedamus. at Metellus voluntarium in exſilium abijt: quia ſuam gloriam pluris, quam patriae caritatem, fecit. poterat enim aliquis obijcere: magna laus Metello debetur, qui de patria maluit, quam de ſententia, decedere. verum, inquit Cicero, cum adſpectu patriae cariſſimo ſe priuauit, conſtantiae laudem quaeſiuit, patriaeq. amiſſionem gloriae fructu compenſare viſus eſt. ceſſit igitur Metellus, nō quod in eo ſitam eſſe reipublicae ſalutem intelligeret, ſed quod ei carior conſtantiae gloria, quā adſpectus patriae, fuit. INVICTO] ſemper enī Marius ex hoſtibus reipublicae victoriā retulerat, Numidis Germanis. Italis. Plutarchus, Velleius, Appianus. INIMICVM *C. Marium.*] iam inde a bello Iugurthino. cuius gloriā, multis praeclaris factis Metello debitā, Marius intercepit. nā cū ſenatus Numidiā Metello, in qua bellū iam gerebat, decreuiſſet; Marius conſul deſignatus effecit, vt eam ſibi prouinciā populus mandaret: cū Metellū, hominē inanē. imperio nimis gaudentē, bellū de induſtria ducere criminaretur. erat autē in mādanda prouincia maior populi poteſtas, quam ſenatus CONSERVATOREM *patriae.*] in eo potiſſimum, quod innumerabiles Cimbrorū Teutonumq. copias cecidit. de legibus quoque lib. 11. duos ex Arpinati municipio reipublicae cōſeruatores a Cn. Pompeio vocatos ſignificat, ipſum & C. Marium. ſunt etiam in epitome Liuij haec verba: Primores ciuitates, qui aliquantulum vt nouo homini ad tanto honores euecto inuiderant, conſeruatam ab eo rempublicam fatebantur SEXTVM *illum conſulatum*] oppreſſis Glaucia & Saturnino inſignem. primo cōſulatu Iugurtham debellauit: ſecundi primo die, id eſt Kalendis Ianuarij, de eo triumphans vrbem ingreſſus eſt: tertium in apparatu belli Cimbrici conſumpſit: quarto trans alpes circa aquas Sextias cū Cimbris quae Germanorum gens fuit, proſpera fortuna conflixit: quincto citra alpes in campis Raudis eoſdem vicit: ſexto Glauciam praetorem, & Saturninum tribunum pl. perniciē reipublicae molientes occidit: ſeptimo paucis poſt, quam inierat, diebus vita deceſſit. SATVRNINO] Metelli inimico; quod ab eo cenſore notatus erat. Appianus lib. 1. fuit e gente Appuleia, homo ſeditioſus: ideo Clodius Appuleia vocatur in epiſtola quadā ad Atticū, ob ingenij ſimilitudinē: muliebri autē genere potius, quam virili; ob mollitiē & libidines. Plutarchus, Appianus. Velleius. epitome Liuiana. IN *cauſa populari*] quia legem agrariam ferebat. SI NON *moderate*] quod A. Numium, tribunatum petentem, & C. Memmium, conſulatus candidatum, Glauciae competitorem occidendos curauerat. Plutarchus, epitome Liuij, Appianus Cicero in IV. in Catilinam Florus. POPVLARITER] populi cum gratia: quia nihil omiſit, vt populi commodo conſuleret. ABSTINENTERQ.] hoc verbo vſus eſt, vt Saturninum. etſi non moderatum, tamen prae P. Clodio tolerabilem fuiſſe demonſtret. non enim ille, vt Clodius, alieni appetens non teſtamentarius, non latro, non (vt hoc etiam ad libidines referatur) ſororis adulter, ſtuprorum ſacerdos. AD *ſalutem communem*] cum Metellus ad ſuam magis gloriam, quam ad ſalutem reipublicae, ſpectaſſet. OMNES *praeſtare*] quod eas res ex omnium voluntate geſſiſſem praeſtare alienum factum dicitur is, qui alieni facti defenſionē ſuſcipit. praeſtare autē

debet

debet is,qui,vt fieret,auctor fuit.ideo ſe non vnum earum rerum auctorem, ſed ducem alienae voluntatis dixit fuiſſe.EGESTAS,*aeris alieni magnitudo*,]hæc ad Gabinium ſpectare facile cognoſcet is, qui,quae ſupra dicta ſunt,meminerit. LEVITAS,] ad eundem refero,ob vngnenta,cincinnos,choreas.IMPROBITAS] de Piſone dictum:quem ſceleratum audacem,crudelem appellauit.

ORATIO

NEc mihi res erat cum Saturnino, qui, quod a ſe quaeſtore Oſtienſi per ignominiam ad principem & ſenatus,& ciuitatis M.Scaurum rem frumentariam translatam ſciebat, dolorem ſuum magna contentione animi perſequebatur; ſed cum ſcurrarum locupletum ſcorto, cum ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote, cum veneſico,cum teſtamentario,cum ſicario,cum latrone.quos homines ſi,id quod facile factu fuit, & quod fieri debuit,quodq.a me optimi & fortiſſimi ciues flagitabant, vi armisq.ſuperaſſem: non verebar, ne quis aut vim vi repulſam reprehenderet,aut perditorum ciuium, vel potius domeſticorum hoſtium morte maereret. ſed me illa mouerunt.omnibus in concionibus illa furia clamabat,ſe,quae faceret contra ſalutem meam,facere auctore Cn. Pompeio, clariſſimo viro, mihiq.& nunc, & quoad licuit, amiciſſimo. M.Craſſus, quo cum mihi erant omnes amicitiae neceſſitudines, vir fortiſſimus, ab eadem illa peſte infeſtiſſimus eſſe meis fortunis praedicabatur.C.Caeſar, qui a me nullo meo merito alienus eſſe debebat, inimiciſſimus eſſe meae ſaluti ab eodem quotidianis concionibus dicebatur. his ſe tribus auctoribus in conſilijs capiendis,adiutoribus in re gerenda eſſe vſurum dicebat: ex quibus vnum habere exercitum maximum in Italia,duos,qui priuati tum eſſent,& praeeſſe,& parare,ſi vellent, exercitum poſſe, idq.facturos eſſe, dicebat.nec mihi ille iudicium populi,nec legitimam aliquã contentionem,nec diſceptationẽ,aut cauſſae dictionem, ſed vim,arma,exercitus,imperatores,caſtra denunciabat.quid ergo? inimici oratio, vana praeſertim,tam improbe in clariſſimos viros coniecta, me mouit? me vero non mouit illius oratio,ſed eorum taciturnitas,in quos illa oratio tam improba conferebatur.

EXPLANATIO

QVAESTORE *Oſtienſi*]recitanda ſunt,quae in oratione legimus de haruſpicũ reſponſis: pertinẽt enim ad hunc locum.Saturninum,inquit,quod in annonae caritate quaeſtorẽ a ſua frumentaria procuratione ſenatus amouit,eiq.rei M.Scaurum praefecit,ſcimus dolore factũ eſſe popularẽ. Apparet ex vtroque loco,eũ, cui quaeſtura Oſtienſis obtigiſſet, rei frumentariae praefuiſſe: propterea quod,cum frumenta nauibus importarentur,omne nauigiorum genus, quibus ad vrbẽ curſus eſſet,portus excipiebat Oſtienſis.ideo in orat.pro Murena,huic prouinciæ cũ ſortitio fieret quaeſtores acclamare ſolitos eſſe dicit:quia ſcilicet non tacitã eſſe,& quietã,ſed negocioſã, moleſtamq. ſcirent.Paterculus etiã lib.II.haec de Ti.Nerone ſcripſit:Quaeſtor maximã difficultatẽ annonae, ac rei frumentariae inopiã ita Oſtiae,atque in vrbe moderatus eſt,vt per id,quod agebat, quantus euaſurus eſſet,eluceret.PRINCIPEM *ſenatus,& ciuitatis*] ſenatus,quod eũ in recitãdo ſenatu cenſores primũ legiſſent:ciuitatis, ob ſummos honores eximia cũ laude adminiſtratos. erat autem fere, qui princeps ſenatus,idẽ ciuitatis:quod cẽſores principẽ eũ legere ſolerent, cuius inter omnes ciues dignitas emineret.M.SCAVRVM]e patricia Aemiliorum gente,magni animi virũ,& conſtantiae laude inſignẽ.epiſt.fam.lib.I.& Pedianus SCVRRARVM] homines intemperantes, nullam pudoris partẽ retinentes, ſcurras a ſimilitudine nominat: quod ſcurrae impudentes ſunt, nec in facetijs modũ ſeruant.SORORIS *adultero*.]vxoris L.Luculli,qui Tigranẽ Mithridatemq.acie vicit.pro Milone, Plutarchus in Lucullo,Cæſare,Cicerone.Velleius lib II.STVPRORVM *ſacerdote*,]iocoſe:quod,vt Põpeiã C.Caeſaris vxorẽ ſtupraret,ad aras Bonę deæ quaſi ſacerdos acceſſiſſet: vt,quemadmodũ ſacrorum ſacerdotes ſunt,ſic ipſe ſtuprorũ ſacerdos eſſet.ſimile illud lib.I.ad Att ep.16.M Luculli vxorẽ Mẽmius ſuis ſacris initiauit.hiſtoriã hac de re nemo paullo humanior ignorat.TESTAMENTARIO,]de corruptis aut ſuppoſitis a Clodio teſtamentis nihil,quod cũ hoc loco conſentiret adhuc inueni;ſed in eũ,cuius eſſet ad omne facinus immanis audacia,cõuenire nefaria quaeq.poſſunt.QVOS *homines*] Clodium,Piſonem,Gabinium.OPTIMI *& fortiſſimi ciues*]maxime L. Lucullus vt in Plutarcho ſcriptum eſt.QVOAD *licuit*,]latenter excuſat Pompeium:quod aliquando ſibi officium amici non praeſtiterit, nec a Clodio inique oppugnatum defenderit non enim ei per Caeſarem ſocerum licuit: qui,vt ea, quae conſul contra leges & auſpicia geſſerat, confirmarentur, alienare a ſe tribunum pl. popularem nolebat.infra,& proxime,& in Piſonem. NVLLO *meo merito*] falſa fuiſſe,quae ab illo in Caeſarem dicta certi homines detulerunt, & hic ſignificat & aperte oſtendit in ea pro domo ſua. Plutarchus autẽ nõ ideo infenſum Ciceroni Caeſarem fuiſſe dicit,quia Cicero cõtra eum locutus eſſet,ſed quia cũ eo legatus in Galliã ire,quod pollicitus iam erat,quaſi de Clodio nihil timens,recuſaſſet.Velleius ait,quod inter xx viros diuidendo agro Campano eſſe noluiſſet.ego eã cauſſã,quã Cicero ipſe ponit quã & Suetonius cõfirmat, veriorẽ duabus reliquis exiſtimo.IN *conſilijs capiendis*,] de pernicie mea. IN RE *gerenda*] in me eijciendo. VNVM] C.Caeſarem:qui Galliam Ciſalpinam, quae Italiae pars olim fuit,eum exercitu imperioq.obtinebat. EXERCITVM *maximum*]legiones quattuor, praeter auxiliares. Plutarchus in Pompeio, Caeſare, Catone. DVOS,] Cn. Pompeium,

ium, M. Craſſum. PRAEESSE,] magiſtratus habere. FACTVROS] vt ipſum, ſi opus eſſet, adiuuarent in re gerenda. IVDICIVM *populi,*] populum enim in cauſſa capitali, centuriatim coactũ, iudicẽ eſſe oportebat: idq. & ſacratis legibus & XII. tabulis ſancitũ erat. quod infra patet, & libro de legibus III. LEGITIMAM] ſi non ad populum, at ante aliquem magiſtratum, publicumue conſilium. DISCEPTATIONEM,] propria vox ad explicandam inter litigantes contentionem. itaque in epiſtola ad Metellum Nihil, inquit, illi tam propoſitum fuit, quam me non iudicio, ac diſceptatione, ſed vi, atque impreſſione euertere. & pro Plancio his verbis: Erat non iure, non legibus, non diſceptando decertandum. CAVSSAE *dictionem,*] ciuem enim Romanum indicta cauſſa condemnari, leges vetabant. quo nomine & ipſe Cicero a P. Clodio tribuno pl. lege lata pulſus eſt coniuratos enim, indicta cauſſa, necari e S. C. iuſſerat. VIM, *arma, exercitus, imperatores, caſtra*] duo prima verba ad ipſum Clodium, tria poſtrema ad Caeſarem refero. VANA] quae nihil veri contineret. EORVM *taciturnitas,*] nam etſi, cum tacerent, quid ſentirent, intelligi non poterat: mouebar tamen, quia tacendo loqui videbantur, inficiando confiteri. pro Plancio.

ORATIO

QVi quamquam ob aliam cauſſam tacebant, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, non inficiando confiteri videbantur. illi autem aliquo tum timore perterriti, quod acta illa atque omnes res ſuperioris anni labefactari a praetoribus, infirmari a ſenatu atque principibus ciuitatis putabant, tribunum popularem a ſe alienare nolebant, ſuaq. ſibi propiora pericula eſſe, quam mea, loquebantur. Sed tamen & Craſſus a conſulibus meam cauſſam ſuſcipiendam eſſe dicebat: & eorum fidem Pompeius implorabat, neque ſe priuatum cauſſae publice ſuſceptae defuturũ eſſe dicebat. quem virum ſtudioſum mei, cupidiſſimum reip. cõſeruandae, domi meae certi homines ad eam rem compoſiti monuerunt, vt eſſet cautior; eiusq. vitae a me inſidias apud me domi poſitas eſſe dixerunt; atque hanc ei ſuſpicionẽ alij litteris mittendis, alij nuncijs, alii coram ipſi excitauerunt; vt ille, cum a me certe nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, ſibi cauendum putaret. Ipſe autem Caeſar, quem maxime ignari homines veritatis mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio: erat in Italia eius exercitus; inq. eo exercitu ipſius tribuni pl. inimici mei fratrẽ praefecerat. Haec ego cum viderem, (neque enim erant occulta) ſenatum, ſine quo ciuitas ſtare non poſſet, omnino de ciuitate eſſe ſublatum, conſules, qui publici conſilij duces eſſe deberent, perfeciſſe, vt per ipſos publicum conſilium funditus tolleretur; eos, qui plurimum poſſent, opponi omnibus concionibus, falſo, ſed formidoloſe tamen, auctores ad pernĩciem meam; conciones haberi quotidie contra me; vocem pro me, ac pro rep. neminem mittere; intenta ſigna legionum exiſtimari ceruicibus ac bonis veſtris, falſo, ſed putari tamen; coniuratorum veteres copias, & effuſam illam ac ſuperatam Catilinae manum importunam, nouo duce, & inſperata commutatione rerum eſſe renouatam: haec cum viderem, quid agerem iudices? ſcio enim, tum non mihi veſtrum ſtudium, ſed meum prope veſtro defuiſſe.

EXPLANATIO

OB ALIAM *cauſſan tacebant,*] haec ad Caeſarẽ potius cauſſã pertinebat, quam aut ad Pompeium, aut ad Craſſum. cũ enim vehementer timeret Caeſar, ne, quae anno ſuperiore contra auſpicia peregerat ea non a conſulibus Piſone & Gabinio, quorũ, alterũ ſocerũ, alterũ ſuis partibus addictũ habebat, ſed a praetoribus infirmarẽtur: tribunũ pl. P. Clodiũ alienare a ſe nolebat. is enim praetoribus, de tollẽdis Cæſaris actis rogationẽ ferẽtibus, vel interceſſione poterat, quia tribunus pl. erat, vel, quia facinoroſus & audax, etiã vi armisq. reſiſtere. hãc igitur ob cauſã Caeſar tacebat. Craſſus autẽ & Pompeius, quia Caeſari fauebant alter amicitia & coitione in rempublicã facta, alter etiã affinitate deuinctus ACTA *illa,*] ea, quae proximo anno cõſul geſſerat. qua de re in oratione in Piſonẽ his verbis: Adducta res in certamẽ te cõſule putabatur, vtrũ, quae ſuperiore anno ille geſſiſſet, manerẽt, an reſcinderentur. & in ea de prouincijs: Terror iniectus Caeſari de eius actis, metus caedis bonis omnibus. Et pro domo: Tua denique omnis actio poſterioribus menſibus fuit, omnia, quae C. Caeſar egiſſet, quae cõtra auſpicia eſſent acta, per ſenatum reſcindi oportere. LABEFACTARI] reſcindi; quod in legibus ferendis neque auſpiciorum, neque veterũ legũ habita ratio eſſet. PRAETORIBVS,] C. Memmio L. Domitio Ahenobarbo: de quibus haec in Suetonij Iulio ſcripta ſunt. Functus cõſulatu, C. Memmio, L. Domitio praetoribus de ſuperioris anni actis referentibus, cognitionẽ ſenatui detulit nec illo ſuſcipiente, triduoq. per irritas altercationes abſumpto, in prouinciã abijt: & ſtatim quaeſtor eius in praeiudiciũ aliquot criminibus arreptus eſt. & in Nerone: Huius filius praetor Caeſarẽ abeuntẽ cõſulatu, quẽ aduerſus auſpicia legesq. geſſiſſe exiſtimabatur, ad diſquiſitionẽ ſenatus vocauit INFIRMARI *a ſenatu*] ſi decerneret, leges omnes a Caeſare cõſule aut a tribuno pl. illius ſatellite Vatinio cõtra auſpicia eſſe latas: quod olim de legibus a tribuno pl. M. Liuio Druſo latis decretũ erat. Pedianus. PRINCIPIBVS *ciuitatis*] Caeſaris inimicos intelligit, M. Bibulum, M. Catonem, L. Domitium; item alios opinor, viros bonos, vt L. Cottam, P. Seruilium Iſauricum, Q. Hortenſium, forte & duos Lucullos, Pompeij ob ereptam Mithridatici belli gloriam inimicos. TRIBVNVM *popularem*]

rem]qua, cum a patricijs ad plebem tranſiijt, magnam a populo gratiam inijt. SVAQ. *ſibi propiora pericula eſſe, quam mea loquebātur.*]hoc, vt proxima ſuperiora, ad Caeſarē ſpectat: cuius erant illa acta, quorū cauſſa timebat. itaque in Piſonē, Fuit, inquit de Caeſare ſibi amicior, quam mihi. PVBLICE *ſuſceptae*]a conſulibus. in Piſonem. DOMI *meae*]hac de re ſic in ea pro domo ſua: Quid? cū Syria Gabinio dabatur, Macedonia Piſoni, vt tibi omnia permitterent, te adiuuarent, me terrerent minis, meā domū refertā viris bonis, per amicos ſuos complerent. proſcriptionis metu me frequentia nudarent, ne tum quidem vis erat? COMPOSITI *monuerant.*]compoſiti, fraude & inſidijs conſulū: monuerunt, litteris, & nuncijs ij, qui familiares non erant; coram autē ij. quibus iure familiaritatis hoc licebat: de quibus loquitur in ea in Piſonē. MEO *nomine*] veritus eſt ne illi ipſi, a quibus monebatur, aliquid in ipſum molirentur, quod fore ſperarent, vt homines id a Cicerone commiſsū exiſtimarent, a quo inſidias eius vitae poſitas praedixerant. IGNARI *homines vereatis*] non ideo tacuiſſe Caeſarem ſignificat, quia ſibi eſſet inimicus, ſed quia, ne acta ſua reſcinderentur a praetoribus, timeret. ERAT *ad portas*]non enim prius ad bellum profectus eſt Caeſar, quam Ciceronē Clodius Italia expulit, quod a Plutarcho ſcriptum eſt. FRATREM]Ap. Pulchrum qui legatus fuit in exercitu Caeſaris. HAEC *ego cum viderem: (neque enim erant occulta)*]genus loquendi Graecis quoque vſitatum. iiſdem enim verbis vſus eſt Demoſthenes in ea [illegible]. cuius in imitationem non de induſtria, vt opinor, ſed caſu, & ex legendi conſuetudine Cicero incurrit: cum etiā in epiſtola ad Lentulū itidem locutus ſit: Quae cū viderem: (neque enim erant obſcura) Nec diſſimiliter in agraria II. Quae cū ego non ſolū ſuſpicarer ſed plane cernerē. (neque enim obſcure gerebātur) PVBLICI *conſilij*] ſenatus quem diuerſis nominibus appellat, ſenatum, publicum conſilium, ſummum ordinem ampliſſimum ordinem, principem ordinem. EOS, *qui plurimum poſſent*]tres illos, quos proxime nominauit. LEGIONVM]Caeſaris. MEVM *prope veſtro defuiſſe.*]quod iis, pro ipſius ſalute contra Clodium pugnare cupientibus, non permiſit. ex quo ſunt illa ad Lentulum: Meos ciue, & a me ſeruatos, & me ſeruare cupiētes, armatis ſeruis obijci noluerim. Nec alibi ſemel idē gloriatur.

ORATIO

*C*ONTENDEREM *contra tribunum pl. priuatis armis? viciſſent improbos boni, fortes inertes: interfectus eſſet is, qui hac vna medicina ſola potuit a reip. peſte depelli. quid deinde? quid reliquiarum reſtaret? quid denique? erat dubium, quin ille ſanguis tribunicius, nullo praeſertim publico conſilio profuſus, conſules, vltores, & defenſores eſſet habiturus? cum quidem in concione dixiſſet, aut mihi ſemel pereundum: aut bis eſſe vincendum. quid erat, bis vincere? id profecto, vt, cum amentiſſimo tribuno pl. cum decertaſſem, cum conſulibus, ceteriſq. eius vltoribus dimicarem. ego vero, ſi mihi vni pereundum fuiſſet at non accipienda plaga, mihi inſanabilis, illi mortifera quam reip. impoſuiſſem, ſemel perire tamen, iudices, maluiſſem. quam bis vincere. erat enim illa altera eiuſmodi contentio, vt neque victi, neque victores remp. tenere poſſemus. quid, ſi in prima contentione, vi tribunicia victus, in foro cum multis bonis viris concidiſſem? ſenatum conſules, credo, vocaſſent, quem totum de ciuitate delerant: ad arma vocarent, qui ne veſtitu quidem defendi remp. ſiniſſent: a tribuno pl. poſt interitum meū diſſediſſent, qui eandem horam meae peſtis & ſuorum praemiorum eſſe voluiſſent.*

EXPLANATIO

HAC *vna medicina*]aduerſus enim illius furorem non ſatis in iudicijs & legibus eſſe praeſidij, ſaepe res docuerat. SOLA]cum dixerit, Hac vna; videtur abundare ſola ſed non eſt ita. nam, vt res augeatur, ita loqui Cicero ſolitus eſt. de quo infra, his verbis: Vnus eſt ſolus inuentus, qui ab hac tā impenſa voluntate bonorum palam diſſideret. & in ea in Piſonem, his verbis: Ciues Romani qui in his locis negociantur, te vnum ſolum ſuum depeculatorem, vexatorem, praedonem, hoſtē veniſſe ſenſerunt. A REIP. *peſte*]ab ea peſte, quam Clodius reipublicae importabat. ACCIPIENDA *plaga,*]locus obſcuratur mendo: maximeq; corruptā ſuſpicor dictionē, Illi. quod ſi verba loco mutes, vt alterum in alterius locū demigret, vnde librariorū fortaſſe incuria extruſa ſunt. meo iudicio nihil erit, quod deſideres. venit enim in mentem Ciceronem, ita ſcriptom reliquiſſe: Plaga mihi inſanabilis, reip. mortifera quam illi impoſuiſſem &c. QVAM *bis vincere.*]quando quidem ſine magna ciuiū ſtrage vincere non poſſem. ILLA *altera*]cum conſulibus. NEQVE *victi,*]quia bonis ciuibus interfectis, reſpublica ſtare non poterat. qui enim ſupereſſent? nō ad ſeruos res veniſſet; quod ipſe quaſi ad huius loci expoſitionem, infra dixit. NEQVE *victores*] grauem enim plagā e caede conſulū accepiſſet reſpublica, peſſimo exemplo in ciuitatem inducto. EADEM *horam*] quia, vt ait infra, eodem die, atque etiam eadem hora leges duae, altera de Ciceronis pernicie, altera de prouincijs conſulum, latae ſunt.

ORATIO

*V*NVM *enim mihi reſtabat illud, quod forſitan non nemo vir fortis, & acris animi magniq. dixerit: reſtitiſſes, repugnaſſes, mortem pugnans oppetiſſes: de quo te, te, inquam, patria obteſtor, & vos penates pa-*

patriiq. dii, me veſtrarum ſedium templorumq. cauſa, me propter ſalutem meorum ciuium, quae mihi ſemper fuit mea vita carior, dimicationem caedemq. fugiſſe. etenim ſi mihi, in aliqua naue cum meis amicis nauiganti, hoc, iudices, accidiſſet, vt multi ex multis locis praedones, claſſibus eā nauem ſe oppreſſuros minitarentur, niſi me vnum ſibi dedidiſſent: ſi id vectores negarent, ac mecum ſimul interire, quam me tradere hoſtibus, mallent: iecisſem me ipſe potius in profundum, vt ceteros conſeruarē, quam illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, ſed in magnum vitae diſcrimen adducerem. cum vero in hanc reip. nauem, ereptis ſenatui gubernaculis, fluitantem in alto tempeſtatibus ſeditionum, ac diſcordiarum, armatae tot claſſes, niſi ego vnus deditus eſſem, incurſurae viderentur; cum proſcriptio, caedes, direptio denunciarentur; cum alii me ſuſpicione periculi ſui non defenderent, alii vetere odio bonorum incitarentur, alii inuiderent, alii obſtare ſibi me arbitrarentur, alii vlciſci dolorem ſuum aliquem vellent, alii rem ipſam publicam, atque hunc bonorum ſtatum, ociumq. odiſſent; & ob haſce cauſſas, tot, tamq. varias, me vnum depoſcerent: depugnarem potius cum ſummo, non dicam exitio, ſed periculo certe veſtro liberorumque veſtrorum, quam non id, quod omnibus impendebat, vnus pro omnibus ſuſciperem, ac ſubirem? victi eſſent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui ſine armis etiam remp. conſul conſeruarat. ſine victi eſſent boni, qui ſupereſſent? non ad ſeruos vi- tis rem venturam fuiſſe

EXPLANATIO

DE *quo te, te, inquam patria obteſtor,*] quod obijci nobis ab aduerſario poteſt, id, praecipere, & aut argumento refellere, aut excuſando eleuare, oratoriae artis eſt. quare cū hoc loco Cicero illa, quae ſibi exprobrari poſſe intelligebat, *κατὰ τὴν πρόληψιν* induxiſſet, illa, inquam, Reſtitiſſes, repugnaſſes, mortem pugnans oppetiſſes: conuertit ad patriam, deoſq. penates ac patrios, ignominiam auertit iureiurando. quod facere ſolemus, cum peccatum, aut infamiam in nos coniectam redarguere teſtibus non licet. itaque & Virgilianus Aeneas, veritus ne ſibi vitio daretur, quod extrema illa nocte, cum Achiuorum manu Troia caderet, multis circa ſe uiris fortibus interfectis, ipſe quoque mortē pugnans nō oppetiſſet ad ignauiae, timiditatiſq. tollendā ſuſpicionē illa pronūciat:

Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Teſtor in occaſu veſtro nec tela, nec vllas
Vitauiſſe vices Danaum; &, ſi fata fuiſſent
Vt caderem, meruiſſe manu.

VESTRARVM *ſedium, templorumq. cauſſa,*] ne homines impii ac nefarii, e pugna ciuium occaſione arrepta, veſtris ſedibus, ac templis ſceleratas faces inferrent. Sedum, legit Priſcianus lib. VII. SI *mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti.*] argumentum a minori: quoniam in naui minus eſt, quam in republica: & in aliquot amicis, quam in maximo bonorum ciuium numero. VECTORES] non nautas, qui & vehunt nauem, & vehuntur ipſi; ſed eos qui vehuntur tantū, amicos videlicet ſuos. IN *profundum*] vis maior, quam ſi dixiſſet, in mare. facilius enim ſeruatur, qui eſt in mari, quā qui in profundo mari. CVM *vero in hanc reipublicae nauem.*] niſi ante iam de naue meminiſſet, haud ſatis verecunda tralatio videretur: nō enim repente & cū impetu irrumpit, ſed pedetentim & placide in orationē ingreditur metaphora, praeſertī vbi paullo illuſtrior eſt, nec vno, aut altero verbo terminatur. quare nō offenduntur nouitate aures noſtrae, cū, in hanc reipublicae nauē, audiunt: nihil enim ad illas accidit inſolens. cū nauis mentionē proxime ſenſerint, neque ſolū nō offendūtur, ſed etiā, cū id, quod exſpectarunt, iis infunditur, delectantur, & voluptatis quadā quaſi titillatione perfruuntur. quando autē exſpectare videntur aures? tū ſcilicet, cū is, qui metaphoram inducturus eſt, aditū ſibi prius & viā ad nouae rei mentionē ſimilitudine patefacit: vt hic: Etenim ſi mihi in aliqua naue cū meis amicis nauiganti: quaſi dicat: Quemadmodū amicorum mecum nauigantium vitam libenter interitu meo conſeruarem; ſic ego vos diſceſſu meo a dimicatione ac caede liberaui: vt igitur amicis in illa naui conſulerem; ſic in hac reipublicae naue, hoc eſt in ipſa rep. tamquā naue periclitante, ciuibus conſultum a me volui. nec eſt praetermittendum, quod in illo ſuo pererudito, atque aureo libello Demetrius notauit. cum a principe ciuitatis ad gubernatorē nauis, aut ad aurigam apte metaphora deducatur; propterea quod omnes hi rectores ſunt; recte etiam, cum de ciuitate, aut de republica loquimur, a naui, aut etiam a curru metaphoram poſſe capi. EREPTIS *ſenatui gubernaculis*] a conſulibus deſtituto: qui ſenatus quaſi quaedā gubernacula ſunt. FLVITANTEM] recte appoſuit id, quod nauibus gubernaculo priuatis in tempeſtate ſolet accidere. fluitant enim, neque curſum tenent. ARMATAE *tot claſſes,*] perditorum ciuiū exercitus. PROSCRIPTIO] proſcribuntur ii, quorum interfectoribus propoſita tabula, praemia promittuntur. quibus interfectis, eorum bona publicantur. ideo, cū dixiſſet Cicero Proſcriptio, recte ſubiunxit, caedes, direptio. haec enim proſcriptionem conſequuntur. reſpexit ad Sullani temporis proſcriptionem. SVSPICIONE *periculi ſui*] bonos viros intelligit: qui cū eū defenſum omnes cuperent, metu tamen perterriti deſeruerunt. VETERE *odio bonorum*] improborū ciuiū duplex odiū fuiſſe ſignificat, in homines, & in ſtatū ciuitatis: in homines, vt hic oſtēdit: in ſtatum ciuitatis, vt infra, cum ait, Alii rē ipſā publicā, atque hunc bonorum ſtatum, ociumq. odiſſent. INVIDERENT,] noui enim hominis gloriam vix ferebant. OBSTARE] quia contra extraordinarias potentias libere loqueretur. DOLOREM *ſuum*] ex aliqua Ciceronis iniuria ſuſceptum. & hoc in C. Caeſarē praecipue coniectū videri poteſt: qui etiam P. Clodium, iracundia ac dolore percitus, ad

plebem

plebem traduxerat pro domo ſua, Suetonius in Iulio. NON *dicam exitio*] poterat enim accidere, vt vinceremus: ſed erat admodum periculoſa victoria. INCENDEBAT] quid perniciei, ſi vinceremur. SVSCEPERAM] voluntario diſceſſu, omiſſo dimicandi conſilio. CONSERVARAT] patefacta, & oppreſſa coniuratione.

ORATIO

AN mihi ipſi, ut quidam putant, fuit mors aequo animo oppetenda? quid? tum mortem ne fugiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? an vero, ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exilium ob oculos verſabantur? non haec denique a me tum tanquam fata, in ipſa re gerenda canebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta diſiunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura, aut fortuna dederat, vita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expers conſilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil videram? nihil ipſe legendo quaerendoq. cognoueram? neſciebam vitae breuem eſſe curſum, gloriae ſempiternum? cum eſſet omnibus definita mors, optandum eſſe, vt vita, quae neceſſitati deberetur, patriae potius donata, quam reſeruata naturae videretur? neſciebam inter ſapientiſſimos homines hanc contentionem fuiſſe, vt alij dicerent animos hominum ſenſusq. morte reſtingui; alij autem, tum maxime mentes ſapientium ac fortium virorum, cum e corpore exceſſiſſent, ſentire, ac vigere? quorum alterum fugiendum non eſſe, carere ſenſu, alterum etiam optandum, meliore eſſe ſenſu. Denique, cum omnia ſemper ad dignitatem retuliſſem, nec ſine ea quicquam expetendum eſſe homini in vita putaſſem, mortem, quam etiam virgines Athenis, regis, opinor, Erechthei filiae, pro patria contempſiſſe dicuntur, ego vir conſularis, tantis rebus geſtis, timerem? praeſertim cum eius eſſem ciuitatis, ex qua Q. Mutius ſolus in caſtra Porſenae veniſſet, eumq. interficere propoſita ſibi morte conatus eſſet: ex qua P. Decius primum pater, poſt aliquot annos patria virtute praeditus filius, ſe, ac vitam ſuam inſtructa acie pro ſalute populi R. victoriaq. deuouiſſet: ex qua innumerabiles alij, partim adipiſcendae laudis, partim vitandae turpitudinis cauſſa, mortem in variis bellis aequiſſimis animis oppetiſſent: in qua ciuitate ipſe meminiſſem patrem huius M. Craſſi, fortiſſimum virum, ne videret victorem viuus inimicum, eadem ſibi manu vitam exhauſiſſe, qua mortem ſaepe hoſtibus obtuliſſet.

EXPLANATIO

ILLAS *res tantas*] in conſulatu geſtas. HAEC] quae ſunt perpeſſus. CANEBANTVR?] vt a vate fata pronunciante. eſt enim canere verbum de futura praedicentibus vſurpatum. vnde illud in Catilinam: Quae ita nobis conſulibus facta ſunt, vt haec, quae nunc fiunt, canere dij immortales viderentur. & Virgilius libro, vt opinor, ſecundo, Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat. AVT *natura, aut fortuna*] liberos natura, res fortuna dat, vtrumque ſignificat. QVAERENDOQ.] percunctando a peritis nam tum a libris, tum a viua hominum voce doctrina comparatur. SAPIENTISSIMOS *homines*]: non puto Platonem & Ariſtotelem ſignificare, quin vtrumque in animorum immortalitate conſentire, Graeci omnes interpretes, praeter vnũ Alexandrum, exiſtimant. ex vna igitur parte Platonem, &, opinor, Ariſtotelẽ, de animorũ aeternitate idem ſentientes, poſuit: ex altera Epicurũ, quiq. & ante, & poſt in ea haereſi fuerũt. REGIS *Erechthei filiae*] de quib. apud Ariſtidẽ ita ſcriptũ legimus [illegible] quo in loco interpretes [illegible] ex vtriuſque verbis, & quae fuerint Erechthei filiae, cognoſcitur, & quã de cauſſa mortem obierint. praeterea hic ipſe noſter in III. de natura deorum In pleriſque ciuitatibus, inquit, intelligi poteſt, augendae virtutis cauſſa, quo libentius reipublicae periculum adiret optimus quiſque, virorum fortium memoriam honore deorum immortalium conſecratam. ob eam enim ipſam cauſſam Erechtheus Athenis, filiaeq. eius in numero deorum ſunt. Tuſculana autem quaeſtione prima Reperiunt, inquit, ab Erechtheo: cuius etiam filiae cupide mortem expetiuerunt pro vita ciuium. Et de finibus lib. V. Quis vrbis conſeruatorem Codrum? quis Erechthei filias nõ maxime laudat? Praeterea in funebri oratione pro militibus Athenienſibus, quae [illegible] in oratione contra Leocratem, recitati etiam Euripidis verſibus. Q. *Mucius*] hiſtoria patet apud Liuium lib. II. PATER,] qui ſe Latino bello in armatas iecit hoſtium cateruas Liuius lib. IX. POST *aliquot annos*] Etruſco bello Liuius lib. X. tertium Decium hic omiſit: qui & ipſe, patris auiq. exemplum ſecutus, Pyrrhi bello, quod aduerſus Romanos pro Tarentinis geſſit, mortem pro ſalute patriae pugnans oppetijt. duos etiam tantum nominat in I. Paradoxo. at lib. II. de finibus, tres commemorat. PATREM *huius M. Craſſi*] is eſt, qui perijt in Parthis. INIMICVM,] L. Cinnam. Illa audiuimus, inquit, in oratione pro Scauro, hoc vero meminimus, ac paene vidimus, eiuſdem ſtirpis ac nominis P. Craſſum, ne

in manus incideret inimicorum, ſe ipſum interemiſſe. Et Pedianus haec adiungit: Hic Craſſus fuit pater Craſſi eius qui aemulus potentiae Cn Pompeij fuit. perijt autem in dominatione L. Cinnae. In prooemio autem lib III. de oratore, Non, inquit L. Craſſo, propinquum ſuum, maximi animi virum, ſuapte interfectum manu vidit. Idem & in epitome Liuiana lib. LXXX.

ORATIO

Haec ego, & multa alia cogitans, hoc videbam, ſi cauſſam publicam mea mors peremiſſet, neminem vnquam fore qui auderet ſuſcipere cōtra improbos ciues reip. ſalutem: itaque non ſolum ſi vi interiiſſem, ſed etiam ſi morbo extinctus eſſem, fore putabam, vt exemplum reip. conſeruandae mecum ſimul interiret. quis enim vnquam, me a ſenatu populoq. R. tanto, bonorum omnium ſtudio, reſtituto, quod certe, ſi eſſem interfectus, accidere non potuiſſet, vllam reip. partem cum ſua minima inuidia auderet attingere? ſeruaui igitur remp. diſceſſu meo, iudices: caedem a vobis liberisq. veſtris, vaſtitatem, incendia, rapinas meo dolore luctuq. depuli, & vnus remp. ſeruaui, ſemel gloria, iterum aerumna mea. neque enim in hoc me hominem eſſe inficiabor vnquā, vt me optimo fratre, cariſſimis liberis, fidiſſima cōiuge, veſtro conſpectu, patria, hoc honoris gradu ſine dolore caruiſſe glorier. quod ſi feciſſem, quod a me beneficium haberetis, cum pro vobis ea, quae mihi eſſent vilia, reliquiſſem? hoc, meo quidem animo, ſummi in patriam amoris mei ſignum eſſe debet certiſſimum, quod, cum abeſſe ab ea non poſſem ſine ſummo dolore, hunc me perpeti, quā illam labefactari ab improbis, malui.

EXPLANATIO

Cvm *ſua minima inuidia*] quis non modo cum maxima, ſed ne minima quidem ſua cum inuidia, vllam reipublicae partem ſuſcipere auſus eſſet, cum diſceſſum meum miſerrimum luctuoſumq. vidiſſet, reditum autem glorioſum, me ante extincto, videre non potuiſſet? Vastitatem,] vaſtare, non eſt rapere ſed rapere ſimul, & deſtruere Semel *gloria, iterum aerumna mea.*] gloriam coniurationis oppreſſae, aerumnam exſulij ſui ſignificat. Me *hominem eſſe*] hoc totum & in ea ſcriptum eſt pro domo ſua. Hoc *honoris gradu*] nullum tunc adminiſtrabat magiſtratum: ſed honorem & dignitatem illam dicit, qua poſt magiſtratus egregie geſtos viri praeſtantes in patria fruuntur. Labefactari] quod factum eſſet, ſi dimicare potius, quam cedere maluiſſem.

ORATIO

Memineram, iudices, diuinum illum virum, atque ex iiſdem, quibus nos, radicibus natum ad ſalutem imperij huius, C. Marium, ſumma ſenectute, cum prope vim iuſtorum armorum profugiſſet, primo ſenile corpus paludibus occultaſſe demerſum, deinde ad infimorum ac tenuiſſimorū hominum Minturnis miſericordiam cōfugiſſe, inde nauigio perparuo, cū omnes portus, terrasq. fugeret, in oras Africae deſertiſſimas perueniſſe. atque ille vitam ſuam, ne inultus eſſet, ad incertiſſimam ſpem, & ad reip. ſtatum reſeruauit: ego qui, (quemadmodum multi in ſenatu me abſente dixerunt) periculo reip. viuebam, quiq. ob eam cauſſam conſularibus litteris de ſenatus ſentētia exteris nationibus commendabar: nonne, ſi meam vitam deſeruiſſem, remp. prodidiſſem? in qua quidem nunc, me reſtituto, viuit mecum ſimul exemplum fidei publicae, exemplum reip. defendendae. quod ſi immortale retinetur, quis non intelligit, immortalē hanc ciuitatem futuram? nam externa bella regum, gentium, nationum iampridem ita extincta ſunt, vt praeclare cum iis agatur, quos pacatos eſſe patiamur. denique ex bellica victoria non fere quemquam eſt inuidia ciuium conſecuta. domeſticis malis, & audacium ciuium cōſilijs ſaepe eſt reſiſtendum, eorumq. periculorum eſt in rep. retinenda medicina: quam omnem, iudices, perdidiſſetis, ſi meo interitu ſenatui populoq. R. doloris ſui de me declarandi poteſtas eſſet erepta.

EXPLANATIO

Ex *iiſdem, quibus nos, radicibus*] vterque enim Arpini natus eſt. Svmma *ſenectute*] hanc enim miſeriam ſuſtinuit Marius poſt VI. conſulatū, anno aetatis ſuae, ſi Velleio credimus LXX. a quo diſſentit Plutarchus: qui eum annum agentem LXIIX. periiſſe tradit. Prope *vim iuſtorum armorum*] prope iuſta vocat arma, quibus L. Sulla duodecim, vt ait Velleius, nouarū peſſimarumq. rerū auctores inter quos Mariū cū filio, & P Sulpicio tribuno pl. vrbe exturbauit. nulla in ciues arma iuſta ſunt: ſed illa prope iuſta Plutarchus, Velleius, Pedianus epitome Liuij Paludibus *occultaſſe*] hiſtoriam apud Plutarchum, Appianum, Velleium, Liuij epitomen licet videre. Deſertiſſimas] peruenit enim in ea loca, vbi aemula quondam Romanae vrbis Carthago fuerat, ibiq. vitam inopem in tugurio ruinarum Carthaginienſium tolerauit. Velleius Incertiſſimam *ſpem,*] qui enim ab omni re tum nudus eſſet, eius incertiſſima ſpes, maximeq. dubia videbatur. Ac *reip. ſtatum*] ad id tempus, quo, mutatione rerum facta, alius, atque is, qui tunc erat, ſtatus reipublicae videretur eſſe. quod cum acciſſet,

-idiſſet. Sulla ad Mithridaticũ bellũ profecto; ipſe ſuam priſtinam dignitatẽ recuperauit, interfectis iis, qui Sullae partes tuebantur. PERICVLO *reip.*] cũ in mea vita periculũ adiret reſpublica, mecumq; ſimul periclitaretur: cũ eadẽ vtrique fortuna impenderet: cũ accidere mihi ad illa ſeiunctum nihil poſſe videretur. CONSVLARIBVS *litteris*] non conſulũ, ſed eorũ, qui cõſules fuerant quorũ apud exteras nationes vigebat auctoritas. EXEMPLVM *reip defendendae.*] non enĩ deerunt, qui exemplo meo excitati rempublicam defendant: cum, & ſi me iniquorum fraude pulſum, eundem tamen ab ipſa republica omnium ordinum hominumq. conſenſu reſtitutum meminerint. quod niſi factum eſſet exemplum defendendae reipublicae mecum ſimul interijſſet. GENTIVM *nationum*] natio, latius patet, quam gẽs. ſic enim plures in natione gentes, vt plures in gente populi. itaque Virg. l. x. de natione Etruſca, Gens illi triplex, populi ſub gente quaterni. Tamen interdũ cõfunduntur, vt in orat. de prouincijs cum dixit, A gentib. inimicis huic imperio, de iiſdem proxime ſubiunxit, quas nationes. RETINENDA *mediocritas*] quae ita retinetur, ſi bonos & fortes viros reſpublica fouet, & ab impetu inſidiisq. tuetur improborum. nec alienum hoc a Sextij cauſſa videtur: cui propter ea, quae in tribunatu pl. pro Cicerone, hoc eſt pro rep. geſſerat, excitatã accuſationis procellam non ſemel ſignificat.

O R A T I O

*Q*VARE moneo vos adoleſcentes, atque hoc meo iure praecipio, qui dignitatem, qui remp. qui gloriam ſpectatis, ne, ſi quae vos aliquando neceſſitas ad remp. contra improbos ciues defendendam vocabit, ſegniores ſitis, & recordatione mei caſus a conſilijs fortibus refugiatis. primum non eſt periculum, ne qui vnquam ſint in ciuitate eiuſmodi conſules, praeſertim ſi erit his id, quod debetur, perſolutum: deinde nunquam iam, vt ſpero, quiſquam improbus conſilio & auxilio bonorum ſe oppugnare remp. dicet, illis tacentibus; nec armati exercitus terrorem opponet togatis; neque erit iuſta cauſſa ad portas ſedenti imperatori, quare terrorem ſuum falſo iactari opponiq. patiatur: nunquam enim erit tam oppreſſus ſenatus, vt ei ne ſupplicãdi quidem, ac lugendi ſit poteſtas, tam captus equeſter ordo, vt equites R. a conſule relegentur. quae cum omnia, atque etiam multo alia maiora, quae conſulto praetereo, accidiſſent; videtis tamen in priſtinam meam dignitatem, breui temporis dolore interiecto, reip. voce eſſe reuocatum. Sed vt reuertar ad illud, quod, mihi in hac omni eſt oratione propoſitum, omnibus malis illo anno ſcelere conſulum remp. eſſe confectam: primum illo ipſo die, qui mihi funeſtus fuit, omnibus bonis luctuoſus, cum ego me e complexu patriae conſpectuq. veſtro eripuiſſem, & metu periculi veſtri, non mei, furori hominis, ſceleri, perfidiae, telis, minisq. ceſſiſſem; patriamq. quae mihi erat cariſſima propter ipſius patriae caritatem reliquiſſem; cum meum illum caſum tam horribilem, tam grauem, tam repentinum non ſolum homines, ſed tecta vrbis, ac templa lugerent, nemo veſtrum forum, nemo curiam, nemo lucem aſpicere vellet; illo, inquam, ipſo die, die dico? immo hora, atque etiam puncto temporis eodem mihi reiq. pub. pernities, Gabinio & Piſoni prouincia rogata eſt.

E X P L A N A T I O

MEO *iure praecipio,*] hoc enim ego praeter ceteros poſſe videor facere; cum omnium maxime, quam grato animo reſpublica ciues optime meritos amplectatur, in me ipſo ſim expertus. MEI *caſus*] cũ eiectus ſum. reditus enim gloria, non diſceſſus calamitas, cogitanda vobis eſt. PERSOLVTVM:] ſi vt meriti ſunt, ita punientur. BONORVM] bonos vocat, Caeſarem, Pompeium, Craſſum: quos excuſat, vt in conſules & Clodium culpam conuertat vniuerſam. iam enim, habendam ſibi rationem ocij ſimul & dignitatis, malo doctus conſtituerat. itaque, quod eorũ animos qui plurimum poterant, poſſit offendere, nihil temere pronuncia t. IVSTA *cauſſa*] quia Caeſar, ne ſui conſulatus acta, qnibus & Pomp. Magnus eius gener conſenſerat, a Clodio trib. pl. reſcinderentur. extimeſcebat: de quo ſupra, his verbis: Illi autem, quod acta illa, atque omnes res ſuperioris anni labefactari a praetoribus, infirmari a ſenatu putabant, tribunum popularem a ſe alienare nolebant. & in ea de prouincijs. IMPERATORI,] quis non videt Caeſarem ſignificari? CAPTVS] impeditus, infirmus, nullo apud conſules loco. ſpectat enim ad caſum L. Lamiae. NVNQVAM *enim erit tam oppreſſus ſenatus.*] cum hic Cicero colligat eas cauſſas quibus tribunicio furore cedere coactus erat, videtur potius legendum, Numquam etiam. nam, Numquam enim, pertineret ad rationem oſtendendam ſuperiorum: quod minus conuenit. BREVI] quia per XVII. tantum menſes patria caruit. diſceſſit enim ab vrbe menſe Martio, rediit pride nonas Septembris. PERFIDIAE,] quia, cum Pompeio ſaepe pollicitus eſſet, ſe nihil in tribunatu contra Ciceronem eſſe acturum, promiſſo non ſtetit: de quo in epiſt. ad Att. lib. II. DIE *dico?*] correctio, qualis illa lib. I. in Verrem: Dictum hoc eſt in Cn. Dolabellae iudicio: dictum? immo etiam aeſtimatum. ROGATA *eſt.*] nam & de me, hoc eſt de ipſa republica, & de conſulum prouincijs lata lex eſt. in Piſonem, Poſt Red. in ſen.

O R A T I O

PRo dij immortales, cuſtodes, & conſeruatores huius vrbis, atque imperij, quaenam ille in rep. monſtra, quae ſcelera vidiſtis? cum erat expulſus is, qui remp. ex ſenatus auctoritate cum omnibus bonis defenderat; & expulſus non alio aliquo, ſed eo ipſo crimine; erat autem expulſus ſine iudicio, vi, lapidibus, ferro, ſeruitio denique concitato; lex erat lata vaſtato, ac relicto foro, & ſicarijs ſeruisq; tradito, & ea lex, quae ne ferretur, ſenatus fuerat veſte mutata. Hac tanta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem conſules inter meum diſcrimen, & ſuam praedam intereſſe paſſi ſunt. ſtatim, me perculſo, ad meum ſanguinem hauriendum, & ſpirante etiam rep. ad eius ſpolia detrahẽda aduolarunt. Omitto gratulationes, epulas, partitionemq; aerarij, beneficia, ſpem, promiſſa, praedam, laetitiam paucorum in luctu omnium. vexabatur vxor mea: liberi ad necem quaerebantur; gener, & Piſo gener, a Piſonis conſulis pedibus ſupplex reijciebatur; bona diripiebantur, eaq; ad conſules deferebantur; domus ardebat in Palatio; conſules epulabantur; quod ſi meis incommodis laetabantur, vrbis tamen periculo commouerentur. ſed vt a mea cauſa iam recedam, reliquas illius anni peſtes recordemini; ſic enim faciliime perſpicietis, quantam vim omnium remediorum a magiſtratibus proximis reſp. deſiderarit.

E X P L A N A T I O

SENATVS *auctoritate*] quia ſenatus decreuerat, vt viderent conſules, ne quid reſpublica detrimenti caperet. SINE *iudicio*] populi. VASTATO] cum abeſſent omnes boni. vaſtus enim locus dicitur is, vbi ſolitudo eſt. vt in Rullum genus agrorum vocat propter peſtilentiam vaſtũ, atque deſertũ. Et Feſtus vaſtum pro inani uſurpatum a veteribus docet, vtiturq; Attij, & Pacuuij teſtimonio. STATIM *me perculſo.*] ſtatim, lege de me lata, ad mea bona diripienda conuolarunt. poſt reditum in ſenatu. SPIRANTE] tranſlationem continuat, ſumptam ex illa ſuperiore: Me perculſo, meum ſanguinem hauriẽdum, ſpirante republica ſpolia detrahenda. dicit autem, ſpirante republica, cum de ſe ipſo loquatur, quia rempublicam vna cum ipſo perculſam confectamq; eſſe vult exiſtimari. itaque & proxime, Eadem, dixit, mihi reiq; publicae pernicies rogata eſt & in Piſonem nõ modo ſuum, ſed etiã patriae funus appellat, & alibi ſaepiſſime idem ſignificat. PARTITIONEM *aerarij*,] cum Clodio, qui, lege lata de maximis pecunijs Piſoni, & Gabinio dandis, quaſi euntibus cum exercitu in prouincias neceſſariae magnopere eſſent, eas deinde pecunias cum ipſis partitus eſt, ſupra, & pro domo ſua. VEXABATVR *vxor mea*] quippe quae etiam ad tabulam Valeriam ducta ſit. epiſt. fam. lib. XIV. PISO *gener*] tres generos habuiſſe Ciceronem conſtat; L. Calpurnium Piſonem Frugi, Furium Craſſipedem, P. Cornelium Lentulum Dolabellam. qua in re Pediani error deprehenditur, qui in oratione in Piſonem duos fuiſſe commemorat Piſonem, & Dolabellam. Craſſipedis praenomen ignoratur. REIICIEBATVR.] eadem res in orat. in Piſonem. AD *conſules deferebantur*.] ad Gabinium villa Tuſculana ad Piſonem Palatina domus. nam in oratione poſt reditum in ſenatu, Domus, inquit, mea diripiebatur ardebat bona ad vicinum conſulem de Palatio, de Tuſculano ad item vicinum alterum conſulem deferebantur. & pro domo ſua: Cum domus in Palatio, villa in Tuſculano altera ad alterum cõſulem transferebatur; columnae marmoreae ex aedibus meis, inſpectante populo Romano, ad ſocerum conſulis (ſic enim ex oratione in Piſonem, & ex Pediano corrigo) portabantur: in fundũ autẽ vicini cõſulis nõ inſtrumentũ, aut ornamenta villae, ſed etiã arbores trãsferebantur. in ea vero in Piſonem: At tu, inquit, illo ipſo tempore apud ſocerum tuum, cui domum meam exhauriendã patefeceras, ſedebas. VRBIS *tamen periculo commouerentur*] vel quod cõiunctum cum ſalute Ciceroni periclitaretur: vel quod ob ea, quae proxime commemorabit, proprium vrbis periculum ageretur.

O R A T I O

LEgum multitudinem, cum earum, quae latae ſunt, tum vero quae promulgatae fuerant, dicam? nam latae quidem ſunt conſulibus illis tacentibus, immo vero approbantibus etiam: vt cenſoria notatio, & grauiſſimũ iudicium ſanctiſſimi magiſtratus de rep. tolleretur; vt collegia, non modo illa vetera, contra S. C. reſtituerentur, ſed ab vno gladiatore innumerabilia alia noua conſcriberentur; vt, remiſſis ſenis ſemiſſibus & trientibus, quinta prope pars vectigalium tolleretur; vt Gabinio pro illa ſua Cilicia, quam ſibi, ſi remp. prodidiſſet, pactus erat, Syria daretur; vt vni helluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege, poteſtas fieret prouinciae commutandae. Mitto eam legem, quae omnia iura religionum, auſpiciorum, poteſtatum, omnes leges, quae ſunt de iure & de tempore legum rogandarum, vna rogatione deleuit. Mitto omnem domeſticam labem. etiã exteras nationes illius anni furore conquaſſatas videbamus. lege tribunicia Matris Magnae Peſſinuntius ille ſacerdos expulſus, & ſpoliatus ſacerdotio eſt; fanumq. ſanctiſſimarum, atque antiquiſſimarum religionum venditum pecunia grandi Brogitaro, impuro homini, atque indigno illa religione, praeſertim cum ea ſibi ille non colendi, ſed violandi cauſſa appetiſſet: appellati reges a populo, qui id numquam ne a ſenatu quidem poſtulaſſent:

reducti

reducti exſules Byzantium condemnati, tum cum indemnati ciues e ciuitate eiiciebantur. Rex Ptolemaeus, qui ſi nondum erat ipſe a ſenatu ſocius appellatus, erat tamen frater eius regis, qui, cum eſſet in eadem cauſſa, iam erat a ſenatu honorem iſtum conſecutus; erat eodē genere, iiſdemq. maioribus, eadem uetuſtate ſocietatis; denique erat rex, ſi nondum ſocius, at non hoſtis; pacatus, quietus; fretus imperio populi R. regno paterno atque auito, regali otio perfruebatur.

E X P L A N A T I O

PROMVLGATAE] aliquot igitur non perlatae, tribuno pl aliquo, vt opinor, intercedente. quod & infra patet, & pro domo ſua. DICAM?] non dubitat, vtrum dicat an omittat; ſed indicat, legum multitudinem oratione vix poſſe comprehendi. VT *cenſoria notatio,*] hac de Clodij lege ſic in oratione in Piſonē: Ab eodem homine, in ſtupris inauditis nefarijsq. verſato, vetus illa magiſtra pudoris & modeſtiae, cenſoria ſeueritas ſublata eſt. Quem locum Pedianus ſic exponit. Tulit P. Clodius tribunus pl. legem, ne quem cenſores in ſenatu legendo praeterirent, ne ve qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſque cenſoris ſententia damnatus eſſet. Haec Pedianus. Dio autem lib. XL. hanc legē a Scipione conſule, Magni Pompeij ſocero, eſſe abrogatam tradit. Quod autem ſcriptum eſt, Cenſoria notatio, & grauiſſimum iudicium; non dubito quin rectius ſit, Cenſoria notio. non enim poteſt eſſe notatio ante iudicium: ſed iudicabant prius cenſores, quam notarent. quare primum ipſa ratio monet, vt notio pro notatio, reponendum putem: deinde habeo duo in duabus eiuſdem orationibus exempla. nam in ea de prouincijs conſularibus, in extremo fere, Statuendum, inquit, vobis eſt, legem Aeliam manere, legem Fufiam non eſſe abrogatam, non omnibus faſtis legem ferri licere; cum lex feratur, de caelo ſeruari, obnunciari, intercedi licere; cenſoriū iudicium ac notionem, & illud morum ſeueriſſimum magiſterium non eſſe nefarijs legibus de ciuitate ſublatum. In Piſonem autem: Centum prope annos legem Aeliā & Fufiā tenueramus, quadringentos iudicium notionemq. cenſoriam: quas leges auſus eſt non nemo improbus. potuit quidem nemo vnquam conuellere. quam poteſtatem minuere, quo minus de minoribus noſtris quincto quoque anno iudicaretur, nemo tam effuſe petulans conatus eſt. COLLEGIA,] non ſunt eadem iteranda. ſatis hac de lege, & de collegiorū nomine diximus ſupra. VECTIGALIVM] lege enim lata, vt frumentum in populo, quod antea ſemis aeris, hoc eſt quadrante, vt vulgo nunc appellantur, cū dimidio, in ſingulos modios dabatur, gratis daretur, vectigalia quincta fere parte diminuebantur. hanc legē & Saturninus, & ante C. Gracchus tulerat. epitome Liuiana lib. LX. ad Herennium lib. I & Pedianus. VBI *heluoni*] ipſi Vatinio; quod eſſet homo nequā, diſſolutus, & intēperantia perditus. DE *eadem re*] de prouincia. vide pro domo ſua. EAM *legem*] quae legem Aeliā & Fufiā euertit. vide ſupra. RELIGIONVM,] nullam enim religionem, cum lex ferretur, impedimento eſſe voluit. poſuit autē primū genus, deinde ſpeciem. nam inter religiones ſunt auſpicia. AVSPICIORVM,] ne auſpicia valerent. POTESTATVM,] ne quis intercederet, ſupra. DE *iure, & de tempore*] de iure, hoc eſt de auſpicijs, erat Aelia: de tempore, Fufia. Clodius vtramque ſua lege deleuit. tulit enim, vt ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de caelo ſeruaret: & vt omnibus diebus faſtis legem ferri liceret. ſupra. OMNEM *domeſticam labem.*] leges de rebus vrbanis a Clodio latas & dixit, Omnem: quaſi praeter eas, quae iā commemorauit, ſuperſint multa. TRIBVNICIA,] P. Clodij tribuni pl. BROGITARO,] Gallograeco, Deiotari, regis genero. vide de haruſpicū reſponſis. CVM *ea*] vel, Ea, quae ad religionē pertinent, quae illi Clodius ſua lege aſſignauit: vel, Eam, lege: vt ad religionē referatur. NE *a ſenatu quidem*] non a populo, ſed a ſenatu reges appellabantur. primū igitur in eo peccat Clodius, quod reges per populū, nō per ſenatū appellat: deinde; quod eos appellat, qui id nūquā, nō modo a populo, ſed ne a ſenatu quidē poſtularint. ſatis autem conſtat, haec omnia ſignificari, a Clodio mercede, & pretio eſſe facta. nā & in ea pro domo ſua, Situus inquit, ſcriptor in illo incēdio ciuitatis nō ſyngraphas cū Byzantijs exſulibus, & cū legatis regijs faceret. & proxime infra, Regū appellationes venales erant. Et pro Milone: Eū, qui regna dedit, ademit. CONDEMNATI,] nimis iniuſte, nimis tyrannice agit Clodius: exſules, legibus cōdemnatos, reducit; ciues eijcit indemnatos. in quo ſe ipſum Cicero ſignificat. qua de re ſaepe queritur, & in oratione pro domo, & alibi. PTOLEMAEVS] Cypri rex: qui, accepto de lege Clodia nuncio, quae regnū vniuerſamq regiā gazā publicabat. ipſe ſibi, veneno ſūpto, mortē intulit. cauſſam regni publicati ſcripſit Dio lib. XXXIIX quod olim Clodiū a piratis captū Cypri rex Ptolem. redimere noluiſſet. hac de re & in ea pro domo ſua bis. Et eſt notandū *ἀνακόλουθον* nā rex Ptolemaeus nō eſt, quo referatur. quale illud in Tuſculana III in extremo, Philoſophia cū vniuerſam aegritudinē ſuſtulit, tamen &c. EIVS *regis,*] Alexandrini: qui & ipſe Ptolemaeus vocabatur: de quo in libro epiſtolarūm ad Lentulum. IN *eadem cauſſa,*] cū meritis in populum Romanū fratri, Cyprio regi, non praeſtaret. ſed pari cum eo condicione eſſet. HONOREM *iſtum*] ſocietatis. vnde illa pro Rabirio Poſtumo: Non ei regi credidit, qui alienus ab hoc imperio eſſet ſed ei, qui cum foedus fieri in Capitolio viderat. Societatis autem honorem Ptolemaeus Alexandriae rex. C. Caeſaris cos. beneficio, conſecutus eſt. quod ipſe Caeſar ſcripſit lib. III. de bello ciuili. EADEM *uetuſtate ſocietatis;*] nō dicit, ſocium fuiſſe cum fratre, vetuſta ſocietate: (iam enim hoc negauit) ſed vtrūque a maioribus ortum vetuſta populo Romano ſocietate coniunctis. nam inde ab eo tempore, cum Pyrrhus rex in Italiam tranſijt, populus Romanus cum Aegypti rege Ptolemaeo ſocietatē coierat.

ORATIO

ORATIO

DE hoc, nihil cogitante, nihil ſuſpicante, eiſdem operis ſuffragium ferentibus, eſt rogatum, vt ſedens cum purpura, & ſceptro, & illis inſignibus regijs praeconi publico ſubijceretur; & imperante populo R. qui etiam bello victis regibus regna reddere conſueuit, rex amicus, nulla iniuria commemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamen illi ſceleri, quod in hoc illorum immanitas edidit, haud ſcio an recte hoc proximum eſſe dicam. Antiochum illum magnum maiores noſtri, magna belli contentione terra mariq. ſuperatum, intra montē Taurum regnare iuſſerunt: Aſiam, qua illum mulctarant, Attalo, vt is regnaret in ea, condonauerunt. cum Armeniorum rege Tigrane graue bellum perdiuturnumq. geſſimus, cum ille, iniurijs in ſocios noſtros inferendis bello prope nos laceſſiſſet. hic & ipſe per ſe vehemens fuit; & acerrimū hoſtem huius imperij Mithridatem, pulſum Ponto opibus ſuis regnoq. defendit; & a Lucullo, ſummo viro atque imperatore, pulſus, animo tamen hoſtili cum reliquis copijs ſuis in priſtina mente permanſit. hunc Cn. Pompeius, cum in ſuis caſtris ſupplicem abiectumq. vidiſſet, erexit; atque inſigne regium, quod ille de ſuo capite abiecerat, repoſuit; & imperatis certis rebus, regnare iuſſit; nec minus & ſibi, & huic imperio glorioſum putauit, conſtitutum a ſe regem, quam conſtrictum videri. Tulit geſſis, qui & ipſe hoſtis fuit populi R. & acerrimum hoſtem in regnum recepit, qui conflixit, qui ſigna contulit, qui de imperio paene certauit, regnat hodie, & amicitiae nomen, ac ſocietatis, quod armis violarat, id precibus eſt conſecutus. ille Cyprius miſer, qui ſemper ſocius, ſemper amicus fuit, de quo nulla vnquam ſuſpicio durior aut ad ſenatum, aut ad imperatores noſtros allata eſt, viuus (vt aiunt) eſt, & videns, cum victu ac veſtitu ſuo publicatus.

EXPLANATIO

EIDEM *operis*] quarum ſuffragio & alias iniquiſſimas leges Clodius pertulerat. NVLLA *iniuria commemorata*] nota conſuetudinem populi Romani qui nemini, niſi ob acceptas iniurias, aut ablatas res, quae per feciales repetebantur, bellū aut damnum inferre ſolitus erat. quod vtrumque a Clodio neglectum eſt. ILLVM *magnum*] Aſiae regem qui, cum multi fuerint Antiochi reges, opibus & potentia cunctis antecelluit, ideo, vt ab alijs diſtinguatur appoſuit, Illum magnum. SVPERATVM,] a L. Scipione, Africani maioris fratre: qui ob eam cauſſam Aſiatici cognomen eſt adeptus. ATTALO,] Eumenis fratri, qui eam poſtea populo Romano moriens teſtamento legauit. BELLO *prope*] non enim bello Tigranes Romanos laceſſiuit: ſed, vexandis ſocijs, quaſi bellum inferre videbatur. non ſatis habet Cicero, populum Romanum excuſare, qui non laceſſitus bellum intulerit; ſed excuſat etiam cum laude, quod ſociorum iniurias ſuas iniurias duxerit. ACERRIMVM] qui bellū per annos quadraginta cum Romanis geſſerit. A LVCVLLO,] qui Mithridatem, atque etiam Tigranem ita iuuit, vt Pompeio, qui ſucceſſit, non difficiles belli reliquias tradiderit. vnde inimicitiarum inter eos origo fluxit: cum vterque eius belli gloriam ad ſe traheret. Plutarchus, & alij. CONSTITVTVM *a ſe regem, quam conſtrictum*] iucunditatem in vocum ſimilitudine quaeſiuit. nam cōſtitutum & conſtrictū & ſimiliter incipiunt, & ſimiliter deſinunt. hanc figuram Graeci παρόμοιον dicunt. TVLIT *geſſis*,] apertum mendum. nec dubium eſt quin Tigranes ſignificetur, cuius comparatione auget Clodij ſcelus ex Ptolemaei iniuſtiſſima calamitate. eſt enim argumentū a maiori. ſi Tigrani, inquit qui hoſtis fuit populi Romani, regnum conſeruaſtis: quanto magis Ptolemaeo, qui ſemper ſocius ſemper amicus fuit, conſeruare debuiſtis? poſtulat igitur ſententia, vt pro, Tulit geſſit, reponatur. Tigranes igitur, vel, igitur is. ſed quoniam odi coniecturas, quae a litterarum ſimilitudine diſcedunt; opē veterum librorū exſpectandā cenſeo. alioqui nihil tentandum. ACERRIMVM *hoſtem*] Mithridatem dici conſtat DE *imperio paene*] non omnino, ſed paene actum eſſet de imperio populi Romani ſi, cum Tigranes ſigna contulit, victoriā conſecutus eſſet. alios enim exercitus parare, iterumq. belli fortunam experiri nobis licuiſſet. QVI *ſemper ſocius*,] nō ad ipſum Ptolemaeum, ſed ad maiores eius referendum eſt. nā ipſe, cum Clodius legē tulit, nondū erat ſocius. dixit igitur, ſemper ſocius, pro, qui veterē nobiſcum ſocietatē conſeruabat. maiores enim eius inter ſocios fuiſſe pop. Romani, indicant illa verba, Erat eodem genere, iiſdem maioribus, eadē vetuſtate ſocietatis quod maiores eius ſocij noſtri ſemper fuerint. Ammianus tamen lib. XIV. foederatum, & ſocium appellat his verbis: Ptolemaeo rege, foederato nobis, & ſocio, ob aerarij noſtri anguſtias iuſſo ſine vlla culpa proſcribi, ideoq. hauſto veneno voluntaria morte deleto, & tributaria facta Cyprus eſt, & velut hoſtiles eius exuuiae claſſi impoſitae, I vrbē aduectae ſunt per Catonē. VIVVS, *& videns*,] Sumpſit a Terētio: apud quē in Eunucho ita loquitur Phaedria: Prudens, ſciens, viuus vidensque pereo.

ORATIO

EN, cur ceteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam arbitrentur; cum, hoc illius funeſti anni perdito exemplo, videant per tribunum aliquem, & ſexcentas operas ſe fortunis ſpoliari, & regno omni poſſe nudari.

At etiam

At etiam eo negotio M. Catonis ſplendorem maculare voluerunt, ignari, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret: quae in tempeſtate ſaeua quieta eſt, & lucet in tenebris, & pulſa loco manet tamen, atque haeret in patria; ſplendetq. per ſe ſemper; neque alienis unquam ſordibus obſoleſcit. nō illi ornandum M. Catonem, ſed relegandum; nec illi committendum illud negocium, ſed imponendum putauerunt; qui in concione palam dixerint, linguam ſe euelliſſe M. Catoni, quae ſemper contra extraordinarias potiſtates libera fuiſſet. ſentient, vt ſpero, breui tempore, manere libertatem illam, atque hoc etiam, ſi fieri poterit, eſſe maiorem quod cum conſulibus illis M. Cato, etiam cum iam deſperaſſet aliquid auctoritate ſua profici poſſe, tamen voce ipſa, ac dolore pugnauit, & poſt meū diſceſſum iis Piſonem verbis, flens meum & reip. caſum, vexauit, vt illum, hominem perditiſſimum, atque impudentiſſimum, paene iam prouinciae paeniteret. cur igitur rogationi paruit? quaſi vero ille non in alias quoque leges, quas iniuſte rogatas putaret, iam ante iurarit.

E X P L A N A T I O

EN. CVR *ceteri reges*] de hac figura diximus lib. I. in Verrem. in eo loco: En, cui tuos liberos committas. MACVLARE] nam regiae gazae vendendae, & pecuniae deportandae M. Catonem, lege lata, Clodius praefecit; non vt Catonem ornaret; ſed partim vt virum fortiſſimum, & improbis ciuibus infenſum, a republica remoueret; partim vt, ſi quis deinde legem illam de Cypro publicatam vellet accuſare, ſocium ac defenſorem haberet M. Catonem, vtpote qui eius negocii particeps fuiſſet. quod ſane ita contigit. pro domo ſua, de prouincijs conſularibus, Plutarchus, Velleius. IGNARI, *&c.*] laudat virtutem; vt Catoni, viro innocentiſſimo, & omni laude praedito, nullam ex illo negocio haerere infamiā potuiſſe conſtet. turpis quidem Clodius, qui legem tulit: non tamen turpis Cato, qui negocium, ea lege impoſitum, adminiſtrauit. IMPONENDVM] & rei, & hominis cauſſa hoc verbo vſus eſt: vt hoc ſignificet, & rem Catone indignam eſſe impoſitam, & impoſitam inuito. quod & Dio tradit libro XXXIX. EVELLISSE] ſic & in ea pro domo ſua. quo modo autem euelliſſe? quia Cato ſuſcepto & adminiſtrato negocio, contra leges a Clodio in tribunatu latas pro ſua veteri conſtantia, ac libertate loqui iam non poſſet: quando quidem inter eas leges eſſet ea, de Cypro publicata: quae ſi tolleretur, ea ſimul, quae Cato ī Cypro geſſerat, tolli neceſſe erat. nec ſane parum callide Clodius cogitauit. nam, quod fore putauit, id ipſum euenit; vt Cato, ne, quae ipſe in Cypro & Byzantij egiſſet, infirmarētur, Clodij tribunatum contra Ciceronem defenderet. de quo in oratione de prouincijs conſularibus, & Plutarchus in Cicerone. POST *meum diſceſſum*] errat igitur Plutarchus, qui Catonem ait ante Ciceronem a Clodio emiſſum. PROVINCIAE *paeniteret.*] cuius mercede, ac pactione inductus, cum Clodio de mea pernicie cōſenſerat. PARVIT?] quod in Cyprū iuit.

O R A T I O

NOn offert ſe ille iſtis temeritatibus, vt, cum reip. nihil proſit, ſe ciue remp. priuet. conſule me, cum eſſet deſignatus tribunus pl. obtulit in diſcrimen vitam ſuam: dixit eam ſententiam, cuius inuidiam capitis periculo ſibi praeſtandam videbat: dixit vehementer, egit acriter, ea, quae ſenſit, prae ſe tulit, dux, auctor, actor rerum illarum fuit, non quo periculum ſuum non videret: ſed in tanta reip. tempeſtate nihil ſibi, niſi de patriae periculis, cogitandum putabat. conſecutus eſt ipſius tribunatus. quid ego de ſingulari magnitudine animi eius, ac de incredibili virtute dicam? meminiſtis illum diem, cū, templo a collega occupato, nobis omnibus de vita eius uiri & ciuis timentibus, ipſe animo fortiſſimo venit in tēplum, & clamorem hominum auctoritate, impetum improborum virtute ſedauit. adijt tum periculum, ſed adiit ob cauſſam, quae quanta fuerit, iam mihi dicere non eſt neceſſe. at, ſi iſti Cypriae rogationi ſceleratiſſimae nō paruiſſet, haereret illa nihilo minus in rep. turpitudo. regno enim iam publicato, de ipſo Catone erat nominatim rogatum. quod ille ſi repudiaſſet; dubitatis, quin ei vis eſſet allata, cum omnia acta illius anni per illum vnum labefactari viderentur? atque etiam hoc iubebat: quoniam illa in rep. macula regni publicati maneret, quam nemo iam poſſet eluere; quod ex malis boni poſſet in rep. prouenire, id vtilius eſſe per ſe conſeruari, quam per alios amitti. atque ille, etiam ſi alia quapiam vi expelleretur illis temporibus ex hac vrbe, facile pateretur. etenim qui ſuperiore anno ſenatu caruiſſet; quo ſi tum veniret, me tamen ſocium ſuorum in rep. conſiliorum videre poſſet: is aequo animo tum, me expulſo, & meo nomine cum vniuerſo ſenatu, tum ſententia ſua condemnata, in hac vrbe eſſe poſſet? ille vero eidem tempori, cui nos, eidem furori, eiſdem conſulibus, eiſdem minis, inſidiis, periculis ceſſit. luctum nos hauſimus maiorem; dolorem ille animi non minorem.

E X P L A N A T I O

DESIGNATVS *tribunus pl.*] nonis Decembris: quem ſaepe diem ſibi glorioſum, reipublicae ſalutarem Cicero nominat, de cōiuratis in ſenatu dictae ſententiae ſunt: factoq. in Catonis ſententiā ſenatus conſulto, in carcere necati. hinc apparet, quod in Pediano legitur, falsū eſſe, magiſtratū inijſſe tribunos pl. nonis Decembribus. nā deſignatū hic apparet fuiſſe tribunū M. Catonē, quo die

dictae ſententiae ſunt de cõiuratis: quẽ fuiſſe nonas Decembris ex ea pro Flacco, ex epiſtola M. Bruti. e Salluſtio, & Plutarcho nõ dubie cõſtat. primus autẽ magiſtratus dies tribunis pl fuit, IV. idus Decembris. quod a Dionyſio, & Liuio cognouimus. S*ibi praeſtandam*] ita graue ſibi inuidiã videbat impendere, vt eã ſubire ſine vitae periculo nõ poſſet. ſubijt tamẽ, patria vitae ante lata. T*emplo a collega occupato,*] Q. Metellus Nepos, M. Catonis in tribunatu pl. collega, legẽ de Pompeio cũ exercitu ex Aſia ad vrbẽ reuocãdo perferre conatus eſt. obſtitit Cato, nõ ſine vitę periculo, vt Plutarchus in eius vita docet. Templũ hic Cicero vocauit Roſtra, in quibus leges ferri ſolitae ſunt. nã loca omnia augurijs cõſtituta templa dicebãtur. & vt nõ omnia templa ſancta, ſic nec ſacrae omnes aedes templa apud veteres fuere. illud ex Varrone, hoc ex Gellio cognoſcitur. Varro ſic lib. VI. de lĩgua Latin. Curia Hoſtilia templum eſt, & ſanctum nõ eſt. Gellius autẽ lib. XIV. c. 7. ex libro Varronis quarto epiſtolicarum quaeſtionũ haec recitat: Docuit, cõfirmauitq. niſi in loco per auguria cõſtituto. quod tẽplũ appellaretur, S. C. factũ eſſet, iuſtum id nõ fuiſſe propterea & in curia Hoſtilia, & in Pompeia, & poſt in Iulia. cũ profana ea loca fuiſſent, tẽpla eſſe per auguria cõſtituta, vt in ijs S. C. more maiorũ iuſta fieri poſſent. inter quae id quoque ſcriptũ reliquit: nõ omnes aedes ſacras templa eſſe ac ne ędem quidẽ Veſtae templũ eſſe. Suggeſtus igitur ille, qui in foro fuit, vnde tribuni pl. ad populum leges ferebãt, modo Roſtra, modo templũ vocabatur; Sed templũ, vt opinor, prius, quã Roſtra. nã Varro lib. V. in templo adeſſe homines, dixit, pro in Roſtris. Et Cicero de Inuent. lib. 2. tribunũ pl. de templo deducere. Et Liuius lib. III. P. Valerius, inquit, ſe ex curia proripit: inde in templũ ad tribunos venit. Roſtra quę poſtea dicta ſunt, templũ vocauit. Liuius lib. IIX. Naues Antiatum partim in naualia Romae ſubductae, partim incenſae: Roſtriſq. earũ ſuggeſtũ in foro exſtructũ adornari placuit: Roſtraq. id templũ appellatũ. Et infra, eodẽ libro. Roſtra ſignificat, cũ ait: Digreſſum eũ templo laetus ſenatus. laetior populus, circumfuſi, ac gratulantes hinc magiſtro equitũ, hinc dictatori, proſecuti ſunt. Et lib. XXIII. Egreſſus curia, in templo magiſtratuum cõtendit, comprehẽditq. D. Magium, atque ante pedes ſtatutũ cauſſam dicere iuſſit. Abundamus Ciceronis exemplis. nã in hac oratione inquit de Fabricio tribuno pl. Princeps rogationis. Q. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit. Et infra: Tribunos pl. ferro e Roſtris expulſos. quo loco Q. Fabricium, a quo templum occupatum dixerat, ſignificat. Et in Vatinium: L. Vectium in concionem produxeris; indicem in Roſtris, in illo, inquam, augurato templo & loco collocaris. Et pro lege Manilia de Roſtris loquitur, cum ait in extrema oratione: Deos omnes teſtor, eos maxime, qui huic loco temploq. praeſident. Et in Verrem lib. III. Quid poſſumus contra illũ praetorem dicere, qui quotidie templum tenet? Nec aliter accipio illud in lib. 2. de oratore: Vi pulſum ex templo L. Cottam, & T. Didium, cum intercedere vellent rogationi, nemo poterat negare. A *collega*] Q. Metello Nepote, qui, vt iniquã legem ferret, templum occupauit. non tulit autem, Catone cum vitae periculo reſiſtente. Plutarchus in eius vita. A*diit tum periculum,*] me conſule, & anno ſequenti, cum obſtitit Metello conſuli. H*aereret illa nihilo minus in rep. turpitudo.*] nihilo minus omnia regia bona praeconi ſubiecta venijſſent. cum enim, vt negocium illud Cyprium a Catone adminiſtraretur, lata lex eſt; iam regnum erat publicatum. P*er illum iam labefactari*] ſi, Clodia lege contempta in Cyprum ire recuſaret. quo quidem oſtendiſſet, leges Clodij nullas eſſe Q*uod ex malis boni poſſet in rep. peruenire.*] malum fuit, inſonti regi ſine cauſſa ſuum eripere: bonum de bonis illius coactam pecuniam in aerarium inferre. quod a Catone potius, integerrimo homine, quam a quouis alio fieri, e rep. fuit A*lia quapiam vi*] placet, vt eſt in Maffeiano libro, Aliquapiam vi: vt, quemadmodum ab alius quiſquam fit aliquiſquam, (nam dixit Liuius lib. XXXXI. Nec vllos alicuiquam in ſeruitutem dari placere) ſic ab alius quiſpiam deducatur aliquiſpiam. S*uperiore anno*] Caeſare conſule. quo anno, cum nihil more maiorum gereretur, Caeſare leges & auſpicia negligente; Cato deſperatione quadam in ſenatum non venit. S*ententia ſua*] cum enim pulſus eſt Cicero, tum damnari, & ſenatus viſus eſt, ſententia Catonis. pulſus enim eſt ob coniuratorum necem. illi autem e ſenatus conſulto, Catonis in ſententiam facto, necati ſunt. C*eſſit.*] cum Cypriae rogationi paruit, & in Cyprum profectus eſt.

ORATIO.

His de tot, tantiſq. iniurijs in ſocios, in reges, in liberas ciuitates conſulum querella eſſe debuit. in eius magiſtratus tutela reges, atque exterae nationes ſemper fuerunt. ecquae vox vnquam eſt audita conſulum? quamquam quis auderet, ſi maxime queri vellet? de Cyprio rege quererentur, qui me ciuem, nullo meo crimine, patriae nomine laborantem non modo ſtantem nõ defenderunt, ſed ne iacentem quidem protexerunt? ceſſeram, ſi alienam a me plebem fuiſſe vultis, quae non fuit, inuidiae; ſi commoueri omnia videbantur, tempori; ſi vis ſuberat, armis; ſi ſocietas magiſtratuum, pactioni; ſi periculum ciuium, reip. cur, cum de capite ciuis, (non diſputo, cuiuſmodi ciuis) & de bonis proſcriptio ferretur, cum & ſacratis legibus, & XII tabulis ſancitum eſſet, vt neque priuilegium irrogari liceret, neque de capite, niſi comitijs centuriatis, rogari. nulla vox eſt audita conſulum? conſtitutumq. illo anno eſt, quantum in illis duabus huius imperij peſtibus fuit, iure poſſe per operas concitatas quemuis ciuem nominatim tribuni pl. conſilio ex ciuitate exturbari? quae vero promulgata illo anno fuerunt, quae promiſſa multis, quae conſcripta, quae ſperata, quae cogitata, quid dicam? qui locus orbis terrae iam non erat alicui deſtinatus? cuius negotij publici cogitari, optari, fingi curatio potuit

quae

quae non eſſet attributa, atque deſcripta? quod genus imperij, quae prouincia, quae ratio aut auferendae, aut conflandae pecuniae, non reperiebatur? quae regio, ora ue terrarum paullo erat latior, in qua non regnum aliquod ſtatueretur? quis autem rex, qui illo anno non aut emendum ſibi, quod nõ habebat, aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab ſenatũ petebat? Damnatis de vi reſtitutio, conſulatus petitio ipſi illi populari ſacerdoti comparabatur.

EXPLANATIO

IN *ſocios, in reges, in liberas ciuitates,*] in Peſſinuntẽ, in Ptolemaeum, in Byzantium. ſupra. QVIS *auderet.*] tranſit a parte ad totum, hoc eſt a cõſulibus ad omnes ciues. quis inquit, in ciuitate cõtra P. Clodium, facinoroſum hominẽ, & audacẽ mittere vocẽ, ſi maxime veller, auderet? rurſus a toto ad partẽ hoc eſt ad cõſules, orationẽ conuertit. mihi, inquit, quia patriã a cõiuratorum ſcelere vindicarã laborãti. nõ modo ante diſceſſum meũ, ſed ne poſt diſceſſum quidẽ auxilio fuerunt. & metaphora, quae fit per oppoſitionẽ, quã Ariſtoteles laudat, vſus eſt. nam, ſtantẽ & iacentẽ, cũ tranſlata ſunt, tum etiã antitheta. Suſpicor tamẽ legendum hic eſſe: Quamquã quis audiret, ſi maxime queri vellent? SOCIETAS *magiſtratuum*] inter conſules & tribunum pl. vt illi de mea pernicie, cũ lex rogaretur, conniuerent; hic prouincias quas vellent, ſceleris mercedem daret. SACRATIS *legibus,*] in Sacro monte latis, cum plebs a patribus seceſſit Liuius, Dionyſius, Cicero ipſe pro C. Cornelio, Pedianus. PRIVILEGIVM,] legẽ aduerſus vnum ciuẽ. DE *capite,*] cum caput diminuitur, hoc eſt, cum aliquis ciuitate, ac libertate priuatur. ideo ſaepe caput & fortunas Cicero coniungit: propterea quod quibus in cauſſis de capite, in iiſdem fere de bonis agitur. COMITIIS *centuriatis*] de his, & de omni comitiorum genere ſatis in libro de comitijs diſputatum a nobis eſt. quod autẽ ad huius loci ſententiã attinet: etſi, quid dicatur apertũ eſt; verba tamen ex libro III. de legibus recitabo. Priuilegia, inquit, ne irroganto: de capite ciuis, niſi per maximum comitiatũ, ne ferunto. & in eodẽ libro in extremo: Propterea quod neque tributa capitis comitia rata eſſe poſſunt, neque vlla priuilegij. maximũ comitiatum pro cẽturiatis comitijs poſuit: quod his & maiores magiſtratus mãdari, & ſumma quaeque perfici ſolerent. CONSCRIPTA,] priuatim, & occulte, vt ſyngraphae illae cum Byzãtis exſulibus, & legatis regijs factae. pro domo ſua. DESCRIPTA.] vnico verbo duas res ſignificat: primum, procurationum, quae dabantur, multitudinem; vbi enim deſcriptio, ibi ordo; & vbi ordo, ibi numerus: deinde, Clodij infinitam licentiam, qui, quaſi vnus omnia teneret, ita, quae cuique vellet, pro ſua libidine deſcribebat. QVAE *prouincia,*] ita omnes contrahendae pecuniae vias peruestigabat, vt prouincias nouas faceret, easq. improbis hominibus adminiſtrandas pretio traderet. huc illud ſpectat, quod eſt in ea pro domo ſua: Imperia ſcribebantur noua iuuentuti. REGNVM *aliquod*] vt nouas prouincias, ita noua regna Clodius ad conflandam pecuniam ſtatuebat. AB *ſenatu petebat?*] a Clodio, petebant omnes, non, vt mos erat, a ſenatu pecunia enim, & legationes ſenatus conſulto dabantur; prouinciae vero primum ſenatus conſulto, deinde lège curiata: niſi ſi quis, cum perferri legem curiatam non liceret, eo imperio, quod ſenatus lege Cornelia dabat, contentus, ſuo ſumptu in prouinciam vellet ire. quod pauciſſimi fecerunt. DAMNATIS *de vi*] quos reſtitui leges vetabant, eos reſtituere Clodius cogitabat & apparet, de vi damnatos ſolum vertiſſe: cum dicat, Reſtitutio. ſed capitali de vi eſt intelligendũ. nec enim omnis vis capitalis fuit. quod in libro de legibus oſtendimus. CONSVLATVS *petitio*] forte hoc ſignificat in oratione pro domo ſua, cum ait: Imperia ſcribebantur noua iuuentuti. POPVLARI *ſacerdoti*] P. Clodio: qui, vt Plutarchus & alij prodiderunt, libidinis cauſſa ad aras Bonae deae, quaſi ſacerdos eſſet, penetrauit. ridiculum Cicero, quaeſiuit in re turpi. quod ab ijs, qui de arte rhetorica ſcripſerunt, non modo conceditur, verum etiam laudatur. *πολλάκις*, inquit Demetrius, *καὶ τὰ μὲν πράγματα ἀτερπῆ ἐστι φύσει, καὶ στυγνά, ὑπὸ δὲ τοῦ λέγοντος γίνεται ἱλαρά.*

ORATIO

HAec gemebant boni, ſperabant improbi. agebat tribunus pl. conſules adiuuabant. hic aliquando, ſerius quam ipſe vellet, Cn. Pompeius, inuitiſſimis ijs, qui mentem optimi ac fortiſſimi viri ſuis conſiliis, ac fictis terroribus a defenſione meae ſalutis auerterant, excitauit illam ſuam non ſopitam, ſed ſuſpicione aliqua retardatam cõſuetudinem reip. bene gerendae. non eſt paſſus ille vir, qui ſceleratiſſimos ciues, qui acerrimos hoſtes, qui maximas nationes, qui reges, qui gentes feras atque inauditas, qui praedonum infinitam manum, qui etiam ſeruitia virtute, victoriaq. domuiſſet, qui, omnibus bellis terra marique compreſſis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definiſſet, remp. euerti ſcelere paucorum, quam ipſe non ſolum conſiliis, ſed etiam ſanguine ſuo ſaepe ſeruaſſet: acceſſit ad cauſſam publicam: reſtitit auctoritate ſua reliquis rebus: de praeteritis queſtus eſt. fieri quaedam ad meliorem ſpem inclinatio viſa eſt. decreuit ſenatus frequẽs de meo reditu Kalendis Iun. diſſentiente nullo, referente L. Ninnio, cuius in mea cauſſa numquam fides virtusque contremuit. interceſſit Ligus iſte neſcio qui, additamentũ inimicorum meorũ.

EXPLANATIO

SERIVS *quam ipſe vellet.*] excuſat Pompeium, quod a principio nefariis Clodij conſiliis & actis obuiam nō ierit. voluiſſet enim obſiſtere; ſed, vt Caeſari ſatisfaceret, ſuorum actorum diſſolutionē metuenti, hominem nefarium furere in Ciceronem, atque in ipſa rempublicam paſſus eſt. INVICTISSIMIS] maxime conſules intelligi, poſſumus exiſtimare. nam in Piſonem, Veſtrae fraudes, inquit, veſtrum ſcelus, veſtrae criminationes inſidiarum mearum, illius periculorum, nefarie fictae; &c. EXCITAVIT *illum ſuum*] pro Domo: Excitatus aliquando Cn. Pompeij nimium diu reconditus, & penitus abſtruſus animi dolor ſubuenit ſubito reip. NON *ſopitam,*] non vſque eo ſuam diligentiam & vigilantiam in tuenda republica Pompeius omiſit, vt omnino publicae cauſſae indormiret, ſed vt paullulum conniueret. SCELERATISSIMOS *ciues,*] breui oratione omnes Pompeij laudes percurrit. ſceleratiſſimos ciues appellat, Cn Carbonem Cn. Domitium, Q. Sertorium: quorum vnum in Sicilia, alterum in Africa, tertium Pompeius in Hiſpania vicit. Marcum etiam Brutum, M. Bruti illius, qui C. Caeſari manus intulit, patrem in Gallia ciſalpina occidit. quem ipſum cum tribus iis, quos nominaui, fortaſſe Cicero ſignificauit. Plutarchus, Valerius, epitome Liuij, alij. acerrimos autem hoſtes, & maximas nationes. non dubito quin intelligat Afros, Gallos, & Hiſpanos: qui odio quodam in populum Romanum impulſi Carbonis & Sertorij partibus haeſerunt. pro lege Manilia. Quod autem ſequitur, Qui reges, qui gentes feras atque inauditas; manifeſte dictum apparet de Hiarba, Mithridate, Tigrane deq. nationibus illis, quas, antea fama minus notas, Pompeius, dum fugientem Mithridatem perſequitur, tranſitum negantes vicit, & ad populi Romani ditionem adiunxit. vnde illud in epiſtola quadam ad Atticum: Sampſicerame quid dices? vectigal te nobis in Antilibano conſtituiſſe, agri Campani abſtuliſſe? epitome Liuij, lib. CI. Plutarchus. PRAEDONVM] Pompeius bellum aduerſus piratas, lege Gabinia ſibi demandatum, vndequinquageſimo die feliciſſime confecit. pro lege Manilia, Plutarchus, & alii QVI *etiam ſeruitia*] ſeruitia re vera non Pompeius, ſed M. Craſſus deuicit. ſed eam laudem Cicero ſaepe ad Pompeium conatur transferre. cum dicat, aduentante Pompeio ſeruilem manum timore conſternatam, nullo labore a Craſſo eſſe deuictam. Teſtis eſt, inquit pro lege Manilia, iterum, & ſaepius Italia: quae cum ſeruili bello taetro periculoſoq. premeretur, ab hoc auxilium abſente expetiuit: quod bellum exſpectatione Pompeij attenuatum atque imminutum eſt, aduentu ſublatum ac ſepultum. & dixit, Etiam: quaſi, contra quam videtur: cum aliter homines exiſtiment; quia ſeruile bellum duce Craſſo confectum eſt. hinc illud libro I. ad Atticū de Craſſo: Qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus litteris in Pompeiana laude perſtrictus eſſet. VIRTVTE *victoriaq.*] non, Virtute, ſeruili bello demonſtrata; aut, Victoria, de ſeruis relata; ſed, Virtute, quam ſuperiore bello, aduerſus Mithridatem & Tigranem geſto, iam oſtenderat Victoriae, quam eo bello conſecutus erat. cuius virtutis victoriaeq. opinione ac fama fractos eſſe, ac perturbatos ſeruili exercitus animos ſignificat; vt deinde Craſſo nō difficilis victoria fuerit. cur autē neque virtutē ſine victoria, neque victoriam ſine virtute poſuit, ſed alteram cum altera coniunxit? quia neque ſemper, qui virtute praediti ſunt imperatores, hoſtem vincunt: neque, qui vincunt ii ſemper virtute excellunt. itaque cum virtutem & victoriam nominamus, ſummam & abſolutā laudem exprimimus. alioqui neque virtus imperatoris in bello ſine fortuna, neque fortuna ſine virtute laudatur. DOMVISSET,] caute, nec ſine iudicio poſuit hoc verbum non enim a Pompeio victa ſeruitia ſed illius aduentu compreſſa debilitataq. ſunt. Viciſſet igitur, aut Debellaſſet, perſpicue falſa erant Domuiſſet, vt falſum refelli non poteſt. OMNIBVS *bellis*] Africano, tranſalpino, Hiſpanienſi Mithridatico. de tribus enim orbis partibus Pompeius triumphauit, victo in Africa Carbone, in Hiſpania Sertorio, in Aſia Mithridate, ORBIS *terrarum terminis*] ἐ[illegible]. non enim vniuerſus terrarum orbis, ſed & maior, & nobilior pars imperio populi Romani tenebatur. SANGVINE *ſuo*] cum, bello Sertoriano, Sucronenſi proelio vulnus acceperit. Plutarchus in Sertorio, & Pompeio Appianus lib. I. AVCTORITATE *ſua*] non dixit, poteſtate quia, priuatus erat. eſt enim magiſtratus poteſtas, priuati vero hominis auctoritas. ſic infra, Princeps, inquit, P. Lentulus auctoritate ac ſententia ſua cauſſam ſuſcepit: quia nondum conſulatū inierat Lentulus, ſed deſignatus erat. L. NINNIO,] tribuno pl. NVMQVAM] nam &, antequam Cicero iret in exſilium, cum alia praeſtitit officia, tum populo perſuaſit vt tamquam in publica calamitate veſtē mutaret. hoc apud Dionē libro xxxviii. ſcriptum eſt. idem Ninnius videtur & ad ſenatum de veſtitu mutando retuliſſe. quod ex illis verbis, quae in hac ipſa oratione ſunt, coniicio; Vir incredibili fide, magnitudine animi conſtantia L. Ninnius ad ſenatum de rep. retulit; ſenatuſq. frequens veſtem pro mea ſalute mutandam cenſuit. FIDES *virtuſq.*] Fides & virtus propterea dicit; quia pro amico non ſatis eſt velle, niſi audeas; & multos, quibus animus non deeſt, fides & voluntas deficit. CONTREMVIT.] in periculis poetice magis, quam oratorie, dictum nam hoc verbum potius in animalia conuenit: quod ſi dixiſſet, L. Ninniū, quia fide, ac virtute eſſet ſingulari, numquam in ſua cauſſa contremuiſſe proprie dixiſſet, non tamen, vt Graeco verbo vtar, [illegible] proprium igitur, quo res ſignificatur, omiſit: tranſlatum, quo ſignificatur ſimul & augetur, vſurpauit. His autē tranſlationum quaſi luminibus frequentius inter Latinos Ciceronis maxime ſplēdet oratio. tranſlata porro verba plus habere ſuauitatis, ac plus etiā ad ſignificandum valere, quā propria, ſciendū eſt. migrant enim in alienum locū: ex quo libentius tamquā accurrit animus ad nouitatē; & quia comparationes & ſimilitudines rē plane ſubiiciunt oculis

ideo tranſlata, quae nihil aliud quam breues & conciſae ſimilitudines ſunt, vigere magis in oſtendenda re quam propria videntur. ſed de tranſlatione. Cic fam. ep. 17. l. xvi. & in Bruto, Demetrius in illo aureo περὶ ἑρμηνείας libello, quẽ pater meus, reſtituendae antiquitatis cupidus, ante me natum edidit. Ligvs *iſte neſcio qui*,] Aelium Ligurem ſignificat: & in ambigua nominis ſignificatione ludit. nam Ligus & gentis Aeliae cognomen eſt: & hominem in Liguria natum demonſtrat. notat igitur ignobilitatem, cum ait, Ligus iſte neſcio qui. &, Ligus, non ut familiae Romanae cognomen, ſed vt nationis nomen poſuit. ſupra, & pro domo ſua, de haruſpicum reſponſis. Additamentvm] quia cum nouem tribunos pl. ante diſceſſum ſuum Cicero habuiſſet, poſt diſceſſum Ligus iſte ex eo numero defluxit, ſeq. ad Clodij partes addidit,

ORATIO

Res erat & cauſſa noſtra eo iam loci, vt erigere oculos, & viuere videretur. quiſquis erat, qui aliquam partem in meo luctu ſceleris Clodiani attigiſſet, quocunque venerat, quod iudicium cumque ſubierat, damnabatur. inueniebatur nemo, qui ſe ſuffragium de me tuliſſe confiteretur. deceſſerat ex Aſia frater meus magno ſqualore, ſed multo etiam maiore maerore. huic ad vrbem venienti tota obuiam ciuitas cum lacrumis gemituq. proceſſerat: loquebatur liberius ſenatus: concurrebant equites R. Piſo ille, gener meus, cui fructum pietatis ſuae neque ex me, neque a populo R. ferre licuit, a propinquo ſuo ſocerum ſuum flagitabat: omnia ſenatus reiiciebat, niſi de me primum conſules retuliſſent. quae cum res iam manibus teneretur; & cum conſules prouinciarum pactione libertatem omnem perdidiſſent; qui cum in ſenatu priuatim, vt de me ſententias dicerent, flagitabantur, legem illi ſe Clodiam timere dicebant: cum haec non poſſent iam diutius ſuſtineri, initur conſilium de interitu Cn. Pompeii. quo patefacto, ferroq. deprehenſo, ille incluſus domi tamdiu fuit, quamdiu inimicus meus in tribunatu. de meo reditu octo tribuni promulgarunt. ex quo intellectum eſt, non mihi abſenti creuiſſe amicos, in ea preſertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos eſſe putaueram, non erant. ſed eos voluntatem ſemper eandem, libertatem non eandem ſemper habuiſſe. nam ex nouem tribunis, quae tunc habueram, vnus me abſente defluxit, qui cognomen ſibi ex Aeliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius eſſe, quam generis, videretur. hoc igitur anno, magiſtratibus nouis deſignatis, tum omnes boni omnem ſpem melioris ſtatus in eorum fidem conuertiſſent. princeps P. Lentulus auctoritate ac ſententia ſua, Piſone & Gabinio repugnantibus, cauſſam ſuſcepit; tribuniſq. pl. octo referentibus, praeſtantiſſimam de me ſententiam dixit. qui cũ ad gloriam ſuam, atque ad ampliſſimi beneficii gratiam magis pertinere videret, cauſſam illam integram ad ſuũ conſulatum reſeruari; tamen rem talem per alios citius, quam per ſe tardius, confici malebat.

EXPLANATIO

Qvi *aliquam partem in meo luctu, &c.*] qui de mea pernicie cum Clodio ſenſiſſet. Qvod *iudicium cũque*] ſic & Terentius diſiuncte locutus eſt: Cum quibus erat cumq. vna, his ſeſe dedere. Damnabatvr.] deeſſe verbum ſuſpicor. nã cũ duas res propoſuerit, Quocumque venerat quod iudiciũ cumque ſubierat: quorũ alterũ de Clodianis candidatis, alterũ de iiſdẽ aut accuſatoribus, aut reis dictũ eſt: conſentaneũ erat, vt duobus item verbis ſententiam clauderet, ſic, repudiabatur, & damnabatur: vt & repulſam, & damnationẽ demonſtraret, in quo ne quis me, inani coniectura ductũ, vaticinari & inſanire putet: locũ recitabo ex oratione pro domo ſua, qui meã opinionẽ ſatis, vt opinor, comprobabit. ſic igitur in ea ſcriptũ eſt: Itaque cum tu florens ac potens per mediũ forũ popularis volitares: amici illi tui, te vno amico tecti & beati, qui ſe populo commiſerant, ita repellabantur, vt etiã Palatinã tuã perderent: qui in iudiciũ venerant, ſiue accuſatores erant, ſiue rei, te deprecante, damnabantur. Satis ne patet ex his verbis, & de ijs, qui magiſtratũ peterent, & de ijs, qui in iudiciũ venirent, Ciceronẽ intelligere? ibidẽ, paucis interiectis verſibus, haec ſequuntur: De hac igitur lege dicimus, quae iure rogata videatur: cuius quã quiſque partem tetigit, digito, voce, praeda, ſuffragio; quocumque venit, repudiatus, conuictusq diſceſſit, Repudiatus, inquit, a populo; conuictus, in iudicio. non temere igitur mutilum eſſe locum ſuſpicamur; & ante verbũ, Damnabatur, ſcribendũ, Repudiabatur, aut, Repellebatur. vtroque enim verbo eadẽ de re vſum eſſe Ciceronẽ in ea pro domo ſua, demonſtratum eſt. Inveniebatvr *nemo, &c.*] cum enim Clodij amicos a populo repudiari, a iudicibus damnari viderent; negabant omnes ſuffragium ſe tuliſſe in illa rogatione, quam de me Clodius tulerat. Ex *Aſia*] minore: quam proconſulari imperio per trienniũ rexerat. Sqvalore;] colendi corporis curam omittimus in dolore. inde ſqualor, perculſi animi ſignũ. Maerore.] maerore hic pro animi ſolicitudine manifeſte poſuit. alibi maerorẽ ĩ corpore, dolorẽ in animo ſignificat, vt ad Atticum in quadam epiſtola: Maerore minui: dolorem non potui, nec, ſi poſſem, vellẽ. Loqvebatvr *liberius ſenatus*:] liberius, quam ratio temporum, aut conſulum voluntas ferret. Cvi *fructum, &c.*] quia perijt ante reditum Ciceronis. Neqve *a populo R.*] quia, ſi vixiſſet, honores ei petẽti populus R. memor pietatis in meo caſu declaratae, ſtudioſiſſime mandaſſet. A propinqvo *ſuo*] Piſone conſule. Iam *manibus teneretur*;] metaphora ſumpta ab ijs, qui eos, quos fugientes inſecuti erant, aſſecuti, manibus prehenſos tenent. item, inquit, mea res cum in manibus iam eſſet, cum a ſe-

natu

natu & a bonis ſummo ſtudio ageretur; initur conſilium de interitu Cn. Pompeij. PRIVATIM,] a priuatis ſenatoribus, de mea ſalute laborantibus. LEGEM *Clodiam*] in qua caput hoc erat, ne quis de Ciceronis reditu referret, ne quis decerneret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret in ſententiã ne ſcribendo adeſſet. poſt reditũ in ſenatu & ad Att. FERRO *deprehenſo.*] in veſtibulo ſenatus, in templo Caſtoris. nã veſtibulũ templi pars fuit. atque hoc aperte in oratione pro Milone ſignificatur his verbis: Comprehenſus eſt in tẽplo Caſtoris ſeruus P. Clodij, quẽ ille ad Cn. Pompeiũ interficiendũ collocarat. extorta eſt confitenti ſica de manibus. caruit foro Pompeius poſtea, caruit ſenatu, caruit publico; ianũa ſe ac parietibus, nõ iure legũ iudiciorumque, texit. & infra: Inſidiator erat in foro collocatus, atque in veſtibulo ipſo ſenatus & in eadẽ infra: Quando illius poſtea ſica conquieuit? haec inſidiata Pompeio eſt. Quẽ locũ exponens Pedianus, Piſone, inquit, & Gabinio conſulibus, pulſo Cicerone in exſiliũ, cũ III. idus Sextilis Pompeius in ſenatũ venit, dicitur, ſeruo P. Clodij ſicã excidiſſe. eaq. ad Gabiniũ conſulẽ delata, dictũ eſt, ſeruo imperatũ a P. Clodio, vt Pompeius occideretur. Pompeius ſtatim domũ redijt, ex eo domi tenus. Et in ea in Piſonem: Deprehenſus cum ferro ad ſenatũ is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. Dixit, Ad ſenatum, quia deprehenſus erat in veſtibulo ſenatus: vt in ea pro Milone & pro domo ſua, Cn. Pompeium, inquit, foro, curiaq. priuauit, domumq. coniecit. Ex *quo intellectum eſt, &c.*] ſi quis animum in ſententiam diligenter intendat, deeſſe negatiuam particulam intelliget. nam quia de reditu Ciceronis octo tribuni promulgarunt, cum eorum antea ferenti legẽ Clodio interceſſiſſet nemo; poterat aliquis, abſenti Ciceroni creuiſſe amicos, exiſtimare. quod falſum eſſe arguit. non, inquit, mihi amici creuerunt, ſed, cum antea idem pro me voluiſſent, non idem tamen auſi ſunt. & ipſe ſe exponit, cum infert: Nã ex nouem tribunis, quos tunc habueram, vnus me abſente defluxit. legendum igitur ſic opinor: ex quo intellectum eſt, non mihi abſenti creuiſſe amicos, &c. Ex *Aeliorum imaginibus*] imagines maiorum ſeruabantur, cũ inſcriptione praenominis, nominis, cognominis dicit igitur: Aeliũ, cũ inſcriptiones imaginũ perlegiſſet, inde cognomen Liguris accepiſſe. quo gentẽ Aeliã vſam eſſe iam diximus. quod etſi ob eam cauſſam fecit, vt ab illis Aelijs Liguribus, clariſſimis viris, originẽ videretur ducere: tamen cõtra quã ille putauerat, eueniſſe ait Cicero, vt ex illo cognomine potius ex Ligurina natione, quã ex Aelia gente, putaretur eſſe. PRINCEPS *P. Lentulus*] cõſules enim deſignati primo loco ſententiã dicebãt. qua de re in libro de ſenatu dictũ eſt. AVCTORITATE] quã habebat, & quia magiſtratus geſſerat, & quia conſul erat deſignatus eſt enim in eo, qui magiſtratũ gerit, poteſtas. in eo, qui geſturus eſt, auctoritas. itaque in oratione in Piſonẽ de Q. Metello cõſule deſignato dixit: Ille deſignatus cõſul, cum quidam tribunus pl. ſuo auxilio magiſtros ludorum ludos contra ſenatuſ cõſultum facere iuſſiſſet, priuatus vetuit, atque id, quod nondũ poteſtate poterat, obtinuit auctoritate.

ORATIO

HOc interim tempore P. Sextius, iudices, deſignatus, iter ad C. Caeſarem pro mea ſalute ſuſcepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad cauſſam. equidem exiſtimo ſi ille, vt arbitror, aequus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; ſin iratior, non multum. ſed tamen ſedulitatem, atque integritatem hominis videtis. Ingredior iam in Sextii tribunatum. nam hoc primum iter deſignatus reip. cauſſa ſuſcepit. pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animum Caeſaris a cauſſa non abhorrere. Abiit ille annus. reſpiraſſe homines videbantur, nondum re, ſed ſpe reip. recuperandae. exierunt malis ominibus, atque exec rationibus duo vulturii paludati: quibus vtinam ipſis eueniſſent ea, quae tum homines precabantur: neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatum in Syria, & cohortes optimas perdidiſſemus. ineunt magiſtratum tribuni pl. qui omnes de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis is, quem homines in luctu irridentes Gracchum vocabant: quoniam id etiam fatum ciuitatis fuit, vt illa ex vepreculis extracta nitedula remp. conaretur arrodere. alter vero, non ille Serranus ab aratro, ſed ex deſerto Gauii Olelii horreo, calatis granis, in Calatinos ac Lelios inſitus, ſubito, nominibus in tabulas relatis, nomen ſuum de tabula ſuſtulit.

EXPLANATIO

DESIGNATVS,] in quibuſdam antiquis libris legitur, Iudex deſignatus, ſed mendoſe nam Sextiũ ſignificat Cicero non iudicẽ deſignatũ, ſed tribunũ pl. quod nemini, qui paullo ſit humanior, ignorũ exiſtimo: cũ tribunus pl. fuerit Sextius eodẽ anno, quo P. Lentulus conſul: vt, eodẽ anno deſignatum utrumq. fuiſſe, neceſſe ſit. mẽdi cauſſa fuit, quod, Deſignatus, vnica dictio poſita eſt, magiſtratus nomine praetermiſſo. EQVIDEM *exiſtimo.*] plus eſt in hac periodo artificij, quã fortaſſe aliquis opinetur cũ enim, vt Sextij beneficiũ in ſe maximũ oſtẽderet, quod quidẽ ab hac narratione, & ab ipſa cauſſa alienum nõ erat; poſſet dicere, iter illius in Galliam ad Caeſarẽ magnopere fructuoſum fuiſſe. nõ dicit tamẽ, & de induſtria rẽ implicat, vt neque affirmet neque neget: callide ſane, & ingenioſe. nã, ſi profeciſſe eo itinere affirmaret; Caeſarẽ ſibi antea fuiſſe inimicum oſtenderet: quod pugnaret cum illis verbis, quae ſupra poſuit, cũ dixit: Ipſe autem Caeſar, quẽ maxime ignari homines

veritatis

veritatis mihi eſſe iratũ putabãt, erat ad portas. Sin profeciſſe Sextium negaret, vel quod iratũ Caeſarẽ nõ inuenerit, vel quod ita iratũ, vt placari nõ potuerit; inanẽ, & inutilẽ illã profectionẽ ſignificaret. cũ igitur ad vtramque partẽ offẽſionẽ videret, quo incurrere, vel ſi affirmaret, vel ſi negaret, cogeretur: ad artẽ confugit; rationemq. vt neque affirmaret, neque negaret, iniuit, hanc ſcilicet, vt dubitatione, quae inter affirmationẽ & negationẽ media eſt, vteretur. dixit igitur, Equidẽ exiſtimo, ſi ille, vt arbitror, aequus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; ſin iratior, nõ multũ. Verũ dubitabit aliquis: cur, cũ Sextij profectionẽ Cicero neque fructuoſam velit oſtendere, neque negare; tamẽ potius in eã partẽ inclinat, vt neget, quã vt affirmet? imminuit enim dubitationẽ, cũ ait, vt arbitror. Reſpõdeo: quia nihilo minus laudatur Sextius, etiam ſi nihil profecerit. voluntas enim ipſa, & ſedulitas laudabilis eſt. Pẽdet autẽ potius Cicero in hanc partẽ, in qua ita Caeſari gratificatur cũ ſibi aequum fuiſſe indicat, vt Sextij tamẽ laudẽ nõ imminuat; quã in eã, in qua, ſi Caeſarẽ iratũ fuiſſe ſignificaret, Sextij quidẽ in ſe beneficiũ augeret, vtilitate profectionis illius demonſtrata, verũ Caeſaris animũ poſſet offendere: cũ in amicitia preteriti odij commemoratio diſpliceat. SEDVLITATEM,] quod iuerit ad Caeſarem. INTEGRITATEM] quod in, Ciceronem, hoc eſt in ipſam rempublicã, optime fuerit animatus, laborem enim pro eo, quem nõ diligit, nemo fere ſuſcipit. CONCORDIAM *ciuium*] nã ſi cũ Clodio cõſentiret Caeſar, haud paullo plus in reſtituendo Cicerone cõtentionis fuiſſet cauſſam autem Ciceronis nõ aperte Caeſar iuuit, ne Clodiũ hominem popularẽ, & factioſum, contra ſe irritaret: iuuit tamen, vt illa verba demonſtrant in epiſtola ad Lentulũ: Seſe, quae de mea ſalute egiſſet, voluntate Caeſaris egiſſe, ipſum meum fratrẽ teſtatus eſt. ILLE *annus*.] quo Piſo & Gabinius conſules fuerunt. EXIERVNT] in prouincias euntes, Piſo in Macedoniã, Gabinius in Syriã. VVLTVRII,] Vultures inter infauſti ominis animalia numerãtur. ſic Piſo, & Gabinius, quaſi mali ominis aues, calamitatẽ reipublicae, quae cõſecuta eſt, portendere videbãtur. NEQVE *nos*] ſignificat, nõ ipſis eueniſſe ea, quae homines exeuntibus precabantur, ſed reip. de prouincijs conſularibus, in Pisonẽ. INEVNT *magiſtratum*] IV. Idus Decembris Dionyſius, Linius. GRACCHVM *vocabant*:] Gracchus & Quinctiae gentis, & Semproniae cognomen fuit. Numeriũ Quinctium, de quo infra mentio fit, ſignificat. & cognomen Gracchi ad irriſionem transfert: quod in homine ſibi inimico, nec alioqui ſatis inſigni, tam honorificum cognomen non libenter agnoſcat. forte autem ille, qui ſe Ti. Graccho natum ſimulabat, ex cognomine occaſionem arripuit, quod Gracchus vocaretur: quamquam non eſſet e Sempronijs, ſed e Quinctijs. appellat enim eum Quinctium ſcriptor libri de viris illuſtribus: & Valerius Maximus duobus libris, III. & IX. ter Equitium nominat: etſi non Valerij ſed librarij mendum puto fuiſſe: cum, Quinctius, non Equitius, videatur legendum. licet Equitiae gentis alibi metio reperiatur, vt in antiquis lapidibus. eundem & Cicero in oratione pro C. Rabirio perduellionis reo Gracchũ vocat. EX *vepreculis*] Quinctilianus lib. V. de Diminutione legit, Vepreculis. NITEDVLA] venuſte cũ per puſillo animali nitedula Numeriũ comparat, vt cõtemptiſſimum & infimae ſortis hominem ſignificet, qui rempublicam tamen, fato quodam, laeſerit. Nitedula, vel, vt Seruio Honorato placet, nitela, muris exigui genus eſt, rubri coloris. ALTER] emitur. SERRANVS] de Sex. Atilio Serrano loquitur, quem ne putetis, inquit. Caio illi Serrano, quem ſerentem dati honores inuenerunt, cui a ſerendo agro cognomen eſt inditum praeſtantiſſimo viro, ſimilem eſſe. non hic ab illo Serrano, cuius cognomen refert, originem ducit: ſed, cum Gauij cuiuſdam Oleli filius eſſet, ab inopi ac vacuo patris horreo in Atiliam familiam per adoptionem tranſijt. quod quaſi iure quodam factum eſt. nam cum in deſerto illo Gauij horreo ita pauca grana eſſent, vt calarentur, hoc eſt voce numerarentur: (paucitas enim menſuram non requirebat:) merito hic eius filius a calatis granis in eam familiam, quae Calatini cognomen habet, inſitus eſt. fuiſſe autem e gente Atilia Calatinos, vetera monumenta declarant. AC *Lelios*,] Atilios, rectius: e qua gente Calatini fuere. SVBITO, *nominibus in tabulas relatis*.] ſubito, dixit, quaſi nemo ita fore exiſtimaſſet: cum Atilia illuſtri gente Gauius, homo taeterrimus ac turpiſſimus, minime dignus iudicaretur. vel, ſubito, quaſi occulte, & fraude aliqua in Atiliam gentem irrepſerit. IN *tabulas*] quo in libro Gauij nomen, cum praenomine, & cognomine, fuerat; ex eo libro priora nomina ſuſtulit; & repoſuit, Sex. Atilius Serranus. nomina autem hic Cicero dixit, pro praenomine, nomine, cognomine. quo modo & Plutarchus tria nomina dixit eſſe, Marcus, Tullius, Cicero: quorum primum praenomen, alterum nomen, tertium cognomen proprie vocantur. alibi nomen vſurpatur pro familia. NOMEN *ſuum*] Gauius. vel, ſi nomen & hic prolixius accipias, Gauius Olelus cum eo praenomine, quo ante vſus erat, de tabula ſuſtulit.

O R A T I O

VEniunt Kalendae Ian. vos haec melius ſcire poteſtis: equidem audita dico: quae tum frequentia ſenatus, quae exſpectatio populi, qui concurſus legatorum ex Italia cuncta, quae virtus, actio, grauitas P. Lentuli conſulis fuerit, quae etiam collegae eius moderatio de me: qui cum inimicitias ſibi mecum ex reip. diſſenſione ſuſceptas eſſe dixiſſet, eas ſe patribus conſcriptis dixit, & temporibus, & reip. permiſſurum, tum princeps rogatus ſententiam L. Cotta, dixit id, quod digniſſimum rep. fuit; nihil de me actum eſſe iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non poſſe quemquam de ciuitate tolli ſine iudicio: de capite non modo ferri ſed ne iudicari quidem poſſe, niſi comitiis centuriatis: vim fuiſſe illam, flammam quaſſatae reip. perturbatorumq. temporum,

ſenty impetum faciunt in Fabricium; manus afferunt; occidunt nonnullos; uulnerant multos; uenientem in forum uirum optimum, & conſtantiſsimum, M. Ciſpium tribunum pl. ui depellunt; caedem in foro maximam faciunt, uniuerſiq. diſtrictis gladijs, & cruentis, in omnibus fori partibus fratrem meum, uirum optimum, fortiſsimum, meiq. amantiſsimum, oculis quaerebant, uoce poſcebant.

EXPLANATIO

GRAVIVS; *atque eruditius,*]ſententias, & verba ſignificat: quibus eloquentiam definimus. nō enim eloquens eſt, cuius in oratione aut ſententiarum grauitas, aut verborū elegantia deſideratur. VT *ſcitis*] quia pars iudicum ſenatores erant, qui tunc affuerant. GAVIANVS:] vetus nomen in anus producebant ij, qui adoptabantur. quod alibi quoque docuimus. SOCER] Cn. Oppius. poſt reditum ad Quirites, & ad Atticum libro. IV. LONGA *nocte.*] menſe Decembri. DIES *pauci*] quia nec a Kalēdis Ianuarij ad XVIII Kal. Febr quotidie ſenatum haberi licet, propter dies comitiales; nec vmquam a XIIX. Kal. Febr. ad Kalendas Febr propter legem Pupiam. epiſt. fam lib. I. ad Quinctum fratrem lib. II. CALVMNIA,] cum falſa quaedam ad moram interponendam afferrentur. ſic epiſtola I. ad Lentulum, Calumniam religionis, dixit, cum falſam religionis inductionem ſignificaret. SENATVS *auctoritas*] alibi ſenatus auctoritas dicitur ea, quae ne ſenatus conſultum eſſet, tribunorū pl: interceſſione factum erat, de quo diximus in libro de ſenatu. hic, ſenatus auctoritas, eſt ſumma voluntas: cum ſenatus conſultum de Ciceronis reditu factū cunctus ſenatus magnopere vellet. impediebatur autē mora; vt, cum Atilius noctē ſibi ad deliberandū poſtulauit ludificatione; vt, cū promiſit ſe poſtero die moram nullā eſſe facturum, nec tamen, quod promiſerat praeſtitit: calumnia; vt, cū falſae cauſſae, differendi gratia, pro veris adducerentur VENIT *conſilij de me agendi dies*] promulgata enim lege, expectauerat Fabricius, vt trinundinum praeteriret. non enim ante legem ferre licebat. &. Conſilij agendi, dixit, pro populi conuocandi, vt promulgata lex ferretur. proprie enim de creandis magiſtratibus comitia dicuntur; de ſciſcendis legibus, de ciuibus iudicandis, [illegible] contraq. de legibus, & de ciuibus conſilium proprie vocatur; de magiſtratibus, non item ſic in ea poſt reditum in ſenatu, Legem, inquit, tribunus pl. tulit, ne auſpicijs obtemperaretur; ne obnunciare conſilio, aut comitijs, ne legi intercedere liceret. AVCTOR *hic,*] non Sextius, ſed Fabricius. cum enim dicat Hic nihil progreditur: conſilia expectat inimicorum meorum: haec ad Fabricium pertinere, dubium non eſt: ſi quidem & de eodem paullo poſt illa verba ſubiunguntur: Nullo verbo facto, nulla cōcione aduocata, nulla lege, concitatam nocturnam ſeditionem quis audiuit? QVID *illi:*] de Clodianis dici, manifeſtum eſt. accuſatum enim a Milone Clodium quod caedem cum gladiatoribus in foro feciſſet, Dio libro XXXIX. ſcriptum reliquit. & de gladiatoribus quos Appius praetor Clodio fratri commodauit, infra bis ſignificatur. M. CISPIVM] in oratione poſt reditum in ſenatu legitur, Moſopius: cum legendum ſit, vt quidem ego arbitror, M Ciſpius & in oratione pro Plancio pro, Criſpio, non dubito quin reponendum ſit, Ciſpio: primum, quod Criſpiam familiam inter Romanis nominatam non inueni: deinde, quod, cum in oratione pro Plancio bene de ſe meritum appellet, conuenire hoc in M. Ciſpium, qui tribunus pl. Ciceronis cauſſam tutatus erat, merito videtur: poſtremo, ꝙ, cum in eadem pro Plancio ſimultates eum, quas cum ipſo habuerat, depoſuiſſe dicat, ſuaeq. ſalutis non modo non oppugnatorem ſed etiam defenſorem fuiſſe; hoc ipſum quoque in Ciſpium optime quadrat: de quo ſic in ea poſt reditum in ſenatu: Quid M. Ciſpius? (ſic enim potius, vt dixi, quam, Moſopius, lego) cui ego ipſi, parenti. fratriq. eius ſentio quantum debeam: qui, cum mea ſententia voluntas eorum in priuato iudicio eſſet offenſa, publici mei beneficij memoria priuatam offenſionem oblitterauerunt. Ciſpiorum familiam alibi nominatam videmus, Neap. & Romae;

ORATIO

QVorum ille telis libenter in tanto luctu, ac deſiderio mei, non depugnandi ſed moriendi cauſſa, corpus obtuliſset ſuum, niſi ſuam uitam ad ſpem mei reditus reſeruaſſet. ſubijt tamen, uim illam ueſaniam conſceleratorum latronum: & cum ad fratris ſalutem a populo R. petendam deprecandamq. ueniſset, pulſus e Roſtris, in Comitio iacuit, ſeq. ſeruorum & libertorum corporibus obtexit, uitamq. tum ſuam noctis, & fugae praeſidio, non iuris, iudiciorumq. defendit. meminiſtis tum iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, e foro ſpongiis effingi ſanguinem: ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum, aut plebeium, ſed patricium, & praetorium eſſe arbitrarentur: nihilq. neque ante hoc tempus, neque hoc ipſo turbulentiſſimo die criminationis eſſe in Sextium. atqui uis in foro uerſata eſt. certe: quando enim maior? lapidationes perſaepe uidimus; non ita ſaepe, ſed nimium tamen ſaepe gladios; caedem uero tantam, tantos acervos corporum exſtructos, niſi forte illo Cinnano, atque Octauiano die, quis umquam in foro uidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut conſtantia interceſſoris oritur ſaepe ſeditio, culpā, atque improbitate latoris, commodo aliquo imperitis, aut largitione propoſita; oritur ex concertatione magiſtratuum, oritur ſenſim ex clamore primum, dein de aliqua diſſenſione concionis; uix. ſero. & raro ad ma-

nus peruenitur: nullo vero verbo facto, nulla concione aduocata, nulla promulgata lege, concitatam nocturnã ſeditionem, quis audiuit? an veriſimile eſt, vt ciuis R. aut homo liber quiſquam cum gladio in forum deſcenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, praeter eos, qui ab illo peſtifero, ac perdito ciue iampridem reip. ſanguine ſaginantur?

EXPLANATIO

FRATRIS *ſalutem*] ut Marcus frater ab exſulio reuocaretur. SERVORVM, *& libertorum*] ſi ita legas, ſeruos & libertos de Clodiano exercitu accipiemus: quaſi omnes aut ſerui, aut liberti fuerint. quod ſi probamus; apparebit, eos, qui caeſi ſunt, quorũ ſe Quinctus corporibus texit, Clodianos omnes fuiſſe. quod aperte falſum videtur. nõ. n. multi de Clodianis, ſed ab ipſis multi ſunt interfecti itaque iam dixit, caedem in foro maximam faciunt; vniuerſiq. diſtrictis gladijs, & cruentis, in omnibus fori partibus fratrem meum oculis quaerebant, voce, poſcebant. quo planũ fit, non victã eſſe Clodij manũ, ſed victricẽ fuiſſe. quocirca vt ſignificetur, ex vtraque parte caeſorũ in foro corpora iacuiſſe; legendum crederẽ, ſeruorum, & liberorũ: quod in ea dimicatione tũ ſerui de Clodiana factione, tũ liberi de bonorum parte ſint occiſi. EFFINGI] exprimi hoc repoſuimus e Seruij Honorati in Virgiliũ commẽtario nã antea pro effingi, effundi vulgatis in libris legebatur eadẽ eſt eiuſdẽ verbi apud Afranium ſignificatio. Accedo, inquit, ad te. vt tibi ceruicẽ fingã linteo. Nunc locũ emendauit Frãciſcus Horomanus iuriſcons. egregius doctrina ingenioq. excellens. poſtea Fuluius Vrſinus, iuuenis eruditiſſimus locum oſtendit Iſidori cum eadẽ correctione l XII. cp 6. TANTAM *illam copiam,*] quantam fuiſſe eã cõſtat, quae caedẽ in foro maximã fecit. copiã enim pro multitudine hominũ poſuit. MAGNIFICVM *apparatum*] non caſu ad manus ventum eſſe ſignificat, ſed apparatu iã ante facto quem magnificum appellat, in Appium praetorem, Clodij fratrem, iocans quod exiguus apparatus eſſe non poſſet, quem praetor adornaſſet non a priuato, inquit, homine, aut plebeio, hoc eſt a P. Clodio, qui tum & priuatus, & plebeius erat, haec armata manus eſt, ſed a patricio, & praetorio, hoc eſt ab Appio Pulchro; qui & patriciae gentis erat, & praeturam eo anno gerebat. hic enim gladiatores eos, quos in funere Marci propinqui ſui daturus erat, P. Clodio fratri ſuo commodauit. quod non obſcure ſignificatur infra; vbi haec ſunt: Gladiatores ex praetoris comitatu comprehenſi, in ſenatum introducti confeſſi, in vincula coniecti a Milone miſſi a Serrano. Sed clariſſime haec tota res narratur a Dione libro XXXIX. NIMIVM *tamen ſaepe*] vt Gracchanis primum, deinde Marianis temporibus. CINNANO,] cum inter Cinnam & Octanium conſules in vrbe pugnatum eſt. Appianus lib. II. Pedianus. CONCERTATIONE] caedem illam tantam quae in foro facta eſt, qua ex concertatione natam vidimus? nulla ſcilicet nullam enim aut Fabricius, aut Ciſpius occaſionem pugnae committendae praebuerunt. PERTINACIA, *aut conſtantia,*] pertinacia, cum interceditur ſalutari legi: conſtantia, cum pernicioſae. NVLLO *verbo facto*] hoc iam oſtendit, cum dixit de Fabricio: Nihil progreditur: conſilia exſpectat inimicorum meorum. SANGVINE *ſaginantur?*] ſimili metaphora de iiſdem vſus eſt in ea pro Milone. Vnum, inquit, genus eſt aduerſum infeſtumq. nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit.

ORATIO

HIc iam de ipſo accuſatore quaero, qui P. Sextium queritur cum multitudine in tribunatu, & cum praeſidio magno fuiſſe, num illo die fuerit? certe nõ fuit: victa igitur eſt cauſſa reip. & victa non auſpicijs, non interceſſione, non ſuffragijs, ſed vi, manu, ferro. nam ſi obnunciaſſet Fabricio is tribunus pl. qui ſeruaſſe de caelo diceret: accepiſſet reſp. plagam, ſed eam, quam acceptam gemere poſſet. ſi interceſſiſſet collega Fabricio, laeſiſſet remp. ſed remp. iure laeſiſſet. gladiatores tu nouitios, pro exſpectata aedilitate ſuppoſitos, cum ſicarijs e carcere emiſſis ante lucem in forum immittas? magiſtratus templo deiicias? caedem maximam facias? forum purges? & cum omnia vi & armis egeris, accuſas eum, qui ſe praeſidio munierit non vt te oppugnaret, ſed vt vitã ſuam poſſet defendere? atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sextius, vt a ſuis munitus, tuto in foro tum magiſtratum gereret, remp. adminiſtraret. itaque fretus ſanctitate tribunatus, cum ſe non modo contra vim, & ferrum, ſed etiam contra verba, atque interceßionem legibus ſacratis eſſe armatum putaret; venit in templum Caſtoris, obnunciauit conſuli: cum ſubito manus illa Clodiana, in caede ciuium ſaepe iam victrix, exclamat, incitatur; inuadit: inermem atque imparatum tribunum alii gladiis adoriuntur, alii fragmentis ſeptorum, & fuſtibus: a quibus hic multis vulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato, ſe abiecit exanimatus, neque vlla alia re ab ſe mortem, niſi opinione mortis, depulit.

EXPLANATIO

AVSPICIIS, *&c.*] lex enim vel auſpicijs, & interceſſione impeditur; vel ſuffragijs antiquatur: quae in Fabricij lege facta non ſunt. vi, manu ferro acta res eſt. OBNVNCIASSET] impediendae

diēdae lēgis duo genera ſunt, obnunciatio, & interceſſio. vtrunque ponit. SERVASSE *de caelo*] nefas enim erat agi cum populo, cū de caelo ſeruaretur. vide or. pro Domo, & Phil. 2. ACCEPTAM *gerere poſſet.*] minorē, quā accepit. minor enim eſt plaga, cū obnunciatione, aut interceſſione, quā cū ui & armis reſpublica vincitur. ita graue vulnus, inquit, illatū eſt reipublicae, vt ex eo ſtatim occiderit, vt ne gemitū quidē edere potuerit. tralatio a vulnere ad damnū. IVRE *laeſiſſet.*] nō quod iure interceſſiſſet, ſed quod intercedens, legitimo & iuſto impedimenti genere vſus eſſet. GLADIATORES *nouitios,*] habuit igitur Clodius nō eos modo gladiatores, quos ei frater Appius dedit; de quibus iam dictum eſt; ſed eos etiā, quos ipſe ſibi aedilitatis cauſſa comparauit. aediles enim ludos, & munera gladiatoria populo dabant. SVPPOSITOS,] fratrē Clodij notat: qui gladiatores emit, nō tā vt eos, quemadmodum ſimulabat, anno aedilitatis ſuae populo daret, quā vt ad caedem faciendā in forum immitteret ſuppoſitos igitur, per fraudē inductos, malo cōſilio paratos: cum aliud Clodius in ſermone oſtenderet, aliud in animo cogitaret. CARCERE *emiſſis*] a tribuno pl. P. Clodio. MAGISTRATVS] Fabricum intelligit. ſupra. & eſt artis oratoriae, numero multitudinis vti pro ſingulari. augetur enim quodā modo res. Ariſtoteles rhetoricorum lib. III. PVRGES?] mendoſa dictio. nam, purgare forum, infamiam non habet. quid ſi, Spurces, vnius litterae adiectione, legas? nam inter G & C, ſi, quo modo veteres ſcribebant, vt maiuſculas conſideres, minimum differt. ſpurcatum autem caeſorum hominum ſanguine forum intelligemus & ad illud; quod ſupra dictum eſt, optime referetur, Meminiſtis e foro ſpongijs effingi ſanguinem. NE *ex eo quidem tempore,*] tempus illud ſignificat, de quo proxime dixit; cum Fabricius de templo deiectus, Ciſpius depulſus, caedes facta maxima. INTERCESSIONEM,] hoc falſum eſt: nam tribuno pl. intercedi a collega leges non vetabant. aut igitur, Interceſſionem, exponendum eſt, non tribunorum pl. ſed reliquorum magiſtratuum: quam tamen opinionem vix probari poſſe crediderim. quando enim tribuno pl. legem ferenti conſulem, aut praetorem, aut vllum omnino magiſtratum, praeterquam, praeter tribunum pl. interceſſiſſe legimus? aut correctione vtendum, ut aliquid a uetere ſcriptura non alienum excogitetur. certe, quod ad ſententiā attinet, quā ego in emendandis locis potiſſimū ſoleo cōſiderare. aliquid uidetur eſſe reponendū, quod & minus, quā uis, & plus, quā, uerba, ſignificet. CONSVLI:] Metello, legem aliquam ferenti; quam Sextius minus e republica iudicaret. non enim hoc ad Ciceronis cauſſam pertinuit. contra quem nihil egiſſe Metellum in conſulatu, ſatis conſtat. iam enim odium ſuum in Ciceronem reipublicae largitus erat.

ORATIO

QVem cum iacentem, & conciſum plurimis vulneribus, extremo ſpiritu, exſanguem, & confectū viderent, defatigatione magis, & errore, quam miſericordia, & modo, aliquando caedere deſtiterunt. & cauſſam dicit Sextius de vi? quid ita? quia viuit. at id non ſua culpa. plaga vna illa extrema defuit: quae ſi acceſſiſſet, reliquum ſpiritum exhauſiſſet: accuſa Lentidium: non percuſſit locum. maledicito Sabino, homini Reatino, cur tam tempore exclamarit occiſum. ipſum vero quid accuſas? num defuit gladijs? num repugnauit? num, vt gladiatoribus imperari ſolet, ferrum non recepit? an haec ipſa vis eſt, non poſſe emori? an illa, quod tribunus pl. templum cruentauit? an, quod, cum eſſet ablatus, primumq. reſipuiſſet, non ſe referri iuſſit? vbi eſt crimen, quod reprehenditis? hic quaero iudices: ſi illo die gens iſta Clodia, quod facere voluit, effeciſſet; ſi P. Sextius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet; fuiſtis ne ad arma ituri? fuiſtis ne vos ad patrium illum animum, maiorumq. virtutem excitaturi? fuiſtis ne aliquando remp. a funeſto latrone repetituri? an etiam tum quieſceretis, cunctaremini, timeretis, cum remp. a facinoroſiſſimis ſicarijs, & a ſeruis eſſe oppreſſam, atque occupatam videretis? cuius igitur mortem vlciſceremini, ſi quidem liberi eſſe, & habere remp. cogitaretis; de eius virtute viui quid vos loqui, quid ſentire; quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis?

EXPLANATIO

ERRORE,] quia mortuum putarent. LOCVM.] quem ad inferendam necem percuti oportuit. uel, Loco, ubi opus fuit, uetus enim locutio, loco dicere, loco inſanire. GLADIATORIBVS] qui cum in arena pugnantes populo non ſatisfecerint, laniſta eorum magiſter ceruicem dare iuſſos interficit. TRIBVNVS *pl.*] Sextius. TEMPLVM,] Caſtoris: in quo obnunciauit conſuli.

ORATIO

AT uero ipſi parricidae, quorum effraenatus furor alitur impunitate diuturna, adeo vim facinoris ſui perhorruerant, vt, ſi paullo longior opinio mortis Sextii fuiſſet, Gracchum illum ſuum, transferendi in nos criminis cauſſa, occidere cogitarint. ſenſit ruſticulus non incautus (neque enim homines nequam tacere potuerunt) ſuum ſanguinem quaeri ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulionicam penulam arripuit cum qua primum Romam ad comitia venerat: me ſe corbe contexit: cum quaererent alii Numeri Quinctium, gemini nominis errore ſeruatus eſt. hoc ſcitis omnes, vſque adeo hominem

quoad ſcitum ſit Sextium viuere. quod niſi eſſet patefa-ctum, paullo citius, quam uellem; non illi quidem mortem mercenarii ſui transferre potuiſſent inuidiam in quos putabant: ſed acerbiſſimi ſceleris infamiam grato quodam ſcelere minuiſſent. ac ſi tunc P. Sextius, iudices, in templo Caſtoris animam, quam vix retinuit, edidiſſet; non dubito, quin, ſi modo eſſet in rep. ſenatus, ſi maieſtas populi R. reuixiſſet, aliquando ſtatua huic ob remp. interfecto in foro ſtatueretur. nec uero illorum quiſquam, quos a maioribus noſtris morte obita poſitos in illo loco, atque in Roſtris collocatos videtis, eſſet P. Sextio, aut acerbitate mortis, aut in rep. animo, praeponendus, qui, cum cauſſam, ciuis calamitoſi, cauſſam amici, cauſſam bene de rep. meriti, cauſſam ſenatus, cauſſam Italiae, cauſſam reip. ſuſcepiſſet, cumq. auſpiciis, religioniq. parens obnunciaret, quod ſenſerat; luce, palam, a nefariis peſtibus, in deorum hominumq. conſpectu, eſſet occiſus, ſanctiſſimo in templo, ſanctiſſima in cauſſa ſanctiſſimo in magiſtratu.

EXPLANATIO

GRACCHVM] Numerium Quinctium Gracchum, quem Clodiani occidere cogitarunt, vt a Sextianis interfectus putaretur. TRANSFERENDI *criminis*] vt ex tribuni pl. morte inuidiam in nos concitarent, eam, quam e Sextij morte ipſi metuebant. AD *comitia*] ignobilem, & in agro educatum Numerium ſignificat. GEMINI *nominis*] & hic praenomen Numerij nomen appellat, vt ſupra. ACERBISSIMI *ſceleris*] in occidendo Sextio commiſſi. GRATO *ſcelere*] ſcelus eſſet, Numerium occidere, quia tribunus pl. erat: ſed gratum ciuitati ſcelus, quia ciuis improbus. REVIXISSET,] periiſſe enim videbatur, cum Clodij furor dominaretur. MORTE *obita*] locutio poetis & oratoribus aeque communis. nam & ipſe in Phil. IX. & Lucretius, ac Ouidius ita locuti ſunt. IN *Roſtris collocatos,*] apparet, plures ſtatuas eorũ, qui pro republica mortem obierant, in Roſtris fuiſſe: tamen in IX. Philippica vnam Cn. Octauij nominat. nam de quattuor legatis a Larte Tolumnio, Veientum rege interfectis, cum ait, Quorum ſtatuae in Roſtris ſteterunt vſque ad noſtram memoriam: non tum eſſe in Roſtris eorum ſtatuas, ſed aliquot ante annis ſublatas eſſe, videtur indicare. nec dubito, quin tempus ſupra conſulatum Marcellini & Philippi, quo anno Sextius eſt accuſatus, illa verba ſignificent, Steterunt vſque ad noſtram memoriam. quid igitur exiſtimabimus, vnam ne an plures in Roſtris ſtatuas fuiſſe? plures omnino: quando hic de pluribus Cicero meminit: & quamquã in Philippica vnam memorat, quae tum fuerit: tamẽ vnico exemplo eum fuiſſe contentũ, cũ pluribus vti, poſſet, credendum eſt. OBNVNCIARET,] conſuli Metello, legem ferenti. SENSERAT;] cum de caelo auſpicaretur. hoc addidit oratorie, vt religionis vim augeret. nam vel ſi nihil ſenſiſſet aduerſum, obnunciabat tamen is, qui de caelo ſeruaſſet. Pro domo, negant, inquit augures agi cũ populo fas eſſe, cum de caelo ſeruatur. idem ſignificatur in Phil. 2. LVCE, *palam,*] ἔμφασις eſt in ſingulis fere verbis vſque ad finem periodi. quod autem ait, Sanctiſſimo in templo, ſanctiſſima in cauſſa, ſanctiſſimo in magiſtratu; ſatis patet, templum Caſtoris, cauſſam reipublicae, tribunatum pl. ſignificari.

ORATIO

Eſus igitur vitam quiſquam ſpoliandam ornamentis eſſe dicet, cuius mortem ornandam monimento ſempiterno putaretis? Homines, inquit emiſti, coegiſti, paraſti. Quid uti faceret? ſenatum obſideret? ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? aedes incenderet? tecta diſturbaret? templa deorum immortalium inflammaret? tribunos pl. ferro e Roſtris expelleret? prouincias, quas vellet, quibus vellet, venderet? reges appellaret? rerum capitalium condemnatos in liberas ciuitates per legatos noſtros reduceret? principem ciuitatis ferro obſeſſum teneret? haec vt efficere poſſet, quae fieri niſi armis oppreſſa rep. nullo modo poterant; iccirco, credo, manum ſibi P. Sextius & copias comparauit. At nondum erat maturum: nondum res ipſa ad eiuſmodi praeſidia uiros bonos compellebat: pulſi nos eramus, non omnino iſti manu ſola, ſed tamen non ſine iſta: vos taciti maerebamini. captum erat forum anno ſuperiore, aede Caſtoris, tamquam arce aliqua, a fugitiuis occupata: ferebatis. omnia hominum cum egeſtate, tum audacia perditorum, clamore, concurſu, vi, manu gerebantur: perferebatis. magiſtratus templis pellebantur: alii omnino aditu, ac foro prohibebantur: nemo reſiſtebat. gladiatores, ex praetoris comitatu, comprehenſi, in ſenatum introducti, confeſſi, in vincula coniecti a Milone, miſſi a Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. conſtratum caede nocturna: non modo nulla noua quaeſtio, ſed etiam vetera iudicia ſublata. tribunum pl. plus viginti vulneribus acceptis iacentem, moribundũq. vidiſtis: alterius tribuni pl. diuini hominis, (dicam enim, quod ſentio, & quod mecum ſentiunt omnes) diuini, inſigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide praediti, domus eſt oppugnata, ferro, facibus, exercitu Clodiano.

EXPLANATIO

HOMINES *emiſti,*] hoc enim nomine reus erat Sextius, quod in tribunatu magnam armatorum manum circa ſe habuerit. QVID *uti faceret?*] non poteſt Cicero, quod obijcitur, inficiari: ſed excuſat,

excuſat atque eleuat, cum dicat Sextium neceſſario feciſſe, vt vitam ſuam praeſidio muniret. quod vt ita eſſe credatur, a poſterioribus arguit, multitudine vſus eſt Sextius in tribunatu. factum, qua de cauſſa vſus eſt? an, vt ſenatum obſideret? ciues indemnatos expelleret? aut aliquid eorum faceret, quae Clodius commiſit? nihil omnino fecit eiuſmodi. non igitur malo conſilio ſed neceſſario praeſidium comparauit. Enumerat autem Cicero Clodii facinora; quia quodam modo rei cauſſa ſubleuatur, cum aduerſariorum deprimitur. SENATVM *obſideret?*] obſeſſum a Clodio ſenatum ſignificat in conſulatu Piſonis & Gabinij; quia vt apud Plutarchum in Ciceronis vita legimus, Clodius, cum armatis ſatellitibus curiam circumſtans, omnia metu repleuerat. CIVES *indemnatos*] de ipſo Cicerone dictum, vſque ad illud, Templa deorum. nam Clodius Ciceronem expulit indemnatum, bona diripuit, aedes incendit, tecta diſturbauit. TEMPLA *deorum*] templum Nympharum ſignificat, quod incendit Clodius, vt publicae recenſionis memoriam tolleret. pro Milone, & pro Coelio. TRIBVNOS *pl.*] de Q. Fabricio dicit. PROVINCIAS,] Macedoniam Piſoni, Syriam Gabinio, cum ei Ciliciam ante promiſiſſet, Clodius ſua lege dedit. ſupra ter, & pro domo ſua. REGES *appellaret?*] & hoc a Clodio factum, iam dixit. RERVM *capitalium*] Byzantios exſules, quos reſtituit Clodius, intelligit. LEGATOS] a Clodio miſſos, vt exſules Byzantium populi Romani nomine reducerentur. PRINCIPEM *ciuitatis*] Cn. Pompeium, quem Damio Clodij libertus obſedit. pro domo ſua, & Pedianus. NONDVM *erat maturum*:] vt armis contra ciues improbos viri boni vterentur. cur autem maturum nondum eſſet, cauſſam ſubiungit. NON *omnino manu ſola,*] non a Clodianis tantum operis, ſed & a conſulibus ipſis. TACITI] tamquam oppreſſi, quibus ne queri quidem liceret, Clodiana arma, & conſulum iniuſtam dominationem timentibus. verum ita taciti, vt incluſum animo dolorem maerente vultu ſignificaretis. MAEREBAMINI.] paſſiue dixit: quod infrequens admodum eſt. vnicum Matij exemplum apud Varronem libro ſexto de lingua Latina adhuc inuenimus.

Corpora Graiorum maerebat mandier igni.

ANNO *ſuperiore,*] cum tribunus pl. Clodius eſſet, Piſone & Gabinio coſ. AEDE *Caſtoris,*] hac tota de re ſatis plane ſupra dixit his verbis: Iiſdem conſulibus arma in templum Caſtoris palam comportabantur, gradus eiuſdem templi tollebantur, armati homines forum & conciones tenebant. idem in oratione in Piſonem, & in ea pro domo ſua. CVM *egeſtate, tum audacia*] alios enim rei familiaris inopia, alios audacia, & peccandi conſuetudo ad facinus impellit. MAGISTRATVS *templis pellebantur*:] de Q. Fabricio tribuno pl. dicit. ALII *omnino, &c.*] M. Ciſpium tribunum pl. ſignificat. PRAETORIS] Ap. Claudij Pulchri P. Clodij fratris. A. SERRANO:] Sex. Atilio Serrano. tribunus enim pl. alterius tribuni acta poterat reſcindere. FORVM *corporibus &c.*] intelligit id, quod ſupra narrauit. CAEDE *nocturna:*] aliquanto enim ante lucem caedes illa facta eſt, cum Q. Cicero ſeruatus eſt. NOVA *quaeſtio,*] noua quaeſtio eſt, cum ob criminis atrocitatem noua lege lata, de aliquo quaeritur. quod in cauſſa Milonis ob necem P. Clodij factum eſt. VETERA *iudicia ſublata.*] quia ne veteribus quidem legibus de caede in foro facta quaeſitum eſt. iudicium enim interceſſio Serrani tribuni pl. impediebat. TRIBVNVM *pl.*] manifeſtum eſt de P. Sextio dici. ALTERIVS *tribuni pl.*] Milonem ſignificat. DOMVS *eſt oppugnata,*] ep. 3. lib. IV. ad Att. propterea de vi Clodium Milo accuſauit. infra.

ORATIO

ET tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas. quem enim vnquam virum tam immortali virtute praeditum vidimus, qui, nullo praemio propoſito, praeter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, ſummos labores, grauiſſimas contentiones, inimicitiasq. ſuſceperit? qui mihi vnus ex omnibus ciuibus videtur re docuiſſe, non verbis, quid oporteret a praeſtantiſſimis viris in rep. fieri, & quid neceſſe eſſet: oportere hominum audacium, euerſorum reip. ſceleri legibus & iudicijs reſiſtere: ſi leges non valerent, iudicia non eſſent, ſi reſp. vi conſenſuq. audacium armis oppreſſa teneretur, praeſidio & copijs defendi vitam & libertatem neceſſe eſſe. hoc ſentire, prudentiae eſt; facere, fortitudinis; & ſentire vero, & facere, perfectae cumulataeq. virtutis. Adijt ad remp. tribunus pl. Milo de cuius laude plura dicam: non quo aut ipſe haec dici, quam exiſtimari, malit; aut ego huic laudis fructum praeſenti libenter impertiam, praeſertim cum verbis conſequi non poſſim: ſed quod exiſtimo, ſi Milonis cauſſam accuſatoris voce collaudatam, probaro, vos in hoc crimine parem Sextii cauſſam exiſtimaturos. Adiit igitur T. Annius ad cauſſam reip. ſic, ut ciuem patriae recuperare vellet, reip. tum. ſimplex cauſſa, conſtans ratio, plena conſenſionis omnium, plena concordiae. collegas adiutores habebat. conſulis alterius ſummum ſtudium, alterius animus paene placatus. de praetoribus unus alienus, ſenatus incredibilis uoluntas, equitum R. animi ad cauſſam excitati, erecta Italia.

EXPLANATIO

HOc *loco*] laudauerat, opinor, Milonem Sextij accuſator, quod oppugnatã a Clodio domum defendiſſet. Hoc loco, inquit, id eſt cũ de oppugnata domo mentio fit. & eſt imperfecta oratio. deeſt enim, cũ Sextium accuſes. quod abſolute dixit infra IAM *contritum,*] nemo enim, iudiciũ bonorum tanti facit, vt hoc ad recte agendum praemio ducatur. PERFECTAE *cumulataeq. virtutis.*] in agendo,

O R A T I O

DE hoc, nihil cogitante, nihil ſuſpicante, eiſdem operis ſuffragium ferentibus, eſt rogatum, vt ſedens cum purpura, & ſceptro, & illis inſignibus regijs praeconi publico ſubijceretur; & imperante populo R. qui etiam bello victis regibus regna reddere conſueuit, rex amicus, nulla iniuria commemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamen illi ſceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud ſcio an rectè hoc proximum eſſe dicam. Antiochum illum magnum maiores noſtri, magna belli contentione terra mariq. ſuperatum, intra montē Taurum regnare iuſſerunt: Aſiam, qua illum multarunt, Attalo, vt is regnaret in ea, condonauerunt. cum Armeniorum rege Tigrane graue bellum perdiuturnumq. geſſimus, cum ille, iniurijs in ſocios noſtros inferendis bello prope nos laceſſiſſet. hic & ipſe per ſe vehemens fuit; & acerrimū hoſtem huius imperij Mithridatem, pulſum Ponto opibus ſuis regnoq. defendit; & a Lucullo, ſummo viro atque imperatore, pulſus, animo tamen hoſtili cum reliquis copijs ſuis in priſtina mente permanſit. hunc Cn. Pompeius, cum in ſuis caſtris ſupplicem abiectumq. vidiſſet, erexit; atque inſigne regium, quod ille de ſuo capite abiecerat, repoſuit; & imperatis certis rebus, regnare iuſſit; nec minus & ſibi, & huic imperio glorioſum putauit, conſtitutum a ſe regem, quam conſtrictum videri. Tulit geſſit, qui & ipſe hoſtis fuit populi R. & acerrimum hoſtem in regnum recepit, qui conflixit, qui ſigna contulit, qui de imperio paene certauit, regnat hodie, & amicitiae nomen, ac ſocietatis, quod armis violarat, id precibus eſt conſecutus. ille Cyprius miſer, qui ſemper ſocius, ſemper amicus fuit, de quo nulla vnquam ſuſpicio durior aut ad ſenatum, aut ad imperatores noſtros allata eſt, viuus (vt aiunt) eſt, & videns, cum victu ac veſtitu ſuo publicatus.

E X P L A N A T I O

EIſdem *operis*] quarum ſuffragio & alias iniquiſſimas leges Clodius pertulerat. Nvlla *iniuria commemorata*,] nota conſuetudinem populi Romani qui nemini, niſi ob acceptas iniurias, aut ablatas res, quae per feciales repetebantur, bellū aut damnum inferre ſolitus erat. quod vtrumque a Clodio neglectum eſt. Illvm *magnum*] Aſiae regem qui, cum multi fuerint Antiochi reges, opibus & potentia cunctis antecelluit, ideo, vt ab alijs diſtinguatur, appoſuit, Illum magnum. Svperatvm,] a L. Scipione, Africani maioris fratre: qui ob eam cauſſam Aſiatici cognomen eſt adeptus. Attalo,] Eumenis fratri, qui eam poſtea populo Romano moriens teſtamento legauit. Bello *prope*] non enim bello Tigranes Romanos laceſſiuit: ſed, vexandis ſocijs, quaſi bellum inferre videbatur. non ſatis habet Cicero, populum Romanum excuſare, qui non laceſſitus bellum intulerit; ſed excuſat etiam cum laude, quod ſociorum iniurias ſuas iniurias duxerit. Acerrimvm] qui bellū per annos quadraginta cum Romanis geſſerit. A Lvcvllo,] qui Mithridatem, atque etiam Tigranem ita iuuit, vt Pompeio, qui ſucceſſit, non difficiles belli reliquias tradiderit. vnde inimicitiarum inter eos origo fluxit: cum vterque eius belli gloriam ad ſe traheret. Plutarchus, & alij. Constitvtvm *a ſe regem, quam conſtrictum*] iucunditatem in vocum ſimilitudine quaeſiuit. nam cōſtitutum & conſtrictū & ſimiliter incipiunt, & ſimiliter deſinunt. hanc figuram Graeci παρόγραμμα dicunt. Tvlit *geſſit*,] apertum mendum nec dubium eſt quin Tigranes ſignificetur, cuius comparatione auget Clodij ſcelus ex Ptolemaei iniuſtiſſima calamitate. eſt enim argumentū a maiori. ſi Tigrani, inquit qui hoſtis fuit populi Romani, regnum conſeruaſtis: quanto magis Ptolemaeo, qui ſemper ſocius ſemper amicus fuit, conſeruare debuiſtis? poſtulat igitur ſententia, vt pro, Tulit geſſit, reponatur. Tigranes igitur, vel, igitur is. ſed quoniam odi coniecturas, quae a litterarum ſimilitudine diſcedunt; opē veterum librorū exſpectandā cenſeo. alioqui nihil tentandum. Acerrimvm *hoſtem*] Mithridatem dici conſtat De *imperio paene*] non omnino, ſed paene actum eſſet de imperio populi Romani ſi, cum Tigranes ſigna contulit, victoriā conſecutus eſſet. alios enim exercitus parare, iterumq. belli fortunam experiri nobis licuiſſet. Qvi *ſemper ſocius*,] nō ad ipſum Ptolemaeum, ſed ad maiores eius referendum eſt. nā ipſe, cum Clodius legē tulit, nondū erat ſocius. dixit igitur, ſemper ſocius, pro, qui veterē nobiſcum ſocietatē conſeruabat. maiores enim eius inter ſocios fuiſſe pop. Romani, indicant illa verba, Erat eodem genere, iiſdem maioribus, eadē vetuſtate ſocietatis quod maiores eius ſocij noſtri ſemper fuerint. Ammianus tamen lib. xiv. foederatum, & ſocium appellat his verbis Ptolemaeo rege, foederato nobis, & ſocio, ob aerarij noſtri anguſtias iuſſo ſine vlla culpa proſcribi, ideoq. hauſto veneno voluntaria morte deleto, & tributaria facta Cyprus eſt, & velut hoſtiles eius exuuiae claſſi impoſitae, ī vrbē aduectae ſunt per Catonē. Vivvs, *& videns*,] Sumpſit a Terētio: apud quē in Eunucho ita loquitur Phaedria: Prudens, ſciens, viuus videnſque pereo.

O R A T I O

EN, cur ceteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam arbitrentur; cum, hoc illius funeſti anni perdito exemplo, videant per tribunum aliquem, & ſexcentas operas ſe fortunis ſpoliari, & regno omni poſſe nudari.

At etiam

At etiam eo negotio M. Catonis ſplendorem maculare voluerunt, ignari, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret: quae in tempeſtate ſaeua quieta eſt, & lucet in tenebris, & pulſa loco manet tamen, atque haeret in patria; ſplendetq. per ſe ſemper; neque alienis unquam ſordibus obſoleſcit. nō illi ornandum M. Catonem, ſed relegandum; nec illi committendum illud negocium, ſed imponendum putauerunt; qui in concione palam dixerint, linguam ſe euelliſſe M. Catoni quae ſemper contra extraordinarias poteſtates libera fuiſſet. ſentient, vt ſpero, breui tempore, manere libertatem illam, atque hoc etiam, ſi fieri poterit, eſſe maiorem quod cum conſulibus illis M. Cato, etiam cum iam deſperaſſet aliquid auctoritate ſua profici poſſe, tamen voce ipſa, ac dolore pugnauit, & poſt meū diſceſſum iſs Piſonem verbis, flens meum & reip. caſum, vexauit, vt illum, hominem perditiſſimum, atque impudentiſſimum, paene iam prouinciae paeniteret. cur igitur rogationi paruit? quaſi vero ille non in alias quoque leges, quas iniuſte rogatas putaret, iam ante iurarit.

E X P L A N A T I O

EN. CVR *ceteri reges*] de hac figura diximus lib. I. in Verrem. in eo loco: En, cui tuos liberos committas. MACVLARE] nam regiae gazae vendendae & pecuniae deportandae M. Catonem, lege lata, Clodius praefecit; non vt Catonem ornaret; ſed partim vt virum fortiſſimum, & improbis ciuibus infenſum, a republica remoueret; partim vt, ſi quis deinde legem illam de Cypro publicatam vellet accuſare, ſocium ac defenſorem haberet M. Catonem, vtpote qui eius negocij particeps fuiſſet. quod ſane ita contigit. pro domo ſua, de prouincijs conſularibus, Plutarchus, Velleius. IGNARI, *&c.*] laudat virtutem; vt Catoni, viro innocentiſſimo, & omni laude praedito, nullam ex illo negocio haerere infamiā potuiſſe conſtet. turpis quidem Clodius, qui legem tulit; non tamen turpis Cato, qui negocium, ea lege impoſitum, adminiſtrauit. IMPONENDVM] & rei, & hominis cauſſa hoc verbo vſus eſt: vt hoc ſignificet, & rem Catone indignam eſſe impoſitam, & impoſitam inuito. quod & Dio tradit libro XXXIX. EVELLISSE] ſic & in ea pro domo ſua. quo modo autem euelliſſe? quia Cato ſuſcepto & adminiſtrato negocio, contra leges a Clodio in tribunatu latas pro ſua veteri conſtantia, ac libertate loqui iam non poſſet: quando quidem inter eas leges eſſet ea, de Cypro publicata: quae ſi tolleretur, ea ſimul, quae Cato ī Cypro geſſerat, tolli neceſſe erat. nec ſine parum callide Clodius cogitauit. nam, quod fore putauit, id ipſum euenit; vt Cato, ne, quae ipſe in Cypro & Byzantij egiſſet, infirmarētur, Clodij tribunatum contra Ciceronem defenderet. de quo in oratione de prouincijs conſularibus, & Plutarchus in Cicerone. POST *meum diceſſum*] errat igitur Plutarchus, qui Catonem ait ante Ciceronem a Clodio emiſſum. PROVINCIAE *paeniteret.*] cuius mercede, ac pactione inductus, cum Clodio de mea pernicie cōſenſerat. PARVIT?] quod in Cyprū iuit.

O R A T I O

NOn offert ſe ille iſtis temeritatibus, vt, cum reip. nihil proſit, ſe ciue remp. priuet. conſule me, cum eſſet deſignatus tribunus pl. obtulit in diſcrimen vitam ſuam: dixit eam ſententiam, cuius inuidiam capitis periculo ſibi praeſtandam videbat: dixit vehementer, egit acriter, ea, quae ſenſit, prae ſe tulit, dux, auctor, actor rerum illarum fuit, non quo periculum ſuum non videret: ſed in tanta reip. tempeſtate nihil ſibi, niſi de patriae periculis, cogitandum putabat. conſecutus eſt ipſius tribunatus. quid ego de ſingulari magnitudine animi eius, ac de incredibili virtute dicam? meminiſtis illum diem, cū, templo a collega occupato, nobis omnibus de vita eius ui vi & ciuis timentibus, ipſe animo fortiſſimo venit in tēplum, & clamorem hominum auctoritate, impetum improborum virtute ſedauit. adijt tum periculum, ſed adiit ob cauſſam, quae quanta fuerit, iam mihi dicere non eſt neceſſe. at, ſi iſti Cypriae rogationi ſceleratiſſimae nō paruiſſet, haereret illa nihilo minus in rep. turpitudo. regno enim iam publicato, de ipſo Catone erat nominatim rogatum. quod ille ſi repudiaſſet; dubitatis, quin ei vis eſſet allata, cum omnia acta illius anni per illum vnum labefactari viderentur? atque etiam hoc iubebat: quoniam illa in rep. macula regni publicati maneret, quam nemo iam poſſet eluere; quod ex malis boni poſſet in rep. prouenire, id vtilius eſſe per ſe conſeruari, quam per alios amitti. atque ille, etiam ſi alia quapiam vi expelleretur illis temporibus ex hac vrbe, facile pateretur. etenim qui ſuperiore anno ſenatu caruiſſet; quo ſi tum veniret, me tamen ſocium ſuorum in rep. conſiliorum videre poſſet: is aequo animo tum, me expulſo, & meo nomine cum vniuerſo ſenatu, tum ſententia ſua condemnata, in hac vrbe eſſe poſſet? ille vero eidem tempori, cui nos, eidem furori, eiſdem conſulibus, eiſdem minis, inſidiis, periculis ceſſit. luctum nos hauſimus maiorem; dolorem ille animi non minorem.

E X P L A N A T I O

DESIGNATVS *tribunus pl.*] nonis Decembris: quem ſaepe diem ſibi glorioſum, reipublicae ſalutarem Cicero nominat, de cōiuratis in ſenatu dictae ſententiae ſunt: factoq. in Catonis ſententiā ſenatus conſulto, in carcere necati. hinc apparet, quod in Pediano legitur, falſū eſſe, magiſtratū inijſſe tribunos pl. nonis Decembribus. nā deſignatū hic apparet fuiſſe tribunū M. Catonē, quo die

dictae ſententiae ſunt de cōiuratis:quē fuiſſe nonas Decembris ex ea pro Flacco,ex epiſtola M.Bruti,e Salluſtio,& Plutarcho nō dubie cōſtat.primus autē magiſtratus dies tribunis pl fuit,IV.idus Decembris.quod a Dionyſio,& Liuio cognouimus. S*ibi praeſtandam*] ita grauē ſibi inuidiā videbat impendere,vt eā ſubire ſine vitae periculo nō poſſet.ſubijt tamē,patria vitae ante lata. T*emplo a collega occupato.*]Q.Metellus Nepos,M.Catonis in tribunatu pl. collega,legē de Pompeio cū exercitu ex Aſia ad vrbē reuocādo perferre conatus eſt.obſtitit Cato,nō ſine vitę periculo, vt Plutarchus in eius vita docet.Templū hic Cicero vocauit Roſtra,in quibus leges ferri ſolitae ſunt.nā loca omnia augurijs cōſtituta templa dicebātur.& vt nō omnia templa ſancta,ſic nec ſacrae omnes aedes templa apud veteres fuere.illud ex Varrone,hoc ex Gellio cognoſcitur.Varro ſic lib.VI.de līgua Latin. Curia Hoſtilia templum eſt,& ſanctum nō eſt.Gellius autē lib.XIV.c.7.ex libro Varronis quarto epiſtolicarum quaeſtionū haec recitat:Docuit,cōfirmauitq.niſi in loco per auguria cōſtituto.quod tēplū appellaretur,S.C,factū eſſet,iuſtum id nō fuiſſe propterea & in curia Hoſtilia,& in Pompeia,& poſt in Iulia.cū profana ea loca fuiſſent, tēpla eſſe per auguria cōſtituta, vt in ijs S.C.more maiorū iuſta fieri poſſent.inter quae id quoque ſcriptū reliquit:nō omnes aedes ſacras templa eſſe ac ne edem quidē Veſtae templū eſſe.Suggeſtus igitur ille,qui in foro fuit,vnde tribuni pl.ad populum leges ferebāt,modo Roſtra,modo templū vocabatur;Sed templū,vt opinor,prius,quā Roſtra.nā Varro lib.V.in templo adeſſe homines,dixit,pro in Roſtris.Et Cicero de inuent.lib.2.tribunū pl.de templo deducere.Et Liuius lib.III.P.Valerius,inquit,ſe ex curia proripit:inde in templū ad tribunos venit.Roſtra quę poſtea dicta ſunt,templū vocauit.Liuius lib.IIX.Naues Antiatum partim in naualia Romae ſubductae,partim incenſae:Roſtriſq. earū ſuggeſtū in foro exſtructū adornari placuit:Roſtraq.id templū appellatū.Et infra,eodē libro,Roſtra ſignificat, cū ait: Digreſſum eū templo laetus ſenatus,laetior populus,circumfuſi,ac gratulantes hinc magiſtro equitū, hinc dictatori, proſecuti ſunt.Et lib.XXIII.Egreſſus curia.in templo magiſtratuum cōtendit,comprehēditq D. Magium,atque ante pedes ſtatutū cauſſam dicere iuſſit. Abundamus Ciceronis exemplis. nā in hac oratione inquit de Fabricio tribuno pl Princeps rogationis.Q Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit.Et infra:Tribunos pl.ferro e Roſtris expulſos. quo loco Q. Fabricium, a quo templum occupatum dixerat,ſignificat.Et in Vatinium:L.Vectium in concionem produxeris; indicem in Roſtris, in illo, inquam, augurato templo & loco collocaris. Et pro lege Manilia de Roſtris loquitur; cum ait in extrema oratione: Deos omnes teſtor, eos maxime, qui huic loco temploq. praeſident. Et in Verrem lib. III.Quid poſſumus contra illū praetorem dicere, qui quotidie templum tenet? Nec aliter accipio illud in lib.2.de oratore:Vi pulſum ex templo L.Cottam, & T. Didium, cum intercedere vellent rogationi,nemo poterat negare. A *collega*] Q Metello Nepote, qui,vt iniquā legem ferret, templum occupauit. non tulit autem, Catone cum vitae periculo reſiſtente. Plutarchus in eius vita. A*diit tum periculum,*]me conſule,& anno ſequenti,cum obſtitit Metello cōnſuli. H*aereret illa nihilo minus in rep. turpitudo.*] nihilo minus omnia regia bona praeconi ſubiecta veniſſent.cum enim,vt negocium illud Cyprium a Catone adminiſtraretur,lata lex eſt;iam regnum erat publicatum. P*er illum iam lab-factari*] ſi, Clodia lege contempta in Cyprum ire recuſaret.quo quidem oſtendiſſet,leges Clodij nullas eſſe Q*uot ex malis boni poſſet in rep.peruenire.*]malum fuit,inſonti regi ſine cauſſa ſuum eripere:bonum de bonis illius coactam pecuniam in aerarium inferre. quod a Catone potius,integerrimo homine,quam a quouis alio fieri,e rep.fuit A*lia quapiam vi*] placet, vt eſt in Maffeiano libro, Aliquapiam vi: vt, quemadmodum ab alius quiſquam fit aliquiſquam, (nam dixit Liuius lib.XXXXI. Nec vllos alicuiquam in ſeruitutem dari placere) ſic ab alius quiſpiam deducatur aliquiſpiam. S*uperiore anno*] Caeſare conſule.quo anno,cum nihil more maiorum gereretur, Caeſare leges & auſpicia negligente; Cato deſperatione quadam in ſenatum non venit.S*ententia ſua*]cum enim pulſus eſt Cicero,tum damnari,& ſenatus viſus eſt,ſententia Catonis.pulſus enim eſt ob coniuratorum necem.illi autem e ſenatus conſulto,Catonis in ſententiam facto, necati ſunt. C*eſſit.*] cum Cypriae rogationi paruit, & in Cyprum profectus eſt.

O R A T I O.

His de tot, tantiſq iniurijs in ſocios, in reges, in liberas ciuitates conſulum querella eſſe debuit.in eius magiſtratus tutela reges, atque exterae nationes ſemper fuerunt. ecquae vox vnquam eſt audita conſulum? quamquam quis auderet, ſi maxime queri vellet? de Cyprio rege quererentur,qui me ciuem,nullo meo crimine,patriae nomine laborantem non modo ſtantem nō defenderunt,ſed ne iacentem quidem protexerunt? ceſſeram, ſi alienam a me plebem fuiſſe vultis, quae non fuit, inuidiae; ſi commoueri omnia videbantur, tempori; ſi vis ſuberat, armis; ſi ſocietas magiſtratuum, pactioni; ſi periculum ciuium, reip. cur, cum de capite ciuis, (non diſputo, cuiuſmodi ciuis) & de bonis proſcriptio ferretur, cum & ſacratis legibus, & XII tabulis ſancitum eſſet, vt neque priuilegium irrogari liceret, neque de capite, niſi comitijs centuriatis, rogari, nulla vox eſt audita conſulum? conſtitutumq. illo anno eſt, quantum in illis duabus huius imperij peſtibus fuit, iure poſſe per operas concitatas quemuis ciuem nominatim tribuni pl. conſilio ex ciuitate exturbari? quae vero promulgata illo anno fuerunt, quae promiſſa multis, quae conſcripta, quae ſperata, quae cogitata, quid dicam? qui locus orbis terrae iam non erat alicui deſtinatus? cuius negotij publici cogitari, optari, fingi curatio potuit,

quae

quae non eſſet attributa, atque deſcripta? quod genus imperij, quae prouincia, quae ratio aut auferendae, aut conflandae pecuniae, non reperiebatur? quae regio, ora ue terrarum paullo erat latior, in qua non regnum aliquod ſtatueretur? quis autem rex, qui illo anno non aut emendum ſibi, quod nō habebat, aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab ſenatu petebat? Damnatis de vi reſtitutio, conſulatus petitio ipſi illi populari ſacerdoti comparabatur.

E X P L A N A T I O

IN *ſocios, in reges, in liberas ciuitates,*]in Peſſinuntē, in Ptolemaeum, in Byzantium. ſupra. QVIS *auderet.*]tranſit a parte ad totum, hoc eſt a cōſulibus ad omnes ciues. quis inquit, in ciuitate cōtra P. Clodium, facinoroſum hominē, & audacē mittere vocē, ſi maxime vellet, auderet? rurſus a toto ad partē hoc eſt ad cōſules, orationē conuertit. mihi, inquit, quia patriā a cōiuratorum ſcelere vindicarā laborātī, nō modo ante diſceſſum meū, ſed ne poſt diſceſſum quidē auxilio fuerunt. & metaphora, quae ſit per oppoſitionē, quā Ariſtoteles laudat, vſus eſt. nam, ſtantē & iacentē, cū tranſlata ſunt, tum etiā antitheta. Suſpicor tamē legendum hic eſſe: Quamquā quis audiret, ſi maxime queri vellent? SOCIETAS *magiſtratuum*]inter conſules & tribunum pl. vt illi de mea pernicie, cū lex rogaretur, conniuerent; hic prouincias quas vellent, ſceleris mercedem daret. SACRATIS *legibus,*]in Sacro monte latis, cum plebs a patribus ſeceſſit Liuius, Dionyſius, Cicero ipſe pro C. Cornelio, Pedianus. PRIVILEGIVM,]legē aduerſus vnum ciuē. DE *capite.*]cum caput diminuitur, hoc eſt, cum aliquis ciuitate, ac libertate priuatur. ideo ſaepe caput & fortunas Cicero coniungit: propterea quod quibus in cauſſis de capite, in iiſdem fere de bonis agitur. COMITIIS *centuriatis*] de his, & de omni comitiorum genere ſatis in libro de comitijs diſputatum a nobis eſt. quod autē ad huius loci ſententiā attinet: etſi, quid dicatur apertū eſt; verba tamen ex libro III. de legibus recitabo. Priuilegia, inquit, ne irroganto: de capite ciuis, niſi per maximum comitiatū, ne ferunto. & in eodē libro in extremo: Propterea quod neque tributa capitis comitia rata eſſe poſſunt, neque vlla priuilegij. maximū comitiatum pro cēturiatis comitijs poſuit: quod his & maiores magiſtratus mādari, & ſumma quaeque perfici ſolerent. CONSCRIPTA,]priuatim. & occulte, vt ſyngraphae illae cum Byzātis exſulibus, & legatis regijs factae. pro domo ſua. DESCRIPTA.]vnico verbo duas res ſignificat: primum, procurationum, quae dabantur, multitudinem; vbi enim deſcriptio, ibi ordo; & vbi ordo, ibi numerus: deinde, Clodij infinitam licentiam, qui, quaſi vnus omnia teneret, ita, quae cuique vellet, pro ſua libidine deſcribebat. QVAE *prouincia,*]ita omnes contrahendae pecuniae vias peruestigabat, vt prouincias nouas faceret, eaſq. improbis hominibus adminiſtrandas pretio traderet. huc illud ſpectat, quod eſt in ea pro domo ſua: Imperia ſcribebantur noua iuuentuti. REGNVM *aliquod*]vt nouas prouincias, ita noua regna Clodius ad conflandam pecuniam ſtatuebat. AB *ſenatu petebat?*] a Clodio, petebant omnes, non, vt mos erat, a ſenatu pecunia enim, & legationes ſenatus conſulto dabantur; prouinciae vero primum ſenatus conſulto, deinde lege curiata: niſi ſi quis, cum perferri legem curiatam non liceret, eo imperio, quod ſenatus lege Cornelia dabat, contentus, ſuo ſumptu in prouinciam vellet ire. quod pauciſſimi fecerunt. DAMNATIS *de vi*]quos reſtitui leges vetabant, eos reſtituere Clodius cogitabat & apparet, de vi damnatos ſolum vertiſſe: cum dicat, Reſtitutio. ſed capitali de vi eſt intelligendū. nec enim omnis vis capitalis fuit: quod in libro de legibus oſtendimus. CONSVLATVS *petitio*]forte hoc ſignificat in oratione pro domo ſua, cum ait: Imperia ſcribebantur noua iuuentuti. POPVLARI *ſacerdoti*] P. Clodio: qui, vt Plutarchus & alij prodiderunt, libidinis cauſſa ad aras Bonae deae, quaſi ſacerdos eſſet, penetrauit. ridiculum Cicero, quaeſiuit in re turpi. quod ab iis, qui de arte rhetorica ſcripſerunt, non modo conceditur, verum etiam laudatur. πολλάκις, inquit Demetrius, καὶ τὰ μὲν πράγματα ἀτερπῆ ἐστι φύσει, καὶ στυγνά, ὑπὸ δὲ τοῦ λέγοντος γίνεται ἱλαρά.

O R A T I O

HAec gemebant boni, ſperabant improbi, agebat tribunus pl. conſules adiuuabant. hic aliquando, ſetius quam ipſe vellet, Cn. Pompeius, inuictiſſimis iis, qui mentem optimi ac fortiſſimi viri ſuis conſiliis, ac fictis terroribus a defenſione meae ſalutis auerterant, excitauit illam ſuam non ſopitam, ſed ſuſpicione aliqua retardatam cōſuetudinem reip. bene gerendae. non eſt paſſus ille vir, qui ſceleratiſſimos ciues, qui acerrimos hoſtes, qui maximas nationes, qui reges, qui gentes feras atque inauditas, qui praedonum infinitam manum. qui etiam ſeruitia virtute, victoriaq. domuiſſet, qui, omnibus bellis terra marique compreſſis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definiſſet, remp. euerti ſcelere paucorum, quam ipſe non ſolum conſiliis, ſed etiam ſanguine ſuo ſaepe ſeruaſſet: accessit ad cauſſam publicam: reſtitit auctoritate ſua reliquis rebus: de praeteritis queſtus eſt. fieri quaedam ad meliorem ſpem inclinatio viſa eſt. decreuit ſenatus frequēs de meo reditu Kalendis Iun. diſſentiente nullo, referente L. Ninnio, cuius in mea cauſſa numquam fides virtusque contremuit. interceſſit Ligus iſte neſcio qui, additamentū inimicorum meorū.

EXPLANATIO

SERIVS *quam ipſe vellet.*] excuſat Pompeium, quod a principio nefarijs Clodij conſilijs & actis obuiam nõ ierit. vo uiſſet enim obſiſtere; ſed, vt Caeſari ſatisfaceret, ſuorum actorum diſſolutionẽ metuenti, hominem nefarium furere in Ciceronem, atque in ipſa rempublicam paſſus eſt. INVICTISSIMIS] maxime conſules intelligi, poſſumus exiſtimare. nam in Piſonem, Veſtrae fraudes, inquit, veſtrum ſcelus, veſtrae criminationes inſidiarum mearum, illius periculorum, nefarie fictae; &c. EXCITAVIT *illam ſuam*] pro Domo: Excitatus aliquando Cn. Pompeij nimium diu reconditus, & penitus abſtruſus animi dolor ſubuenit ſubito reip. NON *ſopitam,*] non vſque eo ſuam diligentiam & vigilantiam in tuenda republica Pompeius omiſit, vt omnino publicae cauſſae indormiret, ſed vt paullulum conniueret. SCELERATISSIMOS *ciues,*] breui oratione omnes Pompeij laudes percurrit. ſceleratiſſimos ciues appellat, Cn Carbonem Cn. Domitium, Q. Sertorium: quorum vnum in Sicilia, alterum in Africa, tertium Pompeius in Hiſpania vicit. Marcum etiam Brutum, M. Bruti illius, qui C. Caeſari manus intulit, patrem in Gallia ciſalpina occidit. quem ipſum cum tribus ijs, quos nominaui, fortaſſe Cicero ſignificauit. Plutarchus, Valerius. epitome Liuij, alij. acerrimos autem hoſtes, & maximas nationes, non dubito quin intelligat Afros, Gallos, & Hiſpanos: qui odio quodam in populum Romanum impulſi Carbonis & Sertorij partibus haeſerunt. pro lege Manilia. Quod autem ſequitur, Qui reges, qui gentes feras atque inauditas; manifeſte dictum apparet de Hiarba, Mithridate, Tigrane deq. nationibus illis, quas, antea fama minus notas, Pompeius, dum fugientem Mithridatem perſequitur, tranſitum negantes vicit & ad populi Romani ditionem adiunxit. vnde illud in epiſtola quadam ad Atticum: Sampſiceramе quid dices? vectigal te nobis in Antilibano conſtituiſſe, agri Campani abſtuliſſe? epitome Liuij, lib. CI. Plutarchus. PRAEDONVM] Pompeius bellum aduerſus piratas, lege Gabinia ſibi demandatum, vndequinquageſimo die feliciſſime confecit. pro lege Manilia, Plutarchus, & alij QVI *etiam ſeruitia*] ſeruitia re vera non Pompeius, ſed M. Craſſus deuicit. ſed eam laudem Cicero ſaepe ad Pompeium conatur transferre: cum dicat, aduentante Pompeio ſeruilem manum timore conſternatam, nullo labore a Craſſo eſſe deuictam. Teſtis eſt, inquit pro lege Manilia, iterum, & ſaepius Italia: quae cum ſeruili bello taetro periculoſoq. premeretur, ab hoc auxilium abſente expetiuit: quod bellum exſpectatione Pompeij attenuatum atque imminutum eſt, aduentu ſublatum ac ſepultum. & dixit, Etiam: quaſi, contra quam videtur: cum aliter homines exiſtiment; quia ſeruile bellum duce Craſſo confectum eſt. hinc illud libro I. ad Atticũ de Craſſo: Qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus litteris in Pompeiana laude perſtrictus eſſet VIRTVTE *victoriaq.*] non, Virtute, ſeruili bello demonſtrata; aut, Victoria, de ſeruis relata; ſed, Virtute, quam ſuperiore bello, aduerſus Mithridatem & Tigranem geſto, iam oſtenderat Victoriae, quam eo bello conſecutus erat. cuius virtutis victoriaeq. opinione ac fama fractos eſſe, ac perturbatos ſeruili exercitus animos ſignificat; vt deinde Craſſo nõ difficilis victoria fuerit. cur autẽ neque virtutẽ ſine victoria, neque victoriam ſine virtute poſuit, ſed alteram cum altera coniunxit? quia neque ſemper, qui virtute praediti ſunt imperatores, hoſtem vincunt: neque, qui vincunt ij ſemper virtute excellũt. itaque cum virtutem & victoriam nominamus, ſummam & abſolutã laudem exprimimus. alioqui neque virtus imperatoris in bello ſine fortuna, neque fortuna ſine virtute laudatur. DOMVISSET,] caute, nec ſine induſtria poſuit hoc verbum non enim a Pompeio victa ſeruitia: ſed illius aduentu compreſſa debilitataq. ſunt. Viciſſet igitur, aut Debellaſſet, perſpicue falſa erant. Domuiſſet, vt falſum refelli non poteſt. OMNIBVS *bellis*] Africano tranſalpino, Hiſpanienſi Mithridatico. de tribus enim orbis partibus Pompeius triumphauit, victo in Africa Carbone, in Hiſpania Sertorio, in Aſia Mithridate, ORBIS *terrarum terminis*] [illegible]. non enim vniuerſus terrarum orbis, ſed & maior, & nobilior pars imperio populi Romani tenebatur. SANGVINE *ſuo*] cum, bello Sertoriano, Sucronenſi proelio vulnus acceperit. Plutarchus in Sertorio & Pompeio. Appianus lib. I. AVCTORITATE *ſua*] non dixit, poteſtate quia, priuatus erat. eſt enim magiſtratus poteſtas, priuati vero hominis auctoritas. ſic infra, Princeps, inquit, P. Lentulus auctoritate ac ſententia ſua cauſſam ſuſcepit: quia nondum conſulatũ inierat Lentulus, ſed deſignatus erat. L. NINNIO,] tribuno pl. NVMQVAM] nam &, antequam Cicero iret in exſilium, cum alia praeſtitit officia, tum populo perſuaſit vt tamquam in publica calamitate veſtẽ mutaret. hoc apud Dionẽ libro. xxxviii. ſcriptum eſt. idem Ninnius videtur & ad ſenatum de veſtitu mutando retuliſſe. quod ex illis verbis, quae in hac ipſa oratione ſunt. coniicio; Vir incredibili fide, magnitudine animi conſtantia L. Ninnius ad ſenatum de rep. retulit; ſenatuſq. frequens veſtem pro mea ſalute mutandam cenſuit. FIDES *virtuſq.* Fides & virtus propterea dicit; quia pro amico non ſatis eſt velle, niſi audeas; & multos; quibus animus non deeſt, fides & voluntas deficit. CONTREMVIT.] in periculis poetice magis, quam oratorie, dictum nam hoc verbum potius in animalia conuenit: quod ſi dixiſſet, L. Ninniũ, quia fide; ac virtute eſſet ſingulari; numquam in ſua cauſſa contremuiſſe; proprie dixiſſet; non tamen, vt Graeco verbo vtar, [illegible]. propriũ igitur, quo res ſignificatur, omnis tranſlatum, quo ſignificatur ſimul & augetur, vſurpauit. His autẽ tranſlationum quaſi luminibus ſi cuius inter Latinos Ciceronis maxime ſplẽdet oratio. tranſlata porro verba plus habere incredibilitatis, ac plus etiã ad ſignificandum valere, quã propria, ſciendũ eſt. migrant enim in alienum locũ: ex quo libentius tam quã accurrit animus ad nouitatẽ; & quia comparationes & ſimilitudines rẽ plane ſubijciunt oculis

ideo tranſlata, quae nihil aliud quam breues & conciſae ſimilitudines ſunt, vigere magis in oſtendenda re quam propria videntur. ſed de tranſlatione. Cic fam. ep. 17. l. xvi. & in Bruto, Demetrius in illo aureo *περὶ ἑρμηνείας* libello, quē pater meus, reſtituendae antiquitatis cupidus, ante me natum edidit. LIGVS *iſte neſcio qui,*] Aelium Ligurem ſignificat: & in ambigua nominis ſignificatione ludit. nam Ligus & gentis Aeliae cognomen eſt: & hominem in Liguria natum demonſtrat. notat igitur ignobilitatem, cum ait, Ligus iſte neſcio qui. &, Ligus, non ut familiae Romanae cognomen, ſed vt nationis nomen poſuit. ſupra, & pro domo ſua, de haruſpicum reſponſis ADDITAMENTVM] quia cum nouem tribunos pl. ante diſceſſum ſuum Cicero habuiſſet, poſt diſceſſum Ligus iſte ex eo numero defluxit, ſeq. ad Clodij partes addidit.

O R A T I O

Res erat & cauſſa noſtra eo iam loci, vt erigere oculos, & viuere videretur. quiſquis erat, qui aliquam partem in meo luctu ſceleris Clodiani attigiſſet, quocumque venerat, quod iudicium cumque ſubierat, damnabatur. inueniebatur nemo, qui ſe ſuffragium de me tuliſſe confiteretur. deceſſerat ex Aſia frater meus magno ſqualore, ſed multo etiam maiore maerore. huic ad vrbem venienti tota obuiam ciuitas cum lacrimis gemituq. proceſſerat: loquebatur liberius ſenatus: concurrebant equites R. Piſo ille, gener meus, cui fructum pietatis ſuae neque ex me, neque a populo R. ferre licuit, a propinquo ſuo ſocerum ſuum flagitabat; omnia ſenatus reiiciebat, niſi de me primum conſules retuliſſent. quae cum res iam manibus teneretur; & cum conſules prouinciarum pactione libertatem omnem perdidiſſent; qui cum in ſenatu priuatim, vt de me ſententias dicerent, flagitabantur, legem illi ſe Clodiam timere dicebant: cum haec non poſſent iam diutius ſuſtineri, initur conſilium de interitu Cn. Pompeii. quo patefacto, ferroq. deprehenſo, ille incluſus domi tamdiu fuit, quamdiu inimicus meus in tribunatu. de meo reditu octo tribuni promulgarunt. ex quo intellectum eſt, non mihi abſenti creuiſſe amicos, in ea praeſertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos eſſe putaueram, non erant. ſed eos voluntatem ſemper eandem, libertatem non eandem ſemper habuiſſe. nam ex nouem tribunis, quos tunc habueram, vnus me abſente defluxit, qui cognomen ſibi ex Aeliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius eſſe, quam generis, videretur. hoc igitur anno, magiſtratibus nouis deſignatis, cum omnes boni omnem ſpem melioris ſtatus in eorum fidem conuertiſſent, princeps P. Lentulus auctoritate ac ſententia ſua, Piſone & Gabinio repugnantibus, cauſſam ſuſcepit; tribuniſq. pl. octo referentibus, praeſtantiſſimam de me ſententiam dixit. qui cū ad gloriam ſuam, atque ad ampliſſimi beneficii gratiam magis pertinere videret, cauſſam illam integram ad ſuū conſulatum reſeruari; tamen rem talem per alios citius, quam per ſe tardius, confici malebat.

E X P L A N A T I O

QVI *aliquam partem in meo luctu, &c.*] qui de mea pernicie cum Clodio ſenſiſſet. QVOD *iudicium cūque*] ſic & Terentius disiuncte locutus eſt: Cum quibus erat cumq. vna, his ſeſe dedere. DAMNABATVR.] deeſſe verbum ſuſpicor. nā cū duas res propoſuerit, Quocumque venerat quod iudiciū cumque ſubierat: quorū alterū de Clodianis candidatis, alterū de iiſdē aut accuſatoribus, aut reis dictū eſt: conſentaneū erat, vt duobus item verbis ſententiam clauderet, ſic, repudiabatur, & damnabatur. vt & repulſam, & damnationē demonſtraret. in quo ne quis me, inani coniectura ductū, vaticinati & inſanire putet: locū recitabo ex oratione pro domo ſua, qui meā opinionē ſatis, vt opinor, comprobabit. ſic igitur in ea ſcriptū eſt: Itaque cum tu florens ac potens per mediū forū popularis volitares: amici illi tui, te vno amico tecti & beati, qui ſe populo commiſerant, ita repellabantur, vt etiā Palatinā tuā perderent: qui in iudiciū venerant, ſiue accuſatores erant, ſiue rei, te deprecante, damnabantur. Satis ne patet ex his verbis, & de iis, qui magiſtratū peterent, & de iis, qui in iudiciū venirent, Ciceronē intelligere? ibidē, paucis interiectis verſibus, haec ſequuntur: De hac igitur lege dicimus, quae iure rogata videatur: cuius quā quiſque partem tetigit, digito, voce, praeda, ſuffragio; quocumque venit, repudiatus, conuictusq. diſceſſit, Repudiatus, inquit, a populo; conuictus, in iudicio. non temere igitur mutilum eſſe locum ſuſpicamur; & ante verbū, Damnabatur, ſcribendū, Repudiabatur, aut, Repellebatur. vtroque enim verbo eadē de re vſum eſſe Ciceronē in ea pro domo ſua, demonſtratum eſt. INVENIEBATVR *nemo, &c.*] cum enim Clodij amicos a populo repudiari, a iudicibus damnari viderent; negabant omnes ſuffragium ſe tuliſſe in illa rogatione, quam de me Clodius tulerat. EX *Aſia*] minore: quam proconſulari imperio per trienniū rexerat. SQVALORE,] colendi corporis curam omittimus in dolore. inde ſqualor, perculſi animi ſignū. MAERORE.] maerore hic pro animi ſolicitudine maniſeſte poſuit. alibi maerorē ī corpore, dolorē in animo ſignificat, vt ad Atticum in quadam epiſtola: Maerore minui: dolorem non potui, nec, ſi poſſem, vellē. LOQVEBATVR *liberius ſenatus*:] liberius, quam ratio temporum, aut conſulum voluntas ferret. CVI *fructum, &c.*] quia periit ante reditum Ciceronis. NEQVE *a populo R.*] quia, ſi vixiſſet, honores ei potēti populus R. memor pietatis in meo caſu declaratae, ſtudioſiſſime mandaſſet. A PROPINQVO *ſuo*] Piſone conſule. IAM *manibus teneretur*;] metaphora ſumpta ab iis, qui eos, quos fugientes inſecuti erant, aſſecuti, manibus prehenſos tenent. item, inquit, mea res cum in manibus iam eſſet, cum a ſe-

natu & a bonis ſummo ſtudio ageretur;initur conſilium de interitu Cn.Pompeij. PRIVATIM,] a priuatis ſenatoribus,de mea ſalute laborantibus. LEGEM *Clodiam*] in qua caput hoc erat,ne quis de Ciceronis reditu referret,ne quis decerneret,ne diſputaret,ne loqueretur,ne pedibus iret in ſententiã ne ſcribendo adeſſet,poſt reditũ in ſenatu & ad Att. FERRO *deprehenſo,*] in veſtibulo ſenatus,in templo Caſtoris.nã veſtibulũ templi pars fuit. atque hoc aperte in oratione pro Milone ſignificatur his verbis: Comprehenſus eſt in tẽplo Caſtoris ſeruus P. Clodij,quẽ ille ad Cn. Pompeiũ interficiendũ collocarat.extorta eſt confitenti ſica de manibus.caruit foro Pompeius poſtea,caruit ſenatu,caruit publico;ianũa ſe ac parietibus,nõ iure legũ iudiciorumque,texit.& infra: Inſidiator erat in foro collocatus,atque in veſtibulo ipſo ſenatus & in eadẽ infra: Quando illius poſtea ſica conquieuit? haec inſidiata Pompeio eſt. Quẽ locũ exponens Pedianus, Piſone,inquit,& Gabinio conſulibus,pulſo Cicerone in exſuliũ,cũ III.idus Sextilis Pompeius in ſenatũ venit,dicitur, ſeruo P.Clodij ſicã excidiſſe. eaq.ad Gabiniũ conſulẽ delata,dictũ eſt,ſeruo imperatũ a P. Clodio,vt Pompeius occideretur. Pompeius ſtatim domũ redijt,ex eo domi tenus. Et in ea in Piſonem: Deprehenſus cum ferro ad ſenatũ is,quem ad Cn.Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. Dixit, Ad ſenatum,quia deprehenſus erat in veſtibulo ſenatus: vt in ea pro Milone & pro domo ſua, Cn.Pompeium,inquit,foro,curiaq.priuauit,domumq.coniecit. Ex *quo intellectum eſt,&c.*] ſi quis animum in ſententiam diligenter intendat,deeſſe negatiuam particulam intelliget.nam quia de reditu Ciceronis octo tribuni promulgarunt,cum eorum antea ferenti legẽ Clodio interceſſiſſet nemo;poterat aliquis, abſenti Ciceroni creuiſſe amicos,exiſtimare.quod falſum eſſe arguit.non, inquit, mihi amici creuerunt, ſed,cum antea idem pro me voluiſſent,non idem tamen auſi ſunt.& ipſe ſe expotuit.cum infert: Nã ex nouem tribunis.quos tunc habueram,vnus me abſente defluxit.legendum igitur ſic opinor: ex quo intellectum eſt,non mihi abſenti creuiſſe amicos,&c. Ex *Aeliorum imaginibus*] imagines maiorum ſeruabantur,cũ inſcriptione praenominis,nominis,cognominis dicit igitur: Aeliũ, cũ inſcriptiones imaginũ perlegiſſet,inde cognomen Liguris accepiſſe.quo gentẽ Aeliã vſam eſſe iam diximus. quod etſi ob eam cauſſam fecit,vt ab illis Aelijs Liguribus, clariſſimis viris, originẽ videretur ducere:tamen cõtra quã ille putauerat,eueniſſe ait Cicero, vt ex illo cognomine potius ex Ligurina natione,quã ex Aelia gente,putaretur eſſe. PRINCEPS *P. Lentulus*] cõſules enim deſignati primo loco ſententiã dicebãt.qua de re in libro de ſenatu dictũ eſt. AVCTORITATE] quã habebat,& quia magiſtratus geſſerat,& quia conſul erat deſignatus eſt enim in eo,qui magiſtratũ gerit,poteſtas. in eo,qui geſturus eſt,auctoritas.itaque in oratione in Piſonẽ de Q.Metello cõſule deſignato dixit: Ille deſignatus cõſul , cum quidam tribunus pl.ſuo auxilio magiſtros ludorum ludos contra ſenatu cõſultum facere iuſſiſſet,priuatus vetuit,atque id,quod nondũ poteſtate poterat,obtinuit auctoritate.

ORATIO.

HOc interim tempore P.Sextius,iudices, deſignatus, iter ad C. Caeſarem pro mea ſalute ſuſcepit. quid egerit,quantum profecerit, nihil ad cauſſam. equidem exiſtimo ſi ille,vt arbitror, aequus nobis fuerit,nihil ab hoc profectum; ſin iratior, non multum. ſed tamen ſedulitatem, atque integritatem hominis videtis. Ingredior iam in Sextii tribunatum. nam hoc primum iter deſignatus reip.cauſſa ſuſcepit. pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animum Caeſaris a cauſſa non abhorrere. Abiit ille annus. reſpiraſſe homines videbantur, nondum re,ſed ſpe reip.recuperandae.exierunt malis ominibus, atque exſecrationibus duo vulturii paludati: quibus vtinam ipſis eueniſſent ea,quae tum homines precabantur: neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatum in Syria,& cohortes optimas perdidiſſemus. ineunt magiſtratum tribuni pl. qui omnes de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis is,quem homines in luctu irridentes Gracchum vocabant: quoniam id etiam fatum ciuitatis fuit,vt illa ex vepretalis extracta nitedula remp. conaretur arrodere. alter vero non ille Serranus ab aratro,ſed ex deſerto Gauii Olelii horreo,calatis granis,in Calatinos ac Lelios inſitus. ſubito. nominibus in tabulas relatis, nomen ſuum de tabula ſuſtulit,

EXPLANATIO

DESIGNATVS,] in quibuſdam antiquis libris legitur, Iudex deſignatus, ſed mendoſe nam Sextiũ ſignificat Cicero non iudicẽ deſignatũ,ſed tribunũ pl.quod nemini,qui paullo ſit humanior, ignotũ exiſtimo: cũ tribunus pl.fuerit Sextius eodẽ anno,quo P. Lentulus conſul: vt,eodẽ anno deſignatum utrumq. fuiſſe, neceſſe ſit.mẽdi cauſſa fuit,quod,Deſignatus,vnica dictio poſita eſt,magiſtratus nomine praetermiſſo. EQVIDEM *exiſtimo.*] plus eſt in hac periodo artificij,quã fortaſſe aliquis opinetur cũ enim,vt Sextij beneficiũ in ſe maximũ oſtẽderet, quod quidẽ ab hac narratione, & ab ipſa cauſſa alienum nõ erat; poſſet dicere. iter illius in Galliam ad Caeſarẽ magnopere fructuoſum fuiſſe.nõ dicit tamẽ,& de induſtria rẽ implicat,vt neque affirmet.neque neget: callide ſane,& ingenioſe.nã,ſi profeciſſe eo itinere affirmaret; Caeſarẽ ſibi antea fuiſſe inimicum oſtenderet: quod pugnaret cum illis verbis,quae ſupra poſuit, cũ dixit: Ipſe autem Caeſar, quẽ maxime ignari homines

veritatis

veritatis mihi eſſe iratũ putabãt,erat ad portas. Sin profeciſſe Sextium negaret,vel quod iratũ Caeſarẽ nõ inuenerit,vel quod ita iratũ,vt placari nõ potuerit;inanẽ,& inutilẽ illã profectionẽ ſignificaret. cũ igitur ad vtramque partẽ offẽſionẽ videret, quo incurrere,vel ſi affirmaret,vel ſi negaret, cogeretur:ad artẽ confugit;rationemq. vt neque affirmaret,neque negaret,iniuit,hanc ſcilicet, vt dubitatione,quae inter affirmationẽ & negationẽ media eſt,vteretur. dixit igitur, Equidẽ exiſtimo, ſi ille,vt arbitror,aequus nobis fuerit,nihil ab hoc profectum; ſin iratior,nõ multũ. Verũ dubitabit aliquis:cur,cũ Sextij profectionẽ Cicero neque fructuoſam velit oſtendere,neque negare;tamẽ potius in eã partẽ inclinat,vt neget,quã vt affirmet? imminuit enim dubitationẽ,cũ ait,vt arbitror. Reſpõdeo:quia nihilo minus laudatur Sextius,etiam ſi nihil profecerit. voluntas enim ipſa,& ſedulitas laudabilis eſt. Pẽdet autẽ potius Cicero in hanc partẽ,in qua ita Caeſari gratificatur cũ ſibi aequum fuiſſe indicat, vt Sextij tamẽ laudẽ nõ imminuat; quã in eã, in qua, ſi Caeſarẽ iratũ fuiſſe ſignificaret, Sextij quidẽ in ſe beneficiũ augeret,vtilitate profectionis illius demonſtrata,verũ Caeſaris animũ poſſet offendere:cũ in amicitia pręteriti odij commemoratio diſpliceat. SEDVLITATEM,]quod iuerit ad Caeſarem. INTEGRITATEM]quod in,Ciceronem,hoc eſt in ipſam rempublicã,optime fuerit animatus,laborem enim pro eo,quem nõ diligit,nemo fere ſuſcipit. CONCORDIAM *ciuium*]nã ſi cũ Clodio cõſentiret Caeſar,haud paullo plus in reſtituendo Cicerone cõtentionis fuiſſet. cauſſam autem Ciceronis nõ aperte Caeſar iuuit,ne Clodiũ hominem popularẽ, & factioſum, contra ſe irritaret:iuuit tamen,vt illa verba demonſtrant in epiſtola ad Lentulũ: Seſe,quae de mea ſalute egiſſet,voluntate Caeſaris egiſſe,ipſum meum fratrẽ teſtatus eſt. ILLE *annus*.]quo Piſo & Gabinius conſules fuerunt. EXIERVNT]in prouincias euntes, Piſo in Macedoniã,Gabinius in Syriã. VVLTVRII,] Vultures inter infauſti ominis animalia numerãtur. ſic Piſo,& Gabinius,quaſi mali ominis aues,calamitatẽ reipublicae,quae cõſecuta eſt,portendere videbãtur. NEQVE *nos*]ſignificat,nõ ipſis eueniſſe ea,quae homines exeuntibus precabantur,ſed reip,de prouincijs conſularibus,in Piſonẽ,INEVNT *magiſtratum*] IV. Idus Decembris Dionyſius,Liuius. GRACCHVM *vocabant*:] Gracchus & Quinctiae gentis,& Semproniae cognomen fuit. Numeriũ Quinctium, de quo infra mentio fit, ſignificat: & cognomen Gracchi ad irriſionem transfert:quod in homine ſibi inimico,nec alioqui ſatis inſigni, tam honorificum cognomen non libenter agnoſcat. forte autem ille,qui ſe Ti. Graccho natum ſimulabat, ex cognomine occaſionem arripuit, quod Gracchus vocaretur: quamquam non eſſet e Sempronijs,ſed e Quinctijs. appellat enim eum Quinctium ſcriptor libri de viris illuſtribus: & Valerius Maximus duobus libris, III. & IX. ter Equitium nominat: etſi non Valerij ſed librarij mendum puto fuiſſe:cum,Quinctius, non Equitius, videatur legendum. licet Equitiae gentis alibi metio reperiatur, vt in antiquis lapidibus. eundem & Cicero in oratione pro C. Rabirio perduellionis reo Gracchũ vocat. Ex *vepreculis*]Quinctilianus lib. V. de Diminutione legit, Vepreculis. NITEDVLA]venuſte cũ per puſillo animali nitedula Numeriũ comparat,vt cõtemptiſſimum & infimae ſortis hominem ſignificet,qui rempublicam tamen,fato quodam,laeſerit. Nitedula, vel, vt Seruio Honorato placet,nitela,muris exigui genus eſt,rubri coloris. ALTER]emitur. SERRANVS]de Sex. Atilio Serrano loquitur,quem ne putetis,inquit Caio illi Serrano,quem ſerentem dati honores inuenerunt, cui a ſerendo agro cognomen eſt inditum praeſtantiſſimo viro, ſimilem eſſe. non hic ab illo Serrano,cuius cognomen refert, originem ducit: ſed, cum Gauij cuiuſdam Oleli filius eſſet, ab inopi ac vacuo patris horreo in Atiliam familiam per adoptionem tranſijt,quod quaſi iure quodam factum eſt. nam cum in deſerto illo Gauij horreo ita pauca grana eſſent,vt calarentur,hoc eſt voce numerarentur: (paucitas enim menſuram non requirebat:)merito hic eius filius a calatis granis in eam familiam, quae Calatini cognomen habet, inſitus eſt. fuiſſe autem e gente Atilia Calatinos, vetera monumenta declarant. Ac *Lelios*,] Atilios,rectius:e qua gente Calatini fuere. SVBITO, *nominibus in tabulas relatis*.]ſubito,dixit,quaſi nemo ita fore exiſtimaſſet: cum Atilia illuſtri gente Gauius, homo taeterrimus ac turpiſſimus, minime dignus iudicaretur: vel, ſubito, quaſi occulte, & fraude aliqua in Atiliam gentem irrepſerit. IN *tabulas*]quo in libro Gauij nomen,cum praenomine,& cognomine,fuerat; ex eo libro priora nomina ſuſtulit; & repoſuit, Sex. Atilius Serranus. nomina autem hic Cicero dixit,pro praenomine,nomine,cognomine. quo modo & Plutarchus tria nomina dixit eſſe,Marcus,Tullius, Cicero:quorum primum praenomen, alterum nomen, tertium cognomen proprie vocantur. alibi nomen vſurpatur pro familia. NOMEN *ſuum*] Gauius. vel,ſi nomen & hic prolixius accipias, Gauius Olelus cum eo praenomine, quo ante vſus erat, de tabula ſuſtulit.

ORATIO

VEniunt Kalendae Ian. vos haec melius ſcire poteſtis: equidem audita dico: quae tum frequentia ſenatus, quae exſpectatio populi, qui concurſus legatorum ex Italia cuncta, quae virtus, actio, grauitas P. Lentuli conſulis fuerit, quae etiam collegae eius moderatio de me: qui cum inimicitias ſibi mecum ex reip. diſſenſione ſuſceptas eſſe dixiſſet, eas ſe patribus conſcriptis dixit, & temporibus, & reip. permiſſurum, tum princeps rogatus ſententiam L. Cotta, dixit id, quod digniſſimum rep. fuit; nihil de me actum eſſe iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non poſſe quemquam de ciuitate tolli ſine iudicio: de capite non modo ferri, ſed ne iudicari quidem poſſe, niſi comitijs centuriatis: vim fuiſſe illam, flammam quaſſatae reip. perturbatorumq. temporum,

ſentyimpetum faciunt in Fabricium; manus afferunt; occidunt nonnullos; uulnerant multos; uenientem in forum uirum optimum, & conſtantiſsimum, M. Ciſpiũ, tribunum pl. ui depellunt; caedem in foro maximam faciunt, uniuerſiq. diſtrictis gladijs, & cruentis, in omnibus fori partibus fratrem meum, uirum optimum, fortiſsimum, meiq. amantiſsimum, oculis quaerebant, uoce poſcebant.

E X P L A N A T I O

GRAVIVS, *atque ornatius,*] ſententias, & verba ſignificat: quibus eloquentiam definimus. nõ enim eloquens eſt, cuius in oratione aut ſententiarum grauitas, aut verborũ elegantia deſideratur. VT *ſcitis*] quia pars iudicum ſenatores erant, qui tunc affuerant. GAVIANVS:] vetus nomen in anus producebant ij, qui adoptabantur. quod alibi quoque docuimus. SOCER] Cn. Oppius. poſt reditum ad Quirites, & ad Atticum libro. IV. LONGA *nocte*.] menſe Decembri. DIES *pauci*] quia nec a Kalẽdis Ianuarij ad XVIII. Kal. Febr quotidie ſenatum haberi licet, propter dies comitiales; nec vmquam a XIIX. Kal. Febr. ad Kalendas Febr propter legem Pupiam. epiſt. tam lib. I. ad Quinctum fratrem lib. II. CALVMNIA,] cum falſa quaedam ad moram interponendam afferrentur. ſic epiſtola I. ad Lentulum, Calumniam religionis, dixit, cum falſam religionis inductionem ſignificaret. SENATVS *auctoritas*] alibi ſenatus auctoritas dicitur ea, quae ne ſenatus conſultum eſſet, tribunorũ pl: interceſſione factum erat. de quo diximus in libro de ſenatu. hic, ſenatus auctoritas, eſt ſumma voluntas: cum ſenatus conſultum de Ciceronis reditu factũ cunctus ſenatus magnopere vellet. impediebatur autẽ mora; vt, cum Atilius noctẽ ſibi ad deliberandũ poſtulauit ludificatione; vt, cũ promiſit ſe poſtero die moram nullã eſſe facturum, nec tamen, quod promiſerat praeſtitit: calumnia; vt, cũ falſae cauſſae, differendi gratia, pro veris adducerentur. VENIT *conſilij de me agendi dies*.] promulgata enim lege, expectauerat Fabricius, vt trinundinum praeteriret. non enim ante legem ferre licebat. &, Conſilij agendi, dixit, pro populi conuocandi, vt promulgata lex ferretur. proprie enim de creandis magiſtratibus comitia dicuntur; de ſciſcendis legibus, de ciuibus iudicandis, κατα χρηστικῶς: contraq. de legibus, & de ciuibus conſilium proprie vocatur; de magiſtratibus, non item. ſic in ea poſt reditum in ſenatu, Legem, inquit, tribunus pl. tulit, ne auſpicijs obtemperaretur; ne obnunciare concilio, aut comitijs, ne legi intercedere liceret. AVCTOR *hic*,] non Sextius, ſed Fabricius. cum enim dicat Hic nihil progreditur: conſilia expectat inimicorum meorum: haec ad Fabricium pertinere, dubium non eſt: ſi quidem & de eodem paullo poſt illa verba ſubiunguntur: Nullo verbo facto, nulla cõcione aduocata, nulla lege, concitatam nocturnam ſeditionem quis audiuit? QVID *ille*:] de Clodianis dici manifeſtum eſt. accuſatum enim a Milone Clodium quod caedem cum gladiatoribus in foro feciſſet, Dio libro XXXIX. ſcriptum reliquit. & de gladiatoribus, quos Appius praetor Clodio fratri commodauit, infra bis ſignificatur. M. CISPIVM] in oratione poſt reditum in ſenatu legitur, Moſopius: cum legendum ſit, vt quidem ego arbitror, M Ciſpius & in oratione pro Plancio pro, Criſpio, non dubito quin reponendum ſit, Ciſpio: primum, quod Criſpiam familiam inter Romanas nominatam non inueni: deinde, quod, cum In oratione pro Plancio bene de ſe meritum appellet, conuenire hoc in M. Ciſpium, qui tribunus pl. Ciceronis cauſſam tutatus erat, merito videtur: poſtremo, ꝙ, cum in eadem pro Plancio ſimultates eum, quas cum ipſo habuerat, depoſuiſſe dicat, ſuaeq. ſalutis non modo non oppugnatorem, ſed etiam defenſorem fuiſſe; hoc ipſum quoque in Ciſpium optime quadrat: de quo ſic in ea poſt reditum in ſenatu: Quid M. Ciſpius? (ſic enim potius, vt dixi, quam, Moſopius, lego) cui ego ipſi, parenti, fratriq. eius ſentio quantum debeam: qui, cum mea ſententia voluntas eorum in priuato iudicio eſſet offenſa, publici mei beneficij memoria priuatam offenſionem oblitterauerunt. Ciſpiorum familiam alibi nominatam videmus, Neap: & Romae;

O R A T I O

QVorum ille telis libenter in tanto luctu, ac deſiderio mei, non depugnandi, ſed moriendi cauſſa, corpus obtuliſſet ſuum, niſi ſuam uitam ad ſpem mei reditus reſeruaſſet. ſubijt tamen, uim illam nefariam conſceleratorum latronum: & cum ad fratris ſalutem a populo R. petendam deprecandamq. ueniſſet; pulſus e Roſtris, in Comitio iacuit, ſeq ſeruorum & libertorum corporibus obtexit, uitamq. tum ſuam noctis, & fugae praeſidio, non iuris, iudiciorumq. defendit. meminiſtis tum iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, e foro ſpongiis effingi ſanguinem: ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum, aut plebeium, ſed patricium, & praetorium eſſe arbitrarentur: nihilq. neque ante hoc tempus, neque hoc ipſo turbulentiſſimo die criminationis eſſe in Sextium. atqui vis in foro verſata eſt. certe: quando enim maior? lapidationes perſaepe uidimus; non ita ſaepe, ſed nimium tamen ſaepe gladios; caedem uero tãtam, tantos aceruos corporum exſtructos, niſi forte illo Cinnano, atque Octauiano die, quis umquam in foro uidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut conſtantia interceſſoris oritur ſaepe ſeditio, culpa, atque improbitate latoris, commodo aliquo imperitis, aut largitione propoſita; oritur ex concertatione magiſtratuum, oritur ſenſim ex clamore primum, dein de aliqua diſſenſione concionis; uix ſero, & raro ad ma-

diẽdae legis duo genera ſunt, obnunciatio, & interceſſio. vtrumque ponit. SERVASSE *de caelo*] nefas enim erat agi cum populo, cũ de caelo ſeruaretur. vide or. pro Domo, & Phil. 2. ACCEPTAM *gemere poſſet.*] minorẽ, quã accepit. minor enim eſt plaga, cũ obnunciatione, aut interceſſione, quã cũ ui & armis reſpublica vincitur. ita graue vulnus, inquit, illatũ eſt reipublicae, vt ex eo ſtatim occiderit, vt ne gemitũ quidẽ edere potuerit. tralatio a vulnere ad damnũ. IVRE *laeſiſſet.*] nõ quod iure interceſſiſſet, ſed quod intercedens, legitimo & iuſto impedimenti genere vſus eſſet. GLADIATORES *nouitios,*] habuit igitur Clodius nõ eos modo gladiatores, quos ei frater Appius dedit; de quibus iam dictum eſt; ſed eos etiã, quos ipſe ſibi aedilitatis cauſſa comparauit. aediles enim ludos, & munera gladiatoria populo dabant. SVPPOSITOS,] fratrẽ Clodij notat: qui gladiatores emit, nõ tã vt eos, quemadmodum ſimulabat, anno aedilitatis ſuae populo daret, quã vt ad caedem faciendã in forum immitteret ſuppoſitos igitur, per fraudẽ inductos, malo cõſilio paratos: cum aliud Clodius in ſermone oſtenderet, aliud in animo cogitaret. CARCERE *emiſſis*] a tribuno pl. P. Clodio. MAGISTRATVS] Fabricum intelligit. ſupra. & eſt artis oratoriae, numero multitudinis vti pro ſingulari. augetur enim quodã modo res. Ariſtoteles rhetoricorum lib. III. PVRGES?] mendoſa dictio. nam, purgare forum, infamiam non habet. quid ſi, Spurces, vnius litterae adiectione, legas? nam inter G & C, ſi, quo modo veteres ſcribebant, vt maiuſculas conſideres, minimum differt. ſpurcatum autem caeſorum hominum ſanguine forum intelligemus & ad illud; quod ſupra dictum eſt, optime referetur, Meminiſtis e foro ſpongijs effingi ſanguinem. NE *ex eo quidem tempore,*] tempus illud ſignificat, de quo proxime dixit, cum Fabricius de templo deiectus, Ciſpius depulſus, caedes facta maxima. INTERCESSIONEM,] hoc falſum eſt: nam tribuno pl. intercedi a collega leges non vetabant. aut igitur, Interceſſionem, exponendum eſt, non tribunorum pl. ſed reliquorum magiſtratuum: quam tamen opinionem vix probari poſſe crediderim. quando enim tribuno pl. legem ferenti conſulem, aut praetorem, aut vllum omnino magiſtratum, prã ttm, praeter tribunum pl. interceſſiſſe legimus? aut correctione vtẽdum; ut aliquid a uetere ſcriptura non alienum excogitetur. certe, quod ad ſententiã attinet, quã ego in emendandis locis potiſſimũ ſoleo cõſiderare. aliquid uidetur eſſe reponendũ, quod & minus, quã uis, & plus, quã, uerba, ſignificet. CONSVLI:] Metello, legem aliquam ferenti; quam Sextius minus e republica iudicaret. non enim hoc ad Ciceronis cauſſam pertinuit. contra quem nihil egiſſe Metellum in conſulatu, ſatis conſtat. iam enim odium ſuum in Ciceronem reipublicae largitus erat.

ORATIO

QVem cum iacentem, & concisum plurimis vulneribus extremo ſpiritu, exſanguem, & confectũ viderent, defatigatione magis, & errore, quam miſericordia, & modo, aliquando caedere deſtiterunt. & cauſſam dicit Sextius de vi? quid ita? quia viuit. at id non ſua culpa. plaga vna illa extrema defuit: quae ſi acceſſiſſet, reliquum ſpiritum exhauſiſſet: accuſa Lentidium: non percuſſit locum. maledicito Sabino, homini Reatino, cur tam temere exclamarit occiſum. ipſum vero quid accuſas? num defuit gladijs? num repugnauit? num, vt gladiatoribus imperari ſolet, ferrum non recepit? an haec ipſa vis eſt, non poſſe emori? an illa, quod tribunus pl. templum cruentauit? an, quod, cum eſſet ablatus, primumq. reſipuiſſet, non ſe referri iuſſit? vbi eſt crimen, quod reprehenditis? hic quaero iudices: ſi illo die gens iſta Clodia, quod facere voluit, effeciſſet; ſi P. Sextius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet; fuiſtis ne ad arma ituri? fuiſtis ne vos ad patrium illum animum, maiorumq. virtutem excitaturi? fuiſtis ne aliquando remp. a funeſto latrone repetituri? an etiam tum quieſceretis, cunctaremini, timeretis, cum remp. a facinoroſiſſimis ſicarijs, & a ſeruis eſſe oppreſſam, atque occupatam videretis? cuius igitur mortem vlciſceremini, ſi quidem liberi eſſe, & habere remp. cogitaretis; de eius virtute viui quid vos loqui, quid ſentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis?

EXPLANATIO

ERRORE,] quia mortuum putarent. LOCVM.] quem ad inferendam necem percuti oportuit. uel, Loco, ubi opus fuit, uetus enim locutio, loco dicere, loco inſanire. GLADIATORIBVS] qui cum in arena pugnantes populo non ſatisfecerint, laniſta eorum magiſter ceruicem dare iuſſos interficit. TRIBVNVS *pl.*] Sextius. TEMPLVM,] Caſtoris: in quo obnunciauit conſuli.

ORATIO

AT uero ipſi parricidae, quorum effraenatus furor alitur impunitate diuturna, adeo vim facinoris ſui perhorruerant, vt, ſi paullo longior opinio mortis Sextii fuiſſet, Gracchum illum ſuum, transferendi in nos criminis cauſſa, occidere cogitarint. ſenſit ruſticulus non incautus (neque enim homines nequam tacere potuerunt) ſuum ſanguinem quaeri ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulionicam penulam arripuit cum qua primum Romam ad comitia venerat: meſſe corbe contexit: cum quaererent alii Numeri Quinctium, gemini nominis errore ſeruatus eſt. hoc ſcitis omnes, vſque adeo hominem in ſu[...]

quoad ſcitum ſit Sextium viuere. quod niſi eſſet patefactum, paullo citias, quam vellem; non illi quidem morte me tenarii ſui transferre potuiſſent inuidiam in quos putabant; ſed acerbiſſimi ſceleris infamiam grato quodam ſcelere minuiſſent. ac ſi tuus P. Sextius, iudices, in templo Caſtoris animam, quam vix retinuit, edidiſſet: non dubito, quin, ſi modo eſſet in rep. ſenatus, ſi maieſtas populi R. reuixiſſet, aliquando ſtatua huic ob remp. interfecto in foro ſtatueretur. nec vero illorum quiſquam, quos a maioribus noſtris morte obita poſitos in illo loco, atque in Roſtris collocatos videtis, eſſet P. Sextio, aut acerbitate mortis, aut in rep. animo, praeponendus, qui, cum cauſſam, ciuis calamitoſi, cauſſam amici, cauſſam bene de rep. meriti, cauſſam ſenatus, cauſſam Italiae, cauſſam reip. ſuſcepiſſet, cumq. auſpiciis, religioniq. parens obnunciaret, quod ſenſerat; luce, palam, a nefariis peſtibus, in deorum hominumq. conſpectu, eſſet occiſus, ſanctiſsimo in templo, ſanctiſsima in cauſſa, ſanctiſsimo in magiſtratu.

EXPLANATIO

GRACCHVM] Numerium Quinctium Gracchum, quem Clodiani occidere cogitarunt, vt a Sextianis interfectus putaretur. TRANSFERENDI *criminis*] vt ex tribuni pl. morte inuidiam innos concitarent, eam, quam e Sextij morte ipſi metuebant. AD *comitia*] ignobilem, & in agro educatum Numerium ſignificat. GEMINI *nominis*] & hic praenomen Numerij nomen appellat, vt ſupra. ACERBISSIMI *ſceleris*] in occidendo Sextio commiſſi. GRATO *ſcelere*] ſcelus eſſet, Numerium occidere, quia tribunus pl. erat: ſed gratum ciuitati ſcelus, quia ciuis improbus. REVIXISSET,] perijſſe enim videbatur, cum Clodij furor dominaretur. MORTE *obita*] locutio poetis & oratoribus aeque communis nam & ipſe in Phil. IX. & Lucretius, ac Ouidius ita locuti ſunt. IN *Roſtris collocatos,*] apparet, plures ſtatuas eorũ, qui pro republica mortem obierant, in Roſtris fuiſſe: tamen in IX. Philippica vnam Cn. Octauij nominat. nam de quattuor legatis a Larte Tolumnio, Veientum rege interfectis, cum ait, Quorum ſtatuae in Roſtris ſteterunt vſque ad noſtram memoriam: non tum eſſe in Roſtris eorum ſtatuas, ſed aliquot ante annis ſublatas eſſe, videtur indicare. nec dubito, quin tempus ſupra conſulatum Marcellini & Philippi, quo anno Sextius eſt accuſatus, illa verba ſignificent, Steterunt vſque ad noſtram memoriam. quid igitur exiſtimabimus, vnam ne an plures in Roſtris ſtatuas fuiſſe? plures omnino: quando hic de pluribus Cicero meminit & quamquã in Philippica vnam memorat, quae tum fuerit: tamẽ vnico exemplo eum fuiſſe contentũ, cũ pluribus vti, poſſet, credendum eſt. OBNVNCIARET,] conſuli Metello, legem ferenti. SENSERAT;] cum de caelo auſpicaretur. hoc addidit oratorie, vt religionis vim augeret. nam vel ſi nihil ſenſiſſet aduerſum, obnunciabat tamen is, qui de caelo ſeruaſſet Pro domo, negant, inquit augures agi cũ populo fas eſſe, cum de caelo ſeruatur. idem ſignificatur in Phil. 2. LVCE, *palam,*] *ἔμφασις* eſt in ſingulis fere verbis vſque ad finem periodi. quod autem ait, Sanctiſſimo in templo, ſanctiſſima in cauſſa, ſanctiſſimo in magiſtratu; ſatis patet, templum Caſtoris, cauſſam reipublicae, tribunatum pl. ſignificari.

ORATIO

Eius igitur vitam quiſquam ſpoliandam ornamentis eſſe dicet, cuius mortem ornandam monimento ſempiterno putaretis? Homines, inquit emiſti, coegiſti, paraſti. Quid uti faceret? ſenatum obſideret? ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? aedes incenderet? tecta diſturbaret? templa deorum immortalium inflammaret? tribunos pl. ferro e Roſtris expelleret? prouincias, quas vellet, quibus vellet, venderet? reges appellaret? rerum capitalium condemnatos in liberas ciuitates per legatos noſtros reduceret? principem ciuitatis ferro obſeſſum teneret? haec vt efficere poſſet, quae fieri niſi armis oppreſſa rep. nullo modo poterant; iccirco, credo, manum ſibi P. Sextius & copias comparauit. At nondum erat maturum: nondum res ipſa ad eiuſmodi praeſidia uiros bonos compellebat: pulſi nos eramus, non omnino iſta manu ſola, ſed tamen non ſine iſta: vos taciti maerebamini. captum erat forum anno ſuperiore, aede Caſtoris, tamquam arce aliqua, a fugitiuis occupata: ſilebatis. omnia hominum cum egeſtate, tum audacia perditorum, clamore, concurſu, vi, manu gerebantur: perferebatis. magiſtratus templis pellebantur: alii omnino aditu, ac foro prohibebantur: nemo reſiſtebat. gladiatores, ex praetoris comitatu, comprehenſi, in ſenatum introducti, confeſſi, in vincula coniecti a Milone, miſſi a Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. conſtratum caede nocturna: non modo nulla noua quaeſtio, ſed etiam vetera iudicia ſublata. tribunum pl. plus viginti vulneribus acceptis iacentem, moribundũq. vidiſtis: alterius tribuni pl. diuini hominis, (dicam enim, quod ſentio, & quod mecum ſentiunt omnes) diuini, inſigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide praediti, domus eſt oppugnata, ferro, facibus, exercitu Clodiano.

EXPLANATIO

HOMINES *emiſti,*] hoc enim nomine reus erat Sextius, quod in tribunatu magnam armatorum manum circa ſe habuerit. QVID *vti faceret?*] non poteſt Cicero, quod obijcitur, inficiari: ſed

excuſat,

excuſat, atque eleuat, cum dicat Sextium neceſſario feciſſe, vt vitam ſuam praeſidio muniret. quod vt ita eſſe credatur, a poſterioribus arguit. multitudine vſus eſt Sextius in tribunatu. factum, qua de cauſſa vſus eſt? an, vt ſenatum obſideret? ciues indemnatos expelleret? aut aliquid eorum faceret, quae Clodius commiſit? nihil omnino fecit eiuſmodi. non igitur malo conſilio ſed neceſſario praeſidium comparauit. Enumerat autem Cicero Clodii facinora; quia quodam modo rei cauſſa ſubleuatur, cum aduerſariorum deprimitur. SENATVM *obſideret?*] obſeſſum a Clodio ſenatum ſignificat in conſulatu Piſonis & Gabinij; quia vt apud Plutarchum in Ciceronis vita legimus, Clodius, cum armatis ſatellitibus curiam circumſtans, omnia metu repleuerat. CIVES *in lemnatos*] de ipſo Cicerone dictum, vſque ad illud, Templa deorum. nam Clodius Ciceronem expulit indemnatum, bona diripuit, aedes incendit, tecta diſturbauit. TEMPLA *deorum*] templum Nympharum ſignificat. quod incendit Clodius, vt publicae recenſionis memoriam tolleret. pro Milone, & pro Coelio. TRIBVNOS *pl.*] de Q. Fabricio dicit. PROVINCIAS,] Macedoniam Piſoni, Syriam Gabinio, cum ei Ciliciam ante promiſiſſet, Clodius ſua lege dedit. ſupra ter, & pro domo ſua. REGES *appellaret?*] & hoc a Clodio factum, jam dixit. RERVM *capitalium*] Byzantios exſules, quos reſtituit Clodius intelligit. LEGATOS] a Clodio miſſos, vt exſules Byzantium populi Romani nomine reducerentur. PRINCIPEM *ciuitatis*] Cn. Pompeium quem Damio Clodij libertus obſedit. pro domo ſua, & Pedianus. NONDVM *erat maturum:*] vt armis contra ciues improbos viri boni vterentur. cur autem maturum nondum eſſet, cauſſam ſubiungit. NON *omnino manu ſola,*] non a Clodianis tantum operis, ſed & a conſulibus ipſis. TACITI] tamquam oppreſſi, quibus ne queri quidem liceret, Clodiana arma, & conſulum iniuſtam dominationem timentibus. verum ita taciti, vt incluſum animo dolorem maerente vultu ſignificaretis. MAERERAMINI.] paſſiue dixit: quod infrequens admodum eſt. vnicum Matij exemplum apud Varronem libro ſexto de lingua Latina adhuc inuenimus.

Corpora Graiorum maerebat mandier igni.

ANNO *ſuperiore,*] cum tribunus pl. Clodius eſſet, Piſone & Gabinio coſ. AEDE *Caſtoris,*] hac tota de re ſatis plane ſupra dixit his verbis: Iiſdem conſulibus arma in templum Caſtoris palam comportabantur, gradus eiuſdem templi tollebantur, armati homines forum & conciones tenebant. idem in oratione in Piſonem, & in ea pro domo ſua. CVM *egeſtate, tum audacia*] alios enim rei familiaris inopia, alios audacia, & peccandi conſuetudo ad facinus impellit. MAGISTRATVS *templis pellebantur:*] de Q. Fabricio tribuno pl. dicit. ALII *omnino, &c.*] M. Ciſpium tribunum pl. ſignificat. PRAETORIS] Ap. Claudij Pulchri P. Clodij fratris. A. SERRANO:] Sex. Atilio Serrano. tribunus enim pl. alterius tribuni acta poterat reſcindere. FORVM *corporibus &c.*] intelligit id, quod ſupra narrauit. CAEDE *nocturna:*] aliquanto enim ante lucem caedes illa facta eſt, cum Q. Cicero ſeruatus eſt. NOVA *quaeſtio,*] noua quaeſtio eſt, cum ob criminis atrocitatem. noua lege lata, de aliquo quaeritur. quod in cauſſa Milonis ob necem P. Clodij factum eſt. VETERA *iudicia ſublata.*] quia ne veteribus quidem legibus de caede in foro facta quaeſitum eſt. iudicium enim interceſſio Serrani tribuni pl. impediebat. TRIBVNVM *pl.*] manifeſtum eſt de P. Sextio dici. ALTERIVS *tribuni pl.*] Milonem ſignificat. DOMVS *eſt oppugnata,*] ep. 3. lib. IV. ad Att. propterea de vi Clodium Milo accuſauit. infra.

ORATIO

ETta hoc loco laudas Milonem, & iure laudas. quem enim vmquam virum tam immortali virtute praeditum vidimus, qui, nullo praemio propoſito, praeter hoc, quod iam contritam & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, ſummos labores, grauiſſimas contentiones, inimicitiasq. ſuſcepit? qui mihi vnus ex omnibus ciuibus videtur re docuiſſe, non verbis, quid oporteret a praeſtantiſſimis viris in rep. fieri, & quid neceſſe eſſet: oportere hominum audacium, euerſorum reip. ſceleri legibus & iudicijs reſiſtere: ſi leges non valerent, iudicia non eſſent, ſi reſp. vi conſenſuq. audacium armis oppreſſa teneretur, praeſidio & copijs defendi vitam & libertatem neceſſe eſſe. hoc ſentire, prudentiae eſt; facere, fortitudinis; & ſentire vero, & facere, perfectae cumulataeq. virtutis. Adijt ad remp. tribunus pl. Milo de cuius laude plura dicam: non quo aut ipſe haec dici, quam exiſtimari, malit; aut ego hunc laudis fructum praeſenti libenter impertiam, praeſertim eam verbis conſequi non poſſim: ſed quod exiſtimo, ſi Milonis cauſſam accuſatoris voce collaudatam, probaro, vos in hoc crimine parem Sextii cauſſam exiſtimaturos. Adiit igitur T. Annius ad cauſſam reip. ſic, ut ciuem patriae recuperare vellet, reip. tam. ſimplex cauſſa, conſtans ratio, plena conſenſionis omnium, plena concordiae. collegas adiutores habebat. conſulis alterius ſummum ſtudium, alterius animus paene placatus. de praetoribus unus alienus, ſenatus incredibilis uoluntas, equitum R. animi ad cauſſam excitati, erecta Italia.

EXPLANATIO

HOc *loco*] laudauerat, opinor, Milonem Sextij accuſator, quod oppugnatã a Clodio domum defendiſſet Hoc loco, inquit, id eſt cũ de oppugnata domo mentio fit. & eſt imperfecta oratio. deeſt enim, cũ Sextium accuſes. quod abſolute dixit infra. IAM *contritum,*] nemo enim, iudiciũ bonorum tanti facit, vt hoc ad recte agendum praemio ducatur. PERFECTAE *cumulataeq. virtutis.*] in agendo,

agendo, & intelligẽdo perfecta virtus eſt: cũ multi recte agant ſine recto ſenſu; alij, qui recte ſentiũt mẽte tamen, aut alia de cauſa recte nõ agant. ideo fortitudinẽ cũ prudentia coniunctam, perfectam virtutemq́ appellauit. A D I I T *ad remp.*] cum ad reſtituendum Ciceronem incubuit. P A R E M *Sextio tribunum*] quia, ſi laudatur Milo, qui ſuam vitam armis tutatus eſt; non video, cur item Sextius nõ laudetur, qui & ipſe, vim iam expertus, praeſidio ſe muniuit. S I C, *vt ciuem*] mẽdo locus obſcuratur, paulſulum tamen, vt in tenebris, elucet ſententia: eaq́ poſtulare videtur, vt ita corrigatur: Sic, vt ciuẽ patriae recuperare vellet, reipublicae virũ. vt, quemadmodũ cũ patria ciuis, ſic cũ republica vir cõiungatur. haec enim duo nomina vſurpare ſolet Cicero, cũ laudat: vt infra: Cũ omnibus Metellis, tum vero vni, viro fortiſſimo, praeſtantiſſimo ciui, gratiſſimũ fratri ſuo fecit. & oratione I. in Catilinam. Summi viri, & clariſſimi ciues Saturnini, & Gracchorũ, & Flacci, & ſuperiorũ complurium ſanguine nõ modo ſe nõ cõtaminauerunt, ſed etiã honeſtauerunt. & ad Atticũ lib. IV. O uirũ, o ciuẽ Memmiũ & alibi ſaepe. quod autẽ ait, Ciuẽ patriae, de ipſo dici nõ obſcurũ eſt. S I M P L E X *cauſſa,*] quia nihil in ea cauſſa, niſi de ipſa republica, videbatur agi. propterea, vt opinor, ſimplicẽ cauſſam appellat. C O N S T A N S *ratio.*] in mala cauſſa pertinacia dicitur, in bona conſtantia. laudẽ igitur conſtantiae ferebat Milo, cũm in optima cauſſa tuenda perſeueraret. C O L L E G A S] non tribunos pl. omnes, ſed omnes, exceptis duobus, Numerio Quinctio, & Sex. Atilio Serrano ſupra, pro Milone, & in Piſonem. in ea quoque poſt reditũ in ſenatu tribunos pl quorũ opera & ſtudio reſtitutus fuerit, octo commemorat, Milonẽ, Sextium, Ceſtilium, Cispium, Fadium Curium, Mecinium, Fabricium: omittit Numerium, & Serranum qui etſi legi non interceſſerunt, quod tantum ſenatus omniumq. magiſtratuum conſenſum timerent, male tamẽ animatos ad Ciceronem fuiſſe, & antea ſatis patuit, & tũ maxime, quod cũ collegis in ferenda lege non cõſenſerunt. A L T E R I V S *ſummum ſtudium,*] P. Lentuli. A L T E R I V S *animus pene placatus.*] Q. Metelli. qui cũ nec aduerſatus eſt, nec adiuuit, nõ omnino placatus eſſe viſus eſt. poſt autẽ etiam adiuuit. de quo ſic in ea poſt reditum ad Quirites. Hoc duce, (Lentulum conſulem dicit) collega autem eius, clementiſſimo atque optimo viro primo non aduerſante, poſt etiam adiuuante, reliqui magiſtratus paene omnes fuerunt defenſores ſalutis meae. Et in ea in ſenatu; & in Piſonem. V N V S *alienus,*] Appius P. Clodij frater: de quo plane in Piſonem: De me, inquit, cũ omnes magiſtratus promulgaſſent, praeter vnum praetorem, a quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, praeterq. duos de lapide emptos tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit. P. Lentulus conſul de collegae Q. Metelli ſententia. nec dubito, quin, vbi ſcriptũ eſt in oratione pro Milone Septẽ praetores, recte ſcriptũ ſit, contra quã nonnulli exiſtimant, quibus, Nouem reponendũ videtur. octo enim tum fuiſſe praetores, non decem, probauimus in commentario ad Quinctũ fratrem.

O R A T I O

DVo ſoli erant empti ad impediendum: qui ſi, homines deſpecti & contempti, tantam rem ſuſtinere non potuiſſent, ſe cauſſam, quam ſuſceperat, nullo labore peracturum videbat. agebat auctoritate: agebat conſilio: agebat per ſummum ordinem: agebat exemplo bonorum & fortium ciuium: quid rep. quid ſe dignum eſſet, quis ipſe eſſet, quid ſperare, quid maioribus ſuis reddere deberet, diligentiſſime cogitabat. huic grauitati hominis videbat ille gladiator ſe, ſi moribus ageret, parem eſſe non poſſe: ad ferrum, ad faces, ad quotidianam caedem, incendia, rapinas ſe cum exercitu ſuo contulit: domum oppugnare, itineribus occurrere, vi laceſſere, & terrere coepit. non mouit hominem ſumma grauitate, ſummaq. conſtantia: ſed, quamquam dolor animi, innata libertas, prompta excellensq. virtus fortiſſimum virum hortabantur, vi vim, oblatam praeſertim ſaepius, ut frangeret, & refutaret, tanta moderatio fuit hominis, tantum conſilium, ut contineret dolorem, neque eadem ſe re ulciſceretur, qua eſſet laceſſitus; ſed illum, tot iam funeribus reip. exſultantem, ac tripudiantem, legum, ſi poſſet, laqueis conſtringeret. deſcendit ad accuſandum: quis unquam tam proprie reip. cauſſa? nullis inimicitiis, nullis praemiis, nulla hominum poſtulatione, aut etiam opinione id unquam eſſe facturum. fracti erant animi hominis: hoc enim accuſante, priſtinis illius ſui iudicii turpitudinem deſperabat. ecce tibi conſul, praetor, tribunus pl. noua noui generis edicta proponunt: ne reus adſit, ne citetur: ne quaeratur: ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat.

E X P L A N A T I O

DVo *ſoli*] tribuni pl. Numerius & Serranus: qui tamen non interceſſerunt. S V S T I N E R E,] ſi conſilium intercedendi omitterent, quod contra vniuerſum ſenatũ omneſq. magiſtratus pugnare nõ auderẽt, quod ſperare Miloni licebat: cũ, homines deſpectos & cõtemptos in ſuſcepto negocio fortes & cõſtantes fore, nõ admodũ veriſimile videretur. A V C T O R I T A T E:] auctoritas eſt in ijs, quorũ exſtant in rempublicam praeclare facta. qui deinde cum aliquid agunt, recte agere putantur, ob eam, quam de ipſis iam homines perceperunt, opinionem. C O N S I L I O:] non temere, ſed ſapienter: cum in agendo nihil per imprudentiam committeret. P E R *ſummum ordinem:*] auctore ſenatu: qui eſt ordo in ciuitate princeps. B O N O R V M *& fortium ciuium:*] qui cõtra perditos ciues rempublicã fortiter defenderunt. vt Ahala, Naſica, Opimius, Marius. pro Milone. Et bonos, ac fortes dixit; quia neque

que boni. ſi timidi ſint, neque ſtrenui, ſi non boni, reipublicae rationibus vtiles ſunt. ideo ſupra, & ſentire, & facere, perfectae cumulataeq. virtutis eſſe dixit. Qvid *rep*] republica dignum erat, vt is, qui ſceleratiſſimos ciues pro ſalute patriae necarat, ab indigniſſima exſulij fortuna in patriam ſumma cum dignitate reduceretur. Qvid *se dignum eſſet.*] qui antea in rempublicam multa beneficia cōtuliſſet, eius maxime partes videbantur eſſe, vt optimum virum, ſalutarem patriae ciuem, vi pulſum, legib. reſtitueret. Qvis *ipſe eſſet,*] erat enim is, qui & ſperare ſummos honores poſſet, & egregia maiorum facta deberet imitari. Si *moribus ageret,*] ſi more inſtitutoq. omnium ei reſiſteret. ſic pro Cęcina locutus eſt Niſi forte, inquit, hoc rationis habuit, quoniam, ſi facta vis non eſſet, moribus ſuperior in poſſeſſione retinenda non fuiſſet. Descendit *ad accuſandum:*] ſic in Diuinatione locutus eſt: Subito nunc, mutata voluntate, ad accuſandum deſcendere. Habitabant enim in collibus fere: & in foro, quod erat in planitie, iudicia fiebant alibi, Deſcendere in campum. accuſauit autem Clodium Milo, quod caedem in foro cum gladiatoribus feciſſet. lib. xxxix. Hominis:] Clodij. Hoc Milone. Pristini *illius ſui iudicij*] videtur ſignificare, Clodij accuſatorem in aliquo iudicio, pecunia corruptum, praeuaricatum eſſe: cum dicat, hoc enim accuſante vetum, quo in iudicio id acciderit, compertum non habeo. nam, in iudicio de ſacris Bonae deae violatis id factum non eſſe, declarant illa ad Atticum verba libro i. Cum accuſator, tamquam cenſor bonus, homines nequiſſimos reijceret. De inſigni tamen ac noto iudicio videtur loqui, cum dicat Illius ſui iudicij. Consul, *praetor, tribunus pl.*] Metellus, Appius, Serranus. Ne *quaeratur:*] ne res in iudicio cognoſcatur. huc illa pertinent ex oratione poſt Red. in ſen. Primo de vi poſtulauit: poſtea quam ab eodem iudicia ſublata eſſe vidit, ne ille omnia vi poſſet efficere, curauit. Ivdicvm, *aut iudiciorum*] opinor, quia edixerant, ne iudicium vllum ante comitia fieret. vide hac de re Dionem libro xxxix.

ORATIO

Quid ageret vir ad virtutem, dignitatem, gloriam natus, vi ſceleratorum hominum corroborata, legibus iudiciisq. ſublatis? ceruices tribunus pl. priuato, praeſtantiſsimus vir profligatiſsimo homini daret? an cauſſam ſuſceptam affligeret? an ſe domi contineret? & vinci turpe putauit, & deterreri. etiam eripi reiecit: vt, quoniam ſibi in illum legibus vti non liceret, illius vim neque in ſuo, neque in reip. periculo pertimeſceret. Quo modo igitur in hoc genere praeſidii cōparati accuſas Sextium, cum idem laudes Milonem? an qui ſua tecta defendit, qui ab aris, focis ferrum, flammamq. depellit; qui ſibi licere vult tuto eſſe in foro, in templo, in curia; qui vitae praeſidium comparat; qui vulneribus, quae cernit quotidie toto corpore, mouetur, vt aliquo praeſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur; hunc de vi accuſandum putas? quis enim veſtrum iudices ignorat, ita naturam rerum tuliſſe, vt quodam tempore homines, nondum neque naturali, neque ciuili iure deſcripto, fuſi per agros, ac diſperſi vagarentur, tantumq. haberent, quantum manu, ac viribus per caedem, ac vulnera aut eripere, aut retinere potuiſſent? qui igitur primi virtute & conſilio praeſtanti exſtiterunt, ii, perſpecto genere humanae docilitatis, atque ingenii, diſsipatos unum in locum congregarunt, eosq. ex feritate illa ad iuſtitiam atque manſuetudinem traduxerunt. tum res ad communem utilitatem continentes, quas publicas appellamus; tum conuenticula hominum, quae poſtea ciuitates nominatae ſunt: tum domicilia coniuncta, quas urbes dicimus; inuento & diuino & humano iure, moenibus ſepſerant.

EXPLANATIO

Corroborata,] ex impunitate. ſublato enim iudiciorum metu aucta eſt hominū improborū audacia. Svblatis?] hoc totum licet videre in oratione poſt reditum in ſenatu. etiā in epiſtola, Periucundae, ad Lentulū, hoc ſignificat, cū ait: Qui, cū tribunus pl paenas a ſeditioſo ciue per bonos viros iudicio perſequi vellet, exemplum praeclariſſimū in poſterū vindicādae ſeditionis de republica ſuſtulerunt. Etiam *eripi reiecit:*] mendū patet: nec eſt, vnde tollatur. cōſentiunt enim cū impreſſis omnes, quos viderim, veteres libri. video ſane tertium quiddā deſiderari quod referatur ad illud, An cauſſam ſuſceptā affligeret? nā cum dixit, Et vinci, ſpectauit illud, Ceruices daret: cū autē, Deterreri, reſpondit ad illud, Se domi contineret. verum etſi fortaſſe licet ſententiā diuinare; quibus tamen verbis explicetur, apertum non eſt. certe aliquid huiuſmodi congrueret. Et cauſā affligere. Fecit, vt &c. vel. & cauſſam abiicere. eſt tamē haec ex eo genere cōiectura, quod ego minime ſoleo probare; cū inter mendū & correctionē ſimilitudo & tamquā affinitas litterarū non eſt. An *qui ſua tecta defendit,*] ſuſpicor aliquid in hoc verborū ambitu deſiderari. nā cū illa concluſio, Hunc de vi accuſandū putas, ad Sextiū manifeſte pertineat: tamē hęc prima, Qui ſua tecta defēdit, qui ab aris focis ferrum flammamq. depellit, ad Milonē ſine dubio referuntur. quare totum hoc, vt ego ſentio, apte quadraret hoc modo: An, qui ſua tecta defēdit qui ab aris focis ferrum flammamq. depellit, eum laudas: qui autē ſibi licere vult tuto eſſe in foro, in templo, ī curia, qui vitae pręſidiū comparat, qui vulneribus quae cernit quotidie toto corpore, mouetur, vt aliquo praeſidio caput, & ceruices, & iugulū, ac latera tutetur, hunc de vi accuſandū putas? ſi ſic legeretur, perfecta, vt opinor, ſentētia eſſet ſic autē legendū, cū ea, quae a me dicta ratio eſt, declarat, tū ea verba, quae ſupra proxime ſcripta ſunt:

modo igitur in hoc genere praeſidij comparati accuſas Sextium, cum idem laudes Milonem? TOTO *corpore,*] plus viginti vulneribus acceptis. NEQVE *Naturali, neque ciuili iure,*] ius naturae, omnium gentium commune eſt; ius ciuile, particulare ciuitatum ad loci rationem, aut ad hominum ingenia accommodatum. DESCRIPTO,] quaedam enim in legibus ex naturali iure ſcripta ſunt, quaedam ex eo iure, quod ciuium ſententia comprobauit.

ORATIO

Atque inter hanc vitam perpolitam humanitate, & illam immanem nihil tam intereſt, quam ius, atque vis. horum vtro vti nolumus, altero eſt vtendum. vim volumus exſtingui; ius valeat neceſſe eſt, id eſt iudicia, quibus omne ius continetur. iudicia diſplicent, aut nulla ſunt, vis dominetur, neceſſe eſt. haec vident omnes: Milo & vidit, & fecit, vt ius experiretur, vim depelleret. altero vti voluit, vt virtus audaciam vinceret: altero vſus neceſſario eſt, ne virtus ab audacia vinceretur. eademq. ratio fuit P. Sextij, ſi minus in accuſando, (neque enim per omnes fuit idem neceſſe fieri) at certe in neceſſitate defendendae ſalutis ſuae, praeſidioq. contra vim & manum comparando. o dij immortales, quemnam oſtenditis exitum nobis? quam ſpem reip. datis? quotuſquiſque inuenietur tanta virtute vir, qui optimam quamque cauſſam reip. amplectatur, qui bonis viris deſeruiat, qui ſolidam laudem, veramq. quaerat? cum ſciat, illa duo reip. pene fata, Gabinium, & Piſonem, alterum haurire quotidie ex pacatiſſimis, atque opulentiſſimis Syriae gazis innumerabile põdus auri, bellum inferre quieſcentibus, vt eorum veteres, illibataſq. diuitias in profundiſſimum libidinum ſuarum gurgitẽ profundat, villam aedificare in oculis omnium tantam, tugurium vt iam videatur eſſe illa villa, quam ipſe tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat, quo fortiſſimum, ac ſummum ciuem in inuidiam homo caſtus, ac non cupidus vocaret: alterum Thracibus, ac Dardanis primum pacem maxima pecunia vendidiſſe, deinde, vt illi pecuniam conficere poſſent, vexandam his Macedoniam & ſpoliandam tradidiſſe, eundemq. bona creditorum ciuium R. cum debitoribus Graecis diuiſiſſe: cogere pecunias maximas a Dyrrhachinis, ſpoliare Theſſalos, certã Achaeis in annos ſingulos pecuniam imperauiſſe, neque tamen vllo in publico, aut religioſo loco ſignum, aut tabulam, aut ornamentum reliquiſſe: hos ſic illudere, quibus omne ſupplicium, atque omnis iure optimo poena debetur? reos eſſe hos duos, quos videtis?

EXPLANATIO

DISPLICENT,] vel diſplicent ea, quae ſunt; vel omnino non ſunt. VT *virtus audaciam vinceret:*] vt audacem virtute praeditus legibus puniret. NECESSARIO] illatam enim vim vi repellere coactus eſt. SI *minus in accuſando,*] non enim in accuſando Clodio Milonem eſt imitatus, ſed in ſalute ſua defendenda. O DII *immortales,*] cum ciues improbi ſummis honoribus & poteſtatibus fruantur, boni tamquam nocentes accuſentur, quid ſperandum eſt? nihil ſcilicet, non triſte. ALTERVM *haurire*] Gabinium, qui Syriae praeerat. GVRGITEM] gurges, quod immittitur, abſorbet: ſic libidines Gabinij diuitias quamuis immenſas exhauriebant. VILLAM] in Tuſculano: quam Tuſculanum montem vocat in oratione in Piſonem: quod ob altitudinem monti ſimilior, quam villae, videretur. Etiã pro domo: Ad caelum exſtruxit villam in Tuſculano viſceribus aerarij. TVGVRIVM, vt illa villa, cuius nomine ſummum ciuem olim in concione accuſabit, tugurium prae ſua, quam exſtruit, eſſe videatur. TRIBVNVS PL.] conſulibus C. Calpurnio Piſone, & M'. Acilio Glabrione tribunus pl. Gabinius fuit: quod e Plutarcho licet conijcere. FORTISSIMVM, *ac ſummum ciuem*] L. Lucullum puto ſignificari qui, vt in eius vita ſcripſit Plutarchus, villam praeclaram habuit in Tuſculano: quam cum Gabinij villa comparatam, tugurium videri Cicero nunc aſſerit. ſunt etiam haec libro de officiis II. quae Luculli magnificentiam in aedificando declarant: L. Luculli, ſummi viri, virtutem quis? quã multi villarum magnificentiam imitati ſunt? praeterea, Fortiſſimum, ac ſummum ciuem, optime conuenit in Lucullum; qui & bellica laude, & honoribus, atque opibus maxime inter ciues enituit, vt omittã eam rationẽ, quod ob ſimultatẽ, quae iam inde a Syllae teſtamento, vt indicat Plutarchus inter Lucullũ & Pompeium fuit, credibile eſt Gabiniũ Lucullo infenſum fuiſſe, nam Pompeiũ Gabinius ſemper coluit atque obſeruauit: qui etiã tribunus pl. legem tulerit de bello illi aduerſus piratas demandando. CASTVS, *ac non cupidus*] alterum ad corpus alterum ad animum pertinet: qui enim aliena neque attingit, neque appetit, is homo caſtus ac non cupidus recte vocatur: ironia in Gabiniũ, qui omni intemperantia luxuq. diſſolutus ac perditus, quae in alijs vehementer accuſauerat vitia, ijs ipſe vehementer laborabat. ALTERVM] Piſonem, qui Macedoniã regebat. VEXANDAM *Macedoniam*,] hoc eſt quod ait in Piſonẽ: Macedonia cõdonata barbaris. Et ea tamẽ de prouinciis cõſularibus nõ ideo Thraces ait in Macedoniã impetũ feciſſe, vt pecunias, quas Piſoni pro empta pace ſoluerent, maximas cogerẽt, ſed vt, pace antea magno pretio empta, exhauſtas domos replere poſſent, vtroque modo grauiter & cõtumelioſe in Piſonẽ. CIVIVM R.] cũ enim Graeci Romanis ciuib. magnas pecunias deberẽt, Piſoni lege Clodia permiſſũ eſt, vt ius in liberos populos de creditis pecunijs diceret: deinde autem nõ dixit, aut ita dixit, vt bonis ciues R. euerteret. de prouincijs cõſul. pro domo

ſtra, & in Piſonē. DIVISERE] Apolloniatae CC talenta Piſoni Romae dederunt, ne creditas pecunias ſoluerēt. in Piſonē, de Dyrrhachinis aūt, Theſſalis, Achaeis magno auri pōdere a Piſone multatis, aut direptis, mētio fit in ea de prouincijs, & in Piſonē. NEQVE *tamen vllo in publico, aut religioſo loco,*] mirum videtur, cū pecunias maximas cogeret, locis eum publicis, ac religioſis non peperciſſe. Publica loca ſunt, quo patet aditus vnicuique, vt fora, theatra, baſilicae porticus: religioſa, dijs dicata. HOS *duos,*] Sextium, & Milonem, de vireos, Sextiū accuſante M. Tullio Albinouano, vt partim ex epiſtola III. libri II. ad Quinctum fratrem, partim ex oratione in Vatiniū colligitur; Milonem accuſante P. Clodio aedile, vt & hic infra patet, & in oratione in Vatinium, & in Dione libro XXXIX. vtrumque tamen in eodem iudicio affuiſſe crediderim: cum dicat Cicero, Hos duos, quos videtis.

O R A T I O

OMitto iam Numerium, Serranum, Aelium, qui ſquilias ſeditionis Clodianae. ſed tamen hi quoque etiam nunc volitant, vt videtis: nec, dum vos de vobis aliquid timebitis, illi vmquam de ſe pertimeſcent. Nam quid ego de aedile ipſo loquar? qui etiam diem dixit, & accuſauit de vi Milonem. neque hic tamen vlla vmquam iniuria adducetur, ut eum tali virtute, tantaq. firmitate animi ſe in remp. fuiſſe paeniteat: ſed, qui haec vident, adoleſcentes quonam ſuas mentes conferent? ille, qui monimenta publica, qui aedes ſacras, qui domos inimicorum ſuorum oppugnauit, excidit, incendit, qui ſtipatus ſemper ſicariis, ſeptus armatis, munitus indicibus fuit. quorum hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinoroſorum concitauit, & ſeruos ad caedem idoneos emit. & in tribunatu carcerem totum in forum effudit, volitat aedilis, accuſat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exſultantem repreſſit: hic, qui ſe eſt tutatus ſic, vt in priuata re deos penates ſuos, in rep. iura tribunatus, auſpiciaq. defenderet; accuſare eum moderate, a quo ipſe nefariae accuſatur, per ſenatus auctoritatem non eſt ſitus. nimirum hoc illud eſt, quod de me potiſſimum tu in accuſatione quaeſiſti, quae eſſet noſtra natio optimatium: ſic enim dixiſti. rem quaeris praeclaram iuuentuti ad diſcendum, nec mihi difficilem ad perdocendum. de qua pauca iudices dicam: &, vt arbitror, nec ab vtilitate eorum, qui audient, nec ab officio noſtro, nec ab ipſa cauſſa P. Sextii abhorrebit oratio mea.

E X P L A N A T I O

NVMERIVM, *Serranum, Aelium,*] primi duo tribuni pl. fuerunt cōſulibus Lentulo & Metello, quo anno Cicero reſtitutus eſt: tertius anno ſuperiore, cum Cicero pulſus eſt, conſulibus Piſone & Gabinio. ſupra. TIMEBITIS,] tacite iudices hortatur ad puniendos Clodianorum ſcelerum ſatellites. numquā, inquit, eorū arrogantia, atque audacia reprimetur, niſi vos, obiecto metu, fortiter in iſtā manum hominum perditorū irruentes, rempublicā a nefario dominatu vindicetis. nunc, quia languetis, quod fortaſſe vos mei caſus memoria timidos reddit; iſti volitant, quaſi ea, quae improbe agendo meriti ſunt, nihil extimeſcant. AEDILE *ipſo*] P. Clodio. hinc apparet, vt alia praetermittam, hanc orationem conſulibus Marcellino & Philippo habitam eſſe. nā Clodius eo anno aedilis fuit, vt vel vna de haruſpicum reſponſis oratio demonſtrat. ACCVSAVIT *de vi*] hic Accuſauit, infra vero, Accuſat, dicit: quia & iā acta res erat, & in Quirinalia dilata fuerat, indeq. in nonas Maias. eſt enim accuſatus Milo, ante quā Sextius poſtularetur: & tamen, abſoluto iā Sextio, reus adhuc fuit, re dilata: vt in libro II. ad Quinctū fratrē epiſtola 3 & 6. ſcriptū eſt. accuſatus autē eſt de vi: quod eum beſtiarijs obſediſſe rempublicam dicebant. in Vatiniū: Dio autē lib. XXXIX. Clodium ait Miloni diem dixiſſe ijs de rebus, quas ipſe commiſerat. MONIMENTA *publica.*] opinor intelligi porticū Catuli, de Cimbricis manubijs exſtructam: quam Clodius, quia cum Ciceronis domo coniungebatur, euertit. AEDES *ſacras,*] templum Nympharum; de quo iam diximus. INIMICORVM] M. Tullij, Quincti fratris, Milonis. ad Atticum lib. VI. INDICIBVS] quorum corrupto indicio, bonos viros in iudicium vocare conſueuerat. PEREGRINAM *manum*] fortaſſe ex Etruria conductam pro Milone. CARCEREM *totum*] homines audacia perditos Clodius in tribunatu carceribus liberauit. quos ſignificauit Cicero, cū dixit, Cum ſicarijs e carcere emiſſis. HIC,] Milo. DEOS *penates*] domū ſuā, a Clodio oppugnatā. AVSPICIAQ.] contra quae Clodius haberi comitia aedilicia voluerat, Milone reſiſtente: ep 3. lib. IV. ad Att. PER *ſenatus auctoritatem*] ſupra, non a ſenatu prohibitū eſſe Milonē dixit, ne Clodium accuſaret, ſed a conſule, praetore, tribuno pl. qui mentionem vllam iudicum aut iudiciorum a quoquam fieri, propoſitis edictis, vetuerunt. ſed credendum eſt, edicta illa prius in ſenatu: ſententijs dictis, eſſe comprobata. nam in epiſtola, Periucundae, ad Lentulum, cum ait, Impunitatem eſt eorum ſententijs aſſecutus, qui, cum tribunus pl. poenas a ſeditioſo ciue per bonos viros iudicio perſequi vellet, exemplum praeclariſſimum in poſterū vindicandae ſeditionis de republica ſuſtulerunt; non ſignificat Clodiū ſententijs iudicū eſſe abſolutū: nō enim iudiciū illud, quo Milo tribunus pl. Clodiū de vi accuſauit, factū eſt: ſed ſenatorū ſententijs eſſe decretū ne cauſſam prius diceret, quā habita comitia eſſent. quibus cū aedilis eſſet Clodus deſignatus, inſtitutam accuſationē Milo perſequi noluit, opinor ne plebem offenderet, cum ei, cui magiſtratum ipſa mandaſſet, perniciem quaerere videretur. NIMIRVM, *hoc illud eſt,*] non ſatis patet, quo modo hoc ad ſuperiora pertineat: & tamen

diſiunctum eſſe non poteſt: cum dicat Cicero, Hoc illud eſt forte: quia Miloni Clodium accuſare per ſenatus auctoritatem non licuerat, accuſator Sextij inde arrepta occaſione, quaeſiuit a Cicerone; qui eſſent optimates illi quos ipſe & Sextius iactarent; cum ſenatus, impedienda Milonis accuſatione, ſuam in Clodium voluntatem ac ſtudium declaraſſet. Officio *noſtro*,] qui defendimus.

ORATIO

DVo genera ſemper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui verſari in rep. atque in ea ſe excellentius gerere ſtuduerunt: quibus ex generibus alteri ſe populares, alteri optimates & haberi, & eſſe voluerunt. qui ea, quae faciebant, quaeque dicebant, multitudini iucunda eſſe volebant, populares: qui autem ita ſe gerebant, vt ſua conſilia optimo cuique probarentur, optimates habebantur. quis ergo iſte optimus? quis? de numero ſi quaeris, innumerabiles; neque enim aliter ſtare poſſemus. ſunt principes conſilij publici: ſunt, qui eorum ſectam ſequuntur: ſunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: ſunt municipales ruſticiq. Romani: ſunt negocia gerentes: ſunt etiam libertini optimates. numerus, vt dixi, huius generis late & varie diffuſus eſt: ſed genus vniuerſum (vt tollatur error) breui circumſcribi, & definiri poteſt. omnes optimates ſunt, qui neque nocentes ſunt, nec natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti. eſto igitur, vt hi ſint, quam tu nationem appellaſti. horum, qui voluntati, commodis, opinioni in gubernanda rep. ſeruiunt. defenſores optimatium, ipſiq. optimates grauiſſimi, & clariſſimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. quid eſt igitur propoſitum his reip. gubernatoribus, quod intueri, & quo curſum ſuum dirigere debeant? id, quod eſt praeſtantiſſimum, maximeq. optabile omnibus ſanis, & bonis, & beatis, cum dignitate ocium. hoc qui volunt, omnes optimates; qui efficiunt, ſummi viri, & conſeruatores ciuitatis putantur. neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, vt otio non proſpiciant; neque vllum amplexari ocium, quod abhorreat a dignitate.

EXPLANATIO

ISte *optimus*?] rectius opinor, iſte optimas? cum de optimatibus ſermo ſit. ſic lib. 1. de rep. apud Nonium quomodo iudicatur iſte optimas? doctrina, artibus, ſtudijs. Conſilii *publici*:] ſenatus. ſic enim eum appellat in epiſtola quadam ad Ap. Pulchrum. Quibus *patet curia*:] non enim omnium ordinum hominibus in ſenatum aditus eſt, ſed ijs tantum, qui neque libertini ſint, & DCCC milia poſſideat. municipibus autẽ, & ruſticis, & negocia gerentibus, de quibus proxime loquitur, patere curiam non dicit: quia municipales in municipijs viuunt, ſuiſq. legibus vtuntur; ruſtici ſenatorium cenſum non habent: negocia gerentes, quia quaeſtum aperte curant, non valde honorati. maximorum igitur ordinum homines dixit, qui optima condicione ſunt in ciuitate. ſic infimi ordinis homo, qui obſcure ſortis eſt. Natura *improbi*.] hos a nocentibus diſtinguit: quia multi peccant, & re nocentes ſunt, cum natura tamen improbi non ſint. Furioſi,] auget vitium. qui enim & nocentes ſunt, & natura improbi, poſſunt a furore abeſſe: addit igitur id, quo peſſima fit improbitas. Malis *domeſticis*] egeſtas enim facile homines ad facinus impellit. Impediti.] maximum eſt ad praeclare agendum impedimentum rei familiaris inopia. vnde illud, Non facile emergunt, quorum, virtutibus obſtat Res anguſta domi. Nationem] quo verbo quaſi per contemptum accuſator vſus erat. Appellaſti.] poſt hoc verbum ſequebantur haec. Qui & integri ſunt, & ſani, & bene de rebus domeſticis conſtituti. quae non leguntur in libro manuſcripto, nec, vt accuratius conſideranti facile patebit, neceſſaria ſunt: videntur enim ex eo genere, quae gloſſemata appellantur, quae in veterum libros quam multa irrepſerint, notum eſt. Gubernatoribus,] gubernare de nauigantibus proprie dicitur, de rempublicam adminiſtrantibus [illegible]. & eſt verbum ad inducendam metaphoram accommodatum. quia vſu paene proprium factum eſt. hoc enim verborum genere facile a proprijs ad tranſlata deducimur: cum ad diuerſa coniungenda medium quiddã requiratur. Sanis, *& bonis: & beatis*,] tribus modis idem dixit, primum: Neque nocentes. nec natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti: deinde, Sanis, & bonis, & beatis: ſolet enim eos beatos appellare, qui diuitijs abundant extra egeſtatis incommoda conſtituti. Cum *dignitate ocium*.] vt & magiſtratus conſequantur, &, ne quid in republica contra veteres mores ac leges nouetur, diligenter animaduertant. Efficiunt,] qui & recte ſentiunt, &, quod ſentiunt, re praeſtare poſſunt.

ORATIO

HVius autem ocioſae dignitatis haec fundamenta ſunt, haec membra, quae tuenda principibus, & vel capitis periculo defendenda ſunt, religiones, auſpicia, poteſtates magiſtratuum, ſenatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iuris dictio, fides, prouinciae, ſocij, imperii laus, res militaris, aerarium. harum rerum tot, atque tantarum eſſe defenſorem, & patronum, magni animi eſt, magni ingenii, magnaeq. conſtantiae. etenim in tanto ciuium numero magna multitudo eſt eorum, qui aut propter metum poenae, peccatorum ſuo-

rum

rum conſilii: nouos motus conuerſioneſq. reip. quaerant. aut qui, propter inſitum quendam animi furorem, diſcordiis ciuium, ac ſeditione paſcantur; aut qui, propter implicationẽ rei familiaris, communi incendio malint, quam ſuo, deflagrare. qui cum auctores ſunt, & duces ſuorum ſtudiorum, vitiorumq. nacti, in rep. fluctus excitantur: vt vigilandum ſit iis, qui ſibi gubernacula patriae depoſcerunt; enitendumq. omni ſcientia, ac diligentia, vt, conſeruatis iis, quae ego paullo ante fundamenta, ac membra eſſe dixi, tenere curſum poſſint, & capere ocii illum portum, & dignitatis. hanc viam, iudices, ſi aut aſperam, atque arduam, aut plenam eſſe periculorum, aut inſidiarum negem, mentiar; praeſertim cum id non modo intellexerim ſemper, ſed etiam praeter ceteros ſenſerim.

EXPLANATIO

RELIGIONES,] vt ea quae ad Deos pertinent, ſtudioſe ſeruentur. AVSPICIA,] recte poſt religiones auſpicia poſuit. nam & ipſa deorum a voluntate pendent: nec omitti & negligi poſſunt, quin ſimul religio deſeratur. POTESTATES *magiſtratuum*,] ſeruanda enim ſunt iura magiſtratuum: vt tantum poſſint, quantum eis a legibus tribuitur. FIDES,] ne quid vtilitatis cauſſa praeter fidem committamus. de officiis lib. II. SOCII,] qui nobis tuendi ſunt: etſi non a magiſtratibus noſtris, ſicuti prouinciae, regantur. QVI *aut propter metum*] in tres partes diuiſa ſententia eſt. prima nocentes ſignificat, altera furioſos, tertia malis domeſticis impeditos quae hominum genera ab optimatium numero iam excluſit. IMPLICATIONEM *rei familiaris*,] egeſtatem ſignificat: in qua qui ſunt, eos appellari latine & eleganter, malis domeſticis impeditos, non bene de rebus domeſticis conſtitutos, ſupra cognoſcitur. hic autem, cum dicat, Implicationem rei familiaris, difficultatibus rei familiaris implicati, recte de eodem hominum genere dicemus. TENERE *curſum*] metaphorae initiũ fecit in cõmuni verbo, Vigilandũ; deinde ſubiunxit, gubernacula; quod eſt translatũ illud quidẽ, vſu tamen ita tritũ, vt paene propriũ videatur: deinde, cũ quaſi viam muniiſſet, apertã tranſlationem induxit.

ORATIO

MAioribus praeſidiis & copiis oppugnatur reſp. quam defenditur; propterea quod audaces homines & perditi nutu impelluntur, & ipſi etiam ſponte ſua contra remp. incitantur: boni neſcio quo modo tardiores ſunt, & principiis rerum neglectis, ad extremum ipſa denique neceſſitate excitantur: ita, vt nonnunquam cunctatione ac tarditate, dum ocium volunt etiam ſine dignitate retinere, ipſi vtrumque amittant. propugnatores autem reip. qui eſſe voluerunt, ſi leniores ſunt, deſciſcunt; ſi timidiores, deſunt: permanent illi ſoli, atque omnia reip. cauſſa perferunt, qui ſunt tales, qualis pater tuus, M. Scaure, fuit; qui a C. Graccho vſque ad C. Marium ſeditioſis omnibus reſtitit; quem nulla vnquam vis, nullae minae, nulla inuidia labefecit; aut qualis Q. Metellus, patruus matris tuae: qui cum florentem hominem in populari ratione L. Saturninum cenſor notaſſet; cumq. inſitiuum Gracchum contra vim multitudinis incitatae cenſu prohibuiſſet; cumq. in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare vnus noluiſſet; de ciuitate maluit, quam de ſententia, dimoueri: aut, (vt vetera exempla, quorum eſt copia digna huius imperii gloria, relinquam, ne ex eorum aliquem, qui viuit, nominem) qualis nuper Q. Catulus fuit: quem neque periculi tempeſtas, neque honoris aura potuit vnquam de ſuo curſu, aut ſpe, aut metu, dimouere. Haec imitamini, per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quaeritis. haec ampla ſunt, haec diuina, haec immortalia: haec fama celebrantur, monimentis annalium mandantur, poſteritati propagantur.

EXPLANATIO

LEVIORES,] non admodũ fortes. DESCISCVNT;] a reipublicae cauſſa: ſuſceptã defenſionem abiiciunt. DESVNT:] volunt quidem, ſed prae timore non aggrediuntur. ILLI *ſoli*] tria facit hominum genera, de republica recte ſentientium: vnum eorum, qui pro communi commodo labores & pericula ſubeunt; quia tamen virtute non magna ſunt, non permanent in incepto: alterũ eorũ, qui metu deterriti a contentione abſtinent: tertiũ eorũ, qui omnia pro ſalute reipublicae & ſuſcipiunt, & perferunt. PATER *tuus*.] M. Scaurus, princeps ſenatus: cuius in tuenda republica conſtantiã declarat etiam in ea pro C. Rabirio, his verbis: Cũ armatus M. Aemilius, princeps ſenatus, in Comitio cõſtitiſſet: qui cum ingredi vix poſſet; non ad inſequendũ ſibi tarditatẽ pedum, ſed ad fugiendum impedimento fore putabat. Eundem in ea pro Scauro, quae integra non extat, cuſtodem reipublicae vocat. M. SCAVRE] apud hunc, vt opinor, praetorẽ Sextii cauſſam Cicero agebat. nã & infra: Ex te, igitur, Scaure, potiſſimũ quaero. Quod ad praetorẽ potius, quam ad iudicẽ, videtur eſſe dictum. praeterea, ſi quis cũ Pediano ſupputet praetorẽ hoc anno fuiſſe reperiet. ait enim Pedianus, accuſatũ eſſe Scaurũ L. Domitio Ahenobarbo & Ap. Claudio Pulchro coſ. cũ Sardiniã prouinciã pro praetore anno proximo adminiſtraſſet. annus autẽ, qui Domitii & Claudii conſulatũ proximus anteceſſit, fuit is, quo conſules Pompeius & Craſſus fuerunt. quod ſi ſtatim poſt praeturam iuit Scaurus in

Sardiniam: quod & veriſimile eſt & a Pediano videtur indicari, cum ait, Ex praetura prouinciam Sardiniam obtinuit: neceſſe eſt praetorem fuiſſe Marcellino & Philippo coſ. quo anno habita pro Sextio haec oratio eſt. hi enim ante Pompeium & Craſſum conſulatum geſſerunt. tribus igitur cõtinentibus annis fuit Scaurus primo praetor Marcellino & Philippo coſ. ſecundo Sardiniae rector, Pompeio & Craſſo, tertio reus Ahenobarbo & Pulchro. In hac ſatis explorata ratione quiddam tamen eſt, quo valde conturbor. nã in hac ipſa oratione infra ludos a Scauro aedile datos Piſone & Gabinio coſ. Cicero ſignificat. & ab aedilitate biennio praetura diſtat. quod cum ita ſit: qui poteſt his conſulibus praetor Scaurus eſſe. AD *C. Marium*] quem ſextum conſulatum gerentem hortatus eſt, vt contra Saturninum tribunum pl. & Glauciã praetorem libertatem legeſq. manu defenderet: protinuſq. arma ſibi afferri iuſſit: quibus allatis, vltima ſenectute cõfectum corpus induit: ſpiculoq. innixus ante fores curiae conſtitit. Q. METELLVS,] ſatis oſtendunt ea, quae ſequuntur, de Numidico dici. patruus autem fuit Scauri matris hoc modo: M. Scaurus, ille ſenatus princeps, vxorem habuit Caeciliam Metellam: e qua Scaurum hunc, quem appellat Cicero, filium ſuſcepit. patet hoc ex Plinij libro XXXVII. cap. 5. haec L. Metelli pontificis maximi, filia fuit, vt a Plutarcho in Sulla, & a Cicerone ipſo in oratione pro hoc Scauro habita traditum eſt: quem Numidici Metelli fratrem fuiſſe, etiã ſi exemplis non probetur, hic tamen Ciceronis locus plane declarat. poſt obitum Scauri, nupſiſſe eam L. Sullae, qui dictaturam armis cepit, & ſponte depoſuit, tum ij, quos nominaui, ſcriptum reliquere. tum etiam ex Pediano licet cognoſcere. ait enim, Scauro, quem de repetundis accuſatũ Cicero defendit, vitricum Sullam fuiſſe, Scaurique fratrem ex eadem matre Fauſtum fuiſſe, etiam quem ciuili Caeſaris, & Pompeij bello periſſet Suetonius tradit. geminos enim peperit Caecilia, Fauſtũ, de quo diximus, & Fauſtã, quae Milonis vxor fuit. CENSOR *notaſſet,*] notatum tamen alter cenſor, Metelli collega reſtituit: non enim ſenatu moueri paſſus eſt. teſtis Appianus lib. I. collegã autẽ in cenſura Q. Metelli Numidici opinor fuiſſe C. Metellum Caprariũ, Metelli Macedonici filiũ. hoc ex Velleij Paterculi verbis conijcio: ait enim duos Caepiones fratres germanos cenſuram ſimul geſſiſſe, duos autẽ poſtea Metellos nõ germanos fratres, ſed patrueles. porro Numidicũ, & Caprariũ, fratres patrueles fuiſſe, antiquarũ familiarũ, de quibus librum inſtituimus, obſeruatio, demonſtrabit. de filijs autẽ Macedonici cur Caium potius, quam Quinctum, aut Luciũ, aut Marcum, (quattuor enim fuere) cum Numidico cenſorem fuiſſe exiſtimem, ea ratio facit, quod Quinctus, & Lucius, ille cum Geta hic cum Ahenobarbo ante Numidici cenſuram, cenſores fuere. Caium autem cenſoriũ fuiſſe ex duabus Ciceronis poſt reditũ orationibus plane cognoſcitur. INSITIVVM *Gracchum*] C. Quinctium Gracchum: qui ſe Ti. Gracchi filium ſimulabat eſſe. quo mendacio plebem vſque eo decepit, atque induxit, vt tribunus pl. deſignatus ſit: cũ tamẽ e Firmio Piceno, obſcuriſſima ſtirpe, atque adeo ſeruili ſanguine genitus eſſet. ſic enim Cicero in ea pro C. Rabirio ſignificat, cum ait: Armatus eſſet cum Saturnino C. Glaucia, C. Saufeius, etiam ille ex compedibus atque ergaſtulo Gracchus. & Valerius Maximus monſtrum appellat libro IX. cap. vltimo. praenomen Caij tribuit illi Florus, nomen Quinctij auctor de viris illuſtribus. IN *eam legem,*] L. Saturnini tribuni pl. de qua ſupra meminit. Q. CATVLVS,] filius eius qui cum C. Mario conſul fuit. NVPER] periſt enim poſt conſulatum Ciceronis, poſt reditum in ſenatu. de hoc etiam Plutarchus, & alij. AVT *ſpe, ac metu,*] ſpe honorũ, metu periculorum: quod iam dixit, Neque periculi tempeſtas, neque honoris aura. PROPAGANTVR.] non breui temporis definiuntur ſpatio, ſed ita producuntur, vt ad poſteritatem perueniant.

O R A T I O

Eſt labor, non nego: pericula magna, fateor:
Multae inſidiae ſunt bonis, veriſſime dictum eſt:
Sed te id, quod multi inuideant, multiq. expetant,
Inſcitia ſit, inquit, poſtulare, ſi tu laborem ſumma cum cura efferas nullum. idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues. Oderint, dum metuant. praeclara enim illa praecepta dederat iuuentuti. ſed tamen haec via, haec ratio reip. capeſſendae olim erat magis pertimeſcenda, cum multis in rebus multitudinis ſtudium ad populi commodum ab vtilitate reip. diſcrepabat. tabellaria lex ab L. Caſſio ferebatur: populus libertatem agi putabat ſuam: diſſentiebant principes, & in ſalute optimatium temeritatem multitudinis, & tabellae licentiam pertimeſcebant. agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo: fortunae conſtitui tenuiorum videbantur. nitebantur contra optimates, quod ea diſcordiam excitari videbant; &, cum locupletes poſſeſſionibus diuturnis mouerentur, ſpoliari remp. propugnatoribus arbitrabantur. frumentariam legem C. Gracchus ferebat: iucunda res plebi R. victus enim ſuppeditabatur large ſine labore: repugnabant boni, quod & ab induſtria plebẽ ad deſidiam auocari putabant, & aerarium exhauriri videbatur. multa etiam noſtra memoria quae conſulto praetereo, fuerunt in ea contentione, vt popularis cupiditas a conſilio principum diſſideret. nunc iam nihil eſt, quod populus a delectis, principibuſq. diſſentiat: nec flagitat rem vllam, neque nouarum rerum eſt cupidus: & otio ſuo, & dignitate optimi cuiuſque, & vniuerſae reip. gloria delectatur. itaque homines ſeditioſi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R. concitare poſſunt, quod plebs perfuncta grauiſſimis ſeditionibus ac diſcordiis, otium malle videatur, conductas habent conciones; neque id agunt, vt ea dicant, aut ferant, quae illi velint audire, qui in concione ſunt: ſed pretio ac mercede perficiunt, vt, quicquid dicant, id illi velle audire uideantur.

EXPLANATIO

MVLTAE *inſidiae*] Iouis filium, Aeacũ fortaſſe Accius poeta induxit ſuis liberis haec praecipientem: quae Cicero & hic: & in oratione pro Plancio ad ſuam ſententiã accommodat. Accij vero vt haec eſſe exiſtimo, facit illud, quod ſequitur, Oderint dũ metuant: quod Cicero eiuſdẽ poetae dicit eſſe. porro id ex Accij tragoedia, Atreo, vt opinor, ſumptũ eſſe, oſtendit Anneius Seneca libro de clementia II quod officiorũ libro I. plane cognoſcitur. vſurpantur & Philippica I. EXCIPERENT] improbi, cũ pro eorũ ſenſu ac voluntate ſcriptũ legunt, arripiunt, & memoria tenent, atque etiã imitatione vſuq; comprobant, itaque, quod Accius de Atreo dixerat, ab improbis hominibus auide eſt exceptũ. PRAECLARA] excuſat poetam, qui dixerit Oderint, dũ metuant: quod eſt ad confirmandas improborũ ciuiũ mentes aptiſſimum dictũ. ſcripſit, inquit, hoc, quia ſcripſerat iam illa, Multae inſidiae ſunt bonis, & quae ſequuntur. non enim verebatur, vt in eo, quod Atreũ dicentẽ facit, iuuentuti noceret, quam vtiliſſimis ac ſaluberrimis illis praeceptis, ex Aeaci perſona prolatis iã imbuerat. AD *populi commodum*] ad ſuum ipſius commodũ. Popularẽ enim hic vſurpat Cicero pro ea multitudine, quae ſenatui & optimatibus aduerſatur. TABELLARIA *lex*] vt populus non, vt antea, voce, ſed per tabellas de ciuibus ſententiã ferret. quattuor leges tabellariae fuerunt, Gabinia Caſſia, Papiria, Coelia libro III. de legibus IN *ſalute optimatium*] cum aliquis de numero optimatiũ a populo iudicaretur, cũ de ſalute optimatiũ in iudicio ageretur. primus enim L. Caſſius populo tabellã dedit in iudicio. dederat biennio ante Gabinius in creandis magiſtratibus. LICENTIAM] maior enim eſt licentia, vbi per tabellas ſententiae feruntur. AGRARIAM] ne quis vltra quingẽta iugera poſſideret. quod aliquãdo lege Licinia cautũ erat. Plutarchus, Appianus, Velleius, epitome Liuij: in qua pro, quingẽta iugera mẽdoſe legitur, decẽ iugera. errato cauſſam praebuit antiquae notae D ignoratio. MOVERENTVR,] quas enim poſſeſſiones cõtra legẽ Liciniã, quae multis ante Tiberiũ annis quingẽtorum iugerum numerum definierat, locupletes homines tenebant, eas Tiberij lege tenuioribus tradere cogebãtur. FRVMENTARIAM] vt frumentũ ſemiſſe & triente populo daretur. epitome Liuiana, Velleius, Plutarchus. hanc legem mox & L. Saturninus & poſtea Ciceronis aetate P. Clodius tulit. ſupra. SINE *labore*:] vt etiam ſi plebs inerti ocio tempus cõſumeret, ei tamẽ, vnde viueret, nõ deeſſet. AERARIVM *exhauriri*] cũ frumentũ publicũ, cuius venditione quotannis in ærariũ magnae pecuniae inferebantur, plebi gratis dari lex Gracchi iuberet. NOSTRA *memoria*.] Marij & Sullae tẽporibus. nã deinde plebs a partibus aut non diſſenſit, aut ſine ſeditione diſſenſit. A *conſilio principum*] a ſenatu ab optimatibus. A *delectis*] a delectis in ſummum ordinem, a ſenatu, qui de vniuerſa ciuitate pro cuiuſque virtute ac meritis a cenſoribus legi ſolitus erat CONDVCTAS] mercede coactas: quãdo ſua ponte plebs ad eas cõciones, quae a turbulẽtis ac ſeditioſis tribunis pl. habẽtur, coire nõ vult.

ORATIO

NVm vos exiſtimatis, Gracchos, aut Saturninum, aut quemquam illorum veterum, qui populares habebantur, vllum vnquam in concione habuiſſe conductum? nemo habuit. ipſa enim largitio, & ſpes commodi propoſiti ſine mercede vlla multitudinem concitabat. itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebant illi quidẽ apud graues & honeſtos homines, ſed populi iudicijs, atque omni ſignificatione florebant. his in theatro plaudebatur: hi ſuffragijs, quod contenderant, conſequebantur: horum homines nomen, orationem, vultum, inceſſum amabant. qui autem aduerſabantur ei generi, graues & magni homines habebantur; ſed valebant in ſenatu multum, apud bonos viros plurimum; multitudini iucundi non erant; ſuffragijs offendebatur ſaepe eorum voluntas; plauſum vero etiam ſi quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccaſſet, pertimeſcebat. attamen ſi qua res erat maior, idem ille populus bonorum auctoritate maximè commouebatur. nunc, niſi me fallit, in eo ſtatu ciuitas eſt, vt, ſi operas conductorum remoueris, omnes idem de rep. ſenſuri eſſe videantur. etenim tribus locis ſignificari maxime populi R. iudicium, ac voluntas poteſt, concione, comitiis, ludorum gladiatorumq. conſeſſu. quae concio fuit per hos annos, quae quidem eſſet non conducta, ſed vera, in qua populi R. conſenſus perſpici poſſet? habitae ſunt multae de me a gladiatore ſceleratiſſimo: ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer: nemo illum foedum vultum aſpicere, nemo furialem vocem bonus audire poterat. erant, erant illae conciones perditorum hominum neceſſario turbulentae.

EXPLANATIO

POPVLI *iudiciis*.] iudiciũ ſuũ in magiſtratu mãdando populus oſtẽdit. SIGNIFICATIONE] cũ in theatris populares ciues ingrediebãtur, populus ad beneuolentiã ſignificandã plauſum dabat. quod autẽ Cicero dixit. Iudicijs atque omni ſignificatione, proxime ſe ipſe exponit, cũ infert. His in theatro plaudebatur: hi ſuffragijs, quod contenderant cõſequebantur. APVD *bonos viros*] diſtinguit a ſenatu bonos viros: vt oſtendat, etiam in populo fuiſſe, qui recte de republica ſentirent. Eo-

RVM

RVM *voluntas;*] cum aut ipſi, aut eorum propinqui, aut amici, magiſtratu petentes, repulſam ferebãt. NE *quid peccaſſet,*] ſolidam laetitiam ex eo plauſu non capiebant, ſed tenuẽ & ſuſpicione diminutã verebantur enim, ne qua re antea populi voluntatem offendiſſent. TRIBVS *locis*] in foro, in campo Martio, in theatro. in foro enim conciones habebantur, munus gladiatoriũ dabatur, ludi interdum fiebant: in campo comitia, & conciones, in theatro ludi. GLADIATORES] P. Clodio. gladiatores enim homines audaces, & facinoroſi; a quibus natura & factis Clodius minime differebat. NECESSARIO] quia conducta concio erat hominũ perditorũ: qui cum pretium ac mercedem accepiſſent, concionanti de me Clodio aſſentiri cogebantur. erant igitur eae cõciones neceſſario turbulentae.

ORATIO

Habuit de eodem me T. Lentulus conſul concionem; concurſus eſt populi R. factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia conſtitit: egit cauſſam ſumma cum grauitate copiaq. dicendi, tanto ſilentio, tanta approbatione omnium, nihil vt vnquam videretur tã populare ad populi R. aures accidiſſe. productus eſt ab eo Cn. Pompeius, qui ſe non ſolum auctorem meae ſalutis, ſed etiam ſupplicem populo R. exhibuit. huius oratio & pergrauis, & grata concioni fuit. ſic contendo, nunquam neque ſententiam eius auctoritate, neque eloquentiam iucunditate fuiſſe maiorem. quo ſilentio ſunt auditi de me ceteri principes ciuitatis? quos idcirco non appello hoc loco, ne mea oratio, ſi minus de aliquo dixero, ingrata; ſi ſatis de omnibus, infinita eſſe videatur. cedo nunc eiuſdem illius inimici mei de me eodem ad verum populum in campo Martio concionem. quis non modo approbauit, ſed non indigniſſimum facinus putauit, illum, non dicam loqui, ſed viuere ac ſpirare? quis fuit, qui non eius voce maculari remp. ſeq. ſi eum audiret, ſcelere aſtringi arbitraretur? Venio ad comitia, ſiue magiſtratuum placet, ſiue legum. leges videmus ſaepe ferri multas. omitto eas, quae feruntur ita, vix vt quini, & hi ex alia tribu, qui ſuffragium ferant, reperiantur. de me, quem tyrannum atque ereptorem libertatis eſſe dicebat, in illa ruina reip. dicit ſe legem tuliſſe. quis eſt, qui ſe, cum contra me ferebatur, iniſſe ſuffragium cõfiteatur? cum autem de me eodem ex S.C. comitijs centuriatis ferebatur; quis eſt, qui non profiteatur ſe affuiſſe, & ſuffragium de ſalute mea tuliſſe?

EXPLANATIO

PRODVCTVS *eſt*] quia priuatus tunc erat Pompeius: neque concionem habere cuiquam priuato licebat, niſi a magiſtratu produceretur. hoc in noſtris antiquitatibus. QVIS *non modo approbauit,*] locutio Ciceroni vſitata, pro eo, quod eſt, Quis, non dico approbauit, &c. COMITIA,] comitia & de magiſtratibus, & de legibus dici, hic planum eſt. dicuntur & de iudicijs, vt in libro de comitijs demonſtrauimus. VIX *vt quini.*] plurimus in hoc eſt Cicero, vt probet, id, quod dixit, in eo ſtatu eſſe ciuitatem, vt ſi conductorum remoueantur operae, omnes idem de republica ſentiant. probauit iam exemplo concionum. nunc idem & legibus nititur confirmare. Conſideretur, inquit, ea lex, quae de meo reditu lata eſt. conferatur, non dico cum ijs legibus quae ſic feruntur, ita infrequens populus adeſt, vix vt quini in tribu ſuffragium ferant; ſed cum ea, quam de mea pernicie Clodius tulit. quod autem adiungit, Et hi ex alia tribu, notat populi non modo infrequentiam, ſed etiam confuſionem. EX S. C. *comitiis cẽturiatis,*] lex Clodij neque ex S. C. neque comitijs centuriatis lata erat, ſed contra voluntatem ſenatus tributis comitijs, in foro: ea vero, quam de reducendo Cicerone P. Lentulus conſul tulit, ex S. C. comitijs centuriatis in campo Martio. quam diſſuaſiſſe P. Clodiũ opinor ex eo quod dictum eſt proxime: Cedo nunc eiuſdem illius inimici mei, de me eodem ad verum populum in campo Martio concionem. ſuadere enim & diſſuadere leges, antequam ferrentur, non modo magiſtratibus, verum etiam priuatis hominibus licebat. quod in libro de legibus copioſe oſtendimus.

ORATIO

Vtra igitur cauſſa popularis debet videri; in qua omnes aetates ciuitatis, omnes ordines vna conſentiunt; an in qua furiae concitatae tamquam ad funus reip. conuolant? an, ſicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus, viro clariſſimo, atque optimo, & ordine equeſtri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamento confecit: id erit populare? eſt enim homo iſte populo R. deditus, nihil vidi magis. qui, cum eius adoleſcentia in ampliſſimis honoribus ſummi viri L. Philippi vitrici florere potuiſſet, vſque eo non fuit popularis, vt bona ſolus comeſſet. deinde ex impuro adoleſcente & petulante, poſteaquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philoſophorum regulam perduxit, Graeculum ſe atque otioſum putari voluit, ſtudio litterarum ſe ſubito dedit. nihil ſane a te iuuabatur anagnoſtae, libelli etiam pro vino ſaepe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, copiae deficiebant: itaque ſemper verſabatur in ſpe rerum nouarum, otio, & tranquillitate reip. conſeneſcebat. ecquae ſeditio vnquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis ſeditioſus, cui ille non familiaris? ecqua turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit vnquam bono? bene dixit? immo, quem fortem & bonum ciuem non petulantiſſime eſt inſectatus? qui vt credo non libidinis cauſſa, ſed vt Plebicola videretur,

libertinam

libertinam duxit vxorem. is de me ſuffragium tulit: is affuit: is interfuit epulis & gratulationibus parricidarum. in quo tamen eſt me vlcus, cum illo ore inimicos eſt meos ſuauiatus: qui quaſi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipſam cauſſam eſt mihi inimicus, quia nihil habet.

EXPLANATIO

VTRA *igitur cauſſa* interpretis officium eſt, ſi modo, quas ſuſcepit partes, eas cũ laude ſuſtinere vult, tria conſiderare, verba, ſententiam ſententiae cauſſam, hic, ſi verba tantum conſideres; & quid ſingula ſignificent, & quam ſententiam efficiant, omnibus intelligere facile eſt. ſin autem, quo ſententia referatur, & quid Cicero ſpectauerit, indagamus: fortaſſe non eadem ratio eſt, nec ſimiliter omnes intelligunt. quare pro eorum commodo, qui non admodum in litteris acute vident, viſum eſt vt totam rem paullo latius explicarem. Ciuium duo genera Cicero iam dixit eſſe, optimates, & populares. de optimatium numero & erat ipſe & haberi volebat: Clodius popularis putabatur, contendebat Clodius, ſe non eſſe minus optimatem, quam Ciceronem: Cicero contra, ſe popularem magis eſſe, quam Clodium. argumento Clodius hoc vtebatur, quod Milo qui ei diẽ dixerat, accuſationem perſequi per ſenatus auctoritatem prohibitus erat. itaque dixerat accuſator Sextij: Quae eſt iſta veſtra natio optimatium; cum ſenatus, in quo principes optimatium ſunt, Clodio contra Milonẽ ſtuduerit? Cicero nihil ad hoc reſpondit: quia neque id eſſe factum negare poterat; neque, iniuria eſſe factum, dicere: quod in altero manifeſta veritas obſtabat; in altero ſenatũ reprehendere nolebat. quoniam igitur primum eſt in contentionibus iudiciarijs, obiecta refellere; alterũ, obijcere quod refelli ab aduerſario nõ poſſit: primũ nõ attingit, ob ea, quae iã dixi: obijcit autẽ Clodio, vt quaſi parẽ gratiam referat, non eſſe populares eos, quos operae cõductorũ ſequantur, ſed eos, quibus integer populus faueat. probat hoc quinque argumẽtis. primũ ſumit a concionibus, alterũ a legibus, tertiũ a magiſtratibus, quartũ a ludis, quinctum a gladiatoribus. huius vniuerſae argumentationis duas partes iam abſoluit, eã, quae ad conciones, & eã, quae ad leges pertinet. ad ſingula argumenta concluſionem non apponit: quia non vbique neceſſe eſt: cũ ex ijs, quae dicuntur, facile iudices, quae cõcluſio ſequatur, ipſi per ſe poſſint intelligere. cõcluſiones tamẽ, quia vim quãdã addant orationi, tribus argumentis apponit, poſt leges, poſt magiſtratus, poſt gladiatores; primã & ſecundã particulares, tertiam vniuerſalẽ, quae ad argumenta omnia, quae quinque eſſe diximus, pariter ſpectet. verum, quia declarandae artis negocium ſuſcepimus, non alienum eſt, in ipſo cõcluſionum vſu quae ratio ſeruetur, oſtendere. nihil enim eſt ad eloquentiam vtilius, quam duorũ perfectiſſimorum oratorum ingenia ex vtriuſque ſcriptis conſiderare; eamq. putare eſſe rectiſſimam diſerte ornateq. loquendi regulam, qua illi, ſiue naturae praecipuo quodam munere, ſiue diligentia ſtudioq. adiuti, cũ cauſſas agerent, vſi ſunt. Concludit igitur Cicero primũ interrogãdo, cũ ait: Vtra igitur cauſſa popularis debet videri; In qua omnes aetates ciuitatis, omnes ordines vna cõſentiunt; an in qua furiae cõcitatae tamquã ad funus reipublicae cõuolant? deinde affirmãdo his verbis: Videtis igitur populũ ipſum, vt ita dicã, iã nõ eſſe popularẽ; qui ita vehementer eos, qui populares habẽtur, reſpuat: eos autẽ, qui ei generi aduerſantur, honore digniſſimos iudicet. poſtremo interrogãdo, hoc modo: Videtis ne igitur, quantũ inter populũ Romanũ & concionẽ interſit? dominos concionũ omni odio populi notari; quibus autẽ cõſiſtere in operarũ concionibus nõ liceat, eos omni populi Romani ſignificatione decorari? harũ triũ concluſionum primam video a ſenſu communi eſſe ductam. nam totum illud, Vtra igitur cauſſa, & quae ſequuntur, ita dictũ videtur, quaſi omnes homines popularẽ eſſe Ciceronis, non Clodij, cauſſam iudicaturi ſint. Alteram concluſionẽ, itemq. tertiam a perſona iudicum ſumptam eſſe conſtat. ſed hoc inter eas differre iam oſtendi, quod ſecũda per affirmationem, tertia per interrogationem fit. placet enim, vt in pictura, ſic in oratione varietas. poſſumus igitur, ſi doctrinã ex obſeruatione volumus efficere, concluſionem tamquam genus in tres partes diuidere, in vnam, quae eſt a ſenſu communi; alteram, a perſona iudicum; tertiam, a perſona noſtra. primae duae Ciceronis exemplis, proxime recitatis, manifeſtae ſunt: tertia teſtimonio non indiget. in eam enim vel ſine artificio noſtra ſponte incidimus: vt ſi quis, diuitijs cum virtute comparatis, poſt argumenta in vtramque partem allata, ita concludat: eſt igitur diuitijs virtus anteponenda. ſed ſiue a ſenſu communi, ſiue a perſona iudicum, ſiue a noſtra concludimus orationem aut affirmatione, aut interrogatione, aut negatione terminari neceſſe eſt: affirmatione ſic: Videtis igitur Clodiũ non eſſe popularem: interrogatione hoc modo, Videtis ne igitur Clodiũ nõ eſſe popularẽ? negatione ſic: Non eſt igitur vt Clodium popularẽ eſſe poſſitis exiſtimare. Pariterq. a ſenſu communi tribus modis concludemus: Facile igitur eſt omnibus intelligere, Clodium nõ eſſe popularẽ: Quis igitur Clodiũ eſſe popularem dixerit? Nemo igitur eſt, cui popularem eſſe Clodiũ liceat exiſtimare. Et a perſona noſtra eadem ratio eſt: Clodius igitur popularis non eſt: Clodiũ igitur eſſe popularem putabo? Non igitur, popularem eſſe Clodium, exiſtimabo. Atque haec de concluſione ſatis ſint. TAMQVAM *ad funus reip.*] ſignificat, Clodij conciones eſſe funera reipublicae: quod in iis nihil, niſi de interitu reipublicae, agatur. & recte, furiae cõuolant: quod volare furias poetae dicunt. recte etiam, Concitatae: nihil enim placidum aut temperatũ in Furias cadit. rectiſſime vero, Furiae ad funus conuolant: quod nihil iucundum aut laetum furiae diligunt. operas igitur Clodianas, ad reipublicae perniciem libentiſſime coeuntes, vere & proprie furias appellauit. GELLIVS,] is, quem Cicero in oratione in Vatinium nutriculã ſeditioſorũ nominat: quod ſeditiones libenter fouerer,

atque

atque aleret. dixit & hic teſtimonium in Sextium FRATRE] L. Gellio: qui cum Cn. Lentulo conſul, cum eodem cenſor fuit, & in cenſura C. Antonium, qui deinde conſulatum cum Cicerone geſſit, ſenatu mouit. Pedianus in commentario orationis contra competitores. pro Cluentio. Idem deberi Ciceroni ciuicam coronam in ſenatu dixit, quod eius opera Catilinae coniuratio patefactā eſſet, ac vindicata. in oratione in Piſonem, & Gell. lib. v. c. 3. OPTIMO *conſule*] quem locum hic habet, Conſule. cum Gellius multis ante annis conſul fuerit? equidem ſuſpicor de mendo, eo magis quod antiquus liber Caroli Sigonij, iuuenis eloquentiae doctrinaeq. laude praeſtantis, has duas dictiones non habet quaeſi retinēdae ſunt, alteram mutarem, & pro, Conſule, reponerem, Ciue: vt, Viro, ad res geſtas; Ciue, ad voluntatem ſenſumq. de republica referatur. & fere virum & ciuem Cicero in laude coniungit, vt libro IV. ad Atticum, Ouirum, o ciuem Memmium: poſt reditum in ſenatu, Quid ego de praeſtantiſſimo viro T. Annio dicam? aut quis de tali ciue ſatis digne vnquā loquatur? pro Plācio: Quid dicam? C. Virgilio tali ciui, & viro, beneuolentiam in me, memoriā communium temporum pietatem, humanitatem, fidem defuiſſe? ORDINE *equeſtri*,] qui eques R. erat, is ſi nondū in ſenatū peruenerat, ordinis equeſtris dicebatur eſſe: ſi ſenator factus erat, ſenatorij. erant igitur duo fratres Gellij, alter ex ordine equeſtri, quia nondū ampliorē ordinem erat aſſecutus: alter, etſi equum publicū haberet, a nobiliori tamen ordine, quem adeptus erat, hoc eſt a ſenatorio, nominabatur. nō enim poſterior ordo prioris auferebat inſignia, ſed ad equum publicū, & annulū, quae equeſtris ordinis erant, addebat latū clauum, hoc eſt tunicā purpureā qua ſoli ſenatores vtebantur. itaque Claudium Neronē, & Liuiū Salinatorē, cū non modo ſenatores, verum etiam cēſores eſſent, vtrumque tamen habuiſſe publicum equum, eoq. alterum ab altero in cenſur[…]e priuatum, legimus apud Liuium lib. x. ORNAMENTA *confecit:*] quadringenta millia nummum [..]aec enim ad equeſtrem dignitatē ornandam neceſſaria erant. quod ſi cui minus eſſet, eques eſſe nō poterat. itaque Horatius:

Si quadringentis ſex ſeptem milia deſunt,
Plebs eris.

& in epiſtola ad D. Brutum libro x. de equite Romano neſcio quo; qui magna rei familiaris detrimenta paſſus, vix quadringēta milia poſſidebat: Equeſtrē, inquit, dignitatē vix ſuſtinet. nec ad aliā ſententiā, vt quidē ego exiſtimo, ſpectat ille locus in oratione pro Plācio: Quidē equeſtrē ſplēdorē incolumē a calamitate iudicij retinere potuiſſet ſignificat enim, M. Seiū, iudicio damnatū nō exiſtimationis modo iacturā feciſſe, verū etiā ex ea multa, quā ei iudices dixerant, de ſuis fortunis tantū amiſiſſe, vt infra cenſum quadringentorū milliū redactus ſit. Seiū, inquit, cui, praeter exiſtimationē, equeſtis quoque ordinis dignitatem iudicij calamitas abſtulit, populus tamen M. Piſoni, homini nobiliſſimo, innocentiſſimo, eloquentiſſimo, in honoris petitione praepoſuit. Quaeritur autē hic, nec iniuria, qui poteſt Gellius equeſtris ordinis nomē retinere. ſi ornamēta cōfecit? iā enim & ex Horatio, & ex ipſo Cicerone probatū eſt; qui equeſtri cenſu nō eſſet, hoc eſt, qui quadringenta millia nō haberet, eū in equeſtri ordine locum nō habuiſſe. Ad hanc dubitationē ſuppeditat facile, quod reſpondeā, antiquitatis obſeruatio. primū illud dicimus: equites equeſtri loco a cenſore motos eſſe, vel ob tenuitatē, vel ob culpā. Gellius ob tenuitatē mouēdus erat: ideo tamē moueri nō poterat, quia detrimentū illud rei familiaris poſt conditū luſtrū fecerat. vt, etiā ſi quadringēta millia poſſidere deſijſſet, in equeſtri tamē ordine eo vſque permanere poſſet, donec cenſores creati cuiuſque rē aeſtimarent, eq. cenſu ſenatores, equites, iudices vel in ordine quemque ſuo ac loco retinerent, vel eijcerent. IDERIS *populares*] an, inquit, quia legē ferēti, aut cōcionāti Clodio Gellius adeſt, propterea popularē legē, aut cōcionē dicemus? POPVLO *R. deditus*.] iocari videtur in Gellij cognomē: nā Poplicola vocabatur. Dio lib XXXVII. L. PHILIPPI] hominis eloquentiſſimi, de quo in libro de claris oratoribus, in tertio de oratore in oratione pro Quinctio. SOLVS *comeſſet*.] quo modo igitur popularis; cū hoc nomē in eos cōueniat qui benefici, ac liberales in populū ſunt? IMPVRO, *& petulante*,] ob libidines, & impudentiā. laudatur enim maxime in adoleſcente caſtitas, & pudor. IDIOTARVM] hominū imperitorū, qui vulgarē quandā, ſine modo, viuēdi rationē ſequūtur: quibus Cicero philoſophos hic opponit; quod hi, a doctrina inſtructi ac temperati exquiſitū quoddā vitae genus accurate ſeruant. DIVITIIS] cū, diuitijs conſumptis, regulā philoſophorū imitari coepiſſet. miror autē, cur diuitias, & regulā quaſi antitheta Cicero poſuerit: quando & in diuitijs regula licet uti, nec alterum ab altero neceſſario ſeiungitur praeterea, cur, A b idiotarū diuitijs? nō & ſapientes multi, atque eruditi diuitijs abundant? mutationem in Gellio notat, & ait: vixit primū, vt idiotae ſolent, deinde, vt philoſophi; hoc eſt, primū luxurioſe, ac diſſolute, deinde moderate, & parce. velim igitur, vt paria paribus reſpondeant, ita legi, ſic tamē, ſi quid adiuuant veteres libri: Poſtea quā rē paternā ab idiotarū nequitijs ad philoſophorū regulā perduxit. GRAECVLVM] graecarū litterarū ſtudioſum, ſcientiae cupidū omnis enim tunc a graecis litteris doctrina petebatur: cum Latina lingua nondum exculta diſciplinis eſſet. OCIOSVM] qui enim ſe ad literarum ſtudia contulerunt, ocio delectantur. SVBITO] cū antea nihil eiuſmodi cogitaſſet abſumptis enim paternis bonis, a libidine, ac nequitia ſubito ſe ad litteras conuerit. A TE *iuuabatur*,] Ate, ſincerū nō eſt. Poſſet ita corrigi, Nihil ſane adiuuabatur. Alij legunt, Attae iuuabant anagnoſtae: quā recte, ipſi viderint. Octauius meus reponendū putat, A re iuuabātur. veritas autē a libris antiquis petenda. nā nobis indicare corrupta loca ſatis eſt coniecturis neque plane confidimus, neque omnino tamē diffidimus. ſunt enim non nullae ita non dubiae. vt, qui obtuſa prorſus ingenij acie non ſit, in ijs primo adſpectu veritatem poſſit agnoſcere. SPE *rerum nouarum*,] res nouas quaerunt, qui veterē male

perdiderunt:

perdiderunt: vt quando de ſuo non habent, vnde viuant, de alieno rapiant. CONSENESCEBAT.] mature cõſeneſcunt, quos animi curae ſollicitudineſq; macerant. inde conſeneſcere dicimur ex ijs rebus, quarũ moleſtiſſima cogitatio ſenilẽ nobis pallorẽ ac maciẽ quotidie magis inducit. NON *libidinis cauſſa*.] ironia: nam plane libidinis cauſſa libertinã ab eo vxorẽ eſſe ductã ſignificat. PLEBICOLA] quaſi nobiles mulieres contempſerit, ſtudio quodam in plebẽ. nã ex infima plebe libertini fuerunt, vtpote qui libertatẽ paullo ante eſſent adepti ideo in vrbanis tribubus, qui ignobiliores erãt, cenſebantur. *In quo tamen*] ſua cuique tribuenda laus eſt. correxit hunc locũ ex ingenio, quo excellit, multis abhinc annis Octauius Pantagathus, homo eruditiſſimus, omniumq; integerrimus quẽ ego noſtrae aetatis Varronẽ ſoleo nominare: ita multas multarũ rerũ ac diſciplinatũ notitias mente ſciẽtiaq. comprehendit. is igitur ita correxit, nulla litterarũ muratione, ſententia reſtituta. In quo tamẽ eſt me vltus, cũ illo ore inimicos eſt meos ſuauiatus. praeclare. nã in gratulationibus ſuauiari mos eſt, & Gellius nefandam libidinẽ ore exercere dicebatur: de quo eſt apud Catullũ hoc epigramma.

Quid dicam. Gelli, quare roſea iſta labella
  Hiberna fiant candidiora niue;
Mane domo cum exis, & cum te octaua quietẽ
  E molli longo ſuſcitat hora die?
Neſcio quid certe eſt an uere fama ſuſurrat,
  Grandia te medij tenta vorare viri:
Sic certe eſt clamant Virronis rupta miſelli
  Ilia, demulſo labra notata ſero.

dicit igitur, illo ore, impuriſſimo, ac foediſſimo, quo virorum obſcaena membra concipere ſolitus.

ORATIO

VTrum, ego tibi patrimonium eripui, Gelli, an tu comediſti? quid? tu meo periculo, gurges, ac vorago patrimonii, heluabare; ut, ſi ego conſul remp. contra te & gregales tuos defendiſſem, in ciuitate eſſe me nolles? te nemo tuorum videre vult: omnes aditum, ſermonem, congreſſum tuum fugiunt. te ſororis filius Poſtumius, adoleſcens grauis, ſenili iudicio notauit, cum in magno numero tutorem liberis non inſtituit, ſed elatu odio, & meo & reip. nomine; quorum ille utri ſit inimicior, neſcio; plura dixi, quam dicendum fuit, in furioſiſſimum atque egentiſſimum ganeonem. Illus reuertor: contra me tum ſic actum, capta urbe atque oppreſſa, Gellium, Firmidium, Titium, eiuſdem modi furias illis mercenariis gregibus duces & auctores fuiſſe; cum ipſe lator nihil ab horum turpitudine, audacia, ſordibus abhorreret. at cũ de dignitate mea ferebatur, nemo ſibi nec valetudinis excuſationem, nec ſenectutis ſatis iuſtam putauit: nemo fuit, qui ſe non remp. mecum ſimul reuocare in ſuas ſedes arbitraretur. Videmus nunc comitia magiſtratuum. Fuit collegium nuper tribunicium, in quo tres minime, vehementer duo populares exiſtimabantur. ex iis, qui populares non habebuntur, quibus in illo genere conductarum concionum conſiſtendi poteſtas non erat, duo a populo R. praetores video eſſe factos. &, quantum ſermonibus vulgi, & ſuffragiis intelligere potui, prae ſe populus R. ferebat: ſibi illum in tribunatu Cn. Domitii animum conſtantem, & egregium, atque Q. Ancharii fidem, ac fortitudinem, etiam ſi nihil agere potuiſſent, tamen voluntate ipſa gratum fuiſſe.

EXPLANATIO

MEo *periculo heluabare*;] inde enim mihi factus es inimicus. damnum igitur mihi ex heluatione illa tua parabatur. SI EGO] haec eſt cauſſa, cur Gellius eum in ciuitate eſſe noluerit; quod rempublicã contra coniuratos defendiſſet. hoc enim nomine lege Clodia pulſus eſt. GELLIVM, *Firmidium, Titium*,] de quibus pro Domo, & de Haruſp. reſp. IPSE *lator*] P. Clodius; qui legem tulit. NVPER] biennio ante, Caeſare & Bibulo coſs fuit enim tribunus pl. eo anno P. Vatinius: de quo hic ſignificari, paullo poſt oſtendimus. TRES] Cn. Domitius, Q. Ancharius, C. Fannius; quos infra nominat. & Dio libro XXXIIX cũ ait Bibulũ conſulẽ in agraria Caeſaris lege impedienda tribus tribunis pl. vſum eſſe, ſine dubio Domitium, Ancharium, Fannium ſignificat. de quibus ipſi & in oratione in Vatinium Cicero intelligit, cum ait: Collegas habuiſti viros nouem: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas ſeruare de caelo. DVO] Vatinius & alter neſcio quis. DVO] Domitiũ, & Anchariũ. PRAETORES] praeturã hoc anno gerebant. nã in oratione in Vatiniũ, quae iiſdẽ conſulibus; quibus haec pro Sextio habita eſt, cum ait, Duos praetextatos ſedentes vides, Domitiũ & Ancariũ ſine dubio ſignificat. erat autem praetexta magiſtratuum toga. Et eſt animaduertendũ, licuiſſe praeturam petere, aedilitate omiſſa. nam Domitius & Ancharius, qui tribuni pl fuerant Caeſare & Bibulo conſulibus, nõ video qui potuerint praeturã gerere cõſulibus Marcellino & Philippo ſi poſt tribunatũ aedilitatẽ geſſerunt: cũ a Caeſare & Bibulo ad Marcellinũ & Philippũ duo tantũ anni numerentur: quo ſpatio tria fieri non poſſunt, peti aedilitas geri, peti praetura: quae ſuum ſingula annũ requirũt: vt omittam quod inter aedilitatẽ & praeturã duo potius anni, quã vnus, videntur interfuiſſe, quod indicat epiſtola ad Furnium, fam. lib x. CN. *Domitii*] duobus tantum praenominibus, Cneo & Lu-

cio, Domitios eſſe vſos, apud Suetoniũ ſcriptum eſt. hunc opinor eſſe Cn. Domitiũ Caluinũ, qui deinde cõſul fuit cũ M. Valerio Meſſalla. etſi Caeſarẽ in bellis ciuilibus ſecutus eſt. quod cũ hoc loco pugnat. hic enim. & in oratione in Vatiniũ cũ contra Caeſarem in tribunatu ſenſiſſe, manifeſtũ eſt. Sed, vt tempora ſic homines ſaepe mutantur. CONSTANTEM,] in tuenda contra Vatiniũ ſenatus cauſſa. ANCHARII] hic L. Piſoni in Macedoniam ſucceſſit, praetorius conſulari. in Piſonem. FIDEM, *ac fortitudinem,*] quia quod e republica duxit eſſe, id & voluerit ſemper, & auſus ſit. alterũ enim ſine altero infructuoſum eſt. NIHIL *agere,*] quia, licet quotidie de caelo ſeruarent, vt Vatinio leges ferenti impedimento eſſent; ille tamẽ, auſpicijs neglectis, & multas, & reipublicae exitioſas, pro Caeſaris potentia, pertulit. GRATVM] an Domitij animũ? non placet: quia nimis longe referetur, interpoſita Ancharij mentione. malo, Gratã: vt ad Ancharij fidẽ ac fortitudinẽ pertineat. Grata, ſane magis probarẽ: vt ad animũ Domitij, fidemq. ac fortitudinẽ Ancharij aeque ſpectaret nisi me numerus impediret: in exametrũ enim verſũ deſineret oratio. quamquã alibi nõ ſemel in Cicerone notauimus.

O R A T I O

IAm de C. Fannio quae ſit exiſtimatio, videmus: quod iudicium populi R. in honoribus eius futurum ſit, nemini dubium eſſe debet quid populares illi duo, quid egerunt? alter, qui tamen ſe continuerat, tulerat nihil, ſenſerat tantum de rep. aliud, atque homines exſpectabant, vir, & bonus, & innocens, & bonis viris ſemper probatus, quod parum videlicet intellexit in tribunatu quid vero populo probaretur, & quod illum eſſe populum R. qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, niſi popularis eſſe voluiſſet, facillime perueniſſet. alter, qui ita ſe in populari ratione iactarat, vt auſpicia, legem Aeliam, ſenatus auctoritatem, conſulem, collegas, bonorum iudicium nihil putaret, aedilitatem petiuit cum bonis viris, & hominibus primis, ſed non praeſtantiſſimis opibus, & gratia: tribum ſuam non tulit, Palatinam denique, per quam omnes illae peſtes vexare populum R. dicebantur, perdidit, nec quidquam illis comitijs, quod boni viri vellent, niſi repulſam, tulit. Videtis igitur populum ipſum, vt ita dicam, iam non eſſe popularem; qui ita vehementer eos, qui populares habentur, reſpuat; eos autem, qui ei generi aduerſantur, honore digniſſimos iudicet. Veniamus ad ludos: facit enim, iudices, veſter iſte in me animorum oculorumq. contuitus, vt mihi iam licere putem remiſſiore uti genere dicendi.

E X P L A N A T I O

QVAE *ſit exiſtimatio,*] quid homines opinentur. conſularem auctoritatẽ eũ eſſe conſecutũ, dicit in oratione in Vatiniũ. QVOD *iudicium,*] hoc dicit, non eſſe dubitandum, quin C. Fannio magiſtratus eos, quos petet, populus ſtudioſe daturus ſit. TVLERAT *nihil,*] legẽ quidẽ promulgauit, ſed nõ tulit: quia ſeruantibus de caelo tribus tribunis pl. Domitio, Anchario, Fannio nemo ex toto collegio tribunicio, praeter vnũ Vatiniũ, legẽ promulgatam ferre auſus eſt. quod in oratione in Vatiniũ plane conſtat. quis autẽ hic ſit, quẽ Cicero popularem tribunũ pl. fuiſſe dicit, nõ ſatis liquet. certe, amicũ fuiſſe Ciceronis inde conijcio, quod, cũ eius in tribunatu ſententiã improbet, in eo tamẽ laudando & quaſi excuſando multus eſt. C. Coſconiũ putarẽ: de quo ſic in ea in Vatiniũ: Omnes tribuni pl. collegae tui habuerunt leges promulgata, in his multas meus neceſſarius, etiã de mea ſententia, C. Coſconius iudex noſter: quẽ, tu dirumperis, cũ aediliciũ vides. Sed rationes aduerſantur duae, vna, quod, cũ in Sextij cauſſa iudex fuerit, quod proxima, quae recitaui, verba declarãt, nõ placet haec de iudice dici: nõ enim aequo animo audiſſet illa verba, Non tenuit eum locũ, in quẽ, niſi popularis eſſe voluiſſet, facillime perueniſſet. altera vero ratio eſt, quod manifeſte ſignificat eũ honoris petitione repulſam tuliſſe, cũ ait: Non tenuit eũ locũ. quod in Coſconiũ cõuenire nõ poteſt: quẽ hoc anno aedilẽ fuiſſe, ex oratione in Vatiniũ proxime demonſtratũ eſt. NON *tenuit eum locum,*] non obtinuit aedilitatẽ, aut praeturã eſt enim hic tenere, obtinere: quod ex inſequenti verbo, Perueniſſet cõijcitur. AVSPICIA,] qui ſunt in hiſtoria verſati, Vatiniũ ſignificari facile ſentiunt. is enim, ſeruantibus de caelo tribus eius collegis, Domitio, Anchario, Fannio, de auſpicijs nihil laborans, leges, quas voluit, pertulit. quod ipſius Ciceronis verbis, quae ſcripta ſunt in oratione in Vatiniũ, oſtẽdemus. Tribunus plebis, inquit, fuiſti: collegas habuiſti viros fortes nouam: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas de caelo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas. & in eadẽ paullo poſt: Nũ quẽ poſt vrbẽ conditã ſcias tribunũ pl. egiſſe cũ plebe, cũ conſtaret ſeruatũ eſſe de caelo? Et infra: Eã rempublicã, quae auſpicijs inuentis conſtituta eſt, iiſdẽ auſpicijs ſublatis peruertere conatus es. eundẽ ſignificat in epiſtolis ad Atticũ libro II. cũ ait: Orbis hic in rep. eſt conuerſus, citius omnino, quam potuit: id culpa Catonis: ſed rurſus improbitate iſtorũ, qui auſpicia, qui Aeliã legem, qui Iuniam & Liciniam, qui Caeciliam, & Didiam neglexerunt. LEGEM *Aeliam,*] lex Aelia legem ferri, cum obnunciaretur, vetabat. Vatinius neglexit in oratione in ipſum bis. SENATVS *auctoritatem,*] qui, quid ſenatus vellet, nihil attendiſti: leges tuliſti, quas ſenatus improbabat. per populum enim, non per ſenatum, Caeſar conſul & Vatinius tribunus pl. egerunt. CONSVLEM;] M. Bibulum: quem Vatinius in carcerem duci iuſſit. in oratione in ipſum. PRIMIS,] non gratia populari, ſed familiae dignitate.

dignitate.quo magis patuit,quã nõ carus populo Vatinius eſſet,is,qui in tribunatu popularis maxime putabat,cũ ab hominibus nõ magnopere gratioſis,tamen in aedilitatis petitione victus ſit. TRIBVM *ſuam*] Vatinij tribus fuit Sergia.id ex oratione in ipsũ ex illis verbis didici: Ob haſce omnes res ſcias te ſeueriſſimorũ hominũ Sabinorum,fortiſſimorum viroũ Marſorum ac Pelignorum,tribulium tuorum,iudicio notatum,nec poſt Romã conditam,praeter te,tribulẽ quemquã tribũ Sergiã perdidiſſe.erat autẽ ignominiae maximae,ſi quis cãdidanis in honoris petitione ſuam tribũ non ferret ideo in ea de Haruſpicũ reſponſis hoc ipſum eidem Vatinio,non nominatim quidẽ,ſed ijs tamẽ verbis obijcit,vt illũ notari manifeſtũ ſit.ait enim. Quos ad omnia progredientes quos munera gladiatoria parantes,quos apertiſſime largientes,non ſolũ alieni ſed etiam ſui vicini,tribules vrbani,ruſtici repulerunt.& in oratione in ipſum. OPIBVS.] de quo populus bene exiſtimet,quẽ ciuitas diligit,cui fauet, is valere opibus recte & Latine dicitur. opes enim eſt id, quo poſſumus: ſiue bona fama ſit,ſiue diuitiae,ſiue bellica copia ſiue quiduis aliud. PALATINAM] ſtudioſam perditorum ciuiũ, vt hic apparet,maxime vero ex oratione pro domo ſua: ſic enim in ea ſcriptum eſt: Amici illi tui,te vno amico tecti & beati, qui ſe populo commiſerant, ita repellebãtur, vt etiã Palatinam tuam perderent. Non enim,in hac tribu cenſum eſſe Clodium,etſi, Tuam,Cicero dicat credibile videtur.tribum veterem Claudiam,gentis Claudiae propriam adoptatus a Fonteio mutauerit:concedam: tamen in aliqua potius ruſtica tribu,quam in Palatina,quae vrbana fuit,locum habuiſſet nam cum; in vrbanis tribubus non niſi libertinos fuiſſe,aut homines a re domeſtica peſſime conſtitutos, planum exploratumq.ſit,qui potuerit in ea tribu cenſeri P Clodius,qui neque libertinus erat,& vt Plutarchus in Cæſare teſtatur,diuitijs abundabat equidem non intelligo an a cenſoribus ob flagitium e ruſtica tribu in vrbanam reiectum dicemus ſimile veri nõ eſt.nõ enim id Cicero tacuiſſet . obieciſſet omnino, vt alia multa,in aliqua oratione:cum illi ſaepe, collectis omnibus criminibus, acerbiſſime male dicat.quod ſi cenſus in Claudia non eſt:malim omnino in Arnienſi quã in Palatina: in qua & Claudium Neronem,qui cum Salinatore cenſuram geſſit,eſſe cenſum, Liuius lib. IX. ſignificat. Verum, qui tranſlatus eſt a Claudia in Arnienſem Nero forte cenſorum permiſſu , ex vetere Ap. Claudij cenſoris inſtituto.qui mutationẽ tribuum omnibus nõ modo in genuis,verũ libertinis quoque conceſſit,vt in qua quiſque vellet tribu cenſeretur quod in Diodoro Siculo legimus. puto etiam id ante Appiũ cenſorẽ licuiſſe, ex lege Ouinia,de qua meminit Feſtus. ILLAE *peſtes*] homines nefarios multa quae populũ Romanũ exercerent,valdeq. perturbarent, opera ac ſtudio Palatinae tribus in concione & comitijs peregiſſe ſignificat. FACIT *enim,iudices veſter iſte.&c.*] in digreſſionibus veniã petit a iudicibus, vt pro Archia: Quaeſo a vobis,vt ĩ hac cauſſa mihi detis hanc veniã.&c.

O R A T I O

COmitiorum & concionum ſignificationes interdum verae ſunt, non numquam vitiotae, atque corruptae: theatrales gladiatorijq. conſeſſus dicuntur omnino ſolere, leuitate non nullorum, emptos plauſus & exiles & raros excitare: attamen facile eſt, cum id fit, quemadmodum, & a quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, videre. quid ego nunc dicam, quibus viris,aut cui generi ciuium maxime applaudatur? nemi nem veſtrum fallit. ſit hoc ſane leue: quod non ita eſt; quoniam optimo cuique impertitur: ſed ſi eſt leue, homini graui leue eſt: ei vero, qui pendet a rebus leuiſſimis, qui rumore, &, ut ipſi loquuntur, fauore populi tenetur, & ducitur, plauſum immortalitatem, ſibilum mortem videri neceſſe eſt. Ex te igitur Scaure potiſſimum quaero qui ludos apparatiſſimos magnificentiſſimosq. feciſti, ecquis iſtorum popularium tuos ludos adſpexerit? ecquis ſe theatro, populoq. R. commiſerit? ipſe ille maxime ludius, non ſolum ſpectator, ſed actor, & acroama, qui omnia ſororis embolia nouit, qui in coetum mulierum pro pſaltria adducitur, nec tuos ludos adſpexit in illo ardenti tribunatu ſuo, nec ullos alios, niſi eos, a quibus vix viuus effugit. ſemel, inquam, ſe ludis, homo popularis, commiſit omnino, cum in templo Virtutis honos habitus eſſet virtuti, C.q. Marij, conſeruatoris huius imperii, monumentum municipi eius & reip. defenſori ſedem ad ſalutem praebuiſſet. quo quidem tempore quid populus R. ſentire ſe oſtenderit, vtroque in genere declaratum eſt: primo, cum, audito S. C. ore ipſi atque abſenti ſenatui plauſus eſt ab uniuerſis datus: deinde, cum ſenatoribus ſingulis, ſpectatum e ſenatu redeuntibus. cum uero ipſe, qui ludos faciebat, conſul aſſedit; ſtantes, & manibus paſſis gratias agentes, & lacrumantes gaudio, ſuã erga me beneuolentiam ac miſericordiam declorarunt.

E X P L A N A T I O

COMITIORVM, *& concionum*] ex comitijs, inquit, & concionibus non ita cognoſcitur populi ſenſus, vt ex ludorum, gladiatorumq. conſeſſu. nam etſi non numquã empti plauſus in eo cõſeſſu excitãtur, tamẽ hi, quominus populi ſenſus appareat, nõ efficiũt. exſules enim ſunt, & rari; &, a quib. dẽtur, quid. integra multitudo faciat facile eſt videre. quare ex ludis, & gladiatorib. quid de Clodius populus Romanus ſentiat, optime cognoſcemus. VERAE *ſunt.*] a uero profectae animi ſenſu. LEVITATE *nonnullorum.*] eorum, qui, pecunia accepta, plauſus excitant exiles, & raros. THEA-

TRALES,*gladiatorijq.conſeſſus*]ex his verbis,ludos in theatro,gladiatores in foro datos eſſe ſatis patet. diſtinguuntur enim gladiatorij conſeſſus a theatralibus.infra quoque, cũ de Scauri ludis loquitur, Quis,inquit,ſe theatro commiſit?Gladiatores autẽ in foro datos,tũ in hac ipſa oratione,infra manifeſtũ eſt:tũ Pedianus in commẽtario Diuinationis,vbi de Menia columna meminit,idẽ tradit. INTEGRA]nõ corrupta. QVI BVS *viris,*] bonis,& publicã cauſã ſtudioſe tuẽtibus applaudi maxime ſolebat.exẽpla ſunt in epiſtolis & orationibus nõ pauca.MAXIME *applaudatur?*]nõ exſuli,raroq.plauſu.SIT *hoc ſane leue:*]plauſum dari ſit plauſus de minimis leuiſſimiſq.rebus.HOMINI *graui,*] itaque Cicero cũ in quadã epiſtola ad Atticũ ſcripſiſſet. ſibi theatrũ ingrediẽti plauſum a populo magnũ atque aequabilẽ eſſe datũ ſubiunxit proxime:ſed hoc ne curaris.ego, ineptus,qui ſcripſerim. quaſi, plauſum curare,homini cõſulari turpe eſſet. QVI *pendet,*] qualis eſt Clodius.quã enim rẽ maximi aeſtimat,ex ea ipſa re hoc eſt ex populi plauſu,argumento ducto,popularẽ nõ eſſe cõfirmat.VT *ipſi loquuntur,*] fauor,& vrbanus,Ciceronis aetate noua fuiſſe, nec ante vſitata,aſſerit Quinctilianus libro IIX.cap.3.itaque Cicero, vt nouã dictionẽ videatur agnoſcere, quaſi ſe excuſans ait, Vt ipſi loquuntur,ij ſcilicet,qui a rebus leuiſſimis pẽdent,qui populi gratiã quauis arte aucupãtur. ſic in epiſtola ad Ap.Pulchrũ vſurus noua dictione, Te, inquit, hominẽ, vt nunc loquuntur,vrbanũ. Fauor autẽ cur Ciceronis aetate noua dictio viſa ſit, mirari aliquis poſſit, cũ ea Lucretiũ multis ante annis vſum eſſe conſtet.ſcripſit enim lib.VI -obuia rurſum Quae fuerant,ſint placato cõuerſa fauore. PLAVSVM *immortalitatem,ſibilum mortem*] plauſu populus amorẽ,ſibilo odiũ indicabat. itaque cũ M. Roſcius Otho tribunus pl.legẽ tuliſſet,vt equites ſeiuncti a plebe,in quattuordecim gradibus ſedentes,ludos ſpectarẽt;plebs irata,quod ignominiã quandã tuliſſe videretur,ingredientẽ eũ in theatrũ ſibilis excepit,cõtra vero plauſu equeſter ordo.Plutarchus. SCAVRE *potiſſimum*] qui praetor es.hoc enim ſupra in eo loco,Qualis pater tuus,M Scaure fuit.probatũ eſt.LVDOS *feciſti,*]in aedilitate.Plinius libro XXXVI.cap.15.Pedianus,de officijs lib.2.ECQVIS *iſtorum*]cũ enim ſe populares haberi velint tamẽ populi ſibila metuẽtes,ad ludos ire nõ ſunt auſi.IPSE *ille*]P.Clodius.LVDIVS,]ludios fuiſſe credo,vt ex oratione de Haruſpicũ reſponſis cõijcio,qui,dũ agerentur ludi,in ſcena pſallerent.ludiũ hic appellat credo P.Clodiũ.quod ludis magnopere delectari ſolitus eſſet:qui tamẽ Scauri ludos noluit adſpicere,cũ populi clamores,& ſibila metueret.ACROAMA]recitator.Cicero in Verrẽ. Ne tamquã,inquit,feſtiuum acroama e cõuiuio ſine corollario diſcederet:accedit Macrobius:cuius haec ſunt lib.2.Saturn. Delectatus inter cenã erat Auguſtus pueris ſymphoniacis Turonij Flacci mangonis,atque eos frumento donauerat,cũ in alia acroamata fuiſſet liberalis nummis. Et Suetonius in Veſpaſiano:vetera acroamata reuocauit.Vt omittãtur aliorũ teſtimonia.Alibi,acroama etiã pro ipſa re,quae recitatur,vſurpari videmus: vt in orat pro Archia: quae eſt iucunda narratio, & cantilena,& quidquid eos, qui audiunt,oblectat.Et Ariſtoteles Ethicorum lib x.quae auditu,& ſpectatu iucunda ſunt, ἀκροαματὰ ὁράματα vocat. Tribuit hic Cicero omnes partes Clodio quae in fabulã cõueniunt:ludius inquit,eſt,ſpectator,actor,recitator:nouit omnia ſororis embolia: adducitur pro pſaltria in caetũ mulierũ:tamen ludos tuos adſpicere noluit. Sed quaeritur. agebatne Clodius, aut recitabat fabulas in ſcena? Non hoc vere ſentit Cicero, ſed iocatur in pſaltriae veſtẽ, quã Clodius induerat,vt vniuerſam quaſi fabulã perageret hoc eſt,Pompeia C. Caeſaris vxore potiretur.SORORIS *embolia*]recõditas partes:cũ ſorore enim rẽ habuiſſe Clodius dicebatur.&, Embolia,dixit,ambigua ſignificatione,vt & ingreſſum aditusq.ad ſororẽ indicaret,(ſicuti emboliũ eſt ingreſſus argumẽtumq.ſcenicũ) & in ludorũ ſimilitudine perſiſteret:quod mirũ videri poſſet, Clodiũ qui ſororis embolia noſſet,intereſſe ludicro ſpectaculo noluiſſe. PRO *pſaltria*] horũ verborũ ſententiã hiſtoria patefacit. ſcribit enim Plutarchus in vita Ciceronis, P. Clodiũ pſaltriae veſte indutũ, vt Pompeiae Caeſaris vxori ſtuprũ inſerret,ingreſſum eſſe eo, vbi ſacra Bonae deę mulieres faciebãt, ſpectauit igitur Cicero ad illud flagitiũ:nec argute minus, quã cõtumelioſe, dixit:quaſi mirũ videretur eũ,qui pſaltriã ſimulare ſolitus eſſet,ludis abſtinuiſſe, quibus fere pſaltriae precio cõductae ſolerent intereſſe.eadẽ ſignificatione dixit in ea de Haruſpicũ reſponſis:P.Clodius a coma,a mitra, a muliebribus ſoleis,purpureiſq faſciolis,a ſtrophio. a pſaltrio, a flagitio, a ſtupro eſt factus repente popularis. niſi eũ mulieres exornatum ita deprehẽdiſſent;niſi ex eo loco,quo eum adire fas nõ fuerat, ancillarum beneficio emiſſus eſſet: populari homine populus Romanus,reſpublica cine tali careret.ARDENTI *tribunatu*]fuit enim tamquã incẽdium reipublicae:quãdoquidẽ veteres leges, maiorumq.praeclara inſtituta cõſumpſit.VIX *viuus effugit.*] quo die de Ciceronis reditu in tẽplo Virtutis ſenatuſconſultum factum eſt, eo die ludi fuerunt.quo P.Clodius,dimiſſo ſenatu,cum veniſſet; vix ſe populus Romanus tenuit;vix homines odium ſuum a corpore eius impuro,atque nefãdo repreſſerunt placet enim in re demonſtrãda ipſius Ciceronis vſurpare verba.HONOS *habitus eſſet virtuti,*]quod in tẽplo,in quo Virtus colebatur,de ſalute eius eius actum eſt qui remp.cõiuratorum ſcelere ſua virtute vindicarat.affuit igitur,& opẽ tulit virtuti Virtus.infra,& in oratione pro Plãcio, & de diuinatione libro 1. & Valerius Maximus. Quinque autẽ S. C.de reditu Ciceronis eſſe facta, infra oſtendemus.MARII *monumentum*]quod exſtruxit de manubijs Cimbricis,& Teutonicis. inſcriptio fuit haec in eius arcu. *De manubijs Cimbricis Teutonicis aedem Honori & Virtuti victor veſte triumphali calceis puniceis.* Alterum fuit Honoris & Virtutis templum, quod M. Marcellus, qui conſul quinquies fuit non longe ab Appia via fecit. Pedianus,& alij. MVNICIPI *eius*] Ciceroni: cui eadem,quae C.Mario,patria fuit Arpinum. REIP. *defenſori*] praeſertim in conſulatu iungit autem

ſuam

ſuam laudem cum Marij laude.nam illum Romani imperij conſeruatorem, ſe reipublicae defenſorem nominat. SEDEM *ad ſalutem praebuiſſet.*] cum excepit eos,qui de Ciceronis ſalute decreuerunt, pro Plancio: An,cum populus Romanus illo S.C. quod in monumento Marij factum eſt,quo mea ſalus omnibus eſt gentibus commendata,vni Cn.Plancio gratias egerit, ei ego a me referendā gratiam non putem? VTROQVE *in genere,*]amore erga ſenatum,odio in Clodium declarādo. ORE,quis non videt corruptam eſſe dictionem? Conſuli, cum ſententia quadraret: nec a ſcripto nimium recedit: ſi quis antiquam ſcribendi rationem teneat.IPSI]qui retulerat ad ſenatum FACIEBAT,] extra ordinem,ſumptu ſuo.ludos enim omnes ſollemnes,publica impēſa,aediles curabant,praeter Apollinares,qui a praetore vrbano fiebant. CONSVL] P.Lentulus:nam huic potius quam Metello,gratias populum egiſſe, conſentaneum eſt : quando is ad reducendum Ciceronem ſenatui dux & auctor fuerat. vtrum autem de ludis anniuerſarijs , an ex conſulis uoluntate factis intelligendum ſit, non apparet.ſed ſi anniuerſarij:cur ab altero potius conſule,quam ab vtroque dati? niſi ſi vel ſorte, vel quod eius muneris cura ad eum conſulem pertinebat,qui priore loco creatus erat. STANTES,] ſedentes enim in theatri gradibus ludos ſpectabant. PASSIS] apertis, diductis: a pando.

ORATIO

AT cum ille furibundus incitata illa ſua vecordi mente veniſſet, vix ſe populus R. tenuit, vix homines odium ſuum a corpore eius impuro, atque infando repreſſerunt; voces quidem, & palmarum intentus, & maledictorum clamorem omnes profuderūt,ſed quid ego populi R.animum virtutemq.commemoro, libertatem iam ex diuturna ſeruitute reſpicientis,in eo homine, cui tum petenti iam aedilitatem ne hiſtriones quidem coram ſedenti pepercerunt? nam cum ageretur togata, ſimulans,vt opinor, caterua tota, clariſſima concentione, in ore impuri hominis imminens concionata eſt,

Huic vitae tuae---   & poſt,

--- Principia atque exitus Vitioſae vitae. ſedebat exanimatus; & is, qui antea cantorum conuicio conciones celebrare ſuas ſolebat, cantorum ipſorum vocibus eijciebatur. Et quoniam facta mentio eſt ludorum ne illud quidem praetermittam, in magna varietate ſententiarum nunquam vllum fuiſſe locum, in quo aliquid a poeta dictum cadere in tempus noſtrum videretur, quod aut populum vniuerſum fugeret,aut nō exprimeret ipſe actor. & quaeſo hoc loco, iudices, ne qua me leuitate ductum ad inſolitum genus dicendi labi putetis, ſi de poetis, de hiſtrionibus, de ludis in iudicio loquar. non ſum tam ignarus,iudices cauſſarum,non tam inſolens in dicendo, vt omni ex genere orationem aucuper, & omnes vndique floſculos carpam, atque delibem. ſcio quid grauitas veſtra, quid haec aduocatio, quid ille conuentus, quid dignitas P. Sextij, quid periculi magnitudo, quid aetas, quid honos meus poſtulet. ſed mihi ſumpſi hoc loco doctrinam quandam iuuentuti, qui eſſent optimates. in ea explicanda demonſtrandum eſt, nō eſſe populares omnes eos, qui putentur. id faciliime conſequar, ſi vniuerſi populi iudicium uerum & incorruptum, & ſi intimos ſenſus ciuitatis expreſſero.

EXPLANATIO

VENISSET,]e ſenatu in theatrum.fuit enim ſenator P Clodius,idq.non modo conſulibus Lentulo & Metello,geſto iā tribunatu,verum etiā ante quā tribunatum gereret;atque adeo ante quā plebeius fieret.patet ex oratione pro domo ſua,ī qua ſunt haec:Quae maior calumnia eſt,quā venire imberbē adoleſcentulū,bene valentē,ac maritum;dicere. filium ſenatorem populi Romani ſibi velle adoptare? DIVTVRNA *ſeruitute*]quā per biennium pertulerat,conſulibus Caeſare & Bibulo, Piſone & Gabinio. TVM]eo die,quo,ſenatus cōſulto de me facto,in theatrum venit. PETENTI *iam*] particula,iam;non,ante legitimū tempus aedilitatē petijſſe Clodium,ſignifica:anno enim, qui tribunatum primus ſequebatur,aedilitatem petere licebat:ſed ei,etſi iā peteret aedilitatem,hiſtriones tamen corā ſedenti nō pepercisse. TOGATA,]comoedia,quae Romanum habet argumentum,a togatis perſonis acta. SIMVLANS,togatae nomen. CONCENTIONE,] hiſtrione olim,cum fabulas agerent,numeroſo cantu recitaſſe,vel hic locus argumento eſſe poteſt. CONCIONATA]voce clariſſima: qua is eorum ſolet eſſe,qui in populo concionantur. CANTORVM *conuicio*] etſi locus vacare mendo non videtur:tamen,hoc opinor,Cicero ſignificat: adhibere Clodius cantores ad ſuas conciones antea ſolebat, quo libentius populus audiret, eorum modulatis vocibus; quae concionantis vocem ſubſequebantur delenitus. tunc autem cantorum ipſorum vocibus, quibus alios congregarat, ipſe eijciebatur.haec niſi fallor,eſt horum verborum ſententia.verum,quid ſibi velit,dicto,conuicio,& quem hic locnm habeat,non diſpicio.niſi ſi,conuicio,pro multis vocibus a Cicerone dictum velis, quaſi,conuocio.qua ſignificatione accipitur & ab Vlpiano iuriſconſulto. CELEBRARE] frequentare:cum ad eas frequens populus conueniret.ſic per oppoſitionem dicimus,loco celebri,loco deſerto.& infra de gladiatoribus,Id inquit,ſpectaculi genus omni frequentia,atque omni genere hominum celebratur. SENTENTIARVM] in togata. FVGERET,] quod populus uniuerſus non intelligeret in meā fortunā conuenire. ACTOR.] is,qui primas in togata partes agebat:quem fuſſe Aeſopum, infra patet.is autem in agendis fabulis grauiter animo commouebatur:ut eius perſonae,quam agebat,ingenium plane referre uideretur.tradit Plutarchus;cum is Atreum repraeſentaret,de Thye-

ſtis

ſtis ſupplicio deliberantem, ita eſſe rei argumento affectum, ut miniſtrum quendam, quia non ſatis mature aduenisſet, ſceptro percuſſum occiderit. ADVOCATIO,] ij, qui ſuam praeſentiam (vt Pediani verbis vtar) commodant reo. TELIS *conuentus*.] populus, qui ad iudicium conuenerat: quam in oratione pro Milone coronam vocat: quod populi circa ſtantis frequentia, quaſi corona quadam, iudicum ſubſellia cingerentur.

ORATIO

QVid fuit illud, quod, recenti nuncio de illo S. C. quod factum eſt in templo Virtutis, ad ludos ſcenamq. perlato, conſeſſu maximo, ſummus artifex, & mehercule ſemper partium in rep. tamquam in ſcena, optimatium, flens, & recenti laetitia, & mixto dolore, ac deſiderio mei, egit aperte multo grauioribus uerbis meam cauſſam, quam egomet de me agere potuiſſem? ſummi enim poetae ingenium non ſolum arte ſua, ſed etiam dolore exprimebat. Quam enim cerio animo, qui remp. adiuuerit, Steterit cum Achiuis. vobiſcũ me ſtetiſſe dicebat, veſtros ordines demonſtrabat: reuocabatur ab vniuerſis ..re dubia, Nec dubitarit vitam offerre: nec capiti pepercerit. haec quantis ab illo clamoribus agebantur? cum iam, omiſſo geſtu, verbis poetae, & ſtudio actoris, & exſpectationi noſtrae plauderetur.

Summum amicum ſummo in bello.

nam illud ipſe actor adiungebat amico animo: & fortaſſis homines propter aliquod deſiderium approbabant: ſummo ingenio praeditum. tum illa quanto cum gemitu populi R. ab eodem paullo poſt in eadem fabula ſunt acta? O pater.

EXPLANATIO

OPTIMATIVM,] optimatum, non dubito quin rectius ſit: vt cum rep. & cum ſcena pariter congruat partes, inquit optimas, vt in ſcena, ſic in rep. tuetur. SVMMI *poetae*] qui fabulam, quae agebatur, compoſuerat. SED *etiam dolore*] cum enim poetae verſus meum caſum referentes pronunciaret, ad eorum ſententiam non modo corporis motum, & vocem, & vultum, verum etiã animum, intimoſq. ſenſus accommodabat. ſummo enim cum dolore, multiſq. cum lacrumis agebat. STETERIT *cum Achiuis*.] cum haec ab homine Graeco dici facile conijciam, qui poſt multa in Achiuos collata beneficia vitam in exſilio miſere ducat: fortaſſe Telamonem hunc eſſe, Aiacis & Teucri patrem, non abſurde putabimus: de quo haec Cicero libro III. Tuſculanarum. Huius ne vitae propoſitio & cogitatio aut Thyeſtẽ leuare poterit, aut Aeetã, aut Telamonẽ pulſũ patria, exſulãtẽ atque egentẽ? i quo haec admiratio fiebat: deinde ſubiunxit trochaicos quadratos catalecticos.

Hicine eſt Telamon ille modo quem gloria ad caelum extulit,

Quem adſpectabant cuius ob os Graij ora obuertebant ſua? nec dubito, quin ij duo verſus ex eadem fabula ſint, ex qua hi, quos in oratione Cicero commemorat. etenim illud,

Exſulare ſinitis, ſiſtis pelli, pulſum patimini, aptiſſime ad Telamonem referuntur. fabulam autem fuiſſe opinor Accij Andromacham. nam illa, quae ſequuntur,

O pater,

Haec omnia vidi inflammari; quae Cicero ex eadem fabula eſſe dicit; ex Accij Andromacha ſumpta eſſe, plane cõſtat in III. Tuſculana vtrumque autẽ in eadẽ fabula, Telamonẽ & Andromachã, ſuã miſeriam deplorantem eſſe inductum, primũ hic licet conijcere: deinde ex ea, de qua memini Tuſculana poſſũ ſuſpicari. nã ex vna parte Telamonẽ, ex altera Andromachã, ſuã calamitatẽ miſere cõquerẽtes videt Accius collocaſſe: cũ Cicero, tribus verſib. de Telamone recitatis

Pol mihi fortuna magis nunc deſit, quàm genus:

Namque regnum ſuppetebat mihi: vt ſcias, quanto e loco,

Quantis opibus, quibus de rebus lapſa fortuna occidat: ſubiungat,

Ex opibus ſummis, opis egens Hector tuae;

Quid petam praeſidi. aut exſequar? quo ne nunc auxilio aut fuga,

Freta ſim? & quae ſequuntur: quae ſunt ex Andromachae, Hectoris vxoris, perſona. VESTROS *ordines*] ſenatum, equites, plebem: quos a me ordines defenſos eſſe demonſtrabat. REVOCABATVR] cogebat populus hiſtriones, quae ſemel dicta placuerant, ſaepius eadem iterare. CLAMORIBVS] non actoris, ſed populi. OMISSO *geſtu*,] non iam populus geſtu, ſed plauſu ſignificabat, quid de poeta ſentiret, qui illa ſcripſerat; quid de actore, qui tantum ſtudium, animiq affectionem in agendo declarabat; quid de nobis, quorum reditus exſpectabatur. SVMMO *in bello*.] opinor, in priore bello Troiano; in quo ab Hercule & Telamone euerſa Troia eſt. ADIVNGEBAT] de ſuo, non a poeta ſcriptum. nam, Summo ingenio praeditum, non ita conueniebat in hominem militarem, de quo proxima ſuperiora dicta ſunt; vt in Ciceronem, qui inter omnes ciues ingenij laude ſcientiaq. eminebat. O PATER.] Andromachae verba apud Accium, ſuam fortunam, euerſa Troia, deplorantis. & eſt ad patrem Eetionem, quem Thebis in Aſia regnantem Achilles occiderat, miſerabilis inuocatio. integer verſus eſt. O pater, o patria, o Priami domus: cuius & in III. libro Tuſculanarum, & in III. de oratore mentio fit.

ORATIO

ORATIO

ME, me ille abſentem, ut patrem, deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alij ſaepe in ſenatu patrem patriae nominarant. quanto cum fletu de illis noſtris incendijs, ac ruinis? cum patrem pulſum, patriam afflictam deploraret, domum incenſam euerſamq. ſic egit, vt, demonſtrata priſtina fortuna, cum ſe conuertiſſet,

Haec omnia vidi inflammari,

fletum etiam inimicis, atque inuidis excitaret. pro dii immortales, quid illa, quemadmodum dixit idem? quae mihi quidem ita & acta, & ſcripta videntur eſſe, vt vel a Catulo, ſi reuixiſſet, praeclare poſſe dici viderentur: (is enim libere reprehendere & accuſare populi nonnūquam temeritatem ſolebat, aut errorem ſenatus) O ingratifici Argiui, inanes Graii, immemores beneficî. non erat illud quidem verum: non enim ingrati, ſed miſeri, quibus reddere ſalutem, a quo acceperant, non liceret: nec vnus in quemquam vmquam gratior, quam in me vniuerſi. ſed tamen illud ſcripſit diſertiſſimus poeta pro me, egit fortiſſimus actor, non ſolum optimus, de me, cum omnes ordines demonſtraret, ſenatum, equites R. vniuerſum populum R. accuſaret, Exſulare ſinitis, ſiſtis pelli, pulſum patimini: quae tum ſignificatio fuerit omnium, quae declaratio voluntatis ab vniuerſo populo R. in cauſſa hominis popularis, equidem audiebamus: exiſtimare facilius poſſunt, qui affuerunt. & quoniam huc me prouexit oratio, hiſtrio caſum meum toties collacrumauit, cum ita dolenter ageret cauſſam meam, vt vox eius illa praeclara lacrumis impediretur. neque poetae, quorum ego ſemper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq. populus R. non ſolum plauſu, ſed etiam gemitu ſuo comprobauit. vtrum igitur haec Aeſopum potius pro me, aut Accium dicere oportuit, ſi populus R. liber eſſet, an principes ciuitatis? nominatim ſum appellatus, in Bruto Tullius: Qui libertatem ciuibus ſtabiliuerat: millies reuocatum eſt. parum ne videbatur; populum R. iudicare id a me, & a ſenatu eſſe conſtitutum, quod perditi ciues ſublatum per nos criminabantur?

EXPLANATIO

PATREM *pulſum,*] cum diceret hiſtrio o pater, o patria, o Priami domus, me, patrem patriae, pulſum, patriam afflictam, domum incenſam & euerſam, cum lacrumis ſignificabat. PRISTINA *fortuna,*] cum enim actor illa pronunciaſſet,

O pater, o patria, o Priami domus,
Septum altiſono cardine templum,
Vidi ego te, aſtante ope barbarica,
Tectis caelatis, laqueatis,
Auro, ebore inſtructam magnificé,

ſubiunxit ea, quae idem poeta proxime ſcripſit: quae in III. Tuſculana notauimus:

Haec omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam euitari,
Iouis aram ſanguine turpari.

de quibus verſibus primum dumtaxat hic Cicero ponit; cum tamen omnes hiſtrio in ſcena recitarit. primus enim ad repraeſentanda aedium ſuarum incendia pertinebat: duo reliqui in fortunam illius non cadebant. FLETVM *etiam inimicis,*] hoc dixit, vel quia reuera factum erat; vel quod, graues calamitates cum ſignificamus, miſerabiles etiam inimicis appellare conſueuimus. ſic apud Sophoclem Tecmeſſa de Aiace, ſua ipſius manu interfecto:

ὦ δύσμορ' Αἴας· οἷος ὢν οἵως ἔχεις,
ὡς καὶ παρ' ἐχθροῖς ἄξιος θρήνων τυχεῖν.

& apud eundem nuncius in tyranno:

– θέαμα δ' εἰσόψει τάχα
τοιοῦτον οἷον, καὶ στυγοῦντ' ἐποικτίσαι.

Et Cicero ipſe lib III. de or. quo loco, quae ſit actionis vis oſtēdere conatur, haec dicentē L. Craſſū inducit: Quid fuit in Graccho, quod me puero tantopere ferretur? Quo me, miſer deferē? in Capitoliū ne? at fratris ſanguine redundat. an domū? matrē ne vt miſerā, lamētantemq. videā & abiectam? Quae ſic ab illo acta eſſe conſtabat, oculis, voce, geſtu, inimici vt lacrumas tenere nō poſſent. A CATVLO,] ſenatus principe. SI *reuixiſſet,*] perierat inter Ciceronis conſulatum, & exſulium. NEC *vnus in quemquam vmquam gratior, quam in me vniuerſi.*] ſimile illud Phil. III. Quis enim vnus fortior, quis amicior vmquam reip. fuit, quam legio Martia vniuerſa? PRO *me,*] vt in me multis poſt annis conuenirent, vt in eum tempus cadere poſſent. quod non poetae conſilio, ſed caſu ita factum eſt. FORTISSIMVS] quia libere egerit, ſuumq. mei deſiderium, nullo metu perterritus, aperte demonſtrarit. DE *me.*] ſentiunt profecto neſcio quid aures, quo iuuentur, cum duo proxima κῶλα iiſdem audiunt ſyllabis terminari: vt hic: Scripſit diſertiſſimus poeta pro me, egit fortiſſimus actor, non ſolum optimus, de me: ὁμοιοτέλευτον Graeci vocant. HOMINIS *non popularis.*] ſe ipſum intelligit: qui etſi nomine popularis non erat, ſummam tamen erga ſe populi voluntatem cognouiſſe dicit. EQVIDEM *audiebamus*] ſic libro III. de finibus: Equidem, diligentius ſaepiusq. iſta loquemur inter nos. & ad Atticum lib. III. Adhuc equidem valde me paeniter. TOTIES] in omnibus a me recitatis verſibus.

bus. IMPEDIRETVR.] debilitatur enim fletu vox. pro Caelio, & pro Milone. POETAE,] qui quaſi diuinantes illa pro me ſcripſerunt. AESOPVM] hiſtrionem Ciceronis familiarem. qui, vt Roſcius in comoedijs, ſic ipſe primas in tragoedijs ferebat. epiſtola ad Marium, fam, libro VII. reliquit filium ditiſſimum, & nequiſſimum. Plinius IN. BRVTO] Accij tragoedia, de qua libro I. de diuinatione, & apud Varronem de lingua Latina lib. IV. mentio fit. TVLLIVS:] cum enim Brutum Aeſopus nominare deberet, Tullium nominauit: quod vt Brutus, Tarquinio rege pulſo, ſic Cicero, coniuratione oppreſſa, libertatem ciuibus ſtabiliuerat. REVOCATVM *eſt*.] a populo. ſic in epiſtola quadam ad Atticum lib. II. de Diphilo tragoedo: Millies coactus eſt dicere eadem. ID *a me conſtitutum*.] libertatem. CRIMINABANTVR?] propterea Clodius ex euerſa Ciceronis domo templum Libertatis ex ędificauit; quaſi, eo pulſo, qui tyrannidem in ſuo conſulatu exercuiſſet, reſtituta libertas videretur.

ORATIO

MAximum vero populi R. iudicium vniuerſo conſeſſu gladiatorio declaratum eſt; erat enim munus Scipionis, dignum, & eo ipſo, & illo Q. Metello, cui dabatur. id autem ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia atque omni genere hominum celebratur, quo multitudo maxime delectatur. in hunc conſeſſum P. Sextius trib. pl. cum ageret nihil aliud in eo magiſtratu, niſi meam cauſſam, venit, & ſe populo dedit, non plauſus cupiditate, ſed vt ipſi inimici noſtri voluntatem vniuerſi populi viderent. venit, vt ſcitis, ad columnam Maeniam. tantus eſt ex omnibus ſpectaculis vſque a Capitolio, tantus ex fori cancellis plauſus excitatus, vt nunquam maior conſenſio, aut apertior populi R. vniuerſi fuiſſe vlla in cauſſa diceretur. vbi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulſores? aliuſne eſt aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offenſi inuiſiq. fuerimus? equidem exiſtimo, nullum tempus eſſe frequentioris populi, quam illud gladiatorium; neque concionis vllius, neque vero vllorum comitiorum. haec igitur innumerabilis hominum multitudo, haec populi R. tanta ſignificatio ſine vlla varietate vniuerſi, cum illis ipſis diebus de me actum iri putaretur, quid declarauit; niſi optimorum ciuium ſalutem & dignitatem populo R. caram eſſe vniuerſo?

EXPLANATIO

DECLARATVM *eſt*:] Lentulo, & Metello coſ. vt infra. MVNVS] de gladiatoribus quidem, ſed proprie de venationibus dicitur, vt indicat Lactantius lib. VI. Q. *Metello*.] Pio, Numidici filio: cuius memoriae P. Scipio is, qui poſtea Pompeij Magni ſocer fuit, gladiatores dedit. erat enim, vt ſcripſit Dio, ab eo adoptatus: ideoq. & Metellum, & Scipionem appellari in epiſtolis Ciceronis, atque etiam in antiquis nummis, licet animaduertere. DABATVR.] non ſtatim poſt obitum: nam aliquot ante annis Cicerone conſule Metellum Pium vita exceſſiſſe Dio libro XXXVII. declarat. ſic & Q. Gallium patri mortuo munus gladiatorium anno poſt dediſſe, apud Pedianum obſeruauimus. COLVMNAM *Maeniam*] e qua gladiatorum pugna in foro ſpectabatur. quod ex Pediano ſatis conſtat. Inde generale nomen Maeniana quorum mentio apud Vitruuium. EX *fori cancellis*] ergo in foro gladiatores dabantur. quod & Pedianus ait, & Plutarchus in Gracchorum vita confirmat.

ORATIO

AT uero & ille tribunus pl. qui de me non patris, aui, proaui, maiorum denique ſuorum omnium, ſed Graeculorum inſtituto concionem interrogare ſolebat, vellet ne me redire; &, cum erat reclamatum ſemiuiuis mercenariorum uocibus, populum R. negare dicebat: is, cum quotidie gladiatores ſpectaret, nunquam eſt conſpectus, cum veniret: emergebat ſubito, cum ſub tabulas ſubrepſerat, vt,

Mater te appello,

dicturus videretur. itaque illa via latebroſa, qua ſpectatum ille veniebat, Appia iam vocabatur. qui tamen quoquo tempore conſpectus erat, non modo gladiatores, ſed equi ipſi gladiatorum repentinis ſibilis extimeſcebant. Videtiſne igitur, quantum inter populum R. & concionem interſit? dominos concionum omni odio populi notari; quibus autem conſiſtere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi R. ſignificatione decorari? Tu mihi etiam M. Atiliū Regulum commemoras, qui rediſſe ipſe Carthaginem ſua voluntate ad ſupplicium, quam ſine iis captiuis, a quibus ad ſenatum miſſus erat, Romae manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuiſſe per familias comparatas, & homines armatos? vim ſcilicet ego deſideraui: qui, dum vis fuit, nihil egi; & quem, ſi vis non fuiſſet, nulla res labefactare potuiſſet. hunc ego reditum repudiarem? qui ita florens fuit, vt verear, ne quis me ſtudio gloriae putet idcirco exiſſe, vt ita redirem. quem enim vnquam ſenatus ciuem, niſi me, nationibus exteris commendauit? cuius vnquam propter ſalutem, niſi meam, ſenatus publice ſociis populi R. gratias egit?

EXPLANATIO

ET *ille tribunus pl.*] & alter tr. pl. Serranus. iam enim de Sextio trib pl. locutus erat. ex omnibus autem, qui Lentulo & Metello coſ. tribuni pl. fuerunt, duos dumtaxat inimicos Ciceroni fuiſſe, Numerium Quinctium, & Sex. Atilium Serranum, ſupra cognouimus. ſed acrior aduerſarius Atilius: qui etiam, ne Kalēdis Ian. rēs conficeretur, impedierit; idemq. poſt reditum Ciceronis, vt eſt libro IV. epiſt ad Atticum, ſenatus conſulto, quod de reſtituenda Ciceronis domo in Marcellini conſulis deſignati ſententiam fiebat, interceſſerit. quare hic eum potius intelligi, quam Numerium, exiſtimo. PATRIS,] non ſignificat patrem Atilij naturalem: nam is Gauius quidam fuit, homo ignobilis, a re domeſtica male paratus: cuius horreum Cicero deſertum ſupra vocauit. ſignificat igitur Atilium patrem adoptiuum: qui & ipſe, & pater, & maiores clari viri fuerant, optimeq. de bonis ciuibus, deq. republica ſenſerant, quorum diſſimilis Gauianus Atilius, Ciceronem, bene de patria meritum, vehementer oppugnabat. GRAECULORUM] qui ſe omnia ſcire profitentur. quorū nomina ſolet Cicero diminuere, vt indicet, non eſſe re vera tales, quales ipſi ſe eſſe praedicent. ſolebant enim ex Gorgiae Leontini vetere inſtituto multis aſtantibus interrogare, Num quis aliquid quaereret? & ad omnia quaeſita reſpondebant: quorum inanem oſtentationē & alibi Cicero deridet. eorū igitur conſuetudinē Atilius videbatur imitari, cū interrogaret in cōcione; Vellent ne me redire. CUM *veniret*:] nō conſpectus eſt, cū in forū ad ſpectandos gladiatores veniret: ſub eas enim tabulas, quae ſpectaculi cauſſa temporariae compinguntur, occulte ſubrepebat; cum populi ſibila metueret. qui tamē, poſtea quam conſederat, a populo cōſpectus ita exſibilabatur, vt repentino ſonitu nō modo gladiatores, ſed ipſi gladiatorum equi perturbarentur. VT, *mater te appello*,] vt Memnoni Aurorae filio, ſimilis videretur: cuius imago interfecti & inſepulti per quietem matri apparens, ita fatur:

Mater te appello, quae curam ſomno ſuſpenſam leuas,

Neque te mei miſeret. ſurge, & ſepeli natum.

ſunt enim hi verſus Tuſculanarū quaeſtionum lib. I quemadmodum igitur Memnonis vmbra de terra ſubito exſiſtit & ad matrē illa pronunciat ſic Atilius, cum ſub tabulas ſubrepſerat, emergebat ſubito: vt quaſi Memnon; Mater te appello, dicturus videretur. LATEBROSA,] celebres enim vias fugiebat, vt occulte veniret. APPIA] niſi me coniectura fallit; Atilia, rectius legetur, quam Appia: vt ab Atilij tribuni pl nominē via illa, qua ſpectatum veniebat, a ridiculis ac facetis hominibus Atilia diceretur. EQUI *gladiatorum*] ex equis gladiatores pugnaſſe, niſi me locus hic monuiſſet, non putaſſē. cetera exempla, quod meminerim, de peditibus aequo ſolo pugnātibus ſunt. NOTARIS;] Vatiniū in comitijs, Clodium in ludis, Atilium in munere gladiatorio. DECORARI?] Lentulum in concionibus & ludis, Domitium & Ancharium in comitijs, Sextium in gladiatorio conſenſu. TU *mihi etiam*] accuſator Sextij M. Tullius Albinouanus obiecerat Ciceroni. quod per ſeruos & homines armatos in patriam reuertiſſet: exemplumq. Reguli protulerat; qui Carthaginē ad ſupplicium, vt reipublicae conſuleret, quam Romae manere maluiſſet. nota hiſtoria eſt ex Polybio. Gellio, ipſo Cicerone libro III. de officijs. NIHIL *egi*;] quid enim facerem, cum vis & arma intentarentur? diſceſſi e patria, ne vi contra vim vterer. NULLA *res*] nam neque leges, neque iudicia, neque omnino res vlla eam mihi calamitatem inuexiſſet; quā uis intulit. SOCIIS] qui eum, patria pulſum, comiter exceperant, benigneq. tractarant.

ORATIO

DE me vno patres conſcripti decreuerunt, vt qui prouincias cum imperio obtinerent, qui quaeſtores legatiq. eſſent, ſalutem & vitam meam cuſtodirent. id, mea vna cauſſa poſt Romam conditam factum eſt, vt litteris conſularibus ex S. C. cuncta ex Italia omnes, qui remp. ſaluam vellent, conuocarentur. quod numquā ſenatus in vniuerſae reip. periculo decreuit, id in vnius mea ſalute conſeruanda decernendum putauit. quem curia magis requiſiuit? quem forum luxit? quem aeque ipſa tribunalia deſiderauerunt? omnia diſceſſu meo deſerta horrida, muta, plena luctus & maeroris fuerunt, quis eſt Italiae locus, in quo non fixum ſit in publicis monumentis ſtudium ſalutis meae; teſtimonium dignitatis? nam quid ego illa de me diuina S.C. commemorem? vel quod in templo Iouis optimi maximi factum eſt, cum uir is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de ſcripto ſententia dicta, mihi vni teſtimonium patriae conſeruatae dedit: cuius ſententiam ita frequentiſſimus ſenatus ſecutus eſt, vt vnus diſſentiret hoſtis, idq. ipſum tabulis publicis mandaretur ad memoriam poſteri temporis ſempiternam: vel quod eſt poſtridie decretum in curia, populi ipſius R. & eorum, qui ex municipijs conuenerant, admonitu; ne quis de caelo ſeruaret; ne quis moram vllam afferret. ſi quis aliter feciſſet, eum plane euerſorem reip. fore, idq. ſenatum grauiſſime laturum; & vt ſtatim de eius facto referretur. qua grauitate ſua cum frequens ſenatus nonnullorum ſcelus audaciamq. tardaſſet, tum illud addidit: niſi diebus quinque, quibus agi de me potuiſſet, eſſet actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore ſenatus, vt ijs, qui ex tota Italia ſalutis meae cauſſa conuenerant, agerentur gratiae; atque vt ijdem ad res redeuntes, vt venirent, rogarentur.

I EXPLA-

EXPLANATIO

CVm *imperio*] qui pro conſules, & qui propraetores erant. nam quaeſtores, & legati imperium in prouincijs non habebant. ideo eos ſeparatim Cicero nominat. CONSVLARIBVS] conſulis vnius, P. Lentuli. in Piſonem. Ad meam inquit, vnius ſalutem, ſenatus auxilium omnium ciuiū cuncta ex Italia qui remp. ſaluā eſſe vellent, conſulis voce & litteris implorandū putauit. CVNCTA *ex Italia*] poſt legē Iuliam, ſociali bello latam, de qua in libro noſtro de legibus locuti ſumus, vniuerſa Italia municipiorum iura poſſidebat, & ſuffragium Romae ferebat, propterea ſenatus cunctam Italiā ad ferendum de Ciceronis reditu ſuffragiū conuocauit. in oratione poſt reditum: quid praeclarius, inquit, mihi accidere potuit, quam quod illo petente vos decreuiſtis, vt cuncta ab Italia, qui remp. ſaluā vellent, ad me vnum, hominē fractum, & prope diſſipatū, reſtituendū, & defendendū venirent: vt qua voce ante ſemel poſt V.C. cōſul vſus eſſet, pro vniuerſa rep. apud eos ſolū, qui eius vocē exaudire poſſent, eadē voce ſenatus omnibus agris, atque opidis ciuē, totamq. Italiā ad vnius ſalutē defēdendā excitaret. NVMQVAM *ſenatus*] vere. numquā enim ſenatus decreuit vt Italia conuocaretur ad opē reip. ferendam: ſed cōſul ea voce apud eos cantū, qui eius vocē exaudire poſſent, vſus erat. is autē fuit P. Valerius Poplicola, vt alias oſtendimus pluribus verbis. DIVINA *S.C.*] quinque de Cicerone reſtituendo S.C. eſſe facta, & hic, & in ea poſt reditum in ſenatu planū fit: vnū, vt ab omni Italia, qui remp. ſaluam vellent, ad Ciceronē reſtituendum & defendendum Romam venirent: citius & hic & in ea poſt reditum in ſenatu fit mentio. alterum, quod vtroque conſule referente, in Capitolio, Iouis in templo, de reuocando Cicerone factum eſt: quod & hic, & in eadem poſt reditū, & pro domo nominatur: tertium, quod in curia; ne quis ad impediendā legem, de caelo ſeruaret; ne quis moram vllam afferret: de quo & hic, & in eadem poſt reditum: quartum, vt ijs, qui ex municipijs venerant, agerentur gratiae, atque vt ijdem ad res redeuntes, vt venirent, rogarentur. de quo item hic & in eadem: quinctum ſupra demonſtrauit in eo loco, Cum in templo Virtutis honos habitus eſſet Virtuti. de quo mētionem praetermitti in ea poſt reditum in ſenatu, cum cetera nominentur, valde miror, cum praeſertim in eo de eius reditu decretum ſit. poſtea, centuriatis comitijs, a P. Lentulo conſule, magiſtratibusq. cunctis, praeter vnum praetorem, Ap. Claudium, P. Clodij fratrem; & duos tribunos pl. Sex. Atilium Serranum & Numerium Quinctium, pridie nonas Sext. lata lex eſt. VIRIS,] Cn. Pompeius; qui, victis in Africa Carbone, in Hiſpania Sertorio, in Aſia Mithridate, de tribus orbis terrarum partibus triumphauit. ITA *frequentiſſimus ſenatus ſecutus eſt*,] ita ſecutus eſt; non, ita frequentiſſimus. quod miror homini docto in mentē veniſſe, vſu repugnante Latinae linguae. VNVS *diſſentiret hoſtis*,] & vnus de plurimis, & hoſtis: nam ne vnus quidem, niſi hoſtis eſſet, diſſenſiſſet. manifeſtum eſt, P. Clodium deſignari: de quo ſic in ea poſt reditū in ſenatu: Quo quidē die cū CCCCX. ſenatores eſſetis, magiſtratusq omnes adeſſent; diſſenſit vnus, qui ſua lege coniuratos etiam ab inferis excitandos putarat. Ibi enim Clodium ſignificari, declarant in eadē oratione illa verba: Meus inimicus promulgauit, vt, ſi reuixiſſent ij, qui haec paene deleuerunt, tū ego redirem. & pro domo ſua ſic: Cum de mea dignitate in templo Iouis optimi maximi ſenatus frequentiſſimus, vno iſto diſſentiente, decreuiſſet. Et de Haruſp. reſp DE *caelo ſeruaret*:] cum lex de me ferretur. agere enim cum populo, cum de caelo ſeruaretur, non licebat. ſupra, & in Vatinium. miror autem, cur ſenatus ita decerni neceſſarium putarit: cum, ne ſeruari de caelo liceret, cum lex ferretur, lege P. Clodij ſancitū iam eſſet. non enim ſuſpicari poſſumus eam legem, quae auſpicia tollebat, ab inſequentis anni tribunis pl. in conſulatu Lentuli, & Metelli eſſe abrogatam. ſi quidē illa verba, quae ſunt in oratione de prouincijs conſularibus in extremo, eam adhuc valere ſignificant, cū eſſent conſules Marcellinus & Philippus. Aut vobis inquit, ſtatuendum eſt legem Aeliā manere, legē Fufiā non eſſe abrogatā; non omnibus faſtis legē ferri licere; cū lex ferretur, de caelo ſeruari, obnunciari, intercedi ſolere. & quae ſequuntur. quid igitur dicendū eſt? an hoc ſenatū, etſi leges Clodij valere intelligeret, quia tamen improbas iudicaret, ita decreuiſſe, quaſi eae in republica nō eſſent. non enim aduerſus Clodij legem faciebat ſenatus, ſed cū ea potius conſentire videbatur cū decernebat, ne quis de caelo ſeruaret, cum de Ciceronis reditu lex ferretur. quod de omnibus legibus Clodij lege cautū erat. REFERRETVR.] in ſenatu: vt, quid agendū in illū eſſet, decerneretur. de Serrani tribuni pl. interceſſione relatum eſſe, legimus in epiſtolis ad Atticum. ſic etiam de tribunorum pl facto, qui ſenatus cōſulto de Gallijs interceſſerant, relatum eſſe, Caeſar his verbis libro I. de bello ciuili ſcriptum reliquit. Refertur confeſtim de interceſſione tribunorū dicuntur ſententiae graues, vt quiſque acerbiſſime crudeliſſimeq. dixit, ita quā maxime ab inimicis Caeſaris collaudatur. hac tota de re meminit Cicero & in ea poſt reditum in ſenatu. DIEBVS *quinque*,] comitialibus: quibus agi cum populo licebat non enim dicit, quinque cōtinentibus diebus, ſed, quinque, quibus agi potuiſſet. Ex *tota Italia*] verius, ex omnibus Italiae municipijs: quod iam oſtendi. AD *res*] ad ſua negocia. in oratione poſt reditum in ſenatu. Quid? inquit, vt agerentur gratiae ijs, qui e municipijs veniſſent. quid? vt, ad illam diem res cum rediſſet, rogarentur vt pari ſtudio conuenirent. dicit idem, quod in hac pro Sextio, ſed ita corruptis verbis, vt, niſi locus loco illuſtraretur, facilē ſententia lateret in mendo. correctio deſideratur huiuſmodi fere: Quid? vt ijdem, ad res cum rediſſent, rogarentur vt pari ſtudio conuenirent,

O R A T I O

HAec erat ſtudiorum in mea ſalute contentio, vt ij, quia ſenatu de me rogabantur, iidem ſenatui me ſupplicarent. atque ita in his rebus vnus eſt ſolus inuentus, qui ab hac tam imperaſa voluntate bonorum palam diſſideret; vt etiam. Q. Metellus conſul, qui mihi vel maxime ex magnis cõtentionibus reip. fuiſſet inimicus, de mea ſalute retulerit. qui excitatus ſumma cum auctoritate P. Seruilii, quadam grauitate dicendi, cum ille omnes prope ab inferis euocaſſet Metellos, & ad illius generis, quod ſibi cum eo commune eſſet, dignitatẽ propinqui ſui mentem a Clodianis latrociniis reflexiſſet; cumq. eum ad domeſtici exempli memoriam, & ad Numidici illius Metelli caſum vel glorioſum, vel grauẽ cõuertiſſet: collacrumauit vir egregius, ac vere Metellus, totumq. ſe P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit, nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiuſdem ſanguinis potuit ſuſtinere, & mecum abſens ſummo ſuo beneficio rediit in gratiam. quod certe, ſi eſt aliquis ſenſus in morte praeclarorum virorum, cũ omnibus Metellis, tum vero vni viro fortiſſimo, praeſtãtiſſimo ciui, gratiſſimum fratri ſuo fecit, ſocio laborum, periculorum, conſiliorum meorum. Reditus vero meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenienti tamquam totius Italiae, atque ipſius patriae dexterã porrexerint Brunduſini; cum ipſis nonis Sext. idem dies aduentus mei fuiſſet, qui natalis idem cariſſimae filiae, quam ex grauiſſima tum primum deſiderio luctuq. conſpexi; idem etiam ipſius coloniae Brunduſinae; idem Salutis; cumq. me domus eadem optimorum & doctiſſimorum virorum, Lenii Flacci, & patris, & fratris eius, laetiſſima accepiſſet, quae proximo anno maerens receperat, & ſuo praeſidio periculoq. defenderat; cumq. itinere toto vrbes Italiae feſtos dies agere aduentus mei videbantur, viae multitudine legatorum vndique miſſorum celebrabantur: ad vrbem acceſſus incredibili hominum multitudine, & gratulatione florebat: iter a porta, in Capitolium aſcenſus, domum reditus erat eiuſmodi, vt ſumma in laetitia illud dolerem, ciuitatẽ tam gratam, tam miſeram, atque oppreſſam fuiſſe.

E X P L A N A T I O

VNVS] P. Clodius ſic poſt reditum in ſenatu: Diſſenſit vnus, is, qui ſua lege coniuratos etiam ab inferis excitandos putarat. Idem pro domo ſua. AVCTORITATE *P. Seruilij.*] Iſaurici, viri conſularis, triumphalis Cenſorij. Iſauros in Cilicia domuerat: in quo Iſaurici cognomen accepit. epitome Liuij libro XCIII. Velleius lib 2. Cicero lib. III. in Verrem & Pedianus, & Florus in bello piratico. RETVLERIT.] in eo S. C. quod in templo Iouis factum eſt. poſt reditum in ſenatu, de prouincijs cos. QVADAM *grauitate dicendi,*] non placet, ita dici. non enim, cum laudamus, ita loquimur, quaedam virtus, quaedam eloquentia, ſed, ſumma quaedam virtus, eximia quaedam eloquentia. quare, cũ auctoritatem Seruilij ſummã dixerit; velim, vt ad eiuſdẽ grauitatẽ dicendi adijciatur itẽ aliquid, quod augeat. praeterea particula, Cum, aliã particulã, quae reſpondeat, deeſſe demonſtrat, nempe, tum. ſic igitur legerẽ: Excitatus ſumma cum auctoritate P. Seruilij, tum incredibili quadã grauitate: vel, Tũ diuina quadã grauitate dicendi. vtrumque enim aeque probo; Incredibili, ex oratione de prouincijs conſularibus, vbi hãc ipſam Metelli reconciliationẽ Cicero commemorans ita loquitur. Quid? Q. Metellus Nepos nõ ne cõſul in templo Iouis opt. max. permotus cũ auctoritate veſtra tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, abſens mecũ ſummo ſuo beneficio redijt in gratiam? Placet etiã, Diuina quadã grauitate dicendi, ob exemplũ eiuſdẽ rei in oratione poſt reditũ in ſenatu: quod eſt huiuſmodi: Q. Metellus, & inimicus, & frater inimici, perſpecta veſtra voluntate, omnia priuata odia depoſuit: quem P. Seruilius, vir cum clariſſimus, tum vero optimus, mihiq. amiciſſimus, & auctoritatis, & orationis ſuae diuina quadam grauitate ad ſui generis, communiſq. ſanguinis facta virtutesq. reuocauit Etiam in oratione de Haruſpicum reſp. P. Seruilij grauitatem in dicendo ſingularem, ac paene diuinam appellat. AB *inferis*], induxit enim viuentes, Metellumq. hortantes ad res praeclaras Metellos omnes, claros viros, qui iam obierant. προσωποποιΐα dicitur, oratoribus ad animos audientium commouendos familiaris. ſic in ea poſt reditum in ſenatu: vt haberet in conſilio & fratrem ab inferis, ſocium rerum mearum, & omnes Metellos, praeſtantiſſimos ciues, paene ex Acheronte excitatos. SIBI *cum eo commune*] quia Metellus hic & Seruilius a Metello Macedonico originem ducebant, Metellus ex patre, Seruilius ex matre. nam ex Macedonico Balearicus, ex Balearico Nepos, ex Nepote Nepos hic natus eſt, qui cum P. Lentulo conſulatum geſſit. hoc cũ alijs argumentis, tum Pediani verbis probare poſſum. is enim in commentario orationis pro Cornelio ita ſcriptum reliquit. Fuere tunc plures Q. Metelli: ex quibus duo conſulares, Pius, & Creticus; duo adoleſcentes, Nepos, & Celer: ex quibus nunc Nepotem ſignificat. eius enim patrẽ Q. Metellũ Nepotẽ, Balearici filiũ, Macedonici filiũ, qui cõſul fuit cũ T. Didio, Curio is de quo loquitur, accuſauit. Ex his verbis plane conſtat, hunc Metellum Macedonici pronepotem fuiſſe. eiuſdẽ autem Macedonici nepotem ex filia fuiſſe Iſauricum Seruiliũ, Cicero demonſtrat in ea pro domo ſua, cũ ait: C. Atinius patrum memoria bona Q. Metelli, qui eum e ſenatu cenſor eiecerat aui tui Q. Metelle, & tui, P. Seruili, & proaui tui P. Scipio conſecrauit. Loquitur enim in eo loco Cicero de Metello Macedonico: quod Liuiana epitome lib. LIX & Plinius lib. VII. declarãt. ſed ĩ Plinio mendoſe, Catinus pro C. Atinius legitur. AD *vnum dicto cuius Metelli caſum.*] optima eſt nõ modo interpretãdi ratio, ve-

rum etiã corrigendi, cũ ſimilia ſimilibus cõferuntur. videbã in tribus illis dictionibus, Vnũ dicto citius latere mendũ: nec tamen aut ex ſcriptis libris, aut ex ingenio ſincerã lectionẽ aſſequebar. recurri ad ſimilẽ locum in oratione poſt reditũ in ſenatu. legi: cõtinuo veritas illuxit. intellexi enim, vbi nunc eſt in omnibus impreſſis libris, Ad vnũ dicto citius Metelli caſum, reponendũ eſſe Ad Numidici illius Metelli caſum. quod vt alijs quoque ita videatur, verba ſubſcribam, quae ſunt in oratione poſt reditũ Vt haberet in cõſilio & fratrem ab inferis ſociũ rerũ mearũ, & omnes Metellos, praeſtãtiſſimos ciues, ex Acheronte excitatos, in quibus Numidicũ illũ Metellũ, cuius quondã de patria diſceſſus honeſtus ipſi, bonis omnibus luctuoſus viſus eſt. Solet autẽ Cicero, cũ de Numidico Metello mentionẽ facit, eũ hoc praenomine, ille, inſignire vt pote Metellorũ omniũ praeſtantiſſimũ. ſic in oratione pro Archia: Erat tẽporibus illis iucundus Q. Metello illi Numidico, & eius Pio filio. VERE *Metellus*,] quia Metellorũ familia etſi plebeia, honoribus tamẽ, & dignitatibus erat nobiliſſima. & intra XII. ferme annos aut cõſules fuiſſe, aut cenſores, aut triumphaſſe amplius XII. Metellos, Velleius Paterculus memorię tradidit. vnde illud Naeuij, quod Cicero in orat. II. in Verrẽ ſignificauit,

Fato Metelli Romae fiunt cõſules. PLENAM *antiquitatis*,] erat enim Seruilius ad modũ ſenex, vt qui conſulatũ XXII. annis ante cũ Ap. Claudio, P. Clodij patre, geſſiſſet. BENEFICIO] vel addendũ, vel ſubaudiendũ, ſuo: ſed addi malim, quã ſubaudiri: vt hoc modo legatur: Mecum abſens, ſuo beneficio, redijt in gratiã nã & in ea de prouincijs cõſularibus, Metellus, inquit, Nepos, permotus cũ auctoritate veſtra, tũ illius P. Seruilij incredibili grauitate dicẽdi, abſens mecum, ſummo ſuo beneficio, redijt in gratiam. beneficiũ autẽ in Ciceronẽ illud fuit quod ad ſenatũ vna cũ Lentulo collega de reducendo Cicerone retulit quod in orationibus ad Quirites poſt reditũ, & in ſenatu, & pro domo. FRATRI *ſuo*] Q. Metello Celeri, Q. Metelli Celeris filio, qui tribunus pl. fuit cũ Q. Vario, C. Curione, C. Carbone, Cn. Pompeio: vt eſt apud Ciceronẽ in Bruto. Hic cũ Nepotis frater fuerit; de Macedonici ſtirpe fluxerit, neceſſe eſt. nec tamẽ huius plane cognationis rationem inire adhuc potui. niſi ſi Celeris & Nepotis patres fratres fuere. quod vix videtur poſſe fieri: cum vterque Quincti praenomen habuerit. tametſi duos Ap. Claudios nominat Pedianus in commentario orationis pro Milone recte autẽ fortiſſimũ virũ Cicero eũ appellat. conſul enim cũ eſſet, P. Clodiũ fratrẽ ſuum a patrib. ad plebẽ tranſire conãtẽ, ſua ſe manu interfecturũ audiẽte ſenatu dixit. pro Coelio, & de Haruſpicum reſp. SOCIO] coniurationis tempore: fuit enim praetor Cicerone conſule: officiumq; inter eos ita diſpertitum fuiſſe legimus, vt Metellus Italiam ab armis & ab occulta coniuratione, Cicero vrbẽ a domeſticis inſidijs & ab inteſtino ſcelere defenderet. iccirco & in ea poſt reditum in ſenatu ſocium rerum ſuarum nominat. DEXTERAM *porrexerint*,] primi enim eũ aduenientem Brunduſini exceperunt. TVM *primum*] Brunduſium vſque patri redeunti Tulliola obuiam iuit. quod officium Torentia obire neglexit. Plutarchus. IPSIVS *coloniae*,] quae nonis Sext. quo ego die in Italiam appuli, Brũduſium. deducta fuerat. IDEM, *vt ſcitis*,] epiſtola prima libri IV. ad Atticum huius loci correctionem demonſtrat. eadem enim ibi narrantur, quae hic, de nonis Sext. corrigendũ autẽ ſic: Idẽ & Salutis: vt ſignificetur, templũ Salutis, quod fuit in colle Quirinali, nonis Sext. eſſe dedicatũ. ET *patris*, *& fratris eius*,] duos fratres Lenios, & i ea pro Plancio commemorat. PERICVLOQ.] propter legẽ Clodiã, quae poenã irrogabat ijs qui Ciceronẽ exſulem intra quadringenta millia paſſuum tecto excepiſſent. qua de re ſic in oratione pro Plancio: In hortos me M. Lenij Flacci contuli. cui cum omnis metus, publicatio bonorum, exſuliũ, mors proponeretur; haec perpeti, ſi accide rent, maluit, quam cuſtodiã mei capitis dimittere. Etiam in epiſtolis, quae familiares vocantur, lib. XIV. de Leniorum hoſpitio, & de legis Clodiae poena meminit. IN *Capitolium*,] primũ enim ad agendas Ioui optimo maximo gratias iuit, quod ſe patriae compotem feciſſet: deinde ad ſuos penates a Capitolio reuertit: ad Atticum lib. IV. DOMVM] non Palatinam; in qua euerſa Clodius templum Libertatis exaedificauerat; ſed eam, opinor, quam habebat in Ceramio: de qua lib. ad Atticum IV.

ORATIO

HAbes igitur, quod ex me quaeſiſti, qui eſſent optimates. non eſt natio, vt dixiſti: quod ego verbum agnoui: eſt enim illius, a quo vno maxime P. Sextius ſe oppugnari videt, hominis eius, qui hanc nationẽ deleri & concidi cupiuit, qui C. Caeſarem, mitem hominem & a caede abhorrentem, ſaepe increpuit, ſaepe accuſauit, cum affirmaret illum nunquam, dum haec natio viueret, ſine cura futurum. nihil profecit de vniuerſis: de me agere non deſtitit: me oppugnauit primum per indicem Vectium, quem in concione de me, & de clariſſimis viris interrogauit: in quo tamen eos ciues coniũxit eodem periculo & crimine, vt a me inierit gratiam, quod me cum ampliſſimis & fortiſſimis viris congregauit. ſed poſtea mihi nullo meo merito, niſi quod bonis placere cupiebam, omnes eſt inſidias ſceleratiſſime machinatus. ille ad eos, a quibus audiebatur, quotidie aliquid defecti afferebat: ille hominem mihi amiciſſimum Cn. Pompeium monebat, vt meam domum metueret, atque a me ipſo caueret, ille ſe ſic cum inimico meo copularat, vt illum meae proſcriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs digniſſimus, quibuſcum viuit, tabulam eſſe, ſe ſcriptorem diceret: ille vnus ordinis noſtri, diſceſſu meo, luctu veſtro palam exſultauit.

EXPLANATIO

AGNOVI:] intellexi cuius ſit, a quo vſurpaueris. eſt enim Vatinij, qui Sextiũ maxime oppugnat, in quem etiam teſtimoniũ dixit. vnde in illũ Ciceronis oratio quã appellat interrogationẽ in epiſtola, Periucundae, ad Lentulum quia perpetua eũ interrogatione accuſat. INCREPVIT,] cũ tribunus pl. ipſe, cõſul Caeſar eſſet. DE *vniuerſis*:] non obtinuit a Caeſare, vt in vniuerſam optimatiũ nationẽ vi & armis irrueret. DE *me*] dixi iam, in hac oratione, atque omnino in omnibus orationibus, quas poſt exſulij ſui calamitatẽ habuit, diligenter cauiſſe Ciceronẽ, ne C. Caeſaris animũ offenderet: vel quod Pompeij ſocer eſſet, cuius maxime opera ſe eſſe reſtitutũ intelligebat: vel quod, malo doctus, pugnare cũ potentibus deinde nollet; ſibiq. nõ, vt antea dignitatis ſolũ, ſed ſalutis cũ dignitate rationẽ eſſe habendã exiſtimaret. quo cõſilio praeteritas in ſe Caeſaris iniurias partim ſilet, partim excuſat. Hic, cũ dixiſſet, Nihil profecit de vniuerſis, locus poſtulabat, vt adiungeret de ſe ipſo, quid apud Caeſarem profeciſſet Vatinius, & traductionẽ illã Clodij ad plebẽ, cuius auctor atque actor in conſulatu Caeſar fuit, ex Vatinij ſermone cõſilioq manaſſe criminaretur. verum, ne videatur ea meminiſſe, quae vt ex animo deleantur, gratiae reconciliatio requirit; odioſam commemorationẽ callide praetermittit, & orationem ad ea traducit quae propria Vatinij ſunt, nõ cum Caeſare communia. INDICEM *Vectium*,] indicauit L. Vectius, negociũ ſibi a clariſſimis viris eſſe demandatum, vt Cn. Pompeiũ occideret. id a Vatinio tribuno pl & Caeſare cõſule fictũ, ſuſpicio fuit: quia, cũ indicis falſitas manifeſtis ſignis argueretur, Vectius in carcere occulte ſtrangulatus eſt: de quo ſic in oratione in Vatiniũ: Promulgaris ne, impuriſſime, & perditiſſime hoſtis, quaeſtionẽ de tot ampliſſimis & talibus viris, indici Vectio praemia ampliſſima? quibus rebus omniũ mortaliũ nõ voluntate, ſed conuicio repudiatis, fregeris ne in carcerẽ ceruices ipſi illi Vectio, ne quod indiciũ corrupti indicij exſtaret eiuſq. ſceleris in te ipſum quaeſtio flagitaretur? Et Suetonius in Iulio, Vectiũ veneno ſublatũ ſignificat, auctore, vt creditũ eſt, Caeſare; cuius cũ Vatinio communia cõſilia erant. DE *me*,] an ego Vectio auctor atque impulſor ad necẽ Pompeij fuiſſem. CLARISSIMIS *viris*] M. Bibulo, tũ conſule; L. Lucullo conſulari, & triumphali; C Curione, conſulari, & triumphali; L. Domitio Ahenobarbo, qui tum praeturã petebat; L. Lentulo, qui conſulatũ petebat; L. Aemilio Paullo, qui tũ quaeſtor Macedoniã obtinebat; alijs priuatis, quos enumerat in epiſtola ad Atticum penultima libri II. & in Vatinium. ALIQVID *defecti*] non agnoſco Latinã vocẽ: & apparet mendum. tribus modis corrigi poteſt. Aliquid ficti, Aliquid effecti, aliquid de me ficti. ex his correctionibus, quia nõ differunt in ſententia, eã probari maxime velim, quã libri ſcripti comprobabunt, aut cum qua minimum diſſentient AFFEREBAT:] forte querellã attulit Ciceronis in iudicio C. Antonij. vide orationẽ pro domo ſua. MONEBAT,] de Vatinio igitur ſupra intellexit, cũ dixit: Quẽ, domi meae, certi homines, ad eã rẽ compoſiti, monuerunt, vt eſſet cautior: eiuſq. vitae a me inſidias apud me domi poſitas eſſe dixerunt. & in Piſonẽ cum ait: Qui familiaritatis licentia, ſuorum improbiſſimorum ſermonum domicilium in auribus eius impulſu veſtro collocauerunt, Vatinium potuit ſignificare. MEAE *proſcriptionis*.] legẽ, qua pulſus eſt, proſcriptionẽ appellat, quia, cum contra leges, moremq. maiorum eſſet rogata, lex eſſe, nõ poſſet. eſt autẽ proſcriptionis odioſum nomẽ: quod eas facere conſueuerunt ij; quorum potẽtia ſupra leges eſt, qualis L. Sulla fuerat. eadẽ ſententia dixit ſupra, Cum proſcriptio denunciaretur & poſt, Cum de capite ciuis, & de bonis proſcriptio ferretur. ADIVVABAT *Sex. Clodius*,] homo ſeditioſiſſimus; qui P. Clodij interfecti corpus in forum detulit, populoq. cõcitato cremauit. quo incendio & curiam, & baſilicã Aemiã cõflagraſſe eoq. deinde crimine Sex. Clodium eſſe damnatum, Pedianus in ſuis commentarijs tradidit: & M. Antonij conſulis exſtat epiſtola, Ciceronem rogãtis, vt Sex Clodium reſtitui patiatur. hic leges Clodij ſua ſcriptione adiuuabat itaque in ea pro Milone, Exhibe quaeſo inquit librarium illud legum veſtrarum. in ea vero pro domo ſua: Hanc tibi legẽ Clodius ſcripſit ſpurciorẽ lingua ſua, vt interdictum ſit, cui nõ ſit interdictum? Sexte noſter, bona venia dic. quoniã iam dialecticus es. & hoc quoque ligurris: quod factum nõ eſt, vt ſit factum, ferri ad populum, aut verbis vllis ſanciri, aut ſuffragijs cõfirmari poteſt? hoc tu ſcriptore, hoc cõſiliario, hoc miniſtro rempublicã perdidiſti. Hic ſcriptorẽ eius legis Vatinium videtur agnoſcere, ſcriptionis autẽ adiutorẽ & participẽ Sex. Clodium: oratorum more; qui res ad perſonas varie ſolent, vt cauſſa fert, accommodare. IIS *digniſsimus*,] ſimile illud in Piſonẽ: Non modo facie, ſed etiã oculo tuo digniſſimum. Et in Verrem lib. IV. Hominem digniſſimum tuis moribus. QVIBVSCVM *viuit*,] viuebat maxime cũ P. Clodio, cumq. nefarijs ac ſeditioſis hominibus: de quo ſic in oratione pro Coelio: Quem vos per biennium aut miniſtrum ſeditionis, aut ducem vidiſtis, hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua manu, vita omni inquinatum. ORDINIS *noſtri*,] ſenatorij.

ORATIO

DE quo ego, cum quotidie rueret, verbum feci iudices numquam: neque putaui, cum omnibus machinis, ac tormentis, vi, exercitu, copiis oppugnarer, de vno ſagittario me queri conuenire. Acta mea illi diſpi-

cere

cere, quis neſcit? qui legem contemnat, quae dilucide vetat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus ſit, dare. in quo eius temeritatem ſatis mirari v. dices non queo. facit apertiſſime contra legem: facit is, qui neque elabi ex iudicio iucunditate ſua, neque emitti gratia poteſt, neque opibus, & potentia leges, ac iudicia perfringere. quae res hominem impellit, vt ſit tam intemperans? iſta nimia gloriae cupiditate familiam gladiatoriam, credo, nactus eſt ſpecioſam, nobilem, glorioſam: norat ſtudia populi: videbat clamores & concurſus futuros. hac exſpectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriae, tenere ſe non potuit quin hos gladiatores induceret, quorum eſſet ipſe pulcherrimus. ſi ob eam cauſſam peccaret, pro recenti populi R. in ſe beneficio, populari ſtudio elatus: tamen ignoſceret nemo. cum vero ne de venalibus quidem homines electos, ſed ex ergaſtulis emptos, nominibus gladiatorijs ornarit, & ſortito alios Samnites, alios Prouocatores fecerit: tanta licentia, tanta legum contemptio ne non habitura ſit exitum, pertimeſcit? ſed habet defenſiones duas: primum do, inquit, beſtiarios: lex eſt ſcripta de gladiatoribus. Feſtiue. accipite aliquid etiam acutius. Dicit ſe non gladiatores, ſed vnum gladiatorem dare, & totam aedilitatem in munus hoc transtuliſſe. praeclara aedilitas, vnus leo, ducenti beſtiarij.

E X P L A N A T I O

RVERET,] aliquid furioſe faceret. feruntur enim homines improbi ad facinus eo impetu, vt ruere videãtur. VT, *exercitu. copiis,*] vi Clodij, exercitu Caeſaris, copijs improborum ciuium SAGITTARIO] Vatinio. pulcherrima concluditur hoc extremo verbo metaphora, a ſimilitudine vrbis oppugnatae. ACTA *mea*] pro republica. LEGEM] a Cicerone conſule rogatam. CONTEMNAT,] quia, cũ aedilitatem & petierit anno proximo, & hoc ipſo anno praeturam petat, gladiatores tamen dare vult. in Vatinium. VETAT] recte: ne populus, aut praeteritae voluptatis memoria, aut futurae ſpe delenitus, indignis honores mandet. ELABI *ex iudicio*] ſi quia contra legem fecerit, accuſabitur. IVCVNDITATE,] non eſt enim iucunditas in homine turpiſſimo. deformem autem Vatinium paullo poſt ſignificat, cum ait, Hos gladiatores induxit, quorum eſſet ipſe pulcherrimus. &, ſtrumis affectum, notatumq. fuiſſe, patet infra & in oratione in ipſum, & ad Atticum. GRATIA] quem ſui tribules, nedum alij, reſpuunt vide ſupra, & in oratione in ipſum. OPIBVS, *& potentia*] de quo nemo bene exiſtimar, cui ne Caeſar quidẽ ipſe fauet. in oratione in ipſum. PVLCHERRIMVS.] ergo turpiſſimi omnium gladiatores: ſiquidem Vatinius, deformitate inſignis, prae ijs pulcherrimus videbatur. OB *eam cauſſam*] quod, familiam gladiatoriam ſpecioſam, nobilem, glorioſam nactus, tenere ſe non potuerit homo flagrans cupiditate gloriae, quin eam induceret. BENEFICIO,] ſi populus R. aedilitatem Vatinio, quam denegauit dediſſet. eſt in his verbis tacita repulſae ſignificatio. quaſi dicat: certe populari ſtudio efferri non debuit, cũ populum ſui minime ſtudioſum in aedilitatis petitione cognouerit. SORTITO.] vt ſors cuique obtigit, alios Samnites, alios Prouocatores fecit. SAMNITES,] plura gladiatorũ erant genera, Samnites, Prouocatores, Retiarij, Mirmillones. ex his oppoſiti in pugnis Samnites, & Prouocatores: quod hic Ciceronis locus oſtendit: Retiarij, & Mirmillones, quod Valerius Maximus libro I. Quinctilianus lib. VI. delarat. Samnites ad pugnandũ primo lenti. Prouocatores ex ſe nomẽ ſumpſerũt, quia certaminis initio prouocare aduerſarios ſolerent. vnde Hor. ĩ epiſtola quadã,

Lento Samnites ad limina prima duello.

Mirmillones & Secutores d[illegible]bantur: quod, ſi quis Feſtũ, Quinctilianum lib. VI. Suetonium in Caligula, Iuuena.ẽ Sat. 8 leg[illegible] [illegible]ficile poterit conijcere. de Securoribus meminit & Cicero lib. VII. ad Atticũ, & Iuuenalis ſat 8. [illegible]BET *defenſiones duas:*] totum hoc eo pertinet, vt oſtẽdat Vatiniũ populo verba dare, qui beſtiarios [illegible]diatorum nomine ſit inducturus. refert autẽ ad Vatinij defenſionẽ, quia quod per irriſionẽ ob[illegible]itur aduerſario, iucunditatẽ parit, neque tamẽ vim amittit. BESTIARIOS:] ſeruos, qui cũ beſtijs pu[illegible]nabant VNVM *gladiatorem,*] ſignificat ex ijs, quos Vatinius gladiatores nominabat, vnum re vera gladiatorẽ eſſe, reliquos omnes beſtiarios. duplex igitur eſt defenſio, a genere hominum & a numero nõ enim gladiatores, ſed beſtiarios; nõ plures, ſed vnum modo gladiatorẽ dare ſe dicit. lex autẽ, cũ gladiatores, dari vetat; de gladiatoribus, nõ de beſtiarijs intelligit; nec vnũ gladiatorẽ, ſed plures dari vetat. TOTAM *aedilitatem*] aedilitatẽ gere Vatiniũ nõ exiſtimabit qui meminerit illa, quae ſupra dicta ſunt. Aedilitatẽ petiuit: tribũ ſuã nõ tulit: Platinam perdidit nec quidquam illis comitijs, quod boni viri vellent, niſi repulſam tulit. & qui legerit illa, quae ſunt in oratione in ipſum: de quibus duos praetextatos ſedentes vides. te aediliciam praetextam togam, quam confeceras, vendidiſſe. Fingit igitur Vatinium dicentem, ſe quos ludos, quae munera Vatinius, ſi aedilis creatus eſſet. populo daturus erat, id omne nunc dare. fingit autem propterea, vt ſignificet, quam non magnifica, quam tenuis, ac ſordida futura fuerit illius aedilitas, qui tantum vnũ leonẽ, ducẽtos beſtiarios dare cogitabat. VNVS *leo*] quem conficerent ducenti beſtiarij. eſſet autẽ praeclara aedilitas. & ſpectaculum iucundum, ſi, quot leones, tot beſtiarij pugnarent. & videtur Vatinius eodẽ munere daturus, qui certarent tamquã gladiatores, etiã ſi nõ gladiatores, ſed beſtiarij eſſent; & qui cũ vno leone cõgrederentur. alterũ patet ex eo quod dixit: Cum ex ergaſtulis emptos nominibus gladiatorijs ornarit, & ſortito alios Samnites, alios Prouocatores fecerit: alterum ex his verbis cognoſcitur, Vnus leo, ducenti beſtiarij.

ORATIO

VErum utatur hac defenſione: cupio eum ſuae cauſſae confidere: ſolet enim tribunos pl. appellare, & vi iudicium diſturbare, cum diffidit. quem non tam admiror, quod meam legem contemnat hominis inimici, quam quod ſe ſtatuit omnino conſularē legem nullum putare. Aciliam, Didiam, Liciniam, Iuniam contēpſit: etiam ne eius, quem ſua lege, & ſuo beneficio ornatum, munitum, armatum ſolet gloriari, C. Caeſaris legē de pecunijs repetundis non putat eſſe legem? & aiunt alius eſſe, qui acta Caeſaris reſcindant, cum haec optima lex & ab illo ſocero eius, & hoc aſſecla negligatur? & cohortari auſus eſt accuſator in hac cauſſa vos iudices, vt aliquando eſſetis ſeueri? aliquando medicinam adhiberetis reip.? non eſt ea medicina, cum ſanae parti corporis ſcalpellum adhibetur, atque integrae: carnificina eſt iſta, & crudelitas. ij medentur reip. qui exſecant peſtem aliquam, tamquam ſtrumam, ciuitatis. Sed, vt extremum habeat aliquid oratio mea, & vt ego ante dicendi finem faciam, quam vos me tam attente audiendi, concludam illud de optimatibus, eorumque principibus, ac reip. defenſoribus: voſque adoleſcentes, & qui nobiles eſtis, ad maiorum veſtrorum imitationem excitabo. & qui ingenio, & virtute nobilitatem poteſtis conſequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore, & gloria floruerunt, cohortabor.

EXPLANATIO

SOLET *enim tribunos pl. appellare,*] quid ſignificet, apertū eſt in oratione in Vatinium. ait enim ſic: Quaero etiā illud ex te, poſtulatus ne ſis lege Licinia & Iunia? edixerit ne C. Memmius praetor ex ea lege, vt adeſſes die triceſimo? cum is dies veniſſet, feceris ne, quod in hac rep. non modo factū ante numquā eſt, ſed in omni memoria ſit inauditū? appellaris ne tribunos pl. ne cauſſam diceres? VI *iudicium diſturbare,*] & hoc eiuſdem Ciceronis verbis in eadē oratione exponam. Quæro, inquit, ex te Vatini, numquis in hac ciuitate poſt vrbē conditā tribunos pl. appellarit, ne cauſſam diceret? nū quis reus in tribunal ſui quaeſtoris aſcenderit, eumq vi deturbarit? ſubſellia, vrnas deleuerit? eas denique omnes res in iudicio diſturbando commiſerit, quarū rerū cauſſa iudicia ſunt conſtituta? QVOD *ſe ſtatuit*] omnino praenomen, Se, Latinae linguæ ratio poſtulat vt tollatur: ſed, niſi vetera cōſentiant exemplaria, mutandum nihil ſtatuo. ACILIAM, *Didiam,*] malim Caeciliam, Didiā: quam cōſules tulerunt Q. Metellus T. Didius, anno ab vrbe condita DCLV. de qua libro ad Atticum II. & in Philippica V. vbi hanc legē cum Iunia Licinia video coniungi: quae trinundinū in lege ſeruari, iubebant: ſed poenam grauiorem Iunia Licinia irrogabat. illa vero Caecilia Didia, de qua in oratione pro domo ſua ſcriptum eſt, ab ijſdem quidem conſulibus, alia tamen de re lata eſt, nempe de hac: ne vnam in legem diuerſa capita inculcarentur; ne populo neceſſe eſſet, in coniunctis rebus compluribus aut id, quod nollet, accipere, aut id, quod vellet, repudiare. LICINIAM, *Iuniam*] nullam video cauſſam eſſe, cur duas eſſe leges exiſtimem. ſed quemadmodum vna lex eſt Caecilia Didia, de qua proxime dixit, a duobus conſulibus lata: ſic, vt vna ſit Licinia Iunia, a duobus item conſulibus lata, conſentaneum videtur. mouet etiam me non nihil illa ratio, quod in oratione in Vatinium cum dixiſſet Cicero, Quaero etiam illud ex te, poſtulatus ne ſis lege Licinia & Iunia? Subiunxit, edixerit ne C. Memmius praetor ex ea lege, vt adeſſes die triceſimo? Liciniam, & Iuniā cū nominaſſet, intulit, ex ea lege. fecerat autē contra legē Liciniā & Iuniā Vatinius, quia trinundinū in legibus ferendis non ſeruaſſet. quod ne fieret, lege Licinia cautū eſſe, aperte in oratione pro domo ſua, & in V. in Antoniū Cicero docet. ea vero Licinia, qua de meminit in II. agraria, & pro domo ſua, diuerſa fuit ab hac, quae cū Caecilia Didia ſemper a Cicerone cōiungitur. haec enim, vt dixit, de ſpatio legis promulgatae fuit: ea vero de legū latoribus ſanxit, vt, qui legē ferret, is nō modo ſibi ſed nec collegis, cognatis, affinibus poteſtatē vllā curationē ve mandaret. omitto, quod Iuniam Liciniā proximis annis latā videtur Cicero ſignificare in V. in Antoniū his verbis: Vbi lex Caecilia & Didia? vbi promulgatio trinundinū? vbi poenae recenti lege Iunia Licinia? at vero alterā Liciniā nō recentē, ſed veterem in II. agraria dicit fuiſſe: eamq. nō cum Iunia, ſed cum Aebutia nominat. SOLET *gloriari,*] vere gloriabatur. nam ei Galliam ciſalpinam cum Illyrio in quinquenniū lege lata dederat. Suetonius, Plutarchus, Paterculus, Dio. RESCINDANT,] quod de eo conſule nihil ſaluis auſpicijs actum eſſe dicant. ſupra, de prouincijs, in Piſonem, pro domo ſua, Suetonius, alij. SOCERO] L. Piſone, Macedoniam obtinente, cuius filiam Calpurniam Caeſar in conſulatu duxit vxorem, ſuamq. filiam Iuliam Pompeio collocauit, vt ſuam potentiam nouis affinitatibus augeret. quod euenit. hac de lege a Piſone neglecta, quia de creditis pecunijs ius in liberos populos dixit, mētio fit in oratione de prouincijs, & in Piſonē, & pro domo ſua. HOC *aſſecla*]. Vatinius enim in tribunatu pecunias iniquiſſime coegit, contra legem de repetundis eo ipſo anno a Caeſare conſule rogatā: qua de re haec ſunt verba in oratione in Vatinium: Quaero ex te, ſis ne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo lex lata eſt de pecunijs repetundis acerrima? vt omnes intelligere poſſent, a te non modo noſtra acta, quos tu tyrannos vocas, ſed etiam amiciſſimi tui legē eſſe contemptam. SANAE *parti*] ſignificat, vt in corpore ſanam partem, ſic P. Sextium, virum bonum, atque innocentem, eſſe conſeruandum. TAMQVAM *ſtrumam,*] Vatinium qui ſtrumis laborabat, de republica tollendū, quaſi peſtem aliquā, intelligit.

intelligit. Plutarchus in Cicerone, & in Vatinium. & ad Atticum lib. 11. Vatinij ſtrumam, inquit, *διβάφῳ* veſtiant. Vosqve *adoleſcentes*,] totum hoc, quod ſequitur, vſque ad illud, ſed me repente, de moribus oratio eſt: quam *ἠθικὸν λόγον* Graeci nominant: & maxime illam quidem in dialogo & epiſtola, ſed in omni etiam ſermone conuenire, Demetrius tradidit. oratoris enim imago quaedam & index animi eſt oratio.

ORATIO

HAec eſt vna via, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris: a bonis viris, ſapientibus, & bene natura conſtitutis laudari, & diligi: noſſe deſcriptionem ciuitatis a maioribus noſtris ſapientiſſime cõſtitutam: qui cum regum poteſtatem non tuliſſent, ita magiſtratus annuos creauerunt, vt conſilium ſenatus reip. praeponerent ſempiternum, deligerentur autem in id cõſilium ab vniuerſo populo, aditusq. in illum ſummum ordinem omnium ciuium induſtriae, ac virtuti pateret. ſenatum reip. cuſtodem, praeſidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate vti magiſtratus, & quaſi miniſtros grauiſſimi conſilij. eſſe: ſenatum autem ipſum proximorum ordinum ſplendore confirmari, plebis libertatem, & commoda tueri, atque augere voluerũt. haec qui pro virili parte defendunt, optimates ſunt, cuiuſcumque ſint ordinis: qui autem praecipue ſuis ceruicibus tanta munia, atque remp. ſuſtinent, ij ſemper habiti ſunt optimatum principes, auctores & conſeruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, vt ante dixi, multos aduerſarios, inimicos, inuidos eſſe; multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos eſſe experiundos, & ſubeundos labores: ſed mihi omnis ratio eſt cum virtute, non cum deſidia; cum dignitate, non cum voluptate; cum ijs, qui ſe patriae, qui ſuis ciuibus, qui laudi, qui gloriae, non qui ſomno, & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. nam ſi qui voluptatibus ducuntur, & ſe vitiorum illecebris, & cupiditatum lenociniis dediderunt: miſſos faciant honores; ne attingant remp. patiantur viros fortes, laborum patientes, frui. qui autem bonam famam bonorũ, quae ſola vere gloria nominari poteſt, exſpetunt; aliis ocium quaerere debẽt, & voluptates, non ſibi. ſudandum eſt his pro communibus commodis, adeundae inimicitiae, ſubeundae ſaepe pro rep. tempeſtates, cum multis audacibus, improbis, non nunquam etiam potentibus dimicandum.

EXPLANATIO

AB *vniuerſo populo*,] ante creatos cenſores. nam deinde non a populo ſed a cenſoribus ſenatores lecti ſunt. a populo autem deligebantur conſule nominante. Proximorvm *ordinum*] intelligit eos, qui ſenatoribus dignitate proximi ſunt, vt equites & iudices. Cvivscvmqve *ſint ordinis*:] ſiue ſenatores, ſiue equites, ſiue municipales, ſiue ruſtici, ſiue negocia gerentes ſiue etiam libertini. ſic enim optimates definiuit. Mihi *omnis ratio*] non haec, inquit, propono ijs, qui deſidia languent, ſed ijs, quorum animos virtutis cupiditas excitat. ignauorum & inertium hominum in hac mea cohortatione rationem non habeo: ſtrenuis, & fortibus, & virtutem diligentibus haec dico. Laborvm *patientes, frui.*] ſoleo mirari & hic & quibuſdam in locis vnde factum ſit, vt impreſſi libri, vt appellantur, a manuſcriptis tam valde diſſentiant. hic omnes impreſſi Labore ſe ocio ſuperfrui. omnes antiqui, Laborum patientes frui. ego, cur ab vtriſque diſſentiam habeo: quid ipſe afferam de meo, non habeo. facilius enim poſſum, quid diſpliceat iudicare, quam inuenire quod placeat. non grauate relinquo, in quo aliorum exerceri poſſit induſtria.

ORATIO

HAec audiuimus de clariſſimorum virorum conſiliis, & factis. haec accepimus, haec legimus. neque eos in laude poſitos videmus, qui incitarunt aliquando populi animos ad ſeditionem: aut qui largitione caecarunt mentes imperiorum, aut qui fortes, & claros viros, & bene de rep. meritos in inuidiã aliquam vocauerũt: leues hos ſemper noſtri homines, & audaces, & malos, & pernicioſos ciues putauerunt. at vero, qui horum impetus, & conatus repreſſerunt, qui auctoritate, qui fide, qui conſtantia, qui magnitudine animi conſiliis audaciũ reſtiterunt; ii graues, ii principes, ii duces, ii auctores huius dignitatis, atque imperii ſemper habiti ſunt. Ac ne quis ex noſtro, aut aliquorum praeterea caſu hanc uitae uiam pertimeſcat: unus in hac ciuitate, quem quidẽ ego poſſim dicere, praeclare vir de rep. meritus, L. Opimius indigniſſime concidit. cuius monimentum celeberrimum in foro, ſepulcrum deſertiſſimum in littore Dyrrhachino relictum eſt. atque hunc tamen, flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi, ſemper ipſe populus R. periculo liberauit. alia quaedam ciuem egregium iniqui iudicii procella peruertit. ceteri vero, aut repentina vi perculſi, ac tempeſtate populari, per populum tamen ipſum recreati ſunt, atque reuocati; aut omnino inuulnerati, inuiolatiq. vixerunt. at vero ii, qui ſenatus conſilium, qui auctoritatem bonorum, qui inſtituta maiorũ neglexerunt, & imperitae aut concitatae multitudini iucundi eſſe voluerunt, omnes fere reip. poenas aut praeſenti morte, aut turpi exſulio pependerunt.

EXPLANATIO

HAEC *audiuimus*] viros clariſſimos ſudaſſe pro cõmunibus commodis, adijſſe inimicitias, ſubijſſe tempeſtates, cũ audacibus, improbis potẽtibus dimicaſſe. &, Audiuimus, ab ijs, qui ipſi viderunt: Accepimus, ab ijs, qui ab alijs audierunt; Legimus in libris, antiqua referẽtibus. aſcẽdit enim a propinquis rebus quaſi per gradus ad ea, quae longe diſtant. CONSILIIS, *& factis*,] qui ea, quae propoſui, & iudicarunt, & fecerunt, INCITARVNT] vt aliquid in republica nouarẽt. CAECARVNT] vt honores cõſequerentur IN *inuidiam aliquam uocauerunt*:] aliquo crimine accuſarunt. LEVES *& audaces*, *& malos*, *& perniciosos*] leues, & audaces eos intelligit, qui incitarunt aliquãdo populi animos ad ſeditionẽ. & alterũ ad voluntatẽ, alterũ ad actiones refertur. nã, mutationẽ in republica cogitare, leuitatis eſt: aggredi vero, & conari ea, vnde mutatio fit, audaciae. Malos vocat eos qui ambitu ſibi viã ad honores muniunt: pernicioſos, qui fortes & claros viros, & bene de republica meritos inſectantur. quos grauiore quã alios, nomine appellat, partim quidẽ quod ita ſentiret. (quid enim hoc ciuiũ genere deteſtabilius?) deinde etiã ſua ipſius cauſſã, quod ab his indigniſſime pulſus erat. L. OPIMIVS] qui cõſul C. Gracchũ, & vna cũ eo circiter tria millia ciuium Romanorũ occidit. in Piſonẽ & alibi. MONIMENTVM] templũ Concordiae; quod ab eo factũ eſſe Plutarchus tradit: aut baſilicã Opimiã; de qua meminit Varro lib. IV. de lingua Lat. & forte de baſilica potius, quã de tẽplo, intelligẽdũ. nã cũ, celeberrimũ; & deſertiſſimũ, tanquã antitheta, Cicero poſuerit; & in altero ſolitudinẽ, in altero frequẽtiam hominum ſignificauerit: rectiſſime de baſilica dictũ poſſumus cõijcere. vbi enim maior hominũ frequentia quã in baſilicis? in quibus iudicia fiebant. quod a Vitruuio didicimus. SEMPER *ipſe populus R.*] apparet, nõ a populo Romano, ſed a praetore & iudicibus Opimiũ eſſe damnatum. quod & Cicero in Bruto ſignificat his verbis: Inuidioſa Manilia quaeſtione C. Galbam ſacerdotem, & quattuor conſulares, L. Beſtiam. C. Catonem, Sp. Albinum, ciuemq. praeſtantiſſimum L. Opimium, Gracchi interfectorem, a populo abſolutum, cum is contra populi ſtudiũ ſteuiſſet, Gracchani iudices ſuſtulerunt. Damnatus autem eſt Opimius, vt ait Plutarchus in vita Gracchorũ, quod legatus ad Iugurtham Numidiae regem miſſus, pecunias ab eo accepiſſet. Pedianus tamen in commentario orationis in Piſonem in extremo, Opimium ob inuidiam, quae illum ex interitu M. Fuluij Flacci conſularis, & L. Gracchi tribunicij ſecuta eſt, iudicio circumuentum, & in exſuliũ actũ eſſe narrat. ſed Plutarchus, quaſi Gracchorum ſtudioſus, & Opimio, quod in conſulatu primus dictatoris poteſtatem exercuiſſet, infenſus affirmat, eum a Iugurtha eſſe corruptum. Pedianus inſontem eo crimine ſignificat, & ob ea damnatum, quae in cõſulatu fortiter egiſſet. idẽ Cicero declarat; quia, Ciuem egregiũ, ait, iniqui iudicij procella peruertit: quod & in oratione pro Plancio cõfirmat. ergo, quod ad Opimij damnationem attinet, ita ſtatuemus; vocatum eſſe in iudiciũ pecuniae nomine a Iugurtha contra leges acceptae, damnatũ nõ eo, quo accuſabatur, crimine, quando quidẽ culpa vacabat; ſed quod regia poteſtate in ciues Romanos vſus eſſet. LIBERAVIT.] in ijs iudicijs, in quibus ipſe de Opimio iudicauit &, cum dicat Cicero, Semper liberauit; apparet, populum Romanum de Opimio, ob C. Gracchi aliorũq. necẽ accuſato, nõ ſemel iudicẽ fuiſſe. ego tamen vnius tantũ accuſationis mentionẽ inuenio, cũ P. Decius tribunus pl. Opimio, proximo poſt eius conſulatũ anno, ad populũ diẽ dixit. quod in epitome Liuiana, in libello de viris illuſtribus, in Ciceronis partitionibus, in II. de oratore. in Bruto obſeruauimus. PERCVLSI,] ab irato populo damnati. quos intelligat cognoſcitur ex ea pro domo ſua: in qua ita ſcriptum eſt. At vero, vt annales populi Romani, & monumenta vetuſtatis loquuntur, cenſor ille Quinctius, & M. Furius Camillus, & M Seruilius, cum eſſent optime de republica meriti, tamen populi incitati vim iracundiamq. ſubierunt: damnatiq. comitijs centuriatis, cum in exſulium profugiſſent, rurſus ab eodem populo placato ſunt in ſuam priſtinam dignitatem reſtituti quo in loco, vt aliud ex alio, duo menda, alterum manifeſte video in dictione, Cenſor, alterum ſuſpicor eſſe in prænomine Seruilij. Cenſorem quidem Quinctium eſſe damnatum, nulli annales populi Romani, quos habeamus, loquuntur: cum tamen de homine notiſſimo ſignificare Cicero videatur, praenomine vſus, ille; quod ad eximiae cuiuſdã atque extraordinariae rei, aut excellentis & inſignis maxime hominis ſignificationem vſurpatur. Sequor igitur primum, vt ſoleo, cum aliquid corrigo, ſimilitudinem litterarum, deinde hiſtoriae teſtimonium: & ex vtriſque, pro, Cenſor, repono Ceſo: vt Kaeſo ille Quinctius intelligatur quem ſaepe pro patribus cõtra plebem certaſſe, eoq. nomine accuſatum, in exſulium, nõ exſpectata iudicij die abijſſe, T. Liuius hiſtoriarum ſuarum libro III. ſcriptum reliquit. quod & Dionyſius Halicarnaſſeus libro X. tradidit. Alterũ eſſe mendum opinor in praenomine Seruilij nemo enim de M. Seruilio ſcripſit, optime de republica merito a populo damnato. vtrumque autẽ video cõuenire in C Seruiliũ Ahalã qui & Sp. Melium ſua manu occidit, de tyrannide cogitantem; & praeclari facti poenas iniquiſſimo exſilio pependit. de Melio Liuius, Plutarchus, hic noſter ſaepe memorant: de exſulio vnus, quod ſciam, Valerius Maximus memoriae prodidit. INVVLNERATI,] vt, exempli cauſſã, Ap. Claudius Sabinus: qui cum ſenatus atque optimatium cauſſam conſtantiſſime tueretur, plebi vero acerrimus eſſet aduerſarius, tranquillam tamen atque honoratam in patria vitã duxit, nec ab infenſo populo iniuriã vllam tulit. PRAESENTI *morte*,] vt Sp. Melius, M Manlius Capitolinus, duo Gracchi, L. Appuleius Saturninus, P. Sulpicius. TVRPI *exſulio*] hos neceſſe eſt non a populo, vt Kaeſonem Camillum,

lum Seruilium, ſed a ſenatu eſſe damnatos. agitur enim hic de iis, qui populares eſſe voluerunt. hi qui fuerint. in hiſtorijs, quae nunc exſtant, non ſatis apparet. M. tamen Lepidi, eius qui cum Q. Catulo conſul fuit in epitome, Floro, & alijs mentio fit. is, quia Sullae acta reſcindere conatus eſſet, hoſtis iudicatus, exul in Sardinia deceſſit.

ORATIO

QVod ſi apud Athenienſes, homines Graecos, longe a noſtrorum hominũ grauitate diſiunctos, non deerant, qui remp. contra populi temeritatem defenderent, cum omnes, qui ita fecerant, e ciuitate eijcerentur; ſi Themiſtoclem illum, conſeruatorem patriae, non deterruit a remp. defendenda nec Miltiadis calamitas, qui illam ciuitatem paullo ante ſeruarat, nec Ariſtidis fuga, qui vnus omnium iuſtiſſimus fuiſſe traditur; ſi poſtea ſummi eiuſdem ciuitatis viri, quos nominatim appellari non eſt neceſſe, propoſitis tot exemplis iracundiae, leuitatisq. popularis, tamen ſuam remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primum in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, & magnitudo animi videtur; tum in tanta gloria inſiſtentes, vt omnia humana leuiora videri debeant; deinde ad eam remp. tuendam aggreſſi, quae tanta dignitate eſt, vt eam defendentem occidere non aliud ſit, quam oppugnantem rerum potiri. homines Graeci, quos antea nominaui, inique a ſuis ciuibus damnati, atque expulſi, tamen, quia bene ſunt de ſuis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria ſunt non in Graecia ſolum, ſed etiam apud nos, atque in ceteris terris, vt eos, a quibus illi oppreſſi ſunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorum omnes anteponant. quis Carthaginienſium pluris fuit Annibale conſilio, virtute, rebus geſtis, qui vnus cum tot imperatoribus noſtris per tot annos de imperio, & de gloria decertauit? hunc ſui ciues e ciuitate eiecerunt: nos etiam hoſtem litteris noſtris & memoria videmus eſſe celebratum.

EXPLANATIO

CONSERVATOREM *patriae,*] bello Xerxis Perſarum regis. CALAMITAS,] accuſatus enim proditionis, quod, cum Parum expugnare poſſet, a rege Perſarum corruptus, infectis rebus a pugna diſceſſiſſet; capitis quidem abſolutus eſt, pecunia vero tanta multatus, quantam cum ſoluere non poſſet, in vincula publica coniectus, miſerrima atque indigniſſima morte diem obijt. SERVARAT, Marathonia pugna, caeſo, & fugato Darij Perſarũ regis, Xerxis patris, exercitu. FVGA,] res augetur nomine; vt Themiſtoclis animi magnitudo & conſtantia clarius indicetur. dicimus enim, Abijt in exſiliũ & In exſilium profugit, cum vtrumque idem ſit pro diſceſſu. igitur Ariſtidis ab vrbe in exſilium proficiſcentis, fugam Cicero dixit, damnatum opera Themiſtoclis, decem annorum exſilio, quaſi nimium in libera ciuitate potentiam haberet, Aemilius Probus, & Plutarchus tradiderunt, vterque tamen ab ipſa ciuitate reuocatum commemorat. VNVS *omnium*,] vni enim contigit, vt iuſtus appellaretur. Aemilius Probus. TOT *exempla*,] nam quicumque vel generis nobilitate, vel eloquentia, vel rerum geſtarum gloria, vel omnino aliqua re ceteros anteiret, hunc Athenienſes, qui ciuium aequalitatem in republica vellent, teſtula damnatum eijciebant: vt etiam Damonem, Periclis praeceptorem, quod nimium ſapere videretur, in exſilium miſerint. TOT *imperatoribus*,] P. Cornelio Scipione, Africani maioris patre, Ti. Sempronio Longo, C. Flaminio, C. Centenio, C. Terentio Varrone, L. Aemilio Paullo, Q. Fabio Maximo, Ti. Sempronio Graccho, M. Claudio Marcello, P. Scipione, eius filio, quem primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugauerat. TOT *annos*,] ſexdecim. EIECERVNT,] non eiectum eſſe, ſed ipſum profugiſſe, ne Romanis dederetur, Aemilius Probus in eius vita memoriae mandauit.

ORATIO

QVare imitemur noſtros Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Aemilios, innumerabiles alios, qui hanc remp. ſtabiliuerunt; quos equidem in deorum immortalium caetu, ac numero repono: amemus patriam; pareamus ſenatui; conſulamus bonis; praeſentes fructus negligamus; poſteritati & gloriae ſeruiamus; id eſſe optimum putemus, quod erit rectiſſimum; ſperemus, quae volumus, ſed, quod acciderit, feramus: cogitemus denique, corpus virorum fortium, magnorũq. hominum eſſe mortale, animi vero motus & virtutis gloriam ſempiternam; neque, hanc opinionem ſi in illo ſanctiſſimo Hercule conſecratam videmus, cuius corpore ambuſto vitam eius, & virtutem immortalitas excepiſſe dicitur, minus exiſtimemus eos, qui hanc tantã remp. ſuis conſilijs, aut laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriam conſecutos. Sed me repente iudices, de fortiſſimorum, & clariſſimorum ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum aſpectus in ipſo curſu orationis repreſſit. video P. Sextium, meae ſalutis, veſtrae auctoritatis, publicae cauſſae defenſorem, propugnatorem, auctorem, reum; video hunc praetextatum eius filium oculis lacrumantibus me intuentem: video Milonem, vindicem veſtrae libertatis, cuſtodem ſalutis meae, ſubſidium afflictae reip. exſtinctorem domeſtici latrocinij;

Nocitiij repreſſorē caedis quotidianae, defenſorem templorum atque tectorum, praeſidium curiae, ſordidatum & reum: video P. Lentulum, cuius ego patrem deum, ac parentem ſtatus fortunae, ac nominis mei, & fratris, rerumq. noſtrarum, in hoc miſero ſqualore & ſordibus; cui ſuperior annus idem & virilē patris; & praetextā populi iudicio togam dederit, hunc hoc anno in hac toga rogationis iniuſtiſsimae ſubitam acerbitatem pro patre fortiſsimo, & clariſsimo ciue depreſantem.

EXPLANATIO

BRVTOS,] L. Iunium Brutum qui Tarquinium regē eiecit. CAMILLOS,] M. Furium Camillum, qui Veios cepit, vrbē Romam a Gallis liberauit, alia pro patria praeclariſſima geſſit. AHALAS,] C. Seruilium Ahalā, qui Sp. Melium, male de patria cogitantē, magiſter equitū interemit. DECIOS,] patrem, & filium qui ſe pro patria deuouerant. ſupra. CVRIOS,] M'. Curium, qui ter triumphauit, de Pyrrho Epirotarum rege, de Samnitibus, de Lucanis. FABRICIOS,] C. Fabricium Luſcinum, qui cū Pyrrho rege pugnauit. MAXIMOS,] Q. Fabium Maximum, qui Annibalis victoris impetus arte, & patientia retardauit. SCIPIONES,] duos Africanos. LENTVLOS,] eum fortaſſe, qui ſenatus princeps fuit quem ſaepe Cicero commemorat. ſed hic aetate poſt Aemilium fuit. vt fortaſſe, Catones; verius fuerit ſed litterae nimiū differunt vide de nat. deo. lib. II. vbi nō Lentulū nominat, ſed Catonē. AEMILIOS,] L. Aemilium Paullum qui Macedoniae regnum, Perſe rege capto, in populi Romani poteſtatem redegit. CONSECRATAM] Herculem dicit in deorum numerum relatum eſſe, quod ea fuerit opinione, quam praeſcripſit: vt conſulatur bonis: praeſentes fructus negligantur: & reliqua. CORPORE *ambuſto*] in monte Oeta. Tuſculana II. VESTRAE *auctoritatis*,] veſtra enim voluntas & auctoritas in me reſtituendo Sextium adiutorem, defenſoremq. habuit. PVBLICAE *cauſſae*,] quod in mea republica res agebatur. bonis enim iacentibus, iacere ſimul ipſa reſpublica videtur. DEFENSOREM, *propugnatorem*,] ocioſa eſſe multa in Cicerone imperiti putant. nō ita eſt nam, quae ſuperuacanea videri poſſunt, ad augendum inducta ſunt. ſed homines inepti, vel quia Romanae linguae vim, & propriam ſignificationem ignorant, vel quia diligenter ſingula non examinant, optima faſtidiunt, ac reſpuunt. Defendere, & propugnare, idem ſunt, aliquis dixerit. idem, ſed idem in genere, non idem omnino. eſt enim quiddam, quo alterum ab altero differat. defendere, nō plane eſt propugnare: at propugnare, eſt defendere. defendimus etiam leuiter: propugnamus acriter, & cū actione vehementi: vt quaſi pugnā, vnde verbum propugnare deductum eſt, referre videamur. quare nō ſolū defendiſſe Sextium publicā cauſſam Cicero ſignificat, ſed ita defendiſſe, vt valde cōtenderit, quippe qui etiam vulnera ab ijs, qui eam oppugnabant, plurima grauiſſimaq. acceperit. augetur igitur res, & demonſtratur maxime nominibus multiplicatis, idq. tranſlatis potius, quam proprijs. nam propria non poſſunt eſſe vnius rei multa, ſed vnum tantum cuiuſque rei proprium eſt: tranſlata vero eidem rei multa poſſunt inſeruire, nec ex vno tantum, ſed ex diuerſo genere ſumpta, modo ſint e frequenti vſu ita nota, ac familiaria, vt cum proprijs, quaſi peregrini cum ciuibus, facile conſocientur. quod autem augeri rē, & demōſtrari multiplicatis nominibus dixi idq. maxime tranſlatis: vtrūque accipi & intelligi abſolute nolo. Alterū enim ſemper fit, alterū nō illud quidē ſemper, ſed pleruſque tamen. ſemper tranſlatione res demonſtratur: quia ſemper a rebus notiſſimis tranſlatio fit: plerumque res augetur: quia id, vnde transfertur, cū eo, quo transfertur; comparatum plerumque maius eſt. AVCTOREM,] defenſorē, ac propugnatorē eiuſmodi, vt praecipuas in eo munere partes ſuſtineret. Auctor enim dicitur is, qui alios ſua auctoritate, ſuo ve exēplo ad aliquā rē excitat. REVMS] quod in ſententia magis valet ad mouendū, id oratores in extremo collocare cōſuerunt. quae enim ad animum extrema perueniunt, ea firmius, ac diutius inhaerent. quo cōſilio & illa in ſequentibus periodis vltima Cicero conſtituit, Me intuentem, Sordidatum, & reum, in ſqualore, & ſordibus, Pro patre deprecantem, Propter vnū me. VESTRAE *libertatis*,] quia P. Clodij furorē exſultantē repreſſit; ne ve ille, quod cogitabat, omnia vi teneret, effecit. LATROCINII,] Clodiani. TEMPLORVM, *atque tectorum*,] templa publica, quibus inijcere flammam Clodius ſolitus erat: tecta Milonis quae idem Clodius oppugnauerat, intellige. vtrumque cognoſcitur ſupra SORDIDATVM] ad eliciendam miſericordiam inculti & ſordida veſte induti ad iudicium rei veniebant. REVM:] de vi, accuſante P. Clodio aedile. P. LENTVLVM,] cuius pater anno proximo conſul Ciceronem ab exſulio reſtituerat. hic ob eam cauſſam erat in ſqualore, & ſordibus, quia C. Cato tribunus pl. legem promulgauerat, vt P. Lentulo eius patri, Ciliciam adminiſtranti, imperium abrogaretur. ex quo filius veſtitum mutauit: quod in maximis calamitatibus factum eſſe notum eſt. de hac in Lentulum rogatione meminit Cicero epiſt. fam. lib. I. ad Q. fratrem lib. II. epiſtola 3. in qua iiſdem fere diebus & Milonem a Clodio, & Sextium a M. Tullio Albinouano eſſe accuſatos & legem a Catone promulgatam, licet cognoſcere. DEVM *ac parentem ſtatus fortunae ac nominis mei*,] ſic in ea poſt reditum in ſenatu; P. Lentulus Parens ac deus noſtrae vitae, fortunae, memoriae, nominis & in ea poſt reditum ad Quirites, P. Lentulus conſul, parens, Deus ſalutis noſtrae, vitae, fortunae, memoriae, nominis SVPERIOR *annus*] anno ſuperiore, & virilem togam ſumpſerat, a patre conſule datam; & praetextam. (ſic enim lego, nō vt antea, Praetextatam) augur creatus. nam de magiſtratu non eſt, vt exiſtimemus: cum adoleſcentulus adhuc eſſet Lentulus, annum agens XVII. quo anno virilis toga ſumebatur, vt Sueton. in Iulio, Seruius Honoratus, Cicero, alijq. declarant. de honore, hoc eſt de ſacerdotio, poſſumus intelligere.

nam Lentulũ hunc patre conſule, hoc eſt anno ſuperiore, in augurũ collegiũ eſſe cooptatũ, in Dionis hiſtoria legimus, libro xxxi. Notandũ, ſacerdotia maturius dari ſolita quã magiſtratus. Quaeſtura enim, qui primus erat honor, poſt annum vigeſimũ ſextũ dari ſolitã, nec citius, omnes teſtãtur. vide etiam Iulium Caeſarẽ annos natum xvii, flaminẽ dialẽ, patre amiſſo, deſignatum. Suet. in principio. Dicit autẽ, populi iudicio: quia populus hoc tẽpore ſacerdotia mandabat ex lege, quã T. Aniús Labienus tribunus pl. tulerat. qua de re ſcripſit idem Dio lib. xxxvii. ante Labieni legẽ ſacerdotes a pontificũ collegio creabantur. hoc ĩ libro de legibus copioſe demonſtrauimus. PRAETEXTAM] Praetexta quinque hominũ genera vtebantur, pueri ad vſque tirocinij diẽ, hoc eſt ad ineuntẽ annũ aetatis xvii. magiſtratus omnes, vel vrbani, vel qui erant in colonijs, & municipijs: praeterea magiſtri ludorũ, qui ludos compitalicios faciebant; & ſenatores omnes, cũ deorũ feſtos celebrabant dies; & ſacerdotes, atque augures, qui tamẽ inter ſacerdotes erant. de pueris praetextatis ignorat fere nemo. de magiſtratibus, Liuius lib. xxxiv. de magiſtris ludorũ, in oratione ĩ Piſonẽ: quo in loco ſunt haec: Q. Metellus, deſignatus conſul cũ quidã tribunus pl. ſuo auxilio magiſtros ludorũ ludos facere iuſſiſſet, priuatos fieri vetuit tu, cum in kalendas Ian. compitaliorũ dies incidiſſet. Sex. Clodium, qui numquã antea praetextatus fuiſſet, ludos facere, & praetextatum volitare paſſus es. Quibus verbis Pedianus haec ſubiungit: Solebãt magiſtri collegiorum ludos facere, ſicut magiſtri vicorum faciebant compitalicios praetextati. qui ludi, ſublatis collegijs, diſcuſſi ſunt. Erat autẽ ſatis turpe mendũ in ijs Ciceronis verbis, Magiſtros ludorũ ludos facere. nam eſt in omnibus, qui ad hanc diẽ impreſſi leguntur, libris, Magnos ludos facere: cũ loquatur Cicero nõ de Magnis ludis qui fiebant ab aedilibus curulibus, ſed de ludis ijs, qui fierent a collegiorũ magiſtris. Vt omittã duo argumenta, vnum, quod illud, Facere iuſſiſſet, aliquid omnino deſiderabat. quẽ enim tribunus ille ludos facere iuſſiſſet? alterũ, quod Pedianus ita loquitur, vt ſignificet Magiſtrorũ in oratione fieri mentionẽ. Quã facile autem ex, Magiſtros, fieri potuerit, Magnos, litterarum declarat ſimilitudo; praeſertim ſi, Magiſtros, paucioribus litteris, apice ſuperimpoſito, ſcribatur. De ſenatoribus autẽ ex ijs verbis, quae ſunt oratione ii. in Antoniũ, cõieci. Neſcis heri quartũ in circo diẽ ludorũ Romanorũ fuiſſe? te autẽ ipſum ad populum tuliſſe, vt Quinctus praeterea dies Caeſari tribueretur? Cur nõ ſumus praetextati? cur honorẽ Caeſaris, tua lege datũ, deſeri patimur? De ſacerdotũ praetexta, Liuius aperte, lib. xxxiv. Augurũ quoque praetextam hic Ciceronis locus indicat. idq. ſignificare videtur Seruius, in eo Virgilij verſu lib. vii. Succintus trabea. Accedit locus ille in ep. 9. lib. 2. ad Att. Vatinij ſtrumã διβάφῳ veſtiant. loquitur enim de Vatinio, in locũ Metelli Celeris, mortui augure ſubrogando: quod ex oratione contra ipſum habita cognoui. eodemq. ſpectat illud in epiſtola ad Coeliũ lib. 2. fam. Curtius noſter dibaphũ cogitat. Dibaphus autẽ, quod nemo neſcit, purpura bis tincta fuit, qua praetexebatur augurũ toga; cũ ad reliquas ſemel tincta adhiberetur. Praetextae ius magiſtris quoque vicorum tribuit Liuius lib. xxxiv. ſed, cum ludorũ magiſtros nominauerim, videor mihi magiſtros etiã vicorũ, & collegiorũ nominaſſe, nam, ludorũ magiſtri, generale nomẽ eſt omniũ, qui ludos curarent, ſiue magiſtri vicorũ, ſiue collegiorũ eſſent, alioqui Liuius, cũ de purpura, multis communicata, ſolis mulieribus interdicta, oratorio more exaggeraret; numquam, facta mentione magiſtrorum vicorum, magiſtros omiſiſſet collegiorum, & ludorum. quicumque enim ludis praeerant, ij ludorum vocabantur magiſtri. Praeerant autẽ compitalicijs magiſtri collegiorum, dum collegia manſere: ſublatis lege collegijs, cõpitalicij facti non ſunt, nec alia ludorum genera, quibus magiſtri vicorum praeeſſent defuere. quae verbis Aſconij, cũ Liuij teſtimonio cõgruentibus, probata iã ſunt. Quod ad praetextae colorẽ attinet, dubitari poteſt ſit ne tota purpurea, an limbo tantum togã ambiente: vnde praetextae nomen. dubitationem videtur tollere Plinius lib. xxxiv. cap. 9. in eo loco: Cyprio aeri ſi addatur plumbũ, colos fit purpurae in ſtatuarũ praetextis. Quibus verbis tota videtur indicari purpurea praetexta. Macrobius quoque niſi fallor, idem ſignificat, cum ait, lib. i ſat. Nonnulli pueris ingenuis togam praetextam additam credunt, vt ex purpurae rubore ingenuitatis pudore regerẽtur. Rurſus dubitationem pariunt Polybij verba lib. vi. . . . . ἐσθῆτας προσαναλαμβάνουσιν, ἐὰν μὲν ὕπατος ἢ στρατηγὸς ᾖ γεγονώς, περιπορφύρους, ἐὰν δὲ τιμητής, πορφυρᾶς, ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκὼς ἤ τι τοιοῦτον κατειργασμένος, διαχρύσους id eſt: Hi aſſumunt veſtes, ſi conſul, praetor ve fuerit, praetextas; ſi vero cenſor, purpureas; ſin autem triumphalis, qui ve tale aliquid egerit, auro intextas.

O R A T I O

Atque hic tot & talium ciuium ſqualor, hic luctus, hae ſordes ſuſceptae ſunt propter vnum me, quia me defenderunt; quia meum caſum, luctumq. doluerunt; quia me lugenti patriae, flagitanti ſenatui, poſcenti Italiae, vobis omnibus orantibus reddiderunt. Quod tantum eſt in me ſcelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad vos indicia, litteras, confeſſiones communis exitij detuli? cum parui vobis? At, ſi ſceleſtum eſt amare patriam, pertuli poenarum ſatis: euerſa domus eſt, fortunae vexatae, diſſipati liberi, raptata coniux: frater optimus, incredibili pietate, amore inaudito, maximo in ſqualore volutatus eſt ad pedes inimiciſſimorum: ego pulſus aris, focis, diis penatibus, diſtractus a meis, carui patria, quam vti leniſſime dicam; certe dilexeram: pertuli crudelitatem inimicorum, ſcelus infidelium, fraudem inuidorum. ſi hoc non eſt ſatis, quod haec omnia deleta videntur reditu meo: multo mihi, multo, inquam indices praeſtat, in eandem illam recidere fortunam, quam tantam importare meis defenſoribus & cõſeruatoribus calamitatem, an ego in hac vrbe eſſe poſſim

ſum his puliſis, qui me huius vrbis compotem fecerunt? non ero: non potero eſſe iudices: neque hic vnquã puer, qui his lacrumis qua ſit pietate, declarat, amiſſo patre ſuo propter me, me ipſum incolumem videbit; nec, quotieſcumque me viderit, ingemiſcet, ac peſtem ſuam, & patris ſui ſeſe dicet videre. ego vero vos in omni fortuna, quaecumque erit oblata, complectar; nec me ab iis, quos meo nomine ſordidatos videtis, vnquam vlla fortuna diuellet; neque eae nationes, quibus me ſenatus commendauit, quibus de me gratias egit, hunc exſulem propter me, ſine me videbunt. ſed hunc dii immortales, qui me ſuis templis aduenientem receperunt ſtipatum ab his viris, & P. Lentulus conſul, atque ipſa reſp. qua nihil eſt ſanctius, veſtrae poteſtati iudices commiſerunt. vos hoc iudicio, omnium bonorum mentes confirmare, improborum reprimere poteſtis: vos his ciuibus vti optimis, vos me reficere, & renouare remp. poteſtis; quare vos obteſtor atque obſecro, vt, ſi me ſaluum eſſe voluiſtis, eos conſeruetis, per quos me recuperauiſtis,

EXPLANATIO.

QVOD *tantum eſt in me ſcelus?*] vbi aliquid expoſuimus factum, ſtatim, quaſi nos commouerit indignitas rei, erumpimus vel in interrogationẽ, vel in ironiam, vel in exclamationem. interrogationis exemplum eſt hoc, & huic ſimillimum, ac paene idem, in orat. pro Milone: in qua ſunt hęc in extremo: Quid reſpõdebo liberis meis, qui te parentẽ alterum putãt: quid tibi, Quincte frater, qui nunc abes, cõſorti mecum tẽporum illorum? me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdẽ, per quos noſtram ille ſeruaſſet? at in qua cauſſa non potuiſſe? quę eſt grata gẽtibus. a quibus nõ potuiſſe? ab iis, qui maxime P. Clodii morte acquierunt. quo deprecante? me. quodnam concepi tantum ſcelus, aut quod in me tantum facinus admiſi, iudices, cum illa indicia cõmunis exitii indagaui, patefeci, protuli, exſtinxi: omnes in me meoſq. redundãt ex illo fonte dolores. Ironia eſt illa in hac pro Sextio. En, cur ceteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam arbitrentur. & illa apud Virgilium lib. IV.

Egregiam vero laudem, & ſpolia ampla refertis
Tuq. puerq. tuus; magnum & memorabile numen,
Vna dolo diuum ſi femina victa duorum eſt.

Exclamatio poſt iniuſtae rei mentionem eſt illa pro Balbo: Vtrum, inſcientem vultis Cn. Pompeium contra fędera feciſſe, an ſcientem? ſi ſcientem, o nomen noſtri imperii, o populi Romani excellens dignitas, o Cn. Pompeii ſic late longeq. diffuſa laus, vt eius gloriae domicilium communis imperii finibus terminetur; o nationes, vrbes, populi, reges, tetrarchae, tyranni, teſtes Cn. Pompeii non ſolum virtutis in bello, ſed etiam religionis in pace. COMMVNIS *exitii.*] de coniuratione dici, ſatis conſtat. PARVI *vobis*] mihi enim S. C. mandaſtis, vt coniuratos carnifici necandos traderem. TEXERAM] plus eſſet, Conſeruaram; quod alibi dixit; ſed Texeram, modeſtiae cauſſa maluit. CRVDELITATEM *inimicorum,*] apte nominibus Cicero nomina coniungit, ex eo, quod cuiuſque natura fert. oritur enim ex inimicitiis crudelitas, ex infidelitate ſcelus, ex inuidia fraus. ſic in Diuinatione, Quas res, inquit, luxuries in flagitiis, crudelitas in ſuppliciis, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumeliis efficere potuiſſet, eas omnes ſeſe hoc vno praetore per triennium pertuliſſe. Simile & illud eſt in oratione pro Coelio, Cum triſtibus ſeuere, cum remiſſis iucunde, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter, cũ libidinoſis luxurioſe. DELETA] videntur haec non fuiſſe, quia rediui: & in me nouae calamitates, noua iniuriarum genera comparantur. EGO *vero vos*] & orationem, & vultum ad eos, qui ſordidati aderant, conuertit. cum vero ſubiungit, Nec me ab iis, quos nomine ſordidatos videtis, vnquam vlla fortuna diuellet, a ſordidatis ad iudices vultum, & actionem refert. RECEPERVNT,] cum enim ab exſulio rediit, a porta Capena in Capitolium ad agendas Ioui opt. max. gratias quod ſe patriae cõpotem feciſſet, recta profectus eſt. inde ſuos lares petiit. epiſtola I. libri IV. ad Atticum, & pro domo ſua. AB *his viris,*] qui nunc in ſqualore, ſordibuſque ſunt. P. LENTVLVS] qui cum me conſul reſtituit, commiſit haec veſtrae poteſtati: reſpexit is id; quod vobis hoc iudicio licet, vel me cum meis defenſoribus & conſeruatoribus perdere, vel mecum ſimul eos ſeruare, ſine quibus in hac vrbe eſſe non poſſum. nam niſi ille me reſtituiſſet, non haec in veſtra poteſtate nunc eſſent. HIS *ciuibus vti*] quos ſordidatos videtis: quos ſi eiicietis, vti vobis eorum opera in tuenda republica non licebit. REFICERE,] tot malis afflictum.

IN CICERONIS INTERROGATIONEM IN P. VATINIVM.

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

CVM in P. Sextium de vi reum P. Vatinius teſtimonium dixiſſet; Sextij patronus Cicero inuectus eſt in eum acerbiſſime: & maxime quidem totum eius tribunatum, in quo, Caeſare conſule, leges reip. exitioſas contra auſpicia tulerat, ſed quaeſturam quoque & legationem exagitauit, non vt accuſator, ſed vt reprehenſor. qua de re ſic in ep. ad Lentulum: Tota interrogatio mea nihil habuit aliud, niſi reprehenſionem illius tribunatus. in quo omnia dicta ſunt libertate, animoq. maximo de vi, de auſpicijs, de donatione regnorum. A veteribus etiam interrogationis nomine appellatur haec oratio. interrogatione enim vtitur ad ſingula, quae reprehendit. & accuſatorem quidem Vatinij breui ſe futurum minatur: interim autẽ rogare ait tantum velle. Quaeri poteſt, vtrum, Sextio abſoluto, an prius quam ſententiae ferrentur, haec Cicero dixerit. mihi dubium non eſt, quin prius quam ſententiae ferrentur. cur hoc existimem, adducor his verbis, quibus interrogationem orditur: feciſſem id, quod his vehementer placebat. Quae videntur ad iudices potius, quam ad ſenatores, pertinere. Iam illa, quae ſunt in extremo, certe de reo non dicuntur abſoluto; Hoc quaero, num P. Sextium, qua lege accuſandum fuiſſe negas, ea lege condemnari putes oportere? Nam ſi latae ſententiae fuiſſent; abijſſent ſtatim iudices, re confecta, ſuo munere perfuncti, nec Ciceroni, abſoluto iam reo

Vatinium interroganti, aures dediſſent. quorſum enim id temporis extra commiſſum lege iudicium conſumerent? Et in epiſt. ad Q. fratrem, cum Sextium abſolutum ſignificaßet, haec ſubiunxit: Vatinium, a quo palam oppugnabatur, arbitratu noſtro concidimus, dijs, hominibusq. plaudentib. quin etiam Paullus noſter, cum teſtis productus eſſet in Sextium, confirmauit, ſe nomen Vatinij delaturum, ſi Macer Licinius cunctaretur: & Macer a Sextij ſubſellijs ſurrexit, ac ſe illi non defuturum affirmauit. Haec, opinor, ſufficiunt ad interrogationis tempus indicandum.

M.TVL.

M. TVLLII CICERONIS
IN VATINIVM INTERROGATIO
ORATIO. XXXIII.

SI, tua tantummodo, Vatini, quid indignitas poſtularet, ſpectare voluiſſem, feciſſem id, quod bis vehementer placebat, vt te, cuius teſtimonium, propter turpitudinem vitae, ſordesq. domeſticas, nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem: nemo enim horum aut ita te refutandum, vt grauem aduerſarium, aut ita rogandum, vt religioſum teſtem, arbitrabatur. ſed fui paullo in te intemperantior fortaſſe, quam debui. odio enim tui, in quo etſi omnes propter tuum in me ſcelus ſuperare debeo, tamen ab omnibus paene vincor, ſic ſum incitatus, vt, cum te non minus contemnerem, quam odiſſem, tamen vexatum potius, quam deſpectum, vellem dimittere. quare, ne tibi hunc honorem a me haberi forte mirere, quod interrogem, quem nemo congreſſu, nemo aditu, nemo ſuffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id cauſſa impuliſſet, niſi vt ferocitatem tuam iſtam comprimerem, & audaciam frãgerem, & loquacitatem pauciſſimis interrogationibus irretitã retardarem. etenim debuiſti, Vatini, etiam ſi falſo veniſſes in ſuſpicionem P. Sextio, tamen mihi ignoſcere, ſi, in tanto hominis de me optimi meriti periculo, & tempori eius, & voluntati parere voluiſſem: ſed heſterno pro teſtimonio eſſe mentitum, cum affirmares, nullum tibi omnino cum Albinouano ſermonem non modo de Sextio accuſando, ſed nulla vnquam de re fuiſſe, paullo ante imprudens indicaſti; qui & T. Clodium tecum communicaſſe, & a te conſilium P. Sextij accuſandi petiſſe, & Albinouanum, quem antea vix tibi notum eſſe dixiſſes, domum tuam veniſſe, multa tecum locutum, dixeris? denique conciones P. Sextij ſcriptas, quas neque noſſet, neq. reperire poſſet, te Albinouano dediſſe, easq. in hoc iudicio eſſe recitatas. in quorum altera es confeſſus, a te accuſatores eſſe inſtructos, & ſubornatos: in altero inconſtantiam tuam cum leuitate, tum etiam periurio implicatam refelliſti, cum, quem alieniſſimum a te eſſe dixiſſes, eum domi tuae fuiſſe, quem praeuaricatorem ab initio indicaſſes, ei te, quos rogaſſet, ad accuſandum libros dixeris dediſſe. nimium es vehemens, feroxq. natura: non putas fas eſſe, verbum ex ore exire cuiuſquam, quod non iucundum, & honorificum ad aures tuas accidat. Veniſti iratus omnibus: quod ego, ſimul ac te adſpexi, prius quam loqui coepiſti, cum ante Gellius, nutricula ſeditioſorum omnium, teſtimonium diceret, ſenſi, atque prouidi: repente enim te, tamquam ſerpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis ceruicibus intuliſti. vt mihi renouatus ille tuus in te veterem meum amicum, ſed tamẽ tuum familiarem defenderim: cum in hac ciuitate oppugnatio ſoleat, qua tu nunc vteris, nonnunquam, defenſio nunquam vituperari. ſed quęra a te, cur C. Cornelium non defenderem? num legem aliquam Cornelius contra auſpicia tulerit? num Aeliam, num Fuſiam legem neglexerit? num conſuli vim attulerit? num armatis hominibus templum tenuerit? num interceſſorem vi deiecerit? num religiones polluerit? aerarium exhauſerit? rempub. compilarit? tua ſunt, tua ſunt haec omnia. Cornelio eiuſmodi nihil obiectum eſt. codicem legiſſe dicebatur: defendebatur teſtibus collegis ſuis, non recitandi cauſſa legiſſe, ſed recognoſcendi. conſtabat tamen Cornelium conſilium illo die dimiſiſſe, interceſſioni paruiſſe. tu vero, cui Cornelij defenſio diſplicet. quam cauſſam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus iam praeſcribis, quanto illis probro futurum ſit, ſi te defenderint; cum tu mihi Cornelij defenſionem in maledictis obijciendam putaris. attamen hoc, Vatini, memento; paullo poſt illam defenſionem meam, quam tu bonis viris diſplicuiſſe dicis, me cum vniuerſi populi Ro. ſumma voluntate, tum optimi cuiusq. ſingulari ſtudio magnificentiſſime poſt hominum memoriam conſulem factum; omniaq. ea me pudenter viuendo confecutum eſſe, quae tu impudenter vaticinando ſperare te ſaepe dixiſti.

EXPLANATIO

SI, tua tantummodo, Vatini, quid indignitas poſtularet, ſpectare voluiſſem; feciſſem id, quod bis vehementer placebat, vt te, cuius teſtimonium, propter turpitudinem vitae, ſordesque domeſticas, nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem:] Principium, a contemptu perſonę ſumptum, a laude iudicum, ab excuſatione ſua, quod odio Vatinij incitatus, contineri minime potuerit, quin acerbius in eum inueheretur. quẽ tamen admodũ contemneret. HIS] iudicibus. VEHEMENTER placebat,] quia Vatinij teſtimonium, propter turpitudinem vitae, ſordesq, domeſticas contemnerent. TVRPITVDINEM vitae, ſordesq. domeſticas,] quod in Bruto dixit: Ex ſummis & fortunae & vitae ſordibus conſul factus eſſet. Feſtiue de Vatinio Velleius ait lib. 2. Vatinij deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenij. Iure autẽ contemni videtur eius teſtimonium, cuius ad improbitatem domeſticæ ſordes, ideſt domeſtica difficultas, & ea, quæ multos ad facinus impellit, egeſtas accedat. VT grauem aduerſarium,] qui grauis eſſe non poſſet ob ſordes domeſticas. RELIGIOSVM teſtem,] cui religionis opinionem adimeret turpitudo vitae. SED fui paullo intemperantior fortaſſe, quam debui.] quia continere me non potui, quin te interrogarem de rebus ijs, quas in tuo tribunatu per vim & contra auſpicia admini-

adminiſtraſti. TVVM *in me ſcelus*] cum P. Clodio, qui ſua lege Ciceronem eiecit, conſenſiſſe Vatinium, infra oſtenditur. VEXATVM] quod odij fuit. DESPECTVM,] quod indignitati tuae tribuendum eſſe videbatur. ETIAM *ſi falſo veniſſes in ſuſpicionem P. Sextio*]vt infirmaretur Vatinij teſtimoniũ, ſcire ſe dixerat Sextius, Vatinium iniuiſſe cum Albinouano conſilia de ſe accuſando qui autem alicui ſe eſſe inimicum oſtendit, eius teſtimonio fides derogatur. Senſus igitur hic eſt. Debuiſti, Vatini, vel ſi falſa illa Sextij ſuſpicio fuiſſet, mihi tamen ignoſcere, ſi eum, de me optime meritum, defendendum ſuſciperem: multo magis, cum illa ſuſpicio falſa non fuerit: quod tu ipſe imprudens indicaſti. DE *me optime meriti*]egregiam Sextius tribunus pl. in reſtituendo Cicerone operam nauauerat. TEMPORI *eius,*] cum de vi accuſaretur. HESTERNO *pro teſtimonio*]tuo in Sextium. Pro, valet, In, vt alibi. Hinc apparet, haec a Cicerone i Vatinium eſſe dicta, poſtridie quam in Sextium teſtimonia dicerentur. cum iudices de eo nondum ſententias tuliſſent. CVM *Albinouano*] M. Tullio Albinouano, qui accuſauit Sextium de vi: vt in ep. ad Q. fr. T. CLODIVM] qui Sextij nomen deferre cogitaret: quod conſiliũ videtur abieciſſe, aut accuſanti Albinouano ſubſcripſiſſe. CONCIONES *P. Sextii*] habitas a Sextio tribuno pl. PERIVRIO] iurati enim teſtimonium dicebant. ſignificatur quod ſupra dictum eſt, Heſterno pro teſtimoni eſſe mentitum. REFELLISTI;] patefeciſti. ALIENISSIMVM *a te*] quod oſtendiſti, cum diceres, nullum tibi omnino cum Albinouano ſermonem non modo de Sextio accuſando ſed nulla vnquam de re fuiſſe. QVEM *praeuaricatorem ab initio iudicaſſes,*] qua ſuſpicione nullum cum eo ſermonem habueras de Sextio accuſando. quod heſterno pro teſtimonio dixiſti. LIBROS] conciones P. Sextij. DEDISSE.] vt inde ſumeret accuſandi materiam. VENISTI] in iudicium, teſtimonium dicturus in Sextium. GELLIVS,] P. Clodij familiaris, frater optimi viri L. Gellij conſularis, & cenſorij. NVTRICVLA *ſeditioſorum omnium,*]non qui ſeditioſos omnes aleret, ſed qui plebem infimam, improboſque omnes ad ſeditionem impelleret. vnde illa pro Sextio: Ecque ſeditio vnquam fuit, in qua non ille princeps? TESTIMONIVM *diceret,*] in Sextium. INFLATO *collo, tumidis ceruicibus,*] Vatinij notare videtur iracundiam: ſed locatur in ſtrumas, quibus laborabat, vnde ſtrumae cognomen accepit. infra: Vt aliquãdo iſta, quae ſunt inflata, rũpantur. Et aliquanto poſt: ſtrumae denique ab ore improbo demigrarunt. Et pro Sextio. Ii medentur reip. qui exſecant peſtem aliquam, tamquam ſtrumam, ciuitatis. VT *mihi renouatus*] in mendo videre tamen mihi ſententiam videor: ſed, quae ſententiae reſpondeat, litterarum ſimilitudinem non inuenio. Dicit hoc, vt opinor, Iratus mihi, quia C. Cornelium, veterem meum amicum, defenderim. De C. Cornelio tribuno pl. a Cicerone defenſo, vide Pedianum. CONTRA *auſpicia tulerit?*]quod tu feciſti tribunus pl. Caeſare conſule, ſpretis Bibuli conſulis, & collegarum tuarum auſpicijs. infra. NVM *Aeliam, num Fufiam legem neglexerit?*]quas tu neglexiſti. infra. CONSVLI *vim attulerit?*]quod tu cõmiſiſti, ducto in carcerem M. Bibulo infra. TEMPLVM] Roſtra, in quibus leges tuliſti. infra ſatis aperte Roſtra templum appellat. Indicem, inquit, in Roſtris, in illo, inquam, augurato templo, ac loco collocaris. Pro Sextio: Q. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit De Inu. lib. 2 Hunc pater, concilium plebis habentem, de templo deduxit INTERCESSOREM]tribunum pl. RELIGIONES *polluerit?*]quod tu commiſiſti, violato Caſtoris templo. infra. AERARIVM *exhauſerit?*]quod ex hauſtũ a te eſt, aerarij diſpẽſatione ſenatui erepta infra. CODICEM *legiſſe dicebatur:*]in quo ſua lex ſcripta erat. ſed cum eam legi vetaret interceſſor codicem Cornelius ipſe, lator legis, per vim legit vnde accuſatus de maieſtate. Pedianus. TESTIBVS *collegis ſuis,*]eo tamẽ excepto qui legi intercedebat. NON *recitandi cauſſa*]nõ vt eum populo recitaret, vt, cum audiſſet, ſuffragium ferret. RECOGNOSCENDI.] animaduertendi, ſi quid in ſcribendo peccatum eſſet. eodem ſenſu in ea pro Balbo: Nos Cn. Põpeij decretum, iudicium de conſilij ſententia pronunciatum cognoſcemus? INTERCESSIONI *paruiſſe.*] quia legem non tulit, dimiſſo concilio. QVAM *cauſſam ad patronos tuos, aut quod os afferes?*] quid eis dicere audebis, vt defendere te iure poſſe videantur? PAVLLO *poſt illam defenſionem meam,*] biennio poſt. defendit enim Cornelium Cotta & Torquato coſ. VATICINANDO]cum, ſperare te ſummos honores, ſaepe ſis temere gloriatus. Infra. Cum hic nihil loqueretur niſi quod agebat; tu de altero conſulatu gerendo te diceres cogitare.

O R A T I O

NAM, quod, mihi diſceſſum obiecisti meum; & quod horum, quibus ille dies acerbiſſimus fuit, qui idem tibi laetiſſimus, luctum, & gemitum renouare voluiſti; tantum tibi reſpondebo, me, cum tu, ceteraeque reip. peſtes armorum cauſſam quaereretis, & cum per meum nomen fortunae locupletum diripere, ſanguinem principum ciuitatis exſorbere, crudelitatem veſtram, odiumq. diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, ſaturare cuperetis, ſcelus, & furorem veſtrum cedendo maluiſſe frangere, quam reſiſtendo. quare peto a te, vt mihi ignoſcas, Vatini, cum patriae pepercerim, quam ſeruaram: & ſi ego te perditorem, & vexatorem reip. fero, tu me conſeruatorem, & cuſtodem feras. deinde eius viri diſceſſum increpas, quem vides omnium ciuium deſiderio, ipſius denique reip. luctu eſſe reuocatũ? At enim dixiſti, non mea, ſed reip. cauſſa homines de meo reditu laboraſſe. Quaſi vero quiſquam vir excellenti animo in remp. ingreſſus optabilius quidquam arbitretur, quam ſe a ſuis ciuibus reip. cauſſa diligi. ſcilicet aſpera mea natura, difficilis aditus, grauis vultus, ſuperba reſponſa, inſolens vita; nemo humanitatem meam nemo conſuetudinem, nemo conſilium, nemo auxilium,

requirebat, cuius deſiderio (vt haec minima dicam) forum maeſtum, muta curia, omnia denique bonarum artium ſtudia ſiluerunt. ſed nihil ſit factum mea cauſſa: omnia illa S. C. populi iuſſa, Italiae totius, cunctarum ſocietatum, collegiorum omnium decreta de me reip. cauſſa eſſe facta fateamur. quid ergo, homo imperitiſſime ſolidae laudis ac verae dignitatis, praeſtantius mihi potuit accidere, quid optabilius ad immortalitatem gloriae, atque ad memoriam mei nominis ſempiternam, quam omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis ſalutem cum mea vnius ſalute eſſe coniunctam? quod quidem ego tibi reddo tuum. nam, vt tu me carum eſſe dixiſti ſenatui, populoq. R. non tam mea cauſſa, quam reip. ſic ego te quamquam ſis omni diritate, atque immanitate taeterrimus, tamen dico eſſe odio ciuitati non tam tuo, quam reip. nomine. atque, vt aliquando ad te veniam, de me hoc ſit extremum: quid quiſque noſtrum de ſe ipſe loquatur, non eſt ſane requirendum: boni viri iudicent: id eſt maximi momenti, & ponderis. Duo ſunt tempora, quibus noſtrorũ ciuium ſpectentur iudicia de nobis, vnum honoris, alterum ſalutis. honos tali populi R. voluntate paucis eſt delatus, ac mihi; ſalus tanto ſtudio ciuitatis nemini reddita. de te autem homines quid ſentiant, in honore experti ſumus, in ſalute exſpectamus. &, vt me cum homine vno non ſolum impudentiſſimo, atque infimo conferam, de te ipſo homine & arrogantiſſimo, & mihi inimiciſſimo, quaero, Vatini; vtrum tandem putes huic ciuitati, huic vrbi, his templis, aerario, curiae, viris his, quos vides, horum bonis, fortunis, liberis, ciuibus, ceteris denique deorum immortalium delubris, auſpicys, religionibus melius fuiſſe & praeſtabilius, me ciuem in hac ciuitate naſci, an te? cum mihi haec reſponderis, aut ita impudenter, vt manus a te homines vix abſtinere poſſint; aut ita dolenter, vt aliquando iſta, quae ſunt inflata, rumpantur: tum memoriter reſpondeto ad ea, quae de te ipſo rogaro. atque illud tenebricoſiſſimum tempus ineuntis aetatis tuae patiar latere. licet impune per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris: habeat hoc praemium tua indignitas, vt adoleſcentiae turpitudo obſcuritate, & ſordibus tuis obtegatur.

EXPLANATIO

DISCESSVM] cum ab vrbe diſceſſit, Clodia rogatione pulſus iniquiſſima. HORVM,] iudicum, bonorũ ciuium, tui diſſimilium, qui dolerent id maxime, quo tu maxime laetabaris. ARMORVM *cauſſam quaereretis*,] vt ego rem in cõtentionem & certamen adducerem. quod vos ſefellit. malui enim cedere. VT *mihi ignoſcas*.] quia fecerim, quod tu nolebas. Dictum argute. REIP. *cauſſa*] ne diſſenſio, propter me excitata, reip. noceret. CVNCTARVM *ſocietatum*,] publicanorum, qui erant equeſtris ordinis. COLLEGIORVM *omnium*] bene de rep. ſentientium. nam quaedam poſtea P. Clodius ex faece vrbis ac ſeruitio conſtituit: vt in Piſonem. QVOD *quidem ego tibi reddo tuum.*] in quo quidem ego tibi par pari referam. HONOS] conſulatus. SALVS] cum in patriam ipſa me reſp. reuocauit. IN *honore*] in auguratu, & praetura: quos honores cum peteres, repulſam tuliſti. Infra. IN *ſalute exſpectamus*.] fore auguratur, vt in aliquam ſuis dignam ſceleribus calamitatem Vatinius incidat. ATQVE *infimo*] cum dixerit, Non ſolum; quaero, quid reſpondeat. omnino enim ſecundo loco requirere ſententiam videtur, Verum etiam. QVOS *vides*,] iudices in cauſſa Sextij. Et hic locus, adeſſe iudices, necdum ſententias tuliſſe demonſtrat. CIVIBVS,] ſuperuacaneum verbum: cum dixerit iam, Huic ciuitati. ITA *impudenter*] te mihi anteponendo. ITA *dolenter*,] cum te inuictiſſimum fateri res ipſa coget, melius, ac praeſtabilius fuiſſe, me ciuem in hac ciuitate naſci, quam te. VT *aliquando iſta, quae ſunt inflata, rumpantur*:] propter vim doloris. Feſtiue ſtrumas ſignificat potius, quam nominat. ILLVD *tenebricoſiſſimum tempus ineuntis aetatis tuae patiar latere.*] quae tamen latere non patitur: nam eius temporis nonnulla ſubiungit, breuiter percurrens, vt ad ea perueniat, quae Vatinius publice geſſit. quae, quia nota quampluriṁis fuerunt, ideo de illis, quae minus nota erant, Tenebricoſiſſimum tempus dixit. OBSCVRITATE, *& ſordibus tuis*] obſcuro vitae genere, & egeſtate.

ORATIO

QVAESTVRAM petiſti cum P. Sextio, cum hic nihil loqueretur, niſi quod agebat; tu de altero conſulatu gerendo te diceres cogitare. quaero abs te, teneas ne memoria, cum P. Sextius quaeſtor ſit cunctis ſuffragijs factus, tunc te vix, inuitis omnibus, non populi beneficio, ſed conſulis, extremum adhaeſiſſe? in eo magiſtratu, cum tibi magno clamore aquaria prouincia ſorte obtigiſſet, miſſus ne ſis a me conſule Puteolos, vt inde aurum exportari, argentumque prohiberes? in eo negotio, cum te non cuſtodem ad continendas, ſed portitorem ad partiendas merces miſſum putares, cumq. omnium domos, apothecas, naues furaciſſime ſcrutarere, homineſq. negotia gerentes iudicijs iniquiſſimis irretires mercatores e naui egredientes terreres, conſcendentes morarere, teneas ne memoria, tibi in conuentu Puteolis manus eſſe allatas? ad me conſulem Puteolanorum querellas eſſe delatas? poſt quaeſturam exieris ne legatus in vlteriorem Hiſpaniam C. Coſconio procos.? cum illud iter Hiſpanienſe pedibus fere confici ſoleat, aut, ſi quis nauigare velit, certa ſit ratio nauigandi; veneris ne in Sardiniam, atque inde in Africam? fueris ne, quod ſine S. C. tibi facere non licuit, in regno Hiempſalis? fueris ne in regno Maſtaneſoſi? veneris ne ad Fretũ per Mauritaniam? quem ſcias vmquã legatum Hiſpanienſem in illam prouinciam iſtis itineribus perueniſſe? Factus es tribunus pl. quid enim te de Hiſpanienſibus flagitijs tuis

ſordi-

ſordidiſſimiſq. furtis interrogem? quaero abs te primum, quod genus improbitatis, & ſceleris in eo magiſtratu praetermiſeris? ac tibi iam inde praeſcribo, ne tuas ſordes cum clariſſimorum virorum ſplendore permiſceeas. ego te quaecumque rogabo, de te ipſo rogabo; neque te ex ampliſſimi viri dignitate, ſed ex tuis tenebris extrabam; omniaq. mea tela ſic in te conijcientur, vt nemo per tuum latus, quod ſoles dicere, ſaucietur, in tuis pulmonibus, ac vſceribus haerebunt.

E X P L A N A T I O

CVM *P. Sextio,*] quaeſtor Sextius C. Antonij fuit collegae Ciceronis in conſulatu: vt in oratione pro ipſo. TV *de altero conſulatu*] quod vno contentus nõ eſſe videreris. Huc pertinet, quod ſupra dictum eſt. ea me, pudenter viuendo, conſecutum eſſe, quae tu impudenter vaticinando, ſperare te ſaepe dixiſti. CONSVLIS,] pro eo rogantis, vel L. Caeſaris, vel C. Figuli. hi enim ante Ciceronem, & Antonium conſulatum geſſere. quaeſtorem autem Cicerone conſule Vatinium fuiſſe, indicant ea, quae ſequuntur. EXTREMVM] extremo loco, poſt ceteros omnes, vltimum e quaeſtoribus deſignatum. erant autem lege Sullae quaeſtores viginti: cum octo antea fuiſſent. Tacitus lib. XI. MAGNO *clamore*] credo propter lucrum quod ex ea prouincia maximum capiebatur. AQVARIA *prouincia*] Puteoli: vt praeeſſes ijs mercibus, quae Puteolos nauibus aduehuntur, aurum autem exportari, argentumq prohiberes. SORTE *obtigiſſet,*] quaeſtores deſignati, quid quiſque vel in vrbe, vel extra in magiſtratu curaret, ſortiebantur. PROHIBERES?] ne exhauriretur Italia, ſed merces cum mercibus permutarentur. quod nunc Hiſpaniarum rex & in Hiſpania, & in regno Neapolitano ſeruari iubet. PORTITOREM] publicani, vel aratores, ſi agros conducebant, vel pecuarij, ſi paſcua, vel portitores, ſi portuum vectigal, vocabantur. PARTIENDAS] vt partem tibi retineres: quod portitores faciunt vectigalis publici nomine. VLTERIOREM *Hiſpaniam*] quae Luſitania dicebatur. C. COSCONIO *proconſule?*] poſt praeturam, nam conſul non fuit. Alter C. Coſconius infra nominatur, Vatinij collega in tribunatu, iudex in cauſſa Sextij. CERTA *ſit ratio nauigandi;*] per loca certa, recto curſu: quam tu rationem non ſeruaſti. IN *regno Hiempſalis?*] in Mauritania. Hiempſal Iubae pater fuit, qui ciuili bello contra Caeſarem pugnauit. AD *fretum*] Gaditanum, vt inde in vlteriorem Hiſpaniam traijceres. CVM *clariſſimorum virorum ſplendore*] C. Caeſarem ſignificat: quo conſule tribunus pl. Vatinius fuit: &, vt ſua flagitia ſceleraq. excuſaret, eo ſe auctore, quaecumque egerat, egiſſe dicebat. propterea cauet Cicero diligenter, & hic, & infra, vt ita Vatinium reprehendat, ne Caeſarem, Pompeij optime de ſe meriti ſocerum, praeterea hoc tempore ſibi amiciſſimum, offendat. EX *tuis tenebris extraham;*] patefaciam te, & oſtendam qui ſis: hac mea interrogatione Caeſaris dignitatem non attingam, ex tuis tenebris extraham te, ne quis te ignoret. Tenebras appellat Vatinij, vt eas cum Caeſaris dignitate quaſi contrarium contrario conferat.

O R A T I O

ET, quoniam omnium rerum magnarum a dijs immortalibus principia ducuntur, volo vt mihi reſpondeas tu, qui te Pythagoreum ſoles dicere, & hominis doctiſſimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus praetendere; quae te tanta prauitas mentis tenuerit, qui tantus furor, vt cum inaudita, ac nefaria ſacra ſuſceperis, cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis deos manes mactare ſoleas, auſpitia, quibus haec vrbs condita eſt, quibus omnis reſp. atque imperium tenetur, contempſeris? initioq. tribunatus tui ſenatui denunciaris, tuis actionibus augurum reſponſa, atque eius collegij arrogantiam impedimento non futuram? ſecundum ea, quaero, ſeruaris ne in eo fidem? num quando tibi moram attulerit, quo minus concilium aduocares, legemq. ferres, quod eo die ſcires de caelo eſſe ſeruatum? & quoniam hic locus vnus eſt, quem tibi cum Caeſare communem eſſe dicas: ſeiungam te ab illo, non ſolum reip. cauſſa, verum etiam Caeſaris; ne qua ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati adſperſa videatur. primũ quaero, num tu ſenatui cauſſam tuam permittas, quod facit Caeſar? deinde, quae ſit auctoritas eius, qui ſe alterius facto, non ſuo defendat? deinde (erumpet enim aliquando ex me vera vox, & dicam ſine cunctatione, quod ſentio) ſi iam violentior aliqua in re C. Caeſar fuiſſet; ſi eum magnitudo contentionis, ſtudium gloriae, praeſtans animus, excellens nobilitas aliquo impuliſſet: quod in illo viro & tum ferendum eſſet, & maximis rebus, quas poſtea geſſit, oblitterandum, id tu tibi furcifer ſumes, & Vatinii, latronis, ac ſacrilegi, vox audietur, hoc poſtulantis, vt idem ſibi concedatur, quod Caeſari? ſic enim ex te quaero.

E X P L A N A T I O

A *Dijs immortalibus principia ducuntur,*] a quibus ego quoque, cum te de tuo tribunatu interrogabo, principium ducam a te quaerens, cur auſpicia & augures, diuinae voluntatis interpretes, contempſeris. PRAETENDERE;] vt obtegantur. SACRA] tamquam Pythagorea. MACTARE] placare. quo tamen ſenſu nuſquam praeterea memini me legiſſe. AVSPICIA,] vel augurum,

vel magiſtratuũ. vtrique enim auſpicia habebant, ſed magiſtratus impediendi tantũ cauſſa, augures etiã comprobandi in quo illud eſt animaduertendũ, ſeruare de caelo, non de auguribus dici, ſed de magiſtratibus. itaque quod ſequitur, Quod eo die ſcires de caelo eſſe ſeruatũ, de Bibulo dicitur tamquã cõſule, nõ tãquam augure. eum porro ſeruaſſe de caelo, vt Vatinij, Caeſariſq legibus obſiſteret, eiuſq. auſpicia cõtempta eſſe, docet Suetonius, & omnis hiſtoria. ſubiungitur & illud, tres tribunos pl. de caelo ſeruantes, a Vatinio, tamquã priuatos homines, eſſe contemptos. CONCILIVM] populũ non vocat, ſed conciliũ, quaſi partem populi. patricios enim aduocandi ius non habet tribunus pl. populum autẽ aduocat, non conciliũ: quia licet ei pro ſummo imperio Quirites omnes aduocare. HIC *loſus vnus eſt.*] ob inimicitias, quas in conſulatu Caeſar cum Bibulo collega maximis contentionibus exercuit. NE *qua ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati adſperſa videatur.*] dicit idem ſupra alijs verbis: Ne tuas ſordes cum clariſſimorum virorum ſplendore permiſceas. QVOD *facit Caeſar?*] non recuſare ſe Caeſar dixit, quo minus ea, quae geſſerat in conſulatu, quae ſciret a nonnullis improbari a ſenatu iudicarentur: cum & Pompeij generi, & L. Piſonis ſoceri, aliorumq. praeterea, quos liberalitate ſua ſibi deuinxerat opibus confideret. Suetonius. MAGNITVDO *contentionis,*] maximarum rerum vehemens quoddam ſtudium. NOBILITAS] ipſe in amitae ſuae Iuliae funebri laudatione originem ſuae gentis ad Venerem retulit. Suetonius. IN *illo viro*] ſi quid enim in conſulatu Caeſar geſſit, id conſecutae maximae res, ab eo geſtae, delere ex animis hominum debent.

ORATIO

TRibunus pl. fuiſti: ſeiunge te a conſule: collegas habuiſti viros fortes nouem: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas de caelo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas: de quibus duos praetextatos ſedentes vides, te aediliciam praetextam togam, quam fruſtra confeceras, vendidiſſe: tertiũ ſcis ex illo obſeſſo, atque afflicto tribunatu conſularem auctoritatem hominem eſſe adoleſcentem conſecutum. reliqui ſex fuerunt: ex quibus partim plane tecum ſentiebant, partim medium quendam curſum tenebant. omnes habuerunt leges promulgatas. in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C. Coſconius, iudex noſter: quem tu, diſrumperis, cum aedilicium vides. volo, uti mihi reſpondeas, numquis ex toto collegio legem ſit auſus ferre, praeter vnum te? quae tanta in te fuit audacia, quae tanta uis, vt, cum tui nouem collegae ſibi timendum eſſe duxerint, id unus tu, emerſus e caeno, omnium facile omnibus rebus infimus, contemnendum, deſpiciendum, irridendum putares? num quem poſt vrbe conditam ſcias tribunum pl. egiſſe cum plebe, cum conſtaret ſeruatum eſſe de caelo? Simul etiam illud, volo, uti reſpondeas, cum te tribuno pl. eſſes etiam tum in rep. lex Aelia, & Fufia, quae leges ſaepenumero tribunicios furores debilitarunt, & repreſſerunt, quas contra, praeter te, nemo umquã eſt facere conatus, quae quidem leges anno poſt, ſedentibus in templo duobus non conſulibus, ſed proditoribus huius ciuitatis, ac peſtibus, una cum auſpiciis, cum interceſſionibus, cũ omni iure publico conflagrauerant, ecquando dubitaris contra eas leges cum plebe agere, & concilium conuocare? num quem ex omnibus tribunis pl. quicumque ſeditioſi fuerint, tam audacem audieris fuiſſe, vt umquam contra legem Aeliam, aut Fufiam cõcilium conuocaret? quaero illud etiam ex te, conatus ne ſis, volueris ne, denique cogitaris, (eſt enim res eiuſmodi, vt, ſi tibi modo in mentem venit, nemo ſit, qui te ullo cruciatu eſſe indignũ putet) cogitaris ne in illo tuo intolerabili, non regno, nam cupis id audire, ſed latrocinio augur fieri in Q. Metelli locum, vt, quicumque te adſpexiſſet, duplicem dolorem, gemitumq. ſuſciperet, & ex deſiderio clariſſimi, & fortiſſimi ciuis, & ex honore turpiſſimi, atque improbiſſimi? adeo ne non labefactatam remp. te tribuno, neque conquaſſatam ciuitatem, ſed captam hanc vrbem, atque euerſam putaris, vt augurem Vatinium ferre poſſemus? Hoc loco quaero, ſi, id quod concupieras, augur factus eſſes; in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, vix dolorem ferebamus; illi autem, quibus eras in delitiis, vix riſum tenebant: ſed quaero, ſi ad cetera vulnera, quibus putaſti remp. deleri, hanc quoque mortiferam plagam inflixiſſes augurat ui tui, utrum decreturus fueris id, quod augures omnes vſque a Romulo decreuerunt, Ioue fulgente, cum populo agi ne fas eſſe; an quia tu ſemper ſic egiſſes, auſpicia fueris augur diſſoluturus?

EXPLANATIO

PRIVATOS] ita eos cõtemnebas, quaſi de caelo ſeruarent non tribuni pl. ſed priuati homines, quibus id non licet. PRAETEXTATOS] praetores, Cn. Domitium, & Q. Ancharium: vt in oratione pro Sextio. DVOS *praetextatos ſedentes vides*] iudices in cauſſa Sextij quod ſane miror, cum praeturam gerent & praetores ſuo quiſque muneri praeeſſet. Aut, Praetextatos ſedentes vides, in ſenatu. PRETEXTAM *togam.*] Togam fortaſſe abundat. VENDIDISSE:] cum aedilitatem adipiſci non potueris, qui tamen infra praeturam honor eſt. ſubaudiri videtur, ſcis. nam nec ad, Vides, referri poteſt, Vendidiſſe, nec ad, ſcis quod ſequitur omnino diſiunctum a ſuperioribus. TERTIVM] tertium nominat C Fannium in ea pro Sextio. OBSESSO,] cum erepta nouis collegis tuis libertas eſſet nemo legẽ ferre, aut ferenti tibi obſiſtere, aut denique pro ſuo ſenſu agere quidquã poſſet. infra. CONSVLAREM *auctoritatem*] quid hoc ſit, nulla docet hiſtoria: ſuſpicari tamen licet, Fannio commiſſum a ſenatu rei maximae, curã, quae committenda cõſulibus videretur. PARTIM *plane tecum ſentiebant,*

tiebant.]in ea pro Sextio populares tribunos pl. duos tantum ex eo collegio fuiſſe dicit: neutrũ nominat, ſed Vatinium ſatis aperte deſcribit. itaque cum eo tantum vnus plane ſenſit: quamquam hic ſignificari plures videantur. OMNES] omnes nouem collegae tui. ſequitur enim: Num quis ex toto collegio legem ſit auſus ferre. AEDILICIVM] aedilis fuerat anno ſuperiore, Lentulo & Metello cos. nam ſi aedilitatem hoc anno gereret, aedilis, non aedilicius, ex Latini ſermonis conſuetudine vocaretur. LEGEM *ſit auſus ferre,*] non auſi ſunt, Vatinio de caelo ſeruante: cum ille tamen, ipſis de caelo ſeruantibus, quaſcumque voluit, leges contemptis auſpicijs tulerit. ideo ſequitur: Quae tanta in re fuit audacia. SERVATVM *eſſe de caelo?*] non a tribus modo tribunis pl. verum etiam a Bibulo conſule quorum aeque omniũ auſpicia contempſit Vatinius. LEX *Aelia, & Fuſia,*] vna de ſeruandis auſpicijs, altera de diebus comitialibus, ideſt, ne omnibus faſtis diebus legem ferri liceret. PRAETER TE] qui nec auſpiciorum, nec dierum rationem vllam habuiſti. SEDENTIBVS *in templo*] Caſtoris, in quo lege lata Clodius legem Aeliam Fuſiamq. ſuſtulit. vnde illa pro Sextio: Iiſdem conſulibus ſedentibus, atque inſpectantibus, lata lex eſt, ne auſpicia valerent. Ibidem: Iiſdem conſulibus arma in templum Caſtoris comportabantur: gradus eiuſdem templi tollebãtur. In ea vero poſt Red. in ſen. Quo inſpectante, ac ſedente, legem tribunus pl. tulit, ne auſpicijs obtemperaretur; ne obnunciare concilio, aut comitijs, ne legi intercedere liceret; vt lex Aelia & Fuſia ne valerent. DVOBVS *non conſulibus,*] Piſone, & Gabinio. CONFLAGRAVERVNT,] ſublatae ſunt lege lata a Clodio contra auſpicia, & intercesſiones. NEMO *ſit, qui te vllo cruciatu eſſe dignum putet.*] indignum repoſui, & ex ſententia, & ex antiquis libris. REGNO,] tribunatu pl. NAM *cupis id audire,*] gloriae cauſſa, quaſi regnaueris in tribunatu. Q. METELLI] Celeris, qui, Caeſare & Bibulo cos. gerente tribunatum Vatinio, deceſſit. ep. 5. lib. 2 ad Att. QVIA *tu ſemper ſic egiſſes,*] quia toto tribunatu tuo auſpicia contempſiſſes

ORATIO

AC, ne diutius loquar de auguratu tuo, quod inuitus facio, Vt recorder ruinas reip. neque enim tu vnquam, ſtante non modo maieſtate horum, ſed etiam vrbe, te augurem fore putaſti; veruntamen, vt ſomnia tua relinquam, ad ſcelera veniam, volo vti mihi reſpondeas; cum M. Bibulum conſulem, non dicam bene de rep. ſentientem, ne tu mihi homo potens iraſcare, qui ab eo diſſenſiſti; ſed hominem certe nuſquam progredientem, nihil in rep. molientem, tantũ animo ab actionibus tuis diſſentientem, cum eum tu conſulem in vincula duceres, & a tabula Valeria collegae tui mitti iuberent; feceris ne ante Roſtra pontem continuatis tribunalibus, per quem conſul populi R. moderatiſſimus, & conſtantiſſimus, ſublato auxilio, excluſis amicis, vi perditorum hominum incitata, turpiſſimo, miſerrimoq ſpectaculo, non in carcerem, ſed ad ſupplicium, & ad necem duceretur? quaero, num quis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit; vt ſciamus, vtrum veterum facinorum ſis imitator, an inuentor nouorum? Idemq. tu, cum his atque huiuſmodi conſiliis ac facinoribus, nomine C. Caeſaris, clementiſſimi, atque optimi viri, ſcelere vero, atque audacia tua, M. Bibulum foro, curia, templis, locis publicis omnibus expuliſſes, incluſum domi contineres; cumq. non maieſtate imperij, non iure legum, ſed ianuae praeſidio, & parietum cuſtodiis conſulis vita tegeretur: miſeris ne viatorem, qui M. Bibulum domo vi extraheret, vt, quod in priuatis ſemper eſt ſeruatum, id te tribuno pl. conſuli domus exſulium eſſe non poſſet? Simulq. mihi reſpondete, tu, qui nos, qui de communi ſalute conſentimus, tyrannos vocar, fueris ne non tribunus pl. ſed intolerandus ex caeno neſcio quo atque ex tenebris tyrannus? qui primum eam remp. quae auſpiciis inuentis conſtituta eſt, iiſdem auſpiciis ſublatis conarere peruertere; deinde ſanctiſſimas leges, Aeliam, & Fuſiam dico, quae in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini & in colluuione Druſi, & in contentione Sulpicii, & in cruore Cinnano, & inter Sullana arma vixerunt, ſolus conculcaris, ac pro nihilo putaris; qui conſulem morti obieceris, incluſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis; qui in eo magiſtratu non modo emerſeris ex mendicitate, ſed etiam diuitiis nos iam tuis terreas; fueris ne tanta crudelitate, vt delectos viros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione conaris? cum L. Vettium, qui in ſenatu cõfeſſus eſſet cum telo fuiſſe, Cn. Pompeio, ſummo, & clariſſimo ciui, ſuis manibus necem afferre voluiſſe, in concionem produxeris, indicem in Roſtris, in illo, inquam, augurato templo, ac loco collocaris, quo auctoritatis exquirendae cauſſa ceteri tribuni pl. principes ciuitatis producere conſueuerunt, ibi tu indicem Vettium linguam, & vocem ſuam ſceleri, & menti tuae praebere voluiſti, vt diceret L. Vettius in concione tua rogatus a te, ſe auctores & impulſores, & ſocios habuiſſe ſceleris illius eos viros, quibus e ciuitate ſublatis, quod tu eo tempore moliebare, ciuitas ſtare non poſſet. M. Bibulum, cuius incluſione contentus non eras, interficere volueras, ſpoliaueras conſulatu, patria priuare cupiebas; L. Lucullum, cuius tu rebus geſtis, quod ipſe ad imperatorias laudes a puero videlicet ſpectaras, vehementius inuidebas; C. Curionem, perpetuum hoſtem improborum omnium, auctorem publici conſilii, libertate communi tuenda maxime liberum, cum filio, principe iuuentutis cum rep coniunctiore etiam, quam ab illa aetate poſtulandum fuit, delere voluiſti; L. Domitium, cuius dignitas & ſplendor praeſtringebat, credo, oculos Vatinii, quem tu propter commune odium in bonos oderas, in poſterum autem propter omnium ſpem, quae de illo eſt, atque erat, ante aliquanto timebas; L. Lentulum, hunc iudicem noſtrum, flaminem Martialem, quod erat eo tempore Gabinii tui competitor, eiuſdem Vettii indicio opprimere voluiſti. qui ſi tum illam labem, peſtemq. viciſſet, quod ei tuo ſcelere non licuit; reſp. victa non eſſet. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare voluiſti. L. Paullum, qui tum quaeſtor Macedoniam obtinebat; at quem ciuem? quem virum? qui duos nefarios patriae proditores, domeſticos hoſtes, legibus exterminarat, hominem ad conſeruandam

ſeruandam

ſernandam remp. natum, in idem Vettij indicium, atque in eundem hunc numerum congregaſti. Quid ego de me querar; qui etiam gratias tibi agere debeo, quod me ex fortiſſimorum ciuium numero ſeiungẽdum non putaris? Sed, qui fuit ille tantus furor tuus, vt, cum iam Vettius ad arbitrium tuum perorasset, & ciuitatis lumina notaſſet, deſcendiſſetq. de Roſtris, eum repente reuocares, colloquerere populo R. vidente, deinde interrogares, ecquoſnam alios poſſet nominare? inculcaris ne, vt C. Piſonem, generum meum, nominaret? qui, in ſumma copia optimorum adoleſcentium, pari continentia, virtute, pietate reliquit neminem: item M. Laterenſem, hominem dies ac noctes de laude, & de rep. cogitantem? promulgaris ne impuriſſime, & perditiſſime boſtis quaeſtionem de tot ampliſſimis, & talibus uiris, indici Vettio praemia ampliſſima? quibus rebus omnium mortalium non voluntate, ſed conuicio repudiatis, fregeris ne in carcere ceruices ipſi illi Vettio, ne quod indicium corrupti indicii exſtaret, eiusq. ſceleris in te ipſum quaeſtio flagitaretur?

E X P L A N A T I O

NVSQVAM *progredientem,*] facete. nam cũ laudare videatur Bibuli modeſtiam, notat illud tẽpus, cũ per vim foro pulſus, armorum metu domi ſe tenuit. infra. ANIMO] nam contra vim agere nihil poterat. A. TABVLA *Valeria*] locus in foro SVBLATO *auxilio.*] quod ei tuliſſent reliqui tribuni pl. NOMINE *clementiſſimi atque optimi viri,*] tanti ſceleris culpam auertit a Caeſare, clementiae, ac bonitatis laude. SCELERE *uero, atque audacia tua*] cum tamen C. Caeſaris nomine abutereris. Haec in vnum Vatinium Cicero, Caeſarem non attingens, confert: ſed ea Caeſari Suetonius tribuit his verbis: Lege agraria promulgata, obnunciantem collegam armis foro expulit in eamq coegit deſperationẽ, vt, quo ad poteſtate abiret, domo abditus, nihil aliud quam per edicta obnunciaret. IN *Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Druſi,*] quales in rep. tribuni pl. fuerint, qui a Cicerone nominantur, quia ſatis plane vulgatae loquuñtur hiſtoriae non conterã tempus in re nota, tantum dicã, duos Druſos patrem, & filium, tribunos pl fuiſſe hic filiũ ſignificari, qui poſt Saturninum fuit: nam pater cum C. Graccho tribunatum geſſit. Colluuione quia ciuitatẽ ſocijs & Latinis daturum ſe pollicitus eſt quae colluuio quaedã fuiſſet id cum fruſtra conaretur domi ſuae a neſcio quo eſt interfectus SVLPICII,] hic eſt, quem Cicero loquentem inducit in libro de oratore. Ciuili bello partes Marij ſecutus, cũ tribunus pl. de Mithridatico bello a Sulla, cui mandatũ fuerat, ad Marium transferendo legem tuliſſet, Sulla victore caeſus eſt CONSVLEM *morti obieceris,*] ſupra: Cum M. Bibulum conſulem non in carcerẽ ſed ad ſupplicium, & ad necẽ duceres TVA *rogatione*] vt quaereretur in eos, qnos Vettius nominaſſet. quam rogationẽ promulgauit, non tulit, omniũ mortalium conuicio repudiatã. CVM *L. Vettium,*] Multa Vatinio cũ Caeſare communia fuerunt: ſed, vt dixi iam, in Vatiniũ Cicero, Caeſari parcens omnia conijcit. Hic eſt ille L. Vettius, qui Caeſarẽ praetorem inter Catilinae ſocios nominauit Sed Caeſar, implorato Ciceronis teſtimonio, ad quẽ vltro quaedam de cõiuratione detulerat, indicio Vettij refutato, coniecit eum in carcerem Suetonius. De hoc autem poſteriore indicio ſic ep. 24. lib 2. ad Att Vettius, ille, ille noſter index, Caeſari, vt perſpicimus, pollicitus eſt, ſeſe curaturũ, vt in aliquã ſuſpicionẽ facinoris Curio filius adduceretur. In eadẽ Poſtero die Caeſar, is qui olim, praetor cũ eſſet Q. Catulũ ex inferiore loco iuſſerat dicere, Vettiũ in Roſtra produxit, eumq. in eo loco cõſtituit, quo Bibulo cõſuli aſpirare nõ liceret Hic ille omnia, quae voluit, dixit. vt qui illuc factus, inſtitutusq. veniſſet. Quib. verbis culpã Vettiani criminis Caeſari potius, quã Vatinio, hic tamen, temporis videlicet cauſſã, oratorio more, Vatinio, nõ Caeſari, adſcribit. AVCTORITATIS *exquirendae cauſſa*] ante quam lex ferretur, clari viri, a tribuno pl. qui rogationem laturus erat, in Roſtra producti, rogatiq vt dicerent quid ſentirent, ſuadebant, diſſuadebantue legem. Cum igitur auctores populo eſſent, vt rogationẽ acciperet, vel antiquaret: recte Cicero dixit Auctoritatis exquirendae cauſſa. IN *concione tua*] a te vocata. SPOLIAVERAS *conſulatu,*] quia, foro pulſus, domi incluſus nihil agebat vt conſul, ſolus Caeſar omnia. vnde illi verſus apud Suetonium.

Non Bibulo quidquam nuper ſed Caeſare factum eſt.
Nam Bibulo fieri conſule nil memini.

DOMITIVM,] Ahenobarbum, qui praetor de Caeſaris actis retulit ad ſenatũ. Erant hi maxime quattuor hactenus nominati, Caeſaris inimici. Bibulus, Lucullus, Curio Domitius. PRAESTRINGEBAT, *credo oculos Vatinii,*] ironia Non tu, inquit, ei propter dignitatem, & ſplendorem inuidebas ſed partim oderas propter commune odium in bonos, partim timebas propter ſpem, quae de illo eſt, atque erat. COMPETITOR,] in conſulatu. Caeſari enim, & Bibulo ſucceſſere conſules Gabinius, & Piſo QVI *ſi tum illam labem, peſtemq. uiciſſet,*] ſi Gabinio reiecto, conſul deſignatus eſſet. TVO *ſcelere*] quia tu Gabinium in conſularibus comitijs adiuuiſti. RESP. *uicta non eſſet.*] Ego lege Clodia eiectus non eſſem, conſulibus Gabinio & Piſone Clodium adiuuantibus mecum autem ſimul victa reſp eſt. L. PAVLLVM,] qui conſul fuit cum C. Marcello, QVI *tum quaeſtor Macedoniam obtinebat;*] quo mendacium Vetij qui de abſente tamquam praeſente locutus eſſet, pateſactum eſt. ep. 24. lib. 2 ad Att. Maxime in eo Vettius eſt reprehenſus, quod dixerat adoleſcentum conſilium, vt in foro gladiatoribus Gabinij Pompeiũ adorirentur: in eo principẽ Paullum fuiſſe, quem conſtabat eo tempore in Macedonia fuiſſe. LEGIBVS *exterminarat*] accuſauerat eos, & damnauerat. SEIVNGENDVM *non putaris?*] Ciceronem tamen Vettius non nominauit, ſed deſcripſit. ep eadem: Me non nominauit, ſed dixit, conſularem diſertum, vicinum conſulis, ſibi

dixiſſe,

dixiſſe, Ahalam Seruilium aliquem opus eſſe reperiri. REVOCARES,] in eadem ep. ſic eſt. Addidit ad extremũ, cum, iã dimiſſa concione, reuocatus a Vatinio fuiſſet, ſe audiſſe a Curione, his de rebus conſcium eſſe Piſonem, generum meum, & M. Laterenſem. C PISONEM] hic primus, Craſſipes ſecundus tertius Dolabella, qui diuortium fecit, Ciceronis gener fuit. PIETATE] erga ſuos, ipſumq. maxime Ciceronem, quo tempore exſulauit. RELIQVIT *neminem:*] perierat enim exſulante Cicerone. LATERENSEM,] Iuuentiae gentis, ciuem optimum, qui cum lex Caeſaris agraria exſecrationem haberet in coitione candidatorum, ſi mentionem feciſſent, quo aliter ager Campanus poſſideretur, atque vt ex legibus Iulijs; cumq ceteri candidati iurare non deſiſterent; ipſe tribunatum pl. petere deſtitit ne iuraret. PROMVLGARIS *ne quaeſtionem*] legem ferre cogitans, vt in eos, quos Vettius nominauerat, quaereretur. IN. TE *ipſum*] qui quaeſtionem in alios promulgaueras.

O R A T I O

ET, quoniam crebro vſurpas, legem te de alternis conſilijs reyciendis tuliſſe: vt omnes intelligant te ne recte quidem facere ſine ſcelere potuiſſe, quaero, cum lex eſſet aequa promulgata initio magiſtratus, multas etiam alias tuliſſes, exſpectaris ne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Q. Claudium? &, poſtquam ille eſt reus factus, ſtatim tuleris in eum, qui tuam poſt legem reus factus eſſet; vt homo conſularis, excluſus miſer puncto temporis, ſpoliaretur beneficio, aequitate legis tuae? Dices familiaritatem tibi fuiſſe cum Q. Maximo. praeclara defenſio facinoris tui. Nam Maximi quidem ſumma laus eſt, ſumptis inimicitiis, ſuſcepta cauſſa, quaeſitore, conſilio delecto, commodiorem inimico ſuo contentionem reiectionis dare noluiſſe: nihilq. Maximes fecit alienum aut ſua virtute, aut illis viris clariſſimis, Paullis, Maximis, Africanis; quorum gloriam huius virtute renouatam non modo ſperamus, verum etiam videmus, tua fraus, tuum maleficium, tuum ſcelus illud eſt, te id, quod promulgaſſes, miſericordiae nomine, ad crudelitatis tempus diſtuliſſe. ac nunc quidem C. Antonius hac vna re miſeriam ſuam conſolatur, quod imagines patris & fratris ſui, fratriſque filiam non in familia, ſed in carcere collocatas audire maluit, quam videre,

E X P L A N A T I O

CREBRO *vſurpas,*] ad gloriam tuam. DE *alternis conſilijs reijciendis*] non, vt ſinguli quinos iudices reus, & accuſator reijceret: quod fieri ſolitum, docet Pedianus: ſed vt vel totum conſiliũ ideſt, omnes iudices vterque ſemel poſſet reijcere quam legem vt aequam probat Cicero; quia ſubiũgit: Vt omnes intelligant, te ne recte quidem facere ſine ſcelere potuiſſe. IN. EVM,] non in quemquã in, nominatim, ſed in omnes, qui poſt legẽ rei facti eſſent. EXSPECTARIS *ne, dum C. Antonius reus fieret*] in lege ſcriptum erat. Quicumque poſthac reus fiet. reus igitur factus ante, quam lex ferretur, C. Antonius, caruit beneficio legis. ita, quã legẽ Vatinius pro reis maxime, miſericordiae nomine, promulgauerat, eã ad crudelitatis tẽpus diſtulit. Hic eſt C. Antonius, qui cũ Cicerone cõſul fuerat, poſt conſulatum aũt Macedoniae praefuit: ex qua de repetundis accuſatus eſt a Q Maximo. CN. *Lentulum, & Q. Claudium?*] praetores: quorum alter de repetundis, alter de maieſtate quaerebat. quibus criminibus reus factus eſt C. Antonius, de maieſtate, tamquã cõſcius & particeps Catilinae fuiſſet, accuſanti M. Coelio: qđ, oſtẽdũt illa verba in oratione pro ipſo Coelio habita: Accuſauit C. Antoniũ, collegã meũ: cui miſero praeclari in remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. Et illa in eadẽ: Neque enim põt, qui hominẽ conſularẽ, quod ab eo remp. violatã diceret, in iudiciũ vocarit, ipſe eſſe in rep. ciuis turbulentus. Idemq. lib. XXXIX. confirmat Dio. Eo crimine dãnatum Antoniũ, inde perſpicitur, quod ait Cicero: Nocuit opinio maleficij cogitati. Alter Antonij accuſator fuit Q. Maximus: quod illa declarant: Dices familiaritatẽ tibi cũ Q. Maximo fuiſſe. Accuſaſſe aũt de repetundis ob pecunias contra leges captas in Macedonia, quã procõſul adminiſtrauit, ex ep. I. lib. I. ad Att. videor affirmare poſſe, haec enim in ea ſunt. De eo mihi Valerius interpres nunciat, eſſe hominẽ cũ Antonio; Antoniũ porro in cogẽdis pecunijs dictitare, partẽ mihi quaeri, & a me cuſtodẽ cõmunis quaeſtus libertũ eſſe miſſum. Et hoc crimine dãnatũ eſſe Antoniũ, ſatis indicãt ea, quae ſequuntur. Hic eſt, vt opinor, Cn. Cornelius Lẽtulus Marcellinus: qui cũ hoc anno cõſul fuerit, vt ex oratione pro Sextio, alij praeterea locis conſtat, praeturã geſſiſſe ante bienniũ videtur, Vatinio tribuno pl. Caeſare, & Bibulo cos. bienniũ aũt inter praeturã & cõſulatũ legitimũ fuiſſe interuallũ ita ſaepe docuimus, vt vel pueri iã ſciãt. CVM *Q. Maximo.*] Q Fabio Maximo qui conſul poſtea fuit cũ C. Trebonio. QVAESITORE,] altero eorũ, qui ſupra nominati ſunt, vel Cn Lentulo, vel Q. Claudio: qui cũ eſſent praetores, de publicis criminibus quaerebant. COMODIOREM *inimico ſuo contentionem reiectionis dare noluiſſe;*] cum videret legẽ Vatinij pro reis eſſe, (promulgata enim oculis oĩum patebat) exſpectare, dum ea ferretur, noluit. ſed ſtatim Antonium reum fecit. ita nõ potuit Antonius in reijciendo conſilio vti beneficio legis, quae in eos erat, qui poſt eã latã eſſent accuſati. Contentionẽ: condicionẽ, eſſet apertius. aut, Contentionẽ, dic, quae erat inter accuſatorẽ, & reum de reijciendas iudicibus: cum ijdẽ vtrique nõ placerẽt. Prior autẽ reijciebat reus, deinde accuſator. propterea Vatinij lex miſericordiae cauſſã ꝓ reis lata videbatur. in qua tñ miſericordia crudelis in

Antonium

Antonium Vatinius fuit. PAVLLIS, *Maximis, Africanis:*] a quibus originem ducit: a L. Aemilio Paullo, qui de Macedonia deuicta, Perſeq. rege capto triumphauit; quia filium Q. Fabio Maximo, Verucoſſi filio, adoptandũ dedit: a quo Paulli filio prognatus eſt hic Antonij accuſator. A Q Fabio Maximo, qui & patris, & aui, & ſua virtute inſignis adoptauit, vt dixi Paulli filiũ. Ab Africano minore, quia filius & ipſe naturalis Paulli fuit, & ab Africani minoris eſt filio eſt adoptatus. MISERIAM *ſuam*] exſulij calamitatẽ. FRATRISQ. *filiam*] ſororẽ, vt opinor M. Antonii, poſtea triumuiri, Vatinio nuptã ſignificat. nã pater M. Antonij frater C. Antonij fuit, vterque M. Antonij oratoris filius. Opinionẽ noſtrã confirmat illud infra: Cũ tu ei contumelioſiſſime toties male dicas, quoties illi affinem te eſſe dicis. Nã affinitatem inter Vatinium, & Caeſarem ex eo contractã puto, quia M. Antonij mater erat Iulia, L. Caeſaris ſoror. IN *carcere*] carcerẽ appellat Vatinij domũ, in quã Antoniorũ imagines, ducta Antonia Vatinius tranſtulit, ademptas fortaſſe C. Antonio poſt damnationem.

ORATIO

ET, quoniam pecunias aliorum deſpicis, de tuis diuitiis intolerantiſſime gloriaris; volo vti mihi reſpondeas. feceris ne foedera tribunus pl. cum ciuitatibus, cũ regibus, cum tetrarchis? erogaris ne pecunias ex aerario tuis legibus? eripueris ne partes illo tempore cariſſimas partim a Caeſare, partim o publicanis? quae cum ita ſint quaero ex te, ſis ne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo lex lata eſt de pecuniis repetundis acerrima? vt omnes intelligere poſſent, a te non modo noſtra acta, quos tyrannos vocas, ſed etiam amiciſſimi tui legem eſſe cõtemptam, apud quem tu etiam nos criminari ſoles, qui illi ſumus amiciſſimi; cum tu ei contumelioſiſſime toties male dicas, quoties illi affinem te eſſe dicis.

EXPLANATIO

FECERIS *ne foedera*] vnde tibi tantas diuitias cõparaſti. EROGARIS *ne pecunias ex aerario tuis legibus?*] vt ager Campanus publica pecunia emeretur. Infra. Eripueras ſenatui prouinciae decernendi poteſtatem, imperatoris deligendi iudicium, aerarij diſpenſationem. PARTES] munus, curationẽ, diſpẽſationem aerarij, quae ad Caeſarem conſulem, qui de diuidendo agro Campano lege tulerat, pertinebat. ILLO *tempore cariſſimas*,] erat enim tunc ſumma pecuniae difficultas. A. PVBLICANIS?] tota illa pecuniae publicae curatio agris emẽdis aſſignata, aut Caeſaris eſſe debuit, qui legem agrariam tulit, aut publicanorum quos idem Caeſar conſul, petẽtes vt induceretur locatio, quia nimiũ magno conduxiſſent, tertia mercedum parte lege lata releuauerat. LATA *eſt*] a Caeſare conſule. DE *pecuniis repetundis acerrima?*] Caeſar ſua lege poenas grauiſſimas irrogabat ijs, qui pecunias iniuſte cepiſſent: at tu illo ipſo anno, vt eã cõtemni a te legẽ oſtenderes, ex pauperrimo diues factus es. NOSTRA *acta*,] Quem non tam admiror, quod meam legem contemnat, hominis inimici, quam quod ſtatuit omnino legem conſularem nullam putare. Aciliam, Didiã, Liciniam Iuniam contempſit: ẽt ne eius, quem ſua lege, & ſuo beneficio ornatũ, munitum, armatum ſolet gloriari, C. Caeſaris legem de pecunijs repetundis non putat eſſe legem. Noſtra acta: quae ego conſul egi. QVOS *tyrannos vocas*,] ob ciues Romanos in carcere necatos. AFFINEM] affinitatis cauſſam ſupra oſtendi.

ORATIO

ATQVE illud etiam ſcire ex te cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Q. Arrii, familiaris mei, cum toga pulla accumberes? quem vmquã videris? quem audieris? quo exemplo, quo more feceris? Dices, ſupplicationes te illas non probaſſe. Optime. nullae fuerint ſupplicationes. vides ne me nihil de anni illius cauſſa, nihil de eo, quod tibi cum ſummis viris commune eſſe videatur, ſed de tuis propriis ſceleribus ex te quaerere? nulla ſupplicatio fuerit. cedo, quis vmquam cenauit atratus? ita enim illud epulum eſt funebre, vt munus ſit funeris, epulae quidem ipſae dignitatis. ſed omitto epulum, populi R. feſtum diem argento, veſte, omni apparatu, ornatuq. viſendo: quis vmquam in luctu domeſtico, quis funere familiari cenauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, praeter te, toga pulla vmquam data eſt? cum tot hominum millia accumberent; cum ipſe epuli dominus Q. Arrius albatus eſſet; tu in templum Caſtoris te cum C. Figulo atrato, ceteriſq. tuis furiis funeſtum intuliſti. quis tum non ingemuit? quis non doluit reip. caſum? quis ſermo alius in illo epulo fuit, niſi hanc tantam, & tam grauem ciuitatem ſubiectam eſſe non modo furori, verum etiam irriſioni tuae? hunc tu morem ignorabas? numquam epulum videras? numquam puer, aut adoleſcens inter coaeuos fueras? Fauſti, adoleſcentis nobiliſſimi, paullo ante ex epulo magnificentiſſimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum videras? dominum cum toga pulla, & eius amicos ante conuiuium? quae te tanta tenuit amẽtia, vt tu, niſi id feciſſes, quod fas non fuit, niſi violaſſes templum Caſtoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem veterem, eius, qui te inuitaret, auctoritatem, parum putares teſtificatum eſſe, ſupplicationes te illas non putarae?

EXPLA-

EXPLANATIO

IN EPVLO *Q. Arrij,*] epulum populo dedit, ad honorem patris mortui, in templo Caſtoris: vt infra. C v m *toga pulla*] cum cæteri accumberent albati. S v p p l i c a t i o n e s *te illas non probaſſe.*] quia decretæ eſſent a ſenatu referente, vt opinor, Bibulo conſule. Epulum enim publicum ſine ſacrificio non dabatur, nec ſine ſupplicatione ſacrificium erat. feſtus autem & ſupplicationis, & epuli dies. atque ex hoc loco perſpicuũ fit, non ſolum pro re in bello proſpere geſta, ſed in honeſtandis etiã funeribus ſupplicationes a ſenatu decerni ſolitas, verũ in re bellica plurium dierũ, in funeribus vnius tãtum diei quo epulũ daretur. Decretas autem a ſenatu quas Vatinius nõ probabat, conſtat ex eo, quod ſequitur: Vides ne me nihil de anni illius cauſſa, nihil de eo quod tibi cũ ſummis viris cõmune eſſe videatur, ſed de tuis proprijs ſceleribus ex te quærere? C v m *ſummis viris*] cum Cæſare. D e *balneis exeunti.*] ergo a balneis ad cœnam ibant. quod etiam cognoſcitur ex ep. vlt. lib XIII. ad Att. I n t e r *coenes fueras?*] rectius, Inter fueras? vt eſt in quinque antiquis libris, vno Octauiani Ferrarij, altero Franciſci Cicerini, tertio Cardinalis Borromæi, quarto Fuluij Vrſini, quinto Mafeiorum. nam Ciceroni propoſitum eſt non vt Vatinium inter coenos fuiſſe, ſed vt epulo interfuiſſe dicat. apteq. ac lepide coniunguntur. Nunquam epulum videras? numquam interfueras? I n *templum Caſtoris.*] opinor magiſtratus, & ſenatores, aut etiam equites Romanos in templo, reliquam plebem in foro cenaſſe. F a v s t i] L. Sullæ dictatoris fil. j. P a v l l o *ante*] anno proximo ſuperiore, ideſt, Celere, & Afranio coſ. quo anno epulum populo, & munus gladiatorium Fauſtus dedit, ad memoriam patris mortui decorandam. Dio. lib. XXXVI. D o m i n v m] aut ſubaudiendum, aut addendum, videras, vt ſit ordo: Videras ne dominum epuli, & eius amicos cum toga pulla ante conuiuium, ideſt, qui cum toga pulla accumberet ante oculos epulantis populi Romani?

ORATIO

QVæro illud etiam ex te, quod priuatus admiſiſti; in quo certe iam tibi dicere non licebit, cum clariſſimis viris cauſſam tuam eſſe coniunctam; poſtulatus ne ſis lege Licinia & Iunia? dixerit ne C. Memmius praetor ex ea lege, vt adeſſes die triceſimo? cum is dies veniſſet, feceris ne, quod in hac repub. non modo factum ante numquam eſt, ſed in omni memoria ſit inauditum? appellaris ne tribunos pleb. ne cauſſam diceres? leuiat dixi: (quamquam id ipſum eſſet & nouum, & non ferendum) ſed appellaris ne nominatim peſtem illius anni, furiam patriae, tempeſtatem reip. Clodium? qui tamen cum iure, cum more, cum poteſtate iudicium impedire non poſſet, rediit ad illam vim, & furorem ſuum, ducemq. ſe militibus tuis praebuit. in quo ne quid a me dictum in te potius putes, quam abs te eſſe quaeſitum, nullum onus imponam mihi teſtimonij: quae mihi breui tempore ex eodem iſto loco video eſſe dicenda, ſeruabo; teq. non arguam, ſed, vt in ceteris rebus feci, rogabo. Quaero ex te, Vatini, num quis in hac ciuitate poſt vrbem conditam tribunos pl. appellarit, ne cauſſam diceret? num quis reus in tribunal ſui quaeſitoris adſcenderit, eumq. vi deturbarit? ſubſellia diſſiparit? vrnas deiecerit? has denique omnes res in iudicio diſturbando commiſeris, quarum rerum cauſſa iudicia ſunt conſtituta? ſcias ne tum fugiſſe Memmium? accuſatores eſſe tuos de tuis tuorumq. manibus ereptos? iudices quaeſtionum de proximis tribunalibus eſſe depulſos? in foro, in luce, inſpectante populo R. quaeſtionem, magiſtratus, morem maiorum, leges, iudices, reum, poenam eſſe ſublatam? haec omnia ſcias ne, diligentia C. Memmij, publicis tabulis eſſe notata, atque teſtata? Atque illud etiam quaero, cum, poſteaquam es poſtulatus, ex legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur; teque cum tibi, vtrum velles liceret, dictitaris cauſſam dicere maluiſſe; qui conſentaneum fuerit, cum legationis perfugio vti noluiſſes, appellatione improbiſſima te ad auxilium nefarium confugiſſe?

EXPLANATIO

DICERE *non licebit.*] quia nunc illud ex te quæro, quod priuatus admiſiſti: tibi autem ſi qua fuit cũ Cæſare coniunctio, in tuo tribunatu fuit. L e g e *Licinia, & Iunia?*] ſic enim lego, non Iulia. ſic etiã nominãtur ep. 9 li. 2. & ep. 15. lib. IV. ad Att. Tulerũt has leges L. Licinius Murena, D. Iunius Silanus coſ. graui pena in eos irrogata, qui, nõ ſeruato promulgationis legitimo tẽpore. (id erat trinundinũ) leges tuliſſent qua de re ſic in Antoniũ Phil. v. Vbi promulgatio trinundinum? vbi poenæ recenti lege Iunia, & Licinia? Vatinius igitur, quia ſuas leges, nulla legitimi tẽporis rõne habita, pro tulerat, ideo lege Licinia, & Iunia poſtulatus eſt. C. M e m m i v s *praetor*] Cęſaris inimicus, de cuius etiã actis retulit ad ſenatũ. is poſtea cum peteret cõſulatum, de ambitu dãnatus, Athenas exſulatũ abijt. exſtant ad eum ſcriptæ epiſtolæ duæ primæ lib. XIII. fam. Alter fuit C. Memmius, qui Gabinium de repetundis, eoq. damnato, C. Rabirium Poſtumum accuſauit: de quo diximus in ea, quæ exſtat. pro Poſtumo Ciceronis oratione. A b s *te eſſe quaeſitum,*] lepide, & argute. Nihil ego in te dicam, Vatini: abs te quæram. inde nomen interrogationis haec oratio ſumpſit. N v l l v m *onus*] non in te lo-

M quar

quar vt teſtis, neque te te arguam, ſed rogabo. Ex *eodem iſto loco*] in iudicio. breui enim te accuſabo: nunc te tantum interrogo. QVAESITORIS,] C. Memmij praetoris. SVBSELLIA] iudicum. VRNAS] quibus tabellae iudicum ſeruabantur. IVDICES *quaeſtionum*] qui iudicijs praeeſſent, vel praetores, vel priuatos. de quo diximus alio loco. Ex *legatione*] legatus cum Caeſare in Galliam iuit: deinde, accuſatus lege Licinia & Iunia, ne iudicium iure legationis defugiſſe videretur; in vrbem redijt. LICERET,] iure legationis. nam qui reip. cauſſa abeſſet, eum ne vocare in iudicium liceret, Memmia legē ſancitum erat. Valerius Max. lib. III. cap. 7. APPELLATIONE] tribunorum pl. AVXILIVM *nefarium*] P. Clodij tribuni pl. qui iudicium ſuſtulit, cum iure, more, poteſtate non poſſet. ſupra.

ORATIO

ET, quoniam legationis tuae facta mentio eſt, nolo etiam audire de te, quo tandem S.C. legatus ſis? de geſtu intelligo, quid reſpondes: tua lege, dicis. es ne igitur patriae certiſſimus parricida? ſperaras ne id, vt patres conſcripti ex repub. funditus tollerentur? ne hoc quidem ſenatui relinquebas, quod nemo vnquam ademit, vt legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? adeo ne tibi ſordidum conſilium publicum viſum eſt; adeo afflictus ſenatus, adeo miſera, & proſtrata reſpub. vt non nuncios pacis, ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici conſilij auctores, non miniſtros muneris prouincialis ſenatus more maiorum deligere poſſet? eripueras ſenatui prouinciae decernendi poteſtatem, imperatoris deligendi iudicium, aerarij diſpenſationem: quae numquam ſibi populus R. appetiuit, qui nūquam haec a ſummi conſilij gubernatione auferre conatus eſt. age, factum eſt horum aliquid in alijs, raro, ſed tamen factum eſt, vt populus deligeret imperatorem: quis legatos vnquam audiuit ſine S.C.? ante te nemo: poſt continuo fecit idem in duobus prodigijs reip. Clodius. quo etiam maiore es malo mactandus, quod non ſolum facto tuo, ſed etiam exemplo remp. vulneraſti; neque tantum es improbus ipſe, ſed etiam alios docere voluiſti.

EXPLANATIO

TVA *lege,*] inter leges Vatinij, quas tulit inuito ſenatu, ea fuit, vt legatos nō ſenatus, vt antea, ſed populus deligeret. PROVINCIAE *decernendi poteſtatem,*] quia Galliam Ciſalpinam cum Illyrico tribusq. legionibus ſua lege Cęſari tradidit. Suetonius, Plutarchus, Dio. Prouinciae decernēdi, pro, decernendae, antiquo more. Terentius: Nouarum ſpectandi. Et: Eius videndi: cū de muliere loquatur. Donatus. IMPERATORIS *deligendi,*] qui legionibus praeeſſet. delegit autem Caeſarem eadem lege. AERARII *diſpenſationem:*] ſupra: Eripueris ne pecunias ex aerario tuis legibus? Eam pecuniā in emptionem agri Campani, lege Cęſaris, erogari oportebat. id pertinebat ad ſenatū: ſed Vatinius, nulla ſenatus ratione habita, eam ipſe ex aerario ſumptā, arbitratu ſuo adminiſtrauit. VT *populus deligeret imperatorem:*] delegit populus Gabinia lege Pompeiū imperatorem bello piratico, diſſuadentibus optimatibus, vt ait Velleius cum Trebellius quoque tribunus pl. intercedere conaretur: nā ſenatui promiſerat, vt in Pediano legimus; moriturum ſe ante, quam lex illa perferretur. eūdem bello Mithridatico, Manilia lege, contra volūtatem optimatum populus delegit. Plutarchus, Appianus, Dio. QVIS *legatos vmquam audiuit ſine S.C.*] qua lege Vatinius citeriorem Galliam Caeſari, eadem ei legendorum legatorum poteſtatem dedit. CONTINVO] anno ſequenti. IN *duobus prodigijs reip.*] in Piſone & Gabinio coſ. quibus & prouincias, & legatos lege ſua Clodius dedit.

ORATIO

ATque illud etiam audire a te cupio, quare, cum ego legem de ambitu ex S.C. tulerim, ſine vi tulerim, ſaluis auſpicijs tulerim, ſalua lege Aelia, & Fuſia, tu eam eſſe legem non putes? praeſertim cum ego legibus tuis, quoquo modo latae ſint, parcam. cum mea lex dilucide vetet, biennio, quo quis petat petiturus ve ſit, gladiatores dare, niſi ex teſtamento praeſtituta die, quae tanta in te ſit amentia, vt in ipſa petitione gladiatores audeas dare? num quem putes illius tui certiſſimi gladiatoris ſimilem tribunum pl. poſſe reperiri, qui ſe interponat, quo minus reus mea lege fias? ob haſce omnes res ſcias te ſeueriſſimorum hominum Sabinorum, fortiſſimorum virorum, Marſorum, & Pelignorum, tribulium tuorum, iudicio notatum; nec poſt Romam conditam, praeter te, tribulem quemquam tribum Sergiam perdidiſſe.

EXPLANATIO

LEGEM *de ambitu*] quae ad veterem poenam addebat decem annorum exſulium. Dio. SINE *vi*] cōmemorat ea, quae ſeruauit ipſe in ferenda lege de ambitu, cui non parebat Vatinius: cum ipſe pareret ijs legibus, quas Vatinius per vim, contra auſpicia, contempta lege Aelia, & Fuſia, tule-

rat. BIENNIO, *quo quis petat, petiturusue ſit.*] pro Sextio dixit haec in Vatinium: Acta mea illi diſplicere, quis neſcit: qui legem contemnat, quae dilucide vetat, gladiatores biennio, quo quis petat, petiturusue ſit, dare. Id autem Cicero fecit eo conſilio, quia gladiatores dabantur, vt eo munere populus delenitus, faueret iis, qui dediſſent in petitione magiſtratuum. NISI *ex teſtamento*] niſi moriens aliquis teſtamento mandaſſet, vti certo quodam tempore gladiatores darentur. qua ratione haerere in eo culpa non poterat, qui petens, aut breui petiturus magiſtratum, eos ex teſtamento daret. PETITIONE] non aedilitatis, quam cum antea peteret, adeptus non erat, (ideo ſupra dictum eſt, Te aediliciam praetextam, quam fruſtra confeceras, vendidiſſe) verum praeturae, quam petebat hoc anno, ſed obtinuit anno ſequenti, fauentibus ei conſulibus ex interregno creatis Pompeio & Craſſo. Plutarchus, Appianus, Dio. ILLIVS *tui*] Clodij tribuni pl. qui, Vatinio apud Memmium praetorem accuſato, iudicium per vim ſuſtulit. TRIBVM *Sergiam*] Vatinij tribum, in qua Marſi, & Peligni ſuffragium ferebant. pro Sextio: Tribum ſuam non tulit, Palatinam denique perdidit.

ORATIO

AC, ſi haec omnia contemnis, ac deſpicis, quod ita tibi perſuaſeris, vt palam dictitas, te, diis hominibusq. inuitis, amore in te incredibili quodam C. Caeſaris omnia, quae velis, conſecutum: ecquid audieris, ecquisnam tibi dixerit, C. Caeſarem nuper Aquileiae, cum de quibuſdam eſſet mentio facta, dixiſſe, C. Alfium praeteritum permoleſte tuliſſe, quod in homine ſummam fidē, probitatemq. cognoſſet; grauiterq. etiam ſe ferre, praetorem aliquem eſſe factum, qui a ſuis rationibus diſſenſiſſet: tum quaeſiſſe quendam, de Vatinio quemadmodū ferret? ipſum reſpondiſſe, Vatinium in tribunatu gratis nihil feciſſe; qui omnia in pecunia poſuiſſet, honore animo aequo carere debere. quod ſi ipſe, qui te, ſuae dignitatis augendae cauſſa, periculo tuo, nullo ſuo delicto, ferri praecipitem eſt facile paſſus, tamen te omni honore indignissimum iudicat; ſi te vicini, ſi affines, ſi tribules ita oderunt, vt repulſam tuam triumphum ſuum duxerint; ſi nemo adſpicit, quin ingemiſcat; nemo mentionem facit, quin exſecretur; ſi vitant, fugiant, audire de te nolunt; cum viderunt, tamquam auſpicium malum deteſtantur; ſi cognati reſpuunt, tribules exſecrantur, vicini metuunt, affines erubeſcunt, ſtrumae denique ab ore improbo demigrarunt, & aliis iam ſe locis collocarunt; ſi es odium publicum populi, ſenatus, vniuerſorum hominum: quid eſt, quamobrem praeturam potius exoptes, quam mortem? praeſertim cum popularem te velis eſſe, neque vlla in re populo gratius facere poſſis. ſed, vt aliquando audiamus, quam copioſe ad interrogata reſpondeas; concludam iam interrogationem meam, teq. in extremo pauca de ipſa cauſſa rogabo.

EXPLANATIO

C. ALFIVM *praeteritum*] is tamen praeturam poſtea geſſit, Appio Pulchro, Domitio Ahenobarbo coſ. vt ep. I. lib. III. ad Q. fr. STRVMAE] quibus Vatinius laborare ſolitus erat. AB *ore improbo demigrarunt*] intelligitur, non laborare ſtrumis Vatinium hoc tempore. vnde Cicero, in acerbiſſima reprehenſione, iocandi locum cepit: quaſi ſtrumas ipſas puduerit in ore improbo amplius habitare. COLLOCARVNT] diſceſſiſſe quidem ab ore ſtrumas dicit, ſed in alia ſe corporis parte collocaſſe. GRATIVS *facere poſſis.*] quam mori. Ioci genus. Popularis eſſe vis: debes igitur exoptanti mortem tuam populo gratificari. DE *ipſa cauſſa*] P. Sextij, in qua teſtimonium Vatinius dixerat. nam etſi de Milone, non de Sextio, ſtatim ſubiungitur: tamen id pertinet ad Sextium: vt in eo Vatinij leuitas & inconſtantia pateat, qui Milonem laudet, Sextium oppugnet: cum in rep. adminiſtranda Miloni cum Sextio conſiliorum omnium ſocietas fuerit. huc ſpectat illa concluſio: Quaero, qui poſſis eos, quos crimine coniungis, teſtimonio disiungere? Quod autem Vatinius in teſtimonio, idem faciebat in accuſatione Sextij Albinouanus cui Cicero in oratione pro Sextio reſpondens, Quo modo, inquit, in hoc genere praeſidij comparati accuſas Sextium, cum idem laudes Milonem?

ORATIO

QVaero, quae tanta in te vanitas, tanta leuitas fuerit, vt in hoc iudicio T. Annium iiſdem verbis laudares, quibus eum laudare & boni viri, & boni ciues conſueuerunt, cum in eundem nuper, ab eadem illa taeterrima furia productus ad populum, cupidiſſime falſum teſtimonium dixeris? an erit haec optio, & poteſtas tua, vt, cum Clodianas operas, & facinoroſorum hominum, & perditorum manum, videris, Milonem dicas, id quod in concione dixiſti, gladiatoribus, & beſtiariis obſediſſe remp. cum autem ad tales viros veneris, non audeas ciuem ſingulari virtute, fide, conſtantia vituperare? ſed, cum T. Annium tantopere laudes, & clariſſimo viro nonnullā laudatione tua labeculam adſpergas, (ita illorum enim numero mauult T. Annius eſſe, qui a te vituperantur) verum etiam quaero, cum in rep. adminiſtranda T. Annio cum P. Sextio conſiliorū omnium ſocietas fuerit, (id quod non ſolum bonorum, verum etiam improborum iudicio declaratum eſt: eſt enim reus vterque ob eandem cauſſā, & eodem crimine; alter die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri; alter tuis conſiliis, illo tamen adiuuante) quaero, qui poſſis eos, quos crimine

mine coniungis, teſtimonio diſiungere? Extremum illud eſt, quod mihi abs te reſponderi velim; cum multa in Albinouanũ de praeuaricatione diceres, dixeris ne, nec tibi placuiſſe, nec oportuiſſe Sextium de vi reum fieri? qua uis lege, quouis crimine accuſandum potius fuiſſe? etiam illud dixeris, cauſſam Milonis, fortiſſimi viri, cõiunctam cum hac exiſtimari? quae pro me a Sextio facta ſint, bonis eſſe grata? non coarguo inconſtantiam orationis, ac teſtimonii tui: quas enim huius actiones probatas bonis eſſe dicis, in eas pluribus verbis teſtimonium dixiſti; qui cum autem eius cauſſam, periculumq. coniungis, cum ſummis laudibus extuliſti: ſed hoc quaero, num P. Sextium, qua lege accuſandum omnino fuiſſe negas, ea lege condemnari putes oportere? aut, ſi te in teſtimonio conſuli nolis, ne quid tibi auctoritatis a me tributum eſſe videatur, dixeris ne in eum teſtimonium de vi, quem tu negaris reum omnino de vi fieri debuiſſe?

deeſt aliquid.

EXPLANATIO

Taeterrima *furia*] P. Clodio, aedilitatem hoc anno gerente, & Milone ad populum de vi accuſante pro Sextio. Nam quid ego de aedili illo loquar? qui etiã diẽ dixit, & accuſauit de vi Milonem ep. 3. lib. 2. ad Q. fr. Ad *tales viros*] iudices in cauſſa Sextij. Improborum] Clodium & Albinouanum ſignificat: quorum ille Milonem de vi, hic Sextium eodẽ crimine accuſabat. Alter] Milo. Ab eo,] a P. Clodio. Quem *tu vnum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri.*] ſimilis argutia in orati de Prou. Piſo Gloriatur ſe perfeciſſe, ne Gabinius, vnus omnium nequiſſimus exiſtimaretur. Par concinnitas Phil. 2 in ijs verbis: Quem, quia iure ei inimicus fui, doleo a te iam omnibus vitijs eſſe ſuperatum. Alter] Sextius. Tuis *conſilus*] tu enim Albinouanum ad accuſandum impuliſti. Illo] Clodio. Eos,] Milonem & Sextium: cum Milonẽ laudes, in Sextium teſtimonium dicas. De praevaricatione] prima Vatinij inconſtantia, qui reprehenderit Albinouanum vt praeuaricatorem, cum tamen Sextium diceret non oportuiſſe de vi reum fieri: ſecunda in eo. cauſſam Milonis: tertia, Quae pro me a Sextio facta ſint: quarta, Dixeris ne in eum teſtimonium de vi. A Sextio] cum tribunus pl. de meo reditu omni ope contendit. Ne *quid tibi auctoritatis*] nemo conſulitur, niſi cui aliquid tribuatur: ei vero, qui teſtimonium dicat, cur quid quam tribuat defenſor eius, in quem dicitur? locatur igitur Cicero, cum ait: ſi te in teſtimonio conſuli nolis: cum ipſe ſit is, qui nolit eum conſulere, ne quid auctoritatis ei tribuiſſe videatur. Aliquid omnino, quo concludatur interrogatio, videtur deſiderari.

IN.ORA-

IN ORATIONEM CICERONIS
PRO . M . CEOLIO . RVFO.
PAVLLI MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM.

M. *COELIVS Rufus, equitis Romani filius, cui exſtat epiſtolarum liber ad Ciceronem, accuſatus de vi a Sempronio Atratino, a Cicerone defenditur apud Cn. Domitium Caluinum praetorem, Marcellino & Philippo cos. Ipſe quoque Coelius egit cauſſam ſuam, auctore Quinctiliano lib. 2. cap. 1. & Suetonio de claris rhet.*

M. TVL.

M. TVLLII CICERONIS
PRO M. COELIO RVFO
ORATIO XXXIV.

SI quis, iudices, forte nunc adſit ignarus legum, iudiciorum, conſuetudinis noſtrae; miretur profecto, quae ſit tanta atrocitas huiuſce cauſſae, quod diebus feſtis, ludiſque publicis, omnibus negotijs forenſibus intermiſſis, vnum hoc iudicium exerceatur; nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, vt, eo neglecto, ciuitas ſtare non poſſit. idem, cum audiat eſſe legem, quae de ſeditioſis conſceleratiſque ciuibus, qui armati ſenatum obſederint, magiſtratibus vim attulerint, rempub. oppugnarint, quotidie quaeri iubeat: legem non improbet, crimen, quod verſetur in iudicio, requirat. cum audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam vim in iudicium vocari, ſed adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia, accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & vocet, & vocarit; oppugnari autem hunc opibus meretricijs: illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, vos laborioſos exiſtimet, quibus otioſis ne in communi quidem otio liceat eſſe. etenim, ſi attende diligenter, exiſtimare vere de omni hac cauſſa volueritis; ſic conſtituetis, iudices, nec deſcenſurum quemquam ad hanc accuſationem fuiſſe, cui, vtrum vellet, liceret, nec, cum deſcendiſſet, quidquam habiturum ſpei fuiſſe, niſi alicuius intolerabili libidine, & nimis acerbo odio niteretur. ſed ego Atratino, humaniſſimo, atque optimo adoleſcenti, meo neceſſario, ignoſco, qui habet excuſationem vel pietatis, vel neceſſitatis, vel aetatis. ſi voluit accuſare, pietati tribuo: ſi iuſſus eſt, neceſſitati: ſi ſperauit aliquid, pueritiae: ceteris non modo nihil ignoſcendum, ſed etiam acriter eſt reſiſtendum. Ac mihi quidem videtur, iudices, hic introitus defenſionis adoleſcentiae M. Coelij maxime conuenire, vt ad ea, quae accuſatores, deformandi huius cauſſa, detrahendae ſpoliandaeq. dignitatis gratia, dixerunt, primum reſpondeam.

EXPLANATIO

ESSE *legem,*] a Q. Lutatio Catulo de vi latam. QVOTIDIE *quaeri*] non modo quotidie, nulla feſtorum dierum, ludorumve publicorum ratione habita, ſed etiam extra ordinẽ .i. ante alias cauſſas. itaque Coelium accuſauit Atratinus, vt patrẽ ſuũ, quia Coelio in iudicium vocabatur, periculo liberaret. ſic accuſaſſe M. Tucciũ de vi Sempronius Rufus dicitur in ep Coelij lib. IX. eo conſilio, ꝙ videbat, ſi extraordinarius nemo reus acceſſiſſet, ſibi eo anno cauſſam eſſe dicendam. ILLVSTRI *ingenio,*] cuius cognita iam eloquentia erat ex accuſatione, & condemnatione C. Antonij, collegae Ciceronis in conſulatu. INDVSTRIA.] ſine qua non cognoſcitur ingenium. ET *vocet, & vocarit.*] Atratini, accuſatoris ſui, patrem Coelius de ambitu accuſauerat: abſolutum iterũ accuſauit. infra: Nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum putaret ipſe alterum iterum ambitus crimine accerſeret. Et poſt: Herennium dicere audiſtis, verbo ſe moleſtum non futurum fuiſſe Coelio, niſi iterum eadem de re ſuo familiari abſoluto nomen hic detuliſſet. Et in oratione prope vltima: Nomẽ amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat. Et paullo poſt: Non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impune vnquã eſſe largitor. OPIBVS *meretriciis:*] Clodiae, Publij ſororis, quae impudicitiae nominẽ peſſime audiebat. propterea vocatur infra nõ modo nobilis, ſed etiam nota. DESCENSVRVM] de hoc verbo diximus in Diuin in eo loco, Ad accuſandum deſcenderim. LIBIDINE, *& odio*] in Clodiam. PIETATI *tribuo:*] qui voluerit accuſare accuſatorem patris ſui. IVSSVS] a patre. SI *ſperauit aliquid,*] ſi ſperauit gloriam, more accuſantium. lib 2. off. PVERITIAE:] ex pueritia iam exceſſerat, cum in foro, ſumpta virili toga, verſaretur. Sed, Pueritiae, dixit Cicero, ad contemptum, pro, adoleſcentiae. DEFORMANDI *huius cauſſa,*] extra cauſſam: cuius generis multa ab accuſatoribus ſaepe dicuntur.

ORATIO

OBiectus eſt pater varie, quod aut parum ſplendidus ipſe, aut parum pie tractatus a filio diceretur. De dignitate Coelius notis ac maioribus natu, etiam ſine mea oratione, tacitus facile ipſe reſpondeat. quibus autem propter ſenectutem, quod iam diu minus in foro nobiſcum verſatur, non aeque eſt cognitus, hi ſic habeant; quaecumque in equite R. dignitas eſſe poſſit, quae certe poteſt eſſe maxima, eam ſemper in M. Coelio habitam eſſe ſummam, hodieq. haberi, non ſolum a ſuis, ſed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de cauſſa eſſe notus. Equitis autem Ro. eſſe filium, criminis loco poni ab accuſatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. Nam, quod de pietate dixiſtis, eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio, ſed iudicium certe parentis. quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes ſentiant, lacrumae matris, incredibiliſq. maeror,

ſqualor patris, & haec praeſens maeſtitia, quam cernitis, luctusq. declarat. Nam, quod eſt obiectum, municipibus eſſe adoleſcentem nõ probatum ſuis: nemini unquam praeſenti Puteolani maiores honores habuerunt, quam abſenti M. Coelio: quem & abſentem in ampliſſimum ordinem cooptauerunt, & ea non petenti detulerunt, quae multis petentibus denegarunt; ijdemq. nunc lectiſſimos viros & noſtri ordinis, & equites R. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauiſſima, atque ornatiſſima laudatione miſerunt. Videor mihi ieciſſe fundamenta defenſionis meae: quae firmiſſima ſunt, ſi nitantur iudicio ſuorum. neque enim vobis ſatis commendata huius aetas eſſe poſſet, ſi non modo parenti, tali viro, verum etiam municipio tam illuſtri, ac tam graui diſpliceret. Equidem, ut ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominum famam; & meus hic forenſis labor, uitaeq. ratio dimanauit ad exiſtimationẽ hominum paullo latius, commendatione ac iudicio meorum.

E X P L A N A T I O

PARVM *ſplendidus*] proprie ſplendor eſt equeſtris ordinis, dignitas ſenatorij, ad equites tamen interdum dignitas trãſfertur. ideo ſequitur hic, De dignitate Coelius ipſe reſpondeat. & paullo poſt, Quaecumque in equite Romano dignitas eſſe poſſit. COELIVS] pater, qui aderat. NOTIS,] qui eum nouerunt: in vtraque enim ſignificatione accipitur: vt ad Lucceium lib. v. Ignotis, pro, iis, qui non nouerant. TACITVS *facile ipſe reſpondeat.*] quo modo tacitus reſpondeat? ipſo notorum, ac maiorum natu teſtimonio. HIS *iudicantibus*] nam tertia pars iudicum ex equeſtri ordine Aurelia lege conſtabat. NOBIS.] ipſe enim Cicero equitis Romani erat filius. DE *pietate*] parum pie tractatum eſſe a filio. IN *ampliſsimum ordinem*] in decuriones. NOSTRI *ordinis*] ſenatorij, multi enim ſenatores ex municipijs erant.

O R A T I O

NAm, quod obiectum eſt de pudicitia, quodq. omnium accuſatorum non criminibus, ſed vocibus maledictisq. celebratum eſt; id numquam tam acerbe feret M. Coelius, ut eum paeniteat non deformem eſſe natum. ſunt etenim iſta maledicta peruulgata in omnes, quorum in adoleſcentia forma & ſpecies fuit liberalis. ſed aliud eſt maledicere, aliud accuſare. accuſatio crimẽ deſiderat, rem ut definiat, nomine ut notet, argumento probet, teſte cõfirmet. maledictio autem nihil habet propoſiti, praeter contumeliam: quae ſi petulantius iactatur, conuicium; ſi facetius, urbanitas nominatur. quam quidem partem accuſationis admiratus ſum, & moleſte tuli potiſſimum eſſe Atratino datam. neque enim decebat, neque aetas illa poſtulabat, neque id, quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi adoleſcentis, in tali illum oratione verſari. uellem aliquis ex uobis robuſtioribus hunc maledicendi locum ſuſcepiſſet: aliquã to liberius, & fortius, & magis more noſtro refutaremus iſtam maledicendi licentiam. tecum, Atratine, agam lenius; quod & pudor tuus moderatur orationi meae; & meum erga tè, parentemq. tuum beneficium tueri debeo. illud tamen te eſſe admonitum uolo: primum, qualis es, talem te eſſe exiſtimes; ut quantum a rerum turpitudine abes, tantum te a uerborum libertate ſeiungas: deinde, ut ea in alterum ne dicas, quae cum tibi falſo reſponſa ſint, erubeſcas. quis eſt enim, cui uia iſta non pateat? qui iſti aetati non poſſit, quam uelit petulanter, etiam ſi ſine ulla ſuſpicione, at non ſine argumento maledicere? ſed iſtarum partium culpa eſt eorũ, qui te agere uoluerunt: laus pudoris tui, quod ea te inuitum dicere uidebamus; ingenij, quod ornate, politeq. dixiſti. uerum ad iſtam omnem orationem breuis eſt defenſio. nam, quo ad aetas M. Coelij dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primum ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia, diſciplinaq. munita. qui, ut huic uirilem togam dedit; nihil dicam hoc loco de me; tantum ſit, quantum uos exiſtimatis; hoc dicam, hunc a patre continuo ad me eſſe deductum. nemo hunc in illo aetatis flore uidit, niſi aut cum patre, aut mecũ, aut in M. Craſſi caſtiſsima domo, cum artibus honeſtiſsimis erudiretur.

E X P L A N A T I O

VTRVM *paeniteat non deformem eſſe natum.*] modeſte, Non deformem, pro, formoſum. laudat hunc locum Gellius lib. XVII. cap. I. NOMINE *ut notet,*] de Orat. lib. 2. Factum ne ſit, quaeratur, quale ſit, quod nomen habeat. MEVM *erga te, parentemq. tuum beneficium*] Atratini patrem, vt arbitror, Cicero defenderat. TVERI] non debeo, quos beneficio affecerim, eoſdem laedere. NON *ſine argumento,*] deeſſe enim non poteſt, quod in eos dicatur, quorum ſpecies & forma liberalis eſt.

O R A T I O

NAm, quod Catilinae familiaritas obiecta Coelio eſt, longe ab iſta ſuſpicione abhorrere debet. hoc enim adoleſcente, ſcitis conſulatum mecũ petiſſe Catilinam. ad quem ſi acceſsit, aut ſi a me diſceſsit umquam; quamquam multi boni adoleſcentes illi homini nequam atque improbo ſtuduerunt; tum exiſtimetur Coelius Catilinae

tilinae nimium familiarem fuiſſe. At enim poſtea ſcimus, & vidimus eſſe hunc in illius amicis. Quis negat? ſed ego illud tempus aetatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. fuit aſſiduus mecum, praetore me: non nouerat Catilinam: Africam tum praetor ille obtinebat. ſecutus eſt annus: cauſſam de pecunijs repetundis Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus quidem venit vnquam. deinceps fuit annus, quo ego conſulatum petiui. petebat Catilina mecum. numquam ad illum acceſſit, a me numquam receſſit. tot igitur annos verſatus in foro, ſine ſuſpicione, ſine infamia, ſtuduit Catilinae iterum petenti. quem ergo ad finem putas cuſtodiendum illam aetatem fuiſſe? nobis quidem olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga conſtitutus, & vt exercitatione ludoq. campeſtri tunicati vteremur. eademq. erat, ſi ſtatim mereri ſtipendia coeperamus, caſtrenſis ratio, ac militaris. qua in aetate, niſi qui ſe ipſe ſua grauitate, & caſtimonia, & cum diſciplina domeſtica, tum etiam naturali quodam bono defenderet; quoquo modo a ſuis cuſtoditus eſſet, tamen infamiam veram effugere non poterat. ſed qui prima illa initia aetatis integra, atque inuiolata praeſtitiſſet; de eius fama, ac pudicitia, cum is iam ſe corroborauiſſet, ac vir inter viros eſſet, nemo loquebatur. Studuit Catilinae, cum iam aliquot annos eſſet in foro Coelius. & multi hoc idem ex omni ordine, atque ex omni aetate fecerunt. habuit enim ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror, permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata virtutum. vtebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis ſe viris deditum eſſe ſimulabat. erant apud illum illecebrae libidinum multae: erant etiam induſtriae quidam ſtimuli, ac laboris. flagrabant vitia libidinis apud illum: vigebant etiam ſtudia rei militaris. neque ego vnquam fuiſſe tale monſtrum in terris vllum puto: tam ex contrarijs, diuerſiſque, inter ſe pugnantibus naturae ſtudijs, cupiditatibusq. conflatum. quis clarioribus viris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando? quis taetrior hoſtis huic ciuitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effuſior? illa vero, iudices, in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſeruire temporibus ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia; verſare ſuam naturam, & regere ad tempus, atque huc & illuc torquere, & flectere: cum triſtibus ſeuere, cum remiſſis iucunde, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter; cum facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſe viuere. Hac ille tam varia multiplicique natura cum omnes omnibus ex terris homines improbos, audaceſq. collegerat, tum etiam multos fortes viros, & bonos ſpecie quadam virtutis aſſimulatae tenebat. neque vnquam ex illo delendi huius imperij tam ſceleratus impetus exſtitiſſet, niſi tot vitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis, & patientiae radicibus niteretur. Quare iſta condicio, iudices, reſpuatur, nec Catilinae familiaritatis crimen haereat: eſt enim commune cũ multis, & cum quibuſdam etiam bonis. me ipſum, me, inquam, quondam paene ille decepit; cum & ciuis mihi bonus, & optimi cuiuſque cupidus, & firmus amicus, & fidelis videretur. cuius ego facinora oculis prius, quam opinione, manibus ante, quam ſuſpicione, deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorũ ſi fuit etiam Coelius, magis eſt, vt ipſe moleſte ferat erraſſe ſe, ſicut & nonnumquam in eodem homine me quoque erroris mei poenitet, quam vt iſtius amicitiae crimen reformidet. itaque a maledictis pudicitiae ad coniurationis inuidiam oratio eſt veſtra delapſa: poſuiſtis enim, atque id tamen titubanter, & ſtrictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinae participem fuiſſe. in quo non modo crimen non haerebat, ſed vix diſerti adoleſcentis cohaerebat oratio. Qui enim tantus furor in Coelio? quod tantum aut in moribus, naturaq. vulnus, aut in re, atque fortuna? vbi denique in iſta ſuſpicione eſt Coelij nomen auditum? nimium multa de eo minime dubia loquor: hoc tamen dico; non modo ſi ſocius coniurationis, ſed niſi inimiciſſimus iſtius ſceleris fuiſſet; numquam coniurationis accuſatione adoleſcentiam ſuam potiſſimum commendare voluiſſet. quod, haud ſcio, an de ambitu, & de criminibus iſtis ſodalium, ac ſequeſtrium, quoniam huc incidi, ſimiliter reſpondendum putem. numquam enim tam Coelius amens fuiſſet, vt, ſi ſe iſte infinito ambitu commaculaſſet, ambitus alterum accuſaret. neque enim eius facti in altero ſuſpicionem quaereret, cuius ipſe ſibi perpetuam licentiam optaret: nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum putaret, ipſe alterum iterum ambitus crimine arceſſeret. quod quamquam nec ſapienter, & me inuito facit; tamen eſt eiuſmodi cupidus, vt magis inſectari alterius innocentiam, quam de ſe timide cogitare videatur.

EXPLANATIO

INFESTVM *eſt.*] paſſiue, pro, infeſtatur: vt pro Amerino, filij vita infeſta. Et de Prou. Excurſionibus barbarorum infeſta via. CAVSSA *de pecunijs repetundis*] ad Att. lib. I. Bis abſolutũ eſſe Catilinã. AD *cohibendum brachium toga*] brachium dextrum, ſumpta virili toga: quod modeſtiae cauſſa fiebat. CAMPESTRI] non, ludo campeſtri, ſed, campeſtri tunicati vteremur. & hoc modeſtiae cauſſa erat autem campeſtre veſtitus hiemalis, ſupra tunicam. vnde Horatius de re abſurda: Penula ſolſtitio, cãpeſtre niualibus auris. & Aſconius pro Scauro: Cato praetor iudicium, quia aeſtate agebatur, ſine tunica exercuit, campeſtri ſub toga cinctus. STATIM] ſumpta virili toga. CASTRENSIS *ratio,*] vt ſumma diligentia ſuſpicionem adoleſcentes impudicitiae vitarent. FACILITATIS,] in moribus, in ſermone, & cõſuetudine ſupra: Quis clarioribus viris quodã tempore iucundior? IAM *ſe corroborauiſſet.*] infra Corroborata aetate; Firmata aetate, cum paullum roboris acceſſiſſet aetati: & pro Sextio, Cũ ſe vox corroborauerit. In ep. ad M. Brutum lib. XIII. Cum primum M. Terentius in forum venit, ad amicitiam ſe meam contulit: deinde, vt ſe corroborauit, duae cauſſae acceſſerunt, quae meam in illum beneuolentiam augerent. PATIENTIA] ſupra: quis in laboribus patientior? VVLNVS] vitium.

uitium.ſic Phil. XII. Noſſe aliquod vulnus,quod nobis ignotum eſſet,videbantur. AVT *in re,atque fortuna?*] fieri enim non poteſt,vt de patriae quiſquam exitio cogitet niſi vel moribus,naturaq. ſit improbus,vel domeſticis difficultatibus ad rerum nouitatem impellatur. CONIVRATIONI *accuſatione*] accuſato C. Antonio,collega Ciceronis infra, DE *ambitu*] in oratione accuſatorum adſperſa de ambitu quaedam erant. ISTIVS] Coelii. SODALIVM, *ac ſequeſtrum.*] in crimine ambitus. INFINITO] cuius plurimos eſſe teſtes neceſſe eſt. ALTERVM] Atratini accuſatoris patrem. ITERVM] Atatrini patrem abſolutum;iterum accuſauit.ſupra; Adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria,gratia,accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & vocet,& vocarit. Infra: Nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur,reuocat. NEC *ſapienter,& me inuito*]infra:Nemini noſtrum obtemperat:eſt violentior,quam vellem,ſed ego non loquor de ſapientiae,quae non cadit in hanc aetatem:de impetu animi loquor,de cupiditate vincendi,de ardore mentis ad gloriam. EST *eiuſmodi cupidus,*]ita cupidus parum vſitate: ſed alterum tamen lib. I. in Verr.reperimus exemplum. Quam tu viam,inquit,theſaurum,atque pompae eiuſmodi exegiſti,vt tu ipſe illa ire non audeas. Vbi Aſconius,Eiuſmodi exegiſti,interpretatur,ſic exegiſti.

O R A T I O

NAM, quod aes alienum obiectum eſt, ſumptus reprehenſi, tabulae flagitatae: videte,quam pauca reſpondeam.tabulas qui in patris poteſtate eſt, nullus conficit: verſuram numquam omnino fecit vllam. ſumptus vnius generis obiectus eſt, habitationis: triginta millibus dixiſtis eum habitare.nunc demum intelligo P. Clodij inſulam eſſe venalem,cuius hic in aediculis habitet,decem vt opinor,millibus. vos autem, dum illi placere vultis,ad tempus ei mendacium veſtrum accommodauiſtis.

E X P L A N A T I O

TRIGINTA *millibus*]annuis qui ſunt ſcutati nongenti. INSVLAM *eſſe venalem,*]nam ſi aedicularum Clodij locatio tanti aeſtimatur;in quo mendacium eſt;quia Coelius in ijs habitat non triginta millibus,ſed decem millibus: quanti aeſtimabitur inſula eiuſdem Clodij? mendacium igitur hoc accommodatum eſt Clodio,inſulam ſuam vendere cupienti.Inſula duplex eſt,maior,& minor; maior,aedes aliquot iunctae,vijs vndique terminatae; qui & vicus dicitur:vnde Suetonius in Iulio:Cēſum vicatim per dominos inſularum egit.Minor,vna domus eſt.viarum ambitu finita.Eam domū, quod ex Plin. lib.XXXVI.cap.15.licet intelligere,Clodius emit H-S centies quadragies ſepties, millibus, quae ſunt ſcutatorum millia quadringenta coq. amplius.

O R A T I O

REPREHENDISTIS,a patre quod ſemigrauit.quod quidem iam in hac aetate minime reprehendendum eſt.qui cum ex reip.cauſſa eſſet mihi quidem moleſtam,ſibi tamen glorioſam victoriam conſecutus, & per aetatem magiſtratus petere poſſet; non modo permittente patre,ſed etiam ſuadente,ab eo ſemigrauit: & cum domus patris a foro longe abeſſet; quo facilius, & noſtras obire domos, & ipſe a ſuis coli poſſet, conduxit in Palatio non magno domum.quo loco poſſum dicere id, quod vir clariſſimus, M. Craſſus, cum de aduentu regis Ptolomaei quereretur,paullo ante dixit,

„ Vtinam ne in nemore Pelio.
Ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret;
„ Nam numquam hera errans hanc moleſtiam nobis exhiberet,
„ Medea animo aegra,amore ſaeuo ſaucia.

ſic enim,iudices,reperietis.quod,cum ad id loci venero, oſtendam,hanc Palatinam Medea,migrationemq. huic adoleſcenti cauſſam ſiue malorum omnium, ſiue potius ſermonum fuiſſe.quamobrem illa,quae ex accuſatorum oratione praemuniri iam, & fingi intelligebam,fretus veſtra prudentia,iudices.non pertimeſco.

E X P L A N A T I O

EX REIP. *cauſſa*]accuſauit C. Antonium de maieſtate.infra: Neque enim poteſt,qui hominem cōſulatem,quod ab eo remp.violatam diceret,in iudicium vocarit,ipſe eſſe in rep. ciuis turbulentus. MIHI *quid moleſtam.*]condemnatus eſt C. Antonius Cicerone defendente.pro Domo. NON *magno*]decem millibus,ideſt ſcutatis CCC. M. CRASSVS,]qui cauſſam hanc ante Ciceronē egerat. CVM *de aduentu regis Ptolemaei quereretur,*]pulſus a ſuis ciuibus Ptolemaeus,rex Alexandrinus, Romam ſe contulit,vt a ſenatu,populoq. Romano reſtitueretur.eodem tempore legati Alexandrini contra eū venerunt:quorum Ptolemaeus magnam partem per inſidias ſuſtulit,in ijs principē legationis Dionem Academicum. Obiecerat autem accuſator,pulſatos eſſe a Coelio Puteolis Alexandrinos legatos.quam partē Craſſus cū refelleret.queſtus eſt de aduētu Ptolemaei. niſi enim veniſſet Romā, le-

gati non veniſſent:ita pulſatio Puteolana non nominaretur. in quo vſurpauit illud Ennij. Vtinam ne in nemore Pelio:ita repetens longinquam cauſſam, vnde argumentū ſumpſerunt accuſatores de pulſatione Puteolana, vt repetierat poeta cauſſam eius amoris.qui Medeam perdidit. Hos verſus ex Medea, Ennij tragoedia; recitat ſcriptor Rhet.ad Herennium.

» Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus
» Caeſa caecidiſſet abiegna ad terram trabes:
» Ne ue inde nauis inchoandae exordium
» Coepiſſet,quae nunc nominatur nomine
» Argo:quia vecti Argiui delecti viri
» Petebant illam pellem inauratam arietis
» Colchis,imperio regis Peliae,per dolum.
» Nam numquam hera errans mea domo efferret pedem
» Medea,animo aegro,amore ſaeuo ſaucia.

Primos duos verſus effert Cic.lib.i. de Inuent.&in Topicis,& de Nat.de.lib.III & Priſcianus lib.VII.ex quo etiā illud intelligitur,legēdum,Caeſa cecidiſſet abiegna non,vt lib.I.de Inuent. Caeſae cecidiſſent abiegnae.Initiū ab Euripide ſumpſit Ennius. Graece enim ſic. Εἴθ' ὤφελ' ἀργοῦς. &c. HERA *errans mea*] transfert haec verba a Medea ad Clodiam. PALATINAM *Medeam*,]Clodiam,in Palatio habitantem: quam feſtiue Cicero Palatinam Medeam vocat:quia Coelium Atratinus accuſator, vt in Fortunatiano legitur, pulchellum Iaſonem appellauerat.itaque ſtupri conſuetudo arguta ſimilitudine oſtenditur. MIGRATIONEM]quod in Palatium migrauerit conducta domo. inde enim vicinae Clodiae natus eſt amor, & poſt amorem illa mala,quamquam falſa.quae nunc Coelio accuſatores obijciunt. vt, quemadmodum poeta,longe petita malorum cauſſa,dixit, Vtinam ne in nemore Pelio: ſic ego poſſim dicere Vtinam ne in Palatium Coelius vmquam migraſſet.

ORATIO

*A*IEBANT *enim fore teſtem ſenatorem, qui ſe pontificijs comitiis pulſatum a Coelio diceret. in quo quaeram,ſi prodierit,primum,cur ſtatim nihil egerit;deinde ſi id queri,quam agere, maluerit.cur productus a vobis potius, quam ipſe per ſe; cur tanto poſt potius,quam continuo queri maluerit? ſi mihi ad haec acute arguteq. reſpōderit,tum quaeram denique,ex quo iſte fonte ſenator emanet. nam, ſi ipſe orietur, & naſcetur ex ſeſe; fortaſſe,vt ſoleo, commouebor: ſin etiam vt riuulus acceerſitus, & ductus ab ipſo capite accuſationis veſtrae;laetabor,cum tanta gratia,tantisq. opibus accuſatio veſtra nitatur,vnum ſenatorem ſolum eſſe,qui vobis gratificari vellet inuentum. Nec tamen illud genus alterum nocturnorum teſtium pertimeſco.eſt enim dictū ab illis, fore, qui dicerent vxores ſuas a cena redeuntes attrectatas eſſe a Coelio. graues erunt homines.qui hoc iurati dicere audeant.cum ſit his confitendum, numquā ſe ne congreſſu quidem, & conſtituto coepiſſe de tantis iniuris experiri.*

EXPLANATIO

PONTIFICIIS *comitiis*]ſacerdotes lege Domitia: creati ſunt a populo tributis comitijs,antea creabantur a collegij. Cicero, Aſconius. NIHIL *egerit;*]contra Coelium, cur de iniuria non accuſauerit. NASCETUR *ex ſeſe*]a vobis non inductus,verum vt iniuriam ſuam perſequatur. COMMOVEBOR:]agam iracunde cum ipſo. AB *ipſo capite*]a Clodia vel pretio,vel turpi conſuetudine corruptus. TANTA *gratia,tantiſq. opibus*]eiuſdem Clodiae,& propinquorum eius:vt infra. ſed verbum, Gratia, proprie pertinet ad Clodiam,cum ſummo eius probro: vt gratioſus quoque Verris filius puer cum vituperatione dicitur act.I.in Verrem. NE *congreſſu quidem,*] non modo accuſatione, citato Coelio tamquam reo,ſed ne congreſſu quidem,id eſt ne ſi quidem caſu accidiſſet.vt cum Coelio congrederentur in iudicio. ET *conſtituto*]& ex conuentu,quod ita inter eos conueniſſet. COEPISSE]nedum vt perſecuti ſint iniurias ſuas vſque ad exitum iudicij.

ORATIO

*S*ED *totum genus oppugnationis huius, iudices, & iam proſpicietis animis,& cum inferetur, propulſare debebitis.non enim ab iiſdem accuſatur M. Coelius a quibus oppugnatur:palam in eum tela iaciuntur, clam ſumminiſtrantur. neque id ego dico, vt inuidioſum ſit in eos, quibus glorioſum hoc etiam eſſe debet. funguntur officio: defendunt ſuos: faciunt, quod viri fortiſſimi ſolent, laeſi dolent; irati efferuntur,pugnant,laceſſiti. ſed veſtrae ſapientiae tamen eſt,iudices,non,ſi cauſſa iuſta eſt viris fortibus oppugnandi M. Coeliū,ideo vobis quoque vos cauſſam putare eſſe iuſtam alieno doloris potius, quam veſtrae fidei,conſulendi.quae ſit multitudo in foro, quae genera, quae ſtudia, quae varietas hominum, videtis: ex hac copia quam multos eſſe arbitramini,qui hominibus potentibus, gratioſis, diſertis; cum aliquid eos velle arbitrentur, vltro ſe offerre ſoleant,operam nauare,*

narrare, teſtimoniū polliceri? Hoc ex genere ſi qui ſe in hoc iudicium forte proiecerint; excluditote eorum cupiditatem, iudices, ſapientia veſtra, vt eodem tempore huius ſaluti, & religioni veſtrae, & contra periculoſiſſimas hominum potentias conditioni omnium ciuium prouidiſſe videamini. equidem vos abducam a teſtibus, neque huius iudicij veritatem, quae mutari nullo modo poteſt, in voluntate teſtium collocari ſinam; quae facillime effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri poteſt: argumentis agemus: ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus; res cum re, cauſa cum cauſſa, ratio cum ratione pugnabit. itaque illam partem cauſſae facile patior grauiter, & ornatae a M. Craſſo peroratam, de ſeditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana, & de bonis Pallae. vellem dictum eſſet ab eodem etiam de Dione. de quo ipſo tamen, quid eſt, quod exſpectetis, quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? etenim reus, qui dictus eſt & adiutor fuiſſe, & conſcius, P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus. quod igitur eſt huiuſmodi crimen, vt, qui commiſit, non neget; qui negauit, abſolutus ſit? id hic pertimeſcat, qui non modo a facto, verum etiam a conſcientiae ſuſpicione abfuit? & ſi Aſcitio cauſſa plus profuit, quam nocuit inuidia: huic oberit tuum maledictum, qui iſtius facti nō modo non ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt adſperſus? At praeuaricatione eſt Aſcitius liberatus. Perfacile eſt iſti loco reſpondere, mihi praeſertim, a quo illa cauſſa defenſa eſt. ſed Coelius optimam cauſſam Aſcitij eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem ſit, a ſua putat eſſe ſeiunctam: neque ſolum Coelius, ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi, & doctiſſimi, rectiſſimis ſtudijs, atque optimis artibus praediti, Titus, Caiusq. Coponij, qui ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt, qui cum doctrinae ſtudio, atque humanitatis, tum etiam hoſpitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L. Lucceium; vt audiſtis: fuerat ei cognitus Alexandriae. quid aut hic, aut ſummo ſplēdore praeditus frater eius de M. Coelio exiſtimet, ex ipſis, ſi producti erunt, audietis. ergo haec remoueantur, vt aliquando, in quibus cauſſa nititur, ad ea veniamus. Animaduerti enim, iudices, audiri a vobis, meum familiarem, L. Herennium perattēte, in quo etſi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnumquam verebar, ne illa ſubtiliter ad criminādum inducta oratio animos veſtros ſenſim, ac leniter accenderet. dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de vitijs iuuentutis, multa de moribus: & qui in reliqua vita mitis eſſet, & in hac ſuauitate humanitatis, qua prope iam delectantur homines, verſari periucundum ſoleret; fuit in hac cauſſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter: obiurgauit M. Coelium, ſicut neminem vmquam parens; multa de incontinentia, intemperantiaq. diſſeruit. quid quaeritis, iudices? ignoſcebam vobis attente audientibus, propterea quod egomet tam triſte illud, & tam aſperum genus orationis horrebam.

EXPLANATIO

CVM *inferetur.*] cum teſtimonium ij dicent, qui ſuas vxores a Coelio attrectatas queruntur. TELA *iaciuntur*] ab accuſatoribus. SVMMINISTRANTVR.] a propinquis Clodiae. ſequitur enim, Defendunt ſuos. Et, Summiniſtrantur, ijs qui iaciunt, accuſatoribus ſcilicet. LAESI *doleat,*] non ipſi laeſi, ſed qui ſe laeſos putant in muliere propinqua. RELIGIONI *veſtrae,*] iurati enim ſententiam dicetis. DE *ſeditionibus Neapolitanis,*] quas a Coelio commotas accuſatores dixerunt. DE *Alexandrinorum pulſatione Puteolana,*] obiectum erat, Puteolis pulſatos eſſe a Coelio legatos Alexandrinos, qui contra regem Ptolemaeum Romam proficiſcebantur. DE *bonis Pallae.*] a Coelio ereptis. DIONE.] legationis Alexandrinae principe, qui Romae regis opera eſt interfectus. de quo nihil videtur eſſe dictum ab Atratino; cui nunc vni Cicero reſpondet: dixere autem reliqui accuſatores. vt infra. CAVSSA *plus profuit,*] confeſſus eſt ſe feciſſe, ſed, iure feciſſe, dixit. INVIDIA] caedis eius. CVIVSMODI *autem ſit,*] cuiuſcumque modi: quod etiam, cuicuimodi, veteres dicebant. SEIVNCTAM:] nam Aſcitius fatetur, Coelius negat. DOCTRINAE *ſtudio.*] philoſophiae Academicae, qua Dio excellebat. ATQVE *humanitatis,*] elegantiores litterae humanitatis nomine ſignificantur: quod earum ſtudia feros, aſperoſque mores ad humanitatem, & manſuetudinem traducant. Gellius lib. XIII. cap. 15. L. LVCCEIVM,] ad quem Ciceronis exſtant epiſtolae lib. v. idem hic infra magna cum laude nominatur. INGENIO *eius.*] cum nihil diceret, in quo pondus eſſet. PATRVVS.] acres & aſperi ſunt obiurgatores patrui. nam patris naturalis ille fallit amor, & ad mitiorem partem traducit. ad Att. lib. 2. Ei nos *θεῖοι* videmur. Horatius ode 12. lib. III. Patruae metuentes verbera linguae: ſat. 3. lib. 2. Ne ſis patruus mihi.

ORATIO

AC prima pars fuit illa, quae me minus mouebat: fuiſſe meo neceſſario Beſtiae Coeliū familiarē, cenaſſe apud eum, ventitaſſe domum, ſtuduiſſe praeturae. Non me haec mouent, quae perſpicue falſa ſunt: etenim eos vna cenaſſe dicit, qui aut abſunt, aut quibus neceſſe eſt idem dicere. Neque vero illud me cōmouet, quod ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Coelium dixit. fera quaedam ſodalitas, & plane paſtoricia, atque agreſtis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa ſilueſtris ante eſt inſtituta, quam humanitas, atque leges: ſiquidem non modo nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam commemorant ſodalitatē in accuſando: vt, ne quis ſi id forte neſciat, timere videatur. ſed haec omittam: ad illa, quae me magis mouerunt, reſpondebo. Deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea lenior, pluſq. diſputationis habuit, quam atrocitatis, quo etiam audita eſt attentius.

nam P. Clodius, amicus meus, cum ſe grauiſſime, vehementiſſimeq. iactaret, & omnia inflammatus ageret triſtiſſimis verbis, voce maxima, tametſi probabam eius eloquentiam, tamen non pertimeſcebam: aliquot enim in cauſſis eum videram fruſtra litigantem. Tibi autem, Balbe, reſpondebo, primum precario, ſi licet, ſi fas eſt, defendi a me eum, qui nullum conuiuium renuerit, qui vnguenta ſumpſerit, qui Baias viderit. equidem multos & vidi in hac ciuitate, & audiui, non modo qui primoribus labris guſtaſſent genus hoc vitae, & extremis, vt dicitur, digitis attigiſſent, ſed qui totam adoleſcentiam voluptatibus dediſſent, emerſiſſe aliquando, & ſe ad frugem bonam, vt dicitur, recepiſſe, grauesq. homines, atque illuſtres fuiſſe. datur enim conceſſu omnium huic aliquis ludus aetati; & ipſa natura profundit adoleſcentiae cupiditates: quae ſi ita erumpunt, vt nullius vitam labefacient, nullius domum euertant, faciles, & tolerabiles haberi ſolent. ſed tu mihi videbare ex communi infamia iuuentutis aliquam inuidiam Coelio velle conflare; itaque omne illud ſilentium, quod eſt orationi tributum tuae, fuit ob eam cauſſam, quod, vno reo propoſito, de multorum vitijs cogitabamus. facile eſt accuſare luxuriem. dies iam me deficiet, ſi, quae dici in eam ſententiam poſſunt coner expromere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de ſumptibus immenſa oratio eſt. vt tibi reum neminem, ſed vitia proponas; res tamen ipſa & copioſe, & grauiter accuſari poteſt. Sed veſtrae ſapientiae eſt, iudices, non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat ſeueritas, grauitasq. veſtra, cum eos accuſator erexerit in rem, in uitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum; cum is non ſuo crimine, ſed multorum uitio ſit in quoddam odium iniuſtum uocatus. itaque ſeueritati tuae, ut oporteret, ita reſpondere non audeo. erat enim eum, deprecari uacationem adoleſcentiae, ueniamq. petere; non, inquam, audeo profugiis non utor aetatis: conceſſa omnibus iura dimitto: tantum peto, ut, ſi qua eſt inuidia communis hoc tempore aeris alieni, petulantiae, libidinum iuuentutis, quam uideo eſſe magnam, ne huic aliena peccata, ne aetatis, ac temporum uitia noceant. atque ego idem, qui haec poſtulo, quin criminibus, quae in hunc proprie conferuntur, diligentiſſime reſpondeam, non recuſo.

E X P L A N A T I O

BESTIAE]qui de ambitu damnatus erat id ex ijs verbis collego, ſtuduiſſe praeturae. defenſum a Cicerone, cognoſcitur ex lib. 2. ad Q. fr. QVIBVS *neceſſe eſt idem dicere.*]quia ſint ex amicis Clodiae. GERMANORVM]verorum: nam cum ſint ab Euandro inſtituti multo ante Romam conditam, ideſt, ante humanitatem, atque leges, veri & germani ſunt Luperci, plane humanitatis expertes, cũ nomina ſodales inter ſe deferũt. Sodalitates autem ad honorem alicuius dei inſtitutae ſunt, vt Lupercorum ad honorem Panos. In Catone. Sodalitates me quaeſtore inſtitutae ſunt. P. CLODIVS, *amicus meus,*]non is, qui Clodiae frater erat, Ciceronis inimiciſſimus. Hic tertius erat accuſator, de numero ſubſcriptorum, alter L. Herennius: Attratinus nomen detulerat; & primas partes agebat. TRISTISSIMIS]aſperrimis. ſupra: Fuit in hac cauſſa pertriſtis quidam patruus. Et: Tã triſte illud & tam aſperum genus orationis horrebam. BALBE,]quartus accuſator, Octauiae gentis, vel Attiae. nã Balbus ille, quẽ Cicero defendit, Corneliae gentis nomen ſumpſit ab eo, cuius beneficio, Gaditanus cum eſſet, ciuis Romanus factus eſt. PRECARIO,]precari ſe per iocum fingit: quaſi fateatur, id quod infra negat. QVI *Baias uiderit.*]non qui ſaepe ad Baianas aquas voluptatis cauſſa iuerit, ſed qui eas viderit modo. in quo tu crimen ponis. AD *frugem bonam*]explanatur ſequentibus uerbis. Corrigere ad frugem, pro, ut frugi ſit Plautus in Trin. dixit. DE *proteruitate,*]proterui ſunt ſuperbi, arrogantes, contumelioſi. EREXERIT *in rem,*]in uitia non in quemquã proprie. Tranſlata uerba, Erexerit, emittere ad mentionem aculeorum accommodata. DEPRECARI *uacationem adoleſcentiae,*]nõ Coelio adoleſcenti proprie, ſed generatim omnibus adoleſcentibus: ut uacent, ſolutiq. ſint ijs legibus, quibus robuſtiorem teneri aetatem aequum eſt. OMNIBVS] adoleſcentibus. AETATIS] qua cum excuſatione eratur. QVI *haec poſtulo,*]ne huic aliena peccata, ne aetatis, ac temporum uitia noceant. QVAE *in hunc proprie conferuntur,*]nam illa ſuperiora non ad hunc proprie pertinet.

O R A T I O

SVNT autem duo crimina, auri & ueneni: in quibus una atque eadem perſona uerſatur. aurum ſumptum a Clodia, uenenum quaeſitum, quod Clodiae daretur, dicitur. omnia ſunt alia nõ crimina, ſed maledicta, iurgii petulantis magis, quam publicae quaeſtionis. adulter, impudicus ſequeſter, conuicium eſt, non accuſatio: nullum eſt enim fundamentum horum criminum, nulla ſedes. uoces ſunt contumelioſae, temere ab irato accuſatore nullo auctore emiſſae. horum duorum criminum uideo fontem. uideo auctorem, uideo certum nomen & caput. auro opus fuit: ſumpſit a Clodia, ſumpſit ſine teſte; habuit, quamdiu uoluit. maximum uideo ſignum cuiuſdam egregiae familiaritatis. necare eãdem uoluit, quaeſiuit uenenum, ſollicitauit, quos potuit; parauit locum, conſtituit; attulit. magnum rurſus odium uideo cum crudeliſſimo diſſidio exſtitiſſe. res eſt omnis in hac cauſſa nobis, iudices, cum Clodia, muliere non ſolum nobili, ſed etiam nota. de qua ego nihil dicam, niſi depellendi criminis cauſſa. ſed intelligis pro tua praeſtanti prudentia, Cn. Domiti, cum hac ſola rem eſſe nobis: quae ſi ſe aurũ Coelio commodaſſe non dicit, ſi uenenum ab hoc ſibi paratum eſſe non arguit; petulanter facimus, ſi matrem familias ſecus, quam matronarum ſanctitas poſtulat, nominamus: ſin, iſta muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Coelium illis relinquentur; quid eſt, aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi ut

eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerem uehementius, niſi intercederent mihi inimicitiae cum iſtius mulieris viro: fratrem volui dicere: ſemper hic erro, nunc agam modice, nec longius progrediar, quam me mea fides, & cauſſa ipſa coget. neq. enim muliebres vmquam inimicitias mihi gerendas putaui; praeſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potius, quam cuiuſquam inimicam, putauerunt. ſed tamen ex ipſa quaeram prius, vtrum me ſecum ſeuere, & grauiter, & priſce agere malit, an remiſſe, ac leniter, & vrbane. ſi illo auſtero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis, & imaginibus videmus; qui obiurget mulierem, & pro me loquatur; ne iſta mihi forte ſuccenſeat. exſiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis, ac potiſſimum caecus ille. minimum enim dolorem capiet, qui iſtam non videbit. qui profecto ſi exſtiterit, ſic aget, & ſic loquetur. Mulier, quid tibi cum Coelio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, vt aurum commodares; aut tam inimica, vt venenum timeres? non patrem tuum videras? non patruum, non auum, proauum, atauum audieras conſules fuiſſe? non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi, & fortiſſimi viri, patriaeq. amantiſſimi? qui, ſimul ac pedem limine extulerat, omnes prope ciues virtute, gloria, dignitate ſuperabat. cui cum ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Coelius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? viri tui familiaris? nihil horum. quid igitur fuit, niſi quaedam temeritas, ac libido? nonne te, ſi noſtrae imagines viriles non commouebant, ne progenies quidem mea. Quincta illa Claudia, aemulam domeſticae laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? non uirgo illa Veſtalis, Claudia, quae patrem complexa triumphantem, ab inimico tribuno pl. de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna vitia potius, quam bona paterna, & auita, & vſque a nobis cum in viris, tum etiam in feminis repetita, mouerunt? ideo ne ego pacem Pyrrhi diremi, vt tu amorum turpiſſimorum quotidie foedera ferires? ideo aquam adduxi, vt ea tu inceſte vtereres? ideo uiam muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? Sed quid ego, iudices, ita grauem perſonam induxi, ut & uerear, ne ſe idem Appius repente conuertat, & Coelium incipiat accuſare illa ſua grauitate cenſoria: ſed uidero hoc poſterius, atque ita, iudices, ut uel ſeueriſſimis diſceptatoribus M. Coelij uitam me probaturum eſſe confidam. Tu modo mulier, (iam enim ipſe tecum, nulla perſona introducta, loquor) ſi ea, quae facis, quae dicis, quae inſimulas, quae moliris, quae arguis, probare cogitas, rationem tantae familiaritatis, tantae conſuetudinis, tantae coniunctionis reddas, atque exponas neceſſe eſt. accuſatores quidem libidines, amores, adulteria, Baijs acta conuiuia, comiſſationes, cantus, ſymphonias, nauigia iactant: iidemq. ſignificant, nihil ſe te iunita dicere. quae tu quoniam mente neſcio qua efferata, atque praecipiti in forum deferri iudiciumq. uoluiſti, aut diluas oportet, & falſa eſſe doceas; aut, nihil neque crimini tuo, neque teſtimonio credendum eſſe, fateare. ſin autem urbanius me agere mauis, ſic agam tecum: remouebo illum ſenem durum, ac paene agreſtem, ex hiſq. tuis ſumam aliquem ac potiſſimum minimum fratrem tuum, qui eſt in iſto genere vrbaniſſimus, qui te amat plurimum, qui, propter neſcio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quoſdam inanes metus tecum ſemper puſio cum maiore ſorore cubitauit. eum putato tecum loqui: Quid tumultuaris, ſoror? quid inſanis? quid, clamore exorſa, verbis paruam rem magnam facis? uicinum adoleſcentulum adſpexiſti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculiq. perpulerunt: ſaepius uidere uoluiſti: nonnumquam in iiſdem hortis uiſa nobilis mulier: illum, filium familias, patre parco, ac tenaci, habere tuis copiis deuinctum non potes: calcitrat, reſpuit, non putat tua dona eſſe tanti. confer te alio. habes hortos ad Tiberim: ac diligenter eo loco praeparaſti, quo omnis iuuentus natandi cauſſa uenis. hinc, licet, condiciones quotidie legas. cur huic, qui te ſpernit, moleſta es? redeo nunc ad te, Coeli, uiciſſim; ac mihi auctoritatem patriam, ſeueritatemq. ſuſpicio: ſed dubito, quem patrem potiſſimum ſumam, Caecilianum ne aliquem, uehementem, atque durum:

„ *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum*
cor cumulatur ira: *aut illum:*
„ *O infelix, o ſceleſte: ferrei ſunt iſti patres:*
„ *Egone quid dicam? egone quid uelim? quae tu omnia*
„ *Tuis foedis factis facis, ut ne quidquam uelim.*

Vix ferenda diceret talis pater. Cur te in iſtam uicinitatem meretriciam contuliſti? cur, illecebris cognitis, non refugiſti? cur alienam ullam mulierem noſti? dede te, ac diſiice: per me licebit. ſi egebis, tibi dolebit: mihi ſat eſt, qui aetatis, quod reliquum eſt, oblectem meae. Huic triſti, ac decrepito ſeni reſponderet Coelius, ſe nulla cupiditate inductum de uia deceſſiſſe. quid ſigni? nulli ſumptus, nulla iactura, nulla uerſura. at fuit fama. quotus quiſque iſtam effugere poteſt in tam maledica ciuitate? uicinum eius mulieris miraris male audiſſe, cuius frater germanus ſermones iniquorum effugere non potuit? Leni uero, & clementi patri, cuiuſmodi ille eſt.

„ *Fores effregit? reſtituentur. diſcidit*
„ *Veſtem? reſarcietur.*

Coelii cauſſa eſt expeditiſſima. quid enim eſſet, in quo ſe nõ facile defenderet? nihil iam in iſtam mulierem dico. ſed ſi eſſet aliqua diſſimilis iſtius, quae ſe omnibus peruulgaret, quae haberet palam decretũ ſemper aliquem; cuius in hortos, domum, Baias iure ſuo libidines omnium commearent; quae etiam aleret adoleſcentes, & parſimoniam patrum ſuis ſumptibus ſuſtentaret; ſi uidua libere, proterua petulanter, diues effuſe, libidinoſa meretricio more uiueret; adulterum ego putarem, ſi quis hanc paullo liberius ſalutaſſet?

EXPLANATIO

SEQVESTER,] in crimine ambitus; quod in Coelium collatum eſſe, ſupra dictum eſt. NVLLO *auctore*] a nemine enim cõgnouit: iratus haec ipſe fingit. VIDEO *auctorem*,] Clodiam ſcilicet. CERTVM *nomen*,] in auro ſumpto ſine teſte, familiaritatem: in ueneno quaeſito, diſcidium. NON *ſolum nobili, ſed etiam nota.*] accipe Nota, in malam partem, ob impudicitiam ſcilicet; vt in Verrem

Verrem act. 1. Qui non tã me impediunt, quod nobiles ſunt, quã adiuuant quod noti ſunt. Et pro Flacco: Homines apud nos noti, inter ſuos nobiles. CN. DOMITI,] miror hũc & praetorẽ hac in cauſſa quaerere de vi, & eundem de ambitu eodem anno in cauſſa Beſtiae, vt legitur ep. 3. ad Q. fr. lib. 2. quod ſi quis licere putet, is ſi opinionem ſuã confirmabit exemplis, magnũ, opinor, fecerit. nã mihi hoc probare facile eſt, ſortitos eſſe praetores deſignatos, quae cuiuſque cura, vel iuris dicundi, vel quaeſtionis exercendae, in magiſtratu futura eſſet. erant enim duo, qui ius dicerent, vnus inter ciues, alter inter peregrinos: ceteri ſex quaerebãt vt quaeſiuit Cicero praetor de repetundis, eius aũt collegae, Orchinius de peculatu, Voconius de veneficio. Aquillius de ambitu, inter ſicarios duo Plaetorius, & Flaminius. qua ſimilitudine ſuſpicari fortaſſe licet, accidiſſe interdũ, vt de duobus criminibus praetor vnus eodẽ anno quaereret & pro cauſſarũ paucitate ſufficeret. Nec vero dici poteſt, duos Cn. Domitios eodẽ anno praetores fuiſſe. alterũ enim ab altero vel in illa epiſtola, vel in hac oratione Cicero diſtinxiſſet addito Caluini cognomine. is enim, auctore Dione, poſt bienniũ, legitimo interuallo, conſul fuit: vt eius praetura in hunc annũ recidere videatur. Quod ſi M. Craſſus hac in cauſſa Coelium defendit, vt oratio ipſa docet; fieri non poteſt quod acuti vir ingenij, magnaeq. doctrinae recte animaduertit, quin Marcellino & Philippo coſ. acta cauſſa ſit; cum Craſſũ anno ſequenti ante exitũ conſulatus, in prouinciã Syriã iuiſſe, hiſtoriae narrent. SECVS *nominamus.*] nã de matrona pudica, & proba diceret, Quam honoris cauſſa nomino: vt de Caecilia, in oratione pro Sex. Roſcio. VIRO.] P. Clodio, qui cum ea rem habuiſſe dicebatur. in extrema oratione: Ne eadẽ mulier cum ſuo coniuge & fratre turpiſſimũ latronẽ eripuiſſe, & honeſtiſſimũ adoleſcentẽ oppreſſiſſe videatur. SEMPER *amicam omnium*] contumelioſe dictũ de muliere. amica vnius, turpiter accipitur; amica oĩum, & ſemper, quanto agis? Ex *barbatis illis,*] barbã alere priſci Romani ſolebãt. qua de re diximus alio loco. NON *hac barbula.*] etſi raderentur Ciceronis aetate: adoleſcentuli tamẽ, praeſertim laſciuiores, aliquandiu prima barbula delectabantur, nec ſtatim eã deponebant. hinc illud ad Att. lib. 1. Concurſabant barbatuli iuuenes, duce filiola Curionis. IMAGINIBVS.] oĩs ſtatua imago eſt, non contra. nã imago eſt etiam picta, eſt in gẽmis, eſt in annulis inciſa. CAECVS *ille.*] Ap. Claudius Caecus, qui Pyrrhi pacẽ diſſuaſit. ISTAM *non videbit.*] iocatur, & mordet. quaſi turpẽ eius vitã, propinquos, praeſertim graues, ac ſeueros, pudeat inſpicere. PATREM *tuum*] Ap. Claudiũ Pulchrum, qui cũ P. Seruilio Iſaurico conſulatũ geſſit. PATRVVM,] C. Claudium Pulchrum, qui conſul fuerat cũ M. Perperna, de quo dicit, Audieras quia maior natu quã Appius frater eius, Clodiae pater: nã conſul ante multos annos fuit. vt patrẽ Clodia conſulem videre potuerit, patruũ audire potius, quam videre. AVVM,] C. Claudium Pulchrum Lentuli qui conſul fuit cum M. Perperna. PROAVVM,] C. Claudium Pulchrum, conſulem cum Ti. Sempronio Graccho. ATAVVM] proauo non atauum, ſed abauũ ſubijcio: ſic enim ordo poſtulat: idq. comprobat digeſta veteribus faſtis annorum ratio. is autẽ fuit Ap. Claudius, conſul cum Q. Fuluio. Atauus vero P. Claudius Pulcher, conſul cum L. Iunio. Tritauus Appiuus ipſe Caecus, cuius perſonã ad obiurgandam Clodiam Cicero nũc vtitur. MODO] ante paucos annos. ante biennium enim perierat Metellus Celer Vatinio tribuno pl. ideſt Caeſare & Bibulo coſ. vt colligitur ex oratione in Vatinium. SIMVL *ac pedem limine extulerat,*] nam domeſticis parietibus incluſa virtus languet. NOSTRAE *imagines viriles*] quae ſeruabantur in atrijs. QVINCTA *illa Claudia*] de cuius caſtitate ſic in oratione de haruſp. reſp. Sacra iſta maiores noſtri adſcita ex Phrygia, Romae collocauerunt: quae vir is accepit, qui eſt optimus a populo Romano iudicatus, P. Scipio, femina autem, quae matronarum caſtiſſima putabatur, Quincta Claudia. Liuius hiſtoriam narrat lib. XXIX. quam & Suetonius attingit in Tiberio. VIRGO *illa Veſtalis,*] de qua Valerius, Suetonius, alij. PATREM] Ap. Claudium Pulchrum de Salaſſis triumphantem, anno vrbis DCX. Epitome 53. FRATERNA] P. Clodij. AQVAM] Claudiam, a nomine. VIAM] Appiam, a praenomine. COMISSATIONES] poſt coenam. MINIMVM *fratrem tuum,*] P. Clodium. tres enim fratres fuere, maximus natu Appius, minimus, Publius; medius inter hos Caius, quem Pedianus nominat pro Milone. VRBANISSIMVS,] tecum. turpes enim blanditiae ſignificantur: vt e ſequentibus patet. PVSIO] paruus puer: quia aetate ſoli dormire non audent. *maiore ſorore*] duae igitur erant: vt Varro lib. III. r. r. teſtatur. Aut, Maiore, quam Clodius ipſe erat. PARVAM *rem*] cum id, quod quaeris, & quod amiſſum doles, conſequi alia ratione facile poſſis. VICINVM] Coelium, qui vicinis aedibus in Palatio habitabat. NOBILIS *mulier*] contumelioſe dictum: quae cum infamiam timere pro ſua nobilitate debuerit, vſque eo tamen adoleſcentis amore ſit capta, vt cum eo vel in hortis palã eſſe non puduerit. CONDITIONES *quotidie legas.*] deligas eos, cum nudos videris, qui tibi ad explendam libidinem tuam probentur. Legere condiciones, & quaerere, quid ſit, Phil. 2. oſtendimus in eo loco: Alia condicione quaeſita, & ante perpecta. NVNC *enim demum*] ſi ſic legitur, quae ſit metri ratio, fateor me non intelligere. quo circa, vt ſenarius iambus ſit prior verſus poſterior autem ijſdem pedibus ingrediatur ita diſtinguerem; Nunc demum enim mihi animus ardet: nunc meũ cumulatur ira cor. AVT *illum:*] alterum patrem, vehementem, atque durum, non a Caecilio, ſed ab alio poeta inductũ. FERREI *ſunt iſti patres.* Ciceronis verba, non poetae. EGO *ne quid velim?*] niſi deleatur, ne, ſenarij ratio conſtare non poterit. NEQVIDQVAM] fruſtra, nullo fructu. ALIENAM] non cognatam, non affinem. DEDA *te,*] meretricibus. Antiqui aliquot libri, Te, non habet: & abeſſe poteſt. DESIDES;] rem familiarem. MIHI *ſat eſt, qui.*] Qui pro Quo, antique. Ennius in Hecuba: Date ferrum, qui me anima priuem. Poetae verba ſunt a verbo, Dede, ad, Oblectem meae. Sed

verſuum

uerſuum diſtinctio ſatis obſcura. dabo tamen operam, vt ſuam cuique menſuram, ſi licebit, reſtituã. tres ſenarios facio, primum mutilum, perfecta tamen ſententia: alterum vltimo interciſo verbo, quod vſitatum eſt comicis: tertium abſolutum.

——Dede, ac diſiice: per me lice-
Bit. ſi egebis, tibi dolebit. mihi ſat eſt,
Qui, aetatis quod reliquum eſt, oblectem, meae.

MIRARIS.] pater. ILLE eſt:] Mitio apud Terentium in Ad. DECRETVM] ſtatutum, certum. PARSIMONIAM *patrum ſuis ſumptibus ſuſtentaret;*] quae daret adoleſcentibus, quod eorum patres, parci, ac tenaces, negarent. PROTERVA *petulanter,*] ſuperba impudenter. Clodiam deſcribit: cum de alia tamen eius diſſimili loqui ſe dixerit.

O R A T I O

DICET aliquis; haec igitur eſt tua diſciplina? ſic tu inſtituis adoleſcentes? ob hanc cauſſam tibi hunc puerum parens commendauit, & tradidit, vt in amore & voluptatibus adoleſcentiam ſuam collocaret, & hanc tu vitam, atque haec ſtudia defenderes? Ego, ſi quis, iudices, hoc robore animi, atque hac indole virtutis, ac continentiae fuit, vt reſpueret omnes voluptates, omnemq. vitae ſuae curſum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret; quem non quies, non remiſſio, non aequalium ſtudia, non ludi, non conuiuia delectarent; nihil in vita expetendum putaret, niſi quod eſſet cum laude, & cum dignitate coniunctum; hunc mea ſententia diuinis quibuſdam bonis inſtructum, atque ornatum puto. ex hoc genere illos fuiſſe arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omneſq. eos, qui haec ex minimis tanta fecerunt. verum haec genera virtutum non ſolum in moribus noſtris, ſed vix iam in libris reperiuntur. chartae quoque, quae illam priſtinam ſeueritatem continebant, obſoleuerunt: neque ſolum apud nos, qui hanc ſectam, rationemq. vitae re magis, quam verbis, ſecuti ſumus, ſed etiam apud Graecos, doctiſſimos homines, quibus, cum facere non poſſent, loqui tamen, & ſcribere honeſte, & magnifice licebat, alia quaedam, mutatis Graeciae temporibus, praecepta exſtiterunt. itaque alii voluptatis cauſſa omnia ſapientes facere dixerunt; neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt: alii cum voluptate dignitatem coniungendam putarunt, vt res maxime inter ſe repugnantes dicendi facultate coniungerent: illud vnum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, prope iam ſoli in ſcholis ſunt relicti. multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit, quibus ſopita virtus conniueret: & interdum multas uias adoleſcentiae lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo, aut prolapſione vix poſſet: & multarum rerum iucundiſſimarum varietatem dedit, qua non modo haec aetas, ſed etiam iam corroborata caperetur. quamobrem, ſi quem forte inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non ſapore capiatur; excludat auribus omnem ſuauitatem; huic homini ego fortaſſe, & pauci deos propitios, plerique autem iratos putabunt. ergo haec deſerta uia, & inculta, atque interclusa iam frondibus, & uirgultis, relinquatur: detur aliquid aetati: ſit adoleſcentia liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet uera illa, & directa ratio: uincat aliquando cupiditas, uoluptaſq. rationem, dummodo illa in hoc genere praeſcriptio, moderatioq. teneatur; parcat iuuentus pudicitiae ſuae, ne ſpoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fenore trucidetur, ne incurrat in alterius domum, atque famam, ne probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem interimat, ne interſit inſidiis, ſcelere careat; poſtremo, cum paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum aetatis, atque ad inanes haſce adoleſcentiae cupiditates, reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticae, rei forenſis, reip. vt ea, quae ratione antea non perſpexerat, ſatietate abieciſſe, experiendo contẽpſiſſe videatur. Ac multi & noſtra, & patrum, maiorumq. memoria, iudices, ſummi homines, & clariſſimi ciues fuerunt, quorum cum adoleſcentiae cupiditates deferbuiſſent, eximiae virtutes firmata iam aetate exſtiterunt. ex quibus neminem mihi neceſſe eſt nominare. voſmet vobiſcum recordamini. nolo enim cuiuſquam fortis, atque illuſtris viri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod ſi facere vellem; multi a me ſummi, atque ornatiſſimi viri praedicarentur; quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo aeris alieni, ſumptus, libidines nominarentur: quae multis poſtea virtutibus obtecta, adoleſcentiae, qui vellet, excuſatione defenderet. AT vero in M. Coelio (dicam enim iam confidentius de ſtudiis eius honeſtis: quoniam audeo quaedam, fretus veſtra ſapientia, libere confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli ſumptus, nullum aes alienum; nulla conuiuiorum, ac luſtrorum libido: quod quidem vitium ventris, & gutturis non modo non minuit aetas hominibus, ſed etiam auget. amores autem, & hae deliciae, quae vocantur, quae firmiore animo praeditis diutius moleſtae non ſolent eſſe (mature enim, & celeriter deflореſcunt) numquam hunc occupatum, impeditumque tenuerunt. audiſtis, cum pro ſe diceret: audiſtis antea, cum accuſaret. defendendi haec cauſſa, non gloriandi, loquor. genus orationis, facultatem, copiam ſententiarum, atque verborum, quae veſtra prudentia eſt, perſpexiſtis. atque in eo non ſolum ingenium elucere eius videbatis; quod ſaepe, etiam ſi induſtria non alitur, ualet tamen ipſum ſuis uiribus: ſed inerat, niſi me, propter beneuolentiam, forte fallebat, oratio & bonis artibus inſtituta, & cura & uigiliis elaborata. atque ſcitote, iudices, eas cupiditates, quae obiiciuntur Coelio, atque haec ſtudia, de quibus diſputo, non facile in eodem homine eſſe poſſe. fieri enim non poteſt, ut animus libidini deditus, amore, deſiderio, cupiditate, ſaepe nimia copia, inopia etiam non numquam impeditus, hoc, quidquid eſt, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, uerum etiam cogitãdo poſſit ſuſtinere. an uos aliam cauſſam eſſe ullam putatis, cur in tantis praemiis eloquentiae, tanta uoluptate dicendi, tanta laude, tanta gratia, tanto honore, tam

ſint

ſint pauci, ſemperq. fuerint, qui in hoc labore verſentur? omittendae ſunt omnes voluptates: relinquenda ſtudia delectationis: ludus, iocus, conuiuium, ſermo etiam paene omnium familiarium deferendus. quae res in hoc genere homines a labore, ſtudioq. dicendi deterret, non quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. an hic, ſi ſeſe iſti vitae dediſſet, conſularem hominem admodũ adoleſcens in iudicium vocauiſſet? hic, ſi laborem fugeret, ſi obſtrictus voluptatibus teneretur, in hac acie quotidie verſaretur? appeteret inimicitias? in iudicium vocaret? ſubiret periculum capitis? ipſo inſpectante populo R. tot menſes aut de ſalute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa vicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiae denique ipſae loquuntur? illae vero non loquuntur ſolum, verum etiam perſonant, huc vnius mulieris libidinem eſſe prolapſam, vt ea non modo ſolitudinem, ac tenebras, atque haec flagitiorum integumenta non quaerat, ſed in turpiſſimis rebus frequentiſſima celebritate, & clariſſima luce laetetur. verum ſi quis eſt, qui etiam meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet, eſt ille quidem valde ſeuerus; negare non poſſum: ſed abhorret non modo ab huius ſaeculi licentia, verum etiam a maiorum conſuetudine, atque conceſſis. quando enim hoc non factum eſt? quando reprehenſum? quando non permiſſum? quando denique fuit, vt, quod licet, non liceret? Hic ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo; tantum in medio relinquam. ſi qua non nupta mulier domum ſuam patefecerit omnium cupiditati, palamq. ſeſe in meretricia vita collocarit, virorum alieniſſimorum conuiuijs vti inſtituerit; ſi hoc in vrbe, ſi in hortis, ſi in Baiarum illa celebritate faciet; ſi denique ita ſeſe geret non inceſſu ſolum, ſed ornatu, atque comitatu; non flagrantia oculorum, nõ libertate ſermonis, ſed etiam complexu, oſculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs, vt non ſolum meretrix, ſed etiam procax videatur: cum hac ſi quis adoleſcens forte fuerit, vtrum hic tibi, L. Herenni, adulter, an amator, expugnare pudicitiã, an explere libidinem voluiſſe videatur? Obliuiſcor iam iniurias, Clodia: depono memoriam doloris mei: quae abs te crudeliter in meos, me abſente, facta ſunt, negligo: ne ſint haec in te dicta, quae dixi: ſed ex te ipſa requiro, quoniam & crimen accuſatores abs te, & teſtem eius criminis te ipſam dicunt ſe habere: ſi qua mulier ſit huiuſmodi, qualem ego paullo ante deſcripſi, tui diſſimilis, vita, inſtitutoq. meretricio; cum hac aliquid adoleſcentem hominem habuiſſe rationis, num tibi perturpe, aut perflagitioſum eſſe videatur? ea ſi tu non es, ſicut ego malo: quid eſt, quod obijciant Coelio? ſin eam te volunt eſſe: quid eſt, cur nos crimen hoc, ſi tu contemnis, pertimeſcamus? quare nobis da viam, rationemq. defenſionis. nam aut pudor tuus defendet, nihil a M. Coelio petulantius eſſe factum: aut impudentia & huic, & ceteris magnam ad ſe defendendum facultatem dabit.

E X P L A N A T I O

INDOLE *virtutis*,] in pueris, aut adoleſcentibus laudatur, tamquam ſignificatio futurae virtutis: hic tamen ſumi videtur pro ipſa virtute, vt lib. III. in Verrẽ. Fac enim fuiſſe in iſto C. Laelij M. Catonis materiem, atque indolem: quid ex eo boni ſperari atque effici poteſt qui in patris luxurie ſic vixerit, vt nullum vmquam pudicum, neque ſobrium conuiuium viderit? CVM *facere non poſſent*,] cum facultas magnarum rerum gerendarum non eadem ijs eſſet. quae fuit ijs, qui haec ex minimis tanta fecerunt. VOLVPTATIS *cauſſa*] vt Ariſtippus primum, & Cyrenaici omnes, deinde Epicurus, qui tamen voluptatem ad animum quoque retulit, Ariſtippus ad corpus tantum. ERVDITI *homine*.] nam, vt eſt lib. 2. de Fin. Multi poſtea defenſores eius ſententiae fuerũt Laertius illuſtres Epicureos non paucos enumerat. CVM *voluptate dignitatem coniungendam*] vt Callipho lib. 2. de Fin. & in Lucullo QVI *probauerunt*,] vt Stoici, maximeq. princeps eorum Zeno. lib. 2. de Fin. Laertius, & alij. BLANDIMENTA] voluptatũ. OCVLIS] quinque ſenſus, homini a natura datos, enumerans, ab oculis initium ſumit, vt omnium praeſtantiſsimo EGO *fortaſſe*,] affirmare non audet: ne ſibi tantã laudem arrogare videatur NE *fenore trucidetur*,] conficiatur. ſaeuitia quaedã eſt in hoc verbo: quia feneratores nemini parcunt. GENVS *orationis, facultatem, copiam ſententiarum atque verborum*,] de Coelio, ſic in Bruto Quam eius actionem multũ tamen & ſplendida, & grandis, & eadem in primis faceta, & perurbana commẽdabat oratio. NIMIA *copia*,] nimia fruendi poteſtate. INOPIA] cum potiri ac frui non licet quo deſiderio, ac dolore animus impeditus, ab honeſtis artibus auocatur. DOCTRINA *puerilis*.] inſtitutio, diſciplina quae ad eloquentiam iter oſtendit, viamq. munit. CONSVLAREM *hominem* C. Antoniũ. IN *hac acie*,] vel accuſans, vel accuſatus SVBIRET *periculum capitis*?] vt in hoc iudicio. IPSO *inſpectante populo Romano*] nã publica iudicia in foro fiebant. DE SALVTE,] accuſatus. DE GLORIA] alios accuſans. ILLA *vicinitas*] habitante Coelio prope Clodiam REDOLET?] quaſi odore quodam ſignificat. BAIAE vbi Clodia cum Coelio voluptatis cauſſã fuerat MERETRICIIS *amoribus*] amore in Clodiam. NEGARE *non poſſum*:] haec verba laudatum a ſe eſſe illum ſignificãt. de quo dixit, Eſt ille quidem valde ſeuerus Laude, inquit, dignus eſt: negare non poſſum FLAGRANTIA *oculorum*,] & in oratione de Hаruſp. reſp. flagrantes appellat oculos Clodiae. quae flagrantia oculorũ in meretricibus cernitur. PROCAX,] impudens, quaſi viros appetens. L. HERENNI,] vnus erat ex quattuor Coelij accuſatoribus. ſolus autem nominatur, quia ſolus de luxuria, de libidine, de vitijs iuuentutis multa dixerat. ſupra. ME *abſente*:] cũ exſularet PVDOR *tuus*] ne tu videaris eſſe, quam deſcripſi. PETVLANTIVS] ita, quae iactauit L. Herennius, inania prorſus eſſe, nec in Coelium conuenire videbuntur. CETERIS ſi qui accuſabantur. MAGNAM *ad ſe defendendum facultatem*,] nam ſi te oſtendes eam eſſe, quam deſcripſi: crimen in Coelio non haerebit, a meretrice obiectum.

ORATIO

SEd, quoniam emerſiſſe iam e vadis, & ſcopulos praeteraecta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus curſus oſtenditur. Duo ſunt enim crimina vna in muliere ſummorum facinorum; auri, quod ſumptum a Clodia dicitur; & veneni, quod eiuſdem Clodiae necandae cauſſa paraſſe Coelium criminantur. Aurum ſumpſit, vt dicitis, quod L. Lucceij ſeruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Lucceium habitabat, necaretur. magnum crimen; vel in legatis inſidiandis, vel in ſeruis ad hoſpitem domini necandum ſollicitandis: plenum ſceleris conſilium, plenum audaciae! Quo quidem in crimine primum illud requiram, dixerit ne Clodiae, quam ad rem aurum tum ſumeret, an non dixerit? ſi non dixit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiae ſcelere deuinxit. tune aurum ex armario tuo promere auſa es? tune Venerem illam tuam, ſpoliatricem, ſpoliare ornamentis? ceterum cum ſcires, quantum ad facinus aurum hoc quaereretur, ad necem ſcilicet legati, ad L. Lucceij, ſanctiſſimi hominis, atque integerrimi, labem ſceleris ſempiterni? huic facinori tanto tua mens liberalis conſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe non debuit. Vidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam eſſe Clodiam dixit, atque ita Coelium ad illam attuliſſe, ſe ad ornatum ludorum aurum quaerere. Si tam familiaris erat Clodiae, quam tu eſſe vir, cum de libidine eius tam multa dicis; dixit profecto, quo vellet aurum. ſi tam familiaris non erat; non dedit. ita, ſi verum tibi Coelius dixit, o immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti? ſi non eſt auſus dicere; non dediſti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quae ſunt innumerabilia, reſiſtam? poſſum dicere, mores M. Coelij longiſſime a tanti ſceleris atrocitate eſſe diſiunctos: minime eſſe credendum, homini tam ingenioſo, tamq. prudenti non veniſſe in mentem, rem tanti ſceleris ignotis alienisq. ſeruis non eſſe credendam. poſſum etiam illa & ceterorum patronorum, & mea conſuetudine ab accuſatore perquirere, vbi ſit congreſſus cum ſeruis Lucceij Coelius? qui ei fuerit aditus? ſi per ſe, qua temeritate? ſi per alium, per quem? poſſum omnes latebras ſuſpicionum peragrare dicendo: nõ cauſſa, non locus, non facultas, non conſcius, non perficiendi, non occultandi maleficij ſpes, non ratio vlla, non veſtigium maximi facinoris reperietur. ſed haec, quae ſunt oratoris propria, quae mihi, nõ propter ingenium meum, ſed propter hanc exercitationem, vſumq. dicendi, fructum aliquem ferre potuiſſent, cum a me ipſo laborata proferri viderentur, breuitatis cauſſa relinquo omnia: habeo enim, iudices, quem vos ſocium veſtrae religionis, iurisq. iurãdi facile eſſe patiemini, L. Lucceium, ſanctiſſimum hominem, & grauiſſimum teſtem: qui tantum facinus in famam, atque fortunas ſuas neque non audiſſet illatum a Coelio, neque neglexiſſet, neque tuliſſet. an ille vir, illa humanitate praeditus, illis ſtudijs, artibus, atque doctrina, illius ipſius periculum, quem propter haec ipſa ſtudia diligebat, negligere potuiſſet? & quod facinus in alienum hominem illatum ſeuere acciperet, id omiſiſſet curare in hoſpite? quod per ignotos actum cum comperiſſet, doleret, id a ſuis tentatum eſſe negligeret? quod in agris, locis ve publicis factum reprehenderet, id in vrbe, ac ſuae domi coeptum eſſe leniter ferret? quod in alicuius agreſtis periculo non praetermitteret, id homo eruditus in inſidijs doctiſſimi hominis diſſimulandũ putaret? ſed cur diutius vos, iudices, teneo? ipſius iurati religionem, auctoritatemq. percipite; atque omnia diligenter teſtimonij verba cognoſcite. recita. teſtimonium L. Lucceij. Quid exſpectatis amplius? an aliquam vocem putatis ipſam pro ſe cauſſam, & veritatem poſſe mittere? haec eſt innocentiae defenſio, haec ipſius cauſſae oratio, haec vna vox veritatis. in crimine ipſo nulla ſuſpitio eſt; & in re nihil eſt argumenti: in negotio, quod actum eſſe dicitur, nullum veſtigium ſermonis, loci, temporis: nemo teſtis, nemo conſcius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinoroſa, ex libidinoſa domo: domus autem illa, quae tentata ſcelere iſto nefario dicitur, plena eſt integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur vobis iureiurando deuincta auctoritas: vt res, minime dubia, tamen in contentione ponatur; vtrum temeraria, procax, irata mulier finxiſſe crimen, an grauis, ſapiens, moderatusq. vir religioſe teſtimonium dixiſſe videatur. Reliquum eſt igitur crimen de veneno; cuius ego neque principium inuenire, neque euoluere exitum poſſum. Quae fuit enim cauſſa, quamobrem iſti mulieri venenũ vellet dare Coelius? ne aurum redderet? num petiit? ne crimen haereret? num quis obiecit? num quis denique feciſſet mentionem, ſi hic nemini nomen detuliſſet? quin etiam Herennium dicere audiſtis, verbo ſe moleſtum nõ futurum fuiſſe Coelio, niſi iterum eadem de re ſuo familiari abſoluto nomen hic detuliſſet. Credibile eſt igitur, tantum facinus nullam ob cauſſam eſſe commiſſum? Et vos non videtis fingi ſceleris maximi crimen, vt alterius cauſſa ſceleris ſuſcipiendi fuiſſe videatur? cui denique commiſit? quo adiutore vſus eſt? quo ſocio? quo conſcio? cui tantum facinus, cui ſe, cui ſalutem ſuam credidit? ſeruis ne mulieris? ſic enim obiectum eſt. & erat tam demens hic, cui vos ingenium certe tribuitis, etiam ſi cetera inimica oratione detrahitis; vt omnes ſuas fortunas alienis ſeruis committeret? at, quibus ſeruis? refert enim magnopere id ipſum; his ne, quos intelligebat, non communi condicione ſeruitutis vti, ſed licentius, liberius, familiarius cum domina viuere? quis enim hoc non videt, iudices, aut quis hoc ignorat, in eiuſmodi domo, in qua mater familias meretricio more viuat; in qua nihil geratur, quod foras proferendum ſit; in qua luſtra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia, atque flagitia verſentur; hic ſeruos non eſſe ſeruos, quibus omnia committantur; per quos gerantur, qui verſentur iiſdem in voluptatibus, quibus occulta credantur, ad quos aliquantum etiam ex quotidianis ſumptibus, ac luxuria redundet? id igitur Coelius non videbat? ſi enim tam familiaris erat mulieris, quam vos vultis; iſtos quoque ſeruos familiares eſſe dominae ſciebat. ſin ei tanta conſuetudo, quanta a vobis inducitur, non erat; quae cum ſeruis potuit familiaritas eſſe tanta? Ipſius autem veneni quae ratio fingitur? vbi quaeſitum eſt? quemadmodum paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditum? habuiſſe aiunt domi, viniq. eius, eſſe expertum in ſeruo quodam ad rem ipſam parato, cuius perceleri interitu eſſe ab hoc comprobatum venenum.

O EXPLA-

EXPLANATIO

VENEREM *illam tuam,*] ſimulacrum Veneris, auro exornatum, habere Clodia in ſacrario ſuo dicebatur. SPOLIATRICEM,] ad quam tuarum, amatoribus ademptum, ſuis, deferre ſoleres, vt mirari iure liceat, ab eadem Venere, ceterorũ ſpoliatrice, abſtuliſſe te aurũ quod Coelio dares. LABEM *ſceleris ſempiternam*] propter hoſpitis necẽ, veneno ſublati. TVA *mens liberalis,*] niſi fallor, haec oĩa cum probro dicta, Tua mens liberalis, tua domus popularis, tua hoſpitalis illa Venus. nã in muliere, quã decet eſſe modeſtã & verecundã, mens liberalis non laudatur: domus verò popularis apertũ habet dedecus. vt quae nõ vni, aut alteri, ſed populo pateat: hoſpitalis Venus, benignitatẽ in accipiendis hominibus demonſtrat. quod ſi viro tribuatur, laudẽ affert: in muliere, ob impudicitiae ſuſpicionẽ turpe eſt. ADIVTRIX *eſſe non debuit.*] tria animaduerte, cõſcia mens, miniſtra domus, Venus adiutrix, AD *illam attuliſſe,*] cauſſam hanc illi dixiſſe, cur aurum quaereret. LVDORVM] quos fortaſſe tamquã Lupercus daret, aut magiſter ludorum: de quo honore vide in Piſonem. alioqui, quos ludos dare poſſet, cum nullum magiſtratum gereret, non video. ILLIS *ſtudijs artibus, atque doctrina,*] ex his quoque verbis, hunc eſſe L. Lucceium illum, a quo Cicero ornatiſſima epiſtola petit, vt ſuas res memoriae litteriſq. mandet, facile poſſumus intelligere. PROPTER *quem*], nam Dio Academica doctrina praeſtabat. NVM *petiuit?*] num Clodia petiuit aurum a Coelio? nam ſi petiuit, quo teſte? ſi non petiuit, haec certe non videtur eſſe cauſſa, cur ei venenum Coelius dare voluerit. NE *crimen haereret?*] in Coelio. quod autem crimen? auri a Clodia ſumpti. NVM *quis obiecit?*] ei de auro. quod ſi nemo obiecit, quid erat, cur timeret ne crimen haereret? HIC] Coelius. NEMINI *nomen detuliſſet.*] neminẽ in iudicium vocaſſet. ITERVM *eadem de re.*] bis enim Coelius in iudicium de ambitu vocauit Atratini accuſatoris patrem. ſupra: Accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & vocet, & vocarit. Infra: Nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat. SCELERIS *maximi*] veneni quaeſiti. vt Clodiae daretur. ALTERIVS *ſceleris*]. ne aurum Clodiae redderetur. LICENTIVS,] vt propterea contra Coelium dicturi ſint, quidquid illa velit.

ORATIO

PRo dij immortales, cur interdum in hominum ſceleribus maximis aut conniuetis, aut praeſentis fraudis poenas in diem reſeruatis? vidi enim, vidi, & illum hauſi dolorem vel acerbiſſimũ in vita, cum Q. Metellus abſtraheretur e ſinu gremioq. patriae, cumq. ille vir, qui ſenatum huic imperio putauit, tertio die poſt, quam in curia, in Roſtris, in rep. floruiſſet, integerrima aetate, optimo habitu, maximis viribus eriperetur indigniſſime bonis omnibus, atque vniuerſae ciuitati, quo quidem tempore ille moriens, cum iam ceteris ex partibus oppreſſa mens eſſet, extremũ ſenſum ad memoriam reip. reſeruabat; cum me intuens flentem, ſignificabat interruptis, atque morientibus vocibus, quanta impenderet procella vrbi, quanta tempeſtas ciuitati, & cum, parietem ſaepe ferirens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebro Catulum ſaepe me, ſaepiſſime remp. nominabat, vt nõ tam ſe emori, quam ſpoliari ſuo praeſidio cum patriã, tum etiam me doleret. quem quidem virum ſi nulla vis repentini ſceleris ſuſtuliſſet, quonã modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſularis reſtitiſſet, qui conſul incipientem furere, atque conantem ſua ſe manu interfecturum audiente ſenatu dixerit? Ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier de veneni celeritate dicere audebit? nõ ne ipſam domum metuet, ne quam vocem eliciat? non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam, ac luctuoſam perhorreſcet? ſed reuertar ad crimen. ſed enim haec facta illius clariſſimi ac fortiſſimi viri mentio & vocem meam fletu debilitauit, & mentem dolore impediuit.

EXPLANATIO

Q. METELLVS] Clodiae vir, ſupra nominatur. TERTIO *die.*] veneno ſublatum ab vxore Clodia, tacite ſignificat. vnde illud infra: Quem quidem virum ſi nulla vis repentini ſceleris ſuſtuliſſet. Et: Ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier, de veneni celeritate dicere audebit? QVANTA *impenderet procella vrbi.*] ex conſulatu C. Caeſaris, propter leges, quae ferebantur, obiiſſe Metellũ Celerem Caeſare & Bibulo cos ſupra iam diximus. FVERAT] nam Catulus iam perierat. TVM *etiam me*] quem ciuibus improbis odio ſciebat eſſe. FVRENTI] P. Clodio tribuno pl. cum me patria expulit. FRATRI *ſuo patrueli*] non quod nati eſſent duobus fratribus, ſed quod mater Clodij ſoror eſſet patris Metelli Celeris. INCIPIENTEM *furere*] ad plebem tranſire conantem, cum Herennius tribunus pl. legem de eo ad plebem traducendo promulgabat: in quo obſtitit Celer conſul. ad Att. lib. 1. & in orat. de Haruſp. reſp. Ex *hac domo*] in qua triduo, integerrima aetate, optimo habitu, maximis viribus, Metellus exſtinctus eſt. DE *veneni celeritate dicere audebit?*] quod accuſatores dixerant, Coelium vim veneni expertum in ſeruo quodam ad rem ipſam parato, cuius perceleri interitu eſſe comprobatum; id Cicero Clodiae tribuit, vt pote quae totam accuſationem inſtruxerit. ELICIAT?] edicat ex ipſa domo, quae venenum a Clodia viro ſuo Metello datum ſignificet.

O R A T I O

SED tamen, venenum vnde fuerit, quemadmodum paratum ſit, non dicitur. datum eſſe hoc aiunt P. Licinio, pudenti adoleſcenti, & bono Coelij familiari: conſtitutum factum eſſe cum ſeruis, vt venirent ad balneas Xenias: eodem Licinium eſſe venturum, atque ijs veneni pyxidem traditurum. Hic primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum conſtitutum? cur illi ſerui non ad Coelium domum venerint? ſi manebat tanta illa conſuetudo Coelij cum Clodia, tantaq. familiaritas: quid ſuſpicionis eſſet, ſi apud Coelium mulieris ſeruus viſus eſſet? ſin autem iam ſuberat ſimultas, extincta erat conſuetudo, diſſidium exſtiterat: hinc illae lacrumae nimirum, & haec cauſſa eſt horum omnium ſcelerum, atque criminum. Immo, inquit, cum ſerui ad dominam rem iſtam, & maleficium Coelij detuliſſent, mulier ingenioſa praecepit ſuis, vt omnia Coelio pollicerentur: ſed, vt venenum, cum a Licinio traderetur, manifeſto comprehendi poſſet, conſtitui locum iuſſit, balneas Xenias, vt eo mitteret amicos, qui delitiſcerent; deinde repente, cum veniſſet Licinius, venenum traderet, proſilirent, hominemq. comprehenderent. quae quidem omnia, iudices, perfacilem rationem habent reprehendi. Cur enim balneas publicas potiſſimum conſtituerat? in quibus, non inucaio, quae latebra togatis hominibus eſſe poſſit. nam, ſi eſſent in veſtibulo balnearum, non laterent: ſin ſe in intimum coniicere vellent, nec ſatis commode calceati, & veſtiti id facere poſſent; & fortaſſe nō reciperentur: niſi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. Atque equidem vehementer exſpectabā, quinam iſti viri boni, teſtes huius manifeſta deprehenſi veneni dicerentur. nulli enim ſunt adhuc nominati: ſed non dubito, quin ſint pergraues, qui primum ſint talis feminae familiares, deinde eam prouinciam ſuſceperint, vt balneas contruderentur: quod illa, niſi a viris honeſtiſſimis, ac pleniſſimis dignitatis, quam velit, ſit potens, nunquam impetrauiſſet. Sed, quid ego de dignitate iſtorum teſtium loquor? virtutem eorum, diligentiamq. cognoſcite. in balneis delituerunt: teſtes egregios. deinde temere proſiluerunt: homines grauitatis deditos, ſic enim fingunt, cum Licinius veniſſet, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, non dum tradidiſſet, tum repente euolaſſe iſtos praeclaros teſtes ſine nomine; Licinium autem, cū iam manum ad tradendum pyxidem porrexiſſet, retraxiſſe, atque illo repentino hominum impetu ſe in fugam coniecisse. o magna vis veritatis, quae contra hominum ingenia, calliditatem, ſollertiam, contraq. fictas omnium inſidias facile ſe per ſe ipſa defendat. verum haec tota fabella veteris & plurimarum fabularum poetriae quam eſt ſine argumento? quam nullum inuenire exitum poteſt? quid enim? iſti tot viri (nam neceſſe eſt fuiſſe non paucos, vt & cōprehendi Licinius facile poſſet, & res multorum oculis eſſet teſtatior) cur Licinium de manibus amiſerunt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit, cum ſe retraxit, ne pyxidem traderet, quam ſi non retraxiſſet? erant enim illi poſiti, vt comprehenderent Licinium, vt manifeſto Licinius teneretur, aut cum retineret venenum, aut cum tradidiſſet. hoc fuit totum conſilium mulieris: haec iſtorum prouincia. qui rogati ſunt: quos quidem tu quamobrem temere proſiluiſſe dicas, atque, ante tempus, non reperio. fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, vt venenum, vt inſidiae, facinus denique ipſum vt manifeſto comprehenderetur. potuerunt ne meliori tempore proſilire, quam cum Licinius veniſſet? cum in manu teneret veneni pyxidem? quae, ſi, cum iam erat tradita ſeruis, euaſiſſent ſubito ex balneis mulieris amici, Liciniumq. comprehendiſſent; imploraret hominum fidem, atque a ſe illam pyxidem traditam pernegaret. quem quo modo illi reprehēderent? vidiſſe ſe dicerent? primum ad ſe reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id ſe vidiſſe dicerent, quod, quo loco collocati fuiſſent, non potuiſſent videre. tempore igitur ipſo ſe oſtenderunt, cum Licinius veniſſet, pyxidem expediret, manum porrigeret, venenum traderet. mimi ergo eſt iam exitus, non fabulae: in quo cum clauſula non inuenitur, fugit aliquis e manibus, deinde ſcabella concrepant, aulaeum tollitur. quaero enim, cur Licinium titubantem, haeſitantem, cedentem, fugere conantem mulier aria manus iſta de manibus emiſerit? cur non comprehenderint? cur non ipſius confeſſione, multorum oculis, facinoris denique voce tanti ſceleris crimen expreſſerint? an timebant, ne tot vnum, valentes imbecillum, alacres perterritum ſuperare non poſſent? nullum argumentum in re, nulla ſuſpicio in cauſſa, nullus exitus criminis reperietur. itaque haec cauſſa ab argumentis, a coniectura, ab iis ſignis, quibus veritas illuſtrari ſolet, ad teſtes tota traducta eſt. quos quidem ego teſtes, iudices, non modo ſine vllo timore, ſed etiam cum aliqua ſpe delectationis exſpecto. praegeſtit animus iam videre, primum lautos iuuenes, mulieris beatae, ac nobilis familiares; deinde fortes viros, ab imperatrice in inſidiis, atque in praeſidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quonam modo latuerint, aut vbi? alueus ne ille, an Equus Troianus fuerit, qui tot inuictos viros, muliebre bellum gerentes, tulerit, ac texerit? illud vero reſpondere cogam, cur tot viri, ac tales hunc, & vnum, & tam imbecillum, quam videtis, non aut ſtantem comprehenderint, aut fugientem conſecuti ſint? qui ſe nunquā profecto, ſi iſtum in locum proceſſerint, explicabunt. quam volent, in conuiuiis faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diſerti ſint: alia fori vis eſt, alia triclinij; alia ſubſelliorum ratio, alia lectorum; non idem iudicum, comiſſatorumq. conſpectus; lux denique longe alia eſt ſolis, & lychnorum. quamobrem excutiemus omnes iſtorum delicias, omnes ineptias ſi prodierint. ſed ſi me audiant, nauent aliam operam, aliam ineant gratiam, in aliis ſe rebus oſtentent, vigeant apud iſtam mulierem venuſtate, dominentur ſumptibus, haereāt, iaceāt, deſeruiant; capiti vero innocentis, & fortunis parcant. At ſunt ſerui illi, de cognatorum ſententia, nobiliſſimorum & clariſſimorum hominum, manumiſſi. Tandem aliquid inuenimus, quod iſta mulier de ſuorum propinquorum, fortiſſimorum virorum, ſententia, atque auctoritate feciſſe dicatur. ſed ſcire cupio, quid habebat argumenti iſta manumiſſio: in qua aut crimen eſt Coelio quaeſitum, aut quaeſtia ſublata, aut multarum rerum conſciis ſeruis cum cauſſa praemium perſolutum. at propinquis placuit. cur non placeret, cum rem tute ad eos non

ab aliis tibi allatam, ſed a te ipſa compertam deſerre di ceres? hic etiam miramur, ſi illam commenticiam pyxidem obſceniſsima ſit fabula conſecuta? nihil eſt, quod in eiuſmodi mulierem non cadere uideatur. audita, & peruulgata, & percelebrata ſermonibus res eſt. percipitis animis, iudices, iamdudum, quid uelim, uel potius, quid nolim dicere. quod etiam ſi eſt factum, certe a Coelio nõ eſt factum. quid enim attinebat? eſt enim ab aliquo fortaſſe adoleſcente non tam inſulſo, quam non uerecundo. ſin autem eſt fictum: non illud quidem modeſtum, ſed tamen non eſt infacetum mendacium. quod profecto numquam hominum ſermo, atque opinio comprobaſſet, niſi omnia, quae cum turpitudine aliqua dicerentur, in iſtam quadrare apte viderentur.

E X P L A N A T I O

P. LICINIO] non arbitror hunc eſſe P. Licinium Craſſum, Marci filium, Ciceronis propter eloquẽtiã ſtudioſiſſimũ, maioribus enim vt opinor, laudibus vel ipſius, vel patris cauſſa, qui aderat, eum ornaſſet. AD *balneas Xenias*] Baiarum partem, ſumpto nomine ab hoſpitibus accipiẽdis. HINC *illae lacrumae*] hinc odium Clodiae, quod ſe cõtemni doloret, quod diſcidium ferre non poſſet. Verba Soſiae ſunt apud Terentium in And. CALCEATI] calceis in publico, domi ſoleis vtebantur. RECIPERENTVR:] a balneatore. NISI *forte*.] Clodia, familiaris ei facta, id ab eo impetraſſet. QVADRANTARIA *illa permutatione*] dicit, Illa, tamquam de re nota fama enim peruulgata erat, quod ex Plutarcho liquet, adoleſcentem quendam in Clodiae loculos pro nummis argenteis quadrantes aereos immiſiſſe Cum hoc ioco alterum cõiungit, balneatori Clodiam, facta ſui copia, familiarem eſſe potuiſſe: vt ſtuprum quaſi loco quadrantis eſſet, quem balneator ab ij, qui lauarent, mercedem ſuam accipere ſoleret Et in hoc quoq quadrantaria permutatio eſt quadrante in ſtuprũ permutato. Horatius ſat. 3. lib. 1. Quadrante lauato. Seneca rem quadrantariam balneum vocat. ep. lib XIII. Iuuenalis ſat. 6. Caedere Siluano porcũ, quadrante lauari. Quinctilianus lib. IIX. c. 6 Quadrantariã Clytemneſtrã a Coelio dici tapellatã: quod vt Clytemneſtra virum ſuum Agamemnonẽ, ſic Metellũ Clodia necaſſet NISI *a viris honeſtiſsimis.*] mea ſententia delendũ eſt, Niſi. negatur enim, Clodiã id impetrare potuiſſe, quamquam potens admodum eſſet, a viris honeſtiſſimis. ad negandum aũt ſufficit. Numquam: ſi addatur, Niſi, ex negatione fiet affirmatio. HAEC *tota fabella*] figmentũ eſſe dicit Clodiae, quae, tam quam vetus poetria, fabulã hanc finxerit: cum alias quoque plurimas ante finxiſſet. vt aſtutam & perita malarũ artiũ mulierẽ accuſat. SINE *argumento*?] inanis, nulla ſubiectate: cũ ceterae fabulae carere argumẽto non ſoleant. AD *ſe reuocarent maximi facinoris crimen*] nã ſi viderũt, ergo conſcij. non enim, illis videntibus, niſi conſcijs, pyxidem Licinius tradidiſſet MIMI] qui differt a fabula, non modo quia caret clauſula, ſed etiam, quia turpia liberius imitatur. Mimis excelluere eodẽ tempore Laberius, & Publius. vide Gellium, & Macrobium. LYCHNORVM.] ergo cenae illae in noctem productae. quod intemperantiae fuit EXCVTIEMVS] detegemus: vt excuſſis hominibus, reperiuntur ea, quae latebant. MANVMISSI.] vt optime de domina meriti. ad quam tantum facinus detuliſſent. ALIQVID] quaſi alia omnia pro ſua libidine fecerit CRIMEN *Coelio quaeſitum*,] vt ideo manumiſſi viderentur quia fideles in dominam fuiſſent, eiq de veneno ſignificaſſent. QVAESTIO *ſublenata*,] quis non videt, ſublata eſſe rectius. quaeri enim de ſeruis manumiſſis non licebat. CVM *cauſſa*] cauſſa videbatur haec, quia Coelianum facinus ad dominam detuliſſent: ſed alia cauſſa erat, nempe, vt multarum rerum conſcijs praemium perſolueretur. Animaduertẽdum loquendi genus, Cum cauſſa, pro per ſpeciem, per ſimilitudinem: quod in orat. pro Domo dixit, Cum, tu, in annonae caritate, in conſules, in ſenatum, in bona fortunaſq. locupletum, per cauſſam inoptum, atque imperitorũ, repẽtinos impetus comparares. Per cauſſam, ideſt, cũ cauſſa quaſi plebis infimae inopiã ſubleuare velles. Et huius lib. 2. Per cauſſam renouari ab Aequis bellis. Lib. IV. Vt per cauſſam aliquã in anguſtijs ſuſtineret a tergo agmen. Suetonius in Othone, Per cauſſam legationis: in Veſpaſiano, Per cauſſam valetudinis. Tibullus el. 6. lib. 1. Saepe, velut gẽmas eius, ſignumq. probarem, Per cauſſam memini me tetigiſſe manũ Per ſpeciẽ. idẽ Liuius ſaepe dixit. NON *ab aliis tibi allatã*,] vt dubitari quidquã poſſe videretur. ILLAM *commenticiam pyxidem*] quae nulla fuit, ſed a vobis reperta. quo magis veneni crimen probaretur OBSCENISSIMA *fabula*] fabula quidem, ſed obſceniſſima, cum ſummo Clodiae dedecore. ea quae fuerit, non conſtat, ipſo Cicerone verborum turpitudinem vitante: Venerẽam quidem rem ſignificari, & in eum vſum quaeſitam eſſe pyxidem a Clodia, licet intelligere, ſequitur enim: Nihil eſt, quod in eiuſmodi mulierem non cadere videatur. EST *enim*] *fictum*. NON *tam inſulſo*] non illum quidem inſulſum dixerim, ſed non verecundum, qui tam obſcenam fabulam, ſi modo eſt fabula, ſit commentus.

O R A T I O

DICTA eſt a me cauſſa, iudices, & perorata. Iam intelligitis, quantum iudicium ſuſtineatis, quanta res ſit commiſſa uobis. De ui quaeritis: quae lex ad imperium, ad maieſtatem, ad ſtatum patriae, ad ſalutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus, armata diſſenſione ciuium, reip. pene extremis temporibus, tulit: quaeq. lex ſedata illa flamma conſulatus mei, fumantis reliquias coniurationis extinxit, hac enim lege Coelii

adoleſcentia

adoleſcentia non ad reip. paenas ſed ad mulieris, libidines, & delicias depoſcitur. atque hoc etiam loco M. Camurti, & Ceſerni damnatio praedicatur. o ſtultitiam, ſtultitiam ne dicam, an impudentiam ſingularem? audetis ne, cum ab ea muliere veniatis, facere iſtorum hominum mentionem? audetis ne excitare tanti flagitij memoriam, non exſtinctam illam quidem, ſed repreſſam vetuſtate? quo enim illi crimine, peccatoq. perierunt? nempe quod eiuſdem mulieris dolorem, & iniuriam Vettiano nefario ſunt ſtupro perſecuti. ergo, vt audiretur Vetti nomen in cauſſa, vt illa vetus Afranij fabula refricaretur, iccirco Camurti, & Ceſerni cauſſa eſt renouata? qui quamquam lege de vi certe non tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati, vt ex nullius legis laqueis emittendi viderentur. M. vero Coelius cur in hoc iudicium vocatur? cui neque proprium quaeſtionis crimen obijcitur, nec vero aliquid eiuſmodi, quod ſit a lege ſeiunctum, & cum veſtra ſeueritate coniunctum. cuius prima aetas dedita diſciplinis fuit, ijsq. artibus, quibus inſtruimur ad hunc vſum forenſem, ad capeſſendā remp. ad honorem, gloriam, dignitatem. iis autem fuit amicitiis maiorum natu, quorum imitari induſtriam, continentiamq. maxime velit; iis aequalium ſtudiis, vt eundem, quem optimi, ac nobiliſſimi, petere curſum laudis videretur. cum autem paullum iam roboris acceſſiſſet aetati, in Africam profectus eſt, Q. Pompeio proconſuli contubernalis, caſtiſſimo viro, atque omnis officii diligentiſſimo: in qua prouincia cum res erant, & poſſeſſiones paternae, tum etiam vſus quidam prouincialis, non ſine cauſſa a maioribus huic aetati tributus, diſceſſit illinc Pompeii iudicio probatiſſimus, vt ipſius teſtimonio cognoſcetis. Voluit vetere inſtituto, eorum adoleſcentium exemplo qui poſt in ciuitate ſummi viri, & clariſſimi ciues exſtiterunt, induſtriam ſuam a populo R. ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci. vellem alio potius eum cupiditas gloriae detuliſſet: ſed abiit huius tempus querellae. accuſauit C. Antonium, collegam meum: cui miſero praeclari in remp. beneficii memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficii cogitati. poſtea nemini conceſſit aequalium, plus vt in foro, plus vt in negotiis. verſaretur, cauſſiq. amicorum; plus vt valeret inter ſuos gratia. quae, niſi vigilantes homines, niſi ſobrii, niſi induſtrii, conſequi non poſſunt, omnia labore, & diligentia eſt conſecutus. in hoc flexu quaſi aetatis (nihil enim occultabo, fretus humanitate, ac ſapientia veſtra) fama adoleſcentis paullum haeſit ad metas notitia noua mulieris, & infelici vicinitate, & inſolentia voluptatum. quae cum incluſae diutius, & prima aetate compreſſae, & conſtrictae fuerunt, ſubito ſe nonnumquam profundunt, atque eiiciunt vniuerſae. qua ex vita, vel dicam, quo ex ſermone: nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur: verum ex eo, quidquid erat, emerſit, totumq. ſe eiecit, atque extulit: tantumq. abeſt ab illius familiaritatis infamia, vt eiuſdem nunc ab ſeſe inimicitias, odiumq. propulſet. atque, vt iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiaeq. moreretur, (fecit meher cule inuito, & multum repugnante me, ſed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat, nemini noſtrum obtemperat: eſt uiolentior, quam uellem. ſed ego non loquor de ſapientia; quae non cadit in hanc aetatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi. de ardore mentis ad gloriam: quae ſtudia in his iam aetatibus noſtris contractiora eſſe debent: in adoleſcentia uero, tamquam in herbis, ſignificant, quae uirtutis maturitas, & quantae fruges induſtriae ſint futurae. etenim ſemper magno ingenio adoleſcentes refrenandi potius a gloria, quam incitandi fuerunt: amputanda plura ſunt illi aetati, ſi quidem efflorescit ingenii laudibus, quam inſerenda. quare, ſi cui nimium efferbuiſſe uidetur huius uel in ſuſcipiendis, uel in gerendis inimicitiis uis, ferocitas, pertinacia; ſi quem etiam minimorum horum aliquid offendit, ſi purpurae genus, ſi amicorum cateruae, ſi ſplendor, ſi nitor: iam iſta deferuerint; iam aetas omnia, iam dies mitigarit.

EXPLANATIO

Q. CATVLVS, [minor, conſul, ARMATA *diſſenſione ciuium.*] bellum ciuile collega Lepido mouente. SEDATA *illa flamma*] pulſo Catilina, ciuitate caedis, vrbe incendij periculo liberata. FVMANTIS] poteſt accipi vel accuſandi, vel generandi caſu. &, Fumantis, quia dixerat, flamma: nam, ſedata flamma, fumus remanet. RELIQVIAS] qui in vrbe remanſerunt, poſt profectionem Catilinae: quos vt oſtendat iure caeſos, & ſe inuidia, culpaq; liberet, exſtinctos eſſe dicit Lutatia lege de vi. M. CAMVRTI, & *Ceſerni*] malim legere, & Camurtij, & C. Eſernij: vt ſuum vtrique praenomen ſit, & Camurtius, Eſernius nomina ſint familiarum. PERIERVNT?] damnati ſunt PERSECVTI.] vlt. Vettiano autem ſtupro, a Vettio cum Clodia commiſſo. nam cum inter eos poſtea ortae eſſent inimicitiae; mulier ad vlciſcendum dolorem iniuriamq. ſuam opera Camurtij & Eſernij vſa eſt. quid illi pro Clodia contra Vettium fecerint, obſcurum eſt: damnatos autem eſſe pro eo, quod fecerāt, cognoſcitur. AFRANII *fabula*] recitata ab accuſatoribus in illo iudicio Camurtij, & Eſernij. CERTE *non tenebantur*] maleficium eorum vis non fuerat de vi tamen damnati ſunt. VT *ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur.*] quacunque lege eſſent accuſati, elabi nulla ratione potuiſſent. Haec verba Ciceronis hoc videntur indicare: praedicaſſe Coelij accuſatores damnationem Camurtij, & Eſernii, vt oſtenderent, ſi illi de vi dānati eſſent, cū tamē lege de vi non tenerentur, quāto magis Coeliū, qui Clodiā veneno tollere voluerit, damnari oportere. Hic Cic primū ſtultitiā atq. impudentiā accuſatorum reprehēdit qui de illa dānatione loqui auderent, cuius culpā ipſa Clodia ſuſtineret: deinde, Quid ſimile? ait: illi iure damnati ſunt lege de vi; licet ea lege non tenerentur: & omnino maleficiū eorū erat eiuſmodi, vt dānari eos neceſſe videretur, quacumq. lege eſſent accuſati at Coelius cur de vi accuſatur? quae vis ei obijcitur? Illi, et ſi lege de vi nō tenerētur tamē aliquid, ab ea lege ſeiunctū, cōmiſerant, quo puniri deberēt. at Coelio neq. obiicitur crimē quaeſtionis huiuſce quae de ui eſt,

ui eſt proprium, neque tamen quidquam, a quaeſtione & a lege ſeiunctum, in quo veſtram ſeueritatem oſtendere debeatis. AD *hunc vſum forenſem*] vſum dicendi, eloquentiam. AD *capeſſendam remp.*] nam ad honores aditum patefaciebat eloquentia. Capeſſere, non eſt ſuſcipere, ſed adminiſtrare: vt exemplis intelligitur. AMICITIIS] de vita & moribus Coelij, ne quid ei ſeiunctum a lege obijci poſſit, argumenta ſumit ex puerili diſciplina ex amicitijs maiorum natu, ex aequalium ſtudijs, ideſt ex ijs ſtudijs, quibus aequales eius verae laudis cupiditate incenſi, tenerentur. NOBILISSIMI cum ipſe equeſtri loco eſſet: vt nobilitate inferior gloriae tamen ſtudio non concederet. Q. POMPEIO] quamquã proconſul dicatur, Africã tamen poſt, praeturam rexit. eũ adhuc viuere declarant illa verba, Vt ipſius teſtimonio cognoſcetis CONTVBERNALIS] vt vſu rerum peritior euaderet. optima tũc erat adoleſcentium diſciplina, vt apud claros viros, magiſtratum gerentes, in contubernio viuerẽt. ſic L. Gellius C. Carbonis, eloquentiſſimi viri, contubernalis in conſulatu fuit: vt in Bruto: ſic L. Torquatus Ciceronis conſulis: vt in orat. pro Sulla. Iã in ep. ad Rufum lib. v Scito a me & tribunos mil. & praefectos, & cõtubernales duntaxat meos delatos eſſe. Cõtubernales & illi erant, de quibus ait Gracchus apud Gelliũ lib. xv c. 12. Nulla apud me fuit popina. neque pueri eximia facie ſtabant: ſed in conuiuio liberi veſtri modeſtius erant, quã apud principem. CASTISSIMO] integerrimo. Pro Plancio: Fuit in Creta contubernalis Saturnini. ACCVSAVIT] de maieſtate. PRAECLARI *in remp. beneficii*] caeſo cum omnibus copijs Catilina. MALEFICII *cogitati*] contra remp. conſciũ enim, & participem coniurationis fuiſſe, creditum eſt. aliter Dio lib. xxxiix ſed auctor Cic grauior, & certior. infra Qui hominem conſularem, quod ab eo rem. violatam diceret, in iudiciũ vocarit. HAESIT *ad metas*] offendit. tranſlatio a quadrigis in Circo currentibus: quae ſi ad metas haerent, victoriae praemium amittunt. NOMEN *amici mei de ambitu detulit*] patris Atratini: de quo ſupra. PVRPVRAE *genus,*] in tunica. nam etſi nondum erat ſenator, tunicam tamẽ purpureis diſtincta clauis vtebantur: quod equitibus Romanis licebat ſed in equeſtri tunica minores erant claui, quam in ſenatoria. vnde Velleius de Maecenate: Vixit anguſto clauo contentus: ideſt, equeſtri ordine. Hac igitur purpura delectabatur Coelius elegantiore, & ſplendidiore, quam fere adoleſcentes reliqui ſolerent.

O R A T I O

CONSERVATE igitur reip. iudices, ciuem bonarum partium, bonorum partium, bonorum virorum. promitto hoc vobis, & reip. ſpondeo; ſi modo nos ipſi reip. ſatisfecimus, numquam hunc a noſtris rationibus ſeiunctum fore. quod cum fretus noſtra familiaritate promitto, tum quod duriſſimis ſe ipſe legibus iam obligarit. neque enim poteſt, qui hominem conſularem, quod ab eo remp. violatam diceret, in iudicium vocarit, ipſe eſſe in reip. ciuis turbulentus: non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impune umquam eſſe largitor. habet a M. Coelio reſp. iudices, duas accuſationes, vel obſides periculi, vel pignora voluntatis. quare ora, obſecroq. vos, iudices, vt, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius abſolutus ſit; quem vos per biennium aut miniſtrum ſeditionis, aut ducem vidiſtis, qui aedes ſacras, qui cenſum populi R. qui memoriam publicam ſuis manibus incendit; hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua, manu, vita omni inquinatum; qui Catuli monumẽtum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit: qui in Palatio, atque in vrbis oculis ſeruitia ad caedem, & inflammandam vrbem incitauit; in ea ciuitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia, M. Coelium libidini muliebri condonatum; ne eadem mulier cum ſuo coniuge, & fratre turpiſſimum latronem eripuiſſe, & honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe videatur. quod cum huius vobis adoleſcentiam propoſueritis, conſtituitote vobis ante oculos huius etiam miſeri ſenectutem, qui hoc vnico filio nititur, in huius ſpe requieſcit, huius vnius caſum pertimeſcit; quem vos ſupplicem veſtrae miſericordiae, ſeruum poteſtatis abiectum non tam ad pedes, quam ad mores, ſenſusq. veſtros, vel recordatione parentum veſtrorum, vel liberorum iucunditate ſuſtentate; vt in alterius dolore, vel pietati, vel indulgentiae veſtrae ſeruiatis. nolite, iudices, aut hunc, iam natura ipſa occidentem, velle maturius exſtingui vulnere veſtro, quam ſuo fato; aut hunc, nunc primum floreſcentem firmata iam ſtirpe virtutis, tamquam turbine aliquo, aut ſubita tempeſtate peruertere. conſeruate parenti filium, parentem filio; ne aut ſenectutem iam prope deſperatam contempſiſſe, aut adoleſcentiam plenam ſpei maximae non modo non aluiſſe vos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe videamini. quem ſi vobis, ſi ſuis, ſi reip. conſeruatis; addictum, deditum, obſtrictum vobis, ac liberis veſtris habebitis; omniumq. huius neruorũ, ac laborum vos potiſſimum, iudices, fructus uberes, diuturnosq. capietis.

E X P L A N A T I O

A NOSTRIS *rationibus*] a noſtris inſtitutis, a communi bono. DVAS] unam C. Antonij, alteram Atratini patris, illam de maieſtate, hanc de ambitu. SEX. *Clodius*] P. Clodij ſatelles. ABSOLVTVS *ſit,*] eiuſdem gratia mulieris, quae nunc Coelium oppugnat. PER *biennium*] Piſone & Gabinio coſ. quo anno P. Clodius tribunus pl. Ciceronem vrbe expulit: & Lentulo, Metello coſ. quo Cicero reſtitutus eſt. AEDES *ſacras* aedem Nympharum: vt in orat. pro Milone, & in Paradoxis.

ris. C*enſum populi Romani*] cenſorias tabulas. in eadem oratione. O*re, lingua.*] fellator eſſe putabatur. vnde in orat. pro Domo: Hanc tibi legem Clodius ſcripſit, ſpurciorem lingua ſua. Et ibidem, ex interuallo: Quaere hoc ex Clodio, ſcriptore legum tuarum: iube adeſſe. latitat omnino: ſed, ſi requiri iuſſeris, inuenient hominem apud ſororem tuam, occultantem ſe capite demiſſo C*atuli monumentum*] Catuli porticum in Palatio, extructam de Cimbricis manubijs: quam ſimul Clodius cum Ciceronis domo, adiutore Sex. Clodio, ex quadam parte diruit. ep. 2. & 3. ad Att. lib. IV. A*bsolutum*] ad Q. fr. lib. 2. Vnum accidit imprudentia Milonis incommode, de Sex. Clodio: quem neque hoc tempore, neque ab imbecillis accuſatoribus mihi placuit accuſari. C*um ſuo coniuge, & fratre*] P. Clodio, ſupra: Quod quidem facerem vehementius, niſi intercederent mihi inimicitiae cum huius mulieris viro: fratrem volui dicere: ſemper hic erro. Q*uod cum huius*] Quod, pro ſed, vt in Verrem lib. 1. Quod vos oblitos eſſe non arbitror, quae multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto praetore ſolitus ſit conuenire. Lib. 3. Quod ego niſi meo aduentu illius conatus aliquantulum repreſſiſſem. In eodem lib. IV. Quod vbi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas non commendaticias, ſed tributarias valuiſſe. V*el pietati, uel indulgentiae*] pietati, quae parentibus, indulgentiae, quae liberis debetur. V*os potiſſimum iudices*] a quibus illum conſeruatum ſe eſſe, perpetuo meminerit.

IN. ORA-

IN ORATIONEM CICERONIS PRO L. CORNELIO BALBO,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

L. Gellius, Cn. Cornelius conſules legem ex ſenatus ſententia tulerunt, vti ciues Romani eſſent ij, quos Cn. Pompeius imperator, magnis in Hiſpania rebus geſtis, de conſilij ſentẽtia ſigillatim ciuitate donaſſet. ex ea lege Pompeius L. Cornelium Balbum, cuius virtutem ac fidem in eo bello cognouerat, ciuitatis iure donauit. id accuſator irritum eſſe dicebat: quoniam ex foederato populo nemo poſſet, niſi is populus fundus factus eſſet, in ciuitatem Romanam venire: Gaditanum populum, cum Balbus ciuitate donaretur, fundum factum non eſſe: ergo donationem illam ratam eſſe non poſſe. Tota cauſſa pendet a foedere, ideſt ab interpretatione eorum verborum, vt populus fundus fieret. aliter enim accuſator, aliter ea Cicero interpretabatur: accuſator ſic, fundum fieri populum, cum auctor eſſet eius rei, quã alienaret: Cicero, cum acciperet vnam, pluresve leges Romae latas, vt ijs legib. in poſterum, aeque ac populus Romanus, vteretur, & in populo fœderato, tamquam in aliquo fundo, leges eae reſiderent. quam ſententiam Gellius lib. xvi. cap. 13. commotus, opinor, auctoritate Ciceronis comprobauit. quamquam idem lib. xix. cap. 8. a Cicerone & a ſeipſo diſſentiens, fundũ accipit pro eo, qui auctor eſt, & qui approbat. Haec ego, inquit, dixi, non vt huius ſententiae, legisq. fundus ſubſcriptorq. fierem; ſed vt ne Caſaris, viri docti, opinionem ἀπαραμύθητον deſtituerem. Mihi omnino Feſtus Pompeius, & Plautus veriorem eſſe accuſatoris interpretationem, Ciceronem autem, ſeruientem cauſſae, ſenſum peruertiſſe, facile perſuadent. quid

enim apertius ijs uerbis Feſti? Fundus dicitur populus eſſe rei, quam alienat, hoc eſt auctor. Nec obſcurum illud Plauti in Trin. Nunc mihi is propere conuenendus eſt; ut, quae cum eius, Filio egi, ei re fundus pater ſit potior eo. Acta cauſſa eſt Marcellino & Philippo cos. ut ex ipſa colligitur oratione: quod ſuo loco oſtendam. L. Cornelius Balbus appellatur, quia, licet a Pompeio ſit ciuitate donatus, beneficium tamen illud L. Cornelij Lentuli gratia conſecutus eſt: a quo & praenomen, & nomen de more ſumpſit. atque is Lentulus uidetur eſſe, qui belli ciuilis anno primo conſul fuit: quod quidem ex epiſtola Balbi licet intelligere, quae inter eas ad Attic. lib. ix. legitur. Idem Balbus, cum adoptatus eſſet a Theophane Mytilenaeo, Pompeij liberto, Theophanis cognomen accepit. id apud Capitolinum in Balbino ſcriptum eſt his verbis: Familiae vetuſtiſſimae, vt ipſe dicebat, a Balbo Cornelio Theophane originem ducẽs, qui per Cn. Pompeium ciuitatem meruerat, cum eſſet ſuae patriae nobiliſſimus, idemque hiſtoriae ſcriptor. Et in hac oratione: Adoptio Theophanis agitata eſt. Eſt autem hic Balbus maior, procurator Caeſaris, qui apud eum gratia plurimum valuit, & conſulatum Auguſto imperante geſſit. eius fratris filius, Balbus minor de Garamantibus triumphauit, auctore Plinio lib. v. cap. 5. lib. vii. cap. 37. Strabone lib. iii. Solino cap. 42. cum quibus faſti Capitolini conſentiunt.

M. TVLLII CICERONIS
PRO L. CORNELIO BALBO
ORATIO. XXXV.

SI auctoritates patronorum in iudicijs valerent, ab ampliſſimis viris L. Cornelij cauſa defenſa eſt; ſi vſus, a peritiſſimis; ſi ingenia, ab eloquentiſſimus; ſi ſtudia, ab amiciſſimis, & cum beneficijs tum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quae ſunt igitur meae partes? auctoritatis tantae, quantam vos in me eſſe voluiſtis; vſus mediocris; ingenij minime voluntati paris. nam ceteris, a quibus eſt defenſus, hunc debere plurimum video: ego, quantum ei debeam, alio loco oſtendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint ſaluti meae, & dignitati, ſi minus referenda gratia ſatisfacere potuerim, at praedicanda, & habenda certe ſatis eſſe facturum.

EXPLANATIO

AB AMPLISSIMIS *viris*] Cn. Pompeio, M. Craſſo. QVI *amici fuerint ſaluti meae, & digniti,*] in quibus potiſſimum Pompeius fuit.

ORATIO

QVae fuerit heſterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo, iudices, quae facultas, quae copia, non opinione tacita veſtrorum animorum, ſed perſpicua admiratione declarari videbatur. nihil enim vmquam audiui, quod mihi de iure ſubtilius dici videretur; nihil de memoria, de more, de exemplis acutius; nihil peritius de foederibus; nihil illuſtriore auctoritate de bellis; nihil de rep. grauius; nihil de ipſo modeſtius; nihil de cauſſa, & crimine ornatius: vt mihi iam verum videatur illud eſſe, quod nonnulli litterati, ac ſtudijs doctrinisq. dediti quaſi quiddã incredibile dicere putabant; eum, qui omnes animo virtutes penitus comprehendiſſet, omnia, quae facere vellet, facillime tractare. Quae enim in L. Craſſo potuit, homine nato ad dicendi ſingularem quandã facultatem, ſi hanc cauſſam ageret, maior eſſe vbertas, varietas, copia, quam fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic ſtudio temporis, quantum ipſe a pueritia vſque ad hanc ætatem a continuis bellis & victorijs conquieuis? quo mihi difficilior eſt hic extremus perorandi locus. etenim ei ſuccedo orationi, quae non praeteruecta ſit aures veſtras, ſed in animis omniũ penitus inſederit: vt plus voluptatis ex recordatione illius orationis, quam nõ modo ex mea, ſed ex cuiuſquam oratione capere poſſitis. ſed mos eſt gerendus non modo Cornelio, cuius ego voluntati in eius periculis nullo modo deeſſe poſſum; ſed etiam Cn. Pompeio, qui ſui facti, ſui iudicij, ſui beneficij voluit me eſſe, vt apud eoſdẽ vos iudices nuper in alia cauſſa fuerim, & praedicatorem, & auctorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo videtur, hoc deberi huius excellentis viri praeſtantiſſimae gloriae, hoc proprium eſſe veſtri efficii, hoc ſatis eſſe cauſſae, vt, quod feciſſe Cn. Pompeium conſtet, id omnes & licuiſſe concedant. nam verius nihil eſt, quam quod heſterno die dixit ipſe, ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, vt nullius in delicti crimen vocaretur. non enim furatus eſſe ciuitatem, non genus ſuum ementitus, non aliquo impudenti mendacio delituiſſe, nõn irrepſiſſe in cenſum dicitur. vnum obijcitur, natum eſſe Gadibus: quod negat nemo. ceterum accuſator fatetur, hunc in Hiſpania duriſſimo bello cum Q. Metello, cum M. Memmio & in claſſe, & in exercitu fuiſſe, &, vt Põpeius in Hiſpaniã venerit, Memmiumq. habere quaeſtorem coeperit, nũquam a Memmio diſceſſiſſe; Carthaginem eſſe profectum; acerrimis illis proeliis, & maximis, Sucronenſi, & Durienſi, interfuiſſe; cum Pompeio ad extremũ belli tẽpus fuiſſe. haec ſunt proelia Cornelii, talis in remp. noſtram labor, aſſiduitas, dimicatio, virtus digna ſummo imperatore, ſpes pro periculis praemiorum. praemia quidem ipſa non ſunt in eius facto, qui adeptus eſt, ſed in eius, qui dedit. donatus igitur eſt ob eas cauſſas a Cn. Pompeio ciuitate. id accuſator non negat, ſed reprehendit; vt in Cornelio cauſſa ipſius probetur, poena queratur; in Pompeio cauſſa laedatur, poena ſit nulla. ſic fatum, ſic innocentiſſimi hominis fortunas, praeſtantiſſimi imperatoris factum condemnari volunt. ergo in iudicium caput Cornelii, factum Pompeii uocatur. hunc enim in ea ciuitate, in qua ſit natus, honeſtiſſimo loco natum eſſe concedis, & ab ineunte aetate, relictis reb. ſuis omnibus, in noſtris bellis, noſtris cum imperatoribus eſſe verſatum. nullius laboris, nullius obſeſſionis, nullius proelii expertem fuiſſe. haec ſunt omnia cum plena laudis, tum propria Cornelii: nec in his rebus crimen eſt vllum. ubi igitur eſt crimen? quod eum Pompeius ciuitate donauit. huiuſce ne crimen? minime: niſi honos ignominia putanda eſt. cuius igitur? re verá nullius, actione accuſatoris, eius vnius, qui donauit. qui ſi adductus gratia minus idoneum hominem praemio affeciſſet; qui etiam ſi uirum bonum, ſed non ita meritum, ſi denique aliquid, quod non contra, ac liceret, factum diceretur, ſed contra, atque oporteret: tamen eſſet omnis eiuſmodi

mali

mali reprehenſio a vobis iudices, repudianda. nunc vero quid dicitur? quod ait accuſator feciſſe Pompeium, quod ei facere non licuerit? quod grauius eſt, quam ſi id factum ab eo diceret, quod non oportuiſſet. eſt enim aliquid, quod non oporteat, etiam ſi liceat: quidquid vero non liceat, certe non oportet. hic ego nunc cuncter ſic agere, iudices, non eſſe fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium feciſſe cõſtet, id non ſolum decuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateamur? quid enim abeſt huic homini, quod ſi adeſſet, iure hoc tribui, & concedi putaremus? vſus ne rerum? qui pueritiae tempus extremum, principium habuit bellorum, atque imperiorum maximorum, cuius plerique aequales minus ſaepe caſtra viderunt, quam hic triumphauit: qui tot habet triumphos, quot orae ſunt, parteſq. terrarum; tot victorias bellicas quot ſunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cum etiam ipſi caſus, euentuſq. rerum non duces, ſed comites eius conſiliorũ fuerint: in quo vno ita ſumma fortuna contra ſumma virtute certauit, vt omnium iudicio plus, quam poſſit, minus quam deceat, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia vnquam requiſita eſt? quem prouinciae noſtrae, quem liberi populi, quem reges, quem exterae gentes caſtiorem, moderatiorem, ſanctiorem, non modo viderunt, ſed aut ſperando vnquam, aut optando cogitauerunt? quid dicam de auctoritate? quae tanta eſt, quanta in his tantis virtutibus, ac laudibus eſſe debet. cui ſenatus, populuſq. R. ampliſſimae dignitatis praemia dedit non poſtulanti, imperia vero etiam recuſanti, huius de facto, iudices, ita quaeri, vt id agatur, licuerit ne ei facere quod fecit, an vero, non dicam, non licuerit, ſed nefas fuerit, (contra foedus enim, id eſt contra populi R. religionem, & fidem feciſſe dicitur) non turpe populo R. non ne vobis? audiui hoc de parente meo puer, cum Q. Metellus L. F. cauſſam de pecunijs repetundis diceret, ille, ille vir, cui patriae ſalus dulcior, quam conſpectus, fuit, qui de ciuitate decedere, quam de ſententia, maluit; hoc igitur cauſſam dicente, cum ipſius tabulae circumferrentur inſpiciendi nominis cauſſa, fuiſſe iudicem ex illis equitibus R. grauiſſimis viris, neminem, quin remoueret oculos, & ſe totum auerteret; ne forte, quod ille in tabulas publicas retuliſſet, dubitaſſe quiſquam, verum ne, an falſum eſſet, videretur. nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de conſilij ſententia pronunciatum, recognoſcemus? cum legibus conferemus? cum foederibus, quorum acerbiſſima diligentia eſt, perpendemus? Athenis aiunt, cum quidam apud eos, qui ſancte grauiterq. vixiſſet, & teſtimonium publice dixiſſet, & vt mos Graecorum eſt, iurandi cauſſa ad aras accederet, vna voce omnes iudices, ne is iuraret, reclamaſſe. cum Graeci homines, ſpectati viri, noluerint religione videri potius, quam veritate, fidem eſſe conſtrictam: nos etiam in ipſa religione & legum & foederum conſeruanda qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? vtrum enim, inſcientem vultis contra foedera feciſſe, an ſcientem? ſi ſcientem; o nomen noſtri imperij, o populi R. excellens dignitas, o Cn. Pompeij ſic late longeq. diffuſa laus, vt eius gloriae domicilium communis imperij finibus terminetur; o nationes, vrbes, populi, reges, tetrarchae, tyranni, teſtes Cn. Pompeij non ſolum virtutis in bello, ſed etiam religionis in pace: vos denique mutae regiones imploro, & ſola terrarum vltimarum, vos maria, portus, inſulae, litoraque: quae eſt enim ora, quae ſedes, qui locus, in quo non extent huius cum fortitudinis, tum vero humanitatis, tum animi, tum conſilij impreſſa veſtigia? hunc quiſquam, incredibili quadam, atque inaudita grauitate, virtute, conſtantia praeditum, foedera ſcientem neglexiſſe, violaſſe, rupiſſe, dicere audebit? Gratificatur mihi geſtu accuſator: inſcientem Cn. Pompeium feciſſe ſignificat. Quaſi vero leuius ſit, cum in tanta rep. verſere, & maximis negotijs praeſis, facere aliquid, quod ſcias non licere, an omnino neſcire quid liceat. etenim, cum in Hiſpania bellum acerrimum, et maximum geſſerat, quo iure Gaditana ciuitas eſſet, neſciebat? an cuius linguam populi non noſſet, interpretationem foederis non tenebat? id igitur, quiſquam, Cn. Pompeium ignoraſſe, dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo vſu, nullo ſtudio militari praediti, quod librarioli denique ſcire profiteantur? equidem contra exiſtimo, iudices, cum in omni genere, ac varietate artium, etiam illarum, quae ſine ſummo otio non facile diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſingularem quandam laudem eius & praeſtabilem eſſe ſcientiam in foederibus, pactionibus, condicionibus populorum, regum, exterarũ nationum, in vniuerſo denique belli iure, ac pacis. niſi forte, quae nos libri docent in vmbra, & otio, ea Cn. Pompeium neque, cum requieſceret, litterae, neque, cum rem gereret, res ipſae docere potuerunt.

E X P L A N A T I O

HESTERNO *die*] ante Pompeium igitur dixerat Craſſus. DE IVRE] ciuitatis. SVBTILIVS] ſubtiliter, & acute, non idem ſunt: quod hic locus oſtendit. nam cum Pompeij diuerſae virtutes commemorentur ſeptem: de prima ſubtilius, de ſecunda dicitur acutius eſt autem ſubtilitas orationis, quae ſingula perſequitur, nihil vt res ea, quae agitur, deſiderare poſſit. quae maxime virtus in diſputãdo requiritur. lib. 2. off. Alia eſt illa, cũ veritas ipſa limatur in diſputatione, ſubtilitas. Acad. 1. Zeno, cũ Arceſilam anteiret, & per acute moueretur, corrigere conatus eſt diſciplinã. DE *memoria*,] hoc ſi refertur ad memoriam antiquitatis, ſuperuacaneum videtur, ob ea, quae ſequuntur & interdum abundare, De memoria, ſum arbitratus. ILLVSTRIORE *auctoritate*] propter maximas res ab ipſo geſtas. GRAVIVS, quod ipſa poſtulat reip. dignitas DE *cauſſa, & crimine*] criminis loco ponebat accuſator, quod Balbus in ciuitatem contra foedus veniſſet, in quo ſcriptum erat, ne quis ciuis Romanus fieri poſſet, niſi populus eius fundus factus eſſet. NON *nulli literati* quinam praeter Stoicos? qui ſapientẽ tenere virtutes omnes affirmabant: vt facile cum vellet, omnia tractare poſſet. OMNES *animo virtutes*, morales ſignificat, quae vel ſine litterarũ ſtudio comprehendi oẽs animo poſſunt quod ẽt litterati homines nonnulli, qui contra potius videntur ſentire debuiſſe, verũ tamen eſſe exiſtimarunt. OMNIA, *quae facere vellet, facillime tractare*.] ne videatur amicitiae cauſſa Pompeium laudaſſe

cui tribuit ea, quae litteratum ſcientiam requirerent, a qua ille longe aberat, qui totam aetatem in bellis conſumpſerat, excogitauit hanc ſententiam, vt eum ornaret omnibus virtutibus, quae nullo doctrinae ſtudio, comprehendi animo poſſent: vt, hoc poſito, facilem eſſe Pompeio rerum omniũ tractationem oſtenderet. HIC *extremus perorandi locus.*] in quo plurimum pollet oratio. ideo Ciceroni tribuebatur. quod ipſe gloriatur in Bruto. SVI *facti.*] quod Balbũ ciuitate donauerit. APVD *eoſdem vos, iudices.*] ergo in alia cauſſa de iure ciuitatis. AVCTOREM] approbatorem. nã auctor eſt, & qui futurum aliquid, & qui praeteritum probat. HOC *dignum reo videtur*] hoc Balbo, pro ſuis erga me meritis proq. ſua innocentia, concedendum. FVRATVS *eſſe ciuitatem.*] vt multi, tribus modis, vel quod genus ementirentur, ſeq. Romanae gentis eſſe dicerent, qui non eſſent: vel quod alio impudenti mẽdacio ſuam peregrinitatem obtegerent; vel quod, quamquam ciues Romani nõ eſſent, in cenſum tamen irrepſiſſent, vt in poſterum ex ipſo cenſu ciues haberentur. DVRISSIMO *bello*] quod cum Sertorio, uaria fortuna geſtum eſt. Q. METELLO,] Pio, Numidici filio. VT *Pompeius in Hiſpaniam venerit,*] Sertorianum bellum gerebat Metellus: qui cum ſufficere non videretur, Pompeius a Sulla miſſus eſt. MEMMIVMQ. *habere quaeſtorem coeperit,*] qui Metelli quaeſtor fuerat ante aduẽtum Pompeij. QVAESTOREM] quamquam eques Romanus adhuc Pompeius eſſet. verum quia cum imperio proconſulis ad id bellum miſſus eſt, ideo quaeſtorem habere potuit. CARTHAGINEM] Nouam: ut caperetur. SVCRONENSI, *& Duriensi.*] apud duo flumina Sucronem & Duriam. Plutarchus in Pompeio, & Sertorio: qua de re haec apud Salluſtium in epiſtola Pompei ad ſenatum. Caſtra hoſtiũ apud Sucronem capta, & proelijs apud flumen Duriam & dux hoſtium C. Herenius cum vrbe Valentia, & exercitus deleti ſatis clara vobis ſunt. NON *ſunt in eius facto,*] non ſunt conſideranda tamquam factum Balbi, ſed tamquam Pompeij qui dedit. AD *extremum belli tempus,*] anno demum decimo, duorum ducum virtute, ſed praecipua Pompeij vigilantia, confectum illud bellum eſt. SVMMO *imperatore.*] Pompeio. SPES *praemiorum.*] ideo Romanae ciuitatis honorem conſecutus eſt. CAVSSA *ipſius*] meritum. POENA] vt ei ciuitas adimatur. CAVSSA *laedatur.*] improbetur cauſſa. quaſi enim facere non debuerit id quod fecit, ita factum illius damnatur; nõ vt in eum tamen poena recidat, ſed vt in Balbum. CAPVT,] quia ciuitatis ademptio, capitis imminutio eſt. ACTIONE *accuſatoris.*] id enim agit, vt Pompeij factum reſcindatur: non quaſi Balbus peccauerit, cuius cauſſam probat, cum eum fatetur optime de rep. meritum; ſed quaſi Pompeij crimen ſit, cum eum ciuitate donauit. QVOT *orae ſunt, partesq. terrarum:*] triumphauit ex Africa primũ, Hiarba Numidiae rege victo; deinde ex Hiſpania, caeſo Perperna, Sertoriani belli duce; poſtremo ex Aſia, Mithridate, & Tigrane deuictis. ITA *ſumma fortuna cum ſumma virtute certauit,*] ſimile illud de Prouincijs: ſic fortuna cum improbitate certauit, vt nemo poſſet, vtrum deterior, an infelicior eſſet iudicare. Et illud lib. IV. in Verr. Erat ea varietate operum vt ars certare videretur cũ copia. NON *poſtulanti: imperia vero etiam recuſanti,*] ego ſic, vel contra veteres omnes libros, ſententiam ſecutus emendaui antea vero, Non poſtulanti imperia, verum etiam recuſanti. de quo tamen liberum cuique iudicium relinquo. Q. METELLVS,] Numidicus L. F. addidit, vt eum diſtingueret a Q. Metello Baleari co Q. F. DE *pecunijs repetundis*] ex qua prouincia, mihi nondum cõſtat: niſi forte ex Numidia; quam ſortitus cum Iugurtha bellum geſſit: CVI *patriae ſalus dulcior, quam conſpectus, fuit.*] cum iurare nollet in legem Saturnini tribuni pl. quam iniquiſſimam iudicabat, in exſulium miſſus eſt. Val. Max. lib. III. cap. 8 Epitome lib. LXIX. Appianus EQVITIBVS *Romanis,*] qui ſoli tum iudicabant ex lege C. Gracchi QVI *N removerent oculos,*] ſcribit ad Att. lib. I. tandem rem his verbis: Tabulas Metelli Numidici, cum eae, vt mos eſt, circumferrentur, noſtri iudices adſpicere noluerunt. Et Valerius Max. lib. 2. cap. 10 DECRETVM,] de Balbo ciuitate donando. IVDICIVM] ipſius Pompeij de Balbo ſupra: Qui ſui facti ſui iudicij, ſui beneficij me voluit eſſe, ut apud uos iudices nuper in alia cauſſa fuerim & praedicatorem, & auctorem. DE *conſilij ſententia,*] lex a Gellio & Lentulo coſ. Lata iubebat, vti ciues Romani eſſent ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donaſſet. PRONVNCIATVM,] in cõcione. RECOGNOSCEMVS?] ut, recte ne factum ſit, cõſideremus. Eodem ſenſu in Vatinium: Defendebatur teſtibus collegis ſuis, non recitandi cauſſa, legiſſe, ſed recognoſcendi. PERTENDEMVS?] pertẽdere, plus eſt, quam conferre. pertendit enim, qui rem cum re ex omni parte ita confert, ut in uitium diligentia delabatur. itaque Varro dictam ait a pertendendo pertinaciam. CVM *quidam apud eos*] quem hic non nominat. Xenocratem philoſphum fuiſſe & ipſe dicit lib. 1. ad Att. & Valerius Max. lib. 2. cap. 2. & Laertius. VT *eius gloriae domicilium cõmunis imperii finibus terminetur.*] ornat eadẽ laude Cęſarẽ in ea de Prouincijs Quoniam, inquit, C. Caeſar abeſt longiſſime, atque in ijs eſt nunc locis quae regione orbẽ terrarũ, rebus illius geſtis imperium populi Romani definiunt. INTERPRETATIONEM.] nã ſi Gaditana lingua ſcriptum foedus non intelligebat, poterat tamen Latinis explanatum litteris intelligere.

O R A T I O

ATQVE, ut ego ſentio, iudices, cauſſa dicta eſt temporis magis. ego non huius, inquam, generis iudicii plura dicam. eſt enim huius ſaeculi labes quaedam, & macula, virtuti inuidere, velle ipſum florem dignitatis infringere. etenim, ſi Cn. Pompeius adhinc annos quingentos fuiſſet, is vir, a quo ſenatus adoleſcentulo, atque equite R. ſaepe communis ſalutis auxilium expetiſſet; cuius res geſtae omnes gentes cum clariſſima victo-

ria

via terra mariq. peragraſſent; cuius tres triumphi teſtes eſſent, totum orbem terrarum noſtro imperio teneri; quē populus Rom. ſingularibus honoribus decoraſſet: ſi nunc apud vos id, quod is feciſſet, contra foedus factum diceretur, quis audiret? nemo profecto: mors enim cum extinxiſſet inuidiam, res eius geſtae ſempiterni nominis gloria niterentur, cuius igitur audita virtus dubitationi locum non daret, huius praeſens, experta, atque perſpecta, obtrectatorum voce laedetur? omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: ſed vos, iudices, animis ac memoria tenetote, de lege, de foedere, de exemplis, de perpetua conſuetudine ciuitatis noſtrae renouabo ea, quae dicta ſunt. nihil enim mihi noui, nihil integre neque M. Craſſus, qui totam cauſſam & pro facultate, & pro fide ſua diligentiſſime nobis explicauit; neque Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendum reliquit. ſed, quoniam, me recuſante, placuit ambobus adhiberi hunc a me quaſi perpoliendi quēdam operis extremum laborem; peto a vobis, vt me officij potius, quam dicendi, ſtudio hanc ſuſcepiſſe operam, ac munus putetis. ac, prius, quam aggrediar ad ius, cauſſamq. Cornelij, quiddam de communi condicione omnium noſtrum, deprecandae maleuolentiae cauſſa, breuiter commemorandum videtur. Si, quo quiſque loco noſtrum eſt, iudices, natus, aut ſi, in qua fortuna eſt naſcendi initio conſtitutus, hunc vitae ſtatum vſque ad ſenectutem obtinere debet; & ſi omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, poena ſunt afficiendi: non grauior L. Cornelio, quam multis viris bonis, atque fortibus, conſtitui lex vitae, & condicio videtur. ſin autem multorum virtus, ingenium, humanitas ex infimo genere, & fortunae gradu non modo amicitias, & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummam laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia violatura virtutem L. Cornelij, quam aequitas veſtra pudorem eius adiutura videatur. itaque, quod maxime petendum eſt, a vobis idcirco non peto, iudices, ne de veſtra ſapientia, atque de veſtra humanitate dubitare videar. eſt autem petendum, ne oderitis ingenium, ne inimici ſitis induſtriae, ne humanitatem opprimendam, ne virtutem puniendam putetis. illud peto, vt, ſi cauſſam ipſam per ſe firmam eſſe & ſtabilem videritis, hominis ipſius ornamenta adiumento cauſſae potius, quam impedimento, eſſe malitis.

E X P L A N A T I O

C*AVSSA dicta eſt*] hactenus & mendo verba vacant, nec in ſententia vitij quidquam eſt. ea, quae ſequuntur, valde perturbata. ſenſus hic fortaſſe fuit: ſe locutū eſſe de Pompeio potius, quam de cauſſa: nunc ea dicturum, quae ad legem, ad foedus, ad exempla, moremq. ciuitatis pertinent de quibus iudicium eſt. paulo poſt: Omittam igitur Pompeium in oratione mea reliqua: de lege, de foedere, de exemplis, de perpetua conſuetudine ciuitatis noſtrae renouabo ea, quae dicta ſunt.

O R A T I O

N*ASCITVR, iudices, cauſſa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius, ex ſenatus ſententia tulerunt: qua lege videmus ſatis eſſe ſanctū, vt cives R. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donauerit. donatum eſſe L. Cornelium, praeſens Pompeius dicit, indicant publicae tabulae. accuſator fatetur, ſed negat ex foederato populo quemquā potuiſſe, niſi is populus fundus factus eſſet, in hanc ciuitatem venire. o praeclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem, atque emendatorem noſtrae ciuitatis, qui hanc poenam foederibus adſcribat, vt omnium praemiorum, beneficiorumque noſtrorum expertes faciat foederatos. quid enim potuit dici imperitius, quam foederatos populos fieri fundos oportere? nam id non magis eſt proprium foederatorum, quam omnium liberorum. ſed totum hoc, iudices, in ea fuit poſitum ſemper ratione, atque ſententia, vt, cum iuſſiſſet populus R. aliquid, ſi id adſciuiſſent ſocij populi ac Latini, & ſi ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tamquam in fundo, reſediſſet, vt tum lege eadem is populus teneretur: non vt de noſtro iure aliquid minueretur; ſed vt illi populi aut iure eo, quod a nobis eſſet conſtitutum, aut aliquo commodo, aut beneficio vterentur. tulit apud maiores noſtros legem C. Furius de teſtamentis, tulit Q. Voconius de mulierum haereditatibus innumerabiles aliae leges de ciuili iure ſunt latae: quas Latini voluerunt, adſciuerunt: ipſa denique Iulia, qua lege ciuitas eſt ſocijs & Latinis data, qui fundi populi facti non eſſent, ciuitatem non haberent. in quo magna contentio Heracleenſium, & Neapolitanorum fuit; cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris ſui libertatem ciuitati anteferret. poſtremo haec vis eſt iſtius & iuris, & verbi, vt fundi populi beneficio noſtro, non ſuo iure fiant; cum aliquid populus R. iuſſit, id ſi eſt eiuſmodi, vt quibuſdam populis ſiue foederatis, ſiue liberis permittendum eſſe videatur, vt ſtatuant ipſi, non de noſtris, ſed de ſuis rebus, quo iure vti velint; tum, vtrum fundi facti ſint, an non, quaerendum eſſe videatur: de noſtra vero rep. de noſtro imperio, de noſtris bellis, de victoria, de ſalute fundos populos fieri noluerunt. atqui, ſi imperatoribus noſtris, ſi ſenatui, ſi populo R. non licebit, propoſitis praemijs, elicere ex ciuitatibus ſociorum, atque amicorum fortiſſimum atque optimum quemque ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula; ſumma vtilitate, ac maximo ſaepe praeſidio in periculis, atque aſperis temporibus carendum erit. ſed, per deos immortales quae eſt iſta ſocietas, quae amicitia, quod foedus, vt aut noſtra ciuitas careat in ſuis periculis Maſſilienſi propugnatore, careat Gaditano careat Saguntino; aut, ſi quis ex illis populis ſit exortus, qui noſtros duces auxilio, labore, commeatu, periculo ſuo iuuerit, qui cum hoſte noſtro comminus in acie ſaepe pugnarit, qui ſe ſaepe telis hoſtium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla condicione huius ciuitatis praemijs affici poſſit? etenim in populum R. graue eſt, non poſſe vti ſocijs excellēti virtute praeditis, qui velint cum periculis noſtris ſua communicare: in ſocios vero ipſos,*

& in

& in eos, de quibus agimus, foederatos iniurioſum, & contumelioſum eſt, ijs praemijs, & ijs honoribus excluſos eſſe fideliſſimos, & coniunctiſſimos ſocios, quae pateant ſtipendiarijs, pateant hoſtibus, pateant ſaepe ſeruis. nam & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, ceteris prouincijs multos ciuitate donatos videmus; &, qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſſent, et magno vſui reip. noſtrae fuiſſent, ſcimus ciuitate eſſe donatos. ſeruos denique, quorum ius & fortunae condicio infima eſt, bene de rep. meritos perſaepe libertate, id eſt ciuitate, publice donari videbamus,

EXPLANATIO

SATIS *eſſe ſancti,*]ſancitum, rectius. SIGILLATIM] quia alij antea multos ſimul ciuitate donauerant, infra. VTRVM]animaduerte, Vt, iteratum ſine cauſſa quod alibi quoque obſeruauimus. C. FVRIVS] Fuſiam legem appellat lib. III. in Verrem: & ita legendum vbique arbitror. VOCONIVS] huius legis mentio fit lib. III. in Verrem, in Catone, lib 2. de fin. IVLIA] a L. Iulio Caeſare conſule, lata anno primo ſocialis belli. QVI *fundi populi facti non eſſent.*]qui populi leges eas non adſciuiſſent, & quibus in populis leges eae, tamquam in fundo, non reſediſſent. ſic enim Cicero verba foederis interpretatur malitioſe, vt arbitror: de quo dixi iam in argumento. IVRIS *ſui libertatem*] ergo municipia quaedam legibus ſuis viuebant, ea ſcilicet, quae ciuitatem habebant ſine ſuffragio: de quibus loquitur Gellius lib. XVI. cap 13. & Liuius lib. IX. adducto trium Hernicorum populorum exemplo. BENEFICIO *noſtro*]cum eis leges noſtras communicamus. NON *ſuo iure*] non vt impedire poſſint, quo minus quos velimus, ciuitate donemus. QVO *iure vti velint:*]velint ne noſtris potius, quam ſuis, vti legibus. QVAERENDVM *eſſe*]non in fortibus viris ciuitate donatis: quod nunc accuſator quaerit. STIPENDIARIIS, qui ſunt deteriore condicione, quam foederati. de quo diximus in Diuin. PVBLICE *donari videbamus.*]malim, Videmus: cum ſupra dixerit, Videmus, Scimus.

ORATIO

HANC tu igitur, patrone foederum, ac foederatorum, condicionem ſtatuis Gaditanis, tuis ciuibus, vt, quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis ſubegimus, atque in ditionem noſtram redegimus, liceat, ſi populus R. permiſerit, vt ab ſenatu, ab imperatoribus noſtris ciuitate donentur, id ne liceat ipſis? qui ſi ſuis decretis, legibus ve ſanxiſſent, ne quis ſuorum ciuium caſtra imperatorum populi R. iniret; ne quis ſe pro noſtro imperio in periculum capitis, atque in vitae diſcrimē inferret; Gaditanorum auxilijs, cum vellemus, vti nobis non liceret; priuatim vero ne quis vir & animo, & virtute praecellens pro noſtro imperio, periculo ſuo, dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi Romani debilitari animos fortiſſimorum virorum, alienigenarum nos hominum ſtudijs, atque externa virtute priuari. Atqui nihil intereſt, iudices, vtrum haec foederati iura conſtituant, vt ne cui liceat ex his ciuitatibus ad noſtrorum bellorum pericula accedere; an, quae nos eorum ciuibus virtutis cauſſa tribuerimus, ea rata eſſe non poſſint. nihil enim magis vteremur his adiutoribus, ſublatis praemijs virtutis, quam ſi omnino his verſari in noſtris bellis non liceret. etenim, cum pro ſua patria pauci poſt genus hominum natum reperti ſint, qui, nullis praemijs propoſitis, vitam ſuam hoſtium telis obiecerint: pro aliena rep. quemquam fore putatis, qui ſe opponat periculis, non modo nullo propoſito praemio, ſed etiam interdicto? Sed cum eſt illud imperitiſſime dictum de populis, fundis, quod commune liberorum eſt populorum, non proprium foederatorum; ex qua intelligi neceſſe eſt, aut ex ſocijs ciuem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex foederatis: tum vero ius omne noſter iſte magiſter mutandae ciuitatis ignorat; quod eſt, iudices, non ſolum in legibus publicis poſitum, ſed etiam in priuatorum voluntate. iure enim noſtro neque mutare ciuitatem quiſquam inuitus poteſt, neque, ſi velit, mutare non poteſt, modo adſciſcatur ab ea ciuitate, cuius eſſe ſe ciuitatis velit: vt, ſi Gaditani ſciuerint nom. natim de aliquo ciue R. vt ſit is ciuis Gaditanus; magna poteſtas ſit noſtro ciui mutandae ciuitatis, nec foedere impediatur, quo minus ex ciue R. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. duarum ciuitatum ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt: non eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit, poteſt. neque ſolum dicatione, quod in calamitate clariſſimis viris Q. Maximo, P. Laenati, Q. Philippo Nuceriae, C. Catoni Tarracone, Q. Caepioni, P. Rutilio Smirnae vidimus accidiſſe, vt earum ciuitatum fierent ciues; hanc ante amittere non potuiſſent, quam huius ſolum ciuitatis mutatione vertiſſent: ſed etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio. neque enim ſine cauſſa de Cn. Publicio Menandro, libertino homine, quem apud maiores legati noſtri in Graeciam proficiſcentes interpretem ſecum habere voluerunt, ad populum latum, vt is Publicius, ſi domum reueniſſet, & inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet. multi etiam ſuperiore memoria ciues R. ſua voluntate, indemnati, & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates contulerunt. quod ſi ciui R. licet eſſe Gaditanum ſiue exſulio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis, (vt iam ad foedus veniam, quod ad cauſſam nihil pertinet: de ciuitatis enim iure, non de foederibus, diſceptamus) quid eſt, quamobrem ciui Gaditano in hāc ciuitatem venire non liceat? equidem longe ſecus ſentio. nam, cum ex omnibus ciuitatibus via ſit in noſtram; cumq. noſtris ciuibus pateat iter ad ceteras ciuitates: tum vero, vt quaeque nobiſcum maxima ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, foedere coniuncta eſt, ita mihi maxime communionem beneficiorum, praemiorum ciuitatis continere videtur. atqui ceterae ciuitates non dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem

noſ

nos iuris haberemus, quod ceteri: ſed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis praeterea: ceteris conceſſum eſt: itaque in Graecis ciuitatibus videmus, Athenis Rhodios, Lacedaemonios, ceteros vndique adſcribi, multarumq. eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos vidi egomet nonnullos imperitos homines, noſtros ciues, Athenis in numero iudicum, atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero; cum ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent. peritus vero noſtri iuris, ac moris nemo vmquam, qui hanc ciuitatem retinere vellet, in aliam ciuitatem ſe dicauit. Sed hic totus locus diſputationis, atque orationis meae, iudices, pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum; nihil habet, quod ſit proprium religionis, ac foederum. defendo enim rem vniuerſam, nullam eſſe gentem ex omni regione terrarũ neque tam diſſidentem a populo R. odio quodam, atque diſſidio, neque tam fide, beneuolentiaq. coniunctam, ex qua nobis interdictum ſit, vt ne adſciſcere ciuem, aut ciuitate donare poſſimus.

E X P L A N A T I O

TVIS *ciuibus*] erat igitur Gaditanus accuſator, ſed ciuis Romanus. AVT *etiam poſſe ex foederatis*:] quod ſi ex foederatis poſſe negas, idem negas ex omnibus populis liberis: quando quidem illud de populis fundis commune liberorum eſt populorum, non proprium foederatorum: & tamen ex populis liberis multi donati ciuitate ſunt; nec quaeſitum eſt, quod tu nunc in Balbo quaeris, vtrũ ij populi fundi facti eſſent, an non. DICATIONE] cum ſe ciues noſtri ſua ſponte alijs ciuitatibus dicarunt. IN *colamitate*] cum a iudicibus condemnati eſſent. Q. MAXIMO,] ignota mihi hiſtoria. P. LAENATI,] P. Popillio, conſulari viro C. Gracchi lege pulſo, poſtea reſtituto: vt in orat. Poſt Red. in ſen. Q. PHILIPPO,] neque de hoc quidquam legi. NVCERIAE,] in opido libero. C. CATONE] de repetundis damnat, propter XIIX. millia H-S non amplius, agentibus Mamertinis. in Verrem lib. VI. Q. CAEPIONE,] damnato de repetundis ex Gallia, poſt conſulatum, quem cum C. Atilio Serrano geſſit. Gellius, Strabo, alij. P. RVTILIO] damnato ab equitibus Romanis, quod in Aſia quaeſtor Scaeuolae prouinciales ab eorũ iniurijs defendiſſet. Cicero, Aſconius alij. POSTLIMINIO] ſi quis aliqua ciuitate donatus, & inde priorem in patriã reuertiſſet, eam ciuitatem, qua donatus erat, poſtliminio amittere dicebatur. LIBERTINO *homine*,] cognomen ipſum libertinum hominem indicat. IS *Publicius*] gloſſema fortaſſe, Publicius. DOMVM,] veterem patriam. REIECTIONE *huius ciuitatis*] malim, Relictione: cum duxerit His rebus relictis. SPONSIONE,] cum duae ciuitates viciſſim ſpondent, aliquid ſe eſſe facturas. RECVPERASSENT.] lata lege ad populum, ne ciuitatem Romanam amitterent: vt latum eſt de Publicio, Menandro.

O R A T I O

O *Iura praeclara, atque diuinitus iam inde a principio Romani nominis a maioribus noſtris cõparata; ne quis noſtrũ plus quam vnius ciuitatis eſſe poſſit. (diſſimilitudo enim ciuitatum varietatem iuris habeat, neceſſe eſt) ne quis inuitus ciuitate mutetur; ne vt in ciuitate maneat inuitus. haec ſunt enim fundamenta firmiſſima noſtrae libertatis, ſui quemque iuris et retinendi, & dimittendi eſſe dominum. Illud vero ſine vllo dubitatione maxime noſtrum fundauit imperium, & populi R. nomen auxit, quod princeps ille, creator huius vrbis, Romulus foedere Sabino docuit, etiam hoſtibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere, cuius auctoritate, & exemplo numquam eſt intermiſſa a maioribus noſtris largitio, & communicatio ciuitatis. itaque & ex Latio multi, & Tuſculani & Lanuuini, & ex ceteris generibus gentes vniuerſae in ciuitatem ſunt receptae, vt Sabinorum, Volſcorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſi qui noluiſſent; nec, ſi qui eſſent ciuitatem noſtram beneficio populi R. conſecuti, violatum foedus eorum videretur. At enim quaedam foedera extant, vt Germanorum, Inſubrium, Heluetiorum, Iapydum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum quorum in foederibus exceptum eſt ne quis eorum a nobis ciuis recipiatur. quod ſi exceptio facit, ne liceat, ibi neceſſe eſt licere, vbi non eſt exceptũ: vbi eſt igitur exceptum foedere Gaditano, vt ne quẽ populus R. Gaditanum recipiat ciuitate? nuſquam. ac ſicubi eſſet, lex id Gellia & Cornelia, quae definite poteſtatem Pompeio ciuitatem donandi dederat, ſuſtuliſſet. exceptum eſt, inquit: foedus ſiquidem ſacroſanctum eſt. ignoſco tibi, ſi neque Poenorum iura calles: reliqueras enim ciuitatem tuam: neque noſtras potuiſti leges inſpicere: ipſi enim te a cognitione ſua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea, quae de Pompeio a Gellio & a Lentulo coſ. lata eſt, in quo aliquid ſacroſanctũ videretur? primum enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plebs ve ſanxiſſet: deinde ſanctiones ſacrandae ſunt aut genere ipſo aut obteſtatione & conſecratione legis, aut poenae, cum caput eius, qui contra facit, conſecratur. quid habes igitur dicere de Gaditano foedere eiuſmodi? vtrum, capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? nihil omnino umquam de iſto foedere ad populum, nihil ad plebẽ, neque legem, neque poenam, latum eſſe dico. de quibus etiam ſi latum eſſet, ne quem ciuem reciperemus, tamen id eſſet, quod populus poſtea iuſſiſſet, ratum: neque quidquam illis verbis, ſi. quid. ſacroſanctum eſt. eſſe exceptum videretur. de his cum populus R. nihil umquam tulerit, quid quam audes dicere ſacroſanctum fuiſſe?*

EXPLANATIO

NE, QVIS *noſtrum plus, quam unius ciuitatis eſſe poſſit*.] rectius videtur, Vnius ciuitatis ciuis eſſe. VARIETATEM *iuris*] neminem autem decet vario iure viuere. MVTARETVR;] Mutetur, malim: vt cōgruat cum, Poſſit, Maneat. NE *quis inuitus ciuitate mutetur*;] ne populi quidem iuſſu. quo pertinent illa pro Domo: Ius a maioribus noſtris ita comparatum eſt, vt ciuis Romanus libertatem nemo poſſet inuitus amittere: ciuitatem vero nemo vnquam vllo populi iuſſu amittet inuitus. Populus Romanus, L. Sulla dictatore ferente comitijs centuriatis, municipijs ciuitatem ademit, ademit iiſdem agros: de agris ratum eſt: fuit enim populi poteſtas: de ciuitate ne tam diu quidem valuit, quamdiu illa Sullani temporis arma valuerunt. VIOLATVM *foedus eorum uideretur*.] vt violatum in Balbo foedus Gaditanum accuſator dicit. EXCEPTVM *eſt, inquit*.] in foedere Gaditano: ſi quidem ſacro ſancta ſunt foedere. Argumentum accuſatoris. Quod ſacro ſanctum eſt, violari non licet. foedera ſacroſancta ſunt: ergo nullam foederati populi partem, niſi populus ipſe conſentiat, licet attingere. Non conſenſit populus Gaditanus in Balbo: ciuitatem igitur Balbus mutare non potuit. quamquam in ipſo foedere diſertis verbis non ſit exceptum, ne quem populus Romanus Gaditanum recipiat ciuitate. Argumentum Cicero refellit earum rerum definitione, quae ſacroſanctae ſunt. POENORVM *iura*] Gaditanorum nam & Gaditanum accuſatorem fuiſſe, ſupra dictum eſt: & Gades Poenorum colonia fuit. RELIQVERAS] aliquo crimine. nam in verbo, Reliqueras. hoc tacite ſignificatur. IVDICIO *publico*] quo damnatus es. REPVLERVNT.] damnatio legum cognitione priuat: quia damnati, praeſertim iudicio publico, non praeficiuntur publicis muneribus, ita leges inſpicere, & cognoſcere nō poſſunt. IN *qua aliquid ſacro ſanctum uideretur*?] lego cum duobus antiquis libris, vno Fuluij Vrſini, altero Mafaeiano: In qua aliquid ſacroſanctum exceptum videretur? hoc ſenſu. ſcriptum eſt in Gellia & Cornelia lege, vt excipiatur, ſi quid ſacroſanctum eſt: (hoc enim infra patet) ipſa tamē lex proprie nihil nominat, quod vt ſacroſanctum excipiat. At excipit, ſi quid ſacroſanctum eſt. Quid tum? non ideo excipit foedus Gaditanum: quod ſacroſanctum non eſt; cum de eo populus nihil iuſſerit. SANCTIONES] ea, quae populus, plebsue ſancit. SACRANDAE *ſunt*] rectius, opinor, Sacroſanctae ſunt. GENERE *ipſo*.] verbis ipſis, quibus obteſtatur lex, ne quis contra faciat. AVT *obteſtatione & conſecratione legis*;] perſpicue mendoſus locus: quem ex iis, quae ſequuntur, ita reſtituo: Vt obteſtatione legis. haec enim interpretatio eſt ad illud, Genere ipſo. quod vero delemus, Et conſecratione; id ea ratione facimus, quia de conſecratione; ſubiungitur, Aut poena, cum caput eius, qui contra facit, conſecratur: vt idem bis dici non oporteat. duobus enim modis ſanctiones ſacroſanctae ſunt; aut obteſtatione legis, aut poena. atque haec diſtinctio perſpicue cognoſcitur infra, cum ait: Vtrum a capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? Totum igitur locum, ſublatis mendis ſententiam obſcurantibus, ita legendum exiſtimo. Sanctiones ſacroſanctae ſunt aut genere ipſo, vt obteſtatione legis, aut poena, cum caput eius qui contra facit, conſecratur. NIHIL *omnino umquam de iſto foedere ad populum, nihil ad plebem*.] tertia ratio cur ſacroſanctum non poſſit eſſe foedus Gaditanum, dixerat enim iam: Sacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus, plebsue ſanxiſſet. NEQVE *legem neque poenam*,]. gloſſema hoc puto. nam, vt oſtendatur, ſacroſanctum foedus eſſe non poſſe. ſatis eſt dicere, nihil de eo neque ad populum, neque ad plebem latum eſſe: quod refertur ad illud ſupra dictum: Sacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus, plebsue ſanxiſſet. nam ſi populus, plebsue non ſancit: lex non fertur. & cum lex non feratur, quid ſacroſanctum eſſe poteſt? abſunt enim & conſecratio capitis, & obteſtatio legis. DE *quibus*] de Gaditanis. ETIAM *ſi latum eſſet*]. in foedere, de quo populus, plebsue ſanxiſſet. QVOD *populus poſtea iuſſiſſet*.] iuſſit autem poſtea populus, legem ferentibus Gellio & Lentulo coſ. vti ciues Romani eſſent ii, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donaſſet. ILLIS *uerbis*,] quae ſunt in lege Gellia, & Cornelia: quae non impediunt, quo minus id, quod populus poſtea iuſſit, ratum ſit.

ORATIO

NEc uero haec oratio mea ad infirmandum foedus Gaditanorum, iudices, pertinet. neque enim eſt meum, contra ius optime meritae ciuitatis, contra opinionem uetuſtatis, contra auctoritatem ſenatus dicere. duris enim quondam temporibus reip. noſtrae, cum praepotens terra mariq. Carthago, nixa duabus Hiſpaniis, huic imperio immineret; & cum duo fulmina noſtri imperii ſubito in Hiſpania Cn. & P. Scipiones extincti occidiſſent: L. Marcius primipili centurio cum Gaditanis foedus iciſſe dicitur. quod cum magis fide illius populi, iuſtitia noſtra, uetuſtate denique ipſa, quam aliquo publico uinculo religionis, teneretur, ſapientes homines, & publici iuris periti, Gaditani, M. Lepido, Q. Catulo coſ. a ſenatu de foedere poſtulauerunt. tum eſt cum Gaditanis foedus uel renouatum, uel ictum. de quo foedere populus R. ſententiam non tulit, qui iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficiis ſuis erga remp. noſtram conſequi potuit, quod imperatorum teſtimoniis, quod uetuſtate, quod Q. Catuli, ſummi uiri, auctoritate, quod iudicio ſenatus, quod foedere cōſecuta eſt: quod publica religione ſanciri potuit, id abeſt: populus enim ſe nuſquam obligauit. neque ideo eſt Gaditanorum cauſſa deterior: grauiſſimis enim & plurimis rebus eſt fulta. ſed iſti diſputationi

certe

certe nihil eſt loci: ſacroſanctum enim nihil poteſt eſſe, niſi quod per populum, plebemve ſancitum eſt. quod ſi hoc foedus, quod populus R. auctore ſenatu, commendatione, & iudicio vetuſtatis, voluntate, & ſententijs ſuis comprobat, idem ſuffragiis comprobaſſet: quid erat, cur ex ipſo foedere Gaditanum in ciuitatem noſtram recipi nō liceret? nihil eſt enim aliud in foedere, niſi vt pia, & aeterna pax ſit, quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam eſt, quod non eſt in omnibus foederibus; Maieſtatem populi R. comiter conſeruent. *id habet hanc vim, vt ſit ille in foedere inferior. primum, verbi genus hoc Conſeruandi, quo magis in legibus, quam in foederibus, vti ſolemus, imperantis eſt, non precantis: deinde, cum alterius populi maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur; certe ille populus in ſuperiore conditione, cauſſaque ponitur, cuius maieſtas foederis ſanctione defenditur. in quo erat accuſatoris interpretatio indigna reſponſione; qui ita dicebat, Comiter eſſe communiter quaſi vero priſcum aliquod, aut inſolitum verbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicuntur. qui erranti comiter monſtrant viam, benigne, non grauate; communiter quidem certe non conuenit. & ſimul abſurda res eſt, caueri foedere, vt maieſtatem populi R. communiter conſeruent; ideſt, vt populus R. ſuam maieſtatem eſſe ſaluam velit. quod ſi iam ita eſſet, vt eſſe non poteſt: tamen de noſtra maieſtate, nihil de illorum, caueretur. poteſt ne igitur noſtra maieſtas a Gaditanis benigne conſeruari, ſi ad eam retinendam Gaditanos praemiis elicere non poſſumus? poteſt eſſe vlla denique maieſtas ſi impedimur, quo minus per populum R. beneficiorum virtutis cauſſa tribuēdorum poteſtatem imperatoribus noſtris deferamus?*

E X P L A N A T I O

CN. ET *P. Scipiones*] Cnaeus pater eius qui vir optimus a populo Romano iudicatus, Idaeā matrem aduectam e Phrygia, ſui manibus accepit. Publius Africani maioris. OCCIDISSENT:] oppreſſi ab Aſdrubale, Hannibalis fratre. L. MARCIVS,] eques Romanus. vide hiſtoriā apud Liuium lib. xxv. PRIMI *pili centurio.*] ſummus ordo inter pedites legionarios. nam in legione tria peditum genera erāt, haſtati, principes, triarij, & in ſingulis deni cēturiones, his nominibus, primus haſtatus, ſecundus haſtatus, tertius, vſque ad decimū. primus princeps, ſecundus, & ſimiliter. in triarijs, omniū fortiſſimis, alia ratio. non enim dicebāt, primus triarius, ſed, primipilus, aut primipili cēturio. priſcis aūt temporibus primus cēturio, auctore Liuio qui lib. vii. ita ſcripſit: Alternis prope annis & tribunus mil. & primus cēturio erat, quē nunc primipilum appellāt Cic. ad Att. lib. vi. Cohortē primā totā perdidit, centurionemq. primipili Aſiniū Dentonē. Caeſar lib 2. bel Gal. Primipilo P. Sextio Baculo. Liuius lib. xliv. Placere, tribunum mil. primipilo legionis ſecretum edere imperium. Idē Caeſar lib. v. & Liuius lib, vii. primipilum ducere. Plinius aūt lib. xxii. cap 6 primumpilum capeſſere, pro adminiſtrare, dixit. Hic igitur inter centuriones triariorum honore primus erat, ideſt primus in ſua legione, poſt tribunū mil, qui parebat legato, ſicuti legatus conſuli. Aquilae, ſigno legionis, praeerat & cum non poſſet nobiliorē inter cēturiones locum obtinere, a primo pilo ad tribunatum mil. aſcēdebat: interdūq. rurſus primūpilū capeſſere nō recuſabat. proptere a dixit Liuius; Alternis prope annis & tribunus mil. & primus cēturio erat, quē nunc primipilum appellāt. Hic venit in mentē quaeri poſſe, quo nomine primipilus a reliquis triariorum centurionibus diſtingueretur. Opinor vt ſecundus haſtatus, tertius haſtatus, ſecundus princeps, tertius princeps, & deinceps, itidē, ſecūdus triarius, tertius, quartus vſque ad decimum, dictum eſſe. diſtinctio enim neceſſaria eſt. quae aūt veriſimilior, quā quae ſequitur exemplum? ALIQVO *publico vinculo religionis*,] aliquo populi Romani iuſſu, quo populus vterque religione obligaretur; vt deinde ſacroſanctū foedus illud eſſet. propterea dicit infra Veterē illā ſpeciē foederis Marciani: pro, imaginē quādā foederis, non vere foedus, de quo populus nihil ſanxiſſet. Atque haec verba tantum ad populū ſpectant. nā de ſenatu nō dicitur, publ. religio, ſed de populo, de quo paulo poſt; Quod publica religione ſanciri potuit, id abeſt. PVBLICI *iuris periti*,] veriti, ne foedus illud Marcianum, quod neque ſenatus, neque populus comprobaſſet, ratum non eſſet. A SENATV *de foedere poſtulauerunt.*] Senatus decreuit, populus ſentētiam non tulit ideo foedus quidem eſt, non tamen ſacroſanctum. FOEDERE,] Catuli. NIHIL *eſt enim aliud in foedere.*] vnde igitur ſumebat accuſator illa verba, fundum populum fieri oportere? ex alijs fortaſſe foederibus. QVI *erranti comiter monſtrant viam.*] trāſtulit huc Ennij verſum: Vt homo, qui erranti comiter monſtrat viam: ex off. lib. I.

O R A T I O

SED, quid ego diſputo, quae mihi tum, ſi Gaditani contra me dicerent, vere poſſe dici viderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, reſponderem, legem populum R. iuſſiſſe de ciuitate tribuenda, hoc genere legum fundos populos fieri non ſolere, Cn. Pompeium de conſilij ſententia ciuitatem huic dediſſe, nullam populi noſtri iuſſum Gaditanos habere; itaque nihil eſſe ſacroſanctum, quod lege exceptum videretur; ſi eſſet, tamen in foedere nihil eſſe cautum. praeter pacem: additum etiam eſſe aliud, vt maieſtatem illi noſtram conſeruare deberent: quae certe minueretur, ſi aut adiutoribus illorum ciuibus vti in bellis nobis non liceret, aut praemii tribuendi poteſtatem nullam haberemus. nunc vero quid ego contra Gaditanos loquar, cum id, quod defendo, voluntate eorum, auctoritate, legatione ipſa comprobetur? qui a principio ſui generis, ac reip. ab omni ſtudio, ſenſuq. Poe-

norum mentes ſuas ad noſtrum imperium, nomenq. flexerunt: quos, cum maxima bella nobis inferrentur, moenibus excluſerunt claſſibus inſecuti ſunt, corporibus, copiis, opibus depulerunt: qui & veterem illam ſpeciem foederis Martiani ſemper omni ſanctiorẽ Marte duxerunt; & hoc foedere Catuli, ſenatusq. auctoritate ſe nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt: quorum moenia, delubra, agros, ut ipſe Hercules itinerum, ac laborum ſuorum, ſic maiores noſtri imperii, ac nominis populi R. terminos eſſe voluerunt. teſtantur & mortuos noſtros imperatores, quorum viuit immortalis memoria, & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Craßos, Metellos; & hunc praeſentem Cn. Pompeium, quem procul ab eorum moenibus acre & magnum bellum gerentem, commeatu. pecuniaq. iuuerunt; & hoc tempore ipſo populum R. quem in caritate annonae, vt ſaepe ante fecerant, frumento ſuppeditato leuauerunt; ſe hoc ius eſſe velle, vt ſibi, & liberis, ſi qui eximia virtute fuerint, ſit in noſtris caſtris, ſit in imperatorum praetoriis, ſit denique inter ſigna atque in acie locus, ſit his gradibus adſcenſus etiam ad ciuitatem. quod ſi Afris, ſi Sardis, ſi Hiſpanis, agris ſtipendioq. mulctatis virtute adipiſci licet ciuitatem; Gaditanis autem, officiis, vetuſtate, fide, periculis, foedere coniunctis, hoc idem non licebit: non foedus ſibi nobiſcum, ſed iniquiſſimas leges impoſitas a nobis eſſe arbitrabuntur.

E X P L A N A T I O

LEGEM *populum Romanũ iuſſiße de ciuitate tribuenda,*] latam a Gellio, & Lentulo: vt Pompeius, cui vellet, ciuitatem dare poſſet. Hoc *genere legum fundos populos fieri non ſolere:*] non enim huiuſmodi leges a populis accipiuntur, ſed eae, quibus in publicarum rerũ adminiſtratione, aut in iure ciuili vtantur. Fũdos populos, hic accipiendũ e ſententia Ciceronis, in quibus leges a populo Romano latae tamquã in fundo reſiderent. quod Cicero temporis cauſſa ſenſit, accuſatore aliter, & vt arbitror, recte interpretante. De *conſilii ſententia*] non temere, vel gratiae cauſſa, ſed de conſilij ſentẽtia, approbãtibus ijs, quos in caſtris magnarũ rerũ conſiliarios habebat. ſupra: Nos Cn. Pompeij decretũ, iudicium de conſilij ſententia prouinciatũ recognoſcemus? Nullum *populi noſtri iuſſum Gaditanos habere;*] quod aũt populus non iuſſit id ſacroſanctum eſſe non poſſe. foedus igitur eorũ ſacroſanctum non eſt. nõ enim de eo populus ſententiam tulit. Nihil *ſit ſacroſanctum, quod legere exceptum videretur;*] nihil ſacroſanctum lex excipit, potius, ſacroſanctum ſi quid eſſet. id ſuſtulit, cũ definite Põpeio donandae ciuitatis poteſtatẽ dedit ſed concedatur, lege exceptum eſſe, ſi quid eſſet ſacroſanctum. Quid obeſt hoc Balbo? in foedere Gaditano ciuitatis nulla mentio. de pace tantũ cautũ eſt. Legatione *ipſa*] legatos populus Gaditanus Romã miſerat, teſtẽ ſuae voluntatis erga Balbũ. Speciem] nõ proprie foedus, ſed ſpeciẽ fœderis: quia nullo publico religionis vinculo teneretur: ideoq. Gaditani poſt multos annos renouandũ curarunt, Lepido & Catulo cos. vt paullo ante dictũ eſt. Marciani] icti a L. Marcio. Marte] iocatur in ſimilitudine nominũ, Marciani, Marte: tametſi diuerſe ſcribantur: ſed diuerſitatẽ pronunciatio non ſentit. Hoc *foedere Catuli:* Catulus conſul, Lepido collega, ſtudente nouis rebus, a rep. remoto, cum Gaditanis foedus renouauit. Noſtros *imperatores,*] qui vel in Hiſpania, vel in Africa contra Carthaginienſes bellum geſſerunt. Scipiones,] P. & Cn. fratres, qui in Hiſpania ſunt interfecti. Brutos,] D. Iunium Brutum, qui de Gallaecis triumphauit. Horatios,] deprauatum nomen, aut ſuperuacaneum. nam Horatium, qui bellum geſſerit vel in Hiſpania, vel in Africa nullum inuenio. Craſſos,] P. Craſſum, qui conſul cũ Cn. Lentulo fuit, & de Luſitanis triumphauit; pater M. Craſſi aequalis Cn. Pompeii. Metellos,] Q. Metellum Pium, qui contra Sertorium cum Pompeio pugnauit.

O R A T I O

ATQVE *hanc, iudices, non a me fingi orationem, ſed me dicere, quae Gaditani iudicarint, res ipſa declarat. Hoſpitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos feciſſe publice, dico. proferam teſtes: proferam legatos: excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium, ſummos homines, ac nobiliſſimos, deprecatores huius periculi miſſos videtis. re denique multo ante Gadibus iã audita, fore huic vt ab iſto periculum crearetur, grauiſſima tum in iſtum ciuem ſuum Gaditani S.C. fecerunt. potuit magis fundus populus Gaditanus fieri, (quoniam hoc magnopere delectare verbo) ſi tum fit fundus, cum ſcita, ac iuſſa noſtra ſua ſententia comprobat, quamtum hoſpitium fecit, vt & ciuitate illum mutatum eſſe fateretur, & ius ciuitatis honorem digniſſimum iudicaret? potuit certius interponere iudicium voluntatis ſuae, quam cum etiam accuſatorem huius multa & poena multauit? potuit magis de re iudicare, quam tum ad veſtrũ iudicium ciues ampliſſimos legauit, teſtes huius iuris vitae laudatores, periculi deprecatores? etenim quis eſt tam demens, quin ſentiat ius hoc Gaditanis eſſe retinendum, ne interſaeptum ſit iis iter perpetuo ad hoc ampliſſimum praemium ciuitatis; & magnopere iis eſſe laetandum, huius L. Cornelii beneuolentiam erga ſuos remanere Gadibus, gratiam, & facultatem commendandi in hac ciuitate verſari? quis enim noſtrum eſt, cui non illa ciuitas ſit huius ſtudio, cura, diligentia commendatior? omitto, quantis ornamentis populum iſtum C. Caeſar, cũ eſſet in Hiſpania praetor, affecerit, cõtrouerſias ſedarit, iura ipſorum permiſſu ſtatuerit, inueteratam quandam barbariam ex Gaditanorum moribus, diſciplinaq. delerit, ſumma in eam ciuitatem huius rogatu ſtudia, beneficia contulerit. multa praetereo, quae quotidie labore huius, & ſtudio aut omnino, aut certe facilius conſequantur. itaque & ad ſunt principes ciuitatis, & defen-*

& defendunt, autore, vt ſuum ciuem, teſtimonio, vt noſtrum, officio, vt nobiliſſimum & ſanctiſſimum hoſpitiũ ſtudio, vt diligentiſſimum deſenſorem commodorum ſuorum. Ac, ne ipſi Gaditani arbitrentur, quamquam nullo incommodo afficiantur, ſi liceat eorum ciues virtutis cauſſa in noſtram ciuitatem venire, tamen hoc ipſo inferius eſſe ſuum foedus, quam ceterorum: conſolabor & hos praeſentes, viros optimos, & illam fideliſſimam, atque amiciſſimam nobis ciuitatem: ſimul & vos non ignorantes, iudices, admonebo, quo de iure hoc iudicium conſtitutum ſit, de eo numquam omnino eſſe dubitatum. Quos igitur prudentiſſimos interpretes foederum, quos peritiſsimos bellici iuris, quos diligentiſſimos in exquirendis condicionibus ciuitatum, atque cauſsis eſſe arbitramur? eos profecto, qui iam imperia, ac bella geſſerunt. etenim, ſi Q. Scaeuola, ille augur, cum de iure praediatorio conſuleretur, homo iuris peritiſſimus; conſultores ſuos nonnumquam ad Furium, & Caſcelium praediatores reiiciebat; ſi nos de aqua noſtra Tuſculana M. Tugionem potius, quam C. Aquillium, conſulebamus; quod aſſiduus vſus vni rei deditus & ingenium, & artem ſaepe vincit: quis dubitet de foederibus, & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritiſsimis imperatores noſtros anteferre? poſſumus ne igitur tibi probare auctorem exempli, atque facti illius, quod a te reprehenditur, C. Marium? quaeris aliquem grauiorem? conſtantiorem? praeſtantiorem virtute, prudentia, religione, aequitate? is igitur M. Annium Appium, fortiſsimum virum, virtute praeditum, ciuitate donauit, cum Camertinum foedus ſanctiſsimum, atque aequiſsimum ſciret eſſe. poteſt igitur, iudices, L. Cornelius condemnari, vt non C. Marii factum condemnetur?

E X P L A N A T I O

ILLE *augur,*] ſuit enim eodem tempore alter Q. Scaeuola, pont. max. DE *aqua noſtra Tuſculana*] de Crabra. in ep. ad Tironem lib XVI. in agraria 3. apud Frontinum de Aquaeduct. M. ANNIVM *Appium.*] Appium, praenomen eſſe, nemo ignorat: itaque vel, Apulum, vel Papum, legendum puto. quamquam, cum hunc Appium fuiſſe Camertem conſtet, rectius puto, Papum. aut aliquid ſimile. Auctor eſt Valerius Max. lib. V. cap 2. non hunc vnum, ſed duas Camertium cohortes a Mario ciuitate donatas. confirmat Plutarchus, qui mille Camertes nominat: quo ſimul intelligitur, quingentos in cohorte milites fuiſſe. CAMERTINVM *foedus*] Camertinum deducitur a Camers; Camers autem a Camerino, vrbe Vmbriae: Camerinus a Camerio, quod in Latio deletum a Romulo eſt: Camarinenſis a Camarina, Siciliae opido. Quorum deductionem nominum docte, ac diligenter obſeruauit familiaris meus Ioannes Maria Iouius, non vulgari vir ingenio atque doctrina: eoq. in libro adnotauit, in quo Camertium antiquitates proſequitur.

O R A T I O

EXſiſtat ergo ille vir parumper cogitatione veſtra, quoniam re non poteſt, vt conſpiciatis eum mentibus, quem oculis non poteſtis: dicat ſe non imperitum foederis, non rudem exemplorum, non ignarum belli fuiſſe, ſe P. Africani diſcipulum, ac militem, ſe ſtipendiis, ſe legationibus bellicis eruditũ, ſe, ſi tanta bella legiſſet, quanta geſſit, & confecit, ſi tot conſulibus meruiſſet, quoties ipſe conſul fuiſſet, omnia iura belli perdiſcere ac noſſe potuiſſe: ſibi non fuiſſe dubium, quin nullo foedere a rep. bene gerenda impediretur: a ſe ex cõiunctiſsima, atque amiciſsima ciuitate fortiſsimũ quemque eſſe delectum: neque Fulginatium, neque Camertiũ foedere eſſe exceptum, quo minus eorum ciuibus a populo R. praemia virtutis tribuerentur. itaque, cum paucis annis poſt hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quaeſtio Licinia & Mucia lege veniſſet: num quis eorum, qui de foederatis ciuitatibus eſſet ciuitate donatus, in iudicium eſt vocatus? nam Spoletinus T. Matrinius, tum ex iis, quos C. Marius ciuitate donaſſet, dixit cauſſam ex colonia Latina in primis firma, & illuſtri: quem cum diſertus homo, L. Antiſtius accuſaret, Spoletinus dixit, fundum populum Spoletinum non eſſe factum; videbat enim populos de ſuo iure, non de noſtro, fundos fieri ſolere: ſed cum lege Appuleia coloniae non eſſent deductae, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, vt in ſingulas colonias ternos ciues R. facere poſſet, negabat hoc beneficium, re ipſa ſublata, valere debere. Nihil habet ſimilitudinis iſta accuſatio: ſed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, vt non per L. Craſſum, affinem ſuum, hominẽ incredibili eloquentia, ſed paucis ipſe verbis cauſſam illam grauitate ſua defenderit & probarit. quis enim eſſet, iudices, qui imperatoribus noſtris in bello, in acie, in exercitu delectũ virtutis, qui ſociis, qui foederatis in defendenda rep. noſtra ſpem praemiorum eripi vellet? quod ſi vultus C. Marii, ſi vox, ſi ille imperatorius ardor oculorũ, ſi recentes triũphi, ſi praeſens valuiſſet adſpectus: valeat auctoritas, valeant res geſtae, valeat memoria, valeat fortiſsimi & clariſsimi viri nomen aeternum: ſit hoc diſcrimen inter gratioſos ciues, atque fortes, ut illi viui fruantur opibus ſuis, horum etiam mortuorum (ſi quiſquam huius imperii defenſor mori poteſt) viuat auctoritas immortalis.

EXPLANATIO

DISCIPVLVM] ad Numantiam. Velleius, Plutarchus. LICINIA, *& Mucia lege*] quam cõſules L. Licinus Craſſus orator, Q. Mucius Scaeuola pont. max. tulerunt, vt ſocij vrbe egreſſi in ſuas ciuitates redirent. vnde bellum ſociale natum uidetur, pro Sextio, lib. 2. de orat. Haec autem lex poſt bellum Cimbricum lata quo bello duas Camertes chortes, vt proxime docui, C. Marius ciuitate donauerat. rurſus poſt eã legem, Cn. Pompeius, Magni pater, ſociali bello duabus item ex eodem populo cohortibus ciuitatem dedit: vt infra. ſunt enim diſtinguenda tempora: ne quis erret in duabus Camertium cohortibus. Ex *Colonia Latina*] nam ſi fuiſſet ex Romana, ciuis Romanus fuiſſet. aliud enim eſt, habere ius Latij: aliud, Romanae ciuitatis. L. ANTISTIVS] Antiſtius vnus in ea pro Sex. Roſcio, vt orator, nominatur, alter in Bruto, ſed Publij prænomine. SPOLETINVS *dixit.*] examinata ſententia mendum oſtendit. nam pro, Spoletinus, omnino, quae neget, vox aliqua requiritur. Non, inquit, hoc dixit, Antiſtius contra Matrinium, quod tu dicis in cauſſa Balbi, fundum populum Spoletinum non eſſe factum. LEGE *Appuleia*] L. Appuleij Saturnini tribuni pl. RE *ipſa ſublata,*] colonijs non deductis. ARDOR *oculorum*] quo Gallum deterruit, qui Minturnis ad eum in carcere occidendum miſſus erat. Velleius, Plutarchus.

ORATIO

QVid? Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximis geſtis, P. Caeſium, equitem R. uirum bonum, qui uiuit Rauennae, foederato ex populo nonne ciuitate donauit? quid cohortes duas uniuerſas Camertium? quid? Heracleenſium legionem P. Craſſus, uir ampliſſimus, ex ea ciuitate, qua cum prope ſingulare foedus Pyrrhi temporibus C. Fabricio conſule ictum putatur? quid? Maſſilienſem Ariſtonem Sulla? quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros I X Gaditanos? quid? uir ſanctiſſimus, & ſumma religione, ac modeſtia Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinum? quid? hic, qui adeſt, a quo haec, quae ego nunc percurro, ſubtiliſſime ſunt omnia perpolita, M. Craſſus, non Aletrinenſem foederatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia praeſtans, tum uel nimium parcus in largienda ciuitate?

EXPLANATIO

QVID? *cohortes duas uniuerſas Camertium?*] dixi iam. hoc ad Cn. Pompeium pertinere. alij referunt ad P. Craſſum, ſed diuerſa res. Craſſus enim Heraclienſium legionem, non cohortes Camertium, ciuitate donauit. itaque factum eius in donanda ciuitate diſtinguitur ab alijs, vt praecipue animaduertendum, in iis verbis, Ex ea ciuitate, qua cum prope ſingulare foedus Pyrrhi temporibus C. Fabricio conſule ictum putatur. P. CRASSVS,] idem, vt arbitror, quem ſupra nominauimus. pater M. Craſſi. qui ſe Marianis bellis, ne in manus inimicorum incideret, interemit. Aſconius. QVONIAM *de Gaditanis agimus,*] de Balbo Gadibus nato.

ORATIO

HIc tu Cn. Pompeii beneficium, uel potius iudicium, & factum infirmare conaris? qui fecit, quod C. Marium feciſſe audierat; fecit, quod P. Craſſum, quod L. Sullam, quod Q. Metellum, quod denique, domeſticum auctorem, patrem ſuum facere uiderat; neque uero in uno Cornelio id fecit: nam & Gaditanum Haſdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quoſdam Vticenſes, & Saguntinos fabros ciuitate donauit. etenim, cum ceteris praemiis digni ſunt, qui ſuo labore, & periculo noſtram remp. defendunt: tum certe digniſſimi ſunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula, ac tela ſubierunt. atque utinam, qui ubique ſunt propugnatores huius imperii, poſſent in hanc ciuitatem uenire; & contra, oppugnatores reip. de ciuitate exterminari. neque enim ille ſummus poeta noſter Hannibalis illam magis cohortationem, quam communem imperatorum uoluit eſſe,

,, *Hoſtem qui feriet, mihi erit Carthagenienſis.*

,, *Quiſquis erit, ciuitatis fiet. id habent omnes leue, & ſemper habuerunt. itaque & ciues fortiſſimos, undique fortes uiros adſciuerunt, & hominum ignobilium uirtutem perſaepe nobilitatis inertiae praetulerunt.*

EXPLANATIO

BELLO *illo Africano,*] quod cum Cn. Domitio & Hiarba geſſit: Balbum autem ex bello Sertoriano. OBVIOS,] quid hoc ſit, non ſatis aſſequor. hoc tamen exiſtimo, proficiſcenti ad Africanum bellum Pompeio obuiã iuiſſe Mamertinos, operamq. ſuam detuliſſe. quod officiũ tanti eũ feciſſe,

ciſſe,vt praemii loco ciuitatem donauerit. QVOSDAM *Vticenſes,*]municipes poſtea fuere Vticenſes, deinde imperatorum aetate,in colonias mutari voluerunt.Gellius lib.XVI.cap.13.SVMMVS *poeta noſter*] Q Ennius,qui Latinis verſibus annales compoſuit de bello Punico ſecundo. HOSTEM *qui feriet,*] ad hunc verſum reſpexit lib.v.in Verrem.Iſte,inquit,Hannibal,qui in ſuis caſtris virtute putaret oportere,non genere certari. CVIATIS] pro,cuias,vt primatis,optimatis,Arpinatis.Priſcianus lib.IV. SIET,] Siet,plenum eſſet; ſit, imminutum; dixit in Oratore.

ORATIO

HAbetis imperatorum ſummorum, & ſapientiſſimorum hominum, clariſſimorum virorum, interpretationem iuris, ac foederum. dabo etiam iudicum,qui huic quaeſtioni praefuerunt; dabo vniuerſi populi R.dabo ſanctiſſimum etiam iudicium ſenatus. Iudices cum praeſeferrent, palamq. loquerentur, quid eſſent lege Papia de M.Craſſo,mamertinis repetentibus,iudicaturi; Mamertini publice ſuſcepta cauſſa deſtiterunt. multi in ciuitatem recepti ex liberis, foederatiſq. populis;nemo vmquam eſt de ciuitate accuſatus, quod aut populus fundus factus non eſſet, aut quod foedere ciuitatis mutandae ius impediretur. audebo etiam hoc contendere, numquam eſſe condemnatum, quem conſtaret ab imperatore noſtro ciuitate donatum.

EXPLANATIO

LEGE *Papia*] duae leges Papiae diuerſis temporibus de ciuitate latae ſunt: de quibus diximus in oratione pro Archia. hic vtraque ſignificari poteſt. nam vtraque peregrinos iure priuabat Romanae ciuitatis poſterior autem Italos excipiebat.cum igitur Mamertini,Siciliae populi,ciuem ſuum M.Craſſum lege Papia,peregrinos Romana ciuitate excludente, repeterent;iudicum tamen cognita voluntate,diffidentes legi,publice ſuſcepta cauſſa deſtiterunt. M.CRASSO] qui cum Mamertinus fuiſſet,ciuis Romanus factus eſt,& Romana nomina de more ſumpſit. DESTITERVNT.] cum exitum iudicij viderent.

ORATIO

COgnoſcite nunc populi R.iudicium multis rebus interpoſitum, atque in maximis cauſſis re ipſa, atque vſu comprobatum. Cum Latinis omnibus foedus ictum Sp.Caſſio, Poſtumo Cominio cos. quis ignorat? quod quidem nuper in columna aenea meminimus poſt Roſtra inciſum, & perſcriptum fuiſſe. quo modo igitur L.Caſſinius Tiburs,pater huius equitis R. optimi atque ornatiſſimi viri, damnato Coelio; quo modo ex eadem ciuitate T.Coponius,ciuis item ſumma virtute,et dignitate, (nepotes T. Et C. Coponios noſtis) damnato C.Maſſone ciuis R.eſt factus? an lingua,& ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu, & virtute non potuit? an de nobis trahere ſpolia foederatis licebit, de hoſtibus non licebit? an, quod adipiſci poterunt dicendo id eis aſſequi pugnando non licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora praemia,quam bellatori,eſſe voluerũt? quod ſi acerbiſſima lege Seruilia principes viri, ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis, ideſt foederatis, viam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt; neque in his eſt hoc reprehenſũ Licinia & Mucia lege, cum praeſertim genus ipſum accuſationis,& nomen, & eiuſmodi praemiũ, quod nemo eſſe qui poſſit niſi ex ſenatoris calamitate,neque ſenatori, neque bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet: dubitandum fuit, quin quo in genere iudicum praemia rata eſſent, in eodẽ iudicia imperatorum valerent? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramus aut Seruilia lege, aut ceteris,quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re praemium ciuitatis?

EXPLANATIO

QVO.MODO]non vis Balbum eſſe ciuem Romanum. quia fundus populus Gaditanus factus nõ ſit:at L. Caſſinius Tiburs, & ex eadem ciuitate T. Coponius, ciuitatem Romanam adepti ſunt,licet populus Tiburtinus fundus factus non eſſet DAMNATO *Coelio;*] accuſauit Caſſinius Coeliũ ſenatorem,& damnauit.eius accuſationis ex lege Serullia praemiũ tulit ciuitatem Romanã Coelio libenter adderẽ praenomẽ, vt infra additur Maſſoni,ipſi quoque damnato: nec magna mutatio eſſet,C.Aelio,aut C.Coelio MASSONE]cognomen Papiriae gentis patriciae:vt in ep.ad Paetum lib. IX neque tamen aliarum quoque gentium cognomen eſſe poſſe negauerim:ſicuti pluribus cognominibus vnam quoque gentem vſam eſſe animaduertimus.LINGVA,*& ingenio*]lege Seruilia ſancitũ erat,vt ciuis Romanus eſſet,ſi quis ex populo foederato ſenatorẽ accuſaſſet,& damnaſſet DE *nobis trahere ſpolia*]nobis damnatis tamquam ſpolium habere ciuitatẽ.DE *hoſtibus*]an,ſi quis ex foederato populo ſenatorẽ accuſauerit,& damnauerit, ciuis Romanus erit:ſi quis pro rep cõtra hoſtes pugnauerit,non erit?ſpolium igitur habebit de nobis,de hoſtibus non habebit?PRINCIPES *viri*] ſenatores:

tores:

IN ORATIONEM CICERONIS PRO L. CORNELIO BALBO

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

L. Gellius, Cn. Cornelius conſules legem ex ſenatus ſententia tulerunt, vti ciues Romani eſſent ij, quos Cn. Pompeius imperator, magnis in Hiſpania rebus geſtis, de conſilij ſentẽtia ſigillatim ciuitate donaſſet. ex ea lege Pompeius L. Cornelium Balbum, cuius virtutem ac fidem in eo bello cognouerat, ciuitatis iure donauit. id accuſator irritum eſſe dicebat: quoniam ex foederato populo nemo poſſet, niſi is populus fundus factus eſſet, in ciuitatem Romanam venire: Gaditanum populum, cum Balbus ciuitate donaretur, fundum factum non eſſe: ergo donationem illam ratam eſſe non poſſe. Tota cauſſa pendet a foedere, ideſt ab interpretatione eorum verborum, vt populus fundus fieret. aliter enim accuſator, aliter ea Cicero interpretabatur: accuſator ſic, fundum fieri populum, cum auctor eſſet eius rei, quã alienaret: Cicero, cum acciperet vnam, pluresve leges Romae latas, vt ijs legib. in poſterum, aeque ac populus Romanus, vteretur, & in populo fœderato, tamquam in aliquo fundo, leges eae reſiderent. quam ſententiam Gellius lib. xvi. cap. 13. commotus, opinor, auctoritate Ciceronis comprobauit. quamquam idem lib. xix. cap. 8. a Cicerone & a ſeipſo diſſentiens, fundũ accipit pro eo, qui auctor eſt, & qui approbat. Haec ego, inquit, dixi, non vt huius ſententiae, legisq. fundus ſubſcriptorq. fierem; ſed vt ne Caſaris, viri docti, opinionem ἀπαραμύθητον deſtituerem. Mihi omnino Feſtus Pompeius, & Plautus veriorem eſſe accuſatòris interpretationem, Ciceronem autem, ſeruientem cauſſae, ſenſum peruertiſſe, facile perſuadent. quid

enim

enim apertius ijs uerbis Feſti? Fundus dicitur populus eſſe rei, quam alienat, hoc eſt auctor. Nec obſcurum illud Plauti in Trin. Nunc mihi is propere conuenendus eſt; ut, quae cum eius, Filio egi, ei re fundus pater ſit potior eo. Acta cauſſa eſt Marcellino & Philippo cos. ut ex ipſa colligitur oratione: quod ſuo loco oſtendam. L. Cornelius Balbus appellatur, quia, licet a Pompeio ſit ciuitate donatus, beneficium tamen illud L. Cornelij Lentuli gratia conſecutus eſt: a quo & praenomen, & nomen de more ſumpſit, atque is Lentulus uidetur eſſe, qui belli ciuilis anno primo conſul fuit: quod quidem ex epiſtola Balbi licet intelligere, quae inter eas ad Attic. lib. IX. legitur. Idem Balbus, cum adoptatus eſſet a Theophane Mytilenaeo, Pompeij liberto, Theophanis cognomen accepit. id apud Capitolinum in Balbino ſcriptum eſt his verbis: Familiae vetuſtiſsimae, vt ipſe dicebat, a Balbo Cornelio Theophane originem duces, qui per Cn. Pompeium ciuitatem meruerat, cum eſſet ſuae patriae nobiliſsimus, idemque hiſtoriae ſcriptor. Et in hac oratione: Adoptio Theophanis agitata eſt. Eſt autem hic Balbus maior, procurator Caeſaris, qui apud eum gratia plurimum valuit, & conſulatum Auguſto imperante geſsit. eius fratris filius, Balbus minor de Garamantibus triumphauit, auctore Plinio lib. V. cap. 5. lib. VII. cap. 37. Strabone lib. III. Solino cap. 42. cum quibus faſti Capitolini conſentiunt.

M. TVLLII CICERONIS
PRO. L. CORNELIO. BALBO
ORATIO. XXXV.

SI auctoritates patronorum in iudicijs valerent, ab amplissimis viris L. Cornelij cauſſa defenſa eſt; ſi vſus, a peritiſſimis; ſi ingenia, ab eloquentiſſimis; ſi ſtudia, ab amiciſſimis, & cum beneficijs tum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quae ſunt igitur meae partes? auctoritatis tantae, quantam vos in me eſſe voluiſtis; vſus mediocris; ingenij minime voluntati paris. nam ceteris, a quibus eſt defenſus, hunc debere plurimum video: ego, quantum ei debeam, alio loco oſtendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint ſaluti meae, & dignitati, ſi minus referenda gratia ſatisfacere potuerim, ut praedicanda, & habenda certe ſatis eſſe facturum.

EXPLANATIO

AB. AMPLISSIMIS *uiris*] Cn. Pompeio, M. Craſſo. QVI *amici fuerint ſaluti meae, & dignitati,*] in quibus potiſſimum Pompeius fuit.

ORATIO

QVae fuerit heſterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo, iudices, quae facultas, quae copia, non opinione tacita veſtrorum animorum, ſed perſpicua admiratione declarari videbatur. nihil enim vmquam audiui, quod mihi de iure ſubtilius dici videretur; nihil de memoria, de more, de exemplis acutius; nihil peritius de foederibus; nihil illuſtriore auctoritate de bellis; nihil de rep. grauius; nihil de ipſo modeſtius; nihil de cauſſa, & crimine ornatius: ut mihi iam verum videatur illud eſſe, quod nonnulli litterati, ac ſtudijs doctrinisq. dediti quaſi quiddã incredibile dicere putabantur; eum, qui omnes animo virtutes penitus comprehendiſſet, omnia, quae facere vellet, facillime tractare. Quae enim in L. Craſſo potuit, homine nato ad dicendi ſingularem quandã facultatem, ſi hanc cauſſam ageret, maior eſſe vbertas, varietas, copia, quam fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic ſtudio temporis, quantum ipſe a pueritia vſque ad hanc aetatem a continuis bellis & victorijs conquieuit? quo mihi difficilior eſt hic extremus perorandi locus. etenim ei ſuccedo orationi, quae non praeteruecta ſit aures veſtras, ſed in animis omniũ penitus inſederit: vt plus voluptatis ex recordatione illius orationis, quam nõ modo ex mea, ſed ex cuiuſquam oratione capere poſſitis. ſed mos eſt gerendus non modo Cornelio, cuius ego voluntati in eius periculis nullo modo deeſſe poſſum; ſed etiam Cn. Pompeio, qui ſui facti, ſui iudicij, ſui beneficij voluit me eſſe, vt apud eoſdẽ vos iudices nuper in alia cauſſa fuerim, & praedicatorem, & auctorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo videtur, hoc deberi huius excellentis viri praeſtantiſſimae gloriae, hoc proprium eſſe veſtri officii, hoc ſatis eſſe cauſſae, vt, quod feciſſe Cn. Pompeium conſtet, id omnes & licuiſſe concedant. nam verius nihil eſt, quam quod heſterno die dixit ipſe, ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, vt nullius in delicti crimen vocaretur. non enim furatus eſſe ciuitatem, non genus ſuum ementitus, non aliquo impudenti mendacio deliniſſe, non irrepſiſſe in cenſum dicitur. vnum obijcitur, natum eſſe Gadibus: quod negat nemo. ceterum accuſator fatetur, hunc in Hiſpania duriſſimo bello cum Q. Metello, cum M. Memmio & in claſſe, & in exercitu fuiſſe, &, vt Põpeius in Hiſpaniã venerit, Memmiumq. habere quaeſtorem coeperit, nũquam a Memmio diſceſſiſſe; Carthaginem eſſe profectum; acerrimis illis proeliis, & maximis, Sucronenſi, & Durienſi, interfuiſſe; cum Pompeio ad extremũ belli tẽpus fuiſſe. haec ſunt proelia Cornelii, talis in remp. noſtram labor, aſſiduitas, dimicatio, virtus digna ſummo imperatore, ſpes pro periculis praemiorum. praemia quidem ipſa non ſunt in eius facto, qui adeptus eſt, ſed in eius, qui dedit. donatus igitur eſt ob eas cauſſas a Cn. Pompeio ciuitate. id accuſator non negat, ſed reprehendit; vt in Cornelio cauſſa ipſius probetur, poena queratur; in Pompeio cauſſa laedatur, poena ſit nulla. ſic famam, ſic innocentiſſimi hominis fortunas, praeſtantiſſimi imperatoris factum condemnari volunt. ergo in iudicium caput Cornelii, factum Pompeii vocatur. hunc enim in ea ciuitate, in qua ſit natus, honeſtiſſimo loco natum eſſe concedis, & ab ineunte aetate, relictis reb. ſuis omnibus, in noſtris bellis, noſtris cum imperatoribus eſſe verſatum, nullius laboris, nullius obſeſſionis, nullius proelii expertem fuiſſe. haec ſunt omnia cum plena laudis, tum propria Cornelii: nec in his rebus crimen eſt vllum. ubi igitur eſt crimen? quod eum Pompeius ciuitate donauit. huiuſce ne crimen? minime: niſi honos ignominia putanda eſt. cuius igitur? re vera nullius, actione accuſatoris, eius vnius, qui donauit. qui ſi adductus gratia minus idoneum hominem praemio affeciſſet; qui etiam ſi virum bonum, ſed non ita meritum, ſi denique aliquid, quod non contra, ac liceret, factum diceretur, ſed contra, atque oporteret: tamen eſſet omnis eiuſmodi mali

mali reprehenſio a vobis iudices, repudianda. nunc vero quid dicitur? quod ait accuſator feciſſe Pompeium, quod ei facere non licuerit? quod grauius eſt, quam ſi id factum ab eo diceret, quod non oportuiſſet. eſt enim aliquid, quod non oporteat, etiam ſi licet: quidquid vero non licet, certe non oportet. hic ego nunc cum ſic agere, iudices, non eſſe fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium feciſſe cõſtet, id non ſolum decuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateatur? quid enim abeſt huic homini, quod ſi adeſſet, iure hoc tribui, & concedi putaremus? vſus ne rerum? qui pueritiae tempus extremum, principium habuit bellorum, atque imperiorum maximorum, cuius plerique aequales minus ſaepe caſtra viderunt, quam hic triumphauit? qui tot habet triumphos, quot orae ſunt, partesq. terrarum; tot victorias bellicas quot ſunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cum etiam ipſe caſus, euentusq. rerum non duces, ſed comites eius conſiliorũ fuerint: in quo vno ita ſumma fortuna contra ſumma virtute certauit, vt omnium iudicio plus, quam poſſit, minus quam decet, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia vnquam requiſita eſt? quem prouinciae noſtrae, quem liberi populi, quem reges, quem exterae gentes caſtiorem, moderatiorem, ſanctiorem, non modo viderunt, ſed aut ſperando vnquam, aut optando cogitauerunt? quid dicam de auctoritate? quae tanta eſt, quanta in his tantis virtutibus, ac laudibus eſſe debet. cui ſenatus populusq. R. ampliſſimae dignitatis praemia dedit non poſtulanti, imperia vero etiam recuſanti, huius de facto, iudices, ita quaeri, vt id agatur, licuerit ne ei facere quod fecit, an vero, non dicam, non licuerit, ſed nefas fuerit, (contra foedus enim, id eſt contra populi R. religionem, & fidem feciſſe dicitur) non turpe populo R. non ne vobis? audiui hoc de parente meo puer, cum Q. Metellus L. F. cauſſam de pecunijs repetundis diceret, ille, ille vir, cui patriae ſalus dulcior, quam conſpectus, fuit, qui de ciuitate decedere, quam de ſententia, maluit; hoc igitur cauſſam dicente, cum ipſius tabulae circumferrentur inſpiciendi nominis cauſſa, fuiſſe iudicem ex illis equitibus R. grauiſſimis viris, neminem, quin remoueret oculos, & ſe totum auerteret; ne forte, quod ille in tabulas publicas retuliſſet, dubitaſſe quiſquam, verum ne, an falſum eſſet, videretur. nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de conſilij ſententia pronunciatum, recognoſcemus? cum legibus conferemus? cum foederibus, quorum acerbiſſima diligentia eſt, pertendemus? Athenis aiunt, cum quidam apud eos, qui ſancte, grauiterq. vixiſſet, & teſtimonium publice dixiſſet, & vt mos Graecorum eſt, iurandi cauſſa ad aras accederet, vna voce omnes iudices, ne is iuraret, reclamaſſe. cum Graeci homines, ſpectati viri, noluerint religione videri potius, quam veritate, fidem eſſe conſtrictam: nos etiam in ipſa religione & legum & foederum conſeruanda qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? vtrum enim, inſcientem vultis contra foedera feciſſe, an ſcientem? ſi ſcientem; o nomen noſtri imperij, o populi R. excellens dignitas, o Cn. Pompeij ſic late longeq. diffuſa laus, vt eius gloriae domicilium communis imperij finibus terminetur; o nationes, vrbes, populi, reges, tetrarchae, tyranni, teſtes Cn. Pompeij non ſolum virtutis in bello, ſed etiam religionis in pace: vos denique mutae regiones imploro, & ſola terrarum vltimarum, vos maria, portus, inſulae, litoraque: quae eſt enim ora, quae ſedes, qui locus, in quo non extent huius cum fortitudinis, tum vero humanitatis, tum animi, tum conſilij impreſſa veſtigia? hunc quiſquam, incredibili quadam, atque inaudita grauitate, virtute, conſtantia praeditum, foedera ſcientem neglexiſſe, violaſſe, rupiſſe, dicere audebit? Gratificatur mihi geſtu accuſator: inſcientem Cn. Pompeium feciſſe ſignificat. Quaſi vero leuius ſit, cum in tanta rep. verſere, & maximis negotijs praeſis, facere aliquid, quod ſcias non licere, an omnino neſcire quid liceat. etenim, cum in Hiſpania bellum acerrimum, et maximum geſſerat, quo iure Gaditana ciuitas eſſet, neſciebat? an cuius linguam populi non noſſet, interpretationem foederis non tenebat? id igitur, quiſquam, Cn. Pompeium ignoraſſe, dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo vſu, nullo ſtudio militari praediti, quod librarioli denique ſcire profiteantur? equidem contra exiſtimo, iudices, cum in omni genere, ac varietate artium, etiam illarum, quae ſine ſummo otio non facile diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſingularem quandam laudem eius & praeſtabilem eſſe ſcientiam in foederibus, pactionibus, condicionibus populorum, regum, exterarũ nationum, in vniuerſo denique belli iure, ac pacis. niſi forte, quae nos libri docent in vmbra, & otio, ea Cn. Pompeium neque, cum requieſceret, litterae, neque, cum rem gereret, res ipſae docere potuerunt.

EXPLANATIO

HESTERNO *die*] ante Pompeium igitur dixerat Craſſus. DE IVRE] ciuitatis. SVBTILIVS] ſubtiliter, & acute, non idem ſunt: quod hic locus oſtendit. nam cum Pompeij diuerſae virtutes commemorentur ſeptem: de prima ſubtilius, de ſecunda dicitur acutius eſt autem ſubtilitas orationis, quae ſingula perſequitur, nihil vt res ea, quae agitur, deſiderare poſſit. quae maxime virtus in diſputãdo requiritur. lib. 2. off. Alia eſt illa, cũ veritas ipſa limatur in diſputatione, ſubtilitas. Acad. 1. Zeno, cũ Arceſilam anteiret, & per acute moueretur, corrigere conatus eſt diſciplinã. DE *memoria*,] hoc ſi refertur ad memoriam antiquitatis, ſuperuacaneum videtur, ob ea, quae ſequuntur & interdum abundare, De memoria, ſum arbitratus. ILLVSTRIORE *auctoritate*] propter maximas res ab ipſo geſtas. GRAVIVS] quod ipſa poſtulat reip. dignitas DE *cauſſa, & crimine*] criminis loco ponebat accuſator, quod Balbus *in* ciuitatem contra foedus veniſſet. in quo ſcriptum erat, ne quis ciuis Romanus fieri poſſet, niſi populus eius fundus factus eſſet. NON *nulli literati*] quinam praeter Stoicos? qui ſapientẽ tenere virtutes omnes affirmabant: vt facile, cum vellet, omnia tractare poſſet. OMNES *animo virtutes*] morales ſignificat, quae vel ſine litterarũ ſtudio comprehendi oẽs animo poſſunt quod ẽt litterati homines nonnulli, qui contra potius videntur ſentire debuiſſe, verũ tamen eſſe exiſtimarunt. OMNIA, *quae facere vellet, facillime tractare*.] ne videatur amicitiae cauſſa Pompeium laudaſſe

cui tribuit ea, quae litterarum ſcientiam requirerent, a qua ille longe aberat: qui totam aetatem in bellis conſumpſerat, excogitauit hanc ſententiam, vt eum ornaret omnibus virtutibus, quae nullo doctrinae ſtudio comprehendi animo poſſent: vt, hoc poſito, facilem eſſe Pompeio rerum omniũ tractationem oſtenderet. HIC *extremus perorandi locus.*] in quo plurimum pollet oratio. ideo Ciceroni tribuebatur. quod ipſe gloriatur in Bruto. SVI *facti.*] quod Balbũ ciuitate donauerit. APVD *eoſdem vos, iudices.*] ergo in alia cauſſa de iure ciuitatis. AVCTOREM] approbatorem. nã auctor eſt, & qui futurum aliquid, & qui praeteritum probat. Hoc *dignum reo videtur*] hoc Balbo, pro ſuis erga me meritis, proq. ſua innocentia, concedendum. FVRATVS *eſſe ciuitatem*] vt multi, tribus modis, vel quod genus ementirentur, ſeq. Romanae gentis eſſe dicerent, qui non eſſent: vel quod alio impudenti mẽdacio ſuam peregrinitatem obtegerent; vel quod, quamquam ciues Romani nõ eſſent, in cenſum tamen irrepſiſſent, vt in poſterum ex ipſo cenſu ciues haberentur. DVRISSIMO *bello*] quod cum Sertorio, varia fortuna geſtum eſt. Q. METELLO,] Pio, Numidici filio. VT *Pompeius in Hiſpaniam venerit,*] Sertorianum bellum gerebat Metellus: qui cum ſufficere non videretur, Pompeius a Sulla miſſus eſt. MEMMIVMQ. *habere quaeſtorem coeperit,*] qui Metelli quaeſtor fuerat ante aduẽtum Pompeij. QVAESTOREM] quamquam eques Romanus adhuc Pompeius eſſet. verum quia cum imperio proconſulis ad id bellum miſſus eſt, ideo quaeſtorem habere potuit. CARTHAGINEM] Nouam: ut caperetur. SVCRONENSI, *& Duriensi.*] apud duo flumina Sucronem & Duriam. Plutarchus in Pompeio, & Sertorio: qua de re haec apud Salluſtium in epiſtola Pompei ad ſenatum. Caſtra hoſtiũ apud Sucronem capta, & proelijs apud flumen Duriam & dux hoſtium C. Herenius cum vrbe Valentia, & exercitus deleti ſatis clara vobis ſunt. NON *ſunt in eius facto,*] non ſunt conſideranda tamquam factum Balbi, ſed tamquam Pompeij qui dedit. AD *extremum belli tempus.*] anno demum decimo, duorum ducum virtute, ſed praecipua Pompeij vigilantia, confectum illud bellum eſt. SVMMO *imperatore,*] Pompeio. SPES *praemiorum.*] ideo Romanae ciuitatis honorem conſecutus eſt. CAVSSA *ipſius*] meritum. POENA] vt ei ciuitas adimatur. CAVSSA *laeditur.*] improbetur cauſſa. quaſi enim facere non debuerit id quod fecit, ita factum illius damnatur; nõ vt in eum tamen poena recidat, ſed vt in Balbum. CAPVT, quia ciuitatis ademptio, capitis imminutio eſt. ACTIONE *accuſatoris,*] id enim agit, vt Pompeij factum reſcindatur: non quaſi Balbus peccauerit, cuius cauſſam probat, cum eum fatetur optime de rep. meritum; ſed quaſi Pompeij crimen ſit, cum eum ciuitate donauit. QVOT *orae ſunt, parteſq. terrarum:*] triumphauit ex Africa primũ, Hiarba Numidiae rege victo; deinde ex Hiſpania, caeſo Perperna, Sertoriani belli duce; poſtremo ex Aſia, Mithridate, & Tigrane deuictis. ITA *ſumma fortuna cum ſumma virtute certauit,*] ſimille illud de Prouincijs: ſic fortuna cum improbitate certauit, vt nemo poſſet, vtrum deterior, an infelicior eſſet iudicare. Et illud lib. IV. in Verr. Erat ea varietate operum vt ars certare videretur cũ copia. NON *poſtulanti: imperia vero etiam recuſanti,*] ego ſic, vel contra veteres omnes libros, ſententiam ſecutus emendaui antea vero, Non poſtulanti imperia, verum etiam recuſanti. de quo tamen liberum cuique iudicium relinquo. Q. METELLVS] Numidicus L. F. addidit, vt eum diſtingueret a Q. Metello Balearico Q. F. DE *pecuniis repetundis*] ex qua prouincia, mihi nondum cõſtat: niſi forte ex Numidia; quam ſortitus cum Iugurtha bellum geſſit: CVI *patriae ſalus dulcior, quam conſpectus, fuit.*] cum iurare nollet in legem Saturnini tribuni pl. quam iniquiſſimam iudicabat, in exſilium miſſus eſt. Val. Max. lib. III. cap. 8 Epitome lib. LXIX. Appianus EQVITIBVS *Romanis,*] qui ſoli tum iudicabant ex lege C. Gracchi QVIN *remoueret oculos,*] ſcribit ad Att. lib. I. tandem rem his verbis: Tabulas Metelli Numidici cum eae, vt mos eſt, circumferrentur, noſtri iudices adſpicere noluerunt. Et Valerius Max. lib. 2. cap. 10 DECRETVM,] de Balbo ciuitate donando. IVDICIVM ipſius Pompeij de Balbo ſupra: Qui ſui facti ſui iudicij, ſui beneficij me voluit eſſe, ut apud uos iudices nuper in alia cauſſa fuerim & praedicatorem, & auctorem. DE *conſilij ſententia,*] lex a Gellio & Lentulo coſ. Lata iubebat, vti ciues Romani eſſent ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donaſſet. PRONVNCIATVM,] in cõcione. RECOGNOSCEMVS?] ut, recte ne factum ſit, cõſideremus. Eodem ſenſu in Vatinium: Defendebatur teſtibus collegis ſuis, non recitandi cauſſa, legiſſe, ſed recognoſcendi. PERTENDEMVS?] pertẽdere, plus eſt, quam conferre. pertendit enim, qui rem cum re ex omni parte ita confert, ut in uitium diligentia delabatur. itaque Varro dictam ait a pertendendo pertinaciam CVM *quidam apud eos*] quem hic non nominat. Xenocratem philoſophum fuiſſe & ipſe dicit lib. I. ad Att. & Valerius Max. lib. 2. cap. 2. & Laertius. VT *eius gloriae domicilium, omnibus imperii finibus terminetur.*] ornat eadẽ laude Caeſarẽ in ea de Prouincijs Quoniam, inquit, C. Caeſar abeſt longiſſime, atque in ijs eſt nunc locis quae regione orbẽ terrarũ, rebus illius geſtis imperium populi Romani definiunt INTERPRETATIONEM. nã ſi Gaditana lingua ſcriptum foedus non intelligebat, poterat tamen Latinis explanatum litteris intelligere.

ORATIO

ATQVE, ut ego ſentio, iudices, cauſſa dicta eſt temporis magis. ego non huius, inquam, generis in dicti plura dicam. eſt enim huius ſaeculi labes quaedam, & macula, virtuti inuidere, velle ipſum florem dignitatis infringere. etenim, ſi Cn. Pompeius adhinc annos quingentos fuiſſet, is vir, a quo ſenatus adoleſcentulo, atque equite R. ſaepe communis ſalutis auxilium expetiſſet; cuius res geſtae omnes gentes cum clariſſima victo

ria

via terra mariq. peragraſſent; cuius tres triumphi teſtes eſſent, totum orbem terrarum noſtro imperio teneri; quē populus Rom. ſingularibus honoribus decoraſſet; ſi nunc apud vos id, quod is feciſſet, contra foedus factum diceretur, quis audiret? nemo profecto: mors enim cum extinxiſſet inuidiam, res eius geſtae ſempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita virtus dubitationi locum non daret, huius praeſens, experta, atque perſpecta, obtrectatorum voce laedetur? omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: ſed vos, iudices, animis ac memoria tenetote, de lege, de foedere, de exemplis, de perpetua conſuetudine ciuitatis noſtrae renouabo ea, quae dicta ſunt. nihil enim mihi noui, nihil integre neque M. Craſſus, qui totam cauſſam & pro facultate, & pro fide ſua diligentiſſime nobis explicauit; neque Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendum reliquit. ſed, quoniam, me recuſante, placuit ambobus adhiberi hunc a me quaſi perpoliendi quēdam operis extremum laborem; peto a vobis, vt me officij potius, quam dicendi, ſtudio hanc ſuſcepiſſe operam, ac munus putetis. ac, prius, quam aggrediar ad ius, cauſſamq. Cornelij, quiddam de communi condicione omnium noſtrum, deprecandae maleuolentiae cauſſa, breuiter commemorandum videtur. Si, quo quiſque loco noſtrum eſt, iudices, natus, aut ſi, in qua fortuna eſt naſcendi initio conſtitutus, hunc vitae ſtatum vſque ad ſenectutem obtinere debet; & ſi omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, poena ſunt afficiēdi: non grauior L. Cornelio, quam multis viris bonis, atque fortibus, conſtitui lex vitae, & condicio videtur. ſin autem multorum virtus, ingenium, humanitas ex infimo genere, & fortunae gradu non modo amicitias, & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummam laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia violatura virtutem L. Cornelij, quam aequitas veſtra pudorem eius adiutura videatur. itaque, quod maxime petendum eſt, a vobis iccirco non peto, iudices, ne de veſtra ſapientia, atque de veſtra humanitate dubitare videar. eſt autem petendum, ut oderitis ingenium, ne inimici ſitis induſtriae, ne humanitatem opprimendam, ne virtutem puniendam putetis. illud peto, vt, ſi cauſſam ipſam per ſe firmam eſſe & ſtabilem videritis, hominis ipſius ornamenta adiumento cauſſae potius, quam impedimento, eſſe malitis.

E X P L A N A T I O

CAVSSA *dicta eſt*] hactenus & mendo verba vacant, nec in ſententia vitij quidquam eſt. ea, quae ſequuntur, valde perturbata. ſenſus hic fortaſſe fuit: ſe locutū eſſe de Pompeio potius, quam de cauſſa: nunc ea dicturum, quae ad legem, ad foedus, ad exempla, moremq. ciuitatis pertinent, de quibus iudicium eſt. paulo poſt: Omittam igitur Pompeium in oratione mea reliqua: de lege, de foedere, de exemplis, de perpetua conſuetudine ciuitatis noſtrae renouabo ea, quae dicta ſunt.

O R A T I O

NASCITVR, *iudices, cauſſa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius, ex ſenatus ſententia tulerunt: qua lege videmus ſatis eſſe ſanctū, vti ciues R. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donauerit. donatum eſſe L. Cornelium, praeſens Pompeius dicit, indicant publicae tabulae, accuſator fatetur, ſed negat ex foederato populo quemquā potuiſſe, niſi is populus fundus factus eſſet, in hanc ciuitatem venire. o praeclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem, atque emendatorem noſtrae ciuitatis, qui hanc poenam foederibus adſcribat, vt omnium praemiorum, beneficiorumque noſtrorum expertes faciat foederatos. quid enim potuit dici imperitius, quam foederatos populos fieri fundos oportere? nam id non magis eſt proprium foederatorum, quam omnium liberorum. ſed totum hoc, iudices, in eo fuit poſitum ſemper ratione, atque ſententia. vt, cum iuſſiſſet populus R. aliquid, ſi id adſciuiſſent ſocij populi ac Latini, & ſi ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tamquam in fundo, reſediſſet, vt tum lege eadem is populus teneretur: non vt de noſtro iure aliquid minueretur; ſed vt illi populi aut iure eo, quod a nobis eſſet conſtitutum, aut aliquo commodo, aut beneficio vterentur. tulit apud maiores noſtros legem C. Furius de teſtamentis, tulit Q. Voconius de mulierum haereditatibus innumerabiles alias leges de ciuili iure ſunt latae: quas Latini voluerunt, adſciuerunt: ipſa denique Iulia, qua lege ciuitas eſt ſocijs & Latinis data, qui fundi populi facti non eſſent, ciuitatem non haberent. in quo magna contentio Heracleenſium, & Neapolitanorum fuit; cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris ſui libertatem ciuitati anteferret. poſtremo haec vis eſt iſtius & iuris, & verbi, vt fundi populi beneficio noſtro, non ſuo iure fiant; cum aliquid populus R. iuſſit, id ſi eſt eiuſmodi, vt quibuſdam populis ſiue foederatis, ſiue liberis permittendum eſſe videatur, vt ſtatuant ipſi, non de noſtris, ſed de ſuis rebus, quo iure vti velint; tum, vtrum fundi facti ſint, an non, quaerendum eſſe videtur: de noſtra vero rep. de noſtro imperio, de noſtris bellis, de victoria, de ſalute fundos populos fieri noluerunt. atqui, ſi imperatoribus noſtris, ſi ſenatui ſi populo R. non licebit, propoſitis praemijs, elicere ex ciuitatibus ſociorum, atque amicorum fortiſſimum atque optimum quemque ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula; ſumma vtilitate, ac maximo ſaepe praeſidio in periculis, atque aſperis temporibus carendum erit. ſed, per deos immortales quae eſt iſta ſocietas, quae amicitia, quod foedus, vt aut noſtra ciuitas careat in ſuis periculis Maſſilienſi propugnatore, careat Gaditano careat Saguntino; aut, ſi quis ex illis populis ſit exortus, qui noſtros duces auxilio, labore, commeatu, periculo ſuo iuuerit, qui cum hoſte noſtro comminus in acie ſaepe pugnarit, qui ſe ſaepe telis hoſtium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla condicione huius ciuitatis praemijs affici poſſit? etenim in populum R. graue eſt, non poſſe vti ſocijs excellēti virtute praeditis, qui velint cum periculis noſtris ſua communicare: in ſocios vero ipſos, & in*

& in cot, de quibus agimus, foederatos iniurioſum, & contumelioſum eſt, ijs praemijs, & ijs honoribus excluſos eſſe fideliſſimos, & coniunctiſſimos ſocios, quae pateant ſtipendiarijs, pateant hoſtibus, pateant ſaepe ſeruis. nam & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, ceteris prouincijs multos ciuitate donatos videmus; & qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſſent, et magno vſui reip. noſtrae fuiſſent, ſcimus ciuitate eſſe donatos. ſeruos denique, quorum ius & fortunae condicio infima eſt, bene de rep. meritos perſaepe libertate, ideſt ciuitate, publice donari videbamus,

E X P L A N A T I O

SATIS *eſſe ſancti,*]ſancitum, rectius. SIGILLATIM] quia alij antea multos ſimul ciuitate donauerant, infra. V*tium*]animaduerte, Vt, iteratum ſine cauſſa quod alibi quoque obſeruauimus. C. FVRIVS] Fuſiam legem appellat lib. III. in Verrem: & ita legendum vbique arbitror. VOCONIVS] huius legis mentio fit lib. III. in Verrem, in Catone, lib. 2. de fin. IVLIA] a L. Iulio Caeſare conſule, lata anno primo ſocialis belli. QVI *fundi populi facti non eſſent,*]qui populi leges eas non adſciuiſſent, & quibus in populis leges eae, tamquam in fundo, non reſediſſent. ſic enim Cicero verba foederis interpretatur malitioſe, vt arbitror: de quo dixi iam in argumento. IVRIS *ſui libertatem*]ergo municipia quaedam legibus ſuis viuebant, ea ſcilicet, quae ciuitatem habebant ſine ſuffragio: de quibus loquitur Gellius lib. XVI. cap 13. & Liuius lib. IX. adducto trium Hernicorum populorum exemplo. BENEFICIO *noſtro*]cum eis leges noſtras communicamus. NON *ſuo iure*] non vt impedire poſſint, quo minus quos velimus, ciuitate donemus. QVO *iure vti velint:*]velint ne noſtris potius, quam ſuis, vti legibus. QVAERENDVM *eſſe*]non in fortibus viris ciuitate donatis: quod nunc accuſator quaerit. STIPENDIARIIS,]qui ſunt deteriore condicione, quam foederati. de quo diximus in Diuin. PVBLICE *donari videbamus.*]malim, Videmus: cum ſupra dixerit, Videmus, Scimus.

O R A T I O

HANC tu igitur, patrone foederum; ac foederatorum, condicionem ſtatuis Gaditanis, tuis ciuibus, vt, quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis ſubegimus, atque in ditionem noſtram redegimus, liceat, ſi populus R. permiſerit, vt ab ſenatu, ab imperatoribus noſtris ciuitate donentur, id ne liceat ipſis? qui ſi ſuis decretis, legibus ve ſanxiſſent, ne quis ſuorum ciuium caſtra imperatorum populi R. iniret; ne quis ſe pro noſtro imperio in periculum capitis, atque in vitae diſcrimē inferret; Gaditanorum auxilijs, cum vellemus, vti nobis non liceret; priuatim vero ne quis vir & animo, & virtute praecellens pro noſtro imperio, periculo ſuo, dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi Romani debilitari animos fortiſſimorum virorum, alienigenarum nos hominum ſtudijs, atque externa virtute priuari. Atqui nihil intereſt, iudices, vtrum haec foederati iura conſtituant, vt ne cui liceat ex his ciuitatibus ad noſtrorum bellorum pericula accedere; an, quae nos eorum ciuibus virtutis cauſſa tribuerimus, ea rata eſſe non poſſint. nihil enim magis vteremur his adiutoribus, ſublatis praemijs virtutis, quam ſi omnino his verſari in noſtris bellis non liceret. etenim, cum pro ſua patria pauci poſt genus hominum natum reperti ſint, qui, nullis praemijs propoſitis, vitam ſuam hoſtium telis obiecerint: pro aliena rep. quemquam fore putatis, qui ſe opponat periculis, non modo nullo propoſito praemio, ſed etiam interdicto? Sed cum eſt illud imperitiſſime dictum de populis, fundis, quod commune liberorum eſt populorum, non proprium foederatorum; ex quo intelligi neceſſe eſt, aut ex ſocijs ciuem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex foederatis: tum vero in ſomne noſter iſte magiſter mutandae ciuitatis ignorat, quod eſt, iudices, non ſolum in legibus publicis poſitum, ſed etiam in priuatorum voluntate. iure enim noſtro neque mutare ciuitatem quiſquam inuitus poteſt. neque, ſi velit, mutare non poteſt, modo adſciſcatur ab ea ciuitate, cuius eſſe ſe ciuitatis velit: vt, ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue R. vt ſit is ciuis Gaditanus, magna poteſtas ſit noſtro ciui mutandae ciuitatis, nec foedere impediatur, quo minus ex ciue R. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. duarum ciuitatum ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt: non eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit, poteſt. neque ſolum dicatione, quod in calamitate clariſſimis viris Q. Maximo, P. Laenati, Q. Philippo Nuceriae, C. Catoni Tarracone, Q. Caepioni, P. Rutilio Smirnae vidimus accidiſſe, vt earum ciuitatum fierent ciues; hanc ante amittere non potuiſſent, quam huius ſolum ciuitatis mutatione vertiſſent: ſed etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio. neque enim ſine cauſſa de Cn. Publicio Menandro, libertino homine, quem apud maiores legati noſtri in Graeciam proficiſcentes interpretem ſecum habere voluerunt, ad populum latum, vt is Publicius, ſi domum reueniſſet, & inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet. multi etiam ſuperiore memoria ciues R. ſua voluntate, indemnati, & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates contulerunt. quod ſi ciui R. licet eſſe Gaditanum ſiue exſulio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis, (vt iam ad foedus veniam, quod ad cauſſam nihil pertinet: de ciuitatis enim iure, non de foederibus, diſceptamus) quid eſt, quamobrem ciui Gaditano in hāc ciuitatem venire non liceat? equidem longe ſecus ſentio. nam, cum ex omnibus ciuitatibus via ſit in noſtram; cumq. noſtris ciuibus pateat iter ad ceteras ciuitates: tum vero, vt quaeque nobiſcum maxime ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, foedere coniuncta eſt, ita mihi maxime communionem beneficiorum, praemiorum ciuitatis continere videtur. atqui ceterae ciuitates non dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem

nos iuris haberemus, quod ceteri: ſed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis praeterea: ceteris conceſſum eſt: itaque in Graecis ciuitatibus videmus, Athenis Rhodios, Lacedaemonios, ceteros vndique adſcribi, multarumq. eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos vidi egomet nonnullos imperitos homines, noſtros ciues, Athenis in numero iudicum, atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero; cum ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent. peritus vero noſtri iuris, ac moris nemo vnquam, qui hanc ciuitatem retinere vellet, in aliam ciuitatem ſe dicauit. Sed hic totus locus diſputationis, atque orationis meae, iudices, pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum; nihil habet, quod ſit proprium religionis, ac foederum. defendo enim rem vniuerſam, nullam eſſe gentem ex omni regione terrarũ neque tam diſſidentem a populo R. odio quodam, atque diſſidio, neque tam fide, beneuolentiaq. coniunctam, ex qua nobis interdictum ſit, vt ne adſciſcere ciuem, aut ciuitate donare poſſimus.

EXPLANATIO

TVIS *ciuibus*] erat igitur Gaditanus accuſator, ſed ciuis Romanus. AVT *etiam poſſe ex foederatis*] quod ſi ex foederatis poſſe negas, idem negas ex omnibus populis liberis: quando quidem illud de populis fundis commune liberorum eſt populorum, non proprium foederatorum: & tamen ex populis liberis multi donati ciuitate ſunt; nec quaeſitum eſt, quod tu nunc in Balbo quaeris, vtrũ ij populi fundi facti eſſent, an non. DICATIONE] cum ſe ciues noſtri ſua ſponte alijs ciuitatibus dicarunt. IN *calamitate*] cum a iudicibus condemnati eſſent. Q. MAXIMO,] ignota mihi hiſtoria. P. LAENATI,] P. Popilio, conſulari viro C. Gracchi lege pulſo, poſtea reſtituto: vt in orat. Poſt Red. in ſen. Q. PHILIPPO,] neque de hoc quidquam legi. NVCERIAE,] in opido libero. C. CATONE] de repetundis damnat, propter XIIX. millia H S non amplius, agentibus Mamertinis. in Verrem lib. VI. Q. CAEPIONE,] damnato de repetundis ex Gallia, poſt conſulatum, quem cum C. Atilio Serrano geſſit. Gellius, Strabo, alij. P. RVTILIO] damnato ab equitibus Romanis, quod in Aſia quaeſtor Scaeuolae prouinciales ab eorũ iniurijs defendiſſet Cicero, Aſconius alij. POSTLIMINIO] ſi quis aliqua ciuitate donatus, & inde priorem in patriã reuertiſſet, eam ciuitatem, qua donatus erat, poſtliminio amittere dicebatur. LIBERTINO *homine*,] cognomen ipſum libertinum hominem indicat. IS *Publicius*] gloſſema fortaſſe, Publicius. DOMVM,] veterem patriam. REIECTIONE *huius ciuitatis*] malim, Relictione: cum duxerit His rebus relictis. SPONSIONE,] cum duae ciuitates viciſſim ſpondent, aliquid ſe eſſe facturas. RECVPERASSENT.] lata lege ad populum, ne ciuitatem Romanam amitterent: vt latum eſt de Publicio, Menandro.

ORATIO

O Iura praeclara, atque diuinitus iam inde a principio Romani nominis a maioribus noſtris cõparata; ne quis noſtrũ plus quam vnius ciuitatis eſſe poſſit. (diſſimilitudo enim ciuitatum varietatem iuris habeat, neceſſe eſt) ne quis inuitus ciuitate mutetur; ne ve in ciuitate maneat inuitus. haec ſunt enim fundamenta firmiſſima noſtrae libertatis, ſui quemque iuris et retinendi, & dimittendi eſſe dominum. Illud vero ſine vlla dubitatione maxime noſtrum fundauit imperium, & populi R. nomen auxit, quod princeps ille, creator huius vrbis, Romulus foedere Sabino docuit, etiam hoſtibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere, cuius auctoritate, & exemplo numquam eſt intermiſſa a maioribus noſtris largitio, & communicatio ciuitatis. itaque & ex Latio multi, & Tuſculani & Lanuuini, & ex ceteris generibus gentes vniuerſae in ciuitatem ſunt receptae, vt Sabinorum, Volſcorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſi qui noluiſſent; nec, ſi qui eſſent ciuitatem noſtram beneficio populi R. conſecuti, violatum foedus eorum videretur. At enim quaedam foedera exſtant, vt Germanorum, Inſubrium, Heluetiorum, Iapydum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum quorum in foederibus exceptum eſt ne quis eorum a nobis ciuis recipiatur. quod ſi exceptio facit, ne liceat, ibi neceſſe eſt licere, vbi non eſt exceptũ. vbi eſt igitur exceptum foedere Gaditano, vt ne quẽ populus R. Gaditanum recipiat ciuitate? nuſquam. ac ſicubi eſſet, lex id Gellia & Cornelia, quae definite poteſtatem Pompeio ciuitatem donandi dederat, ſuſtuliſſet. exceptum eſt, inquit: foedus ſi quidem ſacroſanctum eſt. ignoſco tibi, ſi neque Poenorum iura calles: reliqueras enim ciuitatem tuam: neque noſtras potuiſti leges inſpicere: ipſae enim te a cognitione ſua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea, quae de Pompeio a Gellio & a Lentulo coſ. lata eſt, in qua aliquid ſacroſanctũ videretur? primum enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plebs ve ſanxiſſet: deinde ſanctiones ſacrandae ſunt aut genere ipſo aut obteſtatione & cõſecratione legis, aut poenae, cum caput eius, qui contra facit, conſecratur. quid habes igitur dicere de Gaditano foedere eiuſmodi? vtrum, capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? nihil omnino umquam de iſto foedere ad populum, nihil ad plebẽ, neque legem, neque poenam, latum eſſe dico. de quibus etiam ſi latum eſſet, ne quem ciuem reciperemus, tamen id eſſet, quod populus poſtea iuſſiſſet, ratum: neque quid quam illis uerbis, ſi. quid. ſacroſanctum eſt. eſſe exceptum uideretur. de his cum populus R. nihil umquam iuſſerit, quid quam audes dicere ſacroſanctum fuiſſe?

EXPLA-

EXPLANATIO

NE, QVIS *noſtrum plus, quam unius ciuitatis eſſe poſſit*] rectius videtur, Vnius ciuitatis ciuis eſſe. VARIETATEM *iuris*] neminem autem decet vario iure viuere. MVTARETVR;] Mutetur, malim: vt cōgruat cum, Poſſit, Maneat. NE *quis inuitus ciuitate mutetur*;] ne populi quidem iuſſu. quo pertinent illa pro Domo: Ius a maioribus noſtris ita comparatum eſt, vt ciuis Romanus libertatem nemo poſſet inuitus amittere. ciuitatem vero nemo vnquam vllo populi iuſſu amittet inuitus. Populus Romanus, L. Sulla dictatore ferente comitijs centuriatis, municipijs ciuitatem ademit, ademit iiſdem agros de agris ratum eſt: fuit enim populi poteſtas: de ciuitate ne tam diu quidem valuit, quamdiu illa Sullani temporis arma valuerunt. VIOLATVM *foedus eorum uideretur.*] vt violatum in Balbo foedus Gaditanum accuſator dicit. EXCEPTVM *eſt, inquit.*] in foedere Gaditano: ſi quidem ſacro ſancta ſunt foedere. Argumentum accuſatoris. Quod ſacro ſanctum eſt, violari non licet. foedera ſacroſancta ſunt ergo nullam foederati populi partem, niſi populus ipſe conſentiat, licet attingere. Non conſenſit populus Gaditanus in Balbo: ciuitatem igitur Balbus mutare non potuit. quamquam in ipſo foedere diſertis verbis non ſit exceptum, ne quem populus Romanus Gaditanum recipiat ciuitate. Argumentum Cicero refellit earum rerum definitione, quae ſacroſanctae ſunt. POENORVM *iura*] Gaditanorum nam & Gaditanum accuſatorem fuiſſe, ſupra dictum eſt: & Gades Poenorum colonia fuit. RELIQVERAS] aliquo crimine. nam in verbo, Reliqueras, hoc tacite ſignificatur. IVDICIO *publico*] quo damnatus es. REPVLERVNT.] damnatio legum cognitione priuat: quia damnati, praeſertim iudicio publico, non praeficiuntur publicis muneribus. ita leges inſpicere, & cognoſcere nō poſſunt. IN *qua aliquid ſacro ſanctum uideretur?*] lego cum duobus antiquis libris, vno Fuluij Vrſini, altero Maſaciano: In qua aliquid ſacroſanctum exceptum videretur? hoc ſenſu. ſcriptum eſt in Gellia & Cornelia lege, vt excipiatur. ſi quid ſacroſanctum eſt: (hoc enim infra patet) ipſa tamē lex proprie nihil nominat, quod vt ſacroſanctum excipiat. At excipit, ſi quid ſacroſanctum eſt Quid tum? non ideo excipit foedus Gaditanum: quod ſacroſanctum non eſt; cum de eo populus nihil iuſſerit. SANCTIONES] ea, quae populus, plebſue ſancit. SACRANDAE *ſunt*] rectius, opinor, Sacroſanctae ſunt. GENERE *ipſo.*] verbis ipſis, quibus obteſtatur lex, ne quis contra faciat. AVT *obteſtatione & conſecratione legis;*] perſpicue mendoſus locus: quem ex iis, quae ſequuntur, ita reſtituo: Vt obteſtatione legis. haec enim interpretatio eſt ad illud, Genere ipſo. quod vero delemus, Et conſecratione; id ea ratione facimus, quia de conſecratione; ſubiungitur, Aut poena, cum caput eius, qui contra facit, conſecratur: vt idem bis dici non oporteat. duobus enim modis ſanctiones ſacroſanctae ſunt; aut obteſtatione legis, aut poena. atque haec diſtinctio perſpicue cognoſcitur infra, cum ait: Vtrum a capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? Totum igitur locum, ſublatis mendis ſententiam obſcurantibus, ita legendum exiſtimo. Sanctiones ſacroſanctae ſunt aut genere ipſo, vt obteſtatione legis, aut poena, cum caput eius qui contra facit, conſecratur. NIHIL *omnino umquam de iſto foedere ad populum, nihil ad plebem.*] tertia ratio cur ſacroſanctum non poſſit eſſe foedus Gaditanum. dixerat enim iam: Sacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus, plebſue ſanxiſſet. NEQVE *legem, neque poenam,*] gloſſema hoc puto. nam, vt oſtendatur, ſacroſanctum foedus eſſe non poſſe, ſatis eſt dicere, nihil de eo neque ad populum, neque ad plebem latum eſſe: quod referetur ad illud ſupra dictum: Sacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus; plebſue ſanxiſſet. nam ſi populus, plebſue non ſancit: lex non fertur. & cum lex non feratur, quid ſacroſanctum eſſe poteſt? abſunt enim & conſecratio capitis, & obteſtatio legis. DE *quibus*] de Gaditanis. ETIAM *ſi latum eſſet*], in foedere, de quo populus, plebſue ſanxiſſet. QVOD *populus poſtea iuſſiſſet.*] iuſſit autem poſtea populus, legem ferentibus Gellio & Lentulo cos. vti ciues Romani eſſent ii, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donaſſet. ILLIS *uerbis,*] quae ſunt in lege Gellia, & Cornelia: quae non impediunt, quo minus id, quod populus poſtea iuſſit; ratum ſit.

ORATIO

NEc uero haec oratio mea ad infirmandum foedus Gaditanorum, iudices, pertinet. neque enim eſt meum, contra ius optime meritae ciuitatis, contra opinionem uetuſtatis, contra auctoritatem ſenatus dicere. duris enim quondam temporibus reip. noſtrae, cum praepotens terra mariq. Carthago, nixa duabus Hiſpaniis, huic imperio immineret, & cum duo fulmina noſtri imperii ſubito in Hiſpania Cn. & P. Scipiones extincti occidiſſent: L. Marcius primipili centurio cum Gaditanis foedus iciſſe dicitur. quod cum magis fide illius populi, iuſtitia ueſtra, uetuſtate denique ipſa, quam aliquo publico uinculo religionis, teneretur, ſapientes homines, & publici iuris periti, Gaditani, M. Lepido, Q. Catulo coſ. a ſenatu de foedere poſtulauerunt. tum eſt cum Gaditanis foedus uel renouatum, uel ictum. de quo foedere populus R. ſententiam non tulit, qui iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficiis ſuis erga remp. noſtram conſequi potuit, quod imperatorum teſtimoniis, quod uetuſtate, quod Q. Catuli, ſummi uiri, auctoritate, quod iudicio ſenatus, quod foedere cōſecuta eſt: quod publica religione ſanciri potuit, id abeſt: populus enim ſe nuſquam obligauit. neque ideo eſt Gaditanorum cauſſa deterior: grauiſſimis enim & plurimis rebus eſt fulta. ſed iſti diſputationi

certe nihil eſt loci: ſacroſanctum enim nihil poteſt eſſe, niſi quod per populum, plebemve ſancitum eſt. quod ſi hoc foedus, quod populus R. auctore ſenatu, commendatione, & iudicio vetuſtatis, voluntate, & ſententijs ſuis comprobat, idem ſuffragiis comprobaſſet: quid erat, cur ex ipſo foedere Gaditanum in ciuitatem noſtram recipi nō liceret? nihil eſt enim aliud in foedere, niſi vt pia, & aeterna pax ſit. quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam eſt, quod non eſt in omnibus foederibus; Maieſtatem populi R. comiter conſeruent. *id habet hanc vim, vt ſit ille in foedere inferior. primum, verbi genus hoc Conſeruandi, quo magis in legibus, quam in foederibus, vti ſolemus, imperantis eſt, non precantis: deinde, cum alterius populi maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur; certe ille populus in ſuperiori conditione, cauſſaque ponitur, cuius maieſtas foederis ſanctione defenditur. in quo erat accuſatoris interpretatio indigna reſponſione; qui ita dicebat, Comiter eſſe communiter quaſi vero priſcum aliquod, aut inſolitum verbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicuntur, qui erranti comiter monſtrant viam, benigne, non grauate: communiter quidem certe non conuenit, & ſimul abſurda res eſt, caueri foedere, vt maieſtatem populi R. communiter conſeruent; ideſt, vt populus R. ſuam maieſtatem eſſe ſaluam velit. quod ſi iam ita eſſet, vt eſſe non poteſt: tamen de noſtra maieſtate, nihil de illorum, caueretur. poteſt ne igitur noſtra maieſtas a Gaditanis benigne conſeruari, ſi ad eam retinendam Gaditanos praemiis elicere non poſſumus? poteſt eſſe vlla denique maieſtas ſi impedimur, quo minus per populum R. beneficiorum virtutis cauſſa tribuēdorum poteſtatem imperatoribus noſtris deferamus?*

EXPLANATIO

CN. ET *P. Scipiones*] Cnaeus pater eius, qui vir optimus a populo Romano iudicatus, Idaeā matrem aduectam e Phrygia, ſui manibus accepit. Publius Africani maioris. OCCIDISSENT:] oppreſſi ab Aſdrubale, Hannibalis fratre. L. MARCIVS,] eques Romanus. vide hiſtoriā apud Liuium lib. xxv. PRIMI *pili centurio.*] ſummus ordo inter pedites legionarios. nam in legione tria peditum genera erāt, haſtati, principes, triarij, & in ſingulis deni cēturiones, his nominibus, primus haſtatus, ſecundus haſtatus, tertius, vſque ad decimū: primus princeps, ſecundus, & ſimiliter. in triarijs, omniū fortiſſimis, alia ratio. non enim dicebāt, primus triarius, ſed, primipilus, aut primipili cēturio. priſcis aūt temporibus primus cēturio, auctore Liuio qui lib. VII. ita ſcripſit: Alternis prope annis & tribunus mil. & primus cēturio erat, quē nunc primipilum appellāt. Cic. ad Att. lib. VI. Cohortē primā totā perdidit, centurionemq. primipili Aſiniū Dentonē. Caeſar lib. 2. bel. Gal. Primipilo P. Sextio Baculo. Liuius lib. XLIV. Placere, tribunum mil. primipilo legionis ſecretum edere imperium. Idē Caeſar lib. V. & Liuius lib. VI. primipilum ducere. Plinius aūt lib. XXII. cap. 6 primumpilum capeſſere, pro adminiſtrare, dixit. Hic igitur inter centuriones triariorum honore primus erat, ideſt primus in ſua legione, poſt tribunū mil. qui parebat legato, ſicuti legatus conſuli. Aquilae, ſigno legionis, praeerat & cum non poſſet nobiliorē inter cēturiones locum obtinere, a primopilo ad tribunatum mil. aſcēdebat: interdūq. rurſus primūpilū capeſſere nō recuſabat. propterea dixit Liuius; Alternis prope annis & tribunus mil. & primus cēturio erat, quē nunc primipilum appellāt. Hic venit in mentē quaeri poſſe, quo nomine primipilus a reliquis triariorum centurionibus diſtingueretur. Opinor, vt ſecundus haſtatus, tertius haſtatus, ſecundus princeps, tertius princeps, & deinceps, itidē, ſecūdus triarius, tertius, quartus vſque ad decimum, dictum eſſe. diſtinctio enim neceſſaria eſt. quae aūt veriſimilior, quā quae ſequitur exemplum? ALIQVO *publico vinculo religionis,*] aliquo populi Romani iuſſu, quo populus vterque religione obligaretur; vt deinde ſacroſanctū foedus illud eſſet. propterea dicit infra Veterē illā ſpeciē foederis Marciani: pro, imaginē quādā foederis, non vere foedus, de quo populus nihil ſanxiſſet. Atque haec verba tantum ad populū ſpectant. nā de ſenatu nō dicitur, publ. religio, ſed de populo, de quo paulo poſt; Quod publica religione ſanciri potuit, id abeſt. PVBLICI *iuris periti,*] veriti, ne foedus illud Marcianum, quod neque ſenatus, neque populus comprobaſſet, ratum non eſſet. A SENATV *de foedere poſtulauerunt.*] Senatus decreuit, populus ſententiam non tulit. ideo foedus quidem eſt, non tamen ſacroſanctum. FOEDERE,] Catuli. NIHIL *eſt enim aliud in foedere.*] vnde igitur ſumebat accuſator illa verba, fundum populum fieri oportere? ex alijs fortaſſe foederibus. QVI *erranti comiter monſtrant viam.*] trāſtulit huc Ennij verſum: Vt homo, qui erranti comiter monſtrat viam: ex off. lib. I.

ORATIO

SED, quid ego diſputo, quae mihi tum, ſi Gaditani contra me dicerent, vere poſſe dici viderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, reſponderem, legem populum R. iuſſiſſe de ciuitate tribuenda, hoc genere legum fundos populos fieri non ſolere. Cn. Pompeium de conſilii ſententia ciuitatem huic dediſſe, nullum populi noſtri iuſſum Gaditanos habere; itaque nihil eſſe ſacroſanctum, quod lege exceptum videretur; ſi eſſet, tamen in foedere nihil eſſe cautum. praeter pacem: additum etiam eſſe aliud, vt maieſtatem illi noſtram conſeruare deberent: quae certe minueretur, ſi aut adiutoribus illorum ciuibus vti in bellis nobis non liceret, aut praemii tribuendi poteſtatem nullam haberemus. nunc vero quid ego contra Gaditanos loquar, cum id, quod defendo, voluntate eorum, auctoritate, legatione ipſa comprobetur? qui a principio ſui generis, ac reip. ab omni ſtudio ſenſuq. Poe-

norum mentes ſuas ad noſtrum imperium, nomenq. flexerunt: quos, cum maxima bella nobis inferrentur, moenibus excluſerunt claſſibus inſecuti ſunt, corporibus, copiis, opibus depulerunt: qui & veterem illam ſpeciem foederis Marciani ſemper omni ſanctiorẽ Marte duxerunt; & hoc foedere Catuli, ſenatusq. auctoritate ſe nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt: quorum moenia, delubra, agros, ut ipſe Hercules itinerum, ac laborum ſuorum, ſic maiores noſtri imperii, ac nominis populi R. terminos eſſe voluerunt. teſtantur & mortuos noſtros imperatores, quorum viuit immortalis memoria, & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Craſſos, Metellos; & hunc praeſentem Cn. Pompeium, quem procul ab eorum moenibus acie & magnum bellum gerentem, commeatu pecuniaq. iuuerunt; & hoc tempore ipſo populum R. quem in caritate annonae, vt ſaepe ante fecerant, frumento ſuppeditato leuauerunt; ſe hoc ius eſſe velle, vt ſibi, & liberis, ſi qui eximia virtute fuerint, ſit in noſtris caſtris, ſit in imperatorum praetoriis, ſit denique inter ſigna atque in acie locus, ſit his gradibus adſcenſus etiam ad ciuitatem. quod ſi Afris, ſi Sardis, ſi Hiſpanis, agris ſtipendioq. mulctatis virtute adipiſci licet ciuitatem; Gaditanis autem, officiis, vetuſtate, fide, periculis, foedere coniunctis hoc idem non licebit: non foedus ſibi nobiſcum, ſed iniquiſſimas leges impoſitas a nobis eſſe arbitrabuntur.

EXPLANATIO

LEGEM *populum Romanũ iuſſiſſe de ciuitate tribuenda,*] latam a Gellio, & Lentulo: vt Pompeius, cui vellet, ciuitatem dare poſſet. Hoc *genere legum fundos populos fieri non ſolere:*] non enim huiuſmodi leges a populis accipiuntur, ſed eae, quibus in publicarum rerũ adminiſtratione, aut in iure ciuili vtantur Fũdos populos, hic accipiendũ e ſententia Ciceronis, in quibus leges a populo Romano latae tamquã in fundo reſiderent. quod Cicero temporis cauſſa ſenſit, accuſatore aliter, & vt arbitror, recte interpretante. DE *conſilii ſententia*] non temere, vel gratiae cauſſa, ſed de conſilij ſentẽtia, approbãtibus iis, quos in caſtris magnarũ rerũ conſiliarios habebat. ſupra: Nos Cn. Pompeij decretũ, iudicium de conſilij ſententia prouinciatũ recognoſcemus? NVLLVM *populi noſtri iuſſum Gaditanos habere;*] quod aũt populus non iuſſit id ſacroſanctum eſſe non poſſe. foedus igitur eorũ ſacroſanctum non eſt: nõ enim de eo populus ſententiam tulit NIHIL *ſit ſacroſanctum, quod lege exceptum videretur;*] nihil ſacroſanctum lex excipit, potius, ſacroſanctum ſi quid eſſet. id ſuſtulit, cũ definite Põpeio donandae ciuitatis poteſtatẽ dedit ſed concedatur, lege exceptum eſſe, ſi quid eſſet ſacroſanctum: Quid obeſt hoc Balbo? in foedere Gaditano ciuitatis nulla mentio. de pace tantũ cautũ eſt. LEGATIONE *ipſa*] legatos populus Gaditanus Romã miſerat, teſtẽ ſuae voluntatis erga Balbũ. SPECIEM] nõ proprie foedus, ſed ſpeciẽ fęderis: quia nullo publico religionis vinculo teneretur: ideoq. Gaditani poſt multos annos renouandũ curarunt, Lepido & Catulo coss. vt paullo ante dictũ eſt. MARCIANI] icti a L. Marcio. MARTE] iocatur in ſimilitudine nominũ, Marciani, Marte: tametſi diuerſe ſcribantur: ſed diuerſitatẽ pronunciatio non ſentit. Hoc *foedere Catuli.* Catulus conſul, Lepido collega, ſtudente nouis rebus, a rep. remoto, cum Gaditanis foedus renouauit. NOSTROS *imperatores,*] qui vel in Hiſpania, vel in Africa contra Carthaginienſes bellum geſſerunt. SCIPIONES,] P. & Cn. fratres, qui in Hiſpania ſunt interfecti. BRVTOS] D. Iunium Brutum, qui de Gallaecis triumphauit. HORATIOS,] deprauatum nomen, aut ſuperuacaneum. nam Horatium, qui bellum geſſerit vel in Hiſpania, vel in Africa nullum inuenio. CRASSOS,] P. Craſſum, qui conſul cũ Cn. Lentulo fuit, & de Luſitanis triumphauit; pater M. Craſſi aequalis Cn. Pompeii. METELLOS,] Q. Metellum Pium, qui contra Sertorium cum Pompeio pugnauit.

ORATIO

ATQVE *hanc, iudices, non a me fingi orationem, ſed me dicere, quae Gaditani iudicarint, res ipſa declarat. Hoſpitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos feciſſe publice, dico. proferam teſtes: proferam legatos: excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium, ſummos homines, ac nobiliſſimos, deprecatores huius periculi miſſos videtis. re denique multo ante Gadibus iã audita, fore huic vt ab iſto periculum crearetur, grauiſſima tum in iſtum ciuem ſum Gaditani S.C. fecerunt. potuit magis fundus populus Gaditanus fieri, (quoniam hoc magnopere delectata verbo) ſi tum ſit fundus, cum ſcita, ac iuſſa noſtra ſua ſententia comprobat, quam cum hoſpitium fecit, vt & ciuitate illum mutatum eſſe fateretur, & ius ciuitatis honorem digniſſimum iudicaret? potuit certius interponere iudicium voluntatis ſuae, quam cum etiam accuſatorem huius multa & poena multauit? potuit magis de re iudicare, quam cum ad veſtrũ iudicium ciues ampliſſimos legauit, teſtes huius iuris vitae laudatores, periculi deprecatores? etenim quis eſt tam demens, quin ſentiat ius hoc Gaditanis eſſe retinendum, ne interſaeptum ſit iis iter perpetuaad hoc ampliſſimum praemium ciuitatis; & magnopere iis eſſe laetandum, huius L. Cornelii beneuolentiam erga ſuos remanere Gadibus gratiam, & facultatem commendandi in hac ciuitate verſari? quis enim noſtrum eſt, cui non illa ciuitas ſit huius ſtudio, cura, diligentia commendatior? omitto, quantis ornamentis populum iſtum C. Caeſar, cũ eſſet in Hiſpania praetor, affecerit, cõtrouerſias ſedarit, iura ipſorum permiſſu ſtatuerit, inueteratam quandam barbariam ex Gaditanorum moribus, diſciplinaq. delerit, ſumma in eam ciuitatem huius rogatu ſtudia, beneficia contulerit. multa praetereo, quae quotidie labore huius, & ſtudio aut omnino, aut certe facilius conſequantur. itaque & ad ſunt principes ciuitatis,*

& defen-

& defendunt, amore, vt ſuum ciuem, teſtimonio, vt noſtrum, officio. vt nobiliſſimum & ſanctiſſimum hoſpitiū; ſtudio, vt diligentiſſimum defenſorem commodorum ſuorum. Ac, ne ipſi Gaditani arbitrentur, quamquam nullo incommodo afficiantur, ſi liceat eorum ciues virtutis cauſſa in noſtram ciuitatem venire, tamen hoc ipſo inferius eſſe ſuum foedus, quam ceterorum: conſolabor & hos praeſentes, viros optimos, & illam fideliſſimam, atque amiciſſimam nobis ciuitatem: ſimul & vos non ignorantes, iudices, admonebo, quo de iure hoc iudicium conſtitutum ſit, de eo numquam omnino eſſe dubitatum. Quos igitur prudentiſſimos interpretes foederum, quos peritiſsimos bellici iuris, quos diligentiſſimos in exquirendis condicionibus ciuitatum, atque cauſsis eſſe arbitramur? eos profecto, qui iam imperia, ac bella geſſerunt. etenim, ſi Q. Scaeuola, ille augur, cum de iure praediatorio conſuleretur, homo iuris peritiſſimus; conſultores ſuos nonnumquam ad Furium, & Caſcelium praediatores reiiciebat; ſi nos de aqua noſtra Tuſculana M. Tugionem potius, quam C. Aquillium, conſulebamus; quod aſsiduus vſus uni rei deditus & ingenium, & artem ſaepe vincit: quis dubitet de foederibus, & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritiſsimis imperatores noſtros anteferre? poſſumus ne igitur tibi probare auctorem exempli, atque facti illius, quod a te reprehenditur, C. Marium? quaeris aliquem grauiorem? conſtantiorem? praeſtantiorem virtute, prudentia, religione, aequitate? is igitur M. Annium Appium, fortiſsimum virum, virtute praeditum, ciuitate donauit, cum Camertinum foedus ſanctiſsimum, atque aequiſsimum ſciret eſſe. poteſt igitur, iudices, L. Cornelius condemnari, vt non C. Marii factum condemnetur?

E X P L A N A T I O

Ille *augur*,] fuit enim eodem tempore alter Q. Scaeuola, pont. max. De *aqua noſtra Tuſculana*] de Crabra. in ep. ad Tironem lib. xvi. in agraria 3. apud Frontinum de Aquae duct. M. Annium *Appium*.] Appium, praenomen eſſe, nemo ignorat: itaque vel, Apulum, vel Papum, legendum puto. quamquam, cum hunc Appium fuiſſe Camertem conſtet, rectius puto, Papum. aut aliquid ſimile. Auctor eſt Valerius Max. lib. v. cap 2. non hunc vnum, ſed duas Camertium cohortes a Mario ciuitate donatas. confirmat Plutarchus, qui mille Camertes nominat. quo ſimul intelligitur, quingentos in cohorte milites fuiſſe. Camertinum *foedus*] Camertinum deducitur a Camers; Camers autem a Camerino, vrbe Vmbriae: Camerinus a Camerio, quod in Latio deletum a Romulo eſt: Camarinenſis a Camarina, Siciliae opido. Quorum deductionem nominum docte, ac diligenter obſeruauit familiaris meus Ioannes Maria Iouius, non vulgari vir ingenio atque doctrina: eoq. in libro adnotauit, in quo Camertium antiquitates proſequitur.

O R A T I O

Exſiſtat ergo ille vir parumper cogitatione veſtra, quoniam re non poteſt, vt conſpiciatis eum mentibus, quem oculis non poteſtis: dicat ſe non imperitum foederis, non rudem exemplorum, non ignarum belli fuiſſe, ſe P. Africani diſcipulum, ac militem, ſe ſtipendiis, ſe legationibus bellicis eruditū, ſe, ſi tanta bella legiſſet, quanta geſsit, & confecit, ſi tot conſulibus meruiſſet, quoties ipſe conſul fuiſſet, omnia iura belli perdiſcere ac noſſe potuiſſe: ſibi non fuiſſe dubium, quin nullo foedere a rep. bene gerenda impediretur: a ſe ex cōiunctiſsima, atque amiciſsima ciuitate fortiſsimū quemque eſſe delectum: neque Fulginatium, neque Camertiū foedere eſſe exceptum, quo minus eorum ciuibus a populo R. praemia virtutis tribuerentur. itaque, cum paucis annis poſt hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quaeſtio Licinia & Mucia lege veniſſet: num quis eorum, qui de foederatis ciuitatibus eſſet ciuitate donatus, in iudicium eſt vocatus? nam Spoletinus T. Matrinius, tum ex iis, quos C. Marius ciuitate donaſſet, dixit cauſſam ex colonia Latina in primis firma, & illuſtri: quem cum diſertus homo, L. Antiſtius accuſaret, Spoletinus dixit, fundum populum Spoletinum non eſſe factum; videbat enim populos de ſuo iure, non de noſtro, fundos fieri ſolere: ſed cum lege Appuleia coloniae non eſſent deductae, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, vt in ſingulas colonias ternos ciues R. facere poſſet, negabat hoc beneficium, re ipſa ſublata, valere debere. Nihil habet ſimilitudinis iſta accuſatio: ſed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, vt non per L. Craſſum, affinem ſuum, hominē incredibili eloquentia, ſed paucis ipſe verbis cauſſam illam grauitate ſua defenderit & probarit. quis enim eſſet, iudices, qui imperatoribus noſtris in bello, in acie, in exercitu delectū uirtutis, qui ſociis, qui foederatis in defendenda rep. noſtra ſpem praemiorum eripi uellet? quod ſi uultus C. Marii, ſi uox, ſi ille imperatorius ardor oculorū, ſi recentes triūphi, ſi praeſens ualuiſſet adſpectus: ualeat auctoritas, ualeant res geſtae, ualeat memoria, ualeat fortiſsimi & clariſsimi uiri nomen aeternum: ſit hoc diſcrimen inter gratioſos ciues, atque fortes, ut illi uiui fruantur opibus ſuis, horum etiam mortuorum (ſi quiſquam huius imperii defenſor mori poteſt) uiuat auctoritas immortalis.

ciſſe,vt praemii loco ciuitatem donauerit. QVOSDAM *Vticenſes,*]municipes poſtea fuere Vticenſes, deinde imperatorum aetate,in colonias mutari voluerunt.Gellios lib.XVI.cap.13.SVMMVS *poeta noſter*] Q.Ennius,qui Latinis verſibus annales compoſuit de bello Punico ſecundo. HOSTEM *qui feriet,*] ad hunc verſum reſpexit lib.V.in Verrem.Iſte,inquit,Hannibal,qui in ſuis caſtris virtute putaret oportere,non genere certari. CVIATES] pro,cuias,vt primatis,optimatis,Arpinatis.Priſcianus lib.IV. SIET,] Siet,plenum eſſet; ſit, imminutum; dixit in Oratore.

ORATIO

HAbetis imperatorum ſummorum, & ſapientiſſimorum hominum, clariſſimorum virorum, interpretationem iuris, ac foederum. dabo etiam iudicum,qui huic quaeſtioni praefuerunt; dabo vniuerſi populi R.dabo ſanctiſſimum etiam iudicium ſenatus. Iudices sum praeſeferent, palamq. loquerentur, quid eſſent lege Papia de M.Craſſo,mamertinis repetentibus,iudicaturi; Mamertini publice ſuſcepta cauſſa deſtiterunt. multi in ciuitatem recepti ex liberis, foederatiſq. populis;nemo vnquam eſt de ciuitate accuſatus, quod aut populus fundus factus non eſſet, aut quod foedere ciuitatis mutandae ius impediretur. audebo etiam hoc contendere, numquam eſſe condemnatum, quem conſtaret ab imperatore noſtro ciuitate donatum.

EXPLANATIO

LEGE *Papia*] duae leges Papiae diuerſis temporibus de ciuitate latae ſunt; de quibus diximus in oratione pro Archia. hic vtraque ſignificari poteſt. nam vtraque peregrinos iure priuabat Romanae ciuitatis posterior autem Italos excipiebat.cum igitur Mamertini,Siciliae populi,ciuem ſuum M.Craſſum lege Papia,peregrinos Romana ciuitate excludente, repeterent;iudicum tamen cognita voluntate,diffidentes legi,publice ſuſcepta cauſſa deſtiterunt. M.CRASSO] qui cum Mamertinus fuiſſet,ciuis Romanus factus eſt,& Romana nomina de more ſumpſit. DESTITERVNT.] cum exitum iudicij viderent.

ORATIO

COgnoſcite nunc populi R.iudicium multis rebus interpoſitum, atque in maximis cauſſis re ipſa, atque vſu comprobatum. Cum Latinis omnibus foedus ictum Sp.Caſſio, Poſtumo Cominio coſ. quis ignorat? quod quidem nuper in columna aenea meminimus poſt Roſtra inciſum, & perſcriptum fuiſſe. quo modo igitur L.Caſſinius Tiburs,pater huius equitis R.optimi atque ornatiſſimi viri, damnato Coelio; quo modo ex eadem ciuitate T.Coponius,ciuis item ſumma uirtute,et dignitate, (nepotes T. Et C. Coponios noſtis) damnato C.Maſſone ciuis R.eſt factus? an lingua,& ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu, & virtute non potuit? an de nobis trahere ſpolia foederatis licebit, de hoſtibus non licebit? an, quod adipiſci poterunt dicendo id eis aſſequi pugnando non licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora praemia,quam bellatori,eſſe voluerũt? quod ſi acerbiſſima lege Seruilia principes viri, ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis, ideſt foederatis, viam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt; neque in his eſt hoc reprehenſũ Licinia & Mucia lege, cum praeſertim genus ipſum accuſationis,& nomen, & eiuſmodi praemiũ, quod nemo aſſequi poſſet niſi ex ſenatoris calamitate,neque ſenatori, neque bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet: dubitandum fuit, quin quo in genere iudicum praemia rata eſſent, in eodẽ iudicia imperatorum valerent? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege,aut ceteris,quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re praemium ciuitatis?

EXPLANATIO

QVO MODO]non vis Balbum eſſe ciuem Romanum. quia fundus populus Gaditanus factus nõ ſit:at L. Caſſinius Tiburs, & ex eadem ciuitate T. Coponius, ciuitatem Romanam adepti ſunt,licet populus Tiburtinus fundus factus non eſſet DAMNATO *Coelio*;] accuſauit Caſſinius Coeliũ ſenatorem,& damnauit.eius accuſationis ex lege Serullia praemiũ tulit ciuitatem Romanã Coelio libenter adderẽ praenomẽ, vt infra additur Maſſoni,ipſi quoque damnato:nec magna mutatio eſſet,C.Aelio,aut C.Coelio MASSONE]cognomen Papitiae gentis patriciae:vt in ep.ad Paetum lib.IX neque tamen aliarum quoque gentium cognomen eſſe poſſe negauerim:ſicuti pluribus cognominibus vnam quoque gentem vſam eſſe animaduertimus.LINGVA,*& ingenio*]lege Seruilia ſancitũ erat,vt ciuis Romanus eſſet,ſi quis ex populo foederato ſenatorẽ accuſaſſet.& damnaſſet DE *nobis trahere ſpolia*]nobis damnatis tamquam ſpolium habere ciuitatẽ.DE *hoſtibus*]an,ſi quis ex foederato populo ſenatorẽ accuſauerit,& damnauerit, ciuis Romanus erit:ſi quis pro rep cõtra hoſtes pugnauerit,non erit?ſpolium igitur habebit de nobis,de hoſtibus non habebit? PRINCIPES *viri*] ſenatores:

tores: quorum damnatione ciuitatem Latinis dari Seruilia lex iubebat. LICINIA *& Mucia lege*] quae de remittendis in ſuas ciuitates ſocijs lata eſt, renouata lege Claudia, de qua Liuius lib. XLI. & XLII. GENVS *ipſum*] diuerſum a ceteris generibus. NOMEN,] opinor, de repetundis

ORATIO

Cognoſcite nunc iudicium ſenatus, quod ſemper eſt iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris, iudices, ſumma maiores noſtri religione confici, caerimoniaq. voluerunt. quae cum eſſent aſſumpta de Graecia, & per Graecas ſemper curata ſunt ſacerdotes, & Graeca omnia nominata. ſed, cum illam, quae Graecum illud ſacrum monſtraret, & faceret, ex Graecia deligerent, tamen ſacra pro ciuibus ciuem facere voluerunt, vt deos immortales ſcientia peregrina, & externa, mente domeſtica, & ciuili precarētur. has ſacerdotes video fere aut Neapolitanas, aut Velienſes fuiſſe foederatarum ſine dubio ciuitatum: (mitto vetera: proxima dico) ante ciuitatem Velienſibus datam, de ſenatus ſententia C. Valerium Flaccum, praetorem vrbanū, nominatim ad populum de Calliphana Velienſe, vt ea ciuis R. eſſet, tuliſſe. num igitur aut fundos factos Velienſes, aut ſacerdotem illa ciuem R. factam non eſſe, aut foedus & a ſenatu, & a populo R. violatum arbitrabimini? Intelligo, iudices, in cauſſa aperta, minimeq. dubia multo & plura & a pluribus peritiſſimis eſſe dicta, quā res poſtularet: ſed id factum eſt, non vt vobis rem iam perſpicuam dicendo probaremus, verum vt omnium maleuolorum, iniquorum, inuidorum animos frangeremus: quos vt accuſator incenderet, vt aliqui ſermones hominum alienis bonis maerentium etiam ad veſtras aures permanerent, et in iudicio ipſo redundarent, iccirco illa in omni parte orationis ſuae arte adſpergi videbatis: tū pecuniam L. Cornelij, quae neque inuidioſa eſt, &, quantacumque eſt, eiuſmodi eſt, vt conſeruata magis, quam corrupta eſſe videatur: tum luxuriam, quae non crimine aliquo libidinis, ſed communi maledicto notabatur: tum Tuſculanum quod Q. Metelli fuiſſe meminerat, & L. Craſſi, Craſſum emiſſe de libertino homines Soterico Martio, ad Metellum perueniſſe de Vennonij Vindicis bonis non tenebat; ſimul illud neſciebat, praediorum nullam eſſe gentem, emptionibus ea ſolere ſaepe ad alienos homines, ſaepe infimos, non legibus, tamquam tutelas, peruenire.

EXPLANATIO

QVAE *neque inuidioſa eſt*,] non tanta; vt inuidiam parere debeat. CORRVPTA] malis artibus quaeſita. LVXVRIAM] ſumptus immoderatos. MEMINERAT,] hoc meminerat, illud non tenebat quod eum tenere oportuit, praedia non eiuſdem ſemper gentis eſſe. METELLI] Rij. NON *legibus tamquam tutelas*,] legibus tutelae non ad alienos, verum ad propinquos perueniunt.

ORATIO

Obiectum eſt etiam, quod in tribum Cruſtuminam peruenerit: quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu praemio, minus inuidioſo, quam qui legum praemijs praetoriam ſententiam, & praetextam togam conſequuntur. Et adeptio Theophanis agitata eſt, per quam Cornelius nihil eſt, praeterquam propinquorum ſuorum hereditates, aſſecutus. quamquam iſtorum animos, qui ipſi Cornelio inuident, non eſt difficillimum mitigare: (more hominum inuident: in conuiuijs rodunt: in circulis vellicant, nō illo inimico, ſed hoc maledico dente carpunt) qui amicis L. Cornelij aut inimici ſunt, aut inuident, hi ſunt huic multo vehementius pertimeſcendi. nam huic quidem ipſi quis eſt vmquam inuentus inimicus? aut quis iure eſſe potuit? quem bonum non coluit? cuius fortunae, dignitatiq. non conceſſit? verſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi, in maximis noſtris malis, veſtriſq. diſcordijs neminem vmquam alterius rationis, ac partis, non re, non verbo, non vultu denique offendit. fuit hoc ſiue meum, ſiue reip. fatum, vt in me omnis illa inclinatio communium temporum incumberet. non modo non exſultauit in ruinis noſtris, veſtriſq. diſcordijs Cornelius, ſed omni officio, lacrumis, opera, cōſolatione omnes me abſente meos ſubleuauit. quorum ego teſtimonio ac precibus munus hoc meritum huic, & vt a principio dixi, iuſtam, & debitam gratiam refero: ſperoque, iudices vt, eos, qui principes fuerunt conſeruandae ſalutis, aut dignitatis meae, diligitis, & caros habetis, ſic, quae ab hoc, pro facultate eius, pro loco, facta ſunt & grata eſſe vobis, & probata.

EXPLANATIO

IN TRIBVM *Cruſtuminam*] ruſticam, eamq. nobiliorem ea, in qua Balbus antea ſuffragium tulerat. nō enim tulerat, vt arbitror, in vrbana. quod ignominioſum fuiſſe, ait Plinius hac de re diximus in Quinctiana LEGIS *de ambitu praemio*,] ſi quis aliquem de ambitu accuſaſſet, & damnaſſet, praemium hoc ferebat, vt in eius tribu, ſi modo nobilior ei quam ſua, videretur, cenſeretur, & ſuffragium ferret. PRAETORIAM *ſententiam*,] vt praetorio loco ſententiam diceret in ſenatu; ſi praetorium ſenatorem,

natorem, accuſatum, & damnatum eo loco deieciſſet. Praetextam *togam*] magiſtratum eum, quē ſuffragijs populi adeptus eſſet is, qui poſtea dānatus eſſet: vt, P. Sulla, P. Autronio cos. des. de ambitu dānatis, accuſatores eorum L. Cotta, L. Torquatus in eorū locū legis praemio ſucceſſerunt. Similiter cum C. Curio Seruiū tribunum pl. deſignatū accuſaſſet, & dānaſſet, eius locum obtinuit: vt eſt in ep. Coelij lib IIX. propterea ſcripſit ad eum Cic. lib 2. Cum te tribunum pl iſto anno fore nō putarem. Adoptio *Theophanis agitata eſt*] vt ex opibus inuidia concitaretur. Hic Theophanes Mytilenaeus fuit, libertus Pompeij Magni, apud quem gratia plurimum valuit. adoptauit Balbū, heredemq. fecit. ideo Cornelius Balbus Theophanes appellatus eſt, auctore Capitolino in Balbino. Propinquorum *ſuorum*] ſuboſcura ſententia: ſed hoc dici puto, Balbum, quae ex ea adoptione ad eū peruenerāt, ea, cum ipſe non egeret, propinquis ſuis diſtribuiſſe: vt non ſuā, ſed propinquiorum ſuorum haereditates aſſecutus eſſe videretur. ita, quod accuſator ad contumeliā dixerat, ad laudē conuertit. Filios autem Balbo non fuiſſe, ſatis liquet. nā qui Balbus minor vocatur, qui ciuili bello Lentulū cōſulem ad defectionem ſollicitauit, is fratris filius fuit. Amicis *L. Cornelii*] Cęſari in primis, & Pōpeio. Hominis *potentiſsimi*,] C. Caeſaris. In *maximis noſtris malis*] temporibus Clodianis cum eiectus patria ſum. Vtriusq. *diſcordiis*] cum ab vna parte vterque conſul, Piſo, & Gabinius P. Clodius tribunus pl. & omnes improbi, nouarum rerum cupidi, ab altera optimates. & qui remp. ſaluam vellent, pro Ciceronis ſalute ſtarent. Communium *temporum*] communium malorum: in ſummis ciuium diſcordiis vnus ego calamitatem ſubij. Pro *loco*] pro ſuo ſtatu, ſuaq. conditione.

ORATIO

NOn igitur a ſuis, quos nullos habet. ſed a ſuorum, qui & multi, & potentes ſunt, urgetur inimicis: quos quidem heſterno die Cn. Pompeius copioſa oratione, & graui ſecum ſi uellent, contendere iubebat, ab hoc ita probo certamine, atque iniuſta contentione auocabat. & erat aequa lex, & nobis, iudices, atque omnibus, qui noſtris familiaritatibus implicantur, uehementer utilis, ut noſtras inimicitias ipſi inter nos geramus, amicis noſtrorum inimicorum temperemus. ac, ſi mea auctoritas ſatis apud illos in hac re ponderis haberet, cum me praeſertim rerum uarietate, atque uſu ipſo iam perdoctum uiderent; etiam ab illis eos maioribus diſcordiis auocarē. id enim contendere mihi uidetur e rep. cum id defendas, quod eſſe optimum ſentias; & id fortium uirorum, & magnorum hominum ſemper putaui; neque huic unquam labori, officio, muneri defui; ſed contentio tamdiu ſapiens eſt, quamdiu aut proficit aliquid, aut, ſi non proficit, non obeſt ciuitati. uoluimus quaedam, contendimus, experti ſumus: obtenta non ſunt; dolorem alii, nos luctum: maeroremq. ſuſcepimus: cur ea, quae mutare non poſſumus, conuellere malumus, quam tueri? C. Caeſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſsimo ornauit, & numero dierum nouo. idem in anguſtiis aerarii uictore exercitum ſtipendio affecit, imperatori decem legatos decreuit, lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit. harum ego ſententiarum & princeps & auctor fui; neque me diſſenſioni meae priſtinae putaui potius aſſentiri, quam praeſentibus reip. temporibus, & concordiae, conuenire. non idem aliis uidetur, ſunt fortaſſe in ſententia firmiores: reprehendo neminem: ſed aſſentior non omnibus: neque eſſe inconſtantis puto, ſententiam aliquam, tamquam aliquod nauigium, atque curſum, ex reip tempeſtate moderarī. ſed, ſi qui ſunt, quibus infinitum ſit odium, in quos ſemel ſuſceptum ſit, quos uideo eſſe nonnullos; cum ducibus ipſis, non cum comitatu aſſectatoribusq. confligant. illam enim fortaſſe pertinaciam nonnulli, uirtutem alii putabunt: hanc uero iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam.

EXPLANATIO

VOluimus *quaedam*,] tacite ſignificat optimatum, & popularium ciuium diſſenſionem. popularium autem principem Caeſarem deſignat. Nos] ego, qui ex illa diſſenſione ſolus exſulij calamitatē pertuli. Genere *ſupplicationum ampliſsimo*,] verbis honorificentiſſimis: quod explanat in ea de Prou. C. Caeſari ſupplicationes decreuiſtis numero vt nemini vllo ex bello, honore, vt omnino nemini. Numero *dierum nouo*.] quindecim dierum, Marcellino & Philippo cos. quibus haec habita oratio eſt Caeſar lib. III. bel. Gall. Lege *Sempronia*] quae conſulares prouincias per ſenatum quotannis decerni iubebat. pro Domo, & ad Lentulum. Princeps *& auctor*] idem in ea de Prou. Diſſentioni *meae priſtinae*] cum a Caeſare diſſenſi reip. cauſſa. Praeſentibus *reip. temporibus*,] meritis Caeſaris in remp. Concordiae,] ne vir potentiſſimus, maximis rebus geſtis, a reip. alienaretur. In *ſententia firmiores*:] adhuc a Cęſare diſſentiunt, non, vt ego, preſentibus reip. temporibus, & cōcordiae aſſentientes. Sententiam *aliquam, tamquam aliquod nauigium, atque curſum, ex reip. tempeſtate moderari*,] eadem ſententia in ep. ad Lentulum. Vt in nauigando, tempeſtati obſequi, artis eſt, etiam ſi portum tenere non queas; cum vero id poſſis, mutata velificatione, aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quem ceperis, potius quam eo cōmutato, quo velis tamen peruenire: ſic, cum omnibus nobis in adminiſtrāda rep. propoſitum eſſe debeat, id quod a me ſaepiſſime dictum eſt, cum dignitate otium; non idem ſemper dicere, ſed ſemper ſpectare debemus. In *quos*] contra quē Caeſarē, ſignificari conſtat, cum quo perpetuas inimicitias exercebāt Bibulus, Domitius Ahenobarbus.

nobarbus. Non *cum comitatu.*]non cum Balbo, Caeſaris comite, & aſſectatore. Illam] perpetuam cum aliquo diſſenſionem. Hanc] vt etiam cum inimicorum ſuorum comitatu, aſſectatoribuſque confligant.

O R A T I O

Sed, ſi certorum hominum mentes nulla ratione placare poſſumus, iudices, veſtros quidem animos certe confidimus non oratione noſtra, ſed humanitate veſtra eſſe placatos. quid enim eſt, cur non potius ad ſummam laudem huic, quam ad minimam fraudem, Caeſaris familiaritas valere debeat? cognouit adoleſcens: placuit homini prudentiſſimo: in ſumma amicorum copia cum familiariſſimis eius eſt adaequatus: in praetura, in conſulatu praefectum fabrum detulit: conſilium hominis probauit: fidem eſt complexus: officia, obſeruantiamq. dilexit. fuit hic multorum illi laborum ſocius aliquando: eſt fortaſſe nunc nonnullorum particeps commodorum quae quidem ſi huic obfuerint apud vos; non intelligo, quod bonum cuiquam ſit apud tales viros profuturum. Sed, quoniam C. Caeſar abeſt longiſſime, atque in iis eſt nunc locis, quae regione orbem terrarum, rebus illius geſtis imperium populi R. definiunt: nolite, per deos immortales, iudices hunc illi acerbum nuncium velle deferri, vt ſuum praefectum fabrum, vt hominem ſibi cariſſimum, & familiariſſimum, non ob ipſius aliquod delictum, ſe ob ſuam familiaritatem veſtris oppreſſum ſententiis audiat. miſeremini eius, qui non de ſuo peccato, ſed de huius ſummi, & clariſſimi viri facto, non de aliquo crimine, ſed periculo ſuo de publico iure diſceptat quod ius ſi Cn. Pompeius ignorauit, ſi M. Craſſus, ſi Q. Metellus, ſi Cn. Pompeius pater, ſi L. Sulla, ſi L. Craſſus, ſi C. Marius, ſi ſenatus, ſi populus R. ſi qui de re ſimili iudicarunt, ſi foederati populi, ſi ſocij, ſi illi antiqui Latini; videte, ne vtilius vobis, & honeſtius ſit, illis ducibus errare, quam hoc magiſtro erudiri. ſed, ſi de certo, de perſpicuo, de vtili, de probato, de iudicato, vobis iure eſſe conſtituendum videtis: nolite committere, vt in re tam inueterata quidquam noui ſentiatis. ſimul & illa, iudices, omnia ante oculos veſtros proponite: primum eſſe omnes etiam poſt mortem reos clariſſimos illos viros, qui foederatos ciuitate donarunt; deinde ſenatum, qui perſaepe hoc iudicauit; populum, qui iuſſit; iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, ſic viuere, ac vixiſſe Cornelium, vt, cum omnium peccatorum quaeſtiones ſint, non de vitiorum ſuorum poena, ſed de uirtutis praemio in iudicium vocetur. accedat etiam illud, vt ſtatuatis hoc iudicio, vtrum poſthac amicitias clarorum virorum calamitati hominibus, an ornamento eſſe malitis, poſtremo illud iudices. fixum in animis veſtris tenetote, uos in hac cauſſa non de maleficio L. Cornelij, ſed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

E X P L A N A T I O

Ad *minimam fraudem,*]ad minimum damnum. Adoleſcens] Caeſar. Placuit]Balbus. Homini *prudentiſſimo:*]Caeſari, corroborata iam aetate. vix enim, vt arbitror, de adoleſcente diceret, Homini prudentiſſimo. In *praetura,*]ex praetura in Hiſpaniam vlteriorem, ex conſulatu in Galliã Caeſar eſt profectus. in vtraque prouincia praefectum fabrũ ſibi eſſe Balbum voluit. Praefectum *fabrum detulit:*]malim omnino, Praefecturam fabrum. & ſi ſcio deferri ſolitos in beneficijs ad aerarium eos, qui bene de rep. in prouincia meriti eſſent, vt praefectos, tribunos mil. & contubernales, vt in ep. ad Meſcinium lib. v. ſed ij deferebantur a proconſulibus ex prouincia reuerſis: Caeſar aũt adhuc in Gallia bellum gerebat. vtra tamen opinio doctis & ingenioſis hominibus magis probetur, valde non laboro. venit enim in mentem, cum Caeſar Balbi opera in vrbe multis in rebus egeret, dimiſiſſe eum, & publicis ad ſenatum populumq. Romanum litteris teſtimonium eius & virtutis, & fidei dediſſe. Eius,]Balb. Huius]Pompeii, qui eum, confecto Hiſpanienſi bello, ciuitate donauerat. Iure]huc illa omnia referuntur, Certo, perſpicuo, vtili, probato, iudicato. Reos] ſimul cum Balbo: vt cum eo vel damnari oẽs, vel abſolui ſententijs veſtris neceſſe ſit. Amicitias *clarorum virorum*]& hic ſignificat item vt ſupra, ab inimicis Caeſaris, & Pompeij Balbum oppugnari. Fixum *in animis veſtris tenetote,*]diuerſis modis, hanc ſententiam extulit: primum: Illa iudices omnia ante oculos veſtros proponite: deinde: Tum etiam illud cogitatote: tum: Accedat etiam illud, vt ſtatuatis hoc iudicio: denique: Poſtremo illud, iudices, fixum in animis veſtris tenetote.

IN · ORATIONEM · CICERONIS
DE . PROVINCIIS . CONS.
PAVLLI · MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

C. Sempronius Gracchus, Tiberij frater, in tribunatu legem tulit, vt prouinciae conſulares a ſenatu quotannis decernerentur, & annua tantum eſſet earum adminiſtratio. ex ea lege Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus, L. Philippus Marcius, conſules, retulerunt ad ſenatum de prouincijs conſularibus decernendis. eae tum quattuor erant, de quibus variæ ſententiæ dictae ſunt, Macedonia, cui L. Piſo, Syria, cui A. Gabinius, Galliæ duae, quibus uno imperio coniunctis praerat C. Caeſar. Qui ante Ciceronẽ ſententiam dixere, id omnes, excepto P. Seruilio, ſpectabant, vt Caeſari, quem peſſime oderant, vel omnino totum auferretur imperium, adempta vtraq. Gallia, vel certe, vlteriore, aut citeriore detracta, minueretur. Contradixit Cicero, ſententiam rogatus: de Caeſare, magnas res gerente, propoſita reip. vtilitate, nihil mutandum cenſuit, Piſonem autem, & Gabinium, quandoquidem non modo laude dignum nihil gererent, ſed etiam prouincias auare, crudeliter, ſuperbe adminiſtrarent, eſſe reuocandos. Itum eſt in eius, & P. Seruilij ſententiam: reuocati Piſo, & Gabinius, rediere in vrbem, ille Pompeio, & Craſſo, hic, quia longinquior erat, L. Domitio, & Ap. Pulchro cos.

M. TVLLII : CICERONIS
DE. PROVINCIIS. CONS.

ORATIO. XXXVI.

SI quis veſtrum, P. C. exſpectat, quas ſim prouincias decreturus; conſideret ipſe ſecum, qui mihi homines ex prouinciis potiſſimum detrahendi ſint: non dubitabit, quid me ſentire conueniat, cum, quid mihi ſentire neceſſe ſit, cogitarit. at, ſi princeps eam ſententiam dicerem, laudaretis profecto; ſi ſolus, certe ignoſceretis; etiam ſi paullo minus vtilis uobis ſententia uideretur, ueniam tamen aliquam dolori meo tribueretis. nunc uero, P. C. non parua afficior uoluptate; uel quod hoc maxime reipub. conducit, Syriam Macedoniamq. decerni, ut dolor meus nihil a communi utilitate diſſentiat; uel quod habeo auctorem P. Seruilium, qui ante me ſententiam dixit, uirum clariſſimum, & cum in uniuerſam remp. tum etiam erga meam ſalutem fide, ac beneuolentia ſingulari, quod ſi ille & paullo ante, & quotieſcumque ei locus dicendi, ac poteſtas fuit, Gabinium, & Piſonem, duo reipub. portenta, ac paene funera, cum propter alias cauſſas, tum maxime propter illud inſigne ſcelus eorum, & importunam in me crudelitatem, non ſolum ſententia ſua, ſed etiam uerborum grauitate eſſe notandos putauit; quonam me animo in eos eſſe oportet, cuius illi ſalutem pro pignore tranſdiderunt ad explendas ſuas cupiditates? ſed ego in hac ſententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiae ſeruiam. quo animo unuſquiſque ueſtrum debet eſſe in illos, hoc ero; praecipuum illum, & proprium ſenſum doloris mei, quem tamen uos communem ſemper nobis mecum eſſe duxiſtis, a ſententia dicenda amouebo, ad ulciſcendi tempora reſeruabo.

EXPLANATIO

SI. QVIS *ueſtrum,*] in ipſo exordio mouet odium in Piſonem. & Gabinium, quorum ille Macedoniam, hic Syriam regebat, auare nimium, & crudeliter vterque. itaque vtitur aſpero verbo, Detrahendi, non quod erat lenius reuocandi & infra, enumeratis vtriuſque ſceleribus, ita concludit: Hos vos de prouincijs, ſi non aliquando deducendi eſſent, deripiendos non putaretis: NECESSE *ſit,*] reip. cauſſa. Hoc dicit, ne videatur ita ſentire, adductus odio, propter eius temporis memoriam, cum oppugnatus a Clodio tribuno pl. non modo defenſus a conſulibus non eſt qui eum tueri ac ſeruare debebant, verum etiam nefarie proditus. Hanc, inquit, a me ſententiam non iniuriarum memoria, ſed reip. dignitas & prouinciarum incolumitas exprimit. AC. SI *princeps*] tria complectitur in hoc ambitu, nec ſe primum eam ſentētiam dicere, nec ſolum, nec minima reip. vtilitate. LAVDARETIS] vt auctorem vtiliſſimae ſententiae. IGNOSCERETIS;] quid enim peccarem, ſi vel ſolus egregie de rep. ſentirem? DOLORI *meo*] hominis & grauiter. & iniuſte laeſi. VEL *quod habeo auctorem,* cum tria propoſuerit, duo tantum ſubiungit, nec tamen quidquam omittit. nam hoc vno, Vel quod habeo auctorem, ad illa duo reſpondet, ſi princeps, ſi ſolus. vnus enim Seruilius effecit, vt neque princeps, neque ſolus eam ſententiam Cicero diceret. P. SERVILIVM] Iſauricum, non modo conſularem, ſed conſularium quoque omnium vetuſtiſſimum. ideo ſententiam dixit ante Ciceronem. nam filius eius non niſi poſt aliquot annos conſul fuit IN. ME] quem innocentem, optimeq. de rep. meritum, P. Clodio tribuno pl. iniquiſſimam rogationem ferente, crudeliter oppugnarunt. PRO *pignore tradiderunt*] vendiderunt Clodio tradita tamquam pignore ſalute mea. AD *ulciſcendi tempora*] cum eos de criminibus ab vtroque commiſſis accuſabo.

ORATIO

QVattuor ſunt prouinciae, P. C. de quibus adhuc intelligo ſententias eſſe dictas; Galliae duae, quas hoc tempore uno imperio uidemus eſſe coniunctas: & Syria, & Macedonia, quas, uobis inuitis, & oppreſſis, peſtiferi illi conſules pro euerſae reipub. praemiis occupauerunt. decernendae nobis ſunt lege Sempronia duae. quid eſt, quod poſſimus de Syria, Macedoniaque dubitare? mitto, quod eas ita partas habent ii, qui nunc obtinent, ut non ante attigerint, quam hunc ordinem condemnarint, quam auctoritatem ueſtram e ciuitate exterminarint, quam fidem publicam, quam perpetuam populi Rom. ſalutem, quam me, ac meos omnes foediſſime, crudeliſſimeq. uexarint. omnia illa domeſtica, atque urbana mitto: quae tanta ſunt, ut numquam Hannibal huic urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint ad ipſas uenio prouincias. Quarum Macedonia, quae erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, ſed trophaeis, quae multis uictoriis erat iam diu triumphisq. pacata, ſic a barbaris, quibus eſt propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Theſſalonicenſes, poſiti in gremio imperii noſtri, relinquere oppidū, & arcem munire cogantur; ut uia illa noſtra, quae per

Mace-

Macedoniam eſt vſque ad Helleſpontum militaris, nõ ſolum excurſionibus barbarorum ſit infeſta, ſed etiam caſtris Thracijs diſtincta, ac notata: ita gentes eae, quae, ut pace uterentur, vim argenti dederant praeclaro imperatori noſtro; ut exhauſtas domos replere poſſent, pro empta pace bellum nobis prope iuſtum intulerunt. Iam vero exercitus ille noſter, ſuperbiſſimo delectu, & duriſſima conquiſitione collectus, omnis interiit. magno hoc dico cum dolore: miſerandum in modum milites populi R. capti, necati, deſerti, diſſipati ſunt; incuria, fame, morbo, vaſtitate conſumpti: vt, quod eſt digniſſimum ſcelus, is imperator in poenam exercitus expetiſſe eſſe videatur. atque hanc Macedoniam, domitis iam gentibus finitimis, barbariaq. compreſſa, pacatam ipſam per ſe, & quietam, tenui praeſidio, atque exigua manu, etiam ſine imperio, per legatos, nomine ipſo populi R. tuebamur: quae nunc, conſulari imperio, atque exercitu ita vexata eſt, vix vt ſe poſſit diuturna pace recreare; cum interea quis veſtrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achaeos ingentem pecuniam pendere L. Piſoni quotannis? vectigal, ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius vnius quaeſtum eſſe conuerſum: vrbem Byzantiorum, vobis, atque huic imperio fideliſſimam, hoſtilem in modum eſſe vexatam? quod ille, poſtquam nihil exprimere ab egentibus, nihil vlla vi a miſeris extorquere potuit, cohortes in hiberna miſit: his praepoſuit, quos putauit fore diligentiſsimos ſatellites ſcelerum, miniſtros cupiditatum ſuarum. Omitto iuriſdictionem in libera ciuitate contra leges, ſenatusq. conſulta: caedes relinquo: libidines praetereo; quarum acerbiſſimum extat indiciũ, & ad inſignem memoriã turpitudinis, & paene ad iuſtum imperii noſtri odium; quod conſtat nobiliſsimas virgines ſe in puteos abieciſſe, & morte voluntaria nefariam turpitudinem depuliſſe. nec haec iccirco omitto, quod non grauiſsima ſint; ſed quia nunc ſine teſte dico.

E X P L A N A T I O

VNo *imperio*] C. Caeſaris. quarum citeriorem, Illyrico adiecto, Vatinius lege ſua dedit, vlteriorẽ poſtea ſenatus, veritus, ne, ſi ipſe negaſſet, populus & hãc daret. HVNC *ordinem condemnarint,*] ſenatus enim, M. Catonis ſentẽtiã ſecutus, coniuratos in carcere necari iuſſit. conſules igitur Piſo, & Gabinius, cum Ciceronem, accuſatum à Clodio propter ciues Romanos indicta cauſſa necatos, prodiderunt, eijciendumque curarunt, non tam illum, qui ſenatui paruerat, quã ſenatũ ipſum condemnaſſe, eiuſque auctoritatem e ciuitate ſimul cum ipſo Cicerone exterminaſſe, videri poſſunt. FIDEM *publicam,*] quã ego ſecutus in ciues nefarios animaduerti. PERPETVAM *populi Romani ſalutẽ.*] in eo poſitã, ſi de domeſticis patriae hoſtibus extrema ſupplicia ſumantur. ARCEM *munire*] in orat. in Piſonẽ: An munitio Theſſalonicae? Et infra: Theſſalonicenſes, cum opido deſperaſſent, arcẽ munire coegerũt. MILITARIS,] ergo latior, quã ceterae In Piſonem: An obſeſſio militaris viae? SIT *infeſta.*] pro, infeſtetur, vſitate: vt pro Amerino: Filij vita infeſta, ſaepe ferro atque inſidijs appetita. Pro Coelio: Ego illud tempus aetatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. GENTES *eae*] Thraces, & Dardani, Macedoniae finitimi. VIM *argenti dederant*] non, pecuniã, ſimpliciter, ſed maximã pecuniam. pro Sextio, cum Gabinium exagitaſſet, ſubiũxit de Piſone: Alterum Tracibus, ac Dardanis primum pacem maxima pecunia vẽdidiſſe, deinde, vt illi pecuniã conficere poſſent, vexandã ijs Macedoniã & ſpoliandã & tradidiſſe. SVPERBISSIMO *delectu,*] cum omnes, ſed fortiſſimi tantum deligerentur hoc ſenſu iudicium aurium ſuperbiſſimum vocat in Oratore, quia vel minimis offenderentur vitijs, perfecta tantum vellent. DVRISSIMA] ea diligentia, quae ferri vix poſſet. Quod dolendũ magis eſt, eiuſmodi milites interijſſe ACHAEOS] & de Achaeis, & de Dyrrachinis, in eadem pro Sextio attingitur his verbis: Cogere pecunias maximas a Dyrrachinis, ſpoliare Theſſalos, certam Achaeis in annos ſingulos pecuniam imperauiſſe.

O R A T I O

IPSAM *vero vrbem Byzantiorum fuiſſe refertiſsimã, atque ornatiſsimam ſignis, qui ignorat? quae illi, exhauſti ſumptibus bellorum maximis, cũ Mithridaticos impetus, totumq. Pontum armatum, efferueſcentem in Aſiam, atque erumpentem, aegre repulſum; & ceruicibus interclusum ſuis, ſuſtinerent; tum, inquam Byzantii, & poſtea ſigna illa, & reliqua vrbis ornamenta, ſanctiſsime cuſtodita, tenuerunt. te imperatore infeliciſſimo, & taeterrimo, Caeſonine Caluenti, ciuitas libera, & proximis ſuis beneficiis a ſenatu, & populo R. liberata, ſic ſpoliata, atque nudata eſt, vt niſi C. Virginius, legatus, vir fortis, & innocens, interueniſſet, vnum ſignum Byzantii ex maximo numero nullum haberent. Quod fanum eſt in Achaia, qui locus, aut lucus in Graecia tota tam ſanctus fuit, in quo vllum ſimulacrum, vllum ornamentum reliquum ſit? Emiſti a foediſſimo tribuno pl. tum in illo naufragio huius vrbis, cum tu idẽ qui gubernare debueras, euerteres, tum, inquam, emiſti, grandi pecunia, ut tibi de pecuniis creditis ius in liberos populos contra S.C. & contra legem generi tui dicere liceret. id emptum ita vendidiſti, vt aut ius non diceres, aut bonis ciues R. euerteres. Quorum ego nihil dico nunc, P.C. hominem ipſum relinquo: de prouincia diſputo. itaque omnia illa, quae & ſaepe audiſtis, & tenetis animis, etiam ſi non audiatis, praetermitto: nihil de hac eius vrbana, quam ille praeſens in oculis veſtris mẽtibusq. defixit, audacia loquor; nihil de ſuperbia, nihil de contumacia, nihil de crudelitate diſputo: lateant libidines eius illae tenebricoſae, quas fronte, & ſupercilio, non pudore, & temperantia contegebat: de prouincia, quod agitur, id diſputo.*

EXPLANATIO

VRBEM *Byzantiorum,*]liberam, ſuiſq. legibus vtentem. IN *libera ciuitate*] Byzantij. CAESONINE *Caluenti.*] ſic appellat Piſonem, quia Caeſonius Calpurniorum Piſonum, ante quam Frugi dicerentur, cognomen fuit, vt faſti Capitolini anno V.C.DCV. docent. Caluentius autem maternus auus fuit, vt ait Pedianus. GRECIA *tota*]ergo Clodius Graeciam totam lege ſua cum imperio Macedoniae Piſoni gratificans, coniunxerat. NAVFRAGIO]translatio tribus verbis, naufragio, gubernare, euerteres. CONTRA *legem generi tui*] C. Caeſaris. in Piſonem: Obtinuiſti prouinciam conſularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuae, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege Caeſaris iuſtiſſima, atque optima, populi liberi plane & vere erant liberi: lege autem ea, quam nemo legem praeter te, & collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenae, cuncta Graecia addicta. TENEBRICOSAE,]non apertae, ſed occultae. vnde in oratione Poſt Red. in ſenatu. Idem domi quã libidinoſus, quam impurus, quam intemperans, non ianua receptis, ſed pſeudotyro intromiſſis voluptatibus? FRONTE, *& ſupercilio,*]quibus abhorrere videbatur ab omni libidine. In ipſum: Oculi, ſupercilia, frons, vultus denique totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic in fraudem homines impulit. Et infra; Is cum iſtum adoleſcentem cum hac dijs irata fronte vidiſſet, non faſtidiuit eius amicitiam. Et paullo poſt: Deuenit, aut potius incidit in iſtum, eodem deceptus ſupercilio Graecus, atque aduena, quo tam ſapiens, & tanta ciuitas.

ORATIO

HVIC vos non ſummittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, vt prouinciam tetigit, ſic fortuna eam improbitate certauit, vt nemo poſſet, vtrum deterior, an infelicior eſſet, iudicare. An vero in Syria diutius eſt Semiramis illa retinenda? cuius iter in prouinciam fuit eiuſmodi, vt rex Ariobarzanes conſulem veſtrum ad caedem faciẽdam, tamquam aliquem Thraecem, conduceret. deinde aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitum: poſt. conciſae ſunt optimae cohortes. igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actum eſt, niſi pactiones pecuniarum cum tyrannis, decisiones, direptiones, latrocinia, caedes, cum palam populi R. imperator, inſtructo exercitu, dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, ſed omnia ſibi & empta, & emenda eſſe clamaret. Iam vero, publicanos miſeros (me etiam miſerum illorum ita de me meritorum miſerijs, ac dolore) tranſdidit in ſeruitutem Iudaeis, & Syris, nationibus natis ſeruitati. Statuit ab initio, & in eo perſeuerauit, ius publicano non dicere: pactiones, ſine vlla iniuria factas, reſcidit: cuſtodias ſuſtulit, vectigales multos, ac ſtipendiarios liberauit: quo in oppido ipſe eſſet, aut quo veniret, ibi publicanum, aut publicani ſeruum eſſe vetuit. quid multa? crudelis haberetur, ſi in hoſtem animo fuiſſet eo, quo fuit in ciues R. eius ordinis praeſertim, qui eſt ſemper dignitate ſua, benignitate magiſtratus ſuſtentatus. itaque videtis, P. C. non temeritate redemptionis, aut negotij gerendi inſcitia, ſed auaritia, ſuperbia, crudelitate Gabinij paene afflictos iam, atque euerſos publicanos: quibus quidem vos, in his anguſtijs aerarij, tamen ſubueniatis, neceſſe eſt: etſi iam multis non poteſtis, qui, propter illum hoſtem ſenatus, inimiciſſimum ordinis equeſtris, bonorumq. omnium, non ſolum bona, ſed etiam honeſtatem miſeri deperdiderunt: quos non parcimonia, non continentia, non virtus, non labor, non ſplendor tueri potuit contra illius beluonis, & praedonis audaciam. quid? qui ſe etiam nunc ſubſidijs patrimonij, aut amicorum liberalitate ſuſtentant, hos perire patiemini? an, ſi qui frui publico non potuit per hoſtem, hic tegitur ipſa lege cenſoria; quẽ is frui non ſinit, qui eſt, etiam ſi non appellatur, hoſtis, huic ferri auxilium non oportet? Retinete igitur in prouincia diutius eum, qui de ſocijs cum hoſtibus, de ciuibus cum ſocijs faciat pactiones: qui hoc etiam ſe pluris eſſe, quam collegam, putet, quod ille vos triſtitia, vultuq. deceperit, ipſe numquam ſe minus, quam erat, nequam eſſe ſimularit. Piſo autem, alio quodam modo, gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius vnus omnium nequiſſimus exiſtimaretur.

EXPLANATIO

SIC *fortuna cum improbitate certauit.*]hic vituperat, alibi laudat ſimili ſententia. nam de Cn. Pompeio ſic in ea pro Balbo: In quo vno ita ſumma fortuna cum ſumma virtute certauit, vt omnium iudicio plus, quam poſſit, minus, quam decet, tribueretur. SEMIRAMIS *illa*] Semiramis in Syria regnauit. eius nomine, Syrię procõſul, homo effeminatus, ac mollis, lepide Gabinius appellatur. ARIOBARZANES] Cappadociae rex, amicus, & ſocius populi Romani. EQVITATVS *habuit interitum:*]qua pugna, non dicit: ſed infra, pugnaſſe eum oſtendit cum maximis Syriae gentibus, & cum tyrannis. ITA *de me meritorum*] in conſulatu primum Catilinae temporibus, deinde, cum, lege in eum a Clodio promulgata, vniuerſus equeſter ordo veſtem mutauit, erant aũt publicani omnes equites Romani. TRADIDIT *in ſeruitutem Iudaeis, & Syris.*] quia, cum ab ijs publicani pecunias vectigales exigere vellent, ius eis dicere Gabinius noluit. ſponte autem Iudaei, & Syri ſoluere noluerunt. ita Iudaeis, & Syris publicani ſeruire videbãtur, cũ eos in iudiciũ vocare nõ poſſent, ſed, quod ij vellent, in vectigali

gali

gali pecunia facere cogerentur, STATVIT *ab initio,*] odio in equeſtrem ordinem, vt pote qui conſul dixerit equites Romanos daturos illius diei poenas, quo, Cicerone conſule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent: L. vero Lamiam, principem equeſtris ordinis, in concione vltra ducenta millia paſſuũ relegarit, quod auſus eſſet pro Cicerone deprecari. Pro Sextio, Poſt Red. in ſen. & alibi. CVSTODIAS] carceres vetuit quẽquã eorũ, qui publicanis deberẽt, in carcerẽ duci. STIPENDIARIOS] & vectigalia, & ſtipendia, quae ſocij pendebant, publicani conduxerant. LIBERAVIT;] ne quid penderent. MAGISTRATVS] qui prouinciae vectigalj praeerat. NON *temeritate redemptionis,*] non quia, proplaſi cupiditate, nimis magno publica redemerint. quod cum antea feciſſent, releuauit eos Caeſar conſul tertia mercedum parte. Suetonius. IN *his anguſtiis aerarii,*] de tribus aerarijs ſupra diximus hoc illud eſt, quo vectigales pecuniae conferebantur, & vnde legionum ſtipendia promebantur. nã in oratione pro Balbo: In anguſtijs aerarij victorem exercitum ſtipendio affecit. SVBVENIATIS] aliqua mercedum parte releueris. quod Caeſar quoque fecerat. GLORIATVR, *ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius vnus omnium nequiſſimus exiſtimaretur.*] Eiuſdem leporis illud in Vatinium: Die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri.

ORATIO

HOs vos de prouinciis, ſi non aliquando deducendi eſſent, deripiendos non putaretis? & has publicas peſtes ſociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum vaſtitates, imperii maculas teneretis? at iidem vos anno ſuperiore hos eoſdem reuocabatis, cum in prouincias iam perueniſſent, quo tempore ſi liberum veſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extremum e manibus erepta eſſet; reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, veſtram auctoritatem, iis, per quos erat amiſſa, reuocatis, & iis ipſis praemiis extortis, quae erant pro ſcelere, atque euerſione patriae conſecuti. quam poenam ſi tum aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis vobis euolarunt; at aliam multo maiorem, grauioremq. ſubierunt. quae enim homini, in quo aliquis ſi non famae pudor, at ſupplicii timor eſt, grauior poena accidere potuit, quam non credi litteris iis, quae rem bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit ſenatus, cum frequens ſupplicationem Gabinio denegauit; primum, homini ſceleribus, flagitiis contaminatiſſimo nihil eſſe credendum; deinde, a proditore, atque eo, quem praeſentem hoſtem reip. cognoſſet, bene rem geri non potuiſſe; poſtremo, ne deos quidem immortales velle aperiri ſua templa, & ſibi ſupplicari, hominis impuriſſimi, & ſceleratiſſimi nomine. itaque ille alter aut ipſe eſt homo doctus, & a ſuis Graecis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in orcheſtra beluatur, antea poſt ſiparium ſolebat: aut amicos habet prudentiores, quam Gabinius, cuius nullae litterae perferuntur. Hoſce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, ne imperator appelletur; alterum, ſi tabellarii non ceſſarint, neceſſe eſt, paucis diebus paeniteat audere, cuius amici, ſi qui ſunt, aut ſi belluae tam immani, tamq. taetrae poſſunt vlli eſſe amici, hac conſolatione vtuntur, etiam T. Albutio ſupplicationem hũc ordinem denegaſſe, quod eſt primum diſſimile; res in Sardinia cum maſtrucatis latrunculis a propraetore vna cohorte auxiliaria geſta; & bellum cum maximis Syri ae gentibus, tyrannis, conſulari exercitu imperioq. confectum: deinde Albutius, quod a ſenatu petebat, ipſe ſibi in Sardinia ante decreuerat. conſtabat enim, Graecum hominem, ac leuem, in ipſa prouincia quaſi triumphaſſe. itaque hanc eius temeritatem ſenatus, ſupplicatione denegata, notauit. ſed fruatur ſane hoc ſolatio, atque hanc inſignem ignominiam, quoniam vni praeter ſe inuſta eſt, putet eſſe leuiorem; dummodo, cuius exemplo ſe conſolatur, eius exitum exſpectet; praeſertim cum in Albutio nec Piſonis libidines, nec audacia Gabinii fuerit; hac tamen vna plaga conciderit, ignominia ſenatus.

EXPLANATIO

MILITVM *clades,*] de Piſone iam dixit: Exercitus ille noſter, ſuperbiſſimo delectu, & duriſſima conquiſitione collectus, omnis interijt: de Gabinio: Aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitus: poſt conciſae ſunt optimae cohortes. ANNO *ſuperiore*] Lentulo, & Metello coſ. nec dubitandũ quin Lentulus potius, Ciceronis amãtiſſimus, quã Metellus, de Piſone, & Gabinio reuocãdis ad ſenatũ retulerit. SI *liberum veſtrum iudicium fuiſſet,*] liberũ ſenatus iudiciũ non fuit per aliquem tribunum pl. intercedentẽ. NON *credi litteris iis, quas rem bene geſtam nunciarent?*] ſcripſerat Gabinius de re a ſe bene geſta contra Ariſtobolũ in Palaeſtina, Ariſtoboliq filiũ Alexandrũ. SVPPLICATIONEM *Gabinio denegauit.*] in ep ad Q. fr. Idibus Maij ſenatus frequens diuinus fuit in ſupplicatione Gabinio deneganda. Idem in oratione in Piſonem. A *ſuis Graecis*] quorum conſuetudine vtebatur; vt oratio in ipſum demonſtrat. IN *orcheſtra*] ſpatium in theatro fuit, vbi ſedentes ſenatores, magiſtratus, & legati gentium exterarum, diſiuncti ab equeſtri ordine, & a plebe, fabulas ſpectabãt orcheſtae vero Graecorũ cũ ſcena coniungebãtur: & artifices in ea ſaltabant: vnde nomẽ accepit. HELVATVR,] vt Epicureus, voluptati, gulaeq. deditus. quod illi Cicero in oratione obijcit. POST *ſiparium*] pudentius, quam in orcheſtra. eſt enim ſiparium velum ſcenicum. QVORVM *alter*] Piſo. NON *audet*] conſcientia ſcelerum oppreſſus. CERTIORES *facere.*] de re geſta: cum tamen imperator ſit in prouincia appellatus. nam in oratione contra ipſum, Appellatus, inquit, eſt hic vulturius illius prouinciae, ſi dijs placet, imperator. Ne tum quidem, Paulle noſter, tabulas Romam mittere audebas? NE *imperator*

perator appelletur:]bis igitur imperatores appellabantur, primum ab exercitu, deinde, litteris publice miſſis, a ſenatu Hoc dicit, quaſi Piſo timeat imperator appellari: quia ſcelerum ſuorum ſibi ſit conſcius. S*I tabellarii non ceſſarint.*]qui litteras ad eum ferũt de ſupplicatione denegata. T. ALBVTIO]qui Sardiniae praefuit. Idem in oratione in Piſonem. MASTRVCATIS] maſtruca Sardorum veſtis. pro Scauro, & Quinctilianus lib. 1. cap. 9. CVM *maximis Syriae gentibus.*] cum quibus proſpere ſe pugnaſſe Gabinius ad ſenatum ſcripſerat. quod ſenatus, audita iam equitatus, & cohortium caede, credendũ non cenſuit. GRAECVM *hominem.* Graecis litteris deditum. nam homo vere Graecus in Sardiniam pro praetor miſſus non eſſet. Irriſit eum ſatyricus poeta Lucilius, Latinis verbis Graeca miſcentem, Graecum te Albuti, quam Romanum, atque Sabinum. & quae praeterea lib. 1. de Fin a Cicerone recitantur de eodem in Bruto. QVASI *triumphaſſe.*]in orat. Piſonem: Albutius, cum in Sardinia triũphaſſet, Romae damnatus eſt. EXITVM]damnationem, & exſulium. Tuſc. 5. IGNOMINIA *ſenatus.*] quia ſenatum contempſerat,

ORATIO

AT, *qui duas Gallias decernit conſulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut Macedoniam, tamen alterum retinet, & in vtriuſque pari ſcelere diſparem conditionem facit. Faciam, inquit illas praetorias; vt Piſoni, & Gabinio ſuccedatur ſtatim, ſi hic ſinat: tum enim tribunus intercedere poterit; nunc non poteſt. itaque ego idem, qui nunc conſulibus iis, qui deſignati erunt, Syriã, Macedoniamque decerno, decernam eaſdem praetorias; vt & praetores annuas prouincias habeant, & eos quamprimum videamus, quos animo aequo videre non poſſumus. ſed, mihi credite, numquam ſuccedetur illis, niſi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouinciis non licebit: itaque, hoc tempore amiſſo, annus eſt integer vobis exſpectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, ſociorum aerumna, ſceleratiſſimorum hominum impunitas propagatur. quod ſi eſſent illi optimi viri, tamen ego mea ſententia C. Caeſari ſuccedendum nondum putarẽ. qua de re dicam, P.C. quod ſentio; atque illam interpellationem mei familiariſſimi, qua paullo ante interrupta eſt oratio mea, non pertimeſcam,*

EXPLANATIO

CONSVLIBVS *duobus*]non qui nunc ſunt, ſed qui deſignabuntur. Paullo poſt apertius. ILLAS] Macedoniam, & Syriam. PRAETORIAS;] duae Galliae conſulibus decernentur. ita fiet quod Sempronia lex iubet. Piſo tamen & Gabinius praetorijs factis eorum prouincijs, reuocabũtur. nam ſi conſulares, vti nunc ſunt ita manerent eorum prouinciae: ſequeretur, vt vel ſolos eos, vel ſolum Caeſarem reuocari neceſſe eſſet: cum de duabus tantum conſularibus prouincijs, in quas duo conſules erãt, non de quattuor, lex Sempronia loquatur. SI *hic ſinat:*]fore ſignificat, vt tribunus pl. impediat, ne praetoriae fiant. TVM]cum agetur de praetorijs faciendis Macedonia, & Syria. NVNC *non poteſt*]non enim licet intercedere, cum de prouincijs conſularibus decernendis lege Sempronia refertur. Infra. Mihi credite, numquam ſuccedetur illis niſi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs non licebit. QVI *deſignati erunt,*]deſignati non ſunt, ſed ex interregno creati Pompeius, & Craſſus. DECERNAM *eaſdem praetorias;*]ſed nihil agam: intercedet enim tribunus pl. ANNVS *eſt integer exſpectandus*]nam, hoc tribuno pl. Piſonis, & Gabinij ſtudioſiſſimo, de quo dixit, ſi hic ſinat, numquam illis ſuccedetur. intercedet enim S. C. quĩ, ſi lege Sempronia prouinciae nunc decernantur, intercedere non poteſt.

ORATIO

NEGAT *me vir optimus inimiciorem Gabinio debere eſſe, quam Caeſari: omnem enim illam tempeſtatem, cui ceſſerim, Caeſare impulſore, atque adiutore eſſe citatam. cui ſi primum ſic reſpondeam, me communis vtilitatis habere rationem, non doloris mei, poſſim ne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortiſſimorum & clariſſimorum ciuiũ facere poſſim? an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius vtinam filii non degeneraſſent a grauitate paterna) tantam laudem eſt adeptus, quod tribunus pl. ſolus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit, inimiciſſimus & ipſius, & fratris eius Africani; iurauitq. in concione, ſe in gratiã non rediiſſe, ſed alienum ſibi videri dignitate imperii, quo duces eſſent hoſtium Scipione triumphante ducti, eodem ipſum duci, qui triumphaſſet? quis plenior inimicorum fuit C. Mario? L. Craſſus, M. Scaurus, alii ne inimici? omnes Metelli: at hi non modo illum inimicũ ex Gallia ſententiis ſuis non detrahebant, ſed &, propter rationem Gallici belli prouinciam extra ordinem decernebãt. Bellum in Gallia maximum geſtum eſt: domitae ſunt a Caeſare maximae nationes, ſed nondum legibus, nondum iure certo, nondum ſatis firma pace deuinctae. bellum affectum videmus, &, vere vt dicam, paene confectum; ſed ita, vt, ſi idem extrema perſequitur, qui inchoauit, iam omnia perfecta videamus; ſi ſucceditur, periculum ſit, ne inſtauratas maximi belli reliquias, ac renouatas audiamus. ergo ego ſenator, inimicus, ſi ita vultis, homini; amicus eſſe, ſicut ſemper fui, reip. debeo. Quid, ſi ipſas*

ſas

ſat inimicitias depono reip. cauſſa, quis me tandem iure reprehendat? praeſertim cum ego omnium meorum conſiliorum, atque factorum exempla ſemper ex ſummorũ hominum factis mihi cenſuerim petenda. An non M. ille Lepidus, qui bis conſul, & pontifex maximus fuit, nõ ſolum memoria, & teſtimonio, ſed etiam annalium litteris, & ſummi poetae voce laudatus eſt, quod cum M. Fuluio collega, quo die cenſor eſt factus, homine inimiciſſimo, in campo ſtatim rediit in gratiam, vt commune officium cenſurae communi animo, ac voluntate defenderent? Atque, vt vetera, quae ſunt innumerabilia, mittam; tuus pater, Philippe, non ne vno tempore cum ſuis inimiciſſimis in gratiam rediit? quibuſcum omnibus eadem reſp. recõciliauit, quae alienarat. Multa praetereo, quod intueor coram haec lumina, atque ornamenta reip. P. Seruilium, & M. Lucullum: vtinam etiam L. Lucullus ille viueret. quae fuerunt inimicitiae grauiores in ciuitate, quam Lucullorum, atque Seruiliorum? quae in viris fortiſſimis non ſolum exſtinxit reip. dignitas, & ipſorum, ſed etiam ad amicitiam, conſuetudinemq. tranſduxit. Quid? Q. Metellus Nepos non ne conſul in templo Iouis optimi maximi, permotus cum auctoritate veſtra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, abſens mecum ſummo ſuo beneficio rediit in gratiam? An ego poſſum huic eſſe inimicus, cuius litteris, fama, nuncijs celebrantur aures quotidie meae nouis nominibus gẽtium, nationum, locorum?

EXPLANATIO

SCIPIONI] cui cognomen Aſiatico fuit, ab Antiocho Aſiae rege deuicto. OMNES *Metelli*:] propter Numidicũ, cui gloriã confecti Iugurthini belli legatus imperatori ſuo Marius ademit. GALLICI *belli*] Cimbrici. Plutarchus. & Oroſius lib. v. cap. 16. EXTRA *ordinem*] vt ei vltra annum in Gallia eſſet imperium. BELLVM *affectum*] profligatum quidem, non tamen abſolutum. Tuſcul 5. Profligata iam haec, & paene ad exitum adducta quaeſtio eſt. Infra Ipſe Caeſar, quid eſt, cur in prouincia commorari velit, niſi vt ea, quae per eũ affecta ſunt perfecta reip. tradãtur? Et poſt: Vos tamen oporteret ab eodẽ illa omnia, a quo profligata ſunt, confici velle. PERICVLVM *ſit*.] ne inſtauratas maximi belli reliquias, ac renouatas audiamus. Infra, idem alijs verbis: Impolitae vero res, & acerbae, ſi erunt relictae, quamquã ſunt abſciſſae, tamen efferent ſe aliquando, & ad renouandũ bellũ reuireſcent. SVMMI *poetae*] Q. Ennij: qui M. Fuluium, Lepidi collegam in cenſura, ab bellum Aetolicum ſecutus eſt. Pro Archia. QVAE *fuerunt inimicitiae grauiores*] Seruilium augurem, (ſic enim appellat Plutarchus) duo Luculli fratres Lucius, & Marcus, patris eorũ accuſatorẽ, accuſarunt. Academicorũ libro, qui inſcribitur Lucullus. P. SERVILII *incredibili grauitate dicendi*,] eadẽ res narratur in ea Poſt Red. in ſen

ORATIO

ARDEO, mihi credite, P. C. id quod voſmet de me exiſtimatis & facitis ipſi, incredibili quodã amore patriae: qui me amor & ſubuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, & rurſum, cum omnia tela vndique eſſe intenta in patriã viderem, ſubire coegit, atque excipere vnum pro vniuerſis. hic me meus in remp. animus priſtinus, ac perennis cum C. Caeſare reducit, reconciliat, reſtituit in gratiam. quod volent, denique homines exiſtiment: nemini ego eſſe poſſum bene de rep. merenti non amicus. etenim, ſi ijs, qui haec omnia flamma, ac ferro delere voluerunt, non inimicitias ſolum, ſed etiam bellum indixi, atque intuli; cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs eſſent liberati; cur eadem reſp. quae me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non poſſit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit, niſi quod pernicioſum patriae ciuem fore putabam, qui turpiſſima libidine incẽſus, duas res ſanctiſſimas, religionem & pudicitiam, vno ſcelere violaſſet? num eſt igitur dubium ex his rebus, quas is egit, agitq. quotidie, quin ego in illo oppugnando reip. plus, quam otio meo, nonnulli in eodem defendendo ſuo plus otio, quam communi, proſpexerint? Ego me a C. Caeſare in rep. diſſenſiſſe fateor, & ſenſiſſe vobiſcum: ſed nunc iiſdem vobis aſſentior, cum quibus antea ſentiebam. vos enim, ad quos litteras L. Piſo de ſuis rebus non audet mittere, qui Gabinij litteras inſigni quadam nota, atque ignominia noua condemnaſtis, C. Caeſari ſupplicationes decreuiſtis, numero, ut nemini vllo ex bello; honore, vt omnino nemini. cur igitur exſpectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiã reducat? reduxit ordo ampliſſimus, & ordo, is, qui eſt & publici conſilii, & meorum omnium conſiliorum auctor, & princeps. vos ſequor, P. C. vobis obtempero, vobis aſſentior: qui quamdiu C. Caeſaris conſilia in rep. non maxime diligebatis, me quoque cum illo minus coniunctum videbatis: poſteaquam rebus geſtis mentes veſtras, voluntatemq. mutaſtis, me non ſolum comitem eſſe ſententiae veſtrae, ſed etiam laudatorem vidiſtis.

EXPLANATIO

OLIM] Catilinae temporibus. ET *rurſum*] P. Clodio tribuno pl. SVBIRE *coegit*.] ſponte enim, furente Clodio, caediſq ciuium cauſſam quaerente, ceſſi: ne, mea cauſſa, patria periclitaretur. In epiſt. ad Lentulum: Qui meos ciues, & a me ſeruatos, & me ſeruare cupientes, ſeruis armatis obijci noluerim. Id ſaepe etiam gloriatur in orationibus. RELIGIONEM, & *pudicitiam*] cum in templum Bonae deae, muliebri veſtitu, libidinis cauſſa penetrauit. nota ſatis hiſtoria eſt. NON *nulli*] Caeſaris inimici,

inimici, vt M. Cato, qui Clodij tribuni pl. leges defendebat, ne, ſi leges eae tollerentur, irrita eſſent, quae ipſe in Cypro, Clodij lege miſſus, egerat. in quo maiorem otij ſui, quam publici, rationem habebat. NVMERO] dierum quindecim, his conſulibus, quibus haec habita oratio eſt. Caeſar ipſe lib. III. bell. Gal. in extremo ita ſcripſit Ob eas res ex litteris Caeſaris dies quindecim ſupplicatio decreta eſt. quod ante id tempus contigerat nulli. Biennio autem poſt, rebus alijs additis iiſq. maximis, decreta ei ſupplicatio eſt dierum viginti, L. Domitio Ap. Claudio coſ. HONORE,] verborum. De honore, & numero ſic in ea pro Balbo: C. Caeſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit, & numero dierum nouo: Et hic paullo poſt: Dignitas verborum.

ORATIO

SEd, quid eſt, quod in hac cauſſa maxime homines admirentur, & reprehendant meum conſilium; cum ego idem antea multa decreuerim, quae magis ad hominis dignitatem, quam ad reip. neceſſitatem, pertinerent? Supplicationem quindecim dierum decreui ſententia mea. reip. ſatis erat tot dierum, quot C. Mario: diis immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quae ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis eſt dignitati tributus. in quo ego, quo conſule referente primum decem dierum ſupplicatio decreta Cn. Pompeio, Mithridate interfecto, confectoq. Mithridatico bello, & cuius ſententia primum duplicata eſt ſupplicatio conſularis; mihi enim eſtis aſſenſi, cum, eiuſdem Pompeii litteris recitatis, confectis omnibus maritimis terreſtribusq. bellis, ſupplicationem dierum duodecim decreuiſtis) ſum Cn. Pompeii virtutem, & animi magnitudinem admiratus, quod, cum ipſe ceteris omnibus eſſet omni honore antelatus, ampliorem honorē alteri tribuebat, quam ipſe erat conſecutus. ergo in illa ſupplicatione, quam ego decreui, res ipſa tributa eſt diis immortalibus, & maiorum inſtitutis, & vtilitati reip. ſed dignitas verborum, honos, & nouitas, & numerus dierum Caeſaris ipſius laudi, & gloriae conceſſus eſt. Relatum eſt ad nos nuper de ſtipendio exercitus: non decreui ſolum, ſed etiam, vt vos decerneretis, laboraui: multa diſſentientibus reſpondi: ſcribendo affui. tum quoque homini plus tribui, quam neſcio cui neceſſitati. illum enim arbitrabar etiā ſine hoc ſubſidio pecuniae retinere exercitum praeda ante parta, & bellum conficere poſſe: ſed decus illud, & ornamentum triumphi minuendum noſtra parſimonia nō putaui. Actum eſt de decem legatis: quos alii omnino non dabant: alii exempla quaerebant: alii tempus differebant: alii ſine vllis verborum ornamentis dabant. in ea quoque re ſic ſum locutus, vt omnes intelligerent, me id, quod reip. cauſſa ſentirem, facere vberius propter ipſius Caeſaris dignitatem. at ego idē nunc in prouinciis decernendis, qui illas omnes res egi ſilentio, interpellor; cum ſuperioribus cauſſis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, niſi ratio belli, niſi ſumma vtilitas reip. moneat.

EXPLANATIO

EGo *idem*] qui Caeſari ſuccedendum non puto. QVOT *C. Mario*:] ex bello Cimbrico, ſeptē dierū, aut ſaltē ſex. nā ordinaria dierū erant quinque. cū enim ſupplicatione decē dierū Pompeio decreta, duplicatā eſſe cōſularē ſupplicationē, Cicero ſubiungat: nimirū quinque dierū decerni ſolitā, perſpicue demonſtrat. EADEM,] quinque dierū, vt oſtēdi. DECRETA] ex ſententia Ciceronis, vt infra. CONFECTOQ. *Mithridatico bello*.] abundare arbitror. Mithridatico. SVPPLICATIONEM *dierum duodecim decreuiſtis*.] aut hic, decem, non duodecim, aut ſupra, duodecim, nō decē, legendū eſt. verū vtrobique malim, decē. nā cū dixerit, in Pompeio duplicatam eſſe ſupplicationē conſularē; facile ſuſpicor, ſupplicationē conſularē quinque dierum non ſex, antea fuiſſe. quod exemplo ſupplicationis Paullo Aemilio decretae Liuius lib. XLV. docet. quamquam C. Mario dies vnus, vel plures etiā additi ſunt, vt numero dierū nouo cohoneſtaretur: ſed id extra ordinē: Cicero autē de ordinaria, & vſitata conſulari ſupplicatione loquitur, cū ait in Pompeio duplicatā ſupplicationē conſularē. praeterea, cū C. Caeſari ob res in Gallia geſtas decretā primū quindecim, deinde viginti dierum ſupplicationem videam, adducor vt exiſtimem, tot dierū acceſſionē factā eſſe in ſupplicatione Caeſaris, quot facta fuerat in ſupplicatione Pompeij, quin is vtrique diebus extra ordinem honoris cauſſa conceſſis. DIGNITAS *verborum*] cum Caeſaris res geſtae verbis honorificentiſſimis exponerentur. HONOS] haec ſimul iunguntur, honos, nouitas, numerus dierum, hac ſententia: ſupplicatio maior, quam ceteris, Caeſari decreta: in quo fuit honor. non enim hic ſimpliciter de ſupplicatione loquitur Cicero, de qua iam dixerat, Res ipſa tributa eſt dijs immortalibus, & maiorum inſtitutis, & vtilitati reip. ſed de ea ſupplicatione, quae nouitate & numero dierum ceteris omnibus praeſtitit. NVPER] iiſdē conſulibus. DE *ſtipendio exercitus*:] quem Caeſar nouis legionibus auxerat. propterea nouo etiam ſtipendio opus erat. SCRIBENDO *affui*.] cum S. C. ſcriberetur. Quattuor modis erga Caeſarem ſtudium ſuum declarat; quod de ſtipendio decreuerit; quod, vt alij decernerēt, laborauerit; quod multa diſſentientibus reſponderit; quod ſcribendo affuerit. Maximū autē, ſi quis ſcribendo adeſſet, amorem in eum cuius de honore agebatur, praeſeferebat. itaque in ep. ad Catonem, Res, inquit, ipſa declarat, tibi illum honorem noſtrum ſupplicationis fuiſſe iucundū, quod ſcribendo affuiſti. haec enim S. C. non ignoro ab amiciſſimis eius, cuius de honore agitur, ſcribi ſolere. Quod ad loquendi genus attinet, ſatis multa diximus in comm. ep. fam. DE STIPENDIO] pro Balbo. Idem in angu

ſtijs

ſtijs aerarij victorem exercitum ſtipendio affecit: imperatori decem legatos decreuit: lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit. harum ego ſententiarum princeps, & auctor fui NON *decreui ſolum,*] in ep. ad Lentulum, non ſe decreuiſſe, ſed decretum eſſe, diſſimulans ſcribit: ne reſtitutus in patriam, a priſtina ſententia, ideſt ab optimatum cauſſa deſciuiſſe videretur. Quod ſcribis, inquit, te velle ſcire, qui ſit reip. ſtatus: ſumma diſſenſio eſt, ſed contentio diſpar. nam qui plus opibus, armis, potentia valent, profeciſſe tantum mihi videntur ſtultitia, & inconſtantia aduerſariorum, vt iam etiam auctoritate plus valerent. itaque, perpaucis aduerſantibus, omnia quae ne per populum quidem ſine ſeditione ſe aſſequi poſſe arbitrabantur, per ſenatum conſecuti ſunt. nam & ſtipendium Caeſari decretum eſt, & decem legati: &, ne lege Sempronia ſuccederetur, facile perfectum eſt. Quae tamē omnia ipſe ſua ſententia decreuerat: vt ex hac oratione ſatis cōſtat. PRAEDA *ante parta*] quae reſeruabatur ad ornamentū triūphi. praeda enī ex hoſtibus parta geſtari ſolebat in triumpho.

ORATIO

NAm ipſe Caeſar, quid eſt, cur in prouintia commorari velit, niſi, vt ea, quae per eum affecta ſunt, perfecta reip. tranſdantur? amoenitas eum, credo, locorum, vrbium pulchritudo, hominum, nationumq. illarum humanitas, & lepos, victoriae cupiditas, finium imperij noſtri propagtio retinet. quid illis terris aſperius? quid incultius opidis? quid nationibus immanius? quid porro tot victoriis praeſtabilius? quid Oceanu longius inueniri poteſt? An reditus in patriam habet aliquam offenſionem? vtrum apud populum, a quo miſſus eſt, an apud ſenatum, a qao ornatus eſt? An dies auget eius deſiderium, an magis obliuionem, ac laurea illa, magnis periculis parta, amittit longo internallo viriditatem? quare, ſi qui hominem non diligunt, nihil eſt, quod eum de prouincia deuocent: ad gloriam deuocent, ad triumphum, ad gratulationem, ad ſummum honorem ſenatus, equeſtris ordinis gratiam, populi caritatem. ſed, ſi ille hac tam eximia fortuna propter vtilitatem reip. frui non properat, vt omnia illa conficiat: quid ego ſenator facere debeo, quem, etiā ſi ille aliud vellet, reip. cunſulere oporteret? Ego vero ſic intelligo, P.C. nos hoc tempore in prouinciis decernendis perpetuae pacis habere oportere rationem. nam quis hoc tempore non ſentit, omnia alia eſſe nobis vacua ab omni periculo, atque etiam ab omni ſuſpicione belli? iam diu mare videmus illud immenſum, cuius feruore non ſolū maritimi curſus, ſed vrbes etiam, & viae militares iam tenebantur, virtute Cn. Pompeii ſic a populo R. ab Oceano vſque ad vltimum Pontum, tamquam vnum aliquem portum, tutum, & clauſum teneri; nationes eas, quae numero hominum, ac multitudine ipſa poterant in prouincias noſtras redundare, ita ab eodem eſſe partim reciſas, partim repreſſas, vt Aſia, quae imperium antea noſtrum terminabat, nunc tribus nouis prouinciis ipſa cingatur. poſſum de omni regione, de omni hoſtiam genere dicere. nulla gens eſt, quae non aut ita ſubacta ſit, vt vix exſtet; aut ita domita, vt quieſcat; aut ita pacata, vt victoria noſtra, imperioq. laetetur.

EXPLANATIO

AFFECTA] non confecta. de hoc verbo iam diximus. AN DIES *auget eius deſiderium,*] quaſi dicat: Obliuionem potius, quā deſiderium, tempus auget: triumphusq. ſi differatur, qui differetur, ſi remanet in Gallijs Caeſar; ſplendor eius minuetur potius interuallo temporis, quā augebitur. quare, quod ad ipſum attinet, cauſſam habet cur decedere, nō cur in Galliarū imperio diutius commorari velit. ſed, belli perficiendi cauſſā, ne decedat, nos curare debemus: ſiquidem de rep. potius, quam de homine, laboramus. CVIVS *feruore*] non loquitur de fluctibus, ſed de piratarum quaſi efferueſcentium, infinita multitudine ſupra: Mithridaticos impetus, totumq. Pontum armatum, efferueſcentem in Aſiam, atque erumpentem. ASIA] quam Attalus rex populo Romano legauerat. TRIBVS *nouis prouinciis*] Mithridatico bello Pompeij virtute partis, Bithynia, Ponto, Syria.

ORATIO

BEllum Gallicum, P.C. C. Caeſare imperatore geſtum eſt, antea tantummodo repulſum. ſemper illas nationes noſtri imperatores refutandas potius bello, quam laceſſendas, putauerunt. ipſe ille C. Marius, cuius diuina, atque eximia virtus magnis populi R. luctibus funeribusq. ſubuenit, influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit, non ipſe ad eorum vrbes, ſedesq. penetrauit. modo ille meorum laborum, periculorum, conſiliorum ſocius, C. Pontinius, fortiſſimus vir, ortum repente bellum Allobrogum, atque hac ſcelerata coniuratione excitatum, proeliis fregit; eosq. domuit, qui laceſſierant; & ea victoria contentus, rep. metu liberata, quieuit. C. Caeſaris longe aliam video fuiſſe rationem. non enim ſibi ſolum cum iis, quos iam armatos contra populum R. videbat, bellandum eſſe duxit, ſed totam Galliam in noſtram ditionem eſſe redigendam: itaque cum acerrimis nationibus, & maximis, Germanorum, & Heluetiorum, proeliis feliciſſime decertauit; ceteras contriuit, compulit, domuit, imperio populi R. parere aſſuefecit; &, quas regiones, quasq. gentes nullae nobis antea litterae, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has noſter imperator, noſterq. exercitus, & populi R. arma peragrarunt. ſemitam tantum Galliae tenebamus antea, P.C. ceterae partes a gentibus aut inimicis

huic imperio, aut inſidiis, aut in cognitis aut certe immanibus, & barbaris, & bellicoſis tenebantur. quas nationes, nemo vnquam fuit, qui non frangi, domariq. cuperet: nemo ſapienter de rep. noſtra cogitauit iam inde a principio huius imperij, quin Galliam maxime timendam huic imperio putaret: ſed propter vim, ac multitudinem gentium illarum numquam eſt antea cum omnibus dimicatum. reſtitimus ſemper laceſſiti: nunc denique eſt perfectum, vt imperij noſtri, terrarumq. illarum idem eſſet extremum. Alpibus Italiam munierat ante natura, non ſine aliquo diuino numine. nam, ſi ille aditus Gallorum immanitati multitudiniq. patuiſſet; numquam haec vrbs ſummo imperio domicilium, ac ſedem praebuiſſet, quae iam, licet, conſidant. nihil eſt enim vltra illam altitudinem montium vſque ad Oceanum, quod ſit Italiae pertimeſcendum. ſed tamen vna, aut altera aeſtas, vel metu, vel ſpe, vel poena, vel praemijs, vel armis, vel legibus, poteſt totam Galliā ſempiternis vinculis adſtringere. impolitae vero res, & acerbae, ſi erunt relictae, quamquam ſunt abſciſſae, tamen efferent ſe aliquanda, & ad renouandum bellum reuiriſcent. Quae ſit in eius tutela Gallia. cuius virtuti, fidei, felicitati commendata eſt. etenim, ſi Fortunae muneribus ampliſſimis ornatus, ſaepius eius deae periculum facere nollet; ſi in patriam, ſi ad deos penates, ſi ad eam dignitatem, quam in ciuitate ſibi propoſitam videt, ſi ad iucundiſſimos liberos, ſi ad clariſſimum generum redire properaret; ſi in Capitolium inuehi victor cum illa inſigni laurea geſtiret; ſi denique timeret caſum aliquem, qui illi tantum addere iam non poteſt, quantum auferre: vos tamen oporteret ab eodem illa omnia, quo profligata ſunt, confici velle. cum vero ille ſuae gloriae iampridem, reip. nondum ſatisfecerit; & malit tamen tardius ad ſuorum laborum fructus peruenire, quam non explere ſusceptum reip. munus: nec imperatorem incenſum ad remp. bene gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem, prope iam explicatam, perturbare, atque impedire debemus.

EXPLANATIO

SOCIVS] in opprimenda Catilinae coniuratione. fuit enim praetor Cicerone cōſule. poſt praeturam in Galliā vlteriorē iuit: rebellanteſq. Allobroges repreſſit. Dio lib. XXXVII. epitome lib. CIII. HAC *ſcelerata coniuratione excitatum.*] Salluſtius & or. 3 in Catil. QVIEVIT.] ad eorum ſedes non penetrauit biennio tamen poſt, L. Domitio, Ap. Pulchro cos. triumphauit. Dio, & in ep. ad Att. ad Q. fr. CONTRIVIT,] non placet, Contriuit, compulit: vt minor ſignificatio ſit in ſecundo verbo, quā in primo, contra Ciceronis conſuetudinem: conterruit, pro contriuit, ex auctoritate veterum librorum libenter lego. IMPOLITAE *res, & acerbae, ſi erunt relictae, quamquam ſunt abſciſſae, tamen efferent ſe aliquando, & ad reuocandum bellum reuireſcent.*] abſcindi dicuntur ea, quae coniuncta diſrumpuntur: quod hic non quadrat: itaque malim, acciſae, quam abſciſſae, & apud Virgiliū lib. VII. eo verſu.

„ Non licet amborum populos excindere regum, ſcriptū eſſe, excidere in Mediceo libro ait Pierius Valerianus, vir de litteris optime meritus. nam excindo vnde deducatur, nō video. LIBEROS] vnam tamen habuit Iuliam, vxorem hoc tempore Pompeij Magni. Sed hic eſt Ciceronis mos, vt de vno filio, liberos, dicat. qua de re pro lege Manilia. VOS *tamen oporteret ab eodem illa omnia, a quo profligata ſunt, confici velle*] profligare plus eſt, quam incipere, minus, quam cōficere itaque dixit paullo ante: Quid eſt, cur in prouincia commorari Caeſar velit, niſi vt ea, quae per eum affecta ſunt, perfecta reip. tradantur? vide locum in epiſtola ſexta lib. IIX. PROFLIGATA] affecta. quo verbo ſupra bis vſus eſt.

ORATIO

N*Am illae ſententiae virorum clariſſimorum mini me probandae ſunt: quorum alter vlteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorem. qui vlteriorem, omnia illa, de quibus diſſerui paullo ante, perturbat: ſimul oſtendit, eam ſe ſciſcere legem, quam eſſe legem neget; & quae pars prouinciae ſit, cui non poſſit intercedi, hanc ſe auellere; quae defenſorem habeat, non tangere. ſimul & illud facit, vt, quod illi a populo datum ſit, id non violet; quod ſenatus dederit, id ſenator properet auferre. Alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni ſenatoris: legem, quam non putat, eam quoque ſeruat; praefinit enim ſucceſſori diem. qui mihi nihil videtur minus a dignitate, diſciplinaq. maiorum diſſidere, quam vt, qui conſul Kal. Ian. habere prouinciam debet, is vt eam deſponſam, non decretam, habere videatur; fuerit toto in conſulatu ſine prouincia, cui fuerit, antequam deſignatus eſſet, prouincia decreta. ſortietur, an non? nam & non ſortiri abſurdum eſt, & quod ſortitus ſis, non habere. proficiſcetur paludatus? quo? quo peruenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario prouinciam non habebit: Kal. ei denique Martijs naſcetur repente prouincia. attamen his ſententijs Piſo in prouincia permanebit. quae cū grauia ſunt, tum nihil grauius illo, quod mulctari imperatorem deminutione prouinciae contumelioſum eſt: neque ſolum, ſummo in viro, ſed etiam in mediocri homine ne accidat prouidendum.*

EXPLANATIO

VIRORVM *clariſſimorum*] conſularium: cum ante Ciceronem ſententiam dixerint. DE QVIBVS *diſſerui paullo ante;*] illa ſignificat, quae a Caeſare profligata, confici ab eodē, ſi maneret in impe

rio, vna, aut altera aeſtate poterat? E*am ſe fecisse legibus.*] Vatiniam, quae Caeſari citeriorem Galliam cum Illyrico dederat. Qui citeriorem, inquit, Galliam Caeſari non adimit, oſtendit probari a ſe Vatiniam legem, quam tamen, vt contra auſpicia latam eſſe legem neget. Vlteriorem aût ſenatus dederat, non populus: auctore Suetonio. Hanc ſententiam opinor a M. Bibulo eſſe dictã: as enim & conſularis, & Caeſaris inimiciſſimus. nam M. Cato ne praetorius quidem adhuc erat. neminẽ autẽ, vt iam dixi, niſi conſularẽ, rogatum eſſe ſententiam ante Ciceronem, veriſimile videtur. C*ui non poſſe intercedi.*] non poterat intercedi vlteriori Galliae, quia ſenatus illud, nõ populi beneficium fuerat. itaque non ad tribunos pl. ſed ad ſenatum, vt conſeruaret beneficium ſuum, pertinebat illa defenſio. peccabat igitur ſenator ille qui beneficium ſenatus auferebat a Cęſare, populi relinquebat. populus enim citeriorẽ Galliã dederat. Q*uae defenſorem habeat,*] nã ſi citerior adimeretur, intercederent triboni pl. ius & poteſtatẽ populi tuentes. B*elli Gallici rationem habet.*] vlteriorẽ non attingit. vult enim ea cõfici, quae profligata ſunt. in quo fungitur officio boni ſenatoris: citeriorẽ decernit, cum hoc tamen, ne ſucceſſor eat in prouinciam, niſi geſto conſulatu Kalendis Martijs. L*egum*] Vatiniam. S*ervat.*] quia, cum lex Vatinij citeriorẽ Galliã in quinquennium Caeſari dediſſet hic ſenator non ante quinctum annum ei ſuccedi vult. quo tẽpore abſoluto, conſul quoque metuebat, ne cui, inuito ſenatu, ea dẽ prouincia alia lege ita daretur, vt a Vatinio Caeſari data fuerat. Infra Q*ui mihi nihil videtur minus*] malim: Quo mihi nihil videtur magis. nam, Qui, non eſt in vetere Card. Borromaei libro, ſed, Que. alioqui diuerſum quiddam ab eo quod agitur, videbitur illud, Quam vt, qui cõſul cum tamẽ id eſſe conſtet, quod a dignitate. diſciplinaq. maiorum diſſidere, Cicero dicit. Q*ui conſul Kalendis Ian. habere prouinciam debet,*] quibus igitur deſignatis conſulibus decretae prouinciae fuiſſent, ab ijs finem conſulatus exſpectari nolebant conſules, qui de prouincijs retulerant; ſed ire in prouincias cum primũ magiſtratum iniuiſſent: vt eo citius imperium Caeſari ex dimidia ſaltem parte adimeretur. D*eſponſam*] ita promiſſam vt eã tamen interim non attingat. A*nte quam deſignatus eſſet,*] retulerant enim conſules, vt ſequẽtis anni conſulibus, quicumque deſignati eſſent, lege Sempronia prouinciae decernerentur. S*ortietur an non?*] mos erat vt in prouincias ituri ſortirentur, aut compararent inter ſe. Liuius Cicero, alij. A*nte certam diem*] ei praefinitam. Paullo ante: Praefinit ſucceſſori diem. K*alendis ei denique Martijs*] non quae erunt, ipſo conſule, ſed anno ſequenti. dictum eſt enim ſupra: Fuerit toto in conſulatu ſine prouincia. Praeterea ſi Vatinij lex ſeruatur, ante quinquennium adimi citerior Gallia Caeſari non poteſt. A*ttamen his ſententiis Piſo in prouincia permanebit.*] diſputauit hactenus de duabus ſententijs: concludit, neutra Macedoniam attingi: cum tamen ea potius, quam vlterior, aut citerior Gallia, cum Syria videatur eſſe coniungenda.

O R A T I O

*E*Go *vos intelligo, P. C. multos decreuiſſe honores eximios C. Caeſari, & prope ſingulares. quod ita meritus erat; gratis etiam, vt quam coniunctiſſimus huic ordini eſſet. ſapientes, ac diuini fuiſtis. neminem vmquam eſt hic ordo complexus honoribus, & beneficijs ſuis, qui vllam dignitatem praeſtabiliorem ea, quã per vos eſſet adeptus, putarit. nemo vmquam hic potuit eſſe princeps, qui maluerit eſſe popularis. ſed homines, aut propter dignitatem ſuam diffiſi ipſi ſibi; aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione depulſi, ſaepe ex hoc portu ſe in illos fluctus prope neceſſario contulerunt: qui ſi ex illa iactatione curſuq. populari, bene geſta rep. referunt adſpectum in curiam. atque huic ampliſſimae dignitati commendati eſſe volunt; non modo non repellendi ſunt, verum etiam expetendi. Maneműt a fortiſſimo viro, atque optimo poſt hominum memoriam conſule, vt prouideamus, ne citerior Gallia, nobis inuitis, alicui decernatur, poſt eos conſules, qui nunc erunt deſignati, perpetuoq. poſthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari, ac turbulenta ratione teneantur. Quam ego palam etſi non contemno, P. C. praeſertim monitus a ſapientiſsimo conſule, & diligentiſsimo cuſtode pacis, & otij, tamen vehementius arbitror pertimeſcendam, ſi hominum praeclariſſimorum ac potentiſſimorum aut honorem minuero, aut ſtudium erga hunc ordinem repudiaro. nam, vt C. Iulius, omnibus a ſenatu eximiis, ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tradat ei, cui minime vos velitis: per quem ordinem ipſe ampliſſimam ſit gloriam conſecutus, ei ne libertatem quidem relinquat; adduci ad ſuſpicandum nullo modo poſſum. Poſtremo, quo quiſque animo futurus ſit, neſcio; quid ſperem, video. praeſtare hoc ſenator debeo, quantum poſſum, ne quis vir clarus, aut potens huic ordini iure iraſci poſſe videatur. atque hoc, ſi inimiciſſimus eſſem C. Caeſari, ſentirem tamen reip. cauſſa; ſed non alienum eſſe arbitror, quo minus ſaepe aut interpeller a nõnullis, aut tacita aeſtimatione reprehendar, explicare breuiter, quae mihi ſit ratio, & cauſſa cum Caeſare.*

E X P L A N A T I O

H*onores eximios, & prope ſingulares*] infrà: Omnibus a ſenatu eximijs, ac nouis rebus ornatus. Et in ep. ad Lentulũ; Cũ enim Caeſar, rebus maximis geſtis ſingularibus ornatus & nouis honoribus, ac iudicijs ſenatus, ad eius ordinis auctoritatem adiungeretur. G*ratis etiam,*] vt cum ei

Galliam vlteriorem veſtra ſponte decreuiſtis. Hic] in hoc ordine. In *illos fluctus*] ad populi ſtudium, ad popularem rationem. Recte ſenatum, in quo ſumma grauitas, & ſapientia, portum vocat, populum vero fluctus, quia, mente parum certa, numquã conſiſtit, & libidine potius, quam cõſilio, mouetur. ideo liberius dicit, quia loquitur in ſenatu. Referunt *adſpectum in curiam.*] in communi ſententia Caeſarem quodam modo deſcribit. Consvles,] Marcelino. is enim in conſulatu maioris animi videtur fuiſſe, quam Philippus: & is etiam fortaſſe ſolus de prouincijs retulerat, diſtricto, & impedito Philippo propter affinitatẽ & Caeſaris, & Catonis, qui ſe mutuo peſſime oderant. Atiã, Octauij, qui Auguſtus poſtea dictus eſt, matrẽ, Iuliae, ſororis Caeſaris, filiã, habebat in matrimonio, Marciã vero, filiã ſuam, Catoni collocauerat. Nobis *inuitis, alicui decernatur,*] exemplo Vatinij, qui eam Caeſari dedit inuito ſenatu. Decernatur, aut non proprie Cicero dixit, aut mendoſũ eſt. ſubaudiri enim conſtat, a populo, tribunicia lege: cum dicat, Nobis inuitis. at hoc verbum de populo non ſolet vſurpari. decernit enim ſenatus, populus iubet. Post *eos conſules, qui nunc erunt deſignati,*] abſoluto ſcilicet imperij tempore, quod in ea prouincia Caeſari lex Vatinij tribuerat. quã ob cauſſam ſupra quoque dictum eſt: Legem, quam nõ putat, eam quoque ſeruat: praefinit enim ſucceſſori diem. Per *manus*] vt, cum ipſe attributum ſibi lege Vatinia in citeriore Gallia imperij tempus abſoluerit, alteri, non quem ſenatus, ſed quem populus miſerit, eandem prouinciam tradat.

ORATIO

AC primum illud tempus familiaritatis, & conſuetudinis, quae mihi cum illo, quae fratre meo, quae C. Varroni, conſobrino noſtro, ab omnium noſtrum adoleſcentia fuit, praetermitto. poſtea quam ſum penitus in remp. ingreſſus, ita diſſenſi ab illo, vt in diſiunctione ſententiae coniuncti tamen amicitia maneremus. cõſul ille egit eas res, quarum participem me eſſe voluit: quibus ego ſi minus aſſentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum eſſe debebat. me ille, vt quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus ſibi coniunctiſſimis conſularibus eſſe voluit: mihi legationem, quam vellem, quanto cum honore vellem, detulit. quae ego omnia non ingrato animo, ſed obſtinatione quadam ſententiae, repudiaui: quam ſapienter, non diſputo: multis enim non probabo; conſtanter quidem, & fortiter certe: qui, cum me firmiſſimis opibus contra ſcelus inimicorum munire, & populares impetus populari praeſidio poſſem propulſare, quamuis excipere fortunam, ſubire vim, atque iniuriam malui, quam aut a veſtris ſanctiſſimis mentibus diſſidere, aut de meo ſtatu declinare. Sed non is ſolum gratus debet eſſe, qui accepit beneficium, verum etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me, & conuenire iis rebus, quas geſſeram, non putabam; illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuem, ſuum generum, ſentiebam.

EXPLANATIO

C. Varoni] Viſelliae gentis: de quo ſic in Bruto: Erat etiam vir doctus in primis C. Viſellius Varro, conſobrinus meus. Ibidẽ: Neque verbis aptiorem alium dixerim, neque ſententijs crebriorẽ. praeterea, perfectus in litteris: iuriſq. ciuilis iam a patre Aculeone traditã tenuit diſciplinã. Quibus *ego ſi minus aſſentiebar,*] quod eae ſenatui non probarentur. In Piſonem; Ego C. Caeſarem non eadem de rep. ſenſiſſe, quae me, ſcio: ſed tamen, quod iam de eo, his audientibus, ſaepe dixi, me ille ſui totius conſulatus, eorumq. honorum, quos cum proximis communicauit, ſocium eſſe voluit; detulit, inuitauit, rogauit. Quinqueviratvm] malim legere, Vigintiuiratum, vt eſt in ep. 6. & 3. lib. 2. & in ep. 2. lib. 9. ad Att. & apud Quinctilianũ lib. XII. cap. 1. Velleium lib. 2. Suetonius quoque, M. Atiũ Balbum, ſororis Caeſaris virũ, inter vigintiuiros agrum Cãpanum plebi lege Iulia diuiſiſſe, ſcribit in Auguſto. quare ſi malim, ſex locorum teſtimonio vnũ corrigi, quã ex vno tria mutari, abſurde mihi facere nõ videar. In tribvs *ſibi coniunctiſſimis conſularibus*] cum Põpeio, & Piſone, Caeſari coniunctiſſimis, quia Pompeius eius gener erat, Piſo ſocer: quibus additus Cicero tertius conſularis fuiſſet. Pompeium quidem in vigintiuiris fuiſſe ex eo mihi liquet, quod eum Cicero Balbi collegã vocat ep. 12. lib. 2. ad Att. Adiuuat hanc opinionẽ, quod infra dicitur: Illum quidem me habere eodem loco, quo principẽ ciuẽ, ſuum generum ſentiebã. Nam Piſonẽ, inimicum ſuum nominare noluit. Legationem] in Gallia: ep. 19. lib. II. ad Att. Caeſar me ſibi vellet eſſe legatum. honeſtior haec declinatio periculi. Obstinatione *quadam ſententiae*] ne de meo ſtatu declinarẽ. quod infra dicit aut, ne diſſentirem a vobis: quibus inuitis & legem agrariã Caeſar tulerat, & legatos quoque, ſine S. C. lege Vatinia ipſe deligebat. vnde in Vatinium: Age, factum eſt horũ aliquid in alijs, raro, ſed tamen factum eſt, vt populus deligeret imperatorem: quis legatos vnquam audiuit ſine S. C. ante te nemo, poſt cõtinuo fecit idẽ in duobus prodigijs reip. Clodius. Mvltis *enim non probabo.*] iudicantibus eã legationem repudiari a me non debuiſſe, qua accepta, ſequentis anni vim, & iniuriam, illatã mihi tribuno pl. Clodio, vitaſſem. In ep. ad Terentiam: Meum fuit, vel legatione vitare periculum, vel diligentia, & copijs reſiſtere, vel cadere fortiter. Firmissimis *opibus*] Caeſaris. Popvlari *praeſidio*] Caeſar enim vel maxime apud populum gratia valebat. A. vestris *ſanctiſſimis mentibus*] non probantibus ea, quae conſul Caeſar egerat. Avt *de meo ſtatu declinare,*] cum in optimatum cauſſa, & in ſenatus auctoritate, con-

tempta

tempta ambitione illa populari ſemper omnia poſuiſſem. Huc illud ſpectat, quod ſupra dictum eſt: Quae ego omnia non ingrato animo, ſed obſtinatione quadam ſententiae repudiaui. EODEM *loco*,] cum me in tribus ſibi coniunctiſſimis conſularibus eſſe voluit.

ORATIO

TRADVXIT ad plebem inimicum meum, ſiue iratus mihi, quod me ſecum ne beneficijs quidem videbat poſſe coniungi; ſiue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria: nam poſtea me, vt ſibi eſſem legatus, non ſolum ſuaſit, verum etiam rogauit, ne id quidem accepi, non quo alienum mea dignitate arbitrarer; ſed quod tantum reip. ſceleris impendere a conſulibus proximis non ſuſpicabar. Ergo adhuc magis eſt mihi verendum, ne mea ſuperbia in illius liberalitate, quam ne illius iniuria in noſtra amicitia reprehendatur. ecce illa, illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita, atque improuiſa formido, tenebrae reip. ruina, atque incendium ciuitatis, terror iniectus Caeſari de eius actis, metus caedis bonis omnibus, conſulum ſcelus, cupiditas, egeſtas, audacia. ſi non ſum adiutus, non debui; ſi deſertus, ſibi fortaſſe prouidit: ſi etiam oppugnatus, vt quidam aut putant, aut volunt, violata amicitia eſt, accepi iniuriã, inimicus eſſe debui; non nego. ſed, ſi idem ille tum me ſaluum eſſe voluit, cum vos me, vt cariſſimum filium, deſiderabatis; & ſi vos iſdem pertinere ad cauſſam illam putabatis, voluntatẽ C. Caeſaris a ſalute mea non abhorrere; & ſi illius voluntatis generum eius habeo teſtem, qui idem Italiam in municipijs, populum R. in concione, vos mei ſemper cupidiſſimos in Capitolio ad meam ſalutem excitauit; ſi denique Cn. Pompeius idem mihi teſtis de voluntate Caeſaris, & ſponſor eſt illi de mea: nonne vobis videor & vltimi temporis recordatione, & proximi memoria medium illud triſtiſſimum tempus debere, ſi ex rerum natura non poſſim euellere, ex animo quidem certe excidere? ego vero, ſi mihi non licet per aliquos ita gloriari, me dolorem, atque inimicitias meas reip. conceſſiſſe, quod magni cuiuſdam hominis, & perſapiẽtis videtur; vtar hoc, quod non tam ad laudem adipiſcendam, quam ad vitandam vituperationem, valet, hominem me eſſe gratum, & non modo tantis beneficijs, ſed etiam mediocri hominum beneuolentia commoueri.

EXPLANATIO

TRADVXIT *ad plebem inimicum meum*,] cauſſa cur Clodium ad plebem traduxerit, exponitur in oratione pro domo, his verbis: Hora fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio cũ C. Antoniũ, collegã meum defenderem, quaedã de rep. quae mihi viſa ſunt ad illius miſeri cauſſam pertinere. haec homines improbi ad quoſdã viros fortes longe aliter, atque a me dicta erant, detulerunt. hora nona, illo ipſo die, tu es adoptatus. Et apud Suetoniũ: Ciceronẽ in iudicio quodã deplorante temporum ſtatum, P. Clodiũ, inimicum eius, fruſtra iampridem a partibus ad plebẽ tranſire nitentẽ, eadem die, horaq. nona traduxit. Haec igitur traductionis cauſſa fuit, non ea, quam hic Cicero ſubiunxit ad Caeſaris excuſationem, cui coniunctiſſimus erat hoc tempore. A CONSVLIBVS *proximis*,] Piſone, & Gabinio. ADHVC] non, ad hãc diem, ſed quod ad illud quidem tempus attinet, donec ille conſul fuit. TEMPESTAS,] furor Clodij tribuni pl. poſt Caeſarem conſulem. TERROR *iniectus Caeſari de ſuis actis*,] totam hanc rem exponit in ea pro Sextio his verbis: Illi aũt aliquo tũ timore perterriti, quod acta illa, atque omnes res ſuperioris anni labefactari a praetoribus, infirmari a ſenatu, atque principibus ciuitatis putabant, tribunum popularem a ſe alienare nolebant. ADIVTVS,] a Caeſare. NON *debui*;] cum eius beneficia, quibus acceptis ſeruari poteram, repudiaſſem. Velleius lib. II. Hoc ſibi contraxiſſe Cicero videbatur, quod inter vigintiuiros diuidendo agro Campano eſſe noluiſſet. SIBI *fortaſſe prouidit*:] timuit fortaſſe, ne infirmarentur acta ſui conſulatus. AVT *putant*,] errore ducti. AVT *volunt*,] odio in Caeſarem, cui me inimicum eſſe vellent. VLTIMI *temporis*] vetuſtiſſimi: de quo ſupra: Primum illud tempus familiaritatis, & conſuetudinis, quae mihi cum illo, quae fratri meo, quae C. Varroni conſobrino meo, ab omnium noſtrum adoleſcentia fuit, praetermitto. PER *aliquos*] qui putant, me cum Caeſare non reip. cauſſa, ſed illius felicitate commotum, mihiq. priuatim conſulentem, in gratiã rediiſſe. MAGNI *cuiuſdam hominis, & perſapientis*] quam iſti laudem mihi adimunt, odio maxime in Caeſarem: cum quo non poſſe me dicunt reip. cauſſa coniungi; quandoquidem is contra rempub. conſul omnia fecerit.

ORATIO

A VIRIS fortiſſimis, & de me optime meritis quibuſdam peto, vt, ſi ego illos meorum laborum & commodorum participes eſſe nolui, ne illi me ſuarum inimicitiarum ſocium velint eſſe, praeſertim cum mihi iſdem illi conceſſerint, vt etiam acta illa Caeſaris, quae neque oppugnaui antea, neque defendi, meo iam iure poſſim defendere. nam ſummi ciuitatis viri, quorum ego cõſilio remp. conſeruaui, & quorum auctoritate illam coniunctionem Caeſaris defugi, Iulias leges, & ceteras, illo conſule rogatas, iure latas negant; ijdem illam proſcriptionem capitis mei, contra ſalutem reip. ſed ſaluis auſpicijs rogatam eſſe dicebant. itaque vir ſumma auctoritate, ſumma eloquentia, dixit grauiter, caſum illum meũ funus eſſe reip. ſed funus iuſtum, & indictum: & mihi

ipſi

ipſi omnino perbonorificum, diſceſſum meum fatum dici reip. Reliqua nō reprehēdo, ſed mihi ad id, quod ſentio, aſſumo. nam, ſi illud iure rogatum dicere auſi ſunt, quod nullo exemplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de caelo ſeruarat: obliti ne erant, tum, cum ille, qui id egerat, plebeius eſt lege curiata factus, dici, de caelo eſſe ſeruatum? qui ſi plebeius omnino eſſe non potuit, qui tribunus pl. potuit eſſe? & cuius tribunatus ſi ratus eſt, nihil eſt, quod irritum ex actis Caeſaris poſſit eſſe: eius nō ſolum tribunatus, ſed etiam pernicioſiſſimae res, auſpiciorum religione conſeruata, iure latae videbuntur.

EXPLANATIO

A. VIRIS *fortiſſimis,*] in tuenda rep. DE ME *optime meritis*] eum reſtitutus in patriam ſum Bibulum Catonem, L. Domitium, alios, Caeſari inimicos, deſignat PARTICIPES *eſſe volui,*] ſolus enim acerbiſsimum iniuſti exſulij calamitatem pertuli: cum tamen illa non mea tantum, ſed bonorum oīum cauſſa fuerit. Pro Balbo Fuit hoc ſiue meū ſiue reip. fatū, vt in me oīs illa inclinatio communium temporum incumberet. MENTIANTUR *iure*] quia defendunt ipſi inimicum meum, quem fuiſſe quidem improbum tribunum, ſed tribunum tamen dicunt: cum ego illum, hominem patricij generis, lege curiata, cum de caelo ſeruaretur, ad plebem traductum tribunum eſſe potuiſſe negem. Confertur hoc in Catonem, qui lege Clodia in Cyprum miſſus, euerti acta ſua ſimul cū Clodij tribunatu intelligebat. DEFUGI.] cum eius beneficia contempſi. IURE *latas negant;*] quia contra auſpicia latae ſunt. VIR *ſumma auctoritate*] cum hic ſententiam ante Ciceronem dixerit, conſularem fuiſſe neceſſe eſt. & opinior Bibulum fuiſſe. nam Cato, nondum praetorius ante conſularem Ciceronem ſententiam rogatus non eſſet. IUSTUM,] iure rogatum. ET *indictum:*] pro Domo: Video quoſdam clariſſimos viros, principes ciuitatis, aliquot locis iudicaſſe, te cum plebe iure agere potuiſſe: qui etiam de me ipſo cum tua rogatione funere relatam remp. eſſe dicerent, tamē id funus, etſi miſerum, atque acerbum fuiſſet, iure indictum eſſe dicebant: quod de me ciue, ac de rep. bene merito tuliſſes, funeſtū funus te indixiſſe reip. quod ſaluis auſpicijs tuliſſes, iure egiſſe dicebāt. RELIQUA *nō reprehendo,*] quod Iulias leges iure latas negant, quia, cū ferrentur, de caelo ſeruatum ſit. AD ID, *quod ſentio, aſſumo,*] nam ſi verum eſt, quod dicunt, iure rogatum à Clodio de me; quia nemo tum de caelo ſeruauit; vt ſeruatum eſt in legibus Iulijs; quas ideo iure latas negant: ſequitur, vt, quod rogatum eſt de Clodio ad plebē traducendo, iure rogatū non ſit: tunc enim Bibulus, ferente legē curiatā Caeſare, de caelo ſeruauit. quod ſi plebeius eſſe nō potuit: tribunus pl. eſſe qui potuit? & ſi tribunatus eius ratus nō eſt: quod ab eo tribuno de me rogatū eſt iure rogatū eſſe, dici nullo modo poteſt. Haec Cicero: at Cato leges Clodij eſſe irritas ideo negabat, quod in ijs erat ea, qua ipſe in Cyprū miſſus erat. ILLUD] proſcriptionē illā mei capitis. nā eam legis nomine Cicero appellandā non cenſet. QUIA *nemo de caelo ſeruarat:*] ferente ad populum de me Clodio. Licebat autem per veteres leges, cum lex ferretur ſeruare de caelo, ideſt impedire: cum magiſtratus crearetur, non licebat. Phil. II. Gellius lib. XIII. cap. 14. Dio lib. XXXIIX. QUI *id egerat.*] qui de me tulerat. DICI,] ab ijs, qui Iulias lege irritas eſſe cupiebāt. DE CAELO *eſſe ſeruatum?*] quod ſi verum eſt: lex curiata ferri non potuit. ergo nec ille plebeius eſſe potuit ſine lege: nec, ſi plebeius non fuit, tribunus pl. eſſe potuit. NIHIL *eſt, quod irritum ex actis Caeſaris poſſit eſſe:*] quae tamen iſti rata eſſe nolunt, quia ſeruata auſpicia non ſint. ſed ſi ratus eſt Clodij tribunatus, non ſeruatis, cum plebeius fieret, auſpicijs: ergo & rata Caeſaris acta, licet, cum leges Iuliae ferentur, ſeruata auſpicia non ſint. Bibulus enim tunc de caelo ſeruauit. PERNICIOSSIMAE *res,*] vt illa proſcriptio mei capitis. AUSPICIORUM *religione conſeruata,*] quia, cum Clodius de me tulit, nemo de caelo ſeruauit.

ORATIO

QUARE aut vobis ſtatuendum eſt, legem Aeliam manere, legem Fufiam non eſſe abrogatam, non omnibus faſtis legem ferri licere, cum lex feratur, de caelo ſeruari, obnunciari, intercedi licere; cenſorium iudiciū ac notionem, & illud morum ſeueriſſimam magiſterium non eſſe nefarijs legibus de ciuitate ſublatū; ſi patricius tribunus pl. fuerit, contra leges ſacratas; ſi plebeius, contra auſpicia fuiſſe: aut mihi concedant homines, oportere me in rebus bonis non exquirere iura ea, quae ipſi in perditis non exquirunt; praeſertim, cum ab illis aliquoties cōdicio C. Caeſari lata ſit, vt eaſdem rēs alio modo ferret; qua cōdicione auſpicia requirebant, leges comprobabāt: aut in Clodio auſpiciorum ratio ſit eadem, leges omnes ſint euerſae ac perditae ciuitatis.

EXPLANATIO

AUT *vobis ſtatuendum eſt,*] illa ſeruari non oportere, quae ſuis legibus ſanxit Clodius. ille enim legem Aeliam, & Fufiā abrogauit: ille tulit, vt omnibus faſtis legē ferri liceret, ille cenſoriā poteſtatē ſuſtulit: quae ſunt oīa pernicioſa reip. aut, ſi leges illius conſeruādas eſſe ducitis; permittite mihi, vt,

hi,vt,cum vos in rebus perditis,ideſt in iis,quas tribunus egit Clodius,auſpiciorũ iura nõ ſpectetis, eadẽ ego auſpicia in bonis rebus,ideſt,in iis,quas Caeſar conſul egit,pariter nõ ſpectẽ. poſtremo,nihil obſtent auſpicia Clodij legibus. fuerit, quod ego nego, iure tribunus pl. quid ſequetur: ut leges omnes ſint euerſae ac perditae ciuitatis:eas enim ſuis legibus euertit Clodius. NON *eſſe abrogatam,* quã abrogauit Clodius cũ Fuſia. DE CAELO *ſeruari, obnunciari, intercedi licere.*] quae ſuſtulit Clodius vt,cũ vellet legẽ,nullo impediente,ferre poſſet quamquã de interceſſione ſublata nuſquã legi:nec ſublatã tribuniciã interceſſionem a tribuno pl. crederẽ,niſi adderetur,Cum lex feratur.ita Clodius populo cauit.non ſenatui,cum intercedi S.C. poſſet,legibus non poſſet. CENSORIVM *iudicium*] In oratione in Piſonẽ,Ab eodem,inquit,homine,in ſtupris inauditis,nefarijsq. verſato,vetus illa magiſtra pudoris,& modeſtiae,cenſoria ſeueritas ſublata eſt.Quo loco docet Pedianus, legem a Clodio latã,ne quẽ cenſores in ſenatu legendo praeterirent, neue qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus,& vtriuſque cenſoris ſententia damnatus eſſet.CONTRA *leges ſacratas;*] quae vetabãt, niſi qui plebeij eſſet generis,tribunum pl. quenquã fieri. CONTRA *auſpicia fuiſſe:*] quia quo die ad plebem tranſiuit, curiatam legem ferente Caeſare conſule eo die Bibulus de caelo ſeruauit. AVT *in rebus bonis*] aut,abundat. ALIO *modo*] ſalutis auſpicijs. AVT *in Clodio auſpiciorum ratio ſit eadem*] aut,ſi mihi non concedunt,vt in rebus bonis ea non exquiram quae ipſi in perditis non exquirunt ideſt: aut,ſi mihi non concedunt,vt non laborem de auſpicijs,contra quae Caeſaris leges latae ſunt;quia velint omnino auſpiciorum religionem conſeruari;non recuſo,modo eadem religio conſeruetur in Clodio,id eſt in ea lege,quam de Clodij adoptione contra auſpicia Caeſar tulit. LEGES *omnes*] ab eo latae SINT *euerſae,ac perditae ciuitatis.*] latae putentur contra remp. contra veteres leges, moremq maiorum,in euerſa ac perdita ciuitate non ſint leges libere ciuitatis,ſed euerſae,ac perditae.

ORATIO

EXTREMVM illud eſt. Ego,ſi eßent inimicitiae mihi cum C.Caeſare:tamen hoc tempore reip.conſulere, inimicitias in aliud tempus reſeruare deberem. poßem etiam,ſummorum virorum exemplo,inimicitias reip.cauſſa deponere.ſed, cum inimicitiae fuerint numquam, opinio iniuriae, beneficio ſit exſtincta; ſententia mea, P.C.ſi dignitas agitur C.Caeſaris, homini tribuam;ſi honos quidam, ſenatus concordiae conſulam;ſi auctoritas decretorum veſtrorum, conſtantiã ordinis in eodem ornãdo imperatore ſeruabo;ſi perpetua ratio Gallici belli,reip.prouidebo;ſi aliquod meum priuatum officium,me non ingratum praeſtabo.atque hoc velim probare omnibus, P.C.ſed leuiſſime feram,ſi forte aut ijs minus probaro, qui meum inimicum, repugnante veſtra auctoritate, texerunt; aut ijs,ſi qui meum cum inimico ſuo reditum in gratiam vituperabunt, cum ipſi & cum meo, & cum ſuo inimico in gratiam non dubitarint redire.

EXPLANATIO

HOc *tempore*]cũ ille maximas res gerat:quarũ curſum impedire,boni ciuis non eſt.SVMMORVM *virorum exemplo,*]quos ſupra nominauit.OPINIO *iniuriae*] illius in me,cum traduxit ad plebẽ inimicum meum.BENEFICIO] In ep.ad Lentulum:Huc acceſſit commemoranda quaedã,& diuina Caeſaris in me,fratremq meum liberalitas:qui mihi,quaſcumque res gereret,tuẽdus eſſet;nunc in tanta felicitate,tantisq.victorijs,etiam ſi in nos non is eſſet,qui eſt,tamen orandus videretur. ſic enim te exiſtimare velim;cũ a vobis meae ſalutis auctoribus diſceſſerim, neminẽ eſſe, cuius officijs me tã eſſe deuinctũ,nõ ſolũ cõfitear,verũ etiã gaudeã. Et ad Att ep. vlt lib.IV. Perſpice aequitatem animi mei,& ludũ, & contemptionẽ Seleucianae prouinciae, & meã hercule cum Caeſare ſuauiſſimã cõiunctionem.haec enim me vna ex hoc naufragio tabula delectat qui quidẽ Quinctũ meũ, tuumq.dij boni,quemadmodũ tractat honore,dignitate.gratia:non ſecus, ac ſi ego eſſem imperator.Hunc tu nõ ames?quẽ igitur iſtorũ? SI HONOS *quidam,*] diſtinguit honorẽ a dignitate: & in honore plus videtur ponere ſignificat enim cauendum,ne,ſi Caeſaris honor detractione prouinciae minuatur,diſcordia in ſenatu aliqua propter diſſenſionẽ exorta remp.perturbet. DECRETORVM *veſtrorum,*] quibus eum ornaſtis. PROBARE *omnibus,*] vt omnes in hoc recte ſentire medicant. REPVGNANTE *veſtra auctoritate,texerunt;*]accuſari a Milone vetuerunt.Repugnante interpretor, ne tegeretur.nã cum loquatur in ſenatu,vitat ea,quae poſſint eum ordinẽ offendere.in oratione autẽ pro Sextio,cum apud iudices verba faciat,ſenatus auctoritate Clodiũ eſſe tectũ,ereptamq. Miloni eius accuſandi poteſtatẽ,oſtendit.cũ enim de Clodio dixiſſet:Ille,qui monumenta publica,qui aedes ſacras,qui domos inimicorũ ſuorũ oppugnauit,excidit, incendit, accuſat eũ, qui aliqua ex parte eius furorem exſultantem repreſſit:de Milone ſubiunxit: Hic, qui ſe eſt tutatus ſic, vt in priuata te deos penates ſuos,in rep.iura tribunatus,auſpiciaq.defenderet,accuſare eũ moderate, a quo ipſe nefarie accuſatur, per ſenatus auctoritatẽ non eſt ſitus. De eadem re ſenatum aperte reprehendit in ep. ad Lentulũ,cũ ait:Qui non pluris fecerat Bonã deã,quã tres ſorores, impunitatẽ eſt eorum ſententijs aſſecutus, qui, cum tribunus pl. poenas a ſeditioſo ciue per bonos viros iudicio perſequi vellet,

exemplum praeclariſſimum in poſtetum vindicandae ſeditionis de rep. ſuſtulerunt. CVM *ſuo inimico*] cum Caeſare. notat in primis M. Bibulum, M. Catonem, L. Domitium. IN *gratiam non dubitarint redire.*] hinc illa Ciceronis querella in eadem ad Lentulum: Erat hoc mihi dolendum, ſed multo magis illud, quod inimicum meum, meum autem? immo vero legum, iudiciorum, otij, patriae, bonorum omnium, ſic amplexabantur, ſic in manibus habebant, ſic fouebant, ſic me praeſente oſculabantur, non illi quidem vt mihi ſtomachum facerent, quem ego funditus perdidi, ſed certe vt facere ſe arbitrarentur. Feci, inquit, cum Caeſare, eorum inimico, quod illi cum Clodio, & meo, & ipſorum inimico, facere non dubitauerant. NON *dubitarint*] nulla mei ratione habita, parum laborantes, ſi mihi probaturi non eſſent.

IN. ORATIONEM. CICERONIS
IN. L. CALPVRNIVM. PISONEM
PAVLLI. MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

NEmini, qui paullo ſit humanior & in, hoc elegantioris doctrinæ ſtudio uel minimum uerſatus, ignotae ſunt Ciceronis inimicitiae cum L. Piſone, & A. Gabinio, ortae ex eo, quod illi conſules, P. Clodio tribuno pl. rogationem in Ciceronem iniquiſsimam ferente, non modo non obſtiterant pro conſulari officio, ac poteſtate, uerum etiam nefarios eius conatus, & exitioſa reip. conſilia uehementer iuuerant. Abfuit Cicero Clodia lege pulſus per ſexdecim menſes. reſtitutus praecipua Lentuli conſulis opera, memor iniuriae Piſonis, & Gabinij, cum alijs locis acerbe eos accuſauit. tum uero, referentibus Marcellino, & Philippo cos. de prouincijs conſularibus lege Sempronia decernendis, ſummo ſtudio egit in ſenatu, habita, quae exſtat, oratione de prouincijs, ut Piſo e Macedonia, Gabinius e Syria reuocarentur. in quam ſententiam S.C. factum eſt. Piſo prior, ut ex prouincia, quae propius aberat, rediit: &, ut haec oratio declarat, queſtus eſt grauiter in ſenatu de ſententia Ciceronis. ad eam querellam, nactus occaſionem ulciſcendi doloris ſui, iracunde, & acerbe hac oratione Cicero reſpondit, Pompeio, & Craſſo II. cos. quod Pedianus contra Feneſtellam, & ſentit, & probat.

M. TVLLII. CICERONIS

IN. L. CALPVRNIVM. PISONEM

ORATIO. XXXVII.

Principiū huius orationis a Quinctiliano, & Diomede, ſumpſimus.

PRo dii immortales, qui hic illuxit dies.

Ex Seruij Honorati in Virgilij lib. IIX. interpretatione.

Quae te belluam ex utero, non hominem, fudit.

Ex Aſconio.

Quod minimum ſpecimē in te ingenii, ingenii autē? immo ingenui hominis, ac liberi, qui colore ipſo patriam aſpernaris, oratione genus, moribus nomen.

Inſuper quidam fuit, id eſt mercator, & praeco. is cum Romam cum filia veniſset, adoleſcentem nobilem Caeſoninum, hominis fortiſſimi filium, auſus eſt appellare: filiam collocauit.

Ex Quinctiliano lib. IIX. cap. III.

Cum tibi tota cognatio in ſarraco aduehatur.

Ex Aſconio.

Hoc non ad contemnendam Placentiam pertinet, vnde ſe is ortum gloriari ſolet. neque enim haec mea natura fert, nec municipii, praeſertim de me optime meriti, dignitas patitur.

Ex Aſconio, & Priſciano.

Hic cum ad Padū forte conſediſſet, paucis poſt annis in eam ciuitatem (nam tum erat ciuitas) adſcendit. prius enim Gallus, dein Gallicanus, extremo Semiplacentinus haberi coeptus eſt.

Ex Aſconio.

Lautiorem pater tuus ſocerum, quam C. Piſo in illo luctu non ei filiam meam collocaui, quem ego, poteſtas cum omnium fuiſſet, vnum potiſſimum delegiſſem.

Iam ne vides, bellua, iam ne ſentis, quae ſit hominum querella frontis tuae? nemo queritur, Syrum neſcio quem de grege nouitiorum factum eſſe conſulem: non enim nos color iſte ſeruilis, non piloſae genae, non dentes putridi deceperunt; oculi, ſupercilia, frons, vultus denique totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic in errorem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, in fraudem induxit. pauci iſta tua lutulenta vitia noueramus, pauci tarditatem ingenij, ſtuporem debilitatemq. linguae. numquam erat audita vox in foro: numquam periculum factum conſilij: nullum non modo illuſtre, ſed ne notum quidem factum aut militiae, aut domi. obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum; quarum ſimile habes nihil, praeter colorem.

EXPLANATIO

IAM *ne vides bellua, iam ne ſentis*] Verba per vim doloris, & iracundiae expreſſa: quibus multa praepoſita fuiſſe neceſſe eſt: quod etiam veteribus ex monumentis ſumpta fragmenta declarant. Iam ne ſentis, acerbius eſt quam, Iam ne vides: ab vno enim oculorum ſenſu tranſit ad omnes ſenſus: quo plus in Piſone ſtuporis oſtendat. QVAE *ſit hominum querella frontis tuae?*] quam ſe tua fronte deceptos homines querantur: cum aliud fronte promittas, aliud re vera ſis. NOVITIORVM] ſeruorum: quibus tamen colore, genis, dentibus te ſimilem videmus. OCVLI, *ſupercilia, frons,*] de Prou. Lateant libidines eius tenebricoſae, quas fronte, & ſupercilio, non pudore & temperantia, contegebat. FVMOSARVM *imaginum,*] ob antiquitatem generis. de imaginibus Plinius lib. XXXV. c. 2. Seruius lib. VII. Aen.

ORATIO

IS mihi etiam gloriabitur, ſe omnes magiſtratus ſine repulſa aſſecutum. mihi iſta licet de me vere cum gloria praedicare. omnes enim honores populus R. mihi ipſi homini nouo, detulit. nam tu cum quaeſtor es factus, etiam qui te numquam viderant, tamen illum honorem nomini mandabant tuo. aedilis es factus: Piſo eſt a populo R. factus, non iſte Piſo. praetura item maioribus delata eſt tuis. noti erant illi mortui: te viuum nondum nouerat quiſquam. me cum quaeſtorem in primis, aedilem priorem, praetorem primum cunctis ſuffragijs populus R. faciebat; homini ille honorem, non generi, moribus, non maioribus meis; virtuti perſpectae, non auditae nobilitati deferebat.

EXPLANATIO

MIHI *ipſi,*] non maioribus meis. CVM *quaeſtor es factus*] orditur a quaeſtura, quia primus honoris gradus. NOMINE] quia Piſo vocaris, putabant te antiquis Piſonibus ſimilem eſſe. NON *in Piſo.*] non is, qui es, ſed is quem decebat eſſe, cui Piſoni nomen eſſet. AEDILEM *priorem* aediles cur. duo tantum erant. Cicero cum Caeſonio creatus eſt: vt act. I. in Verrem. PRAETOREM *primum*] pro lege Manilia: Ter praetor primus centurijs cunctis renunciatus ſum.

ORATIO

NAM quid ego de conſulatu loquar? parto, vis, an ae geſto? miſerum me, cum hac me nunc peſte, atque labe confero. ſed nihil cōparandi cauſſa loquar: ac tamen ea, quae ſunt longiſſime diſiuncta, comprehendam. Tu conſul es renunciatus, (nihil dicam grauius, quam quod omnes fatentur) impeditis reip. temporibus, diſſidentibus conſulibus, Caeſare & Bibulo, cū hoc non recuſares, quin ij, a quibus dicebare conſul, te luce dignum non putarent, niſi aequior, quam Gabinius, extitiſſet. me cuncta Italia, me omnes ordines, me vniuerſa ciuitas non prius tabella, quam voce, priorem conſulem declarauit. Sed omitto, vt ſit factus vterque noſtrum, ſit ſane Fors domina campi. magnificentius eſt dicere, quemadmodum geſſerimus conſulatum, quam quemadmodum ceperimus. Ego Kal. Ian. ſenatum, & bonos omnes legis agrariae, maximarumq. largitionum metu liberaui. Ego agrum Campanum, ſi diuidi nō oportuit, conſeruaui; ſi oportuit, melioribus auctoribus reſeruaui. Ego in C. Rabirio, perduellionis reo, XL. annis ante me conſulem interpoſitam ſenatus auctoritatem ſuſtinui contra inuidiam, atque defendi. Ego adoleſcentes bonos, & fortes, ſed vſos ea condicione fortunae, vt, ſi eſſent magiſtratus adepti, reip. ſtatum conuulſuri viderentur, meis inimicitijs, nulla ſenatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. Ego Antonium collegam, cupidum prouinciae, multa in rep. molientem, patientia, atque obſequio meo mitigaui. Ego prouinciam Galliam, ſenatus auctoritate, exercitu, & pecunia inſtructam, & ornatam, quam cum Antonio communicaui, quod ita exiſtimabam tempora reip. ferre, in concione depoſui, reclamante populo R. Ego L. Catilinam, caedem ſenatus, interitum vrbis non obſcure, ſed palam molientem, egredi ex vrbe iuſſi, vt, a quo legibus non poteramus, moenibus tuti eſſe poſſemus. Ego tela extremo menſe conſulatus mei, intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefarijs manibus extorſi. Ego faces, iam accenſas ad huius vrbis incendium, comprehendi, protuli, extinxi. Me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici conſilij, frequentiſſimo ſenatu parentem patriae nominauit, Mihi hic vir clariſſimus, qui propter te ſedet, L. Gellius, his audientibus, ciuicā coronam deberi a rep. dixit. Mihi togato ſenatus non, vt multis, bene geſtae, ſed, vt nemini, conſeruatae reip. ſingulari genere ſupplicationis, deorum immortalium templa pateſecit. Ego, cum in concione abiens magiſtratu, dicere a tribuno pl. prohiberer, quae conſtitueram; cumq. is mihi tantummodo, vt iurarem, permitteret; ſine vlla dubitatione iuraui, remp. atque hanc vrbem mea vnius opera eſſe ſaluam. mihi populus R. vniuerſus illa in concione non vnius diei gratulationem, ſed aeternitatem immortalitatemq. donauit, cum meum iuſiurandum, tale, atque tantum, iuratus ipſe vna voce, & conſenſu approbauit. quo quidem tempore is meus domum fuit e foro reditus, vt nemo, niſi qui mecum eſſet, ciuium eſſe in numero videretur. Atque ita eſt a me conſulatus peractus, vt nihil ſine conſilio ſenatus, nihil non approbante populo R. egerim, vt ſemper in Roſtris curiam, in ſenatu populum defenderim, vt multitudinem cum principibus equeſtrem ordinem cum ſenatu coniunxerim.

EXPLANATIO

CAESARE, *& Bibulo,*] hoc delendū eſt vt gloſſema. MELIORIBVS *auctoribus*] quā quos Rullus tribunus pl. lege ſua decemuiros creabat. Vtitur autem hac diſtinctione: Si diuidi non oportuit, ſi oportuit: ne Caeſarem offendat, qui conſul partem agri Campani, lata lege, diuiſerat. C. RABIRIO] pro quo exſtat oratio. XL. ANNIS] prope XL. annis. non eſt enim ſubtilis computatio: & hunc eſſe morem Ciceronis, Pedianus animaduertit. INTERPOSITAM *ſenatus auctoritatem*] C. Mario, L. Flacco cos. annis XXXVI. ante Ciceronem conſulem. ADOLESCENTES *bonos, & fortes*] Marianorum proſcriptorum filios: quibus ne capere magiſtratus liceret, Sullae lege ſancitum erat ea lex vſque ad Caeſarem dictatorē ſeruata eſt. Caeſar Panſam, proſcripti filiū, conſulem deſignauit. VSOS *ea conditione fortunae.*] multa mala perpeſſos victore. Sulla. CONVVLSVRI] inſtructi enim poteſtate magiſtratuum, omnia cōmouiſſent, vt ſuas iniurias vlciſcerentur. ex ciuilibus autem diſcordijs ciuille bellum, & reip. calamitas excitatur. MVLTA *in rep. molientem*] In rep. dicit, non contra remp. vt collegam excuſet qui tamen de maieſtate, accuſante M. Coelio, ipſo defendente Cicerone, dānatus erat. MITIGAVI] ne cum Catilina palam conſentiret, effeci, communicata praeſertim cum eo prouincia Gallia. Salluſtius. EXTREMO *menſe conſulatus mei,*] nonis Dec. quinque coniuratis in carcere necatis. FACES,] poſt diſceſſum Catilinae, qui poſt eū remanſerunt alij vrbis incendendae, alij Ciceronis conſulis occidendi, alij alias partes inter ſe diuiſerant. L. GELLIVS,] qui conſul, cen-

ſorq fuerat. CIVICAM] e fronde quer na ob ciues ſeruatos. Gellius lib v. c. 6, NON, *vt multi, bene geſta*,] idem in ep. ad Catonem lib. xv. ABIENS *magiſtratu*,] vltimo conſulatus die, pr. Kal Ian. A. TRIBVNO *pl.*] a Q. Metello Nepote. ep. 2 lib. v. QVAE *conſtitueram*;] de rep. a me geſta.

ORATIO

EXPOSVI breuiter conſulatum meum. aude nunc, o furia, de tuo dicere. Cuius fuit initium, ludi compitalicii, tum primũ facti poſt L. Metellum & Q. Marcium cos. contra auctoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortiſſimo viro mortuo. qui illum, cuius paucos pares haec ciuitas tulit, cum importuna bellua conferam) ſed ille deſignatus conſul, cum quidam tribunus pl. ſuo auxilio magnos ludos contra S. C. facere iuſſiſſet, priuatus fieri vetuit; atque id quod nondum poteſtate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cum in Kalendas Ian. compitaliorum dies incidiſſent, Sex. Clodium, qui numquam antea praetextatus fuiſſet, ludos facere, & praetextatum volitare paſſus es, hominem impurum, atque non modo facie, ſed etiam oculo tuo digniſſimum. ergo, his fundamentis poſitis conſulatus tui, triduo poſt, inſpectante, & tacente te, a P. Clodio, fatali portento, prodigioq. reip. lex Aelia, & Fufia euerſa eſt, propugnacula, muriq. tranquillitatis, atque otii: collegia, non ea ſolum, quae ſenatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed innumerabilia quaedam noua, ex omni faece vrbis ac ſeruitio conſtituta: ab eodem homine, in ſtupris inauditis nefariisq. verſato, vetus illa magiſtra pudoris, & modeſtiae, ſeueritas cenſoria ſublata eſt: cum tu interim, buſtum reip. qui te conſulem tum Romae dicis fuiſſe, verbo numquam ſignificaris ſententiam tuam, tantis in naufragiis ciuitatis.

EXPLANATIO

Q. METELLVS] Celer. MORTVO] mortuus eſt Caeſare & Bibulo cos. vt diximus in ea pro Coelio. MAGNOS *ludos*] mendoſum eſſe locum hiſtoria docet. nam magni ludi dabantur ab aedilibus cur. qui & Romani dicebantur: nec eos vel ſenatus, vel Q. Metellus fieri prohibuiſſet, qui facti fuerant ab ipſo fere vrbis initio. Iam quis non videt, ſermonem hic de compitalicijs, non de Magnis ludis eſſe? Lego igitur adiuuante Pediano: Magiſtros ludorum ludos contra S. C. facere iuſſiſſet. COMPITALIORVM *dies*] feſtus dies erat compitalia; &, vt arbitror, vnus tantum, non plures; cum dicat Cicero, In Kal. Ian. incidiſſet. Sic enim legendum puto, non, incidiſſent. Adiuuat hãc opinionem Cicero, cum ait lib. vii. ad Att. Ego, quoniam iv. non. Ian. compitalicius dies eſt, nolo eo die in Albanũ venire moleſtus familiae; veniã iii. non. igitur. Omnem autem Varro lib. v. de L. L. dubitationẽ aufert. Compitalia, inquit, dies attributus Laribus. quotannis is dies concipitur. Eũ aũt diẽ certũ non fuiſſe, verũ arbitrio fortaſſe praetorum, conſulũ ve indici ſolitũ, declarat verbum, Incidiſſet. Accedit ea ratio, quod hic in kal. Ian. at lib. vii. ad Att. lib. iv. nõ. Ian. idem Compitaliorum dies incidit. Et Varro planiſſime, cõceptiuum eſſe diem, item vt ferias Latinas dicit. Certus fortaſſe, rep. ad imperatores tranſlata, dies fuit. nam in antiquis faſtis aſſignatur cõpitalibus dies vi. non. Mai. cũ antea paucis diebus poſt Saturnalia, auctore Dioniſio, concipi ſolitus eſſet. SEX. *Clodium*] omnium fere P. Clodij ſcelerum conſcium, miniſtrũ. adiutorẽ: itaque Clodianus canis infra vocatur. de hoc in ea pro Coelio: Hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua, manu, vita inquinatum. QVI *numquam antea praetextatus fuiſſet*] quia magiſtratum numquam geſſerat: ſcriba enim erat. PRAETEXTATVM *volitare*,] magiſtrum ludorum. Docet hic locus, magiſtros quoque ludorum praetexta vti ſolitos eſſe: lictoribus, vix adducor, vt credam: quamquam infra ſcriptum videam; Quid? tu in lictoribus, in toga praetexta eſſe conſulatum putas? quae ornamenta etiam in Sex. Clodio, te conſule, eſſe voluiſti. Nam, Quae ornamenta, de praetexta ſola potuit dicere numero quidẽ multitudinis, verum exaggerandi gratia. FACIE] turpiſſima: de qua ſupra; Color Seruilis, piloſae genae, putridi dentes. In ea poſt Red. in ſen. vultum eius importunum appellat. OCVLO *tuo*] vitioſum Piſoni oculum fuiſſe, vel ex hoc loco poſſumus exiſtimare; Sed accedit alter in eadem poſt Red. L. Piſo, inquit, tu ne auſus es iſto oculo non dicam iſto animo, iſta fronte, non vita. DIGNISSIMVM] de eodẽ Clodio ſic in ea pro Sextio: Homo iis digniſſimus, quibuſcum viuit. Similiter locutus lib. iv. in Verrem. Hominem digniſſimum, tuis moribus. HIS *fundamentis poſitis*] ludis compitalicijs cõtra ſenatus auctoritatem factis. LEX *Aelia, & Fufia*] Aelia de obnunciatione, & interceſſione, qua perniciosis legibus reſiſtebatur: Fufia, ne omnibus diebus faſtis legem ferri liceret. De Prouincijs, pro Sextio, poſt Red. in ſen. in Vatinium, Aſconius, Dio. RESTITVTA] lege. SEVERITAS *cenſoria ſublata eſt*:] tulit enim ne quem cenſores in ſenatu legendo praeterirent, niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſque cenſoris ſententia damnatus.

ORATIO

NONDVM, quae feceris, ſed quae fieri paſſus ſis, dico: neque vero multum intereſt, praeſertim in conſule, vtrum ipſe pernicioſis legibus, improbis concionibus remp. vexet, an alios vexare patiatur. an poteſt

vlla

vlla eſſe excuſatio, non dicam, male ſentiēti, ſed ſedenti, cunctanti, dormienti in maximo reip. motu conſuli? centum prope annos legem Aeliam & Fuſiam tenueramus, quadringentos iudicium, notionemq. cenſoriam: quas leges auſus eſt non nemo improbus, potuit quidem nemo vnquam conuellere: quam poteſtatem minuere, quo minus de moribus noſtris quincto quoque anno iudicaretur, nemo tam effuſe petulans conatus eſt. haec ſunt o carnifex in gremio ſepulta conſulatus tui perſequere connexos his funeribus dies. Pro Aurelio tribunali, ne conniuente quidem te, quod ipſum eſſet ſcelus, ſed etiam hilarioribus oculis, quam ſolitus eras, intuente, delectus ſeruorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi vnquam nec facere, nec pati turpe duxit: arma in templo Caſtoris, o proditor templorum omnium, vidente te, conſtituebantur ab eo latrone, cui templum illud fuit te conſule arx ciuium perditorum, receptaculū veterum Catilinae militum, caſtellum forenſis latrocinii, buſtum legum omnium, ac religionum. erat non ſolum domus mea, ſed totum Palatium ſenatu, equitibus R. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cum tu non modo ad eum Ciceronem, (mitto enim domeſtica, quae negari poſſunt: haec commemoro, quae ſunt palam) non modo, inquam, ad eum, cui primum comitiis tuis dederas tabulam praerogatiuae, quem in ſenatu ſeorſum rogabas tertium, numquam adſpiraſti, ſed omnibus conſiliis, quae ad me opprimendum parabantur, non interfuiſti ſolum, verum etiam crudeliſſime praefuiſti. mihi vero ipſi coram genero meo, propinquo tuo, quae dicere auſus es? egere, foris eſse Gabinium, ſine prouincia ſtare non poſſe, ſpem habere a tribuno pl. ſi tua conſilia cum illo coniunxiſſet, a ſenatu quidem deſperaſſe: huius te cupiditati obſequi, ſicuti ego feciſſem in collega meo; nihil eſſe, quod praeſidium conſulum implorarem, ſibi quemque conſulere oportere. Atque haec dicere vix audeo. vereor, ne qui ſit, qui iſtius inſignem nequitiam, frontis inuolutam integumentis, nondum cernat: dicam tamen: ipſe certe agnoſcet, & cum aliquo dolore flagitiorum ſuorum recordabitur.

E X P L A N A T I O

QVINCTO *quoque anno*] quo cenſores creabātur. HIS *funeribus*] apte, cum dixerit, ſepulta. PRO *Aurelio tribunali*] In tribunali Aurelio. Sic enim in ea pro Domo, & poſt Red. ad Quir. SERVORVM] quibus armatis vteretur in legibus per vim ferendis. BVSTVM *legum omnium*,] in quo leges omnes conflagrauerunt. PRIMAM] vt ego primus comitijs tuis conſularibus in prima centuria primae claſſis ſuffragium ferrem. in quo multum beneuolentiae erga te meae, multum fidei tribuere viſus es. ROGABAS] conſul. NVNQVAM *adſpiraſti*] numquam accedere conatus, vt amico iniquiſſime vexato opem ferres. EGERE] neque hoc, neque quod proxime ſequitur, Foris eſſe, carere mendo videtur. rectius eſſet, quod ad ſententiam attinet, Aegre cōſiſtere Gabinium: & congruit cum verbo, Stare: vt dicat: Nunc quidem vix conſiſtit Gabinius: ſed, niſi prouinciā habeat, ſine dubio corruet, aere ſcilicet alieno oppreſſus. At liberior coniectura. Fateor: itaque non nimis ea delector: indicandam tamen putaui, praeſertim conſentientibus in mendo veteribus libris. SPEM *habere*] prouinciae obtinendae, vt per ſummas rapinas mederetur vulneribus ſuis. CVM *illo*] cum ipſo Gabinio. nā ſequitur: Huius te cupiditati obſequi, ſicuti ego feciſſem in collega meo. CONSILIA] voluntatē: vt illa cum illo tua conſilia coniungeres, vt ille ſua cum Clodio, ſpe prouinciae, coniungere cogebatur. Sed re vera non tā collegae, quā Clodij cupiditati, eadem prouinciae ſpe, obſequi Piſo voluit. id infra oſtenditur his verbis: Cauerat ſibi ille ſororius adulter, vt, ſi tibi prouinciā, ſi exercitū, ſi pecuniā, ereptam ex reip. viſceribus, dediſſet, oīum ſuorū ſcelerū ſocium te, adiutoremq. praeberes. COLLEGAE *meo*:] C. Antonio: de quo ſupra: Ego Antoniū collegā, cupidum prouinciae, multa in rep. molientem, patientia, atque obſequio meo mitigaui. Pro Sextio: In quo collega ſuſtinendo, atque moderando ſi meam in illum indulgentiam coniunctam cum ſumma cuſtodia reip. laudare vere ſolebatis: par prope laus P. Sextij eſſe debet. NONDVM *cernat*] ideoq. minus credat.

O R A T I O

MEMINISTI *ne coenum, cum ad te quincta fere hora cum C. Piſone veniſſem, neſcio quo e gurguſtio te prodire, inuoluto capite, ſoleatum? & cum iſto ore foetido taeterrimam nobis popinā inhalaſſes, excuſatione te vti valetudinis, quod diceres, vinolentis te quibuſdam medicaminibus ſolere curari? quam nos cauſſam cum accepiſſemus, (quid enim facere poteramus?) paullisper ſtetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo: vnde tu nos, cum improbiſſime reſpondendo, tum turpiſſime eructando eiecisti. Idem illo fere biduo productus in concionem ab eo, cui ſic aequatum praebebas conſulatum tuum, cum eſſes interrogatus, quid ſentires de conſulatu meo, grauis auctor, Calatinus, credo, aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Caeſoninus; Semiplacentinus Caluentius, reſpondet, altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, crudelitatem tibi non placere. hic te homo digniſſimus tuis laudibus collaudauit. Crudelitatis tu, furcifer, ſenatum conſul in concione condemnas? non enim me, qui ſenatui parui: nam relatio illa ſalutaris, & diligens fuerat conſulis, animaduerſio quidem, & iudicium ſenatus. quae cum reprehendis, oſtendis, qualis tu, ſi ita forte accidiſſet, fueris illo tempore conſul futurus. Stipendio mehercule, & frumento Catilinam eſſe putaſſes iuuandum. quid enim interfuit inter Catilinam, & eum, cui tu ſenatus auctoritatem, ſalutem ciuitatis, totam remp. prouinciae praemio vendidiſti? quae enim L. Catilinam conantem conſul prohibui, ea P. Clodium facientem con-*

ſulec

ſules adiuuerunt. voluit ille ſenatum interficere, vos ſuſtuliſtis; leges incendere, vos abrogaſtis; interire patriam, vos adiuuiſtis. quod eſt vobis conſulibus geſtum ſine armis? incendere illa coniuratorum manus voluit vrbem, vos eius domum, propter quem vrbs incenſa non eſt. ne illi quidem ſi habuiſſent veſtri ſimilem conſulem, de vrbis incendio cogitaſſent. non enim ſe tectis priuare voluerunt, ſed, his ſtantibus, nullum domicilium ſceleri ſuo fore putauerant. caedem illi ciuium, vos ſeruitutem expetiſtis. hic vos etiam crudeliores. huic enim populo ita fuerat ante vos conſules libertas inſita, vt emori potius, quam ſeruire, praeſtaret.

E X P L A N A T I O

C. PISONE] qui L. Piſonis cognatus, Ciceronis gener erat. Pro Sextio: Gener, & Piſo gener, a Piſonis conſulis pedibus ſupplex reiiciebatur. AB EO] a clodio, tribuno pl. SIC *aequatum*] hic ego poſſum multa ſuſpicari: quid probem tamen, plane nihil habeo. conſulantur veteres libri, ſi quam forte deprauato loco (ſic enim arbitror) opem afferant. CAESONINVS] niſi me fallunt Aſconij verba, Caluentius patris Piſonis ſocer fuit, ideſt L. Piſonis, cōtra quem haec oratio eſt, maternus auus. Caeſoninus autem cognomen eſt patris Piſonis quod teſtimonio quoque lapidum Capitolinorū, qui anno. V. C. DCV. Calpurniae genti cognomen hoc addunt, intelligitur. SEMIPLACENTINVS] propter maternum auum; qui trans Alpes in Italiam profectus, Placentiae conſedit. Calpurnius autē paterni generis eſt; Caluētius materni. CRVDELITATEM *tibi non placere.*] Crudelitatis notam inurebat Ciceronis; cuius conſulis iuſſu, auctore tamen ſenatu, quinque ciues Romani, coniurationis principes, in carcere eſſent interfecti. HIC *te homo digniſſimus tuis laudibus collaudauit.*] quid eſt, homo digniſſimus tuis laudibus? opinor, Digniſſimus a quo tu laudareris. nam, vt recte laudatur vir praeſtans a laudato viro, ſic cōtra improbus ab improbo: vt paria paribus reſpondeant. SVSTVLISTIS;] contempta eius auctoritate. ABROGASTIS;] vt Aeliam, & Fufiam: quas P. Clodius, vobis inſpectantibus, & tacentibus, abrogauit. EIVS *domum,*] incendiſtis. infra & alibi.

O R A T I O

ILLVD vero geminum conſilijs Catilinae, & Lentuli, quod me domo mea expuliſtis; Cn. Pompeium domum ſuam compuliſtis. neque enim, me ſtante, & manente in vrbis vigilia, neque reſiſtente Cn. Pompeio, omnium gentium victore, vnquam ſe illi remp. delere poſſe duxerunt. a me quidem etiam poenas expetiſtis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium, incluſum nefarijs ſenſibus impiorū, in me profudiſtis. quorum ego furori niſi ceſſiſſem; in Catilinae buſto vobis ducibus mactatus eſſem. Quod autem maius indicium exſpectatis, nihil inter vos, & Catilinā intereſſe, quam, quod eandem illam manum ex intermortuis Catilinae reliquijs conſtituiſtis; quod omnes vndique perditos collegiſtis; quod in me carcerem effudiſtis; quod coniuratos armaſtis; quod eorum ferro meum corpus, atque omnium bonorum vitam obijcere voluiſtis? ſed iam redeo ad praeclaram illam concionem tuam. Tu es ille, cui crudelitas diſplicet? qui, cum ſenatus luctum, ac dolorem ſuum veſtis mutatione declarandum cenſuiſſet, cum videres maerere remp. ampliſſimi ordinis luctu, o noſter miſericors quid facis? quod nullus in barbaria quiſquam tyrannus. omitto enim illud: conſulem edicere, vt ſenatus S. C. ne obtemperet: quo foedius nec fieri, nec cogitari quidquam poteſt. ad miſericordiam redeo eius, cui nimis videtur ſenatus in conſeruanda patria fuiſſe crudelis.

E X P L A N A T I O

GEMINVM] ſimillimum. COMPVLISTIS.] pulſo Cicerone, aliquamdiu Pompeius in publicum prodire non eſt auſus, metu Clodij, cum libertus eius Damio cum ſica ad ſenatum deprehenſus eſſet. infra: Deprehenſus denique cum ferro ad ſenatum is, quem Cn. Pompeium interimēdum collocatum fuiſſe conſtabat. Pro Milone, & ibi Pedianus. MORTVORVM] cum dixerit, Manes, quis non putet abundare Mortuorum? IN *Catilinae buſto*] vbi caeſus eſt Catilina. MACTATVS *eſſem*] vt victima, expiandis coniuratorum manibus. CONCITASTIS;] duci Clodio. OFFICERE] niſi ceſſiſſem. QVI, *cum ſenatus*] Phaernus, Cui cum ſenatus. non placet. S. C.] de veſtitu mutando.

O R A T I O

EDICERE eſt auſus cum illo ſuo pari, quem tamen omnibus vitijs ſuperare cupiebat, vt ſenatus, contra quam ipſe cenſuiſſet, ad veſtitum rediret. quis hoc fecit vlla in Scythia tyrannus, vt eos, quos luctu afficeret, lugere non ſineret? maerorem relinqueres, maeroris aſferes inſignia: eripis lacrumas non conſolando, ſed minando. quod ſi veſtem non publico conſilio patres conſcripti, ſed priuato officio, aut miſericordia, mutauiſſent; tamen id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuae, poteſtatis erat non ferendae. cum vero id ſenatus frequēs cenſuiſſet.

cenſuiſſet, ordines reliqui iam ante fecissent: tu ex tenebricoſa popina conſul extractus, cum illa ſaltatrice tonſa, ſenatum reip. occaſum, atque interitum lugere vetuiſti.

EXPLANATIO

CVM *illo ſuo pari.*] ſic locutus poſt Red. in ſen Productus cum tuo illo pari. CVM *illa ſaltatrice tonſa,*] cum Gabinio collega; cui, ſaltare, exprobratum eſt: quod homini Romano turpe fuit. infra: Neq. collegae tui cymbala, ac crotala fugi. Macrobius lib. III. Tonſa: quia breuiore coma, quam ceteri, vteretur, laſciuiae cauſſa. non enim eum tonderi plane ſolitum poſſumus exiſtimare: cum ſcriptum ſit in ea pro Sextio. Vnguentis affluens, calamiſtrata coma.

ORATIO

AT quaerebat etiam paullo ante de me, quid ſuo mihi opus fuiſſet auxilio? cur non meis inimicis meis copiis reſtitiſſem? quaſi vero non modo ego, qui multis ſaepe auxilio fuiſſem, ſed quiſquã tam inops fuerit vmquam, qui iſto non modo propugnatore tutiorem ſe, ſed aduocato, aut adſtipulatore paratiorem fore putaret. ego iſtius pecudis, ac putidae carnis conſilio ſcilicet, aut praeſidio niti volebam: ab hoc eiecto cadauere quidquam mihi aut opis, aut ornamenti exſpectabam; conſulem ego tum requirebam, conſulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non poſſẽ, qui tantam reip. cauſſam grauitatẽ, & conſilio ſuo tueretur, ſed qui tamquam truncus atque ſtipes, ſi ſtetiſſet modo, poſſet ſuſtinere tamen titulum conſulatus. cum enim eſſet omnis cauſſa illa mea cõſularis, & ſenatoria; auxilio mihi opus fuerat & conſulis, & ſenatus: quorum alterum etiam ad perniciem meam erat a vobis conſulibus conuerſum, alterum reip. penitus ereptum. ac tamẽ, ſi conſilium exquiris meum, neque ego ceſſiſſem, & me ipſa ſuo complexu patria tenuiſſet, ſi mihi cum illo buſtuario gladiatore, & tecum, & cum collega tuo decertandum fuiſſet. alia enim cauſſa praeſtantiſſimi viri, Q. Metelli, fuit: quem ego ciuem, meo iudicio, cum deorum immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario fortiſſimo viro, & conſuli, & ſextum conſuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit. Quod mihi igitur certamen eſſet huiuſmodi? cum C. Mario ſcilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbato Epicuro, cum altero Catilinae laternario? quos neque hercule ego, neque ſupercilium tuum, neque collegae tui Cymbala, ac crotala fugi: neque tam fui timidus, vt, qui in maximis turbinibus, ac fluctibus reip. nauem gubernaſſem, ſaluamq. in portu collocaſſem, frontis tuae nubeculam, tum collegae tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem. alios ego vidi ventos: alias proſpexi animo procellas: aliis impendentibus tempeſtatibus non ceſſi, ſed his vnum me pro omnium ſalute obtuli. itaque diſceſſu tum meo omnes illi nefarii gladii de manibus crudeliſſimis exciderunt: cum quidem tu, o vaecors, & amens, cum omnes boni abditi, incluſiq. maererent, templa gemerent, tecta ipſa vrbis lugerent complexus es illud funeſtum animal, ex nefariis ſtupris, ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum; atque eodem in templo, eodem & loci veſtigio, & temporis arbitria non mei ſolum, ſed patriae funeris abſtuliſti. Quid ego illorum dierum epulas, quid laetitiam, & gratulationem tuam, quid cum tuis ſordidiſſimis gregibus intemperatiſſimas perpotationes praedicem? quis te illis diebus ſobriũ, quis agẽtem aliquid, quod eſſet libero dignum, quis denique in publico vidit? cum collegae tui domus cantu, & cymbalis perſonaret; cumq. ipſe nudus in conuiuio ſaltaret. in quo ne tum quidem, cum illum ſuum ſaltatoriũ verſaret orbem, fortunae totam pertimeſcebat. Hic autem, nõ tam concinnus heluo, nec tam muſicus, iacebat in ſuo Graecorũ foetore, atque vino. quod quidem iſtius in illis reip. luctibus quaſi aliquod Lapitharum, aut Centaurorum conuiuium ferebatur: in quo, nemo poteſt dicere, vtrum iſte plus biberit, an vomuerit, an effuderit.

EXPLANATIO

ADVOCATO,] in iudicio. PARATIOREM] ad litigandum, aut ad ſe tuendum contra actionem aduerſarij CONSVLARIS, *& ſenatoria;*] pro eo, quod conſul egeram, auctore ſenatu BVSTVARIO *gladiatore*] P. Clodio. Buſtum, locus dicebatur, vbi mortuorum corpora comburerentur. hinc buſtuarius gladiator, qui ſolitus eſſet homines interimere; quaſi per quem multi cremarentur. ALIA *enim cauſſa*] pro Sextio: Quid enim ſimile fuit in Q Metello? CEDENDVM] in exſulium ire maluit, quam in legem Saturnini tribuni pl. cui tum Marius fauebat, per vim latam, iurare. BARBATO *Epicuro*] delicijs, & voluptatibus deditos Epicureos barba longior, ſeueritatis index non decere videbatur Piſo tamen & Epicureus erat, vt infra oſtenditur: & barbam alebat, vt, grauitatem, ac mores, ab Epicureorum inſtitutis diſcrepantes praeſeferens, ciuitatem falleret. CATILINAE *laternario?*] Catilinae miniſtro qui Catilinae nocturnis in ſceleribus laternam praeferret. CYMBALA, *ac Crotala.*] quorum ad concentum ſaltarent. Cymbala vulgo nota: de crotalis obſceni carminis poeta, Criſpum ſub crotalo docta mouere latus. IN *maximis turbinibus,*] temporibus Catilinae. FRONTIS *tuae nubeculam.*] perficit tranſlationem, quia dixerat Turbinibus, Fluctibus: & ſimul, quod ſaepe facit, ſeueram Piſonis frontem deſignat. SPIRITVM] quaſi ventum. EODEM *in templo.*] vbi Clodius de

me

me rogationem ferebat, Sit vnum. SCELERVM. IMPORTVNITATE,] ſuperuacaneū videtur hoc verbū cum ſequatur impunitate. ARBITRIA *non mei ſolum ſed patriae funeris abſtuliſti.*] praemia mei funeris, prouinciam ſcilicet Macedoniam; quam, prodito Cicerone, accepit, lege Clodia, tamquā praemium. pro Sextio: Illo ipſo die, die dico? immo hora, atque etiam puncto temporis eodē, mihi reiq. pub. pernicies, Gabinio, & Piſoni prouincia rogata eſt Arbitria, ideſt, praemia, dixit in ea quoque poſt Red in ſen. & pro Domo. ILLORVM *dierum epulas,*] pro Sextio: Omitto gratulationes, epulas. CVM *illum ſuum ſaltatorium verſaret orbem,*] cum in orbem ſe ſaltando conuerteret. FORTVNAE *rotam*] hoc vt iuueniliter, ſine decoro, & grauitate dictum, reprehendi ſolere, Tacitus ait in dialogo de Orat: HIC *autem*] Piſo. CONCINNVS] vt Gabinius, munditiae, & elegantiae deditus. MVSICVS,] qui cantu, cymbaliſq. delectaretur. nam ad concentum fidium, vocumq ſaltabant. GRAECORVM] Epicureorum. infra: Graeci ſtipati, quini in lectis, ſaepe plures. FOETORE, *atque vino*] ſupra: Ex tenebricoſa popina conſul extractus. Infra. Nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum. QVOD *quidem iſtius*] Phaernus, Quod quidem iſtius omnino mendoſum videtur, Iſtius. LAPITHARVM, *aut Centaurorum*] quod cum caede, & contentione factum, fabulae narrant.

ORATIO

TV etiam mentionem facies conſulatus tui? aut te fuiſſe Romae conſulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & praetexta eſſe Conſulatum putas? quae ornamenta etiam in Sex. Clodio, te conſule, eſſe voluiſti. huius tu, Clodiani canis, inſignibus conſulatum declarari putas? animo conſulem eſſe oportet, conſilio, fide, grauitate, vigilantia, cura, toto denique munere conſulatus. ego conſulem eſſe putem, qui ſenatum eſſe in rep. non putauit? & ſine eo conſilio conſulem numerem, ſine quo Romae ne reges quidem eſſe potuerunt? etenim illa iam omitto: cum ſeruorum delectus haberetur in foro, arma in templum Caſtoris luce, & palam comportarentur; id autem templum, ſublato aditu, reuulſis gradibus, a coniuratorum reliquiis, atque a Catilinae praeuaricatore quondam, tum vltore, armis teneretur; cum equites R. relegarentur, viri boni lapidibus e foro pellerentur, ſenatui non ſolum iuuare remp. ſed ne lugere quidem liceret; cum ciuis is, quem hic ordo, aſſentiente Italia, cunctiſq gentibus, conſeruatorem patriae iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more; ſeruitio, atque armis pelleretur, non dicam auxilio veſtro, quod vere licet dicere, ſed certe ſilentio: tum Romae fuiſſe conſules, quiſquam exiſtimabit? qui latrones igitur, ſiquidem vos conſules? qui praedones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomē eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas conſulis: non capiunt anguſtiae pectoris tui, non recipit leuitas iſta, non egeſtas animi, non infirmitas ingenii ſuſtinet, non inſolentia rerum ſecundarum tantam perſonam, tam grauem, tam ſeueram. Seplaſia mehercle, vt dici audiebam, te vt primū adſpexit, Campanum conſulem repudiauit. audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus ſi moderatio illa, quae in noſtris ſolet eſſe conſulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus ſaltem Seplaſia dignus, & Capua. Gabinium denique ſi vidiſſent duumuirum veſtri illi vnguentarij, citius agnouiſſent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriae, & fluentes ceruſſataeq. buccae, dignae Capua, ſed illa vetere: nam haec quidem, quae nunc eſt, ſplendidiſſimorum hominum, fortiſſimorum virorum, optimorum ciuium, mihiq. amiciſſimorum multitudine redundat: quorum Capuae te praetextatum nemo adſpexit, qui non gemeret deſiderio mei, cuius conſilio cū vniuerſam remp. tum illam ipſam vrbem meminerant eſſe ſeruatam. me inaurata ſtatua donarant: me patronum vnum adſciuerant: a me ſe habere vitam, fortunas, liberos arbitrabantur, me & praeſentem contra latrociniū tuum ſuis decretis, legatiſq. defenderunt, & abſentem, principe Cn. Pompeio referente, & de corpore reip. tuorum ſcelerum tela reuellente, reuocarunt. An tu eras conſul, cum in Palatio mea domus ardebat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtante te? ecquod in hac vrbe maius vmquam incendium fuit, cui non conſul ſubuenerit? at tu illo ipſo tempore, apud ſocrum tuam, prope a meis aedibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, ſedebas non exſtinctor, ſed auctor incendii, & ardentes faces furiis Clodianis paene ipſe conſul miniſtrabas. An vero reliquo tempore conſulem te quiſquam duxit? quiſquam tibi paruit? quiſquam in curiam venienti aſſurrexit? quiſquam conſulenti reſpondendum putauit? numerandus eſt ille annus denique in rep. cum obmutuiſſet ſenatus; iudicia conticuiſſent; maererent boni; vis latrocinii veſtri tota vrbe volitaret; neque ciuis vnus ex ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo, & Gabinii ſceleri, furoriq. ceſſiſſet?

EXPLANATIO

IN. TOGA *praetexta*] ſuſtuli copulam, Et: nam antea legebatur, Toga & praetexta, mendoſe: cum praetexta ſit toga IN. SEX. *Clodio*] cum eum magiſtrum ludorum Compitalibus eſſe voluiſti. ſupra: Sex Clodium, qui numquam praetextatus fuiſſet, praetextatum volitare paſſus es. SINE *eo conſilio*] ſine ſenatu: quod ſummum conſiliū vocabatur. HABERETVR *in foro,*] pro Aurelio tribunali. Supra. IN *templum Caſtoris*] ſupra REVVLSIS *gradibus,*] ne cui, qui ferente leges Clodio, obnunciare, intercedere, aut aliquo modo vellet impedire, daretur introitus. Pro Domo: Cum arma in aedem Caſtoris comportabas; nihil aliud, niſi vti ne quid per vim agi poſſet, machinabare: cum vero gradus Caſtoris conuelliſti, ac remouiſti; tum, vt modeſte ubi agere liceret homines audaces ab eius templi

pli aditu, atque adſcenſu remouiſti. A CONIVRATORVM *reliquiis.*]pro Sextio: lex erat lata vaſto, ac relicto foro, & ſicariis ſeruiſq tradito. A. CATILINAE *praeuaricatore*]Catilinam a P. Clodio repetundarum eſſe accuſatum, eoq praeuaricante abſolutum, & Aſconius auctor eſt, & Cicero ipſe his verbis in ea de Haruſp reſp. a Catilina pecuniam accepit, vt turpiſſime praeuaricaretur. CVM *equites Romani relegarentur.*] hoc dicit propter L. Aelium Lamiam, ſtudioſiſſimum Ciceronis, principem equeſtris ordinis, edicto Gabinij conſulis relegatum, quod eo auctore veſtitum equites, lege Clodia promulgata, mutauerant, & vna cum ipſo pro ſalute Ciceronis populo ſupplicauerant pro Sextio. L. Lamia, qui cum me ipſum pro ſumma familiaritate, quae mihi cum fratre, cum patre eius erat, vnice diligebat, tamen pro rep. vel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq. vt ab vrbe abeſſet millia paſſuum ducenta, quod eſſet auſus pro ciui, pro benemerito ciui, pro amico, pro rep. deprecari, Poſt Red. in ſen. VIRI *boni lapidibus e foro pellerentur;*]pro Sextio: Armati homines forũ & conciones tenebant: caedes, & lapidationes fiebant. Pro Domo: Cũ eos, qui in conuentu virorum bonorũ verba de me fecerant, adeſſe iuſſiſti, eorumq. aduocationem manibus, ferro, lapidibus diſcuſſiſti; tũ profecto oſtendiſti, vim tibi maxime diſplicere SEPLASIA]platea vnguentariorũ Capuae. In Rullum. 2. Valerius Max. Plinius, alij. CAMPANVM *conſulem*] duumuiri Capuae pro conſulibus erant. duumuiros aũt C. Caeſar conſul, lege lata de agro Campano diuidendo, creauerat ſocerũ ſuum Piſonẽ, & generũ Cn. Pompeium, poſt Red. in ſen. Capuae ne te putabas, in qua vrbe domicilũ quondã ſuperbiae fuit, conſulẽ eſſe, ſicut eras eo tẽpore, an Romae, in qua ciuitate oẽs antẽ vos conſules ſenatui paruerunt? Infra: Gabinium denique ſi vidiſſent duumuirum vnguentarij illi veſtri, citius agnouiſſent. REPVDIAVIT.]quod ſi Campanis cõſul eorum Piſo non placuit quanto magis, qui Romae conſul eſſet, indignus fuit: DECIOS, *Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat.*] Seplaſia ſuos Campanos, de quibus audierat, regio quodam ſpiritu & Campana ſuperbia elatos, Piſoni praeferebat. De Decio Iubellio mẽtio fit in Epitome lib. XII. de Magio Liuius lib XXIII. & agr. 2. de Taurea Iubellio Liuius lib. XXIII. & XXVI. SALTEM *Seplaſia dignus, & Capua.*] non ille quidem Romana moderatio, Seplaſia tamen, & Capua dignus. at in Piſone nec pompa, nec ſpecies, nec inceſſus, non modo Roma ſed nec Seplaſia dignus, & Capua. itaque Campanũ conſulẽ iure Seplaſia repudiauit. CITIVS]potius, vt Phil. 2. citius dixerim iactaſſe ſe aliquos vt fuiſſe in ea ſocietate viderentur, cũ conſcij non fuiſſent quam vt quiſquam celari vellet, qui fuiſſet. MADENTES *vnguentis,* FLVENTES,]pinguiores opinor ſignificari: vt lib. 2. de orat. Gallum eiecta lingua, buccis fluentibus. CERVSSATAE]ceruſſa dealbatae. OPTIMORVM *ciuium.*]erant enim hoc tempore ciues Romani, colonia lege Caeſaris deducta. pro Sextio: Qua de cauſſa & tum conuentus ille Capuae huic apud me P. Sextio maximas gratias egit: & hoc tempore ijdem homines, nomine commutato coloni, decurionesq. beneficiũ P. Sextij teſtimonio declarat. ILLAM *ipſam vrbem*]pro Sextio: Conuentus ille Capuae, qui propter ſalutem illius vrbis, conſulatu conſeruatam meo, me vnum patronum adoptauit. PRINCIPE *Cn. Pompeio referente,*]referente non in ſenatu Romae, ſed Capuae, in qua duũ virũ eum fuiſſe iam dixi. planius in ea poſt Red in ſen. Qui in colonia nuper conſtituta cum ipſe gereret magiſtratũ, in qua nemo erat emptus interceſſorum, vim & crudelitatem priuilegij auctoritate honeſtiſſimorũ hominum publicis litteris conſignauit principesq. Italiae totius praeſidium ad noſtram ſalutem implorãdum putauit. NON *caſu aliquo, ſed ignibus iniectis,*]pro Domo: Domus ardebat in Palatio, non fortuito, ſed oblato incendio. APVD *ſocrum tuum.*]eadem res pro Domo: Columnae marmoreae ex aedibus meis, inſpectante populo Romano, ad ſocrum conſulis portabantur.

ORATIO

AT ne tum quidem emerſiſti, lutulente Caeſonine, ex miſerrimis naturae tuae ſordibus; cum experrecta tãdem virtus clariſſimi viri celeriter & verum amicum, & optime meritum ciuem, & ſuum priſtinum morem requiſiuit; neque eſt ille vir paſſus, in ea rep. quã ipſe decorarat, atque auxerat, diutius veſtrorum ſcelerum peſtem morari. cum tamen ille, qualiſcumque eſt, qui eſt ab vno te improbitate victus, Gabinius collegit ipſe ſe, vix, ſed collegit tamen, & contra ſuum Clodium primum ſimulate, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio vere vehementerq. pugnauit. quo quidem in ſpectaculo mira populi aequitas erat: vter eorum periſſet, tamquam laniſta, in eiuſmodi pari lucrum fieri putabat, immortalem vero quaeſtum, ſi vterque cecidiſſet. ſed ille tamen agebat aliquid. tuebatur auctoritatem ſummi viri: erat ipſe ſceleratus, erat gladiator, cum ſcelerato tamẽ, & cum pari gladiatore pugnabat. tu, ſcilicet homo religioſus, & ſanctus, foedus, quod meo ſanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere noluiſti. cauerat enim ſibi ille ſororius adulter, vt, ſi tibi prouinciam, ſi exercitum, ſi pecuniam, ereptam ex reip. viſceribus, dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te, adiutoremq. praeberes. itaque in illo tumultu fracti faſces, ictus ipſe: quotidie tela, lapides, fugae: deprehenſus denique cum ferro ad ſenatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. ecquis audiuit non modo actionem aliquam, aut relationem, ſed vocem omnino, aut querellam tuam? conſulem tu te fuiſſe putas, cuius in imperio, qui remp. ſenatus auctoritate ſeruarat, idemq. in Italia, qui omnes omnium gentium partes tribus triumphis deuinxerat, is ſe in publico tuto ſtatuit eſſe non poſſe? An tum eratis conſules, cum, quacumque de re verbum facere coeperatis, aut referre ad ſenatum, cũctus ordo reclamabat, oſtendebatq. nihil eſſe vos acturos, niſi prius de me retuliſſetis, cum vos, quamquam foedere obſtricti tenebamini, tamen cu-

pere vos dicesetis, ſed lege impediri? quae lex priuatis hominibus eſſe lex non videbatur, iniuſta pee ſeruos, inciſa per vim impoſita per latrocinium, ſublato, ſenatu, pulſis e foro bonis omnibus, capta rep. contra omnes leges, nullo ſcripta more; hunc qui ſe metuere dicerent, conſules, non dicam animi hominum, ſed faſti vlli ferre poſſunt? nam ſi illam legem non putabatis, quae erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atque integri capitis bonorumq. tribunicia proſcriptio; hac tamen obſtricti pactione tenebamini: quis vos non modo conſules, ſed liberos fuiſſe putet, quorum mens fuerit appreſſa praemio, lingua adſtricta mercede? ſin illam vos ſoli legem putabatis: quiſquam vos conſules tunc fuiſſe, aut nunc eſſe conſulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero vultis eſſe, non leges, non instituta, non mores, nō iura noritis? An, cum proficiſcebamini paludati in prouincias vel emptas, vel ereptas, conſules vos quiſquam putauit? itaque, credo, ſi minus frequentia ſua veſtrum egreſſum ornando, atque celebrando: at ominibus ſaltem bonis, vt conſules, non triſtiſſimis, vt hoſtes, aut proditores, perſequebantur.

E X P L A N A T I O

CLARISSIMI *viri*] Cn. Pompeii. VERVM *amicum*.] ipſum Ciceronem. SVVM *priſtinum morem*] tuendae reip. GABINIVS *collegit ipſe ſe*,] pro Domo: Fregi foedus Gabinius: Piſo tamen in fide manſit. TAMQVAM *laniſta*] qui gladiatorum paria in certamen adducit, cum eos ante in ludo pugnandi arte inſtruxerit. SORORIVS *adulter*,] Clodius, qui cum ſororibus rem habuiſſe dicebatur. IN ILLO *tumultu*] in certamine quod ei cum Gabinio fuit. FRACTI *faſces*.] Gabinij conſulis. ICTVS *ipſe*.] conſul poſt Red. ad Quir. DEPREHENSVS] Clodij libertus Damio. Aſconius pro Milone. QVI *remp*.] de ſe ipſo loquitur, cui in Italia eſſe non licuit. IDEMQ. *in Italia*,] recte puto reſtitui poſſe, Is neque in Italia: pro, is ne in Italia quidem. Lex enim Clodia vltra CD millia abeſſe ab vrbe eum iubebat. ad Att. lib. III. QVI *omnes*] hoc de Pompeio, qui ſe in publico tuto ſtatuit eſſe nō poſſe. FASTI] conſulares. PROSCRIPTIO,] proſcripſit lege ſua Clodius, Ciceronis bona. NON *leges, non instituta, non mores, non iura noritis*?] haec enim qui norunt, legem eſſe non putant eam quae ſit iniuſta per ſeruos, inciſa per vim, impoſita per latrocinium, ſublato ſenatu, pulſis e foro bonis omnibus, capta rep. contra omnes leges, nullo ſcripta more.

O R A T I O

TV ne etiam, immaniſſimum, ac foediſſimum monſtrum, auſus es meum diſceſſum illum, ſiletum ſceleris, & crudelitatis tuae, maledicti & contumeliae loco ponere? quo quidem tempore cepi, P. C. fructum immortalem veſtri in me & amoris, & iudicij. qui non admurmuratione, ſed voce, & clamore, abiecti hominis, & ſemiuiui furorem petulantiamq. fregiſtis. tu luctum ſenatus, tu deſiderium equeſtris ordinis, tu ſqualorem Italiae, tu curiae taciturnitatem annuam, tu ſilentium perpetuum iudiciorum, ac fori, tu cetera illa in maledicti loco pones, quae meus diſceſſus reip. vulnera inflixit? qui ſi calamitoſiſſimus fuiſſet, tamē miſericordia dignior quam contumelia, & cum gloria potius eſſe coniunctus, quam cum probro, putaretur; atque ille dolor meus dumtaxat, veſtrum quidem ſcelus, ac dedecus haberetur. cum vero (forſitan hoc, quod dicturus ſum, mirabile auditu eſſe videatur: ſed certe id dicam, quod ſentio) cum tantis a vobis P. C. beneficijs affectus ſim, tantis honoribus, non modo illam calamitatem eſſe non duco, ſed ſi quid mihi poteſt a rep. eſſe ſeiunctum, quod vix poteſt, priuatim ad meum nomen augendum optandam duco mihi fuiſſe illam, expetendamq. fortunam. atque, vt tuum laetiſſimum diem cum triſtiſſimo meo conferam, vtrum tandem bono viro, & ſapienti optabilius putas, ſic exire a patria, vt omnes ſui ciues ſalutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit; an, quod tibi proficiſcenti euenit, vt omnes exſecrarentur, male precarentur, vnam tibi illam viam, & perpetuam eſſe vellent? mihi mediusfidius in tanto omnium mortalium odio, iuſto praeſertim; & debito, quaeuis fuga potius, quam vlla prouincia, eſſet optatior. Sed perge porro: nam, ſi illud meum turbulentiſſimum tempus profectionis tuo tranquilliſſimo praeſtat; quid conferam reliqua, quae in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? Me Kal. Ian. qui dies poſt obitum, occaſumq. noſtrum reip. primus illuxit, frequentiſſimus ſenatus, concurſu Italiae, referente clariſſimo atque fortiſſimo viro, P. Lentulo, conſentiente populo R. atque vna voce reuocauit. me idem ſenatus exteris nationibus, me legatis, magiſtratibusq. noſtris auctoritate ſua, conſularibus litteris, non, vt tu nuper dicere auſus es, orbatum patria, ſed, vt ſenatus illo ipſo tempore appellauit, ciuem, ſeruatoremq. reip. commendauit: ad meam vnius ſalutem ſenatus auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia, qui remp. ſaluam eſſe vellent, conſulis voce & litteris implorandum putauit, mei capitis ſeruandi cauſſa Romam uno tempore, quaſi ſigno dato, Italia tota conuenit: de mea ſalute P. Lentuli, praeſtantiſſimi viri, atque optimi conſulis, Cn. Pompeij, clariſſimi, atque inuictiſſimi ciuis, ceterorumq. principū ciuitatis celeberrimae & grauiſſimae conciones fuerunt. de me ſenatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius ſententiae principe, ut, ſi quis impediſſet reditum meum, in hoſtium numero putaretur; iiſq. verbis ea de me ſenatus auctoritas declarata eſt, ut nemini ſit triumphus honorificentius, quam mihi ſalus, reſtitutioq. perſcripta. de me, cum omnes magiſtratus promulgaſſent, praeter unum praetorem, a quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, praeterq. duos, de lapide emptos, tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus conſul de collegae Q. Metelli ſententia, quem mecum eadem reſp. quae in tribunatu eius diſiunxerat, in conſulatu, virtute optimi, ac iuſtiſ-

ſimi

ſimi viri, ſapientiaq. coniunxit. quae lex quemadmodum accepta ſit, quid me attinet dicere? ex vobis audio. nemini ciui vllam, quo minus adeſſet, ſatis iuſtam excuſationem eſſe viſam, nullis comitijs vmquam neque multitudinem hominum tantam, neque ſplẽdidiorem fuiſſe, hoc certe video, quod indicant tabulae publicae, vos rogatores, vos diribitores, vos cuſtodes fuiſſe tabularum; & quod in honoribus veſtrorum propinquorum non facitis, vel aetatis, excuſatione, vel honoris, id in ſalute mea, nullo rogante, vos veſtra ſponte feciſtis.

EXPLANATIO

ANNVAM,] Piſone, & Gabinio cos. QVI *ſi calamitoſiſſimus fuiſſes,*] mihi: quem potius glorioſiſſimum fuiſſe duco. VESTRVM] Piſonis, & Gabinij. TANTIS *beneficijs, tantis honoribus*] in me reſtituendo. LAETISSIMVM *diem*] quo in prouinciam profectus es: qui tibi laetiſſimus videtur fuiſſe, mihi, & alijs contra. VNAM *tibi illam viam, & perpetuam eſſe vellent?*] Perpetuã, quae numquam deſineret, quae finem nõ inueniret: ne vmquam redires, ſed eius viae finem nullum reperires. Eius enim, qui redit, perpetua via non eſt. eodem modo Turpilius apud Nonium: Egredere: atque vtinã iſtuc perpetuum itiner ſit tibi. CONSENTIENTE *populo R. atque vna voce*] Phaernus, Conſentiente, atque vna voce. quod valde non arridet. ſit enim illuſtrior Ciceronis reditus, ſi non modo a ſenatu, ſed a populo etiam reuocetur. QVI *remp. ſaluam eſſe vellent,*] poſt Red. in ſen Quid magnificentius, quid praeclarius mihi accidere potuit, quam, quod illo petente vos decreuiſtis, vt cuncti ex omni Italia, qui remp. ſaluam vellent, ad me vnum, hominem fractum, & prope diſſipatum, reſtituendum, & defendẽdũ venirent? VNVM *praetorem,*] Appium. pro Milone; ſeptem praetores, octo tribuni pl. illius aduerſarij, defenſores mei. DVOS *tribunnos pl,*] Sex Atilium Serranum, & Num. Quinctium pro Sextio, & Pedianus. DE *lapide emptos*] pecunia corruptos a Clodio. Morem notauit emendi ſeruos de lapide. IN *tribunatu eius*] cum Q. Metellus Ciceronem conſulem extremo conſulatus die concionis habendae poteſtate priuauit. ſupra. SPLENDIDIOREM,] Phaernus, Splendorem, Malo, Splendidiorem: vt & numerus, & ſplẽdor hominum notetur: VOS *rogatores,*] rogaſſe populum pro ſalute mea, Vos *diribitores,*] diſtributores tabularum. Infra: An ego exſpectem, dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellae diribeantur? Poſt Red. in ſen Quando illa dignitate rogatores, diſtributores, cuſtodeſq. vidiſtis? Plinius de populo Romano lib. XXXVI. c. 15. Qui gentes, & regna diribet. CVSTODES] ne quid fraudis committeretur.

ORATIO

CONFER nunc, Epicure noſter, ex hara producte, nõ ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuam cum mea. Obtinuiſti prouinciã conſularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuae, non quos lex generi tui pepigerat, nam lege Caeſaris iuſtiſſima, atque optima populi liberi plane & vere erãt liberi: lege autem ea, quam nemo legem, praeter te, & collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenae, cuncta Graecia addicta, habebas exercitum tantum, quantum tibi non ſenatus, aut populus R. dederat, ſed quantum tua libido conſcripſerat. aerarium exhauſeras. Quas res geſſiſti in imperio, exercitu, prouincia conſulari? quas res geſſerit, quaero? qui vt venit ſtatim, nondum commemoro rapinas, non exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces ſociorum, non caedem hoſpitum, non perfidiam, non immanitatem, non ſcelera praedico: mox, ſi videbitur, vt cum fure, vt cum ſacrilego, vt cum ſicario, diſputabo; nunc meam ſpoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris. Quis vmquam prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad ſenatum litteras miſerit? tantam vero prouinciam, cum tanto exercitu, Macedoniam praeſertim, quae tantis barbarorum gentibus attingitur, vt ſemper Macedonibus imperatoribus ijdem fines prouinciae fuerint, qui gladiorum atque pilorum: ex qua aliquot praetorio imperio, conſulari quidem nemo rediit, qui incolumis fuerit, quin triumpharit. eſt hoc nouum, multo illud magis.

EXPLANATIO

EX HARA *producte,*] propter ſordes, & vitia. NON *ex ſchola.*] quia nullas litteras didiciſti, corporis voluptate contentus. AERARIVM *exhauſeras.*] pro ſtipendio. ſupra: Cauerat enim ſibi ille ſororius adulter, vt, ſi tibi prouinciam: ſi exercitum, ſi pecuniam, ereptam ex reip. viſceribus, dediſſet, omniũ ſuorũ ſcelerum ſocium te, adiutoremq. praeberes. CVM *florente fortuna imperatoris.*] ironia. qui enim dignus hoc nomine, qui prouinciam Macedoniam cum exercitu obtinens, nullas ad ſenatum de rebus geſtis litteras miſerit? QVI *gladiorum,*] certi numquam fuerunt Macedoniae fines, niſi qui armis, & virtute noſtrorum imperatorum ſtatuerentur. QVI *incolumis fuerit,*] qui rem proſpere geſſerit. QVIN *triumpharit.*] excepto tamen L. Torquato.

ORATIO

APpellatus eſt hic vulturius, illius prouinciae, ſi dijs places, imperator. ne tum quidem, Paulle noſter, tabulas Romam cum laurea mittere audebas? miſi, inquit. quis vmquam recitauit? quis, vt recitarentur, poſtulauit? nihil enim mea refert, vtrum tu, conſcientia oppreſſus ſcelerum tuorum, nihil vmquam auſus ſis ſcribere ad eum ordinem, quem deſpexeras, quē afflixeras, quem deleueras; an amici tui tabulas abdiderint, ijdemq. ſilentio ſuo temeritatem, atque audaciam tuam cōdemnarint, atque haud ſcio, an malim te videri nullo pudore fuiſſe in litteris mittendis, an amicos tuos plus habuiße & pudoris, & conſilij, quam aut te videri pudentiorem fuiße, quam ſoles, aut tuum factum non eſſe condemnatum iudicio amicorum. quod ſi non tuis nefarijs in hunc ordinem contumeliis in perpetuum tibi curiam praecluſiſſes: quid tandem erat actum, aut geſtum in tua prouincia, de quo ad ſenatum cum gratulatione aliqua ſcribi abs te oporteret? vexatio Macedoniae? an opidorum turpis amiſſio? an ſociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitia Theſſalonicae? an obſeſſio militaris viae? an exercitus noſtri interitus, ferro, fame, frigore, peſtilentia? tu vero, qui ad ſenatum nihil ſcripſeris, vt in vrbe nequior inuentus es, quã Gabinius, ſic in prouincia paullo tamen, quam ille, demiſſior: nam ille gurges, atque heluo, natus ab domini ſuo, non laudi, atque gloriae, cum equites R. in prouincia, cum publicanos, nobiſcum & voluntate, & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, vitaq. priuaſſet; cum egißet aliud nihil in illo exercitu, niſi vt vrbes depopularetur, agros vaſtaret, exhauriret domos; auſus eſt (quid enim ille non audeat?) a ſenatu ſupplicationem per litteras poſtulare: o dii immortales, tu ne etiam, atque adeo vos, geminae voragines, ſcopuliq. reip. vos meam fortunam deprimitis, veſtram extollitis? cum de me ea S. C. abſente facta ſint, eae conciones habitae. is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generum, ordinumq. omnium, quae ego non modo optare numquam auderem, ſed cogitare non poßem; vos autem ſempiternas foediſſimae turpitudinis notas ſubieritis. an ego, ſi te & Gabinium cruci ſuffixos viderem, maiore afficerer laetitia ex corporis veſtri laceratione, quam afficior ex famae? nullum eſt ſupplicium putãdum, quo affici caſu aliquo etiam boni viri, forteſq. poßunt. atque hoc quidem etiam iſti tui dicunt voluptarii Graeci: quos vtinam ita audires, vt erant audiendi: numquam te in tot flagitia ingurgitaſſes. verum audis in praeſepibus, audis in ſtupris, audis in cibo, & vino. ſed dicunt iſti ipſi, qui mala dolore, bona voluptate definiunt, ſapientem, etiam ſi in Phalaridis tauro incluſus, ſuccenſis ignibus torreatur, dicturum tamen, ſuaue illud eſſe, ſeq. ne tantulum quidem commoueri. tantam virtutis vim eße voluerunt, vt non poſſet umquam eſſe uir bonus non beatus. quae eſt igitur poena? quod ſupplicium? id mea ſententia; quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti: ſuſcepta fraus, impedita & oppreſſa mens, bonorum odium, nota inuſta a ſenatu, amiſſio dignitatis. nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienſes, reſectis palpebris, illigatũ in machina uigilando necauerunt, ſupplicio uidetur affectus; nec C. Marius, quem Italia, ſeruata ab illo, demerſum in Minturnenſium paludibus, Africa, deuicta ab eodem, expulſum, & naufragum uidit. fortunae enim iſta tela ſunt, non culpae: ſupplicium autem eſt poena peccati. neque uero ego, ſi umquam vobis mala precarer, quod ſaepe feci, in quo dii immortales meas preces audiuerunt; morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer: Thyeſtea eſt iſta exſecratio, poetae uulgi animos, non ſapientum, mouentis:

„ Vt tu naufragio expulſus, uſpiam ſaxis fixus aſperis,
„ Euiſceratus, lateres penderes, (ut ait ille) ſaxa ſpargens tabo, Sanie, & ſanguine atro:

non ferrem omnino moleſte, ſi ita accidiſſet; ſed id tamen eſſet humanũ. M. Marcellus, qui ter conſul fuit, ſumma uirtute, pietate, gloria militari, periit in mari: qui tamen ob uirtutem gloria & laude uiuit. in fortuna quadam eſt illa mors, non poena putanda. quae eſt igitur poena? quod ſupplicium? quae ſaxa? quae cruces? Ecce duos duces in prouinciis populi R. habere exercitus, appellari imperatores; horum alterum ſic fuiße infirmatum conſcientia ſcelerum, & fraudum ſuarum, ut ex ea prouincia, quae fuerit ex omnibus una maxime triumphalis, nullam ſit ad ſenatum litteram mittere auſus. ex qua prouincia modo, uir omni dignitate ornatiſſimus, L. Torquatus, magnis rebus geſtis, me referente, abſens imperator eſt appellatus, unde his paucis annis Cn. Dolabellae, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triumphos uidimus; ex ea, te imperatore, nuncius ad ſenatum allatus eſt nullus.

EXPLANATIO

VVLTVRIVS *illius prouinciae,*]raptor, & praedator, vt vultur, Macedoniae. pro Sextio: Exierunt malis ominibus, atque exſecrationibus duo vulturij. Apud Cariſium Scaurus in Caepionē: Nefarius vulturius, patriae parricida. Idem: Vulturius reip. SI DIIS *places,*] indignantis: de quo iam diximus. PAVLLE *noſter,*]quia Paullus Aemilius, Africani minoris pater, in Macedonia fuit imperator ex qua, capto, rege Perſeo, triumphauit, ideo Piſonem per irriſionem Paullum appellat, quaſi ſimilē eius, cuius erat diſſimillimus. TABVLAS]litteras, vt infra. TEMERITATEM, *atque audaciam tuam*] qui ſcriberes auderes ad eum ordinem, quem deſpexeras, afflixeras, deleueras. PVDENTIOREM] in litteris non mittendis. Duas partes habet haec ſentētia, priorem de miſſis a Piſone litteris ad ſenatū, ſed abditis conſilio amicorum; poſteriorem, de non miſſis, nec abditis. prior habet Piſonis impudentiā amicorū ſilētio condemnatā: poſterior Piſonis cōſcientiā notat: qui cū ſciret a ſe cōſule ſenatus auctoritatē prorſus eſſe cōtēptā, ſcribere ad eū de re geſta, & ſupplicationis honorē poſtulare merito

non

non auderet: quod eius factum amici non condemnarint, nullis ab eo ad ſenatum litteris acceptis. Vtrũ, inquit, malim, neſcio. Si litteras miſiſti, impudentiam oſtendis: ſi non miſiſti, male te de ſenatu meritũ eſſe cõfiteris. NON *eſſe condemnatum*] ne ſi hoc quidẽ eſſet, hoc ne malim, an illud, conſtituere facile queam. AN *munitio Theſſalonicae? an obſeſſio militaris viae?*] de vtraque re ſic in ea de Prouincijs, Macedonia ſic a barbaris, quibus eſt propter auaritiam pax erepta, vexatur, vt Theſſalonicẽſes, poſiti in gremio imperij noſtri, relinquere opidum, & arcẽ munire cogantur: vt via illa noſtra, quae per Macedoniam eſt vſque ad Helleſpontum militaris, non ſolum excurſionibus barbororum ſit infeſta, ſed ẽt caſtris Thracijs diſtincta, ac notata. EXERCITVS *noſtri interitus, ferro, fame, frigore, peſtilentia?*] in eadem. Iam vero exercitus ille noſter, ſuperbiſſimo delectu, & duriſſima conquiſitione collectus omnis interijt. DEMISSIOR.] quia litteras ad ſenatum mittere non es auſus. CVM *equites Romanos,*] in eadem. NOBISCVM] cum ſenatu, DIGNITATE] quia ſenatoriae dignitati equeſtris proxima eſt. VORAGINES,] quibus abſorpta reſp. eſt. SCOPVLIQ.] in quibus naufragiũ reſp. fecit. COLLEGIORVM,] non omnium, (nam & quaedam, & a ſenatu ſublata, P. Clodius in tribunatu reſtituit, & alia permulta ex omni vrbis faece, ac ſeruitio cõſtituit) ſed eorum, quae numquam ſenatus remouerat; quod ea reip. ratio poſtulare videbatur. Ex *famae.*] laceratione quod ſi cui durius videtur, legat illud infra: Cruentare corpus ſuum? maior eſt vitae, famae, ſalutis ſuae vulneratio. Antea, Ex infamia. AFFICI *caſu aliquo*] vt ego nullo meo crimine ſum affectus. VOLVPTARII] Epicurei. DICVNT] ſupplicium in culpa ponentes: vbi culpa abſit, ſupplicium non putantes. VT *erant audiendi:*] tu enim eos de voluptate audis: ſi de honeſto, de probitate, ac virtute aliquid dicunt, nõ audis SERVATA *ab illo,*] bello Cimbrico. DEVICTA *ab eodem,*] bello Iugurthino. THYESTEA] Thyeſtis contra Atreum fratrem. VT *ait ille,*] Ennius qui Thyeſtem tragoediam ſcripſit M. MARCELLVS,] nepos eius, qui Syracuſas cepit, primus cum Hannibale feliciter pugnauit. PIETATE,] aut generatim, id eſt probitate, dictum accipe: aut pietate erga patrẽ, cuius honorem auxit, in inſcriptione, quam poſuit in monumentis aui ſui ad Honoris & Virtutis aedem. Aſconius GLORIA *militari.*] bis triumphauit. PERIIT *in mari:*] apud Africam OB *virtutem gloria*] Phaernus, Ob virtutem in gloria. quod poſſum concedere IN *fortuna quadam*] dicam quod ſentio. Senſus hic: mors illa in fortuna quadam, non in poena, putanda eſt; haud omnino mihi probatur. occurrunt autem correctiones duae, quas eruditorum hominum iudicio pro mea conſuetudine libenter permitto, vna, vt legatur: Importuna quaedam eſt illa mors non poena putanda: (nam, In poena, in paucis eſt antiquis libris eſt quidem in eo, quem Phaernus habuit ſed is quoque ſaepe mendoſus eſt) alter: Infortuna quaedam eſt illa mors, non poena putanda: vt, Infortuna, pro, caſu illata, vnico verbo dictum ſit. at eſt inſolẽs in Latina lingua. quam multa, in ijs quidem libris, qui ad aetatem noſtram peruenerunt, ſingularia ſunt! vſitatum fuiſſe, ſi quis, vnde deductum ſit infortunium, conſideret, facile vt opinor, animaduertet. Accedit Plinij teſtimoniũ. nam lib. xxxv. c 6. vbi vulgo legitur, Importuna haec omnia, ac nouitia, antiquus liber habet, In fortuna, diſiunctis tamen vocibus, vitio librariorum, verbi nouitatem reſpuentium. Nam quod Phaerno placuit, In poena putanda: inde natum puto, quia, cum, In fortuna, ſeparatim legeretur, alterum In, reddi oportere videbatur. & omnino inſitum hoc. & plane perſuaſum Phaerno fuit, vt in Cicerone finem verſus vitare vellet: quod ſi fiat infinita mutatio conſequetur. nam, & ſi vitioſam eſſe orationem, quae ſimilitudinem verſus habeat, noſter hic in Oratore docet: ipſe tamen in hoc vitium ſaepe imprudens incurrit, dum in explicanda ſententia potius, quam in collocandis verbis, operam, ac ſtudium ponit. SAXA] reſpexit ad poetae uerba, ſaxis fixus aſperis. ESSEDVOS] exponit, quae putanda ſit poena, quod ſupplicium, quae ſaxa, quae cruces. MODO. octo annis ante. ABSENS *imperator eſt appellatus;*] cur, Abſens, dicit, cum ij, qui ab ſenatu imperatores appellarẽtur, omnes ab eſſent? malim pro, Abſens, Abſenatu. quo modo etiam diſtinguetur ab ijs, qui ab exercitu imperatores appellabantur. Miror hunc non triumphaſſe: cum imperator ſit appellatus, & cum ſupra dixerit Cicero, conſulari neminem imperio ex Macedonia rediſſe, qui incolumis fuerit, quin triumpharit. CN. *Dolabellas,*] eius, quem C. Caeſar accuſauit. Suetonius. C. CVRIONIS,] triumphauit de Dardanis.

O R A T I O

AB altero allatae litterae, recitatae, relatum ad ſenatum. dij immortales, id ne ego optarem, vt inimicus meus ea, qua nemo vmquam, ignominia notaretur? vt ſenatus is, qui in eam iam benignitatis conſuetudinem venit, vt eos, qui bene remp. geſſerint, nouis honoribus afficiat. & numero dierum, & genere verborũ, huius vnius litteris nuncia ntibus non crederet, poſtulantibus denegaret? his ego rebus paſcor, his delector, his perfruor; quod de vobis hic ordo opinatur non ſecus, ac de taeterrimis hoſtibus; quod vos equites R. quod ceteri ordines, quod cuncta ciuitas odit; quod nemo bonus, nemo denique ciuis eſt, qui modo ſe ciuem eſſe meminerit, qui vos non oculis fugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur, recordatione denique ipſa conſulatus veſtri perhorreſcat. haec ego ſemper de vobis expetiui, haec optaui, haec precatus ſum. plura etiam acciderunt, quam vellem. nam, vt amitteretis exercitum, numquam mehercule optaui. illud etiam accidit, praeter optatum meum, ſed valde ex voluntate: mihi enim non venerat in mentem, furorem, & inſaniam optare vobis, in quam incidiſtis. atqui fuit optandum: me tamen fugerat deorum immortalium has eſſe in impios, & conſceleratos poenas certiſſimas conſtitutas. nolite enim putare, P. C. vt in ſcena videtis, homines cõſceleratos impulſu deorũ

terreri

terreri furiarum taedis ardentibus: ſua quemque frauſ; ſuum facinus; ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate, ac mente deturbat: hae ſunt impiorum furiae, hae flammae, hae faces. ego te non vaecordem, non furioſum, non mente captum, non tragico illo Oreſte, aut Athamante dementiorem putem, qui ſis auſus primum facere, (nam id eſt caput) deinde paullo ante Torquato, grauiſſimo, & ſanctiſſimo viro, premente, confiteri, te prouinciam Macedoniam, in quam tantum exercitum tranſportaſſes, ſine vllo milite reliquiſſe? mitto de amiſſa maxima parte exercitus: ſit hoc infelicitatis tuae; dimittendi vero exercitus quam potes afferre cauſſam? quam poteſtatem habuiſti? quam legem? quod S. C.? quod ius? quod exemplum? quid eſt aliud furere, niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem? cruentare corpus ſuum? maior haec eſt vitae, famae, ſalutis ſuae vulneratio, ſi familiam tuam dimiſiſſes, quod ad neminem, niſi ad ipſum te, pertineret, amici te tui conſtringendum putarent: praeſidium tu populi R. cuſtodiam prouinciae, iniuſſu populi ſenatusq. dimiſiſſes, ſi tuae mentis compos fuiſſes?

EXPLANATIO

NOVIS *honoribus afficiat,*] Caeſarem deſignant. pro Balbo, de Prouincijs, in ep. ad Lentulum. DENEGARET?] idem in ea de Prouincijs, & ad Q. fr. lib. III. CERTISSIMAS *conſtitutas.*] Phaernus delet verbum, Conſtitutas. niſi me numerus offenderet, probarem. ORESTE] notiſſimo matricida. ATHAMANTE] Aeoli filio, Thebarum rege, in eum furorem Iunonis ira compulſo, vt filios occideret, exſtat apud Ouidium fabula Met. lib. IV. ſed copioſius apud Iſacium Tzetzem, vbi Lycophronis illud explanat, παρθενοκτόνον δέτιν. quo loco Learchum a patre Athamante ſagittis confixum ait: & eam fabulam ſecutus eſt Statius lib. 2. Silu. Toruus ad hunc Athamas inſanos flecteret arcus. Et lib. I. Theb. Cui ſumpſerit arcus „ Infelix Athamas. Nam Ouidius, nō ſagittis Learchum a patre confixum, ait ſed, Vtq. ferae ſequitur veſtigia coniugis amens: „ Deq. ſinu matris ridentē, & parua Learchum „ Brachia tendentem rapit; & bis terq. per auras „ More rotat fundae: rigidoq. infantia ſaxo „ Diſcutit ora ferox. PRIMVM *facere,*] primum dimittere exercitum, & ſine vllo milite prouinciā relinquere, deinde ēt in ſenatu cōfiteri. GRAVISSIMO] ſubagreſti ingenio, & infeſtiuo. vide Gellium lib. I. cap. 5. NISI *non cognoſcere homines,*] alij, Niſi, delent: ego omnino retinendū puto: vt ſit interpretatio verbi, Furere? neque hic tantum, ſed alibi quoque ſic eſt Cicero locutus, vt in Laelio: Quid eſt aliud, cum dijs, gigantum more bellare, niſi naturae repugnare? CRVENTARE *corpus ſuum?*] an aliquis, furere, dixerit eſſe, cruentare corpus ſuum? at haec vitae, famae ſalutis ſuae maior vulneratio eſt. Inepte nonnulli addunt, Leue eſt: vt legatur: cruentare corpus ſuum, leue eſt: cum hoc ad illud venuſte referatur, Quid eſt aliud furere, niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges? non ſenatum, non ciuitatem? deinde vero ſubiungatur: An hoc eſt furere, cruentare corpus ſuū? maior haec eſt vita, fame, ſalutis ſuae uulneratio. Fuit ſine dubio, Leue eſt, gloſſema hominis imperiti. AD *ipſum te,*] tamquam dominum: cum dimiſſio exercitus ad remp. pertineat: quo maiore dignus animaduerſione videris.

ORATIO

ECCE tibi alter, effuſa iam maxima praeda, quam ex fortunis publicanorum ex agris vrbibusq. ſociorum exhauſerat, cū partim eius praedae profundae libidines deuoraſſent, partim noua quaedam, & inaudita luxuries, partim etiam in illis locis, vbi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hunc Tuſculanum montem exſtruendum, cum iam egeret, cum illa eius intermiſſa intolerabilis aedificatio conſtitiſſet; ſe ipſum, fasces ſuos, exercitum populi R. numen interdictumque deorum immortalium, reſponſa ſacerdotum, auctoritatem ſenatus, iuſſa populi, nomen ac dignitatem imperij regi Aegyptio vendidit. cum fines prouinciae tantos haberet, quantos voluerat, quantos optauerat, quantos pretio mei capitis periculoq. emerat, his ſe tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam? prebuit ſe mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum venit, ſigna contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus ſuſceperat? cepit Alexandriam. quid aliud exſpectamus a furore eius, niſi vt ad ſenatum tantis de rebus geſtis litteras mittat? hic, ſi mentis eſſet ſuae, niſi poenas patriae, dijsq. immortalibus eas, quae grauiſſimae ſunt, furore, atque inſania penderet, auſus eſſet, (mitto exire de prouincia) educere exercitum, bellū ſua ſponte gerere, in regnum iniuſſu populi, ac ſenatus accedere: quae cum plurimae leges veteres, tum lex Cornelia maieſtatis, Iulia de pecunijs repetundis planiſſime vetant: ſed haec omitto; ille, ſi non acerrime fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus, amiciſſimus huic ordini, cum & auctoritate ſenatus, & ſorte haberet, interpoſita religione ſine vlla dubitatione depoſuiſſet, eā ſibi tum adſciſcere, cum, etiam ſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauiſſimae legum poenae vetarent?

EXPLANATIO

ALTER] Gabinius. Ex *fortunis publicanorum,*] publicani erant equites Romani: equeſtris autem ordinis inimiciſſimus Gabinius. itaque dixit conſul, quod in ea pro Sextio, & in ea poſt red. in

ſen.

ſen. ſcriptum eſt : Equites Romanos daturos illius diei poenas, quo, me conſule, cum gladijs in clino Capitolino fuiſſent. In Syria vero proconſul, quantum in eo, fuit, publicanos afflixit. ac perdidit. qua de re teſtimonium afferre ex orat. de Prou. non alienum videtur. Publicanos tradidit in ſeruitutē Iudaeis, & Syris nationibus natis ſeruituti. Statuit ab initio, & in eo perſeuerauit, jus publicanonō dicere: pactiones, ſine vlla iniuria factas, reſcidit: cuſtodias ſuſtulit: vectigales multos, ac ſtipēdiarios liberauit: quo in opido ipſe eſſet, aut quo veniret, ibi publicanū aut publicani ſeruū eſſe vetuit. PARTIM *eius praede*] aduerbiū pro nomine: vt, largiter acerbitatis pro, multā acerbitatē. in vetere cōcione apud Aſconium pro Milone. LVXVRIES,] luxuriem diſtinguit a libidine. eſt enim libido in appetendo, luxuries in effundendo. PERMVTATIONES] pecunia ex permutatione Romam miſſa. TVSCVLANVM *montem*] villam in agro Tuſculano, monti ſimiliorem, quam villae: de qua in ea pro Sextio: Villam aedificare in oculis omnium tantam, tugurium vt iam videatur eſſe illa villa, quam ipſe tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat. Non eſt contemnendus omnium fere librorum veterum conſenſus. habent enim, Ad hunc Tuſculanum in monte montem exſtruendum. quo maior in Gabinium quaeritur inuidia, qui in editiore colle, quem vocat montem, ſuam villam quaſi alterum montem exſtruxiſſet CONSTITISSET;] effuſa iam praeda. SE IPSVM.] hiſtoria narrat, Ptolemaeum, Aegypti regem pulſum a ſuis ciuibus propter ſcelera, reſtitutum a Gabinio, Syriae proconſule, auctoribus Caeſare, & Pompeio, mercede decem millium talentorum: vt in orat. pro Poſtumo, & apud Suetoniū NVMEN, *interdictumq. deorum immortalium*,] quia Sibyllae verſus Aegypti regē cum exercitu reſtitui vetabant, Lucanus, Dio. RESPONSA *ſacerdotum*] arbitror hoc dici: cōſultos augures de Ptolemaeo rege, reſtituendum negaſſe AVCTORITATEM *ſenatus*,] ſenatus decreuerat, nequis omnino regem reduceret: vt in ep. ad Lentulum. IVSSA *populi*,] decernere ſenatus, iubere populus dicitur. quod igitur de rege ſenatus decreuerat, idem iuſſiſſe populus videtur. EMERAT,] a tribuno pl: Clodio, qui legem tulit de Macedonia Piſoni, Syria Gabinio tradenda. QVI *licuit*] nam & veteres, & nouae leges id vetabant. infra. P. LENTVLVS,] qui tunc Ciliciam adminiſtrabat. AVCTORITATE *ſenatus*.] S. C. vnde ep. 1. ad Lentulum: Ex illo S. C. quod te referente factum eſt, tibi decernit, vt regem reducas. SORTE:] conſules prouincias ſortiri ſolitos eſſe, nemo neſcit. ex qua ſortitione Lētulus Ciliciae praeerat, Q. Metellus Nepos, qui collega eius fuerat, Hiſpaniae. quo modo igitur ſorte habebat Aegyptum? an, quia, cum de reſtituendo rege cogitaret ſenatus, eamque prouinciam de more ſorte commitendam putaret, Lentuli, quia propinquus erat Aegypto, & aliorum nomina in vrnam coniecerat? INTERPOSITA *religione*] quae tollebat exercitum in rege reſtituendo. religionis enim nomine ſignificantur ſibyllae verſus. in ep. ad Lentulum: Offenſionem eſſe periculoſam propter interpoſitam auctoritatem, religionemq. video.

ORATIO

SED, quoniam fortunarum contentionem facere coepimus, de reditu Gabinii omittamus: quem etſi ſibi ipſe praecidit, ego tamen, os ut uideam hominis, exſpecto: tuum, ſi places, reditum cum meo conferamus. At meus quidem is fuit, ut Brundiſio uſque Romam agmen perpetuum totius Italiae viderem, neque enim regio fuit ulla, neque municipium, neque praefectura, aut colonia, ex qua non ad me publice uenerint gratulatum. quid dicam aduentus meos? quid effuſiones hominum ex opidis? quid concurſum ex agris patrum familias cum coniugibus, ac liberis? quid eos dies, qui, quaſi deorum immortalium feſti, atque ſollemnes apud omnes ſunt aduētu meo, reditu q. celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit, quo in patriam redii, cum ſenatum egreſſum vidi, populumq. R. uniuerſum, cum mihi ipſa Roma, prope conuulſa ſedibus ſuis, ad complectendum conſeruatorem ſuum progredi uiſa eſt. quae me ita accepit, ut non modo omnium generum, aetatum, ordinum omnes uiri, ac mulieres, omnis fortunae, ac loci, ſed etiam moenia ipſa uiderentur. & tecta vrbis. ac templa laetari. Me conſequentibus diebus in ea ipſa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras quam incenderas, pontifices, conſules, praetores collocauerunt; mihique, quod ante me nemini, pecunia publica aedificandam domum cenſuerunt. Habes reditum meum. confer nunc uiciſſim tuum; quandoquidem, amiſſo exercitu, nihil incolume domum, praeter os illud tuum priſtinum, retuliſti. qui primum qua ueneris cum laureatis tuis lictoribus, quis ſcit? quos tu Maeandros, dum omnes ſolitudines perſequeris, quae diuerticula, flexionesq. quaeſiſti? quod te municipium uidit? quis amicus inuitauit? quis hoſpes adſpexit? non ne tibi nox erat pro die? ſolitudo pro frequentia? caupona pro opido? non ut redire ex Macedonia nobilis imperator, ſed ut mortuus infamis referri uideretur.

EXPLANATIO

SIBI *ipſe precidit*,] effecit ipſe ſuis ſceleribus, ne redire poſſit. OS VT *uideam hominis*;] impudentiam eius, qui redire audeat.

ORATIO.

ROMAM ver ipſam foedauit aduentus tuus. o familiae non dicam Calpurniae, ſed Caluentiae, neque huius vrbis, ſed Placentini municipij, neque paterni generis, ſed braccatae cognationis dedecus, quemadmodum veniſti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium ceterorum, ſed tuorum legatorum obuiam venit? mecũ enim L. Flaccus, vir tua legatione indigniſſimus, atque ijs conſilijs, quibus mecum in conſulatu meo coniunctus fuit, ad conſeruandam remp. dignior, mecum fuit tum, cum te quidam non longe a porta cum lictoribus errantem viſum eſſe narrabat. ſcio item, virum fortem in primis, belli, ac rei militaris peritum, familiarem meum, Q. Marcium, quorum tu legatorum proelia imperator appellatus eras, cum longe abfuiſſes, aduentu iſto tuo domi fuiſſe otioſum. ſed, quid ego numero, qui tibi obuiam non venerint? cui dico veniſſe poene neminem, ne de officioſiſſima quidem natione candidatorum. cum vulgo eſſent & illo ipſo, & multis ante diebus admoniti, & rogati. togulae lictoribus ad portam praeſto fuerunt: quibus illi acceptis, ſagula reiecerunt, cateruam imperatori ſuo nouam praebuerunt. ſic iſte a tanto exercitu, tanta prouincia, triennio poſt Macedonicus imperator in vrbem ſe intulit, vt nullius negotiatoris obſcuriſſimi reditus vmquam fuerit deſertior. in quo me tamen, qui eſſet paratus ad ſe defendẽdũ, reprehendit. cum ego eum Coelimontana introiſſe dixiſſem, ſponſione me, ni Exquilina introiſſet, homo promptus, laceſſiuit. quaſi vero id aut ego ſcire debuerim, aut veſtrum quiſquam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne Triumphali: quae porta Macedonicis ſemper proconſulibus ante te patuit: tu inuentus es, qui conſulari imperio praeditus ex Macedonia non triumphares.

EXPLANATIO

CONSVLES, *praetores*] Phaernus, conſules; patres conſcripti. CALPVRNIAE,] a paterno genere. CALVENTIAE,] ab auo materno. BRACATAE *cognationis*] Galliae tranſalpinae: vnde Piſonis maternus auus in Italiam profectus, Placentiae conſederat. Braccatae cognomen erat tranſalpinae Galliae, togatae ciſalpinae; vtrique a genere veſtris. L. FLACVS,] qui praetor fuerat Cicerone cõſule, pro quo exſtat oratio. Q. MARCIVS,] ei fortaſſe filius, cui cum L. Metello conſul fuerat: quem ante hoc tempus obijſſe, patet ex ep. ad Att. lib. I. TOGVLAE] vt, togati cum eſſent, obuiam veniſſe ex vrbe viderentur. SPONSIONE,] vt ſponſione contenderem ni Eſquilina, non vt ego dixeram, Coelimontana, introiſſet. De ſponſionibus alio loco. TRIVMPHALI:] iocatur in ambiguo. nam Triũphalis porta Romae erat, qua pro conſules Macedonici triumphantes introibant, vnde nomen: & eam, qua introiuit Piſo, ideo negat eſſe triumphalem, quia conſulari praeditus imperio ex Macedonia non triumphauit. Triumphalem portam Tacitus lib. V. Suetonius in Auguſto, Ioſephus lib. VII. Dio lib. LVI.

ORATIO.

AT audiſtis, P. C. philoſophi vocem? negauit ſe triumphi cupidum vmquam fuiſſe. o ſcelus, o peſtis, o labes; cum exſtinguebas ſenatum, vendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas tribuno pl. conſulatum tuum, remp. euertebas, prodebas caput, & ſalutem meam mercede prouinciae, ſi triumphum non cupiebas, cuius tandem te rei cupiditate arſiſſe defendes? ſaepe enim vidi, qui & mihi, & ceteris cupidiores prouinciae viderentur, triumphi nomine tegere, atque velare cupiditatem ſuam. hoc modo D. Silanus conſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat. neque enim quiſquam poteſt exercitum cupere; aperteq. petere, vt non praetextat cupiditatem triumphi. quod ſi te ſenatus, ſi populus R. aut non appetentem, aut etiam recuſantem, bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet: tamen erat anguſti animi, atque demiſſi, iuſti triumphi honorem dignitatemq. contemnere. nam, vt leuitatis eſt, inanem aucupari rumorem, & omnes vmbras etiam falſae gloriae conſectari: ſic leuis eſt animi, lucem, ſplendoremq. fugientis, iuſtam gloriam, qui eſt fructus verae virtutis honeſtiſſimus, repudiare. cum vero, non modo non poſtulante, atque cogente, ſed inuito, atque oppreſſo ſenatu, non modo nullo populi R. ſtudio, ſed nullo ferente ſuffragium libero, prouincia tibi iſta manupretium fuerit euerſae per te, & perditae ciuitatis; cumq. omnium ſcelerum haec pactio exſtiterit, vt, ſi tu totam remp. nefarijs latronibus tradidiſſes, Macedonia tibi ob eam rẽ, quibus in finibus velles, transferretur; cum exhauriebas aerarium; cum orbabas Italiam iuuentute; cum mare vaſtiſſimum hieme tranſibas: ſi triumphum contemnebas, quae te, praedo amantiſſime, niſi praedae, ac rapinarum cupiditas tam caeca rapiebant? non eſt integrum Cn. Pompeio, conſilio iam vti tuo: errauit enim: non guſtarat iſtam tuam philoſophiam. ter iam homo ſtultus triumphauit. Craſſe, pudet me tui: quid eſt, quod, confecto formidoloſiſſimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris a ſenatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audiſtis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quam in iſtum errorem induceremini? C. ipſi Pontinio, neceſſario meo, iam non eſt integrum: religionibus enim ſuſceptis impeditur. o ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos: amentem Paullum, rusticum Marium, nullius conſilij patres horum amborũ conſulum, qui triumpharint. ſed, quoniam praeterita mutare non poſſumus, quid ceſſat hic homulus, ex argil-

la & luto fictus Epicureus, dare haec praeclara praecepta ſapientiae clariſſimo & ſummo imperatori, genero ſuo? fertur ille vir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iuſti, & magni triumphi: non didicit eadem iſta, quae tu. mitte ad eum libellum: &, ſi iam ipſe coram congredi poteris, meditare, quibus verbis incenſam illius cupiditatem comprimas, atque reſtinguas. valebis apud hominem volitantem gloriae cupiditate vir moderatus, & conſtans, apud indoctum eruditus, apud generum ſocer. dices enim, vt es homo facetus, ad perſuadendum concinnus, perfectus, politus e ſchola: Quid eſt, Caeſar, quod te ſupplicationes toties decretae, tot dierum, tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur, quas dij negligunt; qui, vt noſter diuinus ille dixit Epicurus, neque propitij cuiquam eſſe ſolent, neque irati. nan facies fidem ſcilicet, cum haec diſputabis: tibi enim & eſſe, & fuiſſe videbit iratos. Vertes te ad alteram ſcholam; diſſeres de triumpho: Quid tandem habet iſte currus? quid vincti ante currum duces? quid ſimulacra opidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis, & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania ſunt iſta, mihi crede, delectamenta poene puerorum, captare plauſus, vehi per vrbem, conſpici velle. quibus ex rebus, nihil eſt, quod ſolidum tenere, nihil, quod referre ad voluptatem corporis poſſis, quia tu me uides, qui, ex qua prouincia T. Flamininus, L. Paullus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij, leui cupiditate commoti, triumpharunt, ex ea ſic redij, vt ad portam Eſquilinam Macedonicam lauream conculcarim, ipſe cum hominibus quindecim male veſtitis ad portam Coelimontanam ſitiens peruenerim: quo in loco mihi libertus, praeclaro imperatori, domum ex hac die biduo ante conduxerat: quae vacua ſi non fuiſſet, in campo Martio mihi tabernaculum collocaſſem. nummus interea mihi, Caeſar, neglectis ferculis triũphalibus, domi manet, & manebit. rationes ad aerarium continuo, ſicut tua lex iubebat, detuli: neque alia vlla in re legi tuae parui. quas rationes ſi cognoris; intelliges nemini plus, quam mihi, litteras profuiſſe: ita enim ſunt perſcriptae ſcite, & litterate, vt ſcriba, ad aerarium qui eas retulit, perſcriptis rationibus ſecum ipſe, caput ſiniſtra manu perfricans, commurmuratus ſit.

„ *Ratio quidem hercle apparet, argentum ὀἰχεται. Hac tu oratione, non dubito, quin illum iam aſcendentem in currum reuocare poſſis. o tenebrae, o lutum, o ſordes, o paterni generis oblite, materni vix memor: ita neſcio quid iſtud fractum, humile, demiſſum, ſordidum inferius etiam eſt, quam vt Mediolanenſi praecone, auo tuo, dignum eſſe videatur. L. Craſſus, homo ſapientiſſimus noſtrae ciuitatis, ſpiculis prope ſcrutatus eſt Alpes, vt, vbi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſſam aliquam quaereret. eadem cupiditate, vir ſummo ingenio praeditus, C. Cotta, nullo certo hoſte, flagrauit. eorum neuter triumphauit; quod alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irriſa eſt abs te paullo ante M. Piſonis cupiditas triumphandi, a qua te longe dixiſti abhorrere. qui, etiam ſi minus magnum bellum geſſerat, vt abs te dictum eſt; tamen iſtum honorem contemnendum non putauit. tu eruditior, quam Piſo; prudentior, quam Cotta; abundantior conſilio, ingenio, ſapientia, quam Craſſus, ea contemnis, quae illi idiotae, vt tu appellas, praeclara duxerunt. quod ſi reprehendis, quod cupidi laureae fuerint, cum bella aut parua, aut nulla geſſiſſent: tu, tantis nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis, minime fructum laborum tuorum, praemia periculorum, virtutis inſignia contemnere debuiſti. neque vero contempſiſti, ſis licet Themiſta ſapientior, ſed os tuum ferreum ſenatus conuicio verberari noluiſti. Iam vides, quoniam quidem ita mihimet fui inimicus, vt me tecum compararem, & digreſſum meum, & abſentiam, & reditum ita longe tuo praeſtitiſſe, vt mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi ſempiternam turpitudinem inflixerint. nunc etiam in hac quotidiana, aſſidua, vrbanaq. uita ſplendorem tuum, gratiam, celebritatem domeſticam, operam forenſem, conſilium, auxilium, auctoritatem, ſententiam ſenatoriam nobis, aut, ut uerius dicam, cuiquam es infimo, ac deſperatiſſimo antelaturus?*

E X P L A N A T I O

LEVIS *eſt animi,*] malim, Vilis, pro leuis: cum ſequatur, lucem, ſplendoremq fugientis. CVM *exhauriebas aerarium;*] ſtipendij nomine. CVM *orbabas Italiam iuuentute;*] delectu militum ſuperbiſſimo, & conquiſitione duriſſima. BELLO] Seruili. CORONAM *illam lauream*] quae ouantibus dari non ſolebat, ſed myrtea. Craſſus autem, cum de ſeruis triumphare indecorum videretur, ouauit quidem, ſed, myrto repudiata, laureo coronatus, gratificante ei extra ordinem ſenatu. Haec Gellius. Plinius, quoque, Myrtea, inquit, ouantium fuit corona, excepto M. Craſſo, qui de fugitiuis, & Spartaco laurea coronatus inceſſit. P SERVILI,] qui de Iſauris ex Cilicia triumphauit vnde Iſaurici cognomen. Q. METELLE,] qui ex Creta triumphauit, vnde Cretici cognomen. hiſtoriae poſtulabat ordo, vt poſt Curionem nominaretur: quia poſt Seruilium Curio, poſt Curionẽ Metellus triumphauit. P. AFRICANE,] vel caecis manifeſtum mendũ. quis enim Africani cognomine per haec tẽpora fuit? aut eius triumphus vbi nominatur? equidem, cum triumphales, qui viuerent, appellari videam, vnus autem ex ijs, qui triumphauerant, & viuebant, nominandus ſupereſſet M. Pupius Piſo, qui triumphauerat ex Hiſpania, nondũ geſto cõſulatu, eum omnino ſignificari crediderim & reponendũ, vel contra veteres libros, quorũ teſtimoniũ auctoritas hiſtoriae vincit, M Pupi. Suſpicabar prius, L. Afrani, reponendum, ex litterarũ ſimilitudine, qui conſulatum geſſit cũ Q Metello Celere: ſed de eius triũpho mentio nulla. POMPTINIO] qui cum praetor fuiſſet Cicerone conſule. poſtea deuictis Allobrogibus, triumphauit, anno ſequenti. ep. ad Att. lib. IV. ad Q. fr. lib III. Dio lib XXXIX. NON *eſt integrum:*] abieciſſet fortaſſe triumphandi cupiditatem, ſi te prius contra diſputantem, doctum videlicet hominem atque eruditum, audiſſet: nunc, ſuſceptis religionibus, mutare iam conſilium non poteſt. RELIGIONIBVS *ſuſceptis,*] dicit hoc, opinor, propter legem de imperio latam. quibus enim alijs im-

pediretur religionibus non inuenio. CAMILLOS] M. Furius Camillus triumphauit quater, primum de Veientibus, itetum de Gallis, tertium de Volſcis, Aequis, Etruſcis, quartum de Gallis Senonibus. M. Curius Dentatus ter, primum de Samnitibus, deinde de Sabinis, tertium de Samnitibus, & rege Pyrrho nam de Lucanis ouauit. C. Fabricius Luſcinus bis, primum de Etruſcis, & Gallis, iterum de Lucanis, Brutijs, Tarētinis, Samnitibus. A. Atilius Catalinus ex Sicilia de Poenis. Scipiones, maior, & minor, ex Africa, minor etiam de Numātinis M. Claudius Marcellus ter, ſemel de Gallis, bis de Syracuſanis: quamquam de Syracuſanis ouatio fuit non triumphus Q Fabius Maximus Verruccoſſus de Liguribus. L. Aemilius Paullus bis, de Liguribus Ingaunis, & ex Macedonia, & rege Perſe. C. Marius bis, de Numidis, & rege Iugurtha, poſtea de Ambronibus, Teutonis, & Cimbris. HORVM. AMBORVM *conſulum*] Pompeij Magni, Craſſi Diuitis. Triumphauit autem Pompeij pater Strabo de Picentibus: Craſſi pater de Luſitanis. GENERO *ſuo*?] C. Caeſari qui tunc in Gallia bellum gerebat. FERTVR] quo fertur? ad magnas res gerendas. qua re fertur? gloriae cupiditate. ILLE *vir*,] maiore cum laude, quam ſi tantum, Ille, dixiſſet. nam in viro virtus eſt. TOT *dierum*,] quot antea nemini. vide de Prouincijs. QVAS *dy negligunt*:] inducit Piſonem diſputantem ex Epicuri ſententia. Epicurus enim deos aiebat negligere mortalia. AD *alteram ſcholam*:] ad eam, quae omnia refert ad voluptatem corporis. nam infra: Quibus ex rebus nihil eſt, quod ſolidum tenere nihil, quod referre ad voluptatem corporis poſſis. FLAMININVS, Phaernus legit, Flaminius, contra hiſtoriam. nam Flaminius gentis nomen eſt. Flamininus Quinctiae cognomem. porro quis neſcit hunc eſſe T. Quinctium Flamininū, qui ex Macedonia, & Philippo rege triumphauit? ESQVILINAM.] Eſquilina introiuit, inde ad Coelimontana, vbi ei conducta domus erat, profectus eſt. CONCVICARIM,] contempto triumpho. Ex *hac die*] magis exprimit, & mihi tamen videtur abundare. Sed tamen fortaſſe antiquus loquendi modus. Notatur autem auaritia, biduo tantum ante diē aduentus conducta domo. IN *Campo Martio*] neminem ſignificat eſſe in vrbe, qui illum hoſpitio accepiſſet. FERCVLIS] ligneis inſtrumentis, quibus & captorum opidorum ſimulacra, & reliqua triumphi pompa ferebatur. TVA *lex*] legem tulerat Caeſar conſul de repetundis, & in ea, vt rationes ad aerariū ſtatim deferrentur a proconſulibus e prouincia reuerſis. RATIO *quidē*] ſenarius Plauti in Trin. cuius imitatione dixit Terētius in Phorm. Non ratio nobis, ſed argentum deerat. PATERNI *generis*] Calpurnij, nobiliſſimi. MATERNI] Caluentij. nam Piſonis maternus auus, Caluentius dictus eſt. VIX *memor*:] non ſolum a nobiliſſimo paterno genere prorſus degeneras: verum ne materno quidē, licet ignobili plane reſpōdes Sequitur ratio: Ita neſcio quid iſtud. MEDIOLANENSI *praecone, auo tuo*,] non dixit, Placentino, quamquā Placentiae, non Mediolani, maternus Piſonis auus, profectus ex Gallia, cōſediſſet, ſed, Mediolanenſi, opinor quia, cum nobilius Mediolanum eſſet, quam Placentia, (caput enim Inſubriae regionis erat, auctore Strabone) materno Piſonis auo aliquid tribuere videbatur. cum tamen ironia non abſit. nā ſi Mediolanum Placentia nobilius multo tamē vrbe Roma ignobilius. ita, cū laudate videatur maternū Piſonis auum, latenter vituperat. quid enim eſt, Mediolani praeconiū feciſſe? probri quidē id potius, quā laudis eſt. NESCIO *quid iſtud*.] quod tu ſentis de triumpho contemnendo. L. CRASSVS,] orator ſummus. HOMO *ſapientiſſimus*] qui triumphi tamen honorem contemnendum non putauit cū tu, quaſi illo ſapientior negaueris, te triumphi cupidum vnquam fuiſſe. ALPES,] cum citeriori Galliae praeeſſet VT, *vbi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſſam aliquam quaereret*.] de hac L. Craſſi nimia triumphandi cupiditate ſic lib. I. de Inuent. L. Licinius Craſſus conſul quoſdam in citeriore Gallia, nullo illuſtri, neque certo duce, neque eo nomine, neque eo numero praeditos vt digni eſſent, qui hoſtes populi Romani eſſe dicerentur, quod tamen excurſionibus, & latrocinijs infeſtam prouinciam redderent, conſectatus eſt & cōfecit. Romā redit. triumphū ab ſenatu poſtulat. Haec Cicero. Pedianus eū non triūphaſſe docet his verbis. Craſſo collega fuit Q Scaeuola pont. max. qui cū animaduerteret Craſſo, propter ſummam eius in rep. potentiam, ac dignitatē, ſenatū in decernendo triumpho gratificari, nō dubitauit reip. magis, quam collegae, habere rationem: ac, ne fieret. S. C. interceſſit. Et hic infra: Eorū neuter triumphauit: quod alteri illum honorē collega, alteri mors ademit. C COTTA] oratoria laude clarus, qui loquitur in libris de Oratore. COLLEGA] collega L. Craſſi in conſulatu Q Mucius Scaeuola. MORS] repente reſciſſa cicatrix, ex vulnere, quod ante aliquot annos in proelio acceperat. Aſconius. M. PISONIS] M. Pupij. nam licet Piſo dicatur, Calpurniae tamen gentis eſſe deſijt, & in Pupiā tranſijt, adoptatus a M. Pupio: vt in oratione pro Domo. Piſonis cognomē, amiſſa gente, retinuit, iure & more adoptionis. hic M. Piſo triumphauerat ex Hiſpania. TV *eruditior, quam Piſo*;] in quo multas fuiſſe litteras Pedianus ait. PARVA, *aut nulla*.] Parua, ad Cotta, Nulla, ad Craſſum refertur nam Cotta, ſi vixiſſet, triumphaturus erat, auctore Pediano. TANTIS *nationibus ſubactis*,] ironia. SIS *licet Themiſta ſapientior*,] ſunt qui a Themis, Themiſta, deducant auferendi caſu. quod mihi parum ſane placet: ac malim Themi ipſa. Marcellinus lib. XXI. Elementorum, inquit, omnium ſpiritus, vt pote perenniū corporum, praeſentiendi motu ſemper & vbique vigens, ex iis, quae per diſciplinas varias affectamus participat nobiſcum munera diuinandi & ſubſtantiales poteſtates, ritu diuerſo placatae, velut ex perpetuis fontium venis vaticina mortalitatis ſuppeditant verba, quibus numem praeeſſe dicitur Themidis: quam ex eo, quod fixa fatali lege decreta praeſcite fas ſit in poſterū, quae τεθειμένα ſermo Graecus appellat. ita cognominatā, in cubili ſolioq. Iouis vigoris viuifici Theologi veteres collocarunt SAPIENTIOR,] ſapientes nō nulli haec honorū inſignia, tamquā res inanes, contempſerunt: at tu, licet ipſa Themi ſapientior, non contempſiſti. SI. OS *tuum ferreum ſenatus conuicio verberari noluiſti*.]

ſti.]male non nulli,Sed,pro,Si reponunt,non a veteribus modo libris, veru̅ ab ipſa quoque ſententia diſcedentes.hoc enim dicitur:Si tuā impudentiā,quae ſumma eſt,accuſari a ſenatu noluiſti:nō ideo, te virtutis inſignia,ideſt honorē triumphi,contempſiſſe,dicendum eſt. Os tuum ferreu̅, inſignē quā dam notat impudentiā.pudoris enim ſigna ore cernuntur quae ſi nulla apparēt,os illud duru̅,& ferreum vocamus Os quoque,ſimpliciter dictu̅,pro impudētia ſumitur ad Varronē. Noſti os adoleſcentioris Academiae. Verberari:Sic Q.Cicero ad Tironē. Verberaui te cogitationis tacito dumtaxat cō uicio. Et cōgruunt ſimul,Os verberari. Noluiſti:fore ſciebas,vt,cu̅ a ſenatu triumphum peteres, magnu̅ tibi cōuiciu̅ fieret. ITA *mihimet fui inimicus,*]qui me cum homine omniu̅ turpiſſimo compararim ſupra: Facio iniuriam fortiſſimo viro mortuo, qui illum, cuius paucos pares haec ciuitas tulit, cum importuna bellua conferam. PRODITOREM] Phaernus, Perditorem. non video, cur mutetur.

O R A T I O

AGe, ſenatus odit te, quod cum tu facere iure concedis, afflictarem, & proditorem non modo dignitatis, & auctoritatis, ſed omnino ordinis, ac nominis ſui: videre equites R. non poſſunt, quo ex ordine, uir, praeſtantiſſimus, L. Aelius eſt te conſule relegatus: plebs Romana perditum cupit. in cuius tu infamiam ea, quae per latrones, per ſeruos de me egeras, contuliſti. Italia cuncta exſecratur, cuius idem tu ſuperbiſſime decreta, & preces repudiaſti. fac huius odij tanti, ac tam uniuerſi periculum, ſi audes. inſtant poſt hominum memoriam apparatiſſimi, magnificentiſſimiq. ludi, quales non modo numquam fuerunt, ſed ne quo modo fieri quidem poſthac poſſint, poſſum vllo pacto ſuſpicari. da te populo, committe ludis. ſibilum metuis? vbi ſunt veſtrae ſcholae? ne acclametur? ne id quidem eſt curare philoſophi. manus tibi ne afferantur, times: dolor enim eſt malum, vt diſputas: exiſtimatio, dedecus, infamia, turpitudo, verba, atque ineptiae. ſed de hoc non dubitat nō audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis cauſſa inibit: niſi forte, vt cum P. Clodio, hoc eſt, cum amoribus ſuis, cenet. ſed plane animi ſui cauſſa ludos nobis idiotis relinquet. ſolet enim in diſputationibus ſuis, oculorum & aurium delectationi abdominis voluptates anteferre. nam, quod vobis iſte tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc vero etiam rapax, quod ſordidus, quod contumax, quod ſuperbus, quod fallax, quod perfidioſus. quod impudens, quod audax eſſe videatur, nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil proteruius, nihil nequius. luxuriam autem nolite in iſto hanc cogitare. eſt enim quaedam, quamquam omnis eſt vitioſa, atque turpis, tamen ingenuo, ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum, (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quidquam, praeter libidines, ſumptuoſum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere ſuos videatur, Placentini; exſtructa menſa, non conchylijs, aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida. ſerui ſordidati miniſtrant, nonnulli etiam ſenes; idem coquus, idem atrienſis; piſtor domi nullus, nulla cella. panis, & vinum a propola, atque de cupa; Graeci ſtipati, quini in lectulis, ſaepe plures. ipſe ſolus. bibitur vſque eo, dum de ſolio miniſtretur. vbi gallicantum audiuit, auum ſuum reuixiſſe putat, menſam tolli iubet.

E X P L A N A T I O

L. AELIVS] Lamia. TE *conſule*] non tamen a Piſone, ſed ab eius collega Gabinio: vt pro Sextio, poſt Red. in ſen. DECRETA, *& preces*] pro ſalute mea. LVDI,] quos Pompeius iterum conſul dedit. vide ep. 1. lib. VII. ad Marium. VESTRAE *ſcholae.*] quae docent haec contemnere. HOC *eſt cum amoribus ſuis,*] cum in communibus libris legeretur, Hoc eſt compotoribus ſuis; reſtitui ante viginti annos, quod indicant libri noſtri, Cum amoribus ſuis. quod eſt vſitatum Ciceroni genus loquendi. ANIMI *ſui cauſſa*] vt alia maiore quadam voluptate, quam quae oculis, & auribus percipitur, fruatur. OLIM] ante quam prouinciam haberet. PROTERVIVS,] hoc ad ſuperbiam referri non poteſt: cum dixerit iam, Quod ſuperbus. ſenſum igitur eum habeat neceſſe eſt, qui cum vitijs hic nominatis, luxuria, libidine, nequitia congruat. HANC] vſitatam. INGENVO, *ac libero dignior.*] quae cum lautitia fit, atque elegantia. LAVDABO *inimicum*] quia liberare eum luxuria videor; quo tamen luxurioſius eſſe nihil dixerim. PRAETER *libidines,*] ſumptum in libidines, praeterea nullam in rem, facit. TOREVMA *nullum.*] ſcalptum, aut caelatum opus. ἀπὸ τοῦ τορεύειν. lib. 2 in Verrem: Toreumata ſane bona & pretioſa auferuntur. SVOS] quia Placentiae conſederat auus eius maternus. A PROPOLA, *atque de cupa;*] a Propola, ab eo, qui prius emit, aut alijs venderet. de cupa vero, de ua ſe, a cauponibus fortaſſe dicto, qui vinum inde promerent. GRAECI] conuictores eius Epicurei philoſophi. QVINI *in lectis,*] cum tres, aut ſummum quattuor ſolerent eſſe. de quo alibi diximus. IPSE *ſolus.*] in vno lecto. DVM *de ſolio miniſtretur.*] hoc quid ſit, nondum aſſequor. VBI *gallicantum audiuit*] ergo bibebat per totam noctem. AVVM *ſuum*] qui Gallus fuerat. locatur in ambigua vocabuli ſignificatione.

ORATIO

DIcet aliquis, vnde tibi haec nota ſunt? non mehercules contumeliae cauſſa deſcribam quemquam, praeſertim ingenioſum hominem, atque eruditũ: cui generi eſſe ego iratus ne ſi cupiam quidem poſſum. eſt quidem Graecus, qui cum iſto viuit, homo, vt vere dicam, ſic enim cognoui, humanus, ſed tamdiu, quamdiu cum alijs eſt, aut ipſe ſecum. is cum iſtum adoleſcentem iam tum cum hac dijs irata fronte vidiſſet, non faſtidiuit eius amicitiam, cum eſſet praeſertim appetitus: dedit ſe in conſuetudinem, ſic, vt prorſus vna viueret, nec fere ab iſto vnquam diſcederet. Non apud indoctos, ſed, vt ego arbitror, in hominum eruditiſſimorum, & humaniſſimorum coetu loquor. audiſtis profecto dici, philoſophos Epicureos omnes res, quae ſunt homini expetendae, voluptate metiri: recte, an ſecus, nihil ad nos: aut, ſi ad nos, nihil ad hoc tempus. ſed tamen lubricum genus orationis, adoleſcenti nõ acriter intelligenti ſaepe praeceps. itaque admiſſarius iſte, ſimul atque audiuit a philoſopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus voluptarios omnes incitauit, ſic ad illius hanc orationem adhinnijt, vt non magiſtrum virtutis, ſed auctorem libidinis a ſe illum inuentum arbitraretur. Graecus primo diſtinguere atque diuidere illa, quemadmodum dicerentur: iſte claudus, quo modo aiunt, pilam retinere: quod acceperat, teſtificari, tabulas obſignare velle, Epicurum diſertum dicere: & tamen dictum opinor, ſe nullum bonum intelligere poſſe, demptis corporis voluptatibus. quid multa? Graecus facilis, & valde venuſtus, nimis pugnax contra ſenatorem populi R. eſſe noluit. eſt autem hic, de quo loquor, non philoſophia ſolum, ſed etiam ceteris ſtudiis, quae fere ceteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. poema porro facit ita feſtiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil vt fieri poſſit argutius. in quo reprehendat eum licet, ſi qui vult, modo leuiter, non vt improbum, non vt audacem, non vt impurum, ſed ut Graeculum, ut aſſentatorem, ut poetam. deuenit, aut potius incidit in iſtum, eodem deceptus ſupercilio, Graecus, atque aduena, quo tam ſapiens, & tanta ciuitas. reuocare ſe non poterat familiaritate implicatus: & ſimul inconſtantiae famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad iſtum de iſto ſcripſit, ut omnes libidines, omnia ſtupra, omnia cenarum, conuiuiorumq. genera, adulteria denique eius delicatiſſimis uerſibus expreſſerit: in quibus, ſi quis uelit, poſſit iſtius, tamquam in ſpeculo, uitam intueri. ex quibus multa a multis lecta, & audita recitarem, niſi uererer, ne hoc ipſum genus orationis, quo nunc utor, ab huius loci more abhorreret: & ſimul de ipſo, qui ſcripſit, detrahi nihil uolo. qui ſi fuiſſet in diſcipulo comparando meliore fortuna, fortaſſe auſterior, & grauior eſſe potuiſſet: ſed eum caſus in hanc conſuetudinem ſcribendi induxit philoſopho ualde indignam, ſiquidem philoſophia, ut fertur, uirtutis continet, & officii, & bene uiuendi diſciplinam: quam qui profitetur, grauiſſimam ſuſtinere mihi perſonam uidetur. ſed idem caſus illum, ignarum quid profiteretur, cum ſe philoſophum eſſe diceret, iſtius impuriſſimae, ac temperatiſſimae pecudis coeno & ſordibus inquinauit: qui modo res geſtas conſulatus mei cum laudaſſet; quae quidem laudatio hominis turpiſſimi mihi ipſi erat poene turpis; non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit; ſed uerſus tui.

EXPLANATIO

EST *quidam Graecus.*] Philodemus, cuius extare laſciua poemata dixit Aſconius. Gadareum, ideſt Syrum fuiſſe, auctor Strabo lib. XVI. nominatur a Laertio bis in Epicuro, & a Cicerone lib. 2. de Fin. in extremo. AVT *ipſe ſecum.*] ſententia poſtulat Haud. vel gloſſema hoc fortaſſe totum eſt. Certe mendo ſuſpicio non abeſt? IAM *tum*] vel in adoleſcentia fronte, & ſupercilio ita ſeuerus erat Piſo, non modo vt hominibus, ſed ut dijs ipſis iratus eſſe uideretur. LVBRICVM] lubricum ſua ſponte, quia uoluptas duplex, animi ex uirtute; corporis ex uitio; ſed adoleſcenti, propter aetatem incauto, non modo lubricum, uerum etiam ſaepe praeceps: quia neutram uoluptatem Epicurei philoſophi nominabant. Adoleſcentem autem fuiſſe Piſonem, iam dixit, cum Philodemi amicitiam appetiuit. ADMISSARIVS] tamquam equus, qui rationis expers, unam corporis uoluptatem nouit. ideo, tamquam de equo, ſequitur, Adhinnijt. DISTINGVERE,] cum aliam eſſe corporis, aliam animi uoluptatem oſtenderet. ISTE *claudus, quo modo aiunt, pilam retinere:*] claudus pilae tantum retinendae aptus eſt: ſimiliter Piſo tantum illud, quod audierat, uoluptatem eſſe ſummum bonum, obſeruauit, ac mente retinuit. DISERTVM] qui plane loqueretur: ideo diſtinguere neceſſe non eſſe. ET *tamen dictum opinor,*] carere locus uitio mihi non uidetur. idem fortaſſe alij ſentient: ſed, ſi legatur. Et tandem dictum opinor: Lapſu facili, & uſitato, propter ſimilitudinem litterarum, eluetur, puto, ſi qua labes, macula ue inſedit. Libri quidam ueteres, Eſt tamen dicit, ut opinor. quod non ſatis placet. VT *poetam.*] figmentis aptum potius, quam ueritati. OMNES *libidines,*] nominari a Pediano eius poemata, iam dixi.

ORATIO

NImis magna poena te conſule conſtituta eſt ſiue malo poetae, ſiue libero. Scripſiſti enim, Cedant arma togae. Quid tum? Haec res tibi fluctus illos excitauit. At hoc nuſquam opinor ſcriptum fuiſſe in illo elogio, quod te conſule in ſepulcro reip. inciſum eſt, Velitis, iubeatis, ut, quod M. Cicero uerſum fecerit, ſed quod uin

dicarit.

dicarit. verumtamen, quoniam te non Ariſtarchum ſed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum verſum, ſed poetam armis perſequare; ſcire cupio, quid tandem iſto in verſu reprehendas, Cedant arma togae. Tuae dicis, inquit, togae ſummum imperatorem eſſe ceſſurum. Quid nunc te, aſine, litteras doceam? non opus eſt verbis, ſed fuſtibus. non dixi hanc togam, qua ſum amictus, nec arma, ſcutum, & gladium vnius imperatoris: ſed, quod pacis eſt inſigne, & otij toga, contra autem arma tumultus, atque belli; more poetarũ locutus, hoc intelligi volui, bellum, ac tumultum paci, atque otio conceſſurum. quaere ex familiari tuo, Graeco illo poeta: probabit genus ipſum, & agnoſcet; neque te nihil ſapere mirabitur. At in altero illo, inquit, haeres; Cõcedat laurea laudi. Immo mehercule habeo tibi gratiã. haererem enim, niſi tu me expediſſes. nam, cum tu timidus ac tremens tuis ipſe furaciſſimis manibus detractam e cruentis faſcibus lauream ad portam Eſquilinã abieciſti, indicaſti non modo ampliſſimae ſed etiam minimae laudi lauream conceſſiſſe. atque iſta ratione hoc tamen intelligi, ſceleratae vis, Pompeium inimicum mihi iſto verſu eſſe factum; vt, ſi verſus mihi nocuerit, ab eo, quem is verſus offenderit, videatur mihi pernicies eſſe quaeſita. omitto, nihil iſtum verſum pertinuiſſe ad illum; non fuiſſe meum, quem, quantum potuiſſem, multis ſaepe orationibus, ſcriptiſq. decoraſſem, hunc vno violare verſu. ſed ſit offenſus primo: non ne compenſabit cum vno verſiculo tot mea volumina laudum ſuarum? quod ſi eſt commotus; ad perniciem non dicam amiciſſimi, non ita de ſua laude meriti, non ita de rep. non conſularis, nõ ſenatoris, non ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter verſum fuiſſet? tu quidem, tu apud quos, de quo dicas, intelligis? complecteris ampliſſimos viros ad tuum & Gabinij ſcelus: neque id occulte: nam paullo ante dixiſti, me cum ijs confligere, quos deſpicerem; non attingere eos, qui plus poſſent, quibus iratus eſſe deberẽ. quorum quidem (quis enim non intelligit, quos dicas?) quamquam non eſt vna cauſſa omnium, tamen eſt omniũ mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obſiſtentibus eius erga me ſtudio, atque amori, ſemper dilexit, ſemper ſua coniunctione digniſſimum iudicauit, ſemper non modo incolumem, ſed etiam ampliſſimum, atque ornatiſſimum voluit eſſe. veſtrae fraudes, veſtrum ſcelus, veſtrae criminationes inſidiarum mearum illius periculorum, nefarie fictae, ſimul eorum, qui, familiaritatis licentia, ſuarum improbiſſimorum ſermonum domicilium in auribus eius impulſu veſtro collocauerunt, veſtrae cupiditates prouinciarum effecerunt, vt ego excluderer, omneſque, qui me, qui illius gloriam, qui remp. ſaluam eſſe cupiebant, ſermone, atque aditu prohiberentur. quibus rebus eſt perfectum, vt illi plane ſuo ſtare iudicio non liceret; cum certi homines nõ ſtudium eius a me alienaſſent, ſed auxilium retardaſſent, Non ne ad te L. Lentulus, qui tum erat praetor, non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, non M. Lucullus venit? qui omnes ad eum, multique mortales, oratum in Albanum obſecratumq. venerant, ne meas fortunas deſereret cum reip. ſalute coniunctas, quos ille ad te, & ad tuum collegam remiſit, vt cauſſam publicam ſuſciperetis, vt ad ſenatum referretis: ſe contra armatum tribunum pl. ſine conſilio publico decertare nolle: conſulibus ex S.C. remp. defẽdentibus, ſe arma ſuſcepturum. Ecquid infelix recordaris, quid reſponderis? in quo illi omnes quidem, ſed Torquatus praeter ceteros furebat contumacia reſponſi tui: te non eſſe tam fortem, quam ipſe Torquatus in conſulatu fuiſſet, aut ego. nihil opus eſſe armis, nihil contentione; me poſſe iterum remp. ſeruare, ſi ceſſiſſem: infinitam caedem fore, ſi reſtitiſſem. deinde ad extremum, neq; ſe, neque generum, neque collegam ſuum tribuno pl. defuturum.

EXPLANATIO

ILLOS *fluctus*] exſulij calamitatem. IN *illo elogio,*] in lege Clodia ſcriptum erat, Velitis, iubeatis, vt M. Tullio aqua & igni interdicatur: non, Vt, quod M. Cicero verſum fecerit, Subauditur, aqua, & igni interdicatur. IN *ſepulcro reip.*] in lege Clodia, ſepulcro reip. INCISVM] in aes leges incidebantur. QVOD *vindicauit.*] hoc verbo vſum eſſe Clodium in lege, mihi non fit veriſimile, ſed eum potius dixiſſe crediderim, Quod ciues Romanos indicta cauſſa condemnauit. Cicero, ad ſuam laudem, verbo mitiore vſus eſt. PHALARIM] tyrannum Agrigentinum, eruditum. NON *notam apponas aduerſum,*] vt Ariſtarchus. ARMIS *perſequare;*] tamquam Phalaris, inſigni ſaeuitia. Inepte nonnulli ex hoc loco Phalarim grammaticum putant fuiſſe: cum de tyranno Cicero acceperit, & Piſonem ſimiliorẽ eius in notandis malis uerſibus, quam Ariſtarchi, dicat fuiſſe. SVMMVM *imperatorem.*] C. Caeſarem. IN *nominis caput*] non dicam, ad perniciem amiciſſimi: non, eius qui & de ipſo, & de rep. ita meritus eſſet; non, conſularis; non, ſenatoris, non, ciuis; non, liberi; ſed omnino in hominis caput ille tam crudelis propter verſum fuiſſet? NON *eſt vna cauſſa omnium,*] de viris ampliſſimis loquitur, & Pompeij cauſſam a ceterorum cauſſa diſtinguit. INSIDIARVM *mearum,*] cum inſidiari me Pompeio diceretis. EXCLVDERER,] ſermone eius, atque aditu prohiberer. CERTI *homines*] fictis ſermonibus. pro Domo: Hanc noſtram coniunctionem, hanc conſpirationem in rep. bene gerenda, hanc iucundiſſimam vitae, atque officiorum omnium ſocietatem certi homines fictis ſermonibus, & falſis criminibus diremerunt: cum ijdem illum, ut me metueret, me caueret, monerent; ijdem apud me, mihi illũ eſſe vni inimiciſſimum, diceret. Idem pro Sextio. L. LENTVLVS,] qui belli ciuilis anno primo conſul fuit. Q. SANGA,] Fabiae gentis. CONSVLIBVS *Ex S, C. remp. defendentibus, ſe arma ſuſcepturum.*] pro Sextio: Sed tamen & Craſſus a conſulibus meam cauſſam ſuſcipiendam eſſe dicebat; & eorum fidem Pompeius implorabat, neque ſe priuatum cauſſae publicae ſuſceptae defuturum eſſe dicebat. GENERVM,] C. Caeſarem.

ORATIO

HIc tu, hoſtis, ac proditor, alijs me inimiciorem, quam tibi, debere eſſe ditis? ego C. Caeſarem non eadem de rep. ſenſiſſe, quae me, ſcio: ſed tamen, quod iam de eo, his audientibus, ſaepe dixi, me ille ſui totius conſulatus, eorumq. honorum, quos cum proximis communicauit, ſocium eſſe voluit, detulit, inuitauit, rogauit. non ſum ego propter nimiam fortaſſe cōſtantiae cupiditatem adductus ad cauſſam: non poſtulabam, vt ei cariſſimus eſſem, cuius ego beneficijs quidem ſententiam meam transdidiſſem. adducta res in certamen te conſule putabatur, vtrum, quae ſuperiore anno ille geſſiſſet, manerent, an reſcinderentur. quid loquar plura? ſi tantum ille in me eſſe uno roboris & virtutis putauit, ut ea, quae ipſe geſſerat, conciderent, ſi ego reſtitiſſem: cur non ignoſcam, ſi antepoſuit ſuam ſalutem meae? ſed praeterita omitto. me vt Cn. Pompeius omnibus ſuis ſtudijs, laboribus, uitae periculis complexus eſt. cum municipia pro me adiret, Italiae fidē imploraret, P. Lentullo conſuli, auctori ſalutis meae, frequens aſſideret, ſenatui ſententiam praeſtaret, in concionibus non modo ſe defenſorem ſalutis meae. ſed etiam ſupplicem pro me profiteretur: huius voluntatis eum, quē multum poſſe intelligebat, mihi non inimicum eſſe cognorat, ſocium ſibi, & adiutorem C. Caeſarem adiunxit. Iam uides me tibi non inimicum, ſed hoſtem, illis, quos deſcribis, non modo non iratum, ſed etiam amicum eſſe debere. quorum alter id quod meminero ſemper, aeque mihi fuit amicus, ac ſibi: alter, id quod obliuiſcar aliquando, ſibi amicior, quam mihi. deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiam ſi ferro inter ſe comminus decertarint, tamen illud contentionis odium ſimul cum ipſa pugna, armisq. ponant. atque me ille odiſſe numquam potuit, ne tū quidem, cum diſſidebamus. habet hoc virtus, quam tu ne de facie quidem noſti, vt viros fortes ſpecies eius, & pulchritudo etiam in hoſte poſita delectet. Equidem dicam ex animo, P. C. quod ſentio, & quod uobis audiētibus ſaepe iam dixi. ſi mihi numquam amicus C. Caeſar fuiſſet, ſed ſemper iratus; ſi aſpernaretur amicitiam meam, ſeſeq. mihi implacabilem explicabilemq. praeberes, tamē ei, cum tantas res geſſiſſet, gereretq. quotidie, nō amicus eſſe non poſſem: cuius ego imperio non alpium vallū contra adſcenſum tranſgreſſionemq. Gallorum, non Rheni foſſam, gurgitibus illis redundantem, Germanorum immaniſſimis gentibus obijcio, & oppono: perfecit ille, vt, ſi montes reſediſſent, amnes exaruiſſent, nō naturae praeſidio, ſed victoria ſua, rebusq. geſtis Italiam munitā haberemus. ſed, cum me expetat, diligat, omni laude dignū putet; tu me a tuis inimicitijs ad ſimultatem reuocabis? ſic tuis ſceleribus reip. praeterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene noſſes coniunctionem meam, & Caeſaris, eludebas, cum a me, trementibus omnino labris, ſed tamen, cur tibi nomen non deferrem, requirebas.
„ quamquam, quod ad me attinet, Numquam iſtam im„ minuam curam infitiando tibi: tamen eſt mihi conſiderandum, quantum illi, tantis reip. negotijs, tantoq. bello impedito, ego, homo amiciſſimus, ſolicitudinis, atque oneris imponam. nec deſpero tamen, quamquam languet iuuentus, nec perinde, atque debeat, in laudis, & gloriae cupiditate uerſatur, futuros aliquos, qui obiectum hoc cadauer conſularibus ſpolijs nudare non nolint, praeſertim tam afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo; qui te ita geſſeris, vt timeres, ne indignus beneficio videreris, niſi eius, a quo miſſus eras, ſimillimus exſtitiſſes.

EXPLANATIO

CVm *proximis*] cum ipſo Piſone ſocero, & Pompeio genero. de Prouincijs. Me ille, vt quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus ſibi coniunctiſſimis conſularibus eſſe voluit. PROPTER *nimiam fortaſſe conſtantiae cupiditatem*] ne viderer ab optimatum cauſſa deſciſcere. AD *cauſſam*:] Caeſaris. NON *poſtulabam*,] re vera mihi non placebat, vt ideo cariſsimus eſſem Caeſari, quia, beneficijs acceptis, quae ille mihi deferebat. ſententiam ei meam tradidiſſem. RESCINDERENTVR.] a praetoribus & a ſenatu. propterea tribunum popularem a ſe alienare nolebant. pro Sextio pro Domo. RESTITISSEM,] eius actis. SI. ANTEPOSVIT *ſuam ſalutem meae*?] ſi me pelli patria maluit, quam acta ſua reſcindi. SIBI *amicior quam mihi*.] cum ei propiora ſua pericula eſſent, quàm mea. pro Sextio. REFRICABIS?] renouabis ea, quibus a me Caeſar, licet iratus mihi non eſſet, alienior tamen eſſe viſus eſt? QVI *bene noſſes coniunctionem meam, & Caeſaris*,] qui ſcires, me, propter Caeſaris amicitiam, numquam tibi, eius ſocero. nomen eſſe delaturum. ELVDEBAS,] ſerio non agebas, qui ſcires, me tibi propter Caeſarem parcere: TREMENTIBVS *labris*] cum id requirebas inuitus, damnationis metu, conſcius ſcelerum tuorum infra: Neminem inuitus inuitabis QVOD *ad me attinet*,] iſta cura te non libero: verumtamen eſt mihi conſiderandum, ne qua Caeſarem ſollicitudine afficiam ne quod ei moleſtiae onus imponam, praeſertim amiciſsimus, ſummis reip. negotijs impedito. NVMQVAM *iſtam imminuam curam infitiando tibi*:] ſenarius Accij poetae in Atreo, quem imitatus eſt Cicero poſt Red. in ſen. Numquam, inquit, infitiando, ſuſpicionem hominum, curamq. minuerunt. LANGVET] deſidiae dedita, non ad eam gloriam propenſa, quae ciuium accuſationibus improborum quaeri ſolebat. CONSVLARIBVS *ſpolijs*] conſulari dignitate, exponendis apud iudices flagitijs eius, ac ſceleribus, NON *nolint*,] quaſi dedignentur: cum parua laus ex afflicto, infirmo, eneruato reo exſpectetur. BENEFICIO] prouincia a Clodio accepta.

ORATIO

AN vero tu parum putas inueſtigatas eſſe a nobis labes imperij tui, ſtragesq. prouinciae? quas quidē nos, non veſtigijs odorantes ingreſſus tuos, ſed totis volutationibus corporis, & cubilibus perſecuti ſumus. Notata a nobis ſunt & prima illa ſcelera in aduentu, cum, accepta pecunia a Dyrrhachinis ob necem hoſpitis tui Platoris, eius ipſius domum euertiſti, cuius ſanguinem addixeras; eumque, ſeruis ſymphoniacis, & alijs muneribus acceptis, timentem, & multum dubitantem confirmaſti, & Theſſalonicam fide tua venire iuſſiſti. quem ne maiorum quidem more ſupplicio affeciſti. cum miſer ille ſecuribus hoſpitis ſui ceruices ſubijcere geſtiret; ſed ei medico, quem tecum eduxeras, imperaſti, vt venas hominis incideret. cum quidem tibi etiam acceſſio fuit ad necem Platoris Pleuratus, eius comes, quem necaſti verberibus, ſumma ſenectute confectum. Idemq. tu Rabocentum, Beſſicae gentis principem, cum te trecentis talentis regi Coto vendidiſſet, ſecuri percuſſiſti; cum ille ad te legatus in caſtra veniſſet, & tibi magna praeſidia, & auxilia a Beſſis peditum equitumq. polliceretur: neque eum ſolum, ſed etiam ceteros legatos, qui ſimul venerant: quorū omnium capita regi Cotto vendidiſti. Denſeletis, quae natio ſemper obediens huic imperio, etiam in illa omnium barbarorum defectione Macedonia C. Sextium praetorem tutata eſt, nefarium bellū, & crudele intuliſti: eisq. cum fideliſſimis ſocijs vti poſſes, hoſtibus vti acerrimis maluiſti. ita perpetuos defenſores Macedoniae, vxores, ac perditores effeciſti. vectigalia noſtra perturbarunt; vrbes ceperunt; vaſtarunt agros; ſocios noſtros in ſeruitutem abduxerunt; familias arripuerunt; pecus abegerūt; Theſſalonicenſes, cum opido deſperaſſent, munire arcem coegerunt. A te Iouis Velſuri ſanum antiquiſſimum barbarorum, ſanctiſſimumq. direptū eſt. Tua ſcelera dij immortales in noſtros milites expiauerunt. qui cum vno genere morbi affligerentur; neque ſe recreare quiſquam poſſet, qui ſemel incidiſſet: dubitabat nemo, quin violati hoſpites, legati necati, & pacati atque ſocij nefario bello laceſſiti, fana vexata hanc tantam efficerent vaſtitatem.

EXPLANATIO

PLATORIS,] de Haruſp. reſp. Quis Platorem ex Oreſtide, quae pars Macedoniae libera eſt, hominem in illis locis clarum ac nobilem, legatum Theſſalonicam ad noſtrum, vt ipſe appellat, imperatorem veniſſe neſcit? quem ille propter pecuniam, quam ab eo extorquere non poterat, in vincula coniecit, & medicum intromiſit ſuum, qui legato, ſocio, amico, libero foediſsime & crudeliſsime venas incideret. EVERTISTI,] malim, Euertiſti. ut ad rapinas Piſonis referatur, de quibus hic ſermo eſt. ADDIXERAS;] Dyrrhachinis, ab iis accepta pecunia. REGI. COTO] Coto a Cotus, vel Coty a Cotys. nam ita regum Thraciae Cotys nomen eſt, vt Arſaces Perſarum, Ptolemaus Aegyptiorum. nominatur a Caeſare, Liuio, alijs. DENSELETIS,] Thraciae populis. VIOLATI *hoſpites.*] Plator. LEGATI *necati,*] Rabocentus. SOCII] Denſelatae FANA] fanum Iouis Velſuri. H-S CENTIES, *& octogies,*[quingenta quadraginta ſcutatorum millia.

ORATIO

COGNOSCIS ex particula parua ſcelerum, & crudelitatis tuae genus vniuerſum. Quid auaritiae, quae criminibus infinitis implicata eſt, ſummam nunc explicem? generatim ea, quae maxime nota ſunt; dicam. Non ne ſeſtertium centies, & octogies, quod, quaſi vaſarij nomine, in venditione mei capitis adſcripſeras, ex aeraria tibi attributum, Romae in quaeſtu reliquiſti? Non ne, cum CC talenta tibi Apolloniatae Romae dediſſent, ne pecunias creditas ſoluerent, vltro Fufidium, equitem Rom. hominem ornatiſſimum, creditorem debitoribus ſuis addixiſti? Non ne, hiberna cum legato, praefectoque tranſdidiſſes, euertiſti miſeras funditus ciuitates? quae non ſolum bonis ſunt exhauſtae, ſed etiam nefarias libidinum contumelias, turpitudinesque ſubierunt. Qui modus tibi fuit frumenti aeſtimandi? qui honorarij? ſiquidem poteſt, vi, & metu extortum, honorarium nominari. quod cum peraeque omnes, tum acerbiſſime Boetij, & Byzantij. Cherronenſes, Theſſalonica ſenſit. vnus tu dominus, unus aeſtimator, vnus venditor tota in prouincia per triennium frumenti omnis fuiſti. Quid ego rerum quaeſtiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbiſſimas damnationes, libidinoſiſſimas liberationes proferam? tantum locum aliquē cum mihi notum ſenſeris, tecum ipſe licebit, quod in eo genere, & quanta ſint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cum, omni totius prouinciae pecore compulſo, pellium nomine omnē quaeſtum illum domeſticum, paternumque renouaſti? videras enim grandis iam pueri, bello Italico repleri quaeſtu veſtram domum, cum pater armis faciendis tuus praefuiſſet. Quid? vectigalem prouinciam, ſingulis rebus, quaecumque venirent, certo portorio impoſito, ſeruis tuis publicanis a te factam eſſe meminiſti? Quid? centuriatus palam venditos? Quid? per tuum ſeruulum ordines aſſignatos? Quid? ſtipendium militibus per omnes annos a ciuitatibus, menſis palam propoſitis, eſſe numeratum? Quid illa in pontum profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, Macedonia praetoria nunciata, cum tu, non ſolum quod tibi ſuccederetur, ſed quod Gabinio non ſuccederetur, exſanguis, & mortuus concidiſti? Quid quaeſtor aedilicius reiectus praepoſitus legatorum tuorum turpiſſimus, optimus

abs

abs te quiſque violatus? tribuni militum non recepti? M. Baebius, vir fortis, interſectus iuſſu tuo? Quid, quod tu toties, diffidens ac deſperans rebus tuis, in ſordibus lamētis luctuq. iacuiſti? quod populari illi ſacerdoti ſexcentos ad beſtias amicos ſociosq. miſiſti? Quid, quod, cum ſuſtentare vix poſſes maerorem tuum, doloremque deceſſionis, Samothraciam te primum; inde Tharſum cum tuis teneris ſaltatoribus, & cum Antobulo, Athamante, & Timocle, formoſis, fratribus contuliſti? Quid, cum inde te recipiens, in villa Euchadiae, quae fuit vxor Exegiſti, iacuiſti maerens aliquot dies, atque inde obſoletus Theſſalonicam, omnibus inſcientibus, noctuq. veniſti? qui cum concurſum plorantium, ac tempeſtatem querellarum ferre non poſſes, in opidum deuium Beroeam perfugiſti: quo in oppido cum tibi ſpe falſa, quod Q. Ancharium non eſſe ſucceſſurum putares, animos rumor inflaſſet, quo te modo ad tuam intemperantiam ſcelerate innouaſti? Mitto aurum coronariū quod te diutiſſime torſit, cum modo velles, modo nolles. lex enim generi tui, & decerni, & accipere, vetabat, niſi decreto triumpho. in quo tu, accepta tamen & deuorata pecunia Vtinachorū, centum talenta euomere non poteras, vocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. Mitto diplomata, tota in prouincia paſſim data: mitto numerum nauium, ſummamq. praedae: mitto rationem exacti imperatique frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac ſingulis, qui erant affecti praemijs nominatim: quorum nihil eſt, quod non ſit lege Iulia, ne fieri liceat, ſanctum diligenter. Aetoliam, quae, procul a barbaris diſiuncta gentibus, in ſinu pacis poſita, medio fere Graeciae gremio continetur, o poena, o furia ſociorum, decedens miſeram perdidiſti. Arſinoam, Thracum, Neopactum, vt modo tute indicaſti, nobiles vrbes, atq; plenus, fateris ab hoſtibus eſſe captas: quibus autem hoſtibus? nempe ijs, quos tu, Ambraciae ſedens, primo tuo aduentu ex opidis Aggrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegiſti. Hoc tu in exitu, praeclare imperator, cum tibi ad priſtinas clades acceſſio fuiſſet Aetoliae repentinus interitus, exercitum dimiſiſti; neque vllam poenam, quae tanto facinori deberetur, non maluiſti ſubire, quam numerum tuorum militum, reliquiasq. cognoſcere. Atque, vt duorum Epicureorum ſimilitudinē in re militari, imperioq. videatis: Albutius, cum in Sardinia triumphaſſet, Romae damnatus eſt: hic, cum ſimilem exitum exſpectaret, in Macedonia tropaea poſuit; eaque, quae bellicae laudis victoriaeq. omnes gentes inſignia, & monumenta eſſe voluerunt, noſter hic praepoſterus imperator amiſſorum opidorum, caeſarum legionum, prouinciae praeſidio, et reliquis militibus orbatae, ad ſempiternum dedecus ſui generis, & nominis, indicia conſtituit. Idemque, ut eſſet quod in baſi tropaeorum inſcribi, incidiq. poſſet, Dyrrhachium vt venit decedēs, obſeſſus eſt ab ijs ipſis militibus, quos, paullo ante Torquato reſpondit, beneficij cauſſa ab ſe eſſe dimiſſos. quibus cum iuratus affirmaſſet, ſe, quae deberentur, poſtero die perſoluturum, domum ſe abdidit: inde nocte intempeſta, crepidatus, veſte ſeruili, nauem conſcendit, Brundiſiumq. vitauit, & vltimas Hadriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachij milites domum, in qua iſtum eſſe arbitrabantur, obſidere coeperunt, &, cum latere hominem putarent, ignes circumdederunt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugiſſe nocte crepidatum imperatorem, indicauerunt illi autem ſtatuam iſtius perſimilem, quam ſtare celeberrimo in loco volueras, ne ſuauiſſimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminunt, diſſipant. ſic odium, quod in ipſum attulerant, id in eius imaginem, ac ſimulacrum profuderunt.

EXPLANATIO

QVASI *vaſarij nomine,*] quaſi promiſſum a vade P. Clodio, ſi meam illi ſalutem tradidiſſes. Vas eſt, qui vadimonium pro altero promittit. inde vaſarium puto cōmuniter ad omnia, quae promitterentur eſſe deductum. nec tamen ignoro, aliter ab alijs hunc locum accipi. ADSCRIPSERAS,] pactione cum Clodio facta, vt ipſe tibi pro meo capite H·S centies & octogies ex aerario attribueret. CC *tal nta*] centum ſexaginta ſcutatorum millia. PRAEFECTO] equitum. HONORARII?] quod a populis honoris cauſſa dabatur. PER *omnes annos*] per triennium, dum prouinciae praefuiſti. CONATVS *tuus?*] vſurpatur hoc verbum de rebus, quae ad exitum non perducuntur. itaque non arbitror Piſonem prouinciae ſuae finibus egreſſum eſſe: quod pluribus verbis Cicero exagitaſſet, vt de Gabinio in Aegyptum profecto, contra legem Corneliam de maieſtate, Iuliam de repetundis. PRAETORIA *nunciata,*] Q. Anchario praetorio, non conſulari, decreta. QVAESTOR *aedilicius reiectus,*] quaeſtorem, cum decederes, prouinciae praeponere noluiſti. legatorum tuorum turpiſſimum praepoſuiſti honore autem quaeſtor legato praeſtabat, vt in ep ad Thermum lib 2. Aedilicium dici miror: cum aedilitas cur. poſt quaeſturam peteretur. NON *recepti?*] non tecum ad vrbem adducti; vt eos in beneficiarijs ad aerarium deferres? POPVLARI *illi ſacerdoti*] P Clodio, qui tamquam ſacerdos pro populo ſacra facturus, muliebri veſtitu ſtupri cauſſa penetrauit eo, vbi mulieres pro populi ſalute, Bonae deae ſacra faciebant. infra: Emiſſus etiā ille auctor tuus prouinciae, cū ſtuprum Bonae deae puluinaribus intuliſſet. Pro Sextio: Conſulatus petitio ipſi illi populari ſacerdoti cōparabatur. AD *beſtias*] cui cum beſtijs pugnarent ijs ludis quos aedilis cur. Clodius dedit Marcellino, & Philippo cos. SOCIOS, *ſtipendiariosq.*] & hic, & in extrema oratione, & in ea pro Balbo. & in Verrem, & alibi, ſtipendiarij diſtinguuntur a ſocijs. nam ſocij vectigales quidem, ſtipendiarij tamen non ſunt. MISISTI] tamquam damnatos. PLORANTIVM,] ob damna & iniurias a te acceptas. LEX] de repetundis. NISI *decreto triumpho*] in coronas igitur triumphales aurum illud erogabatur. VOCABVLA *mutabas.*] non dicebas, auri coronarij nomine accepta, ſed alijs nominibus, tua furta obtegentibus. HOC *tum in exitu,*] actionum tuarum. NEQVE *vllam poenam,*] conſideranda ſententia. ALBVTIVS,] T. Albutius, qui in Sardinia cū latrunculis re geſta, ſupplicationē a ſenatu poſtulauit: ea denegata,

negata, in ipſa prouincia, quaſi triumphare eſt auſus: quo facto, Romae damnatus eſt. EXSPECTARET,] ſcelerum, ac fraudum ſuarum conſcius. PRAEPOSTERVS *imperator*,] amiſit enim opida, legiones perdidit, & imperator appellatur. FVNESTA *iudicia*,] Funeſta, addidi, ex antiquis libris. SVAVISSIMI] ironia. nam acerbiſſimus prouinciae fuerat.

ORATIO

QVae cum ita ſint: non dubito, quin, cum haec, quae excellunt, me noſſe uideas, non exiſtimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorum mihi eſſe inauditam. Nihil eſt, quod me hortere, nihil eſt, quod inuites: admoneri me ſatis eſt: admonebit autem nemo alius, niſi reip. tempus: quod mihi quidem magis uidetur, quam tu umquam arbitratus es, appropinquare. ecquid uides? ecquid ſentis lege iudiciaria lata quos poſthac iudices ſimus habituri? non aeque legetur. quiſquis uoluerit; nec, quiſquis noluerit, non legetur. nulli conijcientur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem conitetur. iudices iudicabunt ij, quos lex ipſa, non quos hominum libido, delegerit. quod cum ita ſit; mihi crede, neminem inuitus inuitabis: res ipſa & reip. tempus aut me ipſum, quod nolim, aut alium quempiā aut inuitabit, aut dehortabitur. Equidem, ut paullo ante dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus exiſtimo, quae fortaſſe plerique damnationes, expulſiones, neces: denique nullā mihi poenam uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt. damnatio iſta, quae in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quod ſpecimen habuit haec ciuitas innocentiae: maior mihi iudicum, & reip. poena illa uiſa eſt, quam Rutilij. L. Opimius eiectus eſt e patria, is, qui praetor, & conſul maximis remp. periculis liberarat: non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in ijs, qui fecerunt, ſceleris, ac conſcientiae poena remanſit. at contra his Catilina abſolutus: emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciae, cum ſtuprum Bonae deae puluinaribus intuliſſet: quis fuit in tanta ciuitate, qui illum inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere adſtrictos arbitraretur? An ego exſpectem, dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellae diribeātur? de quo iampridem omnes mortales omnium generum, aetatum, ordinum iudicauerunt. quis enim te aditu, quis ullo honore, quis deinque communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriam conſulatus tui facta, mores, faciem denique, ac nomen a rep. deteſtantur. legati, qui una fuere, alienati. tribuni militum inimici: centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exſiſtunt, non dimiſſis abs te, ſed diſſipati, te oderunt, tibi peſtem exoptant, te exſecrantur: Achaia exhauſta, Theſſalia uexata, lacerata Athenae, Dyrrhachium & Apollonia exinanita, Ambracia direpta, Parthini & Bullienſes illuſi, Epirus exciſa, Locri, Phocij, Boeotij exuſti: Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumq. gens uendita. Macedonia condonata barbaris: Aetolia amiſſa: Dolopes, finitimiq. montani opidis, atque agris exterminati: ciues R. qui in his locis negotiantur, te unum, ſolum, ſuum depeculatorem, uexatorem, praedonem, hoſtem ueniſſe ſenſerunt. ad horum omnium iudicia tot, atque tanta, domeſticum iudicium acceſſit ſententiae damnationis tuae: occultus aduentus, furtiuum iter per Italiam, introitus in urbem deſertus ab amicis, nulla ad ſenatum e prouincia litterae, nulla ex trinis aeſtiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: non modo, quid geſſeris, ſed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. Ex illo fonte & ſeminario triumphorum cum arida folia laureae retuliſſes, cum ea abiecta ad portam reliquiſti; tum tu ipſe de te, feciſſe nihil, pronunciaſti. qui ſi nihil geſſeras dignum honore, ubi exercitus? ubi ſumptus? ubi imperium? ubi illa uberrima ſupplicationibus triumphisq. prouincia? ſin autem aliquid ſperare uolueras; ſi cogitaras id, quod imperatoris nomē, quod laureati faſces, quod illa trophaea, plena dedecoris, et riſus, te commentatum eſſe declarant: quis te miſerior, quis te damnatior, qui neque ſcribere ad ſenatum, a te bene remp. eſſe geſtam, neque praeſens dicere auſus es? An tu mihi, cui ſemper ita perſuaſum fuerit, non euentis, ſed factis cuiuſque fortunam ponderari, neque in tabellis paucorum iudicum, ſed in ſententijs omnium ciuium famam noſtram, fortunamq. pendere, te indemnatum uideri putas? quem ſocij, quem foederati, quem liberi populi, quem ſtipendiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem uniuerſa ciuitas, quem legati, quem tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu digniſſimum putant: cui non apud ſenatum, non apud ullum ordinem, non apud equites R. non in urbe, non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendū dari poſſit: qui ſe ipſum oderit; qui metuat omnes; qui ſuam cauſſam nemini committere audeat, qui ſe ipſum condemnet. numquam ego ſanguinem expetiui tuum, numquam illud extremū, quod poſſet eſſe improbis, & probis commune, ſupplicium legis, ac iudicij: ſed abiectum, contemptum, deſpectum a ceteris, a te ipſo deſperatum, & relictum, circumſpectantem omnia, quidquid increpuiſſet pertimeſcentem, diffidentem tuis rebus, ſine uoce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine ulla ſpecie conſulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus uidere te uolui; uidi. quare, ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat: equidem non moleſte feram. ſin id tardius forte fiet: fruar tamen tua indignitate; nec minus libēter metuentem uidebo, ne reus fias, quam reum. nec minus laetabor, cū te ſemper ſordidum, quam ſi paulliſper ſordidatum uiderem.

EXPLANATIO

QVOD *me hortere*,] ut tibi nomen deferam. LEGE *iudiciaria lata*,] hoc anno a Pompeio conſule: ut ex ampliſſimo cenſu, ex centurijs, aliter quam antea, lecti iudices, aeque tamen, ut Aurelia lege, ex tribus ordinibus rēs iudicarent. NEMINEM *inuitus inuitabis*:] inuitas enim tu me

quidem nunc vt tibi nomen deferam, ſed inuitus. in poſterum vero, lege Pompeia lata, neminem, vt nunc facis, inuitus inuitabis: ipſa inuitabit reſp. Ad hoc verbum, Inuitus pertinet illud, quod ſupra dictum eſt, Trementibus omnino labris. quod enim, vt ſibi Cicero nomen deferret, trementibus labris Piſo requirebat, id videlicet requirebat inuitus. QVOD *nolim*]propter generum tuum, amiciſſimum meum AVT *dehortabitur.*]vt me nunc dehortatur. Non liberat Piſonem culpa: ſed propter Caeſarem qui remp. in Gallia praeclare gerebat, ita, inquit, homines abſtinebunt ab accuſando, vt ego nunc abſtineo P. RVTILIO]quem equites iudices de repetundis damnarunt, odio incenſi, quod Q. Mucij quaeſtor in Aſia cum eſſet, prouinciam ab iniurijs publicanorum defendebat. Aſconius, Cicero in Brutto. ET *praetor, & conſul*]praetor Fregellas ceperat: conſul C. Gracchum tribunicium, & M. Fuluium Flaccum conſularem, ac triumphalem, optimatibus infenſos, oppreſſit quo poſtea equites eum, C. Gracchi lege iudicantes, condemnarunt; cum antea populus eum, a Q. Decio tribuno pl. accuſatum, defendente eloquentiſſimo homine C. Papirio conſule abſoluiſſet. propterea dicit illa pro Sextio: Vnus in hac ciuitate praeclare vir de rep. meritus. L. Opimius indigniſſime concipit atque hunc tamen, flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi, ſemper ipſe populus Romanus periculo liberauit: alia quaedam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit. BIS *Catilina abſolutus:*]de inceſtu, & de repetundis. Cicero ad Att. lib. I Bis abſolutum eſſe Lentulum, bis Catilinam. Et in hac oratione in ea de Haruſp. reſp. in ea pro Cornelio, ibiq. Aſconius. EMISSVS]abſolutus AVCTOR *tuus prouinciae,*] P. Clodius, a quo prouinciam accepiſti. QVINQVE *ſeptuaginta tabellae*]iudicum. tot enim fuiſſe, certo cuiuſque ordinis numero, locus hic perſpicue docet. DIRIBEANTVR?]diſtribuantur, vt ſupra: Vos rogatores, vos diribitores, vos cuſtodes fuiſſe tabularum Et Poſt Red. in ſen. Nos, Diribeantur ex ingenio repoſuimus: cum antea legeretur, Diripiantur. VNVM, *ſolum.*]plus videtur eſſe ſolus quam vnus; itaque ſaepe coniunguntur: quod etiam diximus in ea pro Sextio. AD *portam*]Eſquilinam. ſupra. FECISSE *videri,*]verba condemnantium iudicum. non enim, cum reum damnabant, feciſſe dicebant, ſed feciſſe videri. diximus in Verrem. SI *cogitaras,*]de triumpho. ILLA *trophea,*]in Macedonia a te conſtituta. ſupra COMMVNE,]multi enim probi iniquo iudicio damnati, vt Rutilius Opimius, alij. ADVLANTEM *omnes*] ſic antiquus liber: & Fronto Ciceronem hoc verbo cum accuſandi caſu vſum eſſe docet. VIDERE *te volui; vidi.*] & vim habet, & elegantiam verbi repetitio. EVENERIT,] vt aliquis te accuſet. QVOD *metuis ne accidat:*] quamquam a me, vt tibi nomen deferrem requiſieris. quod tamen feciſti trementibus labris: vt appareret, quod a me requirebas, id te metuere accideret. Huc & illud pertinet: Neminem inuitus inuitabis. FORTE] praeter meam, & aliorum opinionem. TVA *indignitate;*]cum te ſine vlla dignitate, eum ſcilicet, qui nunc es, videbo. SEMPER *ſordium,*] in ſumma ſemper indignitate, metuentem ne reus fias. SORDIDATVM] in iudicio.

IN ORATIONEM. CICERONIS PRO. T. ANNIO. MILONE PAVLLI. MANVTII COMMENTARIVS.

ARGVMENTVM

ETſi Pedianus argumentum huius orationis copioſe narrat: tamen, ut meas partes quodam modo expleam, pauca quędam dicam, quę, uel ſi Pedianus non legatur, ſufficere uideantur. Cęſo P. Clodio III. kal. Febr. in Appia uia apud Bouillas a Milone, eiusq. ſeruis, accuſatus eſt Milo noua Pompeii lege de ui a duobus Ap. Clodii, C. Clodii, Publii fratris, filii, a M. Antonio, P. Valerio Nepote. reſpondit his unus Cicero, non ea, qua ſolitus erat, conſtantia, Clodianorum clamore deterritus. excepta eſt eius oratio, quę hodie non exſtat. ſcripſit uero hanc ita diligenter, ut Pedianus iure primam putet, Quinctilianus pulcherrimam, & nobiliſsimam appellet. Acta cauſſa eſt Pōpeio tertium conſule, extra ordinem noua Pompeii lege: quod Cicero multis uerbis conqueritur. Quęſitor fuit, non prętor de more, ſed cōſuleris L. Domitius Ahenobarbus, ſuffragiis populi creatus: ut in lege Pompeii ſcriptum erat. iudices Pompeius ipſe claros uiros, & ſanctos, e ſingulis ordinibus propoſuit, quos trecentos fuiſſe, Velleius lib. 2. & Coelius in ep. ad Cic. docet. eorum nominibus in pilas coniectis, facta a Domitio quęſitore ſortitio eſt unius & octoginta: ſed, peracta utrinque cauſſa, cum accuſator, & reus quinos ex ſingulis ordinibus reieciſſent, unus tantum & quinquaginta, ideſt ſenatores XIIX. equites XVII. tribuni ęrarii XVI. ſententias tulerunt. Status cauſſę coniecturalis eſt. factum enim Cicero non inficiabatur, ſed iure factū dicebat: quoniam quidem Milo, inſidiis Clodii appetitus, uim ui repuliſſet. atque hoc quaeritur in cauſſa. dānatus tamen eſt; nō quod cędes Clodii iudicibus ac bonis omnibus, utpote reip. ſalutaris, inprimis grata non eſſet; uerum, quia, Clodio ſublato, Milonis quoque nostam audaciam auerti a rep. utile uiſum eſt.

M. TVLLII. CICERONIS

PRO. T. ANNIO. MILONE

ORATIO. XXXIIX.

ETſi vereor, iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipientem, timere; minimeque deceat, cum T. Annius Milo ipſe magis de reip. ſalute, quam de ſua perturbetur, me ad eius cauſſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe: tamen haec noui iudicii noua forma terret oculos: qui, quocumque inciderint, veterem conſuetudinem fori, & priſtinum morem iudiciorum requirunt. non enim corona conſeſſus veſter cinctus eſt, vt ſolebat; non vſitata frequentia ſtipati ſumus. nã illa praeſidia, quae pro templis omnibus cernitis, etſi contra vim collocata ſunt, non afferunt tamen oratori aliquid, vt in foro, & in iudicio, quamquam praeſidiis ſalutaribus, & neceſſariis ſaepti ſumus, tamen ne non timere quidem ſine aliquo timore poſſimus. quae ſi oppoſita Miloni putarem, cederem tempori, iudices, nec inter tantam vim armorum exiſtimarem oratori locum eſſe. ſed me recreat, & reficit Cn. Pompeii, ſapientiſſimi, & iuſtiſſimi viri, conſilium: qui profecto nec iuſtitiae ſuae putaret eſſe, quem reum ſententiis iudicum tradidiſſet, eundem telis militum dedere; nec ſapientiae, temeritatẽ concitatae multitudinis auctoritate publica armare. quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculum nobis, ſed praeſidium denunciant; neque ſolum vt quieto, ſed etiam vt magno animo ſimus, hortantur; neque auxilium modo defenſioni meae, verum etiam ſilentium pollicentur. reliqua vero multitudo, quae quidem eſt ciuium, tota noſtra eſt: neque eorum quiſquam, quos vndique intuentes ex hoc ipſo loco cernitis, vnde aliqua pars fori adſpici poteſt, & huius exitum iudicii exſpectantes, non tum virtuti Milonis fauet, tum de ſe, de liberis ſuis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus eſt aduerſum, infeſtumq. nobis, eorum, quos P. Clodii furor rapinis, & incendiis, & omnibus exitiis publicis pauit: qui heſterna etiam concione incitati ſunt, vt vobis voce praeirent, quid iudicaretis. quorum clamor, ſi quis forte fuerit, admonere vos debebit, vt eum ciuem retineatis, qui ſemper genus illud hominum, clamoresq. maximos pro veſtra ſalute neglexit. Quamobrem adeſte animis, iudices, & timorem, ſi quem habetis, deponite. nam, ſi vmquam de bonis, & fortibus viris, ſi vmquam de bene meritis ciuibus poteſtas vobis iudicandi fuit; ſi denique umquam locus ampliſſimorum ordinum delectis viris datus eſt, vbi ſua ſtudia erga fortes, & bonos ciues, quae vultu, & verbis ſaepe ſignificaſſent, re, & ſententiis declararent: hoc profecto tempore eam poteſtatem omnem vos habetis, vt ſtatuatis, vtrum nos, qui ſemper veſtrae auctoritati dediti fuimus, ſemper miſeri lugeamus; an, diu vexati a perditiſſimis ciuibus, aliquando per vos, ac veſtram fidem, virtutem, ſapientiamq. recreemur. quid enim nobis duobus, iudices, laborioſius? quid magis ſollicitum, magis exercitum dici, aut fingi poteſt? qui ſpe ampliſſimorum praemiorũ ad remp. adducti, metu crudeliſſimorum exitiorum carere non poſſumus. equidem ceteras tempeſtates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum ſemper putaui Miloni eſſe ſubeundas, quod ſemper pro bonis cõtra improbos ſenſerat: in iudicio vero, & in eo conſilio, in quo ex cunctis ordinibus ampliſſimi viri iudicarent, numquam exiſtimaui ſpem vllam eſſe habituros Milonis inimicos ad eius nõ ſalutem modo extinguendam, ſed etiam gloriam per tales viros infringendam. quamquam in hac cauſſa, iudices, T. Annii tribunatu, rebus omnibus pro ſalute reip. geſtis, ad huius criminis defenſionem nõ abutemur, niſi oculis videritis inſidias Miloni a Clodio factas: nec deprecaturi ſumus, vt crimẽ hoc nobis multa propter praeclara in remp. merita condonetis: nec poſtulaturi, vt, ſi mors P. Clodii ſalus veſtra fuerit, idcirco eam virtuti Milonis potius, quam populi R. felicitati aſſignetis: ſed, ſi illius inſidiae clariores hac luce fuerint, tum denique obſecrabo, obteſtaborq. vos, iudices, ſi cetera amiſimus, hoc ſaltem nobis vt relinquatur, ab inimicorum audacia, telisq. vitam vt impune liceat defendere. ſed, antequam ad eam orationem venio, quae eſt propria noſtrae quaeſtionis, videntur ea eſſe refutanda, quae in ſenatu ſaepe ab inimicis, ab improbis ſaepe iactata ſunt, & in concione etiam paullo ante ab accuſatoribus: vt, omni errore ſublato, rem plane, quae venit in iudicium, videre poſſitis.

EXPLANATIO

ETSI *vereor.*] prooemia ducuntur interdum ex tempore, vt pro Coelio: ex loco, vt pro Deiotaro: ex habitu, vt hic. Quinctilianus lib. IV. cap. 10. NE *turpe ſit,*] nõ dixit, Etſi turpe eſt, ſed, Etſi vereor, ne turpe ſit: ne ſe ipſe prorſus accuſet, quia timuerit in defenſione Milonis. pudore enim quodam timoris ſui, quia, cum ageret Milonis cauſſam, nõ, ea, qua ſolitus erat, cõſtantia dixerat, a timoris cauſſa, cũ haec poſtea ſcriberet, exordiendũ putauit. in quo principio expedit illa noſſe, & cõſiderare quae lib. XI. c. 3. Quinctilianus tradidit. Proponamus, inquit, nobis illud Ciceronis ĩ oratione nobiliſſima ꝓ Milone

lone principiū,non ne ad ſingulas poenae diſtinctiones,quā vis in eadē facie,tamē quaſi vultus mutandus eſt? Etſi vereor,iudices,ne turpe ſit,pro fortiſſimo viro dicere incipientē timere. Etiā ſi eſt toto propoſito cōtractū,atque ſummiſ... in quia & exordiū eſt, & ſollicitu exordium: tamen fuerit neceſſe eſt aliquid plenius,& erectius dum dicit, Pro fortiſſimo viro,quā cū. Etſi vereor: &, Turpe ſit: &, Timere. Iā ſecūda reſpiratio increſcat, oportet, & naturali quodā conatu,quo minus pauide ipſe magis de reip.ſalute,quā de ſua perturbetur. Deīde,quaſi obiurgatio ſui eſt, Me ad eius cauſſam patrē animi magnitudinē afferre nō poſſe. Tū inuidioſiora, Tamē haec noui iudicij noua forma terret oculos. Illa vero iam poene apertis,vt aiunt,tibijs, Qui quocumque inciderint,veterē conſuetudinē fori,& priſtinū morē iudiciorū requirunt. Nam ſequens latū etiam,atque fuſum eſt: Non enim corona conſeſſus veſter cinctus eſt,vt ſolebat. *Illa praeſidia,*] a Pompeio contra vim plebis infimae,cupientis vlciſci necem Clodij,collocata. Quod ad deteriorē partē trahit,quaſi dominantibus armis, inimicus Pompeij Caeſar lib. III. bel ci. Non nullos, inquit, ambitus lege Pompeia damnatos,illis temporibus quibus in vrbe praeſidia legionū Pompeius habuerat,in integrū reſtituit. *Non afferunt tamen oratori aliquid.*] non tamen efficiunt,vt orator non timeat,etiam ſi,cur timere debeat, non ſit. *Salutaribus, & neceſſarijs*] hoc ad excuſationē Pompeij,& ad iudices metu liberandos,vt ait Quinctilianus. *Ne non timere quidem*] ſunt qui, Ne auferant,aberrantes a ſententia. hoc enim dicit. Illa praeſidia non modo oratori animos non addunt,ſed non afferunt,vt ne timere quidē nō poſſit,ſine timore tamen aliquo,ideſt,licet optime ſciat,ſibi timendū non eſſe: cū illa praeſidia ad tollendū timorem,arcendamq vim poſita ſint. *Oppoſita Miloni*] diſſimulat orator,ne Pompeium offendat. nam reuera,etſi multo magis a Clodianis,non nihil tamen & a Milone Pompeius timebat. *Vt magnus animus firmus,vorrantur;*] cur igitur timet? quia noui iudicij noua forma terret oculos. *Quae quidem eſt cinimo,*] nam inter Clodianos & ſerui erant. *Virtuti Milonis faueo,*] Milonem abſolutum propter illius virtutem exoptat. *De ſe, de liberis ſuis,*] quibus,viuo Clodio,multae calamitates impendebant. *Heſterna etiam concione*] quotidie concionabantur contra Milonem, & eos, qui cauſſam illius tuebantur,tres tribuni pl. T. Munatius, Q. Pompeius, C. Salluſtius. *Vt vobis voce praeireni, quid iudicaretis.*] infra: Vt intelligatis,contra heſternam concionem illam,licere vobis,quod ſentiatis, iudicare. *Vtrum hoc,*] ego. & Milo: ego,patria,quam ſeruaueram,a Clodio eiectus: Milo, qui Clodij furorem ſaepe a rep. remouit,ſemper ab eo,dum viueret,vexatus,poſt mortem autē,nulla ſua culpa,reus. *Cum alter veheretur in rheda penulatus,*] audiamus Quinctilianum haec narrantē lib. v. cap. 10 Intuendae ſunt praecipueq. in cōiecturis,& facultates. credibilius eſt enim,occiſos a pluribus pauciores,a firmioribus imbecilliores, a vigilantibus dormientes, a praeparatis nec opinantes. quorū cōtraria in diuerſū valent. Haec & in deliberādo intuemur,& in iudicijs ad duas res ſolemus referre,an voluerit quis,an potuerit nam & voluntatem ſpes facit. hinc illa apud Ciceronē cōiectura: Inſidiatus eſt Clodius Miloni,non Milo Clodio: ille cū ſeruis robuſtis,hic cū mulierū comitatu; ille in equo,hic in rheda; ille expeditus,hic penula irretitus. *Fluctibus concionum*] quia populus in concionibus a tribunis pl. facile commouetur vt fluctus. *Ex cunctis ordinibus*] tribus,ſenatorio,equeſtri, & ex ipſa plebe. *Ad eius non ſalutem modo extinguendam, ſed etiam gloriam per tales viros infringendam.*] ὁμοιοτέλευτον, exſtinguendam, infringendam. quod notauit Quinctilianus lib. IX. cap. 3. *Vitam vt impune liceat defendere.*] quod fecit Milo. vim enim ipſe non intulit,ſed illatam repulit.

ORATIO

NEgant intueri lucem fas eſſe ei, qui a ſe hominem occiſum eſſe fateatur. In qua tandem urbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea, quae primum iudiciū de capite uidit M. Horatij,fortiſſimi uiri: qui, nondū libera ciuitate,tamen populi R. comitiis liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam eſſe fateretur. an eſt quiſquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiſo quaeratur, aut negari ſolere omnino eſſe factum, aut,recte,ac iure factum eſſe,defendi? niſi uero exiſtimatis dementem P. Africanum fuiſſe. qui cum a C. Carbone tribuno pl. in concione ſeditioſe interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte ſentiret,reſpondit,iure caeſum uideri. neque enim poſſet aut Ahala ille Seruilius,aut P. Naſica aut L. Opimius,aut C. Marius, aut me cōſule ſenatus nō nefarius haberi, ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet. itaque hoc, iudices: non ſine cauſſa fictis fabulis doctiſſimi homines memoriae prodiderunt, eum, qui patris ulciſcendi cauſſa matrem necauiſſet, uariatis hominum ſententiis, nō ſolū diuina,ſed etiam deae ſapientiſſimae ſententia liberatum. quod ſi duodecim tabulae nocturnum furem quoquomodo, diurnum autem,ſi ſe telo defenderit interfici impune uoluerunt: quis eſt, qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet, cum uideat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus? atqui ſi tempus eſt ullum iure hominis necandi, quae multa ſunt,certe illud eſt non modo iuſtum, uerum etiam neceſſarium, cum uis illata defenditur. Pudicitiam cum eriperet militi tribunus mil. in exercitu C. Marii,propinquus eius imperatoris interfectus ab eo eſt,cui uim afferebat. facere enī probus adoleſcens periculoſe, quam perpeti turpiter, maluit. atque hunc ille uir ſummus,ſcelere ſolutum,periculo liberauit. Inſidiatori uero, & latroni quae poteſt afferri iniuſta nex? quid comitatus noſtri, quid gladii uolunt? quos habere certe non liceret,ſi uti illis nullo pacto liceret. eſt enim haec, iudices, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipſa arripuimus,hauſimus,expreſſimus, ad quam non docti,

ſed

ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus; vt, ſi vita noſtra in aliquas inſidias. ſi in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis ſilent enim leges inter arma, nec ſe exſpectari iubent, cum ei, qui exſpectare velit, ante iniuſta poena luenda ſit, quã iuſta repetenda. etſi perſapienter, & quodam modo tacite dat ipſa lex poteſtatem defendendi: quae non modo hominem occidi, ſed eſſe tum telo hominis occidendi cauſſa vetat: vt, cum cauſſa non telũ quaereretur, qui ſui defendendi cauſſa telo eſſet vſus, non hominis occidendi cauſſa habuiſſe telum iudicaretur. Qua propter hoc maneat in cauſſa, iudices: non enim dubito, quin probaturus ſim vobis defenſionem meã, ſi id memineritis, quod obliuiſci non poteſtis, inſidiatorem iure interfici poſſe.

E X P L A N A T I O

NEGANT *intueri fas eſſe lucem ei, qui a ſe hominem occiſum eſſe fateatur.*] fecit ingenioſe Cicero, vt, antequã narrationẽ aggrederetur, tres quaeſtiones praeponeret. vnã, nõ ſemper damnari eũ oportere, qui hominẽ a ſe occiſũ fateretur; cuius quaeſtionis initiũ eſt hoc, Negant intueri: alterã, nõ eſſe, vt aduerſarij iactauerant, condemnatũ Milonem praeiudicio ſenatus; cuius initiũ eſt, Sequitur illud, quod a Milonis inimicis ſaepiſſime dicitur: tertiã, non male ſentire de Milonis cauſſa, nec eius inimicũ eſſe Cn. Pompeium, quamquã militibus armatis iudiciũ clauſiſſet; cuius initiũ, At enim Cn. Pompeius. Vidit hoc diligens Ciceronis obſeruatur, & artis rhetoricae magiſter optimus Quinctilianus. nã lib. IV. cap. 2. Frequentius, inquit, quaeritur, an ſit vtique narratio prooemio ſubijcienda. quod qui opinantur, non poſſunt videri nulla ratione ducti. nam cum prooemiũ idcirco comparatum ſit, vt iudex ad rem recipiendã fiat cõciliatior, docilior, & intentior; & probatio, niſi cauſſa prius cognita, nõ poſſit adhiberi: protinus notitia rerum inſtruendus videtur. ſed hoc quoque interdũ mutat condicio cauſſarũ niſi forte M. Tullius in oratione pulcherrima, quã pro Milone ſcriptã reliquit, male diſtuliſſe narrationem videtur, tribus praepoſitis quaeſtionibus; aut profuiſſet exponere quo modo inſidias Miloni feciſſet Clodius, ſi reum, qui a ſe hominem occiſum fateretur, defendi omnino fas non fuiſſet; aut, ſi iam praeiudicatione ſenatus damnatus eſſet Milo; aut, ſi Cn. Pompeius, qui propter aliquam gratiam iudicium militibus armatis clauſerat, tamquam aduerſus exiſtimaretur. M. HORATII,] Publicum Liuius vocat. POPVLI *Romani comitiis*] curiatis: cum nec centuriata, nec tributa adhuc eſſent. C. CARBONE] eo, qui poſtea cõſul, mutata ſententia, C. Gracchum, Tiberij fratrem, iure caeſum eſſe dixit. AHALA *ille Seruilius*,] Sp. Melium Seruilius, Ti. Gracchum Naſica, C. Gracchum Opimius, Saturninum, & Glauciam Marius, quod pernicioſas reip. ſeditiones concitarent, occiderunt. infra, ME *conſule ſenatus*,] necatis in carcere quinque ſceleratis ciuibus, qui cum Catilina contra patriam coniurauerant. EVM] Oreſtem. PATRIS] Agamemnonis, ab vxore Clytemneſtra, & eius adultero Aegiſtho interfecti. VARIATIS HOMINVM *ſententiis*.] Ariopagitarum. cum alij factum eius probarent, alij vituperarent. quod Mineruа diſcrimẽ ſuſtulit. DEAE SAPIENTISSIMAE] Mineruae. Iuuenalis ſat. 8. Quippe ille deis auctoribus vltor ,, Patris erat caeſi media inter pocula. QVOD *ſi duodecim tabulae*] Quinctilianus lib. V. cap. 14. Et a ratione, inquit, fas eſt incipere, deinde concludere: vt: Quod ſi duodecim tabulae nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impune voluerunt: quis eſt, qui quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet? Variat autem hic adhuc, & rurſus rationem tertio loco ponit: Cum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus. Prioris autem partis duxit ordinem: Inſidiatori autem, & latroni quae poteſt inferri iniuſtam ex? Haec intentio: Quid comitatus noſtri, quid gladij volunt? Haec ratio: Quos habere certe nõ liceret, ſi vti illis nullo pacto liceret. PVDICITIAM *cum eriperet*] Quinctilianus lib. V. cap. 2. Quaedam, inquit, ex ijs, quae geſta ſunt, tota narrabimus: vt Cicero pro Milone: Pudicitiã cum eriperet militi tribunus mil. in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, ab eo interfectus eſt, cui vim afferebat. facere enim probus adoleſcens periculoſe, quam perpeti turpiter, maluit: atque hunc ille ſummus vir ſcelere ſolutum, periculo liberauit. Quaedam ſignificare ſatis erit: vt idẽ, ac pro eodem: Neque enim poſſet aut Ahala ille Seruilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut, me conſule, ſenatus non nefarius haberi, ſi ſceleratos interfici nefas eſſet. Quod ad hanc hiſtoriã attinet, vide Plutarchũ in Mario, Valeriũ Max. lib. VI. vt alios omittã. NON *ſcripta, ſed nata lex*,] In Oratore: Haec ſuapte natura numeroſa ſunt, etiã ſi nihil eſt factũ de induſtria. in huius concinnitatis inſectatione Gorgiã fuiſſe principẽ accepimus quo de genere illa noſtra ſunt in Miloniana: Eſt enim, iudices, haec nõ ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus, verũ ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quã nõ docti, ſed facti, nõ inſtituti, ſed imbuti ſumus, vt, ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in tela aut latronũ, aut, inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis. Quo loco Quinctilianus haec lib. IX. cap. III. Nec ſemper contrapoſitum ſubiungitur, vt in hoc: Eſt enim haec, iudices, non ſcripta, ſed nata lex: verſi, ſicut Cicero dicit, quod de ſingulis rebus propoſitis refertur ad ſingula, vt in eo, quod ſequitur: Quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus. SILENT *enim leges inter arma*,] Quinctilianus lib. V cap 14. Aliquando, inquit, ſufficiunt intentio ac ratio, ſilent leges inter arma, nec ſe exſpectari iubent, cum ei, qui exſpectare velit, ante iniuſta poena luenda ſit, quã iuſta repetenda. ideoq; id enthymema, quod eſt ex cõſequentibus rationi ſimile dixerunt. ſed & ſingula quoque interĩ recte ponuntur, vt ipſũ illud: ſilẽt leges inter arma.

ORATIO

SEquitur illud, quod a Milonis inimicis ſaepiſſime dicitur, caedem, qua P. Clodius occiſus eſt, ſenatum iudicaſſe cõtra remp. eſſe factã. Illum vero ſenatus non ſententiis ſuis ſolum, ſed etiam ſtudiis comprobauit. quoties enim eſt illa cauſſa a nobis acta in ſenatu? quibus aſſenſionibus vniuerſi ordinis? quam nec tacitis, nec occultis? quando enim frequentiſſimo ſenatu quattuor, ad ſummum quinque ſunt inuenti, qui Milonis cauſſam non probarent? declarant huius ambuſti tribuni pl. illae intermortuae conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidioſe criminabatur; cum diceret, ſenatum, non quod ſentiret, ſed, quod ego vellem, decernere. quae quidem ſi potentia eſt appellanda potius, quam propter magna in remp. merita mediocris in bonis cauſſis auctoritas, aut propter officioſos labores meos nonnulla apud bonos gratia, appelletur ita ſane, dummodo ea nos vtamur pro ſalute bonorum contra amentiã perditorum. Hanc vero quaeſtionem, etſi non eſt iniqua, numquam tamen ſenatus conſtituendam putauit. erant enim leges, erant quaeſtiones vel de caede vel de vi; vel tantũ maerorẽ, ac luctum ſenatui mors P. Clodij afferebat, vt noua quaeſtio conſtitueretur. cuius enim ſenatui de illo inceſto ſtupro iudiciũ decernendi poteſtas eſſet erepta, de ius interitu quis poteſt credere, ſenatum iudicium nouum conſtituendum putaſſe? cur igitur incendium curiae, oppugnationem aedium M. Lepidi, caedem hanc ipſam contra remp. ſenatus factum eſſe decreuit? quia nulla vis vnquam eſt in libera ciuitate ſuſcepta inter ciues non contra remp. non enim eſt illa defenſio contra vim vnquã optanda, ſed nonnumquam eſt neceſſaria. niſi vero aut ille dies, in quo Ti. Gracchus eſt caeſus, aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppreſſa ſunt, etiã ſi a rep. remp. tamen non vulnerarunt. itaque ego ipſe decreui, cum caedem in Appia factam eſſe conſtaret, non eum, qui ſe defendiſſet, contra remp. feciſſe; ſed, cum ineſſet in re vis, & inſidiae, crimẽ iudicio reſeruaui, rem notaui. quod ſi per furioſum illum tribunum ſenatui, quod ſentiebat, perficere licuiſſet; nouam quaeſtionem nunc nullam haberemus. decernebat enim, vt veteribus legibus tantummodo extra ordinem quaereretur. diuiſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo; nihil enim neceſſe eſt omnium flagitia proferre. ſic reliqua auctoritas ſenatus empta interceſſione ſublata eſt.

EXPLANATIO

HVIVS *ambuſti tribuni pl.*] T. Munatij Planci Burſae, de quo in ep. ad Marium lib. VII. is cum Q. Pompeio collega concionatus eſt contra Milonem eo tempore, quo propter Clodij corpus curia incenſa eſt; nec prius deſtitit, quam flamma eius incendij fugatus eſt e concione. propterea ambuſtus vocatur INTERMORTVAE] incendio curiae interruptae quod tamẽ ad quotidianas referri conciones non poteſt, ſed ad eam pertinet, quam Plancus cum haberet, incendio curiae fugatus eſt Intermori interdum idem eſt quod mori, vt in ep. Bithynici lib. VI. Si nullum officium tuum apud me intemoriturum exiſtimas Interdum eſt, animo ſenſibusq. deficere, vt, qui non moritur, mori tamen videatur. vt ex Cicerone, Plinio, Suetonio conſtat. quam ſimilitudinem habet, Intermortuae conciones. HANC *vero quaeſtionem*] nouam: de qua Pompeius legem tulerat. DE VI;] de vi publica, Lutatia; de priuata, Plautia. DE *illo inceſto ſtupro*] eum ſtuprum Bonae deae puluinaribus Clodius intulit. nota hiſtoria. IVDICIVM *decernendi*] nouae quaeſtionis decernendae. ESSET *erepta*,] Sex. Clodio ſcriba duce plebs corpus P. Clodij in curiam intulit, ibiq. cremauit. quo igne curia quoque ipſa conflagrauit OPTANDA,] ipſo enim exemplo reip. nocetur. NON *vulnerarunt.*] plane enim vulnerarunt: licet illos omni poena dignos fuiſſe nemo neget. CRIMEN *iudicio reſeruaui.*] dixi, quaerendum in iudicio, vter vtri inſidias feciſſet. REM *notaui.*] vim decreui contra remp. eſſe factam. FVRIOSVM *illum tribunum*] Q. Fufium. EXTRA *ordinem*] ante alias cauſſas. DIVISA *ſententia eſt*,] decreuit ſeparatim ſenatus, & vt veteribus legib. quaereretur; cui ſententiae tribunus pl. interceſſit, & vt extra ordinem; quod Clodianis placuit. RELIQVA *auctoritas*] de veteribus legibus. Auctoritatem vocat, quia S. C. fieri non potuit.

ORATIO

AT enim Cn. Pompeius rogatione ſua & de re, & de cauſſa iudicauit. tulit enim de caede, quae in Appia via facta eſſet, in qua P. Clodius occiſus fuit. quid ergo tulit? nempe, vt quaereretur. quid porro quaerendum eſt? factum ne ſit? at conſtat. a quo? at patet. vidit etiam, in confeſſione facti, iuris tamen defenſionem ſuſcipi poſſe. quod niſi vidiſſet, poſſe abſolui eum, qui fateretur: cum, videret nos fateri, neque quaeri vmquam iuſſiſſet, nec vobis tam ſalutarem hanc in iudicando litteram, quam illam triſtem, dediſſet. mihi vero Cn. Pompeius non modo nihil grauius cõtra Milonem iudicaſſe, ſed etiam ſtatuiſſe videtur, quid vos in iudicando ſpectare oporteret. nam, qui non poenam confeſſioni, ſed defenſionem dedit, is cauſſam interitus quaerendam, non interitum, putauit. Iam illud dicet ipſe profecto; quod ſua ſponte fecit, Publio ne Clodio tribuendum putet, an tempori? domi ſuae nobiliſſimus vir, ſenatus propugnator, atque illis quidem temporibus paene patronus, auunculus huius noſtri, iudicis, fortiſſimi viri, Catonis, tribunus pl. M. Druſus occiſus eſt, nihil de morte populus

lus conſultus, nulla quaeſtio decreta a ſenatu eſt. Quantum luctum in hac vrbe fuiſſe, a noſtris patribus accepimus, cum P. Africano, domi ſuae quieſcenti, illa nocturna vis eſſet illata? quis tum non gemuit? quis non arſit dolore? quem immortalem, ſi fieri poſſet, omnes eſſe cuperent, eius ne neceſſariam quidem exſpectatam eſſe mortem? num igitur vlla quaeſtio de Africani morte lata eſt? certe nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obſcuri necantur. interſit inter vitae dignitatem ſummorum, atque infimorum: mors quidem illata per ſcelus iiſdem poenis teneatur, & legibus. niſi forte magis erat parricida, ſi quis conſularem patrem, quam ſi quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quod is in monumentis maiorum ſuorum ſit interfectus. hoc enim ſaepe ab iſtis dicitur. perinde quaſi Appius ille Caecus viam munierit, nõ qua populus vteretur, ſed vbi impune ſui poſteri latrocinarentur. itaque in eadem iſta Appia via cum ornatiſſimum equitem R. M. Papirium occidiſſet, nõ fuit illud facinus puniendũ. homo enim nobilis in ſuis monumentis equitem R. occiderat. nunc eiuſdem Appiae nomen quantas tragoedias excitat. quae cruentata antea caede honeſti, atque innocentis viri ſilebatur, eadem nunc crebro vſurpatur, poſtea quã latronis, & parricidae ſanguine imbuta eſt. Sed, quid ego illa commemoro? comprehenſus eſt in templo Caſtoris ſeruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeiũ interficiendum collocarat. extorta eſt confitenti ſica de manibus, caruit foro poſtea Pompeius, caruit ſenatu, caruit publico: ianua ſe, ac parietibus, non iure legum, iudiciorumq. texit. num quae rogatio lata, num quae noua quaeſtio decreta eſt? atqui, ſi res, ſi vir, ſi tempus vllum dignum fuit, certe haec in illa cauſſa ſumma omnia fuerunt. inſidiator erat in foro collocatus, atque in veſtibulo ipſo ſenatus: ei viro autem mors parabatur, cuius in vita nitebatur ſalus ciuitatis: eo porro reip. tempore, quo, ſi vnus ille occidiſſet, non haec ſolum ciuitas, ſed gentes omnes concidiſſent. niſi forte, quia perfecta res non eſt, non fuit punienda. perinde quaſi exitus rerum, non hominum conſilia, legibus vindicentur. minus dolendum fuit re non perfecta, ſed puniendum certe nihilo minus. Quoties ipſe, iudices, ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus ſi me non mea, vel reip. fortuna ſeruaſſet; quis tandem de interitu meo quaeſtionem tuliſſet? Sed ſtulti ſumus, qui Druſum, qui Africanum, Pompeium, noſmet ipſos cum P. Clodio conferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodii mortẽ aequo animo nemo ferre poteſt: luget ſenatus: maeret equeſter ordo: tota ciuitas confecta ſenio eſt: ſqualent municipia: afflictantur coloniae: agri denique ipſi tam beneficum, tam ſalutarem, tam manſuetum ciuem deſiderant. Non fuit ea cauſſa, iudices, non fuit, cur ſibi cenſeret Pompeius quaeſtionem ferendã: ſed homo ſapiens & alta quadam mente praeditus, multa vidit: fuiſſe ſibi illum inimicum, familiarem Milonem: in communi omniũ laetitia, ſi etiã ipſe gauderet, timuit, ne videretur infirmior fides reconciliatae gratiae. multa etiã alia vidit, ſed illud maxime; quamuis atrociter ipſe tuliſſet, vos tamen fortiter iudicaturos: itaque delegi te florentiſſimis ordinibus ipſa lumina.

E X P L A N A T I O

ET *de re, & de cauſſa*] de re, de vi, contra remp. eſſe: de cauſſa, de inſidijs a Milone factas eſſe. SALVTAREM *litteram*] A, quae abſoluit. TRISTEM] C, quae condemnat. QVOD *ſua ſponte fecit*,] vt rogationem de noua quaeſtione ferret. AN *tempori?*] tempori tribuit, non Clodio, infra: Homo ſapiens, & alta quadam mente praeditus, multa vidit. AVVNCVLVS *Catonis*,] Vticenſis poſtea dicti. M. DRVSVS] eius filius, quem contra C. Gracchum ſenatus defenſorem habuit. OCCISVS *eſt*.] a neſcioquo; belli Socialis initio. Velleius lib. 2. ILLA *nocturna vis*] cuius ad C. Carbonem ſuſpicio pertinuit. IN *monumentis maiorum ſuorum*] quo maxime putabant aduerſarij commoueri iudices poſſe. ideo ait Quinctilianus lib. v. cap. 10. In qua quidque ciuitate quaeratur, intereſt. moribus enim, & legibus diſtant. Ad commendationem quoque, & inuidiam valet. nam & Aiax apud Ouidium: Ante rates, inquit, agimus cauſſam, & mecum confertur Vlyſſes. Et Miloni inter cetera obiectum eſt quod Clodius in monumentis ab eo maiorũ ſuorum eſſet occiſus. HOMO *ſapiens*] hactenus docuit, cur de Clodij nece ferri noua quaeſtio non debuerit: nunc, ea cur a Pompeio lata ſit, cauſſam affert; vt, cum rem ipſam damnet, hominẽ tamen excuſet. Ad Appiũ lib. III. Quo ille animo tulit orationem meam pro Milone, aduerſantem interdum actionibus ſuis? FIDES *reconciliatae gratiae*.] rediiſſe in gratiam cum Clodio Pompeium, quem ſaepe inſidiatum vitae ſuae compererat, & hic, & infra perſpicue patet. redierat autẽ, vt opinor, ob eam cauſſam, quod alteri filiorũ ſuorũ Appius, P. Clodij frater, filiam ſuam collocarat: vt ad ipſum Appium Ciceronis epiſtolae declarant. DELEGIT *e florentiſſimis ordinibus ipſa lumina*.] quod ſupra dixit, Ampliſſimorum ordinum delectis viris.

O R A T I O

NEque vero, quod nonnulli dictitant, ſe creuit in iudicibus legẽdis amicos meos: neque enim hoc cogitauit vir iuſtiſſimus, neque in bonis viris legendis id aſſequi potuiſſet, etiam ſi cupiſſet. non enim mea gratia familiaritatibus continetur, quae late patere non poſſunt; propterea, quod conſuetudines victus non poſſunt eſſe cum multis, ſed, ſi quid poſſumus, ex eo poſſumus quod reſp. nos coniunxit cum multis: ex quibus ille cum optimos viros legeret, idq. maxime ad fidem ſuam pertinere arbitraretur, non potuit legere non ſtudioſos mei. quod vero te, L. Domiti, huic quaeſtioni praeeſſe maxime voluit, nihil quaeſiuit aliud, niſi iuſtitiam, grauitatẽ humanitatem, fidem: tulit, vt conſularem neceſſe eſſet, credo, quod principum munus eſſe ducebat, reſiſtere &

lenitati

leuitati multitudinis, & perditorum temeritati: ex conſularibus te creauit potiſſimum: dederas enim, quam contemneres populares inſanias, iam ab adoleſcentia documenta maxima. Quamobrem, iudices, vt aliquando ad cauſſam crimenq. veniamus; ſi neque omnis confeſſio facti eſt inuſitata; neque de cauſſa quidquam voſtra aliter, ac nos vellemus, a ſenatu iudicatum eſt, & lator ipſe legis, cum eſſet controuerſia nulla facti iuris tamen diſceptationem eſſe voluit; & electi iudices, & iſti praepoſitus quaeſtioni, qui haec iuſte ſapienterq. diſceptet: reliquum eſt, iudices, vt nihil iam aliud quaerere debeatis, niſi vter utri inſidias fecerit: quod quo facilius argumẽtis perſpicere poſſitis rem geſtam vobis dum breuiter expono, quaeſo diligenter attendite.

E X P L A N A T I O

V T *conſularem neceſſe eſſet;*] creari ſuffragijs populi, qui quaeſtioni praeeſſet. E T *leuitati multitudinis,*] Clodianos notat. T E *creauit*] non ipſe creauit, ſed, cum de eo ad populum tulit, creare viſus eſt. Q V O D *contemneres populares inſanias,*] mendoſum nonnullis videtur, Quod, quaſi barbare dictum: ſed & in vetuſtioribus libris eſt, & ita ſaepe hoc modo vſurpatur a Cicerone, atque ab alijs, vt mendi dubitatio eſſe nulla poſſit. exempla collegimus in commentarijs ep. ad Att.

O R A T I O

P. C L O D I V S cum ſtatuiſſet omni ſcelere in praetura vexare remp. videretq. ita tracta eſſe comitia anno ſuperiore, ut non multos menſes praeturam gerere poſſet: qui non honoris gradum ſpectaret, vt ceteri, ſed & L. Paullum collegam effugere vellet, ſingulari virtute ciuẽ, & annum integrum ad dilacerandam remp. quaereret, ſubito reliquit annum ſuum, ſeq. in annum proximum tranſtulit, non religione aliqua, ſed vt haberet, quod ipſe dicebat, ad praeturam gerendam, hoc eſt ad euertendam remp. plenum annum, atque integrum. occurrebat, mancam, ac debilem praeturam ſuam futuram conſule Milone: eum porro ſummo conſenſu populi R. conſulem fieri videbat: contulit ſe ad eius competitores, ſed ita, totam ut petitionem ipſe ſolus, etiam inuitis illis, gubernaret, tota ut comitia ſuis, vt dictitabat, humeris ſuſtineret. cõuocabat tribus: ſe interponebat: coloniam nouam, delectũ perditiſſimorum ſcribebat ciuium. quanto ille plura miſcebat, tanto hic magis in dies conualeſcebat. vbi vidit homo ad omne facinus paratiſſimus fortiſſimum virum, inimiciſſimum ſuum, certiſſimum conſulem idq. intellexit non ſolum ſermonibus, ſed etiam ſuffragijs populi R. ſaepe eſſe declaratum: Palam agere coepit, & aperte dicere, occidendum Milonem: ſeruos agreſtes, & barbaros, quibus ſiluas publicas depopulatus erat, Etruriamq. vexarat, ex Appennino deduxerat, quos videbatis. res erat minime obſcura: etenim palam dictitabat, conſulatum Miloni eripi nõ poſſe, vitam poſſe. ſignificauit hoc ſaepe in ſenatu. dixit in concione. quin etiam Fauonio, fortiſſimo viro, quaerenti ex eo, qua ſpe fureret, Milone viuo, reſpondit, triduo illum, ad ſummum quatriduo periturum. quam vocem eius ad hunc M. Catonem ſtatim Fauonius detulit. interim, cum ſciret Clodius (neq; enim erat difficile ſcire) iter ſollenne, legitimum, neceſſarium, ante diem III. Kalen. Febr. Miloni eſſe Lanuuium, ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuij Milo: Roma ſubito ipſe profectus pridie eſt, vt ante ſuum fundum, quod re intellectum eſt, Miloni inſidias collocaret: atque ita profectus eſt, vt concionem turbulentã, in qua eius furor deſideratus eſt, quae illo ipſo die habita eſt, relinqueret: quam, niſi obire facinoris locum tempusq. voluiſſet, numquam reliquiſſet. Milo autem, cum in ſenatu fuiſſet eo die, quo ad ſenatus dimiſſus eſt, domũ venit: calceos, & veſtimenta mutauit: paulliſper, dum ſe vxor, vt fit, comparat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cum iam Clodius, ſiquidem ea die Romã venturus erat, redire potuiſſet. obuiam fit ei Clodius expeditus, in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Graecis comitibus, vt ſolebat, ſine vxore, quod numquam fere; cum hic inſidiator, qui, iter illud ad caedem faciendam apparaſſet, cum vxore veheretur in rheda, paenulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumq. comitatu. fit obuiam Clodio ante fundum eius hora fere vndecima, aut non multo ſecus. ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum: aduerſi rhedarium occidunt. cum autẽ hic de rheda, reiecta paenula, deſiluiſſet, ſeq. acri animo defenderet: illi qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, vt a tergo Milonem adorirentur; partim, quod iam interfectum putarent, caedere incipiunt eius ſeruos, qui poſt erant. ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & praeſentes fuerunt, partim occiſi ſunt partim, cum ad rhedam pugnari viderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonemq. occiſum etiam ex ipſo Clodio audirent, & ita eſſe putarent; fecerunt id ſerui Milonis; (dicam enim non deriuandi criminis cauſſa, ſed vt factum eſt) neque imperante, neque ſciente, neque praeſente domino, quod ſuos ſuisq. ſeruos in tali re facere voluiſſet.

E X P L A N A T I O

A D. E I V S *competitores,*] Hypſaeum, & Pompeij ſocerum Scipionem. C O N V O C A B A T *tribus:*] etſi centuriatis non tributis comitijs conſules creabantur: tamen, cum in tribubus centuriae continerentur, ſequebatur, vt, qui gratia valeret in tribubus, idem valeret in centurijs. S A E P E *eſſe declaratum:*] quoties de Milonis honoribus ſuffragium populus tulit. L A N V V I V M,] Lanuuium, & poſt Lauinij, & aliquanto poſt, Lauinini, non Lanuuini, legendum videtur, ex ratione itineris,

Z nam

nam eunti Lanuuium. Bouillis vbi Clodius eſt interfectus, tranſeundum non fuit. DICTATOR] quibuſdam in municipijs dictatores erant. Spartianus in Hadriano: Per Latina opida dictator, & aedilis, & duumuir fuit. CONCIONEM] concitatam a Clodij mercenario tribuno pl. vt infra. EIVS furor] vt populum, a tribuno pl. commotum, magis etiam incitaret. DESIDERATVS eſt,] defuit. CALCEOS mutauit:] quia calcei ſenatorij lunati erant, colore mulleo: vt ex Iſidoro, Zonara, Feſto Catone perſpicuum fit. ijs igitur depoſitis, eos, quibus in itinere vteretur, ſumpſit. VXOR] Fauſta, L. Sullae filia, quae male audijt impudicitiae nomine. Horatius, & Macrobius. NVLLA rheda,] miror ſane dixiſſe Quinctilianum, rhedae vocabulo ſolum Ciceronem vſum eſſe: cum vſi praeterea ſint Caeſar, & Horatius. GRAECIS] litteratis.

ORATIO

HAEC, ſicut expoſui, ita geſta ſunt, iudices: inſidiator ſuperatus, vi victa vis, vel potius oppreſſa virtute audacia eſt. nihil dico, quid reſp. conſecuta ſit; nihil, quid vos; nihil, quid omnes boni: nihil ſane id proſit Miloni, qui hoc fato natus eſt, vt ne ſe quidem ſeruare potuerit, quin vna remp. voſq. ſeruaret. ſi id iure non poſſet, nihil habeo, quod defendam. ſin hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa praeſcripſit, vt omnem ſemper vim, quacumque ope poſſent, a corpore, a capite, a vita ſua propulſarent: non poteſtis hoc facinus improbum iudicare, quin ſimul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut veſtris ſententijs eſſe pereundum. quod ſi ita putaſſet, certe optabilius Miloni fuit, dare iugulum P. Clodio non ſemel ab illo, neque tum primum petitum, quam iugulari a vobis, quia ſe illi non iugulandum tradidiſſet. ſin hoc nemo veſtrum ita ſentit: illud iam in iudicium venit, non, occiſus ne ſit, quod fatemur; ſed, iure, an iniuria, quod multis antea in cauſſis iam quaeſitum eſt. inſidias factas eſſe conſtat; & id eſt, quod ſenatus contra remp. factum iudicauit: ab vtro factae ſint, incertum eſt: de hoc igitur, latũ eſt, vt quaereretur. ita & ſenatus rem, non hominem, notauit: & Pompeius de iure, non de facto, quaeſtionem tulit. num quid igitur aliud in iudicium venit, niſi vter vtri inſidias fecerit? profecto nihil. ſi hic illi, vt ne ſit impune; ſi ille huic, tum nos ſcelere ſoluamur. quonam igitur pacto probari poteſt, inſidias Miloni feciſſe Clodium? ſatis eſt quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnã ei cauſſam, magnam ſpem in Milonis morte propoſitã, magnas vtilitates fuiſſe. itaque illud Caſſianum, Cui bono fuerit, in his perſonis valeat: etſi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi ſaepe paruo. atqui, Milone interfecto, Clodius hoc aſſequebatur, non modo vt praetor eſſet, non eo conſule, quo ſceleris nihil facere poſſet; ſed etiam vt ijs cõſulibus praetor eſſet, quibus ſi non adiuuantibus, at conniuentibus certe ſperaſſet ſe poſſe remp. eludere in illis ſuis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, vt ille ratiocinabatur, nec, ſi cuperent, reprimere poſſent, cum tantum beneficium ei ſe debere arbitrarentur, &, ſi vellent, fortaſſe vix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratam iam vetuſtate audaciam.

EXPLANATIO

CVI bono fuerit,] quod quaeri Caſſius in cauſſis volebat. pro Roſcio Am. & Phil. 2. IN HIS perſonis] de quibus nunc agitur: vt ex vtriuſque bono, vter vtri inſidias fecerit, conſideretur. IIS conſulibus] Hypſaeo, & Scipione: quorum petitionem iuuerat. ſupra. NEC, ſi cuperent, reprimere poſſent] peruerſa, vt arbitror, ſententia. legendum enim, Nec, ſi poſſent, reprimere cuperent; indicant quae proxime ſequuntur verba; Cum tantum beneficium ei ſe debere arbitrarentur ita proponitur primum, quid velle debeant; deinde, quid poſſint.

ORATIO

AN vero iudices, vos ſoli ignoratis, vos hoſpites in hac vrbe verſamini, veſtrae peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis ſermone verſantur, quas ille leges (ſi leges nominandae ſunt, ac non faces vrbis, & peſtes reip.) fuerit impoſiturus nobis omnibus, atque inuſturus? Exhibe, quaeſo, Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum veſtrarum, quod te aiunt eripuiſſe e domo, & ex medijs armis turbaq. nocturna, tamquam Palladium, ſuſtuliſſe, vt praeclarum inde munus, ac inſtrumentum tribunatus ad aliquem, ſi nactus eſſes, qui tuo arbitrio tribunatum gereret, deferre poſſes. & adſpexit me quidem illis oculis, quibus tum ſolebat, cum omnia omnibus minabatur: mouet me quippe lumen curiae. quid? tu me iratum, Sexte, putas tibi, cuius tu inimiciſſimum multo crudelius etiam punitus es, quam erat humanitatis meae poſtulare. tu P. Clodij cruentum cadauer eieciſti domo, tu in publicum eieciſti, tu ſpoliatum imaginibus, exſequijs, pompa, laudatione, infeliciſſimis lignis ſeminuſtulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti. quam rem etſi neceſſario feciſti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompſiſti tuam, laudare non poſſum, iraſci certe non debeo. P. Clodij praeturam non ſine maximo rerum nouarum motu proponi ſolitam eſſe videbatis; niſi eſſet is conſul, qui eam auderet, poſſetq. confringere. eum Milonem eſſe cum ſentiret vniuerſus populus R. quis dubitaret ſuffragijs

ſuo

ſuo ſe metu, periculo remp. liberare? at nunc, P. Clodio mortuo, vſitatis iam rebus obnitendum eſt Miloni, vt tueatur dignitatem ſuam. ſingularis illa huic vni conceſſa gloria, quae quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. vos adepti eſtis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem virtutis, ſuffragationem conſulatus, fontem perennem gloriae ſuae perdidit. itaque Milonis conſulatus, qui viuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tentari coeptus eſt. non modo igitur nihil prodeſt, ſed obeſt etiam P. Clodij mors Miloni. At valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit vltor iniuriae, punitor doloris ſui. Quid? ſi haec, non dico maiora fuerunt in Clodio, quam in Milone, ſed in illo maxima, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim odiſſet Clodium Milo, ſegetem ac materiam ſuae gloriae, praeter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? ille erat, vt odiſſet primum defenſorem ſalutis meae, deinde vexatorem furoris, domitorē armorum ſuorum, poſtremo etiam accuſatorem ſuum. reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius quoad vixit. quo tandem animo hoc tyrannum tuliſſe creditis? quantum odium illius, & in homine iniuſto quam etiam iuſtum eſſe? reliquum eſt, vt iam illum natura ipſius, conſuetudoq. defendat, hunc autem haec eadem coarguant. Nihil per vim vnquam Clodius, omnia per vim Milo. quid ergo, iudices? cum, moerentibus vobis, vrbe ceſſi, non ſeruos, non arma, non vim intentauit? quae fuiſſet igitur cauſſa reſtituendi mei, niſi fuiſſet iniuſta eiiciendi? diem mihi, credo, dixerat, multam irrogarat, actionem perduellionis intenderat. & mihi iudices, in cauſſa aut veſtra mala, aut mea praeclariſſima etiam iudicium timendum fuit? ſeruorum, & egentium ciuium, & facinoroſorum armis meos ciues, meis conſilijs periculiſq. ſeruatos, pro me obijci nolui. vidi enim, vidi hunc ipſum Q. Hortenſium, lumen & ornamentum reip. paene interfici ſeruorum manu, cum mihi adeſſet: qua in turba C. Vibienus ſenator, vir optimus, cum eſſet vna, ita eſt mulctatus, vt vitam amiſerit. itaque quando illius poſtea ſica illa, quā a Catilina acceperat, conquieuit? haec intentata nobis eſt: huic ego vos obijci pro me non ſum paſſus: haec inſidiata Pompeio eſt: haec iſtam Appiam viam, monumentum ſui nominis, nece Papirij cruentauit: haec eadem longo interuallo conuerſa rurſus eſt in me: nuper quidem, vt ſcitis, me ad regiam paene confecit. Quid ſimile Milonis? cuius vis omnis haec ſemper fuit, ne P. Clodius, cum in iudicium detrahi non poſſet, vi oppreſſam ciuitatem teneret. quem ſi interficere voluiſſet, quantae, quoties occaſiones, quam praeclare fuerunt? potuit ne, cum domum, ac deos penates ſuos illo oppugnante defenderet, iure ſe vlciſci? potuit ne ciue egregio, & viro fortiſſimo, P. Sextio, collega ſuo, vulnerato? potuit ne Fabricio, viro optimo, cum de reditu meo legem ferret, pulſo crudeliſſima in foro caede facta? potuit ne L. Caecilij, iuſtiſſimi fortiſſimiq. praetoris, oppugnata domo? potuit ne illo die, cum eſt lata lex de me, cum totius Italiae concurſus, quem mea ſalus concitarat, facti illius gloriam libens agnouiſſet, vt, etiam ſi id Milo feciſſet, cuncta ciuitas eam laudem pro ſua vindicaret? atqui erat id temporis clariſſimus, & fortiſſimus conſul, inimicus Clodio P. Lentulus, vltor ſceleris illius, propugnator ſenatus, defenſor veſtrae voluntatis, patronus illius publici conſenſus, reſtitutor ſalutis meae: ſeptem praetores, octo tribuni pl. illius aduerſarij, defenſores mei: Cn. Pompeius, auctor & dux mei reditus, illius hoſtis: cuius ſententiam ſenatus omnis de ſalute mea grauiſſimā & ornatiſſimam ſecutus eſt: qui populum R. cohortatus eſt: qui, cum de me decretum Capuae feciſſet, ipſe cunctae Italiae cupienti, & eius fidem imploranti ſignum dedit, vt ad me reſtituendum Romam concurrerent. omnia tum denique in illum odia ciuium ardebant deſiderio mei: quem qui tum interemiſſet, non de impunitate eius, ſed de praemijs cogitaretur. tamen ſe Milo continuit: & P. Clodium ad iudicium bis, ad vim numquam vocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad populum, accuſante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus eſt, quae tum non modo occaſio, ſed etiam cauſſa illius opprimendi fuit? Nuper vero, cum M. Antonius ſummam ſpem ſalutis bonis omnibus attuliſſet, grauiſſimamq. adoleſcens nobiliſſimus reip. partem fortiſſime ſuſcepiſſet, atque illam belluam, iudicii laqueos declinātem, iam irretitam teneret; qui locus, quod tempus illud, dii immortales, fuit? cum ſe ille fugiens in ſcalarum tenebros abdidiſſet, magnū Miloni fuit conficere illam peſtem nulla ſua inuidia, Antonij vero maxima gloria. Quid? comitijs in campo quoties poteſtas fuit? cum ille vi in ſepta irruiſſet, gladios diſtringendos, lapides iaciendos curaſſet, dein ſubito, vultu Milonis perterritus, fugeret ad Tiberim, vos & omnes boni vota faceretis, vt Miloni vt virtute ſua liceret. Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querella; quem iure, quem loco, quem tempore, quem impune non eſt auſus, hūc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitauit occidere? praeſertim, iudices, cum honoris ampliſſimi contentio, & dies comitiorum ſubeſſet, quo quidem tempore (ſcio enim, quam timida ſit ambitio, quantaque, & quam ſollicita cupiditas conſulatus) omnia, non modo quae reprehendi palam, ſed etiam quae obſcure cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus, ora omnium, atque oculos intuemur. nihil enim eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quam voluntas erga nos, ſenſuſq. ciuium: qui non modo improbitati iraſcuntur candidatorū, ſed etiam in recte factis ſaepe faſtidiunt. hunc diem igitur campi ſperatum, atque exoptatum ſibi proponens Milo, cruentis manibus ſcelus & facinus prae ſe ferens, & confitens, ad illa augusta centuriarum auſpicia veniebat? quam hoc non credibile in hoc? quam idem in Clodio non dubitandum, qui ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret? quid? quod caput audaciae eſt, iudices, quis ignorat maximam illecebram eſſe peccandi impunitatis ſpem? in vtro igitur haec fuit? in Milone, qui etiam nunc reus eſt facti aut praeclari, aut certe neceſſarii, an in Clodio, qui ita iudicia, poenamq. contempſerat, vt eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas eſſet, aut per leges liceret?

E X P L A N A T I O

AN VERO, *iudices, vos ſoli ignoratis,*] hic ſubijciam Quinctiliani verba ex lib. ix. cap. 2. Nec ſolum inquit, quae facta ſint, aut fiant, ſed etiam quae futura ſint, aut futura fuerint, imaginamur

mire tractat haec Cicero pro Milone, quae facturus fuerit Clodius, ſi præturam iniaſſe. SEX. *Clodi.*] ſcriba: quem tribuno pl. Clodio legẽ ſcripſiſſe de eijciendo Cicerone cognoſcitur ex ea pro Domo. CVM *omnibus omnia minabatur.*] quo anno Clodius tribunatum pl. geſſit. LVMEN *curiae.*] locus in ambiguo, cum enim de ſenatore clariſſimo loqui videatur, cuius dignitate moueretur, cum ne ſenator quidem eſſet Sextus: incendiũ curiae, cuius illae auctor fuerat, ſignificat PVNITVS *es,*] pro, puniuiſti, figurate: vt, Fabricatus eſt gladium pro, fabricauit. quod vtrumque Quinctilianus lib. IX. cap. 3. ad verborum figuras refert. Dixit autem Cicero puniri, pro punire, non hic tantum ſed off lib. I. Tuſc. Phil. 8. ſimiliter, fabricari, & fabricare. EIECISTI *domo.*] non, extuliſti, ſed, vt ea, quae ſunt in viſa, eiecisti. SPOLIATVM *imaginibus,*] maiorum, quae geſtari in funere ſolerent. infra. Non fuiſſe credo fas clariſſimorum virorũ formas illi taeterrimo paricidae aliquid decoris afferre. POMPA,] vſitato funeris honore: de quo infra his verbis Nec vero non eadem ira deorũ hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam, vt ſine imaginibus ſine cantu, ſine ludis, ſine exſequijs, ſine lamentis, ſine laudationibus. ſine funere oblitus cruore, & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici ſolent, ambureretur etiam abiectus. LAVDATIONE,] funebri oratione INFELICISSIMIS *lignis*] curiae ſubſellijs, a concitata plebe arreptis, non ijs lignis quae cremandis mortuorum corporibus legi ſolerent. vt ipſa quoque ligna inſelicitatem cũ Clodij corpore paſſa ſint. SEMIVSTVLATVM,] non plane combuſtum: vt reliquias dilaniarent nocturni canes. Quod autem hic, Semiuſtulatum, infra. Ambureretur, dicit, eodem ſenſu. NECESSARIO *fecisti,*] quia videbas ei qui remp omni ſcelere vexaſſet prorſus honore ſepulturae carendum fuiſſe SED *obest*] ergo Caſſianum illud, Cui bono, valet pro Milone contra Clodium. LEGE *Plotia*] de ui. IN *homine iniusto*] P Clodio cuius, licet hominis iniuſti, cauſſae tamen odij in Milonem, accuſatorem ſuum, iuſtae erant. DIEM *mihi, credo, dixerat,*] diem dicere, accuſare quidem eſt, ſed tum duntaxat, cum tribuni pl. ad populum accuſant. ACTIONEM *perduellionis intenderat.*] egerat mecum, vt in crimine per duellionis agi ſolet. AVT *vestra mala,*] ſi mala, veſtra fuit: vobis enim iubentibus parui. cum nefarios ciues ſceleris in patriam conuictos, carnifici necandos tradidi: ſin bona, mea ſumma cum laude. in eiuſmodi igitur cauſſa vel veſtra mala, vel mea etiam praeclariſſima, iudicium ego timerem? CVM *mihi adesset:*] ſi annum ſignificat quo pulſus eſt. cur ſubiungit Haec intentata nobis eſt. huic ego vos obijci pro me non ſum paſſus? cum praeſertim ſupra dixerit: ſeruorum, & egentiũ ciuium, & facinoroſorum armis meos ciues, meis conſilijs periculisq ſeruatos, pro me obijci nolui. ſuſpicari cogor, quod ſubiungitur, gloſſema eſſe, Huic ego vos obijci pro me non ſum paſſus. ita illud, Haec intenta nobis eſt. referetur non ad tempus quo Cicero eiectus eſt, ne bis idem dicatur; ſed ad id, quod reditum ab exſulio conſecutũ eſt ILLO *oppugnante*] oppugnatam a Clodio Milonis domum, ſcribit ad Att lib. V. SEPTEM,] octauus fuit Clodij frater Appius, de quo in Piſonem De me cum omnes magiſtratus promulgaſſent, praeter vnum praetorẽ, a quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei praeterq. duos de lapide emptos tribunos pl OCTO *tribuni pl.*] reliqui duo, qui promulgare noluerunt, Sex. Atilius Serranus, Num Quinctius Gracchus. QVI *populum Romanum cohortatus est:*] vt eam legem, quae de meo reditu ferebatur, ſuis ſuffragijs comprobaret. Quibus autem verbis ſit cohortatus, oſtenditur in duabus poſt reditum orationibus. CAPVAE,] in qua duumuir erat, collega L. Piſone: vt poſt Red. in ſen. AD *iudicium bis,*] de vi: cum Milo tribunus pl. eſſet nam de priuato Milone ſubiungitur. PRO *Milone dicentem*] ep. 3. lib. 2. ad Q. Fr. & ad Lentulum ep. V lib. I. M. ANTONIVS] hac de re Phil. 2. HONORIS *amplissimi*] conſulatus. QVEM *igitur*] vide Quinctilianum lib. V. cap 14. CONTENTIO,] de quo contendendum erat cum Hypſaeo, & Scipione competitoribus AVGVSTA *centuriarum auspicia*] quorum religio deterrere debet ne quis ad ea, caede facta, cruentis manibus accedat.

ORATIO

SEd, quid ego argumentor? quid plura diſputo? te Q. Petilli, appello, optimum, & fortiſſimum ciuem: te, M. Cato, teſtor: quos mihi diuina quaedam ſors dedit iudices: vos ex M. Fauonio audiſtis, Clodium ſibi dixiſſe, & audiſtis viuo Clodio, periturum Milonem triduo: poſt diem tertium geſta res eſt, quam dixerat. cum ille non dubitaret aperire, quid cogitaret; vos poteſtis dubitare, quid fecerit? Quemadmodum igitur eum dies non fefellit? dixi equidem modo. dictatoris Lanuuini ſtata ſacrificia noſſe, negotii nihil erat: uidit neceſſe eſſe Miloni proficiſci Lanuuium illo ipſo, quo profectus eſt, die: itaque antevertit. at quo die? quo, ut ante dixi, inſaniſſima concio ab ipſius mercenario tribuno pl. eſt concitata: quem diem ille, quam concionem, quos clamores, niſi ad cogitatum facinus approperaret, nunquam reliquiſſet. ergo illi ne cauſſa quidem itineris, etiam cauſſa manendi; Miloni nulla facultas manendi, exeundi non cauſſa ſolum, ſed etiam neceſſitas fuit. Quid ſi, ut ille ſciuit Milonem fore eo die in uia, ſic Clodiũ Milo ne ſuſpicari quidem potuit? primũ quaero, qui ſcire potuerit? quod vos idem in Clodio quaerere non poteſtis. ut enim neminem alium, niſi T. Patinam, familiariſſimum ſuum rogaſſet, ſcire potuit illo ipſo die Lanuuii a dictatore Milone prodi flaminem neceſſe eſſe. ſed erant permulti alii, ex quibus id facillime ſcire poſſet; omnes ſcilicet Lanuuini. Milo de Clodii reditu unde quaeſiuit? quaeſierit ſane videte, quid vobis largiar. ſeruum etiam, ut Q. Arrius, meus amicus, dixit, corruperit. legite teſtimonia teſtium veſtrorum. dixit C. Caſſinius, cognomento Schola, Interamnis, familiaris meus, & idem comes P. Clodij, cuius iampridem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnae fuerat, & Romae, P. Clodium illo die in Albano manſurum

tum

rum fuiſſe; ſed ſubito ei eſſe nunciatum, Cyrum architectum eſſe mortuum; itaque Romam repente conſtituiſſe proficiſci. dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius. videte, iudices, quantae res his teſtimonijs ſunt confectae. primum certe liberatur Milo, non eo conſilio profectus eſſe, vt inſidiaretur in via Clodio, quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim video, cur nõ meum agam negotium) ſcitis iudices, fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerent, Milonis manu caedem eſſe factam, conſilio vero maioris alicuius. videlicet me latronem ac ſicarium abiecti homines & perditi deſcribebant. iacent ſuis teſtibus ij, qui Clodium negent eo die Romam, niſi de Cyro auditum eſſet, rediturum fuiſſe. reſpiraui; liberatus ſum: non vereor, ne, quod ne ſuſpicari quidem potuerim videar id cogitaſſe. nunc perſequar cetera. nam occurrit illud, ne Clodius quidem de inſidijs cogitauit. quoniam fuit in Albano mãſurus: ſiquidem exiturus ad caedem e villa non fuiſſet. video enim illum, qui dicitur de Cyri morte nunciaſſe, non id nunciaſſe, ſed Milonem appropinquare. nam, quid de Cyro nunciaret, quem Clodius Roma proficiſcens reliquerat morientẽ? vna fui, teſtamentum ſimul obſignaui cum Clodio: teſtamentum autem palam fecerat, & illum heredem, & me ſcripſerat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuum poſtridie hora decima ei nunciabatur? age ſit ita factum: quae cauſſa, cur Romã properaret? cur in noctem ſe conijceret? quid afferebat feſtinationem? quod heres erat? primum erat nihil cur properato opus eſſet: deinde, ſi quid eſſet, quid tandem erat, quod ea nocte conſequi poſſet, amitteret autem, ſi poſtridie mane Romam veniſſet? atque ut illi nocturnus ad vrbem aduentus vitandus potius, quam expetendus fuit, ſic Miloni, cum inſidiator eſſet, ſi illum ad vrbem noctu acceſſurum ſciebat, ſubſiſtendum, atque expectandum fuit. noctu, inuidioſo, & pleno latronum in loco occidiſſet. nemo ei neganti non credidiſſet, quem eſſe omnes ſaluum etiam confitentem volunt. ſuſtinuiſſet hoc crimen primũ ipſe ille latronũ occultator & receptator locus, dum neque muta ſolitudo indicaſſet, neque caeca nox oſtendiſſet Milonem: deinde, ubi multi ab illo violati, ſpoliati, bonis expulſi, multi etiam haec timentes in ſuſpicionem caderent, tota denique rea citaretur Etruria. atq; illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanum. quod niſi ſciret illum Milo Ariciae fuiſſe, ſuſpicari tamen debuit, eum, etiamſi Romam illo die venire vellet, ad villam ſuam, quae viã tangeret, diuerſurum. cur neq; ante occurrit, ne in villa reſideret: nec in eo loco ſubſedit, quo ille noctu venturus eſſet? Video adhuc conſtare omnia, iudices; Miloni etiam vtile fuiſſe, Clodium viuere; illi ad ea, quae concupierat, optatiſſimum interitũ Milonis fuiſſe; odium illius in hunc acerbiſſimum, in illum huius nullum; conſuetudinem illius perpetuam in vi inferenda, huius tantum in repellenda; mortem ab illo denũciatam palam Miloni, & praedictam, nihil umquam auditum ex Milone; profectionis huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuiſſe; huius iter neceſſarium, illius etiam potius alienum; hunc praeſetuliſſe, illo die Romam exiturum, illum eo die ſe diſſimulaſſe rediturum: hunc nullius rei mutaſſe conſilium, illũ cauſſam mutandi conſilij finxiſſe: huic, ſi inſidiaretur, nocte prope vrbem exſpectandum, illi, etiam ſi hunc non timeret, tamen acceſſum ad urbem nocturnum fuiſſe metuendum. Videamus nunc id, quod caput eſt, locus ad inſidias ille ipſe, vbi congreſſi ſunt, vtri tandem fuerit aptior. id vero, iudices, etiam dubitandum, & diutius cogitandum eſt? ante fundum Clodij: quo in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones facile mille hominum verſabatur valentium. atqui excelſo loco ſuperiorẽ ſe fore putabat Milo, & ob eam cauſſam eum locum ad pugnam potiſſimũ delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipſius loci ſpe facere impetum cogitarat?

EXPLANATIO

DICTATORIS *Lanuuini*] Lauinini, puto rectius, & poſt, Lauinium: de quo iam dixi. INSANISSIMA *concio*] ſupra: Ita profectus eſt, vt concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quae illo ipſo die habita eſt, relinqueret: quam, niſi obire facinoris locum tempusq. uoluiſſet, numquam reliquiſſet. T. PATINAM,] Lauininum. INTERAMNIS,] Interamnites ab Interamnio, Interamnates ab Interamna. hic omnino legendum videtur, Interamnas, e ſubiecta Interamnae mentione, Aſconio ſubſcribente. EADEM, *hora*] qua enim hora Clodius in domum C. Caeſaris pont. max vbi ſacra Bonae deae a mulieribus pro populo fiebãt, ſtupri cauſſa, muliebri ueſtitu, noctu introiuit, ea hora ſe illum ſcire Interamnae fuiſſe, teſtis productus in iudicio, cum de inceſto Clodius accuſaretur, dixit Caſſinius Schola. locus igitur eſt de falſo teſtimonio: cum eadem hora ſatis cõſtet Interamnae & Romae neminem eſſe poſſe. HAC *rogatione*] qua Pompeius nouam de caede Clodij quaeſtionem tulit. IACENT *ſuis teſtibus*] refelluntur ſuis teſtibus. nam ſi Clodius, niſi de Cyri architecti morte ei nunciatum eſſet, Romam eo die rediturus non fuit: quis meo conſilio factum id eſſe dicat, quod non modo cogitare, ſed nec ſuſpicari potuerim? VIDEO *enim*] cõfutat, quod obijci poſſe dixit ab iis, qui Clodium inſidiarum crimine liberatum volebant. INVIDIOSO, *& pleno latronum in loco*] ducuntur argumenta & ex loco, ait Quinctilianus lib v cap 10 Spectatur enim ad fidem probationis montanus, an planus; maritimus, an mediterraneus; conſitus, an incultus; frequens, an deſertus; propinquus, an remotus; opportunus conſiliis, an aduerſus. quam partem videmus vehementiſſime pro Milone tractaſſe Ciceronẽ. ETRVRIA.] ab eo uexata. ſupra: ſeruos agreſtes & barbaros, quibus ſiluas publicas depopulatus erat, Etruriamq. uexarat, ex Appennino deduxerat. PRAEDICTAM,] Fauonio teſte. FVISSE *metuendum.*] quem tamen inſidias cogitans, non vitauit ſupra: Quae cauſſa, cur in noctem ſe conijceret? Et infra Cur veſperi? INSANAS] ingentes. infra: ſubſtructionũ inſanis molibus. tranſlationem notauit Quinctilianus lib. IIX. cap 6 EVM *locum*] ante fundum Clodij. quod veriſimile non eſt: AN *in eo loco potius expectandum ab eo,*] a Clodio: cui facultas patrandi facinoris

cinoris

abs te quiſque violatus? tribuni militum non recepti? M. Bacbius, vir fortis, interfectus iuſſu tuo? Quid, quod tu toties, diffidens ac deſperans rebus tuis, in ſordibus lamentis, luctuq. iacuiſti? quod populari illi ſacerdoti ſexcentos ad beſtias amicos ſociosq. miſiſti? Quid, quod, cum ſuſtentare vix poſſes maerorem tuum, doloremque deceſſionis, Samothraciam te primum; inde Tharſum cum tuis teneris ſaltatoribus, & cum Autobulo, Athamante, & Timocle, formoſis fratribus contuliſti? Quid, cum inde te recipiens, in villa Euchadiae, quae fuit vxor Exegiſti, iacuiſti maerens aliquot dies, atque inde obſoletus Theſſalonicam, omnibus inſcientibus, noctuq. veniſti? qui cum concurſum plorantium, ac tempeſtatem querelarum ferre non poſſes, in opidum deuium Beroeam perfugiſti: quo in oppido cum tibi ſpe falſa, quod Q. Ancharium non eſſe ſucceſſurum putares, animos rumor inflaſſet, quo te modo ad tuam intemperantiam ſcelerate innouaſti? Mitto aurum coronarium, quod te diutiſſime torſit, cum modo velles, modo nolles. lex enim generi tui, & decerni, & accipere, vetabat, niſi decreto triumpho. in quo tu, accepta tamen & deuorata pecunia Vtinachorũ, centum talenta euomere non poteras, vocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. Mitto diplomata, tota in prouincia paſſim data: mitto numerum nauium, ſummamq. praedae: mitto rationem exacti imperatique frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac ſingulis, qui erant affecti praemijs nominatim: quorum nihil eſt, quod non ſit lege Iulia, ne fieri liceat, ſanctum diligenter. Aetoliam, quae, procul a barbaris diſiuncta gentibus, in ſinu pacis poſita, medio fere Graeciae gremio continetur, o poena, o furia ſociorum, decedens miſeram perdidiſti. Arſionam Thracum, Neopactum, vt modo tute indicaſti, nobiles vrbes, atq; plenas, fateris ab hoſtibus eſſe captas: quibus autem hoſtibus? nempe ijs, quos tu, Ambraciae ſedens, primo tuo aduentu ex opidis Agrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegiſti. Hoc tu in exitu, praeclare imperator, cum tibi ad priſtinas clades acceſſio fuiſſet Aetoliae repentinus interitus, exercitum dimiſiſti; neque vllam poenam, quae tanto facinori deberetur, non maluiſti ſubire, quam numerum tuorum militum, reliquiasq. cognoſcere. Atque, vt duorum Epicureorum ſimilitudinē in re militari, imperioq. videatis: Albutius, cum in Sardinia triumphaſſet, Romae damnatus eſt: hic, cum ſimilem exitum exſpectaret, in Macedonia trophaea poſuit: eaque, quae bellicae laudis victoriaeq. omnes gentes inſignia, & monumenta eſſe voluerunt, noſter hic praepoſterus imperator amiſſorum opidorum, caeſarum legionum, prouinciae praeſidio, et reliquis militibus orbatae, ad ſempiternum dedecus ſui generis, & nominis, iudicia conſtituit. Idemque, ut eſſet quod in baſi trophaeorum inſcribi, incidiq. poſſet, Dyrrhachium vt venit decedēs, obſeſſus eſt ab ijs ipſis militibus, quos, paullo ante Torquato reſpondit, beneficij cauſſa ab ſe eſſe dimiſſos. quibus cum iuratus affirmaſſet, ſe, quae deberentur, poſtero die perſoluturum, domum ſe abdidit: inde nocte intempeſta, crepidatus, veſte ſeruili, nauem conſcendit, Brundiſiumq. vitauit, & vltimas Hadriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachij milites domum, in qua iſtum eſſe arbitrabantur, obſidere coeperunt, &, cum latere hominem putarent, ignes circumdederunt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugiſſe nocte crepidatum imperatorem, indicauerunt. illi autem ſtatuam iſtius perſimilem, quam ſtare celeberrimo in loco voluerat, ne ſuauiſſimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, comminuunt, diſſipant. ſic odium, quod in ipſum attulerant, id in eius imaginem, ac ſimulacrum profuderunt.

EXPLANATIO

QVASI *vaſarij nomine,*] quaſi promiſſum a vade P. Clodio, ſi meam illi ſalutem tradidiſſes. Vas eſt, qui vadimonium pro altero promittit. inde vaſarium puto cõmuniter ad omnia, quae promitterentur eſſe deductum. nec tamen ignoro, aliter ab alijs hunc locum accipi. ADSCRIPSERAS,] pactione cum Clodio facta, vt ipſe tibi pro meo capite H-S centies & octogies ex aerario attribueret. CC *talenta*] centum ſexaginta ſcutatorum millia. PRAEFECTO] equitum. HONORARII?] quod a populis honoris cauſſa dabatur. PER *omnes annos*] per triennium, dum prouinciae praefuiſti. CONATVS *tuus?*] vſurpatur hoc verbum de rebus, quae ad exitum non perducuntur. itaque non arbitror Piſonem prouinciae ſuae finibus egreſſum eſſe: quod pluribus verbis Cicero exagitaſſet, vt de Gabinio in Aegyptum profecto, contra legem Corneliam de maieſtate, Iuliam de repetundis. PRAETORIA *nunciata,*] Q. Anchario praetorio, non conſulari, decreta. QVAESTOR *aedilicius reiectus,*] quaeſtorem, cum decederes, prouinciae praeponere noluiſti. legatorum tuorum turpiſſimum praepoſuiſti. honore autem quaeſtor legato praeſtabat, vt in ep ad Thermum lib 2. Aedilicium dici miror: cum aedilitas cur. poſt quaeſturam peteretur. NON *recepti?*] non tecum ad vrbem adducti; vt eos in beneficiarijs ad aerarium deferres? POPVLARI *illi ſacerdoti*] P Clodio, qui tamquam ſacerdos pro populo ſacra facturus, muliebri veſtitu ſtupri cauſſa penetrauit eo, vbi mulieres pro populi ſalute, Bonae deae ſacra faciebant. infra: Emiſſus etiã ille auctor tuus prouinciae, cũ ſtuprum Bonae deae puluinaribus intuliſſet. Pro Sextio: Conſulatus petitio ipſi illi populari ſacerdoti cõparabatur. AD *beſtias*] cui cum beſtijs pugnarent ijs ludis quos aedilis cur. Clodius dedit Marcellino, & Philippo cos: SOCIOS, *ſtipendiariosq.*] & hic, & in extrema oratione. & in ea pro Balbo. & in Verrem, & alibi, ſtipendiarij diſtinguuntur a ſocijs. nam ſocij vectigales quidem, ſtipendiarij tamen non ſunt. MISISTI] tamquam damnatos. PLORANTIVM,] ob damna & iniurias a te acceptas. LEX] de repetundis. NISI *decreto triumpho*] in coronas igitur triumphales aurum illud erogabatur. VOCABVLA *mutabas.*] non dicebas, auri coronarij nomine accepta, ſed alijs nominibus, tua furta obtegentibus. HOC *tum in exitu,*] actionum tuarum. NEQVE *vllam poenam,*] conſideranda ſententia. ALBVTIVS,] T. Albutius, qui in Sardinia cũ latrunculis re geſta, ſupplicationē a ſenatu poſtulauit: ea denegata,

negata, in ipſa prouincia, quaſi triumphare eſt auſus: quo facto, Romae damnatus eſt. EXSPECTARET,] ſcelerum, ac fraudum ſuarum conſcius. PRAEPOSTERVS *imperator*,] amiſit enim opida, legiones perdidit, & imperator appellatur. FVNESTA *iudicia*,] Funeſta, addidi, ex antiquis libris. SVAVISSIMI] ironia. nam acerbiſſimus prouinciae fuerat.

O R A T I O

QVae cum ita ſint: non dubito, quin, cum haec, quae excellunt, me noſſe uideas, non exiſtimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorum mihi eſſe inauditam. Nihil eſt, quod me hortere, nihil eſt, quod inuites: admoneri me ſatis eſt: admonebit autem nemo alius, niſi reip. tempus: quod mihi quidem magis uidetur, quam tu umquam arbitratus es, appropinquare. ecquid uides, ecquid ſentis lege iudiciaria lata quos poſthac iudices ſimus habituri? non aeque legetur, quiſquis uoluerit; nec, quiſquis noluerit, non legetur. nulli conijcientur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem conitetur. iudices iudicabunt ij, quos lex ipſa, non quos hominum libido, delegerit. quod cum ita ſit; mihi crede, neminem inuitus inuitabis: res ipſa & reip. tempus aut me ipſum, quod nolim, aut alium quempiã aut inuitabit, aut dehortabitur. Equidem, ut paullo ante dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus exiſtimo, quae fortaſſe plerique damnationes, expulſiones, neces: denique nullã mihi poenam uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt. damnatio iſta, quae in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quod ſpecimen habuit haec ciuitas innocentiae: maior mihi iudicum, & reip. poena illa uiſa eſt, quam Rutilij. L. Opimius eiectus eſt e patria, is, qui praetor, & conſul maximis remp. periculis liberarat: non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in ijs, qui fecerunt, ſceleris, ac conſcientiae poena remanſit. at contra bis Catilina abſolutus: emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciae, cum ſtuprum Bonae deae puluinaribus intuliſſet: quis fuit in tanta ciuitate, qui illum inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere aſtrictos arbitraretur? An ego exſpectem, dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellae diribeãtur? de quo iampridem omnes mortales omnium generum, aetatum, ordinum iudicauerunt. quis enim te aditu, quis ullo honore, quis denique communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriam conſulatus tui facta, mores, faciem denique, ac nomen a rep. deteſtantur. legati, qui una fuere, alienati. tribuni militum inimici: centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exſiſtunt, non dimiſſis abs te, ſed diſſipati, te oderunt, tibi peſtem exoptant, te exſecrantur: Achaia exhauſta, Theſſalia uexata, lacerata Athenae, Dyrrhachium & Apollonia exinanita, Ambracia direpta, Parthini & Bullienſes illuſi, Epirus exciſa, Locri, Phocij, Boeotij exuſti: Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumq. gens uendita. Macedonia condonata barbaris: Aetolia amiſſa: Dolopes, finitimiq. montani opidis, atque agris exterminati: ciues R. qui in his locis negotiantur, te unum, ſolum, ſuum depeculatorem, uexatorem, praedonem, hoſtem ueniſſe ſenſerunt. ad horum omnium iudicia tot, atque tanta, domeſticum iudicium acceſſit ſententiae damnationis tuae occultus aduentus, furtiuum iter per Italiam, introitus in urbem deſertus ab amicis, nullae ad ſenatum e prouincia litterae, nulla ex trinis aeſtiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: non modo, quid geſſeris, ſed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. Ex illo fonte & ſeminario triumphorum cum arida folia laureae retuliſſes, cum ea abiecta ad portam reliquiſti; tum tu ipſe de te, feciſſe nihil, pronunciaſti. qui ſi nihil geſſeras dignum honore, ubi exercitus? ubi ſumptus? ubi imperium? ubi illa uberrima ſupplicationibus triumphisq. prouincia? ſin autem aliquid ſperare uolueras; ſi cogitaras id, quod imperatoris nomẽ, quod laureati faſces, quod illa trophaea, plena dedecoris, et riſus, te commentatum eſſe declarant: quis te miſerior, quis te damnatior, qui neque ſcribere ad ſenatum, a te bene remp. eſſe geſtam, neque praeſens dicere auſus es? An tu mihi, cui ſemper ita perſuaſum fuerit, non euentis, ſed factis cuiuſque fortunam ponderari, neque in tabellis paucorum iudicum, ſed in ſententijs omnium ciuium famam noſtram, fortunamq. pendere, te indemnatum uideri putas? quem ſocij, quem foederati, quem liberi populi, quem ſtipendiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem uniuerſa ciuitas, quem legati, quem tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu digniſſimum putant: cui non apud ſenatum, non apud ullum ordinem, non apud equites R. non in urbe, non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendũ dari poſſit: qui ſe ipſum oderit; qui metuat omnes; qui ſuam cauſſam nemini committere audeat, qui ſe ipſum condemnet. numquam ego ſanguinem expetiui tuum. numquam illud extremũ, quod poſſet eſſe improbis, & probis commune, ſupplicium legis, ac iudicij: ſed abiectum, contemptum, deſpectum a ceteris, a te ipſo deſperatum, & relictum, circumſpectantem omnia, quidquid increpuiſſet pertimeſcentem, diffidentem tuis rebus, ſine uoce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine ulla ſpecie conſulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus uidere te uolui; uidi. quare, ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat: equidem non moleſte feram. ſin id tardius forte fiet: fruar tamen tua indignitate; nec minus libẽter metuentem uidebo, ne reus fias, quam reum. nec minus laetabor, cũ te ſemper ſordidum, quam ſi paulliſper ſordidatum uiderem.

E X P L A N A T I O

QVOD *me hortere*;] vt tibi nomen deferam. LEGE *iudiciaria lata*,] hoc anno a Pompeio conſule; vt ex ampliſſimo cenſu, ex centurijs, aliter quam antea, lecti iudices, aeque tamen. vt Aurelia lege, ex tribus ordinibus tres iudicarent. NEMINEM *inuitus inuitabis*:] inuitas enim tu me

Y quidem

quidem nunc vt tibi nomen deferam, ſed inuitus:in poſterum vero, lege Pompeia lata,neminem, vt nunc facis,inuitus inuitabis: ipſa inuitabit reſp. Ad hoc verbum, Inuitus pertinet illud, quod ſupra dictum eſt, Trementibus omnino labris. quod enim, vt ſibi Cicero nomen deferret, trementibus labris Piſo requirebat,id videlicet requirebat inuitus. QVOD *nolim*]propter generum tuum,amiciſſimum meum AVT *dehortabitur.*]vt me nunc dehortatur. Non liberat Piſonem culpa:ſed propter Caeſarem qui remp. in Gallia praeclare gerebat,ita, inquit, homines abſtinebunt ab accuſando, vt ego nunc abſtineo P. RVTILIO]quem equites iudices de repetundis damnarunt,odio incenſi,quod Q. Mucij quaeſtor in Aſia cum eſſet,prouinciam ab iniurijs publicanorum defenderat. Aſconius, Cicero in Brutto. ET *praetor,& conſul*]praetor Fregellas ceperat:conſul C Gracchum tribunicium, & M Fuluium Flaccum conſularem, ac triumphalem, optimatibus infenſos, oppreſſit quo poſtea equites eum,C Gracchi lege iudicantes,condemnarunt;cum antea populus eum,a Q. Decio tribuno pl.accuſatum,defendente eloquentiſſimo homine C. Papirio conſule abſoluiſſet. propterea dicit illa pro Sextio: Vnus in hac ciuitate praeclare vir de rep.meritus. L.Opimius indigniſſime concipit atque hunc tamen,flagrantem inuidia propter interitum C.Gracchi,ſemper ipſe populus Romanus periculo liberauit:alia quaedam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit. BIS *Catilina abſolutus:*]de inceſtu,& de repetundis. Cicero ad Att.lib.1 Bis abſolutum eſſe Lentulum,bis Catilinam. Et in hac oratione in ea de Haruſp.reſp.in ea pro Cornelio,ibiq. Aſconius. EMISSVS] abſolutus AVCTOR *tuus prouinciae,*] P.Clodius,a quo prouinciam accepiſti. QVINQVE *ſeptuaginta tabellae*]iudicum.tot enim fuiſſe,certo cuiuſque ordinis numero,locus hic perſpicue docet. DIRIBEANTVR?]diſtribuantur, vt ſupra: Vos rogatores, vos diribitores, vos cuſtodes fuiſſe tabularum Et Poſt Red.in ſen. Nos,Diribeantur ex ingenio repoſuimus:cum antea legeretur, Diripiantur. VNVM, *ſolum.*]plus videtur eſſe ſolus quam vnus;itaque ſaepe coniunguntur:quod etiam diximus in ea pro Sextio. AD *portam*]Eſquilinam.ſupra. FECISSE *videri.*]verba condemnantium iudicum.non enim, cum reum damnabant,feciſſe dicebant,ſed feciſſe videri.diximus in Verrem. SI *cogitaras.*]de triumpho. ILLA *trophea,*]in Macedonia a te conſtituta.ſupra CONMVNE,]multi enim probi iniquo iudicio damnati,vt Rutilius Opimius,alij. ADVLANTEM *omnes*] ſic antiquus liber:& Fronto Ciceronem hoc verbo cum accuſandi caſu vſum eſſe docet. VIDERE *te volui;vidi.*] & vim habet,& elegantiam verbi repetitio. EVENERIT,] vt aliquis te accuſet. QVOD *metuis ne accidat:*] quamquam a me,vt tibi nomen deferrem requiſieris.quod tamen feciſti trementibus labris:vt appareret, quod a me requirebas,id te metuere accideret. Huc & illud pertinet: Neminem inuitus inuitabis. FORTE] praeter meam,& aliorum opinionem. TVA *indignitate;*]cum te ſine vlla dignitate,cum ſcilicet,qui nunc es,videbo. SEMPER *ſordium,*] in ſumma ſemper indignitate,metuentem ne reus fias. SORDIDATVM] in iudicio.

IN ORATIONEM CICERONIS PRO T. ANNIO MILONE PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS.

ARGVMENTVM

Etſi Pedianus argumentum huius orationis copioſe narrat: tamen, ut meas partes quodam modo expleam, pauca quædam dicam, quæ, uel ſi Pedianus non legatur, ſufficere uideantur. Caſo P. Clodio III. kal. Febr. in Appia uia apud Bouillas a Milone, eiusq. ſeruis, accuſatus eſt Milo noua Pompeii lege de ui a duobus Ap. Clodii, C. Clodii, Publii fratris, filii, a M. Antonio, P. Valerio Nepote. reſpondit his unus Cicero, non ea, qua ſolitus erat, conſtantia. Clodianorum clamore deterritus. excepta eſt eius oratio, quæ hodie non exſtat. ſcripſit uero hanc ita diligenter, ut Pedianus iure primam putet, Quinctilianus pulcherrimam, & nobiliſsimam appellet. Acta cauſſa eſt Pōpeio tertium conſule, extra ordinem noua Pompeii lege: quod Cicero multis uerbis conqueritur. Quæſitor fuit, non prætor de more, ſed cōſuleris L. Domitius Ahenobarbus, ſuffragiis populi creatus: ut in lege Pompeii ſcriptum erat. iudices Pompeius ipſe claros uiros, & ſanctos, e ſingulis ordinibus propoſuit, quos trecentos fuiſſe, Velleius lib. 2. & Coelius in ep. ad Cic. docet. eorum nominibus in pilas coniectis, facta a Domitio quæſitore ſortitio eſt unius & octoginta: ſed, peracta utrinque cauſſa, cum accuſator, & reus quinos ex ſingulis ordinibus reieciſſent, unus tantum & quinquaginta, ideſt ſenatores XIIX. equites XVII. tribuni ærarii XVI. ſententias tulerunt. Status cauſſæ coniecturalis eſt. factum enim Cicero non inficiabatur, ſed iure factū dicebat: quoniam quidem Milo, inſidiis Clodii appetitus, uim ui repuliſſet. atque hoc quaeritur in cauſſa. dānatus tamen eſt; nō quod cædes Clodii iudicibus ac bonis omnibus, utpote reip. ſalutaris, in primis grata non eſſet; uerum, quia, Clodio ſublato, Milonis quoque notam audaciam auerti a rep. utile uiſum eſt.

M. TVLLII. CICERONIS
PRO. T. ANNIO. MILONE
ORATIO. XXXIIX.

ETſi vereor, iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipientem, timere; minimeque deceat, cum T. Annius Milo ipſe magis de reip. ſalute, quam de ſua perturbetur, me ad eius cauſſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe: tamen haec noui iudicii noua forma terret oculos: qui, quocumque inciderint, veterem conſuetudinem fori, & priſtinum morem iudiciorum requirunt. non enim corona conſeſſus veſter cinctus eſt, vt ſolebat; non vſitata frequentia ſtipati ſumus. nã illa praeſidia, quae pro templis omnibus cernitis, etſi contra vim collocata ſunt, non afferunt tamen oratori aliquid, vt in foro, & in iudicio, quamquam praeſidijs ſalutaribus, & neceſſariis ſaepti ſumus, tamen ne non timere quidem ſine aliquo timore poſſimus. quae ſi oppoſita Miloni putarem, cederem tempori, iudices, nec inter tantam vim armorum exiſtimarem oratori locum eſſe. ſed me recreat, & reficit Cn. Pompeii, ſapientiſſimi, & iuſtiſſimi viri, conſilium: qui profecto nec iuſtitiae ſuae putaret eſſe, quem reum ſententiis iudicum tranſdidiſſet, eundem telis militum dedere; nec ſapientiae, temeritatẽ concitatae multitudinis auctoritate publica armare. quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculum nobis, ſed praeſidium denunciant; neque ſolum vt quieto, ſed etiam vt magno animo ſimus, hortantur; neque auxilium modo defenſioni meae, verum etiam ſilentium pollicentur. reliqua vero multitudo, quae quidem eſt ciuium, tota noſtra eſt: neque eorum quiſquam, quos vndique intuentes ex hoc ipſo loco cernitis, vnde aliqua pars fori adſpici poteſt, & huius exitum iudicii exſpectantes, non tum virtuti Milonis fauet, tum de ſe, de liberis ſuis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus eſt aduerſum, infeſtumq. nobis, eorum, quos P. Clodii furor rapinis, & incendiis, & omnibus exitiis publicis pauit: qui heſterna etiam concione incitati ſunt, vt vobis voce praeirent, quid iudicaretis. quorum clamor ſi quis forte fuerit, admonere vos debebit, vt eum ciuem retineatis, qui ſemper genus illud hominum, clamoresq. maximos pro veſtra ſalute neglexit. Quamobrem adeſte animis, iudices, & timorem, ſi quem habetis, deponite. nam, ſi vmquam de bonis, & fortibus viris, ſi vmquam de bene meritis ciuibus poteſtas vobis iudicandi fuit; ſi denique vmquam locus ampliſſimorum ordinum delectis viris datus eſt, vbi ſua ſtudia erga fortes, & bonos ciues, quae vultu, & verbis ſaepe ſignificaſſent, re, & ſententiis declararent: hoc profecto tempore eam poteſtatem omnem vos habetis, vt ſtatuatis, vtrum nos, qui ſemper veſtrae auctoritati dediti fuimus, ſemper miſeri lugeamus; an, diu vexati a perditiſſimis ciuibus, aliquando per vos, ac veſtram fidem, virtutem, ſapientiamq. recreemur. quid enim nobis duobus, iudices, laborioſius? quid magis ſollicitum, magis exercitum dici, aut fingi poteſt? qui ſpe ampliſſimorum praemiorũ ad remp. adducti, metu crudeliſſimorum exitiorum carere non poſſumus. & quidem ceteras tempeſtates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum ſemper putaui Miloni eſſe ſubeundas, quod ſemper pro bonis cõtra improbos ſenſerat: in iudicio vero, & in eo conſilio, in quo ex cunctis ordinibus ampliſſimi viri iudicarent, numquam exiſtimaui ſpem vllam eſſe habituros Milonis inimicos ad eius nõ ſalutem modo exſtinguendam, ſed etiam gloriam per tales viros infringendam. quamquam in hac cauſſa, iudices, T. Annii tribunatu, rebus omnibus pro ſalute reip. geſtis, ad huius criminis defenſionem nõ abutemur, niſi oculis videritis inſidias Miloni a Clodio factas: nec deprecaturi ſumus, vt crimẽ hoc nobis multa propter praeclara in remp. merita condonetis: nec poſtulaturi, vt, ſi mors P. Clodii ſalus veſtra fuerit, idcirco eam virtuti Milonis potius; quam populi R. felicitati aſſignetis: ſed, ſi illius inſidiae clariores hac luce fuerint, tum denique obſecrabo, obteſtaborq. vos, iudices, ſi cetera amiſimus, hoc ſaltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia, telisq. uitam ut impune liceat defendere. ſed, antequam ad eam orationem venio, quae eſt propria noſtrae quaeſtionis, videntur ea eſſe refutanda, quae in ſenatu ſaepe ab inimicis, ab improbis ſaepe iactata ſunt, & in concione etiam paullo ante ab accuſatoribus: ut, omni errore ſublato, rem plane, quae venit in iudicium, videre poſſitis.

EXPLANATIO

ETSI *vereor.*] prooemia ducuntur interdum ex tempore, vt pro Coelio: ex loco, vt pro Deiotaro: ex habitu, vt hic. Quinctilianus lib. IV. cap. 10. N*e turpe ſit,*] nõ dixit, Etſi turpe eſt, ſed, Etſi vereor, ne turpe ſit: ne ſe ipſe prorſus accuſet, quia timuerit in defenſione Milonis. pudore enim quodam timoris ſui, quia, cum ageret Milonis cauſſam, nõ, ea, qua ſolitus erat, cõſtantia dixerat, a timoris cauſſa, cũ haec poſtea ſcriberet, exordiendũ putauit. in quo principio expedit illa noſſe, & cõſiderare quae lib. XI. c. 3. Quinctilianus tradidit. Proponamus, inquit, nobis illud Ciceronis ĩ oratione nobiliſſima ꝑ Milone

lone principiũ, non ne ad ſingulas poenae diſtinctiones, quã vis in eadẽ facie, tamẽ quaſi vultus mutandus eſt? Etſi vereor, iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipientẽ timere. Etiã ſi eſt toto propoſito cõtractũ, atque ſummiſſum quia & exordiũ eſt, & ſolliciti exordium: tamen fuerit neceſſe eſt aliquid plenius, & erectius dum dicit, Pro fortiſſimo viro, quã cũ. Etſi vereor: &, Turpe ſit: &, Timere. Iã ſecũda reſpiratio increſcat, oportet, & naturali quodã conatu, quo minus pauide ipſe magis de reip. ſalute, quã de ſua perturbetur. Deĩde, quaſi obiurgatio ſui eſt, Me ad eius cauſſam parẽ animi magnitudinẽ afferre nõ poſſe. Tũ inuidioſiora. Tamẽ haec noui iudicij noua forma terret oculos. Illa vero iam poene apertis, vt aiunt, tibijs, Qui quocumque inciderint, veterẽ conſuetudinẽ fori, & priſtinũ morẽ iudiciorũ requirunt. Nam ſequens latũ etiam, atque fuſum eſt: Non enim corona conſeſſus veſter cinctus eſt, vt ſolebat. Illa *praeſidia*,] a Pompeio contra vim plebis infimae, cupientis vlciſci necem Clodij, collocata. Quod ad deteriorẽ partẽ trahit, quaſi dominantibus armis, inimicus Pompeij Caeſar lib. III. bel ci. Non nullos, inquit, ambitus lege Pompeia damnatos, illis temporibus quibus in vrbe praeſidia legionũ Pompeius habuerat, in integrũ reſtituit. Non *afferunt tamen oratori aliquid*.] non tamen efficiunt, vt orator non timeat, etiam ſi, cur timere debeat, non ſit. Salvtaribvs, *& neceſſarijs*] hoc ad excuſationẽ Pompeij, & ad iudices metu liberandos, vt ait Quinctilianus. Ne *non timere quidem*] ſunt qui, Ne auferant, aberrantes a ſententia. hoc enim dicit. Illa praeſidia non modo oratori animos non addunt, ſed non afferunt, vt ne timere quidẽ nõ poſſit, ſine timore tamen aliquo, ideſt, licet optime ſciat, ſibi timendũ non eſſe: cũ illa praeſidia ad tollendũ timorem, arcendamq; vim poſita ſint. Opposita *Miloni*] diſſimulat orator, ne Pompeium offendat. nam reuera, etſi multo magis a Clodianis, non nihil tamen & a Milone Pompeius timebat. Vt *magni animi ſimus, verentur*;] cur igitur timet? quia noui iudicij noua forma terret oculos. Qvae *quidem eſt ciuium*,] nam inter Clodianos & ſerui erant. Virtvti *Milonis fauet*,] Milonem abſolutum propter illius virtutem exoptat. De *ſe, de liberis ſuis*,] quibus viuo Clodio, multae calamitates impendebant. Hesterna *etiam concione*] quotidie concionabantur contra Milonem, & eos, qui cauſſam illius tuebantur, tres tribuni pl. T. Munatius, Q. Pompeius, C. Salluſtius. Vt *vobis voce praeiremus, quid iudicaretis*] infra: Vt intelligatis, contra heſternam concionem illam, licere vobis, quod ſentiatis, iudicare. Vtrvm *nos*,] ego, & Milo: ego, patria, quam ſeruaueram, a Clodio eiectus: Milo, qui Clodij furorem ſaepe a rep. remouit, ſemper ab eo, dum viueret, vexatus, poſt mortem autẽ, nulla ſua culpa, reus. Cvm *alter veheretur in rheda penulatus*,] audiamus Quinctilianum haec narrantẽ lib. V. cap. 10 Intuendae ſunt praecipueq; in cõiecturis, & facultates. credibilius eſt enim, occiſos a pluribus pauciores, a firmioribus imbecilliores, a vigilantibus dormientes, a praeparatis nec opinantes. quorũ cõtraria in diuerſũ valent. Haec & in deliberãdo intuemur, & in iudicijs ad duas res ſolemus referre, an voluerit quis, an potuerit. nam & voluntatem ſpes facit. hinc illa apud Ciceronẽ cõiectura: Inſidiatus eſt Clodius Miloni, non Milo Clodio: ille cũ ſeruis robuſtis, hic cũ mulierũ comitatu; ille in equo, hic in rheda; ille expeditus, hic penula irretitus. Flvctibvs *concionum*] quia populus in concionibus a tribunis pl. facile commouetur vt fluctus. Ex *cunctis ordinibus*] tribus, ſenatorio, equeſtri, & ex ipſa plebe. Ad *eius non ſalutem modo extinguendam, ſed etiam gloriam per tales viros infringendam*.] ὁμοιοτέλευτον, extinguendam, infringendam. quod notauit Quinctilianus lib. IX. cap. 3. Vitam *vt impune liceat defendere*.] quod fecit Milo. vim enim ipſe non intulit, ſed illatam repulit.

ORATIO

NEgant intueri lucem fas eſſe ei, qui a ſe hominem occiſum eſſe fateatur. In qua tandem urbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea, quae primum iudiciũ de capite uidit M. Horatij, fortiſſimi uiri: qui, nondũ libera ciuitate, tamen populi R. comitiis liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam eſſe fateretur. an eſt quiſquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiſo quaeratur, aut negari ſolere omnino eſſe factum, aut recte, ac iure factum eſſe defendi? niſi uero exiſtimatis dementem P. Africanum fuiſſe. qui cum a C. Carbone tribuno pl. in concione ſeditioſe interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte ſentiret, reſpondit, iure caeſum uideri. neque enim poſſet aut Ahala ille Seruilius, aut P. Naſica aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me cõſule ſenatus nõ nefarius haberi, ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet. itaque hoc, iudices, non ſine cauſa fictis fabulis doctiſſimi homines memoriae prodiderunt, eum, qui patris ulciſcendi cauſa matrem necauiſſet, uariatis hominum ſententiis, nõ ſolũ diuina, ſed etiam deae ſapientiſſimae ſententia liberatum. quod ſi duodecim tabulae nocturnum furem quoquomodo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impune uoluerunt: quis eſt, qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet, cum uideat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus? atqui ſi tempus eſt ullum iure hominis necandi, quae multa ſunt, certe illud eſt non modo iuſtum, uerum etiam neceſſarium, cum uis illata defenditur. Pudicitiam cum eriperet militi tribunus mil. in exercitu C. Marii, propinquus eius imperatoris interfectus ab eo eſt, cui vim afferebat. facere enĩ probus adoleſcens periculoſe, quam perpeti turpiter, maluit. atque hunc ille vir ſummus, ſcelere ſolutum, periculo liberauit. Inſidiatori vero, & latroni quae poteſt afferri iniuſta nex? quid comitatus noſtri, quid gladii volunt? quos habere certe non liceret, ſi vti illis nullo pacto liceret. eſt enim haec, iudices, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad quam non docti,

ſed

ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus; vt, ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis ſilent enim leges inter arma, nec ſe exſpectari iubent, cum ei, qui exſpectare velit, ante iniuſta poena luenda ſit, quã iuſta repetenda. etſi perſapienter, & quodam modo tacite dat ipſa lex poteſtatem defendendi: quae non modo hominem occidi, ſed eſſe cum telo hominis occidendi cauſſa vetat: vt, cum cauſſa non telũ quaereretur, qui ſui defendendi cauſſa telo eſſet vſus, non hominis occidendi cauſſa habuiſſe telum iudicaretur. Qua propter hoc maneat in cauſſa, iudices: non enim dubito, quin probaturus ſim vobis defenſionem meã, ſi id memineritis, quod obliuiſci non poteſtis, inſidiatorem iure interfici poſſe.

E X P L A N A T I O

NEGANT *intueri fas eſſe lucem ei, qui a ſe hominem occiſum eſſe fateatur.*] fecit ingenioſe Cicero, vt, antequã narrationem aggrederetur, tres quaeſtiones praeponeret. vnã, nõ ſemper damnari eũ oportere, qui hominẽ a ſe occiſũ fateretur; cuius quaeſtionis initiũ eſt hoc, Negant intueri: alterã, nõ eſſe, vt aduerſarij iactauerant, condemnatũ Milonem praeiudicio ſenatus; cuius initiũ eſt, Sequitur illud, quod a Milonis inimicis ſaepiſſime dicitur: tertiã, non male ſentire de Milonis cauſſa, nec eius inimicũ eſſe Cn. Pompeium, quamquã militibus armatis iudiciũ clauſiſſet; cuius initiũ, At enim Cn. Pompeius. Vidit hoc diligens Ciceronis obſeruatur, & artis rhetoricae magiſter optimus Quinctilianus. nã lib. IV. cap. 2. Frequentius, inquit, quaeritur, an ſit vtique narratio prooemio ſubijcienda. quod qui opinantur, non poſſunt videri nulla ratione ducti. nam cum prooemiũ idcirco comparatum ſit, vt iudex ad rem recipiendã fiat cõciliatior, docilior, & intentior; & probatio, niſi cauſſa prius cognita, nõ poſſit adhiberi: protinus notitia rerum inſtruendus videtur. ſed hoc quoque interdũ mutat condicio cauſſarũ niſi forte M. Tullius in oratione pulcherrima, quã pro Milone ſcriptã reliquit, male diſtuliſſe narrationem videtur, tribus praepoſitis quaeſtionibus; aut profuiſſet exponere quo modo inſidias Miloni feciſſet Clodius, ſi reum, qui a ſe hominem occiſum fateretur, defendi omnino fas non fuiſſet; aut, ſi iam praeiudicatione ſenatus damnatus eſſet Milo; aut, ſi Cn. Pompeius qui propter aliquam gratiam iudicium militibus armatis clauſerat, tamquam aduerſus exiſtimaretur. M. HORATII,] Publicum Liuius vocat. POPVLI *Romani comitiis*] curiatis: cum nec centuriata, nec tributa adhuc eſſent. C. CARBONE] eo, qui poſtea cõſul, mutata ſententia, C. Gracchum, Tiberij fratrem, iure caeſum eſſe dixit. AHALA *ille Seruilius,*] Sp. Melium Seruilius, Ti. Gracchum Naſica, C. Gracchum Opimius, Saturninum, & Glauciam Marius. quod pernicioſas reip. ſeditiones concitarent, occiderunt. infra, ME *conſule ſenatus,*] necatis in carcere quinque ſceleratis ciuibus, qui cum Catilina contra patriam coniurauerant. EVM] Oreſtem PATRIS] Agamemnonis, ab vxore Clytemneſtra, & eius adultero Aegiſtho interfecti. VARIATIS. HOMINVM *ſententiis.*] Ariopagitarum. cum alij factum eius probarent, alij vituperarent. quod Minerua diſcrimẽ ſuſtulit. DEAE. SAPIENTISSIMAE] Mineruae. Iuuenalis ſat. 8. Quippe ille deis auctoribus vltor „ Patris erat caeſi media inter pocula. QVOD *ſi duodecim tabulae*] Quinctilianus lib. v. cap. 14. Et a ratione, inquit, fas eſt incipere, deinde concludere: vt: Quod ſi duodecim tabulae nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impune voluerunt: quis eſt, qui quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet? Variat autem hic adhuc, & rurſus rationem tertio loco ponit: Cum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus. Prioris autem partis duxit ordinem: Inſidiatori autem, & latroni quae poteſt inferri iniuſta nex? Haec intentio: Quid comitatus noſtri, quid gladij volunt? Haec ratio: Quos habere certe nõ liceret, ſi vti illis nullo pacto liceret. PVDICITIAM *cum eriperet*] Quinctilianus lib. v. cap. 2. Quaedam, inquit, ex ijs, quae geſta ſunt, tota narrabimus: vt Cicero pro Milone: Pudicitiã cum eriperet militi tribunus mil. in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, ab eo interfectus eſt, cui vim afferebat. facere enim probus adoleſcens periculoſe, quam perpeti turpiter, maluit: atque hunc ille ſummus vir ſcelere ſolutum, periculo liberauit. Quaedam ſignificare ſatis erit: vt idẽ, ac pro eodem: Neque enim poſſet aut Ahala ille Seruilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut, me conſule, ſenatus non nefarius haberi, ſi ſceleratos interfici nefas eſſet. Quod ad hanc hiſtoriã attinet, vide Plutarchũ in Mario, Valeriũ Max. lib. VI. vt alios omittã. NON *ſcripta, ſed nata lex,*] In Oratore: Haec ſuapte natura numeroſa ſunt, etiã ſi nihil eſt factũ de induſtria. in huius concinnitatis inſectatione Gorgiã fuiſſe principẽ accepimus quo de genere illa noſtra ſunt in Miloniana: Eſt enim, iudices, haec nõ ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus, verũ ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quã nõ docti, ſed facti, nõ inſtituti, ſed imbuti ſumus; vt, ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in tela aut latronũ, aut, inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendae ſalutis. Quo loco Quinctilianus haec lib. IX. cap. III. Nec ſemper contrapoſitum ſubiungitur, vt in hoc: Eſt enim haec, iudices, non ſcripta, ſed nata lex: verũ, ſicut Cicero dicit, quod de ſingulis rebus propoſitis refertur ad ſingula, vt in eo, quod ſequitur: Quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus expreſſimus. SILENT *enim leges inter arma,*] Quinctilianus lib. v cap 14. Aliquando, inquit, ſufficiunt intentio ac ratio, ſilent leges inter arma, nec ſe exſpectari iubent, cum ei, qui exſpectare velit, ante iniuſta poena luenda ſit, quã iuſta repetenda. ideoq; id enthymema, quod eſt ex cõſequentibus rationi ſimile dixerunt. ſed & ſingula quoque interĩ recte ponuntur, vt ipſũ illud: ſilẽt leges inter arma.

ORATIO

SEquitur illud, quod a Milonis inimicis ſaepiſſime dicitur, caedem, qua P. Clodius occiſus eſt, ſenatum iudicaſſe cōtra remp. eſſe factā. Illam vero ſenatus non ſententiis ſuis ſolum, ſed etiam ſtudiis comprobauit. quoties enim eſt illa cauſſa a nobis acta in ſenatu? quibus aſſenſionibus vniuerſi ordinis? quam nec tacitis, nec occultis? quando enim frequentiſſimo ſenatu quattuor, ad ſummum quinque ſunt inuenti, qui Milonis cauſſam non probarent? declarant huius ambuſti tribuni pl. illae intermortuae conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidioſe criminabatur; cum diceret, ſenatum, non quod ſentiret, ſed, quod ego vellem, decernere. quae quidem ſi potentia eſt appellanda potius, quam propter magna in remp. merita mediocris in bonis cauſſis auctoritas, aut propter officioſos labores meos nonnulla apud bonos gratia, appelletur ita ſane, dummodo ea nos vtamur pro ſalute bonorum contra amentiā perditorum. Hanc vero quaeſtionem, etſi non eſt iniqua, numquam tamen ſenatus conſtituendam putauit. erant enim leges, erant quaeſtiones vel de caede, vel de vi; nec tantū maerorē, ac luctum ſenatui mors P. Clodij afferebat, vt noua quaeſtio conſtitueretur. cuius enim ſenatui de illo inceſto ſtupro iudiciū decernendi poteſtas eſſet erepta, de eius interitu quis poteſt credere, ſenatum iudicium nouum conſtituendum putaſſe? cur igitur incendium curiae, oppugnationem aedium M. Lepidi, caedem hanc ipſam contra remp. ſenatus factam eſſe decreuit? quia nulla vis vmquam eſt in libera ciuitate ſuſcepta inter ciues non contra remp. non enim eſt illa defenſio contra vim vmquā optanda, ſed nonnumquam eſt neceſſaria. niſi vero aut ille dies, in quo Ti. Gracchus eſt caeſus, aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppreſſa ſunt, etiā ſi a rep. remp. tamen non vulnerarunt. itaque ego ipſe decreui, cum caedem in Appia factam eſſe conſtaret, non eum, qui ſe defendiſſet, contra remp. feciſſe; ſed, cum ineſſet in re vis, & inſidiae, crimē iudicio reſeruaui, rem notaui. quod ſi per furioſum illum tribunum ſenatui, quod ſentiebat, perficere licuiſſet; nouam quaeſtionem nunc nullam haberemus. decernebat enim, vt veteribus legibus tantummodo extra ordinem quaereretur. diuiſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo; nihil enim neceſſe eſt omnium flagitia proferre. ſic reliqua auctoritas ſenatus empta interceſſione ſublata eſt.

EXPLANATIO

HVIVS *ambuſti tribuni pl.*] T. Munatij Planci Burſae, de quo in ep. ad Marium lib. VII. is cum Q. Pompeio collega concionatus eſt contra Milonem eo tempore, quo propter Clodij corpus curia incenſa eſt; nec prius deſtitit, quam flamma eius incendij fugatus eſt e concione propterea ambuſtus vocatur. INTERMORTVAE] incendio curiae interruptae quod tamē ad quotidianas referri conciones non poteſt, ſed ad eam pertinet, quam Plancus cum haberet, incendio curiae fugatus eſt. Intermori interdum idem eſt quod mori, vt in ep. Bithynici lib. VI. Si nullum officium tuum apud me intemoriturum exiſtimas. Interdum eſt, animo ſenſibusq. deficere, vt, qui non moritur mori tamen videatur. vt ex Cicerone, Plinio, Suetonio conſtat. quam ſimilitudinem habet, Intermortuae conciones. HANC *vero quaeſtionem*] nouam, de qua Pompeius legem tulerat. DE VI;] de vi publica, Lutatia; de priuata, Plautia. DE *illo inceſto ſtupro*] cum ſtuprum Bonae deae puluinaribus Clodius intulit. nota hiſtoria. IVDICIVM *decernendi*] nouae quaeſtionis decernendae. ESSET *erepta,*] Sex. Clodio ſcriba duce plebs corpus P. Clodij in curiam intulit, ibiq. cremauit. quo igne curia quoque ipſa conflagrauit. OPTANDA,] ipſo enim exemplo reip. nocetur. NON *vulnerarunt.*] plane enim vulnerarunt: licet illos omni poena dignos fuiſſe nemo neget. CRIMEN *iudicio reſeruaui.*] dixi, quaerendum in iudicio, vter vtri inſidias feciſſet. REM *notaui.*] vim decreui contra remp. eſſe factam. FVRIOSVM *illum tribunum*] Q. Fufium. EXTRA *ordinem*] ante alias cauſſas. DIVISA *ſententia eſt,*] decreuit ſeparatim ſenatus, & vt veteribus legib. quaereretur; cui ſententiae tribunus pl. interceſſit, & vt extra ordinem; quod Clodianis placuit. RELIQVA *auctoritas*] de veteribus legibus. Auctoritatem vocat, quia S. C. fieri non potuit.

ORATIO

AT enim Cn. Pompeius rogatione ſua & de re, & de cauſſa iudicauit. tulit enim de caede, quae in Appia via facta eſſet, in qua P. Clodius occiſus fuit. quid ergo tulit? nempe, vt quaereretur. quid porro quaerendum eſt? factum ne ſit? at conſtat. a quo? at patet. vidit etiam, in confeſſione facti, iuris tamen defenſionem ſuſcipi poſſe. quod niſi vidiſſet, poſſe abſolui eum, qui fateretur: cum, videret nos fateri, neque quaeri vmquam iuſſiſſet, nec vobis tam ſalutarem hanc in iudicando litteram, quam illam triſtem, dediſſet. mihi vero Cn. Pompeius non modo nihil grauius cōtra Milonem iudicaſſe, ſed etiam ſtatuiſſe videtur, quid vos in iudicando ſpectare oporteret. nam, qui non poenam confeſſioni, ſed defenſionem dedit, is cauſſam interitus quaerendam, non interitum, putauit. Iam illud dicet ipſe profecto; quod ſua ſponte fecit, Publio ne Clodio tribuendum putet, an tempori? domi ſuae nobiliſſimus vir, ſenatus propugnator, atque illis quidem temporibus paene patronus, auunculus huius noſtri iudicis, fortiſſimi viri, Catonis, tribunus pl. M. Druſus occiſus eſt, nihil de morte populus

lus conſultus, nulla quaeſtio decreta a ſenatu eſt. Quantum luctum in hac vrbe fuiſſe, a noſtris patribus accepimus, cum P. Africano, domi ſuae quieſcenti, illa nocturna vis eſſet illata? quis tum non gemuit? quis non arſit dolore? quem immortalem, ſi fieri poſſet, omnes eſſe cuperent, eius ne neceſſariam quidem exſpectatam eſſe mortem? num igitur vlla quaeſtio de Africani morte lata eſt? certe nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obſcuri necantur. interſit inter vitae dignitatem ſummorum, atque infimorum: mors quidem illata per ſcelus iiſdem poenis teneatur, & legibus. niſi forte magis erat parricida, ſi quis conſularem patrem, quam ſi quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quod is in monumentis maiorum ſuorum ſit interfectus. hoc enim ſaepe ab iſtis dicitur. perinde quaſi Appius ille Caecus viam munierit, nõ qua populus vteretur, ſed vbi impune ſui poſteri latrocinarentur. itaque in eadem iſta Appia via cum ornatiſſimum equitem R. M. Papirium occidiſſet, nõ fuit illud facinus puniendũ. homo enim nobilis in ſuis monumentis equitem R. occiderat. nunc eiuſdem Appiae nomen quantas tragoedias excitat. quae cruentata antea caede honeſti, atque innocentis viri ſilebatur, eadem nunc crebro vſurpatur, poſtea quã latronis, & parricidae ſanguine imbuta eſt. Sed, quid ego illa commemoro? comprehenſus eſt in templo Caſtoris ſeruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeiũ interficiendum collocarat. extorta eſt confitenti ſica de manibus, caruit foro poſtea Pompeius, caruit ſenatu, caruit publico: ianua ſe, ac parietibus, non iure legum, iudiciorumq. texit. num quae rogatio lata, num quae noua quaeſtio decreta eſt? atqui, ſi res, ſi vir, ſi tempus vllum dignum fuit, certe haec in illa cauſſa ſumma omnia fuerunt. inſidiator erat in foro collocatus, atque in veſtibulo ipſo ſenatus: ei viro autem mors parabatur, cuius in vita nitebatur ſalus ciuitatis: eo porro reip. tempore, quo, ſi vnus ille occidiſſet, non haec ſolum ciuitas, ſed gentes omnes concidiſſent. niſi forte, quia perfecta res non eſt, non fuit punienda. perinde quaſi exitus rerum, non hominum conſilia, legibus vindicentur. minus dolendum fuit re non perfecta, ſed puniendum certe nihilo minus. Quoties ipſe, iudices, ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus ſi me non mea, vel reip. fortuna ſeruaſſet; quis tandem de interitu meo quaeſtionem tuliſſet? Sed ſtulti ſumus, qui Druſum, qui Africanum, Pompeium, noſmet ipſos cum P. Clodio conferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodii mortẽ aequo animo nemo ferre poteſt: luget ſenatus: maeret equeſter ordo: tota ciuitas confecta ſenio eſt: ſqualent municipia: afflictantur coloniae: agri denique ipſi tam beneficum, tam ſalutarem, tam manſuetum ciuem deſiderant. Non fuit ea cauſſa, iudices, non fuit, cur ſibi cenſeret Pompeius quaeſtionem ferendã: ſed homo ſapiens & alta quadam mente praeditus, multa vidit: fuiſſe ſibi illum inimicum, familiarem Milonem: in communi omniũ laetitia, ſi etiã ipſe gauderet, timuit, ne videretur infirmior fides reconciliatae gratiae. multa etiã alia vidit, ſed illud maxime; quamuis atrociter ipſe tuliſſet, vos tamen fortiter iudicaturos: itaque delegi te florentiſſimis ordinibus ipſa lumina.

EXPLANATIO

ET *de re, & de cauſſa*] de re, de vi, contra remp. eſſe: de cauſſa, de inſidijs a Milone factas eſſe. SALVTAREM *litteram*] A, quae abſoluit. TRISTEM] C, quae condemnat. QVOD *ſua ſponte fecit.*] vt rogationem de noua quaeſtione ferret. AN *tempori?*] tempori tribuit, non Clodio, infra: Homo ſapiens, & alta quadam mente praeditus, multa vidit. AVVNCVLVS *Catonis,*] Vticenſis poſtea dicti. M. DRVSVS] eius filius, quem contra C. Gracchum ſenatus defenſorem habuit. OCCISVS *eſt.*] a neſcio quo; belli Socialis initio. Velleius lib. 2. ILLA *nocturna vis*] cuius ad C. Carbonem ſuſpicio pertinuit. IN *monumentis maiorum ſuorum*] quo maxime putabant aduerſarij commoueri iudices poſſe. ideo ait Quinctilianus lib. v. cap. 10. In qua quidque ciuitate quaeratur, intereſt. moribus enim, & legibus diſtant. Ad commendationem quoque, & inuidiam valet. nam & Aiax apud Ouidium: Ante rates, inquit, agimus cauſſam, & mecum confertur Vlyſſes. Et Miloni inter cetera obiectum eſt, quod Clodius in monumentis ab eo maiorũ ſuorum eſſet occiſus. HOMO *ſapiens*] hactenus docuit, cur de Clodij nece ferri noua quaeſtio non debuerit: nunc, ea cur a Pompeio lata ſit, cauſſam affert; vt, cum rem ipſam damnet, hominẽ tamen excuſet. Ad Appiũ lib. III. Quo ille animo tulit orationem meam pro Milone, aduerſantem interdum actionibus ſuis? FIDES *reconciliatae gratiae.*] rediiſſe in gratiam cum Clodio Pompeium, quem ſaepe inſidiatum vitae ſuae compererat, & hic, & infra perſpicue patet. redierat autẽ, vt opinor, ob eam cauſſam, quod alteri filiorũ ſuorũ Appius, P. Clodij frater, filiam ſuam collocarat: vt ad ipſum Appium Ciceronis epiſtolae declarant. DELECTE *florentiſſimis ordinibus ipſa lumina.*] quod ſupra dixit, Ampliſſimorum ordinum delectis viris.

ORATIO

NEque vero, quod nonnulli dictitant, ſe creuit in iudicibus legẽdis amicos meos: neque enim hoc cogitauit vir iuſtiſſimus, neque in bonis viris legendis id aſſequi potuiſſet, etiam ſi cupiſſet. non enim mea gratia familiaritatibus continetur, quae late patere non poſſunt; propterea, quod conſuetudines victus non poſſunt eſſe cum multis, ſed, ſi quid poſſumus, ex eo poſſumus quod reſp. nos coniunxit cum multis: ex quibus ille cum optimos viros legeret, idq. maxime ad fidem ſuam pertinere arbitraretur, non potuit legere non ſtudioſos mei. quod vero te, L. Domiti, huic quaeſtioni praeeſſe maxime voluit, nihil quaeſiuit aliud, niſi iuſtitiam, grauitatẽ humanitatem, fidem: tulit, vt conſularem neceſſe eſſet, credo, quod principum munus eſſe ducebat, reſiſtere &

leuitati

leuitati multitudinis, & perditorum temeritati: ex conſularibus te creauit potiſſimum: dederas enim, quam contemneres populares inſanias, iam ab adoleſcentia documenta maxima. Quamobrem, iudices, vt aliquando ad cauſſam crimenq. veniamus; ſi neque omnis confeſſio facti eſt inuſitata; neque de cauſſa quidquam noſtra aliter, ac nos vellemus, a ſenatu iudicatum eſt, & lator ipſe legis, cum eſſet controuerſia nulla facti iuris tamen diſceptationem eſſe voluit; & electi iudices, & iſti praepoſitus quaeſtioni, qui haec iuſte ſapienterq. diſceptet: reliquum eſt, iudices, vt nihil iam aliud quaerere debeatis, niſi vter vtri inſidias fecerit: quod quo facilius argumētis perſpicere poſſitis rem geſtam vobis dum breuiter expono, quaeſo diligenter attendite.

EXPLANATIO

VT *conſularem neceſſe eſſet;*] creari ſuffragijs populi, qui quaeſtioni praeeſſet. ET *leuitati multitudinis,*] Clodianos notat. TE *creauit*] non ipſe creauit, ſed, cum de eo ad populum tulit, creare viſus eſt. QVOD *contemneres populares inſanias,*] mendoſum nonnullis videtur, Quod, quaſi barbare dictum: ſed & in vetuſtioribus libris eſt, & ita ſaepe hoc modo vſurpatur a Cicerone, atque ab alijs, vt mendi dubitatio eſſe nulla poſſit. exempla collegimus in commentarijs ep. ad Att.

ORATIO

P. CLODIVS cum ſtatuiſſet omni ſcelere in praetura vexare remp. videretq. ita tracta eſſe comitia anno ſuperiore, ut non multos menſes praeturam gerere poſſet: qui non honoris gradum ſpectaret, vt ceteri, ſed & L. Paullum collegam effugere vellet, ſingularē virtute ciuē, & annum integrum ad dilacerandam remp. quaereret, ſubito reliquit annum ſuum, ſeq. in annum proximum tranſtulit, non religione aliqua, ſed vt haberet, quod ipſe dicebat, ad praeturam gerendam, hoc eſt ad euertendam remp. plenum annum, atque integrum. occurrebat, mancam, ac debilem praeturam ſuam futuram conſule Milone: eum porro ſummo conſenſu populi R. conſulem fieri videbat: contulit ſe ad eius competitores. ſed ita, totam ut petitionem ipſe ſolus, etiam inuitis illis, gubernaret, tota ut comitia ſuis, vt dictitabat, humeris ſuſtineret. cōuocabat tribus: ſe interponebat: coloniam nouam, delectū perditiſſimorum ſcribebat ciuium. quanto ille plura miſcebat, tanto hic magis in dies conualeſcebat. vbi vidit homo ad omne facinus paratiſſimus fortiſſimum virum, inimiciſſimum ſuum, certiſſimum conſulem idq. intellexit non ſolum ſermonibus, ſed etiam ſuffragijs populi R. ſaepe eſſe declaratum: Palam agere coepit, & aperte dicere, occidendum Milonem: ſeruos agreſtes, & barbaros, quibus ſiluas publicas depopulatus erat, Etruriamq. vexarat, ex Appennino deduxerat, quos videbatis. res erat minime obſcura: etenim palam dictitabat, conſulatum Miloni eripi nō poſſe, vitam poſſe. ſignificauit hoc ſaepe in ſenatu, dixit in concione. quin etiam Fauonio, fortiſſimo viro, quaerenti ex eo, qua ſpe fureret, Milone viuo, reſpondit, triduo illum, ad ſummum quatriduo periturum. quam vocem eius ad hunc M. Catonem ſtatim Fauonius detulit. interim, cum ſciret Clodius (neq; enim erat difficile ſcire) iter ſollemne, legitimum, neceſſarium, ante diem III. Kalen. Febr. Miloni eſſe Lanuuium, ad flaminem prodendum. quod erat dictator Lanuuij Milo: Roma ſubito ipſe profectus pridie eſt, vt ante ſuum fundum, quod re intellectum eſt, Miloni inſidias collocaret: atque ita profectus eſt, vt concionem turbulentā, in qua eius furor deſideratus eſt, quae illo ipſo die habita eſt, relinqueret: quam, niſi obire facinoris locum tempusq. voluiſſet, numquam reliquiſſet. Milo autem, cum in ſenatu fuiſſet eo die, quo ad ſenatus dimiſſus eſt, domū venit: calceos, & veſtimenta mutauit: paulliſper, dum ſe vxor, vt fit, comparat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cum iam Clodius, ſiquidem eo die Romā venturus erat, redire potuiſſet. obuiam fit ei Clodius expeditus, in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Graecis comitibus, vt ſolebat, ſine vxore, quod numquam fere; cum hic inſidiator, qui iter illud ad caedem faciendam apparaſſet, cum vxore veheretur in rheda, paenulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum puerorumq. comitatu. fit obuiam Clodio ante fundum eius hora fere vndecima, aut non multo ſecus. ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum: aduerſi rhedarium occidunt. cum autē hic de rheda, reiecta paenula, deſiluiſſet, ſeq. acri animo defenderet: illi qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, vt a tergo Milonem adorirentur; partim, quod iam interfectum putarent, caedere incipiunt eius ſeruos, qui poſt erant. ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & praeſentes fuerunt, partim occiſi ſunt partim, cum ad rhedam pugnari viderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonemq. occiſum etiam ex ipſo Clodio audirent, & ita eſſe putarent; fecerunt id ſerui Milonis; (dicam enim non deriuandi criminis cauſſa, ſed vt factum eſt) neque imperante, neque ſciente, neque praeſente domino, quod ſuos ſuisq. ſeruos in tali re facere voluiſſet.

EXPLANATIO

AD. EIVS *competitores,*] Hypſaeum, & Pompeij ſocerum Scipionem. CONVOCABAT *tribus:*] etſi centuriatis non tributis comitijs conſules creabantur: tamen, cum in tribubus centuriae continerentur, ſequebatur, vt, qui gratia valeret in tribubus, idem valeret in centurijs. SAEPE *eſſe declaratum:*] quoties de Milonis honoribus ſuffragium populus tulit. LANVVIVM,] Lanuuium, & poſt Lauinij, & aliquanto poſt, Lauinini, non Lanuuini, legendum videtur, ex ratione itineris,

nam eunti Lanuuium, Bouillis vbi Clodius eſt interfectus, tranſeundum non fuit. DICTATOR] quibuſdam in municipijs dictatores erant. Spartianus in Hadriano: Per Latina opida dictator, & aedilis, & duumuir fuit. CONCIONEM] concitatam a Clodij mercenario tribuno pl. vt infra. EIVS *furor*] vt populum, a tribuno pl. commotum, magis etiam incitaret. DESIDERATVS *eſt*,] deſuit CALCEOS *mutauit*:] quia calcei ſenatorij lunari erant, colore mulleo: vt ex Iſidoro, Zonara, Feſto Catone perſpicuum fit. ijs igitur depoſitis, eos, quibus in itinere vteretur, ſumpſit. VXOR] Fauſta, L. Sullae filia, quae male audijt impudicitiae nomine. Horatius, & Macrobius. NVLLA *rheda*,] miror ſane dixiſſe Quinctilianum, rhedae vocabulo ſolum Ciceronem vſum eſſe: cum vſi praeterea ſint Caeſar, & Horatius. GRAECIS] litteratis.

ORATIO

HAEC, ſicut expoſui, ita geſta ſunt, iudices: inſidiatos ſuperatus; vi victa vis, vel potius oppreſſa virtute audacia eſt. nihil dico, quid reſp. conſecuta ſit; nihil, quid vos; nihil, quid omnes boni: nihil ſane id proſit Miloni, qui hoc fato natus eſt, vt ne ſe quidem ſeruare potuerit, quin vna remp. voſq. ſeruaret. ſi id iure non poſſet, nihil habeo, quod defendam. ſin hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa praeſcripſit, vt omnem ſemper vim, quacumque ope poſſent, a corpore, a capite, a vita ſua propulſarent: non poteſtis hoc facinus improbum iudicare, quin ſimul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut veſtris ſententijs eſſe pereundum. quod ſi ita putaſſet, certe optabilius Miloni fuit, dare iugulum P. Clodio non ſemel ab illo, neque tum primum petitum, quam iugulari a vobis, quia ſe illi non iugulandum tradidiſſet. ſin hoc nemo veſtrum ita ſentit: illud iam in iudicium venit, non, occiſus ne ſit, quod fatemur; ſed, iure, an iniuria, quod multis antea in cauſſis iam quaeſitum eſt. inſidias factas eſſe conſtat; & id eſt, quod ſenatus contra remp. factum iudicauit: ab vtro factae ſint, incertum eſt: de hoc igitur, latum eſt, vt quaereretur. ita & ſenatus rem, non hominem, notauit: & Pompeius de iure, non de facto, quaeſtionem tulit. num quid igitur aliud in iudicium venit, niſi vter vtri inſidias fecerit? profecto nihil. ſi hic illi, vt ne ſit impune; ſi ille huic, tum nos ſcelere ſoluamur. quonam igitur pacto probari poteſt, inſidias Miloni feciſſe Clodium? ſatis eſt quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei cauſſam, magnam ſpem in Milonis morte propoſitam, magnas vtilitates fuiſſe. itaque illud Caſſianum, Cui bono fuerit, in his perſonis valeat: etſi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi ſaepe paruo. atqui, Milone interfecto, Clodius hoc aſſequebatur, non modo vt praetor eſſet, non eo conſule, quo ſceleris nihil facere poſſet; ſed etiam vt ijs conſulibus praetor eſſet, quibus ſi non adiuuantibus, at conniuentibus certe ſperaſſet ſe poſſe remp. eludere in illis ſuis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, vt ille ratiocinabatur, nec, ſi cuperent, reprimere poſſent, cum tantum beneficium ei ſe debere arbitrarentur. &, ſi vellent, fortaſſe vix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratam iam vetuſtate audaciam.

EXPLANATIO

CVI *bono fuerit*,] quod quaeri Caſſius in cauſſis volebat. pro Roſcio Am. & Phil. 2. IN HIS *perſonis*] de quibus nunc agitur: vt ex vtriuſque bono, vter vtri inſidias fecerit, conſideretur. IIS *conſulibus*] Hypſaeo, & Scipione: quorum petitionem iuuerat. ſupra. NEC, *ſi cuperent, reprimere poſſent*.] peruerſa, vt arbitror, ſententia. legendum enim, Nec, ſi poſſent, reprimere cuperent; indicant quae proxime ſequuntur verba, Cum tantum beneficium ei ſe debere arbitrarentur. ita proponitur primum, quid velle debeant; deinde, quid poſſint.

ORATIO

AN vero iudices, vos ſoli ignoratis, vos hoſpites in hac vrbe verſamini, veſtrae peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis ſermone verſantur, quas ille leges (ſi leges nominandae ſunt, ac non faces vrbis, & peſtes reip.) fuerit impoſiturus nobis omnibus, atque inuſturus? Exhibe, quaeſo, Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum veſtrarum, quod te aiunt eripuiſſe e domo, & ex medijs armis turbaq. nocturna, tamquam Palladium, ſuſtuliſſe, vt praeclarum inde munus, ac inſtrumentum tribunatus ad aliquem, ſi nactus eſſes, qui tuo arbitrio tribunatum gereret, deferre poſſes. & adſpexit me quidem illis oculis, quibus tum ſolebat, cum omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiae. quid? tu me iratum, Sexte, putas tibi, cuius tu inimiciſſimum multo crudelius etiam punitus es, quam erat humanitatis meae poſtulare. tu P. Clodij cruentum cadauer eieciſti domo, tu in publicum eieciſti, tu ſpoliatum imaginibus, exſequijs, pompa, laudatione, infeliciſſimis lignis ſemiuſtulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti. quam rem etſi neceſſario feciſti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompſiſti tuam, laudare non poſſum, iraſci certe non debeo. P. Clodij praeturam non ſine maximo rerum nouarum motu proponi ſolitam eſſe videbatis; niſi eſſet is conſul, qui eam auderet, poſſetq. confringere. eum Milonem eſſe cum ſentiret vniuerſus populus R. quis dubitaret ſuffragijs

ſua

ſuo ſe metu, periculo remp. liberare? et non, P. Clodio mortuo, uſitatis iam rebus obnitendum eſt Miloni, vt tueatur dignitatem ſuam. ſingularis illa huic uni conceſſa gloria, quae quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. vos adepti eſtis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem virtutis, ſuffragationem conſulatus, fontem perennem gloriae ſuae perdidit. itaque Milonis conſulatus, qui viuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tentari coeptus eſt. non modo igitur nihil prodeſt, ſed obeſt etiam P. Clodij mors Miloni. At valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit vltor iniuriae, punitor doloris ſui. Quid? ſi haec, non dico maiora fuerunt in Clodio, quam in Milone, ſed in illo maxima, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim odiſſet Clodium Milo, ſegetem ac materiam ſuae gloriae, praeter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? ille erat, vt odiſſet primum defenſorem ſalutis meae, deinde vexatorem furoris, domitorẽ armorum ſuorum, poſtremo etiam accuſatorem ſuum. reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius quoad vixit. quo tandem animo hoc tyrannum tuliſſe creditis? quantum odium illius, & in homine iniuſto quam etiam iuſtum eſſe? reliquum eſt, vt iam illum natura ipſius, conſuetudoq. defendat, hunc autem haec eadem coarguant. Nihil per vim vnquam Clodius, omnia per vim Milo. quid ergo, iudices? cum, maerentibus vobis, vrbe ceſſi, non ſeruos, non arma, non vim intentaui? quae fuiſſet igitur cauſſa reſtituendi mei, niſi fuiſſet iniuſta eijciendi? diem mihi, credo dixerat, multam irrogarat, actionem perduellionis intenderat. & mihi iudices, in cauſſa aut veſtra mala, aut mea praeclariſſima etiam iudicium timẽdum fuit? ſeruorum, & egentium ciuium, & facinoroſorum armis meos ciues, meis conſilijs periculisq. ſeruatos, pro me obijci nolui. vidi enim, vidi huius ipſum Q. Hortenſium, lumen & ornamentum reip. paene interfici ſeruorum manu, cum mihi adeſſet: qua in turba C. Vibienus ſenator, vir optimus, cum eſſet vna, ita eſt mulctatus, vt vitam amiſerit. itaque quando illius poſtea ſica illa quã a Catilina acceperat, conquieuit? haec intentata nobis eſt: huic ego vos obijci pro me non ſum paſſus: haec inſidiata Pompeio eſt: haec iſtam Appiam viam, monumentum ſui nominis, nece Papirij cruentauit: haec eadem longo interuallo conuerſa rurſus eſt in me: nuper quidem, vt ſcitis, me ad regiam paene confecit. Quid ſimile Milonis? cuius vis omnis haec ſemper fuit, ne P. Clodius, cum in iudicium detrahi non poſſet, vi oppreſſam ciuitatem teneret. quem ſi interficere voluiſſet, quantae, quoties occaſiones, quam praeclare fuerunt? potuit ne, cum domum, ac deos penates ſuos illo oppugnante defenderet, iure ſe vlciſci? potuit ne ciue egregio, & viro fortiſſimo, P. Sextio, collega ſuo, vulnerato? potuit ne Fabricio, viro optimo, cum de reditu meo legem ferret, pulſo crudeliſſima in foro caede facta? potuit ne L. Caecilij, iuſtiſſimi fortiſſimiq. praetoris, oppugnata domo? potuit ne illo di , cum eſt lata lex de me, cum totius Italiae concurſus, quem mea ſalus concitarat, facti illius gloriam libens agnouiſſet, vt, etiam ſi id Milo feciſſet, cuncta ciuitas eam laudem pro ſua vindicaret? atqui erat id temporis clariſſimus, & fortiſſimus conſul, inimicus Clodio P. Lentulus, vltor ſceleris illius, propugnator ſenatus, defenſor veſtrae voluntatis, patronus illius publici conſenſus, reſtitutor ſalutis meae; ſeptem praetores, octo tribuni pl. illius aduerſarij, defenſores mei; Cn. Pompeius, auctor & dux mei reditus, illius hoſtis: cuius ſententiam ſenatus omnis de ſalute mea grauiſſimã & ornatiſſimam ſecutus eſt: qui populum R. cohortatus eſt: qui, cum de me decretum Capuae feciſſet, ipſe cunctae Italiae cupienti, & eius fidem imploranti ſignum dedit, vt ad me reſtituendum Romam concurrerent. omnia tum denique in illum odia ciuium ardebant deſiderio mei: quem qui tum interemiſſet, non de impunitate eius, ſed de praemijs cogitaretur. tamen ſe Milo continuit. & P. Clodium ad iudicium bis, ad vim numquam vocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad populum, accuſante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus eſt, quae tum non modo occaſio, ſed etiam cauſſa illius opprimendi fuit? Nuper vero, cum M. Antonius ſummam ſpem ſalutis bonis omnibus attuliſſet, grauiſſimamq. adoleſcens nobiliſſimus reip. partem fortiſſime ſuſcepiſſet, atque illam beluam, iudicij laqueos declinãtem, iam irretitam teneret; qui locus, quod tempus illud, dii immortales, fuit? cum ſe ille fugiens in ſcalarum tenebras abdidiſſet, magnũ Miloni fuit conficere illam peſtem nulla ſua inuidia, Antonij vero maxima gloria. Quid? comitijs in campo, quoties poteſtas fuit? cum ille vi in ſaepta irruiſſet, gladios diſtringendos, lapides iaciendos curaſſet, dein ſubito, vultu Milonis perterritus, fugeret ad Tiberim, vos & omnes boni vota faceretis, vt Miloni vti virtute ſua liceret. Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querella; quem iure, quem loco, quem tempore, quem impune non eſt auſus, hũc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitauit occidere? praeſertim, iudices, cum honoris ampliſſimi contentio, & dies comitiorum ſubeſſet, quo quidem tempore (ſcio enim, quam timida ſit ambitio, quantaque, & quam ſollicita cupiditas conſulatus) omnia, non modo quae reprehendi palam, ſed etiam quae obſcure cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus, ora omnium, atque oculos intuemur. nihil enim eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quam voluntas erga nos, ſenſusq. ciuium: qui non modo improbitati iraſcuntur candidatorũ, ſed etiam in recte factis ſaepe faſtidiunt. hunc diem igitur campi ſperatum, atque exoptatum ſibi proponens Milo, cruentis manibus ſcelus & facinus prae ſe ferens, & confitens, ad illa augusta centuriarum auſpicia veniebat? quam hoc non credibile in hoc? quam idem in Clodio non dubitandum, qui ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret? quid? quod caput audaciae eſt, iudices, quis ignorat maximam illecebram eſſe peccandi impunitatis ſpem? in vtro igitur haec fuit? in Milone qui etiam nunc reus eſt facti aut praeclari, aut certe neceſſarii, an in Clodio, qui ita iudicia, poenamq. contempſerat, vt eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas eſſet, aut per leges liceret?

EXPLANATIO

ANVERO, *iudices, vos ſoli ignoratis,*] hic ſubijciam Quinctiliani verba ex lib. ix. cap. 2. Nec ſolum inquit, quae facta ſint, aut fiant, ſed etiam quae futura ſint, aut futura fuerint, imaginamur

rum fuiſſe; ſed ſubito ei eſſe nunciatum, Cyrum architectum eſſe mortuum; itaque Romam repente conſtituiſſe proficiſci. dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius. videte, iudices, quantae res his teſtimonijs ſunt confectae. primum certe liberatur Milo, non eo conſilio profectus eſſe, vt inſidiaretur in via Clodio, quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim video, cur nõ meum agam negotium) ſcitis iudices, fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerent, Milonis manu caedem eſſe factam, conſilio vero maioris alicuius. videlicet me latronem, ac ſicarium abiecti homines & perditi deſcribebant. iacent ſuis teſtibus ij, qui Clodium negent eo die Romam, niſi de Cyro auditum eſſet, rediturum fuiſſe. reſpiraui; liberatus ſum: non vereor, ne, quod ne ſuſpicari quidem potuerim, videar id cogitaſſe. nunc perſequar cetera. nata occurrit illud, ne Clodius quidem de inſidijs cogitauit. quoniam fuit in Albano mãſurus: ſiquidem exiturus ad caedem e villa non fuiſſet. video enim illum, qui dicitur de Cyri morte nunciaſſe, non id nunciaſſe, ſed Milonem appropinquare. nam, quid de Cyro nunciaret, quem Clodius Roma proficiſcens reliquerat morientẽ? vna fui, teſtamentum ſimul obſignaui cum Clodio: teſtamentum autem palam fecerat, & illum heredem, & me ſcripſerat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuum poſtridie hora decima ei nunciabatur? age ſit ita factum: quae cauſſa, cur Romã properaret? cur in noctem ſe coniiceret? quid afferebat feſtinationem? quod heres erat? primum erat nihil cur properato opus eſſet: deinde, ſi quid eſſet, quid tandem erat, quod ea nocte conſequi poſſet, amitteret autem, ſi poſtridie mane Romam veniſſet? atque ut illi nocturnus ad vrbem aduentus vitandus potius, quam expetendus fuit, ſic Miloni, cum inſidiator eſſet, ſi illum ad urbem noctu acceſſurum ſciebat, ſubſiſtendum, atque expectandum fuit: noctu, inuidioſo, & pleno latronum in loco occidiſſet. nemo ei neganti non credidiſſet, quem eſſe omnes ſaluum etiam confitentem volunt, ſuſtinuiſſet hoc crimen primũ ipſe ille latronũ occultator & receptator locus, dum neque muta ſolitudo indicaſſet, neque caeca nox oſtendiſſet Milonem: deinde, ubi multi ab illo violati, ſpoliati, bonis expulſi, multi etiam haec timentes in ſuſpicionem caderent, tota denique rea citaretur Etruria. atq; illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanum. quod niſi ſciret illum Milo Ariciae fuiſſe, ſuſpicari tamen debuit, eum, etiam ſi Romam illo die reuerti vellet, ad villam ſuam, quae viã tangeret, diuerſurum. cur neq; ante occurrit, ne in villa reſideret: nec in eo loco ſubſedit, quo ille noctu venturus eſſet? Video adhuc conſtare omnia, iudices; Miloni etiam vtile fuiſſe, Clodium viuere; illi ad ea, quae concupierat, optatiſſimum interitũ Milonis fuiſſe; odium illius in hunc acerbiſſimum, in illum huius nullum; conſuetudinem illius perpetuam in vi inferenda, huius tantum in repellenda; mortem ab illo denũciatam palam Miloni, & praedictam: nihil umquam auditum ex Milone; profectionis huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuiſſe; huius iter neceſſarium, illius etiam potius alienum; hunc praeſetuliſſe, illo die Romam exiturum, illum eo die ſe diſſimulaſſe rediturum: hunc nullius rei mutaſſe conſilium, illũ cauſſam mutandi conſilij finxiſſe: huic, ſi inſidiaretur, noctem prope vrbem exſpectandum, illi, etiam ſi hunc non timeret, tamen acceſſum ad urbem nocturnum fuiſſe metuendum. Videamus nunc id, quod caput eſt, locus ad inſidias ille ipſe, vbi congreſſi ſunt, vtri tandem fuerit aptior. id uero, iudices, etiam dubitandum, & diutius cogitandum eſt? ante fundum Clodij: quo in fundo propter inſanas illas obſtructiones facile mille hominum verſabatur valentium. atqui excelſo loco ſuperiorẽ ſe fore putabat Milo, & ob eam cauſſam eum locum ad pugnam potiſſimũ delegerat, an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipſius loci ſpe facere impetum cogitarat?

EXPLANATIO

DICTATORIS *Lauinini*] Lauinini, puto rectius, & poſt, Lauinium: de quo iam dixi. INSANISSIMA *concio*] ſupra: Ita profectus eſt, vt concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quae illo ipſo die habita eſt, relinqueret: quam, niſi obire facinoris locum tempusq. uoluiſſet, numquam reliquiſſet. T. PATINAM,] Lauininum. INTERAMNIS,] Interamnites ab Interamnio, Interamnates ab Interamna. hic omnino legendum videtur, Interamnas, e ſubiecta Interamnae mentione, Aſconio ſubſcribente. EADEM, *hora*] qua enim hora Clodius in domum C. Caeſaris pont. max vbi ſacra Bonae deae a mulieribus pro populo fiebãt, ſtupri cauſſa, muliebri ueſtitu, noctu introiuit, ea hora ſe illum ſcire Interamnae fuiſſe, teſtis productus in iudicio, cum de inceſto Clodius accuſaretur, dixit Caſſinius Schola. Iocus igitur eſt de falſo teſtimonio: cum eadem hora ſatis cõſtet Interamnae & Romae neminem eſſe poſſe. HAC *rogatione*] qua Pompeius nouam de caede Clodij quaeſtionem tulit. IACENT *ſuis teſtibus*] refelluntur ſuis teſtibus. nam ſi Clodius, niſi de Cyri architecti morte ei nunciatum eſſet, Romam eo die rediturus non fuit: quis meo conſilio factum id eſſe dicat, quod non modo cogitare, ſed nec ſuſpicari potuerim? VIDEO *enim*] cõfutat, quod obijci poſſe dixit ab iis, qui Clodium inſidiarum crimine liberatum volebant. INVIDIOSO, *& pleno latronum in loco*] ducuntur argumenta & ex loco, ait Quinctilianus lib v cap. 10 Spectatur enim ad fidem probationis montanus, an planus; maritimus, an mediterraneus; conſitus, an incultus; frequens, an deſertus; propinquus, an remotus; opportunus conſiliis, an aduerſus. quam partem videmus vehementiſſime pro Milone tractaſſe Ciceronẽ. ETRVRIA.] ab eo uexata. ſupra: ſeruos agreſtes & barbaros, quibus ſiluas publicas depopulatus erat, Etruriamq. uexarat, ex Appennino deduxerat. PRAEDICTAM,] Fauonio teſte. FVISSE *metuendum.*] quem tamen inſidias cogitans, non vitauit ſupra: Quae cauſſa, cur in noctem ſe conijceret? Et infra Cur veſperi? INSANAS] ingentes. infra: ſubſtructionũ inſanis molibus. translationem notauit Quinctilianus lib. IX. cap 6 EVM *locum*] ante fundum Clodij. quod ueriſimile non eſt: AN *in eo loco potius expectandum ab eo,*] a Clodio: cui facultas patrandi facinoris

cinoris

cinoris ante ſuum fundum maior erat. infra: Dum hic veniret, locum relinquere noluit. ET *quidem ceteras tempeſtates, & procellas,*] maxime cauendum eſt, ne, dum translationes nimis amamus, in allegoriae uitium incidamus. de quo ſunt illa apud Quinctilianum lib. IIX. cap. 6 Illud commiſtum frequentiſſimum: Equidem ceteras tempeſtates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionũ ſemper Miloni putaui eſſe ſubeundas. Niſi adiecisſet, Dumtaxat fluctibus concionum, eſſet allegoria: nunc eam miſcuit.

ORATIO

RES loquitur, iudices, ipſa; quae ſemper valet plurimum. ſi haec nõ geſta audiretis, ſed picta videretis: tamẽ appareret, vter eſſet inſidiator, vter nihil cogitaret mali; cum alter veheretur in rheda paenulatus, vna ſederet vxor. quid horum non impeditiſſimum? veſtitus, an vehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam, quã paenula irretitus, rheda impeditus, vxore paene conſtrictus eſſet? Videte nunc illum primum egredientem e villa ſubito: cur? veſperi? quid neceſſe eſt? tarde? quid conuenit, praeſertim id temporis? deuertit in villam Pompeij: Pompeium vt videret? ſciebat in Alſienſi eſſe. villam vt perſpiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat morae, & tergiuerſationis? dum hic veniret, locum relinquere noluit. Age, nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum vxore, tum ſine ea: numquam non in rheda, tum in equo: comites Graeculi, quocumque ibat, etiam cum in caſtra Etruſca properabat: tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui numquam, tum caſu pueros ſymphoniacos vxoris ducebat, & ancillarum greges. ille, qui ſemper ſecum ſcorta, ſemper exoletos, ſemper lupas ducebat, tum neminem, niſi vt virum a viro lectum eſſe diceres. Cur igitur victus eſt? quia non ſemper viator a latrone, nonnumquam etiam latro a viatore occiditur: quia quamquã paratus in imparatos Clodius, tamẽ mulier inciderat in viros. nec vero ſic erat vmquam non paratus Milo contra illum, vt non ſatis fere eſſet paratus. ſemper ille, & quantum intereſſet P. Clodij ſe perire, & quanto illi odio eſſet, & quantum ille auderet, cogitabat: quamobrem vitam ſuam, quam maximis praemijs propoſitam, & paene addictam ſciebat, numquam in periculum ſine praeſidio, & ſine cuſtodia proijciebat. addo caſus, addo incertos exitus pugnarum, Martemq. communem, qui ſaepe ſpoliantem iam, & exſultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inſcitiam pranſi, poti, oſcitantis ducis: qui cum a tergo hoſtem interclusum reliquiſſet, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incenſos ira, vitamque domini deſperantes cum incidiſſet, haeſit in ijs poenis, quas ab eo ſerui fideles pro domini vita expetiuerũt. Cur igitur eos manumiſit? metuebat ſcilicet, ne indicaretur, ne dolorem perferre non poſſent, ne tormentis cogerentur, occiſum eſſe a ſeruis Milonis in Appia via P. Clodium, confiteri. quid opus eſt tortore? quid quaeris? occideritne? occidit. iure, an iniuria? nihil ad tortorem: facti enim in equuleo quaeſtio eſt, iuris in iudicio. quod igitur in cauſſa quaerendum eſt, id agamus: hoc, quod tormentis inuenire vis, id fatemur. manu vero cur miſerit ſi id potius quaeris, quam cur parum amplis affecerit praemijs: neſcis inimici factum reprehendere. dixit enim hic idem, qui omnia ſemper conſtanter, & fortiter, M. Cato, dixitq. in turbulenta concione, quae tamen huius auctoritate placata eſt, non libertate ſolum, ſed etiam omnibus praemijs digniſſimos fuiſſe, qui domini caput defendiſſent. quod enim praemium ſatis magnum eſt tam beneuolis, tam bonis, tam fidelibus ſeruis, propter quos viuit? etſi id quidem non tanti eſt, quam quod propter eoſdem non ſanguine, & vulneribus ſuis crudeliſſimi inimici mentem, oculosq. ſatiauit. quos niſi manumiſiſſes, tormentis etiam dedendi fuerunt, conſeruatores domini, vltores ſceleris, defenſores necis. hic vero nihil habet in his malis, quod minus moleſte ferat, quam, etiam ſi quid ipſi accidat, eſſe tamen illis meritum praemium perſolutum.

EXPLANATIO

E. VILLA] Albana. ID *temporis?*] veſperi. IN *caſtra Etruſca*] ad vexandam Etruriam: de quo ſaepe in hac oratione. quod ad Catilinae tempora nõ recte Aſconius refert. NVGARVM] Graeci enim comites animi cauſſa, non rei gerendae, ducebantur. M. CATO,] qui etiam ſua ſententia Milonem palam abſoluit.

ORATIO

SED quaeſtiones urgent Milonem, quae ſunt habitae nunc in atrio Libertatis. quibuſnam de ſeruis? rogas? de P. Clodij. quis eos poſtulauit? Appius. quis produxit? Appius. vnde? ab Appio. dij boni, quid poteſt agi ſeuerius? de ſeruis nulla quaeſtio eſt in dominum, niſi de inceſtu, ut fuit in Clodium. proxime deos accesſit Clodius, propius, quam tum, cum ad ipſos penetrarat; cuius de morte tamquam de caerimonijs violatis quaeritur. ſed tamen maiores noſtri in dominum de ſeruo quaeri noluerunt; non quia non poſſet verum inueniri, ſed quia videbatur indignum eſſe, & domini morte ipſa triſtius. in reum de ſeruis accuſatoris cum quaeritur, verum inueniri poteſt? Age vero, quae erat, aut qualis quaeſtio? heus vbi Ruſcio, vbi Caſca? Clodius inſidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: ſperata libertas. quid hac quaeſtione certius? ſubito arrepti in quaeſtionem, tamen ſeparantur a ceteris, & in arcas coniiciuntur, ne quis cum ijs colloqui poſſit. hi centum dies penes accuſatorem cum

fuiſſent,

fuiſsent, ab eo ipſo accuſatore producti ſunt. quia hac quaeſtione dici poteſt integrius? quid incorruptius? quod ſi nondum ſatis cernitis, cum res ipſa tot, tam claris argumentis, ſignisq́ luceat, pura mente, atque integra Milonem, nullo ſcelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conſcientia exanimatum, Romam reuertiſſe: recordamini, per deos immortales, quae fuerit celeritas reditus eius, qui ingreſſus in forum ardente curia, quae magnitudo animi, qui vultus, quae oratio. neque vero ſe populo ſolum, ſed etiam ſenatui tranſdidit; neque ſenatui modo, ſed etiam publicis praeſidijs, & armis; neque his tantum, verum etiam eius poteſtati: cui ſenatus totam remp. omnem Italiae pubem, cuncta populi R. arma commiſerat: cui ſe numquam profecto tranſdidiſſet, niſi cauſſae ſuae confideret, praeſertim omnia audienti, magna metuenti, multa ſuſpicanti, nonnulla credenti. Magna vis eſt conſcientiae, iudices, & magna in vtramque partem. vt neque timeant, qui nihil commiſerint; & poenam ſemper ante oculos verſari putent, qui peccarint.

E X P L A N A T I O

QVIS *eos poſtulauit? Appius*] non P. Clodij frater, ſed Caij fratris eius filius, Milonis accuſator. infra: In reum de ſeruis accuſatoris cum quaeritur, verum inueniri poteſt? Atque hoc loco Quinctilianus haec lib. IX. cap. 3. Et ab ijſdem verbis plura acriter, & inſtanter incipiunt. Nihil ne te nocturnum praeſidium Palatij, nihil vrbis vigiliae, nihil timor populi, nihil conſenſus bonorum omnium, nihil hic munitiſſimus habendi ſenatus locus, nihil horum ora, vultusq. mouerunt? Et ijſdem deſinunt: Quis eos poſtulauit? Appius. quis produxit? Appius. Quamquam hoc exemplum ad aliud quoque ſchema pertinet, cuius initia inter ſe & fines ijdem ſunt, quis & quis, Appius, & Appius. Quale eſt: Qui ſunt, qui foedera ſaepe ruperunt? Carthaginienſes. qui ſunt, qui in Italia crudele bellum geſſerunt? Carthaginienſes. qui ſunt, qui Italiam deformauerunt? Carthaginienſes. qui ſunt. qui ſibi ignoſci poſtulant? Carthaginienſes PROXIME *ad deos acceſſit Clodius,*] cuius de ſeruis ita quaeritur, vt ſi caerimoniae deorum violatae eſſent. CVM *ad ipſos penetrarat;*] feſtiue tempus illud deſcribit, cum ingreſſus eſt Clodius muliebri veſtitu, ſtupri cauſſa, ad ſacra Bonae deae. VIDEBATVR *indignum, & domini morte ipſa triſtius.*] ſi de domini nece ſeruorum teſtimonio quaereretur. HEVS, *vbi Ruſcio, vbi Caſca?*] accuſatoris Appij verba, ſuperbe imperantis, vt ſeruis ſuis, ijs, qui ſerui fuerant patrui eius P. Clodij. non enim aſſentior Quinctiliano, qui lib. IIX. iocum eſſe putat. NEQVE *vero ſe populo ſolum,*] notauit hanc figuram Aquila, quae κλίμαξ Graece dicitur, adducto etiam Demoſthenis exemplo ex oratione de Corona; quod in Latinū cōuertit: ego verba Graeca recitabo: quia plus habent leporis, & elegantiae. Οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα δέ· οὐδ' ἔγραψα μὲν, οὐκ ἐπρέσβευσα δέ· οὐδ' ἐπρέσβευσα μὲν, οὐκ ἔπεισα δὲ τοὺς Θηβαίους· ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς διὰ πάντων ἄχρι τῆς τελευτῆς διεξῆλθον. Simile exemplum obſeruaui apud eundem, in oratione pro Rhodijs. καὶ οὐκ ἐγὼ μὲν ταῦτα εἶπον, ὑμῖν δ' οὐκ ἐδόκει ὀρθῶς λέγειν. PVBLICIS *praeſidijs,*] quae circa forum Pompeius collocarat. NEQVE *his tantum.*] parce vſum eſſe Ciceronem hac figura, inquit Aquila: nam totum illud repetere noluit, Neque ſolum publicis praeſidijs, & armis. videlicet quia longum & inſuaue futurum erat. NON *nullorum etiam imperitorum,*] qui Milonis inimici non eſſent. QVAESITA] a Pompeio. QVID, *quae deinde poſtea ſunt in eum congeſta,*] ſuſtuli, Deinde, vt gloſſema. AB *vno de illis,*] & hic, De illis, abundat. VERVM *etiam,*] hic, Etiam, locum non habet, & ſententiam impedit potius, quam adiuuat.

O R A T I O

NEque vero ſine ratione certa, cauſſa Milonis ſemper a ſenatu probata eſt. videbant enim ſapientiſſimi homines facti rationem, praeſentiam animi, defenſionis conſtantiam. An vero obliti eſtis, iudices, recenti illo nuncio necis Clodianae non modo inimicorum Milonis ſermones, & opiniones, ſed nonnullorum etiam imperitorum, qui negabant eum Romam eſſe rediturum? ſiue enim illud animo irato, ac percito feciſſet, vt incenſus odio trucidaret inimicum; arbitrabantur eum tanti mortem P. Clodij putaſſe, vt aequo animo patria careret, cum ſanguine inimici expleſſet odium ſuum; ſiue etiam illius morte patriam liberare voluiſſet; non dubitaturum fortem virum, quin, cum ſuo periculo ſalutem reip. attuliſſet, cederet aequo animo legibus, ſecum auferret gloriam ſempiternam, nobis haec fruenda relinqueret, quae ipſe ſeruaſſet. Multi etiam Catilinam, atque illa portenta loquebantur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriae faciet. miſeros interdū ciues optime de rep. meritos: in quibus homines non modo res praeclariſſimas obliuiſcuntur, ſed etiam nefaria ſuſpicantur. ergo illa falſa fuerunt: quae certe vera exſtitiſſent, ſi Milo admiſiſſet aliquid, quod non poſſet honeſte vereq. defendere. Quid, quae poſtea ſunt in eum congeſta, quae quamuis etiam mediocrium delictorum conſcientiam perculiſſent, vt ſuſtinuit, dij immortales? ſuſtinuit? immo vero vt contempſit, ac pro nihilo putauit quae neque maximo animo nocens, neque innocens, niſi fortiſſimus vir, negligere potuiſſet. Scutorum, gladiorum, frenorum, ſparorum, pilorumq. etiam multitudo deprehendi poſſe indicabatur: nullum in vrbe vicum, nullum angiportum eſſe dicebant, in quo Miloni non eſſet conducta domus: arma in villam Ocriculanam deuecta Tiberi: domus in cliuo Capitolino ſcutis referta: plena omnia malleolorum ad vrbis incendia comparatorum. haec non delata ſolum, ſed paene credita, nec ante repudiata, quam quaeſita. Laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij; ſed dicā vt ſentio, iudices. nimis multa audire coguntur, neque aliter facere poſſunt.

ij, quibus

ij, quibus tota commiſſa eſt reſp. quin etiam audiendus ſit Popa Licinius aeditio quis de circo Maximo. ſeruos Milonis, apud ſe ebrios factos, ſibi confeſſos eſſe, de interficiendo Cn. Pompeio coniuraſſe, deinde poſtea ſe gladio percuſſum eſſe ab vno de illis, ne indicaret; Pompeio in hortos nunciauit. arceſſor in primis. de amicorum ſententia rem defert ad ſenatum. non poteram in illius mei, patriaeq cuſtodis tanta ſuſpicione non metu exanimari: ſed mirabar tamen credi Popae, ebrioſorum confeſſionẽ ſeruorum audiri, vulnus in latere, quod acu punctum videretur, pro ictu gladiatoris putari. verum etiam, vt intelligo, cauebat magis Pompeius, quam timebat, non ea ſolum, quae timenda erant, ſed omnino, ne aliquid vos timeretis. oppugnata domus C. Caeſaris, clariſſimi, & fortiſſimi viri, per multas noctis horas nunciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo ſenſerat: tamen audiebatur. non poteram Cn. Pompeium, praeſtantiſſima virtute ciuem, timidum ſuſpicari: diligentiam, tota rep. ſuſcepta, nimiam nullam putabam.

E X P L A N A T I O

TAM *celebri loco,*] habitabat enim Caeſar, a quo tempore pontifex max. creatus eſt, in ſacra via, in domo publica: cum ante pontificatum in Suburra modicis aedibus habitaſſet. Suetonius.
AVDIEBATVR.] ab ijs, qui tamquam verum nunciabant.

O R A T I O

FREQVENTISSIMO *ſenatu nuper in Capitolio ſenator inuentus eſt, qui Milonem cum telo eſſe diceret. nudauit ſe in ſanctiſſimo templo, quoniam vita talis & ciuis, & viri fidem non faciebat, niſi, eo tacente, res ipſa loqueretur. omnia falſa, atque inſidioſe ficta comperta ſunt: nam tamen, ſi metuitur etiam nunc Milo, non hoc iam Clodianum crimen timemus, ſed tuas, Cn. Pompei, (te enim iam appello ea voce, vt me audire poſſis) tuas, inquam, ſuſpiciones perhorreſcimus. ſi Milonem times, ſi hunc de tua vita nefarie, aut nunc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas; ſi Italiae delectus, vt nonnulli conquiſitores tui dictitant, ſi haec arma, ſi Capitolinae cohortes, ſi excubiae, ſi vigiliae, ſi delecta iuuentus, quae tuum corpus domumq. cuſtodit, contra Milonis impetum armata eſt, atque illa omnia in hunc vnum inſtituta, parata, intenta ſunt: magna in hoc certe vis, & incredibilis animus, & non vnius viri vires, atque opes iudicantur, ſiquidem in hunc vnum & praeſtantiſſimus dux electus, & tota reſp armata eſt. ſed quis non intelligit, omnes tibi reip. partes aegras, & labantes, vt eas his armis ſanares, & confirmares, eſſe commiſſas? quod ſi Miloni locus datus eſſet; probaſſet profecto tibi ipſi, neminem vmquam hominem homini cariorem fuiſſe, quam te ſibi; nullum ſe vmquam periculum pro tua dignitate fugiſſe; cum illa ipſa taeterrima peſte ſaepiſſime pro tua gloria contendiſſe; tribunatum ſuum ad ſalutem meam, quae tibi cariſſima fuiſſet, conſilijs tuis gubernatum; ſe a te poſtea defenſum in periculo capitis, adiutum in petitione praeturae; duos ſe habere ſemper amiciſſimos ſperaſſe, te tuo beneficio, me ſuo. Quae ſi non probaret; ſi tibi ita penitus inſediſſet iſta ſuſpicio, nullo vt euelli modo poſſet; ſi denique Italia a delectu, vrbs ab armis ſine Milonis clade numquam eſſet conquietura: nae iſte haud dubitans ceſſiſſet patria, is, qui ita natus eſt, & ita conſueuit: te, Magne, tamen antestaretur, quod nunc etiam facit: Vide, quam ſit varia vitae, commutabiliſq. ratio, quam vaga, volubiliſq. fortuna, quantae infidelitates in amicis, quam ad tempus aptae ſimulationes, quantae in periculis fugae proximorum, quantae timiditates. erit illud profecto tempus, & illuceſcet aliquando ille dies, cum tu, ſalutaribus, vt ſpero, rebus tuis, ſed fortaſſe motu aliquo communium temporum immutatis, qui quam crebro accidat, experti debemus ſcire, & amiciſſimi beneuolentiam, & grauiſſimi hominis fidem, & vnius poſt homines natos fortiſſimi viri magnitudinem animi deſideres. Quamquam quis hoc credat, Cn. Pompeium, iuris publici, maiorum, rei denique publicae peritiſſimum, cum ſenatus ei commiſerit, vt videret, ne quid reſp. detrimenti caperet; quo vno verſiculo ſatis armati ſemper conſules fuerunt etiam nullis armis datis; hunc exercitu, hunc delectu dato iudicium expectaturum fuiſſe in eius conſilijs iudicandis, qui vel iudicia ipſa tolleret? ſatis iudicatum eſt a Pompeio, falſo iſta conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, vt ego ſentio, Milonem abſolui oporteret; vt omnes confitentur, liceret. quod vero in illo loco, atque in illis publicorum praeſidiorum copijs circumfuſus ſedet, ſatis declarat, non ſe terrorem inferre vobis, (quid enim illo minus dignum, quam cogere, ve vos eum condemnetis, in quem animaduertere ipſe & more maiorum, & ſuo iure poſſet?) ſed praeſidio eſſe, vt intelligatis, contra heſternam concionem illam, licere vobis, quod ſentiatis, libere iudicare.*

E X P L A N A T I O

SENATOR] Cornificium nominat Aſconius. CONQVISITORES] qui delectui habendo praeerant, conquiſitores dicebantur. LOCVS *datus eſſet;*] occaſio data eſſet. A TE *poſtea*

defenſum

defenſum]accuſante Clodio ep.3.lib 2.ad Q.fr. TVO *beneficio.*]erga illum. ME *ſuo:*]cum omnia ſua ſtudia tribunus pl. ad me reſtituendum contulit. QVI *ita natus eſt, & ita conſueuit:*]qui hoc habet & a natura, & a conſuetudine, vt otium, ſalutemq. patriae rebus omnibus anteponat. ERIT, *erit*]iterato eodem verbo ſententia vim acquirit: vt infra Eſt, eſt profecto illa vis. Pro Fonteio: Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac ſingulare, iudices, cōſilium Hæc magis a Cicerone dici placet, quam a Milone; cuius cum laude dicantur. numquam enim profecto de ſeipſo diceret illa, quae ſubiunguntur, Vnius poſt homines natos fortiſſimi viri. IN. ETVS *conſilijs iudicandis,*]malim. Vindicandis. nam quod ſequitur, Qui vel iudicia ipſa tolleret, ad illud ſpectat, Iudicium exſpectaturum fuiſſe: vt, eodem iterato verbo, quiddam leporis & venuſtatis elucear. LICERET.] nam ſi tulit. vt quaereretur: nihil obſtat, quo minus abſolui Milonem liceat. MORE *maiorum,*]cum ei commiſſa reſp. ſit ijs verbis, quae ſummam poteſtatem tribuunt, Videret, ne quid reſp detrimenti caperet. CONTRA *heſternam concionem illam,*]ſupra: Qui heſterna etiam concione incitati ſunt, vt vobis voce praeirent, quid iudicaretis.

O R A T I O

NEc vero me, iudices, Clodianum crimen mouet, nec tam ſum demens, tamque veſtri ſenſus ignarus, atque expers, vt neſciam, quid de morte Clodij ſentiatis. de qua ſi iam nollem ita diluere crimen, vt dilui, tamen impune Miloni palā clamare, atque mentiri glorioſe liceret; Occidi, occidi non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturisq. rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in ſuſpicionem incidit regni appetendi, nō Ti. Gracchum, qui collegae magiſtratum per ſeditionem abrogauit; quorum interfectores impleuerunt orbem terrarum nominis ſui gloria; ſed eum, (auderet enim dicere cum patriam periculo ſuo liberaſſet) cuius nefarium adulterium in puluinaribus ſanctiſſimis nobiliſſimae feminae comprehenderunt; eū, cuius ſupplicio ſenatus ſollemnes religiones expiandas ſaepe cenſuit; eū, quem cū ſorore germana nefarium ſtuprū feciſſe, L. Lucullus iuratus, ſe, quaeſtionibus habitis, dixit compeɾiſſe; eum, qui ciuem, quem ſenatus, quem populus, quem omnes gentes urbis, ac vitae ciuium conſeruatorem iudicabant, ſeruorum armis exterminauit; eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuſcum voluit partitus eſt; eum, qui, pluribus caedibus in foro factis, ſingulari virtute & gloria ciuem domum vi & armis compulit; eum, cui nihil vmquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine; eum, qui aedem Nympharum incendit, vt memoriam publicam recenſionis, tabulis publicis impreſſam, extingueret; eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli poſſeſſionum termini; qui non calumnia litium, non iniuſtis vindicijs ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat; qui non ſolū Etruſcos, (eos enim penitus contempſerat) ſed hunc Cn. Pompeium, virū fortiſſimum, atque optimum ciuem, iudicem noſtrum, pellere poſſeſſionibus armis, caſtriſq. conatus eſt; qui cum architectis, & decempedis villas multorum, hortoſq. peragrabat; qui Ianiculo, & Alpibus ſpem poſſeſſionū terminabat ſuarum; qui, cum ab equite R. ſplendidiſſimo, & forti viro, T. Pacanio non impetraſſet, vt inſulam in lacu Pretio venderet, repente lintribus in eam inſulam materiam, calcem, caementa, atque arma conuexit; dominoq. trans ripam inſpectante, non dubitauit aedificium extruere in alieno; qui huic T. Furfanio, cui viro dij immortales? (quid enim de muliercula Sauctia, quid de adoleſcente Aproniio dico? quorum vtrique mortem eſt minitatus, niſi ſibi hortorum poſſeſſione ceſſiſſet) ſed auſum eſſe Furfanio dicere, ſi ſibi pecuniam, quantā popoſcerat, non dediſſet, mortuum ſe in domum eius illaturum? qua inuidia huic eſſet tali viro conflagrandum. qui Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fideliſſima gratia, abſentem de poſſeſſione fundi deiecit; qui parietem ſic per veſtibulum ſororis inſtituit ducere, ſic agere fundamenta, vt ſororem non modo veſtibulo priuaret, ſed omni aditu, & limine. Quamquam haec quidem iam tolerabilia videbantur: etſi aequabiliter in remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in ſuos irruebat: ſed neſcio quo modo iam vſu obduruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia quae vera aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuiſſetis, aut ferre imperium, ſi id ille nactus eſſet? omitto ſocios, exteras nationes, reges, tetrarchas: vota enim feceratis, vt in eos ſe potius mitteret, quam in veſtras poſſeſſiones. veſtra tecta, veſtros pecunias. pecunias dico? a liberis me dius fidius, & coniugibus veſtris numquam ille effrenatas ſuas libidines cohibuiſſet. fingi haec putatis, quae patent; quae nota omnibus, quae tenentur ſeruorum exercitus illum in urbe conſcripturum fuiſſe, per quos totam remp. reſq. priuatas omnium poſſideret?

E X P L A N A T I O

OCCIDI, *occidi.*]verba geminantur amplificandi gratia: & primum, Occidi, indicat, alterum affirmat. Quinctilianus lib. IX. cap. 3. SP. MELIVM,]quem occidit Ahala Seruilius. TI. *Gracchum.*] quem P. Scipio Naſica Serapio. COLLEGAE]Octauio tribuno pl. (AVDERET *enim dicere, cum patriam periculo ſuo liberaſſet*)]facti confeſſio, non vitatur in ea re, quae patriae ſalutem attulit. itaque lib. 2. de Orat. Saepe autem, inquit, res non, ſit, necne, ſed, qualis ſit, quaeritur: vt cum L. Opimij cauſſam defendebat apud populum audiente me C. Carbo conſul, nihil de C. Gracchi nece negabat, ſed id iure pro ſalute patriae factum eſſe dicebat. ADVLTERIVM]cū Pompeia, C. Caeſaris Pont. Max. vxore: quod tamen commiſerit, necne, incertum eſt: ſed vxorem Caeſar dimiſit, cum domum ſuā diceret non ſolum crimine, ſed etiam ſuſpicione criminis carere oportere. PVLVINARIBVS] in Piſo-

nem: cum ſtuprum Bonae deae puluinaribus intuliſſet. CVIVS *ſupplicio*] id ſupplicij genus erat, ſollemnes religiones ab eo violatas, expiare. ſic enim, inceſtum ab eo commiſſum eſſe, iudicabatur. L. LVCVLLVS] ſororis Clodij vir. IVRATVS] cum teſtimonium diceret in Clodium, de inceſtu reum. QVAESTIONIBVS *habitis.*] de ancillis. CIVEM,] ſe ipſum deſcribit. QVI *regna dedit,*] pro Sextio: Appellati reges a populo, qui id numquam ne a ſenatu quidem poſtulaſſent. ADEMIT,] Ptolemaeo regi Cyprio. SINGVLARI *virtute gloria ciuem*] Pompeium: de quo ſupra. AEDEM *Nympharum incendit,*] in Parad. Aedes Nympharum tua manu deflagrauit. VT *memoriam publicae recenſionis,*] tabulas cenſorias, in aede Nympharum cuſtoditas. CALVMNIA *litium,*] falſis litibus. INIVSTIS *vindiciis,*] iniuſtis rerum petitionibus. nam vindiciae, vt ait Feſtus, res eae ſunt quae in controuerſiam veniunt. SACRAMENTIS] ſacramento contendere, eſt, depoſita apud pontificem pecunia, litigare. Varro lib v. l. l. & Aſconius in Verrem lib. I. ETRVSCOS] ſupra: Etruriam vexarat. Et: Tota denique rea citaretur Etruria. Et: Comites Graeculi, quocumque ibat etiam cum in caſtra Etruſca properabat. Infra vero: Vaſtarat Etruriam. HVNC. CN. *Pompeium,*] diſtinguit eum a Pompeio Magno, iudicem appellans. CVM *architectis*] cum quibus multorum villas, tamquam ſuas, aedificaret. DESCEMPEDIS] quibus alienos hortos metaretur. IN *lacu Pratio*] hic lacus nec in agro Romano, neque vſquam in propinquis regionibus reperitur. itaque malim, Pretio, prima littera minuſcula ſcribi, & cum verbo, Venderet, coniungi, hoc modo: Vt inſulam in lacu, pretio venderet: nam & in vrbe erant inſulae, a ceteris aedificijs diſiunctae: vt in oratione pro Coelio. HVIC.] iudici T. FVRFANIO,] T. Furfanus Poſtumius legitur in Ciceronis epiſtola lib. VI. SI *id ille nactus eſſet.*] ſi praetor, aut conſul factus eſſet. SOCIOS, *exteras nationes, reges, tetrarchas:*] quos, imperium nactus, pro ſua libidine tractaſſet. SERVORVM *exercitus illum in vrbe conſcripturum fuiſſe,*] Infra: Incidebantur iam domi leges, quae nos noſtris ſeruis addicerent. Et poſt: Lege noua quae eſt inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, ſeruos noſtros libertos ſuos feciſſet.

ORATIO

QVAMOBREM, ſi cruentum gladium tenens clamaret T. Annius: Adeſte, quaeſo, atque audite ciues: P. Clodium interfeci: eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frenare poteramus, hoc ferro, & hac dextera a ceruicibus veſtris repuli: per me vnũ effectum eſt, vt ius, aequitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: eſſet vero timendũ. quonam modo id factum ferret ciuitas: nunc enim quis eſt, qui non probet? qui non laudet? qui non vnum poſt hominum memoriam T. Annium plurimum reip. profuiſſe, maxima laetitia populum R. cunctam Italiam, nationes omnes affeciſſe & dicat, & ſentiat? Nequeo, vetera illa populi R. quanta fuerint gaudia, iudicare: multas tamen iam ſummorum imperatorum clariſſimas victorias aetas noſtra vidit; quarum nulla neque tam diuturnam attulit laetitiam, nec tantam. mandate hoc memoriae, iudices. ſpero multa vos, liberosq. veſtros in rep. bona eſſe viſuros in his ſingulis ita ſemper exiſtimabitis, viuo P. Clodio nihil horum vos viſuros fuiſſe. in ſpem maximam, & quemadmodum confido, veriſſimam adducti ſumus, hunc ipſum annum, hoc ſummo viro conſule: concuſſa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus, & iudiciis conſtitutis, ſalutarem ciuitati fore. num quis igitur eſt tam demens, qui hoc, P. Clodio viuo, contingere potuiſſe arbitretur? quid? ea quae tenetis, priuata, atque veſtra, dominante homine furioſo quod ius perpetuae poſſeſſionis habere potuiſſent?

EXPLANATIO

CONSVLE] Pompeio. Quinctilianus lib. v. cap. vlt. expugnantibus, quod etiam ſolum enthymema quidam vocant. fortior multo probatio eſt. tale eſt Ciceronis pro Milone: Eius igitur mortis ſedetis vltores, cuius vitam ſi putetis per vos reſtitui poſſe, nolitis. Quod quidem etiam aliquanto multiplicari ſolet: vt eſt ab eodem, & pro eodem reo factum: Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querella? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impune non eſt auſus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitauit occidere?

ORATIO

NOn timeo, iudices, ne, odio inimicitiarum mearum inflammatus, libentius haec in illũ euomere videar, quã verius. etenim, etſi praecipuum eſſe debeat; tamen ita communis erat omnium ille hoſtis, vt in communi odio paene aequaliter verſaretur odium meum non poteſt dici ſatis, ne cogitari quidem, quantum in illo ſceleris, quantum exitii fuerit. quin ſic attendite, iudices. nempe haec eſt quaeſtio de interitu P. Clodii. fingite animis: liberae enim ſunt cogitationes noſtrae, & quae volunt ſic intuentur, vt ea cernimus, quae videmus. fingite igitur cogitatione imaginem huius condicionis meae, ſi poſſim efficere vt Milonem abſoluatis, ſed ita, ſi P. Clodius reuixerit. Quid vultu extimuiſtis? quonam modo ille vos viuus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percuſſit? Quid? ſi ipſe Cn. Pompeius, qui ea virtute, ac fortuna eſt, vt ea potuerit ſemper, quae nemo praeter illum;

lum; ſi is, inquam, potuiſſet, vt quaeſtionem de morte P. Clodij ferre, ſic ipſum ab inferis excitare: vtrum putatis facturum fuiſſe? etiam ſi propter amicitiam vellet illum ab inferis reuocare, propter remp. nõ feciſſet. Eius igitur mortis ſedetis vltores, cuius vitam ſi putetis per vos reſtitui poſſe, nolitis: & de eius nece lata quaeſtio eſt, qui ſi eadem lege reuiuiſcere poſſet, lata lex nunquam eſſet. huius ergo interfector non eſſet etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne poenam timeret, quos liberaſſet? Graeci homines deorum honores tribuunt ijs viris, qui tyrannos necauerunt. quae ego vidi Athenis? quae alijs in vrbibus Graeciae? quas res diuinas talibus inſtitutas viris? quos cantus? quae carmina? prope ad immortalitatem, & religionem, & memoriam conſecrantur. vos tanti conſeruatorem populi, tanti ſceleris vltorem non modo honoribus nullis afficietis, ſed ad ſupplicium rapi etiam patiemini? confiteretur, confiteretur, inquam, ſi feciſſet, & magno animo, & libenter, ſe feciſſe libertatis omnium cauſa: quod certe ei nõ confitendũ modo fuiſſet, verum etiã praedicandum. etenim, ſi id non negat, ex quo nihil petit, niſi vt ignoſcatur: dubitaret id fateri, ex quo etiam praemia laudis eſſent petenda? niſi vero gratius putat eſſe vobis ſui ſe capitis, quam veſtri, defenſorem fuiſſe: cum praeſertim in ea confeſſione, ſi grati eſſe velletis, honores aſſequeretur ampliſſimos: ſi factum vobis non probaretur, (quanquam qui poterat ſalus ſua cuiquam non probari?) ſed tamen ſi minus fortiſſimi viri virtus ciuibus grata cecidiſſet, magno animo, conſtantiq. cederet ex ingrata ciuitate. nam quid eſſet ingratius, quam laetari ceteros, lugere eum ſolum, propter quem ceteri laetarentur? quanquam hoc animo ſemper omnes fuimus in patriae proditoribus opprimẽdis, vt, quoniam noſtra futura eſſet gloria, periculum quoque, & inuidiam noſtram putaremus. nam quae mihi ipſi tribuenda laus eſſet ipſi, cum tãtum in conſulatu meo pro vobis, ac liberis veſtris auſus eſſem, ſi id, quod conabar, ſine maximis dimicationibus meis me eſſe auſurum arbitrarer? quae mulier ſceleratum ac pernicioſum ciuem occidere non auderet, ſi periculum non timeret? propoſita inuidia, morte, poena qui nihil ſegnius remp. defendit, is vir vere putandus eſt. populi grati eſt, praemijs afficere bene meritos de rep. ciues; viri fortis ne ſupplicijs quidem moueri, vt fortiter feciſſe paeniteat. quamobrem vteretur eadem confeſſione T. Annius, qua Ahala, qua Naſica, qua Opimius, qua Marius, qua noſmetipſi: & ſi, grata reſp. eſſet, laetaretur; ſi ingrata, tamen in graui fortuna conſcientia ſua niteretur. ſed huius beneficij gratiam, iudices, fortuna populi R. & veſtra felicitas, & dij immortales ſibi deberi putant. nec vero quiſquam aliter arbitrari poteſt, niſi qui nullam vim eſſe ducit, numenue diuinum; quem neque imperij veſtri magnitudo, neque ſol ille, nec caeli, & ſignorum motus, nec viciſſitudines rerum, atque ordines mouent, neque, id quod maximum eſt, maiorum ſapientia, qui ſacra qui caerimonias, qui auſpicia, & ipſi ſanctiſſime coluerunt & nobis ſuis poſteris prodiderunt.

EXPLANATIO

QVI *tyrannos necauerunt*,] vt Harmodio, & Ariſtogitoni, qui Hippiam necauerũt, Piſiſtrati filium. Valerius Max. & Suidas. NISI *vero gratius putat eſſe vobis*,] quod putare non debet. SIBI *deberi*] potius, quam Miloni.

ORATIO

EST, *eſt profecto illa vis; neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate noſtra ineſt quiddam, quod vigeat, & ſentiat, & non ineſt in hoc tanto naturae, tam praeclaro motu. niſi forte idcirco eſſe non putant, quia non apparet, nec cernitur: proinde quaſi noſtram ipſam mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, qua haec ipſa agimus, ac dicimus, videre, aut plane, qualis, aut vbi ſit, ſentire poſſimus. ea vis, ea eſt igitur, quae ſaepe incredibiles huic vrbi felicitates, atque opes attulit, quae illam perniciem extinxit, ac ſuſtulit; cui primum mentem iniecit, vt vi irritare, ferroq. laceſſere fortiſſimũ virum auderet, vinceretur q. ab eo quem ſi viciſſet, habiturus eſſet impunitatem, & licentiam ſempiternam. non eſt humano conſilio, ne mediocri quidem, iudices, deorum immortalium cura res illa perfecta: religiones mehercule ipſae, arae que, cum illam belluam cadere viderunt, commouiſſe ſe videntur, & ius in illo ſuum retinuiſſe. vos enim Albani tumuli, atq; luci, vos, inquam, imploro, atque obteſtor, voſq. Albanorum obrutae arae ſacrorum populi R. ſociae, & aequales, quas ille praeceps amentia, caeſis proſtratisq. ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat; veſtrae tum arae, veſtrae religiones viguerunt; veſtra vis valuit, quam ille omni ſcelere polluerat: tuq. ex tuo edito monte, Latialis ſancte Iuppiter, cuius ille lacus, nemora, fineſq. ſaepe omni nefario ſtupro, & ſcelere macularat, aliquando ad eum puniendum oculos aperuiſti: vobis illae, vobis, veſtro in conſpectu ſerae, ſed iuſtae tamen, & debitae poenae ſolutae ſunt. niſi forte hoc etiam caſu factum eſſe dicimus, vt ante ipſum ſacrarium Bonae deae, quod eſt in fundo T. Sextij Galli, in primis honeſti, & ornati adoleſcentis, ante ipſam, inquam, Bonam deam, cum proelium commiſiſſet, primum illud vulnus acceperit, quo taeterrimam mortem obiret; vt non abſolutus iudicio illo nefario videretur, ſed ad hanc inſignem poenam reſeruatus. Nec vero non eadem ira deorum hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam, vt ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exſequijs, ſine lamentis, ſine laudationibus, ſine funere, oblitus cruore, & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici ſolent, ambureretur etiam abiectus. non fuiſſe credo fas, clariſſimorum virorum formas illi taeterrimo parricidae aliquid decoris afferre, neque vllo in loco potius mortuum eius lacerari, quam in quo vita eſſet damnata.*

EXPLANATIO

ESt *eſt profecto illa vis*] de hac eiuſdem verbi iteratione iam diximus. Neque *in his corporibus*,] ex hoc loquendi genere, Neque ineſt, & non ineſt, gignitur comparatio. idem enim eſt, ac ſi dixiſſet: vt in his corporibus atque in hac imbecillitate noſtra ineſt quiddam, quod vigeat & ſentiat: ſic ineſt in hoc tanto naturae tam praeclaro motu. Eſt autem e Graecis fontibus deducta figura. de quo diximus in eo loco Neque vero ſe populo ſolum, ſed etiam ſenatui tradidit. Ius *in illo ſuum*] ius ſuum a Clodio ereptum, toties ab eo violatae. In illo: in ea re. cum Clodius caderet. Vos *enim Albani tumuli.*] Hic ad ſublime genus effertur orator: in quo ſummam vim eſſe conſtat. de quo Quinctilianus lib. xi. cap. 10. Hic orator inquit & defunctos excitabit, vt Appium Caecum apud hunc; & patria ipſa exclamabit, aliquemq. (vt apud Ciceronem in oratione contra Catilinam in ſenatu) alloquetur. hic & amplificationibus extollet orationem & vi ſuperlationum quoque eriget. Quae Charybdis tam vorax? &, Oceanus medius fidius ipſe. Nota ſunt enim iam ſtudioſis haec lumina. Hic deos ipſos in congreſſum prope ſuum, ſermonemq. deducet: Vos enim Albani tumuli, atque luci, uos, inquam, Albanorũ obrutae arae, ſacrorum populi Romani ſociae. & aequales. idem lib. vi. cap. 2. Auerſus quoque a iudice ſermo, qui dicitur *ἀποστροφή*, mire mouet: ſiue aduerſarios inuadimus: Quid enim tuus ille, Tubero, in acie Pharſalica gladius agebat? ſiue ad inuocationem aliquã conuertimus: Vos enim iã ego, Albani tumuli, atque luci. Insanis *molibus*] ſupra: Inſanas illas ſubſtructiones. Bonae *deae*] inceſtũ Clodij, ſtuprũq. nefariũ, ſanctiſſimis puluinaribus illatũ, vlciſcẽtis. Eius *ſatellitibus*] Sex Clodio. ſupra, & infra. Luto,] quia necatus erat in via. Etiam *inimici*] quam tamen ei ſatellites eius nõ cõceſſere. Amburberetur] ſemiuſtulatum, dixit ſupra. Etiam *abiectus.*] non in rogo poſitus.

ORATIO

DVra *mihi medius fidius iam fortuna populi R. & crudelis videbatur, quae tot annos illum in hãc remp. inſultare videret, & pateretur. polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones: ſenatus grauiſſima decreta perfregerat: pecunia ſe palam a iudicibus redemerat: vexarat in tribunatu ſenatum: omnium ordinum conſenſu pro ſalute reip. geſta reſciderat: me patria expulerat: bona diripuerat; domum incenderat; liberos, coniugem meam vexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magiſtratuum, priuatorumq. caedes effecerat: domum mei fratris incenderat: vaſtarat Etruriam; multos ſedibus, ac fortunis eiecerat; inſtabat, vrgebat; capere eius amentiam ciuitas. Italia, prouinciae, regna non poterant: incidebãtur iam domi leges. quae nos noſtris ſeruis addicerent; nihil erat cuiuſquam, quod quidem ille adamaſſet, quod non hoc anno ſuum fore putaret; obſtabat eius cogitationibus nemo. praeter illum Milonẽ ipſum, qui poterat abſtare: Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quaſi deuinctum arbitrabatur: Caeſaris potentiam ſuam potentiam eſſe dicebat: bonorum animos etiam in meo caſu contempſerat; Milo unus vrgebat. hic dij immortales, vt ſupra dixi, mentem dederunt illi perdito, ac furioſo, vt huic faceret inſidias. aliter perire peſtis illa nõ potuit. nunquam illum reſp. ſuo iure eſſet vlta. ſenatus, credo, praetorem eum circumſcripſiſſet. ne cum ſolebat quidem id facere, in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. an conſules in praetore coercendo fortes fuiſſent primum. Milone occiſo, habuiſſet ſuos conſules: deinde, quis in eo praetore conſul fortis eſſet, per quem tribunũ virum cõſularem crudeliſſime necatum eſſe meminiſſet? omnia poſſideret, teneret; lege noua, quae eſt inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis ſeruos noſtros libertos ſuos feciſſet; poſtremo, niſi eum dij immortales in eam mentem impuliſſent, vt homo effeminatus fortiſſimum virum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberetis. an ille praetor, ille vero conſul, ſi modo haec templa, atque ipſa moenia ſtare eo viuo tamdiu, & conſulatum eius exſpectare potuiſſent, ille denique viuus mali nihil feciſſet, qui mortuus, vno ex ſuis ſatellitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miſerius, quid acerbius, quid luctuoſius vidimus? templum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilij publici, caput vrbis, aram ſociorum, portum omnium gentium, ſedem ab vniuerſo populo R. conceſſam vni ordini, inflammari, excindi, funeſtari. neque id fieri a multitudine imperita, quamquam eſſet miſerum id ipſum, ſed ab vno, qui cum tantum auſus ſit vltor pro mortuo, quid ſignifer pro viuo non eſſet auſus? in curiam potiſſimum abiecit, vt eam mortuus incenderet, quam viuus euerterat.*

EXPLANATIO

STupro] Bonae deae puluinaribus illato. Perfregerat:] explicant hunc locum illa verba, quae ſupra dicta ſunt: Cuius enim ſenatui de illo inceſto ſtupro iudicium decernendi poteſtas eſſet erepta, de eius interitu, quis poteſt credere, ſenatum iudicium nouum conſtituendum putaſſe? Gesta] a me contra coniuratos. Magistratuum.] priuatorum quidem caedes fecerat, magiſtratus autem P. Sextium, Q. Fabricium grauiter vulnerauerat. pro Sextio. Nostris *ſeruis addicerent:*] lege ſua libertatis. infra. Virum *conſularem*] ſeipſum ſignificat. Necatum] pro, uexatum, afflictum perditum. Servos *noſtros libertos ſuos feciſſet:*] ſupra: Incidebantur iam domi leges,

quae

quae nos noſtris ſeruis addicerent. CAESARIS *obtentium, ſuam potentiam eſſe dicebat.*]ſimile illud infra: Quid habeo, quod dicam, quod faciã pro tuis in me meritis niſi vt eam fortunam, quaecumque erit tua, ducam meam? Et pro Deiotaro: Tumq. hoſtem eſſe duxit ſuum. Nec diſſimiliter ad Lentulum Meumq. inimicum, vnum in ciuitate haberet inimicum. CIRCVMSCRIPSISSET.]condemnaſſet. NE *cum ſolebat quidem*]ſupra: Senatus grauiſſima decreta perfregerat.

O R A T I O

ET ſunt qui de via Appia querantur, taceant de curia? ecquando ab eo ſpirante forum potuiſſet defendi, cuius non reſtiterit cadaueri curia? excitate, excitate eum, ſi poteſtis ab inferis: frangetis impetum viui, cuius vix ſuſtinetis furias inſepulti. niſi vero ſuſtinuiſtis eos, qui cum facibus ad curiam cucurrerunt, cum falcibus ad Caſtoris, cum gladijs toto foro volitarunt. caedi vidiſtis populum R. concionem gladijs diſturbari, cum audiretur ſilentio M. Coelius tribunus pl. vir fortiſſimus, & in ſuſcepta cauſſa firmiſſimus, & bonorum voluntati & auctoritati ſenatus deditus, & in hac Milonis ſiue inuidia, ſiue fortuna, ſingulari, diuina, & incredibili fide. Sed iam ſatis multa de cauſſa, extra cauſſam etiam nimis fortaſſe multa. quid reſtat, niſi vt orem, obteſterq. vos, iudices, vt eam miſericordiam tribuatis fortiſſimo viro, quam ipſe non implorat, ego autem, repugnãte hoc, & imploro, & expoſco? nolite, ſi in noſtro omnium fletu. nullam lacrumam adſpexiſtis Milonis, ſi vultum ſemper eumdem, ſi vocem, ſi orationem ſtabilem, ac non mutatam videtis, hoc minus ei parcere. atque haud ſcio, an multo etiam ſit adiuuandus magis, etenim, ſi in gladiatorijs pugnis, & in infimi generis hominum condicione, atque fortuna timidos, & ſupplices, &, vt viuere liceat, obſecrantes, etiam odiſſe ſolemus, fortes, & animoſos, & ſe acriter ipſi morti offerentes ſeruare cupimus; eorumq. nos magis miſeret, qui noſtram miſericordiam non requirunt, quã qui illam efflagitant: quanto hoc magis in fortiſſimis ciuibus facere debemus? me quidem, iudices, exanimant, & interimunt hae voces Milonis, quas audio aſſidue, & quibus interſum quotidie. Valeant, inquit, valeant ciues mei, ſint incolumes, ſint florentes, ſint beati: ſtet haec vrbs praeclara, mihiq. patria cariſſima, quoquo modo merita de me erit: tranquilla rep. ciues mei, quoniã mihi cum illis non licet, ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruantur: ego cedam, atque abibo. ſi mihi rep. bona frui non licuerit, at carebo mala; &, quam primum tetigero bene moratam & liberam ciuitatem, in ea conquieſcam. o fruſtra, inquit, ſuſcepti mei labores: o ſpes fallaces: o cogitationes inanes meae! ego, cum tribunus pl. rep. oppreſſa, me ſenatui dediſſem, quem extinctum acceperãs; equitibus R. quorum vires erant debiles; bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant; mihi vmquam bonorum praeſidium defuturum putarem? ego cum te (mecum enim ſaepiſſime loquitur) patriae reddidiſſem, mihi non futurum in patria putarem locum? vbi nunc ſenatus eſt, quem ſecuti ſumus? vbi equites R. illi, illi, inquit tui? vbi ſtudia municipiorum? vbi Italiae voces? vbi denique tua, M. Tulli, quae plurimis fuit auxilio, vox, & defenſio? mihi ne ea ſoli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari? Nec vero haec, iudices, vt ego nunc flens, ſed hoc eodem loquitur vultu, quo videtis. negat enim ſe, negat ingratis ciuibus feciſſe, quae fecit; timidis, & omnia circumſpicientibus periculo, non negat. Plebem, & infimam multitudinem, quae P. Clodio duce fortunis veſtris imminebat, eam, quo tutior eſſet vita veſtra, ſe feciſſe commemorat, vt non modo virtute flecteret, ſed etiam tribus ſuis patrimonijs deleniret: nec timet, ne, cum plebem muneribus placarit, vos non conciliarit meritis in remp. ſingularibus. Senatus erga ſe beneuolentiam temporibus his ipſis ſaepe eſſe perſpectam, veſtras vero et veſtrorum ordinum occurſationes, ſtudia, ſermones, quemcumque caſum fortuna dederit, ſecum ſe ablaturum eſſe dicit. meminit etiam ſibi vocem praeconis modo defuiſſe, quam minime deſiderarit; populi uero cunctis ſuffragijs, quod vnum cupierit, ſe conſulem declaratum: nunc denique, ſi haec arma contra ſe ſint futura, ſibi facinoris ſuſpicionem, non facti crimen obſtare. Addit haec, quae certe vera ſunt: fortes, & ſapientes viros non tam praemia ſequi ſolere recte factorum, quam ipſa recte facta: ſe nihil in vita, niſi praeclariſſime, feciſſe, ſiquidem nihil ſit praeſtabilius viro, quam periculis patriam liberare: beatos eſſe, quibus ea res honori fuerit a ſuis ciuibus; nec tamẽ eos miſeros, qui beneficio ciues ſuos vicerint: ſed tamen ex omnibus praemijs virtutis, ſi eſſet habenda ratio praemiorum, ampliſſimum eſſe praemiũ Gloriam: eſſe hanc vnam, quae breuitatẽ vitae poſteritatis memoria conſolaretur; quae efficeret, vt abſentes adeſſemus, mortui viueremus; hanc denique eſſe, cuius gradibus etiã homines in caelũ videantur adſcendere. de me, inquit, ſemper populus R. ſemper omnes gentes loquentur, nulla vmquã obmuteſcet vetuſtas. quin hoc tempore ipſo, cum omnes a ſuis inimicis faces inuidiae meae ſubijciantur, tamen omni in hominũ coetu gratijs agendis, & gratulationibus habendis, & omni ſermone celebramur. Omitto Etruriae feſtos & actos, & inſtitutos dies. centeſima lux eſt haec ab interitu P. Clodij, & opinor, vltra quã fines imperij populi R. ſunt, non ſolum fama iam de illo, ſed etiam laetitia peragrauit. quamobrẽ, vbi corpus hoc ſit, non, inquit, laboro; quoniam omnibus in terris & iam verſatur, & ſemper habitabit nominis mei gloria.

E X P L A N A T I O

TRIBVS *ſuis patrimonijs*] vnum Papii, patris naturalis: alterum Annij adoptiui; tertium matris, vt Aſconio videtur: ego ambigo: nihil enim praeter dotem, ſeparatim a patre Milonis vxor habere potuit. de patre autẽ facta iam mentio eſt in ſecundo patrimonio. SECVM *ſe ablaturum*] memoria conſeruaturum, quamdiu vixerit, ſ vbicumque vixerit. POPVLI *vero cunctis ſuffragijs,*] habita non

ſunt

ſunt ea comitia conſularia,quibus Milo petebat;ſed hoc Cicero dicit,quia ſtudium ſuum erga candidatum populus oſtenderat. HAEC *arma*:] militum praeſidia circa forum a Pompeio contra vim collocata CONTRA *ſe*,] ne incolumis elabatur. NON *facti crimen*,] non ſe putare, quia Clodium occiderit, ideo crimen a ſe commiſſum eſſe;ſed alios ita ſuſpicari. FORTES, *& ſapientes viros*] fortes in agendo, ſapientes in iudicando. PRAEMIA,] honorem;qui datur a ciuibus IN *viſa*,] non modo tum, cum Clodium interfecit. SI *eſſet habenda ratio praemiorum*,] quam non habet is,qui vera ac ſolida virtute praeditus eſt. GLORIAM:] diſtinguit gloriā ab honore,qui datur a ciuibus.de quo proxime dixit,Beatos eſſe quibus ea res honori fuerit a ſuis ciuibus.nam gloria eſt frequens de aliquo fama cum laude: vt ait Cicero de Inuent.vel,Eſt conſentiens laus bonorum,incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute: vt in Tuſc. vel,Eſt illuſtris & peruagata multorum & magnorum vel in ſuos ciues, vel in patriam,vel in omne genus hominum fama meritorum: vt pro Marcello. ſunt,inquit,alia virtutis praemia,ſed ex omnibus ampliſſimum eſt gloria;quam aſſecutus Milo,cetera prope contemnit. illa enim ſumma gloria eſt:De me ſemper populus Romanus,ſemper omnes gentes loquentur, nulla vnquam obmuteſcet vetuſtas. CONSOLARETUR.] in eo dolore,quem ex vitae breuitate homines capiunt. HANC *denique eſſe cuius gradibus etiam homines in caelum videantur aſcendere*,] eiuſdem generis illud pro Deiotaro:Gradibus officiorum erga remp.noſtram ad hoc regium nomen aſcendit. Et in Parad. Quibus gradibus Romulus adſcendit in caelum? EXVRTAE] ſaepe a Clodio uaſtatae. eius morte libertatem & quietem aſſecutae. ACTOS,] ob laetitiam publici hoſtis interfecti. INSTITVTOS] qui quotannis,quo die Clodius eſt occiſus,agerentur. LVX] & lux,& lumen pro die ſumuntur;quoniam ſine luce,& lumine dies non eſt. Tuſc. 3 Namque nimis multos,atque omni luce cadente ,, Cernimus Ouidius lib, III. Faſt. Reſtat ut inueniam,quare toga libera datur, ,, Luce geri pueris candide Bacche tua. Pro Rabirio perd.reo:Si te ſecundo lumine hic offendero. Virg.lib VI. Vix lumine quarto ,, Proſpexi Italiam. Sed quo modo ab interitu Clodij dies centum Cicero numerat:cum ex Aſconio cōſtet,interfectum eſſe Clodium XIV.Kal.Febr.orationem autem habitam eſſe III.Id.Apr.quo ſpatio dies tantum LXII numerantur?opinor propter intercalationes;quarum dies hac ſumma cōplectitur. ET,*opinor,vltra quam*,] video fuiſſe qui legerent Et,opinor,Altera;& Altera,pro primo die,dictum arbitrarentur.perperam utrumque.eſt enim ordo;Et;opinor,ultra fines imperij populi Romani non ſolum fama iam de illo,ſed etiam laetitia peragrauit. VBI *corpus hoc ſit*,] ſiue in patria moriar. SEMPER *habitabit nominis mei gloria*.quod ad corpus attinet,habitare ubique non poſſum;nec id laboro;quandoquidem ubique ſemper habitabit nominis mei gloria. Tria ſunt hic animaduertēda,Omnibus in terris,non uno loco tantum;Semper,non ad breue tempus:Habitabit,ut in ſua ſede. ſic illud pro Plancio,Habitaui in oculis.

ORATIO

HAEC tu mecum ſaepe,bis abſentibus:ſed iiſdem audientibus,haec ego tecum Milo.Te quidem, quod iſto animo es,ſatis laudare non poſſum;ſed,quo eſt iſta magis diuina virtus,eo maiore a te dolore diuellor. Nec vero,ſi mihi eripieris,reliqua eſt illa tamen ad conſolandum querella,vt iis iraſci poßim,a quibus tantum vulnus accepero.non enim inimici mei te mihi eripient, ſed amiciſſimi;nō male aliquando de me meriti,ſed ſemper optime. Nullum vmquam,iudices, mihi tantum dolorem inuretis,(etſi,quis poteſt eſſe tantus?)ſed ne hunc quidem ipſum,vt obliuiſcar,quanti me ſemper feceritis.quae ſi vos cepit obliuio;aut ſi in me aliquid offendiſtis;cur non id meo capite potius luitur,quam Milonis? praeclare enim vixero,ſi quid mihi acciderit prius,quā hoc tantum mali videro. Nunc me vna conſolatio ſuſtentat,quod tibi,o T. Anni,nullum a me amoris, nullum ſtudij,nullum pietatis officium defuit. ego inimicitias potentium pro te appetiui:ego meum ſaepe corpus,& vitam obieci armis inimicorum tuorum;ego me plurimis pro te ſupplicem abieci;bona,fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum temporum contuli;hoc denique ipſo die,ſi qua vis eſt parata,ſi qua dimicatio capitis futura, depoſco. quid iam reſtat? quid habeo,quod dicam,quod faciam pro tuis in me meritis, niſi vt eam fortunam,quaecumque erit tua,ducā meam? non recuſo,non abnuo,voſq.obſecro,iudices,vt veſtra beneficia,quae in me contuliſtis,aut in huius ſalute augeatis,aut in eiuſdem exitio occaſura eſſe iubeatis,

EXPLANATIO

HAEC *tu mecum ſaepe*,ab eo loco;Me quidem,iudices exanimant,& interimunt hae voces Milonis,quas audio aſſidue,& quibus interſum quotidie. HIS *abſentibus*,] nam,ſi praeſentibus,arrogantia eſſet:quae non eſt,quia cum uno tantum,eoq. amiciſſimo homine, dicta ſunt. IISDEM *audientibus*,] ut moueantur cum audiunt eá,quae mecum ſaepe de ſuo in patriam animo loquitur Milo. EO *maiore a te dolore diuellor*.] ſuperiora ad iudices pertinent,ut talem, tantumq.uirum conſeruent, reliqua de ſe ipſo ſubijcit,tamquā apud ipſos pro eo cui plurimum debeat,intercedēte. Diuellor;inuitus,vis enim hoc in uerbo quaedam ineſt.pro Domo;A quibus cū ſummo dolore diuellimur. Pro Plancio;Nemo eum a me diuellat,ac diſtrahat. (QVIS *poteſt eſſe tantus*?)] quantus hic erit, ſi Milonem mihi eripietis. SED *ne hunc quidem ipſum*,] pares huic dolores reliqui non ſunt: ſed ne hic quidem

dem ipſe tantus erit, ne hunc quidem ipſum mihi tantum inuretis, & veſtra erga me merita obliuiſcar. In *me aliquid offendiſtis:*] loquendi modus animaduerſione dignus: valet enim, ſi qua ego re vos offendi: vt lib. I. in Verrem: Hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, veritus, ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem vi ſumma retinere coepit. Ad Q. Fr. ep. I. lib. I. Si qui ſunt, in quibus aliquid offenderis. pro, offenſus ſis. hoc enim verbum & his, & alijs locis agendi formam, patiendi ſignificationem habet. Si *quid mihi acciderit*] ſi quid mihi humanitus acciderit: ſi contigerit, vt ex hac vita diſcedam. Pro *te*] reo Tvorvm *temporum*] tuarum calamitatum. ſaepe tempora hoc ſenſu vſurpantur. Si *qua vis eſt parata.*] a militibus, qui circa iudicium ſtabant, aut ab infima plebe, quam Clodiani contra Milonem incitabant.

O R A T I O

His lacrumis non mouetur Milo: eſt quodam incredibili robore animi: exſiliũ ibi eſſe putat, vbi virtuti non ſit locus, mortem naturae finem eſſe, non poenam. ſit hic ea mente, qua natus eſt: quid vos, iudices, quo tandem animo eritis? memoriã Milonis retinebitis, ipſum eiicietis? & erit dignior locus in terris ullus, qui hanc virtutem excipiat, quam hic, qui procreauit? Vos, vos appello, fortiſſimi viri, qui multum pro rep. ſanguinem effudiſtis: vos in viri, & in ciuis inuicti appello periculo, centuriones, voſq; milites: vobis non modo inſpectantibus, ſed etiam armatis & huic iudicio praeſidentibus, haec tanta virtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eiicietur? o me miſerum, o infelicem. reuocare tu me in patriam, Milo, potuiſti per hos, ego te in patria per eoſdem retinere non potero? quid reſpondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Q. frater, qui nunc abes, conſorti mecum temporum illorum? me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos noſtram ille ſeruaſſet? at in qua cauſa nõ potuiſſe? quae eſt grata gentibus. a quibus non potuiſſe? ab iis, qui maxime P. Clodii morte acquierunt. quo deprecante? me. quodnam ego concepi tantum ſcelus, aut quod in me tantum facinus admiſi, iudices, cum illa indicia communis exitii indagaui, pateſeci, protuli, extinxi? omnes ĩ me, meoſq; redundant ex illo fonte dolores. quid me reducem eſſe voluiſtis? an, ut inſpectante me expellerentur ii, per quos eſſem reſtitutus? nolite, obſecro vos, pati, mihi acerbiorem reditũ eſſe, quam fuerit ille ipſe diſceſſus. nã, qui poſſum putare, me reſtitutum eſſe, ſi diſtrahor ab iis, per quos reſtitutus ſum? utinam dii immortales feciſſent, (pace tua patria dixerim: metuo enim, ne ſcelerate dicã in te, quod pro Milone dicam pie) vt P. Clodius nõ modo viueret, ſed etiam praetor, conſul, dictator eſſet, ante quam hoc ſpectaculum viderem. O dij immortales fortem, & a vobis, iudices, conſeruandum virum. minime, minime, inquit: immo vero poenas ille debitas luerit; nos ſubeamus, ſi ita neceſſe eſt, non debitas. Hiccine vir patriae natus, uſquam, niſi in patria, morietur? aut, ſi forte pro patria, huius vos animi monumenta retinebitis, corporis in Italia nullum ſepulcrũ eſſe patiemini? hunc ſua quiſquam ſententia ex hac vrbe expellet, quem omnes urbes expulſum a vobis, ad ſe vocabunt? o terram illam beatam: quae hunc virum exceperit; hanc ingratam, ſi eiecerit; miſerã, ſi amiſerit. Sed finis ſit: neque enim prae lacrumis iam loqui poſſum; & hic ſe lacrumis defendi vetat. Vos oro, obteſtorque, iudices, ut in ſententiis ferendis, quod ſentietis, id audeatis. veſtram virtutem, iuſtitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum, & ſapientiſſimum quemque legit.

E X P L A N A T I O

O Me *miſerum.*] partes miſerationis commouendae nonnumquam ſubit patronus ipſe, praeſertim ſi eum, qui accuſatur, preces decere non videntur quis enim ferret Milonem pro capite ſuo ſupplicantem, quia ſe virum nobilem interfectum, quia id fieri oportuiſſet, fateretur? Quinctilianus lib. VI cap. I. Retinere *non potero?*] quod facilius debet eſſe. Parentem *alterum.*] quia me ab exſulio tua virtute reuocaſti. Qvi *nunc abes,*] erat in Gallia Caeſaris legatus. Animi *monumenta,*] merita in remp. Legit.] dixi iam, ccc iudices ex omnibus ordinibus a Pompeio lectos eſſe: ex iis Domitium quaeſitorem vnum & octoginta ſortitum eſſe: e quibus cum accuſator & reus quinos e ſingulis ordinibus reieciſſent, vnum & quinquaginta, qui de reo iudicarunt, remanſere.

IN . ORATIONEM . CICERONIS
PRO . C . RABIRIO . POSTVMO
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

DAmnato C. Gabinio, viro conſulari, lege Iulia de repetũdis, quia cum Syriae praeeſſet, decem millia talentum, ob reductionem regis Aegypti Ptolemaei, a ſuis ciuibus propter auaritiam, & crudelitatem eiecti, accepiſſe iudicatus eſt; cũ neque ex eius bonis tantum redigi potuiſſet, quanta litium æſtimatarum ſumma fuerat: nec ipſe prædes populo dediſſet; quorum alterutrum facere neceſſe erat; accuſatus eſt C. Rabirius Poſtumus ex eo capite legis Iuliæ, Quo ea pecunia perueniſſet. is enim mos erat, vt, ſi reus primo illo iudicio damnatus, vel datis prædibus populo cauiſſet, vel bonorũ ſuorũ vẽditione ſatisfeciſſet, nemo præterea, uel ſi particeps eßet eiuſdem culpæ in iudicium uocaretur. Gabinius neutrum fecerat: itaque poſt eum Rabirius eſt accuſatus. atque hunc ipſe Cicero morem indicat his uerbis: Eſt hæc cauſſa, Quo ea pecunia peruenerit, quaſi quaedam appendicula cauſſae iudicatae, atq. damnatae Sunt lites aeſtimatae. A Gabinio: nec praedes dati, nec ex eius bonis, quãta ſumma litium fuiſſet, a populo receptum. Lex aequa eſt. iubet lex Iulia perſequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quã is ceperit, qui damnatus ſit, peruenerit. non ſuis proprijs iudiciis, ſed in reũ factis condemnari ſolent. itaque ſi aut prædes dediſſet Gabinius; aut tantum ex eius bonis, quanta ſumma litium fuißet, populus recepiſſet: quamuis ad Poſtumũ ab eo pecunia perueniſſet, non redigeretur. ut intelligi facile poſſit, quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus eſt, perueniſſe in illo primo iudicio planum factum ſit, id hoc genere iudicii redigi ſolere. Accuſator eſt in hac cauſſa C. Mẽmius tribunus pl. idem, qui Gabinium paullo

ante

ante de repetundis accuſauerat, & damnauerat: defenſor Ciicero, qui Gabinium defenderat. Oratio eſt in genere iudiciali. defenditur enim Poſtumus contra accuſantem, quod ad eum a Gabinio pecunia perueniſſet: & apud eoſdem quidem iudices, qui Gabiniū damnauerant, vt oratio ipſa oſtendit: crederem, apud eundem quoque praetorem, qui Gabinij in cauſſa quaeſiuerat, M. Catonē: quamquam eum Cicero in tota defenſione numquā appellat. accuſatus eſt enim Gabinius, e prouincia reuerſus, de maieſtate primū, apud C. Alſium praetorē, accuſatorē, accuſatore L. Lentulo, quo crimine eſt abſolutus: deinde de repetundis. apud M. Catonem, accuſatore C. Memmio, defenſore Cicerone: quo crimine damnatus eſt. inde orta, tamquā cauſſae iudicatae, atque damnatae quaedam appendicula, Poſtumi accuſatio. Vtramque Gabinij accuſationem attigi, vt pateret; vtra ſit ea, quae in oratione nominatur. haec autē, quae dixi, ex ep. 16. lib. IV. ad Att. & ex 1. 2. 3. 4. lib. III. ad Q. fr. colliguntur. Status coniecturalis eſt. negat enim Cicero quod obijcit accuſator. ita quaeritur, verum, an falſum ſit, ideſt, acceperit Poſtumus, nec ne partem eius pecuniae, quā Gabinio a rege datam iudicatum erat. Et quoniam orationes omnes vel in ſublimi, vel in temperato, vel in infimo ſunt genere; video fuiſſe, quibus haec in ſublimi ſtatuenda videretur. mihi potius in temperato videtur eſſe. nō enim aſſurgit orator, vt ea pro Milone, pro Sextio, pro Ligario. abſūt illa fulmina, quibus vehementer iudices commoueri, atque inflammari ſolere, quibusq. ex Latinis admodū paucos, ex Graecis vnū in primis vsū eſſe Demoſthenē, docet in eo libro, quem, Orator, inſcripſit. Nec vero ſatis haec abundat oratio ijs ornamentis, quae Graeci σχήματα appellant. Denique, cum in oratore tria requirantur, vt delectet, vt doceat, vt moueat: in hac oratione totus ad docendū incumbit: quod ad hanc partem attineat, nihil omittit: acute, & ingenioſe, vt ſolet, omnia perſequitur. itaque nec ſummū eſt, vt arbitror, nec infimū; ſed mediū quoddā genus orationis: & id maxime genus, quamquā capitalis eſſet cauſſa, quia tamē de pecunia, nō atroci aliqua de re, aut ſummo aliquo de ſcelere, agebatur, aptum in primis eſſe, recte, ac ſapienter, omnis artificij peritiſſimus, Cicero iudicauit.

Capita accuſationis, quantum a defenſione licet excerpere (nā accuſatio ipſa nō exſtat) haec ſunt nullis confirmata teſtibus, ex cōiectura omnia: vt vel negari, vel cōiecturis, quae propius ad veritatē videantur accedere, dilui, & confutari facile poſſint. ea vero partim ad deformandā cauſſam oratorio more, partim ad euertendā ſpectant: ad deformandam, ſenatum eſſe corruptum: quod uel ſi uerum eſſet, commune tamen cum Poſtumi cauſſa nihil haberet: qui nō de corrupto ſenatu ſed quod ipſe pecuniam a Gabinio accepcrit, ex capite legis Iuliae. Quo ea pecunia peruenerit, accuſatur. Hanc Cicero calumniā ita refellit, primum ut ſenatum uacare cul-

paſignificet, in quo beneuolentiam captat a ſenatoribus iudicibus; deinde, vt, ſi commiſſum id ſit, expertem, atque inſcium eius criminis Poſtumũ oſtendat: qui cum pecuniam regi dabat, qua ille eã in re cõſumeret, nec ſcire potuit, nec debuit quaerere. Altera pars accuſationis, quae ad euertendam cauſſam, damnandumq. reũ pertinet, haec eſt: Gabinio damnato, cũ nec ipſe praedes dederit, nec ex eius bonis, quanta ſumma litium aeſtimatarũ fuit, populus receperit, oportere perſequi, vt lex Iulia iubet, ab ijs, ad quos ea pecunia peruenerit: perueniſſe autem ad Poſtumum, ergo condẽnari debere. quomodo peruenerit, leuiſsimis probat argumentis, atque hoc primum. Illo legis capite, quo ea pecunia peruenerit, cum in Gabiniũ lites aeſtimarentur, nihil ei datum: in quo videtur hoc dici. petenti Gabinio detractionem aliquã de ſumma litiũ, propter eos, ad quos eius pecuniae pars aliqua perueniſſet, ideo iudices nihil dederunt, quia videbant, caput illud ad Poſtumum ſpectare, id eſt, quod ſoluere Gabinius non poſſet, id exigi a Poſtumo oportere: cum ad neminem magis ea ſuſpicio pertineret. Ex hoc Memmij argumento, quod totum a coniectura pendet, alterum argumẽtum educit Cicero, quod non ad vnius modo Poſtumi, ſed ad vniuerſi etiã equeſtris ordinis defenſionem valeat. Si iudices, inquit, nihil Gabinio dederunt eo capite: certe totum ſoluendi onus, cuius ille partem aliquã trãsferri in eos volebat, ad quos ea pecunia perueniſſet, vni, qui damnatus iã erat, nemini praeterea, imponendũ cenſuerunt. ita non modo Poſtumum, ſed omnem plane ordinẽ legis Iuliae, quã nunc reus eſt Poſtumus, periculo, ac moleſtia liberarunt. Atque in hac parte, vt ſupra a ſenatoribus, ſic ab equitibus, qui de Poſtumo ſententiam laturi erant, beneuolentiam aucupatur. Arguit etiam a confirmata per multos annos conſuetudine. nã potentiſſimo tribuno pl. M. Druſo, patrum aetate equeſtrẽ ordinẽ noua lege, de acceptis ob rem iudicatam pecunijs, alligari conanti, reſtitere ſumma conſtantia equites Romani: iam ſenatores ipſi, Pompeio iterum conſule, cũ eſſent in ſenatu, qui equeſtrẽ ordinem lege Iulia de repetundis teneri vellent, aequitate adducti, quominus quidquam nouaretur, obſtiterunt. Alterum argumentũ de pecunia, quae ad Poſtumum a Gabinio perueniſſet, accuſator inde ſumit, quod Gabinium, vt regem reduceret, Poſtumus impuliſſet. Refellit Cicero: Quid opus fuit impulſore, aut ſuaſore vllo, cũ ei decem millia talentum, vt regem reduceret, promiſſa ſint? quod tu, cum eum accuſares, non ſolum dixiſti, ſed iudicibus etiam perſuaſiſti.

Tertium argumentum. Dioecetes fuit Poſtumus, id eſt, procurator, & diſpenſator regius. in eo munere cũ ex decumis pecuniam Gabinio colligeret, ſibi quoque ipſe collegit. Confutatio eſt. Miſerrima fuit illa procuratio. nam & carcerẽ pertulit: & vidit in vinculis familiares ſuos: & mors ob oculos ſaepe verſata eſt: nudus, atque egens ad extremũ fugit e regno: tantum

tum abeſt, vt ex ea lucrum fecerit. Sed ſi, vt tu vis, pecuniam ſibi collegit: quaero, vtrū eam ſumpſerit ex decē millibus talentis, Gabinio promiſsis, an praeter illa decem millia, nouam ſibi pecuniā collegerit. Si ex Gabinij pecunia, id eſt ex decumis, eā ſumpſit: at homo, vt ipſe ais, auariſsimus non tuliſſet. Sin praeter decumas, centeſimam exegit; vt, quae decē millia eſſe debebant, fierent, addita centeſima, vndecim millia talentū: quis credat, tam graui onere tributorum, tantum praeterea noui oneris imponi ſuis, regem eſſe paſſum? Quartum argumētum. Pecuniā ad Poſtumum perueniſſe, teſtibus probabitur Alexandrinis legatis. Confutatio. Qui nō dixerunt in Gabinium, cuius ea nomine redacta pecunia eſt, cur ijs dicere liceat in Poſtumum, qui redegit: non patitur id iudiciorū conſuetudo: ſi fieret, nullo fieret exemplo. non ſolum autē in Gabinium non dixerunt, ſed reum quoque laudauerunt. in his porro cauſsis, quae naſcuntur ex eo legis capite, quo ea pecunia peruenerit, teſtibus locus non datur: quae primo illo iudicio dixerunt, ipſis abſentibus recitantur. ita nō quaſi noua res iudicatur, ſed quaſi iam praeiudicata recognoſcitur, & confirmatur. At ijs creditū non eſt, cum Gabinio non eſſe datam pecuniam illā dicerent: ex quo ſequitur, vt credi debeat, pecuniam ad Poſtumum perueniſſe, dicentibus qui enim neganti non credit, videtur affirmanti credere debere. Fidem teſtiū inquit Cicero, infirmat eorum inconſtantia. quis enim audiat modo hoc, modo illud dicentē. & qui peierauit in primo teſtimonio, non peierare eū in ſecundo, cui veriſimile fiet? Quinctum accuſatoris argumentum. Permutata pecunia eſt Alexandria Romam, ea, quae peruenit à Gabinio ad Poſtumum. viſae ſunt Puteolis merces, chartae, lintea, vitrum, fallaces, & fucoſae. ideo enim miſſae, & ideo naues ijs refertae multae ſunt, vt in vna lateret pecunia, contra leges capta. Confutatio. Totum hoc inane eſt: nihil omnino certi: ſermo tantum fuit, Puteolis primum e vectorum curſu, atque oſtentatione natus, deinde a maleuolis exceptus, atque etiam opinione pecuniae Poſtumi neſcio qua, facile auctus: qui tamen, vt incertus rumor ſolet, breui exſtinctus eſt. Hoc igitur perſpicue falſum: illud contra perſpicue verum, equeſtrem Poſtumo dignitatem conſeruari maxima C. Caeſaris liberalitate: cum ipſe ad ſummam redactus inopia, equeſtrem ordinem, niſi ſubueniant alienae opes, tueri non poſſit. Haec accuſatoris in Poſtumi pecuniam quattuor argumenta refellit Cicero ad extremum vnica delata condicione, vt eius bona ſeſtertio nummo veneant: detractis enim, quae creditoribus eius perſoluenda ſint, nihil ſupereſſe confirmat. Quattuor ex partibus defenſio conſtat, prooemio, narratione, cōfutatione, concluſione. nam confirmatio defenſoris non eſt, qui tantum confutat ea, quae accuſator obiecit: quemadmodum accuſatoris confutatio non eſt, qui tantum ea, quae obijcit, confirmat. In prooemio dat operam orator, vt

Poſtumo, ſuam in credenda regi pecunia temeritatem confitenti, iudices, accuſatoris acerba criminatione alienatos, reconciliet. Eius quoque temeritatis excuſationem aliquam elicit ex imitatione communi. patrum enim, rectis praeſertim in ſtudijs, omnes fere veſtigia ſequuntur. Sic igitur ad rem gerendam Poſtumus, atque ad experientiam patrimonij amplificandi, Curij patris exemplo ſe contulit. Narratio pendet a prooemio: nam incipit ex eo: Fuit enim pueris nobis, huius pater Curius. quo totam Poſtumi conſuetudinem, non ſolum in re mercaturis augenda, ſed in amicis quoque locupletandis, ad imitandae, atque exprimendae ſtudium paternae vitae retulit. Confutationis initium ex illa ſumitur obiectione, Hinc primum exoritur crimen illud: deinde ſingula perſequitur accuſatoris argumenta. Concluſio eſt illa: ſatis multa hominibus non iniquis haec eſſe debent. Eius prima pars inopiam Poſtumi ſummam declarat: ſecunda probitatem, nulla magis de re, quam de ſide laborantis. quorum in altero iniquitatem accuſatoris oſtendit, qui magnam a Gabinio pecuniam perueniſſe ad Poſtumum dicebat: in altero iudices ad miſericordiam adducit ex calamitate, & miſeria boni viri. Tertio, & vltimo loco Poſtumi erga ſe merita commemorat: quibus preces, & ſuas, & ipſius Poſtumi, iuſtas vtriuſque, pro abſolutione ſubijcit. Acta cauſſa eſt iiſdem conſulibus, quibus Gabinius accuſatur, damnatusq. fuerat, ideſt, Domitio Ahenobarbo, & Appio Pulchro: quod ex ep. 16. lib. IV. ad Att. & ex 1. 2. 3. 4. lib. IV. ad Q. fr. liquido conſtat. minimum enim temporis inter Gabinij damnationem, & Poſtumi accuſationem interfuiſſe argumento eſt illud, quod haec Poſtumi cauſſa, vt ipſe ait Cicero, quaſi appendicula quaedam eſt cauſſae iudicatae, atque damnatae: itaque non multo poſt agatur, neceſſe eſt. Dubitationem vero plane tollunt omnem, & aperte temporis propinquitatem oſtendunt illa verba: Dixerunt hic modo nobiſcum ad haec ſubſellia.

M. TVLLII · CICERONIS
PRO . C . RABIRIO . POSTVMO
ORATIO XXXIX.

SI quis eſt, iudices, qui C. Rabirium, quod ſuae fortunae, fundatas praeſertim, atque optime conſtitutas, opes poteſtati regiae, libidiniq. commiſerit, reprehendendum putet, adſcribat ad iudicium ſuum non modo meam, ſed huius etiam ipſius, qui commiſit, ſententiam. neque enim cuiquam eius conſilium vehementius, quam ipſi, diſplicet. quamquam hoc plerumque facimus, vt conſilia euentis ponderemus, &, cui bene quid proceſſerit, multum illum prouidiſſe; cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicamus. ſi extitiſſet in rege fides, nihil ſapiētius Poſtumo: quia fefellit rex, nihil hoc amētius dicitur: vt iam nihil eſſe videatur, niſi diuinare, ſapientis. ſed tamen ſi quis eſt, iudices, qui illam Poſtumi ſiue manem ſpem, ſiue inconſultam rationem, ſiue, vt grauiſſimo verbo vtar, temeritatem vituperandam putet: ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, vt, cum ab ipſa fortuna crudeliſſime videat huius conſilia eſſe multata, ne quid ad ruinas, quibus hic oppreſſus eſt, addendum acerbitatis putes. ſatis eſt, homines imprudentia lapſos non erigere vrgere vero iacentes, aut praecipitantes, impellere, certe eſt inhumanum; praeſertim, iudices, cum ſit hoc generi hominum prope natura datum, vt, qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc fere, qui ſunt eius ſtirpis, quod ſermo hominum ad memoriam patrum virtute celebretur, cupidiſſime perſequantur. ſiquidem nō modo in gloria rei militaris Paullum Scipio, aut Maximum filius, ſed etiam in deuotione vitae, & in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius. ſint igitur ſimilia, iudices parua magnis. fuit ei tum pueris nobis huius pater, C. Curius princeps ordinis equeſtris fortiſſimus & maximus publicanus: cuius in negotiis gerendis magnitudinem animi non tam homines probaſſent, niſi in eodē benignitas incredibilis fuiſſet. vt in augenda re non auaritiae praedam, ſed inſtrumentum bonitati quaerere videretur. hoc ille natus, quamuis patrem ſuum numquam viderat, tamen & natura ipſa duce, quae plurimum valet, & aſſiduis domeſticorum ſermonibus in paternae culpae ſimilitudinē deductus eſt multa geſſit: multa contraxit: magnas partes habuit publicanorum; credidit populus: in pluribus prouinciis eius verſata res eſt: dedit ſe etiā regibus: huic ipſi Alexandrino grandem iam antea pecuniā credidit: nec interea locupletare amicos vmquam ſuos deſtitit, mittere in negotium, dare partes, augere, fide ſuſtentare. quid multa? cum magnitudine animi, tum liberalitate vitam patris, & conſuetudinem expreſſerat, pulſus interea regno Ptolemaeus, doloſis conſiliis, (vt dixit Sybilla, ſenſit Poſtumus) Romam venit. huic egenti, & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primum: nam regnanti crediderat abſens: nec temere credere putabat, quod erat nemini dubium, quin is in regnum reſtitueretur a ſenatu, populoq. R. in dando autem, & credendo proceſſit longius: nec ſuam ſolum pecuniam credidit, ſed etiam amicorū ſtulte: quis negat? aut quis iam non admonet? quod male cecidit, bene conſultum putares? id eſt difficile, quod cum ſpe magna ſis ingreſſus, id non exſequi vſque ad extremum. ſupplex erat rex, multa rogabat, omnia pollicebatur: vt iam metuere Poſtumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, ſi credendi conſtituiſſet modum. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius: vt magis paeniteret coepiſſe, quam liceret deſiſtere.

EXPLANATIO

PRo. C. RABIRIO POSTVMO] poſt patris interitum nati, poſtumi dicebantur: & hoc multi cognomine ſunt vſi. SI. QVIS *eſt, iudices,*] natura comparatum videtur, vt miſericordiam, ſupplices facile conſequantur. Supplicum autem ſimilitudinem quādam praeſeferunt, qui culpam fatentur. Conſulit igitur Poſtumi cauſſae Cicero, cum ab errati confeſſione initium ſumit. Illud etiam ſpectat in hoc exordio, vt iudicibus perſuadeat, quod regi Poſtumus pecuniā crediderit, hunc ei fontē omniū malorum, hac omnium calamitatum originem fuiſſe: inde enim natū, vt iuerit in Aegyptū, vt poteſtati ſe regiae, libidiniq. commiſerit; inde illa quae obiecit accuſator vt dioecetes, id eſt, procurator, & quaſi diſpenſator regis fuerit; vt palliū Alexandriae, toga depoſita, ſumpſerit: cū aliter, ſi ſuā exigere pecuniā vellet, facere non poſſet. OPES] hac voce nō diuitiae tantum, ſed exiſtimatio quoque deſignatur. quare dixit infra: Temere hunc ſuas fortunas, atque famam libidini regiae commiſiſſe. POTESTATI *regiae, libidiniq.*] recte coniunguntur. poteſtatē enim ſequitur libido, praeſertim in rege, qui ſuae poteſtati aduerſari poſſe nihil videt QVAMQVAM *hoc plerique facimus.*] ne propter ſtultitiam Poſtumus contemptui, ludibrioq ſit, non nihil eū excuſat. VT *conſilia euentis ponderemus;*] eodē ſenſu ſcripſit ad Lentulū. Haec, inquit, ſententiā ſic & illi, & nobis probabatur, vt ex euētu homines de tuo cōſilio exiſtimaturos videremus: ſi cecidiſſet. vt volumus, & optamus, omnes te, & ſapiēter, & fortiter; ſin aliquid eſſet offensū, eoſdē illos & cupide, & temere feciſſe, dicturos. Et paullo poſt: Redeo ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui iudiciū non tā ex conſilio tuo, quam ex euentu, homines eſſe facturos. CVI *bene quid proceſſerit*] ad Lentulum: ſi cecidiſſet, vt volumus,

& optamus

& optamus. Ibidem: Si rem iſtam ex ſententia geſſeris. Mvltvm *illum prouidiſſe,*] ad Lentulum: Et ſapienter, & fortiter feciſſe. Cvi *ſcaus,*] ad Lentulum: ſin aliquid eſſet offenſum. Et hic: Quod male cecidit, bene conſultum putares? Nihil *ſenſiſſe*] imprudentem, omnino fuiſſe. ad Lentulum: Et cupide, & temere feciſſe. Nisi *diuinare,*] nihil pertinet ad ſapientem, niſi diuinare. qui enim non diuinat, ſapiens non videtur. quod Poſtumio contigit: qui non diuinauit, quid futurum eſſet. Nepos in Attici vita. Sic omnia de ſtudijs principum, vitijs ducum, aemulationibus reip. perſcripta ſunt vt nihil in his non appareat, & facile exiſtimari poſſit, prudentiam quodam modo eſſe diuinationem. In consvltam *rationem.*] rationem, quia pecuniam non latroni, ſed regi credidit, cui praeſertim antea quoque crediderat; nec regi inimico populi Romani, ſed ei, cuius reditum conſuli datum a ſenatu videbat; nec ei regi, qui alienus ab hoc imperio eſſet, ſed ei, qui cum foedus feriri in Capitolio viderat. Inconſultam, quia in dando, & credendo proceſſit longius, nec ſuam ſolum pecuniam credidit, ſed etiam amicorum. Ab *ipſa fortuna*] malum euentum ad fortunam refert; vt Poſtumum culpa liberet. infra quoque lapſum eſſe dicit non turpibus impenſis cupiditatum, atque iactutis, ſed experientia patrimonij amplificandi. Et paullo poſt. Qui nihil profundiſti, nihil vllam in libidinem cõtuliſti. Crvdelissime.] eripuit enim fortunas, & famam: ſiquidem, quia fefellit rex, nihil hoc amẽtius dicitur. Mvltata,] graui poena affecta, amiſſione fortunarum omnium. Acerbitatis] quam addit accuſator, fortunae crudelitatem imitatus. Imprvdentia *lapſos*] imprudentiae nomine Poſtumi culpa minuitur. erratum enim potius, quam delictum oſtenditur. Non *erigere*:] infra laudat Caeſarem, quia labentẽ excepit, corruere non ſinit, fulſit, & ſuſtinuit re, fortuna, fide. Praesertim, *iudices,*] vide artem. nam vt ſupra excuſauit Poſtumum a fortuna, cum dixit: Quamquam hoc plerumque facimus, vt conſilia euentis ponderemus: ſic hoc loco eundem excuſat ab imitatione patrum, in quam nos ducit ipſa natura. Qvod *ſermo hominum celebretur.*] crebertimus ſit, ex patrum virtute, ad memoriam eius laudis propagandam. Cvpidissime *perſequantur.*] Eadem ſententia lib. I. Off. Quorum patres aut maiores in aliqua gloria praeſtiterunt, eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excellere: vt Q Mucius. P. F. in iure ciuili, Paulli filius Africanus in re militari. Pavllvm L. Aemilium Paullum, qui Perſen, Macedoniae regem deuicit. Scipio,] naturalis eius filius, ab Africani maioris filio adoptatus. Africanus & ipſe ab euerſa Carthagine appellatus. Maximvm] Q. Fabium Maximum Verrucoſſum, qui Hannibalis impetus conſilio repreſſit: de quo Virgilius Ennij verſum protulit lib. VI. Vnus qui nobis cunctando reſtituit rem. Filivs,] eum de quo in ep. ad Sulpicium: Q. Maximus. qui filium conſulatem, clarum virum, magnis rebus geſtis amiſit. Arpos opidum in Apulia, praeſidio Hannibalis cuſtoditos, expugnauit. Liuius. In *deuotione vitae,*] nam vterque ſe in proelio, pater Samnitico, filius Pyrrhi bello, pro ſalute exercitus deuouit, immiſitq. in armatas hoſtium cateruas. Liuius, ipſe Cicero, alij. Fortissimvs.] quem res nulla deterreret. dixit hoc propter magnitudinem animi in gerendis negotijs quae bis infra nominatur. Maximvs] ſplendore, & benignitate quadam in omnes incredibili. infra. Instrvmentvm *bonitati*] diuitiae ambigua quaedam bona ſunt. inſtrumentum enim tam ad improbitatem adiuuandam, quam ad benignitatem exercendam eſſe poſſunt. Nvnqvam *viderat,*] vnde Poſtumi cognomen accepit. Qvae *plurimum valet,*] non in ea ſunt omnia, ſed plurimum certe valet. ideo ſupra dixit, non, natura datum, ſed, Prope natura datum. Paternae *culpae*] verſatur hic in laude Poſtumi. quo modo igitur ad vituperationem tranſit? mihi perſuaderi vix poteſt, quin, culpae, mendoſum ſit: quod illa quoque inferiora declarant: Cum magnitudine animi. tum liberalitate vitam patris, & conſuetudinem expreſſerat. Malim igitur, Curae. Sequitur enim: Multa geſſit multa contraxit &c. Contraxit:] contrahere, eſt, negotiari, & aliquid agere cum alio, Off. lib. I. Nulla vitae pars, ſiue tecum quid agas, ſiue cum alio contrahas, vacare officio poteſt. Magnas *partes*] praecipuas curationes: vt infra: Dare partes. Avgere,] adderem, Re: cum ſequatur, fide ſuſtentare. Magnitvdine *animi,*] in gerendis negotijs ſupra. Dolosis *Conſilus Romam venit.*] vt ſenatum, ciuitatisq. principes corrumperet. Vt *dixit Sib. lla,*] vt legitur in Sibyllae carminibus, quibus xv viri praeerant. Sensit *Poſtumus,*] nam dolo regis circumuentus eſt: credidit enim ſupplici, roganti, multa pollicenti. Erat *nemini dubium,*] quia ſocius erat populi Romani. infra. Amicorvm.] qui deinde pro rege reducendo, ne creditam ei pecuniam amitterent, lapidem, vt dicitur, omnem mouerunt.

ORATIO

Hinc primum exoritur crimen illud: ſenatum corruptum eſſe dicunt. Odii immortales. haec eſt illa exoptata iudiciorum ſeueritas? corruptores noſtri cauſſam dicunt: nos, qui corrupti ſumus, non dicimus. quid ego ſenatum defendam hoc loco, iudices? omni equidem loco debeo; ita de me eſt meritus ille ordo: ſed id nec agitur hoc tempore, nec cum Poſtumi cauſſa res iſta coniuncta eſt. quamquam ad ſumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq. regium ſuppeditata pecunia a Poſtumo eſt, factaeq. ſyngraphae ſunt in Albano Cn. Pompeii, cum ille Roma profectus eſſet: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, conſumeret, quaerere. non enim latroni, ſed regi credidit; nec regi inimico populi Ro. ſed ei, cuius reditum conſuli datum a ſenatu videbat; nec ei regi, qui alienus ab hoc imperio eſſet, ſed ei, qui cum foedus feriri in Capitolio viderat. quod ſi creditor in culpa ſit, non qui improbe credita pecunia vſus: damnetur is, qui fabricatus gladium eſt, & vendidit: non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit.

EXPLA-

EXPLANATIO

HINC] ex pecunia regi credita. quaſi vero diuinare potuerit Poſtumus qua in re vſurus eſſet rex illa pecunia. CORRVPTVM] a rege, regis ve legato Hammonio: de quo in ep. ad Lentulum: Hammonius, regis legatus, aperte pecunia nos oppugnat. Corruptum autem pecunia Poſtumi. EXOPTATA] cuius cauſſa mutata iudicia ſunt, & quae tantum antea equitum fuerant, inter tres ordines, lege Aurelia communicata. CORRVPTORES] Poſtumus, corruptor Senatus, vt accuſator vult. NOSTRI] ſenatorij ordinis: nam & ſenator erat Cicero CAVSSAM *dicunt.*] rei ſunt, accuſantur. NON *dicimus.*] nam ſi, qui corrupit, accuſatur: cur non ſimul is, qui corruptus eſt? non igitur ſeuere iudicia fiunt: cum tamen, vt ſeuere fierent, exoptante ciuitate mutata ſint. NEC *agitur hoc tempore.*] non hanc defenſionem tempus poſtulat. Poſtumi enim haec eſt cauſſa, non ſenatus. NEC *cum Poſtumi cauſsa res iſta coniuncta eſt.*] accuſatur enim Poſtumus non de corrupto ſenatu, ſed eo capite legis Iuliae, Quo ea peruenerit. id eſt, quod a Gabinio pecuniam acceperit. ITINERIS,] cum rex ab vrbe profectus eſt. SYNGRAPHAE] quibus creditam regi pecuniam aliquando Poſtumus poſſet exigere. In ep. ad Trebatium. Quaſi Syngrapham attuliſſes, ſic pecunia ablata domum redire properabas. QVO] qua in re. CONSVLIT] P. Lentulo Spintheri. ep. I. & 7. lib. I. fam. FOEDVS *feriri*] quod factum eſt C. Caeſare, primum conſule, vt ipſe lib. III. de bel. ci. ſcriptum reliquit. DAMNETVR *is*] quod ſi eſt iniuſtum, cur non & hoc?

ORATIO

QVamobrem neque tu, C. Memmi, hoc facere debes, vt ſenatum, cuius auctoritati te ab adoleſcentia dediſti, in tanta infamia verſari velis: neque ego id, quod non agitur, defendere. Poſtumi enim cauſſa, quaecumque eſt, ſeiuncta a ſenatu eſt. quod ſi item a Gabinio ſeiunctam oſtendero; certe, quod dicas, nihil habebis. eſt enim haec cauſſa, quo ea pecunia peruenerit, quaſi quaedam appendicula cauſsae iudicatae, atque damnatae.

EXPLANATIO

C. MEMMI,] qui Rabirium accuſabat eo capite legis Iuliae, quo ea pecunia perueniſſet: cum antea Gabinium eadem lege accuſaſſet, & damnaſſet. vnde infra; Si defenſioni Gabinij fidem non habes, obliuiſceris ne etiam accuſationis tuae? Fuerunt autem eodem tempore duo C. Memmij, Vnus tribunus pl. alter candidatus conſularis. vterque nominatur ep. I. & 2. lib. III. ad Q. Fr. Gabinius tribuno pl. accuſatus: quod ex iiſdem intelligitur epiſtolis. alter vero Memmius de ambitu, Q. Curtio accuſante, damnatus eſt, Athenaſq. in exſilium abijt: ad quem eſt ep. I. lib XIII. fam. QVOD *dicas nihil habebis*] Memmius enim duo crimina Rabirio obijciebat, vnum quod ſenatum corrupiſſet: alterum quod eius pecuniae pars, quam Gabinius ob reſtitutionem Ptolomaei regis acceperat, ad ipſum proueniſſet, quo nomine in iudicium ex lege Iulia de repetundis vocabatur. Quod ad ſenatum attinet, obiectionem illam Cicero refellit, cauſſam Gabinij a ſenatu ſeiunctam oſtendens. & hoc maxime vtitur argumento quod quamquam ſenatus corruptus eſſet (id quod non concedit. illud enim interpoſuit Quid ego ſenatum defendam hoc loco. Iudices?) tamen eo nomine in crimē vocari Rabirius non debuit: quia pecuniam illam regi dederit amico, & ſocio populi Romani, non ſenatoribus, vt eos corrumperet. Quod ſi rex ipſe ſenatoribus dedit, quid ad Rabirium? Qui enim alicui pecuniam dat, non quaerit, in quam rem is, qui accepit, erogaturus illam pecuniam ſit Itaq. infirma ratione Memmius accuſator nititur, cum Rabirij, ſenatuſq. cauſſam eandem facit, quae diuerſa maxime eſt. QVO *ea pecunia peruenerit*] Verba legis Iuliae aduerſus omnes, qui partem aliquā pecuniae contra leges accepiſſent. Qui non accuſabantur primo loco, ſed poſt eū, in quē totū illud acceptae pecuniae crimen conijceretur. Qui ſi erat abſolutus, nemo praeterea accuſabatur. Sin damnatus, accuſabantur ij. ad quos eius pecuniae pars perueniſſe putaretur. Ideo ſubiungit: Eſt enī haec cauſſa, quo ea pecunia peruenerit, quaſi quaedā appēdicula cauſſae iudicatae atq. damnatae.

ORATIO

SVnt lites aeſtimatae A. Gabinio: nec praedes dati nec ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſset, a populo recipi, lex aequa eſt. iubet lex Iulia perſequi ab iis, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus ſit, peruenerit. ſi eſt hoc nouum in lege Iulia, ſicuti multa ſunt ſeuerius ſcripta: quam in antiquis legibus, & ſanctius iudicata: ſane etiam conſuetudo huius generis iudiciorum noua. ſin hoc totidem verbis tranſlatum caput eſt, quod fuit non modo in Cornelia, ſed etiam ante in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus. iudices, aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in remp. inducimus? erat enim haec conſuetudo nota vobis quidem omnibus,

omnibus,ſed,ſi uſus magiſter eſt optimus,mihi debet eſſe notiſſima. accuſaui de pecunijs repetundis: iudex ſedi: praetor quaeſiui:defendi plurimos:nulla pars,quae aliquam facultatem dicendi afferre poſſet, non mea fuit. ita contendo,neminem vmquam, quo ea pecunia perueniſſet, cauſsam dixiſse,qui in aeſtimandis litibus appellatus non eſset. in litibus autem nemo appellabatur, niſi ex teſtium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum. itaque in inferendis litibus adeſse ſolebant, qui aliquid de ſe verebantur: &, cum erant appellati,ſi videbatur,ſtatim contra dicere ſolebant: ſin eius temporis recentem inuidiam pertimuerant, reſpondebant poſtea:quod cum feciſsent,permulti ſaepe vicerũt. hoc vero nouum eſt,ante hoc tempus omnino inauditum. in litibus Poſtumi nomen eſt nuſquam: in litibus dico? modo vos iidem in A.Gabinium iudices ſediſtis: num quis teſtis Poſtumum appellauit? teſtis autem? num accuſator? num denique toto illo iudicio Poſtumi nomen audiſtis? non igitur reus ex ea cauſsa,quae iudicata eſt, redundat Poſtumus,ſed eſt arreptus vnus eques R. de pecuniis repetundis reus: quibus tabulis? quae in iudicio a Gabinio recitatae non ſunt: quo teſte? a quo tum appellatus nuſquam eſt: qua appellatione litium? in qua Poſtumi mentio facta nulla eſt: qua lege? qua non tenetur,

E X P L A N A T I O

SVNT *lites aeſtimatae A.Gabinio*] Damnato reo,aeſtimatio fiebat acceptae ab eo pecuniae. eam pecuniam aut praedes dati ſe ſoluturos pollicebantur:aut ex rei bonis, auctione venditis, exigi oportebat.Neutrum dicit eſſe factum.ſubiungens:Nec praedes dati,nec ex eius bonis quanta ſumma litium fuiſſet a populo receptum.Sic enim lego nam infra,ſi praedes,inquit,dediſſet Gabinius; aut tantum ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet populus recepiſſet: quamuis magna ad Poſtumum ab eo pecunia perueniſſet,non redigeretur. LEX *aequa eſt*] Cur aequa eſt lex Iulia?quia cauet populo, quantum licet: iubet enim perſequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus ſit, peruenerit.quo capite Memmij nitebatur accuſatio.Cicero contra diſputat hoc modo. Accuſare Memmi Rabirium non potes,nemo enim vmquam propter ea legis verba,Quo ea pecunia perueniſſet,cauſſam dixit, qui in aeſtimandis litibus appellatus non eſſet. Poſt. Rabirius appellatus non eſt neque a teſte,neque ab accuſatore,neque vllo denique modo.ergo mos non patitur, vt eum accuſes. Quod ſi dixeris, nouum hunc morem iudiciorum ideo poſſe induci, quia nouum quoque ſit caput illud Iulia lege ſancitum,Quo ea pecunia peruenerit:id ſi probaueris,concedam; ſin autem caput illud Iuliae legis tranſlaticium eſt,ſumptumq.ex veteribus legibus Cornelia,& Seruilia:concedas tu mihi neceſſe eſt,nouum hunc morem induci non debere,vt cauſſam dicat is,qui in litibus aeſtimandis appellatus non ſit. IN.CORNELIA] Quam tulit L.Cornelius Sulla dictator de pecunijs repetundis.SERVILIA]quam de pecunijs repetundis C.Seruilius Glaucia,vel tribunus pl. vel praetor tulit addiditq.nequis ea lege,praeter ordinem ſenatoriũ.teneretur de quo ſic in Bruto: Et plebem tenebat,& equeſtrem ordinem beneficio legis deuinxerat. ACCVSAVI *de pecuniis repetundis*]C.Verrem.IVDEX *ſedi*:]verbum,ſedere, ſaepe de iudicibus vſurpatur, vt in Vatinium: De quibus duos praetextatos ſedentes vides Ad Q fr.ep.4 lib.III.Duo praetorij ſederunt. PRAETOR *quaeſiui*] Vt in cauſſa C.Licinij Macri,quem etiam damnauit.quod Plutarchus in eius vita docet.FACVLTATEM *dicendi*]Malo,diſcendi.quod alij ante nos viderunt.non enim hic de eloquentia ſermo eſt, ſed de notitia conſuetudinis iudiciorum, quam ſibi dixit, ſi vſus magiſter eſt optimus, debere eſse notiſſimam.RATIONIBVS *ciuitatum*]Quae recitari ſolebant in iudicio: vt ex ijs cõſtaret,quam quiſque pecuniam contra leges cepiſset. IN.INFERENDIS *litibus*] Cum aliquis de pecunijs repetundis accuſabatur. DE *ſe verebantur*] Ne ſcilicet reo damnato ipſi quoque Quo ea pecunia perueniſset, cauſsam dicerent.STATIM]Abſoluto iudicio.RECENTEM *inuidiam*]Quae ſaepe multos magis,quam culpa,afflixit.inuidiam autem infamiam illam,quae reo condemnato ſequebatur. POSTEA] Non ita ſtatim ſed poſt aliquot dies inuidia magna iam ex parte exſtincta.VICERVNT]Abſoluti ſunt cum tamen damnatus eſset is,cuius in iudicio appellati eſſent. VOS *iidem*] Maxime igitur timenda erat inuidia, cum apud eoſdem iudices eſſent accuſandi, Quo ea pecunia perueniſſet. apud quos & accuſati eſſent, & damnati, qui de pecunijs repetundis cauſſam dixerant.Infra: Cum in his iudiciis ne locus quidem nouo teſti ſoleat eſſe.ob eamq.cauſsã iidem iudices retineantur,qui fuerint de reo, vt his nota ſint omnia, neque quid fingi poſſit. NON *igitur reus*] Non ex Gabinij cauſsa pendet, aut enaſcitur Gabinij accuſatio,ſed hoc Memmij conſilium fuit,vt eorum,quibus auctoribus ad accuſationem Memmius deſcendit, vt non tantum vni Rabirio, quam vniuerſo equeſtri ordini periculum crearetur. ARREPTVS] Quaſi vi,non iure,non more,non lege,DE *pecuniis repetundis*] Amplificatio quaedam.plus enim dixit,quam ſi, Quo ea pecunia perueniſset. QVIBVS *tabulis*] ſupra dixit,Tabulis priuatorum. RECITATAE *non ſunt*] Si recitatae non ſunt, ergo in ijs appellatus Rabirius non eſt. QVA *appellatione litium?*] Non modo ex tabulis priuatorum, teſtium ve dictis, ſed ex vlla omnino litium, quae aeſtimatae Gabinio ſunt, appellatione Rabirius accuſari non potuit: mentio enim eius facta nulla eſt. QVA *non tenetur*] Eſt enim eques Ro.equeſtris autem ordo lege de repetundis non tenetur. quod infra patet, vt alia, quae occurrunt exempla breuitatis cauſsa praetermittam.

ORATIO

HIc iam, iudices, veſtri conſilij res eſt, veſtrae ſapientiae: quid deceat vos, non quantum liceat vobis, ſpectare debetis. ſi enim, quid liceat, quaeritis: poteſtis tollere e ciuitate, quem vultis: tabella eſt, quae dat poteſtatem, occultat eadem libidinem: cuius conſcientia nihil eſt, quod quiſquam timeat, ſi non pertimeſcat ſuam. vbi eſt igitur ſapientia iudicis? in hoc, vt non ſolum, quid poſſit, ſed etiam, quid debeat, ponderet; nec, quantum ſibi permiſſum, meminerit ſolum, ſed etiam quatenus cõmiſſum ſit. datur tibi tabella iudicij: qua lege? Iulia de pecunijs repetundis. quo de reo? de equite R. at iſte ordo lege ea nõ tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Poſtumum, quod in Gabinium iudex eſſes, nihil Gabinio datum, cum in eum lites aeſtimarentur. at nunc audio. reus igitur Poſtumus eſt ea lege, qua non modo ipſe, ſed totus etiam ordo ſolutus, ac liber eſt. hic ego nunc non vos prius implorabo, equites R. quorũ ius iudicio tentatur, quam vos ſenatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quae quidem cum ſaepe ante, tam in hac ipſa cauſſa nuper eſt cognita. nam cum, optimo & praeſtãtiſſimo conſule, Cn. Pompeio de hac ipſa quaeſtione referente, exſiſterent nonnullae, ſed perpaucae tamen, acerbae ſententiae, quae cenſerent, vt tribuni, vt praefecti, vt ſcribae, vt comites omnes magiſtratuum lege hac tenerentur; vos, inquam, ipſi, & ſenatus frequens reſtitit: & quamquam tum propter multorum delicta etiam ad innocentium periculum tempus illud exarſerat; tamen, cum odium non reſtingueretis, huic ordini ignẽ nouum ſubijci non ſiuiſtis. hoc animo igitur ſenatus. quid vos equites R. quid tandem eſtis acturi? Glaucia ſolebat, homo impurus, ſed tamen acutus, populum monere, vt, cum lex aliqua recitaretur, primum verſum attenderet: ſi eſſet dictator, conſul, praetor, magiſter equitum, ne laboraret, ſciret nihil ad ſe pertinere: ſin autem, quicumque poſt hanc legem, videret, ne qua noua quaeſtione alligaretur. Nunc vos equites R. videte. ſcitis, me ortũ e vobis, omnia ſemper ſenſiſſe pro vobis: nihil horum ſine magna cura, & ſumma caritate veſtri ordinis loquor: alius alios homines, & ordines, ego vos ſemper cõplexus ſum. moneo, & praedico, integra re cauſſaq. denuncio, omnes homines deosq. teſtor, dum poteſtis, dum licet, prouidete, ne duriorem vobis condicionem ſtatuatis, ordiniq. veſtro, quam ferre poſſit. ſerpet hoc malum, mihi credite, longius, quam putatis. potentiſſimo, & nobiliſſimo tribuno pl. M. Druſo vnam in equeſtrem ordinẽ quaeſtionem ferenti, ſi quis ob rem iudicatam pecuniam cepiſſet, aperte equites R. reſtiterunt. quid? hoc licere volebant? minime, neque ſolum hoc genus pecuniae capiendae turpe, ſed etiam nefarium arbitrabantur: attamen ita diſputabant, eos teneri legibus oportere, qui ſuo iudicio eſſent illam condicionem vitae ſecuti, delectat ampliſſimus ciuitatis gradus, ſella curulis, faſces, imperia, prouinciae, ſacerdotia, triumphi, denique imago ipſa ad poſteritatis memoriam prodita: ſimul etiam ſollicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos iſta numquam contempſimus, (ita enim diſputabant) ſed hanc vitam quietam, atque otioſam ſecuti ſumus: quae quoniam honore caret, careat etiam moleſtia. tam es tu iudex, quam ego ſenator. ita eſt, ſed tu iſtud petiſti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi non eſſe liceat, aut legẽ lege ſenatoria non timere. Hoc vos equites R. ius a patribus acceptum amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in haec iudicia ex omni non modo inuidia, ſed ſermone maleuolorum, niſi cauetis. ſi iam vobis nunciaretur, in ſenatu ſententias dici, vt his legibus teneremini, concurrendum ad curiam putaretis: ſi lex ferretur, conuolaretis ad roſtra. vos ſenatus liberos hac lege eſſe voluit, populus numquam alligauit: ſoluti huc cõueniſtis, ne cõſtricti diſcedatis, cauete. nam, ſi Poſtumo fraudi fuerit, qui nec tribunus, nec praefectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam ſe modo defendẽt poſthac, qui veſtri ordinis cum magiſtratibus noſtris fuerint his cauſſis implicati?

EXPLANATIO

LIBIDINEM:]iniquam voluntatem: vt nocere poſſit cui velit. CVIVS *conſcientia*]hoc dicit Cum in tabella iudicis libido lateat, nihil eſt ei timendum, praeter ſuam conſcientiam quod ſi ſuam nõ timet. cuius timebit? cum nemo, quid in tabella ſenſerit, ſcite poſſit. Cuius inquit, ex conſcientia, id eſt, notitia. libidinis, nihil eſt, quod quiſquam timeat ſi ſuam ipſe notitiam, ſcientiamq. non timet, Conſcientiam pro notitia vſurpauit & oratione in Catil. I. Patere tua conſilia non ſentis? conſtrictam iam oĩum horum conſcientia cõiurationem tuã non ſentis? PERMISSVM]Poteſtas indicatur. COMMISSVM]Fides. & probitas oſtenditur. ILLO, *inquit, capite,*]Querebatur accuſator: cum Gabinius damnatus peteret a iudicibus, vt illo legis Iuliae capite, Quo ea pecunia perueniſſet. aliquid ſibi aeſtimatione litium temitteretur, nihil ei conceſſum. cum tamen concedendum aliquid videretur. Sic Coelius in ep. ad Cic. M. Seruilius maxima nobis traditus erat inuidia: neque Laterenſis praetor, poſtulãte Pauſania nobis patronis, Quo ea pecunia perueniſſet, recipere voluit. QVOD *erat in Poſtumum,*]ideo erat in Poſtumum, quia erat in omnes, ad quos ea pecunia perueniſſet. accuſator aũt quo grauius reũ premat, in vnũ confert, quod oĩum erat, qui aliquã eius pecuniae partẽ cepiſſent. Quod in Poſtumum caput erat, dicebat accuſator, cur eo capite nihil Gabinio datũ, ſed ita de litiũ aeſtimatarum ſumma nihil detractum, ac ſi caput illud ad ipſum pertineret? QVOD *in Gabinium index eſſet,*]mendũ ſubeſſe qui non videat, eũ ego prorſus in litteris nihil videre contendam. legerem aũt ſuffragante ſententia: Cum in Gabinium iudices ſcelere. Supra: Iudex ſedi: praetor quęſiui. AT *nunc audio*] Reſpondet Cicero cum quadam ironia. Nunc intelligo quid dicas. dicis enim, quod a me ſit nã nihil Gabinio datum illo capite: facile eſt coniicere, iudicibus non placere, non tã contra

Poſtumum,quam omnino cōtra quemquam agi,praeterquā cōtra eum,qui primus de pecunijs repetundis cauſſam dicat.ita nō ſolum Poſtumus,verum ēt vniuerſus equeſtris ordo ſolutus, ac liber eſt eo capite,Quo ea pecunia peruenerit. Vos *prius implorabo equites R.*] iudices erant in cauſſa Poſtumi equites Ro.cū ſenatoribus.& tribunis aerarijs cum enim,vt Pedianus docet, per annos decē lege Cornelia L. Sullae ſoli Senatores iudicaſſent, cōmunicata iudicia ſunt inter eos tres ordines, quos nominauimus lege quā tulit L.Aurelius Cotta praetor. Prius aūt implorat equites,quā ſenatores,ea cauſſa quā ſubiungit,quod eorū ius illo Poſtumi iudicio tentaretur,ideſt, quod eodem tempore de communi oīum equitū periculo ageretur.dāmnato enim Poſtumo,equite Romano,ea lege,qua equites nō tenebantur,vniuerſo ordini periculū eadē lege impēdere videbatur Qvorvm *ius iudicio tentatur.*]veſtrū ius eſt,ne quis vos lege de repetundis accuſare poſſit.hoc ius tentatur, vno equite R. in iudiciū vocato;qui ſi dānatur;erit,cur eandē ſibi quiſque veſtrum calamitatē pertimeſcat.Proprie igitur,tentatur in vno quod ad oēs pertinet.Qvae *quidem cum ſaepe,*]artificioſe,cum dixerit, Vos prius implorabo,equites R. Senatores tamen prius alloquitur, quam equites, non enim exſpectandum,vt,cum equites erit allocutus,rurſus ad ſenatores orationem conuertat,Consvle,] iterum Gabinio enim dānato,Rabirius eſt accuſatus.Gabinius aūt Domitio, & Appio cos. damnatus eſt:& ante eos Pompeius.& Craſſus alterū conſulatū geſſere Cū igitur Cicero dixerit, Nuper eſt cognita & ſubiungat,conſule Cn. Pompeio; facile eſt intelligere, annum ſignificari proximum ſuperiorem quo Pompeius iterum,vt dixi,conſul fuit.De *hac ipſa quaeſtione*] vt in eos, qui pecunias contra leges cepiſſent,cuiuſcumque eſſent ordinis,queretetur.Sed *perpaucae tamen.*]ne ſenatorum iudicum animos laedat quorum gratiam pro Rabirij ſalute aucupatur,cum dixiſſet, Acerbae,quaſi corrigens,Perpaucae tamen,intulit.Vt *tribuni, vt praefecti,*]tribuni mil.qui quaterni erant in legione:praefecti,equitum.de vtriſque diximus in comentario ep fam. Vos,*inquam, ipſi,*]qui nūc in cauſſa Poſtumi iudicatis Tacite admonet eos fidei,atque conſtantiae.Mvltorvm]qui pecunias contras leges ceperant.Ad *innocentium p. riculum*]innocentes quoque in iudicium vocabantur.Cvm *odium non reſtingueretis.*]magnū quiddam fuit,in tanto odio,quod ad innocentium quoque periculum exarſerat,nec reſtingui poterat,ſaluti tamen conſulere ordinis equeſtris,nec pati quemquā ea lege teneri,praeter ordinem ſenatorium.Ignem *nouum ſubijci* . accuſationem intendi nouo more. Lepida tranſlatio,exarſerat,reſtingueretis ignem ſubijci Glavcia]C.Seruilius Glaucia:quē praetorem C.Marius vi.conſul,cum L.Appuleio Saturnino trib.pl.vt ſeditioſum ciuem infecit.Cicero, & omnis hiſtoria.Homo *impurus,*]blanditur ſenatoribus praeſentibus.fuerat enim Glaucia nobilitatis inimicus.Sed *tamen acutus*]haec in Bruto. Longe poſt natos homines improbiſſimus C. Seruilius Glaucia;ſed peracutus,& callidus,cum primisq. ridiculus.is ex ſummis & fortunae,& vitae ſordibus in praetura conſul factus eſſet,ſi rationem eius haberi licere iudicatum eſſet,nā & plebem tenebat,& equeſtrem ordinem beneficio legis deuinxerat is praetor eodem die, quo Saturninus tribunus pl. Mario,& Flacco cōſulibus publice eſt interfectus. Magiſter *equitum,*]leges a magiſtro equitum ferri ſolitas,alibi me legiſſe non memini Scire *nihil ad ſe pertinere:*]quod ij legibus nulla noua quaeſtio contineretur,ſed alia potius iura ciuibus ferrentur.Qvicvnqve *poſt hanc legem.*]quibus verbis,quod antea licuerit, id in poſterum non licere oſtenditur.Ne *qua noua quaeſtione alligaretur:*]ne legem eam probaret,qua ſibi durior aliqua condicio imponeretur:ne vocari deinde in iudicium aliqua de re poſſet,de antea quaeri in eum non ſoleret.Ortvm *e nobis*] equeſtri loco natum. non enim ſenator fuit Ciceronis pater.Integra.re,*cauſſaq.*]hac lego,qua Poſtumus accuſatur,nōdum alligati.Infra:ſoluti hunc conueſtis:ne conſtricti diſcedatis,caueti.M drvso]duo M.Druſi fuere pater & filius,pater equalis C.Gracchi,eiusq.collega in ſecundo tribunatu,filius poſt annos triginta tribunus pl.Philippo,Sex.Caeſare cos.Patrem ſenatus adduxit,vt C.Gracchi conatibus,ad exitium reip.ſpectantibus,aduerſaretur eiusq. collectam nouis legibus gratiam apud populum, quoad poſſet,imminueret.quod ille praeſtitit: vt apud Plutarchum,Suetonium,Appianum,Ciceronem etiam lib. iv.de fin. ſcriptum eſt.Druſus filius tribunus pl.cum ſenatus partes tuendas ſuſcepiſſet,& leges pro optimatibus tuliſſet.poſt eō licentiae eſt progreſſus,vt nullum in ijs modum ſeruaret.itaque Philippus conſul,qui ei inimicus erat,obtinuit a ſenatu,vt leges eius oēs vno.S. C. tollerentur Hoc Pedianus.at Cicero pro Milone.Domi ſuae inquit,nobiliſſimus vir, ſenatus propugnator, atque illis quidē temporibus paene patronus,tribunus pl.M.Druſus occiſus eſt.Epitome ſic. Senatus cum impotentiam equeſtris ordinis in iudicijs exercendis ferre nollet,omni vi niti coepit, vt ad ſe iudicia transferrentur,ſuſtinente cauſſam eius M.Liuio Druſo tribuno pl. qui, vt vires ſibi acquireret,pernicioſa ſpe largitionis plebē concitauit ſocios,& Italicos populos ſpe ciuitatis Romanae ſollicitauit:ijsq.adiuuātibus,per vim legibus agrarijs frumentarijsq.latis legē quoque iudicialem tulit vt aequa parte iudicia penes ſenatū & equeſtrē ordinē eſſent.cū deinde promiſſa ſocijs ciuitas praeſtari nō poſſet irati Italici defectionē coeperūt agitare.propter quae Liuius Druſus ēt ſenatui inuiſus factus, velut ſocialis belli auctor, incertum a quo, domi occiſus eſt Velleius eum vehementer laudat, eloquentiſſimum, ſanctiſſimum, meliore ingenio, animoque quam fortuna, vſum eſſe dicens: fortaſſe propter gentilem eius Liuiam Tiberij Imperatoris matrem. Plutarchus in Catone, eloquentiſſimum & prudentiſſimum fuiſſe, auctor eſt. At C. Carbo apud Ciceronem in Oratore patrem laudat, filium vituperat his verbis : O M. Druſe. (patrem appello) tu dicere ſolebas, ſacram eſſe remp. quicunque eam violauiſſent, ab omnibus ei eſſe poenas

perſolutas,

perſolutas. Patris dictũ ſapiens temeritas filij comprobauit. Facinus improbũ & Valerius Max. Druſi filij cõmemorat lib IX. cap. 5. Parui, inquit, habuit L. Philippũ conſulẽ, quia interfari concionantẽ auſus fuerat, obtorta gula, & quidẽ nõ per viatorẽ, ſed per clientẽ ſuum, adeo violenter in carcerem praecipitẽ egiſſe, vt multus e naribus eius cruor profunderetur: verũ etiã cũ ſenatus ad eũ miſiſſet, vt in curiã veniret. Quare nõ potius, inquit, ipſe in Hoſtiliã propinquã Roſtris, ad me venit: Eſt igitur Druſus qui hac oratione, vt infenſus equeſtri ordini, nominatur. VNAM] nõ, vt lege de pecunijs repetundis teneretur: quod late patebat: ſed vt eo tantũ nomine accuſari poſſet, ſi ob rẽ iudicatã pecuniã cepiſſet. iudicabant enim eo tempore ſoli equites Romani lege Sempronia C. Gracchi. QVI *ſuo iudicio eſſent illam conditionem vitae ſecuti,*] nõ noſtra ſponte iudicamus dicebant equites Romani, ſed cogimur Sẽptonia lege quod igitur coacti facimus, cur ex eo periculũ nobis, aut moleſtiã creari patiamur? Infra: Tam es tu iudex, quã ego ſenator. Ita eſt: ſed tu iſtud petijſti, ego hoc cogor. DELECTAT] ratio pro equitibus cõtra ſenatores. petentes, vt equites quoque lege de pecuniis repetundis tenerẽtur & ſi enim de tempore illo M. Druſi vnã tantũ in equeſtrẽ ordinẽ quaeſtionẽ ferentis, loqui videtur: tamen habeo rationẽ praeſentis iudicij, quo reus erat Poſtumus, nõ quia pecuniã ob rem iudicatã cepiſſet, quod vnũ ſua lege Druſus vetabat, ſed eo capite legis Iuliae, Quo ea pecunia perueniſſet. quo periculũ equeſtri ordini multo grauius, quã ſi legẽ illã Druſus pertuliſſet, impendere videbatur vnde illud infra: Rapientur homines in haec iudicia ex omni nõ modo inuidia, ſed ſermone maleuolorũ, niſi cauetis. Argumentũ igitur eſt a minori. Nam ſi M. Druſo, vnã in equeſtrem ordinẽ quaeſtionẽ ferenti, equites illi reſtiterunt: quo vos animo hac in cauſſa eſſe oportet, in qua id agitur, ut uno cõdemnato equite Romano, equites omnes lege de pecuniis repetundis teneantur? AMPLISSIMVS *ciuitatis gradus,*] ordo ſenatorius, qui ſummus erat ciuitatis. Ab ordine tranſit ad curules magiſtratus, aedilitatẽ, praeturã, cõſulatũ, Cenſuã. FASCES,] auget nõ enim curules omnes magiſtratus faſces habebant, ſed tantũ praetor, & cõſul. aedilis, & cenſor iure faſciũ, & imperio carebant. SACERDOTIA] quae ſenatoribus deferebantur potius, quã equitibus, ob dignitatẽ ordinis. quamquã & equitum extant exempla, ſed pauca admodũ P. Lentulus, eius Lentuli filius, qui cõſul Ciceronẽ ab exſulio reduxit, eodẽ aetatis anno, quo togã uirilẽ ſumpſit, ideſt XVI. augur factus eſt. quod illa pro Sextio verba demonſtrant: Video P. Lentulũ cui ſuperior annus idẽ & virilẽ patris, & praetextã populi iudicio, togã dederit. Erant enim equites, qui nondũ a cenſoribus eſſent in ſenatũ lecti aut eos magiſtratus nõ geſſiſſent, qui aditũ in curiã dabant, vel ſine lectione cenſoria. nã ſi qui vel ſenatorũ filij eſſent, vel patricij generis, vel clariſſimis orti maioribus, non ideo tamen ſenatorij ius ordinis habeant, ſed aeque erant ac dicebantur equites, vt qui plebeio genere, obſcuris parentibus aut maioribus eſſent orti. Fuere etiã, qui exercitibus praeeſſent, victisq hoſtibus triumpharent, nondũ adepti ſenatoriũ ordinẽ ſed adhuc equites vt Cn. Pompeius Magnus: de quo ſic in ſuaſione Maniliae rogationis: Quid tã praeter conſuetudinẽ, quã homini peradoleſcenti, cuius a ſenatorio gradu aetas longe abeſſet imperiũ, atque exercitũ dari, Siciliã permitti, atque Africã, bellumq. in ea adminiſtrandũ? Fuit in his prouincijs ſingulari innocentia, grauitate, virtute. bellũ in Africa maximũ cõfecit, victorẽ exercitũ deportauit. Quid uero tã inauditum, quã equitẽ R. triumphare? TRIVMPHI;] nemo triumphabat, qui imperium a populo nõ accepiſſet. imperium autem non niſi ſenatoribus, nec fere, niſi maiores magiſtratus adeptis, dabatur. nã quod Pompeius nullo dum geſto magiſtratu, ac ne ſenator quidem, vt proxime oſtendimus, imperium habuerit, id ob excellentẽ virtutẽ, qua ſuperauit aetatem, extra ordinem vni tributum eſt IMAGO *ipſa*] imagines eorum, qui geſtis honoribus, & meritis erga remp. clari eſſent, & cera fictas, in atrijs ſeruari, & in funebri pompa praeferri, mos erat EST *ſimul etiam ſollicitudo aliqua,*] iure ſimul eſt, dicebant equites, aliqua ſollicitudo: quae compenſatur ampliſſimi ordinis dignitate, ſella curuli, faſcibus, &c MAIOR *quidam metus,*] maior, quam equitum, vt lege de pecunijs repetundis nã communium legum & iudiciorum metu equites non carebant. propterea dicit, Maior quidã: vt eam praecipue legem notet, qua ſenatorius ordo tenebatur, ſolutus erat equeſtris. NOS *iſta numquam contempſimus,*] prudenter equites liberat ſuſpicione ſuperbiae; ne ſenatorum iudicum animos offendat Nos, dicebant, ordinem ſenatorium, & magiſtratus non ideo non petiuimus, quia contemneremus, ſed quod laboribus quietẽ otium negotio, magnarumq. rerum curationi praetulimus. CAREAT *etiam moleſtia.*] eorum iudiciorum, quorum metu, & moleſtia vos ſenatores carere non debẽtis veſter enim, quo nos caremus, honor eſt. TAM *es tu iudex, quam ego ſenator.*] obiectio ſenatorum. Cur ea lege, qua nos teneremur, vos equites liberi, ac ſoluti eſſe vultis? quandoquidẽ, ſi ſenatores nos ſumus, vos iudices eſtis. Tu eques tam es iudex, quam ego ſum ſenator. quod ſi ego ſenator iudicia nõ recuſo; quid eſt, cur tu iudex ea recuſes? TV *iſtud petijſti, ego hoc cogor.*] Reſpondent equites: Tu ſenatorium ordinem, quem nos omiſimus, petijſti: mihi iudicandi onus, non voluntas mea, ſed Aurelia legis neceſſitas impoſuit. AVT *iudici mihi eſſe non liceat,*] ſi quia iudex ſum, ideo me vis eadem qua tu ſenator teneris, lege conſtringi: iudici eſſe non liceat non enim id tanti eſt. aut, ſi me vis iudicem eſſe; quod ego non petij: lege ne tenear, ea, quae nihil ad me pertinet in ordinem ſenatorium; non equeſtrem, lata. LEGE *ſenatoria*] quae ſenatores quaeſtione alligat equites non attingit. A. PATRIBVS *acceptum*] patrum enim aetate legem illam de repetundis in ſenatores tulerat Seruilius Glaucia. IN *inuidia.*] infamia, contra nocentes conflata: vnde periculum ſaepe innocentibus etiam creatur. CONCVRRENDVM *ad curiam*] reſiſtendi gratia. HIS *legibus*] quae de repetundis latae ſunt, Seruilia primum, deinde Cornelia poſtre-

mo Iulia. Vos. SENATVS] ſi uos nec a ſenatu, nec a populo noua quaeſtione alligari pateremini: cur nunc, cum & ſenatus vos hac lege liberos eſſe voluerit, & populus numquam alligauerit, veſtra ſponte condicionem iſtam, quae ſpecie ad vnum equitem Rabirium, re vera ad vniuerſum ſpectat ordinem equeſtrem, accipiendam putetis? FRAVDI *fuerit*,] damno erit, ſi damnabitur. NEC *tribunus, nec praefectus, &c.*] ad quos facile pars aliqua pecuniae peruenire poteſt ſupra. HIS *cauſſis*] quia vel tribuni, uel praefecti, uel ſcribae, uel comites, uel denique familiares magiſtratuum fuerint. IMPLICATI?] propter munerum tractationem, quae cogit eos aſſidue cum magiſtratibus eſſe: ut, ſi magiſtratus de repetundis accuſentur, ipſi ſuſpicionem eiuſdem criminis effugere uix poſſint.

O R A T I O

TV, inquit, Gabinium, vt regem reduceret, impuliſti. Non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere. quem enim ex tantis inimicitiis receptum in gratiã ſummo ſtudio defenderim, hunc afflictum violare non debeo. quo cum ſtante ſi me Cn. Pompeii auctoritas in gratiam non reduxiſſet, nunc iam ipſius fortuna reduceret. Sed tamen, cum ita dicis, Poſtumi impulſu Gabinium profectum Alexandriam; ſi defenſioni Gabinii fidem non habes, obliuiſceris ne etiam accuſationis tuae? Gabinius ſe id feciſſe dicebat reip. cauſſa, quod claſſem Archelai timeret, quod mare refertũ fore praedonum putaret: lege etiam id ſibi licuiſſe dicebat. tu inimicus negas: ignoſco, & eo magis, quod eſt contra illud iudicatum. redeo igitur ad crimen, & accuſationem tuam. Quid vociferabare. decem millia talentum Gabinio eſſe promiſſa; huic videlicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, vt tu vis, auariſſimum exoraret, ſeſtertiũ bis millies, & quadringenties ne magnopere cõtemneret. Gabinius illud, quoquo conſilio fecit, fecit certe ſuo: quaecũque mens illa fuit, Gabinij fuit. ſiue ille, vt ipſe dicebat, gloriam. ſiue, vt tu vis, pecuniam quaeſiuit, quaeſiuit ſibi. num Gabinii comes, vel ſectatorẽ negat. nã ad Gabinii, cuius id negotium nõ erat, ſed ad P. Lentuli, clariſſimi viri, auctoritatẽ, a ſenatu profectam, & conſilio certo, & ſpe non dubia Romam contenderat. At dioecetes fuit regius. & quidem in cuſtodia etiam fuit regia: & vita eius oblata poenae eſt. multa praeterea, quae libido regis, quae neceſſitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum vna reprehenſio eſt quod regnum intrarit, quod poteſtati ſe regis commiſerit: verum ſi quaerimus, ſtulte: quid enim ſtultius, quam equitem R. ex hac vrbe, huius, inquam, reip. ciuem quae eſt vna maxime & fuit ſemper libera, venire in eum locum, ubi parendum alteri, & ſeruiendũ ſit? ſed ego in hoc tandem Poſtumo non ignoſcam, homini mediocriter docto, videam ſapientiſſimos homines eſſe lapſos? virum vnum totius Graeciae facile doctiſſimum, Platonem, iniquitate Dionyſii, Siciliae tyranni, cui ſe ille commiſerat, in maximis periculis inſidiiſq. eſſe verſatum accepimus; Calliſthenem, doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum; Demetrium, & ex rep. Athenis, quam optime digeſſerat, & ex doctrina nobilem, & clarum, qui Phalereus vocitatus eſt, in eodem iſto Aegypti regno, aſpide ad corpus admota, vita eſſe priuatum. plane confiteor fieri nihil poſſe dementius, quam ſcientem in eum locum venire, vbi libertatem ſis perditurus: ſed huius iſtius facti ſtultitiam maior iam ſuperior ſtultitia defendit: quae facit, vt hoc ſtultiſſimum facinus, quod in regnum venerit, quod regi ſe commiſerit, ſapienter factum eſſe videatur. ſiquidem tam ſemper ſtulti; quam ſero ſapiẽtis eſt, cum ſtultitia ſua impeditus ſit, quoquo modo poſſit, ſe expedire. quamobrem illud maneat, & fixum ſit, quod neque moueri, neque mutari poteſt, in quo aequi ſperaſſe Poſtumum dicunt, peccaſſe iniqui, ipſe etiam inſaniſſe ſe confitetur, quod ſuam, quod pecuniam amicorum regi crediderit cum tanto fortunarum ſuarum periculo. hoc quidem ſemel ſuſcepto, atque contracto, perpetienda illa fuerunt, vt ſe aliquando ad ſuos vindicaret. itaque obiicias licet, quam voles ſaepe, palliatum fuiſſe, aliqua habuiſſe nõ Romani hominis inſignia: quoties eorum quippiam dices, toties vnum dices atque illud, temere hunc pecuniam regi credidiſſe, ſuas fortunas, atque famam libidini regiae commiſiſſe. fecerat temere. fateor: mutari factum iam nullo modo poterat. aut pallium ſumendum Alexandriae, vt & Romae togata eſſe liceret: aut omnes fortunae abiiciendae, ſi togam retinuiſſet. deliciarum cauſſa & voluptatis non modo ciues R. ſed & nobiles adoleſcentes, & quoſdam etiam ſenatores, ſummo loco natos, non in hortis, aut ſuburbanis ſuis, ſed Neapoli in celeberrimo opido cum mitella ſaepe videmus. chlam. datum illum L. Sullam imperatorem, L. vero Scipionis, qui bellum in Aſia geſſit, Antiochumq. deuicit non ſolum cum chlamyde, ſed etiam cum crepidis in Capitolio ſtatuã videtis. quorum impunitas fuit non modo a iudicio, ſed etiam a ſermone. facilius certe P. Rutilium Rufum neceſſitatis excuſatio defendet: qui cum a Mithridate Mitylenis oppreſſus eſſet, crudelitatem regis in togatos veſtitus mutatione vitauit. ergo ille P. Rutilius qui documentum fuit hominibus noſtris virtutis, antiquitatis, prudentiae, conſularis homo ſoccos habuit, & pallium; nec vero ideo id homini tum quiſquam, ſed tempori aſſignandum putauit: Poſtumo crimen veſtitus afferet, is, in quo ſpes fuit, poſſe ſeſe aliquãdo ad fortunas ſuas peruenire? nam, vt ventum eſt Alexandriam ad Auleten iudices, haec vna ratio a rege propoſita Poſtumo eſt ſeruandae pecuniae, ſi curationem, & quaſi diſpenſationem regiam ſuſcepiſſet. id autem facere non poterat, niſi dioecetes. hoc enim nomine vtitur, qui a rege eſſet conſtitutus. odioſum negotium Poſtumo videbatur; ſed erat nulla omnino recuſatio. moleſtum etiam nomen ipſum: ſed res habebat nomen hoc apud illos, non hic impoſuerat: oderat veſtitum etiam illum: ſed ſine eo nec nomẽ illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat vis, vt ait poeta ille noſter, quae ſummas frangit infirmatq. opes. Moreretur; inquies. nam id ſequitur. feciſſet certe, ſi ſine maximo dedecore, tam impeditis ſuis rebus, potuiſſet emori. Nolito igitur fortunam conuertere in culpam, neque regis iniuriam huius crimen putare nec conſilium ex neceſſitate, nec voluntatem ex vi interpretari. niſi forte eos etiam, qui in hoſtes, aut in praedones inciderint, ſi aliter quippiam coacti faciant, quam libere, vituperandos putet.

ter.

tes, nemo noſtrum ignorat, etiam ſi experti non ſumus, conſuetudinem regiam: regũ autem ſunt haec imperia, Animaduerte,& dicto pare:&, Praeter rogitata ſi querare: *& illae minae.* Si te ſecundo lumine hic offendero, Moriere. *quae, non vt delectemur ſolum, legere, & ſpectare debemus, ſed vt cauere etiam, & effugere diſcamus.*

EXPLANATIO

EX *tantis inimicitijs*] conſul Gabinius tribunum pl. in eiiciendo Cicerone Clodium adiuuerat RECEPTVM *in gratiam*] ſtudio, & commendatione Cn Pompeij DEFENDERIM,] reum de pecunijs repetundis, Valerius Max. lib. IV. c. 2. D. Hieronymus in apologia contra Rufinum. Dio. lib. XXXIX. VIOLARE] in quo, quaſi ſacra quaedam res agitur fides mea, qui iam eum, receptum in gratiam, defendi. STANTE] incolumi, antequam iret in exſulium ep ad Marium: Qui, me ſtante, ſtare non poterant. Et in Piſ. Gabinium ſine prouincia ſtare non poſſe. CN. *Pompeij auctoritas*] cui, cum de me optime merito, tum ſummo viro, ac principi ciuitatis, enixe petenti, vt cum Gabinio in gratiam redirem, negare non debui. ep. I. VII. ad Marium: cogor nonnumquam homines non optime meritos, rogatu eorum, qui benemeriti ſunt, defendere. IPSIVS *fortuna*] cuius me miſeret. ita, ne violetur a me, facile vel fides impetrat, vel miſericordia. DEFENSIONI *Gabinij*] qui ſe Alexandriam iuiſſe reip. cauſſa dicebat. ACCVSATIONIS *tuae*?] in qua vociferabare decem millia talentum Gabinio eſſe promiſſa. quod ſi verum eſt: non igitur impulſu Poſtumi profectus Alexandriam eſt Gabinius. Loqueris igitur pugnantia. ARCHELAI] Comanorum ſacerdotis, qui Ptolemaeo rege a ciuibus pulſo, Alexandriam, vxore ducta Ptolemaei filia, occupauerat hiſtoriam Strabo explicat lib. XVII. Appianus Plutarchus TIMERET,] ne mare infeſtum haberet, maritimasq. gentes populi Romani imperio ſubiectas vexaret. LEGE *etiam id ſibi licuiſſe dicebat*] apparet multis locis, amicum Ptolemaei regis Pompeium fuiſſe, orta inter eos, aut certe confirmata vehementer amicitia Mithridatico bello, quo rex eũ ſuis copijs, opibuſque maxime iuuit. dubitandũ igitur nõ eſt, quin auctore Pompeio Gabinius regem reduxerit: cuius etiã in Albano factas eſſe ſyngraphas de pecunia, quã Poſtumus, diſcedente ab vrbe rege, ad ſumptũ itineris, ad magnificentiã apparatus ad comitatũ ſuppeditauit, ſupra Cicero dixit. Iam, de reſtituendo rege conſenſiſſe cum Pompeio Caeſarẽ, magnamq. pecuniae vim vtriq. a rege datã, Suetonio teſte cognouimus Itaque ſuſpicari licet, adductum Caeſaris, & Pompeij auctoritate ſumma tribunũ pl. aliquẽ legẽ tuliſſe, nõ qua reductio regis nominatim Gabinio mandaretur, (dixiſſet enim Gabinius, id ſibi lege datũ, nõ id ſibi lege licuiſſe) ſed, qua rex reduceretur. Huius legis, quod quidẽ ego meminerim, mẽtio nuſquam exſtat. TV *inimicus negas*:] infirmat accuſationem Memmij. negari enim ab inimico mirũ nõ fuit. Negas, Gabiniũ id feciſſe reip. cauſſa: ſed ais pecuniam ab eo, non gloriam, eſſe quaeſitam. IGNOSCO] inimico neganti. non contendã hac de re tecũ de ipſo crimine quo damnatus eſt Gabinius, ideſt de pecunia loquar: vt, quod ad Poſtumi defenſionẽ pertinet, id ex tua Gabinij accuſatione ſummam. CONTRA *illud*] quod Gabinius dicebat eſt enim damnatus. Nam ſi cõtra illam Memmij rationem, in Gabinij iudicio prolatam, hoc loco Cicero diſputaret: primũ ipſi Gabinio, iam damnato, nihil prodeſſet: deinde offenſiores ſibi in Poſtumi cauſſa iudices redderet, a quibus Gabiniũ iniuſte damnatũ diceret. VOCIFERABARE] cum Gabinium accuſares. Odioſum verbum, Vociferabare: quaſi crimen accuſator clamore amplificaret. DECEM *millia talẽtum*] vbi talentũ ſimpliciter dicitur; de Attico accipi debere, pro locis intelligitur. Atticũ autẽ ſeptingenis vicenis ſcutatis, (vt vocabulis vtar notis, & antiqua recentioribus cõferã) aeſtimabatur. qua ratione decẽ millia talentũ ſunt, ſeptuagies centena ducenta ſcutatorũ millia: vel, vt communi potius intelligentiae, quã Latini ſermonis elegantiae ſeruiã, milliones vt vulgo appellãt, ſeptem, & ducenta ſcutatorum millia quod ſubiecta ſupputatio, Romano expreſſa nummo, confirmat. quae enim ex talentis decẽ millibus, eadẽ e ſeſtertiũ bis millies, & quadringenties. varietate ne minima quidẽ vlla, ſumma fit. PROMISSA] regis nomine. quae vt acciperet Gabinius, ſiquidẽ. vt dicebat accuſator auariſſimus erat, Poſtumi, aut cuiuſquã omnino exſpectandũ ei cõſilium nõ fuit. Reſpondet ad illud Dicis. Poſtumi impulſu Gabinium profectum Alexandriam. HVIC *videli et perblandus, &c.*] Huic, nec ad Poſtumum referri poteſt, a quo non dicebat accuſator, per alium actum eſſe cum Gabinio, vt iret Alexandriã, ſed ipſum ſuaſorem fuiſſe: nimirum, vt ipſe quoque partem aliquã eius pecuniae caperet: quo crimine eũ accuſabat: ad Gabiniũ vero multo minus diceretur enim id quod abſurdum eſt: Gabinio videlicet perblandus reperiendus fuit qui ei perſuaderet, ne tantã pecuniam aſpernaretur: quod nemini, ſiquidẽ, vt tu vis, auaritiae morbo maxime laborabat, veriſimile videbitur. Locum igitur, vt arbitror, mendoſum, vna detracta litterula, ſic reſtituo: Hui. videlicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, &c. Quid ais Memmi? nunc quidẽ, impulſu Poſtumi Gabinium Alexandriã profectum: antea vero, cum Gabinium accuſares, decẽ ei millia talentum eſſe promiſſa Videlicet, quẽ tanta pecunia non moueret, eum quiſquã ſuo cõſilio impelleret. hac igitur culpa Poſtumum oratio tua liberat. Hui, admirãtis eſt, vel cum ironia dictum. NE *magnopere contemneret.*] neque hic abeſt ironia. poterat enim dicere: ne cõtemneret ſed eſt in Memmium irriſio; cuius ex oratione colligatur, Gabinium, ſi Poſtumi impulſu profectus in Alexandriã ſit, decẽ millia talentũ magnopere contempſiſſe: quem praeſertim auariſſimum eſſe dixerit. GLORIAM,] id enim ſe feciſſe

dicebat

dicebat reip. cauſſa, quod claſſem Archelai timeret, quod mare refertum fore praedonum putaret. QVAESIVIT *ſibi.*] non vt partē Poſtumo daret. NEGAT:] non hoc Memmius obijcit. clamaret enim aduerſus eum veritas ipſa: cum apud omnes conſtet, Poſtumum non in Syriam ad Gabinium, (quorſum enim, cum ad eum reductio regis non attingeret?) ſed Romā eſſe profectum. P. LENTVLI] Ciliciae proconſulis, cui negotium illud ſenatus mandauerat, vt ſcriptae ad eum Ciceronis epiſtolae docent. AVCTORITATEM] in eo negotio ſummam. ET *conſilio certo, & ſpe non dubia*] nec temere, nec inani ſpe commotus, ſed quia fore crederet, vt omnino rex auctore Lentulo reduceretur, atque ita creditam regi pecuniam recuperaret. quamquā rex Alexandria potitus ingratum ſe praebuit. Vnde illud infra: Nudus atque egēs fugit e regno DIOECETES] Procurator & quaſi diſpenſator regius *ἀπὸ τοῦ διοικεῖν* infra: Vt ventū eſt Alexan[d]riā ad Auleten, haec vna ratio a rege propoſita Poſtumo eſt ſeruandae pecuniae, ſi curationē, & quaſi diſpenſationē regiā ſuſcepiſſet. id autē facere nō poterat, niſi dioecetes hoc enim nomine vtitur, quia rege eſſet conſtitutus: Ex hoc loco ſatis apparet Aegyptū Graeca lingua vſam eſſe. atque etiā infra, cū de legatis Alexandrinis Cicero loquatur, Graecos appellat. Noſtis, inquit, inſulſitatē Graecorū. ET *quidem in cuſtodia etiam fuit regia.*] quo tu in munere ſpeciē honoremq. ponis, in eo moleſtia, periculumq. fuit eſt enim coniectus in carcerē iuſſu regis. Infra. Dominatus eſt, inquit Alexandriae Immo vero in ſuperbiſſimo dominatu fuit: pertulit ipſe cuſtodiā: vidit in vinculis familiares ſuos: mors ob oculos ſaepe verſata eſt. Eſt quidā lepor in duobus verbis, regius, & regia, primo obiectionē accuſatoris claudēte, altero defenſoris confutationē. VITA *eius oblata poenae eſt*] parū abfuit a poena tu autē floruiſſe eū gratia apud regē, vel credis, cum dioecetē fuiſſe dicis, vel ideo dicis, vt iudices credant PLATONEM,] hiſtoriā Platonis apud Laertium vide, Calliſthenis, infra nominati, apud eundē in Ariſtotelis vita, Plutarchū in Alexandro, Curtiū, Trogū, alios ASPIDE *ad corpus admota.*] ad manum. ait Laertius cū eiectus patria, exſularet Alexandriae regiſq. in odiū ſe incurriſſe intelligeret: cauſſam vide apud Laertiū. SVPERIOR *ſtultitia*] quod regi grādem pecuniā credidit, non modo poſtquā regno pulſus eſt, ſed antea quoque, cū regnaret. eam pecuniam, rege reſtituto, vt recuperaret, in regnū venit ſtulte: quid enim ſtultius quā venire in eum locū, vbi parendū alteri, & ſeruiēdum ſit? ſed haec ſtultitia neceſſaria, ſuperior illa voluntaria fuit: itaque hanc ab illa, vnde orta eſt defendi, atque excuſari, quis non videt? SAPIENTER *factum*] in ea re Poſtumus nō modo ſtultitiae culpam vitauit, ſed ſapientiae laudem tulit. quāquā nunc eius factum, quia iudicatur ex euentu, ſtultiſſimū fuiſſe videatur, pertulit enim cuſtodias, & quaecumque regis libido coegit ferre. quod igitur male cecidit, bene conſuliū quis putaret? TAM *ſemper ſtulti, quam ſero ſapientis eſt,*] fateor eam ſtultitiā fuiſſe, ſed vt eadē tamen ſapiētia videri poſſit. Stultus perpetuo videtur, quod in regnū venerit, regiſq. ſe libidini, ac poteſtati commiſerit, & hanc ſtultitiā ad illā ſuperiorē addiderit: ſed idem ſapiens, quamquam ſero, quod expedire ſe, cū impeditus eſſet antea ſtultitia ſua, conatus ſit. Fuit igitur profectio illa in regnū & ſemper ſtulti & eadem ſero ſapiētis. QVOD *neque moueri neque mutari poteſt,*] credidi: regi ſuam, amicorumq. pecuniam. id mutari non poteſt: ipſe etiam in eo ſe inſaniſſe confitetur. CONTRACTO,] contrahere, hic eſt peccare, vt alibi quoque. PERPETIENDA] quae pertulit in regno. AD SVOS] Romam VINDICARET.] tamquam e ſeruitute. PALLIATVM] pallio potius vt Alexandrinum hominem, quam toga, vt Romanum, vſum eſſe. TEMERE *hanc pecuniam regi credidiſſe,*] hoc enim ſemel contracto, reliqua ei, ſi modo ad ſuum peruenire vellet, neceſſaria fuerunt. VT *& Romae togato eſſe liceret:*] vt Romam redire poſſet, &, vt ceteri ciues, toga vti. quod proxime dixit: perpetienda illa fuerunt, vt ſe aliquando ad ſuos vindicaret. Infra vero: Poſtumo crimen veſtitus afferet is, in quo ſpes fuit, poſſe ſeſe aliquando ad ſuas fortunas peruenire? SI *togam retinuiſſet.*] niſi dioecetes eſſet, ſeruare ei pecuniam regi creditam non licebat: dioecetis autem nec nomen, nec munus tueri poterat, niſi palliatus eſſet. DELICIARVM *cauſſa,*] non neceſſitatis, quae Poſtumum coegit veſtitum mutare. ET *nobiles adoleſcentes, & quoſdam etiam ſenatores, ſummo loco natos,*] cum Poſtumus neque nobilis ſit, neque ſenator. Addidit, ſummo loco natos, quia ſenatores multi non ſummo loco nati, vt Cicero, & alij. addidit autem, quo magis Poſtumi factum excuſaret. NON *in hortis, aut ſuburbanis ſuis,*] vbi liberior, ac ſolutior vitae ratio cōceditur. OPIDO] municipium erat. CVM *mitella*] mitella potius, quam mitra, dixit, quo magis laſciuiam notaret. eſt autem capitis muliebre tegumentum, non virile, vulgo nunc cuffiam vocant. CHLAMYDATVM] non togatum, vt in vrbe, ſed laſciuiae cauſſa chlamydatum, vt in bello, nam chlamydem eſſe paludamentum, auctor Nonius. Ad chlamydatum autem ſubaudio, videtis in ſtatua. alioqui, quo referatur, non eſt. ILLVM] qui, deuicto C. Mario, ſummum imperium obtinuit. Pronomen hoc non niſi ſummorum virorum nominibus additur, vt, Africanus ille IMPERATOREM,] non quales poſt C. Caeſarem fuere, ſed quales tunc erant ſtante rep. victoriam enim aliquam adepti, caeſoq. iuſto, ac legitimo hoſtium numero, imperatores ab exercitu appellabantur. quem honorem, ſi quis vmquam, L. Sulla iure eſt adeptus, felix in bellica re ſemper: vnde etiam Felicis cognomen. L. VERO *Scipionis,*] fratris Africani maioris. CVM *crepidis*] cum ſoleis. nam idem ſunt: ſed crepidae Graeci ſermonis, Latini ſoleae ſunt. Gellius lib. XIII. c. 20 SED *etiam a ſermone.*] quo iniquior eſt Memmius, qui criminis loco pallium obijcit Poſtumo, neceſſitatis, non laſciuiae gratia veſtitum mutanti. OPPRESSVS] repentino Mithridatis edicto, vt omnes vno die ciues Romani necarentur. Opprimi dicitur, non modo qui per vim ſuperatur, ſed etiam cōtra quem praeter eius opinionem aliquid fit, vt hoc loco, & in epiſt. ad Caſſium: Puto te iam ſuppedere, cum haec tertia iam epiſtola ante te oppreſſit, quam tu ſchedu-

tu ſchedulam, aut litteram VESTITVS *mutatione*] ſumpto pallio, ſoccis pro calceis: vt Graeco veſtitu falleret eos, quibus, vt omnes plane togatos occiderenr, mandatum erat. VIRTVTIS,] vir innocentiſſimus, cum accuſatus defendere ſe, exemplo Socratis, noluiſſet. dãnatus exſulatũ abijt Smyrnam. in Bruto pro Balbo. CONSVLARIS *homo*] conſulatum geſſit cum C. Manilio, anno DCXLIIX. SOCCOS: calceamentum & muliebre, & virile. eo ſic vtebantur comoedi, vt cothurno tragoedi. AD AVLETEN,] Latine, tibicinem. cognomen Ptolemaei regis, quia fidibus praecipue delectaretur. ODIOSVM *negotium*] quae obijcere poterat accuſator, ea patronus quaſi cauſſae confidens, obijcit, & idem ſoluit de regia curatione, de nomine dioecetis, de veſtitu mutato de praeclara morte vitãdae turpitudinis gratia. Artificij non vulgaris eſt vel praeripere quae contra dici poſſint, uel iã dicta breuiter confutare. prolixa enim confutatio inde naſci uidetur, quod orator laboret, cauſſaeq. timeat: breuis certam uictoriae ſpem oſtendit. VIS,] regis imperantis. POETA *ille noſter*,] cuius poema non exſtat: itaque nomen eius ignoratur; MORERETVR, *inquies*.] pro, mori potius debuit, quam illud munus accipere, palliumq. ſuſcipere. Sic lib. III. Off Potius diceret, non eſſe aequam, quia nõ eſſet utilis reip. Pro, dicere debebat. Alibi. NAM *id ſequitur*:] quod contra dici poſſit. SI *ſine maximo decore*.] retorquet argumentum. Mori debuit, quo dedecus effugeret. Immo uero mori, tam impeditis rebus ſuis, ſine dedecore, & quidem maximo, non potuit ad priorem enim culpam rei familiaris temere proiectae , deſperationis, animiq. debilitati, & fracti, & fortunae cedentis infamiam addi diſſet. Faciunt hoc non oratores modo, ſed ẽt poetae, ut, ad excuſandã vitatae mortis ignominiam, moriendi cauſsae maiorẽ uiuendi cauſsa opponãt. Sic in oratione pro Sextio: Vnũ mihi reſtabat illud, quod forſitan nõ nemo uir fortis, & acris animi, magniq. dixerit reſtitiſſes repugnaſses: mortẽ pugnãs oppetiſses. De quo te, te, inquã patria obteſtor, & uos penates, patrijq. dij, me ueſtrarum ſedum, templorumq, cauſsa, me propter ſalutem meorum ciuium, quae mihi ſemper fuit mea carior uita, dimicationem, caedemq. fugiſse. Virgilius autem haec de ſe narrãtem Aeneã iudicabit lib. 2

> Iliaci cineres, & flamma extrema meorum.
> Teſtor, in occaſu ueſtro, nec tela, nec ullas
> Vitauiſse uices Danaum; & ſi fata fuiſsent,
> Vt caderem, meruiſse manu.

NEC *conſilium ex neceſſitate, nec voluntatem ex vi interpretari.*] noli dicere, conſilium fuiſse, quae neceſſitas fuit; & uolentem ea Poſtumũ feciſse, quae ut faceret, uis coegit. ANIMADVERTE, *& dicto pare*:] ex tragoedia ueteris poteae ex eadẽ fortaſse, quae ſequuntur. SECVNDO *lumine*] cras idem attingit ep. ult. lib. 7. ad Att. Caeſaris interdicta, ſi te ſecundo lumine hic offendero, reſpuuntur. Virgilius quoque lumen accepit pro die lib. VI. Vix lumine quarto proſpecti Italiam. Eodem modo lux. Pro Milone: Centeſima lux haec eſt ab interitu Clodij.

ORATIO

AT ex hoc ipſo crimen exoritur. ait enim, dum Gabinio pecuniam Poſtumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam ſibi coegiſſe. Non intelligo, hoc quale ſit, vtrum acceſſionem decumae, vt noſtri facere coactores ſolent, centeſima, an deceſſionem de ſumma fecerit. ſi acceſſionem, vndecim millia talentum ad Gabinium peruenerunt. at non modo abs te decem millia obiecta ſunt, ſed etiam ab his aeſtimata. addo illud etiam. qui tandem conuenit, aut, nam graui onere tributorum, ad tantam pecuniam cogendam mille talentum acceſſionẽ eſſe factam, aut, in tanta mercede hominis, vt vis, auariſſimi, mille talentum deceſſionem eſſe conceſſam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantum de ſuo; nec regis, imponere tantum pati ſuis. aderunt teſtes legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt: immo hi Gabiniũ laudauerunt. vbi ergo ille mos? vbi conſuetudo iudiciorũ? vbi exempla? ſolet ue is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, non dixerit? age, ſi is, qui non dixit. ſolet: etiam ne is ſolet, qui laudauit? yſdem teſtibus, & quidem non productis, ſed dictis teſtium recitatis, quaſi praeiudicata res ad has cauſſas deferri ſolet.

EXPLANATIO

EX *hoc ipſo*] ex adminiſtratione regiae pecuniae. EX DECVMIS] ex decumano regis vectigali. IMPERATORVM,] quẽ locum hic habere poſſit mentio imperatorum, nullo modo poſſum excogitare. aratorum, quod ſententia non reſpuit, cum aratorũ quoque decumae ſaepe nominentur in Verrinis libenter reponerẽ. tritico aũt ex fertilitate Nilo redundante inuecta, Aegyptus abũdat. VTRVM *acceſſionem decumae, vt noſtri coactores ſoleat, centeſima, an deceſſionem de ſumma fecerit.*] Gabinio regis iuſsu, cogebatur illa pecunia, nempe decẽ millia talentũ Poſtumus vnde ſibi ſumpſit: nã ſi ex decumis fiunt decẽ millia talentum, quae Gabinij ſunt: pro Poſtumo quid ſuper eſt? Exegit, inquies centeſimã, noſtrorũ coactorũ more. praeter illa decẽ millia talentũ Gabinio coacta? ex quibus, cum ei pro reductione regis promiſsa eſſent, detrahi nihil oportuit. Si hoc verum eſt, reſpondet Cicero tota coacta pecunia vndecim millia talentum fuiſset, non decẽ millia: quae ab accuſatore obiecta. iudices, dãnato Gabinio, aeſtimarunt. id aũt quis uerũ putabit? nam tantum noui oneris, ideſt

mille talentum, imponi populis. rex non videtur paſſurus fuiſſe. Sin autem Poſtumum in cogenda ſibi pecunia non acceſſionem feciſſe ad decem millia talentum, ſed ex ipſis decem millibus, Gabinio promiſſis, centeſimam ſibi ſumpſiſſe dices: cui ueriſimile videbitur Gabinum, hominem, vt tu vis auariſſimum, tantum pecuniae de promiſſa ſibi ſumma detrahi paſſum eſſe? VNDECIM *millia talentum*] tot eſſe conſtat, ſi praeter decumas centeſima praeterea pendatur. vno enim ad decem addito, vndecim fiunt. TAM *graui onere tributorum*,] penſione decumarum annua. MILLE *talentum acceſſionem eſſe factam*] hoc infra refellunt illa verba: Nec regis, imponere tantum pati ſuis. ESSE *conceſſam*?] a Gabinio, cuius erat merces pro reductione regis decem millia talentum. TANTVM *pati*] tãtũ noui oneris, tantũ vt paterentur ADERVNT *teſtes legati Alexandrini*.] contra Poſtumũ dicturi, qui antea dixerãt pro Gabinio: ſed rex Gabinio, Põpeij gratia, opẽ ferre cupiuerat: Poſtumo infẽſus erat ſuo nomine. Infra: Nudus atque egens fugit e regno. SOLET *ne is dicere in eum*,] quod ſi nemo ſolet: cur in Poſtumum, qui pecuniam redegit, legati dicant, cum in Gabinium, cui pecunia illa redigebatur, non dixerint? AGE *ſi is, qui non dixit, ſolet*:] ſed fac ſolere: certe qui reum laudauit, in alium, eiuſdẽ affinem culpae, non ſolet. QVASI *praeiudicata res*] ex teſtium enim dictis mutari nihil poteſt. AD *has cauſſas*] quo ea pecunia peruenerit.

O R A T I O

ET ait etiam meus familiaris, & neceſſarius, eandem cauſſam Alexandrinis fuiſſe, cur laudarent Gabinium, quae mihi fuerit, cur eundem defenderem, mihi. C. Memmi, cauſſa defendendi Gabinij fuit reconciliatio gratiae. neque me vero paenitet mortales inimicitias, ſempiternas amicitias habere. nam, ſi me inuitum putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendiſſe cauſſam, & illum, & me vehementer ignoras, neque enim Pompeius me ſua cauſſa quidquam facere voluiſſet inuitum: neque ego cui omnium ciuium libertas cariſſima fuiſſet, meam proieciſſem. quamdiu inimiciſſimus Gabinio fui; non amiciſſimus mihi non Pompeius fuit: nec poſtea quam illius auctoritate eam dedi veniam, quam debui quidquam ſimulaui: ne cum mea perfidia illi etiam ipſi facerem, cui beneficium dediſſem, iniuriam. nam non redeundo in gratiam cum inimico, non violabam Pompeium; ſi per eum reductus inſidioſe rediſſem, me ſcilicet maxime, ſed proxime illum quoque feſelliſſem, at de me omittamus, Ad Alexandrinos iſtos reuertamur. Quae habent os? quam audaciam? modo, vobis inſpectantibus, in iudicio Gabinij tertio quoque verbo excitabantur: negabant pecuniam Gabinio datam; recitabatur identidem Pompeij teſtimonium, regem ad ſe ſcripſiſſe, nullam pecuniam Gabinio, niſi in rem militarem, datam.

E X P L A N A T I O

MEVS *familiaris*.] Apparet C. Memmium ſignificari. cui paullo poſt reſpondet. EANDEM *cauſſam*] amicitiam Pompeij, cuius opera Ptolemaeus redierat in regnum, Cicero autem ab exſulio. IMMORTALES *inimicitias*,] quae aliquando deſinant, vt cuncta mortalia. SEMPITERNAS, vitae aequales CAVSSAM] Poſtumi, quae nũc agitur. mouit enim me tamquam iuſta: quam tu videris iniuſtam putare, cum eam non propter ipſam, ſed propter amicitiam Pompeij, defendi a me dicis. OMNIVM *ciuium libertas*] in exſtinguendo Catilina, nefarie de rep. cogitante. NON *amiciſſimus mihi, non Pompeius fuit*:] ideſt inimiciſſimus mihi non fuit nam particula, non iterata, affirmationem gig it. In hoc Põpeij beneuolentiam captat, cuius animum erga ſe, licet inimiciſſimum amico ſuo Gabinio, numquam eſſe immutatum oſtendit. ILLIVS *auctoritate eam dedi veniam, quam debui*,] illo auctore, poſteaquam Gabinio, qui me grauiter Conſul laeſerat, ignoui, ſicut debui auctore Pompeio, principe ciuitatis, & mihi ſumma neceſſitudine coniuncto. QVIDQVAM *ſimulaui*] in Gabinium. ſimulaſſem autem, ſi eum a te repetundi accuſatum ob eam, quam tu putas, cauſſam, non iudicio, ac veritate adductum. defendiſſem. NE *cum mea perfidia*] Perfidus enim in Gabinium fuiſſem, ſi Vatinium defendiſſem inuitus, contra fidem illi datam: cum illi, me fore amiciſſimum Gabinij, vere ſancteq. affirmaſſem. CVI *beneficium dediſſem*. Pompeium deſignat, cui videtur, cum Gabinio in gratiam redeundo beneficium dediſſe, reconciliationem illam, beneficij loco, petenti. NON *violabam Pompeium*:] praeſtitit autem, non violare Pompeium, quam & me ipſum, & illum fide mea prodita, fallere. NISI *in rem militarem*.] Armis enim Gabinius regem reduxit, Archelao pulſo.

O R A T I O

NOn eſt, inquit, tum Alexandrinis teſtibus creditum. Quid? poſtea creditum? non: quamobrem? quia nunc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? iſta condicio eſt teſtium vt, quibus creditum non ſit negantibus, iiſdem credatur dicentibus? at, ſi verum tum cum veriſſima fronte dixerunt, nunc mentiuntur; ſi tunc mentiti ſunt, doceant nos verum. quid vultis? ſileant, dicere audiebamus Alexandriam, nunc cognoſcimus: illinc, omnes praeſtigiae, illinc, inquam, omnes fallaciae. omnia denique ab his nummorum argumenta nata ſunt. neq;

mihi longius quidquam eſt, iudices, quam videre hominum vultus. dixerunt hic modo nobiſcum ad haec ſubſellia, quibus ſuperciliis renuentes huic decem milliū crimini? iam noſtis inſulſitatem Graecorum. humeris geſtum agebant: tum, temporis credo cauſſa: nunc ſcilicet tempus nullum eſt. vbi ſemel quis peierauerit, ei credi, poſtea, etiam ſi per plures deos iuret, non oportet, praeſertim, iudices, cum in his iudiciis ne locus quidem nouo teſti ſoleat eſſe, ob eamq. cauſſam iidem iudices retineantur, qui fuerint de reo, vt his nota ſint omnia, neque quid fingi noui poſſit. lites, quo ea pecunia peruenerit, nō ſuis propriis iudiciis, ſed in reum factis condemnari ſolēt. itaque, ſi aut praedes dediſſet Gabinius; aut tantum ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet, populus recepiſſet; quamuis magna ad Poſtumum ab eo pecunia perueniſſet, non redigeretur; vt intelligi facile poſſit, quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus eſt, perueniſſe in illo primo iudicio planum factū ſit, id hoc genere iudicii redigi ſolere. nunc vero quid agitur? vbi terrarum ſumus? quid tam inſolens, tam peruerſum, praepoſterum ue dici, aut excogitari poteſt? accuſatur is, qui non abſtulit a rege, ſicut Gabinius iudicatus eſt, ſed qui maximam regi pecuniam credidit. ergo is Gabinio dedit, qui non huic reddidit. iam cedo, cum is, qui pecuniam Poſtumo debuit, non huic, ſed Gabinio dederit, condemnato Gabinio. vtrum illi eam pecuniam reddidit, an etiam nunc debet? at habet, & celat: ſunt enim, qui ita loquantur. quod genus tandem eſt iſtud oſtentationis, & gloriae? ſi nihil habuiſſet vmquam, tamen, ſi quaeſiſſet, cur is diſſimularet habere, cauſſa non eſſet; qui vero duo lauta, & copioſa patrimonia accepiſſet, remq. praeterea bonis & honeſtis rationibus auxiſſet; quid eſſet tandem cauſſae, cur exiſtimari vellet nihil habere? an cum credebat inductus vſuris, id agebat, vt haberet quāplurimum: poſtea quā exegit quod crediderat, vt exiſtimaretur egere, nouum genus hoc gloriae concupiſcit?

E X P L A N A T I O

NON *eſt, inquit, creditum.*] in iudicio Gabinij: qui laudatus ab illis tamen damnatus eſt, tamquam acceptis ob reductionem illam decem millibus talentum. QVID? *poſtea creditum? Non.*] hic de de mendo cur ſuſpicer, duae cauſſae faciunt vna quod creditū, locū non habet: quia nondū legati teſtimoniū dixerant in Poſtumum. ac ne in iudicium quidem, vt arbitror, venerant. nā ſupra: Aderunt teſtes legati Alexandrini infra vero: Nec mihi longius quidquā eſt, iudices, quā uidere hominum vultus Altera cauſſa eſt, quod particula, Non, referri ad accuſatorem nulla ratione pōt: qui cū accuſaret Poſtumū, affirmabat potius, quā negabat credendum eſſe legatis in Poſtumū dicentibus. Quare ſuffragante, vt opinor, ſententia, diſtinguerem. ac legerē, hoc modo. Quid poſtea? (ſubaudi, fore putas) credetur nunc. ſubiungitur aūt ratio ex perſona accuſatoris: quia nunc aiunt quod tum negabant. Neceſſe eſt enim credi vel negantibus, vel affirmantibus. negantibus in Gabinij iudicio creditū non eſt: itaque iudices eum damnarūt: affirmantibus igitur contra Poſtumū creditur. Hic Cicero ducit argumentum a teſtium inconſtantia. Quid ergo? inquit: iiſdem teſtibus in eadem re creditur nunc, quibus creditum antea non ſit? Diſputationis aūt hic eſt ordo. Accuſator dicit: Non eſt tum Alexandrinis teſtibus creditum. Defenſor: Quid poſtea? Accuſator: creditur nūc, Defenſor: Quamobrē? Accuſator: Quia nunc aiunt, quod tū negabant. Defenſor: Quid ergo? iſta cōditio &c. COGNOSCIMVS] in hoc poſtumi negotio. PRAESTICIAE,] artes obſcurādae veritatis. NVMMORVM *argumenta*] falſa nummorum indicia: cū C. Gabinio non eſſe pecuniā illam a rege datā negauerint & nunc datā a Gabinio partem eius pecuniae Poſtumo dicant, vt eo, quo accuſatur, crimine damnetur, ex capite legis Iuliae, Quo ea pecunia peruenerit NOBISCVM] cum ego Gabinium de repetundis defenderem. AD *haec ſubſellia,*] ante uos iudices Erant ſubſellia iudicum, accuſatorum. defenſorū. Subſellia Pedianus, non maiora, ſed minora tantū iudicia exercentiū fuiſſe, non recte, vt arbitror, exiſtimat. iudiciū enim poſtumi certe inter minora non eſt: & ſubſellia tamē iudicium appellātur. QVIBVS *ſuperciliis*] quo verius eorū teſtimoniū uideretur, admirationē ſuperciliis oſtendebāt, negantes omnino uerum eſſe crimen decem millium talentorum. TVM *temporis credo cauſſa:*] ut Gabinium adiuuatent. Ironia quaſi dicat ſi tunc falſum teſtimonium, tempori ſeruientes, dixerunt. nunc quoque, temporis cauſſa, falſum dicunt: tunc, ut reum Gabinium ſubleuarēt: nunc ut reū Poſtumum. Non enim eſt, ut dici poſſit: recte tunc ijs creditum non eſt; quia tempori ſeruiebant: recte autē nunc ijsdem non creditur; quia tempori non ſeruient, ſed ex animo teſtimonium dicent. IN *his iudiciis*] quae fiunt ex eo capite legis Iuliae, quo ea pecunia peruenerit: quo capite nunc accuſatus Poſtumus. SI *aut praedes dediſſet*] hac de re uide ſupra. HOC *genere iudicii*] quod fit ex eo capite legis Iuliae, Quo ea pecunia peruenerit, REDIGI *ſolere*] tum ſcilicet, cum neque is, qui in illo primo iudicio damnatus eſt; neque ex eius bonis, quanta ſumma litium aeſtimatarum fuit, populus recepit. SICVT *Gabinius iudicatus eſt,*] Gabinium ipſe defenderat, eiq. Pompeij cauſſa amicus erat: propterea non fatetur abſtuliſſe Gabinium a rege pecuniam, ſed ait, Iudicatus eſt. ERGO *is*] ergo rex dedit Gabinio, Poſtumo autem, quam acceperat. non reddidit. Concinnitas quaedam eſt, & in ſimilibus uerbis, dedit, reddit, & in ſententia: dedit ei, a quo non acceperat; a quo autem acceperat, ei non reddidit. peruerſe igitur & praepoſtere, ut paullo ante dictum eſt, regis creditor accuſatur Poſtumus. CVM *is,*] rex HABET,] Poſtumus, acceptam a rege. OSTENTATIONIS, *& gloriae?*] in celanda pecunia: cum oſtētatione potius glória quaeratur. SI *nihil habuiſſes vmquam,*] Poſtumus. QVAESISSET,] pro, acquiſiuiſſet. DVO *patrimonia*] unum naturali patre Curio alterum ab adoptiuo, auunculo ſuo, Rabirio acceptum Infra.

ORATIO

DOMINATVS eſt enim, inquit, Alexandriae immo vero in ſuperbiſſimo dominatu fuit: pertulit ipſe cuſtodiã: vidit in vinculis, familiares ſuos: mors ob oculos ſaepe verſata eſt: nudus, atque egẽs ad extremum fugit e regno. At permutata aliquando pecunia eſt: ductae naues Poſtumi Puteolis ſunt: auditae, viſaeq. merces, fallaces quidẽ, & fucoſae, chartis, & linteis, & vitro delatae: quibus cum multae naues refertae fuiſſet, vna non potuerit parua, artata plus ille Puteolanus ſermo illius temporis, vectorumq. curſus, atque oſtẽtatio, tum ſub inuiſum apud maleuolos Poſtumi nomen propter opinionem pecuniae neſcio quam, aeſtatem vnam complures aures referſit iſtis ſermonibus.

EXPLANATIO

DOMINATVS *eſt enim, inquit Alexandriae.*] cũ dioecetes eſſet regius. quo fit credibile, pecuniam, antea regi creditam, accepiſſe, ſed celare. PERTVLIT *ipſe cuſtodiam:*] tantum abeſt. vt dominatus Alexandriae ſit, vt cuſtodiam quidem ipſe pertulerit, in vinculis aũt viderit familiares ſuos, &c. AT *permutata aliquando pecunia eſt:*] pecuniam Poſtumi traductam eſſe Alexandria Romã, dicebat accuſator. PVTEOLIS] aut Puteolos, malim; vt ſit, ductae Alexandria Puteolos: aut intelligendum, ductae Puteolis Romam. FALLACES *quidem, & fucoſae.*] aduectae enim illae merces Alexandriae, non lucri gratia, ſed ne pecuńia pateret ſimul miſſa. obiectio accuſatoris. CHARTIS,] chartarum mẽtio, ſatis oſtendit, Alexandrinas fuiſſe merces illas. nam Alexandriae chartae tum fiebant ex iunco papyro, & paluſtribus Aegypti, vel quieſcentibus Nili aquis, vbi euagatae ſtagnarent. Plinius lib XIII. c. 12 VNA *non potuerit parua artata.*] niſi legatur, Patuerit pecunia; perobſcura mihi quidem ſententia eſt. Ceterae merces, dicebat accuſator, multis nauibus palam delatae, patebant: pecunia vero, vna tantum artata naui, latebat. PLVS *ille Puteolanus ſermo*] non magna varietate, ſi quis contractam ſcribendi rationem conſideret, lego, Publicus ille. VECTORVMQ. *curſus,*] qui vehebant, oſtentabantq. illas merces.

ORATIO

VERVM autem, iudices, ſi ſcire vultis, niſi C. Caeſaris ſumma in omnes, incredibilis in hunc eadem liberalitas exſtitiſſet, nos hunc Poſtumum iampridem in foro non haberemus. ille onera multorum huius amicorum excepit vnus: quaeq. multi homines neceſſarij ſecundis Poſtumi rebus deſcripta ſuſtinuerunt, nunc eius afflictis fortunis vniuerſa ſuſtinet. vmbram equitis R. & imaginem videtis, iudices, vnius amici conſeruatam auxilio, & fide. nihil huic eripi poteſt, praeter hoc ſimulacrum priſtinae dignitatis, quod Caeſar ſolus tuetur, & ſuſtinet: quae quidem in miſerrimis rebus huic tamẽ tribuenda eſt maxima. niſi vero hoc mediocri virtute effici poteſt. vt tantus ille vir tanti ducat hunc, & afflictum praeſertim, & abſentem, & in tanta fortuna ſua, vt aliena reſpicere magnum ſit, tanta oppugatione maxima rum rerum, quas gerit, atque geſſit, vt vel obliuiſci aliorum non ſit mirum vel, ſi meminerit, oblitum eſſe, facile poſſit probare. multas equidem C. Caeſaris virtutes, magnas, incredibilesq. cognoui: ſed ſunt ceterae maioribus quaſi theatris propoſitae, & paene populares. caſtris locum capere, exercitum inſtruere, expugnare vrbes, aciem hoſtium profligare, hanc vim frigorum, hiemenique, quam nos vix huius vrbis tectis ſuſtinemus, excipere, his ipſis diebus hoſtem perſequi, tum, cum etiã ferae latibulis ſe tegant, atque omnia bella iure gentium conquieſcant: ſunt ea quidem magna: quis negat: ſed magnis excitata ſunt praemijs ad memoriam hominum ſempiternam. quo minus admirandum eſt, eum facere illa, qui immortalitatem concupiuerit. haec mira laus eſt, quae non poetarum carminibus, non annalium monumẽtis celebratur, ſed prudentium iudicio expenditur. equitem R. veterem amicum ſuum, ſtudioſum, amantem, obſeruantem ſui, non libidine, non turpibus impenſis cupiditatum, atque iacturis, ſed experiẽtia patrimonij amplificandi labentem excepit, corruere non ſiuit, fulſit, & ſuſtinuit re, fortuna, fide, hodieq. ſuſtinet, nec, amicum pendentem corruere patitur; nec illius animi aciem praeſtinguit ſplendor ſui nominis, nec mentis quaſi luminibus officit altitudo fortunae, & gloriae. ſint ſane illa magna, quae re vera magna ſũt: de iudicio animi mei, vt volet, quiſque ſentiat; ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatem in ſuos; memoriam amicitiae, reliquis virtutibus omnibus antepono. quam quidẽ vos, iudices, in nouo genere bonitatem inuſitatam claris, ac praepotentibus viris non modo non aſpernari, ac refutare, ſed complecti etiam, & augere debetis; & eo magis, quod videtis hos quaſi ſumptos dies ad labefactandũ illius dignitatem. ex qua illi nihil detrahi poteſt, quod nõ aut fortiter ferat, aut facile reſtituat: amiciſſimum hominem ſi honeſtate ſpoliatũ audierit, nec ſine magno dolore feret, nec id amiſerit, quod poſſe ſperet recuperari.

EXPLA-

EXPLANATIO

HVNC *Poſtumum,*] non dubito, quin, Poſtumum, gloſſema ſit: nec dubitabit, opinor, qui, quo modo eum ſupra, infraq. Cicero appellet, obſeruabit. IN *foro non haberemus.*] amiſſo enim equeſtri cenſu; quem ad C. D millia peruenire oportebat, equeſtrem ſimul ordinem, equitumq. propria ornamenta, vt clauatam tunicam, amiſiſſet: ita publico carere cogeretur. TVETVR; *& ſuſtinetur tamen.*] conſeruato illi equeſtri cenſu. HVIC *tribuenda eſt maxima.*] ſumma dignitas Poſtumo, vel in afflicta eius fortuna, debetur: cum ex eo, de virtute illius non mediocri liceat conijcere: quod Caeſar, in tantis rebus, quas in Gallia gerit, hunc tamen, & afflictum, & abſentem, in tanta ſua felicitate, magni ducat. MAIORIBVS *quaſi theatris propoſitum,*] illuſtriores, ac notiores. PATENT *populares.*] vt eas vel quilibet de populo iudicare poſſit. IVRE *gentium*] quod, ſine ſcripto iure, commune omnium debet eſſe. PATRIMONII *amplificandi*] cum ſperaret auctum iri a ſe patrimonium, regi pecuniam credidit. PENDENTEM *erigere*] haec tota ſententia tranſlatis verbis exornatur. Hic olim, pro, Pendentem, erat, Pudentem: nos mendum, tranſlatione admoniti, ſuſtulimus. NEC *illius animi aciem praeſtringuit ſplendor ſui nominis,*] ſolent enim clari, & praepotentes viri quaſi oculos interdum claudere afflictae amicorum fortunae: Ideo ſubiungitur: In nouo genere bonitatem, &c. NEC *mentis quaſi luminibus*] tranſlatio ab iis, quarum altitudo lumini officit inferiorum aedium. Proprie lib. 2. off. Demoliri aedes iuſſus eſt, quarum altitudo officeret auſpiciis. Tranſlate in Bruto. Catonis luminibus obſtruxit haec poſteriorum quaſi exaggerata altius oratio. Non impedit, inquit, ſumma Caeſaris fortuna, & gloria. quo minus ea, quae debet, mens illius cernat, atque proſpiciat. IN *nouo genere*] in erigendis afflictis, req. fortuna, fide ſuſtinendis. QVAESI *ſumptos*] de induſtria a maleuolis. DIES] qui cognoſcendae, & iudicandae Poſtumi cauſſae tribuentur. AD *labefactandum illius dignitatem,*] quae agitur in amici iudicio. AVT *facile reſtituas:*] nouis rebus geſtis. QVOD *poſſe ſperet recuperari.*] amiſſae enim damnum honeſtatis, quae res eſt, quae farciri vmquam poſſit? magis igitur de Poſtumi laborat honeſtate, quam de ſua dignitate.

ORATIO

SAtis multa hominibus non iniquis haec eſſe debent, nimis etiam multa vobis, quos aequiſſimos eſſe confidimus. ſed vt omnium vel ſuſpicioni, vel maleuolentiae, vel crudelitati ſatisfiat: occultat pecuniam Poſtumus, latent regiae diuitiae; ecquis eſt ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Poſtumi nummo ſeſtertio ſibi addici velit? ſed, miſerum me, quanto haec dixi cum dolore. hem Poſtume, tu ne es Curij filius, C. Rabirij iudicio, & voluntate filius, natura ſororis filius? tu ne ille in omnes tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil profudiſti, nihil vllam in libidinem contuliſti? tua, Poſtume, nummo ſeſtertio a me addicuntur? o meum miſerum, acerbumq. praeconium. at hoc etiam optat miſer, vt condemnetur a vobis; ita bona veneant, vt ſolidum ſuum cuique ſoluatur: nihil iam aliud, niſi fidem, curat: nec vos huic, ſi iam obliuiſci veſtrae manſuetudinis volueritis, quid quã praeterea poteſtis eripere. quod, iudices, ne faciatis, oro, obteſtorq. vos, atque eo magis, ſi aduentitia pecunia petitur ab eo, cui ſua non redditur, nam in eum, cui miſericordia opitulari debeat, inuidia quaeſita eſt. ſed iam, quoniam, vt ſpero, fidem, quam potui, tibi praeſtiti, Poſtume, reddam etiam lacrumas, quas debeo: quas quidem ego tuas in meo caſu plurimas vidi. verſatur ante oculos luctuoſa nox meis omnibus, cum tu totum te cum tuis copijs ad me detuliſti. tu comitibus, tu praeſidio, tu etiam tanto pondere auri, quantum tempus illud poſtulabat, diſceſſum illud ſuſtentaſti. tu numquam meis me abſente liberis, numquam coniugi meae defuiſti. poſſum excitare multos reductos teſtes liberalitatis tuae: quod ſaepe audiui patri tuo, qui id feciſſet, magno adiumento iudicio capitis fuiſſe. ſed iam omnia timeo: bonitatis ipſius inuidiam reformido. iam indicat tot hominum fletus, quam ſis carus tuis: & me dolor debilitat, includitq. vocem. vos obſecro, iudices, vt huic optimo viro, quo nemo melior vmquam fuit, nomẽ equitis R. & vſuram huius lucis, & veſtrum conſpectum ne eripiatis. hic vos aliud nihil orat, niſi ut rectis oculis hanc vrbem ſibi intueri, atque in hoc foro veſtigium facere liceat: quod ipſum fortuna eripuerat, niſi vnius amici opes ſubueniſſent.

EXPLANATIO

OCCVLTAT *pecuniam Poſtumus,*] fatebor quod obijcitur, occultari pecuniam a Poſtumo, latere apud eũ regis diuitias, ideſt, ingentem pecuniae vim cũ fallacibus, fucoſiſq. mercibus miſſam. NVMMO *ſeſtertio ſibi addici velit?*] qui ea velit emere vel minima pecunia, minimo pretio? Sic enim veteres loquebantur. Epitome Liuiana lib. LV. Seſtertio nummo venijt. Pedianus etiã bona Milonis, propter aeris alieni magnitudinem, venijſſe ait ſemuncia: ideſt minimo: nã ſemuncia eſt vigeſima quarta pars aſſis. Et Valerius Max lib. v. c. 2. in funere Hirtij, & Panſae ait eos, qui libitinã exercebãt, petiiſſe, vt exſequiarum apparatus ſeſtertio nummo ipſis praebentibus addiceretur. Vitruuius quoque, vbi de Salapia loquitur: Areas diuiſit, nummoq. ſeſtertio ſingulis municipibus mancipio dedit.

CVRII] Dixi iam, duos Poſtumo patres fuiſſe, a quibus etiam duo ei lauta, & copioſa patrimonia relicta ſunt, Curium naturalem, adoptiuum Rabirium, matris fratrem: a quo praenomen, & nomen accepit: vt in adoptionibus mos erat. NIHIL *profudiſti, nihil vllam in libidinem contuliſti?*] ſupra: Non libidine, non turpibus impenſis cupiditatum, atque iacturis, ſed experientia patrimonij amplificandi labentem excepit. PRAECONIVM.] nam in auctione addicuntur a praecone bona. Hoc *etiam optet miſer, vt condemnetur*] Non arbitror eum velle de crimine obiecto condemnari: quod in orationis fine deprecatur, ſed tantum, vt, auctione facta bonorum ſuorum, ſolidum ſuum cuique ſoluatur. itaque ſubijcit Cicero: Nec vos huic, ſi iam obliuiſci veſtrae manſuetudinis volueritis, quidquam praeter ea poteſtis eripere. SI *iam obliuiſci veſtrae manſuetudinis volueritis.*] Si veſtrae manſuetudinis obliti, condemnare velitis eum illius pecuniae nomine, quam a Gabinio ad eum perueniſſe dixit accuſator. nam, & ſi, quantam pecuniam Gabinio datam credidiſtis, tantam ex eius bonis recipi nō licuit: non ideo tamen ſequitur, vt, quae pecunia non inuenitur, ad Poſtumum peruenerit: tantūq. abeſt, vt haec aduenticia pecunia: de qua reus eſt, ab eo peti debeat, vt nec ea quā ipſe regi credidit, ei reddita ſit. Quare condemnari, & venire cupit ſua bona, non vt ex ijs redacta pecunia ſoluatur populo, quae non debetur; quandoquidem nihil ex ea Poſtumius accepit, quam Gabinio datam eſſe iudicatum eſt; ſed vt amicis ſuis, a quibus mutuā ſumpſit, vt regi crederet, omnino ſatisfiat. laborat enim nulla de re, praeterquam de fide ſua. IN *meo caſu*] cum eiectus eſt iniuſtiſſima Clodij rogatione. MVLTOS] non enim teſtis vnus ego ſum liberalitatis tuae. REDVCTOS] qui non adſunt, ſed alibi alius rem ſuam agit. poſſum, igitur, teſtes multos excitare, & in iudicium reducere. vt de tua liberalitate teſtimonium dicant. PATRI *tuo,*] naturali, non adoptiuo. MAGNO *adiumento*] apparet abſolutum eſſe. abſolutionis autem magnam fuiſſe cauſſam, quod multos in iudicium adduxerit teſtes liberalitatis ſuae. NOMEN *equitis Ro.*] eques enim Romanus, equeſtrem ei cenſum ſi eripueritis, non erit. VSVRAM *huius lucis,*] domicilium vrbis Romae. damnatus enim a vobis, ibit in exſilium. VESTRVM *conſpectum*] hoc addidit ad commouendam ex Poſtumi in eos amore miſericordiam. Qui carere inquit, veſtro conſpectu ſine ſummo dolore non poteſt, cur eum a vobis eijciendum putetis? RECTIS *oculis*] vt aſpicere ſibi hanc vrbem praeſenti non reſpicere liceat abſenti. QVOD *ipſum*] caruiſſet enim publico, equeſtri cenſu amiſſo niſi C. Caeſar eum illi conſeruaſſet. ſupra. Niſi C. Caeſaris, ſumma in omnes, incredibilis in hunc eadem liberalitas exſtitiſſet, nos hunc Poſtumū iampridem in foro non haberemus. Et poſt: Nihil huic eripi poteſt, praeter hoc ſimulacrum priſtinae dignitatis, quod Caeſar ſolus tuetur, & ſuſtinet. FORTVNA] & hoc ad mouendam miſericordiam pertinet multi enim ſua nequitia, ſuisq. vitijs bona perdiderunt: quibus miſericordia nō debetur. Poſtumo autem non turpes impenſae cupiditatum, atque iacturae, ſed experientia patrimonij amplificādi, damno, atque exitio fuit. quam culpam fortuna ſuſtinet. OPES] ſupra: Equitem Romanum, veterem amicum ſuum, labentem excepit, corruere non ſiuit, fulſit, & ſuſtinuit re, fortuna, fide.

IN ORA-

IN ORATIONEM CICERONIS PRO M. MARCELLO,

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

M. Claudius Marcellus, plebeij generis, (nam & Claudij, Pulchrorum, Neronumq. cognomine, patricij fuere) nobilis tamen ex maioribus, & ſua virtute clarus, geſto conſulatu cum Ser. Sulpicio Rufo, iuriſconſulto celeberrimo, ciuili bello Pompeium ſecutus eſt: victusq. Pharſalica pugna, neque cum ijs, qui bellum in Africa renouandum putarunt, ſua conſilia coniunxit, neque ad Caeſarem victorem, impetrandae veniæ cauſſa, ſupplex ire voluit: Mitylenas, vrbē a bello, & a belli ſuſpicione remotam, ſe contulit: ibi ſatis diu, nullo reuertendi in patriam ſtudio, commoratus, cum in publica calamitate conſcientia ſe mentis optimae conſolaretur, & in litteris viueret, reditum ei ſenatus a Caeſare impetrauit quo beneficio gratiæ ſunt a multis actae: Cicero autem, Marcelli amātiſſimus, luculenta, quæ exſtat, oratione, & gratias egit, & ita Cæſarem laudauit, vt accedere nihil poſſet. Qua de re non alienum uidetur ea recitare, quae ad Sulpicium ſcripſit his uerbis. Fecerat hoc ſenatus, ut, cum a L. Piſone mentio eſſet facta de Marcello, & cum C. Marcellus ſe ad Caeſaris pedes abieciſſet, cunctus conſurgeret, & ad Caeſarem ſupplex accederet. noli quaerere: ita mihi pulcher hic dies uiſus eſt, ut ſpeciem aliquā uidere uiderer, quaſi reuiuiſcentis reip. itaque, cum omnes ante me rogati gratias Cæſari egiſſent, ego rogatus mutaui meum conſilium. nam ſtatueram, non mehercule inertia, ſed deſiderio priſtinæ dignitatis, in perpetuum tacere. fregit hoc meum conſilium & Caeſaris magnitudo animi, & ſenatus officium. itaq. plurib. uerbis egi Caeſari gratias. Hic de Marcelli ſumma eloquē-

tia, quia non pertinet ad orationis argumentum, nihil addam. illud omittendum non videtur, cum in patriam rediret, a P. Magio Chilone, familiari ſuo, interfectum eſſe. de quo Sulpicij ad Ciceronem exſtat epiſtola. Et quamquam propter Marcellum habita oratio ſit: ad conciliandam tamen, & colligendam Caeſaris beneuolentiam digreditur Cicero in eam partem, vt de querella eius, & de ſuſpicione, qui ſe inſidias metuere dixerat, accurate diſputet: ac primum, non eſſe timendum, oſtendat; cum nemo tam ingratus, tamque iniuſtus eſſe poſſit, qui, cuius in anima reſp. conſiſtit, & a cuius vita omnium vita pendet, eum exſtinctum velit: deinde & ſuo, & reip. nomine hortetur, atque obſecret, vt ſuae vitae conſulat: poſtremo non excubias modo, cuſtodiasq. bonorum ciuium pro ſalute illius, verum etiam laterum, & corporum oppoſitus contra vim polliceatur. Habita eſt, Caeſare III. & M. Lepido coſ. victis iam iterum in Africa cum Iuba rege Pompeianis.

M · TVLLII · CICERONIS

PRO. M. MARCELLO

O R A T I O , X L

DIVTVRNI ſilentÿ, P. C. quo eram his temporibus vſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim verecundia, finem hodiernus dies attulit, idemq. initium, quae vellem, quaeq. ſentirem, meo priſtino more dicendi. tantam enim mãſuetudinem, tam inuſitatam inauditamq. clementiam, tantum in ſumma poteſtate rerum omnium modum, tam denique incredibilem ſapientiam, ac paene diuinam tacitus praeterire nullo modo poſſum. M. enim Marcello vobis, P. C. reiq. pub. reddito, non ſolum illius, ſed meam etiam vocem, & auctoritatem & vobis, & reip. conſeruatam, ac reſtitutam puto. dolebam enim, P. C. ac vehementer angebar, cum viderem, virum talem, qui in eadẽ cauſſa, in qua ego, fuiſſet, non in eadem eſſe fortuna: nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, verſari me in noſtro vetere curriculo, illo, aemulo atque imitatore ſtudiorum ac laborum meorum quaſi quodam ſocio a me & comite diſtracto. ergo & mihi meae priſtinae vitae conſuetudinem, C. Caeſar, interclusam aperuiſti, & his omnibus ad bene de omni rep. ſperandum quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. intellectum eſt enim mihi quidem in multis; & maxime in me ipſo, ſed paullo antè omnibus, cum M. Marcellum ſenatui, populoq. R. & reip. conceſſiſti, commemoratis praeſertim etiam offenſionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq. reip. tuis vel doloribus, vel ſuſpicionibus anteferre. ille quidem fructũ omnis ante actae vitae hodierno die maximum cepit cum ſummo conſenſu ſenatus, tum praeterea iudicio tuo grauiſſimo, & maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio ſit laus, cum in accepto tanta ſit gloria. eſt vero fortunatus ille, cuius ex ſalute non minor paene ad omnes, quam ad illum ventura ſit, laetitia peruenerit. quod quidem ei merito, atque optimo iure contigit. quis enim illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium ſtudio, aut innocentia, aut vllo laudis genere praeſtantior? nullius tantum eſt flumen ingenii, nulla dicẽdi, aut ſcribendi tanta vis, tanta copia, quae, non dicam exornare, ſed enarrare, C. Caeſar, res tuas geſtas poſſit; tamen affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his eſſe laudem ampliorem, quã eam, quam hodierno die conſecutus es. ſoleo ſaepe ante oculos ponere, idq. libenter crebris vſurpare ſermonibus; omnes noſtrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentiſſimorumq. populorum, omnes clariſſimorum regum res geſtas, cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero proeliorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec diſſimilitudine bellorum poſſe conferri; nec vero diſiunctiſſimas terras citius cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari, quam tuis, non dicam curſibus, ſed uictoriis luſtratae ſunt. quae quidem ego niſi ita magna eſſe fatear, ut ea uix cuiuſquam mẽs, aut cogitatio capere poſſit, amens ſim: ſed tamen ſunt alia maiora. nam bellicas laudes ſolent quidam extenuare uerbis, easq. detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriae ſint imperatorum: & certe in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus multum iuuant: maximam uero partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi uindicat &, quidquid eſt proſpere geſtum, id paene omne ducit ſuum. at uero huius gloriae, C. Caeſar, quam es paullo ante adeptus, ſocium habes neminem; totum hoc, quantumcũque eſt, quod certe maximum eſt, totũ eſt, inquam, tuũ; nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil praefectus nihil cohors, nihil turma decerpit; quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina Fortuna in iſtius ſocietatem gloriae ſe non offert, tibi concedit, tuam eſſe totam, & propriam fatetur; numquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur. domuiſti gentes, immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: ea tamen uiciſti, quae & naturam, & condicionem, ut uinci poſſent, habebant. nulla eſt enim tanta uis, tanta copia, quae non ferro, ac uiribus debilitari, frangiq. poſſit. uerum, animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriam temperare, aduerſarium nobilitate, ingenio, uirtute praeſtantem non modo extollere iacentem, ſed etiã amplificare eius priſtinam dignitatem, haec qui faciat, non ego eum cum ſummis uiris comparo, ſed ſimillimũ deo iudico. itaque, C. Caeſar, bellicae tuae laudes celebrabuntur illae quidem non ſolum noſtris, ſed paene omnium gentium litteris, atque linguis; neque ulla umquam aetas de tuis laudibus conticeſcet: ſed tamen eiuſmodi res neſcio quo modo, etiam dum audiuntur, aut dũ leguntur, obſtrepi clamore militum uidentur, & tubarum ſono. at uero, cum aliquid clementer, manſuete, iuſte, moderate, ſapienter factum, in iracundia praeſertim, quae eſt inimica conſilio, & in uictoria, quae natura inſolens, & ſuperba eſt, aut audimus aut legimus quo ſtudio incendimur non modo in geſtis rebus, ſed etiam in fictis? ut eos ſaepe, quos numquam uidimus, diligamus. te uero, quem praeſentem intuemur, cuius mentem, ſenſusque, & os cernimus, ut, quidquid belli fortuna reliquum reip. fecerit, id eſſe ſaluum uelis, quibus laudibus efferemus? quibus ſtudijs proſequemur? qua beneuolentia complectemur?

EXPLA-

EXPLANATIO

DIVTVRNI *ſilentij, P.C.*]prima orationis verba ad ſenatum reliqua ad Caeſarem omnia diriguntur habenda enim ratio fuit ordini ampliſſimi tu dignitatis gratia, tum etiam,quia,cum ageretur de Marcello,ſupplex ad Caeſarē cunctus acceſſerat & reditum precibus impetrauerat.Diuturni ſilentij : quia perpetuo tacuerat in ſenatu,a quo tempore,impetrata a Caeſare venia,in vrbem redierat. NON *timore aliquo,*]captat Caeſare beneuolentiam,cum ſe non timuiſſe oſtendit, ne liberius de rep.loquens,eum offenderet.in quo clementiam eius, animiq. magnidinem declarat. Quod aūt hic dicit, Non timore aliquo ſcribit ad Sulpiciū.Non mehercule inertia. & quod hic ſubiungit. Partim dolore ibi, Deſiderio priſtinae dignitatis : ex quo naſcebatur dolor. VERECVNDIA,]contra quem enim armis pugnaſſem,eo praeſente in ſenatu verba facere verecundia prohibebat.hodiernus aūt dies, Marcello reſtituto,quaſi reuiuiſcens rep. mihi animū reddidit: non ſolū ne poſthac taceam,verū etiam,vt pro meo ſenſu, quemadmodū antea ſolebam,libere loquar. MANSVETVDINEM]humanitatē.id oſtendunt illa verba pro lege Manilia:Humanitatem iam tanta eſt.vt difficile dictu ſit,vtrum hoſtes magis virtutem eius pugnantes timuerint, an manſuetudinem victi dilexerint. TAM *inuſitatam,inauditamq. clementiam,*]vt ignoſcatur ei primum, qui contra pugnauerit;deinde ei,qui victus ad clementiam victoris confugere noluerit,malueritq. in externis locis,quā in patria procul a ſinis vitam ducere. MODVM,]quem enim de medio pro ſumma poteſtate facile poteſt tollere,incolumem eſſe vult. SAPIENTIAM,]in cognoſcenda Marcelli virtute; qua diutius carere non poſſe remp. intelligit. AC *paene diuinam*]hic nō omnino quod eſt deorū homini tribuit ſed ſimilitudinē quandā:alibi tamē humana bona cū diuinis confert, vt lib. 2.de Nat.de. Diuina liberalitas:pro Milone Diuina mente:lib. 1 de Orat.Homo diuinus in dicendo. AVCTORITATEM]temporū calamitatem ademptam.de qua ſcripſit ad Sulpicium: ſtatueram,non mehercule inertia,ſed deſiderio priſtinae dignitatis,in perpetuum tacere. NON *in eadem eſſe fortuna:*]non mecū ſimul patria frui. IMIDATORE]hoc vtitur verbo quia Marcellus aetate minor. DISTRACTO.] dolorē ſignificat,ex dirempta ſuperiorum temporum coniunctionem, IN *noſtro veteri curriculo*]in dicenda de rep.ſententia. INTELLECTVM *Et enim mihi quidem in multis & maxime in me ipſo,ſed paullo ante omnibus,*]ratio cur proxime dixerit:His omnibus ad bene de omni rep. ſperandū quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti, Quod ad me attinet,inquit:iam intellexeram,cum in multis a te reſtitutis,tum in me ipſo maxime,te auctoritatem huius ordiuis,dignitatemq. reip. tuis vel doloribus,vel ſuſpicionibus anteferre:ſed quod ego aliquanto ante in multis,& in me ipſo,idem hodierno omnes die in ſalute Marcelli intellexerunt cum enim eum,qui ſe tibi inimicum nō modo in bello, ſed ēt,poſtea quā victus eſt,ita eſſe oſtenderit,vt veniam a te petere & ſe tibi.ſicut multi, credere noluerit ; quae pertinacia ſummī index odij videbatus;ſenatui populoq. Romano.& reip.cōceſſeris:plus a te ſenatui,& reip. quam tuis vel doloribus,vel ſuſpicionibus tribui oēs intellexerunt.Hoc ſenſu, cū antea legeretur, In omnibus,particulā,In delendam putaui:vt ad illud, Mihi quidem in multis, referatur hoc, ſed paullo ante omnibus,cum M.Marcellū ſenatui,populoq. Romano & reip.conceſſiſti. REIP.]quae ſenatum,populumq. Romanum,praeterea imperium omne complectitur. OFFENSIONIBVS,]iniurijs a Marcello acceptis,praeſertim quod ei ſe,armis iam victus deddere recuſaſſet. quo facto cum acerbior in Caeſarem eſſe, tū de clementia eius & fide male ſentire videbatur. Eandē rē ſcribit ad Sulpiciū his verbis.Ipſe Caeſar,accuſata acerbitate Marcelli,(ſic enim appellabat)laudataq.honorificentiſſime & aequitate tua & prudentia & repente praeter ſpem dixit ſe ſenatui roganti de Marcello ne hominis quidē cauſſa negaturū. DIGNITATEMQ. *reip.*]quae,Marcello,cōſulari viro,reſtituto,conſeruari & augeri videretur. DOLORIBVS]propter ſuperiorum temporū offenſiones. SVSPICIONIBVS]ne reſtitutis ijs,qui contra te pugnaſſent,ipſe tibi ex occulta aliqua coniuratione periculū creares. CVM *in accepto tanta ſit gloria.*]gloriā cum ſalute Marcellus a te reſtitutus adipiſcitur:quia quod in eum rogante ſenatu beneficium cōtuliſti, virtutis illius eſſe fructu oēs intelligunt VENTVRA *ſit.*]quia Marcello nondum cognita res erat. quo enim die Caeſar ſenatui roganti Marcellum conceſſit,eo ipſo die gratias ei Cicero,cum ſententiam ſuo loco rogatus eſt,egit hac oratione. ATQVE *optimo iure*]auget,pōt enim aliquid alicui merito contingere,non tamē optimo iure NOBILITATE]conteſtata maiorū virtute Dixi iā,plebeij generis homines,item vt patricios,nobiles uocari propter maiorū honores & magna in remp merita.nā Decij,Domitij,Publilij.Bruti,Metelli, Marcelli,nobiles,& plebeij tamen generis paullo poſt nobiliſſimā uocat Marcellorum familiā. INNOCENTIA,]uidetur plus aliquid innocentia ſignificare quā probitas. nā cum Cicero probitatem iā Marcello tribuerit,rurſus eidem,quaſi priore laude non contentus,innocentiā tribuit. NVLLIVS *tātum eſt flumen ingenij,*] nullius hominis, non,nullius ingenij nā quod ſecundo caſu duae ſimul res ponantur,inuſitatū non eſt. Phil. 14. Ad bellū profectus A.Hirtius:cuius imbecillitatē valetudinis, animi uirtus,& ſpes uictoriae confirmauit. RES *tuas geſtas*]diſcat lector, unde laudandi materiam ſumat. ſumet enim,hoc adductus exēplo,non ex ipſa tantum propoſita re,ſed aliarum quoque rerū quae magnae putentur,comparatione NEC *uero diſiunctiſſimas terras ciuis cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari*

peragrari,] ſim illud pro lege Manilia: Qui ſæpius cum hoſte conflixit, quam quiſquam cum inimico concertauit plura bella geſſit, quam ceteri legerunt: plures prouincias confecit, quam ceteri concupiuerunt. NON *dicam curſibus,*] nam id mirum non eſſet opponit curſus paſſibus LVSTRATAE *ſunt.*] obitae ſunt. nam, luſtrare, interdum eſt circuire: vt lib. 1. de Nat. de. Mercurij ſtella anno fere vertente ſigniferum luſtrat orbem. Ididem lib. 2. Totam licet animis, tamquam oculis, luſtrare terram. Luſtrare autem plus eſt, quam peragrare. nam qui peragrat, pertranſit: qui luſtrat, ambit: quo plus temporis requiritur. SVNT *alia maiora.*] vt clementiae laus. MAXIMAM *vero partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi vindicat,*] comparatione propriae laudis cum ijs rebus quae a fortuna dantur, ab Iſocrate ſumpſit: aut ſimilitudine diuini ingenij in eandem ſententiam incurrit. ille ſic ἐν τῷ παραγγελματικῷ τῶν μὲν τοιούτων ἔργων, ὅσα μετὰ κινδύνων πέπρακται. ἐπὶ πλεῖστον ἄν τις μέρος τῇ τύχῃ μεταδοίη: τῶν δ' ὑφ' ἡμᾶς αὐτοὺς μετρίως πεπραγμένων οὐδενὶ ἂν ἀλλ' ἢ τὴν ἡμετέραν γνώμην αἰτιάσαιτο NIHIL *ſibi ex iſta laude centurio, nihil praefectus,*] hic equitum, ille peditum dux. NIHIL *cohors, nihil turma decerpit.*] cohors, peditum ſexcentorum, auctore apud Gellium Cincio in libro de re militari: turma, equitum triginta. DOMVISTI *gentes*] locus amplificandi ex comparatione. IMMANITATE *barbaras,*] Gallos Germanos, Britannos. MVLTITVDINE *innumerabiles,*] hoc ad Gallos maxime, pertinet: qui ſaepe in Italiam, cum ſuis capiſedibus non poſſent, irruperunt. OMNI *copiarum genere* peditatu, ijs etiam, vt in Britannia, qui ex eſſedis pugnarent. ET *naturam, & condicionem, vt vinci poſſent,*] communem omnium gentium naturam, propriam illarum condicionem. OBSTREPI] feſtiue: minus enim auditur in ſtrepitu. parum tamen, vt mihi videtur, vſitate, Obſtrepi res videntur. SONO.] clangore. QVAE *eſt inimica conſilio.*] Horatius. Ita furor breuis eſt. animum rege: qui niſi paret. „ Imperat: hunc fraenis, hunc tu compeſce catenis QVAE *natura inſolens, & ſuperba eſt,*] ad Sulpicium: Nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, ſed ipſius victoriae. quae ciuilibus bellis ſemper eſt inſolens. Ad eundem: Miſerius nihil quam ipſa victoria: quae etiam ſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores, impotentioreſq. reddit.

O R A T I O

***P**Arietes medius fidius, C. Caeſar, vt mihi videtur, huius curiae tibi gratias agere geſtiunt, quod breui tempore illa futura ſit auctoritas in his maiorum ſuorum & ſuis ſedibus. equidem, cum C. Marcelli, viri optimi, & commemorabili pietate ac virtute praediti, lacrumas modo vobiſcum viderem, omnium Marcellorum meum pectus memoriam effodit. quibus tu etiam mortuis, M. Marcello conſeruato, dignitatem ſuam redidiſti; nobiliſſimamq. familiam, iam ad paucos redactam paene ab interitu vindicaſti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure anteponeſ. haec enim res vnius eſt propria Caeſaris: ceterae duce te geſtae, magnae illae quidem, ſed tamen multo magnoq. comitatu: huius autem tu idem & dux es, & comes: quae quidem tanta eſt, vt tropaeis, & monumentis tuis nonnulla vmquam allatura ſit finem aetas: nihil enim eſt opere, aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & conſumat vetuſtas: at vero haec tua iuſtitia, & lenitas animi floreſcet quotidie magis, ita, vt, quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus.*

E X P L A N A T I O

GRATIAS *agere geſtiunt,*] dat ſenſum rebus inanimis, poetica licentia: de quo diximus pro lege Manilia, in eo loco: Qua celeriter, Pompeio duce belli impetus nauigauit. BREVI *tempore*] tacita ad Caeſarem cohortatio pro ſalute bonorum ciuium IN *his maiorum ſuorum, & ſuis ſedibus.*] hunc locum vacare mendo, vix mihi quiſquam perſuadebit. qui ſunt enim iſti maiores? ſi parietum: quid abſurdius? quorum igitur? Praeterea. Maiorum ſuorum, vnde pendet? ſi enim coniungatur cum, Illa auctoritas; quod poſtulare ſententia videtur: illud per ſe nō conſiſtet, Et ſuis ſedibus. nam particula, Et, exigit hunc ordinem, In his ſedibus maiorū ſuorum, & ſuis. magna ſane perturbatio. niſi ſiquis dicat, cum ſenſus tribuatur parietibus in eo, Gratias tibi agere geſtiunt. iiſdem poſſe tribui, Maiorū ſuorū. C. MARCELLI,] qui ſe ad Caeſaris pedes abiecerat. Is eſt, qui cum L. Lentulo conſul fuit anno primo ciuilis belli. alter autem C Marcellus M. Marcelli frater patruelis, non germanus, vt Suetonius docet, conſulatum geſſerat anno proximo ſuperiore cum L. Paullo. EFFODIT:] acerbo dolore percuſſit: quod eorum gentilem pro ſalute optimi fratris lacrumantem viderem. FAMILIAM,] non gentem. nā gens in plures familias diuiditur, vt Claudia in Pulchros, Nerones, Marcellos, Cornelia in Scipiones, Lentulos, Sullas, Cinnas, Dolabellas, Merulas, GRATVLATIONIBVS.] ob victorias. COMITATV:] nemo enim ſolus vincit. HAEC *tua iuſtitia,*] clementiam iuſtitiam appellat, habita ratione virtuti & dignitatis M. Marcelli: quem ſi Caeſar. talem, tantumq. virum carere patria, & in illa miſera fortuna diutius eſſe pateretur, iniuſte faceret LENITAS *animi*] nondū clementiam nominat: ne Caeſar hoſti peperciſſe videatur, & veterum inimicitiarum memoria renouetur. ſed paullo poſt, cū eam nominari neceſſe eſſet, propter verbum, Occidiſſemus; dixit, Clementia tuae iudicio. LAVDIBVS] nam opera non ſunt laudes ſed monumenta laudum: iuſtitia autē, & lenitas animi laudes vere ſunt.

ORATIO

ET ceteros quidem omnes victores bellorum ciuilium iam ante aequitate, & miſericordia viceras; hodierno vero die te ipſum viciſti. vereor, ne vt hoc, quod dicam, perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio, ipſam victoriam viciße videris, cum ea ipſa, quae illa erat adepta, victis remiſiſti. nam, cum ipſius victoriae condicione iure omnes victi occidiſſemus, clementiae tuae iudicio conſeruati ſumus. recte igitur vnus inuictus es, a quo etiam ipſius victoriae condicio uisq. deuicta eſt. atque hoc C. Caeſaris iudicium, P. C. quam late pateat, attendite.

EXPLANATIO

VERBOR *ut hoc dicam,*] quod alibi docuimus, tota ſententia differunt, vereor vt, &, vereor ne. vereor vt, de re dicitur, quam cupimus contingere, ſed veremur, ne non contingat: vt ad Terentiam; ſin homo amens diripiendam vrbem daturus eſt; uereor, vt Dolabella ipſe ſatis vobis prodeſſe poſſit. Vereor ne, de re dicitur, quae ſi eueniat, doleamus; ſed veremur, ne eueniat: vt ad Caecinā: Vereor, ne deſideres officium meum. Lego igitur hic cū vno Cardinalis Borromaei, & altero Maffeiorum libro, Vereor, vt hoc, quod dicam, perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe intelligens ſentio. Nec aliter legit, hunc locum recitans, in Diuin. Pedianus. Fuluij Vrſini liber diſſentit in verbis, non tamen in ſententia habet enim: Vereor, ne hoc quod dicam, nō perinde. quod idem valet. nam, ne non, ſunt pro vt. IPSAM *uictoriam uiciſſe uideris,*] durum hoc videri poſſit, niſi antecedentibus leniatur. quod de genere quid ſenſerit Aſconius, oſtendam. nam cum illud in Diuin. interpretaretur. Etiā ſi tacent, ſatis dicunt: ſubiunxit: Tale illud eſt: cum tacent, clamant: &, Victoriam ipſam viciſſe videris: &, Philoſophandū eſt, etiam ſi non eſt philoſophandum. Haec in loco nec ὀξύμωρα, οὐδὲ κακόζηλα iudicanda ſunt: aut enim inferioribus dictis, aut ſupra poſitis leniuntur: vt eſt illud: Vereor, vt hoc, quod dicam, perinde intelligi poſſit auditu, atque ego ipſe cogitans ſentio. QVAE *illa erat adepta,*] fortunas, patriam, vitamq. multorum, quae cum victoriae eſſent, uictis tamen a te remiſſa & reſtituta ſunt. OCCIDISSEMVS,] magna uis in hoc uerbo. factum enim dicit, quod ipſius uictoriae condicione fieri facile potuit. quo plus additur ad Caeſaris laudem, qui conſeruet eos, qui iam occiderant. CLEMENTIAE *tuae iudicio*] ne repente, nullo conſilio, Caeſar ad ignoſcendum adductus eſſe uideatur, clementiam cum iudicio coniunxit: quod ideo clementia ſit uſus, quia talibus uiris, qui ſua dignitate auctoritatem & ſpeciem reip. ſuſtinerent, ignoſcendum eſſe iudicarit. A QVO *etiam ipſius uictoriae uis, condicioq. deuicta eſt.*] & hoc ad leniendum illud ſpectat, ipſam uictoriam uiciſſe uideris. QVAM *late pateat,*] ne quis illud ad unum ſpectare Marcellum exiſtimet.

ORATIO

OMnes enim, qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo reip. miſero funeſtoq. compulſi, etſi aliqua culpa tenemur erroris humani, a ſcelere certe liberati ſumus. nam, cū M. Marcellum, deprecantibus vobis, reip. conſeruauit, memet mihi & item reip. nullo deprecante, reliquos ampliſſimos viros & ſibi ipſis, & patriae reddidit, quorū & frequentiam, & dignitatem hoc ipſo in cōſeſſu videtis; non ille hoſtes induxit in curiam, ſed iudicauit a pleriſque ignoratione potius, & falſo atque inani metu, quam cupiditate, aut crudelitate bellum eſſe ſuſceptum. quo quidem in bello ſemper de pace agendum, audiendumq. putaui, ſemperq. dolui, non modo pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari. neque enim ego illa, nec vlla vmquam ſecutus ſum arma ciuilia: ſemperq. mea conſilia pacis, & togae ſocia, non belli, atque armorum fuerunt. hominem ſum ſecutus priuato officio, non publico: tantumque apud me grati animi fidelis memoria valuit, vt nulla non modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem, prudens & ſciens tamquam ad interitum ruerem voluntarium. quod quidem meum conſilium minime obſcurum fuit. nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi; & in ipſo bello eadem etiam cum capitis mei periculo ſenſi. ex quo nemo erit tam iniuſtus rerum aeſtimator, qui dubitet, quae Caeſaris de bello voluntas fuerit, cum pacis auctores conſeruandos ſtatim cenſuerit, ceteris fuerit iratior. atque id minus mirum videretur fortaſſe tum, cum eſſet incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui uero uictor, pacis auctores diligit, is profecto declarat, maluiſſe ſe non dimicare, quā uincere. atque huius quidem rei M. Marcello ſum teſtis.

EXPLANATIO

FATO] non in Caeſarem odio, ſed fato reip. & fato neſcio quo, & fato miſero, funeſtoque nec adducti, ſed compulſi. quae omnia mitigant, excuſatione quadam, iram Caeſaris, cū praeſertim ſequatur culpae confeſſio: quā tamen non criminis, ſed erroris humani culpā uocat, ac ne culpā quidē ſimpliciter, ſed aliquam culpam. A SCELERE *certe liberati ſumus*] liberati a Caeſare: qui ſi

nos

nos hoſtium loco habuiſſet, non induxiſſet in curiam: induxit: ſcelere igitur liberauit: oſtendit enim, de noſtro facto quid ſentiret. NVLLO *deprecante,*] auget Caeſaris beneficium, oratorie potius, quã vere: nam gener eius Dolabella deprecatus eſt: vt in ep. ad Att. Et ad Marcellum: Nos cura, & dolore proximi ſumus, precibus tardiores, quo ius adeundi, cum ipſi deprecatore eguerimus, non habemus. IGNORATIONE] quae peccatum excuſat: ignoratione autem cauſae Caeſaris & Pompeij: cum eam, quam defenderunt, optimam, eam, quam oppugnarunt, peſſimam putant. METV,] Caeſaris. quem, ſi vinceret, crudelem fore putabãt: cum eum eſſe leniſſimum, & clementiſſimum, res ipſa docuerit. infra Non enim tua culpa eſt, ſi te aliqui timuerunt. CVPIDITATE] bonorum opum, earum rerum, quas qui ſine nobis rebus aſſequi ſi poſſe diffidunt ciuile bellum excitant. CRVDELITATE] vt occiderent, quos oderant. hac enim ſpe maxime ciuilia arma capiuntur. SEMPERQ. *dolui, non modo pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari.*] tacite Pompeiano, vt bellandi cupidos, accuſat: & Caeſari gratificatur. nec tamẽ dicit, quod non eſſet. nam ad Sulpicium, incideram, inquit, in hominum pugnandi cupidorum inſanias. Ad Plancium: Qui me, hęc praedicentem, malebant nimium timidum, quam ſatis prudentem exiſtimari. Ad Varronem: Vidi noſtros amicos cupere belli, hunc autem non tam cuperet quam non timere. Ad Tironem: incidi in ipſam flammam ciuilis diſcordiae, vel potius belli: cui cum cuperem mederi, &, vt arbitror, poſſem, cupiditates certorum hominum impedimento nihil fuerunt. PRIVATO *officio, non publico:*] quia Pompeio debebam: non quia Caeſaris cauſſam condemnarem. Et hoc ad colligendum Caeſaris beneuolentiam. PRVDENS *& ſciens tamquam ad interitum ruerem voluntarium.*] cauſſam ſcribit ad Marcellum: Non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, conſilio, auctoritate, cauſſa, ſed lacertis, & viribus, quibus pares non eramus: victi ſumus igitur. Ad Torquatum: Docebam, pilis, & gladijs, non conſilijs, neque auctoritatibus noſtris de iure publico diſceptari. Ad Caecinam: Vel officio vel fama bonorum, vel pudore victus, vt in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus. quo in bello nihil aduerſi accidit non praedicente me. Ruerem: impulſus accepti beneficij memoria. INTEGRA *re,*] ante bellum. ETIAM *cum capitis mei periculo,*] propter hominum pugnandi cupidorum inſanias. CAESARIS *de bello voluntas*] aliena fuit a bello, ſiquidem eos, qui bellum diſſuaſerunt, conſeruat. CETERIS *fuerit iratior.*] quibus nondum ignouit, quia ſcit eos auctores belli fuiſſe. CVM *eſſet incertus exitus, & anceps fortuna belli:*] apparet, hoc tempore confectum fuiſſe bellum Africanum. HVIVS *rei*] optimae de pace voluntatis.

ORATIO

NOSTRI *enim ſenſus, vt in pace ſemper, ſic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore vidi cum inſolentiam certorum hominum: tum etiam ipſius victoriae ferocitatem extimeſcentem? quo gratior tua liberalitas, C. Caeſar, nobis, qui illa vidimus, debet eſſe. non enim iam cauſſae ſunt inter ſe, ſed victoriae comparandae. vidimus tuam victoriam praeliorum exitu terminatam, gladium vagina vacuum in vrbe non vidimus. quos amiſimus ciues, eos vis Martis perculit, non ira victoriae: vt dubitare debeat nemo, quin multos, ſi fieri poſſet, C. Caeſar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conſeruat quos poteſt. alterius vero partis nihil amplius dicam, quam, id quod omnes verebamur, nimis iracundam futuram fuiſſe victoriam quidam enim non modo armatis, ſed interdum etiam otioſis minabantur; nec, quid quiſque ſenſiſſet, ſed ubi fuiſſet, cogitandum eſſe dicebant: ut mihi quidem uideantur dij immortales, etiam ſi poenas a populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum, & tam luctuoſum excitauerint, vel placati iam, vel etiam ſatiati aliquando, omnem ſpem ſalutis ad clementiam uictoris, & ſapientiam contuliſſe.*

EXPLANATIO

CERTORVM *hominum*] qui bellum paci praeferebant. L. Lentulum, L. Domitium Ahenobarbum ſignificat: ut in ep. ad Toranium. IPSIVS *uictoriae*] etiam ſi Pompeiani uiciſſent. Ad Marcellum: An tu non uidebas mecum ſimul, quam illa crudelis eſſet futura uictoria? TVA *liberalitas*] in largienda ſalute. NON *enim iam cauſſas ſunt inter ſe, ſed uictoriae comparandae.*] non diſtinguo cauſſas, nec, utra melior fuerit, decerno. de uictorijs hoc dico, tuam procliorum exitu terminatam, illam nimis iracundam futuram fuiſſe. GLADIVM *uagina uacuum*] pro nudum. nam uagina gladius includitur, non gladio uagina, ſed maluit, Gladium uagina uacuum, quam uaginam gladio uacuam. quod erat frigidius. ARMATIS] Caeſarianis. OTIOSIS.] qui neutram partem ſequi uellent. Ad Varronem: Crudeliter otioſis minabantur: eratq. iis & tua inuiſa voluntas, & mea oratio. Et ad Att. Omnes, qui in Italia remanſerant, hoſtium numero habebantur. QVID *quiſque ſenſiſſet,*] etiam ſi optime de rep. ſenſiſſet. VBI *fuiſſet,*] ſi fuiſſet in Italia procul a bello. OB *aliquod delictum*] non quia perditam rem uellent. uicit enim is eorum beneficio, cuius in clementia, ac ſapientia omnia poſita ſpes ſalutis eſſet.

ORATIO

QVARE gaude tuo iſto tam excellenti bono, & fruere cum fortuna, & gloria, tum etiam natura, & moribus tuis; ex quo quidem maximus eſt fructus, iucunditasq. ſapienti. cetera cum tua recordabere. etſi perſaepe virtuti, tamen plerumque felicitati tuae gratulabere, de nobis, quos in rep. tecum ſaluos eſſe voluiſti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de ſingulari ſapientia tua cogitabis, quae non modo ſumma bona, ſed nimirum audebo vel ſola dicere. tantus eſt enim ſplendor in laude vera, tāta in magnitudine animi & conſilij dignitas, vt haec a virtute donata, cetera a fortuna commodata eſſe videantur. noli igitur in conſeruandi, bonis viris defatigari, nō cupiditate praeſertim, aut prauitate aliqua lapſis, ſed opinione officij, ſtulta fortaſſe, nō improba certe, ſpecie quadam reip. non enim tua vlla culpa eſt, ſi te aliqui timuerunt; contraq. ſumma laus, quod minime timendum fuiſſe ſenſerunt.

EXPLANATIO

FELICITATI *tuae.*] in bellica re, ubi plurimū fortuna ualet: DONATA,] ut propria noſtra ſint. COMMODATA] ut eadem quae dedit auferre tamquam ſua poſſit. nam commodata redduntur: donata retinentur. AVT *prauitate,*] ſupra, Aut cupiditate. SPECIE *quadam reip.*] Ad Torquatum: Quoddam nobis officium, iuſtum, & pium, & debitum reip. noſtraeq. dignitati uidebatur. SENSVRENT,] poſt uictoriam a te conſeruati.

ORATIO

NVNC venio ad grauiſſimam querellam, & atrociſſimam ſuſpicionem tuam; quae non tibi ipſi magis, quam cū omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui a te conſeruati ſumus, prouidenda eſt. quam etſi ſpero eſſe falſam, numquam tamē verbis extenuabo. tua enim cautio, noſtra eſt; & ſi in alterutro peccandum ſit, malim videri nimis timidus, quam parum prudens. Sed quiſnam eſt iſte tam demens? de tuis ne? tam etſi, qui magis ſunt tui, quam quibus tu ſalutem inſperantibus reddidiſti? an ex eo numero, qui vna tecum fuerunt? non eſt credibilis tantus in vllo furor, vt, quo duce ſumma omnia ſit adeptus, huius uitam non anteponat ſuae.

EXPLANATIO

PROVIDENDA *eſt.*] ne vera ſit. prouidenda autem curis, conſilijsq. noſtris. NVMQVAM *tamen verbis extenuabo.*] nā ſi extenuarem, cauendi curā imminuerē. cauere autē ideo te volumus, quia, tibi dū caues nobis caues. a te enim conſeruati, noſtrā ſalutem in tua ſalute poſitam exiſtimamus. IN *alterutro*] vel nimium cauendo, uel parum. NIMIS *timidus,*] nimium cauēdo. PARVM *prudens.*] parum cauendo. ſimiliter ad Plancium: Qui me haec praedicentem, atque optime conſulentem ſaluti ſuae, malebant nimium timidum, quam ſatis prudentem, exiſtimari. TAM *demens*] qui cōtra tuam ſalutem cogitet? DE *tuis ne?*] de ijs, qui ciuili bello tuarū partium fuerunt. AN *ex eo numero, qui vna tecū fuerunt?*] quia cōfuſe dictum uidebatur, De tuis ne? cum id pertinere ad omnes plane uideretur, non modo ad eos, qui pro eo pugnauerant: nunc diſtinguit, & definit, clarius exponens, quod ſubobſcure dixerat. quamquam hoc totum ab artificio ſumptum, ut Caeſaris gratiam aucupetur, cum & ſe, & alios, ab eo conſeruatos, non minus eſſe ſuos demonſtret, quam qui eum ciuili bello ſecuti ſunt. HVIVS *vitam non anteponat ſuae.*] cum dicturus uidetur, inſidias tuae uitae paret, odioſa uerba uitauit, ſermonemq. conuertit ad mitiorem ſentētiam, Caeſaris auribus multo gratiorem. nam ſi furor eſt, quo duce omnia ſumma ſimus adepti, eius uitam noſtrae non anteponere: quanto magis, eum uita priuare uelle? non igitur credibilis tantus in ullo furor.

ORATIO

AT, ſi tui nihil cogitant ſceleris, cauendum eſt, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut ſua pertinacia uitam amiſerūt, aut tua miſericordia retinuerunt: vt aut nulli ſuperſint de inimicis, aut, qui ſuperfuerunt, amiciſſimi ſint. ſed tamen cum in animis hominum tantae latebrae ſint, tāti receſſus, augeamus ſane ſuſpicionem tuam: ſimul enim augebimus dili immortalis eſſe debeat, eam in unius mortalis anima conſiſtere. ſi uero ad humanos caſus, incertosq. euentus ualetudinis. nā quis eſt omnium tam ignarus rerum, tam rudis in rep. tui nihil unquam nec de ſua, nec de communi ſalute cogitans, qui non intelligat tua ſalute contineri ſuam. & ex unius tua uitam pendere omnium? equidem dies noctesq. de te, ut debeo, cogitans, caſus dumtaxat humanos, & incertos euentus ualetudinis, & naturae communis fragilitatem extimeſco, doleoq. cum reſp. letudinis, ſceleris etiā accedat inſidiarumq. conſenſio, quem deum, etiam ſi cupiat, opitulari poſſe reip. credamus?

EXPLA-

EXPLANATIO

AT *ſi tui*] in verbo, Tui, obſcuritatem iam non timet, cum dixerit, eos a ſe ſignificari, qui vna cũ illo fuerant. INIMICI.] qui fuerant in praeſidijs Pompeij SVA *pertinacia*] quia bellum in Africa renouare, quam ad tuam miſericordiam confugere, maluerunt. VT *aut nulli ſuperſint de inimicis.*] dilẽma. De inimicis, aut nulli ſuperſunt, aliqui. ſi nulli, nihil timendum: ſin aliqui, cur timeas, cauſſae nihil eſt, cum ij, ſalute a te praeter ſpem accepta, amiciſſimi ſint. CVM *in animis hominum tantae latebrae ſit, tanti receſſus,*] redit ad illud, quod dixerat: Quam etſi ſpero eſſe falſam, numquam tamen verbis extenuabo. tua enim cautio noſtra eſt: &. ſi in alterutro peccandum ſit, malim videri nimis timidus, quã parũ prudens. Primũ igitur in eam partem diſputauit, non eſſe timendum: deinde alteram aggreditur, quaſi timeatur, ita cauendum. vtraque ſummi amoris index. Quod autem dicit in animis hominum tantae latebrae tanti receſſus. idem ſcripſit ad M. Brutum: Non ſoleo, mi Brute, temere affirmare de altero: eſt enim periculoſum, propter occultas hominum voluntates multiplicesq. naturas. SIMVL *enim augebimus diligentiam.*] in conſeruanda ſalute. QVIS *eſt omnium tam ignarus rerum,*] ignorationem cum ſtultitia coniunxit. Ignorationis autem duo genera primum, ſi quis omnium rerum ignarus eſt: alterum, ſi quis eſt, non ille quidem omnium ignarus rerum, verumtamen in rep. rudis ſequitur ſtultitiae vitium: Tam nihil vmquam nec de communi ſalute cogitans in quo maior eſt vituperatio EX *vn us tua*] ſermo familiaris & Ciceroni, & Terentio. VITAM *pendere omnium?*] hoc refertur ad illud: Nec de communi ſalute cogitans. VT *debeo,*] pro tuo ſummo erga me beneficio, cum mihi ſalutem reddideris inſperanti CASVS *dumtaxat humanos,*] quibus vita homini ſaepe ante diem eripitur. INCERTOS *euentus valetudinis,*] factum hoc eſſe dicit Cornelius Tacitus in oratione morientis Germanici. quo fortaſſe etiam ſpectauit Virgilius in illo verſu „ Sed quia nec fato, merita nec morte peribat. CVM *reſp. immortalis eſſe debeat,*] argumentum pro dolore ſuo. Reſp. debet immortalis eſſe: deberes tu quoque, cuius in aĩa reſp. ipſa conſiſtit Tu mortalis: illa, te erepto, quo modo erit immortalis? eſt igitur cur doleã, nõ tua magis, quã reip. cauſſa. ANIMA] dum aĩa eſt viuimus eſt, enim ſpiritus ille, quo ſuſtinemur, atque alimur. vnde, profundere, agere animam pro mori. SCELERIS *etiam accedat, inſidiarumq. conſenſio:*] vt per ſcelus illata morte intereas. QVEM *deum,*] nedum hominem. ETIAM *ſi cupiat,*] non modo ſi velit, verum etiam ſi cupiat. REIP.] quae tecum ſimul penitus interiret.

ORATIO

OMNIA ſunt excitanda tibi, C. Caeſar, vni, quae iacere ſentis, belli ipſius impetu, quod neceſſe fuit, perculſa, atque proſtrata: conſtituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendae libidines, propaganda ſoboles; omnia, quae dilapſa iam defluxerunt, ſeueris legibus vinciẽda ſunt. non fuit recuſandum in tanto ciuili bello, tanto animorum ardore, & armorum, quin paſſata reſp quicũque belli euentus fuiſſet, multa perderet & ornamenta dignitatis, & praeſidia ſtabilitatis ſuae, multaq. vterque dux faceret armatus, quae idem togatus fieri prohibuiſſet. quae quidem nunc tibi omnia belli vulnera ſananda ſunt; quibus, praeter te, mederi nemo poteſt. itaque illam tuam praeclariſſimam, & ſapientiſſimam vocem inuitus audiui, Satis diu vel naturae vixi, vel gloriae. ſatis, ſi ita vis, naturae fortaſſe; addo etiã, ſi placet, gloriae; at, quod maximum eſt, patriae certe parum. quare omitte, quaeſo, iſtam doctorum hominum in contemnenda morte prudẽtia: noli noſtro periculo ſapiens eſſe. Saepe enim venit ad aures meas, te idem iſtud nimis crebro dicere, vixiſſe te ſatis. credo; ſed tum id audirem, ſi tibi ſoli viueres, aut ſi tibi ſoli natus eſſes: nunc, cum omnium ſalutem ciuium, cunctamq. remp. res tuae geſtae complexae ſint, tantum abes a perfectione maximorum operum, vt fundamenta quae cogitas, nondum ieceris. hic tu modum tuae vitae non ſalute reip. ſed aequitate animi definies?

EXPLANATIO

OMNIA *ſunt excitanda, tibi C. Caeſar vni,*] callide locum eſſe vidit aptum ad commendandam rẽp. quae ſi eius in anima conſiſtit: vtendum vitae beneficio, operaq. danda, vt, dum viuit, eam cõſtituat: quod niſi ipſe faciat, praeſtare nemo poſſit propterea dixit, Vni. Et ſubiecit paullo poſt: Quae quidem nunc tibi omnia belli vulnera ſananda ſunt, quibus, praeter te mederi nemo poteſt. Excitanda autem, ſubleuanda tollenda, erigenda. QVAE *iacere ſentis,*] pulcherrima translatio pluribus abſoluta verbis, Excitanda. Iacerẽ, Belli impetu, Perculſa, Proſtrata. BELLI *ipſius impetu,*] non tua voluntate. QVOD *neceſſe fuit.*] & hic Caeſarẽ excuſat. PERCVLSA *atque proſtrata:*] ſuperlata verba dicuntur: ideo enim, proſtrata, quia perculſa. Perculſa autem ab ipſo bello, non a Caeſare. CONSTITVENDA *iudicia,*] nouis legibus: cum veteres parum obſeruentur. REVOCANDA *fides,*] de foro ſublata. nam ſi iudicia iacent, creditae pecuniae non ſoluuntur: qui ſolet exitus eſſe bellorum ciuilium. Hoc pendet ex eo, conſtituenda iudicia. niſi enim conſtituantur, creditores nõ ſoluent. ita fides non reuocabitur. COMPRIMENDAE *libidines,*] lege de matrimonio lata, quã Caeſar tulit. PROPAGANDA *ſoboles:*] cum hominum multa millia bellum ciuile ſuſtulerit. OMNIA,] boni mores, & probata maiorum inſtituta. DEFLVXERVNT,] abierunt, praeterierunt: vt ad Paetum: Vbi ſalutatio deflexit, litteris me inuoluo. SE-

VERIS

VERIS *legibus*] nunc enim propter belli ciuilis licentiam delictorum poena non timetur. VINCIENDA ne dilabi poſthac poſſint. translatio, Dilapſa, Defluxerunt, Vincenda. NON *fuit recuſandum in tanto ciuili bello, tanto animarum ardore, & armorum,*] mirus eſt in excuſando Caeſare, & ab eo culpa remouendã. Non fuit recuſandum, fieri enim aliter non potuit. QVICVMQVE *belli euentus fuiſſet.*] etiam ſi Pompeius viciſſet. haec enim non hominum vitia ſunt, ſed bellorum ciuilium. de quo ſtatim: Multaq. vterque dux faceret armatus, quae idem togatus fieri prohibuiſſet. ORNAMENTA *dignitatis, & praeſidia ſtabilitatis ſuae.*] ornamenta pacis praeſidia belli: vt pro lege Manilia Aguntur certiſſima populi R. vectigalia, & maxima, quibus amiſſis & pacis ornamenta, & ſubſidia belli requiretis. Or. 2. in Rullũ; Vnũ ne fundum pulcherrimum populi R. caput veſtrae pecuniae, pacis ornamentum, ſubſidium belli, fundamentum uectigalium, horreum legionum, ſolatium annonae, diſperire patiemini? PRAECLARISSIMAM,] ſummo dignam viro, qui mortem contemnat. SAPIENTISSIMAM] a maximo conſilio profectam. qui enim ea geſſerit, quae tu geſſiſti; ſuperiore vitã contentus erit; uſuram lucis non admodum expetendam putabit. NATVRAE] annos enim, cum tertium conſulatum collega M Lepido geſſit, agebat LV. ſi Suetonio credimus. GLORIAE.] cum nihil gerere maius poſſet, quã id, quod geſſit. quamquam poſtea cum Põpeij liberis in Hiſpania magno uitae diſcrimine pugnauit PATRIAE *certe parum.*] quam ſi ſaluam eſſe uis, agenda ſunt illa ſuperiora: Conſtituenda iudicia; reuocanda fides; comprimendae libidines, omnia, quae dilapſa iam defluxerunt, ſeueris legibus uinciẽda ſunt. DOCTORVM *hominum*] ut Socratis qui uitam deprecari ab iniuſtis iudicibus noluit: aut Stoicorum, quibus ipſa per ſe uita iucunda non fuit. NIMIS *crebro*] quo ſatis intelligitur, te eadem ſentire, quae dicis. AVDIREM, probarem, uerum eſſe dicerem. nam audio, apud comicos, & ipſum Ciceronem aſſentientis eſt. SI *tibi ſoli viueres,*] in hoc propriam Caeſaris conſuetudinem, in eo; quod ſequitur, Si tibi ſoli natus eſſes, communem omnium condicionem ſignifi[illegible]t, e ſententia Platonis, qui naſci nos patriae parentibus, amicis, in epiſtola ad Dionem ſcripſit. NVNC,] pro ſed, ut in ea pro Archia: Nunc inſidet quaedam in optimo quoque uirtus, quae noctes & dies animum gloriae ſtimulis concitat. CVM *omnium ſalutem ciuium, cunctamq. remp. res tuae geſtae complexae ſint,*] cum propter ea, quae geſſiſti, ad te vnum reducta ſit omnia, & ex tua vnius uita ſalus omnium ciuium, cunctaq. reſp. pendeat. TANTVM *abes a perfectione maximorum operum,*] quae ad omnium ſalutem ciuium cunctamq. remp. pertinent. QVAE *cogitas,*] vitat arrogantiae ſuſpicionem: & ait, Quae cogitas, ne videatur admonere non cogitantem de ſalute reip. HIC *tu*] modus placide obiurgandi, vt ad Lucceium: Hic tu ea me abeſſe vrbe miraris, in qua domus nihil delectare poſſit, ſummum ſit odium temporum, hominum fori, curiae?

ORATIO

QVID, ſi iſtud ne gloriae quidem tuae ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis. Parum ne igitur, inquies, gloriam magnam relinquemus? immo vero alijs, quamuis multis, ſatis tibi vni parum. quidquid enim eſt, quamuis amplum ſit, id certe eſt parum tum, cum eſt aliquid amplius. quod ſi rerum tuarum immortalium, C. Caeſar, hic exitus futurus fuit, ut, deuictis aduerſarijs, remp. in eo ſtatu relinqueres, in quo nunc eſt: vide, quaeſo, ne tua diuina virtus admirationis plus ſit habitura, quam gloriae: ſiquidem gloria eſt illuſtris, ac peruagata multorum, & magnorum vel in ſuos, vel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorum. haec igitur tibi reliqua pars eſt, hic reſtat actus, in hoc elaborandum eſt, vt remp. conſtituas, eaq. tu in primis cum ſumma tranquillitate, & otio perfruare. tum te, ſi voles, cum & patriae, quod debes, ſolueris, & naturam ipſam expleueris ſatietate viuendi, ſatis diu vixiſſe dicito. quid eſt enim omnino hoc ipſum, Diu, in quo eſt aliquid extremum, quod cum venerit, omnis voluptas praeterita pro nihilo eſt, quia poſtea nulla futura ſit? quãquã tuus iſte animus numquã hic anguſtijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit, contentus fuit, ſemper immortalitatis amore flagrauit. nec uero haec tua uita dicenda eſt, quae corpore & ſpiritu continetur: illa, illa, inquam, uita eſt tua, Caeſar, quae uigebit memoria ſaeculorum omnium, quam poſteritas alet, quã ipſa aeternitas ſemper tuebitur. huic tu inſeruias, huic te oſtentes oportet: quae quidem, quae miretur, iampridem multa habet; nunc, etiam quae laudet, exſpectat.

EXPLANATIO

NE *gloriae quidem tuae ſatis eſt?*] cum ad eam addere multum poſſis. Ad hanc ſententiam ſpectat illud, quod infra ſubijcitur: Vide, quaeſo, ne tua diuina virtus admirationis plus ſit habitura, quã gloriae. QVAMVIS *ſis ſapiens;*] ſapiens enim gloriam; quae virtutis fructus eſt, non quaerit, ipſa virtute contentus. ADMIRATIONIS] ob victoriam. QVAM *gloriae.*] quae non tam in vincendis aduerſarijs, quam in ſtabilienda rep. conſiſtit. HIC *reſtat actus.*] tamquam fabulae: qui debet eſſe vltimo loco perfectiſſimus, qua ſententia ſcripſit ad fratrem. Illud te ad extremum & oro, & hortor, vt, tamquam poetae boni, & actores induſtrij ſolent ſic tu in extrema parte, & concluſione muneris, ac negotij tui diligentiſſimus ſis, vt hic tertius annus imperij tui, tamquam tertius actus, perfectiſſimus, atque ornatiſſimus fuiſſe uideatur. TV *in primis*] ut quam diligentiam in conſtituenda rep. po-

ſueris, eius diligentiae fructum capias. CVM *ſumma tranquillitate & otio*] nam adhuc tranquillitate Caeſar & otio caruerat, perpetuis bellis, Pharſalico Alexandrino, Africano vexatus. IN *quo eſt aliquid extremum,*] diuturnum dici ſpaciũ non debet, quod ſequenti tempore excipitur, ideſt, quo praeterita voluptas amittitur itaque, Diu te vixiſſe, nunc ne dicas, licet vel naturae ſatis, vel gloriae iam vixeris: tunc dicito cũ ea, quae à te vno reſp. poſtulat abſolueris, tempus enim non prolixo vitae ſpatio. ſed rebus geſtis. & ipſa potiſſimum reſp. ſalute metiri decet. QVOD *cum venerit,*] poſt illud, quod vocamus diu. QVAMQVAM *tuus iſte animus*] correctio: ne ſuperioribus Caeſar offendatur. TVEBITVR.] conſeruabit, ſuſtinebit: tueri exſpectationem. HVIC] futurae vitae, poſteritati. INSERVIAS,] operam dies. OSTENTES,] qualis, quantusq. ſis. QVAE *miretur,*] maximas res in bello geſtas. Hoc refertur ad illud. Vide, quaeſo, ne tua diuina virtus admirationis plus ſit habitura, quam gloriae.

ORATIO

OBSTVPESCENT *poſteri certe, imperia, prouincias Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles victorias, monumenta, munera, triumphos audientes, & legentes tuos: ſed, niſi haec vrbs ſtabilita tuis conſilijs, & inſtitutis erit, vagabitur modo nomen tuum longe, atque late, ſedem quidem ſtabilem, & domicilium certum non habebit. erit inter eos etiam, qui naſcentur, ſicut inter nos fuit, magna diſſenſio; cum alij laudibus ad caelum res tuas geſtas efferent, alij fortaſſe aliquid requirent, idq. vel maximum, niſi belli ciuilis incendiũ ſalute patriae reſtinxeris, vt illud fati videatur, hoc fuiſſe conſilij. ſerui igitur ijs etiam iudicibus, qui multis poſt ſaeculis de te iudicabunt, & quidem haud ſcio an incorruptius, quam nos: nam & ſine amore, & ſine cupiditate, & rurſus ſine odio, ſine inuidia iudicabunt. id autem, etiam ſi tunc ad te, vt quidam falſo putant, non pertinebit, nunc certe pertinet, te eſſe talem, vt tuas laudes obſcuratura nulla vmquam ſit obliuio. diuerſae voluntates ciuium fuerunt, diſtractaeq. ſententiae. non enim cõſilijs ſolum, & ſtudijs, ſed armis etiam, & caſtris diſſidebamus: erat autem obſcuritas quaedam, erat certamen inter clariſſimos duces. multi dubitabant, quid optimum eſſet; multi, quid ſibi expediret; multi, quid deceret; nonnulli etiam, quid liceret. perfuncta reſp. eſt hoc miſero fataliq. bello: vicit is, qui non fortuna inflammaret odium ſuum, ſed bonitate leniret; neque omnes, quibus iratus eſſet, eoſdem etiam exſilio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs poſita, alijs erepta ſunt. ingratus eſt, iniuſtusque ciuis, qui, armorum periculo liberatus animum tamen retinet armatum: vt iam ille ſit melior, qui in acie cecidit, quam qui in cauſſa animum profudit. quae enim pertinacia quibuſdam, eadem alijs conſtantia videri poteſt. ſed iam omnis fracta diſſenſio eſt armis, exſtincta aequitate victoris reſtat, ut omnes unum velint qui modo habent aliquid non ſolum ſapientiae, ſed etiam ſanitatis. quia, niſi te, C. Caeſar, ſaluo, & in iſta ſententia, qua cum antea, tum hodie vel maxime vſus es, manente, ſalui eſſe non poſſumus.*

EXPLANATIO

RHENVM,] Germanos a te victos. OCEANVM,] Britannos. NILVM,] Alexandrinos. MONVMENTA,] a te exſtructa. MVNERA,] a te publice data. SEDEM *quidem ſtabilem, & domicilium certum non habebit.*] habebit autem in hac vrbe, ſi tu eam ſtabilieris tuis conſilijs, & inſtitutis. RES *tuas geſtas*] bellicas. FATI] non tuae uirtuti tribuent, quod viceris, ſed fato. HOC] belli ciuilis incendiũ patriae ſalute reſtinctum. VT *quidam falſo putant,*] mori cum corpore animam credentes. NON *pertinebit.*] amiſſo ſenſu. NVNC *certe*] dũ viuis, & cogitatione ac ſpe futurae gloriae frui potes. NON *enim conſilijs ſolum, & ſtudijs,*] ne mirere, quod dixerim: Diuerſae voluntates ciuium fuerunt, diſtractaeq. ſententiae. non enim hoc ſolum fuit, vt conſilijs, & ſtudijs ſed illud etiam, vt armis, & caſtris diſſideremus. Conſilijs, ad ſententias refertur: Studijs, ad voluntates. Quoq hacc liberior eo venia dignior confeſſio eſt. ita conſequitur, vt haec tota oratio, mirabili artificio condita Caeſarem delectet. OBSCVRITAS *quaedam,*] cum non appareret quid eſſet optimum factu. Excuſatio peccati. INTER *clariſſimos duces:*] Caeſarem & Pompeium. QVID *optimum eſſet:*] utrum conueniret magis, tecum eſſe an cum Pompeio. Hoc ad gratiam Caeſaris. nam ad Rufum aliter ſcripſit Quid iectum ſit apparet: quid expediat, obſcurum eſt. QVID *deceret,*] pro geſtis honoribus. nam in caſtris Pompeij, vbi conſules, & reliqui magiſtratus erant, ipſa quoque reſp. videbatur eſſe. QVID *liceret.*] alijs enim cum Pompeio, alijs cum Caeſare propter inimicitias eſſe non licebat. PERFVNCTA] liberata: vt, perfunctis propria moleſtia, ad Luccium. Pro Cluentio: Quod ſe perfunctos arbitrantur, cum de reo iudicarent, cetera attendunt negligentius defungor, idem valet. Virgilius: O magnis pelagi defunctae periclis. Coelius ad Cic. Hoc mẽdacio, ſi qua pericula tibi impenderent, vt defungeremur, optaui. QVI *non fortuna inflammaret odium ſuum,*] quod victoriae ſolet eſſe vitium. MORTE] praeter vnũ Fauſtum, L. Sullae filium, & Afranium, & L. Caeſarem iuuenem, uictor Caeſar neminem occidit. Suetonius: Acie Pharſalica proclamauit, ut ciuibus parceretur: deincepsque nemini non ſuorum, quem uellet unum, partis aduerſae ſeruare conceſſit: nec ulli perijſſe, niſi in praelio reperiuntur, exceptis dumtaxat Afranio, & Fauſto, & L. Caeſare iuuene ac ne hos quidem uoluntate ipſius interemptos putant. Quorum tamen & Afranius & Fauſtus priores poſt impetratam ueniam rebellauerunt, &, Cęſaris libertis ſeruiſq. eius ferro, & igni crudelem in modum enectis, beſtias quoq; ad mu-

nus

nus, populi comparatas contrucidauerant. Denique tempore extremo, etiā quibus nondū ignouerat cunctis in Italiam redire permiſit, magiſtratuſq. & imperia capere. Posita] ſtatim poſt Pharſalicam pugnam, ut ab ipſo Cicerone, a Marcello a Lacho, a Varrone. Erepta ſunt.] iterum in Africa victis. Ingratvs eſt iniuſtuſq. ciuis,] loquitur de conſeruatis a Caeſare. Ingratus: in eum, a quo vitam accepit. Iniuſtus: nam quod vnicuique debetur, iuſtitia tribuit: id quod non facit is, qui a mortis periculo liberans, animum tamen retinet armatum. Retinet] in ipſa vrbe. Redit ad extenuādam ſuſpicionem Caeſaris. nam admonitus erat a ſuis, ut caueret inſidias. Armatvm.] nocendi cupidū, item vt in bello. In cauſſa] in eodem ſenſu, eademq. mente, qua fuit ante victoriam Caeſaris. non enim debet iam idem ſentire de vetere cauſſa, victus a Caeſare, & ab eodem conſeruatus. Animam profudit.] qui ſenſit idem, quod antea, uſq. ad exitum uitae. Qvae enim pertinacia quibuſdam,] recte iudicantibus. Pertinacia, inquit, eſt, in cauſſa animā profundere; ſed quae nobis pertinacia, eadem alijs, male iudicantibus, conſtātia uideri poteſt, ijs ipſis praeſertim, qui profundere animam in cauſſa malunt, quam priſtinum ſenſum dimittere. Fracta] ſublata, ſpoliata uiribus. Æqvitate] clementia: quia ſe victor aequum omnibus praebuit. ut nulla iam diſſenſio ſuperſit. Et hoc ad Caeſaris animū cura liberandum pertinet. Sanitatis,] ſanae mentis. multi enim ſana mente ſunt, ſapientes pauci.

O R A T I O

QVARE omnes te qui haec ſalua eſſe uolumus, & hortamur, & obſecramus, vt vitae tuae, & ſaluti conſulas: omneſq. tibi, ut pro alijs etiam loquar, quod de me ipſo ſentio, quoniam ſubeſſe aliquid putas, quod cauendum ſit, non modo excubias & cuſtodias, ſed etiam laterum noſtrorum oppoſitus, & corporum pollicemur. Sed ut, unde eſt orſa, in eodem terminetur oratio mea; maximas tibi omnes gratias agimus, C. Caeſar, maiores etiā habemus. nā omnes idem ſentiunt, quod ex omnium precibus, & lacrumis ſentire potuiſti: ſed quia non eſt ſtantibus omnibus neceſſe dicere, a me certe dici uolunt. cui neceſſe eſt quodam modo, & quod uolunt, & quod, M. Marcello a te huic ordini, populoq. R. & reip. reddito praecipue id a me fieri debere intelligo. nam, laetari omnes, non ut de unius ſolum, ſed ut de communi omnium ſalute, ſentio. quod autem ſummae beneuolentiae eſt, quae mea erga illum omnibus ſemper nota fuit, ut vix C. Marcello, optimo, & amantiſſ. ſuo fratri, praeterea quidem cederem nemini: cum id ſollicitudine, cura, labore tamdiu praeſtiterim quam diu eſt de illius ſalute dubitatum, certe hoc tempore magnis curis, moleſtiis, doloribus liberatus praeſtare debeo. itaque, C. Caeſar, ſic tibi gratias ago, ut, omnibus me rebus a te non conſeruato ſolum, ſed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unum merita, quod fieri iam poſſe non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus acceſſerit.

E X P L A N A T I O

QVI *haec ſalua eſſe uolumus,*] quae, niſi te incolumi, ſalua eſſe non poſſunt. ſalus enim reip. a tua ſalute pendet. Et *hortamur & obſecramus,*] tantum abeſt, ut remitti a te diligentia quidquam uelimus. falſa ſit, ut & cupimus, & ſperamus tua ſuſpicio: quia tamen tua cautio, noſtra cautio eſt, hortamur, & obſecramus, vt omni ratione tuam vitam ab omni periculo tuearis, atque defendas. Svbesse] latere: ut in epiſtola Planci: Non poſſum non exhorreſcere, ſi quid intra cutem ſubeſt vulneris, quod prius nocere poteſt, quam ſciri, curariq. poſſit. Latervm *noſtrorum oppoſitus, & corporum*] ut ad tuū corpus nulla uis, niſi per corpora noſtra, peruenire poſſit. Maiores *etiam habemus.*] plus enim animus comprehendit, quam quod exſequi uerbis liceat. Stantibvs *omnibus*] ſtans enim ipſe hoc dicebat, ceteri ſedebant ſenatores. non neceſſe eſt, inquit, ut omnes id quod ego facio, ſtantes dicebant: ſolus haec ex eorum voluntate dico. Praecipvs *id a me fieri*] propter meam in illum ſingularem beneuolentiam. Laetari *omnes,*] hoc ad illud refertur, Quod ipſi uolunt. nam, quia laetantur, ideo uolunt. Praeterea *quidem cederem nemini:*] quam ſententiam ſic expreſſit in ep. ad M. Marcellum, Hic te unius ſollitudines, vnius etiam multae & aſsiduae lacrumae C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur: nos cura & dolore proximi ſumus. Et ad eundem: Mihi ſalus tua tantae curae eſt, vt Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus ſim. Hoc *tempore*] nam ſi, dubia Marcelli ſalute, omnem ſollicitudinem, curam, laborem ſuſtinui: nunc, eo conſeruato, & reip. reddito, ſtatuo mearum eſſe partium, ut tibi gratias agam. Ornato,] quae ornamenta a Caeſare acceperit, oſtendit his uerbis in ea pro Ligario: Qui ad me ex Aegypto litteras miſit, ut eſſem idem, qui fuiſſem qui cum ipſe imperator in toto imperio populi Romani unus eſſet, eſſe me alterum paſſus eſt: a quo, hoc ipſo C. Panſa mihi nuncium perferente, conceſſos faſces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique ſe ſalutem putauit reddere, ſi eam nullus ſpoliatam ornamentis redderet. Ad *tua innumerabilia in me unum merita,*] uis eſt in ſingulis uerbis. primum, Merita, uocat; quae maiora ſunt, quam ſtudia, officia, beneficia: deinde addit, Innumerabilia: poſtremo, In me unum haec augeri non uidentur poſſe, augentur tamen ſubiectis verbis; Maximus cumulus acceſſerit. non enim aliquid, ait acceſſiſſe ſed cumulum. nec ſimpliciter cumulum, ſed maximum. Eodem id pertinet, Quod fieri iam poſſe non arbitrabar. Nec illud ſine iudicio prolatum, Hoc tuo facto. nam, hoc tuo merito languidius eſſe uidebatur, praeſertim cum dixiſſet, Ad tua innumerabilia in me vnum merita; quae Marcelli ſalute vehementer aucta ſignificat.

IN ORATIONEM CICERONIS PRO Q. LIGARIO

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

IPſa Ciceronis verba argumentum ex magna parte ſuppeditant. ſic enim incipit narrare. Q. Ligarius, cum eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio, legatus in Africam cum proconſule C. Conſidio profectus eſt: qua in legatione & ciuibus, & ſocijs ita ſe probauit, vt decedens Conſidius prouincia, ſatisfacere hominibus non poſſet, ſi quemquam alium prouinciae praefeciſſet. itaque Q. Ligarius, cum diu recuſans nihil profeciſſet, prouinciam accepit inuitus: cui ſic praefuit in pace, vt & ciuibus, & ſocijs gratiſſima eſſet eius integritas, & fides. bellum ſubito exarſit; quod, qui erant in Africa, ante audierunt geri, quam parari. quo audito, partim cupiditate inconſiderata, partim caeco quodam timore, primo ſalutis cauſsa, poſt etiam ſtudij ſui, quaerebant aliquē ducem. tum Ligarius domum ſpectans, & ad ſuos redire cupiens, nullo ſe implicari negotio paſsus eſt. interim P. Accius Varus, qui praetor Africam obtinuerat, Vticam venit. ad eum ſtatim concurſum eſt: atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, ſi illud imperium eſſe potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitae, nullo publico conſilio deferebatur. itaque Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paullum aduentu Vari conquieuit. Haec ille. Sed ante Vari aduentum, ſortitus ex S. C. Africam prouinciam, initio belli ciuilis, L. Aelius Tubero, Q. Tuberonis accuſatoris pater, ſerius in Africam venit, a Varo iam occupatam. Varo deuicto, cum reliquis Pompeianarum partium ducibus, qui bellum renouauerant, exſul aliquandiu Ligarius procul a patria vixit. quo tempore Q. Tubero, Caeſaris clementia ſimul cum patre reſtitutus, accuſauit eum

de ui, eum tamen nihil aliud obijceret, quam eum in Africa Caeſarianis partibus inimicum fuiſſe. quamquam odij Tuberonis in Ligariũ cauſſam eſſe conſtaret, quod receptus in Africam non eſſet, vel a Ligario iuſſu Vati imperatoris, vt haec oratio ſignificare videtur, vel ab ipſo Uaro, vt lib. 1. bell. ci. auctor eſt Caeſar. Defendit Ligarium Cicero tanta ui & animi, & ingenij, vt iratus Ligario Caeſar, ei tamen, eloquentia victus, ignouerit, auctore Plutarcho in Cicerone. Habita oratio eſt iiſdem cos. quibus ea pro Marcello: quod ipſa declarat. De die non conſtat: quamquam eruditi, & exquiſitae diligentiae viri habitam credunt ad II. *Kal. Interkalares, adducti in hanc ſententiam teſtimonio Ciceronis epiſtolae ad Ligarium, in qua ſunt haec: Cum ad* II. *Kal. interkalares priores rogatu fratrũ tuorum veniſſem mane ad Caeſarem; atque omnem adeundi, & conueniendi illius indignitatem, & moleſtiam pertuliſſem; cum fratres, & propinqui tui iacerent ad pedes; & ego eſſem locutus, quae cauſſa, quae tuum tẽpus poſtulabat; non ſolum ex oratione Caeſaris, quae ſane mollis, & liberalis fuit, ſed etiam ex oculis, & vultu, & multis praeterea, ſignis, quae facilius perſpicere potui, quam ſcribere, hanc in opinionem diſceſſi, vt mihi tua ſalus dubia non eſſet. Quae ego verba perpendens, & cum ipſa oratione conferens, diuerſa tempora ſignificari plane video. De Ligarij cauſſa, priuatim intra domeſticos parietes apud Caeſarem acta, licet ex his verbis conijcere: Cum, rogatu fratrum tuorum, ad Caeſarem veniſſem, atque omnem adeundi, & conueniendi illius indignitatem, & moleſtiam pertuliſſem. Quae pertinent ad impetrandum Ligario reditum ex Africa, non ad eum liberandum illo crimine, quo reus factus erat a Tuberone. de quo crimine, non domi Caeſar, ſed in foro tamquam iudex audiebat. inde illa verba: Quanto hoc durius, quod domi petimus, id a te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiae tollere?*

M. TVLLII CICERONIS

PRO Q. LIGARIO

ORATIO XLI

NOVVM crimen, C. Caeſar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuiſſe: idq. C. Panſa, praeſtanti vir ingenio, fretus fortaſſe ea familiaritate, quae eſt ei tecum, auſus eſt confiteri. itaque, quo me vertam, neſcio: paratus enim veneram, cum tu id neque per te ſcires, neque audire aliũde potuiſſes, vt ignoratione tua ad hominis miſeri ſalutem abuterer. ſed quoniam diligẽtia inimici inueſtigatum eſt, quod latebat: confitendum eſt, vt opinor; praeſertim cum meus neceſſarius C. Panſa fecerit, vt id iam integrum non eſſet: omiſſaq. controuerſia omnis oratio ad miſericordiam tuam conferenda eſt, qua plurimi ſunt cõſeruati, cum a te non ſolum liberationem culpae, ſed errati veniam impetrauiſſent. Habes igitur, Tubero, quod eſt accuſatori maxime optandum, confitentem reũ, ſed tamen ita confitentẽ, ſe in ea parte fuiſſe, qua te, Tubero, qua virum omni laude dignũ, patrem tuum. itaque prius de veſtro delicto confiteamini, neceſſe eſt, quam Ligarij vllam culpam reprehendatis.

EXPLANATIO

NOVVM *crimen, C. Caeſar, & ante hunc diem inauditum*] totum exordium ironia conditum eſt, ad infirmãdam accuſatoris cõtentionem. qui, quod obijceret Ligario, hoc vnum attulerat fuiſſe in Africa in partibus Pompeij. Vidit, & notauit artificiũ Quinctilianus: ego, ſingula verba vt oſtendam, in quibus ironia eſt, operam dabo. Prima ſunt, Nouum crimẽ & ante hũc diem inauditum. aut enim crimen nullũ eſt, in Africa fuiſſe; aut eiuſmodi, vt exſulij poena ſatis ſit; quod autem praeter exſulium Tubero quaerit, & iudicio ac ſententia tua, Caeſar, conſequi vult, id priuati odij, ſummae iniuſtitiae, ſummaeq. crudelitatis argumentum eſſe videatur. PROPINQVVS *meus*] affinis, non cognatus: vt infra patet. Propinquitatem appellat; ne cum inimico homine diſputare videatur; & vt eo maior orationi fides accedat; quod Ligarij innocentiam, & cauſſae bonitatem propinquitatis Tuberonis anteponendam cenſuerit. AD *te*] cuius maxima poteſtas eſt. quaſi maxima res agatur, & nouũ quoddam inauditumq. ſua diligentia repererit. huc illud ſpectat, quod paullo poſt per ironiã ſubijcitur: diligentia inimici inueſtigatum eſt, quod latebat. IN *Africa fuiſſe*:] quod cuiuſmodi ſit, ex eo liquet, quia tu multis iam, qui & in Pharſalia, & in Africa contra te dimicarunt, vitam tamen, & patriã reddidiſti; aut eis praeter exſulium nullam poenam impoſuiſti. C. PANSA.] Vibiae gentis, plebeij generis. FRETVS *fortaſſe*] perſpicua ironia: quaſi confiteri non eſſet auſus, niſi illa familiaritas, quae eſt ei tecum, animum illi dediſſet. AVSVS *eſt*] tamquam de atroci, occultaue re qui enim negat? aut quis ignorat? QVO *me vertam, neſcio*] quid dicã, non habeo. Fingit, obiecto, & probato nouo crimine ereptam ſibi facultatem ea dicendi quae domi commentatus erat. PARATVS *enim ueneram*. qui neſcire te putarem, in Africa Ligarium fuiſſe, defenſionis meae ſpem in tua ignoratione collocabã: nunc quando crimẽ hoc Ligarij accuſator ad te detulit, idq. C. Panſae teſtimonio probauit; quo me vertam, neſcio CVM *tu id neque per te ſcires, neque audire aliunde potuiſſes*.] a contrario ſenſu. nam & per ſe Caeſar id ſcire & aliunde audire potuit. perſpicua igitur ironia. INVESTIGATVM *eſt*.] tamquam aliquid occultum: quod tamen & per ſe facile ſcire & aliunde intelligere potuit. VT *opinor*;] hoc addit, tamquam confiteretur inuitus id, quod negare non poſſet propter Panſae teſtimonium: cũ tamen ſignificet, Panſae teſtimonium in re manifeſta, Caeſariq. notiſſima neceſſarium non fuiſſe. OMISSAQ. *controuerſia*] ad quam paratus veneram. OMNIS *oratio ad miſericordiam tuam conferenda eſt*,] cũ tanti criminis defenſionem nullam inueniam. NON *ſolum liberationem culpae*,] non ſolum quia iudicaueris eos carere culpa, ſed ſi quos etiam erraſſe iudicaſti. conſeruare enim eũ, qui culpã non commiſerit, cuius miſericordiae eſt? eum uero, qui commiſerit, miſericordiae ſummae laus eſt. SED *errati ueniam*] diſtinguit eratum a culpa, ut minuat peccatum ſuum, aliorumque, qui pro Pompeio pugnauerant. erratum enim appellat, non culpam. Ad hanc ſententiam pertinet illud pro Marcello: Oẽs enim, qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo reip. miſero funeſtoq. compulſi, etſi aliqua culpa tenemur erroris humani, a ſcelere certe liberati ſumus. Quo loco nõ ſimpliciter culpã uocat, ſed aliquã culpã & erroris humani, in quẽ homines incidere oẽs poſſunt. Ibidẽ paullo poſt ignorationẽ uocarut, & metũ. Non ille, inquit, hoſtes induxit in curiã, ſed iudicauit a pleriſque ignoratione potius & falſo, atque inani metu, quam cupiditate, aut crudelitate bellũ eſſe ſuſceptum. QVA *te Tubero*,] aut igitur Ligarij crimen nõ eſt, in Põpeij partibus fuiſſe: aut, ſi eſt, cõmune tecũ eſt & cũ patre tuo. itaq.

ſi Ligarij crimen illud non eſt, accuſari eũ non oportet: ſi eſt, accuſator eſſe tu certe nõ debes: niſi ſi te quoque, patremq. tuum, ſimul cum eo condemnari vis. DE *veſtro delicto*] delicti vocabulũ graue, culpae leuius eſt. cõfert igitur in Tuberones delictum, in Ligarium culpam. VLLAM *culpam*] nã ſi culpa Ligarij eſt in Africa fuiſſe; minor fit, quia, cũ vellet, diſcedere nõ potuit: quod infra dicitur.

O R A T I O

Q. LIGITVR Ligarius, cum eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio, legatus in Africam cum proconſule C. Cõſidio profectus eſt: qua in legatione & ciuibus, & ſocijs ita ſe probauit, vt decedens Conſidius prouincia, ſatiſfacere hominibus non poſſet, ſi quemquã alium prouinciae praefeciſſet. itaque Q. Ligarius, cum diu recuſans nihil profeciſſet, prouinciam accepit inuitus; cui ſic praefuit in pace, vt & ciuibus, & ſocijs gratiſſima eſſet eius integritas, & fides. bellum ſubito exarſit; quod, qui erant in Africa, ante audierũt geri, quam parari. quo audito, partim cupiditate inconſidera, partim caeco quodam timore, primo ſalutis cauſſa, poſt etiam ſtudij ſui, quaerebant aliquem ducem. tum Ligarius domum ſpectans, & ad ſuos redire cupiens, nullo ſe implicari negotio paſſus eſt. interim P. Accius Varus, qui praetor Africam obtinuerat, Vticam venit. ad eum ſtatim concurſum eſt: atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, ſi illud imperium eſſe potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitae, nullo publico conſilio deferebatur. itaque Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paullum aduentu Vari conquieuit.

E X P L A N A T I O

CVM *eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio,*] incipit liberare Ligarium culpa, qui profectus in Africam ſit, non, vt eius accuſator Tubero, exorto ciuili bello, ſed cum adhuc nulla belli ſuſpicio eſſet. IN *Africam*] maritimam Africae partem, quae prouincia erat populi Romani. CVM *proconſule C. Conſidio.*] Conſidius hic conſul numquam fuit & proconſul tamen vocatur; quia proconſulari imperio poſt praeturam in Africam iuiſſet. nec pauci praeterea, nullo geſto conſulatu, proconſules appellantur. CIVIBVS,] in Africam negotiantibus, vt in ceteris prouincijs. DECEDENS] annuo imperio abſoluto. HOMINIBVS] vniuerſae prouinciae, & ſocijs, & ciuibus. QVEMQVAM *alium*] quaeſtor enim relinqui ſolebat, qui honore legatis praeſtabat. propterea, cum Q. Thermus praeficere legatos potius, quam quaeſtorem, prouinciae vellet, conſilium improbans, ad eum Cicero ſcripſit his verbis: Mihi magis magisq. quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum conſilium, quod initio Ariſtoni noſtro, vt ad me venit, oſtendi; graues te ſuſcepturũ inimicitias ſi adoleſcens potẽs, & nobilis a te ignominia affectus eſſet. & hercle ſine dubio erit ignominia. habes enim neminẽ honoris gradu ſuperiorẽ, ille aũt, vt omittã nobilitatẽ, hoc ipſo vincit viros optimos, hominesq. innocẽtiſſimos, legatos tuos quod & quaeſtor eſt, & quaeſtor tuus INTEGRITAS, *& fides.*] Integritas, in oĩ re: Fides, intuenda iuſtitia. iuſtitiae enim fundamentum eſt fides: vt off. lib. I. EXARSIT] proprie de bello, quo tamquam flamma conſumuntur omnia. itaque ad Tironem, incidi, inquit, in ipſam flammã ciuilis diſcordiae, vel potius belli. QVOD, *qui erant in Africa, ante audiernat geri, quam parari.*] non igitur in Africa remanſit Ligarius vt Caeſaris partes opugnaret. CVPIDITATE *inconſiderata.*] gerendi belli. CAECO *quodam timore,*] timebant Caeſarem, ſed, cur timerent, cauſſae nihil videbant. de qua re dixit pro Marcello, Falſo, atque inani metu. SALVTIS *cauſſa.*] quod a Caeſare timerent. STVDII *ſui.*] cupiditatis belli gerendi. iterat enim quod dixerat, cupiditate inconſiderat. DOMVM *ſpectans,*] non vt ad bellum iret, ſed vt in patria remaneret. quod qui fecere, Caeſar eos amicorum, Pompeius hoſtium numero duxit, auctor Suetonius, & Cicero ipſe in epiſtolis. Gratiam igitur Caeſaris aucupatur, cum dixit, Domum ſpectans, & ad ſuos redire cupiens; vt ſignificet eandem illi mentem fuiſſe, quae fuit fratribus eius, qui in patria remanſerunt ciuilibus armis abſtinẽtes. NVLLO *ſe implicari negotio paſſus eſt.*] cum dux eſſe poſſet. P. ACCIVS *Varus,*] Varrus hic cum Sex. Pompeio, & Labieno ex Africana pugna, deuictis Scipione, Pompeij ſocero, & Iuba Mauritanae rege, in Hiſpaniam profugit: vbi renouato ſimul cum Pompeij liberis bello Mundenſi proelio a Caeſare victus interijt. Accius, hic ſcribo ex antiquis libris. Attij autem ſunt, quibus Balbi cognomen fuit: & Auguſti mater Attia, M. Attij Balbi filia, ita ſcribitur: de quo diximus Phil. III. QVI *praetor Africam obtinuerat,*] qui praetoriae prouincia praeeſſet, & praetor, & propraetor dicebatur: procõſul etiam interdum, vt paullo ante oſtendimus. AD *eum ſtatim concurſum eſt:*] quia iam antea eidẽ prouinciae praefuerat. ARRIPVIT *imperium,*] quo imperio poſtea praefuit legionibus, & cum Iubae regis copijs fudit exercitum C. Curionis. NVLLO *publico conſilio*] Tubero enim ex S.C. ſortitus erat Africam, ſed tardius venit, prouincia iam a Varo occupata. de quo infra: Vna eſt profectus cum ijs, quorum erat vna cauſſa: tardius iter fecit: itaque in Africam venit iam occupatam. PAVLLVM *conquieuit,*] non, omnino conquieuit, mutata ſententia, ſed, Paullum conquieuit; nec ſua ſponte, ſed, Aduentu Vari, qui & imperium, & faſces repente arripuerat; vt ei tamquam proconſuli parere cogeretur.

ORATIO

ADHVC, C. Caeſar, Q. Ligarius omni culpa vacat. domo eſt egreſſus non modo nullum ad bellum, ſed ne ad minimam quidem ſuſpicionem belli: legatus in pace profectus, in prouincia pacatiſſima ita ſe geſſit, vt ei pacem eſſe expediret. profectio certe animum tuum non debet offendere: num igitur remanſio? multo minus; nam profectio voluntatem habuit non turpem, remanſio etiam neceſſitatem honeſtam. ergo haec duo tempora carent crimine; vnum, cum eſt legatus profectus; alterum, cum efflagitatus a prouincia praepoſitus Africae eſt. tertium eſt tempus, quo poſt aduentum Vari in Africa reſtitit. quod ſi eſt criminoſum, neceſſitatis crimen eſt, non voluntatis. an ille, ſi potuiſſet illinc vllo modo euadere, Vticae potius, quam Romae; cum P. Actio, quam cum concordiſſimis fratribus; cum alienis eſſe, quam cum ſuis maluiſſet? cum ipſa legatio plena deſiderij, ac ſollicitudinis fuiſſet propter incredibilem quendam fratrum amorem, hic aequo animo eſſe potuit belli diſſidio distractus a fratribus?

EXPLANATIO

OMNI *culpa vacat.*] cum & iuerit in prouinciam, nulla ſuſcipione belli; & remanſerit inuitus; &, cum dux quaereretur, nullo ſe tamen implicari negotio ſit paſſus. VT *ei pacem eſſe expediret.*] male enim qui ſe geſſerunt, ijs bellum expedit eſſe potius, quam pacem. NECESSITATEM] quia, cũ decedens Conſidius, eum Africae praeponeret diu recuſans proficere nihil potuit. HONESTAM.] quia proconſuli ſuo paruit, praeſertim efflagitãte prouincia. AN *ille ſi potuiſſet illinc vllo modo eladere,*] argumentum a veriſimili. aeque enim vtitur orator veriſimilibus atque veris. IPSA *legatio,*] ante bellũ adminiſtrata. DESIDERII, quia fratribus haud libenter careret. SOLLICITVDINIS] ortae ex deſiderio, quod erat maximum. non enim omnia deſideria cum ſollicitudine ſunt.

ORATIO

NVLLVM igitur habes, Caeſar, adhuc in Q. Ligario ſignum alienae a te voluntatis. cuius ego cauſſam, animaduerte quaeſo, qua fide defendam, cum prodo meam. o clementiam admirabilem, atque omni laude, praedicatione, litteris, monumentisq. decorandam. M. Cicero apud te defendi alium, in ea voluntate non fuiſſe, in qua ſe ipſum confitetur fuiſſe; nec tuas tacitas cogitationes extimeſcit; nec, quod tibi, de alio audienti, de ipſo occurrat, reformidat. vide, quam non reformidẽ: vide, quanta lux liberalitatis, & ſapientiae tuae mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, voce contendam, vt hoc populus R. exaudiat. Suſcepto bello, Caeſar, geſto etiam ex magna parte, nulla vi coactus iudicio meo ac voluntate ad ea arma profectus ſum, quae erant ſumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc ſciret, tamen me, antequam vidit, reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto litteras miſit, vt eſſem idem, qui fuiſſem: qui cum ipſe imperator in toto imperio populi R. vnus eſſet, eſſe me alterum paſſus eſt: a quo, hoc ipſo C. Panſa mihi nuncium perferente, conceſſos faſces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique ſe ſalutem putauit reddere, ſi eam nullis ſpoliatam ornamentis redderet.

EXPLANATIO

ALIENAE *a te voluntatis,*] nedum odij & inimici animi, vt obijcit accuſator. CVM *prodo meam.*] cauſſam. videor enim prodere, cum in ea voluntate me fuiſſe confiteor, in qua Ligarium fuiſſe nego, me ſcilicet accuſans, illum excuſans. O. CLEMENTIAM *admirabilem.*] propter ſuam confeſſionem dicit, non propter vllam. Ligarij culpam: in quo nullum fuiſſe ſignum alienae a Caeſare voluntatis, iam dixit. OMNI *laude,*] diuidit laudem in tria genera, praedicationem, ideſt vocem; litteras, ideſt ſcripta; monumenta, ideſt ea, quae laudis memoriam quam diutiſſime conſeruant. vt aedificia, ſimulacra, trophea, arcus, & ſimilia. M. CICERO,] tertia perſona, quae haec dicat, maiorem habet vim, quam ſi prima eadem dicat. NEC *tuas tacitas cogitationes extimeſcit;*] non timet vt ei tacitus iraſcare. DE *alio*] de Q. Ligario. OCCVRRAT,] in mentem veniat. poteſt enim tibi in mẽtem venire, dum Ligarium defendo, me quoque vnum ex ijs fuiſſe, qui tuam cauſſam improbauerint. LIBERALITATIS.] benigni, clementisq. animi. ET *ſapientiae*] ne parum conſiderata liberalitas fuiſſe videatur, ſapientiae nomen addit. ſic pro Marcello: Toties de incredibili liberalitate, toties de ſingulari ſapientia tua cogitabis. OBORIATVR:] verbum luci accomodatum: pro ante oculos oriatur: vt pro Rabirio Perd. Mors ob oculos mihi ſaepe verſata eſt. VT *hoc populus Romanus exaudiat.*] cauſſa igitur in foro agebatur, non intra domeſticos parietes. GESTO *etiam magna ex parte,*] pulſo ex Italia Pompeio. nam in Italia Cicero non ſumpſit arma contra Caeſarẽ. de quo ſic Tironem: Ego adhuc orae maritimae praeſum a Formijs. nullũ maius negotiũ ſuſcipere volui, quo plus apud illũ meae literae, cohortationesq. ad pacẽ valeret. Ad Caecinã: Suſceptũ bellũ eſt, quie-

ſcente me: depulſum ex Italia, manente me quoad potui: Et ad ipſum Caeſarem: Qui & illi ſemper, & ſenatui, cũ primum potui, pacis auctor fui; nec, ſumptis armis, belli vllam partem attigi. NVLLA *ui coactus, iudicio meo,*] quo maior culpa fuit. quã cũ non diſſimulat, ſed ingenue fetetur, longe maiorem eſſe Caeſaris clementiam, quam ſuam culpam ſignificat. quod eſt artificium conciliandae beneuolentiae. ANTE *quam uidit,*] poſt Pharſalicam pugnam. REIP. *reddidit:*] remp. enim priuatis offenſionibus antepoſuit. ME *eſſe alterum paſſus eſt:*] conceſſis faſcibus laureatis, inſignibus imperij. Hoc *ipſo C. Paeſa*] qui aderat, vnus fortaſſe ex iudicum numero: vel aderat, vt Caeſaris familiaris. vix enim arbitror Caeſarem in foro, ex praetorum conſuetudine, de ui cum conſilio iudicaſſe. ſic de praeſentibus loquitur in ea pro Deiotaro: Hoc Ser. Sulpicio, Hoc T. Torquato. Huic Bletanio: & in alijs orationib. NVLLIS *ſpoliatam ornamentis*] pro Marcello, in fine. Omnibus me rebus a te non conſeruato ſolum, ſed etiam ornato.

ORATIO

VIDE quaeſo, Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. atque haec propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cũ de ſe eadem dicerem, ignoſceret. cuius ego induſtriae, gloriaeq. faueo, uel propter propinquam cognationem, uel quod eius ingenio, ſtudijsq. delector, uel quod laudem adoleſcẽtis propinqui exiſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. ſed hoc quaero, quis putet fuiſſe crimẽ, eſſe in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipſe in eadẽ Africa eſſe noluit, & probibitum ſe a Ligario queritur, & certe contra ipſum Caeſarem eſt congreſſus armatus. quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quae tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis urgeo: commoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar. ijſdem in armis fui. quid autem aliud egimus, Tubero, niſi ut, quod hic poteſt, nos poſſemus? Quorum igitur impunitas, Caeſar, tuae clementiae laus eſt, eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio?

EXPLANATIO

VIDE *quaeſo, Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri.*] ſenſus eſt: Vide, quaeſo an veriſimile ſit, non audere me de Ligarij facto confiteri, qui de meo dicere nõ dubitem. cur igitur non confiteor? quia confiteri non debeo, quod non eſt. ego enim ad ea arma sũ profectus, quae ſumpta erant contra Caeſarem: Ligarius aũt, tum in Africã iuit, cum adhuc belli ſuſpicio nulla eſſet. Conſidio decedente, manſit inuitus exorto bello nullo ſe implicari negotio paſſus eſt. id ſupra quoque Cicero dicit his verbis: M. Cicero apud te defendit alium in ea voluntate non fuiſſe, in qua ſe ipſum confitetur fuiſſe. CVM *de ſe eadem dicerem,*] cum dicerem eum ad ea profectum fuiſſe arma, quae erant ſumpta contra Caeſarem. INDVSTRIAE,] in agendis cauſſis. GLORIAE] quae naſcitur ex induſtria. PROPINQVAM *cognationem.*] miror, cognationem, appellari cum dicat infra: Militiae contubernales, poſt affines. ſolet enim alijs in locis affinitas a cognatione diſtingui. INGENIO *ſtudiisq.*] Ingenium naturae bonum eſt, ſtudia, voluntatis. AD *meum aliquem fructum*] talis enim cum ſit, aliquem ex eo fructũ ſperare poſſum. REDVNDARE.] ex eo quod ſupereſt. ſic orat. 2. in Rullum: Plerique hoc perficiunt, vt tantum maioribus eorum debitum eſſe videatur. vnde, ẽt quod poſterius ſolueretur, redundaret. Nec tantum res ipſae cũ in magna copia ſunt, verum homines quoque, cum abundant rebus, redundare dicuntur, vt ad Appium: Cum tu omnibus vel ornamentis, vel praeſidijs redundares: illi (vt leuiſſime dicam) multa deeſſent. CONTRA *ipſum Caeſarem eſt congreſſus armatus.*] in Pharſalia: quod Ligarius non fecit, qui tantũ in Africa fuit, arma non intulit. QVID *enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat?*] hoc loco Caeſaris animũ ita Cicero commouit, vt libellos, quos manu tenebat, eiecerit, quaſi ſe victum fateretur. Quinctilianus. QVI *ſenſus erat armorum tuorum?*] explanatur ſequentibus verbis, Quae tua mens? armis autem ſenſum tribuit amplificandi gratia, poetico more. COMMOVERI *uidetur adoleſcens:*] cui ſimilia fortaſſe per aetatem audire nondum licuit. QVID *autem aliud egimus, Tubero,*] dat Tuberoni quaſi facultatem reſpirandi, cum eum proprio amplius non vrget crimine ſed ſuum factum cum illius facto cõmunicat. QVORVM *igitur impunitas,*] Tuberones ſignificat, quibus, Pompeiũ ſecutis, Caeſar ignouerit. Impunitas: cum ipſe Q. Tubero, & pater eius, qui contra te pugnarunt, nulla affecti a te poena ſint.

ORATIO

ATQVE in hac cauſſa non nihil equidem, Tubero, etiam tuam, ſed multo magis patris tui prudentiam deſidero; quod homo cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus hoc cauſſae quod eſſet, non uiderit. nam ſi uidiſſet, quouis profecto, quam iſta modo a te agi maluiſſet, arguis fatentem: non eſt ſatis. accuſas eum, qui cauſſam habet aut, ut ego dico, meliorem, quam tu, aut, ut tu uis, parem. haec non modo mirabilia ſunt, ſed prodigiis ſimilia, quae dicã. non habet eam uim iſta accuſatio, ut Q. Ligarius condemnetur, ſed ut necetur. hoc egit ciuis R. ante te nemo. externi iſti mores uſque ad ſanguinem incitare ſolent odium aut leuium Graecorum.

rum, aut immanium barbarorum. nam quid aliud agis? ut Romae ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Broccho, auunculo ſuo, ne cum eius filio, conſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quam caret? Italia prohibetur, exſulat. non tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uis. at iſtud ne apud eum quidem dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte multabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: praemiis etiam inuitabat. quae tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt.

EXPLANATIO

PATRIS *tui*] L. Tuberonis. GENVS *hoc cauſſae quod eſſet non uiderit.*] non enim vidit, id a ſe agi hac in cauſſa, vt ciuis Romanus, nullo ſuo crimine, morte multetur. Id oſtenditur ſequentibus verbis. VT *tu uis,*] quia dicis eum contra Caeſarem arma ſumpſiſſe. PRODIGIIS *ſimilia,*] quae perquam raro contingunt. SED *ut necetur.*] hoc prodigij ſimile. quis enim ante te contendit, vt ciuis Romanus necaretur? LEVIVM *Graecorum,*] proprie leuitas tributa Graecis hominibus eſt: quos exagitat cum alibi, tum in oratione pro Flacco. ITALIA *prohibetur,*] non modo Romae non eſt, neque cum ſuis viuit, ſed & tota prohibetur Italia. VITA *uis.*] mira vis in numero. ſolet enim Cicero, quae ſunt acerbiora, breuiter concludere: vt illud quoque proximum, Italia prohibetur, exſulat. APVD *eum dictatorem,*] apud L. Sullam, qui proſcripſit inimicos ſuos. PRAEMIIS] proſcripti enim ciues propoſito praemio necabantur. ita, praemij ſpe, multis quaerentibus, pauci necem effugere potuerunt. AB *hoc eodem*] a C. Caeſare. VINDICATA *eſt.*] quia Sullanos multos Caeſar occidit, in ijs Fauſtum, L. Sullae filium: & quia proſcriptorum a Sulla filijs, contra legem ab eo latam facultatem reſtituit petendorum magiſtratuum. quo in numero fuit A. Hirtius, auctore Dione.

ORATIO

EGo uero iſtud non poſtulo, inquies. Ita mehercule exiſtimo, Tubero: noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomenq. veſtrum; ſtudia denique generis ac familiae ueſtrae uirtutis, humanitatis, doctrinae, plurimarum artium, atque optimarum, nota ſunt mihi omnia: itaque certo ſcio, uos non petere ſanguinem: ſed parum attenditis: res enim eo ſpectat, ut ea poena, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non uideamini eſſe contenti. quae eſt igitur alia praeter mortem? ſi enim in exſulio eſt, ſicuti eſt: quid amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoq. eſt grauius. quod nos domi petimus precibus, & lacrumis proſtrati ad pedes, non tam noſtrae cauſſae fidentes, quam huius humanitati; id ne impetremus, pugnabis? & in noſtrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes ſupplicum voce prohibebis? ſi, cum hoc domi faceremus, quod & fecimus, &, ut ſpero, non fruſtra fecimus, tu de repente irrupiſſes & clamare coepiſſes; C. Caeſar caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat; non ne omnem humanitatem exuiſſes? quanto hoc durius, quod nos domi petimus, id a te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiae tollere?

EXPLANATIO

PARVM *attenditis:*] notat imprudentiam & patris, & filij, qui quod genus hoc cauſſae fuerit, non viderint. NON *uideamini*] vos, vt arbitror, Ligarij mortem non quaeritis: quid refert? quaerere tamen videmini, cum ſic agitis. deſidero igitur prudentiam veſtram. AN *ne ignoſcatur?*] an vt patria perpetuo careat? vt perpetuo exſulet? hoc vero ipſa morte multo acerbius, multoq. eſt grauius. QVOD *nos domi petimus*] vt rem ante oculos ponat, Petimus, inquit, pro, Petiuimus. non enim nunc domi petere poterant, cum in foro cauſſa ageretur. itaque ſubijcit paullo poſt: ſi, cum hoc domi faceremus quod & fecimus, &, vt ſpero, non fruſtra fecimus. PRAECIBVS,] *& lacrumis proſtrati ad pedes,*] haec mouent ſingula; & cum dici videantur contra Tuberonem, ad ipſum tamen Caeſarem ſpectant: vt eorum precibus, & lacrumis commoueatur, qui proſtrati ad pedes eius, vt ignoſcat Ligario, petunt. HVIVS *humanitati;*] maioribus in culpis cognitae, atque perſpectae. PVGNABIS?] cur tu, cuius ad humanitatem nos confugimus, eum crudelem eſſe vis? captat eodem tempore beneuolentiam Caeſaris, & in odium Tuberonem adducit. IRRVMPES?] vt eum impedias ne quid proficiat. SVPPLICVM *voce prohibebis?*] ſupplicare nobis per te non licet, eum accuſas eum, cuius pro ſalute ſupplicamus. CAVE *te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat:*] pro, obſecrantium miſereat, ex eorum librorum auctoritate, quos Priſcianus ante mille annos habuit, quibus hodie ſimiles non habemus, lego Precantium miſereatur. ſic enim ille lib IIX. Miſeret, &, Miſeretur, impersonalia. Cicero pro Ligario: Caue te fratrum, pro fratris ſalute precantium, miſereatur. Vnde Terentius in Phor. Miſertum eſt. IN *tali miſeria multorum*] multis cum Ligario exſulantibus.

ORATIO

DIcam plane, C. Caeſar, quod ſentio. ſi in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quantam tu per te, per te, inquam obtines: (intelligo, quid loquar) acerbiſſimo luctu redundaret iſta uictoria. quam multi enim eſſent de uictoribus, qui te crudelem eſſe uellent, cum etiam de uictis reperiantur? quam multi, qui, cum a te nemini ignoſci nellent, impedirent clementiam tuam, cum etiam ij, quibus ipſe ignouiſti, nolint te in alios eſſe miſericordem? quod ſi probare Caeſari poſſemus, in Africa Ligarium omnino non fuiſſe; ſi honeſto, & miſericordi mendacio ſaluti ciuis calamitoſi conſultum eſſe uellemus: tamen hominis non eſſet, in tanto diſcrimine, & periculo ciuis, refellere, & coarguere noſtrum mendacium; &, ſi eſſet alienius, eius certe non eſſet, qui in eadem cauſſa, & fortuna fuiſſet. ſed tamen aliud eſt, errare Caeſarem nolle, aliud miſereri. diceres, caue, Caeſar, credas: fuit in Africa Ligarius; tulit arma contra te; nunc quid dicis? caue ignoſcas. haec nec hominis, nec ad hominem uox eſt: qua qui apud te, C. Caeſar, utetur, ſuam citius abijciet humanitatem, quam extorquebit tuam. At primus aditus, & poſtulatio Tuberonis haec, ut opinor, fuit uelle ſe de Q. Ligarij ſcelere dicere. Non dubito, quin admiratus ſis; uel quod de nullo alio quiſquam; uel quod is, qui in eadem cauſſa fuiſſet, uel quidnam noui facinoris afferret. Scelus tu illud uocas, Tubero? cur? iſto enim nomine illa adhuc cauſſa caruit. alij errorem apellant, alij timorem; qui durius, ſpem, cupiditatem, odium, pertinaciam; qui grauiſſime, temeritatem; ſcelus praeter te, adhuc nemo. ac mihi quidem, ſi proprium & uerum nomen noſtri mali quaerantur, fatalis quaedam calamitas incidiſſe uidetur & improuidas hominum mentes occupauiſſe; ut nemo mirari debeat, humana conſilia diuina neceſſitate eſſe ſuperata. liceat eſſe miſeros: quamquam hoc uictore non poſſumus. ſed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: ſceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quiſquam ex te, Caeſar, audiuit? aut tua quid aliud arma uoluerunt, niſi a te contumeliam propulſare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, niſi ut ſuum ius tueretur, & dignitatem tuam? quid? tu cum pacem eſſe cupiebas, id ne agebas, ut tibi cum ſceleratis, an ut cum bonis ciuibus conueniret? mihi uero, Caeſar tua in me maxima merita tanta certe non uiderentur, ſi me ut ſceleratum a te conſeruatum putarem. quomodo autem tu de rep. bene meritus eſſes, ſi tot ſceleratos incolumi dignitate eſſe uoluiſſes? ſeceſſionem tu illam exiſtimauiſti, Caeſar, initio, non bellum; non hoſtile odium, ſed ciuile diſſidium, utriſque cupientibus remp. ſaluam, ſed partim conſilijs, partim ſtudijs a communi utilitate aberrantibus. principum dignitas erat paene par, non par fortaſſe eorum, qui ſequebantur: cauſſa tum dubia; quod erat aliquid in utraque parte, quod probari poſſet: nunc melior certe ea iudicanda eſt, quam etiam dii adiuuerunt. cognita uero clementia tua, quis non eam uictoriam probet, in qua occiderit, nemo, niſi armatus?

EXPLANATIO

INTELLIGO, *quid loquar*)] tacite ſignificat, ſocios eius uictoriae non aeque lenes eſſe, ipſum autem ſua ſponte, adhortante nemine, lenē eſſe. CVM *etiam de uictis reperiantur?*] & hic & in ſequentibus Tuberonem accuſat. HOMINIS *non eſſet,*] homo non eſſet Tubero, ſi in tanto diſcrimine, & periculo ciuis, refellere, & coarguere noſtrum mendacium conaretur. SI *eſſet alienius,*] ſi concederetur, vt aliquis id faceret, tamen Tuberoni, qui in eadem cauſſa, & fortuna fuiſſet, non concederetur. ALIVD *eſt errare Caeſarem nolle:*] in eo Tuberonis culpa minor eſſet, ſi noſtro mēdacio falli, & errare Caeſarē nollet. ALIVD, *nolle miſereri.*] quod multo eſt iniquius. CAVE *ignoſcas.*] caue, tamquā a culpa: cū tamen miſericordia ſit virtus, & hominis maxime propria. CITIVS] potius, ſic enim interdum accipitur, vt off. lib. 1. Vicinum citius adiuueris in fructibus percipiendis, quam fratrem. Et Phil. 2. citius dixerim iactaſſe ſe aliquos. EXTORQVEBIT] vt inſitam & naturalem. vtimur enim hoc verbo de rebus, quae non facile mouentur, vt, extorquere clauā de manu Herculis. cuius generis apud Ciceronem plurima. SCELERE] quaſi ſcelus fuerit, in Africa fuiſſe: cū tu Caeſar eos ipſos, qui cōtra te arma tulerint, ſcelere liberaueris. de quo ſic pro Marcello: omnes enī, qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo reip. miſero funeſtoq. compulſi etſi aliqua culpa tenemur erroris humani a ſcelere certe liberati ſumus. VEL *quod de nullo alio quiſquam;*] ita locutus eſt. VEL *quod is qui in eadem cauſſa fuiſſet;*] ſubaudi, ſcelus tamen appellauit. VEL *quidnam noui facinoris afferret.*] cum ita exorſus eſſet, velle ſe de Q. Ligarij ſcelere dicere. nouū enim facinus exſpectabas: cum tu Ligariū in Africa fuiſſe non ignorares, nec id ſcelus eſſe duceres. IMPROVIDAS] quid ageretur, ignorantes. DIVINA *neceſſitate*] fatum refert ad deos: &, ſi quis fatum definire velit, recte dicet hoc exemplo, Diuina neceſſitas eſt. LICEAT *eſſe miſeros:*] liceat per te, Tubero, in exſulium, ac miſeriam Ligarium viuere: ſed, cū iſto modo agis, non licet: aliquid enim vltra exſulij miſeriam quaeris. QVAMQVAM *hoc victore non poſſumus*] correctio, propter ſpem clementiae Caeſaris. NON *loquor de nobis:*] cum dixerit, Hoc victore non poſſumus, loqui uiſus eſt de Pompeianis omnibus hic diſtinguit, nec de omnibus loqui ſe ſignificat, cum Caeſar multos iā conſeruauerit, ſed de ijs qui occiderunt; quos ei conſeruare, vt ſceleris expertes, non licet. FVERINT *cupidi, fuerint irati,*] fuerint ad bellū, quia res nouas cuperent; fuerint, quia tecū inimicitias gererent. FVERINT *pertinaces:*] hoc in eos maxime cōfertur, qui bellū in Africa renouarūt. FVRORIS

parricidii]

parricidii] quae vocabula de patriae hoſtibus vſurpantur: vt exemplis intelligitur. CN. *Pompeio*] non dubitat Pompeiũ, praeſente Caeſare, nominare, cũ ipſe Caeſar numquã eum, niſi honorificẽtiſſime appellaret. de quo ad Caecinam Admirari ſoleo grauitatẽ, & iuſtitiã, & ſapientiã Caeſaris numquã niſi honorificentiſſime Pompeiũ appellat. at in eius perſona multa fecit aſperius. armorum iſta, & victoriae ſunt facta, non Caeſaris. NISI *a te contumeliam propulſare.*] quod eripi tibi diceres inimicorũ iniuria beneficium, a populo Romano datũ, ideſt quod tibi non liceret abſenti alterum conſulatũ petere, quẽadmodum iuſſerat. Ad Caecinã: Rationẽ haberi abſentis non tam pugnaui, vt liceret, quã vt quando, ipſo conſule pugnante, populus iuſſerat, haberetur. Et ad Atticum: Idẽ tertio conſulatu, (loquitur de Pompeio) poſtquã eſſe deſenſor reip. coepit, contendit, vt decẽ tribuni pl. ferrent, vt abſentis ratio haberetur. Et ad ipſum Caeſarẽ: Iudicaui te eo bello violari, contra cuius honorẽ, populi Romani beneficio cõceſſum, inimici, atque inuidi niterentur. Et Caeſar ipſe lib. 1. bel ci. Doluiſſe ſe, quod populi Romani beneficium ſibi per contumeliã ab inimicis extorqueretur: ereptoq. ſemeſtri imperio, in vrbẽ retraheretur: cuius abſentis rationẽ haberi, proximis comitijs populus iuſſiſſet. VT *ſuum ius tueretur,*] ius populi Romani. multi enim ex ijs, qui cũ Caeſare militabant, ſuffragiũ tulerant in illa lege, quae abſenti Caeſari cõſulatus petendi poteſtatẽ dabat. CVM *pacem eſſe cupiebas*] ſpretas a Pompeio Caeſaris de pace condiciones, hiſtoriae narrant. quod ipſe quoque Cicero non vno loco ſcriptum reliquit. SI *tot ſceleratos incolumi dignitate eſſe voluiſſet?*] idem pro Marcello: Non ille hoſtes induxit in curiam, ſed iudicauit a pleriſque ignoratione potius, & falſo, atque inani metu, quam cupiditate aut crudelitate bellum eſſe ſuſceptum. PARTIM *conſiliis, partim ſtudiis*] conſilijs ſententijs: ſtudijs, voluntatibus. pro Marcello: Diuerſae voluntates ciuium fuerunt diſtractaeq. ſententiae non enim conſilijs ſolum, & ſtudijs, ſed armis etiam, & caſtris diſſidebamus. A. COMMVNI *vtilitate aberrantibus.*] nam in vtraque parte fuerant, qui paci bellum praeferrent. Ad Tironem: Incidi in ipſam flammam ciuilis diſcordiae, vel potius belli: cui cum cuperem mederi, &, vt arbitror poſſem; cupiditates certorum hominum (nam ex vtraque parte ſunt, qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerunt. PRINCIPVM *dignitas erat paene par,*] Caeſarem, & Pompeium ſignificat: & cum dicat, Paene relinquit in dubio, vtrius maior dignitas fuerit. nam ſi dixiſſet, Par, Caeſaris fortaſſe animũ offendiſſet: cum dicat, Paene par, exiſtimare Cæſar poteſt, plus ſibi tribui, quam Pompeio. de ijſdem pro Marcello: Erat certamen inter clariſſimos duces. NON *par fortaſſe eorum, qui ſequebantur:*] hic certe Pompeianos Caeſatianis dignitate praefert. conſularis enim Caeſare vt arbitror, nemo fuit, cum Pompeio multi, praeter ipſos conſules, & magiſtratus. TVM *dubia;*] hominibus, non dijs immortalibus: qui cauſſam Caeſaris probare magis viſi ſunt, quod eum vincere voluerunt. COGNITA *vero clementia tua,*] cui fortaſſe Pompeianorum, ſi viciſſent, ſimilis non fuiſſet.

O R A T I O

Sed, vt omittam communem cauſſam, veniamus ad noſtram; vtrum tandem exiſtimas facilius fuiſſe, Tubero, Ligarium ex Africa exire, an vos in Africam non venire? poteramus ne, inquies, cum ſenatus cenſuiſſet? ſi me conſulis, nullo modo. ſed tamen Ligarium ſenatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cum parere ſenatui neceſſe erat: vos tunc paruiſtis, cum paruit nemo, qui voluit. reprehendo igitur? minime vero: neque enim licuit aliter veſtro generi, nomini, familiae, diſciplinae. ſed hoc non concedo, vt, quibus rebus gloriemini in vobis, eaſdem in alijs reprehendatis. Tuberonis ſors coniecta eſt ex s. c. cum ipſe non adeſſet, morbo etiam impediretur: ſtatuerat ſe excuſare. haec ego noui propter communes neceſſitudines, quae mihi ſunt cum L. Tuberone: domi vna erudìti, militiae contubernales, poſt affines, in omni denique vita familiares: magnum etiam vinculum, quod iſdem ſemper ſtudijs vſi ſumus. ſcio igitur Tuberonem domi manere voluiſſe: ſed ita quidam agebant, ita reip. ſanctiſſimum nomen opponebant, vt etiam ſi aliter ſentiret, verborum tamen ipſorum pondus ſuſtinere non poſſet. ceſſit auctoritati ampliſſimi viri, vel potius paruit: vna eſt profectus cum ijs, quorum erat vna cauſſa: tardius iter fecit: itaque in Africam venit iam occupatam. hinc in Ligariũ crimen oritur, vel ira potius nam, ſi crimen eſt, prohibere illum voluiſſe, non minus magnum eſt, vos Africam omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc vrbem gerundum, obtinere voluiſſe, quam aliquem ſe imperatorem eſſe maluiſſe. atque is tamen aliquis Ligarius non fuit. Varus imperium ſe habere dicebat: faſces certe habebat.

E X P L A N A T I O

AN *nos in Africam non venire?*] vobis, Tubero, facilius fuit in Africam non venire, (quid enim coegit?) quam Ligario exire. CVM *parere ſenatui neceſſe erat:*] nondum exorto ciuili bello. TVNC *paruiſtis,*] ſuſcepto bello. VESTRO *generi,*] antiquo, & nobili. NOMINI,] Aeliorum. FAMILIAE,] Tuberonum. DISCIPLINAE.] qua eſtis ad laudem exculti. QVIBVS *rebus gloriemini in vobis,*] vt, cum ſenatui vos paruiſſe gloriemini, Ligarium, quia paruerit, reprehendatis. TVBERONIS] Lucij, non Quincti, eius filij, qui tamquam patris iniuriam vlciſcens, Ligarium accuſauit. NON *adeſſet,*] in ſenatu. SE *excuſare.*] ſibi per morbum in prouinciam exire non licere. CVM *L. Tuberone:*] Quincti patre. MILITIAE *vero clementia tua,* bello Marſico. quo

Gg in bello

in bello miles eo anno Cicero fuit, quo tribunus militum Q. Hortenſius: vt in Bruto. Etiam *ſi aliter ſentires.*] medetur vulneri iam illato. nam ſupra dixerat, Exiſtimas facilius fuiſſe, Tubero Ligarium ex Africa, an vos in Africam non venire? Ampliſſimi *uiri*] Cn. Pompeij, hortantis vt irer in Africam, & ſanctiſſimum reip. nomen opponentis Vel *potius parui:*] correctio. nam, credere, voluntatis eſt: Parere, obſeruantiae. Cum *iis,*] cum Pompeianis. Tardius *interfecit:*] propter morbum. Iam *occupatam.*] a P. Accio Varo. Vel *ira potius*] quia te Africa excluſerit Prohibere *illum noluiſſe,*] prohibitum Tuberonem a Varo, cuius erat imperium, non a Ligario, ſcripſit Caeſar lib. 1. bell. ci. Tubero inquit cum in Africam veniſſet, inuenit in prouincia cum imperio Accium Varum, qui ad Auximum vt ſupra demonſtrauimus, amiſſis cohortibus, protinus ex fuga in Africam peruenerat, atque eam ſua ſponte vacuam occupauerat; delectuq. habito, duas legiones effecerat, hominum, & locorum notitia, & vſu eius prouinciae nactus aditus ad ea conanda, quod paucis ante annis ex praetura eam prouinciam obtinuerat: hic venientem Vticam cum nauibus Tuberonem portu, atque opido prohibet, neque affectum valetudine filium exponere in terram patitur; ſed, ſublatis anchoris, excedere eo loco cogit. Vos] patrem tuum, & te, qui cum eo profectus es. Omnium *prouinciarum arcem.*] quod in ea ſummae vires. Natam *ad bellum contra hanc urbem gerendum*] hoc dicit propter Punica bella. Aliquem *ſe imperatorem eſſe uoluiſſe.*] quod in Ligarium Tubero conferebat cum tamen, vt ſupra demonſtratum eſt, penes Varum imperium eſſet, Ligarius autem negotium omne recuſaſſet. Atque *is tamen aliquis Ligarius non fuit.*] argute: cum dixerit, Aliquem ſe imperatorem eſſe maluiſſe. ſimiliter pro Deiotaro: Nihil a me arbitror eſſe praetermiſſum, ſed aliquid ad extremam cauſſae partem reſeruatum, id autem aliquid eſt, te vt plane Deiotaro reconciliet oratio mea. Dicebat:] nam reuera non habebat. ſupra: Ille non mediocri cupiditate arripuit imperium ſi illud imperium eſſe potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitae, nullo publico conſilio deferebatur. Fasces] quibus non vtitur extra vrbem, niſi qui imperium habet.

ORATIO

Sed quoquo modo ſeſe illud habet. haec querella veſtra, Tubero, quid valet? recepti in prouinciam non ſumus. quid ſi eſſetis? Caeſari ne eam tradituri fuiſſetis, an contra eum retenturi? Vide quid licentiae, Caeſar, nobis tua liberalitas det, vel potius audaciae. ſi reſponderit Tubero, Africam, quo ſenatus eum ſorsq. miſerat, tibi patrem ſuum tradituruum fuiſſe: non dubitabo apud ipſum, te, cuius id eum facere interfuit, grauiſſimis verbis eius conſilium reprehendere. non enim ſi tibi ea res grata fuiſſet, eſſet etiam probata. ſed iam hoc totum omitto, non tam vt ne offendam tuas patientiſſimas aures, quam ne Tubero, quod numquam cogitauit, facturus fuiſſe videatur. Veniebatis igitur in Africam, prouinciam vnam ex omnibus huic victoriae maxime infeſtam: in qua erat rex potentiſſimus, inimicus huic cauſſae, aliena voluntas, conuentus firmi, atque magni. quaero, quid facturi fuiſſetis? quamquam quid facturi fueritis, non dubitem, cum videam, quid feceritis. Prohibiti eſtis in prouincia veſtra pedem ponere, et prohibitis, ſumma cum iniuria. quo modo id tuliſtis? acceptae iniuriae querellam ad quem detuliſtis? nempe ad eum, cuius auctoritatem ſecuti, in ſocietatem belli veneratis. quod ſi Caeſaris cauſſa in prouinciam veniebatis; ad eum profecto, excluſi prouincia, veniſſetis; veniſtis ad Pompeium: quae eſt ergo apud Caeſarem querella, cum eum accuſetis, a quo queramini vos prohibitos contra Caeſarem bellum gerere? atque in hoc quidem vel cum mendacio, ſi vultis, gloriari per me licet, vos prouinciam fuiſſe Caeſari tradituros, etiamſi a Varo, & quibuſdam alijs prohibiti eſſetis: ego autem confitebor culpam eſſe Ligarii, qui vos tantae laudis occaſione priuauerit. ſed vide quaeſo, C. Caeſar, conſtantiam ornatiſſimi viri, L. Tuberonis: quam ego, quamuis ipſe probarem, vt probo, tamen non commemorarem, niſi a te cognouiſſem in primis eam virtutem ſolere laudari. quae fuit igitur vmquam in vllo homine tanta conſtantia? conſtantiam dico? neſcio, an melius patientiam poſſem dicere: quotus enim iſtud quiſque feciſſet, vt, a quibus partibus in diſſenſione ciuili non eſſet receptus, eſſetq. etiam cum crudelitate eiectus, ad eas ipſas rediret? magni cuiuſdam animi, atque eius viri eſt, quem de ſuſcepta cauſſa, propoſitaq. ſententia nulla contumelia, nulla vis, nullum periculum poſſet depellere. vt enim cetera paria Tuberoni cum Varo fuiſſent, honor, nobilitas, ſplendor, ingenium, quae nequaquam fuerunt; hoc certe praecipuum Tuberonis fuit, quod iuſto cum imperio ex S.C. in prouinciam ſuam venerat. hinc prohibitus, non ad Caeſarem, ne iratus, non domum, ne iners, non aliquam in regionem, ne condemnare cauſſam illam, quam ſecutus eſſet, videretur; in Macedoniam, in Cn. Pompeii caſtra venit, in eam ipſam cauſſam, a qua erat reiectus cum iniuria. quid? cum iſta res nihil commouiſſet eius animum, ad quem veneratis: languidiore, credo, ſtudio in cauſſa fuiſtis. tantummodo in praeſidiis eratis, animi vero a cauſſa abhorrebant? an, vt fit in ciuilibus bellis, nec in nobis magis, quam in reliquis. omnes vincendi ſtudio tenebamur? pacis equidem ſemper auctor fui, ſed tum ſero: erat enim amentis, cum aciem videres, pacem cogitare. omnes, inquam, vincere volebamus, tu certe praecipue, qui in eum locum veniſſes, vbi tibi eſſet pereundum, niſi viciſſes. quamquam, vt nunc ſe res habet, non dubito, quin hanc ſalutem anteponas illi victoriae. Haec ego non dicerem, Tubero, ſi aut vos conſtantiae veſtrae, aut Caeſarem beneficii ſui paeniteret.

EXPLA-

EXPLANATIO

QVOQVO *modo ſeſe illud habet,*] ſiue imperium Ligarius, ſiue Varus habuerit. VESTRA,] patris & tua. EVM] ad patrem refertur. non ad filium. CVIVS *id eum facere interfuit.*] tua enim interfuit, prouinciam tibi Tuberonem tradere. EIVS *conſilium*] ſi tibi traditurus prouinciam fuit GRATA,] ideo grata fuiſſet, quia vtilis. PROBATA,] ideo tibi non probata quia parum honeſta. NON *iam vt ne offendam tuas patientiſſimas aures*] non quia verear, ne tuas, quae patientiſſimae ſunt, aures offendam, ſi Tuberonis in tradenda tibi prouincia conſilium reprehendam. Hoc refertur ad illud: Vide, quid licentiae, Caeſar, nobis tua liberalitas, det, vel potius audaciae. QVOD *numquam cogitauit,*] non modo non voluit; ſed ne cogitauit quidem. HVIC *victoriae*] Caeſaris MAXIME *infeſtam.*] bellum enim renouauit. REX *potentiſſimus,*] Iuba, quem Caeſar cum Scipione deuicerat. INIMICVS *huic cauſſae,*] Cn. Pompeij beneficio qui patrem eius Hiempſalem, Mauritaniae regem conſtituerat. ALIENA *voluntas,*] prouincialium. CONVENTVS ciuium Romanorum, qui Pompeianis partibus fauebant. FIRMI, *atque magni.*] Firmi, ad opes Magni, ad multitudinem, refert. CVM *videam, quid feceritis.*] video enim vos, Africa prohibitos in Graeciam ad Pompeium iuiſſe. AD EVM,] ad Pompeium. CVIVS. *auctoritatem ſecuti*] neque hoc artificio vacat. latenter enim id ſignificat: Auctoritas ampliſſimi viri, non cauſſa, vos ad belli ſocietatem adduxit QVAE *eſt ergo apud Caeſarem querella.*] queri vobis apud Caeſarem de Ligario non licet, quia vos Africa prohibuerit idest quia fecerit, ne bellum in Africa contra Caeſarē gerere poſſetis. Cur eum, inquit, apud Caeſarem accuſatis, qui vos contra Caeſarem bellum gerere prohibuit, cum in Africam non recepit? ETSI *a Varo, & quibuſdam aliis prohibiti eſſetis:*] a Ligario, non a Varo prohibiti eſtis ſed ſi prohibiti eſſetis a Varo, & quibuſdam alijs Vari ſimilibus, tunc quoque concederē, vos prouinciam, niſi prohibiti eſſetis, Caeſari craditures fuiſſe. id enim veriſimilius gloriari videremini: quia Varum Caeſaris inimiciſſimum fuiſſe, & contra ducem eius Curionem pugnaſſe, conſtat. idq; de vobis Caeſar libentius audiret. CONFITEBOR] vel cum mendacio, ſi vultis. TANTAE *laudis occaſione*] occaſionis tradendae Caeſari prouinciae. Laudem appellat ex perſona Tuberonum, qui videri vellent prouinciam ſe Caeſari craditures fuiſſe: cum, id eos ne cogitaſſe quidem, perſpicue demonſtret. CONSTANTIAM] in tuenda Pompeij cauſſa. NON *commemorem,*] cum ea Tubero ſit vſus contra te. CONSTANTIAM *dico?*] correctio rei parum explicatae. qua figura vſus eſt lib. 1. in Verrem. Dictum hoc eſt in Cn. Dolabellae iudicio: dictum? etiam aeſtimatum. Pro Plancio: Nihil eſt enim, mihi crede Laterenſis, de te detractum: detractum dico? ſi mehercules vere, quod accidit, interpretari velis, eſt aliquid etiam de virtute ſignificatum tua. Et in ep ad Lentulum: Erat hoc mihi dolendum, ſed multo magis illud, quod inimicum meum, meum autem? immo vero legum, iudiciorum, otij, patriae, bonorum omnium, ſic amplexabantur. &c. CVM *crudelitate eiectus,*] ſimile illud ſupra: Prohibiti eſtis in prouincia veſtra pedem ponere, vt perhibetis, ſumma cum iniuria. NE *iratus,*] ijs partibus, a quibus prohibitus eſſet in prouincia ſua pedem ponere. non enim ideo, a Pōpeianis eiectus, ad Caeſarē trāſijt. CAVSSAM *illam,*] Pōpeianam. QVAM *tecutus eſſet;*] cum in Africam profectus eſt. ISTA *res*] iniuria, a Ligario vobis illata. NIHIL *commouiſſet*] cum nullū Pompeius propter iſtam rem alienatae a Ligario voluntatis ſignum dediſſet; non tamen ideo vos minus acriter pro eo pugnaſtis. IN *eum locum*] in ipſa Pompeij caſtra. nam Cicero; cum in Pharſalia dimicatum eſt, abfuit, Dyrrhachij cum M. Varrone, & M. Catone commoratus. de Diuin lib. 1. VBI *tibi eſſet pereundum.*] pro, vbi tibi pereundum putares. id enim erat timendum. quamquā ſecus accidit: nam victus eſt, nec tamen perijt. VT *nunc ſeres habes,*] cognita Caeſaris liberalitate, & ſapientia. HANC *ſalutem*] a Caeſare acceptam. ILLI *victoriae.*] de cuius crudelitate timebamus. CONSTANTIAE *veſtrae,*] in Pompeiana cauſſa. BENEFICII *ſui*] erga vos, quorum conſtantiam non ignorabat. Auget Caeſaris clementiam, & ſimul Tuberones carpit, cum eos non pęnitere conſtantiae ſuae dicit.

ORATIO

NVnc quaero, vtrum veſtras iniurias, an reip. perſequamini. ſi reip. quid de veſtra in ea cauſſa perſeuerantia reſpondebitis? ſi veſtras; videte, ne erretis, qui Caeſarem veſtris inimicis iratum fore putetis, cum ignouerit ſuis. itaque num tibi videor, Caeſar, in cauſſa Ligarii occupatus eſſe? num de eius facto dicere? quidquid dixi, ad vnam ſummam referri volo, vel humanitatis, vel clementiae, vel miſericordiae tuae.

EXPLANATIO

SI REIP.] eius, quae nunc eſt, & Caeſaris conſilio, ac ſapintia gubernatur. PERSEVERANTIA] contra hanc remp. OCCVPATVS *eſſe?*] prolixa, & ex multis argumentis deprōpta defenſione: quam omitto, ſpem omnem reponens vel in humanitate, vel in clementia, vel in miſericordia tua.

QVIDQVID *dixi,*] defendendi cauſſa non dixi, ſed ſpectaui ſemper & naturam tuam, & perpetuam ignoſcendi conſuetudinem.

ORATIO

Cauſſas, Caeſar, egi multas, & quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certe numquam hoc modo, Ignoſcite iudices, errauit, lapſus eſt, non putauit, ſi vmquam poſthac. ad parentem ſic agi ſolet: ad iudices, Non fecit, non cogitauit, falſi teſtes, fictum crimen. dic te, Caeſar, de facto Ligarij iudicem eſſe: quibus in praeſidijs fuerit, quaere. taceo. ne haec quidem colligo, quae fortaſſe valerent etiam apud iudicem: legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppreſſus, in eo non acerbus, tum etiam fuit totus animo & ſtudio tuus. ad iudicem ſic agi ſolet. ſed ego ad parentem loquor: errauì, temere feci, paenitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, vt ignoſcas oro: ſi nemo impetrauit, arroganter; ſi plurimi, tu idem fer opem, qui ſpem dediſti. an ſperandi Ligario cauſſa non ſit, cum mihi apud te ſit locus etiam pro altero deprecandi? quamquam neque in hac oratione ſpes eſt poſita cauſſae, nec in eorum ſtudiis, qui a te pro Ligario petunt, tui neceſſarii. vidi enim, & cognoui, quid maxime ſpectares, cum pro alicuius ſalute multi laborarent, cauſſas apud te rogantium gratioſes eſſe, quam preces; neque ſpectare, quam tuus eſſet neceſſarius is, qui te oraret; ſed quam illius, pro quo laboraret. itaque tribuis tu quidem tuis ita multa, vt mihi beatiores illi eſſe videantur interdum, qui tua liberalitate fruuntur, quam tu ipſe, qui illis tam multa concedis. ſed video tamen apud te cauſſas, vt dixi, rogantium valere plus, quam preces, ab iiſq. te moueri maxime, quorum iuſtiſſimum dolorem videas in petendo. in Q. Ligario conſeruando multis tu quidem gratum facies neceſſariis tuis: ſed hoc, quaeſo, conſidera, quod ſoles. poſſum fortiſſimos viros Sabinos, tibi probatiſſimos, totumq. agrum Sabinum, florem Italiae, robur reip. proponere. noſti optime homines. animaduerte horum omnium maeſtitiam, & dolorem. huius T. Brocchi, de quo, non dubito, quid exiſtimes, lacrumas, ſqualoremq. ipſius, & filii vides. quid de fratribus dicam? noli, Caeſar, putare de vnius capite nos agere. aut tres Ligarii in ciuitate retinendi ſunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exſilium his eſt optatius, quã patria, quam domus, quam dii penates, vno illo exſulante. ſi fraterne, ſi pie, ſi cum dolore faciunt, moueant te horum lacrumae, moueat pietas, moueat germanitas; valeat tua vox illa, quae vicit: te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduerſarios putare, niſi qui nobiſcum eſſent; te omnes, qui contra te non eſſent, tuos. vides ne igitur hunc ſplendorem omnem, hanc Brocchorum domum, hunc L. Marcium, C. Caeſetium, L. Corneficium, hoſce omnes equites R. quid adſunt veſte mutata, non ſolum notos tibi, verum etiã probatos viros, qui tecum fuerunt? atque his maxime iraſcebamur, & hos requirebamus. & his nonnulli etiam minabantur. conſerua igitur tuis ſuos, vt, quemadmodũ cetera, quae dicta ſunt a te ſic hoc veriſſimum reperiatur. quod ſi penitus perſpicere poſſes concordiam Ligariorum; omnes fratres tecum iudicares fuiſſe. an poteſt quiſquam dubitare, quin, ſi Q. Ligarius in Italia eſſe potuiſſet, in eadem ſententia futurus fuerit, in quo fratres fuerunt? quis eſt, qui horum conſenſum conſpirantem, & paene conflatum, in hac prope aequalitate fraterna non nouerit? qui hoc non ſentiat, quiduis prius futurum fuiſſe, quam vt hi fratres diuerſas ſententias, fortunaſq. ſequerentur? voluntate igitur omnes tecum fuerunt, tempeſtate abreptus eſt vnus: qui ſi conſilio id feciſſet, eſſet eorum ſimilis, quos tu tamen ſaluos eſſe voluiſti. ſed ierit ad bellum; diſſenſerit non a te ſolũ verum etiam a fratribus: hi te orant tui. equidẽ, cum tuis omnibus negotiis intereſſem, memoria teneo, qualis tum T. Ligarius, quaeſtor vrbanus, fuerit erga te, & dignitatem tuam. ſed parum eſt me hoc meminiſſe: ſpero etiam te, qui obliuiſci nihil ſoles, niſi iniurias, quoniã hoc eſt animi, quoniã etiam ingenii tui, te aliquid de huius quaeſtoris officio cogitantem, etiam de aliis quibuſdam quaeſtoribus reminiſcentẽ recordari. hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud, (neque enim haec diuinabat) niſi vt tu eum ſtudioſum, & bonum virum iudicares, nunc a te ſupplex fratris ſalutem petit. quam, huius admonitus officio, cum vtriſque his dederis; tres fratres optimos, & integerrimos non ſolum ſibi ipſos, neque his tot, ac talibus viris, neque nobis neceſſariis ſuis, ſed etiã reip. condonaueris. fac igitur, quod de homine nobiliſſimo, & clariſſimo, M. Marcello reſtituto feciſti nuper in curia, nunc idem in foro de optimis, & huic omni frequentiae probatiſſimis fratribus. vt conceſſiſti illum ſenatui; ſic da hunc populo, cuius voluntatem cariſſimam ſemper habuiſti: &, ſi ille dies tibi glorioſiſſimus, populo R. gratiſſimus fuit, noli obſecro dubitare, C. Caeſar, ſimilem illi gloriae laudem quam ſaepiſſime quaerere. nihil eſt enim tam populare, quam bonitas: nulla de virtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt: homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quam ſalutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, quam vt poſſis; nec natura tua melius, quam vt velis conſeruare quamplurimos. Longiorem orationem cauſſa fortaſſe poſtulat, tua certe natura breuiorem. quare, cum vtilius eſſe arbitrer, te ipſum, quam aut me, aut quemquam, loqui tecum, finem iam faciam: tantum te admonebo, ſi illi abſenti ſalutem dederis, praeſentibus his omnibus te daturum.

EXPLANATIO

DVM *te in foro tenuit*] antequam in Galliam Caeſar proficiſceretur. RATIO *honorum tuorum:*] quia magiſtratus in eos a populo conferebantur, quorũ agendis in foro cauſſis induſtria probata eſſet. SI *vmquam poſthac.*] ſi poſthac errabit ſi labetur, ne ignoſcite. ANIMO, *& ſtudio*] licet re non oſtenderit. MIHI] qui me confiteor, nulla vi coactum, meo iudicio, ad ea profectum eſſe arma, quae

ma,quæ ſumpta erant contra te. Cavssas *rogantium ualere plus.*] idem ſcripſit ad Ampium Balbum. Valent tamen apud Cæſarem non tam ambitioſæ rogationes, quam neceſſariæ. Sabinos.] aut in Sabinis natus erat Ligarius, aut e Sabinis originem ducebat Nos, *omnes aduerſarios, putare niſi qui nobiſcum eſſent; te omnes, qui contra te non eſſent, tuos.*] id etiam Suetonius ſcriptum reliquit. Qvi *tecum fuerunt*?]ex antecedentibus & ſequentibus intelligitur, Qui tecū fuerunt hic dici nō de ijs qui eum ſecuti ſunt ab bellū. ſed de Q Ligarij fratribus, deq; eius auūculo T. Broccho, & alijs, ſupra nominatis, qui, ſuſcepto ciuil bello, domi remanere, quā alterutram partem ſequi, maluerunt. nā eos æque ſuos Cæſar appellabat, atque illos qui cū eo in bello fuerant. dixit enim ſupra. Te.n. dicere audiebamus nos omnes aduerſarios putare. niſi qui nobiſcum eſſent: te omnes, qui cōtra te nō eſſent, tuos, Eos autē ſignificari, qui domi remanſerāt, ſequētibus quoq. uerbis ita cōſtat ut dubitare prorſus nemo poſsit. His *maxime iraſcebamur,*] quia ſcilicet noſtrum conſilium ſecuti non eſſent, Hos *requirebamus,*]non. Requirebamus. ut eos occideremus. ſed, abſenter accuſabamus quomodo dicitur, Prudentiam tuam requiro: quia ſcilicet eam nō uideo. Minabantvr.] auget in ſingulis uerbis, Iraſcebamur, Requirebamus Minabantur. idem ſcripſit ad Varronem. Extremum malorum omnium eſſe ciuilis belli victoriam quam quidem ego etiam illorum timebā, ad quos veneramus crudeliter enim otioſis minabantur: eratq. ijs & tua inuiſa voluntas, & mea oratio. Tvis] ijs, qui domi remanſerunt. Hoc] omnes qui contra te non eſſent, tuos fore. Tecvm *iudicares fuiſſe.*] ideſt domi remanſiſſe. ſic enim & ſupra locutus eſt. In *eadem ſententia,*] remanendi in vrbe Roma. Paene *conflatum*,] paene ſimul genitum, ita ſimilem, vt ea, quæ ſimul conflantur. translatio eſt ex eodem fonte ducta. nam, ſpirare, & flare, idem ſunt. Sententias, *voluntatesq. ſequerentur*?] idem ſenſiſſent, idem voluiſſent omnes ſimiliter pro Marcello: Diuerſae voluntates ciuium fuerunt, diſtractæq. ſententiae. Tempestate] aduerſa fortuna, quia domum redire non potuit. repentino bello oppreſſus. Consilio] aliena a te voluntate Eqvidem] hactenus de Caeſaris clementia: nunc de grati animi laude. vt hoc etiam argumenti genere eius animum commoueat. Animi,] magni animi, qui obliuiſcitur iniurias. Ingenii *tui*,] ſapientiæ. quæ laudem & fructum ponit in obliuione iniuriarum. De *aliis quibuſdam quaeſtoribus*] qui tibi aduerſati ſunt, initio ſcilicet ciuilis belli. Vt *tu eum ſtudioſum*] aut deeſt, tui: aut legendum. Vt tui eum ſtudioſum. Vtrisqve *bis*] deprecantibus. Reip.] quae ſimul cum his omnibus deprecatur. Noli *dubitare,*] nihil te remoretur: nulla res, nulla ſuſpicio, nulla ratio tanti apud te ſit. vt a ſimili te laude remoueat. Misericordia] quæ nihil eſt aliud, quam bonitas. Salvtem *hominibus dando.*] deorum enim propria beneficentia eſt: quam cum homines imitantur, deorum ſimiles videri poſſunt. Qvam *velis*] quæ tua laus eſt. nam, poſſe, ad fortunam refertur. Tva *certe natura*] ad ignoſcendum, & conſeruandum propenſa. Teipsvm *loqui tecum,*] te conſilium capere a te ipſo. ſic ad Curionem: Tecum loquere, te adhibe in conſilium, te audi, tibi obtempera. alteri qui melius dare conſilium poſſit, quam tu non facile inueniri poteſt: tibi vero ipſi certe nemo melius dabit. Tantvm *te admonebo,*] admonentur homines ijs de rebus, quas non cogitant. Admonebo, inquit, te, Caeſar, quod tu fortaſſe non putas. ita Q. Ligarium his omnibus, qui pro eo deprecantur, carum eſſe, vt ſuam ſalutem in illius ſalute poſitam arbitrentur.

IN . ORATIONEM . CICERONIS

PRO . DEIOTARO . REGE

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

MAgnae uires, copiaeq. populi Romani, bellica in primis uirtute partae: nec minor clementiae, fidei, iuſtitiae, quibus uirtutibus parta retinentur, apud omnes gentes opinio, famaq. fuit. nihil eſſe tam firmum putabatur, quod Romanis armis, potentiaeq. non cederet. nulla tam remota gens, nulla tam barbaris moribus, tam ue ſuis confidens opibus natio, quae non uim extimeſceret, humanitatemq. diligeret, nec praeſidij ſolum, ſed ornamenti etiam in amicitia & ſocietate populi Romani plurimum conſtitueret. Reges ipſi, quorum in terris apud omnes gentes magnum atque ſanctum nomen eſt, ſuam maieſtatē poſteriorem populi Romani maieſtate ducebant: nec ſibi quiſquam, qui ſuis modo fortunis conſultum optime uellet, regnare prius uidebatur, quam a ſenatu rex & ſocius eſſet appellatus. Hunc honorem primus, ut arbitror, Syracuſarum rex Hiero, poſt eum Numidiae Maſſaniſa, tum Eumenes, & frater eius Attalus, Aſiae, alij deinde, Nicomedes Bithyniae. Cappadociae Ariobarzanes, Ptolemaeus Apio Cyrenarum, Hiempſal, Iuba pater, Mauritaniae, Ptolemaeus Auletes Aegypti, Deiotarus Galatiae, conſecuti ſunt. Et ut ipſi acceptas interdum a finitimis regibus, aut nationibus iniurias, populi Romani armis ulciſcebantur: ſic eorum copijs, ubi graue bellum urgeret, populus Romanus utebatur. quo in officio promptior, fidelior, conſtantior Deiotaro rege, quamdiu uixit, nemo fuit. ille Mithridatico, ille Parthico bello ad extremam uſque ſenectutem pro rep. pugnauit. ciuili bello Caeſaris & Pompeij, cum alterutram ſequi partem cogeretur, ſecutus eſt eam, in qua cum & ſenatus pa-

ne cunctus,

ne cunctus, & conſules ipſi, & magiſtratus reliqui eſſent, ipſa quoque ſimul eſſe reſp. videbatur. inde Caeſar iratus, cõfecto Alexandrino bello, Pharnace Pontirege, Mithridatis filio, deuicto, & regni partem, & Armeniã ei minorem, a ſenatu antea donatã, ademit. reliqua propter ſuperiora in remp. merita, conceßit. Quo tempore cum apud eum diuerſaretur, nullam humanitatem, nullũ obſequij, officijq genus rege praetermittente; occaſio male animatis erga Deiotarum viſa peridonea eſt criminis confingendi, quaſi Caeſarem quodam die, ſi in balneũ iuiſſet, occidere cogitaßet. nec tamen ſtatim, ſed biennio poſt, abſoluto ſcilicet Hiſpanienſi bello, crimen illud Romam ad Caeſarem detulerunt, libenter auditurum ſperantes, quidquid in eum, a quo ciuilibus armis laeſus eſſet, vere falſóue diceretur. Accuſarunt regem nepos ex filia Caſtor, & a Caſtore corruptus Philippus medicus, eiuſdem regis ſeruus, qui cum legatis Romam venerat: defendit vnus Cicero. Habita videtur oratio Q. Fabio Max. C. Trebonio coſ. cum Caeſar IV. conſul primis diebus Octobris menſis ex Hiſpania triumphaſſet, depoſitoq. conſulatu, Fabium & Trebonium in tres nouißimos anni menſes ſuffeciſſet, auctoribus Suetonio, & Dione.

M. TVLLII

M · TVLLII · CICERONIS

PRO . DEIOTARO . REGE

AD . C . CAESAREM

O R A T I O . XLII.

CVm in omnibus cauſſis grauiori-bus, C. Caeſar, initio dicendi commoueri ſoleam vehementius, quam videtur vel vſus, vel aetas mea po-ſtulare: tum in hac cauſa ita me multa perturbant, vt, quantum mea fides ſtudij mihi afferat ad ſalutem regis. Deiotari defendam, tantum facultatis timor detrabat. primum dico pro capite fortuniſq. regis: quod ipſum etſi non iniquum eſt, in tuo dumtaxat peri culo, tamen eſt ita inuſitatum, regē capitis reum eſſe, vt ante hoc tempus non ſit auditum. deinde eum regem, quem ornare antea cuncto cum ſenatu ſolebamus pro per petuis eius in noſtram remp. meritis, nunc cōtra atrociſ ſimum crimen cogor defendere. accedit, vt accuſatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber.

E X P L A N A T I O

CVm. In. omnibvs. *cauſſis grauioribus, C. Caeſar, initio dicendi commoueri ſoleam vehementius, quam uidetur uel uſus, uel aetas mea poſtulare: tum in hac cauſsa ita me multa perturbant, ut quantum mea fides ſtudii mihi afferat ad ſalutem regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrabat.*] Exorditur a timore ſuo, non temere, ſed eo conſilio vt laboranti vel iuſtitia Caeſaris, vel clemētia ſubueniat. timoris autē cauſſas quinque ponit, vnā naturae, cum, initio dicendi omnibus grauioribus cauſſis commoueri ſoleat: alterā a iudicij nouitate ortā, cū pro rege dicat; quod antea numquā contigerit: tertiā ab accuſatorū crudelitate, & indignitate; quorū alter nepos auū in iudiciū adduxerit, alter ſeruus in dominū teſtimoniū dicat: quartā ab ipſo Caeſare, qui de ſuo periculo iudex audiat: quinctā a loci ipſius inſolentia, quod cauſā omniū grauiſſimā intra domeſticos parietes dicat, non, vbi antea ſolebat, in foro, quo loco magnā dicenti alacritatē populi Romani concurſus afferret Haec de re: verba perpendamus. In. omnibvs. cavssis. gravioribvs.] vitioſus enim in leuioribus cauſſis timor eſſet. Initio. dicendi. commoveri. soleam. quod, quia pudentis, ingenuiq. animi ſignū eſt, in confeſſione laudē habet potius, quā vituperationē. propterea cū aduerſus Caecilium de loco Verris accuſandi diſputaret, Ego, inquit, qui, ſicut omnes ſciunt, in foro iudicijsq. ita verſor, vt eiuſdē aetatis aut nemo aut pauci plures cauſſas defenderint, & qui omne tēpus quod mihi ab amicorū negotijs datur, in his ſtudijs, laboribusq. cōſumā quo paratior ad vſū forenſem, promptiorq eſſe poſſim; tamen ita deos velim mihi propitios, vt, cum illius diei mihi uenit in mentem quo die, citato reo, mihi dicendum ſit, non ſolum commoueor animo ſed etiā toto corpore perhorreſco. Huius timoris cauſſam affert lib. *i.* de Orat. ex perſona L. Craſſi, ita dicentis: Mihi etiam quiq. optime dicunt, quiq. id facillime atque ornatiſſime facere poſſunt, tamen, niſi timide ad dicendum accedunt & in exordienda oratione perturbantur, paene impudentes uidentur. tametſi id non accidere non poteſt ur enim quiſque optime dicit; ita maxime dicendi difficultatem, uarioſq. euentus orationis, hominumq. iudicia pertimeſcit. qui uero nihil poteſt dignum re dignum nomine oratoris, dignum hominum auribus efficere, atque edere; is mihi, etiam ſi commouetur in dicendo, tamen impudēs uidetur. non enim pudendo, ſed non faciendo, id, quod non decet, impudentiae nomen effugere debemus quem uero non pudet; id quod in plerisque uideo; hunc ego non reprehenſione ſolū, ſed etiā poena dignum puto. equidē & in uobis animaduertere ſoleo, & in me ipſo ſaepiſſime experior, ut exalbeſcam in principijs dicendi, & tota mente, atque omnibus artubus contremiſcā. adoleſcētulus uero ſic in initio accuſationis exanimatus ſum, ut hoc ſummum beneficium Q. Maximo debuerim, quod conſilium continuo dimiſerit, ſimul ac me fractum, ac debilitatū metu uiderit. Vsvs. nam ita natura comparatum, ut noua & inſolita re commoueamur, uſu cognita, ſaepe tractata non item. Aetas. rudem enim in agendo adoleſcentem commoueri initio dicendi, mirum non eſt: nec ſolum in eo non reprehenditur, uerum etiam. ut aetatis ornamentum, probiq ſignum ingenij, laudatur pudor. Mvlta. infra explicata, noua omnia, unde timor oritur. Mea. fides. cum Deiotarum defendendum ſuſceperim, cui deeſſe non debeo. Stvdii. plus eſt, quam uoluntatis multa enim ſine ſtudio uolumus: ubi uero ſtudium, ibi uoluntas maxima. Ad. salvtem. regis deiotari. defendendam. ſingula pōdus habent. tacite. n. hoc dicit. Vnde naſcitur ſtudium meum? non ex leui quapiam re, ſed e ſalute hominis: at cuius hominis? non priuati, ſed regis: at cuius regis? non eius, quem regium modo nomen commendet, ſed eius, qui perpetuis in remp. meritis excellit. is enim Deiotarus eſt. Quae te quoque, C. Caeſar, commouere, tuamq. mihi, pro rege bene de

rep.

rep. merito dicenti conciliare beneuolentiam debent. FACVLTATIS.] aequare fidem timorem imminuta facultas non poteſt. DETRAHAT. contrarium contrario refert oppoſita enim. Afferat Detrahat. in quibus eſt animaduertẽdum, quod omitterem, ſi doctis tantum ſcriberem; ſed quia rudiorum aliqua interdum habenda ratio eſt. in iis praeſertim, quae ad Latinae linguae proprietatẽ ſpectant operae non parco quaeq. fortaſſe multi ſublimia tantum intuentes, reſpuant, ad ea me, publicae cauſſa vtilitatis, cum qua nihil confero non grauate demitto. Quod igitur animaduertendũ eſſe dixi, eiuſmodi eſt, verba cõpoſita vel ſuam augere vim, ſi praeponatur ad, vt in verbo Afferat, vel amittere ſi de, vt in Detrahat accesſus enim in illo, receſſus in hoc eſt. Et, Afferat volenti, cum ſignificatione beneuolentiae, dixit. Detrahat inuito cũ indicio doloris cupit enim pro ſua fide regi Deiotaro de capite fortuniſq periclitanti ſubuenire quod autem cupit, id veretur vt poſſit, timore facultatem detrahente. Vnicũ igitur perfugium Caeſaris aequitas, & ſapientia. Nã haec eo referſitur omnia IN *tuo dumtaxat periculo:*] nam ſi qui eſt qui cõtra tuam ſalutem aliquid moliatur, aut cogitet, eum, quicumque eſt, in iudicium vocari oportere, numquam negauerim. PRO *perpetuis eius in noſtram remp. meritis,*] omnibus enim Aſiaticis bellis remp. Deiotarus enixe admodum iuuit.

O R A T I O

CRVDELIS *Caſtor, ne dicam ſceleratum, & impium, qui nepos auum in diſcrimen capitis adduxerit; adoleſcentiaeq. ſuae terrorem intulerit, ei, cuius ſenectutem tueri, & tegere debebas; commendationem ineuntis aetatis ab impietate, & ſcelere duxeris; aui ſeruum, corruptum praemiis, ad accuſandum dominum impulerit, & a legatorum pedibus abduxerit. fugitiui autem dominum accuſantis, & dominum abſentem, & dominum amiciſſimum noſtrae reip. cum os videbam, cum verba audiebam; non tam afflictam regiam conditionem dolebam, quam de fortunis communibus extimeſcebam. nam, cum more maiorum de ſeruo in dominum ne tormentis quidẽ quaeri liceat, in qua quaeſtione dolor veram vocẽ elicere poſſit etiam ab inuito: exortus eſt ſeruus, qui, quem in equuleo appellare non poſſet, eum accuſet ſolutus. Perturbat me, C. Caeſar, etiam illud interdum: quod tamen, cum te penitus recognoui, timere deſino; re enim iniquum eſt, ſed tua ſapiẽtia fit aequiſſimum. nam dicere apud eum de facinore, cõtra cuius vitam conſiliũ facinoris iniſſe arguare, ſi per ſe ipſum conſideres, graue eſt: nemo enim fere eſt, qui ſui periculi iudex non ſibi ſe aequiorem, quam reo, praebeat: ſed tua, C. Caeſar, praeſtans ſingularisq. natura hunc mihi metum minuit: non enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro, quã intelligo, quid de te ceteros velis iudicare. Moueor etiam loci ipſius inſolentia, quod tantam cauſſam, quanta nulla vnquam in diſceptatione verſata eſt, dico intra domeſticos parietes, dico extra conuentum, & eam frequentiam, in qua oratorum ſtudia niti ſolent: in tuis oculis, in tuo ore, vultuq. acquieſco: te vnum intueor: ad te vnum omnis mea ſpectat oratio: quae mihi ad ſpem obtinendae veritatis grauiſſima ſunt, ad motum animi, & omnem impetum dicendi, contentionemq. leuiora. hanc enim, C. Caeſar, cauſſam ſi in foro dicerem eodem audiente, & diſceptante te: quantam mihi alacritatem populi R. concurſus afferret? quis enim ciuis ei regi non faueret, cuius omnem aetatem in populi R. bellis conſumptam eſſe meminiſſet? ſpectarem curiam, intuerer forum, caelum denique teſtarer ipſum. ſic, cum & deorum immortalium, & populi R. & ſenatus beneficia in regem Deiotarũ recordarer, nullo modo mihi deeſſe poſſet oratio. quae quoniam anguſtiora parietes faciunt, actioq. cauſſae maxime debilitatur loco: tuum eſt, Caeſar, qui pro multis ſaepe dixiſti, quid nunc mihi animi ſit ad te ipſum referre, quo facilius tum aequitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam.*

E X P L A N A T I O

NE *dicam ſceleratum, & impium,*] in alienos crudelitas, in propinquos proprie ſcelus, & impietas eſt, NEPOS] ex filia: vt infra: AVT *ſeruum*] Phidippum medicum LEGATORVM quae'o Deiotarus ad Caeſarem miſerat. PEDIBVS quia ſeruus cum eſſet, non ſedebat cum legatis, cum quibus venerat, ſed ad eorũ pedes iacebat. ABDVXERIT] corruptum praemiis DOMINVM *accuſantis,*] accuſare dominum, iniquum eſt; dominum abſentem, iniquius; dominum amiciſſimum reip. iniquiſſimum ſumma igitur eſt accuſantis impudentia. OS] qui talis cum ſit, prodire in conſpectum hominum audeat. CVM *verba audiebam:*] maioris etiam audaciae ſignum. DE *fortunis communibus*] nam ſi tãtum ſeruo conceditur; timere a ſeruis noſtris omnes debemus perturbat igitur me non tã Deiotari, quam commune periculum. Locus communis ad mouendum: vt in Verrem lib. v. Equis fuit quin lacrimaretur quin ita calamitatem putaret illorum, vt fortunam tamen non alienã, periculum autem commune agi arbitraretur. IN *equuleo*.] machinae genus, quo ſerui torquebãtur. ARGVARE,] pro, reus arguatur. exemplum enim ſecundae perſonae ad alias transferri ſolet. QVID *de te ceteros velis iudicare.*] velis de te ceteros iudicare, ſapientiſſimũ, & aequiſſimum iudicem perinde te eſſe in periculo tuo, ac ſi de cuiuslibet hominis periculo iudicares. Laudat Caeſarem, ſed tacite ſimul admonet talem vt ſe praebeat, qualem eum eſſe dicit. IN *qua oratorum ſtudia niti ſolent:*] quam cum oratores intuentur, animos. augent. & copioſius, alacriusq. dicunt. ſtudia: dicendi agendarum cauſſarum. Niti: ſic ep. 1. ad Att. in quo vno maxime ambitio noſtra nititur. TE *vnum,*] & abſente populo, & te vno iudicante. LEVIORA.] populus enim, qui nunc abeſt, ingenium excitabat DI

EXPLANATIO

DE *accuſatorum ſpe*] vt patronus innocētiae ſuae fama cauſſae actionem magnopere adiuuat: ſic accuſator, ſi is eſt, de quo non bene homines exiſtiment valde accuſationem debilitat. non alienum eſt igitur, prius quam de accuſatione dicatur de accuſatoribus ipſis dicere. QVIBVSDAM *incommodis, & detrimētis*.] adempta Galatiae parte, & Armenia minore quam ei ſenatus antea largitus erat. PROPTER *offenſionem animi tui*,] vitat mentionem belli ciuilis, quo Caeſarem Deiotarus, pro Pompeio pugnans offenderat. SIBI *amicum*] de Caſtore loquitur non de Phidippo, Deiotari ſeruo. quae enim Caeſari cum ſeruo amicitia eſſe potuit? VT *in exulcerato animo facile fictum crimen inſideret*.] tacite cohortatur Caeſarem ad iuſtitiam. & accuſatores in odium adducit, qui fictum crimen detuliſſent. FIDEM,] quae maxime in iudice requiritur. praeter enim cauſſam ipſam, ſpectare nihil debet. CONSTANTIAM,] in tuēda iuſtitia. quam virtutem ab ipſo Caeſare laudari ſolere dixit in ea pro Ligario. IRACVNDIAE] quam in Deiotarum antea oſtendiſti. NON *in bellis*] bis firmiorem, intelligēdum eſt, vt ait Priſcianus lib. II I. ſed ex eius ſententia legendum, Non tam in bellis ſimilis autem illa ſententia quae Trebatium Caeſari commendat Totum denique hominem tibi trado de manu, vt aiunt, in manum tuam iſtam & victoria & fide praeſtantem. RENOVARE *voluiſti*:] quamquam offenſus ciuili bello. ARAE, *focisq*.] haec tota commemoratio eo pertinet, vt Caeſarem per vetus hoſpiſpitium, per deos penates, per aras focosq. obteſtetur, ne Deiotari cauſſam irato animo audiat. SEMEL *exorari*.] cum ſemel igitur te Deiotaro placatum praebueris, nullas in te ſimultatis reliquias timere debemus AMICI *officio parum functum*.] veteris hoſpitis. nam dixit, vetus hoſpitium renouare voluiſti. MAXIMIS *rebus*] hoſtili odio. REGEM *reliquiſti*.] regni tamen parte multatum. IISDEM *rebus eſt perturbatus*.] in errorem eſt adductus. Iisdem rebus: quod in Pompei caſtris in quibus conſules erant, eſſe reſp. videretur. infra, Maxime vero perturbatus eſt, vt audiuit conſules ex Italia profugiſſe omnesq conſulares, (ſic enim nunciabatur) cūctum ſenatum, totā Italiā eſſe effuſam. IN *media reip. nati. ſemperq. verſati*.] quo minus errare nobis licuit qui tamen errauimus, vel ignoratione, vel metu. CONSVLIBVS *praetoribus tribunis pl. nobis imperatoribus remp. defendendam datam*;] quod numquam niſi extremis reip. temporibus decerni ſolebat. de quo queritur Caeſar lib. I. bell. ci. Decurritur, inquit, ad illud extremum atque vltimum S. C. quo niſi paene ipſo urbis incendio, atque deſperatione omnium ſalutis, latorum audacia, numquam ante diſceſſum eſt; dent operam conſules praetores, tribuni pl. quiq. proconſules ſunt ad urbem, ne quid reſp. detrimenti capiat. Idem in ep. ad Tironem: Poſteaquam ſenatus conſulibus praetoribus, tribunis pl. & nobis qui pro conſules ſumus, negotiū dederat, ut curaremus, ne quid reſp. detrimenti caperet: numquam maiore in periculo ciuitas fuit: numquam improbi ciues habuerunt paratiorem ducem. Nobis imperatoribus qui ab urbem erāt, in quibus Cicero ipſe ex Cilicia reuerſus ſpe triumphi extra pomerium manens nec tamen triumphauit. propter ciuile bellum. (SIC *enim nunciabatur*) cum re uera non omnes conſulares ex Italia profugiſſent. remanſit enim Ser. Sulpicius, remanſit & Cicero ipſe aliquandium. EFFVSAM] ad bellum contra te gerendum. AD *orientem*] ad regnum Deiotari, in oriente poſitum CONDICIONIBVS *tuis* quas a te concordiae & pacis ſtudio latas Pompeius repudiauit. CERTORVM *hominum*] L. Domitij P. Scipionis; M. Bibuli, M Catonis; quorum alios ad bellum ſpes rapinarum, alios Caeſaris odiū, & priuatae inimicitiae impellebant. NOS *omnes*] quibus tamen ſalutem reddidiſti. TVVS *ſocer*] praeſertim poſteaquam ei filiam tuam collocaſti. AD *eum igitur*] talem tantūmq. uirum, deorum immortalium, ſenatus, populi Romani, tuis etiam beneficijs ornatum. Excuſatio Deiotari a Pompeij laude ſumpta IVSTIS, *hoſtil. busq. bellis*] contra Mithridatem maxime, FAMILIARITATE quia ſimul cum eo in bellis diutiſſime fuerat, cum Caeſarem autem hoſpitium, non familiaritas fuit VT *ſocius* ;] qui ſoleres in bellis Pompeij ſocius eſſe. AD *fugientem*.] fugerat enim ex Italia Pompeius. SPEM *inſitam*] belli renouandi, quam alij ſunt perſecuti. SI *quid debuerat*,] in ea cauſſa, in qua conſules Pompeius ipſe, & ſenatus paene cunctus eſſet. SI *quid neſcierat*,] ignoratione deceptus. VTILITATIBVS *tuis paruit*.] fecit quidquid utilitates tuae poſtulabant. eodem uerbo uſus eſt ad Plancum lib XIII Res familiaris C. Capitonis praeſto fuit & paruit & temporibus, & fortunae meae. Vtilitates, pro commodis accipiuntur. Ad Tironem Vtilitatibus tuis poſſum carere: te ualere, tua cauſſa primum uolo, tum mea, mi Tiro CN. *Domitij*.] Caluini qui conſul fuerat cum M Meſſalla. is cum Caeſare, Domitius autem Ahenobarbus cum Pompeio fuit. COPIIS] dedit illi Deiotarus duas legiones, equitesq. centum. Hirtius. SVSTENTAVIT.] quo tempore Caluinus contra Pharnacem, Ponti regem, Mithridatis filium, pro Caeſare bellum geſſit ILLE *iterum ille tertio*.] ſemel Alexandrino, bello: iterū eo, quod contra Pharnacem geſtum eſt, cui Deiotarus ipſe cum ſuis copijs interfuit: tertio, Africano: de quo ſic infra: Secutum eſt Bellum Africanum, graues de te rumores ſparſi, qui etiam furioſū illum Coelium excitauerunt. quo tum erga te rex animo fuit, qui auctionatus ſit, ſeſeq. & filium ſuū exſpoliare maluerit, quam tibi pecuniam non ſubminiſtrare? AVCTIONIBVS *factis*] quo magis eius in te ſtudium patuit, qui, cum pecunia careret, auctiones fecit. AD *bellum*] contra Pharnacem, cui Deiotarus ipſe interfuit. TVVMQ. *hoſtem eſſe duxit ſuum*.] modus hic loquendi lepore nōn caret. cui ſimilis ille pro Milone: Caeſaris pōtentiā ſuam potentiā eſſe ducebat Et in eadem: Quid habeo,

ORATIO

AT, quam feſtiue crimen contexitur? tua te, inquit, eadem, quae ſemper, fortuna ſeruauit. negauiſti tum te inſpicere velle. quid poſtea? an Deiotarus, re illo tempore non perfecta, continuo dimiſit exercitum? nullus erat alius inſidiandi locus? at eodem te, cum cenauiſſes, redi rurum dixeras; itaque feciſti. horam vnam aut duas eodem loco armatos, vt collocati fuerant, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, & iucunde fuiſſes, tum illuc iniſti, vt dixeras. quo in loco Deiotarum talem erga te cognouiſti, qualis rex Attalus in P. Africanum fuit: cui magnificentiſſima dona, vt ſcriptum legimus, vſque ad Numātiam miſit ex Aſia, quae Africanus inſpectante exercitu accepit. quod cum praeſens Deiotarus regio & animo, & more feciſſet, tu in cubiculum diſceſſiſti.

EXPLANATIO

AT *quam feſtiue crimen contexitur.*] deridet inuentū accuſatorum. quod referri nullo negotio poſſit. Tale illud infra: At quam acute collecta crimina. INQVIT,] accuſator. NEGAVISTI] accuſatoris verba. INSPICERE] illa, quibus te Deiotarus munerare conſtituerat. DIMISIT *exercitum?*] exercitum, figmentum accuſatorum deridens, vocat eos qui collocati erant, vt Caeſarem interficerent. MAGNVM *fuit?*] ironia pro, nullius negotij fuit. retenti nō ſunt: ergo fictum crimen. ATTALVS] Aſiae rex, qui moriens populum Romanum heredem inſtituit. IN *P. Africanum*] Paulli filium. VT *ſcriptum legimus,*] in ijs libris quibus caret aetas noſtra. VSQVE *ad Numantiam*] in Hiſpaniam, quam vrbem Africanus captam deleuit.

ORATIO

OBSECRO, C. Caeſar, repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: vultus hominum te intuentium, atque admirantium recordare, num quae trepidatio? num qui tumultus? num quid, niſi moderate, niſi quiete, niſi ex hominis grauiſſimi, & ſanctiſſimi diſciplina? quid igitur cauſſae excogitari poteſt, cur te lautum voluerit, cenatum noluerit occidere? In poſterum, inquit, diem diſtulit: vt, cum in caſtellum Luceium ventum eſſet, ibi cogitata perficeret. Non video cauſſam loci mutandi: ſed tamen acta res criminoſe eſt. Cum, inquit, vomere poſt cenam velle te dixiſſes, in balneum te ducere coeperunt. ibi enim erant inſidiae. at te eadem tua fortuna ſeruauit: in cubiculum te ire malle dixiſti. Dii te perdant fugitiue: ita non modo nequam, & improbus ſed & fatuus, & amens es. quid? ille ſigna aenea in inſidiis poſuerat, quae e balneo in cubiculum trāsferri non poſſent?

EXPLANATIO

HOMINVM *te intuentium,*] qui tum affuerūt in eo loco, vbi te Deiotarus muneratus eſt. HOMINIS *grauiſſimi,*] Deiotari LAVTVM] cum in balneo lauiſſes DISTVLIT,] Deiotarus. IN *caſtellum*] opidi pars munitior a Deiotari domo ſeiuncta. ACTA *res criminoſe eſt.*] fingunt id, quod veriſimile non eſt mutare locum Caeſarem voluiſſe: quem non mutauit eo die. inde accuſatores crimen in Deiotarū compoſuit. Criminoſe: vt ſi verum crimen ſubeſſet. VOMERE *poſt cenam*] quod & antiquis vſitatum fuit, & ipſi potiſſimum Caeſari, vt in ep. ad Att. moris autem erat, vt cum vomere cogitarent, large cenam ſumerēt. DII *te perdant*] abſoluta alicuius rei narratione ſolet orator ad accuſatores, aut ad teſtes, quaſi commotus eorum improbitate, orationem conuertere. FATVVS, *& amens*] qui finxeris ea quae non modo veriſimilia non ſunt, ſed a ſuſpicione quoque ipſa longe abſunt SIGNA *aenea*] quae loco non facile mouentur; cum homines e balneo in cubiculum tranſire facile poſſint, cum non tranſierint, nimirum tota res fingitur.

ORATIO

HABES crimina inſidiarum: nihil enim dixit amplius. Horum, inquit, eram conſcius. quid tum? ita clemens ille erat, vt eum, quem conſcium tanti ſceleris habebat, a ſe dimitteret? Romam etiam mitteret, vbi & inimiciſſimum ſciret eſſe nepotem ſuum, & C. Caeſarem, cui feciſſet inſidias, praeſertim cum is vnus eſſet, qui poſſet de abſente ſe vindicare? Et fratres meos, inquit, quod erant conſcii, in vincula coniecit. Cum igitur eos vinciret, quos ſecum habebat, te ſolutum Romam mittebat, qui eadem ſcires, quae illos ſcire dicis. Reliqua pars accuſationis duplex fuit; vna, regem ſemper in ſpeculis fuiſſe, cum a te animo eſſet alieno; altera, exercitum eum contra te magnum comparaſſe. de exercitu dicam breuiter, vt cetera. Numquam eas copias rex Deiotarus

iotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. poſſet, ſed quibus fines ſuos ab excurſionibus hoſtium & latrociniis tueretur, & imperatoribus noſtris auxilia mitteret. atque antea quidem maiores copias alere poterat nunc exiguas vix tueri poteſt.

EXPLANATIO

HABES *crimina inſidiarum,*] quae, quam leuia ſint, vides. Eſt enim cum aliqua ironia dictum, Habes crimina inſidiarum. INQVIT,] Philippus medicus. CVI *feciſſet inſidias;*] dictum ex perſona accuſatoris. VNVS] pro ſumma rerum omnium poteſtate. SE *vindicare?*] ſe vlciſci? IN *ſpeculis fuiſſe,*] occaſionem expectaſſe tui opprimendi. MAIORES *copias*] ante ciuile bellum cohortes xxx quadragenarias Deiotarus habuit, quas in ſuſpicione Parthici belli ad Ciceronem, Ciliciae proconſulem, cum duobus millibus equitum perduxit. ep. 1 lib. VI ad Att. NVNC] adempta ei regni parte, & Armenia minore.

ORATIO

AT miſit ad Coelium neſcio quem, ſed eos, quos miſit, quod ire noluerunt, in vincula coniecit. Nō quaero, quam veriſimile ſit, aut non habuiſſe regem, quos mitteret: aut eos, quos miſiſſet, non paruiſſe: aut, qui dicto audientes in tanta re non fuiſſent, eos vinctos potius, quam necatos fuiſſe. ſed tamen, cum Coelium mittebat, vtrum cauſſam illā victam eſſe neſciebat, an Coelium iſtum magnum hominem putabat? quem profecto is, qui optime noſtros homines nouit, vel quia non noſſet, vel ſi noſſet, contemneret. Addidit etiam illud, equites non optimos miſiſſe tibi. veteres, credo, Caeſar: nihil ad tuum equitatum: ſed miſit ex iis, quos habuit, electos. Ait neſcio quem ex eo numero ſeruum iudicatum. Non arbitror: non audiui: ſed in eo, etiam ſi accidiſſet, culpam regis nullam fuiſſe arbitrarer. Alieno autem a te animo fuit: quo modo? ſperauit, credo, difficiles tibi Alexandriae fore exitus propter regionis naturam & fluminis. at eo ipſo tempore pecuniam dedit, exercitum aluit: quem Aſiae praefeceras, ei nulla in re defuit: tibi victori non ſolum ad hoſpitium, ſed ad periculum etiam, atque ad aciem praeſto fuit. Secutum eſt bellum Africanum. graues de te rumores ſparſi, qui etiam furioſum illum Coelium excitauerant. quo tum erga te rex animo fuit, qui auctionatus ſit, ſeſeq. & filium ſuum exſpoliare maluerit, quam tibi pecuniam non ſubminiſtrare? At eo, inquit, tempore ipſo Nicaeam, Epheſumq. mittebat, qui rumores Africanos exciperent, & celeriter ad ſe referrent: itaque, cum eſſet ei nunciatum, Domitium naufragio periiſſe, te in caſtello circumſideri: de Domitio dixit verſum Graecum eadem ſententia, qua etiam nos habemus Latinum:

„ *Pereant amici, dum vna inimici intercidant:*

quod ille, ſi eſſet tibi inimiciſſimus, numquam tamen dixiſſet: ipſe enim manſuetus, verſus immanis. qui autem Domitio poterat eſſe amicus, qui tibi eſſet inimicus? tibi porro inimicus cur eſſet, a quo, cum vel interfici belli lege potuiſſet, regem & ſe & filium ſuum conſtitutos eſſe meminiſſet?

EXPLANATIO

AD *Coelium neſcio quem,*] vt is ducem ſe copiarum Deiotari contra Caeſarem praeberet. NON *quaero,*] pluribus verbis non diſputo: attingit enim id, quod omittere ſe dicit, lepida figura, de qua ſupra. NON *habuiſſe regem quos mitteret,*] praeter eos, qui ire noluiſſent. IN *tanta re*] cum de gerendo contra Caeſarem bello cogitaretur. CAVSSAM *illam*] Pompeianam, in qua ſpes reponi nulla poſſe videretur. MAGNVM *hominem,*] quem belli ducem diligeret. IS] Deiotarus. VEL *quia non noſſet, vel, ſi noſſet, contemneret.*] duobus modis Coelio detrahit: vno, ſi Deiotarus eum non noſſet, qui Romanos homines optime noſſe ſolitus eſſet: altero ſi eū ignoraret: quod vix poſſet, ſi magnus quidam homo eſſet Coelius, contemneret, tantam ei rem minime ei committendam duceret. ſimile illud Phil. 2. O miſer, ſiue illa tibi nota non ſunt; nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare. Et in eadem: O miserum te, ſi intelligis, miſeriorem, ſi non intelligis, hoc litteris mandari. MISISSE *tibi.*] contra Pharnacem. VETERES, *credo,*] eodem, quos habuerat antea. quos enim praeter eos mittere potuit? SERVVM *iudicatum.*] cum ſeruis militare praeſertim equeſtri loco non liceret. EXERCITVM] Domitij Caluini. TIBI *victori*] confecti Alexandrino bello. AD *periculum etiam, atque ad aciem*] Pontico bello, contra Pharnacem geſto ſupra. Ille corpus ſuum periculo obiecit, tecumq. in acie contra Pharnacem fuit, tuumq. hoſtem eſſe duxit ſuum. EXCITAVERVNT.] in Aſia: non dubium eſt eum loqui de Coelio, vel potius de Coelio. ſic enim vbique reponendū cenſeo: vt ſit Q. Caecilius Baſſus: de quo ſic Phil. XI. Eſt Q. Caecilij Baſſi, priuati illius quidem, ſed fortis, & praeclari viri, robuſtus, & victor exercitus. In ep. Caſſij ad Ciceronem: Legionē, quam Q. Caecilius Baſſus habuit, ad me veniſſe cito. Et ad Cornificiū: Quod mihi videor ex tuis litteris intelligere, te nihil cōmiſſurum eſſe temere, nec ante, quā ſciſſes quo iſte neſcio qui Caecilius Baſſus erūperet, quidquā conſtituturum. Notanda eſt autem hominis ignobilitas, quod vt hic Coelium

lium

lium neſcio quem,ſic de eodem in ep. ad Cornificium, Neſcio qui Caecilius Baſſus, Cicero dixit. Quae pertinent ad eum locum: Vel quia non noſſet,vel,ſi noſſet,contemneret. Hanc hiſtoriā Strabo narrat lib.VI. Appianus lib.IV. Dio lib XLVII. DOMITIVM] Caluinum. PEREANT *amici*.] quia amicus Domitio eſſet · vt paullo poſt. Graecus verſus,mihi quidem nondum compertus : Latinus quoque cuius poetae ſit,ignorare me fateor. opto feliciores eſſe alios. QVOD *ille*,] argumentatur a veriſimili.

ORATIO

*Q*VID *deinde furcifer? quo progreditur? ait, hac laetitia Deiotarum elatum, vino ſe obruiſſe, in conuiuioq. nudum ſaltauiſſe. Quae crux huic fugitiuo poteſt ſatis ſupplicij afferre? Deiotarum ſaltantem quiſquam aut ebrium vidit numquam? omnes ſunt in illo regiae virtutes, quod te Caeſar ignorare non arbitror, ſed praecipue ſingularis & admiranda frugalitas; etſi hoc verbo ſcio laudari reges non ſolere. frugi hominem dici, non multum habet laudis in rege: fortem, iuſtum, ſeuerum,grauem,magnanimum,largum,beneficum,liberalem,hae ſunt regiae laudes;illa priuata eſt. vt volet,quiſque accipiat:ego tamen frugalitatem;id eſt modeſtiam, & temperantiam, virtutem eſſe maximam iudico. haec in illo eſt ab ineunte aetate tum a cuncta Aſia, tum a magiſtratibus legatiſq. noſtris, tum ab equitibus R. qui in Aſia negotiati ſunt, perſpecta,& cognita, multis ille quidem gradibus officiorum erga remp.noſtram ad hoc regium nomen adſcendit:ſed tamen quidquid a bellis populi R. vacabat,cum hominibus noſtris conſuetudines, amicitias, res, rationesq iungebat: vt non ſolum tetrarcha nobilis, ſed optimus paterfamilias, & diligentiſſimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adoleſcens,nondum tanta gloria praeditus,nihil vmquam niſi ſeueriſſime & grauiſſime fecerit, is ea exiſtimatione, eaq. aetate ſaltauit?*

EXPLANATIO

FVRCIFER?] iniquus ſeruus, ſeruili vocabulo notatus. PRIVATA *eſt*.] non modo ingenuorum,verū etiam libertorum.habet autē frugalitas laudē quia repellit illa vitia in quae facile incidit,qui prodigus eſt.notus eſt Piſo ille Frugi, cuius cognomen in poſteros tranſijt. frugi quoque Decium quendam librarium ideſt libertum,Cicero appellat in ep.ad Seſtium. NEGOTIATI *ſunt*,] redemptis veſtigalibus. GRADIBVS *officiorum erga remp.noſtram ad hoc regium nomen deſcendit.*] ſic Pro Milone: Hanc deniq; eſſe,cuius gradibus etiam homines in caelum videantur adſcēdere. Et in Parad. Quibus gradibus Romulus adſcendit in caelum. RATIONESQ] negotia. TETRARCHA] Gallograecciae, quae& Galatia dicitur.non enim vniuerſae Gallograecciae rex fuit. OPTIMVS *paterfamilias,& diligentiſſimus agricola,& pecuarius haberetur.*] tribus modis frugalitatem oſtendit, quam hic laudat,tempori ſeruiens, in epiſtola uero ad Dolabellam ſubaccuſat his uerbis: Oratiunculam pro Deiotaro, quam requirebas habebam mecum: quod non putaram: itaque eam tibi miſi. uelim ſic legas,ut cauſſam tenuem, & inopem, nec ſcriptione magnopere dignam. ſed ego hoſpiti ueteri,& amico munuſculum mittere uolui leuidenſe Craſſo filo, cuiuſmodi ipſius ſolent eſſe munera. EA *exiſtimatione*,] praeclara M.Bruti ſententia in quadam epiſtola: Fateor duriorem eſſe condicionem ſpectatae uirtutis,quam incognitae. benefacta pro debitis exigimus. quae ſi aliter eueniunt;ut decepti ab his, infeſto animo reprehendimus. A quo ſenſu non diſcrepat illud Matij lib. XI. fam An quod adoleſcens praeſtiti,cum etiam errare cum excuſatione poſſem; id nunc aetate praecipitata, commutem, ac me ipſe retexam?

ORATIO

*I*MITARI *potius, Caſtor, aui tui mores, diſciplinăq. debebas, quam optimo & clariſſimo viro fugitiui ore maledicere. quod ſi ſaltatorem auum habuiſſes, neq. eum virum, vnde pudoris, pudicitiaeq. exempla peterentur: tamen hoc maledictum minime in illam aetatem conueniret. quibus ille ſtudijs ab ineunte aetate ſe imbuerat; non ſaltandi,ſed bene vt armis,optime vt equis vteretur, ea tamen illum cuncta, iam aetate exacta, defecerant, itaque Deiotarum cum plures in equū ſuſtuliſſent, quod haerere in eo ſenex poſſet, admirari ſolebamus. hic vero adoleſcens, qui meus in Cilicia miles, in Graecia commilito fuit, cum in illo noſtro exercitu equitaret cum ſuis delectis equitibus, quos vna cum eo ad Pompeium pater miſerat, quos concurſus facere ſolebat? quam ſe iactare? quam ſe oſtentare? quam nemini in illa cauſſa ſtudio & cupiditate concedere? cum vero,exercitu amiſſo,ego,qui pacis auctor ſemper, poſt Pharſalicum proelium ſuaſor fuiſſem armorum non deponendorum, ſed abijciendorum, hunc ad meam auctoritatem non potui adducere; quod & ipſe ardebat ſtudio ipſius belli, & patri ſatisfaciendum eſſe arbitrabatur.*

EXPLA-

EXPLANATIO

ADMIRARI *ſolebamus.*] Pharſalico bello NON *deponendorum,*] deponenda enim fuerant ante bellum. SED *abijciendorum.*] hoc verbo ſtudium ſuum ſignificat belli finiendi. eodem vſus eſt ad Marcellum: Tuum conſilium nemo poteſt non maxime laudare, quod cum ſpe vincendi ſimul abiecisti certandi etiam cupiditatem, oſtendiſtiq. ſapientem & bonum ciuem initia belli ciuilis inuitum ſuſcipere, extrema libenter non perſequi. ſimiliter ad Paetum: omnem noſtram de remp. curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, cōmentationem cauſſārum abiecimus. Vſurpatur vbiq. tāquam in odioſa re, cum ſuis compoſitis Virgilius lib. VI. Proijce tela manu, ſanguis meus. AD *meam auctoritatem,*] vt arma deponeret, quemadmodum ego depoſui. Aculeus in Caſtoris pertinaciam: quae cum a Caeſaris odio naſceretur, nunc tamen, vt eius vitae maxime ſtudioſus, auum accuſaret, quamquam nec vero crimine, nec veriſimili. PATRI] Pompeianis partibus fauenti.

ORATIO

FELIX iſta domus, qua non impunitatem ſolum adepta ſit, ſed habet etiam accuſandi licentiam: calamitoſus Deiotarus, qui ab eo, qui in iiſdem caſtris fuerit, non modo apud te, ſed etiam a ſuis accuſetur. vos veſtra ſecunda fortuna, Caſtor, non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe contenti. ſint ſane inimicitiae, quae eſſe non debebant. rex enim Deiotarus veſtram familiam abiectam, & obſcuram e tenebris in lucem vocanit. quis tuum patrem antea, qui eſſet, quam cuius gener eſſet, audiuit? ſed quamuis ingrate & impie neceſſitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, non ficto crimine inſectari, non expetere vitam, non capitis arceſſere. eſto, concedatur haec quoque acerbitatis, & odij magnitudo. adeo ne, vt etiam omnia vitae, ſalutiſq. communis, atque etiam humanitatis iura violentur? ſeruum ſollicitare verbis, ſpe, praemijſq. corrumpere, abducere domum, contra dominum armare, hoc eſt, non vni propinquo, ſed omnibus familijs bellum nefarium indicere. nam iſte corruptela ſerui ſi non modo impunita fuerit, ſed etiam a tanta auctoritate approbata; nulli, nulli parietes noſtram ſalutem, nullae leges, nulla iura cuſtodient. vbi enim id, quod intus eſt, atque noſtrum, impune euolare poteſt, contraq. nos pugnare; fit in dominatu ſeruitus, in ſeruitute dominatus.

EXPLANATIO

VESTRA] id eſt tua; qua contentus vt ſis, niſi auum perdas, impetrare a te non potes. QVAM *cuius gener eſſet,*] coepit eſſe notus ex affinitate Deiotari regis. INGRATAE, *& impie*] ingratae, in eum, qui ſumma in vos beneficia cōtulit: Impie in hominem vobis propinquitate coniunctiſſimū. INIMICITIAS *hominum more gerere*] mitius agere, vt in propinquum. A. TANTA *auctoritate*] C. Caeſaris. APPROBATA:] quod ſpectatis: cum ea, non dicam probanda, ſed punienda omnino ſit. NVLLI, *nulli*] vis additur, iterato verbo, vt Phil. 2. Tu, tu iſtas faces incendiſti, Antoni. Et pro Fonteio: Fuit, fuit illis iudicibus diuinum, ac ſingulare iudices conſilium. Argumentatur a communi periculo. ſupra: Non tam afflictam regiam condicionem dolebam, quam de fortunis communibus extimeſcebā. Praedicit eadem agraria 2. ad timorem populo Rom. inferendum. Committite, inquit vos nunc, Quirites, his hominibus haec omnia, quos odorari hunc decemuiratum ſuſpicamini: reperietis, partem eſſe eorum quibus ad habendum, partem, quibus ad conſumendum nihil ſatis eſſe videatur. Et in ea pro Domo: Probate genus adoptionis: iam omnium ſacra interierint quorem cuſtodes vos, eſſe debetis, iam patricius nemo relinquetur. In eadem: Date hanc tribuno pl. licentiā, & intuemini paullis per animis iuuentutem, & eos maxime, qui imminere iam cupiditate videntur in tribuniciam poteſtatē; collegia medius fidius tribunorum pl. tota reperientur, hoc iure firmato, quae coeant de hominum locupletiſſimorum bonis, praeda praeſertim populari, & ſpe largitionis oblata. Et in eadem: Date de hac religione aditum, pontifices: iam nullum fortunis communibus exitum reperietis. Bimembris, vt ita dicam, & bipartita ſententia eſt: cuius prima pars indignantis, altera prope minantis eſt.

ORATIO

O TEMPORA, o mores: Cn. Domitius ille, quem nos pueri conſulem, cenſorem, pontificem maximum vidimus, cum tribunus pl. M. Scaurum, principem ciuitatis, in iudicium populi vocauiſſet, Scauriq. ſeruus ad eum clam domum veniſſet, & crimina in dominum delaturum ſe eſſe dixiſſet, comprehendi hominem iuſſit, ad Scaurumq. deduci. vide, quid interſit, etſi inique Caſtorem cum Domitio comparo. ſed tamen ille inimico ſeruum remiſit, tu ab auo abduxiſti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupiſti: ille adiutorem ſeruum contra dominum repudiauit, tu etiam accuſatorem adhibuiſti.

EXPLANATIO

O. TEMPORA.] mutata. O. MORES:] iis, qui fuerunt, diſſimiles. Vtrunque probat comparatione Domitij, & Caſtoris. CN. *Domitius*] pater L. Domitii Ahenobarbi: qui ciuili bello Pompeium ſecutus, acie Pharſalica perijt. CONSVLEM, *cenſorem, pontificem max*] conſul cenſorq. fuit cum L. Craſſo oratore. Sic in ea pro Domo: Cn. Domitium nos pueri conſulem, cenſorem, pontificem max. vidimus. ETSI *inique Caſtorem cum Domitio comparo.*] rem ipſam narrat. diſſimilium comparationem excuſat. quod fecit etiam in Piſonem. nam cum Q. Metelli celeris, qui cõſul deſignatus compitalitios ludos fieri prohibuerat, exemplum attuliſſet; quo magis L. Piſonem, qui eoſdem ludos cõſul fieri paſſus eſſet, vituperaret, haec interpoſuit; (facio iniuriam fortiſſimo viro mortuo, qui illũ, cui pares paucos haec ciuitas tulit, cum importuna bellua conferam) ILLE *inimico ſeruum remiſit, tu ab auo abduxiſti.*] ornamentum ex contrariorum collatione quaeſitum. ſimile illud in Verrem lib. IV. Conferte hanc pacem cum illo bello, huius praetoris aduẽtum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum libidines cum illius cõtinentia: ab illo, qui cepit, conditas ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas. Occurrunt alia eiuſdem generis apud hunc noſtrum vel plurima.

ORATIO

AT ſemel iſte eſt corruptus a vobis? non ne, cum eſſet productus teſtis, & cum tecum fuiſſet, refugit ad legatos? non ne etiam ad hunc Cn. Domitium venit? non ne, audiente hoc Ser. Sulpicio, clariſſimo viro, qui tum caſu apud Domitium cenabat, & hoc T. Torquato, optimo adoleſcente, ſe a te corruptum, tuis promiſſis in fraudem impulſum eſſe confeſſus eſt? quae eſt iſta tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? iccirco in hanc urbem ueniſti, ut huius vrbis iura, & exempla corrumperes, domeſticaq. tua inhumanitate noſtrae ciuitatis humanitatem inquinares?

EXPLANATIO

AD *hunc Cn. Domitium*] qui aderat. Hoc *Ser. Sulpicio,*] Et Sulpicium, & Torquatum, infra nominatum, Cicerone cauſſam agente, affuiſſe crediderim cum de utroque dicatur, Hoc: ut infra, Huic Bleſamio: & pro Ligario, Hoc C. Panſa. CLARISSIMO *uiro,*] conſul fuerat cum M. Marcello, & in iure ciuili primas obtinebat. ICCIRCO *in hanc urbem ueniſti,*] hac ad accuſatorem apoſtrophe nihil efficacius. nam ut bonus ciuis, conſeruandae cupidus humanitatis urbanae, in barbarum hominem inuehitur.

ORATIO

AT quam acute collecta crimina. Bleſamius, inquit (eius enim nomine, optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad regem, inquit, ſcribere ſolebas, te inuidioſe tyrannum exiſtimari: ſtatua inter reges poſita animos hominum uehementer offenſos: plaudi tibi non ſolere. Nõ ne intelligis, Caeſar, ex urbanis maleuolorum ſermunculis haec ab iſtis eſſe collecta? Bleſamius tyrãnum Caeſarem ſcriberet? multorum enim ciuium capita uiderat. multo iuſſu Caeſaris uexatos, uerberatos, necatos: multas afflictas & euerſas domos: armatis militibus refertum forum: quae ſemper in ciuili uictoria ſenſimus, ea te uictore non uidimus. ſolus, inquam, es, C. Caeſar, cuius in uictoria ceciderit nemo, niſi armatus: & quem nos liberi, in ſumma reip. libertate nati, non modo non tyrannum, ſed etiam clementiſſimum in uictoria uidemus ducem, is Bleſamio, qui uiuit in regno, tyrannus uideri poteſt? nam, de ſtatua qui queritur, una praeſertim, cum tam multas uideat? ualde enim inuidendum eſt eius ſtatuae, cuius trophaeis non inuidemus. nam, ſi locus affert inuidiam: nullus locus eſt, ad ſtatuam quidem, Roſtris clarior. De plauſu autem quid reſpondeam? qui nec deſideratus unquam a te eſt, & nõnunquam, obſtupefactis hominibus ipſa admiratione, compreſſus eſt, & fortaſſe eo praetermiſſus; quia nihil uulgare te dignum uideri poteſt.

EXPLANATIO

AT *quam acute collecta crimina.*] ironia, accuſationem infirmans, ut illud ſupra. At quam feſtiue crimen contexitur. BLESAMIVS,] homo Gallo graecus, qui Deiotari legatus aderat. AD *regem, inquit,*] aut inquit abundat, cum dixerit iam, Bleſamius inquit; aut, propter ea, quae ſunt interpoſita, iteratũ eſt. SCRIBERE *ſolebat,*] ex urbe. INVIDIOSE] cum odio ciuitatis. STATVA *inter reges poſita, animos hominum vehementer offenſos;*] quaſi rex ipſe quoque eſſe uellet. Suetonius:

Praegrauãt tamẽ cetera facta dictaq. eius vt abuſus dominatione, & iure caeſus aeſtimetur. nõ enim honores modo nimios recepit vt continuũ conſulatũ, perpetuã dictaturã, praefecturamq morũ, in ſuper praenomen imperatoris cognomẽ patris patriae, ſtatuã inter reges, ſuggeſtũ in orcheſtra. & ampliora etiam humano faſtigio decerni ſibi paſſus eſt, PLAVDI *tibi non ſolere.*] theatrum ingredienti: quod infenſi animi ſignum videretur. SERMVNCVLIS] inaniſſimis, a maleuolentia profectis, COLLECTA?] ab accuſatore. & collecta, ſtudioſe quaeſita. cum cetera deeſſent. SENSIMVS,] Mario, Cinna, Sulla dominantibus. QVI *viuie in regno.*] pro, viuere conſueuit. tunc enim aderat, Cicerone dicente In regno: vbi tyrannidis potius imaginem aliquam, quam in vrbe Romana, videre poteſt: quae cum ferre conſueuerit, cur tyrannum Caeſarem appellet, in quo tyranni nihil ſimile? TROPHEIS. qui maiorem illi laudem afferũt, quam vna ſtatua. ROSTRIS *clarior.*] cum regum ſtatuae in Capitolio, non in Roſtris, eſſent: vt ex Aſconio licet intelligere. PRAETERMISSVS,] a populo.

ORATIO

NIHIL *a me arbitror praetermiſſum, ſed aliquid ad extremam cauſſae partem reſeruatum. id autem aliquid eſt, te vt plane Deiotaro reconciliet oratio mea. non enim iam metuo, ne tu illi ſuccenſeas: illud vereor, ne tibi illum ſuccenſere aliquid ſuſpicere. quod abeſt longiſſime, mihi crede, Caeſar. quid enim retineat per te, meminit. non quid amiſerit: neque ſe a te multatum arbitratur: ſed, cum exiſtimares multis tibi multa eſſe tribuenda, quo minus a ſe, qui in altera parte fuiſſet, ea ſumeres, non recuſauit. etenim ſi Antiochus, magnus ille rex Aſiae, cum, poſtea quam a Scipione deuictus, Tauro tenus regnare iuſſus eſſet, omnemq. hanc Aſiam, quae eſt nunc noſtra prouincia, amiſiſſet: dicere eſt ſolitus, benigne ſibi a populo R. eſſe factum, quod, nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur: poteſt multo facilius ſe Deiotarus conſolari. ille enim furoris multam ſuſtinuerat, hic erroris. omnia tu Deiotaro, Caeſar, tribuiſti, cum & ipſi, & filio nomen regium conceſſiſti, hoc nomine retento, atque conſeruato, nullum beneficium populi R. nullum iudicium de ſenatus imminutum putat. magno animo, et erecto eſt, nec vnquã ſuccumbet inimicis, ne fortunae quidem. multa ſe arbitratur & peperiſſe antea factis, & habere in animo, atque virtute, quae nullo modo poſſit amittere. quae enim fortuna, aut quis caſus, aut quae tanta poſſit iniuria omnium imperatorum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim eſt ornatus, qui, poſtquam in caſtris eſſe potuit per aetatem, in Aſia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria bella geſſerunt. ſenatus vero iudicia de illo tam multa, tamq. honorifica, quae publicis populi R. litteris monumentiſq. conſignata ſunt, quae vnquam vetuſtas obruet, aut quae tanta delebit oblinio? Quid de virtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, conſtantia? quae omnes docti, atque ſapientes ſumma, quidã etiam ſola bona eſſe dixerunt, hiſq. non modo ad bene, ſed etiam ad beate viuendum contentam virtutem eſſe.*

EXPLANATIO

ID *autem aliquid.*] concinna iteratio eiuſdem verbi: vt pro Ligario: Nam ſi crimen eſt prohibere illum voluiſſe, non minus magnum eſt, vos Africam, omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc vrbem gerendum obtinere voluiſſe, quam aliquem ſe imperatorem eſſe maluiſſe. atque is tamen aliquis Ligarius non fuit. NON *enim iam metuo,*] tua fretus humanitate, clementia, conſtantia. TIBI *illum ſuccenſere*] propter ademptã regni partem ABEST *longiſſime,*] minime verum eſt. MVLTIS] ſocijs victoriae tuae A SCIPIONE] L. Scipione Africani maioris fratre QVAE *eſt nunc noſtra prouincia,*] ab Attalo, Eumenis fratre, cui populus Romanus bene de rep. merito, Antiocho regi ademptam donauerat, teſtamento legata. ERRORIS.] quo lapſus eſt nobiſcũ ſimul PVTAT.] putaret autem, ſi tu regium illi nomẽ ademiſſes. HABERE *in animo atque virtute,*] haec duo coniungit vt & velle eum res magnas, & praeſtare poſſe ſignificet, OMNIVM *imperatorum*] qui bellum in Aſia geſſerunt, Sullae, Murenae, Luculli, Pompeij. CILICIA,] poteſt & P. Seruilium deſignare, qui e Cilicia de Iſauris triumphauit, vnde Iſaurici cognomen: poteſt & ſe ipſum; qui cum Ciliciam procõſul adminiſtraret Deiotari copijs vſus eſt. POPVLI *Romani litteris,*] aut ego prorſus alucinor: aut hic, Populi Romani, locum non habet. QVAE *vnquam vetuſtas obruet, aut quae tanta delebit obliuio?*] temporis vetuſtas, hominum obliuio. SVMMA,] ſumma eſſe bona dixerunt Peripatetici, ſola Stoici.

ORATIO

HAEC *ille reputans, & dies & noctes cogitans, non modo tibi non ſuccenſet (eſſet enim non ſolum ingratus, ſed etiam amens) verum omnem tranquillitatem, & quietem ſenectutis acceptam refert clementiae tuae. quo quidem animo cum antea fuerit, tum non dubito, quin tuis litteris, quarum exemplum legi, quas ad eũ Tarracone huic Bleſamio dediſti, ſe magis etiam erexerit, ab omniq. ſollicitudine abſtraxerit. iubes enim eũ bene ſperare, & bono eſſe animo: quod ſcio te nõ fruſtra ſcribere ſolere: memini enim iiſdẽ fere verbis ad me te ſcribere; meq. tuis litteris bene ſperare non fruſtra eſſe iuſſum. laboro equidem regis Deiotari cauſſa,*

quocum

quo cum mihi amicitiam reſp. conciliauit, hoſpitium vo- luntas vtriuſque coniunxit, familiaritatem conſuetudo attulit, ſummam vero neceſſitudinem magna eius offi in in me, & exercitum meum effecerunt; ſed cum de illo labero tum de multis ampliſſimis viris, quibus ſemel eſſe ignotum a te oportet, nec beneficium tuum in dubium vocari, nec haerere in animis hominum ſollicitudinem ſempiternam, nec accidere, vt quiſquam te timere incipiat eorum, qui ſemel a te ſint liberati timore.

EXPLANATIO

AMENS] ſuccenſeret enim nulla ratione adductus. TARRACONE] Hiſpaniae vrbe. HVIC *Bleſamio*] legato praeſenti. TVIS *litteris*] Alexandriam miſſis. IN *me, & exercitum meum*] quo tempore Ciliciae praefui. QVI *ſemel a te ſunt liberati timore.*] quorum in numero Deiotarus erat.

ORATIO

NOn debeo, C. Caeſar, quod fieri ſolet in tantis periculis, tentare, quonammodo dicendo miſericordiam tuam commouere poſſim: nihil opus eſt; occurrere ipſa ſolet ſupplicibus, & calamitoſis nullius oratione euocata. propone tibi duos reges, & id animo contemplare, quod oculis non poteſt: dabis profecto miſericordiae, quod iracundiae negauiſti. multa ſunt tuae clementiae monumenta, ſed maxime eorum incolumitates, quibus ſalutem dediſti. quae ſi in priuatis glorioſa ſunt, multo magis commemorabuntur in regibus. ſemper regium nomen in hac ciuitate ſanctum fuit. ſociorum vero regum & amicorum ſanctiſſimum. quod nomen hi reges ne amitterent, te victore timuerunt: retentum vero, & a te confirmatum, poſteris etiam ſuis tranſdituros eſſe confido. corpora vero ſua pro ſalute regum ſuorum hi legati tibi regij tradunt, Hieras & Bleſamius, & Antigonus, tibi nobisq. omnibus iam diu noti, eadēq. fide, & virtute praediti Dorylaus, qui nuper cū Hiera legatus eſt ad te miſſus; tum regum amiciſſimi, tum tibi etiam, vt ſpero, probati. exquire de Bleſamio, num quid ad regem contra dignitatem tuam ſcripſerit. Hieras quidem cauſam omnem ſuſcipit, & criminibus illis pro rege ſe ſupponit reum: memoriam tuam implorat, qua vales plurimum; negat vnquam ſe a te in Deiotari tetrarchia pedem diſceſſiſſe: in primis finibus tibi ſe praeſto fuiſſe dicit, vſque ad vltimos proſecutum; cum e balneo exiſſes, tecum ſe fuiſſe; cum illa munera inſpexiſſes cenatus; cum in cubiculo recubuiſſes; eandemq. aſſiduitatem tibi ſe praebuiſſe poſtridie. quam ob rem, ſi quid eorum, quae obiecta ſunt, cogitatum ſit, non recuſat, quin id facinus ſuum iudices. Quocirca, C. Caeſar, velim exiſtimes, hodierno die ſententiam tuam aut cum ſummo dedecore miſerrimam peſtem importaturam eſſe regibus, aut incolumem famam cum ſalute: quorum alterum optare, illorum crudelitatis eſt; alterum conſeruare, clementiae tuae.

EXPLANATIO

OCCVRRERE *ipſa ſolet*] impellente natura tua, ad clementiam vehementer propenſa. EVOCATA.] tranſlata verba, Commouere, Occurrere, Euocata, eodem ſpectantia. PROPONE *tibi duos reges.*] patrem, & filium. QVOD *iracundiae negauiſti.*] perdere Deiotarum, licet iratus, noluiſti. SANCTVM] putantur enim in tutela deorum eſſe reges. vnde illa Caeſaris verba apud Suetonium in oratione qua matrem mortuā laudauit: Quaeſtor Iuliam amitam, vxoremq Corneliam laudauit e more pro roſtris. Sed in amitae quidē laudatione, de eius, ac patris ſui vtraque origine ſic refert: Amitae meae Iuliae maternum genus ab regibus ortum, paternum cum dijs immortalibus coniunctum eſt. nam ab Anco Marcio ſunt Marcij reges, quo nomine fuit mater: a Venere Iulij, cuius gentis familia eſt noſtra. Eſt ergo in genere & ſanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent; & caerimonia deorum quorum ipſi in poteſtate ſunt reges. TRADVNT,] ad poenam, ſi modo Deiotarus a te poena dignus exiſtimetur. NVPER] reliqui enim duo Bleſamius, & Antigonus ante eos Romam venerant. CRIMINIBVS *illis*] ab accuſatore obiectis. SE *ſupponit reum:*] non recuſat, vt tu in illum animaduertas, ſiquam in te culpam Deiotarus admiſit. AVT *cum ſummo dedecore*] non eſt diſſimilis illa ſententia in orationis clauſula pro Ligario: Tantum te admonebo, ſi illi abſenti ſalutem dederis, praeſentibus his omnibus te daturum. Augetur beneficium Caeſaris ex communicatione multorum, vt calamitas, ex communi peſte. OPTARE,] vt optent, crudelitas accuſatorum facit, ne ſperare poſſint, clementia tua. CONSERVARE,] vt reges incolumi fama cum ſalute fruantur. CLEMENTIAE *tuae.*] libentius clementiam implorat, quam iuſtitiam; vel quod ea potiſſimum delectari laude Caeſarem intelligeret, vel quod vereretur, ne memoriam eius temporis aliquam Caeſar ſeruaret, quo Deiotarus contra eum in Pharſalia pro Pompeio pugnauerat, cui vulneri clementia potius quam iuſtitia, medebatur.

IN . PRIMAM
M · TVLLII · CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI · MANVTI
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

INterfecto idibus Mart. C. Caeſare, M. Antonius, collega eius in cōſulatu, ſibi metuens, non ſolum eo die latuit, verum etiam texit aliquandiu conſilia ſua, ſimulatione ad tempus accommodata. poſtridie idus actum eſt cum eo de communi concordia per conſulares viros: poſt diem tertium, qui fuit XVI. *Kal. Apr. in aedem Telluris conuocato ſenatu, Cicero, quantum in ipſo fuit, iecit fundamenta pacis, diſcordiarumq. memoriam omnem, vetere Athenienſium exemplo, obliuione ſempiterna delendam cenſuit. quo die praeclare de rep. locutus Antonius, conſequentibus etiam diebus non dubia ſuae voluntatis argumenta dare viſus eſt. miſſo paruulo filio, pacis obſide, in capitolium, C. Caßium ipſe, M. Brutũ Lepidus, pontifex max. alij alios ex tyrannoctonis, qui poſt Caeſaris necem, populi, & Antonij maxime conſulis metu, in Capitoliũ ſe contulerant, cenae adhibuerunt. Sed fictam perſonam ſuſtinere diu nemo poteſt. Cum Caeſarem, quamquã in libera ciuitate, ſingulari poteſtate vſum, funere tamen efferri placuiſſet: qui fons malorum omnium fuit: (ſic enim, tyrannum non fuiße, iudicabatur: nam tyrannorum corpora proijciuntur inhumata) laudauit eũ de more Antonius in foro: commemoratisq. rebus ab eo geſtis, maximisq. erga remp. meritis, explicata demũ cruenta veſte, in qua caeſus fuerat, multis pugionũ ictibus perfoßa, conuertit orationem ad miſerationem commouẽdam,*

dam, populumq. iam dolore incenſum, in eam iracundiam, furoremq. impulit, ut ſtatim a funere ad domum Bruti, & Caſſij cum facibus accurrerit: unde ægre repulſus eſt. Brutus, & Caſsius, uitato præſenti periculo, concitatæ multitudinis uim timentes, Antonijq perfidiam iam ſatis experti, Antium, & Lanuuium aufugerunt, eo conſilio, ut inde in prouincias a ſenatu decretas proficiſcerentur. decreuerat autē ſenatus, poſtridie quam e Capitolio Cæſaris interfectores deſcenderūt, Bruto Cretam, Caſsio Africam Trebonio Aſiam, Cimbro Bithyniā; D. Bruto Galliam citeriorem, datam a Cæſare antea, confirmauit. Idem tamen, quaſi ad ſanitatem reuocatus, reliquis diebus in Capitolio præclara S. C. fecit, primum illud e Ser. Sulpicij ſententia, ne qua poſt Idus Mart. immunitatis tabula, ne ue cuius beneficij figeretur: deinde, ut dictaturæ nomen in perpetuum e rep. tolleretur. Lux quædam oblata uidebatur: erecti erant, ſpe libertatis, & otij bonorum animi: conſtituta reſp. putabatur. ſed cito ille ſimulationem ſuſtulit, ſuiq. ſimilis uiſus eſt. habito enim kalendis Iun. ſenatu, non eum, quem antea, de rep. ſenſum, nec ſuperiorum dierum actis conſentientem uoluntatem oſtendit. nihil deinde ad ſenatum referebat: per populum, id eſt per infimam, corruptamq. plebem, cōtempta ampliſsimi ordinis auctoritate, agebat omnia contra S. C. quod ipſe fieri uoluerat, tabulas figebat: ciuitatem, immunitatesq. dabat: exſules reducebat; eaq. ſe facere omnia dicebat ex legibus Cæſaris, aut ex eius commentarijs. Tum Cicero, deſperata prorſus, Antonio conſule libertate urbem reliquit, in Græciam iturus, ea mente, ut kalendis Ian. quo die Panſa & Hirtius conſulatum inituri erant, adeſſet. nec tamē inter illud abſoluit. nā Leucopetræ aduerſa tempeſtate detentus, ab ijs, qui ab urbe uenerant, & concionem accepit Antonij, quam ualde probauit; & ea cognouit, unde reuertendi conſilium cepit. Poſt reuerſionem, de uia languens, in ſenatum, qui kalendis Sept. ut Phil. v. legitur, in æde Concordiæ habebatur, non uenit. quo grauiter commotus Antonius, fabros ſe miſſurum, & domum eius diſturbaturum, audiente ſenatu, dixit. Poſtridie, ideſt, IV. nonas Sept. in ſenatum uenit, abſente Antonio: & hac oratione, primam expoſuit conſilium profectionis, & reuerſionis ſuæ: deinde queſtus eſt grauiter de Antonij heſterna iniuria: tum leges illius reprehendit: poſtremo utrumque conſulem, abſentem Antonium, praeſentem Dolabellam, quem ſibi, profecturus ad bellum Parthicum, Caeſar ſuffecerat, hortatur, ut ueram, ſolidamque gloriam ſequantur; diligi a ſuis ciuibus malint, quam metui; rempub. omni ratione complectantur. Genus orationis demonſtratiuum eſt: nam in accuſando Antonio potiſſimum uerſatur. non enim tam Ciceroni curæ eſt, ut conſilium exponat profe-

profectionis, reuerſionisq. ſua: quamquam id omnino fieri decuit, ne boni ciuis officium deſeruiſſe uideretur: quam ut Antonij queratur iniuriam, & eius acta, non modo ut iniuſta, ſed etiam ut Cæſaris actis contraria, reprehendat. Admiſta quaedam uidentur, quae ad deliberationem pertineant: ut cum acta Caeſaris, praeſertim leges ab eo latas, defendenda eſſe cenſet, non ferendas autem promulgatas ab Antonio leges, quae Caeſaris actis aduerſentur.

IN · M · ANTONIVM
PHILIPPICA
LIBER . PRIMVS
O R A T I O , XLIII

ANTE quam de rep. P. C. dicam ea, quae dicenda hoc tempore arbitror; exponam vobis breuiter conſilium & profectionis, & reuerſionis meae. Ego cum ſperarem aliquando ad veſtrum conſilium auctoritatemq. remp. eſſe reuocatam, manendum mihi ſtatuebam quaſi in vigilia quadam conſulari, ac ſenatoria: nec vero vſquam diſcedebam, nec a rep. deijciebam oculos ex eo die, quo in aedem Telluris conuocati ſumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis; Atheinienſiumq. renouaui vetus exemplũ; Graecum etiam verbum vſurpaui, quo tum in ſedandis diſcordijs vſa erat ciuitas illa; atque omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna delendã cenſui, praeclara tum oratio M. Antonii, egregia etiã voluntas: pax denique per eum, & per liberos eius cum praeſtantiſſimis ciuibus confirmata eſt. atque his principiis reliqua conſentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat; nihil tũ in C. Caeſaris commentariis, niſi quod erat notum omnibus, reperiebatur: ſumma conſtantia ad ea, quae quaeſita erãt, reſpondebat, num qui exſules reſtituti? vnum aiebat, praeterea neminem, num immunitates datae? nullae, reſpondebat. aſſentiri etiam nos Ser. Sulpicio clariſſimo viro, voluit, ne qua tabula poſt idus Mart. vllius decreti Caeſaris, aut beneficii figeretur. multa praetereo, eaq. praeclara: ad ſingulare enim M. Antonii factũ feſtinat oratio Dictaturam, quae vim iam regiae poteſtatis obſederat, funditus ex rep. ſuſtulit. de qua ne ſententias quidem diximus. ſcriptum S. C. quod fieri vellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius ſummo ſtudio ſecuti ſumus, eiq. ampliſſimis verbis per S. C. gratias egimus. lux quaedam videbatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, ſed etiam regni timore ſublato; magnumq. pignus ab eo reip. datum, ſe liberam ciuitatem eſſe velle, cum dictatoris nomen, quod ſaepe iuſtum fuiſſet, propter perpetuae dictaturae recẽtem memoriam, funditus ex rep. ſuſtuliſſet. liberatus caedis periculo paucis poſt diebus ſenatus: uncus impactus eſt fugitiuo illi, qui in C. Marii nomen inuaſerat.

E X P L A N A T I O

REVERSIONIS *meae.*] propriae. nam reuerſio differt a reditu, eſt enim reditus eius, qui, quo ſtatuerat, peruenit: reuerſio autem eius, quem ex itinere cauſſa aliqua reuocat, ac reducit ad eundem locum, vnde a principio diſceſſerat. quod Ciceroni in Graeciam proficiſcenti contigiſſe, oſtendunt ea quae infra narrantur. propterea, cum hac ipſa de re ad Atticum ſcriberet, Dij immortales inquit, quam valde ille reditu, vel potius reuerſione mea laetatus. Hic igitur proprie loquitur, vt dici: quia reuerſio fuit illa potius, quam reditus nõ enim in Graeciam Cicero peruenit. interdum tamen confunduntur, & reuerſio capitur pro reditu: vt lib 2. de Fin. Vt omnium ſiderum eodem, vnde profecta ſunt, fiat ad vnum tempus reuerſio. Reditus autem pro reuerſione, vt Phil. 2. Qui vero Narbone reditus? non, Quae Narbone reuerſio? cum tamen reuerſio illa potius Antonij fuerit, quam reditus. profectus enim ab vrbe, vt in Hiſpaniam iret, Narbone dies aliquot manſit, deinde mutato conſilio, Romã reuertit. ALIQVANDO] interfecto Caeſare. AD *veſtrum conſilium,*] quae fuerat in vnius poteſtate AVCTORITATEMQ.] nam quae ſenatorum eſſe potuit auctoritas, Caeſare ad ſuum arbitrium omnia reuocante: IN *vigilia quadam*] vt in bello fieri ſolet. CONSVLARI, *ac ſenatoria:*] erat enim & ſenator, & conſularis. maior autem a cõſulari, quam a ſenatore, vigilia, & defendendae reip. cura poſtulatur. NEC *vero vſquam diſcedebam,*] dixerat, Manendum mihi ſtatuebã. NEC *a rep. deiiciebam oculos*] pergit in tranſlatione. qui enim vigiliae munus, curamq. ſuſcipit, is oculos deijcere non debet. IN *aedem Telluris*] quo ſenatũ Antonius biduo poſt Caeſaris necem uocauit: vt in argumẽto diximus. VETVS *exemplum;*] in ſedandis diſcordij. GRAECVM *ẽt verbum vſurpaui,*] vtrũ, quo vſus eſt Thraſybulus, cum hortaretur populũ Athenienſem, ne ſuperiorũ temporũ iniurias, quibus aut a triginta primum, aut a decẽ poſtea tyrannis affectus erat memoriã retineret, an, quo pſephiſma, in eius ſententiã ſcriptum appellari voluerunt? Thraſybuli verbum fuit, *μὴ μνησικακεῖν*: pſephiſmatis nomen. *ἀμνηστία*, diuerſa ſunt omnino, ſed alterum tamen ex altero deriuatũ nã quia, *μὴ μνησικακεῖν*, probatum eſt: ideo publicis decreta litteris *ἀμνηστία*, eſt. quod ſi conſulimus hiſtoriã, & veterum teſtimonia perſcrutamur: malim credere, Ciceronem *ἀμνηστίαν*, quod erat nomẽ pſephiſmati, ideſt verbũ ciuitatis, nõ Thraſybuli, nominaſſe potius, quã illud, vnde natũ eſt pſephiſma, *μὴ μνησικακεῖν*, atque hoc Aemilij Probi, ſiue Cornelij Nepotis, vt placet nonnullis, verba cõfirmant. Praeclarũ, inquit, hoc quoque Thraſybuli, quod recõciliata pace, cũ plurimũ in ciuitate poſ-

ſet,

ſet legem tulit,ne quis anteactarum rerum accuſaretur,neve multaretur. eamq. illi legem obliuionis appellarunt. conſentit Iuſtinus,cum ait lib. v. Nequa diſſenſio ex anteactis naſceretur,omnes iureiurando obſtringuntur,diſcordiarum obliuionem fore. Vterque ἀμνηστίαν non obſcure deſcripſit. Planiſſime autem Valerius lib. IV c. I. Plebiſcitum interpoſuit,nequa preterea rerum mentio fieret. haec obliuio,quam Athenienſes ἀμνηστίαν vocant, concuſſum, & labantem ciuitatis ſtatum in priſtinum habitum reuocauit. Et in Cicerone Plutarchus; κινήσας δὲ πολλὰ πρὸς τὸν καιρὸν διελθὼν, ἔπεισε τὴν σύγκλητον, Ἀθηναίους μιμησαμένην, ἀμνηστίαν τῶν ἐπὶ Καίσαρι ψηφίσασθαι. Idem ἐν τοῖς παραγγέλμασι. οἷόν ἐστι τὸ ψήφισμα τὸ τῆς ἀμνηστίας ἐπὶ τοῖς τριάκοντα. Appianus quoque lib. 2. bel. ciu. ἐγὼ ἔσεσθαι τὴν εἰρήνην μὴ γενομένης αὐτοῖς ἀμνηστίας. & infra, κινήσαντα περὶ τῆς ἀμνηστίας ἐγκώμιον ἐπέλεγεν & lib. 4. de Antonio, ὑπερεῖδε τῆς ἄρτι ἐψηφισμένης ἀμνηστίας. Accedit Vopiſci minime dubium teſtimonium. Ἀμνηστία, inquit in Aureliano, etiam ſub eo decreta eſt, de exemplo Athenienſium: cuius rei etiam Tullius in Philippicis meminit loqui Tullium ait περὶ τῆς ἀμνηστίας, non περὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν: quod verbum Graecis vſitatum ſatis eſt. exemplum habemus apud Xenophontem in extremo ſecundo ἑλληνικῶν. apud Andocidem ſaepe: apud Dionem lib. XLIV. ſimiliter in Phocione Plutarchus, in Diodoro lib XIV. in Aeſchine, ἐν τῷ τῆς παραπρεσβείας. CENSVI.] S C. in eius ſententiam eſſe factum, ait Velleius: idq. indicant verba Appiani ſupra recitata, de Antonio: ὑπερεῖδε τῆς ἄρτι ἐψηφισμένης ἀμνηστίας & Velleius lib 2. illud decreti Athenienſium celeberrimi exemplum, relatum a Cicerone, obliuionis praeteritarum rerum decreto parum comprobatum eſt. PRAECLARA *tum oratio M. Antonij,*] infra: te autem M. Antoni,abſente appello: vnum illum diem, quo in aede Telluris ſenatus fuit, non omnibus iis menſibus,quibus te quidam,multum a me diſſentientes,beatum putant, anteponis? quae fuit oratio tua de concordia? quanto metu,quanta ſollicitudine ciuitas tum a te liberata eſt: & Phil. 2. Poſt diem tertium veni in aedem Telluris. & quidem inuitus,cum omnes aditus armati obſiderent qui tibi dies ille,M Antoni,fuit? qui tu vir dij immortales & quantus fuiſſes, ſi illius diei mentē ſeruare voluiſſes? PER *liberos eius*] ſic Velleius: Conſul, velut pacis auctor,liberos ſuos obſides in Capitolium miſit,fidemq. deſcendendi tuto interfectoribus Caeſaris dedit. Vnus tamen Antonij filius ſignificatur,nam infra: Reip. tuus paruulus filius,in Capitolium a te miſſus, pacis obſes fuit & Phil. 2. Pacem haberemus,quae erat facta per obſidem puerum nobilem, Bambalionis nepotem, liberos etiam dixit pro lege Manilia,cum de M. Antonij oratoris filia loqueretur NIHIL *tum* nunc autem reperiri multa fingit. infra: An in commentariolis,& chirographis,& libellis,ſe vno auctore prolatis,ac ne prolatis quidem,ſed tantummodo dictis,acta Caeſaris firma erunt: quae ille in aes incidit, in quo populi iuſſa,perpetuasq leges eſſe voluit,pro nihilo habebuntur? & Phil. 2. Quid ego de cōmentarijs infinitis,quid de innumerabilibus chirographis loquar? RESTITVTI?] in commentarijs a Caeſare. VNVM] Sext. Clodium de vi damnatum,Pompeio III. conſule, quod eo auctore P. Clodij,a Milone interfecti,corpus in curiam illatum,ibiq. crematum eſſet. Pedianus Populus,duce Sex. Clodio ſcriba,corpus P. Clodij in curiam intulit,cremauitq. ſubſellijs,& tribunalibus, & menſis,& codicibus librariorum. quo igne ipſa quoque curia flagrauit. Exſtat Antonij conſulis ad Ciceronem epiſtola,lib XIV. ad Att. in qua ſunt haec. A Caeſare petis,vt Sex Clodium reſtituerei: impetraui. erat mihi in animo etiam tum,ſic vti beneficio eius,ſi tu cōceſſiſſes. quo magis laboro. vt tua voluntate id per me facere nunc liceat. NVLLAE,] quas tamen ipſe poſtea multis dedit. Phil. 2. Meminiſti ipſe,de exſulibus, ſcis de immunitate quid dixeris. & paullo poſt mutationem oſtendit Antonij inſpectantibus vobis,toto Capitolio tabulae figebantur, neque ſolum ſingulis veniebant immunitates, ſed etiam populis vniuerſis. ASSENTIRI *etiam vos Ser. Sulpicio voluit,*] narrationis perpetuus ordo non eſt. nam ante hoc S C Antonius laudauit Caeſarem in funere, populumq. ſic dolore & iracundia incendit,vt ad domos Bruti,& Caſſij cum facibus accurrerit. quod ideo praeterijt Cicero quia non omnia,quae fecerit Antonius, ſed eius tantum recte facta hoc loco ſibi commemorāda ſtatuit. idem in Phil. 2. cum de paruulo Antonij filio,pacis obſide, in Capitolium miſſo locutus eſſet,ſubiunxit ſtatim de illa funebri laudatione,deq. illis concitati ab Antonio populi facibus. Poſtea mentionem facit huius S.C. nequa tabula poſt idus Mart. vllius decreti Caeſaris,aut beneficij figeretur. ſtatimq. addidit illud: Optimum vero, quod dictaturae nomen in perpetuum ſuſtuliſti. Perpetuus igitur earum rerum ordo,quae Caeſaris necem conſecutae ſunt, vel bonum ciuem ſimulante Antonio,vel pro ipſius libidine cuncta adminiſtrante,ex Phil. 2. petendus eſt. NE *qua tabula figeretur.*] tamquam ex commentarijs Caeſaris hoc S.C. Antonius fieri voluit, nec tamen ſeruauit: vt ex Phil. 2. proxime demonſtratum eſt. LVX *quaedam videtur oblata,*] dicit idem alijs verbis Phil. 2. ſtatim poſt mentionem ſublatae dictaturae: conſtituta reſp. videbatur, mihi vero nullo modo. qui omnia,te gubernante,naufragia metuebam QVOD *saepe iuſtum fuiſſet,*] ſaepe ad ſingularem dictatoris poteſtatem difficillimis temporibus reſp tamquam ad ſalutare remedium confugit CAEDIS] quae impendebat ab homine audaciſſimo,infimae plebis duce,qui ſe C. Marij, ſepties conſulis,filium ſimulabat. Appianus, epitome. VNCVS *impactus eſt*] vnco tractus in Gemonias ſcalas,& in Tiberim deiectus eſt. FVGITIVO *illi*] humillimae enim ſortis cum eſſet, in Mariam gentem,atque adeo in ipſius C. Marij nomen inuaſerat. verum autem eius nomen, diſſentientibus Valerio, Appiano, epitome, certum non eſt.

ORATIO

ORATIO

ATQVE haec omnia communiter cum collega. alia porro propia Dolabellae. quae, niſi collega abfuiſſet, credo eis fuiſſe futura communia. nam, cum ſerperet in urbe infinitum malum. idq. maneret in dies latius, iidemq. buſtum in foro facerent, qui illam inſepultam ſepulturam effecerant; & quotidie magis magisq. perditi homines cum ſui ſimilibus ſeruis tectis, ac templis urbic minarentur, talis animaduerſio fuit Dolabellae cum in audaces ſceleratosq. ſeruos, tum in impuros, & nefarios liberos taliſq. euerſio illius execratae columnae, vt mihi mirum videatur, tam valde reliquum tempus ab illo uno die diſſenſiſſe. ecce enim Kalendis Iun. quibus vt adeſſemus, edixerat, mutata omnia: nihil per ſenatum, multa & magna per populum. & abſente populo, & inuito. Cōſules deſignati ſe audere negabant in ſenatum venire: patriae liberatores vrbe carebant ea, cuius a ceruicibus iugum ſeruile deiecerant: quos tamen ipſi conſules & in cōcionibus & in omni ſermone laudabāt. veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſſime cauerat, non ad conſeruationem earum rerum, quas habebant, ſed ad ſpem nouarum praedarum incitabantur. quae cum audire mallem, quam videre, haberemq. ius legionis liberū; ea mente diſceſſi, ut adeſſem Kalendis Ian. quod initium ſenatus cogendi fore videbatur.

EXPLANATIO

DOLABELLAE.] cum quo in gratiam eo die rediuit Antonius concordiae cauſſae, quo in aede Telluris ſenatus fuit. infra. IIDEMQ. & ſcelerati homines de plebe infima, & ſerui. BVSTVM *in foro facerent,*] Caeſari, vti crematus erat in foro conſtituerent. QVI *illam inſepultam ſepulturam fecerant,*] cremauerant enim Caeſaris corpus in foro. vt ait Suetonius, aridis virgultis, ſubſellijs, ac tribunalibus: cum in campo Martio rogus extructus eſſet. Inſepultam ſepulturam vocat vel quia ſeruata cremandi, & ſepelliendi conſuetudo non eſt: vel quia vt infra dicitur, ſepulcrum Caeſaris nuſquam extaret. CVM *in audaces ſceleratosq. ſeruos,*] in cruce egit, quod erat ſeruile ſuppliciū: liberos de rupe Tarpeia deiecit, in ep. ad Att. O mirificum Dolabellam meum: antea mihi crede, ſubdubitabam magnā res habet de ſaxo, in crucem: columnam tollere, locum illum ſternēdum locare. Extat Ciceronis luculenta ad Dolabellam epiſtola, qua illum, de hoc facto gratulans, vehementer laudat. Et in ep. ad C. Caſſium. mandabas illud malum vrbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi, & otio diffiderem urbano: ſed ita compreſſum eſt ut mihi uideamur omne iam ad tempus, ab illo dumtaxat ſordidiſſimo periculo, tuti futuri. ILLIVS *execratae columnae,*] Suetonius. Plebs ſolidam columnam, prope uiginti pedum, lapides Numidici, in foro ſtatuit, ſcripſitq. PARENTI *patriae.*] apud eandem longo tempore ſacrificare, uota ſuſcipere, controuerſias quaſdam, interpoſito per Caeſarē iureiurando, diſtrahere perſeuerauit. KAL. IVN.] ſollemnes legitimi ſenatus habendi dies fuere. Kal. nonae, idibus, quod quidem in antiquorum ſcriptis obſeruauerim. ſed interfecto idibus Mart. Caeſare, ſenatum eo die in poſterum haberi nō licuit. Suetonius, & Dio. VT. ADESSEMVS, Phil. 2. Kalendis Iun. cum in ſenatu, ut erat conſtitutum uenire uellemus, metu praeteriti repente diffugimus. MVLTA, *& magna.*] quae narrantur Phil. 2. ET *abſente populo, & inuito.*] non enim ex perditis ciuibus populus conſtat. CONSVLES *deſignati.*] Panſa, & Hirtius. PATRIAE *liberatores* Brutus, & Caſſius quos metu plebis, ab Antonio, funebri Caeſaris laudatione cōcitata, Antium, & Lanuuium aufugiſſe diximus. APPELLABANTVR,] ab Antonio in concionibus quorum tamen commodis agrorum aſſignatione. ſenatus cauerat. AD *ſpem nouarum praedarum.*] quod cum audiſſent Brutus & Caſſius, ad Antonium ita ſcripſerunt. Petimus a te, facias nos certiores tuae uoluntatis in nos: putes ne nos tutos fore in tanta frequentia ueteranorum; quos etiam de reponenda ara cogitare audimus.

ORATIO

EXPOSVI, *P. C. profectionis conſilium; nunc reuerſionis, quae plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brundiſium, iterq. illud, quod tritum in Graeciam eſt, non ſine cauſſa uitauiſſem; Kalendis Sext. veni Syracuſas, quod ab ea vrbe tranſmiſſio in Graeciam laudabatur. quae tamen vrbs, mihi coniunctiſſima, plus vna me nocte cupiens retinere non potuit, ueritus ſum, ne meus repentinus ad meos neceſſarios aduentus ſuſpicionis aliquid afferret, ſi eſſem commoratus. cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod eſt promontorium agri Rhegini, venti detuliſſent: ab eo loco conſcendi, vt tranſmitterem: nec ita multum prouectus, reiectus auſtro ſum in eum ipſum locum, unde conſcenderam. cumq. intempeſta nox eſſet; manſiſſemq. in villa P. Valerij, comitis, & familiaris mei; poſtridieq. apud eundem, uentum expectans manerem: municipes Rhegini complures ad me venerunt, ex his quidam Roma recentes: a quibus primum accipio M. Antonij concionem: quae mihi ita placuit, vt, ea lecta, de reuerſione primum coeperim cogitare. nec ita multo poſt, edictum Bruti affertur, & Caſſii. quod quidem mihi, fortaſſe quod eos plus etiam reip. quam familiaritatis gratia, diligo, plenum aequitatis videbatur. addebant praeterea, (fit enim plerumque, vt ij, qui boni quid volunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nunciant, laetius) rem conuenturam, Kalendis Sext. ſenatum frequentem fore, Antonium, repudiatis malis ſuaſoribus, remiſſis prouincijs Gallis, ad auctoritatem, ſenatus eſſe rediturum. tum vero tanta ſum*

cupiditate incenſus ad reditū, vt mihi nulli neque remi, neque venti ſatisfacerent: non quo me ad tempus occurſurum putarem, ſed ne tardius, quam cuperem, reip. gratularer. atque ego celeriter Veliam deuectus Brutum vidi, quanto meo dolore, non dico. turpe mihi ipſi videbatur in eam vrbem me audere reuerti, ex quo Brutus excederet; & ibi velle tuto eſſe, vbi ille non poſſet. neque vero illum ſimiliter, atque ipſe eram, commotum eſſe vidi. erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti conſcientia, nihil de ſuo caſu, multa de noſtra querebatur. ex quo primū cognoui, quae kalendis Sext. in ſenatu fuiſſet L. Piſonis oratio qui quamquam parum erat, (id enim ipſum a Bruto audieram) a quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti teſtimonio, quo quid poteſt eſſe grauius? & omnium praedicatione, quos poſtea vidi, magnam mihi videbatur gloriam conſecutus. hunc igitur vt ſequerer, properaui, quē praeſentes non ſunt ſecuti: non vt proficerem aliquid, (neque enim ſperabam id, neque praeſtare poteram) ſed vt, ſi quid mihi humanitus accidiſſet, (multa autem impendere videntur praeter naturam, praeterq. fatum) huius diei vocem teſtem reip. relinquerem meae perpetuae erga ſe voluntatis. Quoniam vtriuſque conſilij cauſſa, P. C. probatam vobis eſſe confido; prius, quam de rep. dicere incipio, pauca querar de heſterna M. Antonij iniuria: cui ſum amicus: idq; non nullo eius officio debere, etiam prae me ſemper tuli.

E X P L A N A T I O

NON *ſine cauſſa vitauiſſem;*] vitauit metu quatuor legionum Antonij, quae erant Brundiſij; ep. 2. & 4. lib. XVI. ad Att. VENTI *detuliſſent:*]nam etſi ac, quaſi boni ciuis relinquentem officium, proſequi noluerunt. vide ep. 25. lib. XII ad Cornificium, & ep 4 lib. XVI. ad Att. MVNICIPES *regni*] ciues Romani erant, & in tribu ſuffragium ferebant. itaque tribules Cornificij vocat eos Cicero in quadā epiſtola. & in Verrem lib v, Quam nos Reginis quorum ciuitati inuidetis, ciuibus Romanis oſtendere ſoletis. REM *conuēturam.*]haec tota res in eadem ad Att. ep. explicatur. REMISSIS *prouincijs Gallijs,*] auget oratorie. nam vnam Galliam citeriorem, quam poſtea inuaſit, pro Macedonia ei a ſenatu iam decreta, optabat Antonius AD *tempus*]iam enim Kalendae ſext. praeterierant; eoq. die ſe veniſſe Syracuſas, Cicero dixit. L. PISONIS]Caeſaris ſoceri. ORATIO]inuectus eſt in Antonium nemine aſſentiente Phil. 5. At ille homo vehemens, & violentus, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet, (fecerat hoc etiam maxima cum laude L. Piſo XXX. diebus ante) inimicitias mihi denunciauit. BRVTI *teſtimonio,*]in ep. ad Att ſic de Bruto. Maxime dolebat, me Kalendis ſext. in ſenatu non fuiſſe: Piſonem ferebat in caelum. Et ad Caſſium. Ita nec Piſoni, qui in eum primis inuectus eſt nullo aſſentiente nec mihi qui idem triceſimo die feci, nec P. Seruilio, qui me eſt conſecutus, tuto in ſenatum venire licet. SI *quid nihil humanitas accidiſſet,*] ſi mortuus eſſem, ſi quid mihi, vt homini, contigiſſet. Idem erat, ſi quid mihi accidiſſet: vt pro Milone: Praeclare vixero, ſi quid mihi acciderit, prius, quam hoc tantum mali videro Et lib. 2. de Inuent: Si quid pupillo accidiſſet. Quod Graeci dicunt. MVLTA] multa violentae mortis genera. vide quae diximus in ep. Sulpicij, lib. IV. PRAETER *naturam, praeterq. fatum:*]ſumpſit a Demoſthene. vide Gellium NONNVLLO *eius officio,*] quod eum Antonius, poſt pugnam Pharſalicam nondum impetrata a Caeſare venia, Brundiſij commorantem, cum interimere iure poſſet noluit Phil. 2. Et Antonius ipſe in ep. qua ſcripſit ad eum de Sex Clodio, Meo, inquit, iure te hoc beneficium rogo. nihil enim non tua cauſſa feci. vi omittam, quod P. Clodium ſtricto gladio, vt eum occideret, inſecutus erat. quod in oratione pro Milone ſcriptum eſt.

O R A T I O

QVID tandem erat cauſſae, cur in ſenatum heſterno die tam acerbe cogerer? ſolus ne aberam? an non ſaepe minus frequentes fuiſtis? an ea res agebatur, vt etiam aegrotos deferri oporteret? Hannibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam cauſſam etiam Appium illum, & caecum, & ſenem, delatum eſſe, memoriae proditum eſt. de ſupplicationibus referebatur: quo in genere ſenatores deeſſe non ſolent: coguntur enim non pignoribus, ſed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita ſine cura conſules ſunt: vt paene liberum ſit ſenatori non adeſſe. qui cum mihi mos notus eſſet; cumq. de via languerē, & mihimet diſplicerem: miſi pro amicitia, qui hoc ei diceret. at ille, vobis audientibus, cum fabris ſe domum meam venturum eſſe dixit. nimis iracunde hoc quidem, & valde intemperanter. cuius enim maleficij tanta iſta poena eſt, vt dicere in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturum publice ex ſenatus ſententia aedificatam domum? quis autem vmquam tanto damno ſenatorem coegit? aut quid eſt vltra pignus, aut multam? quod ſi ſciſſet, quam ſententiam dicturus eſſem; remiſiſſet aliquid profecto de ſeueritate cogendi. An me cenſetis, P. C. quod vos inuiti ſecuti eſtis decreturum fuiſſe, vt parentalia cum ſupplicationibus miſcerentur? vt inexpiabiles religiones in remp. inducerentur? vt decernerentur ſupplicationes mortuo? nihil dico, cui. fuerit ille Brutus, qui & ipſe dominatu regio remp. liberauit, & ad ſimilem virtutem & ſimile factū ſtirpem prope iam quingēteſimum annum propagauit: adduci tamen non poſſem, vt quemquam mortuum coniungerem cum deorum immortalium religione; vt, cuius ſepulcrum nuſquam extet, vbi parentetur, ei publice ſupplicetur. ego vero eam ſententiam dixiſſem, vt me aduerſus populum R. ſi qui accidiſſet grauior reip. caſus, ſi bellum, ſi morbus, ſi fames, facile poſſem defendere: quae partim iam ſunt, partim timeo ne impendeant. ſed hoc ignoſcant dij immortales, velim, & populo R. qui id nō probat; & huic ordini, qui decreuit inuitus. Quid de reliquis

quis reip. malis? licet ne dicere? mihi vero licet, & ſemper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. poteſtas modo veniendi in hunc locum ſit: dicendi periculum non recuſo. atque vtinam, P. C. Kal. Sext. adeſſe potuiſſem: non quo profici potuerit aliquid, ſed ne vnus modo conſularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus rep. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines, ampliſſimis populi R. beneficijs vſos L. Piſonem ducem optimae ſententiae non ſecutos. idcirco ne nos populus R. conſules fecit, vt in altiſſimo gradu dignitatis locati remp. pro nihilo haberemus? non modo voce nemo L. Piſoni conſularis, ſed ne vultu quidem aſſenſus eſt. quae (malum) eſt iſta voluntaria ſeruitus? fuerit quaedam neceſſaria. nec ego hoc ab omnibus iis deſidero, qui ſententiam conſulari loco dicunt. alia cauſſa eſt eorum, quorum ſilentio ignoſco; alia eorum, quorum vocem requiro. quos quidem doleo in ſuſpicionem populo R. venire non modo metus, quod ipſum eſſet turpe, ſed alium alia de cauſſa deeſſe dignitati ſuae. quare primum maximas gratias & habeo, & ago L. Piſoni, qui non quid efficere poſſet in rep. cogitauit, ſed quid facere ipſe deberet: deinde a vobis P. C. peto, vt etiam ſi ſequi minus audebitis orationem, atque auctoritatem meam, benigne me tamen, vt adhuc feciſtis, audiatis.

EXPLANATIO

HESTERNO *die*] Kalendis ſept. vt Phil. 5. DE *ſupplicationibus*] Caeſari mortuo decernendis, Phil. 5. NON *pignoribus*] quae auferri ſolebant ſenatoribus, qui in ſenatū vocati nō veniſſent. infra: quid eſt vltra pignus aut multam. HI HI MET *diſplicerem*:] triſtior eſſem. VENTVRVM] miſſurum fabros, nō venturum eſſe cum fabris, dixit Phil. 5. EX *ſententia aedificatam domum*] quam P. Clodius tribunus pl. pulſo Cicerone euerterat, eam ſenatus, eodem reſtituto aedificandam cenſuit, ep. 2. lib. VI. ad Attic. Velleius quoque lib. 2. cuius, inquit, domus quam infeſte a Clodio diſiecta erat, tam ſpecioſe a ſenatu reſtituta eſt. PARENTALIA] quae tuliſſem: vt vero ſupplicationes mortuo ſimul decernerentur, id vero numquam tuliſſem. PROPAGAVIT.] cum eum imitatus tyranno ſemp. M Brutus liberauerit. Sciēdum a L. Bruto originem non duxiſſe M. Brutum, ille enim patricius hic plebei generis: nec ille filios reliquit. CVM *immortalium*] opponit immortales mortuo. SI. QVI *accidiſſet grauior reip. caſus*] laeſos illo S. C. deos immortales, quo parentalia ſupplicationibus Caeſari decreta ſunt, videtur exiſtimare, & ideo grauius aliquid timendum. VT *me aduerſus populum Romanum facile poſſem defendere.*] non enim mihi poſſet obiicere, mali quidquam reip. ex mea ſententia contigiſſe. nihil decreuiſſem, quo deorum immortalium ira prouocaretur: non in remp. inexpiabiles induci religiones paſſum eſſem. NECESSARIA.] dominante Caeſare QVORVM *ſilentio ignoſco*:] ſilentibus propinquis ignoſco, vt L. Caeſari, Antonii auunculo, ALIVM *alia de cauſſa*] amare dictum in conſulares nam ſi metu ſiluerunt eſt id quidem turpe: ſed oritur ſuſpicio turpioris etiam cauſſae, qualis eſſet, male de rep. ſentire, Antonio libentius, quam patriae fauere, aut ab eo etiam praemia exſpectare.

ORATIO

PRIMVM igitur acta Caeſaris ſeruanda cenſeo: non quo probem: quis enim id quidem poteſt? ſed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & otii. vellē, adeſſet Antonius, modo ſine aduocatis. ſed, vt opinor, licet ei minus valere: quod mihi heri per illum nō licebat. doceret me, vel potius nos, P. C. quemadmodum ipſe Caeſaris acta defenderet. an in commentariolis, & chirographis & libellis, ſe vno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, ſed tantummodo dictis, acta Caeſaris firma erunt: quae ille in aes incidit, in quo populi iuſſa, perpetuasq. leges eſſe voluit, pro nihilo habebuntur? equidem exiſtimo nihil eſſe tam in actis Caeſaris, quam leges Caeſaris. an, ſi cui quid ille promiſit, id erit fixum? quod idem facere non potuit: vt multis multa promiſſa non fecit. quae tamē multo plura, illo mortuo, reperta ſunt, quam viuo beneficia per omnes annos tributa, & data. ſed ea non muto: non moueo: ſummo etiam ſtudio praeclara illius acta defendo. pecunia utinam ad Opis maneret, cruenta illa quidem, ſed his temporibus, cum iis, quorum eſt, nō redditur, neceſſaria. quamquam ea quoque ſit effuſa, ſi ita in actis fuit. ecquid eſt, quod tam proprie dici poſſit actum eius, qui togatus in rep. cum poteſtate, imperioq. verſatus ſit, quam lex? quaere acta Gracchi; leges Semproniae proferentur: quaere Sullae; Corneliae. quid? Cn. Pompeii tertius conſulatus in quibus actis conſtitit? nempe in legibus. de Caeſare ipſo ſi quaereres, quidnam egiſſet in vrbe, & in toga: leges multas, reſponderet, ſe, & praeclaras, tuliſſe: chirographa uero aut mutaret, aut non daret, aut, ſi dediſſet, non iſtas res in actis ſuis duceret. Sed haec ipſa cōcedo, quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis vero rebus, ideſt legibus, acta Caeſaris diſſolui, ferendum non puto. quae lex melior, vtilior, optima etiam rep. ſaepius flagitata, quam ne praetoriae prouinciae plus quā quam annum, neue plus quam biennium conſulares obtinerentur? hac lege ſublata, videntur ne vobis Caeſaris acta ſeruari? quid? ea lege, quae promulgata eſt de tertia decuria iudicum, nō ne omnes iudiciariae leges Caeſaris diſſoluuntur? & vos acta Caeſaris defenditis, qui leges eius euertitis? niſi forte, ſi quid memoriae cauſſa retulit in libellum, id numerabitur in actis, &, quamuis iniquum & inutile ſit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitiis tulit, id in actis Caeſaris non habebitur.

EXPLANATIO

AVRELIA] de qua proxime diximus Ordo hic eſt Tulit Cotta de iudicijs primus, alter Pompeius iterum conſul, vt oratio in Piſonem docet, tertius Caeſar ciuili bello victor. CENSVS *praefiniebatur,*] ampliſſimus, lege Pompeia infra. QVI *ordines duxerunt*] centuriones. QVI *res iudicant,*] pro, qui iudicant. ſic veteres loquebantur paullo poſt: Hic eſt legis index, vt ij res in tertia decuria iudicent. Phil. 5. Nec debere eodem tempore Romae, & Athenis res iudicare, Phil 2 Quorum res iudicatas irritas fecimus Pro Poſtumo Si quis ob rem iudicatam pecuniã cepiſſet. Coelius in ep. ad Cic. In hac diſcordia video Cn. Pompeium ſenatum, quiq. res iudicant ſecum habiturũ. Aſconius in Piſ. ISTOS] quorum cenſus ſuperioribus legibus praefinitur. QVICVNQVE *ordinem duxit,*] etiam ſi legitimo cenſu careat. QVICVNQVE *equo meruiſſet.*] vt iudicaret, licet ampliſſimo cenſu non eſſet: quo legi oportebat omnes iudices lege Pompeia. MEMINI *probaretis.*] nemo ſententiam veſtram probaret. FORTVNA] res familiaris. Pompeius in conſulatu ſecundo promulgauit, vt ex ampliſſimo cenſu, ex centurijs, aliter, quam antea, lecti iudices, aeque tamen ex illis tribus, res iudicarẽt. Pedianus DIGNITAS.] quae maxime homines in officio continet. MANIPVLARES] qui ordines non duxerint. Ex *legione Alaudarum:*] maior turpitudo, quam ſi ex legione Romana lecti eſſent. Alaudae enim Galli tranſalpini erant quo Caeſar, victo Pompeio, ciuitate donauit. Phil. 5. ad augendam turpitudinẽ dixit: Et manipulares, & Alaudas iudices. Suetonius in Iulio, Qua fiducia ad legiones, quas a rep. acceperat, alias publico alias priuato ſumptu addidit, vnam etiam ex tranſalpinis conſcriptã; vocabulo quoque Gallico: Alauda enim appellabatur: quam diſciplina, cultuq. Romano inſtitutam, & ornatam, poſtea vniuerſam ciuitate donauit. Plinius lib. XI. c. 37. Ab illo galerita appellata quondam, poſtea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dederat Alauda. Phil. 5 & 13. ALITER *enim noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe.*] niſi iudices habeant manipulares Noſtri: amici, & familiares, omnium ſcelerum affines. Loquitur ex perſona Antonij. HIC *enim eſt legis index*] hoc indicat lex, ideo centuriones, & manipulares etiam ad iudicandum vocatos, quia, conſcij ſcelerum ſuorum, libere iudicare non audeant. itaque contumelia potius, quam honore, affecit eos Antonius. IN *quo quantus error eſt eorum,*] valde in hoc errauit Antonius, cum hanc legem ideo excogitauit, vt amici ſui, omnibus inquinati vitijs facile poenam vitarent; itaque ſupra dixit: Aliter enim noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe: errauit. inquam, cum hoc putauit Antonius, nam quo ſordidiores erunt iudices, eo ſeueriores in iudicando: vt boni viri videantur, & digni potius prima, & ſecunda decuria, quam tertia. IN *turpem*] in tertiam. IVRE] iure coniectus in eam videretur, ſi turpiter iudicaret. iudicabit autem ſeuere, ne iure coniectus in eam videatur. CONIECTVS.] ignominioſum verbum: quaſi coniectus probri, & contumeliae cauſſa, non honoris.

ORATIO

ALTERA promulgata lex eſt, vt & de vi, & de maieſtate damnati, ad populum prouocent, ſi velint. haec vtrum tandem lex eſt, an legum omnium diſſolutio? quis enim eſt hodie, cuius interſit iſtam legem manere? nemo reus eſt legibus illis; nemo, quem futurũ putemus. armis enim geſta, numquam profecto in iudicium vocabuntur. At res popularis. Vtinam quidem aliquid velletis eſſe populare. omnes enim iam ciues de reip. ſalute vna & mente, & voce conſentiunt. quae eſt igitur iſta cupiditas legis eius ferendae, quae turpitudinem ſummam habeat, gratiam nullam? quid enim turpius, quam, qui maieſtatem populi R. minuerit per vim, eum damnatũ iudicio, ad eam ipſam vim reuerti, propter quam ſit iure damnatus? Sed quid plura de lege diſputo? quaſi vero id agatur, vt quiſquam prouocet. id agitur, id fertur, ne quis omnino vmquam iſtis legibus reus fiat. quis enim aut accuſator tam amens reperietur, qui, reo condemnato, obijcere ſe multitudini conductae velit; aut iudex, qui reum damnare audeat, vt ipſe ad operas mercenarias ſtatim protrahatur? non igitur prouocatio iſta lege datur; ſed duae maxime ſalutares leges, quaeſtioneſq. tollũtur. quid eſt aliud hortari adoleſcentes, vt turbulenti, vt ſeditioſi, vt pernicioſi ciues velint eſſe? quam autem ad reip. peſtẽ furor tribunicius impelli nõ poterit, his duabus quaeſtionibus, de vi, & de maieſtate, ſublatis? Quid quod obrogatur legibus Caeſaris, quae iubent, ei, qui de vi, itemque maieſtatis damnatus ſit, aqua & igni interdici? quibus cum prouocatio datur, non ne acta Caeſaris reſcinduntur? quae quidem ego, P. C. qui illa numquam probaui, ita conſeruanda concordiae cauſa arbitratus ſum, vt nõ modo, quas viuus Caeſar leges tuliſſet, infirmandas hoc tẽpore non putarem, ſed ne illas quidem quas poſt mortem Caeſaris prolatas eſſe, & fixas videtis. de exſulio reducti a mortuo: ciuitas data non ſolum ſingulis, ſed nationibus, & prouincijs vniuerſis a mortuo: immunitatibus infinitis ſublata vectigalia a mortuo. ergo haec, vno, viro optimo auctore, domo prolata, defendimus: eas leges, quas ipſe, vobis inſpectantibus, recitauit, pronunciauit, tulit, quibus latis gloriabatur, iiſq. legibus remp. contineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Caeſaris leges nos, qui defendimus acta Caeſaris, euertendas putamus? Ac de ijs tamen legibus, quae promulgatae ſunt, ſaltem queri poſſumus: de ijs, quae iam latae dicuntur, ne illud quidem licuit. illae enim nulla promulgatione latae ſunt ante, quam ſcriptae.

EXPLANATIO

CVIVS *intereſit iſtam legem manere?*]reis enim de vi & de maieſtate,qui nec vlli nunc ſunt, nec futuri videntur,opem nullam ferent.nam quae vis armis eſt illata ciuili bello,ea certe numquam in iudicio vocabitur. AT *res popularis.*]populo grata;quia prouocatio populi poteſtatem auget. AD *eam ipſam reuerti,*]quomodo reuertitur ad vim? reuertitur potius ad maieſtatem populi Romani, qua iã laeſa damnatus eſt.itaque, Vim,arbitror abundare. MVLTITVDINI *conductae.*]ad quam prouocabitur. id enim ſpectat Antonius,vt in poſterum,nullo iudicij metu,& vim inferre, & minuere maieſtatem liceat AD *operas mercenarias*]ad multitudinem conductam. QVID *eſt aliud, bonos,vi adoleſcentes,*]vſitatiſ loquendi genus,Phil.2.Quid eſt aliud,omnia ad bellum ciuile hoſti arma largiri? Phil.10. Quid eſt aliud,librarium Bruti laudare non Brutum? Phil.12 Quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellum? In Piſonem:Quid eſt aliud,furere,niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges,nõ ſenatum non ciuitatem? QVAM *autem ad peſtem*]vel reip.vel priuatorum hominum. LEGIBVS *Caeſaris,*]de vi,& de maieſtate. DE *exſulio reductis a mortuo,*]iocoſa, & eadem tamen acerba narratio. mortuorum enim actio nulla eſt.at Caeſar mortuus exſules reduxit:ciuitatem,immunitates dedit. nam Antonius iis de rebus leges protulit,& in Capitolio fixit,vt Caeſaris leges.Phil.2. De exſulibus legẽ, quam fixiſti Caeſar tulit? Phil.5: Reſtituebantur exſules quaſi lege ſine lege PROVINCIIS]ad Atticum:Antonius accepta grandi pecunia,fixit legem,a dictatore comitiis latem, qua Siculi ciues Romani:cuius rei viuo illo mentio nulla. VERVM *optimo,*]Antonio ironia. DOMO *prolata,*]ſcripſit ipſe domi ſuae,non in commentarijs Caeſaris reperit. NOS, *qui defendimus acta Caeſaris, euertenda putamus?*] in Antonium cõfertur hoc. Tu,qui defendis,vt ais,acta Caeſaris,leges eius euertendas putas? QVAE *iam late dicuntur.*]non enim reuera latae,promulgatione nulla.

ORATIO

QVAERVNT, *quid ſit,cur aut ego,aut quiſquam veſtrum, P.C.bonis tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus,qui intercedant; paratos,qui remp.religione defendant:vacui metu eſſe debemus. Quas tu mihi,inquit,interceſſiones? quas religiones? eas ſcilicet,quibus reip.ſalus continetur. Negligimus iſta, & nimis antiqua,& ſtulta ducimus.forum ſaepietur:omnes claudentur aditus: armati in praeſidijs multis locis collocabuntur. Quid tum? quod erit ita geſtum,id lex erit,& in aes incidi iubebitis? cedo illa legitima:Conſules populum iure rogauerunt,(hoc enim a maioribus accepimus ius rogandi) populusq. iure ſciuit.qui populus? is ne,qui excluſus eſt? quo iure? an eo, quod vi & armis omne ſublatum eſt? atque ego hoc dico de futuris:quod eſt amicorum,ante dicere ea,quae vitari poſſunt:quae ſi facta non erunt,refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis; de quibus eſt integrum vobis.demonſtro vitia:tollite.denũcio vim; arma remouete.*

EXPLANATIO

QVAERVNT,]putant nonnulli,timendum non eſſe,ne leges malae,cum boni tribuni pl. ſint,ferantur:& paratos eſſe dicunt,qui intercedant,& qui de caelo ſeruent.id enim eſt,quod ait:Qui remp. religione defendant. QVAS *tu mihi,inquit,interceſſiones,quas religiones?*]ſubaudi,narras. Antonij verba ſunt,vt illa Verris,in re ſimili lib.IV.Quam mihi religionem narras? quam poenam? quem ſe natum? QVIBVS *reip.ſalus continetur.*]in Vatinium:Num quem poſt vrbem conditam ſcias tribunum pl. egiſſe cum plebe,cum conſtaret ſeruatum eſſe de caelo? NEGLIGIMVS *iſta,*] & hoc ex Antonij perſona FORVM *ſaepietur:*]ne cui ſit aditus,qui velit intercedere,aut obnunciare. Ita tulit Antonius, vt Phil.5.docet,legem de iudicibus:eamq.legem ſenatus poſtea, tamquam per vim latam, ſuſtulit: vt ex eadem,& ex XI.Phil.cognoſcitur. CONSVLES *populum iure rogauerunt,*]principium hoc erat legũ antiquarum,exemplum habemus apud Frontinum de aquae duct. T.Quinctius Criſpinus cõſul populum iure rogauit,populus iureſciuit. HOCINE]hoc veſtrum:quod ab illo vetere longiſſime diſtat. legem enim vocatis,& in aes incidi iubetis,quae,foro ſaepto,omni aditu clauſo, armata multitudine in praeſidijs collocata,lata ſit QVOD *amicorum,*]itaque mihi iraſci non debetis. DE *quibus eſt integrum vobis*]nondum enim latae ſunt. DEMONSTRO *vitia:*]quae iam dixit;Forum ſaepietur;omnes aditus. DENVNCIO *vim:*]fore praedico,vt eae leges per vim ferantur.

ORATIO

IRASCI *te quidem mihi, Dolabella,pro rep. dicenti, non oportebit. quamquam te quidem id facturum non arbitror: noui facilitatem tuam. collegam tuum aiunt in hac ſua fortuna: quae bona ipſi videtur, mihi,ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi ſui conſulatum ſi imitaretur, fortunatior videretur; ſed eum iracundum*

cundum

eundum audio factum. video autem, quam ſit odioſum habere eundem iratum, & armatum, cum tãta praeſertim gladiorum ſit impunitas. ſed proponam ius, vt opinor, aequum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturum. Ego, ſi quid in vitam eius, aut in mores cum contumelia dixero: quo minus mihi inimiciſſimus ſit, non recuſabo. ſin conſuetudinem meam, quam in rep. ſemper habui, tenuero, ideſt, ſi libere, quae ſentiam de rep. dixero: primũ deprecor, ne iraſcatur: deinde, ſi hoc non impetro, peto, ut ſic iraſcatur, ut ciui: armis utatur, ſi ita neceſſe eſt, vt dicit, ſui defendendi cauſſa, iis, qui pro rep. quae ipſis viſa erunt, dixerint, iſta arma ne noceant. quid hac poſtulatione dici poteſt aequius? quod ſi, vt mihi a quibuſdam eius familiaribus dictum eſt, omnis eum, quae habetur cõtra uoluntatem eius, oratio grauiter offendit, etiam ſi nulla ineſt contumelia; feremus amici naturã, ſed iidem illi ita mecum: Non idem tibi aduerſario Caeſaris, licebit, quod Piſoni ſocero. & ſimul admonet quiddam, quod cauebimus; nec erit iuſtior, P. C, in ſenatum non ueniendi morbi cauſſa, quã mortis. Sed per deos immortales: te enim intuens, Dolabella qui es mihi cariſſimus, non poſſum de utriuſq; ueſtrum errore reticere. credo enim vos, nobiles homines, magna quaedã ſpectantes, non pecuniã, vt quidam nimis creduli ſuſpicantur, quae ſemper ab ampliſſimo quoque, clariſſimoq. contẽpta eſt, non opes uiolentas, & populo R. minime ferendam potentiã, ſed caritatem ciuium, & gloriam concupiſſe. eſt autẽ gloria, laus recte factorum, magnorumq. in remp. fama meritorum, quae cum optimi cuiuſque, tum etiã multitudinis teſtimonio comprobatur. dicerem, Dolabella, qui recte factorũ fructus eſſet, niſi te praeter ceteros paulliſper eſſe expertum viderem. quem potes recordari in uita tibi illuxiſſe diem laetiorem, quam eum, expiato foro, diſſipato concurſu impiorum, principibus ſceleris poena affectis, vrbe intẽdio, & caedis metu liberata, te domum recepiſti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunae ſtudia tũ laudi, & gratulationi tuae ſe non obtulerunt? quin mihi etiam, quo auctore te in iis rebus vti arbitrabantur, & gratias boni viri agebant, & tuo nomine gratulabãtur. recordare, quaeſo, Dolabella conſenſum illũ theatri, cum omnes, earũ rerum obliti, propter quas tibi fuerãt offenſi, ſignificarũt ſe nouo beneficio memoriã veteris doloris abieciſſe. hãc tu, P. Dolabella (magno loquor cũ dolore) hanc tu, inquam, potuiſti aequo animo tantã dignitatẽ deponere?

E X P L A N A T I O

AVORVM,] paterni, M. Antonij oratoris; materni, L. Caeſaris qui cum P. Rutilio Lupo conſul, cũ P. Craſſo cenſor fuit. AVVNCVLI] L. Caeſaris. ADVERSARIO *Caeſaris,*] qui Pompeium ciuili bello ſecutus eſt. QVOD *Piſoni ſocero.*] cui licuit, quae de rep. ſentit, libere dicere, & in ipſum Antoniũ conſulem inuehi. QVOD *cauebimus;*] mortem ſcilicet. MORBI *cauſſa,*] quae ſi iuſta eſt Antonio non ueniẽdi hodie in ſenatum, non minus iuſta uideri poterit, ſi ego non ueniam metu mortis. NIMIS *creduli*] iocus eſt. nam putabant. quod uerum eſſe conſtabat, eos & pecuniam, in opes uiolentas, & infinitam potentiam ſpectaſſe. EXPIATO *foro.*] euerſa columna, apud quam ſacrificare perditi homines ſolebãt totam hanc rẽ uide ſupra. GRATIAS *boni viri agebant,*] quaſi alumnus eſſes diſciplinae meae; meiſq. praeceptis, & conſilijs obtemperans praeſtantiſſimum te ciuem, & ſingularem conſulem praeberes. Extat hac de re ad Dolabellam epiſtola. THEATRI in quo gladitores pugnarunt, ab urbano preatore M. Bruto dati. infra. PROPTER *quas*] a te tribuno pl. uiuo Caeſare commiſſus quarum ea maxime pernicioſa quod legem tulit de tabulis nouis. TANTAM *dignitatem deponere?*] depoſuiſti, cum Antonij pernicioſa reip. conſilia ſequi coepiſti.

O R A T I O

TE autem, M. Antoni, abſentem appello: vnum illum diem, quo in aede Telluris ſenatus fuit, nõ omnibus iis menſibus, quibus te quidam, multum a me diſſentientes, beatum putant, anteponis? quae fuit oratio tua de concordia? quanto metu veterani, quanta ſollicitudine ciuitas tum a te liberata eſt? collegam tuum, depoſitis inimicitiis, oblitus auſpiciorum, a te ipſo augure populo R. nunciatorum, illo primum die collegam tibi eſſe voluiſti: reip. tuus paruulus filius, in Capitolium a te miſſus, pacis obſes fuit. quo ſenatus die laetior? quo populus Romanus? qui quidem nulla in concione vnquam frequentior fuit. tum denique liberati per viros fortiſſimos videbamur; quia, vt illi voluerant, libertatem pax conſequebatur. proximo, altero, tertio, denique reliquis conſecutis diebus non intermittebas quaſi donum aliquod quotidie afferre reip. maximum autem illud, quod dictaturae nomen ſuſtuliſti. haec inuſta eſt a te, a te inquam, mortuo Caeſari nota ad ignominiam ſempiternam. vt enim propter vnius M. Manlij ſcelus, decreto gentis Manliae, neminem patricium M. Manlium vocari licet: ſic tu, propter vnius dictatoris odium, nomen dictatoris funditus ſuſtuliſti. Num huiuſce, cum pro ſalute reip. tanta geſſiſſes, fortunae te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriae paenitebat? vnde igitur ſubito tanta iſta mutatio? non poſſum adduci, vt ſuſpicer, te pecunia captum. licet, quod cuique libet, loquatur: credere non eſt neceſſe. nihil enim vnquam in te ſordidum, nihil humile cognoui. quamquam ſolent domeſtici deprauare nõnumquam. ſed noui firmitatem tuam. atque vtinam, vt culpam, ſic etiam ſuſpicionem vitare potuiſſes. illud magis vereor, ne, ignorans verum iter gloriae, glorioſum putes, plus te vnum poſſe, quam omnes: & metui a ciuibus tuis, quam diligi, malis. quod ſi ita putas, totam ignoras viam gloriae. carum eſſe ciuem, bene de rep. mereri, laudari, coli, glorioſum eſt: metui vero, & in odio eſſe, inuidioſum, deteſtabile, imbecillũ, caducum: quod videmus etiam in fabulis ipſi illi, qui, Oderunt dum metuant, *dixerit, pernicioſum fuiſſe. vtinam, Antoni, auum tuum meminiſſes: de qua tamen audiſti multa ex me, eaq. saepiſſime. putas ne illum immortalitatem mereri voluiſſe, vt*

propter

propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa erat vita, illa ſecunda fortuna, libertate eſſe parem caeteris, principem dignitate. itaque, vt omittam res aui tui proſperas, acerbiſſimum eius ſupremum diem malim, quam L. Cinnae dominatum, a quo ille crudeliſſime eſt interfectus.

E X P L A N A T I O

IN *aede Telluris.*] biduo poſt Caeſaris necem. VETERANI,] hoc dele. vitij nihil erit in ſententia. OBLITVS *auſpiciorum,*] cum tu ipſe, creato comitijs centuriatis conſule Dolabella, obnunciaſti, & quod ad te attinet vitioſum conſulem feciſti. Phil. 2. ILLO *primum die*] cum antea propter obnunciationē tuam eſſe conſulem negares. COLLEGAM *tibi eſſe noluiſti;*] ut non amplius uitioſum. PROPTER *vnius M. Manlij ſcelus,*] qui contra patriam conſilia inijerat: quibus patefactis, de rupe Tarpeia deiectus eſt Liuius lib. VI. NEMINEM *patricium*] nam & plebeij Manlij fuere. DOMESTICI.] latenter auaritiam carpit Fuluiae, Antonij uxoris quae C. Curionis, & P. Clodij uxor quoque fuerat in eandem ſic Phil. 3. At uero huius domi inter quas Sulla pendebatur aurum: numerabatur pecunia: vna in domo omnes, quorum intereat totum imperium populi Romani nundinabantur. Et Phil. v. Mulier, ſibi felicior, quam iuris, auctionem prouinciarum regnorumq. faciebat. ILLVD *magis vereor,*] ne potentiae potius immoderatae, quam pecuniae cupiditates pecces. IPSI *illi.*] Atreo, Pelopis filio Agamemnonis & Menelai patri is fratri ſuo Thyeſti, quia ſtupraſſet uxorem ſuam, filium epulandum appoſuit. ODERINT, *dum metuant,*] apud Accium poetam hoc dicit Atreus. PERNICIOSVM *fuiſſe.*] quia regno pulſus eſt. AVVM *tuum.*] M. Antonium oratorem.

O R A T I O

SED quid oratione te flectam? ſi enim exitus C. Caeſaris efficere non poteſt, ut malis carus eſſe, quam metui: nihil cuiuſquam proficiet, nec ualebit oratio. quē qui beatum fuiſſe putant, miſerrimi ipſi ſunt. beatus eſt nemo, qui ea lege viuit, ut non modo impune, ſed etiam cū ſumma interfectoris gloria interfici poſſit. quare flecte te, quaeſo & maiores tuos reſpice; atque ita guberna remp. vt natum eſſe te ciues tui gaudeant, ſine quo nec beatus, nec clarus eſſe quiſquam poteſt. populi quidem R. iudicia multa ambo habetis; quibus vos non ſatis moueri, permoleſte fero. quid enim, gladiatoribus clamores innumerabilium ciuium? quid populi verſus? quid Pompeij ſtatuae plauſus infiniti? quid ijs tribunis pl. qui uobis aduerſantur? parum ne haec ſignificant incredibiliter conſentientem populi R. vniuerſi voluntatem? quid? Apollinaribus ludis plauſus, vel teſtimonia potius, & iudicia populi R. vobis parua videbantur? o beatos illos, qui, cum adeſſe ipſis propter vim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi R. ac viſceribus haerebant. niſi forte Accio tum plaudi, & ſexageſimo poſt anno palmam dari, non Bruto, putabatis; qui ludis ſuis ita caruit, ut in illo apparatiſſimo ſpectaculo ſtudium populus R. tribuerit abſenti, vt deſiderium liberatoris ſui perpetuo plauſu & clamore leniret. equidem is ſum, qui iſtos plauſus cum a popularibus ciuibus tribuerentur, ſemper contempſerim: idemq. cum a ſummis, medijs, infimis, cum denique ab vniuerſis hoc idem fit; cumq. ij, qui ante ſequi populi conſenſum ſolebant, fugiunt; non plauſum, ſed iudicium puto. Sin haec leuiora vobis videntur, quae ſunt grauiſſima: num etiam hoc contemnitis, quod ſenſiſtis tā caram populo R. vitam A. Hirtij fuiſſe? ſatis enim erat, probatum illum eſſe populo R. vt eſt; iucundum amicis, in quo vincit omnes; carum ſuis, quibus eſt cariſſimus: tantam ſolicitudinem bonorum, tantum timorem in quo meminimus? certe in nullo. Quid igitur? hoc uos, per deos immortales, quale ſit, non interpretamini? quid eos de ueſtra vita cogitare cenſetis, quibus eorum, quos ſperant reip. conſuli nos, uita tam cara ſit? Cepi fructum P. C. reuerſionis meae; quoniam & ea dixi, vt, quicumque caſus conſecutus eſſet, extaret conſcientiae meae teſtimonium; & ſum a vobis benigne, ac diligenter auditus. qua poteſtas ſi mihi ſaepius ſine meo veſtroq. periculo fiet, vtar: ſi minus, quantum potero, non tam mihi me, quam reip. reſeruabo. mihi fere ſatis eſt quod vixi, vel ad aetatem, vel ad gloriam: huc ſi quid acceſſerit, non tam mihi, quam vobis, reip. publicae acceſſerit.

E X P L A N A T I O

CVM *ſumma interfectoris gloria.*] totum hoc ad gloriam pertinet eorum, qui Caeſarem occiderat. POMPEII *ſtatuae*] quae fuit in eius theatro, in quo, ut diximus gladiatores pugnarunt. APPOLLINARIBVS *ludis.*] a C. Antonio praetore datis, nomine abſentis M. Bruti praetoris urbani: ad quē horū ludorū cura pertinebat. ACCIO] poetae, cuius agebatur fabula, Brutus, inſcripta: SEXAGESIMO *poſt anno*] quā obierat. PALMAM *dari,*] rectius fortaſſe, Plauſū dari. A SVMMIS, *medijs, infimis.*] nō modo a popularib. FVGIVNT;] quia plauſū illū bonis uiris dari vidēt. TAM *carā populo R. vitā A. Hirtij,*] Hirtio cōſule deſignato, grauiter aegrotāte, populus Romanus, quia ſperaret eū in conſulatu remp defenſurū pro eius incolumitate uota ſuſcepit. Phil 7. Aequū, credo, putauit, quā vitā populi R. uotis retinuiſſet pro libertate populi R in diſcrimen adducere. Et Phil. 10. Quid habuit virium, id in eorum libertatē defendendā contulit, quorum votis iudicauit ſe a morte reuocatum. AD *aetatem*] annum agebat ſexageſimum tertium; natus enim Caepione, Serrano cos.

IN · SECVNDAM

M · TVLLII · CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI · MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

Habita a Cicerone IV. *non. Sept. oratio prima in Antonium, ille ſe in uillam Tiburtinam contulit, ibiq. dies ſeptem decim, quod Ciceroni reſponderet, cōmentatus eſt.* XIII. *Kal. Oct. habito ſenatu in abſentem Ciceronem, qui ſe tuto adeſſe non poſſe intelligebat, quae cogitauerat, euomuit. ei Cicero hac oratione reſpondit: quo die, ſi quaeritur: eo, dicam, qui quartum diem ludorum Romanorum in circo proximus eſt conſecutus, id Circero ipſe docet his uerbis. Neſcis, heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, ut quinctus praeterea dies Caſari tribueretur? cur nō ſumus praetextati? Is igitur dies, ut ex Romano uetere kalendario liquet,* XIII. *Kal. Oct. fuit. quo ipſo die in Ciceronem Antonius eſt inuectus. ita uidetur praeſens praeſenti Cicero reſpondiſſe. quod ipſe negat. Phil. 3. Hunc ego, inquit, diem expectans M. Antonij ſcelerata arma uitaui, tum, eum ille in me abſentem inuehens non intelligebat, quod ad tempus me, & meas uires reſeruarem: ſi enim tum illi, caedis a me initium quaerenti, reſpondere uoluiſſem; num reip. conſulere non poſſem. Et Phil. 2. Adeſſe, inquit, in ſenatu iuſſit ad* XIII. *kal. Oct. ipſe interca ſeptemdecim dies de me in Tiburtino Scipionis declamitauit. cū is dies, quo me adeſſe iuſſerat ueniſſet: tum uero agmine quadrato in aedem concordiae uenit, atque in me abſentem orationem ex ore impuriſſimo euomuit. quo die ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum uenire licuiſſet; caedis initiū*

feciſſet a me: ſic enim ſtatuerat, Et ep. 2. lib. XII. ad Caſsium. Caedem gladiator quærit, eiusq. initium ad XIII. kal. Oct. a me ſe facturum putauit. at quam paratus uenerat, cum in uilla Metelli complures dies commentatus eſſet. Cũ igitur & affuiſſe in ſenatu XIII. kal. Oct. & idẽ non affuiſſe uideatur; quærenda ratio eſt, quomodo pugnantes inter ſe loci conciliari poſsint. Cum ſe non affuiſſe dicit, uere dicit: Saluti enim conſulendum cenſuit. Rurſus, eum affuiſſe uidetur, imago quædam ueritatis, non ipſa ueritas quaeritur: ut, quæ oratio domi per otium ſcripta eſt, non in ſenatu habita, in ea legantur illa ipſa, quae Cicero, ſi in ſenatum ueniſſet, Antonio reſpondens locutus eſſet. Putemus igitur id quod res eſt fictam eſſe hanc orationem, ſed ita legatur tamquam uera. ita omnis dubitatio de die, quo ſit habita, cum habita numquam ſit, auferetur. Genus idem eſt, quod ſuperioris. Purgat ſe primum aduerſus Antonij calumniam, & ita purgat, ut omni eum loco non leuiter pungat: deinde ſingulas eius uitæ partes, a puerili prætexta exorſus, uehementer exagitat. nam illa breuis adhortatio, ut reſipiſcat, poſtremo loco reſeruata, diffidentis eſt, ab officio boni ciuis erga remp. profecta, minima tamen, uel nulla potius cum ſpe coniuncta.

IN · M · ANTONIVM

PHILIPPICA

LIBER · SECVNDVS

ORATIO · XLIV

QVONAM meo fato, P. C. fieri dicam, vt nemo bis annis viginti reip. hoſtis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? nec vero neceſſe eſt a me quemquam nominari: vobiſcum ipſi recordemini. mihi poenarum illi plus, quam optarem, dederunt. te miror, Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus nõ perhorreſcere. atque hoc in alijs minus mirabar, nemo illorum mihi inimicus fuit voluntarius: omnes a me reip. cauſſa laceſſiti: tu, ne verbo quidem violatus, vt audacior, quam Catilina, furioſior, quam Clodius, viderere, vltro maledictis me laceſſiſti, tuamq. a me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauiſti. quid putem? contemptum ne me? non video: nec in vita, nec in gratia, nec in rebus geſtis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid deſpicere poſſit Antonius. an in ſenatu facillime de me detrahi poſſe credidit? qui ordo clariſſimis ciuibus bene geſtae reip. teſtimoniũ multis, mihi vni conſeruatae dedit. an decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium eſt. quid enim plenius, quid vberius, quam mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profecto eſt. non exiſtimauit ſui ſimilibus probari poſſe, eſſe ſe hoſtem patriae, niſi mihi eſſet inimicus, cui prius, quam de ceteris rebus reſpondeo, de amicitia, quam a me violatam eſſe criminatus eſt, quod ego grauiſſimum crimen iudico, pauca dicamus.

EXPLANATIO

HIS ANNIS viginti] anni plane ſunt viginti a Catilinae coniuratione ad hoc tẽpus ſi numerandi ſumatur initium ab ipſo conſulatu Ciceronis, finis autẽ fiat in Antonio conſule. MIHI *poenarum illi plus quam optarem, dederunt.*] caeſi enim ſunt Catilina, & Clodius lib. 2. de leg. Plus poenarum habui, quam petiui. MIHI *vni conſeruatae dedit.*] ſupplicatio ſignificatur, quam ei conſuli, coniuratione Catilinae patefacta, togato ſenatus decreuit. quod antea contigerat nemini. itaque Phil. 14. Mihi, inquit, conſuli ſupplicatio, nullis armis ſumptis, non ob caedẽ hoſtium, ſed ob cõſeruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta eſt. In epiſtola vero ad catonem: Tu idem ſupplicationem mihi decreuiſti togato, non vt multis. rep. bene geſta ſed vt nemini rep. cõſeruata.

ORATIO

CONTRA rem ſuam me neſcio quando veniſſe, queſtus eſt. An ego non venirem contra alienum pro familiari, & neceſſario? non venirem contra gratiã non virtutis ſpecie, ſed aetatis flore collectam? non venirem contra iniuriam? quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit, non iure praetorio. ſed hoc idcirco commemoratum a te puto, vt te infimo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos nepotes Q. Fabii, libertini hominis, fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tradideras, (nam ita dixiſti) domum meam ventitaras. Ne tu, ſi id feciſſes, melius famae, melius pudicitiae tuae conſuluiſſes: ſed nec feciſti, nec, ſi cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuiſſet. Auguratus petitionem mihi te conceſſiſſe dixiſti. O incredibilem audaciam: o impudentiam praedicandam. quo enim tempore me augurem, a toto collegio expetitum, Cn. Pompeius, & Q. Hortenſius nominauerunt. (neque enim licebat a pluribus nominari) tu nec ſoluendo eras, nec te vllo modo, niſi euerſa rep. fore incolumem putabas. poteras autem eo tempore auguratum petere, cum in Italia Curio non eſſet? aut tum, cum es factus, vnam tribum ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiam familiares de vi condemnati ſunt, quo tui nimis ſtudioſi fuiſſent. At beneficio ſum vſus tuo. quo? quamquam illud ipſum, quod commemoras, ſemper prae me tuli. malui me tibi debere confiteri, quã cuiquam minus prudenti non ſatis gratus videri. ſed quo beneficio? quod me Brundiſii non occideris? quem ipſe victor, qui tibi, vt tute gloriari ſolebas, detulerat ex latronibus ſuis principatum, ſaluum eſſe voluiſſet, in Italiam ire iuſſiſſet, eum tu occideres? fac potuiſſe. quod eſt aliud, P. C. beneficium latronum, niſi vt commemorare poſſint, ijs ſe dediſſe vitam, quibus non ademerint? quod ſi eſſet beneficium, numquam, qui illum interfecerunt, a quo erant ſeruati, quos tu ipſe clariſſimos viros appellare ſoles, tantam eſſent gloriam conſecuti. quale autem beneficium eſt, quod te abſtinueris nefario ſcelere? qua in re non tam iucũdum videri mihi debuit, non interfectum a te, quam miſerum, te id impune facere potuiſſe. ſed ſit beneficium; quandoquidem maius accipi a latrone nullum potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu reip. queri non debui, ne in te ingratus viderer? at in illa querella, miſera quidem, & luctuoſa, ſed mihi pro gradu, in quo me ſenatus populusq. R. collocauit, neceſſaria, quid eſt dictum a me cum contumelia? quid non moderate? quid non amice? & quidem cuius temperantiae fuit

de M. Antonio quererem obiicere maledicto? praeſertim cum tu reliquias reip. diſſipauiſſes? cum domi tuae turpiſſimo mercatu omnia eſſent uenalia? cum leges eas, quae nunquam promulgatae eſſent, & de te & a te latas confiterere: cum auſpicia augur, interceſſionem conſul ſuſtuliſſes: cum eſſes foediſſime ſtipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie ſuſciperes, vino luſtrisq; confectas. at ego, tamquam mihi cum M. Craſſo contentio eſſet, quocum multae, & magnae fuerunt, non cum uno gladiatore nequiſſimo, de rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. itaque hodie perficiam vt intelligat, quantum a me beneficium tum acceperit

EXPLANATIO

VENISSE.] in iudicium, vt familiarem meum defendere. Iudiciale verbum, vt Phil. 8. cum ſuo magno eſſet beneficio venisse eum cōtra ſe Pro Q. Roſcio: Quid tu, ſaturi qui cōtra hunc venis, exiſtimas alter? lib. 2. in Verrem. Quid ſi omnium mortaliū Sthenio nemo inimicior quam hic C. Claudius; tum ſemper, cū in his ipſis rebus & temporibus fuit? ſi de litteris corruptis cōtrauenit? Et pro Murena. ſi turpe exiſtimas te aduocato illum ipſum veneris cauſſa cadere. ALIENVM] cui litiganti fauebat Antonius, obſceni amoris cauſſa. ſequitur enim: An ego non venirem contra gratiā. non virtutis ſpecie, ſed aetatis flore collectam? ISTE] Antonius. INTERCESSORIS] tribuni pl. NON *iure praetoris.*] quod obtineri a praetore non poterat, vt familiari meo fieret iniuria, id a tribuno pl. obtinuit, vt intercederet. VT *te infimo ordini commendares,*] quia confugiſſes ad auxilium tribuni pl. Q. FABII] Bambalionis Phil. 3. C. CVRIONEM] qui turpiter amauit Antoniū: vt infra. EXPETITVM,] conſularem, & clarum rebus geſtis. Ad Catonem ſacerdotium cum non difficillime conſequi poſſe, non appetiui. idem poſt iniuriam acceptam ſtudui qua ornatiſſima ſenatus, populiq. Romani de me iudicia intercedere, itaque, & augur poſtea fieri volui: & eum honorē qui a ſenatu tribui rebus bellicis ſolet, neglectum a me olim, nunc mihi expetendum puto. NEC *tu ſoluendo eras.*] nō erat vnde ſolueres id, quod debebas. off lib. In pecunijs creditis occultat ſiue gaudium ne videatur non fuiſſe ſoluendo. Sic apud Liuium lib. XXXI. Nec tamen ſoluendo aeri alieno reſp. ſufficeret. Similiter idem lib. 2. Qui ferendo neri eſſent: lib. IV. ſit ne aliquis plebeius ferendo magno honori, valet igitur eſſe ſufficere. CVM *in Italia Curio non eſſet.*] erat in Aſia quaeſtor: vt ex epiſtolis, quas ad eum Cicero ſcripſit, intelligitur. VNAM *tribum ferre*] vnius tribus ſuffragijs creari. Erant enim eo tempore penes populum ſacerdotum cooptandorum poteſtas Domitia lege. SINE *Curione*] qui tunc tribunus pl. erat, amiciſſimus Antonij, quem turpiter amauerat adoleſcentem. Plutarchus in Antonio. BRVNDISII] quo ſe poſt aciem Pharſalicam nondum impetrata a Caeſare venia, ſatis temere contulit. NON *occideris?*] quod licuiſſe tibi putas iure belli, infra Victore Theſſalia Brundiſini cum legionibus reuertiſti: ibi me non occidiſti magnum beneficium: potuiſſe enim fateor. PRINCIPATVM] poſt pugnam Pharſalicam Italiae praefuit Antonius. IRE *iuſſiſſet,*] non iuſſerat Caeſar, ſed Ciceronis genero Dolabellae dixerat, vt ad eum ſcriberet, vt in Italiam quam primū veniret, ep. 7. lib. XI. ad Att. NVNQVAM,] ſi beneficium eſt, non adimere vitam: cur Brutus, & Caſſius, & caeteri qui Caeſarem occiderunt, quibus ille, cum poſſet, vitam non ademerat, tantam ſunt gloriam cōſecuti? fit enim ex eo perſpicuum beneficiū illud non fuiſſe, quod eos victor Caeſar nō interfeciſſet. nam ſi fuiſſet, gloriam tantā ex eius nece non eſſent adepti. TVRPISSIMO *mercatu infra.*] cuius domus quaeſtuoſiſſima eſt. falſorū commentariorum & chirographorum officina agrorum opidorū, immunitatum, vectigalium flagitioſiſſimae nundinae. Et Phil. 7. vna in domo omnes quorum intererat, totum imperium populi Romani nūdinabātur. ET *de te.*] quis enim de ſe ipſo leges fert? quod leges vetabant, Licinia, & Abutia: vt in agraria 2. CVM *auſpicia augur,*] non auſpicatus eſt, nec auſpicijs paruit, cum leges ferret. quod turpe cuiuis auguri longe turpius. Phil. 5. Quam legem ſi augur dicit tuliſſe non modo tonante Ioue. INTERCESSIONEM *ſuſtuliſſes:*] ſed prope caeleſte clamore prohibente hanc dubitabit contra auſpicia latam confiteri. INTERCESSIONEM *ſuſtuliſſes:*] non enim interdum potuit, cum promulgatae non ſint. promulgabantur enim leges, vt ex eo ſciri poſſet, probandae ne, an improbandae eſſent. PVDICA *in domo*] non Antonij, ſed Pompeij, in qua habitabant, infrà. At idem aedes etiam, & hortos. O audaciam immanem. tu ingredi illam domum anſus es? tu illud ſanctiſſimum limen intrare?

ORATIO

AT etiam litteras, quas me ſibi miſiſſe diceret, recitauit, homo & humanitatis expers, & vitae communis ignarus. quis enim vmquam, qui paullulum modo bonorum conſuetudinem noſſet, litteras, ad ſe ab amico miſſas, offenſione aliqua interpoſita, in medium protulit, palamq; recitauit? quid eſt aliud, tollere e vita vitae ſocietatem? tollere amicorum colloquia abſentium? quam multa ioca ſoleat eſſe in epiſtolis, quae, prolata ſi ſint, inepta eſſe videantur? quam multa ſeria, neque tamen vlla modo diuulganda? ſit hoc inhumanitatis: ſtultitiam incredibilem videte. Quid habes, quod mihi opponas, homo diſerte? vt Muſtelae Tamiſio, & Tironi Numiſia videris. qui cum hoc ipſo tempore ſtent cum gladijs in conſpectu ſenatus, ego quoque te diſertum putabo, ſi oſtenderis, quo modo ſis eos inter ſicarios defenſurus. ſed quid oppones tandem, ſi negem me vmquam iſtas litteras ad te miſiſſe? quo me teſte conuinces? an chirographo? in quo habes ſcientiam quaeſtuoſam. qui poſſis? ſunt

enim

enim librarij manu. iam inuideo magiſtro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil ſapere docuit. quid enim eſt minus, non dico oratoris, ſed hominis, quam id obijcere aduerſario, quod ille ſi verbo negarit, longius progredi non poſſit, qui obiecerit? at ego non nego, teq. in iſto ipſo conuinco non inhumanitatis ſolum, ſed etiam amentiae. quod enim verbum in iſtis litteris eſt non plenum humanitatis, officij, beneuolentiae? Omne autem crimen tuum eſt, quod de te in his litteris non male exiſtimem, quod ſcribam tamquam ad ciuem, tamquam ad bonum uirum, non tamquam ad ſceleratum, & latronem. At ego tuas litteras, etſi iure poteram, a te laceſſitus, tamen non proferam: quibus petis, vt tibi per me liceat quendam de exſulio reducere: adiuraſque, id te inuito me non eſſe facturũ. idq. a me impetras: quid enim me interponerem audaciae tuae; quem neque auctoritas huius ordinis, neque exiſtimatio populi R. neque leges vllae poſſent coercere? verum tamen quid erat, quod me rogares, ſi erat is, de quo rogabas, Caeſaris lege reductus? ſed videlicet meam gratiam voluit eſſe: in quo ne ipſius quidem vlla eſſe poterat, lege lata.

EXPLANATIO

MVSTELLAE,] infra gladiatorum principem vocat; vtrumque nominat Phil. 8. INTER *ficarios*] cum ſtent in conſpectu ſenatus cum gladijs. quod leges vetant. SCIENTIAM *quaeſtuoſam.*] quia chirographa fingis, quaſi a Caeſare ſcripta. MAGISTRO *tuo*] Sex Clodio ſiculo, vt ait Suetonius de clar. rhet. TANTA *mercede*] duobus millibus iugerum agri Leontini, Phil. 2. OMNE *autem crimen tuum eſt.*] dele tuum: concinnior ſententia videbitur. hoc enim ad Att. dicet; omne meum crimen eſt in eo, quod de te in his litteris non male exiſtimem, &c. QVENDAM Sex. Clodium ſcribam, non rhetorem proxime nominatum. extant hae litterae Antonij lib. IV. ad Att hoc initio: occupationibus eſt factum meis. CAESARIS *lege reductus?*] is eſt de quo ſic in Phil. 1. Num qui exſules reſtituti? vnum aiebat praeterea neminem. SED *videlicet meã gratiam voluiſſet eſſe:*] videtur ideo voluiſſe ad me ſcribere de Sex. Clodio, vt eo mihi beneficio, tamquam permittente me reſtitutus plurimum Clodius deberet. ſi hoc ſpectauit, ſtulte fecit. tãtum enim abeſt, beneficium illud meum eſſet, vt ne ipſius quidem eſſe poſſet, lege iam a Caeſare lata. LEGE *lata.*] nam ſi lege Caeſaris reditum in patriam impetrauerat, Antonij beneficium in eo reſtituendo nullum erat.

ORATIO

SEd, cum mihi, P. C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda ſint; alterum peto a vobis, vt me pro me dicentem benigne, alterũ ipſi efficiam, vt, contra illum cum dicam, attente audiatis. ſimul illud oro: ſi meam cum in omni vita, tum in dicendo moderationem, modeſtiamq. cognoſtis, ne me hodie, cum iſti, vt prouocauit, reſpondero, oblitum eſſe putetis mei. non tractabo vt conſulem: ne ille quidem me vt conſularem. & ſi ille nullo modo conſul, vel quod ita viuit, vel quod ita remp. gerit, vel quod ita factus eſt conſul: ego ſine vlla controuerſia conſularis. Vt igitur intelligeretis, qualem ipſe ſe conſulem profiteretur, obiecit mihi conſulatum meum. qui conſulatus verbo meus, P. C. re veſter fuit. quid enim ego conſtitui, quid geſſi, quid egi, niſi ex huius ordinis conſilio, auctoritate, ſententia? haec tu homo ſapiens, non ſolum eloquens, apud eos, quorum conſilio, ſapientiaq. geſta ſunt, auſus es vituperare? quis autem meum conſulatum, praeter P. Clodium, qui vituperaret, inuentus eſt? cuius quidem te fatum ſicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuae eſt, quod fuit illorum vtrique fatale. non placet M. Antonio conſulatus meus: at placuit P. Seruilio; vt eum primum nominem ex illius temporis conſularibus, qui proxime eſt mortuus: placuit Q. Lutatio Catulo; cuius ſemper in hac rep. viuet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Craſſo, Q. Hortẽſio, C. Curioni, M'. Lepido, C. Piſoni M'. Glabrioni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano. L. Murenae, qui tũ erant cõſules deſignati: placuit idem, quod conſularibus, M. Catoni: qui cum multa, vita excedens, prouidit, tum, quod te conſulem non vidit. maxime vero conſulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui, vt me primum decedens ex Syria vidit, complexus, & gratulans, meo beneficio patriam ſe viſurum eſſe dixit. ſed, quid ſingulos commemoro? frequentiſſimo ſenatui ſic placuit, vt eſſet nemo, qui mihi non vt parenti gratias ageret, qui mihi non vitam ſuam, fortunas, liberos, remp. referret acceptam. ſed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus viris, reſp. orbata eſt: veniamus ad eos, qui duo de conſulari numero reliqui ſunt. L. Cotta, vir ſummo ingenio, ſummaq. prudentia, rebus ijs geſtis, quas tu reprehendis, ſupplicationem decreuit verbis ampliſſimis; eiq. illi ipſi, quos modo nominaui, conſulares, ſenatuſq. cunctus aſſenſus eſt. qui honos poſt conditam hanc vrbem habitus eſt togato ante me nemini. L. Caeſar, auunculus tuus, qua oratione, qua conſtantia, qua grauitate ſententiam dixit in ſororis ſuae virum, vitricum tuum? hunc tu cum auctorem & praeceptorem omnium conſiliorum, totiusq. vitae debuiſſes habere, vitrici te ſimilem, quam auunculi, eſſe maluiſti. huius ego alienus conſilijs conſul vſus ſum: tu, ſororis filius, ecquid ad eum vmquam de rep. retuliſti? at ad quos refert, dij immortales? ad eos ſcilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi ſunt. hodie non deſcendit Antonius: cur? dat natalicia in hortis: cui? neminem nominabo. putate tum Phormioni alicui, tum Gnathoni, tum etiam Ballioni. o foeditatẽ hominis flagitioſam! o impudentiam, nequitiam, libidinem non ferendam. tu, cum principem ſenatorem, ciuem ſingularem, tam propinquum habeas, ad eum de rep. nihil referas, referas ad eos, qui domum ſuam nullam habent, tuam exhauriunt, tuus videlicet ſalutaris conſulatus, pernicioſus meus?

adeo

adeo ne pudorem cum pudicitia perdidiſti, vt hoc in eo templo dicere auſus ſis, in quo ego ſenatum illum, qui quondam florens orbi terrarum praeſidebat, cõſulebam, tu homines perditiſſimos cum gladijs collocauiſti?

EXPLANATIO

ALTERVM *ipſe efficiam,*] qua magis in rebus verſabitur oratio mea. NE *ille quidẽ me vt conſularem.*] ſic L. Craſſus, orator ille ſummus, conſulem ſibi eſſe negabat L. Craſſum, cui conſularis ipſe non eſſet, lib. III. de orat. ITA *factus eſt conſul?*] factus enim tyranni beneficio non liberi populi iuditio. PROFITERETVR,] improbum profitetur. cum eius conſulatum vituperat, qui ſine ſenatus conſilio, auctoritate, ſententia, nihil egit. TE *fatum ſicuti C. Curionem manet:*] alij libri. Tibi factũ ſicuti C. Curioni manet. quod non repudio. nam & praeſtolor te, & praeſtolor tibi veteres dicebant. QVONIAM *id domi tuae eſt, quod fuit illorum vtrique fatale.*] fato praeſcriptum, videtur, vt qui vxorẽ Fuluiã ducant omnes immatura morte intereant. ſic primus eius vir Clodius, ſic ſecundus Curio caeſus eſt: tertium te manet idem fatum. infra DVM iſtis conſilijs vteris, non potes, mihi crede, eſſe diuturnus. etenim iſta tua minime aura coniux nimium diu debet populo Romano tertiam penſionem. Ideſt mortem tuam. cum duas iam populo Romano ſatis mature ſoluerit, vnam Clodij alteram Curionis morte. quod enim populo Romano debet, in eo perſoluendo auara eſſe nõ ſolet. nunc ſolutionem ab ea tam diu differri, iure homines mirantur. P. SERVILIO,] Iſaurico, eius patri, qui cum Caeſare conſulatum geſſerat. D. SILLANO, *L. Murenae,* miror omiſſum eſſe L. Torquatum, quem earũ rerum, quas in conſulatu pro patriae ſalute geſſit, participem, adiutoremq; ſibi praecipuum fuiſſe, fatetur in oratione pro Sulla M. CATONI:] tribuno pl. deſignato. MEO *beneficio,*] quia tyrannide eam Catilinae liberaſſe. off. lib. III. Mihi quidem vir abundans bellicis laudibus Cn. Pompeius, multis audientibus, hoc tribuit, vt diceret, fruſtra ſe tertium triumphum deportaturum fuiſſe, niſi meo in remp. beneficio, vbi triumpharet eſſet habiturus. QVI *duo de conſulari numero reliqui ſunt.*] conſulares plures, quam duo, viuebat: ſed eos perſequitur, qui conſulares erant ipſo conſule quorum duo tantum viuebant. L. Cotta, L. Caeſar. QVI *honor*] idem oratione IV. in Catilinam. SORORIS *ſuae virum*] P. Lentulum praetorem, qui conſulatum tamen antea geſſerat: ſed eiectus ſenatu a cenſoribus vt iure magiſtratus in curiam rediret praeturam petiuit. VITRICVM tuum?] Antonij mater Iulia, poſt obitum prioris viri, P. Lentulo nupſit, qui cum ei Catilina in patriam coniurauit. EGO *alienus*] nulla cũ cognatione, aut affinitate attingens ſic infra: In multas pecunias alieniſſimorum hominum eiectis ueris heredibus, tamquam heres eſſet inuaſit. QVORVM *nobis etiam dies natales audiendi ſunt.*] quia, cum Antonium conſulem in forum exſpectamus, audimus eum ideo non deſcẽdere, quia dat natalicia in hortis. HODIE *non deſcendit Antonius;*] in forum. nam in collibus nobiliores habitabant. hoc ſenſu verbum, deſcendere, ſaepe uſurpat Cicero, vt Phil. 8. conſul ſe cum praeſidio deſcenſurum eſſe dixit. Phil. 14. Scitis per hos dies creberrimũ fuiſſe ſermonem me cum faſcibus deſcenſurum fuiſſe. Ad Att. lib. IV. cum ſacra via deſcenderem. DAT *natalicia*] non ſuum natalicum. ſed amicorum ſuorum. dabat enim ipſe cum ij dare ſolerent, quorum natales erant proximae: Quorum nobis etiam dies natales audiẽdi ſunt. TVM *Phormioni, tum Gnathoni,*] paraſitorum nomina apud Terentium: quorum ſimillimis hominibus natalicia dabat Antonius. TAM *etiam Ballioni.*] non modo paraſitis, verum etiam Lenonibus. nam Ballio apud Plautum in Pſeudolo leno eſt: de quo in orat. pro Q. Roſcio. Ballionem illum improbiſſimum, & periuriſſimum Lenonem cum agit, agit Chaeream. TAM *propinquum*] auunculum, L. Caeſarem. QVI *ſuam rem nullam habent.*] luſit in vocabulo res. cur ad eos, inquit, refers de rep. qui ſuam ipſi rem nullam habent, quam perdiſti? PVDOREM *cum pudicitia*] pudor eſt animi, pudicitia corporis. Tu igitur, Antoni, qui pudicitiam perdideras, parum de pudore laboraſti. qui enim impudicus fuerit, eum impudentem eſſe, quis miretur? COLLOCAVISTI?] oratorie, vt augeret odium in Antonium, dixit homines perditiſſimos ab eo cum gladijs in ſenatu collocatos; quos circa ſenatũ potius fuiſſe, infra oſtẽdit his verbis: Cur armatorũ corona ſenatus ſaeptus eſt?

ORATIO

AT etiam auſus es (quid autem eſt, quod tu non audeas?) cliuum Capitolinum dicere me conſule plenum ſeruorũ armatorum fuiſſe. vt illa, credo, nefaria S. C. tum fierent. vim afferebam ſenatui. o miſerum, ſiue illa tibi nota nõ ſunt, nihil enim boni noſti, ſiue ſunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare. quis enim eques R. quis, praeter te, adoleſcens nobilis, quis vllius ordinis, qui ſe ciuem eſſe meminiſſet, cum ſenatus in hoc templo eſſet, in cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quamquã nec ſcribae ſufficere, nec tabulae nomina illorum capere potuerunt. etenim, cum homines nefarij de patriae parricidio confiterẽtur; conſciorum iudicijs, ſua manu, voce paene litterarum coacti, ſe vrbem inflammare, ciues trucidare, vaſtare Italiam, delere remp. conſenſiſſe: quis eſſet, qui ad ſalutem communem defendendam non excitaretur? praeſertim cum ſenatus populusq. R. haberet ducem, qualis qui nunc eſſet, tibi idem, quod illis accidit, contigiſſet.

EXPLANATIO

CLIVVM *Capitolinum*] vnde illa Gabinij conſulis vox: Equites Romanos daturos illius diei poenas, quo, me conſule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent Pro Sextio. NEFARIA] ironia, nam praeclariſſima fuêre contra coniuratos; PLENVM *ſeruorum armatorum fuiſſe.*] quod plenum fuerat equitum Romanorum. O MISER,] ſententia ſimilis infra: O miſerum te, ſi intelligis, ſi non intelligis & Phil. 13. O miſer cum re, tum hoc ipſo, quod non intelligis. ADOLESCENS *nobilis.*] adoleſcens nobiliſſimus vocatur in ea pro Milone. Plebeij erant Antonij, non patricij: ſed nobilitas ex magiſtratibus egregie geſtis, plebeijs quoque tribuitur. IN *hoc templo*] in coella concordiae, dicit paullo poſt. DVCEM,] me ſcilicet conſulem.

ORATIO

AD ſepulturam corpus vitrici ſui negat a me datum. hoc vero ne P. quidẽ Clodius dixit vnquam quem, quia iure ei inimicus fui, doleo a te iam omnibus vitiis eſſe ſuperatum. Qui autem tibi venit in mentem, redigere in memoriam noſtram te domi P. Lentuli eſſe educatum? an verebare, ne non putaremus natura te potuiſſe tam improbũ euadere, niſi acceſſiſſet etiam diſciplina? tam autem eras excors, vt tota in oratione tua tecum ipſe pugnares; vt non modo non cohaerentia inter ſe diceres, ſed maxime diſiuncta, atque contraria: vt non tanta mecum, quanta te cum tibi, eſſet contentio. Vitricum tuum fuiſſe in tanto ſcelere fatebare, poena affectum querebare. ita, quod proprie meum eſt, laudaſti, quod totum ſenatus eſt, reprehendiſti nam comprehenſio ſontium mea, animaduerſio ſenatus fuit. homo desertus non intelligit, eum, quem contra dicis, laudari a ſe; eos, apud quos dicit, vituperari.

EXPLANATIO

DOLEO *a te iam omnibus vitijs eſſe vituperatum*] modus vituperandi ex comparatione: vt in oratione de prou. Piſo autem, alio quodam modo. gloriatur ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius vnus omnium nequiſſimus exiſtimaretur. Feſtiue & illud, nec omnino diſſimiliter, in Vatinium. Die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri,

ORATIO

IAm illud cuius eſt, non dico audaciae, (cupit enim ſe audacem dici) ſed, quod minime vult, ſtultitiae, qua vincit omnes, cliui Capitolini mentionem facere? cum inter ſubſellia noſtra verſentur armati; cum in hac cella Concordiae, o dii immortales, in qua me conſule ſalutares ſententiae dictae ſunt, quibus ad hanc diem uiximus, cum gladiis homines collocati ſtent. accuſa ſenatum: accuſa equeſtrem ordinem, qui tum cum ſenatu copulatus fuit: accuſa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinẽ hoc ipſo tempore ab Ithyreis circumſideri. haec tu non propter audaciam dicis tam impudenter ſed quia tantarum rerum repugnantiam non uideas. nihil profecto ſapiẽ. quid eſt enim dementius, quam, cum reip. pernicioſa arma ipſe ceperis, obiicere alteri ſalutaria?

EXPLANATIO

AB *Ityreis*] barbaris ab ithyra urbe in tauro monte,

ORATIO

AT etiam quodam loco facetus eſſe voluiſti. quam id te, dii boni, non decebat: in quo eſt tua culpa nonnulla: aliquid enim ſalis ab uxore mima trahere potuiſti. Cedant arma togae. quid? tum non ne ceſſerunt? at poſtea tuis armis ceſſit toga. quaeramus igitur, utrum melius fuerit, libertati populi R. ſceleratorum arma, an libertatem noſtram armis tuis cedere. nec uero tibi de verſibus reſpondebo: tantum dicam breuiter, neque illos, neque ullas te omnino litteras noſſe, me nec reip. nec amicis unquam defuiſſe, & tamen omni genere monumentorum meorum perfeciſſe operis ſubciſiuis, ut meae uigiliae, meaeq. litterae & iuuentuti utilitatis, & nomini R. laudis aliquid afferrent. ſed haec non huius temporis: maiora uideamus.

EXPLANATIO

NON *debebat*.]hominem iracundum, omnis leporis expertem. A B *uxore mima*] a Cytheride, amica ſua: quam ſecum vel in Caſtra ducebat: vnde Virg. Tua, Galle, Lycoris Perq. niues aliũ, perq. horrida Caſtra ſecuta eſt. Cytheridem ſignificat, vt ait Probus: quae & Volumnia vocabatur, quod eum Voluminius Eutrapelus, antequam Antonius, amauit vide infra, & ep. vlt. lib. xv. fam. & apud Plutarchum. Vxor erat Fuluia: ſed vxorem appellauit mimam ob aſſiduam conſuetudinem. CEDANT *arma togae*.] Ciceronis verſus de ſe gloriantis oppreſſa coniuratione, irriſus & ab aliis vt elegantia carens. In Piſ.

ORATIO

P. Clodium meo conſilio interfectum eſſe dixiſti. quid nam homines putarent, ſi tum occiſus eſſet, cum tu illum in foro, inſpectante populo R. gladio ſtricto inſecutus es: negotiumq. tranſegiſſes, niſi ſe ille ſub ſcalas tabernae librariae coniecisſet, hisq. oppilatis impetum tuum compreſſiſſet? ſed quid? ego fauiſſe me tibi fateor: ſuaſiſſe, ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui: prius enim rem tranſegit, quam quiſquam eum facturum id ſuſpicaretur. At ego ſuaſi. ſcilicet is animus erat Milonis, vt prodeſſe reip. ſine ſuaſore non poſſet. At laetatus ſum. quid ergo? in tanta laetitia cunctae ciuitatis me vnum triſtem eſſe oportebat? quamquam de morte P. Clodii fuit quaeſtio non ſatis prudenter illa quidem conſtituta. quid enim attinebat noua lege quaeri de eo, qui hominem occidiſſet, cum eſſet legibus quaeſtio conſtituta? quaeſitum eſt tamen. quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis poſt, tu es inuentus, qui diceres?

EXPLANATIO

CONSTITVTA. non a ſenatu, vt in legitur pro Milone, ſed a Milone tertium conſule.

ORATIO

QVod vero dicere auſus, es, idq. multis verbis, opera mea Pompeium a Caeſaris amicitia eſſe diſiunctum, ob eamq. cauſſam culpa mea ciuile bellum eſſe natum; in eo non tu quidem tota re, ſed, quod maximum eſt, temporibus erraſti ego M. Bibulo, praeſtantiſſimo ciue, conſule nihil praetermiſi, quantum facere, enitiq. potui, quin Pompeium a Caeſaris coniunctione auocarem. in quo Caeſar fuit felicior: ipſe enim Pompeium a mea familiaritate diſiunxit. poſtea vero quam ſe totum Pompeius Caeſari tranſdidit, quid ego illũ ab eo diſtrahere conarer? ſtulti erat ſperare, ſuadere, impudentis. duo tamen tempora inciderũt, quibus aliquid cõtra Caeſarem Pompeio ſuaſerim: ea velim reprehendas, ſi potes: vnum, ne quinquennii imperium Caeſari prorogaret: alterum, ne pateretur ferri, vt abſentis eius ratio haberetur. quorum ſi vtrumuis perſuaſiſſem, in has miſerias numquam incidiſſemus. atque idem ego, cum iam omnes opes & ſuas, & populi R. Pompeius ad Caeſarem detuliſſet, ſeroq. ea ſentire coepiſſet, quae ego multo ante prouideram; inferriq. patriae bellum nefarium viderem; pacis, concordiae, compoſitionis auctor eſſe non deſtiti: meaq. illa vox eſt nota multis: Vtinam Cn. Pompei, cum C. Caeſare ſocietatem aut numquam coiſſes, aut numquam diremiſſes. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiae tuae. haec mea, M. Antoni, ſemper & de Pompeio, & de rep. conſilia fuerunt. quae ſi valuiſſent, reſp. ſtaret, tu tuis flagitiis, egeſtate, infamia concidiſſes.

EXPLANATIO

QVIN *Pompeium a Caeſaris coniunctione auocarem*.] Caeſar enim conſul eodẽ anno, quo Bibulus, Pompeium ſibi, collocata ei filia ſua, quaſi certo pignore coniunxit. PRODOGARET] in ſecundo conſulatu, lege Trebonia. Plutarchus & alij. RATIO *haberetur*.] conſularibus comitijs priuatus enim Caeſar ad vrbem ire, metu inimicorum ſuorum, non audebat. Suetonius Plutarchus, alij. EA *ſentire*] potentiorem Caeſarem eſſe factum, quam vt reſp. ferre poſſet. VTINAM *Cn. Pompeii*,] eadem referuntur in ep. ad Caecinam. Plurimi ſunt teſtes, me & initio, ne coniungeret ſe cum Caeſare, monuiſſe Pompeium, & poſtea, ne ſeiungeret. coniunctione frangi ſenatus opes, diſiunctione ciuile bellum excitari videbam.

ORATIO

SED haec vetera, illud vero recens, Caeſarem meo conſilio interfectum. Iam vereor, P. C. ne, quod turpiſſimum eſt, praeuaricatorem mihi appoſuiſſe videar, qui me non ſolum meis laudibus ornaret, ſed etiam oneraret alienis. quis enim meū in iſta ſocietate glorioſiſſimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuiſſet, nomen eſt occultatum? occultatum dico? cuius non ſtatim diuulgatum? citius dixerim iactaſſe ſe aliquos, vt fuiſſe in ea ſocietate viderentur, cum conſcij non fuiſſent: quam vt quiſquam celari vellet, qui fuiſſet. quam veriſimile porro eſt, in tot hominibus partim obſcuris, partim adoleſcentibus, neminem occultantibus, meum nomen latere potuiſſe? etenim, ſi auctores ad liberandam patriam deſiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorum vterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter etiam Ahalae. his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quam a ſuis? & foris potius quam domo? Quid? C. Caſſius, in ea familia natus, quae non modo dominatum, ſed ne potentiam quidem cuiuſquam ferre potuit, me auctorem, credo, deſiderauit: qui etiam ſine his clariſſimis viris hanc rem in Cilicia ad oſtium fluminis Cydni confeciſſet, ſi ille ad eam ripam, quam conſtituerat, non ad contrariam, naues appuliſſet. Cn. Domitium non patris interitus, clariſſimi viri, non auunculi mors, non ſpoliatio dignitatis ad recuperandam libertatem, ſed mea auctoritas excitauit. an C. Trebonio perſuaſi, cui ne ſuadere quidem auſus eſſem? quo etiam maiorem ei reſp. gratiam debet, qui libertatem populi R. vnius amicitiae praepoſuit, depulſorq. dominatus, quam particeps eſſe maluit. an L. Tillius Cimber me eſt auctorem ſecutus? quem ego magis feciſſe illam rem ſum admiratus, quam facturum putaui: admiratus ſum autem ob eam cauſſam, quod immemor beneficiorum, memor patriae fuiſſet. Quid duos Seruilios, Caſcas dicā an Ahalas? & hos auctoritate mea cenſetis excitatos potius, quam caritate reip.? longum eſt perſequi ceteros: idq. reip. praeclarum, fuiſſe tam multos, ipſis glorioſum eſt. At, quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Caeſare interfecto, inquit, ſtatim cruentum alte extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atque ei recuperatam libertatem eſt gratulatus. cur mihi potiſſimum? qui ſciebam? vide ne illa cauſſa fuerit appellandi mei, quod, cum rem geſſiſſet conſimilem rebus iis, quas ipſe geſſeram, me potiſſimum teſtatus eſt, ſe aemulum mearum laudum extitiſſe. tu autem, omnium ſtultiſſime, non intelligis, ſi id, quod me arguis, voluiſſe interfici Caeſarem, crimen ſit, etiam laetatum eſſe morte Caeſaris, crimen eſſe. quid enim intereſt inter ſuaſorem facti, & probatorem? aut quid refert, vtrum voluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis eſt igitur, exceptis iis, qui illum regnare gaudebant, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes ergo in culpa. etenim omnes boni, quantum in ipſis fuit, Caeſarem occiderunt: aliis cōſilium, alijs animus, aliis occaſio defuit, voluntas nemini. ſed ſtuporem hominis, vel dicam pecudis, attendite. ſic enim dixit: M. Brutus, quem ego honoris cauſſa nomino, cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet, eum conſcium fuiſſe. ergo ego ſceleratus appellor a te, quem tu ſuſpicatum aliquid ſuſpicaris; ille, qui ſtillantem prae ſe pugionem tulit, is a te honoris cauſſa nominatur? eſto: ſit in verbis tuis hic ſtupor: quanto in rebus ſententijsq. maior? conſtitue hoc, conſul aliquando, Brutorum, C. Caſſij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum quam velis eſſe cauſſam: edormi crapulam, inquam, & exhala: an faces admouendae ſunt, quae te excitent tantae cauſſae indormientem? numquam ne intelligis ſtatuendum tibi eſſe, vtrum illi, qui iſtam rem geſſerunt, homicidae ſint, an vindices libertatis? attende enim paulliſper, cogitationemque ſobrij hominis ad punctum temporis ſuſcipe. ego, qui ſum illorum, vt ipſe fateor, familiaris, vt a te arguor, ſocius, nego quidquam eſſe medium; confiteor eos, niſi liberatores populi Rom. conſeruatoreſque reip. ſint, plus quam ſicarios, plus quam homicidas, plus etiam quam parricidas eſſe: ſiquidem eſt atrocius patriae parentem, quam ſuum, occidere. tu homo ſapiens, & conſiderate, quid dicis? ſi parricidae, cur honoris cauſſa a te ſunt & in hoc ordine, & apud populum Rom. ſemper appellati? cur M. Brutus, referente te, legibus eſt ſolutus, ſi ab vrbe plus quam decem dies abfuiſſet? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciae Bruto, & Caſſio datae? cur quaeſtores additi? cur legatorum numerus auctus? atque haec acta per te. non igitur homicidae. Sequitur, vt liberatores tuo iudicio ſint: quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe. Quid eſt? num conturbo te? non enim fortaſſe ſatis, quae diſtinctius dicuntur, intelligis. ſed tamen haec eſt ſumma concluſionis meae; quoniam ſcelere a te liberati ſunt, ab eodem te ampliſſimis praemiis digniſſimos iudicatos. itaque iam retexo orationem meam: ſcribam ad illos, vt, ſi qui forte, quod a te mihi obiectum eſt, quaerent ſit ne verum, ne cui negent. etenim vereor, ne aut celatum me, illis ipſis non honeſtum, aut inuitatum refugiſſe, mihi ſit turpiſſimum. quae enim res vnquam, pro ſancte Iuppiter, non modo in hac vrbe, ſed in omnibus terris eſt geſta maior? quae glorioſior? quae commendatior hominum memoriae ſempiternae? in huius me conſilij ſocietatem, tamquam in equum Troianum, includi cum principibus non recuſo. ago etiam gratias quoquo animo facis. tanta enim res eſt, vt inuidiam iſtam, quam tu in me vis concitare, cum laude non comparem. quid enim beatius illis, quos tu expulſos a te praedicas, & relegatos? qui locus eſt aut tam deſertus, aut tam inhumanus, qui illos, quo acceſſerint, non affari, atque appetere videatur? qui homines tam agreſtes, qui ſe, cum eos adſpexerint, non maximum cepiſſe vitae fructum putent? quae vero tam immemor poſteritas, quae tam ingratae litterae reperientur, quae eorum gloriam non immortalitatis memoria proſequātur? tu vero adſcribe me talem in numerum. ſed vnam rem vereor, ne non probes: ſi enim fuiſſem, non ſolum regem, ſed regnum etiam de rep. ſuſtuliſſem: & ſi meus ſtylus ille fuiſſet, vt dicitur; mihi crede, non ſolum vnum actum ſed totam fabulam confeciſſem. quamquam ſi interfici Caeſarem voluiſſe, crimen eſt: vide, quaeſo, Antoni, quid tibi futurum ſit, quem & Narbone hoc conſilium cum C. Trebonio cepiſſe notiſſimum eſt: & ob eius conſilij ſocietatem, cum interficeretur Caeſar, tum te a Trebonio

vidimus ſeuocari. Ego autem, (vide, quam tecum agam non inimice) quod bene cogitaſti aliquando, laudo; quod non indicaſti, gratias ago; quod nõ feciſti, ignoſco. virum res illa quaerebat. quod ſi te in iudicium quis adducat, vſurpetq; illud Caſſianum; Cui bono fuerit: *vide, quaeſo, ne haereas. quanquam illud quidem fuit, vt tu dicebas, omnibus bono, qui ſeruire nolebant; tibi tamen praecipue; qui non modo non ſeruis, ſed etiam regnas; qui maximo te aere alieno ad aedem Opis liberaſti; qui per eaſdem tabulas innumerabilem pecuniam diſſipauiſti; ad quem e domo Caeſaris tam multa delata ſunt; cuius domus quaeſtuoſiſſima eſt falſorum commentariorum, & chirographorum officina, agrorum, oppidorum, immunitatum, vectigalium flagitioſiſſimae nundinae. etenim quae res egeſtati, & aeri alieno tuo, praeter mortem Caeſaris, ſubuenire potuiſſet? neſcio quid conturbatus mihi eſſe videris. numquid ſubtimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur? libero te metu. nemo credet vnquam. non eſt tuum de rep. bene mereri. habet iſtius pulcherrimi facti clariſſimos viros reſp. auctores. ego te tantum gaudere dico, feciſſe non arguo.*

E X P L A N A T I O

IACTAS *ſeſe aliquos*] ut C. Octauium, Lentulum Spintherem, qui poſtea auctore Auguſto oſtentationis, & iactantiae ſuae poenas dedere. BRVTOS. Marcum, & Decimum. ALTER] Marcus, qui maternam originem duceret a Seruilio Ahala, a quo magiſtro equitum plebis ſollicitator & perniciose de rep. cogitans Sp. Melius eſt interfectus. NON *modo tum primum*,] fuit enim in ea familia, qui necari filium voluerit quod agrariam legem tribunum pl. tuliſſet, quaſi de regno cogitaret. PATRIS] L. Domitij Ahenobarbi, quem in acie Pharſalica a M. Antonio interfectum, infra dicit. AVVNCVLI] M. Catonis Vticenſis, cuius ſororem L. Domitius, alterã M. Bibulus in matrimonio habuit. BENEFICIORVM,] quae acceperat a Caeſare. CASCAS, *dicam*] vtrique cognomen Caſcae fuit. AN *Ahalas*] Seruilij potius Ahalae, quam Caſcae, videntur appellandi, cum Seruilij illius Ahalae, qui Melium occidit, virtutem ſint imitati. GESSERAM] in conſulatu, contra domeſticos reip. hoſtes. OMNES *ergo in culpa*.] vt tu quidem ſentis. QVAM *vellet ſe conſulem*; bonam an malam. M. BRVTVS,] cui, quia praetor erat, ab vrbe plus quam decem dies abeſſe non licebat, niſi legibus ſolueretur. M. Bruti, a quo abſente dabantur. REGNVM *& rep. ſuſtuliſſem*: quod quidem te viuo, adhuc manet. TOTAM *fabulam confeciſſem*,] quaſi quinctus & vltimus fabulae actus defuit cum tu eo ſis eo die, quo Caeſar, interfectus. ſed ego ſi adfuiſſem, ad exitum fabulã perduxiſſem. In ep. ad Trebonium: Quam vellem ad illas pulcherrimas epulas idibus Mart. me inuitaſſes: reliquiarum nihil haberemus: at nũc cum his tantum eſt negotij, vt veſtrum illud diuinum in remp. beneficium, nonnullam habeat querellam. TV *vero a Trebonio vidimus ſeuocari*.] extra curiam, ſermonis ſimulatione detineri ne ingreſſus, tanquam ſtudioſiſſimus Caeſaris, qui regium etiam inſigne diadema Lupercalibus ſedenti in Roſtris in ſella aurea; gemente populo Romano, imponere voluiſſet, vna cum ipſo occideretur. In ep. ad Trebonium: Quod vero a te viro optimo ſeductus eſt tuoq. beneficio adhuc viuit haec peſtis: interdum, quod mihi vix fas eſt, tibi ſubiraſcor. mihi enim negotij plus reliquiſti vni, quam, praeter me, omnibus. CASSIANVM] L. Caſſius, e ſeueriſſima familia, quaerendum putabat in iudicijs, in quibus de nece hominis quaereretur, cui bono fuiſſet, caedem illam fieri. VIDE *quaeſo, ne haereas*.] tibi enim praecipue bono fuit illius interitus, qui nunc regnas; qui tantam illius pecuniam, ad aedem Opis depoſitam abstuliſti, eaq. maximo te aere alieno liberaſti. &c. PER *eaſdem tabulas*; quibus in tabulis patebat illius pecuniae ſumma, in iiſdem finxiſti ſcriptum eſſe, quibus diſtribuenda eſſet: cum tu arbitratu tuo diſtribueres, quibus velles. Propterea dixit Phil. 5. ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibusq. auertit. Rationem diſpenſatae pecuniae perſcripſerat Antonius in iis tabulis, quas ad aedem Opis cum pecunia Caeſar depoſuerat, & ab ipſo Caeſare, aut ab eius ſcriba Faberio, ita ſcriptum dicebat, vt quã ipſe pecuniam auerterat, ea tanquam iuſſu Caeſaris diſtributa videretur. Ideo Phil. 5. Direptio eius pecuniae, cuius ratio in aede Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit. Et Phil. 8. Ne tangantur rationes ad Opis. IMMVNITATVM *vectigalium*] ne vectigalia ſoluantur. minuuntur enim vectigalia, cum immunitates dantur. Phil. 1. Immunitatibus infinitis ſublata vectigalia mortuo. NVNDINAE. Phil. 3. Vna in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi Romani nundinabantur. Et infra: Earumq. rerum omnium domeſticum mercatum inſtituerit.

O R A T I O

RESPONDI *maximis criminibus: nunc etiam reliquis reſpondendum eſt. Caſtra mihi Pompeij, atque illud omne tempus obiecisti: quo quidem tempore ſi, vt dixi, meum conſilium, auctoritasq. valuiſſet; tu hodie egeres, nos liberi eſſemus, reſp. non tot duces, & exercitus amiſiſſet. fateor enim me, cum ea, quae acciderunt, prouiderem futura, tanta in maeſtitia fuiſſe, quanta caeteri optimi ciues, ſi idem prouidiſſent, fuiſſent: dolebam, dolebam, P. C. remp. veſtris quondam, meisq. conſilijs conſeruatam, breui tempore eſſe perituram: neque vero eram tam indoctus, ignarusq. rerum, vt frangerer animo propter vitae cupiditatem, quae me manens conficeret angoribus, dimiſſa moleſtijs omnibus liberaſſet. illos ego praeſtantiſſimos viros, lumina reip. viuere volebam, tot conſulares, tot praetorios, tot honeſtiſſimos ſenatores, omnem praeterea florem nobilitatis, ac iuuen-*

tutis,

tutis, tum optimorum ciuium exercitus: qui ſi vincerent, quamuis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili vtilior videbatur) remp. hodie teneremus. quae ſententia ſi valuiſſet; ac non ij maxime mihi quorum ego vitae conſulebam, ſpe victoriae elati obſtitiſſent: vt alia omittam, tu certe numquam in hoc ordine, vel potius numquam in hac vrbe manſiſſes.

EXPLANATIO

S*I idem prouidiſſent,*] quia non prouiderunt, iccirco bellum paci temere praetulerunt.

ORATIO

A*T vero Cn. Pompeij voluntatem a me alienabat oratio mea. An ille quemquam plus dilexit? cum illo aut ſermones, aut conſilia contulit ſaepius? quod quidem erat magnum, de ſumma rep. diſſidentes, in eadem conſuetudine amicitiae permanere. ego, quid ille, & contra ille quid ego ſentirem, & ſpectarem, videbat. ego incolumitati ciuium primum, vt poſtea dignitati poſſemus, ille praeſenti dignitati potius conſulebat. quod autem habebat vterque, quid ſequeretur; iccirco tolerabilior erat noſtra diſſenſio. quid vero ille clariſſimus vir, at paene diuinus de me ſenſerit, ſciunt, qui eum Pharſalica fuga Paphum proſecuti ſunt. numquam ab eo mentio de me, niſi honorifica, niſi plena amiciſſimi deſiderij: cum me vidiſſe plus fateretur, ſe ſperauiſſe meliora. & eius viri nomine me inſectari audes, cuius me amicum, te ſectorem eſſe fateare? ſed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuiſti.*

EXPLANATIO

A*T vero Cn. Pompeij voluntate a me alienabat oratio mea.*] hoc quoque Ciceroni obiecerat Antonius SECTOREM] cum Pompeij bona in auctione venirent, ſolus ea emere Antonius auſus eſt.

ORATIO

N*E iocis quidem reſpondebo; quibus me in caſtris vſum eſſe dixiſti. erant illa quidem caſtra plena curae: verumtamen homines, quamuis in turbidis rebus ſint, tamen, ſi modo homines ſunt, interdum animis relaxantur. Quod autem idem maeſtitiam meam reprehendit, idem iocos; magno argumento eſt, me in vtraque fuiſſe moderatum. Hereditates mihi negaſti venire. vtinam hoc tuum verum crimen eſſet: plures amici mei, & neceſſarij viuerent. ſed qui iſtuc tibi venit in mentem? ego enim amplius H S ducenties acceptum hereditatibus retuli. quamquam in hoc genere fateor feliciorem eſſe te. me nemo, niſi amicus, fecit heredem; vt cum illo commodo, ſi quod erat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem numquam vidiſti, L. Rubrius Caſinas fecit heredem. & quidem vide, quam te amarit is, qui, albus ater ne fueris, ignorans, fratris filium praeterijt. Q. Fufii, honeſtiſſimi equitis R. ſuiq. amiciſſimi, quem palam heredem ſemper factitarat, ne nominat quidem: te, quem numquam viderat, aut numquam ſalutauerat, fecit heredem. Velim, mihi dicas, niſi moleſtum eſt, L. Turſelius qua facie fuerit? qua ſtatura? quo municipio? qua tribu? nihil ſcio, inquies, niſi quae praedia habuerit. igitur fratrem exheredans, te faciebat heredem. In multas praeterea pecunias alieniſſimorum hominum, eiectis veris heredibus, tamquam heres eſſet, inuaſit. quamquam hoc maxime admiratus ſum, mentionem te hereditatum auſum eſſe facere, cum ipſe hereditatem patris non adiſſes. Haec vt colligeres, homo amentiſſime, tot dies in aliena villa declamaſti? quamquam tu quidem, vt tui familiariſſimi dictitant, vini exhalandi, non ingenij acuendi cauſſa declamitas. & vero adhibes ioci cauſſa magiſtrum ſuffragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem: cui conceſſiſti, vt in te, quae vellet, diceret. ſalſum omnino hominem: ſed materia facilis, in te, & in tuos dicta dicere. vide autem, inter te, & auum tuum quid interſit. ille ſenſim dicebat, quod cauſſae prodeſſet: tu curſim dicis aliena. at quanta merces rhetori data eſt? audite, audite, P.C. & cognoſcite reip. vulnera: duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti. & quidem immunia, vt pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. num etiam hoc, homo audaciſſime, ex Caeſaris commentarijs? ſed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano: quos iſte agros, ereptos reip. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam enim, quoniam criminibus eius ſatis reſpondi, de ipſo emendatore, & correctore noſtro quaedam dicenda ſunt. nec enim omnia effundam: vt, ſi ſaepius decertandum ſit, vt erit, ſemper nouus veniam: quam facultatem mihi multitudo iſtius vitiorum, peccatorumq. largitur. vis ne igitur, ne inſpiciamus a puero? ſic opinor, a principio ordiamur.*

E X P L A N A T I O

IN *vtreque fuiſſe moderatum.*] nec ſemper maeſticiae, nec ſemper iocis deditum fuiſſe. NEGASTI] vt oſtenderes, quam pauci ſint, a quibus vere diligar. NAM *hoc tuum*] malim, Hoc vnum. H-S DVCENTIES] ſexcenta ſcutatorum millia ſunt. FECIT *heredem*.] ironia: vt Antonium non a Rubrio ſed a ſe ipſo heredem eſſe factum ſignificet falſo ſcilicet ſuppoſito teſtamento. ALBVS, *ater ne fueris.*. ſic & Catullus in Caeſarem: Nil nimium ſtudeo, Caeſar, tibi velle placere. Nec ſcire vtrum ſis albus an ater homo. EQVITIS *Romani.*] hoc addit, vt a Q Fufio ſenatore, Panſae, conſulis deſignati, ſocero diſtinguat. NE *meminit quidem*;] ſuſpectus mihi locus: vel quia verbo, memini, numquã in hoc ſenſu, quod ſciam, cum generandi caſu Cicero vſus eſt: vel quia Faernus ipſe Nominat, non Meminit, ait eſſe ſcriptum in ſuo peruertere libro; vt maioris fortaſſe modeſtiae fuerit reponere, Q Fufium nõ nominat IGITVR *fratrem exheredãs, te faciebat heredem.*] ideſt quod igitur quae illae praedia poſſideret, ſciebas, ideo heres eſſe voluiſti, eadem ſcilicet fraude, qua Q. Rubrij Caſinatis. ALIENISSIMORVM] nullo propinquitatis iure: bona tamen eorum tamquam heres occupauit ſupra: Huius ergo alienus cõſiliis conſul vſus ſum, tu ſororis filius ecquid ad eum vnquam de rep. retuliſti. NON *adfui*] quia nulla erat. TOT *dies* ſeptemdecim. Phil. 5. IN *aliena villa*] in Tiburtino Q. Metelli Scipionis, Pompeij Magni ſoceri qui eum eſſet Corneliae gentis, in Caeciliam tranſijt adoptatus a Q. Metello Pio, Numidici filio. MAGISTRVM,] Sex. Clodium rhetorem, de quo paulo poſt. SALVA,] Sex. Clodium. VT *pro tantu mercede nihil ſapere diſceres.*] idem ſupra.

O R A T I O

TENESNE memoria, praetextatum te decoxiſſe? patris inquies, iſta culpa eſt. concedo: etenim eſt pietatis plena defenſio. illud tamen audaciae tuae, quod ſediſti in quatuordecim, cũ eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus, quamuis quis fortunae vitio, nõ ſuo decoxiſſet. Sumpſiſti virilem, quam ſtatim muliebrem togam reddidiſti. primo vulgare ſcortum: certa flagitij merces, nec ea parua: ſed cito Curio interuenit, qui te a meretricio quaeſtu abduxit, & tamquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili, & certo locauit. nemo vnquam puer emptus libidinis cauſſa tam fuit in domini poteſtate, quam tu in Curionis. quoties te pater eius domo ſua eiecit? quoties cuſtodes poſuit, ne limen intrares? cum tamen tu, nocte ſocia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas dimitterere. quae flagitia domus illa diutius ferre non potuit. ſcisne me de rebus mihi notiſſimis dicere? recordare tempus illud, cum pater Curio maerens iacebat in lectos filius. ſe ad pedes meos proſternens, lacrimans te mihi cõmendabat; orabat, vt te contra ſuum patrem, ſi H S Sexagies peteret, defenderem: tantum enim ſe pro te interceſſiſſe dicebat. ipſe autem, amore ardens, confirmabat, quod deſiderium tui diſſidij ferre non poſſet, ſe in exſilium iturum. quo ego tempore tanta mala floreſſiſſimae familiae ſedaui, vel potius ſuſtuli: patri perſuaſi, vt aes alienum filij diſſolueret, redimeret adoleſcentem ſumma ſpe & animi, & ingenij praeditum, rei familiaris facultatibus; eumq. a tua non modo familiaritate, ſed etiam congreſſione, patrio iure, & poteſtate prohiberet. haec tu cum per me acta meminiſſes: niſi illis, quos videmus, gladijs confideres, maledictis me prouocare auſus eſſes? ſed iam ſtupra, & flagitia omittamus. ſunt quaedam, quae honeſte non poſſum dicere. tu autem liberior, quod ea in te admiſiſti, quae a verecundo inimico audire non poſſes, ſed reliquum vitae curſum videte: quem quidem celeriter peſtringam: ad haec enim, quae in ciuili bello, in maximis reip. miſerijs fecit, & ea, quae quotidie facit, feſtinat animus. quae, peto, vt, quamquam multo notiora vobis, quam mihi, ſunt, tamen, vt facitis, attente audiatis. debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio ſolum rerum, ſed etiam recordatio, etſi incidamus, oportet, media ne nimis ſero ad extrema veniamus. Intimus erat in tribunatu Clodio, qui ſua erga me beneficia commemorat; eius omnium incendiorum fax: cuius etiã domi iam tum quiddam molitus eſt: quid dicam, ipſe optime intelligit. Inde iter Alexandriam, contra ſenatus auctoritatem, contra religiones. ſed habebat ducem Gabinium, quicum quiduis rectiſſime facere poſſet. Qui tum inde reditus, aut qualis? prius in vltimam Galliam ex Aegypto, quam domum. quae autem domus? ſuam enim quiſque domum tum obtinebat, neque erat vſquam tua. domum dico? quid erat in terris, vbi in tuo pedẽ poneres? praeter vnum Miſenum, quod cum ſocijs tamquam Siſaponem tenebas. Veniſti e Gallia ad quaeſturam petendum. aude dicere, prius ad parentem tuam veniſſe, quam ad me. acceperam iam ante Caeſaris litteras, vt mihi ſatiſfieri pateret a te: itaque ne loqui quidem ſum te paſſus de gratia. poſtea cultus ſum a te, tu a me obſeruatus in petitione quaeſturae. quo quidem tempore P. Clodium approbante populo R. in foro es conatus occidere. cumq. eã rem tua ſponte conarere, non impulſu meo; tamen ita praedicabas, te non exiſtimare, niſi illum interfeciſſes, vmquam mihi pro tuis in me iniurijs ſatis eſſe facturum. in quo miror, cur Milonem impulſu meo rem illam egiſſe dicas: cum te, vltro mihi idem illud deferentem, numquam ſim adhortatus. quamquam, ſi in eo perſeuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quam ad meam gratiam. Quaeſtor es factus: deinde continuo ſine S. C. ſine ſorte, ſine lege ad Caeſarem cucurriſti: id enim vnũ in terris egeſtatis, aeris alieni, nequitiae, perditis vitae rationibus perfugium eſſe ducebas. ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuiſſes; (ſi hoc eſt explere, quod ſtatim effundas) aduolaſti egens ad tribunatum, vt in eo magiſtratu, ſi poſſes, viri tui ſimilis eſſe.

EXPLANATIO

PRAETEXTATVM]in pueritia, nondum ſumpta virili toga. EST *pietatis plena defenſio.*] ironia. nam ſi pius eſſet Antonius, nequitiae ſuae culpam in patrem non conferret. IN *quattuordecim*,]gradibus in theatro in quibus equeſtris ordo ſedebat: orcheſtra, ideſt area theatri, ſenatorum erant. Antonius autem eques Romanus, nondum ſenator erat eo tempore. LEGE *Roſcia*] Aſconius, epitome, nos in lib. de leg. MVLIEBREM *togam*]infames & libertini generis toga publicae & honeſto loco natae ſtola vtebantur. Tibulus ad Cherinthum, lib. IV. Sit tibi cura togae potius, preſſumq, quaſillo Scortum, quã Seruij filia Sulpicia. TAMQVAM *ſtolã dediſſet.*]tamquã vxorẽ te duceret, neç amplius te vitam ducere quaeſtu meretricio, pati poſſet. H-S SEXAGIES]centum & octoginta ſcutatorum millia, in Valerio Max lib. IX. c. I mendoſe legitur, Sexcenties, pro Sexagies. INTERCESSISSE. ſoluturum promiſiſſe: ſic alibi Cicero locutus. QVIDDAM molitus eſt: de ſtupranda eius vxore. ITER *Alexandriam*,]anno ſequenti, cum Gabinio proconſule, ad Ptolomaeum regem armis reducẽdum. Plutarchus. CONTRA *ſenatus auctoritatem*,]nolebat ſenatus, Sibyllae verſibus admonitus, regem cum exercitu reſtitui. ideo ſequitur, Contra religiones. IN *vlteriorem Galliam*]ad Caeſarem: vt mihi te litteris commendaret, quod ille fecit. MISENVM,] maritimam villam in Baiano litore. CVM *ſocijs*]tui ſimilibus. TAMQVAM *Siſaponem*] cum probo dictum: quaſi ciuitatem vitijs infamem, & luxu perditam. Siſapo in Hiſpania, vbi minium effodiebatur. Plinius. AD *parentem ſuum*] ſuſpicor hunc locum eſſe mendoſum. nam Antonij pater multo ante perierat & poſt eius obitum nupſerat Antonij mater Iulia P. Lentulo, qui cum Catilina coniurauit, & in carcere ſtrangulatus eſt. quod ſi tertio nupſiſſet Iulia; non tamen ad parentem tuum, ſed ad vitricum tuum Cicero dixiſſet: vt Lẽtulum quoque vitricum Antonij ſupra vocauit. legendum igitur, Ad parentem tuam, crediderim. VT *mihi ſatisfieri pateretur a te*;]quia, cum inimicus in tribunatu Clodio fuiſſet, aliqua omnino re laeſum ab eo Ciceronem, veriſimile videtur. potuit etiam inimicus eſſe Ciceroni Antonius non tam propter vitrici mortem, a ſenatu decretã, quam ob eius corpus ſepulturae negatum: de quo ſupra. NE *loqui quidem ſum te paſſus de gratia.*]tãtum tribuni Caeſaris litteris, vt ſtatim te ſim complexus verbis mihi a te ſatisfieri non ſim paſſus. OBSERVATVS] obſeruare hic eſt, alicuius inſeruire honori, quibus liceat officijs. domum eundo, deducendo, & reducendo. ſic in ep. ad Gallum. Ego enim te in conſulatu obſeruaram. QVAMQVAM,]ſententia poſtulat Quoniam. ſubijcitur enim cauſſa, cur eum non ſit adhortatus. AD *Caeſarem cucurriſti*;]vt ei quaeſtor eſſes in Gallia. infra: cuius tu imperatoris quaeſtor fueras. VIRI *tui*]C. Curionis, qui tribunus pl. anno ſuperiore fuerat. Virum appellat Antonij quia vſus erat eo tamquam muliere, atque adeo tamquam coniuge: vnde ſupra, Sed cito Curio interuenit, qui te a meretricio quaeſtu abduxit, &, tamquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili, & certo locauit. SIMILIS *eſſes*.] improbitate, & conſilijs a communi ſalute auerſis.

ORATIO

ACCIPITE nunc, quaeſo, non ea quae ipſe in ſe, atque in domeſticum dedecus impure, atque intemperanter; ſed quae in nos, fortunasq. noſtras, ideſt, in vniuerſam remp. impie, ac nefarie fecerit. ab huius enim ſcelere omnium malorum principium natum reperietis. Nam cum. L. Lentulo C. Marcello cos. kal. Ian. labentem, & prope cadentem remp. fulcire cuperetis; ipſiq. C. Caeſari, ſi ſana mente eſſet, conſulere velletis: tum iſte venditum, atque mancipatum tribunatum conſilijs veſtris oppoſuit, ceruicesq. ſuas ei ſubiecit ſecuri, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te, M. Antoni, id decreuit ſenatus, & quidem incolumis, nondum tot luminibus extinctis, quod in hoſtem togatum decerni eſt ſolitum more maiorum. & tu apud patres conſcriptos contra me dicere auſus es, cum ab hoc ordine ego conſeruator eſſem, tu hoſtis reip. iudicatus? commemoratio illius tui ſceleris intermiſſa eſt, non memoria deleta: dum genus hominum, dum populi R. nomen extabit. quod quidem erit, ſi per te licuerit, ſempiternum; tua illa peſtifera interceſſio nominabitur. quid cupide a ſenatu, quid temere fiebat, cum tu vnus, adoleſcens, vniuerſum ordinem decernere de ſalute reip. prohibuiſti, neque id ſemel, ſed ſaepius; neque tu tecum de ſenatus auctoritate agi paſſus es? quid autem agebatur, niſi ne delere, & euertere remp. funditus velles? cum te neque principes ciuitatis rogando, neque maiores natu monendo, neque frequens ſenatus agendo, de vendita, atque addicta ſententia mouere potuit. tum illud, multis rebus ante tentatis, neceſſario tibi vulnus inflictum, quod paucis ante te, quorum incolumis fuit nemo. tum contra te dedit arma hic ordo conſulibus, reliquisq. imperijs, & poteſtatibus. quae non effugiſſes, niſi te ad arma Caeſaris contuliſſes. tu, tu, inquam, M. Antoni, princeps C. Caeſari, omnia perturbare cupienti, cauſſam belli contra patriam inferendi dediſti. quid enim aliud ille dicebat? quã cauſſam ſui dementiſſimi conſilij, & facti afferebat, niſi quod interceſſio neglecta, ius tribunicium ſublatum, circumſcriptus eſſet Antonius? omitto, quam haec falſa, quam leuia: praeſertim cum omnino nulla cauſſa iuſta cuiquam eſſe poſſit contra patriam arma capiendi: ſed nihil de Caeſare: tibi certe confitendum eſt, cauſſam perniciosiſſimi belli in perſona tua conſtitiſſe. o miſerum te, ſi intelligis, miſeriorem, ſi non intelligis, hoc litteris mãdari, hoc memoriae prodi, huius rei ne poſteritatem quidem omnium ſaeculorum vmquam immemorem fore, conſules ex Italia expulſos, cumq. his Cn. Pompeium,

qui

qui imperij populi R. decus, ac lumen fuit. omnes conſulares, qui per valetudinem exſequi cladem illam, fugamque potuiſſent: praetores, praetorios, tribunos pl. magnam partem ſenatus, omnem ſobolem iuuentutis, vnoq. uerbo remp. expulſam, atque exterminatam ſuis ſedibus. ut igitur in ſeminibus eſt cauſſa arborum, & ſtirpium, ſic huius luctuoſiſſimi belli ſemen tu fuiſti. Doletis tres exercitus populi R. interfectos? interfecit Antonius. deſideratis clariſſimos ciues? eos quoque eripuit uobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius. omnia denique, quae poſtea vidimus, (quid autem mali non uidimus?) ſi recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio ut Helena Troianis, ſic iſte huic reip. cauſſa belli, cauſſa peſtis, atque exitij fuit. Reliquae partes tribunatus principijs ſimiles. omnia perfecit, quae, ſenatus, ſalua rep. ne fieri poſſent, perfecerat. cuius tamen ſcelus in ſcelere cognoſcite. Reſtituebat multos calumnioſos. in his patrui nulla mentio. ſi ſeuerus, cur non in omnes? ſi miſericors, cur non in ſuos? ſed omitto ceteros; Licinium Denticulam, de alea condemnatum, colluſorem ſuum, reſtituit: quaſi uero ludere cum condemnato non liceret: ſed ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis diſſolueret. quam attuliſti rationem populo R. cur eum reſtitui oporteret? abſentem credo in reos relatum, rem indicta cauſſa iudicatam, nullum fuiſſe de alea lege iudicium: ei oppreſſum, & armis: poſtremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium eſſe corruptum: nihil horum. at uir bonus, & rep. dignus. nihil id quidem ad rem: ego tamen, quoniam condemnatum eſſe pro nihilo eſt, ſi ita eſſet, ignoſcerem. hominem omnium nequiſſimum, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quae eſt de alea condemnatum, qui in integrum reſtituit, is non apertiſſime ſtudium ſuum ipſe profitetur?

E X P L A N A T I O

SI *ſana mente eſſet*;] ſi parere ſenatui vellet, exercitumq. & prouinciam dimittere. in ep. ad Terentiam. CERVICES Q. *ſuas et ſubiecit ſecuri*.] ſuo ſcelere condemnandum ſenatui ſe tradidit. MINORE AVS *in peccatis ceciderunt.*] hoſtes a ſenatu iudicati ſunt. cum eorum culpa leuior eſſet quã tua. QVOD *in hoſtem togatum decerni eſt ſolitum more maiorum.*] id ſcilicet: Darent operam conſules praetores; tribuni pl. ne quid reſp. detrimenti caperet. in ep. ad Terentiam, in oratione pro Deiotaro. Caeſar autem lib. 1. bel. ci. Tribuni pl. ſeptimo denique die de ſua ſalute conſulere coguntur. O MISERVM *te, ſi intelligis, miſeriorem, ſi non intelligis,*] ſimiliter ſupra O miſerum, ſiue illa tibi nota non ſunt; nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare. Figura non diſſimilis illa pro Deiotaro: Quem profecto is, qui optime noſtros homines nouit, vel quia non noſſet; vel ſi noſſet, contemneret. TRES *exercitus*] vnum in Theſſalia, alterum in Africa, tertium in Hiſpania. AFFIXIT *Antonius*.] ornamentum ex repetitione eiuſdem verbi ſententiam claudentis. Phil. 1. De exſulio reducti a mortuo: ciuitas data non ſolum ſingulis, ſed nationibus, & prouincijs a mortuo: immunitatibus infinitis ſublata vectigalia a mortuo. Agr. 2. Quis legem tulit? Rullus. quis maiorem partem populi ſuffragijs priuauit? Rullus. quis comitijs praefuit? Rullus. Pro Milone: Quis eos poſtulauit? Appius. qui produxit? Appius. vnde? ab Appio. SCELVS *in ſcelere*] nam & multos, exſulio dignos, reduxit: & patruum tamen ſuum C. Antonium non reduxit primũ igitur ſcelus eſt, dãnatos reſtituere: alterũ, de patruo mẽtionem nullam facere, & miſericordem in alienos eſſe, in ſuos non eſſe. RESTITVIT:] an vt ludere cũ eo poſſet? quaſi vero ludere cum condemnato non liceret. quid enim impediret? nam Denticulae, quamquã lege non reſtituto, in vrbe tamen licebat eſſe, tribuno pl Antonio. PERDIDERAT.] ipſe Antonius. BENEFICIO *legis*] vt quod perdiderat, accepta a Denticula pecunia diſſolueret: nam aes alienum alea contraxerat POPVLO *Romano*] cum legem de reſtituendo Denticula ferres. NIHIL *id quidem ad rem*] quamuis bonus vir eſſet, ac rep. dignus: qu id tamen refert? non enim ideo reſtituendus. nam res iudicatas reſcindi non oportet verumtamen, ſi ita eſſet, ideſt, ſi bonus ille vir eſſet, ac rep. dignus, ignoſcerem: reſtituendum cenſerem quoniam, condemnatum eſſe, pro nihilo eſt; quoniã crimen ipſum aleae, quo damnatus eſt, leue ducitur. STVDIVM *ſuum*] ludendi alea: quod lex tamẽ vetat.

O R A T I O

IN eodem vero tribunatu, cum Caeſar in Hiſpaniam proficiſcens, huic conculcandam Italiam tradidiſſet, quae fuit eius peragratio itinerum? luſtratio municipiorum? ſcio me in rebus celebratiſſimis omnium ſermone verſari; eaque, quae dico, dicturusq. ſum notiora eſſe omnibus, qui in Italia tum fuere, quam mihi, qui non fui: notabo tamen ſingulas res: etſi nullo modo poterit oratio mea ſatisfacere veſtrae ſcientiae. Ecquod enim vmquam in terris tantum flagitium exſtitiſſe auditum eſt? tantam turpitudinem? tantum dedecus? vehebatur in eſſedo tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honeſti obuiam neceſſario prodeuntes, non noto illo, & mimico nomine, ſed Volumniã conſalutabant. ſequebatur rheda cum lenonibus. comites nequiſſimi: reiecta mater amicam impuri filij, tamquam nurum, ſequebatur. o miſerae mulieris fecunditatem calamitoſam. Horum flagitiorum iſte veſtigijs omnia municipia, praefecturas, colonias, totam denique Italiam impreſſit. Reliquorum factorum eius, P. C difficilis eſt ſane reprehenſio, & lubrica. verſatus in bello eſt: ſaturauit ſe ſanguine diſſimillimorum ſui ciuium: felix fuit, ſi poteſt vlla eſſe in ſcelere felicitas. ſed quoniam veteranis cautum eſſe volumus; quamquam diſſimilis eſt militum cauſſa, & tua: illi ſecuti ſunt, tu quaeſiſti ducem: tamen, ne apud illos me in inuidiam voces,

nihil de belli genere dicam. Victore Theſſalia Brundiſium cum legionibus reuertiſti: ibi me non occidiſti. magnum beneficium: potuiſſe enim fateor. quamquam nemo erat eorum, qui tum tecum fuerunt, qui mihi non cenſeret parci oportere. tanta enim eſt caritas patriae, vt veſtris etiam legionibus ſanctus eſſem, quod eam a me ſeruatam eſſe meminiſſent. ſed fac id te dediſſe mihi, quod non ademiſti; meq. a te habere vitam, quia non a te ſit erepta: licuitne mihi per tuas contumelias hoc beneficium ſic tueri, vt tuebar, praeſertim cum te haec auditurum videres? Veniſti Brundiſium, in ſinum quidem, & in complexum tuae mimulae. quid eſt? num mentior? quam miſerum eſt, id negare non poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri. ſi te municipiorum non pudebat, ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundiſii illam non viderit? quis, qui neſcierit veniſſe eam tibi tot dierum viam gratulatum? quis, qui non indoluerit tam ſero ſe, quam nequam hominem ſecutus eſſet, cognoſcere? Italiae rurſus percurſatio eadem comite mima: in oppida, militum crudelis & miſera deductio: in vrbe, auri, argenti, maximeq. vini foeda direptio. Acceſſit, vt, Caeſare ignaro, cum eſſet ille Alexandriae, beneficio amicorum magiſter equitum conſtitueretur. tum exiſtimauit ſe ſuo iure cum Hippia viuere, & equos vectigales Sergio mimo tradere. tum ſibi non hanc, quam nunc male tuetur, ſed M. Piſoni domum, vbi habitaret, legerat. Quid ego iſtius decreta, quid rapinas, quid hereditatum poſſeſſiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egeſtas: quo ſe verteret, non habebat, nondum ei tanta a L. Rubrio, non a L. Turſelio hereditas venerat: nondum in Cn. Pompeij locum, multorumq. aliorum, qui aberant, repentinus heres ſucceſſerat. erat viuendum latronum ritu; vt tantum haberet, quantum rapere potuiſſet. ſed haec, quae robuſtioris improbitatis ſunt, omittamus: loquamur potius de nequiſſimo genere leuitatis. Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiae nuptijs exhauſeras, vt tibi neceſſe eſſet in populi R. conſpectu vomere poſtridie. o rem non modo viſu foedam, ſed etiam auditu. ſi inter cenam, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet, quis non turpe diceret? in coetu vero populi R. negotium publicum gerens, magiſter equitum, cui ructare turpe eſſet, is vomens fruſtis eſculentis, vinum redolentibus gremium ſuum, & totum tribunal impleuit.

E X P L A N A T I O

VESTRAE *ſcientiae.*] vos enim plura ſcitis, quam erunt illa, quae ipſe exponam. VEHEBATVR *in eſſedo*] muliebri mollitie. TRIBVNVS pl.] quem minime decebat. LICTORES *laureati*] lictoribus, vt ait Plutarchus, tribuni pl. non vtebantur. ſed opinor ius vtẽdi lictoribus, ijſq; laureatis, Antonio datũ a Caeſare vrbe Roma potito. Laureatis autem vtebantur, qui ex aliqua victoria imperatores appellati erant. APERTA *lectica*] quaſi flagitium nullum eſſet, meretricem inter lictores cerni, ſequente tribuno pl. MIMA] Cytheris: de qua ſupra. Aliquid enim ſalis ab vxore mima trahere potuiſti. VOLVMNIAM] quod eam Volumnius Eutrapelus, Antonij familiaris, amaret. ep. vlt. lib. ix. fam. LVBRICA:] vereor enim, ne, ſi reprehẽdam ea, quae tu in bello egiſti, veteranos offendam. FELIX *fuiſti*] ſed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuiſti. VETERANIS *cautum eſſe volumus*:] commodis veteranorum conſuli ſenatus, cõcordiae cauſſa volebat, vnde illud Phil. I. veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſſime cauerat. SECVTI *ſunt*] ducem ſuum Caeſarem. PER *tuas contumelias*] quibus affectus a te ſum poſt illud beneficium. SIC *tueri, vt tuebar*,] tanti facere, quanti faciebam. PRAESERTIM *cum te haec auditurum videres*?] hoc videtur dicere: Miror per tuas contumelias non licuiſſe mihi beneficium illud ſic animo & memoria colere, vt colebam, praeſertim cum fore videres, vt audires a me, quae meritus es. tu me nouis iniurijs veteris beneficij memoriam abijcere coegiſti. MAGISTER *equitum*] dictator enim Caeſar erat. EQVOS] quibus magiſter equitum vtebatur. VECTIGALES *Sergio mimo tradere.*] vt ex ijs quaeſtum faceret. REPENTINVS *heres*] quorum bona in actione emerat, heres eorum eſſe videbatur.

O R A T I O

SED hoc ipſe fatetur eſſe in ſuis ſordibus. veniamus ad ſplendida. Caeſar Alexandria ſe recepit, felix, vt ſibi quidem videbatur: mea autem ſententia, qui reip. ſit infelix, felix eſſe nemo poteſt. haſta poſita pro aede Iouis Statoris, bona Cai Pompeij (miſerum me! conſumptis enim lacrumis, tamen infixus haeret animo dolor) bona, inquam, Ca. Pompeij Magni voci acerbiſſimae ſubiecta praeconis; vna in illa re ſeruitutis oblita ciuitas ingemuit; ſeruientibuſq. animis, gemitus tamen populi R. liber fuit. expectantibus omnibus, quiſnam eſſet tam impius, tam demens, tam dijs hominibuſq. hoſtis, qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere, inuentus eſt nemo, praeter Antonium; praeſertim cum tot eſſent circum haſtam illam, qui alia omnia auderent. vnus inuentus eſt, qui id auderet, quod omnium fugiſſet, & reformidaſſet audacia. tantus igitur te ſtupor oppreſſit, vel, vt verius dicam, tantus furor, vt primum, cum ſector ſis, iſto loco natus, deinde cum Pompeij ſector, non te exſecrandum populo Rom. non deteſtabilem, non omnes tibi deos, non omnes homines & eſſe inimicos, & futuros ſcias? at quam inſolenter ſtatim heluo inuaſit in eius viri fortunas, cuius virtute terribilior erat populus Rom. exteris gentibus, iuſtitia carior? in eius igitur copias cum ſe ſubito ingurgitaſſet, exſultabat gaudio perſona de mimo, modo egens, repente diues. ſed, vt eſt apud poetam neſcio quem, Male parta male dilabuntur: incredibile, ac ſimile portenti eſt, quonam modo illa tam multa, quam paucis, non dico menſibus, ſed diebus effuderit.

effuderit. maximus vini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretioſa veſtis, multa, & lauta ſupellex, & magnifica multis locis, non illa quidem luxurioſi hominis, ſed tamen abundantis. horum paucis diebus nihil erat. quae Charybdis tam vorax? Charybdin dico? quae ſi fuit animal, vnum fuit: Oceanus medius fidius vix videtur tot res, tam diſſipatas, tam diſtantibus in locis poſitas, tam cito abſorbere potuiſſe. nihil erat clauſum, nihil obſignatum, nihil ſcriptum: apothecae totae nequiſſimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimae: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: ſuggerebantur etiam ſaepe (non enim ſemper ille felix) damna aleatoria: conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos videres. quamobrem deſinite mirari, haec tam celeriter eſſe conſumpta. non modo vnius patrimonium, quamuis amplum, vt illud fuit, ſed vrbes, & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuiſſet. At idem aedes etiam, & hortos. o audaciam immanem: tu ingredi illam domum auſus es? tu illud ſanctiſſimum limen intrare? tu illarum aedium dijs penatibus os importuniſſimum oſtendere? quam domum aliquandiu nemo adſpicere poterat, nemo ſine lacrumis praeterire, hac te in domo tam diu diuerſari nō pudet? in qua, quamuis nihil ſapias, tamen nihil tibi poteſt eſſe iucundum. an tu, illa in veſtibulo hoſtium ſpolia cum adſpexiſti, domum tuam te introire putas? fieri non poteſt. quāuis enim ſine mente, ſine ſenſu ſis, vt es; tamen & te, & tua, & tuos noſti. nec vero te vnquam neque vigilantem, neque in ſomnis credo poſſe mente conſiſtere. neceſſe eſt, quamuis ſis, vt es, violentus, & furens, cum tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis viri, perterritum te de ſomno excitari: furere etiam ſaepe vigilantem. me quidem miſeret parietum ipſorum, atque tectorum. quid enim vnquam domus illa viderat, niſi pudicum? quid niſi ex optimo more, & ſanctiſſima diſciplina? fuit enim ille vir, P. C. ſicut ſcitis, cum foris clarus, tum domi admirandus; neque rebus externis magis laudandus, quam inſtitutis domeſticis. huius in ſedibus pro cubiculis ſtabula, pro triclinijs popinae ſunt. etſi iam negat. nolite quaerere: frugi factus eſt: illam ſuam ſuas res ſibi habere iuſſit ex duodecim tabulis: claues ademit: exegit. quam porro ſpectatus ciuis, quam probatus, cuius ex omni vita nihil eſt honeſtius, quam quod cum mima fecit diuortium. At quam crebro vſurpat, & conſul, & Antonius? hoc eſt dicere, & cōſul, & impudiciſſimus & conſul, & homo nequiſſimus. quid eſt enim aliud Antonius? nam ſi dignitas ſignificaretur in nomine; dixiſſet aliquando, credo, auus tuus ſe & conſulem, & Antonium. numquam dixit. dixiſſet etiam collega meus, patruus tuus. niſi tu es ſolus Antonius.

E X P L A N A T I O

ISTO *loco natus,*] nobilem enim virum ſectorem eſſe non decet. ſed tu hoc non contentus, non modo ſector, ſed ſector etiam Cn. Pompeij eſſe voluiſti. PERSONA *de mimo,*] vt mimus perſonam mutat, modo hunc agens, modo illum: ſic tu fortunam mutaſti, ex egente repente diues factus. LVXVRIOSI *hominis,*] Pompeij. SI *fuit animal,*] vt eſt in fabulis. CONCHYLIATIS] glauci coloris. PERISTROMATIS] ſtragula veſte pretioſa. AEDES *etiam, & hortos,*] tenet. ILLAM *ſuam*] mimam, vt infra. RES *ſuas ſibi habere iuſſit ex duodecim tabulis:*] cum qua diuortium fit, ea ſuas ſibi res habere ex duodecim tabulis iubetur. loquitur de mima tamquā de vxore. & ſupra, aliquid cum ſalis ab vxore mima trahere poſſe dixit. CLAVES *ademit,*] & hoc diuortij ſignum. claues enim dabantur vxoribus domum ingredientibus: eaedem cum diuortium fieret, adimebantur. Tertullianus in exhortatione ad caſtitatē: Scio, quibus excuſationibus coloremus inſatiabilem carnis cupiditatem; ex quibus neceſſitates adminiculorum deſcendunt; adminiſtrandam familiam, regendos loculos, claues cuſtodiendas, lanificium diſpenſandum, victum procurandum. Ambroſius in ep. ad Syagrium Veronenſem epiſcopum: Mulier offenſa claues remiſit, domum reuertit.

O R A T I O

SED omitto ea peccata, quae non ſunt earum partium propria, quibus tu remp. vexauiſti: ad ipſas tuas partes redeo, id eſt, ad ciuile bellum: quod natum, conflatum, ſuſceptum opera tua eſt: cui bello cum propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuiſti. guſtaras ciuilem ſanguinem, vel potius exſorbueras: fueras in acie Pharſalica anteſignanus; L. Domitium, nobiliſſimum, & clariſſimum virum, occideras: multosque praeterea, qui de praelio effugerant, quos Caeſar, vt nonnullos, fortaſſe reſeruaſſet, crudeliſſime perſecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus geſtis, quid fuit cauſſae cur in Africam Caeſarem non ſequerere, cum praeſertim belli pars tanta reſtaret? itaque quem locum apud ipſum Caeſarem poſt eius ex Africa reditum obtinuiſti? quo numero fuiſti? cuius tu imperatoris quaeſtor fueras, dictatoris magiſter equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, praedae ſocius, teſtamenti, vt dicebat ipſe, filius: appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro ſectione debebas. primo reſpondiſti plane ferociter: &, ne omnia videar contra te, propemodum aequa, & iuſta dicebas. A. me C. Caeſar pecuniam peteret potius, quam ego ab illo? an ille ſine me vicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis cauſſam attuli: ego leges pernicioſas rogaui: ego arma contra conſules, imperatoresque populi R. contra ſenatum, populumque R. contra deos patrios, arasque & focos, contra patriam tuli. num ſibi ſoli vicit? quorum facinus eſt commune, cur non ſit eorum praeda communis? ius poſtulabat: ſed quid ad rem? plus ille poterat. itaque, excuſſis tuis vocibus, & ad te, & ad praedes tuos milites miſit; cum, repente a te praeclara illa tabula prolata, qui riſus hominum? tantum eſſe tabulam, tam varias, tum multas poſſeſſiones,

ex qui-

ex quibus praeter portem Miſeni, nihil erat. quod is, qui auctionaretur, poſſet ſuum dicere. auctionis vero miſerabilis adſpectus. veſtis Pompeij non multa, eaq. maculoſa, eiuſdem quaedam argentea vaſa colliſa. ſordidatu mancipia: vt doleremus quidquam eſſe ex illis reliquijs, quod videre poſſemus. hanc tamen auctionem heredes L. Rubrij decreto Caeſaris prohibuerant. haerebat nebulo: quo ſe verteret, non habebat. quia his ipſis temporibus domi Caeſaris percuſſor, ab iſto miſſus, deprehenſus dicebatur eſſe cum ſica: de quo Caeſar in ſenatu, aperte in te inuehens, queſtus eſt. Proficiſcitur in Hiſpaniam Caeſar, paucis tibi ad ſoluendum, propter inopiam tuam, prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris. tam bonus gladiator rudem tam cito accepiſti? hunc igitur quiſquam, qui in ſuis partibus, id eſt, in ſuis fortunis tam timidus fuerit, pertimeſcat? profectus eſt aliquando tandem in Hiſpaniam, ſed tuto, vt ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut non ſuſcipienda fuit iſta cauſſa, Antonj, aut, cum ſuſcepiſſes, defendenda vſque ad extremum. ter depugnauit Caeſar cum ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania, omnibus affuit his pugnis Dolabella: Hiſpanienſi etiam vulnus accepit. ſi de meo iudicio quaeris, nollem: ſed tamen conſilium a primo reprehendendum, laudanda conſtantia. Tu vero quid es? Cn. Pompeij liberi primum patriam repetebant. eſto; fuerit haec cauſſa communis. repetebant praeterea deos penates patrios, aras, focos, larem ſuum familiarem, in quae tu inuaſeras. haec cum repeterent armis ij, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe aequi? tamen erat nequiſſimum contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorem. an, tu Narbone in menſa hoſpitum cum vomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui vero Narbone reditus? Etiam quaerebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem, expoſui nuper, P. C. cauſſam reditus mei. volui, ſi poſſem, etiam ante Kal. Ian. prodeſſe reip. Nam, quod quaerebas, quo modo rediſſem: primum, luce, non tenebris: deinde, cum calceis, & toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. At etiam adſpicis me, & quidem, vt videris, iratus. nae tu iam mecum in gratiam redeas, ſi ſcias, quam me pudeat nequitiae tuae, cuius te ipſum non pudet. ex omnium omnibus flagitijs nullum turpius vidi, nullum audiui. qui magiſter equitum fuiſſe tibi viderere, in proximum annum conſulatum peteres, vel potius rogares, per municipia, coloniasq. Galliae, a qua nos tum, cum conſulatus petebatur, non rogabatur, petere conſulatum ſolebamus, cum gallicis, & lacerna cucurriſti. At videte leuitatem. cum hora diei decima fere ad Saxa rubra veniſſet, delituit in quadam cauponula; atque ibi ſe occultans perpotauit ad veſperum. inde ciſio celeriter ad vrbem aduectus, domum venit capite inuoluto. ianitor, quis tu? a Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cuius cauſſa venerat, deducitur, eiq. epiſtolam tranſdidit. quam cum illa legeret flens, (erat enim amatorie ſcripta: caput autem litterarum, ſibi cum illa mimu poſthac nihil futurum, omnem ſe amorem abiecisse illinc, atque in hanc tranſfudiſſe) cum mulier fleret vberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuaſit. o hominem nequam: (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil poſſum dicere) ergo, vt te catamitum nec opinato cum oſtendiſſes, praeter ſpem mulier adſpiceret, idcirco vrbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbaſti? & domi quidem cauſſam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus praedes ſuos venderet. Productus in concionem a tribuno pl. cum reſpondiſſes, te rei tuae cauſſa veniſſe, populum etiam dicacem in te reddidiſti.

EXPLANATIO

EARVM *partium*] Caeſaris. AD *ipſas tuas partes*] partes enim tuae vere ſunt: quando quidem opera tua natum, conflatum, ſuſceptum eſt ciuile bellum. PROPTER *libidines*] quae te in vrbe retinebant. TESTAMENTO, *vt dicebas ipſe, filius*.] proba lectio, vitioſa tamen a Faerno iudicata, teſtamento filius, a ſermone Latino nihil habet alienum: teſtamenti filius, cur Faernus maluerit, aduerſante praeſertim, eo, quo vſus eſt, vetere libro, valde miror. amauit ille, vt opinor, perpetuitatem ſimilitudinis in caſibus. quod quam lene ſit, quantoq. momenti plus habeat Latinae linguae norma, iudicandum alijs relinquo. PRO *domo, pro hortis*.] Cn. Pompeij, ab haſta emptis. EGO *ad illum belli ciuilis cuneum attuli*] praeclara inductio, Caeſari ſua merita exprobantis Antonij: quae tamen tota ad ipſius Antonij dedecus redundat. TABVLA] qua proſcripſit Antonius res ſuas; vt auctione facta, ſolueret Caeſari, quod debebat. IS, *qui auctionaretur*,] ipſe Antonius. HEREDES *L. Rubrij*] repetentes ab Antonio bona Rubrij, quae per fraudem tamquam heres occupauerat. DECRETO *Caeſaris*] apud quem de auctione illa queſti erant; cum dicerent, velle nonnulla Antonium vendere pro ſuis, quae ſua nō eſſent, ſed ad ipſos tamquam L. Rubrij veros heredes attinerent. IN *Hiſpaniam*] contra Pompeij liberos, quos ad Mundam dubia pugna vicit. NE *tum quidem ſequeris*.] in Africam ſecutus non eras. eſto ſalutem ſecutus eſſes in Hiſpaniam, ne hoc quidem facis. RVDEM] indicem libertatis virgam impolitam: qua donati gladiatores, pugnare amplius nō cogebantur. ea vero donabantur, qui ſaepe iam praeclare pugnaſſent. Mordet igitur Antonium, qui, tamquā bonus gladiator accepta rude ſibi iam non eſſe pugnandum pro Caeſare conſtitueret. IN *ſuis partibus*.] in partibus Caeſaris, quas contra Pompeium ſecutus erat. ID EST, *in ſuis fortunis*,] ſuas fortunas omnes a ciuili bello petebat. TAM *timidus*] qui Caeſarem nec in Africam, nec in Hiſpaniam, niſi ſero admodum ſequi voluerit quamquam in Hiſpaniā non peruenit, ſed Narbone conſtitit, indeq nō multo poſt Romam rediijt. infra. TVTO.] quod a latronibus, aut a Pompeianis ſibi itinere timeret. VT *ait*,] ſignificat excuſationem illam Antonij, quod in Hiſpaniam nō perueniſſet, falſam, & commenticiā fuiſſe: nam reuera in Hiſpaniam ire noluiſſe. Vt ait: vt ipſe commentus eſt. NOLLEM:] nollem, affuiſſet, pugnauit enim contra remp. A PRIMO] quod pro Caeſare maluerit quam pro rep. dimicare. CON-

STANTIA,] qui,quam ſemel cauſſam ſuſceperat,eam defenderit uſque ad extremum. ita uitium aliqua tamen laude corrigitur. Antonius autem dupliciter peccat,primum in cauſſa ſuſcipienda,deinde in eadem deſerenda. CALCEIS,] calcei,forenſe pedum indumentum:ſoleae,domeſticum. GALLICIS,] caſtrenſe pedum calciamentum. LACERNA.] humiliorum, quibus toga deeſſet, ueſtis.Cicero ad Att.lib.IV.Suetonius in Auguſto. CISIO] uehiculi genere celerrimo,duarum rotarum. AD *eam*,] ad uxorem Fuluiam. TE *catamitum*] impudicum Feſtus: Catamitum pro Ganimede, Iouis concubino, accipiebant. PLANCVS] ad quem ſunt Ciceronis epiſtolae lib.x. fam. PRAEDES *ſuos venderet.*] ne Plancus, cui uidetur Caeſar in Hiſpaniam proficiſcens hoc mandaſſe, ut,ſi Antonius intra dies illos, quos ei ad ſoluendū prorogauerat, non ſoluiſſet, bona praedum uenderet. Veteres libri Tuos, mendoſe: niſi ſi pro Habuit,ſupra legatur, Habuiſti. ſed mutatio minor, ſi,Tuos,conuertatur in,Suos. DICACEM] ex ambiguo ſenſu illorum uerborum Rei tuae cauſſa: quod referri etiam ad concubitum poteſt.

ORATIO

SEd nimis multa de nugis. ad maiora veniamus. Caeſari ex Hiſpania redeunti obuiā longiſſime proceſſiſti: celeriter iſti,rediſti, vt cognoſceret te ſi minus fortem, attamen ſtrenuum. factus es ei rurſus neſcio quo modo familiaris. habebat hoc omnino Caeſar: quem plane perditum aere alieno,egentemque, ſi eundem nequam hominem, audacemq. cognouerat, hunc in familiaritatem libentiſſime recipiebat: his igitur rebus praeclare commendatus, iuſſus eſt renunciari conſul, & quidem cum ipſo. nihil queror de Dolabella, qui tum eſt impulſus, inductus, eluſus. qua in re quanta fuerit vtriuſque veſtrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, vt peteret: promiſſum, & receptum interuertit, ad ſeq. tranſtulit, tu eius perfidiae voluntatem tuam adſcripſiſti. Veniunt kal. Ian. cogimur in ſenatum: inuectus eſt copioſius multo in iſtum, & paratius Dolabella, quam nunc ego. hic autem iratus quae dixit, dii boni? primum, cum Caeſar oſtendiſſet, ſe prius, quam proficiſceretur, Dolabellam conſulem eſſe iuſſurum: quem negant regem, qui & faceret ſemper eiuſmodi aliquid, & diceret: ſed cum Caeſar ita dixiſſet, tum hic bonus augur eo ſe ſacerdotio praeditum eſſe dixit, vt comitia auſpiciis vel impedire, vel vitiare poſſet: idq. ſe facturum eſſe aſſeuerauit. in quo primum, incredibilem ſtupiditatem hominis cognoſcite. quid enim? iſtuc, quod te ſacerdotii iure facere poſſe dixiſti; ſi augur non eſſes; & conſul eſſes, minus facere potuiſſes? vide, ne etiam facilius: nos enim nunciationem ſolum habemus, conſules, & reliqui magiſtratus etiam ſpectionem. eſto hoc imperite: (nec enim ab homine numquam ſobrio poſtulanda prudentia) ſed videte impudentiam, multis ante menſibus in ſenatu dixit, ſe Dolabellae comitia aut prohibiturum auſpiciis, aut id facturum eſſe, quod fecit. quiſquam ne diuinare poteſt, quid vitii in auſpiciis futurum ſit, niſi qui de caelo ſeruare conſtituit? quod neque licet comitiis per leges; & ſi quis ſeruauit, non habitis comitiis, ſed, prius, quam habeantur, debet nunciare. verum implicata inſcitia impudētia eſt: nec ſcit, quod augurem; nec facit, quod pudentem decet. Atque ex illo die recordamini eius vſque ad idus Mart. conſulatum. quis unquam apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipſe poterat: omnia rogabat: caput in aduerſam lecticam inſerens, beneficia, quae venderet, a collega petebat. ecce Dolabellae comitiorum dies: ſortitio praerogatiuae: quieſcit. renunciatur: tacet. prima claſſis vocatur: renunciatur. deinde, ita vt aſſolet, ſuffragia. tum ſecunda claſſis. quae omnia ſunt citius facta, quam dixi. confecto negotio bonus augur, (Laelium diceres) Alio die, *inquit. o impudentiam ſingularem. quid videras? quid ſenſeras? quid audieras? neq. enim te de caelo ſeruaſſe dixiſti, neque hodie dicis. igitur obuenit vitium, quod tu iam kal. Ian. futurum eſſe prouideras, & tanto ante praedixeras. ergo hercule magna, ut ſpero, tua potius, quam reip. calamitate, ementitus es auſpicia, obſtrinxiſti religione populum R. augur auguri, conſul conſuli obnunciaſti. nolo plura; ne acta Dolabellae uidear conuellere: quae, neceſſe eſt aliquando ad noſtrum collegium deferantur. ſed arrogantiam hominis inſolentiamq. cognoſcite. Quam diu tu voles, vitioſus conſul Dolabella; rurſus, cum voles, ſaluis auſpiciis creatus. ſi nihil eſt, cum augur his verbis nunciat, quibus tu nunciaſti: confitere, te, cum,* Alio die, *dixeris, ſobrium non fuiſſe; ſin eſt aliqua uis in iſtis uerbis; ea quae ſit, augur a collega requiro. Sed, ne forte ex multis rebus geſtis M. Antonii rem unam pulcherrimam tranſiliat oratio; ad Lupercalia ueniamus.*

EXPLANATIO

PROFICISCERETVR,] ad bellum Parthicum. VT *comitia auſpiciis uel impedire, uel uitiare poſſet;*] impedire; ne fierent; vitiare, iam facta. NOS *enim*] qui augures ſumus. NVNCIATIONEM *ſolum habemus*,] nunciant augures, & impediunt, ſi vel tonantem Iouem audierint, vel fulgentem viderint: ſpectionem autem nō habent, ideſt de caelo nō ſeruant: ea enim ſpectio eſt. at magiſtratus & nunciationem habent, vt augures; & ſpectionē qua augures carent. lib. III. de leg. Reliqui magiſtratus, auſpicium iudiciumq. habento. AVT *id facturum eſſe quod fecit.*] vitiaturū, poſteaquam facta eſſent. infra: Confecto negotio, bonus augur, Alio die, inquit. DIVINARE *poteſt.*] ſi diuinare nemo poteſt, quid vitij futurū ſit in auſpicijs: cur tu multis ante menſibus dixiſti, aut prohibiturū te auſpicijs Dolabellae comitia, ne fierent, aut facta infirmaturum: quod feciſti. NISI *qui de caelo ſeruare conſtituit?*] qui enim magiſtratus de caelo ſeruare conſtituerat, vt impedimento eſſet, quo minus

lex aliqua ferretur: (nam comitijs magiſtratuum ſeruare de caelo leges vetabant aut ita concedebant,ſi prius,quam comitia haberentur,non vbi habita iam eſſent,is,qui de caelo ſeruauerat, obnunciaret)poterat pdicere,aut proſcribere, vel multis ante diebus,&quo die & per quot dies de caelo ſeruaturus eſſet.quo diuinare videbatur,fore vitium in auſpicijs: ita legem eo,die vel per eos dies ferri non poſſe. Hac diuinatione vſus eſt Milo tribunus pl.cum impedire vellet aedilicia comitia. proſcripſit enim,ſe per omnes dies comitiales de caelo ſeruaturum.ep.3 lib IV.ad Att. QVOD *neque comitiis licet per leges:*]comitia magiſtratuum ſignificat.nam & legum comitia dicebantur.conſules vbi comitia creandis magiſtratibus habere vellent, cauebunt ab hoc genere impedimenti, propoſito edicto, ne quis per eos dies auſpicari vellet,Gellius lib XIII. PRIVSQVAM *habeantur,debet nunciare.*] quo Milonem feciſſe,eadem illa docet epiſtola. COMITIORVM *dies*] quae Caeſar conſul, vt ſibi Dolabellam ſurrogaret,ante idus Mart habuit nam idibus Mart.occiſus eſt. SORTITIO *praerogatiuae:*] centuriae,quae,vt ait Cicero de Diuinatione,omen quoddam erat comitiorum qui enim illam tuliſſet, ei ceterae centuriae magiſtratum deferebant. QVIESCIT.] ſilet Antonius: non impedit comitia. RENVNCIATVR:]conſul Dolabella,praerogatiuae ſuffragijs. PRIMA *claſſis uocatur:*] quinque claſſibus diſtributus populus Romanus in campum Martium ad comitia veniebat. quot autē centuriae ſingulis eſſent in claſſibus, Liuius & Dionyſius docent: hic autem exponere, quaeq. illi ſcripta reliquerunt,recitare.noſtri inſtituti non eſt DEINDE,*ut aſſolet,ſuffragia.*ſuſpicor,hoc poſt ea, quae proxime ſequuntur,verba transferri oportere:vt legatur hoc modo: Tum ſecunda claſſis.deinde,vt aſſolet ſuffragia.ideſt reliquae claſſes,vt aſſolet,aut ſaltem tertia vocatur,fere enim vltra tertiam neceſſaria ſuffragatio non erat. CITIVS *facta,quam dixi.*] populi ſtudium erga Dolabellam declarat. ALIO *die*] verba auguris comitia vitiantis. lib 2.de leg. Quid maius quam poſſe a ſummis imperijs, & ſummis poteſtatibus comitia tollere? concilia vel inſtituta dimittere, vel habita reſcindere? quid grauius, quam rem ſuſceptam dirimi,ſi augur,Alio die,dixerit? QVID *uideras?quid ſenſeras?quid audieras?*] tamquam augur.vt vitiare comitia poſſes? NEC *enim te de caelo ſeruaſſe dixiſti,*] tamquam conſulem.& ſi ſeruaſſes,non habitis comitijs.ſed priuſquam haberentur nunciare debuiſti. PROVIDERAS,] ſupra: Quiſquā ne diuinare poteſt,quid vitij in auſpicijs futurū ſit,niſi qui de caelo ſeruare conſtituit?At tu de caelo te non ſeruaſſe confiteris: quomodo igitur diuinaſti,& auſpiciorū vitium tanto ante prouidiſti? EMENTITVS *es auſpicia*]nihil enim videras nihil ſenſeras,nihil audieras. OBSTRINXISTI *religione populum Romanum,*] te enim obnunciante conſulem facere Dolabellam non potuit.cum uero fecerit,& Dolabella tamquam conſul agat,religione quadam teneri videtur, ſed, ut ſpero, tua potius, quam reip.calamitate:tu enim auſpicia ementitus es. AVGVR *auguri,conſul conſuli obnunciaſti.*] Caeſari, qui augur & conſul erat. NE *acta Dolabellae uideas conuellere:*`conuelluntur enim, & infirmantur, cum eum dico tua obnunciatione uitiorum conſulem eſſe factum AD *noſtrum collegium*] ut nos augures, rata ne ſint,an infirma Dolabellae conſulis acta,iudicemus.quid enim de tua illa obnunciatione ſtatuendum nobis ſit,ualere ſcilicet debeat debeat,necne,conſiderabimus. RVRSVS, *cum uoles ſaluis auſpiciis creatus.*]reconciliatus enim poſt Caeſaris interitum Dolabellae Antonius,ut collegam ſuum, uerumq conſulem,non ut ſua obnunciatione uitioſum,complexus eſt. Phil. 1. collegam tuum depoſitis inimicitijs,oblitus auſpiciorum a te ipſo augure populo Romano nunciatorum, illo primū die collegam tibi eſſe uoluiſti. SI *nihil eſt,*]probare ſtudet,aut numquam uitioſum,aut uitioſum ſemper eſſe conſulem Dolabellam:cum Antonius dum ei fuit inimicus,uitioſum eſſe reconciliatus, non eſſe uitioſum dixerit. CONFITERE,]ſaluis auſpicijs creatum eſſe conſulem Dolabellam. EA *quae ſit,*] dicturus fuit,ergo uitioſus conſul Dolabella:ſed orationem alio conuertit,ut unum uexet Antonium, Dolabellae parcat. AVGVR *a collega requiro.*]inſcitiam notat Antonij: putat enim eum, quae ſit uis in illis uerbis ignorare. AD *Lupercalia ueniamus.*] celebritas in honorē Panis XV.Kal.Mart.Luperci autem nudi per urbem currebant:inter quos Antonius conſul magno ſuo dedecore, eſſe uoluit.

O R A T I O

NOn diſſimulat, P. C. apparet eſſe commotum: ſudat: pallet. quidlibet, modo ne nauſeet, faciat: quod in porticu Minucia fecit. quae poteſt eſſe turpitudinis tantae defenſio? cupio audire:vt videam, vbi rhetoris tanta merces,vbi campus Leontinus appareat. Sedebat in Roſtris collega tuus amictus toga purpurea, in ſella aurea, coronatus: adſcendis: accedis ad ſellam: ita eras Lupercus, vt te eſſe conſulem meminiſſe deberes. diadema oſtendis: gemitus toto foro. vnde diadema? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema imponebas cum plangore populi,ille cum plauſu reijciebat. tu ergo vnus, ſcelerate, inuentus es, qui, cum auctor regni eſſes, eum, quem collegam habebas, dominum habere velles; idem tentares. quid populus R. ferre, & pati poſſet. at etiam: miſericordiam captabas:ſupplex te ad pedes abijciebas quid petens? vt ſeruires? tibi vni peteres, qui ita a puero vixeras,vt omnia paterere,vt facile ſeruires: a nobis populoq. R. mandatum id certe non habebas. o praeclaram illam eloquētiam tuam, cum es nudus concionatus. quid hoc turpius? quid foedius? quid ſuppliciis omnibus dignius? num exſpectas, dum te ſtimulis fodiam? haec te, ſi vllam partem habes ſenſus, lacerat, haec cruentat oratio. uereor, ne imminuam ſummorum uirorum gloriam: dicam tamen dolore commotus. quid indignius, quam uiuere eum, qui impoſuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit?

adeo ne pudorem cum pudicitia perdidiſti, vt hoc in eo templo dicere auſus ſis, in quo ego ſenatum illum, qui quondam florens orbi terrarum praeſidebat, cõſulebam, tu homines perditiſſimos cum gladijs collocauiſti?

EXPLANATIO

ALTERVM *ipſe efficiam,*] qua magis in rebus verſabitur oratio mea. NE *ille quidẽ me vt conſularem.*] ſic L. Craſſus, orator ille ſummus, conſulem ſibi eſſe negabat L. Craſſum, cui conſularis ipſe non eſſet, lib. III. de orat. ITA *factus eſt conſul?*] factus enim tyranni beneficio non liberi populi iuditio. PROFITERETVR,] improbum profitetur. cum eius conſulatum vituperat, qui ſine ſenatus conſilio, auctoritate, ſententia, nihil egit. TE *fatum ſicuti C. Curionem manet:*] alij libri. Tibi factũ ſicuti C. Curioni manet. quod non repudio. nam & praeſtolor te, & praeſtolor tibi veteres dicebant. QVONIAM *id domi tuae eſt, quod fuit illorum vtrique fatale,*] fato praeſcriptum, videtur, vt qui vxorẽ Fuluiã ducant omnes immatura morte intereant. ſic primus eius vir Clodius, ſic ſecundus Curio caeſus eſt: tertium te manet idem fatum. infra DVM iſtis conſilijs vtetis, non potes, mihi crede, eſſe diuturnus. etenim iſta tua minime aura coniux nimium diu debet populo Romano tertiam penſionem. Ideſt mortem tuam: cum duas iam populo Romano ſatis mature ſoluerit, vnam Clodij alteram Curionis morte. quod enim populo Romano debet, in eo perſoluendo auara eſſe nõ ſolet. nunc ſolutionem ab ea tam diu differri, iure homines mirantur. P. SERVILIO,] Iſaurico, eius patri, qui cum Caeſare conſulatum geſſerat. D. SILLANO, *L. Murenae.*] miror omiſſum eſſe L. Torquatum, quem earũ rerum, quas in conſulatu pro patriae ſalute geſſit, participem, adiutoremq. ſibi praecipuum fuiſſe, fatetur in oratione pro Sulla. M. CATONI:] tribuno pl. deſignato. MEO *beneficio,*] quia tyrannide eam Catilinae liberaſſe. off. lib. III. Mihi quidem vir abundans bellicis laudibus Cn. Pompeius, multis audientibus, hoc tribuit, vt diceret, fruſtra ſe tertium triumphum deportaturum fuiſſe, niſi meo in remp. beneficio, vbi triumpharet eſſet habiturus. QVI *duo de conſularium numero reliqui ſunt.*] conſulares plures, quam duo, viuebat. ſed eos perſequitur, qui conſulares erant ipſo conſule quorum duo tantum viuebant. L. Cotta, L. Caeſar. QVI *honor*] idem oratione IV. in Catilinam. SORORIS *ſuae virum*] P. Lentulum praetorem, qui conſulatum tamen antea geſſerat: ſed electus ſenatu a cenſoribus vt iure magiſtratus in curiam rediret praeturam petiuit. VITRICVM tuum?] Antonij mater Iulia, poſt obitum prioris viri, P. Lentulo nupſit, qui cum ei Catilina in patriam coniurauit. EGO *alienus*] nulla cũ cognatione, aut affinitate attingens ſic infra: In multas pecunias alieniſſimorum hominum eiectis ueris heredibus, tamquam heres eſſet inuaſit. QVORVM *nobis etiam dies natales audiendi ſunt,*] quia, cum Antonium conſulem in forum exſpectamus, audimus eum ideo non deſcẽdere, quia dat natalicia in hortis. HODIE *non deſcendit Antonius,*] in forum. nam in collibus nobiliores habitabant. hoc ſenſu verbum, deſcendere, ſaepe uſurpat Cicero, vt Phil. 8. conſul ſe cum praeſidio deſcenſurum eſſe dixit. Phil. 14. Scitis per hos dies creberrimũ fuiſſe ſermonem me cum faſcibus deſcenſurum fuiſſe. Ad Att. lib. IV. cum ſacra via deſcenderem. DAT *natalicia,*] non ſuum natalicum, ſed amicorum ſuorum. dabat enim ipſe cum ij dare ſolerent, quorum natales erant proximae: Quorum nobis etiam dies natales audiẽdi ſunt. TVM *Phormioni, tum Gnathoni,*] paraſitorum nomina apud Terentium: quorum ſimillimis hominibus natalicia dabat Antonius. TAM *etiam Ballioni.*] non modo paraſitis, verum etiam Lenonibus. nam Ballio apud Plautum in Pſeudolo leno eſt: de quo in orat. pro Q. Roſcio. Ballionem illum improbiſſimum, & periuriſſimum Lenonem cum agit, agit Chaeream. TAM *propinquum*] auunculum, L. Caeſarem. QVI *ſuam rem nullam habent.*] luſit in vocabulo res. cur ad eos, inquit, refers de rep. qui ſuam ipſi rem nullam habent, tuam perdũt? PVDOREM *cum pudicitia*] pudor eſt animi, pudicitia corporis. Tu igitur, Antoni, qui pudicitiam perdideras, parum de pudore laboraſti. qui enim impudicus fuerit, eum impudentem eſſe, quis miretur? COLLOCAVISTI?] oratorie, vt augeret odium in Antonium, dixit homines perditiſſimos ab eo cum gladijs in ſenatu collocatos; quos circa ſenatũ potius fuiſſe, infra oſtẽdit his verbis: Cur armatorũ corona ſenatus ſaeptus eſt?

ORATIO

AT *etiam auſus es (quid autem eſt, quod tu non audeas?) cliuum Capitolinum dicere me conſule plenum ſeruorũ armatorum fuiſſe. vt illa, credo, nefaria S. C. tum fierent. vim afferebam ſenatui. o miſerum, ſiue illa tibi nota nõ ſunt, nihil enim boni noſti, ſiue ſunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare. quis enim eques R. quis, praeter te, adoleſcens nobilis, quis vllius ordinis, qui ſe ciuem eſſe meminiſſet, cum ſenatus in hoc templo eſſet, in cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quamquã nec ſcribae ſufficere, nec tabulae nomina illorum capere potuerunt. etenim, cum homines nefarij de patriae parricidio confiterẽtur, conſciorum indicijs, ſua manu, voce paene litterarum coacti, ſe vrbem inflammare, ciues trucidare, vaſtare Italiam, delere rẽp. conſenſiſſe: quis eſſet, qui ad ſalutem communem defendendam non excitaretur? praeſertim cum ſenatus populusq. R. haberet ducem, qualis qui nunc eſſet, tibi idem, quod illis accidit, contigiſſet.*

EXPLA-

EXPLANATIO

CLIVVM *Capitolinum*] vnde illa Gabinij conſulis vox: Equites Romanos daturos illius diei poenas, quo, me conſule, cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent Pro Sextio. NEFARIA] ironia, nam praeclariſſima fuere contra coniuratos. PLENVM *ſeruorum armatorum fuiſſe.*] quod plenum fuerat equitum Romanorum. O MISER,] ſententia ſimilis infra: O miſerum te, ſi intelligis, ſi non intelligis & Phil. 13. O miſer cum te; tum hoc ipſo, quod non intelligis. ADOLESCENS *nobilis.*] adoleſcens nobiliſſimus vocatur in ea pro Milone. Plebeij erant Antonij, non patricij: ſed nobilitas ex magiſtratibus, egregie geſtis, plebeijs quoque tribuitur. IN *hoc templo*] in coella concordiae, dicit paullo poſt. DVCEM,] me ſcilicet conſulem.

ORATIO

AD ſepulturam corpus vitrici ſui negat a me datum. hoc vero ne P. quidē Clodius dixit vmquam: quem, quia iure ei inimicus fui, doleo a te iam omnibus vitiis eſſe ſuperatum. Qui autem tibi venit in mentem, redigere in memoriam noſtram, te domi P. Lentuli eſſe educatum? an verebare, ne non putaremus natura te potuiſſe tam improbū euadere, niſi acceſſiſſet etiam diſciplina? tam autem eras excors, vt tota in oratione tua tecum ipſe pugnares; vt non modo non cohaerentia inter ſe diceres, ſed maxime diſiuncta, atque contraria: vt non tanta mecum, quanta te cum tibi, eſſet contentio. Vitricum tuum fuiſſe in tanto ſcelere fatebare, poena affectum querebare. ita, quod proprie meum eſt, laudaſti, quod totum ſenatus eſt, reprehendiſti nam comprehenſio ſontium mea, animaduerſio ſenatus fuit. homo deſertus non intelligit, eum, quem contra dicit, laudari a ſe; eos, apud quos dicit, vituperari.

EXPLANATIO

DOLEO *a te iam omnibus vitijs eſſe vituperatum*] modus vituperandi ex comparatione: vt in oratione de prou. Piſo autem, alio quodam modo. gloriatur ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius vnus omnium nequiſſimus exiſtimaretur. Feſtiue & illud, nec omnino diſſimiliter, in Vatinium. Die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri.

ORATIO

IAm illud cuius eſt, non dico audaciae, (cupit enim ſe audacem dici) ſed, quod minime vult, ſtultitiae, qua vincit omnes, cliui Capitolini mentionem facere? cum inter ſubſellia noſtra verſentur armati; cum in hac cella Concordiae, o dii immortales, in qua me conſule ſalutares ſententiae dictae ſunt, quibus ad hanc diem viximus, cum gladiis homines collocati ſtent. accuſa ſenatum: accuſa equeſtrem ordinem, qui tum cum ſenatu copulatus fuit: accuſa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinē hoc ipſo tempore ab Ithyreis circumſideri. haec tu non propter audaciam dicis tam impudenter ſed quia tantarum rerum repugnantiam non uideas. nihil profecto ſapis. quid eſt enim dementius, quam, cum reip. pernicioſa arma ipſe ceperis, obiicere alteri ſalutaria?

EXPLANATIO

A *Ityreis*] barbaris. ab ithyra urbe in tauro monte.

ORATIO

AT etiam quodam loco facetus eſſe voluiſti. quam id te, dii boni, non decebat: in quo eſt tua culpa nonnulla: aliquid enim ſalis ab uxore mima trahere potuiſti. Cedant arma togae. quid? tum non ne ceſſerunt? at poſtea tuis armis ceſſit toga. quaeramus igitur, utrum melius fuerit, libertati populi R. ſceleratorum arma, an libertatem noſtram armis tuis cedere. nec uero tibi de verſibus reſpondebo: tantum dicam breuiter, neque illos, neque ullas te omnino litteras noſſe, me nec reip. nec amicis umquam defuiſſe, & tamen omni genere monumentorum meorum perfeciſſe operis ſubciſiuis, ut meae uigiliae, meaeq. litterae & iuuentuti utilitatis, & nomini R. laudis aliquid afferrent. ſed haec non huius temporis: maiora uideamus.

EXPLANATIO

NON *decebat.*] hominem iracundum, omnis leporis expertem. AB *uxore mima*] a Cytheride, amica ſua: quam ſecum vel in Caſtra ducebat: vnde Virg. Tua, Galle, Lycoris Perq. niues aliũ, perq. horrida Caſtra ſecuta eſt. Cytheridem ſignificat, vt ait Probus: quae & Volumnia vocabatur, quod eum Voluminius Eutrapelus, antequam Antonius, amauit vide infra, & ep. vlt. lib. IX. fam. & apud Plutarchum. Vxor erat Fuluia: ſed vxorem appellauit mimam ob aſſiduam conſuetudinem. CEDANT *arma togae.*] Ciceronis verſus de ſe gloriantis oppreſſa coniuratione, irriſus & ab aliis vt elegantia carens. In Piſ.

ORATIO

P. Clodium meo conſilio interfectum eſſe dixiſti. quid nam homines putarent, ſi tum occiſus eſſet, cum tu illum in foro, inſpectante populo R. gladio ſtricto inſecutus es; negotiumq. tranſegiſſes, niſi ſe ille ſub ſcalas tabernae librariae conieciſſet, hisq. oppilatis impetum tuum compreſſiſſet? ſed quid? ego fauiſſe me tibi fateor; ſuaſiſſe, ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui: prius enim rem tranſegit, quam quiſquam eum facturum id ſuſpicaretur. At ego ſuaſi. ſcilicet is animus erat Milonis, vt prodeſſe reip. ſine ſuaſore non poſſet. At laetatus ſum. quid ergo? in tanta laetitia cunctae ciuitatis me vnum triſtem eſſe oportebat? quamquam de morte P. Clodii fuit quaeſtio non ſatis prudenter illa quidem conſtituta. quid enim attinebat noua lege quaeri de eo, qui hominem occidiſſet, cum eſſet legibus quaeſtio conſtituta? quaeſitum eſt tamen. quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit; id tot annis poſt, tu es inuentus, qui diceres?

EXPLANATIO

CONSTITVTA. non a ſenatu, vt in legitur pro Milone, ſed a Milone tertium conſule.

ORATIO

QVod vero dicere auſus es, idq. multis verbis, opera mea Pompeium a Caeſaris amicitia eſſe diſiunctum, ob eamq. cauſam culpa mea ciuile bellum eſſe natum; in eo non tu quidem tota re, ſed, quod maximum eſt, temporibus erraſti. ego M. Bibulo, praeſtantiſſimo ciue, conſule nihil praetermiſi, quantum facere, enitiq. potui, quin Pompeium a Caeſaris coniunctione auocarem. in quo Caeſar fuit felicior: ipſe enim Pompeium a mea familiaritate diſiunxit. poſtea vero quam ſe totum Pompeius Caeſari tradidit, quid ego illum ab eo diſtrahere conarer? ſtulti erat ſperare, ſuadere, impudentis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid cõtra Caeſarem Pompeio ſuaſerim: ea velim reprehendas, ſi potes: vnum, ne quinquennii imperium Caeſari prorogaret: alterum, ne pateretur ferri, vt abſentis eius ratio haberetur. quorum ſi vtrumuis perſuaſiſſem, in has miſerias numquam incidiſſemus. atque idem ego, cum iam omnes opes & ſuas, & populi R. Pompeius ad Caeſarem detuliſſet, ſeroq. ea ſentire coepiſſet, quae ego multo ante prouideram; inferriq. patriae bellum nefarium viderem; pacis, concordiae, compoſitionis auctor eſſe non deſtiti: meaq. illa vox eſt nota multis: Vtinam Cn. Pompei, cum C. Caeſare ſocietatem aut numquam coiſſes, aut numquam diremiſſes. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiae tuae. haec mea, M. Antoni, ſemper & de Pompeio, & de rep. conſilia fuerunt. quae ſi valuiſſent, reſp. ſtaret, tu tuis flagitiis, egeſtate, infamia concidiſſes.

EXPLANATIO

QVIN *Pompeium a Caeſaris coniunctione auocarem.*] Caeſar enim conſul eodẽ anno, quo Bibulus, Pompeium ſibi, collocata ei filia ſua, quaſi certo pignore coniunxit. PRОROGARET] in ſecundo conſulatu, lege Trebonia. Plutarchus & alij. RATIO *haberetur.*] conſularibus comitijs priuatus enim Caeſar ad vrbem ire, metu inimicorum ſuorum, non audebat. Suetonius. Plutarchus, alij. EA *ſentire*] potentiorem Caeſarem eſſe factum, quam vt reſp. ferre poſſet. VTINAM *Cn. Pompei,*] eadem referuntur in ep. ad Caecinam. Plurimi ſunt teſtes, me & initio, ne coniungeret ſe cum Caeſare, monuiſſe Pompeium, & poſtea, ne ſeiungeret. coniunctione frangi ſenatus opes, diſiunctione ciuile bellum excitari videbam.

O R A T I O

SED haec vetera, illud vero recens, Caeſarem meo conſilio interfectum. Iam vereor, P. C. ne quod turpiſſimum eſt, praeuaricatorem mihi appoſuiſſe videar, qui me non ſolum meis laudibus ornaret, ſed etiam oneraret alienis. quis enim meũ in iſta ſocietate glorioſiſſimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuiſſet, nomen eſt occultatum? occultatum dico? cuius non ſtatim diuulgatum? citius dixerim iactaſſe ſe aliquos, vt fuiſſe in ea ſocietate viderentur, cum conſcij non fuiſſent: quam vt quiſquam celari vellet, qui fuiſſet. quam veriſimile porro eſt, in tot hominibus partim obſcuris, partim adoleſcentibus, neminem occultantibus, meum nomen latere potuiſſe? etenim, ſi auctores ad liberandam patriam deſiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorum vterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter etiam Ahalae. his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quam a ſuis? & foris potius, quam domo? Quid? C. Caſſius, in ea familia natus, quae non modo dominatum, ſed ne potentiam quidem cuiuſquam ferre potuit, me auctorem, credo, deſiderauit: qui etiam ſine his clariſſimis viris hanc rem in Cilicia ad oſtium fluminis Cydni confeciſſet, ſi ille ad eam ripam, quam conſtituerat, non ad contrariam, naues appuliſſet. Cn. Domitium non patris interitus, clariſſimi viri, non auunculi mors, non ſpoliatio dignitatis ad recuperandam libertatem, ſed mea auctoritas excitauit. An C. Trebonio perſuaſi, cui ne ſuadere quidem auſus eſſem? quo etiam maiorem ei reſp. gratiam debet, qui libertatem populi R. vnius amicitiae praepoſuit, depulſorq. dominatus, quam particeps eſſe maluit. an L. Tillius Cimber me eſt auctorem ſecutus? quem ego magis feciſſe illam rem ſum admiratus, quam facturum putaui: admiratus ſum autem ob eam cauſſam, quod immemor beneficiorum, memor patriae fuiſſet. Quid duos Seruilios, Caſcas dicã, an Ahalas? & hos auctoritate mea cenſetis excitatos potius, quam caritate reip.? longum eſt perſequi ceteros: idq. reip. praeclarum, fuiſſe tam multos, ipſis glorioſum eſt. At, quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Caeſare interfecto, inquit, ſtatim cruentum alte extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atque ei recuperatam libertatem eſt gratulatus. cur mihi potiſſimum? quia ſciebam? vide ne illa cauſſa fuerit appellandi me, quod, cum rem geſſiſſet conſimilem rebus ijs, quas ipſe geſſeram, me potiſſimum teſtatus eſt, ſe aemulum mearum laudum extitiſſe. tu autem, omnium ſtultiſſime, non intelligis, ſi id, quod me arguis, voluiſſe interfici Caeſarem, crimen ſit, etiam laetatum eſſe morte Caeſaris, crimen eſſe. quid enim intereſt inter ſuaſorem facti, & probatorem? aut quid refert, vtrum voluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis eſt igitur, exceptis ijs, qui illum regnare gaudebant, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes ergo in culpa. etenim omnes boni, quantum in ipſis fuit, Caeſarem occiderunt: alijs cõſilium, alijs animus, alijs occaſio defuit, voluntas nemini. ſed ſtuporem hominis, vel dicam pecudis, attendite. ſic enim dixit: M. Brutus, quem ego honoris cauſſa nomino, cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamauit; ex quo intelligi debet, eum conſcium fuiſſe. ergo ego ſceleratus appellor a te, quem tu ſuſpicatum aliquid ſuſpicaris; ille, qui ſtillantem prae ſe pugionem tulit, is a te honoris cauſſa nominatur? eſto. ſit in verbis tuis hic ſtupor: quanto in rebus ſententijsq. maior? conſtitue hoc, conſul aliquando, Brutorum, C. Caſſij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum quam velis eſſe cauſſam: edormi crapulam, inquam, & exhala: an faces admouendae ſunt, quae te excitent tantae cauſſae indormientem: numquam ne intelliges ſtatuendum tibi eſſe, vtrum illi, qui iſtam rem geſſerunt, homicidae ſint, an vindices libertatis? attende enim paulliſper, cogitationemque ſobrij hominis ad punctum temporis ſuſcipe. ego, qui ſum illorum, vt ipſe fateor, familiaris, vt a te arguor, ſocius, nego quidquam eſſe medium: confiteor eos, niſi liberatores populi Rom. conſeruatoreſque reip. ſint, plus quam ſicarios, plus quam homicidas, plus etiam quam parricidas eſſe: ſiquidem eſt atrocius, patriae parentem, quam ſuum, occidere. tu homo ſapiens, & conſiderate, quid dicis? ſi parricidae, cur honoris cauſſa a te ſunt & in hoc ordine, & apud populum Rom. ſemper appellati? cur M. Brutus, te referente, legibus eſt ſolutus, ſi ab vrbe plus quam decem dies abfuiſſet? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciae Bruto, & Caſſio datae? cur quaeſtores additi? cur legatorum numerus auctus? atque haec acta per te, non igitur homicidae. Sequitur, vt liberatores tuo iudicio ſint: quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe. Quid eſt? num conturbo te? non enim fortaſſe ſatis, quae diſtinctius dicuntur, intelligis. ſed tamen haec eſt ſumma concluſionis meae; quoniam ſcelere a te liberati ſunt, ab eodem te ampliſſimis praemijs digniſſimos iudicatos. itaque iam retexo orationem meam: ſcribam ad illos, vt ſi qui forte, quod a te mihi obiectum eſt, quaerent ſit ne verum, ne cui negent. etenim vereor, ne aut, celatum me, illis ipſis non honeſtum, aut inuitatum refugiſſe, mihi ſit turpiſſimum. quae enim res vmquam, pro ſancte Iuppiter, non modo in hac vrbe, ſed in omnibus terris eſt geſta maior? quae glorioſior? quae commendatior hominum memoriae ſempiternae? in huius me conſilij ſocietatem, tamquam in equum Troianum, includi cum principibus non recuſo. ago etiam gratias quoquo animo facis. tanta enim res eſt, vt inuidiam iſtam, quam tu in me vis concitare, cum laude non comparem. quid enim beatius illis, quos tu expulſos a te praedicas, & relegatos? qui locus eſt aut tam deſertus, aut tam inhumanus, qui illos, quo acceſſerint, non affari, atque appetere videatur? qui homines tam agreſtes, qui ſe, cum eos adſpexerint, non maximum cepiſſe vitae fructum putent? quae vero tam immemor poſteritas, quae tam ingratae litterae reperientur, quae eorum gloriam non immortalitatis memoria proſequãtur? tu vero adſcribe me talem in numerum. ſed vnam rem vereor, ne non probes: ſi enim fuiſſem, non ſolum regem, ſed regnum etiam de rep. ſuſtuliſſem: & ſi meus ſtylus ille fuiſſet, vt dicitur; mihi crede, non ſolum vnum actum ſed totam fabulam confeciſſem. quamquam ſi, interfici Caeſarem voluiſſe, crimen eſt: vide, quaeſo, Antoni, quid tibi futurum ſit, quem & Narbone hoc conſilium cum C. Trebonio cepiſſe notiſſimum eſt: & ob eius conſilij ſocietatem, cum interficeretur Caeſar, tum te a Treboni

vidimus ſeuocari. Ego autem, (vide, quam tecum agam non inimice) quod bene cogitaſti aliquando, laudo; quod non indicaſti, gratias ago; quod nõ feciſti, ignoſco. virum res illa quaerebat. quod ſi te in iudicium quis adducat, vſurpetq; illud Caſſianum; Cui bono fuerit: *vide, quaeſo, ne haereas. quanquam illud quidem fuit, vt tu dicebas, omnibus bono, qui ſeruire nolebant: tibi tamen praecipue; qui non modo non ſeruis, ſed etiam regnas; qui maximo te aere alieno ad aedem Opis liberaſti: qui per eaſdem tabulas innumerabilem pecuniam diſſipauiſti: ad quem e domo Caeſaris tam multa delata ſunt; cuius domus quaeſtuoſiſſima eſt falſorum commentariorum, & chirographorum officina, agrorum, opidorum, immunitatum, vectigalium flagitioſiſſimae nundinae. etenim quae res egeſtati, & aeri alieno tuo, praeter mortem Caeſaris, ſubuenire potuiſſet? neſcio quid conturbatus mihi eſſe videris. num quid ſubtimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur? libero te metu. nemo credet vnquam: non eſt tuum de rep. bene mereri: habet iſtius pulcherrimi facti clariſſimos viros reſp. auctores. ego te tantum gaudere dico; feciſſe non arguo.*

EXPLANATIO

IACTAS *ſeſe aliquos*] ut C. Octauium, Lentulum Spintherem, qui poſtea auctore Auguſto oſtentationis, & iactantiae ſuae poenas dedere. BRVTOS] Marcum, & Decimum. ALTER] Marcus, qui maternam originem duceret a Seruilio Ahala, a quo magiſtro equitum plebis ſollicitator & pernicioſe de rep. cogitans Sp. Melius eſt interfectus. NON *modo tempiatum*] fuit enim in ea familia, qui necari filium voluerit, quod agrariam legem tribunum pl. tuliſſet, quaſi de regno cogitaret. PATRIS] L. Domitij Ahenobarbi, quem in acie Pharſalica a M. Antonio interfectum, infra dicit. AVVNCVLI] M. Catonis Vticenſis, cuius ſororem L. Domitius, alterã M. Bibulus in matrimonio habuit. BENEFICIORVM] quae acceperat a Caeſare. CASCAS *dicam*] vtrique cognomen Caſcae fuit. AN *Ahalas*] Seruilij potius Ahalae, quam Caſcae, videntur appellandi, cum Seruilij illius Ahalae, qui Melium occidit, virtutem ſint imitati. GESSERAM] in conſulatu, contra domeſticos reip. hoſtes. OMNES *ergo in culpa*] vt tu quidem ſentis. QVAM *velis iſſe confiſſam*] bonam an malam. M. BRVTVS] cui, quia praetor erat, ab vrbe plus quam decem dies abeſſe non licebat, niſi legibus ſolueretur. M. BRVTI] a quo abſente dabantur. REGNVM *in rep. ſuſtuliſſem*] quod quidem te viuo, adhuc manet. TOTAM *fabulam confeciſſem*] quaſi quintus & vltimus fabulae actus defuit cum tu nõ ſis eo die quo Caeſar, interfectus. ſed ego ſi adfuiſſem ad exitum fabulã perduxiſſem. In ep. ad Trebonium: Quam vellem ad illas pulcherrimas epulas idibus Mart. me inuitaſſes: reliquiarum nihil haberemus: at nũc cum his tantum eſt negotij, vt veſtrum illud diuinum in remp. beneficium, nonnullam habeat querellam. TV *vero a Trebonio vidimus ſeuocari*] extra curiam, ſermonis ſimulatione detineri ne ingreſſus, tamquam ſtudioſiſſimus Caeſaris, qui regium etiam inſigne diadema Lupercalibus ſedenti in Roſtris in ſella aurea, gemente populo Romano, imponere voluiſſet, vna cum ipſo occideretur. In ep. ad Trebonium: Quod vero a te viro optimo ſeductus eſt, tuoq; beneficio adhuc viuit haec peſtis: interdum, quod mihi vix fas eſt, tibi ſubiraſcor: mihi enim negotij plus reliquiſti vni, quam, praeter me, omnibus. CASSIANVM] L. Caſſius, e ſeueriſſima familia, quaerendum putabat in iudicijs, in quibus de nece hominis quaereretur, cui bono fuiſſet, eadem illam fieri. VIDE *quaeſo, ne haereas*] tibi enim praecipue bono fuit illius interitus, qui nunc regnas; qui tantam illius pecuniam, ad aedem Opis depoſitam abſtuliſti, eaq; maximo te aere alieno liberaſti. &c. PER *eaſdem tabulas*] quibus in tabulis patebat illius pecuniae ſumma, in iiſdem finxiſti ſcriptum eſſe, quibus diſtribuenda eſſet cum tu arbitratu tuo diſtribueres, quibus velles. Propterea dixit Phil. 5. ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibusq; auertit. Rationem diſpenſatae pecuniae perſcripſerat Antonius in iis tabulis, quas ad aedem Opis cum pecunia Caeſar depoſuerat, & ab ipſo Caeſare aut ab eius ſcriba Faberio, ita ſcriptum dicebat, vt quã ipſe pecuniam auerterat, ea tamquam iuſſu Caeſaris diſtributa videretur. Ideo Phil. 5. Direptio eius pecuniae, cuius ratio in aede Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit. Et Phil. 8. Ne tangantur rationes ad Opis. IMMVNITATVM *vectigalium*] ne vectigalia ſoluantur. minuuntur enim vectigalia, cum immunitates dantur. Phil. 1. Immunitatibus infinitis ſublata vectigalia. NVNDINAE. Phil. 3. Vna in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi Romani nundinabantur. Et infra: Earumq; rerum omnium domeſticum mercatum inſtituerit.

ORATIO

RESPONDI *maximis criminibus: nunc etiam reliquis reſpondendum eſt. Caſtra mihi Pompeij, atque illud omne tempus obiecisti: quo quidem tempore ſi, vt dixi, meum conſilium, auctoritasq; valuiſſet; tu hodie egeres, nos liberi eſſemus, reſp. non tot duces, & exercitus amiſiſſet. fateor enim me, cum ea, quae acciderunt, prouiderem futura, tanta in maeſtitia fuiſſe, quanta ceteri optimi ciues, ſi idem prouidiſſent, fuiſſent. dolebam, dolebam, P. C. remp. veſtris quondam, meisq; conſilijs conſeruatam, breui tempore eſſe perituram: neque vero eram tam indoctus, ignarusq; rerum, vt frangerer animo propter vitae cupiditatem, quae me manens conficeret angoribus, dimiſſa moleſtijs omnibus liberaſſet. illos ego praeſtantiſſimos viros, lumina reip. viuere volebam, tot conſulares, tot praetorios, tot honeſtiſſimos ſenatores, omnem praeterea florem nobilitatis, ac iuuen-*

tutis, tum optimorum ciuium exercitus: qui ſi viuerent, quamuis iniqua condicioue pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili vtilior videbatur) remp. hodie teneremus. quae ſententia ſi valuiſſet; ac non ij maxime mihi quorum ego vitae conſulebam, ſpe victoriae elati obſtitiſſent: ut alia omittam, tu certe numquam in hoc ordine, vel potius numquam in hac vrbe manſiſſes.

EXPLANATIO

S*I idem prouidiſſent;*] quia non prouiderunt, iccirco bellum paci temere praetulerunt.

ORATIO

A*T vero Cn. Pompeij voluntatem a me alienabat oratio mea. An ille quemquam plus dilexit? cum illo aut ſermones, aut conſilia contulit saepius? quod quidem erat magnum, de ſumma rep. diſſidentes, in eadem conſuetudine amicitiae permanere. ego, quid ille, & contra ille, quid ego ſentirem, & ſpectarem, videbat. ego incolumitati ciuium primum, vt poſtea dignitati poſſemus, ille praeſenti dignitati potius conſulebat. quod autem habebat vterque, quid ſequeretur; iccirco tolerabilior erat noſtra diſſenſio. quid vero ille clariſſimus vir, ac paene diuinus de me ſenſerit, ſciunt, qui eum Pharſalica fuga Paphum proſecuti ſunt. numquam ab eo mentio de me, niſi honorifica, niſi plena amiciſſimi deſiderij: cum me vidiſſe plus fateretur, ſe ſperauiſſe meliora. & eius viri nomine me inſectari audes, cuius me amicum, te ſectorem eſſe fateare? ſed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuiſti.*

EXPLANATIO

A*T vero Cn. Pompeij volumtate a me alienabat oratio mea.*] hoc quoque Ciceroni obiecerat Antonius SECTOREM] cum Pompeij bona in auctione venirent, ſolus ea emere Antonius auſus eſt.

ORATIO

N*E iocis quidem reſpondebo, quibus me in caſtris vſum eſſe dixiſti. erant illa quidem caſtra plena curae: verumtamen homines, quamuis in turbidis rebus ſint, tamen, ſi modo homines ſunt, interdum animis relaxantur. Quod autem idem maeſtitiam meam reprehendit, idem iocos; magno argumento eſt, me in vtraque fuiſſe moderatum. Hereditates mihi negauiſti venire. vtinam hoc tuum verum crimen eſſet: plures amici mei, & neceſſarij viuerent. ſed qui iſtuc tibi venit in mentem? ego enim amplius* H S *ducenties acceptum hereditatibus retuli. quamquam in hoc genere fatear feliciorem eſſe te. me nemo, niſi amicus, fecit heredem; vt cum illo commodo, ſi quod erat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem numquam vidiſti, L. Rubrius Caſinas fecit heredem. & quidem vide, quam te amarit is, qui, albus ater ne fueris, ignorans, fratris filium praeterijt. Q. Fufii, honeſtiſſimi equitis R. ſuiq. amiciſſimi, quem palam heredem ſemper factitarat, ne nominat quidem: te, quem numquam viderat, ac numquam ſalutauerat, fecit heredem. Velim, mihi dicas, niſi moleſtum eſt, L. Turſelius qua facie fuerit? quo ſtatura? quo municipio? qua tribu? nihil ſcio, inquies, niſi quae praedia habuerit. igitur fratrem exheredans, te faciebat heredem. In multas praeterea pecunias alieniſſimorum hominum, eiectis veris heredibus, tamquam heres eſſet, inuaſit. quamquam hoc maxime admiratus ſum, mentionem te hereditatum auſum eſſe facere, cum ipſe hereditatem patris non adiſſes. Haec vt colligeres, homo amentiſſime, tot dies in aliena villa declamaſti? quamquam tu quidem, vt tui familiariſſimi dictitant, vini exhalandi, non ingenij acuendi cauſſa declamitas. & vero adhibes ioci cauſſa magiſtrum ſuffragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem: cui conceſſiſti, vt in te, quae vellet, diceret. falſum omnino hominem: ſed materia facilis, in te, & in tuos dicta dicere. vide autem, inter te, & auum tuum quid interſit. ille ſenſim dicebat, quod cauſſae prodeſſet: tu curſim dicis aliena. at quanta merces rhetori data eſt? audite, audite, P. C. & cognoſcite reip. vulnera: duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti. & quidem immunia, vt pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. num etiam hoc, homo audaciſſime, ex Caeſaris commentarijs? ſed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano: quos iſte agros, ereptos reip. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam enim, quoniam criminibus eius ſatis reſpondi, de ipſo emendatore, & correctore noſtro quaedam dicenda ſunt. nec enim omnia effundam: vt, ſi ſaepius decertandum ſit, vt erit, ſemper nouus veniam: quam facultatem mihi multitudo iſtius vitiorum, peccatorumq. largitur. vis ne igitur, ne inſpiciamus a puero? ſic opinor, a principio ordiamur.*

EXPLANATIO

IN *vtroque fuiſſe moderatum.*] nec ſemper maeſticiae, nec ſemper iocis deditum fuiſſe. NEGASTI] vt oſtenderes, quam pauci ſint, a quibus vere diligar. NAM *hoc tuum*] malim, Hoc vnum. H-S DVCENTIES] ſexcenta ſcutatorum millia ſunt. FECIT *heredem*] ironia: vt Antonium non a Rubrio ſed a ſe ipſo heredem eſſe factum ſignificet falſo ſcilicet ſuppoſito teſtamento. ALIVS, *vter ne fueris.*] ſic & Catullus in Caeſarem: Nil nimium ſtudeo, Caeſar, tibi velle placere. Nec ſcire vtrum ſis albus an ater homo. EQVITIS *Romani*] hoc addit, vt a Q. Fufio ſenatore, Panſae, conſulis deſignati, ſocero diſtinguat. NE *meminit quidem;*] ſuſpectus mihi locus: vel quia verbo, memini, numquã in hoc ſenſu, quod ſciam, cum generandi caſu Cicero vſus eſt: vel quia Faernus ipſe Nominat, non Meminit, ait eſſe ſcriptum in ſuo peruertere libro; vt maioris fortaſſe modeſtiae fuerit reponere, Q. Fufium nõ nominat. IGITVR *fratrem exheredãs, te faciebat heredem.*] ideſt quod igitur quae illae praedia poſſideret, ſciebas, ideo heres eſſe voluiſti, eadem ſcilicet fraude, qua Q. Rubrij Caſinatis. ALIENISSIMORVM] nullo propinquitatis iure bona tamen eorum tamquam heres occupauit, ſupra: Huius ergo alienus cõſilijs conſul vſus ſum, tu ſororis filius ecquid ad eum vnquam de rep. retuliſti? NON *miſſus*] quia nulla erat. TOT *dies*] ſeptemdecim. Phil. 5. IN *aliena villa*] in Tiburtino Q. Metelli Scipionis, Pompeij Magni ſoceri, qui cum eſſet Corneliae gentis, in Caeciliam tranſijt adoptatus a Q. Metello Pio, Numidici filio. MAGISTRVM] Sex. Clodium rhetorem, de quo paulo poſt. SALEM] Sex. Clodium. V. *pro tanta mercede nihil ſapere diſceres.*] idem ſupra ...

ORATIO

TENES *ne memoria, praetextatum te decoxiſſe? patris inquies, iſta culpa eſt. concedo: etenim eſt pietatis plena defenſio. illud tamen audaciae tuae, quod ſediſti in quattuordecim, cũ eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus, quamuis quis fortunae vitio, nõ ſuo decoxiſſet. Sumpſiſti virilem, quam ſtatim muliebrem togam reddidiſti. primo vulgare ſcortum: certa flagitij merces, nec ea parua: ſed cito Curio interuenit, qui te a meretricio quaeſtu abduxit, & tamquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili, & certo locauit. nemo vnquam puer emptus libidinis cauſſa tam fuit in domini poteſtate, quam tu in Curionis. quoties te pater eius domo ſua eiecit? quoties cuſtodes poſuit, ne limen intrares? cum tamen tu, nocte ſocia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas dimittere. quae flagitia domus illa diutius ferre non potuit. ſcis ne me de rebus mihi notiſſimis dicere? recordare tempus illud, cum pater Curio maerens iacebat in lecto; filius ſe ad pedes meos proſternens, lacrimans te mihi commendabat; orabat, vt ſe contra ſuum patrem, ſi H S Sexagies peteret, defenderem: tantum enim ſe pro te interceſſiſſe dicebat: ipſe autem, amore ardens, confirmabat, quod deſiderium tui diſſidij ferre non poſſet, ſe in exſilium iturum. quo ego tempore tanta mala floretiſſimae familiae ſedaui, vel potius ſuſtuli: patri perſuaſi; vt aes alienum filij diſſolueret, redimeret adoleſcentem ſumma ſpe & animi, & ingenij praeditum, rei familiaris facultatibus; eumq. a tua non modo familiaritate, ſed etiam congreſſione, patrio iure, & poteſtate prohiberet. haec tu cum per me acta meminiſſes, niſi illis, quos videmus, gladijs confideres, maledictis me prouocare auſus eſſes? ſed iam ſtupra, & flagitia omittamus. ſunt quaedam, quae honeſte non poſſum dicere. tu autem liberior, quod ea in te admiſiſti, quae a verecundo inimico audire non poſſes, ſed reliquum vitae curſum videte: quem quidem celeriter perſtringam: ad haec enim, quae in ciuili bello, in maximis reip. miſerijs fecit, & ea, quae quotidie facit, feſtinat animus. quae peto, vt, quamquam multo notiora vobis, quam mihi, ſunt, tamen, vt facitis, attente audiatis. debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio ſolum rerum, ſed etiam recordatio, etſi incidamus, oportet, media ne nimis ſero ad extrema veniamus. Intimus erat in tribunatu Clodio, qui ſua erga me beneficia commemorat, eius omnium incendiorum fax; cuius etiã domi iam tum quiddam molitus eſt: quid dicam, ipſe optime intelligit. Inde iter Alexandriam, contra ſenatus auctoritatem, contra religiones, ſed habebat ducem Gabinium, quicum quiduis rectiſſime facere poſſet. Qui tum inde reditus, aut qualis? prius in vltimam Galliam ex Aegypto, quam domum. quae autem domus? ſuam enim quiſque domum tum obtinebat, neque erat vſquam tua. domum dico? quid erat in terris, vbi in tuo pedẽ poneres? praeter vnum Miſenum, quod cum ſocijs tamquam Siſaponem tenebas. Veniſti e Gallia ad quaeſturam petendam aude dicere, prius ad parentem tuam veniſſe, quam ad me. acceperam iam ante Caeſaris litteras, vt mihi ſatisfieri paterer a te: itaque ne loqui quidem ſum te paſſus de gratia. poſtea cultus ſum a te, tu a me obſeruatus in petitione quaeſturae. quo quidem tempore P. Clodium approbante populo R. in foro es conatus occidere. cumq. eã rem tua ſponte conarere, non impulſu meo; tamen ita praedicabas, te non exiſtimare, niſi illum interfeciſſes, vnquam mihi pro tuis in me iniurijs ſatis eſſe facturum. in quo miror, cur Milonem impulſu meo rem illam egiſſe dicas, cum te, vltro mihi idem illud deferentem, numquam ſim adhortatus. quamquam, ſi in eo perſeuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quam ad meam gratiam. Quaeſtor es factus: deinde continuo ſine S. C. ſine ſorte, ſine lege ad Caeſarem cucurriſti: id enim vnũ in terris egeſtatis, aeris alieni, nequitiae, perditis vitae rationibus perfugium eſſe ducebas. ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuiſſes; (ſi hoc eſt explere, quod ſtatim effundas) aduolaſti egens ad tribunatum, vt in eo magiſtratu, ſi poſſes, viri tui ſimilis eſſe.*

EXPLA-

EXPLANATIO

PRAETEXTATVM]in pueritia, nondum ſumpta virili toga. EST *pietatis pietas defenſio.*] ironia. nam ſi pius eſſet Antonius, nequitiae ſuae culpam in patrem non conferret. IN *quattuordecim*,]gradibus in theatro in quibus equeſtris ordo ſedebat: orcheſtra, id eſt area theatri, ſenatorum erant. Antonius autem eques Romanus, nondum ſenator erat eo tempore. LEGE *Roſcia*] Aſconius, epitome, nos in lib. de leg. MVLIEBREM *togam*]infames & libertini generis toga publicae & honeſto loco natae ſtola vtebantur. Tibulus ad Cherinthum, lib. IV. Sit tibi cura togae potius. preſſumq. quaſillo Scortum, quã Seruij filia Sulpicia. TAMQVAM *ſtolã dediſſet.*]tamquã vxorẽ te duceret, neç amplius te vitam ducere quaeſtu meretricio, pati poſſet. H-S SEXAGIES]centum & octoginta ſcutatorum millia. in Valerio Max lib. IX. c. I mendoſe legitur, Sexcenties pro Sexagies. INTERCESSISSE. ſoluturum promiſiſſe. ſic alibi Cicero locutus. QVIDDAM molitus eſt: de ſtupranda eius vxore. ITER *Alexandriam*,]anno ſequenti: cum Gabinio proconſule, ad Ptolomaeum regem armis reducẽdum. Plutarchus. CONTRA *ſenatus auctoritatem*,] nolebat ſenatus, Sibyllae verſibus admonitus, regem cum exercitu reſtitui. ideo ſequitur, Contra religiones. IN *vltimam Galliam*]ad Caeſarem: vt mihi te litteris commendaret. quod ille fecit. MISENVM,] maritimam villam in Baiano litore. CVM *ſocijs*]tui ſimilibus. TAMQVAM *Siſaponem*] cum probo dictum: quaſi ciuitatem vitijs infamem, & luxu perditam. Siſapo in Hiſpania, vbi minium effodiebatur. Plinius. AD *parentem tuum*] ſuſpicor hunc locum eſſe mendoſum. nam Antonij pater multo ante perierat & poſt eius obitum nupſerat Antonij mater Iulia P. Lentulo, qui cum Catilina coniurauit, & in carcere ſtrangulatus eſt. quod ſi tertio nupſiſſet Iulia; non tamen ad parentem tuum, ſed ad vitricum tuum Cicero dixiſſet: vt Lẽtulum quoque vitricum Antonij ſupra vocauit. legendum igitur, Ad parentem tuam, crediderim. VT *mihi ſatisfieri pateret a te:*]quia, cum intimus in tribunatu Clodio fuiſſet, aliqua omnino re laeſum ab eo Ciceronem, veriſimile videtur: potuit etiam inimicus eſſe Ciceroni Antonius non tam propter vitrici mortem, a ſenatu decretã, quam ob eius corpus ſepulturae negatum: de quo ſupra. NE *loqui quidem ſum te paſſus de gratia.*]tãtum tribui Caeſaris litteris, vt ſtatim te ſim complexus verbis mihi a te ſatisfieri non ſim paſſus. OBSERVATVS] obſeruare hic eſt, alicuius inſeruire honori, quibus liceat officijs, domum eundo, deducendo, & reducendo. ſic in ep. ad Gallum. Ego enim te in conſulatu obſeruaram. QVAMQVAM,]ſententia poſtulat Quoniam. ſubijcitur enim cauſſa, cur eum non ſit adhortatus. AD *Caeſarem excurriſti*]vt ei quaeſtor eſſes in Gallia: infra: cuius tu imperatoris quaeſtor fueras. VIRI *tui*]C. Curionis, qui tribunus pl. anno ſuperiore fuerat. Virum appellat Antonij quia vſus erat eo tamquam muliere, atque adeo tamquam coniuge: vnde ſupra. Sed cito Curio interuenit. qui te a meretricio quaeſtu abduxit, &, tamquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili, & certo locauit. SIMILIS *eſſes.*] improbitate, & conſilijs a communi ſalute auerſis.

ORATIO

ACCIPITE nunc, quaeſo, non ea quae ipſe in ſe, atque in domeſticum dedecus impure, atque intemperanter; ſed quae in nos, fortunasq. noſtras, id eſt, in vniuerſam remp. impie, ac nefarie fecerit. ab huius enim ſcelere omnium malorum principium natum reperietis. Nam cum L. Lentulo C. Marcello, cos. kal. Ian. labentem, & prope cadentem remp. fulcire cuperetis; ipſiq. C. Caeſari, ſi ſana mente eſſet, conſulere velletis: tum iſte venditum, atque mancipatum tribunatum conſilijs veſtris oppoſuit, ceruicesq. ſuas ei ſubiecit ſecuri, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te, M. Antoni, id decreuit ſenatus, & quidem incolumis, nondum tot luminibus extinctis, quod in hoſtem togatum decerni eſt ſolitum more maiorum. & tu apud patres conſcriptos contra me dicere auſus es, cum ab hoc ordine ego conſeruator eſſem, tu hoſtis reip. iudicatus? commemoratio illius tui ſceleris intermiſſa eſt, non memoria deleta: dum genus hominum, dum populi R. nomen extabit. quod quidem erit, ſi per te licuerit, ſempiternum; tua illa peſtifera interceſſio nominabitur. quid cupide a ſenatu, quid temere fiebat, cum tu vnus, adoleſcens, vniuerſum ordinem decernere de ſalute reip. prohibuiſti, neque id ſemel, ſed ſaepius; neque tu tecum de ſenatus auctoritate agi paſſus es? quid autem agebatur, niſi ne delere, & euertere remp. funditus velles? cum te neque principes ciuitatis rogando, neque maiores natu monendo, neque frequens ſenatus agendo, de vendita, atque addicta ſententia mouere potuit. tum illud, multis rebus ante tentatis, neceſſario tibi vulnus inflictum, quod paucis ante te, quorum incolumis fuit nemo. tum contra te dedit arma hic ordo conſulibus, reliquisq. imperijs, & poteſtatibus. quae non effugiſſes, niſi te ad arma Caeſaris contuliſſes. tu, tu, inquam, M. Antoni, princeps C. Caeſari, omnia perturbare cupienti, cauſſam belli contra patriam inferendi dediſti. quid enim aliud ille dicebat? quã cauſſam ſui dementiſſimi conſilij, & facti afferebat, niſi quod interceſſio neglecta, ius tribunicium ſublatum, circumſcriptus eſſet Antonius? omitto, quam haec falſa, quam leuia: praeſertim cum omnino nulla cauſſa iuſta cuiquam eſſe poſſit contra patriam arma capiendi: ſed nihil de Caeſare: tibi certe confitendum eſt, cauſſam perniicioſiſſimi belli in perſona tua conſtitiſſe. o miſerum te, ſi intelligis: miſeriorem, ſi non intelligis, hoc litteris mãdari, hoc memoriae prodi, huius rei ne poſteritatem quidem omnium ſaeculorum vmquam immemorem fore, conſules ex Italia expulſos, cumq. his Cn. Pompeium,

qui

*qui imperij populi R. decus, ac lumen fuit, omnes conſulares, qui per valetudinem exſe qui cladem illam, fugamque potuiſſent: praetores, praetorios, tribunos pl. magnam partem ſenatus, omnem ſoboles iuuentutis, unoq. uerbo remp. expulſam, atque exterminatam ſuis ſedibus. ut igitur in ſeminibus eſt cauſſa arborum, & ſtirpium, ſic huius luctuoſiſſimi belli ſemen tu fuiſti. Doletis tres exercitus populi R. interfectos? interfecit Antonius. deſideratis clariſſimos ciues? eos quoque eripuit nobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius. omnia denique, quae poſtea vidimus, (quid autem mali non uidimus?) ſi recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio ut Helena Troianis, ſic iſte huic reip. cauſſa belli, cauſſa peſtis, atque exitij fuit. Reliquae partes tribunatus principijs ſimiles. omnia perfecit, quae, ſenatus, ſalua rep. ne fieri poſſent, perfecerat. cuius tamen ſcelus in ſcelere cognoſcite. Reſtituebat multos calumnioſos. in his patrui nulla mentio. ſi ſeuerus, cur non in omnes? ſi miſericors, cur non in ſuos? ſed omitto ceteros; Licinium Denticulam, de alea condemnatum, colluſorem ſuum, reſtituit: quaſi uero ludere cum condemnato non liceret: ſed ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis diſſolueret. quem attuliſti rationem populo R. cur eum reſtitui oporteret? abſentem credo in reos relatum, rem indicta cauſſa iudicatam, nullum fuiſſe de alea lege iudicium: ei oppreſſum, & armis: poſtremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium eſſe corruptum: nihil horum. at uir bonus, & rep. dignus. nihil id quidem ad rem: ego tamen, quoniam condemnatum eſſe pro nihilo eſt, ſi ita eſſet, ignoſcerem. hominem omnium nequiſſimum, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quae eſt de alea condemnatum, qui in integrum reſtituit, is non apertiſſime ſtudium ſuum ipſe profitetur?

EXPLANATIO

SI *ſana mente eſſet*.] ſi parere ſenatui vellet, exercitumq. & prouinciam dimittere. in ep. ad Terentiam. CERVICES Q. *ſuas et ſubiecit ſecuri*.] ſuo ſcelere condemnandum ſenatui ſe tradidit. MINORIBVS *in peccatis occiderunt*.] hoſtes a ſenatu iudicati ſunt. cum eorum culpa leuior eſſet quã tua. QVOD *in hoſtem togatum decerni eſt ſolitum more maiorum*.] id ſcilicet: Darent operam conſules praetores, tribuni pl. ne quid reſp. detrimenti caperet. in ep. ad Terentiam, in oratione pro Deiotaro. Caeſar autem lib. 1. bel. ci. Tribuni pl. ſeptimo denique die de ſua ſalute conſulere coguntur. O MISERVM *te, ſi intelligis, miſeriorem, ſi non intelligis*.] ſimiliter ſupra O miſerum, ſiue illa tibi nota non ſunt; nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare. Figura non diſſimilis illa pro Deiotaro: Quem profecto is, qui optime noſtros homines nouit, vel quia non noſſet, vel ſi noſſet, contemneret. TRES *exercitus*] vnum in Theſſalia, alterum in Africa, tertium in Hiſpania. AFFIXIT *Antonius*.] ornamentum ex repetitione eiuſdem verbi ſententiam claudentis. Phil. 1. De exſulio reducti a mortuo: ciuitas data non ſolum ſingulis, ſed nationibus, & prouincijs a mortuo: immunitatibus infinitis ſublata vectigalia a mortuo. Agr. 2. Quis legem tulit? Rullus. quis maiorem partem populi ſuffragijs priuauit? Rullus. quis comitijs praefuit? Rullus. Pro Milone: Quis eos poſtulauit? Appius. qui produxit? Appius. vnde ſab Appio. SCELVS *in ſcelere*] nam & multos, exſulio dignos, reduxit: & patruum tamen ſuum C. Antonium non reduxit. primũ igitur ſcelus eſt, dãnatos reſtituere: alterũ, de patruo mẽtionem nullam facere, & miſericordem in alienos eſſe, in ſuos non eſſe. RESTITVIT:] an vt ludere cũ eo poſſet? quaſi vero ludere cum condemnato non liceret. quid enim impediret? nam Denticulae, quamquã lege non reſtituto, in vrbe tamen licebat eſſe, tribuno pl. Antonio. PERDIDERAT.] ipſe Antonius. BENEFICIO *legis*] vt quod perdiderat, accepta a Denticula pecunia diſſolueret: nam aes alienum alea contraxerat. POPVLO *Romano*] cum legem de reſtituendo Denticula ferres. NIHIL *id quidem ad rem*] quamuis bonus vir eſſet, ac rep. dignus: quid tamen refert? non enim ideo reſtituendus. nam res iudicatas reſcindi non oportet. verumtamen, ſi ita eſſet, ideſt, ſi bonus ille vir eſſet, ac rep. dignus, ignoſcerem: reſtituendum cenſerem: quoniam condemnatum eſſe, pro nihilo eſt; quoniã crimen ipſum aleae, quo damnatus eſt, leue ducitur. STVDIVM *ſuum*] ludendi alea: quod lex tamẽ vetat.

ORATIO

IN eodem vero tribunatu, cum Caeſar in Hiſpaniam proficiſceus, huic conculcandam Italiam tradidiſſet, quae fuit eius peragratio itinerum? luſtratio municipiorum? ſcio me in rebus celebratiſſimis omnium ſermone verſari; eaque, quae dico, dicturusq. ſum, notiora eſſe omnibus, qui in Italia tum fuere, quam mihi, qui non fui: notabo tamen ſingulas res: etſi nullo modo poterit oratio mea ſatisfacere veſtrae ſcientiae. Ecquod enim vnquam in terris tantum flagitium exſtitiſſe auditum eſt? tantam turpitudinem? tantum dedecus? vehebatur in eſſedo tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honeſti obuiam neceſſario prodeuntes, non noto illo, & mimico nomine, ſed Volumniã conſalutabant. ſequebatur rheda cum lenonibus, comites nequiſſimi: reiecta mater amicam impuri filij, tamquam nurum, ſequebatur. o miſerae mulieris fecunditatem calamitoſam. Horum flagitiorum iſte veſtigijs omnia municipia, praefecturas, colonias, totam denique Italiam impreſſit. Reliquorum factorum eius, P. C. difficilis eſt ſane reprehenſio, & lubrica. verſatus in bello eſt: ſaturauit ſe ſanguine diſſimillimorum ſui ciuium: felix fuit, ſi poteſt vlla eſſe in ſcelere felicitas. ſed, quoniam veteranis cautum eſſe volumus; quamquam diſſimilis eſt militum cauſſa, & tua: illi ſecuti ſunt, tu quaeſiſti ducem: tamen, ne apud illos me in inuidiam voces,

nihil de belli genere dicam. Victor e Theſſalia Brundiſium cum legionibus reuertiſti: ibi me non occidiſti. magnum beneficium: potuiſſe enim fateor. quamquam nemo erat eorum, qui tum tecum fuerunt, qui mihi non cenſeret parci oportere. tanta enim eſt caritas patriae, vt veſtris etiam legionibus ſanctus eſſem, quod eam a me ſeruatam eſſe meminiſſent. ſed fac id te dediſſe mihi, quod non ademiſti; meq. a te habere vitam, quia non a te ſit erepta. licuitne mihi per tuas contumelias hoc beneficium ſic tueri, vt tuebar, praeſertim cum te haec auditurum videres? Veniſti Brundiſium, in ſinum quidem, & in complexum tuae mimulae. quid eſt? num mentior? quam miſerum eſt, id negare non poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri. ſi te municipiorum non pudebat, ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundiſii illam non viderit? quis, qui neſciuerit veniſſe eam tibi tot dierum viam gratulatum? quis, qui nō indoluerit tam ſero ſe, quam nequam hominem ſecutus eſſet, cognoſcere? Italiae rurſus percurſatio eadem comite mima: in oppida, militum crudelis & miſera deductio: in vrbe, auri, argenti, maximeq. vini foeda direptio. Acceſſit, vt, Caeſare ignaro, cū eſſet ille Alexandriae, beneficio amicorum magiſter equitum conſtitueretur. tum exiſtimauit ſe ſuo iure cum Hippia viuere, & equos vectigales Sergio mimo tradere. tum ſibi non hanc, quam nunc male tuetur, ſed M. Piſoni domum, vbi habitaret, legerat. Quid ego iſtius decreta, quid rapinas, quid hereditatum poſſeſſiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egeſtas: quo ſe verteret, non habebat, nondum ei tanta a L. Rubrio, non a L. Turſelio hereditas venerat: nondum in Cn. Pompeij locum, multorumq. aliorum, qui aberant, repentinus heres ſucceſſerat. erat ei viuendum latronum ritu, vt tantum haberet, quantum rapere potuiſſet. ſed haec, quae robuſtioris improbitatis ſunt, amittamus: loquamur potius de nequiſſimo genere leuitatis. Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiae nuptijs exhauſeras, vt tibi neceſſe eſſet in populi R. conſpectu vomere poſtridie. o rem non modo viſu foedam, ſed etiam auditu. ſi inter coenam, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet, quis non turpe diceret? in coetu vero populi R. negotium publicum gerens, magiſter equitum, cui ructare turpe eſſet, is vomens fruſtis eſculentis, vinum redolentibus gremium ſuum, & totum tribunal impleuit.

EXPLANATIO

VESTRAE *ſcientiae.*] vos enim plura ſcitis, quam erunt illa, quae ipſe exponam. VEHEBATVR *in eſſedo*] muliebri mollitie. TRIBVNVS pl.] quem minime decebat. LICTORES *laureati*] lictoribus, vt ait Plutarchus, tribuni pl. non vtebantur. ſed opinor ius vtēdi lictoribus, iiſq; laureatis, Antonio datū a Caeſare vrbe Roma potito. Laureatis autem vtebantur, qui ex aliqua victoria imperatores appellati erant. APERTA *lectica*] quaſi flagitium nullum eſſet, meretricem inter lictores cerni, ſequente tribuno pl. MIMA] Cytheris: de qua ſupra. Aliquid enim ſalis ab vxore mima trahere potuiſti. VOLVMNIAM] quod eam Volumnius Eutrapelus, Antonij familiaris, amaret. ep. vlt. lib. ix. fam. LVBRICA] vereor enim, ne, ſi reprehēdam ea, quae tu in bello egiſti, veteranos offendam. FELIX *fuiſti*] ſed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuiſti. VETERANIS *cautum eſſe volumus*] commodis veteranorum conſuli ſenatus, cōcordiae cauſſa volebat, vnde illud Phil. 1. veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſſime cauerat. SECVRI *ſunt*] ducem ſuum Caeſarem. PER *tuas contumelias*] quibus affectus a te ſum poſt illud beneficium. SIC *tueri vt tuebar*] tanti facere, quanti faciebam. PRAESERTIM *cum te haec auditurum videres*] hoc videtur dicere: Miror per tuas contumelias non licuiſſe mihi beneficium illud ſic animo & memoria colere, vt colebam: praeſertim cum fore videres, vt audires a me, quae meritus es. tu me nouis iniurijs veteris beneficij memoriam abijcere coegiſti. MAGISTER *equitum*] dictator enim Caeſar erat. EQVOS] quibus magiſter equitum vtebatur. VECTIGALES *Sergio mimo tradere.*] vt ex ijs quaeſtum faceret. REPENTINVS *heres*] quorum bona in actione emerat, heres eorum eſſe videbatur.

ORATIO

SED hoc ipſe fatetur eſſe in ſuis ſordibus. veniamus ad ſplendida. Caeſar Alexandria ſe recepit, felix, vt ſibi quidem videbatur: mea autem ſententia, qui reip. ſit infelix, felix eſſe nemo poteſt. haſta poſita pro aede Iouis Statoris, bona Cn. Pompeij (miſerum me: conſumptis enim lacrumis, tamen infixus haeret animo dolor) bona, inquam, Cn. Pompeij Magni voci acerbiſſimae ſubiecta praeconis, vna in illa reſeruitutis oblita ciuitas ingemuit; ſeruientibuſq. animis, gemitus tamen populi R. liber fuit. expectantibus omnibus, quiſnam eſſet tam impius, tam demens, tam dijs hominibuſq. hoſtis, qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere, inuentus eſt nemo, praeter Antonium; praeſertim cum tot eſſent circum haſtam illam, qui alia omnia auderent. vnus inuentus eſt, qui id auderet, quod omnium fugiſſet, & reformidaſſet audacia. tantus igitur te ſtupor oppreſſit, vel, vt verius dicam, tantus furor, vt primum, cum ſector ſis, iſto loco natus, deinde cum Pompeij ſector, non te execrandum populo Rom. non deteſtabilem, non omnes tibi deos, non omnes homines & eſſe inimicos, & futuros ſcias? at quam inſolenter ſtatim helluo inuaſit in eius viri fortunas, cuius virtute terribilior erat populus Rom. exteris gentibus, iuſtitia carior? in eius igitur copias cum ſe ſubito ingurgitaſſet, exſultabat gaudio perſona de mimo, modo egens, repente diues. ſed, vt eſt apud poëtam neſcio quem, Male parta male dilabuntur: incredibile, ac ſimile portenti eſt, quonam modo illa tam multa, quam paucis, non dico menſibus, ſed diebus effuderit.

effuderit. maximus vini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretioſa veſtis, multa, & lauta ſupellex, & magnifica multis locis, non illa quidem luxurioſi hominis, ſed tamen abundantis. horum paucis diebus nihil erat. quae Charybdis tam vorax? Charybdin dico? quae ſi fuit animal, vnum fuit: Oceanus medius fidius vix videtur tot res, tam diſſipatas, tam diſtantibus in locis poſitas, tam cito abſorbere potuiſſe. nihil erat clauſum, nihil obſignatum, nihil ſcriptum: apothecae totae nequiſſimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimae: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: ſuggerebantur etiam ſaepe (non enim ſemper ille felix) damna aleatoria: conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos videres. quamobrem deſinite mirari, haec tam celeriter eſſe conſumpta. non modo vnius patrimonium, quamuis amplum, vt illud fuit, ſed vrbes, & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuiſſet. At idem aedes etiam, & hortos. o audaciam immanem: tu ingredi illam domum auſus es? tu illud ſanctiſſimum limen intrare? tu illarum aedium dijs penatibus os importuniſſimum oſtendere? quam domum aliquādiu nemo adſpicere poterat, nemo ſine lacrumis praeterire, hac te in domo tam diu diuerſari nō pudet? in qua, quamuis nihil ſapias, tamen nihil tibi poteſt eſſe iucundum. an tu, illa in veſtibulo hoſtium ſpolia cum adſpexiſti, domum tuam te introire putas? fieri non poteſt. quāuis enim ſine mente, ſine ſenſu ſis, vt es; tamen & te, & tua, & tuos noſti. nec vero te vmquam neque vigilantem, neque in ſomnis credo poſſe mente conſiſtere. neceſſe eſt, quamuis ſis, vt es, violentus, & furens, cum tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis viri, perterritum te de ſomno excitari: ſaepe etiam vigilantem. me quidem miſeret parietum ipſorum, atque tectorum. quid enim vmquam domus illa viderat, niſi pudicum? quid niſi ex optimo more, & ſanctiſſima diſciplina? fuit enim ille vir, P. C. ſicut ſcitis, cum foris clarus, tum domi admirandus: neque rebus externis magis laudandus, quam inſtitutis domeſticis. huius in ſedibus pro cubiculis ſtabula, pro triclinijs popinae ſunt. etſi iam negat. nolite quaerere: frugi factus eſt: illam ſuam ſuas res ſibi habere iuſſit ex duodecim tabulis: claues ademit: exegit. quam porro ſpectatus ciuis, quam probatus, cuius ex omni vita nihil eſt honeſtius, quam quod cum mima fecit diuortium. At quam crebro vſurpat, & conſul, & Antonius? hoc eſt dicere, & cōſul, & impudiciſſimus & conſul, & homo nequiſſimus. quid eſt enim aliud Antonius? nam ſi dignitas ſignificaretur in nomine; dixiſſet aliquando, credo, auus tuus ſe & conſulem, & Antonium. numquam dixit. dixiſſet etiam collega meus, patruus tuus. niſi tu es ſolus Antonius.

EXPLANATIO

ISTO *loco natus,*] nobilem enim virum ſectorem eſſe non decet. ſed tu hoc non contentus, non modo ſector, ſed ſector etiam Cn. Pompeij eſſe voluiſti. PERSONA *de mimo,*] vt mimus perſonam mutat, modo hunc agens, modo illum: ſic tu fortunam mutaſti, ex egente repente diues factus. LVXVRIOSI *hominis,*] Pompeij. SI *fuit animal,*] vt eſt in fabulis. CONCHYLIATIS] glauci coloris. PERISTROMATIS] ſtragula veſte pretioſa. AEDES *etiam, & hortos,*] tenet. ILLAM *ſuam*] mimam, vt infra. RES *ſuas ſibi habere iuſſit ex duodecim tabulis:*] cum qua diuortium fit, ea ſuas ſibi res habere ex duodecim tabulis iubetur. loquitur de mima tamquā de vxore. & ſupra, aliquid cum ſalis ab vxore mima trahere poſſe dixit. CLAVES *ademit.*] & hoc diuortij ſignum. claues enim dabantur vxoribus domum ingredientibus; eaedem cum diuortium fieret, adimebantur. Tertullianus in exhortatione ad caſtitatē: Scio, quibus excuſationibus coloremus inſatiabilem carnis cupiditatē; ex quibus neceſſitates adminiculorum deſcendunt; adminiſtrandam familiam, regendos loculos, claues cuſtodiendas, lanificium diſpenſandum, victum procurandum. Ambroſius in ep. ad Syagrium Veronenſem epiſcopum: Mulier offenſa claues remiſit, domum reuertit.

ORATIO

SED *omitto ea peccata, quae non ſunt earum partium propria, quibus tu remp. vexauiſti: ad ipſas tuas partes redeo, ideſt, ad ciuile bellum: quod natum, conflatum, ſuſceptum opera tua eſt: cui bello cum propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuiſti. guſtaras ciuilem ſanguinem, vel potius exſorbueras: fueras in acie Pharſalica anteſignanus: L. Domitium, nobiliſſimum, & clariſſimum virum, occideras: multoſque praeterea, qui de praelio effugerant, quos Caeſar, vt nonnullos, fortaſſe reſeruaſſet, crudeliſſime perſecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus geſtis, quid fuit cauſae, cur in Africam Caeſarem non ſequerere, cum praeſertim belli pars tanta reſtaret? itaque quem locum apud ipſum Caeſarem poſt eius ex Africa reditum obtinuiſti? quo numero fuiſti? cuius tu imperatoris quaeſtor fueras, dictatoris magiſter equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, praedae ſocius, teſtamenti, vt dicebas ipſe, filius: appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro ſectione debebas. primo reſpondiſti plane ferociter: &, ne omnia videar contra te, propemodum aequa, & iuſta dicebas. A me C. Caeſar pecuniam? cur potius, quam ego ab illo? an ille ſine me vicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis cauſſam attuli: ego leges pernicioſas rogaui: ego arma contra conſules, imperatoreſque populi R. contra ſenatum, populumque R. contra deos patrios, araſque & focos, contra patriam tuli. num ſibi ſoli vicit? quorum facinus eſt commune, cur non ſit eorum praeda communis? ius poſtulabat: ſed quid ad rem? plus ille poterat. itaque, excuſſis tuis vocibus, & ad te, & ad praedes tuos milites miſit: cum, repente a te praeclara illa tabula prolata, qui riſus hominum? tantam eſſe tabulam, tam varias, tam multas poſſeſſiones, ex qui-*

ex quibus praeter partem Miſeni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, poſſet ſuum dicere. auctionis vero miſerabilis adſpectus. veſtis Pompeij non multa, eaq. maculoſa, eiuſdem quaedam argentea vaſa colliſa, ſordidata mancipia: vt doleremus quidquam eſſe ex illis reliquijs, quod videre poſſemus. hanc tamen auctionem heredes L. Rubrij decreto Caeſaris prohibuerunt. haerebat nebulo: quo ſe verteret, non habebat. quin his ipſis temporibus domi Caeſaris percuſſor, ab iſto miſſus, deprehenſus dicebatur eſſe cum ſica: de qua Caeſar in ſenatu, aperte in te inuehens, queſtus eſt. Proficiſcitur in Hiſpaniam Caeſar, paucis tibi ad ſoluendum, propter inopiam tuam, prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris. tam bonus gladiator rudem tam cito accepiſti? hunc igitur quiſquam, qui in ſuis partibus, id eſt, in ſuis fortunis tam timidus fuerit, pertimeſcat? profectus eſt aliquando tandem in Hiſpaniam, ſed tuto, vt ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut non ſuſcipienda fuit iſta cauſſa, Antoni, aut, cum ſuſcepiſſes, defendenda vſque ad extremum. ter depugnauit Caeſar cum ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania, omnibus affuit his pugnis Dolabella: Hiſpanienſi etiam vulnus accepit. ſi de meo iudicio quaeris, nollem: ſed tamen conſilium a primo reprehendendum, laudanda conſtantia. Tu vero quid es? Cn. Pompeij liberi primum patriam repetebant. eſto; fuerit haec cauſſa communis. repetebant praeterea deos penates patrios, aras, focos, larem ſuum familiarem, in quae tu inuaſeras. haec cum repeterent armis ij, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe aequi? tamen erat aequiſſimum contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorem. an, tu Narbone in menſa hoſpitum cum vomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui vero Narbone reditus? Etiam quaerebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem, expoſui nuper, P. C. cauſſam reditus mei. volui, ſi poſſem, etiam ante Kal. Ian. prodeſſe reip. Nam, quod quaerebas, quo modo rediſſem: primum, luce, non tenebris: deinde, cum calceis, & toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. At etiam adſpicis me, & quidem, vt videris, iratus. nae tu iam mecum in gratiam redeas, ſi ſcias, quam me pudeat nequitiae tuae, cuius te ipſum non pudet. ex omnium omnibus flagitijs nullum turpius vidi, nullum audiui. qui magiſter equitum fuiſſe tibi viderere, in proximum annum conſulatum peteres, vel potius rogares, per municipia, coloniasq. Galliae, a qua nos tum, cum conſulatus petebatur, non rogabatur, petere conſulatum ſolebamus, cum gallicis, & lacerna cucurriſti. At videte leuitatem. cum hora diei decima fere ad Saxa rubra veniſſet, delituit in quadam cauponula; atque ibi ſe occultans perpotauit ad veſperum. inde ciſio celeriter ad vrbem aduectus, domum venit capite inuoluto. ianitor, quis tu? a Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cuius cauſſa venerat, deducitur, eiq. epiſtolam tradidit. quam cum illa legeret flens, (erat enim amatorie ſcripta: caput autem litterarum, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, omnem ſe amorem abieciſſe illinc, atque in hanc tranſfudiſſe) cum mulier fleret vberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuaſit. o hominem nequam: (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil poſſum dicere) ergo, vt te catamitum nec opinato cum oſtendiſſes, praeter ſpem mulier adſpiceret, idcirco vrbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbaſti? & domi quidem cauſſam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus praedes ſuos venderet. Productus in concionem a tribuno pl. cum reſpondiſſes, te rei tuae cauſſa veniſſe, populum etiam dicacem in te reddidiſti.

EXPLANATIO

EARVM *partium*] Caeſaris. AD *ipſas tuas partes*] partes enim tuae vere ſunt: quando quidem opera tua natum, conflatum, ſuſceptum eſt ciuile bellum. PROPTER *libidines*] quae te in vrbe retinebant. TESTAMENTO, *vt dicebas ipſe, filius*] proba lectio, vitioſa tamen a Faerno iudicata, teſtamento filius, a ſermone Latino nihil habet alienum: teſtamenti filius, cur Faernus maluerit, aduerſante praeſertim, eo, quo vſus eſt, vetere libro, valde miror. amauit ille, vt opinor, perpetuitatem ſimilitudinis in caſibus. quod quam leue ſit, quantoq. momenti plus habeat Latinae linguae norma, iudicandum alijs relinquo. PRO *domo, pro hortis.*] Cn. Pompeij, ab haſta emptis. EGO *ad illum belli ciuilis cauſſam attuli?*] praeclara inductio, Caeſari ſua merita exprobantis Antonij: quae tamen tota ad ipſius Antonij dedecus redundat. TABVLA] qua proſcripſit Antonius res ſuas, vt auctione facta, ſolueret Caeſari, quod debebat. IS, *qui auctionaretur,*] ipſe Antonius. HEREDES *L. Rubrij*] repetentes ab Antonio bona Rubrij, quae per fraudem tamquam heres occupauerat DECRETO *Caeſaris*] apud quem de auctione illa queſti erant; cum dicerent, velle nonnulla Antonium vendere pro ſuis, quae ſua nō eſſent, ſed ad ipſos tamquam L. Rubrij veros heredes attinerent IN *Hiſpaniam*] contra Pompeij liberos, quos ad Mundam dubia pugna vicit. NE *tum quidem ſequeris.*] in Africam ſecutus non eras. eſto ſalutem ſecutus eſſes in Hiſpaniam ne hoc quidem facis. RVDEM] indicem libertatis virgam impoſitam: qua donati gladiatores, pugnare amplius nō cogebantur. ea vero donabantur, qui ſaepe iam praeclare pugnaſſent. Mordet igitur Antonium, qui, tamquā bonus gladiator accepta rude ſibi iam non eſſe pugnandum pro Caeſare conſtitueret. IN *ſuis partibus.*] in partibus Caeſaris, quas contra Pompeium ſecutus erat. ID EST, *in ſuis fortunis,*] ſuas fortunas omnes a ciuili bello petebat TAM *timidus*] qui Caeſarem nec in Africam, nec in Hiſpaniam, niſi ſero admodum ſequi voluerit quamquam in Hiſpaniā non peruenit, ſed Narbone conſtitit, indeq nō multo poſt Romam rediit. infra. TVTO.] quod a latronibus, aut a Pompeianis ſibi itinere timeret. VT *ait,*] ſignificat excuſationem illam Antonij, quod in Hiſpaniam nō perueniſſet, falſam, & commenticiā fuiſſe: nam reuera in Hiſpaniam ire noluiſſe. Vt ait: vt ipſe commentus eſt. NOLLEM:] nollem, affuiſſet, pugnauit enim contra remp. A PRIMO] quod pro Caeſare maluerit quam pro rep. dimicare. CON-

lex aliqua ferretur: (nam comitijs magiſtratuum ſeruare de caelo leges vetabant aut ita concedebant, ſi prius, quam comitia haberentur, non vbi habita iam eſſent, is, qui de caelo ſeruauerat, obnunciaret) poterat pdicere, aut proſcribere, vel multis ante diebus, & quo die & per quot dies de caelo ſeruaturus eſſet quo diuinare videbatur, fore vitium in auſpicijs: ita legem eo, die vel per eos dies ferri non poſſe. Hac diuinatione vſus eſt Milo tribunus pl. cum impedire vellet aedilicia comitia. proſcripſit enim, ſe per omnes dies comitiales de caelo ſeruaturum. ep. 3 lib IV. ad Att. QVOD *neque comitiis licet per leges*:]comitia magiſtratuum ſignificat. nam & legum comitia dicebantur. conſules vbi comitia creandis magiſtratibus habere vellent, cauebant ab hoc genere impedimenti, propoſito edicto, ne quis per eos dies auſpicari vellet, Gellius lib XIII. PRIVSQVAM *habeantur, debet nunciare.*] quo Milonem feciſſe, eadem illa docet epiſtola. COMITIORVM *dies*] quae Caeſar conſul, vt ſibi Dolabellam ſurrogaret, ante idus Mart habuit nam idibus Mart. occiſus eſt. SORTITIO *praerogatiuae*:]centuriae, quae, vt ait Cicero de Diuinatione, omen quoddam erat comitiorum qui enim illam tuliſſet, ei ceterae centuriae magiſtratum deferebant. QVIESCIT.] ſilet Antonius: non impedit comitia. RENVNCIATVR:]conſul Dolabella, praerogatiuae ſuffragijs. PRIMA *claſſis uocatur*:] quinque claſſibus diſtributus populus Romanus in campum Martium ad comina veniebat. quot autē centuriae ſingulis eſſent in claſſibus, Liuius & Dionyſius docent: hic autem exponere, quaeq. illi ſcripta reliquerunt, recitare. noſtri inſtituti non eſt DEINDE, *ut aſſolet, ſuffragia.* ſuſpicor, hoc poſt ea, quae proxime ſequuntur, verba transferri oportere: vt legatur hoc modo: Tum ſecunda claſſis. deinde, vt aſſolet ſuffragia. ideſt. reliquae claſſes, vt aſſolet, aut ſaltem tertia vocatur, fere enim vltra tertiam neceſſaria ſuffragatio non erat. CITIVS *facta, quam dixi.*] populi ſtudium erga Dolabellam declarat. ALIO *die*] verba auguris comitia vitiantis. lib 2. de leg. Quid maius. quam poſſe a ſummis imperijs, & ſummis poteſtatibus comitia tollere? concilia vel inſtituta dimittere, vel habita reſcindere? quid grauius, quam rem ſuſceptam dirimi, ſi augur, Alio die, dixerit? QVID *uideras? quid ſenſeras? quid audieras?*] tamquam augur. vt vitiare comitia poſſes? NEC *enim te de caelo ſeruaſſe dixiſti,*] tamquam conſulem. & ſi ſeruaſſes, non habitis comitijs. ſed priuſquam haberentur nunciare debuiſti. PROVIDERAS,] ſupra: Quiſquā ne diuinare poteſt, quid vitij in auſpicijs futurū ſit, niſi qui de caelo ſeruare conſtituit? At tu de caelo te non ſeruaſſe confiteris: quo modo igitur diuinaſti, & auſpiciorū vitium tanto ante prouidiſti? EMENTITVS *es auſpicia.*]nihil enim videras nihil ſenſeras, nihil audieras. OBSTRINXISTI *religione populum Romanum,*] te enim obnunciante. conſulem facere Dolabellam non potuit. cum uero fecerit, & Dolabella tamquam conſul agat, religione quadam teneri videtur, ſed, ut ſpero, tua potius, quam reip. calamitate: tu enim auſpicia ementitus es. AVGVR *auguri, conſul conſuli obnunciaſti.*] Caeſari, qui augur & conſul erat. NE *acta Dolabellae uideas conuellere:* conuelluntur enim, & infirmantur, cum cum dico tua obnunciatione uitiorum conſulem eſſe factum AD *noſtrum collegium*] ut nos augures, rata ne ſint, an infirma Dolabellae conſulis acta, iudicemus. quid enim de tua illa obnunciatione ſtatuendum nobis ſit, ualere ſcilicet debeat debeat, necne, conſiderabimus. RVRSVS, *cum uoles ſaluis auſpiciis creatus.*]reconciliatus enim poſt Caeſaris interitum Dolabellae Antonius, ut collegam ſuum, uerumq conſulem, non ut ſua obnunciatione uitioſum, complexus eſt. Phil. I. collegam tuum depoſitis inimicitijs, oblitus auſpiciorum a te ipſo augure populo Romano nunciatorum, illo primū die collegam tibi eſſe uoluiſti. SI *nihil eſt,*]probare ſtudet, aut numquam uitioſum, aut uitioſum ſemper eſſe conſulem Dolabellam: cum Antonius dum ei fuit inimicus, uitioſum eſſe reconciliatus, non eſſe uitioſum dixerit. CONFITERE,]ſaluis auſpicijs creatum eſſe conſulem Dolabellam. EA *quae ſit,*] dicturus fuit, ergo uitioſus conſul Dolabella: ſed orationem alio conuertit, ut unum uexet Antonium, Dolabellae parcat. AVGVR *a collega requiro.*]inſcitiam notat Antonij: putat enim eum, quae ſit uis in illis uerbis ignorare. AD *Lupercalia ueniamus.*] celebritas in honorē Panis XV. Kal. Mart. Luperci autem nudi per urbem currebant: inter quos Antonius conſul magno ſuo dedecore, eſſe uoluit.

O R A T I O

NOn diſſimulat, P. C. apparet eſſe commotum: ſudat: pallet. quidlibet, modo ne nauſeet, faciat: quod in porticu Minucia fecit. quae poteſt eſſe turpitudinis tantae defenſio? cupio audire: vt videam, vbi rhetoris tanta merces, vbi campus Leontinus appareat. Sedebat in Roſtris collega tuus amictus toga purpurea, in ſella aurea, coronatus: adſcendis: accedis ad ſellam: ita eras Lupercus, vt te eſſe conſulem meminiſſe deberes. diadema oſtendis: gemitus toto foro. vnde diadema? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plauſu reijciebat. tu ergo vnus, ſcelerate, inuentus es, qui, cum auctor regni eſſes, eum, quem collegam habebas, dominum habere velles; idem tentares. quid populus R. ferre, & pati poſſet. at etiam: miſericordiam captabas: ſupplex te ad pedes abijciebas quid petens? vt ſeruires? tibi vni peteres, qui ita a puero vixeras, vt omnia paterere, vt facile ſeruires: a nobis populoq. R. mandatum id certe non habebas. o praeclaram illam eloquētiam tuam, cum es nudus concionatus. quid hoc turpius? quid foedius? quid ſupplicijs omnibus dignius? num exſpectas, dum te ſtimulis fodiam? haec te, ſi vllam partem habes ſenſus, lacerat, haec cruentat oratio. uereor, ne imminuam ſummorum uirorum gloriam: dicam tamen dolore commotus. quid indignius, quam uiuere eum, qui impoſuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit?

EXPLANATIO

IN *porticu Minucia.*] in qua vomuit, cum concionaretur. ſupra. TVRPITVDINIS *tantae*] cum Lupercus diadema Caeſari, quod regum inſigne erat, imponere conatus es. SEDEBAT *in Roſtris collegatuus,*] vt honote frueretur a ſenatu decreto. nam Lupercos, vt ait Suetonius, ei tamquam deo ſenatus decreuerat. AMICTVS *toga purpurea, in ſella aurea,*] hoc primum die Caeſar cum veſte purpurea proceſſit, & in ſella aurea ſedit: eoq. die immolanti ſignificata mors eſt. ea de re Ciceronis haec exſtant verba lib. I. de Diuin. Quod ne dubitare poſſimus, maximo eſt argumēto, quod paullo ante interitum Caeſaris contigit. qui cum immolaret illo die, quo primum in ſella aurea ſedit, & cum purpurea veſte proceſſit, in extis bouis opimi cor non fuit. CORONATVS laurea corona, qua, propter caluitium, libenter vtebatur. Suetonius. ITA *eras Lupercus,*] vt Lupercus inſane aliquid committere poteras, vt conſul certe non debebas. DIADEMA *oſtendis:*] Plutarchus, Appianus, Dio. VT *ſeruires?*] ideſt, vt ille ſibi Diadema imponi pateretur, & rex eſſe vellet, vnique ſeruirent ciues vniuerſi. NVDVS] Lupercus concionem habuit. SVMMORVM *uirorum gloriam:*] cum Caeſarem, qui diadema reiecit, occiderint, Antonio, qui impoſuit, pepercerint.

ORATIO

AT etiam inſcribi iuſſit in faſtis ad Lupercalia, C. Caeſari, dictatori perpetuo. M. Antonium, conſulem, populi iuſſu regnum detuliſſe, Caeſarem vti noluiſſe. iam iam minime miror te otium perturbare, non modo vrbem odiſſe, ſed etiam lucem, cum perditiſſimis latronibus non ſolum de die, ſed etiam in diem viuere. vbi enim tu in pace conſiſtes? qui locus tibi in legibus, & in iudicijs eſſe poteſt, quae tu, quantum in te fuit, dominatu regio ſuſtuliſti? ideo ne L. Tarquinius exactus, Spurij Caſſius, Melius, M. Manlius necati, vt multis poſt ſaeculis a M. Antonio, quod fas non eſt, rex Romae cōſtitueretur? ſed ad auſpicia redeamus. De quibus rebus idibus Mart. fuit in ſenatu Caeſar acturus, quaero, tum tu quid egiſſes? audiebam equidem te paratum veniſſe, quod me de ementitis auſpicijs, quibus tamen parere neceſſe erat, putares eſſe dicturū. ſuſtulit illum diem fortuna reip. num etiam tuum de auſpicijs iudicium interitus Caeſaris ſuſtulit? ſed incidi in id tempus, quod ijs rebus, in quas ingreſſa erat oratio, praeuertendum eſt. Quae tua fuga? quae formido illo praeclaro die? quae propter conſcientiam ſcelerum deſperatio vitae: cum ex illa fuga beneficio eorum, qui te, ſi ſanus eſſes, ſaluum eſſe voluerunt, clam te domum recepiſti? o mea fruſtra ſemper veriſſima auguria rerum futurarum. dicebam illis in Capitolio liberatoribus noſtris, cum me ad te ire vellent, vt ad defendendam remp. te adhortarer; quoad metueres, omnia te promiſſurum; ſimul ac timere deſiſſes, ſimilem te futurum tui. itaque, cum ceteri conſulares irent, redirent, in ſententia manſi, neque te illo die, neque poſtero vidi; neque vllam ſocietatem optimis ciuibus cum importuniſſimo hoſte foedere vllo confirmari poſſe credidi. poſt diem tertium veni in aedem Telluris, & quidem inuitus, cum omnes aditus armati obſiderent. qui tibi dies ille, M. Antoni, fuit? quamquam mihi ſubito inimicus exſtitiſti: tamen me tui miſeret, quod tibi inuideris. qui tu vir, dij immortales, & quantus fuiſſes, ſi illius diei mentem ſeruare potuiſſes. pacem haberemus, quae erat facta per obſidem, puerum nobilem, M. Bambalionis nepotem: quamquam te bonum timor faciebat, non diuturnus magiſter officij; improbum fecit ea, quae, dum timor abeſt, a te non diſcedit, audacia. etſi tum, cum optimum te putabant, me quidem diſſentiente, funeri tyranni, ſi illud funus fuit, ſceleratiſſime praefuiſti. tua illa pulchra laudatio, tua miſeratio, tua cohortatio. tu, tu, inquam, illas faces incendiſti, & eas quibus ſemiuſtulatus ille eſt; & eas, quibus incenſa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum, & ex maxima parte ſeruorum, quos nos vi, manuq. repulimus, in noſtras domos immiſiſti. idem tamen, quaſi fuligine abſterſa, reliquis diebus in Capitolio praeclara S. C. feciſti, ne qua poſt idus Mart. immunitatis tabula, ne re cuius beneficij figeretur. meminiſti ipſe, de exſulibus, ſcis, de immunitate quid dixeris. optimum vero, quod Dictaturae nomen in perpetuum de rep. ſuſtuliſti. quo quidem facto tantum te cepiſſe odium regni videbatur, vt eius omnem propter proximum dictatorem metum tolleres. conſtituta reſp. videbatur alijs, mihi vero nullo modo, qui omnia, te gubernante, naufragia metuebam. num igitur me fefellit? aut num diutius ſui potuit eſſe diſſimilis? inſpectantibus vobis, toto Capitolio tabulae figebantur, neque ſolum ſingulis venibant immunitates, ſed etiam populis vniuerſis: ciuitas non iam ſigillatim, ſed prouincijs totis dabatur. itaque ſi haec manent, quae ſtante rep. manere non poſſunt: prouincias vniuerſas, P. C. perdidiſtis, neque vectigalia ſolum, ſed etiam imperium populi R. huius domeſticis nundinis diminutum eſt. Vbi eſt ſepties millies? quod eſt in tabulis, quae ſunt ad Opis? funeſtae illius quidem pecuniae, ſed tamen quae nos, ſi ijs, quorum erat, non redderetur, a tributis poſſet vindicare. tu autem quadringenties H-S, *quod idibus Mart. debuiſti, quonam modo ante Kal. Apr. debere deſijſti?*

EXPLANATIO

NON *ſolum de die, ſed etiam in diem*] de die, luce, palam, omnibus videntibus: in diem, tapto ſingulis diebus. quod vtrumque turpiſſimum. CASSIVS, *Melius, M. Manlius* de regno cogitantes.

tes. infra & Liuius. Dionyſius, alij. I*n ſenatu acturus*,] vt de Antonij obnunciatione quid ſentiret, ſenatus, audiret. P*aratum*] ad reſpondendum. Q*uibus tamen parere neceſſe erat*,] quia tu conſul eras: & quamquam ementita, valere tamen volebas. D*ictur*v*m*,] ne conſulatu Dolabella priuaretur S*vstvlit illum diem fortuna reip.*] quia Caeſar eſt interfectus: itaque de auſpicijs eo die agi non potuit. T*vvm de auſpicijs iudicium*] actionem illam de auſpicijs eo die ſuſtulit Caeſaris interitus: tu tamen de tuis ipſe auſpicijs iudicare potuiſti, & ſtatuere ementita fuiſſe, ſicuti fuerunt. S*ed incidi in id tempus*,] facta mentione Caeſaris interitus. metum, fugamq. Antonij, qui abiectis conſularibus inſignibus, eo die latuit recordatus eſt: & occaſionem inde ſumpſit finiendae auſpiciorum narrationis in qua fortaſſe deeſſe iam oratio poterat, vt ad alia Antonij ſcelera tranſiret. S*i ſanus eſſet*] ſi recte de rep ſentires. P*ost diem tertium veni in aedem Telluris*,] vide in principio Phil. 1. Q*vod tibi inuideris*.] quod te ipſe mutaueris. mutationem enim cupit inuidia. P*vervm nobilem*.] filium tuum, nobilem illum quidem ex paterno genere, ſed matre natum M. Fadij Bambalionis, libertini hominis filia. M. B*ambalionis*] hic eſt quem huius orationis initio Q. Fadium vocauit. vtrobique igitur ſit idem praenomen, aut hic Q. aut ibi M. Bambalioni cognomen eſſe additum ab haeſitantia linguae & ſtupore cordis, dicit in Phil. 3. S*i illud funus fuit*,] Phil. 1. vocat inſepultam ſepulturam. L*avdatio, miſeratio, cohortatio*.] laudauit Caeſarem miſerationem in populo commouit: cohortatus eſt in extremo vt Caeſaris interfectores perſequerentur. I*llas faces*] cum quibus ſtatim plebs a funere ad domos Bruti, & Caſſij cucurrit. S*emivstvlatvs*] non, dicit, combuſtus, ſed ſemiuſtulatus: vt eū rogo caruiſſe oſtendit. quaſi id ei, qui tamquam tyrannus carere debuit honore ſepulturae iure ac merito contigerit. ſic de Clodio, pro Milone: Tu P. Clodij cruentum cadauer eieciſti domo, tu in publicum eieciſti, tu ſpoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatione, infeliciſſimis lignis ſemiuſtulatum, nocturnis canibus dilaniandū reliquiſti. I*n noſtras domus*] oratorie amplificat. non enim ad Ciceronis, aliorumue optimatum, ſed ad Brut. tantum. Caſſijq. domos. unde repulſa eſt. faces attulit illa multitudo. D*e exſulibus*,] cum vnum a Caeſare reſtitutum, immunitates vero nullas datas, dixiſti Phil. 1. T*oto Capitolio*] plurimae igitur. T*abvlae figebantur*,] contra S. C. P*rovinciis totis*] in ep. ad Att. Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem a dictatore comitijs latam, qua Siculi ciues Romani: cuius rei, viuo illo mentio nulla. Phil. 1. ciuitas data non ſolum ſingulis, ſed nationibus, & prouincijs vniuerſis a mortuo. N*eqve vectigalia ſolum*.] ſublata immunitatibus infinitis. Phil. 1. & in hac ſupra. Q*vod eſt in tabulis*,] a Caeſare ſcriptum. Phil. 1. & 7. Q*vorvm erat*,] erat corſi, qui pro Pompeio contra Caeſarem pugnarant. A *trībvtis*] non quae imponi ſolita eſſent, (nam Paulli Aemilij praeda Macedonica populum Romanum tributo liberauerat, vt eſt apud Plinium, & Plutarcum.) ſed quae iam neceſſitas exigeret. impoſita enim ſunt anno ſequenti, caeſis Panſa & Hirtio, vt ep. vlt. lib. xii. Q*vadringenties* H-S] duodecies cētena ſcutatorum millia. Q*vod idibus Mart. debuiſti*,] id quod ex feneratorum tabulis conſtat: idibus enim vſura ſoluebatur. Horat. Fenerator Alfius omnem relegit idibus pecuniam.

O R A T I O

Qvid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? ſunt ea quidem innumerabilia, quae a tuis emebantur, non inſciente te: ſed vnum egregium de rege Deiotaro, populi R. amiciſſimo, decretum in Capitolio fixum: quo propoſito, nemo erat, qui in ipſo dolore riſum poſſet continere. quis enim cuiquam inimicior, quam Deiotaro Caeſar? aeque atque huic ordini, vt equeſtri, vt Maſſilienſibus, vt omnibus, quibus remp. populi R. caram eſſe ſentiebat. igitur, a quo viuo nec praeſens, nec abſens quidquam aequi boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus. compellarat hoſpitem praeſens, computarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchia vnum ex Graecis comitibus ſuis collocarat: Armeniam abſtulerat, a ſenatu datam. haec viuus eripuit, reddit mortuus: at quibus verbis? modo aequum ſibi videri, modo nō iniquum: mira verborum cōplexio. at ille numquam (ſemper enim abſenti affui Deiotaro) quidquam ſibi, quod nos pro illo poſtularemus, aequum dixit videri. ſyngrapha H-S *centies per legatos, viros bonos, ſed timidos & imperitos ſine Sexti, ſine reliquorum hoſpitum regis ſententia, facta in Gynaeceo. quo in loco plurimae res venierunt, & veneunt. qui ex ſyngrapha quid ſis acturus, mediteris, cenſeo: rex enim ipſe ſua ſponte, nullis commentarijs Caeſaris, ſimul atque audiuit eius interitum, ſuo Marte res ſuas recuperauit. ſciebat homo ſapiens, ius ſemper hoc fuiſſe, vt, quae tyranni eripuiſſent, ea, tyrannis interfectis, ij, quibus erepta eſſent, recuperarent. nemo igitur iureconſultus, ne iſte quidem, qui tibi vni eſt iureconſultus, per quē haec agis, ex iſta ſyngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quae erant ante ſyngrapham recuperatae. non enim a te emit, ſed prius, quam tu ſuum ſibi venderes, ipſe poſſedit. ille vir fuit nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus.*

E X P L A N A T I O

Q*vae a tuis emebantur*,] pro, de tuis. vendebat enim, non emebat Antonij vxor Fuluia: quā praecipue Cicero ſignificat; vt ſupra bis, & Phil. 3. E*gregivm*] ironia. D*e deiotaro*,] cui tetrarchiam, & Armeniam quas ei Caeſar, quia Pompeium in bello ſecutus erat, ademerat, Antonius tamquam ex commentarijs Caeſaris, lege reſtituit. In ep. ad Att. Quid. Deiotari cauſſa non ſimilis?

lis? dignus ille quidem oraui regno, ſed non per Fuluiam. COMPELLARAT] de pecunia Caeſar Deiotarum, cum eius domi eſſet, Pharnace deuicto Romam reuertens. COMPVTARAT:] non abeſt mendi ſuſpicio. H-S CENTIES] trecenta ſcutatorum millia. IN *gynaeceo.*] ideſt, cum Fuluia. nam gynaeceum locus erat in aedibus, vbi mulieres habitabant. NE *iſte quidem,*] fortaſſe Sex. Clodius ſcriba, quem ab exſulio reduxerat. PER *quem haec agis,*] interfuiſſe videtur Sex. Clodius, cum Fluuia venderet. AVCTOREM *odimus, acta defendimus.*] Phil.13. Nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, auctorem ipſum iure caeſum fatemur. Caeſarem dicit: & auctorem, accepit, pro, actorem, vt Salluſtius quoque in Catil. Tametſi haud quaquam par gloria ſequatur ſcriptorem, & auctorem rerum.

O R A T I O

QVID ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilius chirographis loquar? quorum etiam imitatores ſunt, qui ea, tamquam gladiatorum libellos, palam venditent. itaque tanti acerui nummorum apud iſtum conſtruuntur, vt iam appendantur, non numerentur pecuniae. At quam caeca auaritia eſt. nuper fixa tabula eſt, qua ciuitates locupletiſſimae Cretenſium vectigalibus liberantur: ſtatuiturque, ne poſt M. Brutum proconſulem ſit Creta prouincia. tu mentis compos? tu non conſtringendus? an Caeſaris decreto Creta poſt M. Bruti deceſſum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum Caeſare uiuo pertineret? at huius venditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciam Cretam perdidiſtis. omnino nemo vllius rei fuit emptor, cui defuerit hic venditor. Et de exſulibus legem, quam fixiſti, Caeſar tulit? nullius inſector calamitatem: tantum queror, primum eorum reditus inquinatos, quorum cauſſam Caeſar diſſimilem iudicauit: deinde neſcio, cur non reliquis idē tribuas. neque enim plus, quam tres, aut quatuor, reliqui ſunt, qui ſimili in calamitate ſunt. cur tua miſericordia ſimili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluiſti: quem etiam ad cenſuram petendam impuliſti, eamq. petitionem comparaſti: quae & riſus hominum, & querellas moueret. cur autem ea comitia non habuiſti? an quia tribunus pl. ſiniſtrū fulmen nunciabat? cum tua quid intereſt, nulla auſpicia ſunt; cum tuorum, tum fic religioſus. quid? eundem in ſeptemuiratu non deſtituiſti? interuenit enim. cum metuiſti, credo, ne ſaluo capite negare non poſſes. omnibus eum contumelijs oneraſti, quem patris loco, ſi vlla in te pietas eſſet, colere debebas. filiā eius, ſororem tuam, eiecisti, alia condicione quaeſita, & ante perſpecta. non eſt ſatis: probri inſimulaſti pudiciſſimam feminam. quid eſt, quod addi poſſit? contentus eo non fuiſti: frequentiſſimo ſenatu Kalendis Ian. ſedente patruo, hanc tibi eſſe cum Dolabella cauſſam odij dicere auſus es, quod ab eo ſorori, & uxori tuae ſtuprum eſſe oblatum comperiſſes. quis interpretari poteſt, impudentior ne, qui in ſenatu; an improbior, qui in Dolabellam; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miſerā tam ſpurce, tam impie dixeris? ſed ad chirographa redeamus. Quae tua fuit cognitio? acta enim Caeſaris pacis cauſſa confirmata ſunt a ſenatu, quae quidem Caeſar egiſſet, non ea, quae Caeſarem egiſſe dixiſſet Antonius. vnde iſta erumpunt? quo auctore proferuntur? ſi ſunt falſa, cur probantur? ſi vera, cur ueneunt? at ſic placuerat, vt ex Kalendis Iun. de Caeſaris actis cum conſilio cognoſceretis. quod fuit conſilium? quem umquā conuocaſti? quas Kalendas Iun. exſpectaſti? an eas, ad quas te, peragratis veteranorum colonijs, ſtipatum armis retuliſti? o praeclaram illam percurſationem tuam menſe Aprili, atque Maio, tum, cum etiam capuam coloniā deducere conatus es. quemadmodum illinc abieris, vel potius paene non abieris, ſcimus. cui tu urbi minitaris. vtinam conere, vt aliquādo illud, Paene, tollatur.

E X P L A N A T I O

GLADIATORVM] qui pugnaturi ſint, cum aliquis populo munus det. LIBERANTVR; Faernus ex vno antiquo libro addit, Vectigalibus: Ferrarius abeſſe dicit ab ijs, quibus vtebatur omnibus libris: & inducendum cenſuit, adductis e Cicerone tribus, aut quatuor teſtimonijs, in quibus, liberare, ſine, vectigalibus ponitur: vt gloſſema eſſe potuerit. quod mihi quidem videtur. POST *M. Brutum proconſulem*] cui poſt interitum Caeſaris decreta fuerat ſenatu: quod Phil.1. diximus. POST *M. Bruti deceſſum*] cum Caeſar ante Bruti deceſſum perijſſet, nihil autem, eo viuo, ad Brutum Creta pertineret. Deceſſum. quia deceſſerat ab vrbe: vt iret in prouinciam. Sic Coelius ep.1. lib. IIX. Quod mihi decedens mandaſti. DE *exſulibus legem, quam fixiſti, Caeſar tulit?*] de hac Antonij audacia ita ſępe iam dixi, vt lectori toties iteratam narrationem faſtidio fore putem. NVLLIVS] tua lege reſtituti. INQVINATOS,] quia improbis a te reſtitutis omnium, qua redierint, ſimilis cauſſa videbitur; cū Caeſar diſſimilem iudicaſſet, qui non omnes reſtituendos cenſuerit. IN *loco patrui?*] C. Antonij, qui exſulabat, de maieſtate & de ui damnatus. quod oſtendimus interrogatione in Vatinium. RISVS *hominum, & querellae*] cum eum non modo abſentem, ſed etiam exſulem petere cenſuram volueris. Riſus ob nouitatem: querellas ob talem uirum, patruum tuū, a te deluſum. SINISTRVM *fulmen nunciabat?*] vt augur, non ut magiſtratus: nā ad magiſtratum ſpectio tantū, ideſt, ſeruare de caelo, quod ſupra docui, pertinebat. IN *ſeptemuiratu*] cum diuidendo militibus agro Campano. & Leontino ſeptemuiros, omiſſo patruo, praefeciſti. Phil.6. & 8. INTERVENIT *enim.*] addendum poſt verbum, Nūciabat? ut ſit ordo: interuenit ſiniſtrum fulmen, quod tribunus pl ad impedienda comitia nunciauit.

ciauit Dedimin lib. 2. Flumen ſiniſtrum auſpicium optimum habemus ad omnes res, praeterquã ad comitia **M**ETVISTI, *credo,*] non metuiſti & ei ſepremutatum negaſti. EIECISTI,] poſtea Fuluiã duxit vxorem, ad quam verba pertinent, quae ſequuntur. ALIA *condicione quaeſita, & ante perſpecta.*] ambigua ſignificatio: vnde nobis elicienda veritas eſt. Ex ipſis enim uerbis hoc uidetur effici poſſe: alia tibi coniuge per condicionẽ quaeſita, & ante perfecta, ſed, ut arbitror, aliud eſt, quo Cicero ſpectauerit: quod quale ſit oſtendam. Inuenio apud veteres vſurpari ſolitum hoc loquendi genus, condiciones quaerere, de iis qui mulieres ad concubitum appetentes prius vel ipſi, vel per amicos inſpiciebant quales eſſent, num candor in corpore, num laeuitas, nũ ſucciplenae, denique num apperentis libidini reſponderent, vt ne eas ne acciperent aut admitterent, niſi prius hoc tamquã experimentum cepiſſent id, vt dixi vocabãt, cõdiciones quaerere. itaq. exprobrauit Antonius Auguſto id, quod Suetonius litteris prodidit, cõdiciones quaeſitas per amicos qui matres familias, & adultas virgines denudarent, atque perſpicerent, tam quã Thoranio mangone vendente. Et quod apud eundẽ Suetonium ſcriptum eſt Caeſar ad retinendã Pompeij neceſſitudinem, ac voluntatem. Octauiã ſororis ſuae nepotẽ, condicione ei detulit facta ſcilicet inſpiciendi poteſtate, ut niſi probatã, non acciperet. Arnobius quoque, ſcriptor in primis eruditus & reconditarũ rerum notitia refertus, lib IV. aduerſus gentes, Dei vxores, inquit, ducunt condicionibus ante quaeſitis. Sic de Fauſtina quaerente ſibi cõdiciones in uiris, ut cum iis, quorũ condiciones probaſſet, concuberet, dixit Capitolinus in Antonino Philos. multi ferunt, Cõmodum omnino ex adulterio natum: Siquidem Fauſtinã, ſatis conſtet, apud Gaietam cõdiciones ſibi & nauticas, & gladiatorias elegiſſe. Et Lampridius in Heliogabalo: Romae denique nihil egit aliud, niſi vt emiſſarios haberet, qui ei bene uaſatos (ſic enim lego, non, uaſatos) perquirerent, eosq. ad aulam perducerent, ut eorum condicionibus frui poſſet. Nec multo poſt: Lauacrum publicum in aedibus aulicis fecit, ſimul & palam populo exhibuit, ut ex eo condiciones bene uaſatorum hominum colligeret. Nec alio ſenſu accipiendum illud pro Coelio: Habes hortos ad de Tiberim ac diligenter eo loco praeparaſti, quo omnis iuuentus natãdi cauſſa venit. hinc licet cõdiciones quotidie legas. Quibus adductus exẽplis Quaeſita, & Perſpecta, ad condicionẽ malo, quã ad mulierem referre: vt ſit: quaeſiuiſti, & ante perſpexiſti aliam condicionem non contentus ea, quam in ſorore tua iam perſpexeras. Iam enim conſtat, condicionem eſſe partem corporis quã vel in muliere uir, uel in uiro mulier, explendae libidinis cauſſa quaerit, & qua inuenta fruitur. SEDENTE *patruo,*] hic mihi, quod aiunt, tenebrae ſunt, non enim uideo, quo modo C. Antonio Kalẽdis Ian. uiuo Caeſare in ſenatu eſſe potuerit: cum eũ poſt Caeſaris interitum, ideſt. poſt latam ab Antonio de exſulibus legem, exſulare, ex iis verbis intelligatur: Cur eos habes in loco patrui? de quo ferrẽ, cum de reliquis ferres noluiſti. QVAE *tua fuit cognitio:*] cur tu noua Caeſaris acta profers? ad te non pertinet iſta cognitio. cum conſilio ſenatorum cognoſci oportebat, id enim placuerat. CVM *etiam Capuam coloniam deducere conatus es.*] quo tamen deducere non liceret, cum eo deducta iam eſſet lege Iulia. QVEMADMODVM *illinc abieris,*] a quo Campanis reiectus nouam coloniam recuſantibus PAENE *non abieris,*] ſcimus enim parũ abfuiſſe, quin occidereris. VT *aliquando illud paene tollatur.*] paene occiſus es: vtinam reuera occidaris, & illud, paene, tollatur.

ORATIO

AT quam nobilis tua illa peregrinatio? quid prandiorum apparatus? quid furioſam vinolentiam tuam proferam? tua iſta detrimenta ſunt, illa noſtra. agrum Campanum, qui cum de vectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum reip. uulnus putabamus: hunc tu compranſoribus tuis, & colluſoribus diuidebas. mimos dico, & mimas, P. C. in agro Cãpano collocatos. Quid iam querar de agro Leontino? quoniam quidem hae quondam arationes in populi Romani patrimonio grandiferae, & fructuoſae ferebantur. medico tria millia iugerũ, quaſi te ſanaſſet: rhetori duo quaſi deſertum facere potuiſſet. ſed ad iter, Italiamq. redeamus. Deduxiſti coloniam Caſilinum, quo Caeſar ante deduxerat. conſuluiſti me per litteras, de Capua tu quidem, ſed idem de Caſilino reſpondiſſem, poſſet ne, ubi colonia eſſet, eo coloniam nouam iure deducere. negaui, in eam coloniam, quae eſſet auſpicato deducta, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos adſcribi poſſe, reſcripſi. tu autem, inſolentia elatus, omni auſpiciorum iure turbato, Caſilinum coloniam deduxiſti, quo erat paucis annis ante deducta: vt vexillum tolleres, & aratrum circumduceres: cuius quidem uomere portã Capuae paene perſtrinxiſti, vt florentis coloniae territorium minueretur. Ab hac religionum perturbatione aduolas in M. Varronis ſanctiſſimi, atque integerrimi viri, fundum Caſinatem: quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in heredum L. Rubrij, quo in heredum L. Turſelij praedia, quo in reliquas innumerabiles poſſeſſiones. & ſi ab haſta, valeat haſta, valeant tabulae, modo Caeſaris, non tuae. quibus debuiſti, non quibus tute te liberauiſti. Varronis quidem Caſinatem fundum quis veniſſe dicit? quis haſtam iſtius venditionis vidit? quis uocem praeconis audiuit? miſiſſe te dicis Alexandriam, qui emeret à Caeſare. ipſum enim exſpectare magnum fuit. quis vero audiuit umquam, (nullius autem ſalus curae pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam eſſe detractã? quid, ſi etiam ſcripſit ad te Caeſar, vt redderes: quid ſatis poteſt dici de tanta impudentia? remoue gladios parumper illos, quos videmus: iam intelliges aliam cauſſam eſſe haſtae Caeſaris, aliam confidentiae, & temeritatis tuae. non enim te dominus modo illis ſedibus, ſed quiuis amicus, vicinus, hoſpes, procurator arcebit. At quam multos dies in ea villa turpiſſime es perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. o tecta ipſa miſe-
„ ra, quam diſpari domino: quam quam quo modo iſte
„ dominus? ſed tamen quam a diſpari tenebantur, ſtu-

diorum

diorum enim ſuorum M. Varro voluit eſſe illud, aoa libidinum, diuerſorium. quae in illa villa aute dicebantur? quae cogitabaatur? qaae litteris mandantur? iura popali R. moaumenta minoram, omais ſapientiae ratio, omaisq. doctrinae. at vere, te inqailino, (aoa enim, domiao) perſonabant omnia vocibus ebrioram; natabaat pauimenta vino; madebaat parietes; ingenui pueri cum meritorijs, ſcorta inter matresfamilias verſabantur. Caſino ſalutatũ veaiebant, Aqaiao, Interamna: admiſſus eſt aemo: iure id quidem: in homiae eaim turpiſſimo obſoleſcebant dignitatis inſignia, cum inde Romam proficiſcens ad Aquiaum accederet, obuiam ei proceſſit, ut eſt frequens municipium, magna ſane multitudo. at iſte aperta lecticula latus eſt per opidum, vt mortuas. ſtulte Aqainates: ſed tamen in uia habitabant: quid Anagnini? qui cam eſſent deuij, obaiam ei deſcenderunt, ut iſtum, tamquam ſi eſſet, conſulem ſalutarent, incredibile dictu: ſea tamen inter omaes conſtabat, neminem eſſe reſalutatum, praeſertim cum daos ſecam Anagninos baberet, Muſtellam, & Laconem, quorum alter gladiatorum eſt princeps, alter poculorum. Quid ego illas iſtias minas contameliasq. cõmemorem, qaibas inuectus eſt ia Sidicinos? vexaait Puteolanos, quad C. Caſſiam, & Brutos patronos adoptaſſent. magno quidem iadicio, ſtadio, beneuolentia, caritate; non, vt te, vt Baſilum, ui, & armis, & alios veſtri ſimiles, quos clientes nemo babere velit, aon modo illorũ cliens eſſe. Interea, dum tu abes, qai dies ille collegae tui, cum illud, quod tu venerari ſolebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut coaſtabat inter eos, qai vaa fuerunt, concidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metum credo valuiſſe, & arma. collegam quidem de caelo detraxiſti, effeciſtique, non tu quidem etiam nunc, vt ſit ſimilis tui, ſed certe at diſſimilis eſſes ſui.

E X P L A N A T I O

EXIMEBATVR,] Iulia lege Suetonius. MILITIBVS] pro rep. pugnantibus. at tu non militibus, ſed compranſoribus tuis & compotoribus diuidebas. INELIGI *magaam reip. vulnus*] quia de vectigalibus eximebatur. DE *agro Leontiao?*] qui eſt in Sicilia. IN *popali Romaai patrimonia*] Phil. 3. En, cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit, & poſſideat in agro publico populi Romani cãpi Leontini duo millia iugerum immunia. GRANDIFERAE,] admodum feraces maximorum fructuum. vnde lib. v. in Verr. caput ei frumentariae Leontinus campus vocatur. SANASSET,] ad inſania vindicaſſet. RHETORI] Sex. Clodio. ſupra: Duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti. Et quidem immunia: vt pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. VT *vexillum tolleres*,] quod fieri ſolebat in colonia deducenda. CIRCVMDVCERES?] in ſtatuendis coloniae finibus. quod ipſum vſitatum & ſollenne. FLORENTIS *coloniae*] Capuam lege Iulia deductae. Suetonius, Velleius, alij. M. VARRONIS,] cuius exſtant libri de ruſt. & de lin. Lat. ET *ſi ab haſta*,] ſi tu fundum Varronis Caſinatem ab haſta emiſti: nihil dico: valere haſtam debere concedam, ualere tabulas auctionarias, in qnas quod cuique venditur, referri ſolet. ſed emiſſe te ab haſta, quo teſte umquam probabis? MODO *Caeſaris*,] iocatur in tabularum nomine, & ab auctionarijs ad eas tranſit, in quibus pecunia ad aedẽ Opis depoſita a Caeſare patebat: quae ſi valerent, Antonius eius a ſe diſſipatae pecuniae rationem reddere cogeretur. NON *tuae*;] in quibus diſtributam a te ex Commentarijs Caeſaris vniuerſam illam pecuniam, perſcripſiſti. verae igitur ualeant, falſae reijciantur. QVIBVS *debuiſti*,] tabulae ſcilicet feneratorum, in quibus patet, debuiſſe te H-S quadringenties idibus Mart. NON *quibus tu te liberaaiſti.*] non illae, in quibus rationem diſpenſatae pecuniae confeciſti. & falſis nominibus aere alieno te ipſum liberaſti. IAM *intelliges*] intelliges, quod a nobis haſtae Caeſaris conceditur, ex qua nihil mutamus, concordiae cauſſa, id a nobis confidentiae, temeritatiq tuae non concedi. eijcieris enim ſtatim ex illo fundo, & ex illa uilla, temere, & confidenter nimis occupata. AB *hora tertia*] cum hora nona initium eſſet cenae. QVAM *diſpari domino.*] ad illum verſum reſpexit, O domus antiqua, quam diſpari dominaris domino. lib. 1. off. OBSOLESCEBANT] deformabãtur, inquinabãtur inſignia dignitatis. id eſt: Salutationis officium in homine turpiſſimo dignitatem non habebat, dignitatis & honoris inſigne non erat. CVM *eſſent deuij*,] Stultius igitur, quam Aquinates. TAMQVAM *ſi eſſet*,] conſul. negat Cicero conſulem eſſe, qui vt conſul nihil aga. MVSTELLAM, *& Laconem*,] gloſſema forta ſſe. nomina enim deorum Anagninorũ defuiſſe, ex eo licet ſuſpicari, quod quaerenti Attico qui eſſent Anagnini, reſpondet Cicero: Anagnini ſunt Muſtella [illegible] & Laco, qui plurimum bibit. BASILVM,] Iuuenalis: Quod Baſilus ſocios. BVSTVM *in foro euertit*,] Phil. 1. idemq. buſtum in foro faceret. METVM *credo valuiſſe, & arma.*] excuſat Dolabellam, qui non metu armorum Antonij, ſed ut ſupra oſtendi, pecunia corruptus Antonio ſe coniunxerat. DE *caelo*] in caelo ſum, dicebant, pro felix ſum. de caelo igitur detrahere, valet, maxima felicitate priuare.

O R A T I O

QVI vero redditus iade Romam? quae perturbatio totius vrbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Sullam poſtea dominantem: modo Caeſarem regnaatem videramus. erant fortaſſe gladij, ſed abſconditi, nec ita multi: iſta vero quae, & quanta barbaria eſt? agmine quadrato cum gladijs ſequuntur: ſcatorum lecticas portari videmus. atque his quidem iam inueteratis, P. C. conſuetudine obduruimus. Kalend. Iun. cum in ſenatum, vt erat conſtitutum, venire vellemus, metu perterriti repente diffugimus. at iſte, qui ſenatu

non

non egeret, neque deſiderauit quemquam, & potius diſceſſu noſtro laetatus eſt, ſtatimq. illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Caeſaris defẽd ſſet lucri ſui cauſſa, is leges Caeſaris, eaſq. praeclaras, ut rẽp. continere poſſet, euertit: numerum annorum prouinciis prorogauit: idemque, cum actorum Caeſaris defenſor eſſe deberet & in publicis, & in priuatis rebus acta Caeſaris reſcidit in publicis actis nihil eſt lege grauius: in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentum. leges alias ſine promulgatione ſuſtulit; alias ut tolleret, promulgauit: teſtamentum irritum fecit: quod etiam infimis ciuibus ſemper obtentum eſt. ſigna tabulas, quas populo Caeſar una cum hortis legauit, eas his partim in hortos Pompeii deportauit, partim in uillam Scipionis. & tu in Caeſaris memoria diligens? tu illum, tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorem conſecutus erat, quam ut haberet puluinar, ſimulacrum, faſtigium, flaminem? eſt ergo flamen, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, ſic Diuo Iulio M. Antonius. quid igitur ceſſas? cur non inaugurare? ſume diem: uide qui te inauguret: collegae ſumus: nemo negabit. o deteſtabilem hominem, ſiue quod tyranni ſacerdos es, ſiue quod mortui. quaero deinceps, num hodiernus dies qui ſit, ignores? neſcis, heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, ut quinctus praeterea dies Caeſari tribueretur? cur non ſumus praetextati? cur honorem Caeſaris, tua lege datum, deſeri patimur? an, ſupplicationes addendo, diem contaminari paſſus, puluinaria noluiſti? aut vndique religionem tolle aut uſquequaque conſerua. Quaeres, placeat ne mihi puluinar eſſe, faſtigium, flaminem? Mihi uero nihil iſtorũ placet. ſed tu, qui acta Caeſaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? niſi forte vis fateri, te omnia quaeſtu, tuo non illius dignitate, metiri.

E X P L A N A T I O

MEtu *perterriti*] ſupra: Quas Kal. Iun. exſpectaſti? an eas ad quas te, peragratis veteranorum colonijs ſtipatum armis retuliſti? Leges *Caeſaris euertit:*] de prouincijs, de vi de maieſtate, de iudicijs Phil. 1. Numerum *annorum prouincijs prorogauit:*] praetorijs annum consularibus biennium Caeſar dederat ut Phil. 1. Antonius lege tribunicia, vt in Phil 5. oſtenditur, praetorijs biennium conſularibus ſexennium dedit. In *hortos Pompeii*] ſuburbanos quos tũc Antonius tenebat ab haſta emptos. In *villam Scipionis.*] in Tiburte, ipſam quoque ab haſta emptam, in qua ſeptemdecim dies, quae in Cicerone in ſenatu diceret, commentatus eſt, Phil. 5. Quem *is maiorem honorem conſecutus erat,*] a ſenatu. Suetonius: Ampliora humano faſtigio ſibi decerni paſſus eſt, Ferculum circenſi pompa, templa, aras, ſimulacra iuxta deos: puluinar, flaminẽ, Lupercos. Est *ergo flamen, ut Ioui, vt Marti, ut Quirino, ſic Diuo Iulio M. Antonius.*] eodem ſenatus decreto, quo illa Caeſari tributa ſunt. Cur *non inaugurare?*] augur iam erat Antonius: hic de flamine ſermo eſt. videtur autem mos fuiſſe, vt flamines quoque ab auguribus inaugurarentur. nam ſequitur: Collegae ſumus. Sive *quod mortui.*] nam ſi mortuus, quo modo deus? Heri] xiv Kal. Oct. Cur *non ſumus praetextati?*] nondum tributus erat ille dies Caeſari; tributum poſtea, veteres dierum faſti demonſtrant. Supplicationes *addendo,*] quaſi deus Caeſar fuiſſet. quod queritur Cicero in Phil. Diem] quo ſupplicationes illae fiunt Pulvinaria *noluiſti?*] noluiſti, quae deorum immortalium ſunt, in eum conferre? tolle igitur & ſupplicationes.

O R A T I O

QVid ad haec tandem? exſpecto enim eloquentiam tuam. diſertiſſimum cognoui auum tuum, at te etiam apertiorem in dicendo. ille numquam nudus eſt concionatus: tuum hominis ſimplicis pectus uidimus. reſpondebis ne ad haec, aut omnino hiſcere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te reſpondere poſſe confidas? ſed praeterita omittamus. hunc unum diem, vnum, inquam hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, ſi potes. cur armatorum corona ſenatus ſaeptus eſt? cur me tui ſatellites cum gladijs audiunt? cur ualuae Concordiae non patent? homines omnium gentium, maxime barbaros Ithyraeos, cum ſagittis deducis in forum? praeſidiis ſui cauſſa ſe facere dicit. non ne igitur millies perire eſt melius, quam in ſua ciuitate ſine armorum praeſidio non poſſe viuere? ſed nullum eſt iſtud, mihi crede, praeſidiũ. caritate, & beneuolentia ciuium ſaeptum oportet eſſe, non armis. eripiet, extorquebit tibi iſta populus R. utinam ſaluis nobis: ſed quoquo modo nobiſcum egeris; dum iſtis conſilis vteris, non potes, mihi crede, eſſe diuturnus. etenim iſta tua minime auara coniux, quam ego ſine cõtumelia deſcribo, nimium diu debet populo R. penſionem tertiam. habet populus R. ad quos gubernacula reip. deferat: qui vbicumque terrarum ſunt, ibi eſt omne reip. praeſidium, vel potius ipſa reſp. quae ſe adhuc tantummodo ulta eſt, nondum recuperauit. habet quidem certe reſp. adoleſcentes nobiliſſimos, paratos defenſores. quam uolent, illi cedant, otio conſulentes: tamen a rep. reuocabuntur. & nomen pacis dulce eſt, & ipſa res ſalutaris. ſed inter pacem, & ſeruitutem plurimum intereſt. pax eſt tranquilla libertas; ſeruitus, poſtremum malorum omnium, non modo bello, ſed morte etiam repellendum. quod ſi in ipſos illi noſtri liberatores e conſpectu noſtro abſtulerunt: at exemplum facti reliquerunt. illi, quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello eſt perſecutus: qui tum rex fuit, cum eſſe

Romae regē licebat. Spurii Caſſius, Melius, M. Manlius propter ſuſpicionem regni appetendi ſunt neceati, hi primi eum gladiis non in regnum appetentem, ſed in regnantem impetum ſecerunt, quod cum ipſum factum per ſe praeclarum eſt, atque diuinum, tum expoſitum ad imitandum; praeſertim cum illi eam gloriam conſecuti ſint, quae uix caelo capi poſſe uideatur. etſi enim ſatis in ipſa conſcientia pulcherrimi facti fructus erat; tamen mortali immortalitatem non arbitror contemnendam.

E X P L A N A T I O

HOMINIS *ſimplicis*] qui de tegendo pectore non labores. Irriſio. PECTVS *nidimus.*] Lupercus enim concionatus eſt. ſupra: O praeclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus concionatus. CVR ME *tui ſatellites cum gladiis audiuut?*] non audierūt, nam vt in argumento oſtendimus, nō dixit haec Cicero, ſed ſcripſit mos tamen Antonij notatur, armatorum corona ſenatum circundātis. in epiſtola quoque ad Plancum, non uenire ſe in ſenatum oſtendit, his verbis: Meum ſtudium honori tuo pro neceſſitudine noſtra non defuiſſet, ſi aut tuto in ſenatum, aut honeſte venire potuiſsē. ſed nec ſine periculo quiſquam, libere de rep. ſentiens, verſati poteſt in ſumma impunitate gladiorum: nec noſtrae dignitatis videtur eſſe, ibi ſententiam de rep. dicere, vbi me & melius & propius audiant armati, quam ſenatores. Et in ep. ad Caſſium: Intelligit populus Romanus tres eſſe conſulares, qui, quia, quae de rep. bene ſenſerint, libere locuti ſunt tuto in ſenatum venire nō poſſint. CVR *ualuae Concordiae non patent?*] idem Phil 5. PENSIONEM *tertiam.*] mortem tuam: cum duas iam perſoluerit, interfectis eius viris, P. Clodio, & C. Curione. non debebit illa certe diu, cum minime auara ſit. ſupra: Quis autem meum conſulatum, praeter P. Clodium, qui vituperaret, inuentus eſt? cuius quidem te factum, ſicuti C. Curionē manet: quoniam id domi tuae eſt, quod fuit illorum vtrique fatale. VLTA *eſt,*] tyranni nece. NONDVM *recuperauit.*] paullo apertius in ep. ad Caſſium. Adhuc vltra ſuas iniurias eſt intentu tyranni: nihil amplius: ornamenta uero ſua quae recuperauit? an quod ei mortuo paret, quem uiuum ferre non poterat? cuius aera refigere debebamus, eius etiam chirographa defendimus? ADOLESCENTES: Brutum, & Caſſium, qui cedebant, otio conſulentes. IMMORTALITATEM] nominis.

O R A T I O

RECORDARE illum, M. Antoni, diem, quo dictaturam ſuſtuliſti: pone ante oculos laetitiam ſenatus, populiq. R. confer cum nummatione tua, tuorumque; tum intelliges, quantum inter laudem, & lucrum interſit. ſed nimirum, vt quidam morbo aliquo, & ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi nō ſentiunt: ſic libidinoſi, auari, facinoroſi verae laudis guſtatum non habent. ſed ſi te laus allicere ad recte faciendum non poteſt, nec metus quidem a foediſſimis factis poteſt auocare? iudicia non metuis: ſi propter innocentiam, laudo; ſi propter uim, non intelligis, ei, qui iſto modo iudicia non timeat, quid timendum ſit? quod ſi non metuis viros fortes, egregiosq. ciues, quod a corpore tuo prohibentur armis: tui te, mihi crede, diutius non ferent. quae eſt autem vita, dies, & noctes timere a ſuis? niſi vero aut maioribus habes beneficij obligatos, quam ille quoſdam habuit ex ijs, a quibus eſt interfectus; aut tu es vlla re cum eo comparandus. fuit in illo ingenium, ratio, memoria, litterae, cura, cogitatio, diligentia: res bello geſſerat, quamuis reip. calamitoſas, attamen magnas: multos annos regnare eſt meditatus; magno labore, magnis periculis, quod cogitabat, effecerat; muneribus, monumentis, cōgiarijs, epulis multitudinem imperitam delenierat; ſuos praemijs, aduerſarios clemētiae ſpecie deuinxerat. quid multa? attulerat iam liberae ciuitati partim metu, partim patientia conſuetudinem ſeruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre poſſum; ceteris uero rebus nullo modo es comparandus. ſed ex plurimis malis, quae ab illo reip. ſunt inuſta, hoc tamen boni eſt, quod didicit iam populus R. quantum cuique crederet, quibus ſe committeret, a quibus caueret. haec non cogitas? nec intelligis ſatis eſſe viris fortibus didiciſſe, quam ſit pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum, tyrannum occidere? an, cum illum homines non tulerint, te ferent? certatim poſthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occaſionis tarditas exſpectabitur. reſpice quaeſo aliquando remp. M. Antoni; quibus ortus ſis, non quibuſcum viuas, conſidera; mecum, vt voles; cum rep. redi in gratiam. ſed de tu videris; ego de me ipſo profitebor. defendi remp. adoleſcens, non deſeram ſenex; contempſi Catilinae gladios, non pertimeſcam tuos. quin etiam corpus libenter obtulerim, ſi repraeſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt: ut aliquando dolor populi R. pariat, quod iam diu parturit. etenim, ſi ab hinc annos prope uiginti hoc ipſo in templo negaui poſſe mortem immaturam eſſe conſulari; quanto uerius nunc negabo ſeni? mihi uero, P. C. iam etiam optanda mors eſt, perfuncto rebus ijs, quas adeptus ſum, quasq. geſſi. duo modo haec opto, unum, ut moriens populum R. liberum relinquam: hoc mihi maius a diis immortalibus dari nihil poteſt; alterum, ut ita cuique eueniat, ut de rep. quiſque mereatur.

EXPLANATIO

CONFER *cum nummatione tua,*] actio eſt in verbo, Nummatione, quaſi dicat: confer cum iſta tanta pecunia,quae ad te,vxoremq.tuam quotidie congeritur. SATIS *eſſe*]vel ſi fructus praeterea nullus conſequatur. BENEFICIO *gratum,*] pro eo,quod patriae debemus. REPRAESENTARI] maturius afferri. QVOD *iamdiu parturis.*] parturit autem interitum tuum. HOC *ipſo in templo*] Concordiae. ſupra : Cum in hac caella concordiae, in qua me conſule ſalutares ſententiae dictae ſunt, quibus ad hanc diem viximus, cum gladijs homines collocati ſtent. Et rurſus: Cur me tui ſatellites cum gladijs audiunt? cur valuae Concordiae non patent? NEGAVI *poſſe mortem immaturam eſſe conſulari:*] or.4.in Catil. Si quid obtigerit.aequo animo,paratoq.moriar.neque enim turpis mors forti viro poteſt accidere, neque immatura conſulari, nec miſera ſapienti. ADEPTVS *ſum,*] hoc ad honores pertinet.

IN . TERTIAM M. TVLLII. CICERONIS PHILIPPICAM PAVLLI. MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

POſt Caeſaris necem decreuit ſenatus conſulares prouincias, Antonio Macedoniam, Dolabellae Syriam. ſed Antonius, occaſionem quaerens reip. perturbandae, Galliam citeriorem ſibi mandari cupiebat. quod cum a ſenatu non impetraret, qui eam prouinciam D. Bruto, iam antea ab ipſo Caeſare datam, poſt eius interitum confirmauerat, tulit ad populum, & obtinuit, vt citeriorem Galliam regeret: vnde ſe cum exercitu ad vrbem, Caeſaris exemplo, facile venturum ſperabat. nam Macedonia, terra mariq. diſiuncta, nouis conſilijs parum opportuna videbatur. Hac mente Brundiſium iuit ad VII *.id. Oct. profectus obuiam legionibus Macedonicis quattuor, quas ſibi conciliare pecunia cogitabat, easq ad vrbem adducere, & in ceruicibus bonorum collocare. Sic enim ſcripſit Cicero ad Cornificium. Cum eum ſequi multi recuſarent, praeſertim ex legione Martia, iracundia percitus, trucidari Sueſſae primum, deinde Brundisij quamplurimos iuſſit. qua de re ſic in Phil.* 13 *.vt alia mittam exempla: Prorupit ſubito Brundiſium, vt inde agmine quadrato ad vrbem accederet: lautiſſimum opicum, nunc municipum, honeſtiſſimorum quondam colonorum, Sueſſam fortiſſimorum militum ſanguine impleuit: Brundisij, in ſinu non modo auariſſimae, ſed etiam crudeliſſimae vxoris, delectos Martiae legionis centuriones trucidauit: inde ſe quo furore, quo ardore ad vrbem, ideſt ad caedem optimi cuiusque, rapiebat? quo tempore dij immortales ipſi praeſi-*

dium

diū improuiſum nec opinantibus nobis obtulerunt]. Caeſaris enim incredibilis ac diuina virtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit. Redeuntem a Brundiſio Antonium legio Martia reliquit. ille, tribus legionibus Tiburi collocatis, vrbem eſt ingreſſus: vocato in Capitolium ſenatu, cum de abalienata legione Quarta, & Octauiani copijs adiuncta, nuncius ei eſſet allatus, propere ſenatum dimiſit, & ad occupandam Galliam citeriorem, quam D. Brutus obtinebat, cum duabus legionibus magna celeritate contendit. Interea cum noui tribuni pl. qui IV. id. Dec. magiſtratum inibant, XIII. Kal. Ian. ſenatum conuocaſſent, deq. praeſidio conſulum deſignatorum retuliſſent, vt ſenatum tuto Kalendis Ian. habere poſſent: Cicero, laudata tribunorum mente, totam remp. complexus, haec cenſuit: res eas, quas Caeſar adoleſcens priuato conſilio geſſerat, aut gereret, publica confirmandas auctoritate; legiones, quae, relicto Antonio, ad remp. defendendam ſe contulerant, laudandas, eisq. ſpem praemiorum decreto ſenatus oſtendendam; D. Brutum, qui ſe irruenti in Galliam Antonio obiecerat, ipſamq. Galliam, quae reſiſteret, debita laude ornandam; prouincias ab ijsdem, qui eas obtinerent, obtinendas eſſe ex lege Iulia, quoad ex S. C. cuique eorum ſucceſſum eſſet; ijsq. de rebus ad ſenatum a nouis conſulibus; primo quoque tempore eſſe referendum. Aſſenſit ſenatus, & in eius ſententiam S.C. factum eſt.

IN.M

IN M. ANTONIVM

PHILIPPICARVM LIBER TERTIVS

ORATIO, XLV.

SERIVS omnino, P. C. quam tempus ſeip. poſtulabat, aliquando tamen conuocati ſumus. quod flagitabam equidem quotidie, quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra vitam, fortunasq. noſtras ab homine profligato, ac perdito non comparari, ſed geri iam videremus. exſpectantur Kal. Ian. quas non exſpectat Antonius; qui in prouinciam D. Bruti, ſummi, & ſingularis viri, cum exercitu impetum facere conatur; ex qua ſe inſtructum, & paratum ad vrbem venturum eſſe minitatur. quae eſt igitur exſpectatio, aut quae vel minimi dilatio temporis? quamquam enim adſunt Kal. Ian. tamen breue tempus longum eſt imparatis. dies enim, affert, vel hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſaepe clades. certus autē dies non, vt ſacrificiȷ̈, ſic conſiliȷ̈ exſpectari ſolet. quod ſi aut Kal. Ian. fuiſſent eo die, quo primum ex vrbe fugit Antonius; aut hae non eſſent exſpectatae: bellum iam nullum haberemus. auctoritate enim ſenatus, conſenſuq. populi R. facile hominis amentis fregiſſemus audaciā: quod confido equidem conſules deſignatos, ſimul ac magiſtratum inierint, eſſe facturos. ſunt enim optimo animo, ſummo conſilio, ſingulari concordia. Mea autem feſtinatio non victoriae ſolum auida eſt, ſed etiam celeritatis. quo enim vſque tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis conſiliȷ̈s propulſabitur? cur non quam primum publica accedit auctoritas?

EXPLANATIO

HABITA eſt haec oratio XIII. kal. Ian. profecto in Galliam Antonio, vt cognoſcitur ex Phil. 6. & ep. Lupus, lib. 2 fam. & ep. Liberalibus, lib. XII: QVOTIDIE.] poſt profectionem ſcilicet Antoniȷ̈. Phil. 5. Vt primum poſt diſceſſum latronis, vel potius deſperatam fugam libere ſenatus haberi potuit; ſemper flagitaui; vt conuocaremur. EXSPECTANTVR *Kal. Ian.*] vt eo die noui conſules de rep. referant. ADSVNT,] propinquae ſunt. LONGVM *eſt imparatis.*] aeque nobis obeſſe poteſt, ſi ſimus, vt nunc quidem ſumus, imparati, ac ſi longum eſſet. Ex *vrbe fugit Antonius*;] nam fugae ſimilis fuit illius in Galliam profectio. Infra: Quae vero profectio poſtea? quod iter paludati; quae vitatio oculorum, lucis, vrbis, fori? quam miſera fuga, quam foeda, quam turpis? Et Phil. XIII. Egreſſus eſt non viȷ̈s, ſed tramitibus, paludatus; eoq ipſo die innumerabilia S.C. fecit: quae quidem omnia citius delata, quam ſcripta ſunt. ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. PRIVATIS *conſiliȷ̈s*] Caeſaris Octauiani, atque etiam D. Bruti: de quibus infra: Nam ſi ille conſul: fuſtuarium meruerunt legiones, quae conſulem reliquerunt: ſceleratus Caeſar, Brutus nefarius. qui contra conſulem priuato conſilio exercitus comparauerunt. Et ep. 7. ad ipſum Brutum, lib XII. fam.

ORATIO

C. Caeſar, adoleſcens, paene potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atque virtute, tum, cum maxime furor arderet Antoniȷ̈, cumque eius a Brundiſio crudelis & peſtifer reditus timeretur, nec poſtulantibus, nec cogitantibus, nec optantibus quidem nobis, quia fieri poſſe nō videbatur, firmiſſimum exercitum ex inuicto genere veteranorum militum comparauit, patrimoniumq ſuum effudit. quamquam non ſumus vſi eo verbo, quo decuit. non enim effudit, ſed in ſalute reip. collocauit. cui quamquam gratia referri tanta non poteſt, quanta debetur; habenda tamen eſt tanta, quantam maximā animi noſtri capere poſſunt. quis enim eſt tam ignarus rerum, tam nihil de rep. cogitans, qui hoc non intelligat; ſi M. Antonius a Brundiſio cum iȷ̈s copiȷ̈s quas ſe habiturum putauerat, Romam, vt minabatur, venire potuiſſet, nullum genus eum crudelitatis praeteriturū fuiſſe? quippe qui in hoſpitis tectis Brundiſii fortiſſimos viros, ciues optimos, iugulari iuſſerit: quorum ante pedes eius morientiū ſanguine os vxoris reſperſum eſſe conſtabat. hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus veniret iratior, quam illis fuerat, quos trucidarat; cui tandem noſtrum, aut cui omnino bono pepercisſet? qua peſte priuato conſilio remp. (nec enim fieri potuit aliter) Caeſar liberauit. qui niſi in hac rep. natus eſſet; remp. ſcelere Antoniȷ̈ nullam haberemus. ſic enim perſpicio, ſic iudico; niſi vnus adoleſcens illius furentis impetus, crudeliſſimosq. conatus cohibuiſſet, remp. funditus interituram fuiſſe. cui quidem hodierno die, P. C. (nunc enim primum ita conuenimus, vt illius beneficio poſſemus, quae ſentiremus, libere dicere) tribuenda eſt auctoritas, vt remp. non modo a ſe ſuſceptam, ſed etiam a nobis commendatam poſſit defendere.

EXPLANATIO

PAENE *potius puer,*] annos natus XIX, vt ſcripſit Velleius, ad remp. defendendam, Antoniiq. conatus reprimendos Octauianus acceſſit. CVMQ. *eius a Brundiſio crudelis, & peſtifer reditus timeretur,*] hoc Caeſaris beneficium ſaepe Cicero ſingulari cum eius laude cõmemorat, vt Phil. 4. 5. 13. & ad Cornificium ita ſcripſit: Puer egregius praeſidium ſibi primum deinde ſummae reip. cõparauit: qui niſi fuiſſet, Antonii reditus a Brundiſio peſtis patriae fuiſſet. PATRIMONIVMQ. *ſuum effundit.*] quid mirum? cum in ſingulos milites pro menſtruo ſtipendio quingentos denarios, qui ſcutati ſexaginta ſunt, erogauerit veteranos autẽ qui eum ſecuti ſunt, tria millia fuiſſe ex quadam ad Att. ep. cognoſcitur. ita ſumptus menſtruus fuit, ſcutatorum centum octuaginta millia. in ep. ad Att. Veteranos, quiqui Caſilinis, & Calatiae sũt, perduxit ad ſuã ſentẽtiã. nec mirũ: quingenos denarios dat: cogitat reliquas colonias obire. Velleius lib 2. Primũ a Calatia, mox a Caſilino veteranos exciuit paternos: quorum exemplũ ſecuti alii, breui in formã iuſti coiere exercitus. IN *hoſpitis tectis*] rationem hoſpitii nullam habuit: Iouem Hoſpitalem contempſit. FORTISSIMOS *uiros,*] milites qui ducem Antoniũ recuſarent, trecentos fuiſſe, dicit paullo poſt. eandem crudelitatem exprobat Phil. 4 & 5 & 13. ANTE *pedes eius*] Phil. 13. in ſinu vxoris trucidatos, oratorie dicit NEC *enim fieri potui aliter*) nõ enim publico conſilio Caeſar arma ſumpſit. res autem celeritatem poſtulabat. itaque neceſſe fuit, vt ipſe, priuato conſilio exercitu comparato remp. defenderet. HODIERNO *die*] XIII Kal. Ian. vt ep. Lupus noſter, ad D. Brutum lib. XI. fam. & ep. Liberalibus, ad Cornificium, lib. XII. ILLIVS *beneficio,*] abſentem enim Antonium non timemus. vt abſit antem, Caeſaris virtute factum eſt. audito enim nuncio de Quarta legione, ſtatim diſceſſit. infra.

ORATIO

NEC uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de rep. licet) ſileri poteſt, quis enim unus fortior, quis amicior umquam reip. fuit, quam legio Martia uniuerſa? quae cum hoſtem populi R. Antonium iudicaſſet, comes eſſe eius amentiae noluit; reliquit conſulem. quod profecto non feciſſet, ſi eum conſulem iudicauiſſet, quem nihil aliud agere, nihil moliri, niſi caedem ciuium, atque interitum ciuitatis, uideret. atque ea legio conſedit Albae. quam potuit urbem eligere aut opportuniorem ad res gerundas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum reip. ciuium?

EXPLANATIO

LONGO *interuallo*] nam adhuc per Antonium non licuit. QVIS *enim unus fortior,*] fortẽ vnum inueniri, facile eſt: vniuerſam legionem, in primis difficile. quo maior laus Martiae legionis. Phil. 2. ſimiliter locutus: Tu vnus adoleſcẽs vniuerſum ordinẽ decernere de ſalute reip. prohibuiſti. Et pro domo: Tu vnus peſtifer ciuis eum reſtitutum negas eſſe ciuem, quem eiectum vniuerſus ſenatus non modo ciuem, ſed ẽt egregium ciuẽ ſemper iudicauit? Simile illud pro Sextio: Nec vnus in quẽquam vmquam gratior, quã in me vniuerſi. AVT *fortiorum uirorum, aut amicorum reip. ciuium?*] quid vitii poſſit eſſe in his verbis, aut cur pro Fortiorum, Fortium, pro, Amiciorum. Amicorum, reponi debeat, quod Faerno placuit, non ſane diſpicio. nec uero, quam ille conſtructionem probauit, ſuaeq. correctionis praecipuam, vt uideo, cauſſam habuit, ea mihi uidetur eiuſmodi, ut probari iure poſſit. neminem enim ex iis, quibus prime Latini ſermonis deferuntur, ita locutum uideo, fideliorem fortium uirorũ pro, maiore erga fortes uiros fide; aut omnino cũ, fidelis, generandi caſum cõiunxiſſe.

ORATIO

HVIVS legionis uirtutem imitata Quarta legio, duce L. Egnatuleio, quaeſtore, ciui optimo, & fortiſſimo, Caeſaris auctoritatem, atque exercitum perſecuta eſt. faciendum eſt igitur nobis, P. C. ut ea, quae ſua ſponte clariſſimus adoleſcens, atque omnium praeſtãtiſſimus geſſit, & gerit, haec auctoritate noſtra comprobentur; ueteranorumq. fortiſſimorum uirorum, tum legionis Martiae, Quartaeq. mirabilis cõſenſus ad remp. recuperandam laude, & teſtimonio noſtro confirmetur; eorumq. commoda, honores, praemia, cum conſules deſignati magiſtratum inierint, curae nobis fore, hodierno die, ſpondeamus.

EXPLANATIO

CIVI *optimo,*] ſic Ciceronem ſcripſiſſe, auctor eſt Priſcianus lib. VII. ſic etiam legitur in vetuſtiſſimis libris. PERSECVTA *eſt.*] ſic Phil. 5. de eadem legione locutus eſt.

ORATIO

ATQVE ea quidem, quae dixi de Caeſare, deq. eius exercitu, iamdiu nota ſunt nobis: virtute enim admirabili Caeſaris, conſtantiaq. militum veteranorum, legionumq. earum optimo iudicio, quae auctoritatem veſtram, libertatem populi R. virtutem Caeſaris ſecutae ſunt, a ceruicibus noſtris eſt depulſus Antonius ſed, vt dixi, haec ſuperiora. hoc vero recens edictum D. Bruti, quod paullo ante propoſitum eſt, certe ſilentio non poteſt praeteriri. pollicetur enim ſe prouinciam Galliam retenturum in ſenatus populiq. R. poteſtate. o ciuem natum reip. memorem ſui nominis, imitatoremq. maiorum. neque enim, Tarquinio expulſo, maioribus noſtris tam fuit optata libertas, quam eſt, repulſo iam Antonio, retinenda nobis. illi regibus parere iam a condita vrbe didicerant: nos poſt reges exactos ſeruitutis obliuio ceperat. atque ille, quem maiores noſtri non tulerunt, non crudelis, non impius, ſed ſuperbus eſt habitus, & dictus. quod nos vitium in priuatis ſaepe tulimus, id maiores noſtri ne in rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus regem ſuperbum non tulit: Decimus ſceleratum, atque impium regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & facit, & fecit Antonius? Senatum etiam reges habebant: nec tamen, vt Antonio ſenatum habente, in conſilio regis verſabantur barbari armati. Seruabant auſpicia reges: quae hic conſul, augurq. neglexit, neque ſolum legibus contra auſpicia ferendis, ſed etiam collega vna ferente, eo, quem ipſe ementitis auſpicijs vitioſum fecerat. Quis autem rex vnquam fuit tam inſigniter impudens, vt haberet omnia commoda, beneficia, iura regi venalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod praemium non vel ſingulis hominibus, vel ciuitatibus, vel vniuerſis prouincijs vendidit? Nihil humile de Tarquinio, nihil ſordidum accepimus: at vero huius domi inter quaſilla pendebatur aurum; numerabatur pecunia: vna in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi R. nundinabantur. Supplicia vero in ciues R. nulla Tarquinij accepimus. at hic & Sueſſae iugulauit eos, quos in cuſtodiam dederat; & Brundiſii trecentos fortiſſimos viros, ciueſq. optimos trucidauit. Poſtremo Tarquinius pro populo R. bellum gerebat tum, cum expulſus eſt. Antonius contra populum R. exercitum adducebat tum, cum, a legionibus relictus, nomen Caeſaris exercitumq. pertimuit, neglectisq. ſacrificijs ſollemnibus, ante lucem vota ea, quae numquam ſolueret, nuncupauit; & hoc tempore in prouinciam populi R. conatur inuadere. Maius igitur a D. Bruto beneficium populus R. & habet, & exſpectat, quam maiores noſtri acceperunt a L. Bruto, principe huius maxime conſeruandi generis, & nominis. cum autem eſt omnis ſeruitus miſera: tum vero intolerabile eſt, ſeruire impuro, impudico, effeminato, numquam, ne in metu quidem, ſobrio. Hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato praeſertim conſilio; iudicat, veriſſimeq. iudicat, non eſſe conſulem. Faciendum eſt igitur, P.C. nobis, vt D. Bruti priuatum conſilium auctoritate publica comprobemus. nec vero M. Antonium conſulem poſt Lupercalia putare debuiſtis. quo enim ille die, populo R. inſpectante, nudus, vnctus, ebrius eſt concionatus, & id egit, vt collegae diadema imponeret; eo die non modo conſulatu, ſed etiam libertate ſe abdicauit. eſſet enim ipſi certe ſtatim ſeruiendum, ſi Caeſar ab eo regni inſigne accipere voluiſſet. hunc igitur ego conſulem, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui foedo illo, & flagitioſo die, & quid pati, Caeſare viuo, poſſet, & quid, eo mortuo, conſequi ipſe cuperet, oſtendit? Nec vero de virtute, conſtantia, grauitate prouinciae Galliae taceri poteſt. eſt enim ille flos Italiae, illud firmamentū imperij populi R. illud ornamentum dignitatis tantus autem eſt conſenſus municipiorum, coloniarumq. prouinciae Galliae, vt omnes, ad auctoritatem huius ordinis, maieſtatemq. populi R. defendendam conſpiraſſe videantur.

EXPLANATIO

RECENS *edictum D. Bruti,*] cuius etiam mentio fit ep. 6. lib. XI. fam. QVEM *ipſe ementitis auſpicijs vitioſum fecerat.*] tota res exponitur Phil. 2. QVASILLA] ciſtulas mulíebres. NVNDINABANTVR.] de his nūdinis ſupra diximus. SACRIFICIIS *ſollēnibus,*] conſules in prouincia profecturi, & ſacrificia prius faciebāt, & vota nūcupabant; quae, cū rediiſſent, bene geſta rep. ſoluebant. QVAE *numquam ſolueret,*] non enim ei quae cogitat, proſpere ſuccedent. PRIVATO *praeſertim conſilio:*] non enim ei ſenatus mandauit, auctor ve fuit, vt conſulem Antonium Gallia prohiberet. QVID, *eo mortuo, conſequi ipſe cuperet,*] quod in alio regnum probabat, id a ſe ipſo expeti ſignificabat.

ORATIO

QVAMOBREM tribuni pl. quamquam vos nihil aliud, niſi de praeſidio, vt ſenatum tuto cōſules Kalendis Ian. habere poſſent, retuliſtis: tamen mihi videmini magno conſilio, atque optima mente poteſtatem nobis de tota rep. feciſſe dicendi. cum enim tuto ſenatum haberi ſine praeſidio non poſſe iudicauiſtis, tū ſtatuiſtis, etiā intra muros Antonij ſcelus audaciamq. verſari. quamobrem omnia mea ſententia complectar, vobis, vt intelligo, non inuitis; vt & praeſtantiſſimis ducibus a nobis detur auctoritas: & fortiſſimis militibus ſpes oſtendatur praemiorum: & iudicetur non verbo, ſed re, non modo non conſul, ſed etiam hoſtis Antonius. nam, ſi ille conſul: fuſtuarium meruerunt legiones, quae conſulem reliquerunt: ſceleratus Caeſar, Brutus nefarius,

qui

qui contra conſulem priuato conſilio exercitus compara-uerunt. ſin autem militibus exquirendi ſunt honores noui propter eorum diuinum, atque immortale meritum; ducibus autem ne referri quidem poteſt gratia: quis eſt, qui eum non hoſtem exiſtimet, quem qui armis perſe-quuntur, conſeruatores reip. iudicantur? At quam contumelioſus in edictis? quam barbarus? quam rudis? primum in Caeſarem maledicta congeſſit. deprompta ex recordatione impudicitiae, & ſtuprorum ſuorum. quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplum veteris ſanctitatis? quis autem illo, qui maledicit, impurior?

EXPLANATIO

TRIBVNI *pl.*] poſt Antonij profectionem, qui profectus eſt. IV. Kal. Dec. vt infra dicitur, magiſtratum iniere tribuni pl. erat autem eis primus magiſtratus dies, vt Dionyſius docet, IV. id. Dec. nec tamen ante XIII. Kal. Ian quo die habita haec oratio eſt, ſenatũ vocarunt Propterea, cum quadã querella, ſic exorſus eſt Cicero: Serius omnino, P. C. quam tempus reip. poſtulabat, aliquãdo tamen conuocati ſumus quod flagitabã equidẽ quotidie. Et Phil. 5. DE *praeſidio,*] conſulũ deſignatorum, & ſenatus, vt Kalendis Ian. & ipſi conſules. & ſenatus omnis tuto in curiã venire poſſit RETVLISTIS:] omnes quidem, ſed principe M. Seruilio, retulerunt: vt Phil 4. in extremo. INTRA *muros Antonij ſcelus, audaciam. q. verſari.*] licet abſente Antonio, ab eius tamen amicis. ideſt, a perditis ciuibus, qui ſunt in vrbe, timendum eſſe. DVCIBVS] Caeſari, & D. Bruto, qui priuato conſilio exercitus contra conſulem comparauerunt Supra, & infra. DEPROMPTA *ex recordatione impudicitiae, & ſtuprorum ſuorum.*] Phil. 13 Quem tum ille demens laedere ſe putabat edictis, ignorans, quaecumque falſo is diceret in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea vere recidere in memoriam pueritiae ſuae.

ORATIO

IGNOBILITATEM *obijcit C. Caeſaris filio: cuius etiam naturalis pater, ſi vita ſuppeditaſſet, conſul factus eſſet. Aricina mater. Trallianam, aut Epheſiam putes dicere. videte, quam deſpiciamur omnes, qui ſumus e municipiis, ideſt, omnes plane: quotus enim quiſque non eſt? quod autem municipium non contemnitis, qui Aricinum tantopere deſpicit, vetuſtate antiquiſſimum, iure foederatum, propinquitate paene finitimum, ſplendore municipum honeſtiſſimum? hinc Voconiae, hinc Scatiniae leges: hinc multae ſellae curules & patrum memoria, & noſtra: hinc equites R. lautiſſimi plurimi, & honeſtiſſimi. ſed, ſi Aricinam vxorem non probas, cur probas Tuſculanam? quamquam huius ſanctiſſimae feminae, atque optimae pater M. Atius Balbus, in primis honeſtus, praetorius fuit: tuae coniugis, bonae feminae, locupletis quidem certe; Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius, qui propter haeſitantiam linguae, ſtuporemq. cordis, cognomen ex contumelia traxerit. at auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cum palla, & cothurnis nummos populo de Roſtris ſpargere ſolebat. vellem, hanc contemptionem pecuniae ſuis reliquiſſet. Habetis nobilitatem generis glorioſam Qui autem euenit, vt tibi Iulia natus ignobilis videatur, cum tu eodem materno genere ſoleas gloriari? quae porro amentia eſt, eum aliquid dicere de vxorum ignobilitate, cuius pater Numiſoriam Fregellanam, proditoris filiam, habuerit vxorem, ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos? ſed hoc clariſſimi viri viderint, L. Philippus, qui habet Aricinam vxorem; C. Marcellus, qui Aricinae filiam: quos certo ſcio dignitatis optimarum feminarum non paenitere.*

EXPLANATIO

CONSVL *factus eſſet.*] praetor enim fuit, & Macedoniã poſt praeturam adminiſtrauit. Suetonius. Decedens Macedonia, prius quã profiteri ſe candidatũ cõſulatus poſſet, morte obijt repẽtina. Ep. 1. lib. 1. ad Q fr. Adiungenda etiam eſt facilitas in audiendo, lenitas in diſcernendo, in ſatisfaciendo, ac diſputando diligentia. his rebus nuper Cn Octauius iucundiſſimus fuit. Et ep. 2. Mediocri me dolore putas affici, cũ audiã, qua ſit exiſtimatione Virgilius, qua tuus vicinus Cn Octauius? ARICINA *mater.*] Atia M. Atij Balbi, ex Iulia, ſorore Caeſaris, filia, quae poſt obitum Cn Octauij L. Marcio Philippo nupſit, & cum eo tum viuebat. Miror autẽ Aricinã Atiã eſſe dictã cum nec ipſa, nec pater eius Balbus Ariciae natus eſſet. fuit enim, Suetonio teſte, paterna ſtirpe Aricinus. PAENE *finitimum,*] abeſt enim ab vrbe viginti millibus paſſuum. VOCONIAE,] Voconia lex de mulierum hereditatibus fuit ſancitũ eſt enim ea lege, ne quis cenſus, ideſt pecunioſus, heredẽ relinqueret filiã SCATINIAE] tribunitia lex Scatinia contra ſtupratores puerorum, & eos, qui muliebria paterentur. in ep. Coelij. Inſolentiſſimi homines ſummis Circenſibus ludis meis poſtulandum me lege Scatinia curant. Suetonius in Domitiano: Quoſdam ex vtroque ordine lege Scatinia condemnauit. TVSCVLANAM?] quam tu duxiſti, M. Fadij, libertini hominis, filiam. Phil. 2. BONAE *feminae,*] cum probro potius, quam cum laude dictum: vt ironiae mos eſt. ideo ſequitur: Locupletis quidem certe: ideſt, ſi minus bonae, ſaltem locupletis. quod tu ſpectaſti, cum eam vxorem duxiſti. HOMO *nullo numero.*] tum quia libertinus, tũ quia lingua impeditus, corde ſtupidus. QVI *propter haeſitantiam linguae, ſtuporemq.*

cont.lis] Bambalio dictus *ἀπὸ τοῦ βαμβαλίζειν*, quod eſt. *τοῖς χείλεσι τρέμειν*. & *βάμβαλον* Phryges pudendam corporis partem vocant. quae legimus apud Heſychium. Ex *contumelia*]eſt enim contumeliae, ſi quis appelletur Bambalio: quia ſimul vitium illius appellatur. AT *auus nobilis*] Cum ſequatur Tuditani mentio, neceſſe eſt, hoc referri ad alteram vxorem Antonij Fuluiam, cuius maternus auus fuit Sempronius Tuditanus, auctore Aſconio. TVDITANVS *nempe ille*,]cum deriſione. quis enim nobilem dixerit eum, qui cum palla & cothurnis nummos populo de Roſtris ſpargere ſolebat? Valerius Max. lib 7. c. 8. Quam certae, quam etiã notae inſaniae Tuditanus, vtpote qui populo nummos ſparſerit, togamq. velut tragicam veſtem in foro trahens, maximo cum hominum riſu conſpectus fuerit, ac multa his conſentanea fecerit CVM *palla*, *& cothurnis*]tribus cauſſis Tuditani ſtultitiam arguit: prima, quod in foro proceſſerit cum palla, quo veſtimenti genere ſenatores nõ vtebantur: altera, quod cũ cothurnis, cũ ſenatorũ calcei lunati eſſent: tertia. quod nummos populo de Roſtris, tamquam pecuniae contemptor, ſpargere ſolebant. nam ideo ſequitur: Vellẽ hanc contemptionẽ pecuniae ſuis reliquiſſet. quod in Fuluiam concijcitur, Tuditani neptem, quae erat auariſſima. ad illam enim pertinet quod dicitur Phil. 3. At vero huius domi inter quaſilla pendebatur aurum. nam quaſillum calathus muliebris eſt. Et Phil. 13. Brundiſij in ſinu non modo auariſſimae, ſed crudeliſſimae vxoris delectos Martiae legionis centuriones trucidauit. & ad eandẽ ſpectat illud ep. ad Att. lib. XIV. Quid? Deiotari noſtri cauſſa non ſimilis? dignus ille quidẽ omni regno, ſed non per Fuluiã. HABETIS *nobilitatem generi glorioſam*.]ironia. Tu, qui obijcis ignobilitatẽ C. Caeſaris filio, quã habes domi tuae nobilitatem generis? cum prima tua vxor Fadia libertini hominis filia fuerit altera vero & auariſſima ſit, & auum eum habuerit, cuius notiſſima dementia eſt. IVLIA *natus*] Octauianus nõ Iulia, ſorore Caeſaris, ſed eius filia natus eſt Atia. quare non hoc de ipſo, ſed de matre dictum. nec moueor, quod, Natus, ad marem potius, quam ad feminam, pertinere videatur. commune enim eſt. Iulia natus. pro, qui Iulia natus ſit. Qui conuenit, inquit, vt muliere nati nobiliſſima, ignobiles videãtur? EODEM *materno genere*] diximus iam, Antonij matrem Iuliam fuiſſe, L. Caeſaris, conſularis viri, ſororem. Ex *libertini filia*]ex Fadia, Bambalionis filia. LIBEROS?]eum, quem pacis obſidem in Capitolium miſit Phil. 2. ARICINAM *vxorem*;] Atiam. ARICINAM *filiam*;] Octauiam, Octauiani ſororem, ex qua genuit Marcellum illum, cuius immaturam mortem deplorat Virgilius lib. VI.

ORATIO

IDem etiam Q. Ciceronem, fratris mei filium compellat edicto: nec ſentit amens commendationem eſſe compellationem ſuam. quid enim accidere huic adoleſcenti potuit optatius, quam cognoſci ab omnibus, Caeſaris conſiliorũ eſſe ſocium, Antonij furoris inimicum? At etiam gladiator auſus eſt ſcribere, hunc de patris, & patrui parricidio cogitaſſe. O admirabilem impudentiã, audaciam, temeritatem. in eum adoleſcentẽ hoc ſcribere audere, quem ego, & frater meus, propter eius ſuauiſſimos atque optimos mores, praeſtantiſſimumq. ingeniũ, certatim amamus, omnibusq. horis oculis, auribus, complexu tenemus? Nam me iiſdem edictis, neſcit, laedat, an laudet. cum idem ſupplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de ſceleratiſſimis ſumpſerim, laudare videtur, quaſi imitari velit. cum antẽ illam pulcherrimi facti memoriam refricat; tum a ſui ſimilibus inuidiam aliquam in me commoueri putat.

EXPLANATIO

COMPELLAT *edicto*.] carpit eum, & vituperat. QVASI *imitari velit*.] me, in hominibus improbis poena afficiẽdis, nõ enim illa verba, Optimis ciuibus, erant in edicto Antonij, ſed addita ſunt a Cicerone, tamquã, interprete mẽtis, ac voluntatis eius. cum is communiter ciuibus illis, qui ſibi nõ paruiſſent, minatus eſſet idẽ ſuppliciũ, quod Cicero cõſul de Catilinae ſocijs ſumpſerat.

ORATIO

SEd, ipſe quid fecit? cum tot edicta propoſuiſſet, edixit, vt adeſſet ſenatus frequens ad IIX. Kal. Dec. eo die ipſo non affuit. at quo modo edixit? haec ſunt, opinor, verba in extremo: Si quis non affuerit, hunc omnes exiſtimare poterunt & interitus mei, & perditiſſimorum cõſiliorum auctorẽ fuiſſe. *Quae ſunt Perdita conſilia? an ea quae pertinent ad libertatẽ populi R. recuperandam? quorum conſiliorum Caeſari me auctorem, & hortatorem & eſſe, & fuiſſe fateor. quamquam ille non eguit conſilio cuiuſquam: ſed tamen currentem, vt dicitur, incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus non eſſet auctor, cum in eo ſalus, & vita optimi cuiuſque, & libertas populi R. dignitasq. conſiſteret? ſed, cum tam atroci edicto nos concitauiſſet, cur ipſe non affuit? num putatis aliqua re triſti, ac ſeuera? vino, atque epulis retentus: ſi illae epulae potius, quam popinae, nominandae ſunt. diem edicti obire neglexit: in ante diem IV. Kal. Dec. diſtulit: adeſſe in Capitolio iuſſit: quod in templum ipſe, neſcio qua, per Gallorum cuniculum adſcendit. conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, ſed immemores dignitatis ſuae. is enim erat dies, ea fama, is, qui ſenatum vocarat, vt*

turpe

turpe ſenatori eſſet, nihil timere. ad eos tamen ipſos, qui conuenerant, ne verbum quidem auſus eſt facere de Caeſare, cum de eo conſtituiſſet ad ſenatum referre. ſcriptã attulerat conſularis quidam ſententiam. quid eſt aliud, de eo referre non audere, qui contra ſe conſulem exercitum duceret, niſi, ſe ipſum hoſtem iudicare? neceſſe enim erat, alterutrum eſſe hoſtem: nec poterat aliter de aduerſariis ducibus iudicari. ſi igitur C. Caeſar hoſtis; cur conſul nihil refert ad ſenatum? ſin ille a ſenatu notandus non fuit; quid poteſt dicere, quin, cum de illo tacuerit, ſe hoſtem eſſe confeſſus ſit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in ſenatu ne improbum quidem dicere audet.

EXPLANATIO

L**AEDAT**, *an laudet.*] plane hic intelligitur, ledere, pro vituperare, vſurpari ſolere: cum opponantur, Laedat, laudet: vt pro Fonteio Cum lædat nemo bonus, laudent omnes veſtri ciues, atque ſocij. **INVIDIAM** *aliquam*] odium aliquod. **IN** *ante diem IV. kal.*] pro, in diem, IV. Kal. vtroque enim modo eundem diem veteres notabant: vt alibi docuimus **PER** *Gallorum cuniculum*] occulte, quaſi per Gallorum cuniculum cum in Capitolium noctu per cuniculum aſcendentes proditi ſunt ab anſeribus. **IMMEMORES** *dignitatis ſuae.*] non enim eos in ſenatum venire decuit. **IS** *enim erat dies.*] quo non debuit ſenatus vocari; ſed in eum diſtulit Antonius. ex eo die, quo primum edixerat vt adeſſet ſenatus, ideſt, ex IIX. Kal. Dec. quem obire neglexit, vino, atque epulis retentus. **EA** *fama.*] dicebatur enim, vocari ſenatum ab Antonio, vt referret de Caeſare. Phil. 13. Inde ad vrbem curſus: ſenatus in Capitolium: parato de circumſcribendo adoleſcente ſententia conſularis.

ORATIO

A*T in rebus triſtiſſimis quantos excitat riſus? ſententiolas edicti cuiuſdam memoriae mandani: quas videtur ille peracutas putare. ego autem, qui intelligeret, quid dicere vellet, adhuc neminẽ inueni.* Nulla contumelia eſt, quam facit dignus. *Primũ quid eſt* Dignus? *nam etiam malo digni multi, ſicut ipſe. an quam facit is, qui cum dignitate eſt? quae autem poteſt eſſe maior? quid eſt porro, Facere contumeliam? quis ſic loquitur? deinde.* Nec timor, quem denunciat inimicus. *Quid ergo? ab amico timor denunciari ſolet? horum ſimilia deinceps. non ne ſatius eſt mutum eſſe, quam, quod nemo intelligat, dicere? en, cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit, poſſideat in agro publico populi R. campi Leontini duo millia iugerum immunia vt hominem ſtolidum magis etiam infatuet mercede publica. Sed haec leniora fortaſſe: illud quaero, cur tam ſubito manſuetus in ſenatu fueris, cum in edictis tam fuiſſet ferus? quid autem attinuerit, L. Caſſio, tribuno pl. fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciui, mortem denunciare, ſi in ſenatum veniſſet? D. Carſuleium, bene de rep. ſentientem, ſenatu vi, & minis mortis expellere? Ti. Canutium, a quo erat honeſtiſſimis contentionibus & ſaepe, & iure vexatus, non templo ſolum, verum etiam aditu prohibere Capitolij? cui S.C. ne intercederẽt, verebatur? de ſupplicatione credo, M. Lepidi, clariſſimi viri. atque id erat periculũ, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius vſitatus honos impediretur.*

EXPLANATIO

M**AGISTER** *eius*] Sex. Clodius, de quo Phil. 2. **MERCEDE** *publica.*] ex agro publico ſumpta. Phil. 2. **L. CASSIO,**] fratri C Caſſij, qui Caeſarem occiderat ep. 2. lib. XII fam & ep. 2. lib. XIV. ad Att. **NE** *intercederent,*] vt tribuni pl. **DE** *cuius honore extraordinario*] vere dicit: nam poſtea Lepidum ornatum eſſe ſummis honoribus a ſenatu, indicat epiſtola ad eum, lib. x. fam.

ORATIO

A*C, ne ſine cauſſa videretur edixiſſe, vt ſenatus adeſſet; cũ de rep. relaturus fuiſſet, allato nuncio de legione Quarta, mente cõcidit; & fugere feſtinans, S.C. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cum id factum eſſet antea numquam. Quae vero profectio poſtea? quod iter paludati? quae vitatio oculorum, lucis, vrbis, fori? quam miſera fuga? quam foeda? quam turpis? praeclara tamen S.C. illo ipſo die veſpertina, prouinciarum religioſa ſortitio: diuina vero opportunitas, vt, quae cuique apta eſſet, ea cuique obueniret.*

EXPLANATIO

D**E** *legione,*] quae ſe cum Caeſaris exercitu coniunxerat. **DE** *ſupplicatione*] M. Lepidi: cui poſtea triumphum quoque abſenti decreuerunt. Phil. 13. **PER** *diſceſſionem*] celeritatis videlicet cauſſa. nã ſi ſententiae rogarentur, ſerius cõfecta res eſſet. **CVM** *id factum eſſet antea numquam.*] rogari enim ſententias mos fuit in ſupplicatione decernenda: quod oſtendit epiſtola Coelii, Non

diu,lib.VIII.fam. VESPERTINA,]ſi veſpertina, non praeclara,ſed turpia,& irrita.non enim poſt horam decimam referri vlla de re licuit.auctor Seneca lib. I. de tranquillitate vitae,c.14.Et S.C.vel ante ortum ſolis,vel poſt occaſum facta,irrita fuiſſe,docet. PROVINCIARVM *religioſa ſortitio;*] S.C.eo die fecit,vt prouinciarum ſortitio fieret:quae facta eſt:ſed prouincias ij, quibus obtigerant, recuſarunt,irritum arbitrantes S.C.veſpertinũ. Religioſa: cũ ironia:ideſt, minime religioſa, quae propere facta ſit,& veſpertino S.C. DIVINA *vero oportunitas,*] iocatur:ideſt,minime diuina,ſed vitio & arte facta,vt quae cuique apta eſſet,ea cuique obueniret. Diuina ſunt,quae ſorte contingunt,quaſi diuinitus tributa:at,cũ ea cuique obueniunt,quae cuique videntur apta,quis in eo ſortẽ diuinã agnoſcat?

O R A T I O

PRaeclare igitur facitis, tribuni pl. qui de praeſidio conſulum, ſenatusq. refertis: meritoq. veſtro maximas vobis gratias omnes & agere, & habere debemus. qui enim periculo carere poſſumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem, homo afflictus, & perditus, quae de ſe exſpectat iudicia grauiora, quam amicorum ſuorum? familiariſſimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naſo, omni carens cupiditate, nullam ſe habere prouinciam, nullam Antonij ſortitionem fuiſſe iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus, vir patre, auo, maioribusq. ſuis digniſſimus. in eadem ſententia fuit, homo ſumma integritate, atque innocentia, C. Turrannius. idem fecit Sp. Oppius. ipſi etiam, qui amicitiam M. Antonij veriti, plus ei tribuerunt quam fortaſſe vellent, M. Piſo, meus neceſſarius, & vir, & ciuis egregius; pariq. innocentia, M. Vehilius ſenatus auctoritati ſe obtemperaturos eſſe dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius ſpectata multis magnisq. rebus ſingularis integritas minus admirabilem facit huius honeſtiſſimi facti gloriam: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo, & conſtanti C. Ceſtius repudiauit. qui ſunt igitur reliqui, quos ſors diuina delectet? L. Antonius, M. Antonius. o felicem vtrumque: nihil enim maluerunt. C. Antonius Macedoniam, hunc quoque felicem: hanc enim habebat ſemper in ore prouinciam. C. Caluiſius Africam. nihil felicius: modo ex Africa deceſſerat, & quaſi diuinans ſe rediturum, duos legatos Vticae reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Caſſius Hiſpaniam. non habeo, quid ſuſpicer. duarum credo prouinciarum ſortes minus diuinas fuiſſe. O C. Caeſar, (adoleſcentem appello) quam tu ſalutem reip. attuliſti? quam improuiſam? quam repentinam? qui enim haec fugiens fecerit, quid faceret inſequens? etenim in concione dixerat, ſe cuſtodem fore vrbis, aſque ad kal. Maias ad vrbem exercitum habiturum. o praeclarum cuſtodem ouium, vt aiunt, lupum. cuſtos ne vrbis an direptor, & vexator eſſet Antonius? & quidem ſe introiturum in vrbem dixit, exiturumq. cum vellet.

E X P L A N A T I O

CONSVLVM,]deſignatorum,qui hoc die,vel abſente Antonio,metu tamen illius amicorum nõ aderant. Phil. 5. L. PHILIPPVS] Octauiani vitricus. PATRE,] oratore ſummo conſulari, & cenſorio. SORS *diuina*] & hic iocatur in ſortem vitio factam. M. ANTONIVS.] opinor ei obtigiſſe,quam optauerat,citeriorem Galliam,ipſam quoque in ſortem coniectam. CALVISIVS *Africam*]quam regebat Cornificius. ad quem ſcribens Cicero, Nec vero,inquit. poſtea deſtiti labefactare eum,qui ſumma cum tua iniuria contumeliaq.reip.prouinciam abſens obtinebat.Quo loco Caluiſium hunc ſignificat. HISPANIAM.] vlteriorem. cui praefuerat ad eum diem Aſinius Pollio. nam citerior cum vlteriore Gallia tradita erat antea M. Lepido. NON *habeo, quid ſuſpicer.*] miror Iccio,& Caſſio,ciuibus optimis, nec amicis Antonij, quippe cum Q. Caſſius Caij frater fuerit,has prouincias obueniſſe.itaque diſſimiles in his puto ſortes fuiſſe. illae ſuperiores diuinae fuerant, ideſt vitio factae:(ſic enim accipiendum)hae duae minus diuinae, ideſt recte factae.eſt enim, vt in illis,item in his interpretandum a contrario ſenſu,vt argutia ſimilem principio finem habeat. O C.CAESAR,*(adoleſcentem appello)*] ſic ad populum C.Carbo,in Orat. O M Druſe,(patrem appello)tu dicere ſolebas, &c. Similiter pro domo, O Q. Catule, (patrem appellem, an filium?)

O R A T I O

QVid illud? non ne, audiente populo, ſedens pro aede Caſtoris dixit, niſi qui viciſſet, victurum neminem? Hodierno die primum, P. C. longo interuallo in poſſeſſionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defenſor, ſed etiam conſeruator fui. cum autem id facere non poſſem, quieui, nec abiecte, nec ſine aliqua dignitate caſum illum temporum, & dolorem tuli. hanc vero taeterrimam beluam quis ferre poſſet, aut quo modo? quid eſt in Antonio, praeter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinatus eſt. nihil apparet in eo ingenuum, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicum.

EXPLANATIO.

CONSERVATOR] ante Caeſaris dominationem. CVM *autem id facere non poſſem,*] armis Caeſaris oppreſſa rep. HANC *vero taeterrimam belluam quis ferre poßet,*] tuli Caeſarem, Antonium quis ferat? fuit in illo ingenium ratio, memoria, litterae, cura, cogitatio, diligentia: (hanc ei laudem Phil. 2. Cicero tribuit) in Antonio quid eſt, praeter libidinem, crudelitatem, petulantiam?

ORATIO

QVAPROPTER, quoniam res in id diſcrimen adducta eſt, vtrum ille poenas reip. luat, an nos ſeruiamus: aliquando, per deos immortales, P. C. patrium animum, virtutemq. capiamus: vt aut libertatem, propriam Romani generis, & nominis, recuperemus; aut mortem ſeruituti anteponamus. multa, quae in libera ciuitate ferenda non eſſent, tulimus, & perpeſſi ſumus, alij ſpe recuperandae libertatis, alij viuendi nimia cupiditate. ſed, ſi illa tulimus, quae nos neceſſitas ferre coegit, quae vis quaedam paene fatalis; quae tamē ipſa non tulimus: etiam ne huius impuri latronis feremus taeterrimum, crudeliſſimumq. dominatum? quid hic faciat, ſi potuerit, iratus, qui, cum ſuccenſere nemini poſſet, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic victor non audebit, qui, nullam adeptus victoriam, tanta ſcelera poſt Caeſaris interitum fecerit; refertam domum eius exhauſerit; hortos compilarit; ad ſe ex his omnia ornamenta tranſtulerit; caedis, & incendiorum cauſſam quaeſierit ex funere; duobus, aut tribus S. C. bene & e rep. factis, reliquas res ad lucrum, praedamq. reuocauerit; vendiderit immunitates; ciuitates liberauerit; prouincias vniuerſas ex imperij populi R. iure ſuſtulerit; exſules reduxerit; falſas leges, C. Caeſaris nomine, & falſa decreta in aes incidēda, & in Capitolio figenda curauerit; earumq. rerum omnium domeſticum mercatum inſtituerit; populo R. leges impoſuerit, armis, & praeſidijs populum, & magiſtratus foro excluſerit; ſenatum ſtiparit armatis; armatos in cella Concordiae, cum ſenatum haberet, incluſerit; ad legiones Brundiſium cucurrerit; ex his optime ſentientes centuriones iugulauerit; cum exercitu Romam ſit ad interitum noſtrum, & ad diſperditionem vrbis venire conatus? atque is ab hoc impetu abſtractus conſilio & copijs Caeſaris, conſenſu veteranorum, virtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam; nec ruere demens, nec furere deſinit; in Galliam mutilatum ducit exercitum; cum vna legione, & ea vacillante, L. fratrem exſpectat; quo neminem reperire poteſt ſui ſimiliorem. ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit ſtrages, vbicumque poſuit veſtigium? caedit greges armentorū, reliqui pecoris quodcumque nactus eſt: epulantur milites: ipſe autem ſe, vt fratrem imitetur, obruit vino: vaſtantur agri: diripiuntur villae: matres familias, virgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus transduntur. haec eadem, quacumque exercitum duxit, fecit M. Antonius. His vos taeterrimis fratribus portas aperietis? hos vmquam in vrbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo R. conſpirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio vtemini? nullum erit tempus, hoc amiſſo. a tergo, a fronte, a lateribus tenebitur, ſi in Galliam venerit: nec illis armis ſolum, ſed etiam decretis noſtris vrgendus eſt. magna vis eſt, magnum nomen, vnum & idem ſentientis ſenatus. videtis refertum forum? populum R. ad ſpem recuperandae libertatis erectum? qui longo interuallo cum frequentes hic videt nos, tum ſperat etiam liberos conueniſſe. hunc ego diem exſpectans, M. Antonii ſcelerata arma vitaui tum, cum ille in me abſentem inuehens, non intelligebat ad quod tempus me, & meas vires reſeruarem. ſi enim tum illi, caedis a me initium quaerenti, reſpondere voluiſſem; nunc reip. conſulere non poſſem. hanc vero nactus facultatem, nullum tempus, P. C. dimittam neque diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi R. de dignitate veſtra, quod cogitandum ſit, cogitem; quod agendum, atque faciendum, id non modo non recuſem, ſed appetam etiam, atque depoſcam. hoc feci ſemper, dum licuit; intermiſi, quoad non licuit: iam non ſolum licet, ſed etiam neceſſe eſt; niſi ſeruire malimus, quā, ne ſeruiamus, animis, armiſq. decernere. Dii immortales nobis haec praeſidia dederunt, vrbi Caeſarem, Brutum Galliae. ſi enim ille vrbem opprimere potuiſſet, ſtatim; ſi Galliam tenere paullo poſt; optimo cuique pereundum, reliquis eſſet ſeruiendum.

EXPLANATIO

QVAE *tamen ipſa non tulimus:*] iugum enim ſeruitutis occiſo tyranno, deiecimus. NEMINI *poßet.*] nemini iure poſſet. Ex *funere*] cum Caeſarem funebri laudans oratione, populum cum facibus impulit ad domos Caſſij, & Bruti. DVOBVS, *aut tribus S. C. bene, & e rep. factis.*] vno, ne qua poſt idus Mart. immunitatis tabula, ne ve cuius beneficij figeretur: altero, vt dicta turae nomen in perpetuum de rep. tolleretur. tertium S. C. fortaſſe fuit illud, quod in aede Telluris, quo primum die poſt Caeſaris necem ſenatus habitus eſt in ſententiam Ciceronis factum, vt omnis diſcordiarum memoria obliuione ſempiterna deleretur. Phil. 1. & 2. VIRTVTE *legionum.*] Martiae, & Quartae. MVTILATVM *ducit exercitum;*] ex duabus enim legionibus, quae cum illo remanſerant, (has Galba ſecundā, & trigeſimā quinctā nominat in ep ad Cic. lib. x fam.) milites multi ad Caeſarē ſe contulerunt. VACILLANTE,] infirma, tironum videlicet. LVCIVM *fratrem*] natu minimum ex tribus. fuerat autem tribunus pl. eodē anno, quo & conſul Marcus, & praetor Caius. Ex *Myrmillone*]

exgla-

ex gladiatore. Gladiatorum nomina fuere, Retiarij, Myrmillones, Thraces, Secutores. Pugnauerat Lucius in Aſia Myrmillo cũ Trace haec .n. duo genera cõponi ſolere, oſtendit ille verſus Auſonij: Quis Myrmilloni componitur aequimanus? Thrax. Phil. 5. 6. 7. V I D E T I S *refertum forum,*] patebant igitur valuae templi, in quo ſenatus habebatur: quae non patuerant praeſente Antonio. vnde Phil. 2. Cur valuae Concordiae non patent? L O N G O *interuallo frequentes*] nam frequentes non affluerant, habente ſenatum Antonio, armorum illius metu. I N *me abſentem inuehens.*] XIII. Kal. Oct. quo die non affuiſſe Ciceronem, ſed ita Philippicam ſecundam ſcripſiſſe, tamquam ſi adeſſet, praeſensq praeſenti reſponderet, iam oſtendimus. C A E D I S *a me initium quaerenti,*] Phil. 5. Quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum venire licuiſſet, caedis initium feciſſet a me: ſic enim ſtatuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet; nulla res ei finem caedendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet. Et in ep. ad Caſſium: Caedem gladiator quaerit, eiusq initium ad XIII. Kal. Oct. a me ſe facturum putauit. V R B I *Caeſarem, Brutum Galliae*] propoſita firmiſſimi praeſidij ſpe ſenatorum animos ad ſtudium tuendae libertatis excitat.

O R A T I O

HAnc igitur occaſionem oblatam tenete, per deos immortales, P.C. & amplißimi orbis terrae conſilij principes vos eſſe, aliquando recordamini. ſignum date populo R. conſilium veſtrum non deeſſe reip. quoniam ille virtutem ſuam non defuturam eſſe profitetur. nihil eſt, quod moneam vos: nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, ſi indormierimus huic tempori, non modo crudelem, ſuperbamq. dominationem nobis, ſed ignominioſam etiam, & flagitioſam ferendam. noſtis inſolentiam Antonij, noſtis amicos, noſtis totam domum. libidinoſis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs ſeruire, ea ſumma miſeria eſt, ſummo dedecore coniuncta. quod ſi iam, quod dii omen auertant, fatum extremum reip. venit: quod gladiatores nobiles faciunt, vt honeſte decumbant; faciamus nos principes orbis terrarum, gentiumq. omnium, vt cum dignitate potius cadamus, quam cum ignominia ſeruiamus. nihil eſt deteſtabilius dedecore, nihil foedius ſeruitute. ad decus, & ad libertatem nati ſumus: aut haec teneamus, aut cum dignitate moriamur. nimium diu teximus, quid ſentiremus: nunc iam apertum eſt: omnes patefecerunt, in vtramque partem quid ſentiant, quid velint. ſunt impii ciues, pro caritate reip. nimium multi; pro multitudine bene ſentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dii immortales incredibilem reip. poteſtatẽ, & fortunam dederunt. ad ea enim praeſidia, quae habemus, iam accedunt conſules ſumma prudentia, virtute, concordia, multos menſes de populi R. libertate commentati, atque meditati. his auctoribus, & ducibus, diis iuuantibus, nobis vigilantibus, & multum in poſterum prouidentibus, populo R. conſentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autem faciet libertatem ſeruitutis recordatio.

E X P L A N A T I O

AMPLISSIMI *orbis terrae conſilii principes vos eſſe, aliquando recordamini.*] argumentatur a dignitate. C O N S I L I V M *veſtrum non deeſſe reip.*] a conſtantia, & fide. N O N *modo crudelem, ſuperbamq. dominationem,*] a miſerrima ſeruitute. S E D *ignominioſam etiam, & flagitioſam*] a dedecore. Q V O D *Gladiatores nobiles faciunt,*] ab exemplo. N O S *Principes orbis terrarum, gentiumq. omnium*] quod ſerui faciunt, (nam gladiatores erant ſerui) quanto magis, qui principes orbis terrarum ſumus, id nos facere debemus? Argumentum a minori. P R O *caritate reip.*] pro ea caritate, quam omnes reip. debent. S E R V I T V T I S *recordatio.*] contraria contrarijs propinqua magis apparent. ideo iucundius bonum eſt antecedente malo, quam ſi perpetuum fuiſſet. hoc & Virgilius vidit, cum dixit: Forſan & haec olim meminiſſe iuuabit.

O R A T I O

QVas ob res, quod tribuni pl. verba fecerunt, vt ſenatus kal. Ian. tuto haberi, ſententiaeq. de ſumma rep. libere dici poſſint; de ea re ita cenſeo, vt C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, dent operam, vti ſenatus kal. Ian. tuto haberi poſſit: quodq. edictum D. Bruti imperatoris, conſulis deſignati, optime de rep. meriti, propoſitum ſit, ſenatum exiſtimare, D. Brutum imperatorem, conſulem deſignatum, optime de rep. mereri, cum ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem, imperiumq. defendat: quodq. prouinciam Galliam citeriorem, optimorum & fortiſſimorum, amicorumq. reip. ciuium, exercitumq. in ſenatus poteſtate retineat, id eum, exercitumq. eius, municipia, colonias prouinciae Galliae recte, atque ordine, exq. rep. feciſſe, & facere; ſenatum ad ſummam remp. pertinere arbitrari, a D. Bruto, & L. Planco imperatoribus cõſulibus deſignatiſ, itemq. a ceteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex S.C. cuique eorum ſucceſſum ſit; eosq. dare operam, vt eae prouinciae, exercitusq. in ſenatus populiq. R. poteſtate, praeſidioq. reip. ſint: cumq. opera, virtute, conſilio C. Caeſaris, ſummoq. conſenſu militum veteranorum, qui eius auctoritatem ſecuti, reip. praeſidio ſunt, & fuerunt, a grauiſſimis periculis populus R. defenſus ſit, & hoc tempore defendatur; cumq. legio Martia Albae conſtiterit, in municipio fideliſſimo, & fortiſſimo, ſeq. ad ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem contulerit;

tulerit; & quod pari conſilio, eademq. virtute legio Quarta vſa. L. Egnatuleio duce, ciue egregio, ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem defendat, defenderit; ſenatui magnae curae eſſe, ac fore, vt pro tantis eorum in remp. meritis honores eis habeantur, gratiaeq. referantur; ſenatui placere, vti C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, cum magiſtratum inierint, ſi eis videretur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referrent, ita vti e rep. fideq. ſua videretur.

EXPLANATIO

L. PLANCO,] qui praeerat Galliae vlteriori. Phil. 5. CONSVLIBVS *deſignatis,*] a Caeſare, qui conſules in biennium deſignauit, Hirtium, & Panſam in annum ſequentem poſt eos D. Brutum, & L. Plancum. A. CETERIS, *qui prouincias obtinent,*] ita Cornificio, amico ſuo, Africae adminiſtrationem confirmauit. qua de re ſic ad ipſum ſcripſit: Ego mi Cornifici, quo die primum in ſpem libertatis ingreſſus ſum, &, cunctantibus ceteris, ad XIII. Kal. Ian. fundamenta reip. ieci; eo ipſo die prouidi multum, atque habui rationem dignitatis tuae. mihi enim eſt aſſenſus ſenatus de obtinendis prouincijs. Ex *lege Iulia,*] de prouincijs Phil. 1. & 5. QVOAD *ex S.C. cuique eorum ſucceſſum ſit;*] hoc S.C. ſortitio illa prouinciarum, ab Antonio facta, tollebatur; & eorum, qui prouincias obtinebant, ſtudia erga remp. conſeruabantur. CONSILIO] non minima ad laudem acceſſio, nam in adoleſcente & opera, & virtus facile, conſilium non facile reperitur. POPVLIQ. *Romani libertatem*] ſubaudiri neceſſe eſt, defendendam: quod apparet e ſequentibus uerbis, Senatus auctoritatem, populiq. Romani libertatem defendat.

IN. QVARTAM

M. TVLLII CICERONIS PHILIPPICAM

PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

EXponit in concione, quae acta ſint in ſenatu: Caeſarem, & D. Brutum effert laudibus: populum ad libertatem recuperandam cohortatur, beneq. de rep. ſperare iubet.

IN . M . ANTONIVM
AD . QVIRITES
PHILIPPICARVM
LIBER . QVARTVS

ORATIO . XLIV.

FRequentia veſtrum incredibilis, Quirites concioq. tanta, quantam meminiſſe non, videor, & alacritatem mihi ſummam defendendae reip. affert, & ſpem recuperandae. quamquam animus mihi quidem numquam defuit, tempora defuerunt: quae ſimul ac primum aliquid lucis oſtendere viſa ſunt, princeps veſtrae libertatis defendendae fui. quod ſi id ante facere conatus eſſem, nunc facere non poſſem. hodierno enim die, Quirites, ne mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta iacta ſunt reliquarum actionum: nam eſt hoſtis a ſenatu nondum verbo appellatus, ſed re iam iudicatus Antonius. nunc vero multo ſum erectior, quod vos quoque, illum hoſtem eſſe, tanto conſenſu, tantoq. clamore approbauiſtis. neque enim, Quirites, fieri poteſt, vt non aut ii ſint impii, qui contra conſulem exercitus comparauerunt; aut ille hoſtis, contra quem iure arma ſumpta ſunt. hanc igitur dubitationem, quamquam nulla erat, tamen, ne qua poſſet eſſe, ſenatus hodierno die ſuſtulit. C. Caeſar, qui remp. libertatemq. veſtram ſuo ſtudio, conſilio, patrimonio denique tutatus eſt, & tutatur, maximis ſenatus laudibus ornatus eſt. laudo, laudo vos, Quirites, cum gratiſſimis animis proſequimini nomen clariſſimi adoleſcentis, vel pueri potius; ſunt enim facta eius immortalitatis, nomen aetatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni ſaeculorum memoria tale cognoui. qui, cum ſeruitute premeremur, in dies malum creſceret, praeſidii nihil haberemus, capitalem, & peſtiferũ Brundiſio M. Antonii reditum timeremus; hoc inſperatum omnibus conſilium incognitum certe, cepit, vt exercitum inuictum ex paternis militibus conduceret, Antoniiq. furorem crudeliſſimis conſiliis incitatum, a pernicie reip. auerteret. quis eſt enim, qui hoc non intelligat, niſi Caeſar exercitum parauiſſet, non ſine exitio noſtro futurum Antonii reditum fuiſſe? ita enim ſe recipiebat ardens odio veſtri, cruentus ſanguine ciuium R. quos Sueſſae, quos Brundiſii occiderat, vt nihil niſi de reip. pernicie cogitaret. quod autem erat praeſidium ſalutis, libertatiſq. veſtrae, ſi C. Caeſaris, fortiſſimorum ſui patris militum, exercitus non fuiſſet? cuius de laudibus, & honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini, immortaleſq. debentur, mihi ſenatus aſſenſus paullo ante decreuit, vt primo quoque tempore referretur. quo decreto, quis non perſpicit, hoſtem eſſe Antonium iudicatum? quem enim appellare poſſumus eum, contra quem qui exercitus ducunt, iis ſenatus arbitratur ſingulares exquirendos honores? Quid legio Martia? quae mihi videtur diuinitus ab eo dea traxiſſe nomen, a quo populum R. generatum accepimus. non ipſa ſuis decretis prius, quam ſenatus, hoſtem iudicauit Antonium? nam, ſi ille non hoſtis; hos, qui conſulem reliquerunt, hoſtes, neceſſe eſt, iudicemus. praeclare, & loco reclamatione veſtra factum pulcherrimum Martialium comprobauiſtis, qui ſe ad ſenatus auctoritatem, ad libertatem veſtram, ad vniuerſam remp. contulerunt, hoſtem illum, & latronem, & parricidam patriae reliquerunt: nec ſolum id animoſe, & fortiter, ſed cõſiderate etiam, ſapienterq. fecerunt: Albae conſtiterunt, in vrbe opportuna, munita, propinqua, fortiſſimorum virorum. fideliſſimorum ciuium, atque optimorum. huius Martiae legionis legio Quarta imitata virtutem duce L. Egnatuleio quem ſenatus merito paullo ante laudauit, C. Caeſaris exercitum perſecuta eſt.

EXPLANATIO

IN hac oratione difficilia, aut ambigua perquam pauca occurrent: itaque breuitatem ſequar ex inſtituto meo: ne, quod tempus ad locat tantum impedita, atque obſcura nobis eſſe conferendum ſtatuimus, eius temere iactura fiat in expeditis, atque apertis. ANIMVS *mihi quidem numquam defuit*] hoc pertinet ad, Alacritatem, nunc primum, facta temporum mutatione, exortam NVNC *facere non poſſem.*] me enim occidiſſet Antonius. Phil. 3. Si enim tum illi, caedis a me initium quaerenti, reſpondere voluiſſem; nunc reipub. conſulere non poſſem. SED *re*] probabit hoc paullo poſt. NVNC *vero multo ſum erectior,*] clamorem ſuſtulit populus, vbi Antonium re hoſtem eſſe iudicatum cognouit quo clamore animum ſibi additum Cicero dicit. LAVDO, *laudo vos, Quirites,*] audito Caeſaris nomine, laetitiae ſuae ſignum populus conſentiens clamore dedit. VEL *pueri potius*:] Tacitus lib. XIII Velleius lib. 2. annum aetatis XIX ei hoc tempore definiunt. IMMORTALITATIS,] eiuſmodi: vt numquam interitura memoria videatur. NOMEN *aetatis.*] adoleſcentem, enim, vel puerum potius, eo nominando, oſtendimus. HOC *inſperatum conſilium, incognitum certe, cepit,*] Phil. 3. dixit: Nec poſtulantibus, nec cogitantibus. nec optantibus quidem nobis. REFERRETVR.] a nouis conſulibus. HVIVS *Martiae legionis;* quis, Martiae, ſuperuacuum eſſe non videt? PERSECVTA *eſt.*] pro, ad eum ſe contulit ſic locutus Phil. 3.

ORATIO

QVae exſpectas, M. Antoni, iudicia grauiora? Caeſar fertur in caelum, qui contra te exercitum comparauit: laudantur exquiſitiſſimis verbis legiones, quae te reliquerunt, quae a te arceſſitae ſunt; quae eſſent, ſi te conſulem, quam hoſtem, maluiſſes, tuae: quarum legionum fortiſſimum, veriſſimumq. iudicium confirmat ſenatus, comprobat vniuerſus populus R. niſi forte vos, Quirites, conſulem, non hoſtem, iudicatis Antonium. Sic arbitrabar, Quirites, vos iudicare, vt oſtenditis. quid municipia, colonias, praefecturas, num aliter iudicare cenſetis? omnes mortales vna mente conſentiunt, omnia arma eorum, qui haec ſalua velint, contra illam peſtem eſſe capienda. Quid? D. Bruti iudicium, Quirites, quod ex hodierno eius edicto perſpicere potuiſtis, num cui tandem contemnendum videtur? recte, & vere negatis, Quirites: eſt enim quaſi deorum immortalium beneficio, & munere datum reip. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi R. vel conſtituendam, vel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? excludit prouincia: exercitus obſiſtit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipſam ſua ſponte, ſuoq. iudicio excitatam. ſi conſul Antonius; Brutus hoſtis. ſi conſeruator reip. Brutus; hoſtis Antonius. num igitur, vtrum horum ſit, dubitare poſſumus? atque, vt vos vna mente, vnaq. voce dubitare vos negatis: ſic modo decreuit ſenatus, D. Brutum optime de rep. mereri, cum ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem, imperiumq. defenderet. a quo defenderet? nempe ab hoſte: quae eſt enim alia laudanda defenſio? Deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq. ornatur verbis ampliſſimis ab ſenatu, quod reſiſtat Antonio, quem ſi conſulem illa prouincia putaret, neque eum reciperet; magno ſcelere ſe adſtringeret. omnes enim in conſulis iure, & imperio debent eſſe prouinciae. negat hoc D. Brutus imperator, conſul deſignatus, natus reip. ciuis, negat Gallia, negat cuncta Italia, negat ſenatus, negatis vos. quis illum igitur conſulem, ni latrones putant? quamquam ne ij quidem ipſi, quod loquuntur, id ſentiunt, nec a iudicio omnium mortalium, quamuis impij, nefarijq. ſint ſicut ſunt, diſſentire poſſunt. ſed ſpes rapiendi, atque praedandi, obcaecat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum aſſignatio, non illa infinita haſta ſatiauit: qui ſibi vrbem, qui bona, & fortunas ciuium ad praedam propoſuerunt: qui, dum ſit, quod rapiant, quod auferant, nihil ſibi defuturum arbitrantur: quibus M. Antonius (o dij immortales auertite, & deteſtamini, quaeſo, hoc omen) vrbem ſe diuiſurum eſſe promiſit. Ita vero ei, vt precamini, eueniat, atque huius amentiae poena in ipſum familiamq. eius recidat. quod ita futurum eſſe confido. iam enim non ſolum homines, ſed etiam deos immortales ad remp. conſeruandam arbitror conſenſiſſe ſiue enim prodigijs, atque portentis dij immortales nobis futura praedicunt; ita ſunt aperte denunciata, vt & illi poena, & nobis libertas appropinquet; ſiue tantus conſenſus omnium ſine impulſu deorum eſſe non potuit; quid eſt, quod de voluntate caeleſtium dubitare poſſimus?

EXPLANATIO

QVae *te reliquerunt*] ſi Tacito credimus, a Caeſare corruptae. ARCESSITAE] Brundiſio. Phil. 6 Ad quem legatos? ad eum, ne qui ad opprimenda rem. Brundiſio legiones arceſſierit? VT *oſtenditis.*] vna omnium voce. NEGAT *hoc*] eſſe conſulem Antonium. QVAMVIS *impii, nefariiq. ſint ſicut ſunt,*] concinnus loquendi modus: vt Phil. 1. Satis erat probatum illum eſſe populo Romano, vt eſt. Et Phil. 2. Neceſſe eſt, quamuis, ſis, vt es, violentus, & furens, cũ tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis viri, perterritum de ſomno excitari. BONORVM *donatio,*] viuo Caeſare, cui bellum gerenti operam nauauerant. AGRORVM] in Campania maxime. HASTA auctio de Pompeianorum bonis. VRBEM *ſe diuiſurum eſſe promiſit*] Phil. 13. Ingreſſus vrbem eſt, quo comitatu vel potius agmine? cum dextra, ſiniſtra, gemente populo Romano, minaretur dominis, notaret domos, diuiſurum ſe vrbem, palam ſuis polliceretur. ITA *ſunt aperte denunciata,*] quibus prodigijs, atque portentis, nulla, quod ſciam, docet hiſtoria.

ORATIO

REliquum eſt, Quirites, vt vos in iſta ſententia, quam prae vobis fertis, perſeueretis. faciam igitur, vt imperatores inſtructa acie ſolent; quamquam paratiſſimos milites ad proeliandum videant, vt eos tamen adhortentur. ſic ego vos ardentes, & erectos, ad libertatem recuperandam cohortabor. Non eſt, non eſt vobis, Quirites, cum eo hoſte certamen, quo cum aliqua pacis condicio eſſe poſſit. neque enim ille ſeruitutem veſtram, vt antea, ſed iam iratus ſanguinem concupiſcit. nullus ei ludus videtur eſſe iucundior, quam cruor, quam caedes, quam ante oculos trucidatio ciuium. non eſt vobis res, Quirites, cum ſcelerato homine, atque nefario, ſed cum immani, taetraq. bellua: quae quoniam in foueam incidit, obruatur. ſi enim illinc emerſerit: nullius ſupplicij crudelitas erit recuſanda. ſed tenetur, premitur, vrgetur, nunc ijs copiis, quas habemus, mox iis, quas paucis diebus noui conſules comparabunt. Incumbite in cauſſam, Quirites, vt facitis, numquam maior veſter conſenſus in vlla cauſſa fuit: numquam tam vehementer cum ſenatu conſociati fuiſtis. nec mirum: agitur enim, non qua condicione victuri, ſed victuri ne ſimus, an cum ſupplicio ignominiaq. perituri. quamquam

mortem

mortem quidem omnibus natura propoſuit: crudelitatem mortis, & dedecus virtus propulſare ſolet: quae propria eſt Romani generis, & ſeminis. hanc retinete, quaeſo, Quirites: quam vobis, tamquam hereditatem, maiores veſtri reliquerunt. quamquam alia omnia incerta ſunt, caduca, mobilia: virtus eſt vna altiſſimis defixa radicibus: quae numquam vlla vi labefactari poteſt, numquam demoueri loco. ac maiores veſtri primum vniuerſam Italiam deuicerunt, deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt, potentiſſimos reges, bellicoſiſſimas gentes in ditionem huius imperij redegerunt. Ac maioribus quidem veſtris, Quirites, cum eo hoſte res erat, qui haberet remp. curiam, aerarium, conſenſum, & concordiam ciuium, rationem aliquam, ſi ita res tuliſſet, pacis, & foederis: hic veſter hoſtis veſtram rempub. oppugnat, ipſe habet nullam: ſenatum, id eſt, orbis terrae conſilium, delere geſſit, ipſe conſilium publicum nullum habet: aerarium ueſtrum exhauſit, ſuum non habet. nam concordiam ciuium qui habere poteſt, nullam qui habeat ciuitatem? pacis uero quae poteſt cũ eo eſſe ratio, in quo eſt incredibilis crudelitas, fides nulla? eſt igitur, Quirites, populo R. uictori omnium gentium, omne certamen cum percuſſore, cum latrone, cum Spartaco. nam, quod ſe ſimilem Catilinae eſſe gloriari ſolet: ſcelere par eſt illi, induſtria inferior. ille cum exercitum nullum habuiſſet, repente conflauit: hic eum exercitum, quem accepit, amiſit. ut igitur Catilinam diligentia mea, ſenatus auctoritate, ueſtro ſtudio, & uirtute fregiſtis: ſic Antonij nefarium latrocinium ueſtrae cum ſenatu concordia tanta, quanta numquam fuit, felicitate, & virtute exercituum, ducumq. ueſtrorum, breui tempore oppreſſum audietis. equidem, quantum cura, labore, uigiliis, auctoritate, conſilio eniti, atque efficere potero, nihil praetermittam. quod ad libertatem ueſtram pertinere arbitrabor. neque enim id pro ueſtris ãpliſſimis in me beneficiis ſine ſcelere facere poſſum. hodierno autem die primum, referente, uiro fortiſſimo, nobisq. amiciſſimo, hoc M. Seruilio, collegisq. eius, ornatiſſimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo, me auctore, & principe, ad ſpem libertatis exarſimus.

EXPLANATIO

VNIVERSAM *Italiam*] in qua debellanda plus conſumptum eſt temporis, quam in reliquo terrarum orbe. Italia vero ad imperium adiuncta, exteris gentibus formidabilis potentia Romanorum fuit. CARTHAGINEM *exciderunt, Numantiam euerterunt,*] vtramque Scipio Aemilianus. POTENTISSIMOS *reges,*] Perſeum Macedoniae, Antiochum Aſiae, Mithridatem Ponti regem. BELLICOSISSIMAS *gentes*] Hiſpanos, & Gallos. CVM *eo hoſte res erat,*] quocumque hoſte. SI *res ita tuliſſet,*] vt agendum eſſet de pace, & foedere. ſed ideo res non tulit, quia viciſtis. CVM *Spartaco.*] ſeruorum duce: quo victo, M. Craſſus, myrtea corona, ouans in Albano monte triumphauit. nota ſatis hiſtoria. GLORIARI *ſolet:*] oratorie. fingit enim, quod credi poſſit: quia talem ſe contra patriam, & libertatem, qualem olim Catilina, praeberet Antonius. AMISIT.] cum eum duae legiones reliquerint. DILIGENTIA *mea,*] qui coniurationem patefeci, & occurri, quantum in me fuit, naſcentibus malis. SENATVS *auctoritate,*] qui, hoſte Catilina iudicato, de comprehenſis coniuratis vltimum ſumendum eſſe ſupplicium cenſuit. VESTRO *ſtudio,*] erga rem pub, a domeſticis hoſtibus defendendam. ET *virtute*] qui contra Catilinam, duce C. Antonio conſule, pro patria feliciter pugnaſtis. SINE *ſcelere*] ſi quid praetermitterem erga vos, qui me ſummis honoribus nouum hominem, & a me ipſo ortum, affeciſtis plane me ſceleſtum, ac nefariũ eſſe confiterer. Phil. 6 Quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos, a ſe ortum, hominibus nobiliſſimis omnibus honoribus praetuliſtis? Similiter locutus eſt in ep. ad Lentulum: Facis abundantia quadam amoris, vt etiam grata ſint ea, quae praetermitti ſine nefario ſcelere non poſſint. REFERENTE *hoc M. Seruilio,*] relationis principe. nam, vt opinor, omnes tribuni pl. retulerunt. & ſequitur, Collegisq. eius. ME *auctore, & principe.*] cunctantibus ceteris, dixit in ep. ad Cornificium, Liberalibus. EXARSIMVS.] Summam libertatis cupiditatem aptiore verbo declarare non potuit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICARVM LIBER TERTIVS

ORATIO XLV.

SERIVS omnino, P. C. quam tempus reip. poſtulabat, aliquando tamen conuocati ſumus. quod flagitabam equidem quotidie, quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra vitam, fortunasq. noſtras ab homine profligato, ac perdito non comparari, ſed geri iam viderem. exſpectantur Kal. Ian. quas non exſpectat Antonius; qui in prouinciam D. Bruti, ſummi, & ſingularis viri, cum exercitu impetum facere conatur; ex qua ſe inſtructum, & paratum ad vrbem venturum eſſe minitatur. quae eſt igitur exſpectatio, aut quae vel minimi dilatio temporis? quamquam enim adſunt Kal. Ian. tamen breue tempus longum eſt imparatis. dies enim, affert, vel hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſaepe clades. certus autē dies non, vt ſacrificij, ſic conſilij exſpectari ſolet. quod ſi aut Kal. Ian. fuiſſent eo die, quo primum ex vrbe fugit Antonius; aut hae non eſſent exſpectatae: bellum iam nullum haberemus. auctoritate enim ſenatus, conſenſuq. populi R. facile hominis amentis fregiſſemus audaciā: quod confido equidem conſules deſignatos, ſimul ac magiſtratum inierint, eſſe facturos. ſunt enim optimo animo, ſummo conſilio, ſingulari concordia. Mea autem feſtinatio non victoriae ſolum auida eſt, ſed etiam celeritatis. quo enim vſque tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis conſilijs propulſabitur? cur non quam primum publica accedit auctoritas?

EXPLANATIO

HABITA eſt haec oratio XIII. kal. Ian. profecto in Galliam Antonio, vt cognoſcitur ex Phil. 6. & ep. Lupus, lib. 2 fam. & ep. Liberalibus, lib. XII. QVOTIDIE] poſt profectionem ſcilicet Antonij. Phil. 5. Vt primum poſt diſceſſum latronis, vel potius deſperatam fugam libere ſenatus haberi potuit; ſemper flagitaui; vt conuocaremur. EXSPECTANTVR *Kal. Ian.*] vt eo die noui conſules de rep. referant. ADSVNT,] propinquae ſunt. LONGVM *eſt imparatis.*] aequae nobis obeſſe poteſt, ſi ſimus, vt nunc quidem ſumus, imparati, ac ſi longum eſſet. Ex *vrbe fugit Antonius;*] nam fugae ſimilis fuit illius in Galliam profectio. Infra: Quae vero profectio poſtea? quod iter paludati; quae vitatio oculorum, lucis, vrbis, fori? quam miſera fuga, quam foeda, quam turpis? Et Phil. XIII. Egreſſus eſt non vijs, ſed tramitibus, paludatus; eoq ipſo die innumerabilia S.C. fecit: quae quidem omnia citius deleta, quam ſcripta ſunt. ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. PRIVATIS *conſilijs*] Caeſaris Octauiani atque etiam D. Bruti: de quibus infra: Nam ſi ille conſul: fuſtuarium meruerunt legiones, quae conſulem reliquerunt: ſceleratus Caeſar, Brutus nefarius. qui contra conſulem priuato conſilio exercitus comparauerunt. Et ep. 7. ad ipſum Brutum, lib. XII. fam.

ORATIO

C. Caeſar, adoleſcens, paene potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atque virtute, tum, cum maxime furor arderet Antonij, cumque eius a Brundiſio crudelis & peſtifer reditus timeretur, nec poſtulantibus, nec cogitantibus, nec optantibus quidem nobis, quia fieri poſſe nō videbatur, firmiſſimum exercitum ex inuicto genere veteranorum militum comparauit, patrimoniumq ſuum effudit. quamquam non ſumus vſi eo verbo, quo decuit. non enim effudit, ſed in ſalute reip. collocauit. cui quamquam gratia referri tanta non poteſt, quanta debetur; habenda tamen eſt tanta, quantam maximā animi noſtri capere poſſunt. quis enim eſt tam ignarus rerum, tam nihil de rep. cogitans, qui hoc non intelligat; ſi M. Antonius a Brundiſio cum ijs copijs quas ſe habiturum putauerat, Romam, vt minabatur, venire potuiſſet, nullum genus eum crudelitatis praeteriturū fuiſſe? quippe qui in hoſpitis tectis Brundiſii fortiſſimos viros, ciues optimos, iugulari iuſſerit: quorum ante pedes eius morientiū ſanguine os vxoris reſperſum eſſe conſtabat. hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus veniret iratior, quam illis fuerat, quos trucidarat; cui tandem noſtrum, aut cui omnino bono pepercisſet? qua peſte priuato conſilio remp. (nec enim fieri potuit aliter) Caeſar liberauit. qui niſi in hac rep. natus eſſet; remp. ſcelere Antonij nullam haberemus. ſic enim perſpicio, ſic iudico; niſi vnus adoleſcens illius furentis impetus, crudeliſſimosq. conatus cohibuiſſet, remp. funditus interituram fuiſſe. cui quidem hodierno die, P. C. (nunc enim primum ita conuenimus, vt illius beneficio poſſemus, quae ſentiremus, libere dicere) tribuenda eſt auctoritas, vt remp. non modo a ſe ſuſceptam, ſed etiam a nobis commendatam poſſit defendere.

EXPLANATIO

PARNE *potius puer,*]annos natus XIX, vt ſcripſit Velleius, ad remp. defendendam, Antonijq. conatus reprimendos Octauianus acceſſit. CVMQ. *eius a Brundiſio crudelis, & peſtifer reditus timeretur,*] hoc Caeſaris beneficium ſaepe Cicero ſingulari cum eius laude cõmemorat, vt Phil. 4. 5. 13. & ad Cornificium ita ſcripſit: Puer egregius praeſidium ſibi primum deinde ſummae reip. cõparauit: qui niſi fuiſſet, Antonij reditus a Brundiſio peſtis patriae fuiſſet. PATRIMONIVMQ. *ſuum effundit.*] quid mirum? cum in ſingulos milites pro menſtruo ſtipendio quingentos denarios, qui ſcutati ſexaginta ſunt, erogauerit veteranos autẽ qui eum ſecuti ſunt, tria millia fuiſſe ex quadam ad Att. ep. cognoſcitur. ita ſumptus menſtruus fuit, ſcutatorum centum octuaginta millia. in ep. ad Att Veteranos, quiqui Caſilinis, & Calatiae sũt, perduxit ad ſuã ſentẽtiã. nec mirũ: quingenos denarios dat: cogitat reliquas colonias obire. Velleius lib 2. Primũ a Calatia, mox a Caſilino veteranos exciuit paternos: quorum exemplũ ſecuti alij, breui in formã iuſti coiere exercitus. IN *hoſpitis tectis*] rationem hoſpitij nullam habuit: Iouem Hoſpitalem contempſit. FORTISSIMOS *uiros,*] milites qui ducem Antoniũ recuſarent, trecentos fuiſſe, dicit paullo poſt. eandem crudelitatem exprobat Phil. 4 & 5. & 13. ANTE *pedes eius*] Phil. 13. in ſinu vxoris trucidatos, oratorie dicit NEC *enim fieri potuit aliter*) nõ enim publico conſilio Caeſar arma ſumpſit. res autem celeritatem poſtulabat. itaque neceſſe fuit, vt ipſe, priuato conſilio exercitu comparato remp. defenderet. HODIERNO *die*] XIII Kal. Ian. vt ep. Lupus noſter, ad D Brutum lib XI. fam. & ep. Liberalibus, ad Cornificium, lib. XII. ILLIVS *beneficio,*] abſentem enim Antonium non timemus. vt abſit autem, Caeſaris virtute factum eſt. audito enim nuncio de Quarta legione, ſtatim diſceſſit. infra.

ORATIO

NEC uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de rep. licet) ſileri poteſt, quis enim unus fortior, quis amicior umquam reip. fuit, quam legio Martia uniuerſa? quae cum hoſtem populi R. Antonium iudicaſſet, comes eſſe eius amentiae noluit; reliquit conſulem. quod profecto non feciſſet, ſi eum conſulem iudicauiſſet, quem nihil aliud agere, nihil moliri, niſi caedem ciuium, atque interitum ciuitatis, uideret. atque ea legio conſedit Albae. quam potuit urbem eligere aut opportuniorem ad res gerundas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum reip. ciuium?

EXPLANATIO

LONGO *interuallo*] nam adhuc per Antonium non licuit. QVIS *enim unus fortior,*] fortẽ vnum inueniri, facile eſt: vniuerſam legionem, in primis difficile. quo maior laus Martiae legionis. Phil. 2. ſimiliter locutus: Tu vnus adoleſcẽs vniuerſum ordinẽ decernere de ſalute reip. prohibuiſti. Et pro domo: Tu vnus peſtifer ciuis eum reſtitutum negas eſſe ciuem, quem eiectum vniuerſus ſenatus non modo ciuem, ſed ẽt egregium ciuẽ ſemper iudicauit? Simile illud pro Sextio: Nec vnus in quẽquam vmquam gratior, quã in me vniuerſi. AVT *fortiorum uirorum, aut amicorum reip. ciuium?*] quid vitij poſſit eſſe in his verbis, aut cur pro Fortiorum, Fortium, pro, Amiciorum. Amicorum, reponi debeat, quod Faerno placuit, non ſane diſpicio. nec uero, quam ille conſtructionem probauit, ſuaeq. correctionis praecipuam, vt uideo, cauſſam habuit, ea mihi uidetur eiuſmodi, ut probari iure poſſit. neminem enim ex ijs, quibus prime Latini ſermonis deferuntur, ita locutum uideo. fideliorem fortium uirorũ pro, maiore erga fortes uiros fide; aut omnino cũ, fidelis, generandi caſum cõiunxiſſe.

ORATIO

HVIVS legionis uirtutem imitata Quarta legio, duce L. Egnatuleio, quaeſtore, ciui optimo, & fortiſſimo. Caeſaris auctoritatem, atque exercitum perſecuta eſt. faciendum eſt igitur nobis, P. C. ut ea, quae ſua ſponte clariſſimus adoleſcens, atque omnium praeſtãtiſſimus geſſit, & gerit, haec auctoritate noſtra comprobentur; ueteranorumq. fortiſſimorum uirorum, tum legionis Martiae, Quartaeq. mirabilis cõſenſus ad remp. recuperandam laude, & teſtimonio noſtro confirmetur; eorumq. commoda, honores, praemia, cum conſules deſignati magiſtratum inierint, curae nobis fore, hodierno die ſpondeamus.

EXPLANATIO

CIVI *optimo,*] ſic Ciceronem ſcripſiſſe, auctor eſt Priſcianus lib. VI. ſic etiam legitur in vetuſtiſſimis libris. PERSECVTA *eſt.*] ſic Phil. 5. de eadem legione locutus eſt.

ORATIO

ORATIO

ATQVE ea quidem, quae dixi de Caeſare, deq. eius exercitu, iamdiu nota ſunt nobis: virtute enim admirabili Caeſaris, conſtantiaq. militum veteranorum, legionumq. earum optimo iudicio, quae auctoritatem voſtram, libertatem populi R. virtutem Caeſaris ſecutae ſunt, a ceruicibus noſtris eſt depulſus Antonius ſed, vt dixi, haec ſuperiora. hoc vero recens edictum D. Bruti, quod paullo ante propoſitum eſt, certe ſilentio non poteſt praeteriri. pollicetur enim ſe prouinciam Galliam retenturum in ſenatus populiq. R. poteſtate. o ciuem natum reip. memorem ſui nominis, imitatoremq. maiorum. neque enim, Tarquinio expulſo, maioribus noſtris tam fuis optata libertas, quam eſt, repulſo iam Antonio, retinenda nobis. illi regibus parere iam a condita vrbe didicerant: nos poſt reges exactos ſeruitutis obliuio ceperat. atque ille, quem maiores noſtri non tulerunt, non crudelis, non impius, ſed ſuperbus eſt habitus, & dictus. quod nos vitium in priuatis ſaepe tulimus, id maiores noſtri ne in rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus regem ſuperbum non tulit: Decimus ſceleratum, atque impium regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & facit, & fecit Antonius? Senatum etiam reges habebant: nec tamen, vt Antonio ſenatum habente, in conſilio regis verſabantur barbari armati. Seruabant auſpicia reges: quae hic conſul, augurq. neglexit, neque ſolum legibus contra auſpicia ferendis, ſed etiam collega vna ferente, eo, quem ipſe ementitis auſpicijs vitioſum fecerat. Quis autem rex vmquam fuit tam inſiguiter impudens, vt haberet omnia commoda, beneficia, iura regi venalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod praemium non vel ſingulis hominibus, vel ciuitatibus, vel vniuerſis prouincijs vendidit? Nihil humile de Tarquinio, nihil ſordidum accepimus: at vero huius domi inter quaſilla pendebatur aurum; numerabatur pecunia: vna in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi R. nundinabantur. Supplicia vero in ciues R. nulla Tarquinij accepimus. at hic & Sueſſae iugulauit eos, quos in cuſtodiam dederat; & Brundiſii trecentos fortiſſimos viros, ciuesq. optimos trucidauit. Poſtremo Tarquinius pro populo R. bellum gerebat tum, cum expulſus eſt. Antonius contra populum R. exercitum adducebat tum, cum, a legionibus relictus, nomen Caeſaris exercitumq. pertimuit, neglectisq. ſacrificijs ſollemnibus, ante lucem vota ea, quae numquam ſolueret, nuncupauit; & hoc tempore in prouinciam populi R. conatur inuadere. Maius igitur a D. Bruto beneficium populus R. & habet, & exſpectat, quam maiores noſtri acceperunt a L. Bruto, principe huius maxime conſeruandi generis, & nominis. cum autem eſt omnis ſeruitus miſera: tum vero intolerabile eſt, ſeruire impuro, impudico, effeminato, numquam, ne in metu quidem, ſobrio. Hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato praeſertim conſilio; iudicat, veriſſimeq. iudicat, non eſſe conſulem. Faciendum eſt igitur, P.C. nobis, vt D. Bruti priuatum conſilium auctoritate publica comprobemus. nec vero M. Antonium conſulem poſt Lupercalia putare debuiſtis. quo enim ille die, populo R. inſpectante, nudus, vnctus, ebrius eſt concionatus, & id egit, vt collegae diadema imponeret; eo die non modo conſulatu, ſed etiam libertate ſe abdicauit. eſſet enim ipſi certo ſtatim ſeruiendum, ſi Caeſar ab eo regni inſigne accipere voluiſſet. hunc igitur ego conſulem, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui foedo illo, & flagitioſo die, & quid pati, Caeſare viuo, poſſet, & quid, eo mortuo, conſequi ipſe cuperet, oſtendit? Nec vero de virtute, conſtantia, grauitate prouinciae Galliae taceri poteſt. eſt enim ille flos Italiae, illud firmamentum imperij populi R. illud ornamentum dignitatis tantus autem eſt conſenſus municipiorum, coloniarumq. prouinciae Galliae, vt omnes, ad auctoritatem huius ordinis, maieſtatemq. populi R. defendendam conſpiraſſe videantur.

EXPLANATIO

RECENS *edictum D. Bruti,*] cuius etiam mentio fit ep. 6. lib. XI. fam. QVEM *ipſe ementitis auſpicijs vitioſum fecerat.*] tota res exponitur Phil. 2. QVASILLA] ciſtulas muliebres. NVNDINABANTVR.] de his nũdinis ſupra diximus. SACRIFICIIS *ſollẽnibus,*] conſules in prouincia profecturi, & ſacrificia prius faciebãt, & vota nũcupabant; quae, cũ rediiſſent, bene geſta rep. ſoluebant. QVAE *numquam ſolueret,*] non enim ei quae cogitat, proſpere ſuccedent. PRIVATO *praeſertim conſilio:*] non enim ei ſenatus mandauit, auctor ve fuit, vt conſulem Antonium Gallia prohiberet. QVID, *eo mortuo, conſequi ipſe cuperet,*] quod in alio regnum probabat, id a ſe ipſo expeti ſignificabat.

ORATIO

QVAMOBREM tribuni pl. quamquam vos nihil aliud, niſi de praeſidio, vt ſenatum tuto cõſules Kalendis Ian. habere poſſent, retuliſtis: tamen mihi videmini magno conſilio, atque optima mente poteſtatem nobis de tota rep. feciſſe dicendi. cum enim tuto ſenatum haberi ſine praeſidio non poſſe iudicauiſtis, tũ ſtatuiſtis, etiã intra muros Antonij ſcelus audaciamq. verſari. quamobrem omnia mea ſententia complectar, vobis, vt intelligo, non inuitis; vt & praeſtantiſſimis ducibus a nobis detur auctoritas: & fortiſſimis militibus ſpes oſtendatur praemiorum: & iudicetur non verbo, ſed re, non modo non conſul, ſed etiam hoſtis Antonius. nam, ſi ille conſul: fuſtuarium meruerunt legiones, quae conſulem reliquerunt: ſceleratus Caeſar, Brutus nefarius,

qui

qui contra conſulem priuato conſilio exercitus compara-uerunt. ſin autem militibus exquirendi ſunt honores noui propter eorum diuinum, atque immortale meritum; ducibus autem ne referri quidem poteſt gratia: quis eſt, qui eum non hoſtem exiſtimet, quem qui armis perſe-quuntur, conſernatores reip. iudicantur? At quam con-tumelioſus in edictis? quam barbarus? quam rudis? pri-mum in Caeſarem maledicta congeſſit. deprompta ex recordatione impudicitiae, & ſtuprorum ſuorum. quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplum veteris ſancti-tatis? quis autem illo, qui maledicit, impurior?

E X P L A N A T I O

TRIBVNI *pl.*] poſt Antonij profectionem, qui profectus eſt. IV. Kal. Dec. vt infra dicitur, ma-giſtratum inire tribuni pl. erat autem eis primus magiſtratus dies, vt Dionyſius docet, IV. id. Dec. nec tamen ante XIII. Kal. Ian quo die habita haec oratio eſt, ſenatũ vocarunt Propterea, cum quadã querella, ſic exorſus eſt Cicero: Serius omnino, P.C. quam tempus reip. poſtulabat, aliquãdo tamen conuocati ſumus quod flagitabã equidẽ quotidie. Et Phil. 5. DE *praeſidio,*] conſulũ deſigna-torum, & ſenatus, vt Kalendis Ian. & ipſi conſules. & ſenatus omnis tuto in curiã venire poſſit REI-PVBLICAE:] omnes quidem, ſed principe M. Seruilio, retulerunt: vt Phil 4. in extremo. INTRA *muros Antonij ſcelus, audaciamq. verſari.*] licet abſente Antonio, ab eius tamen amicis idest, a perditis ciui-bus, qui ſunt in vrbe, timendum eſſe. DVCIBVS] Caeſari, & D. Bruto, qui priuato conſilio exerci-tus contra conſulem comparauerunt Supra, & infra. DEPROMPTA *ex recordatione impudicitiae, & ſtuprorum ſuorum.*] Phil. 13 Quem tum ille demens laedere ſe putabat edictis, ignorans, quaecum-que falſo is diceret in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea vere recidere in memoriam pueritiae ſuae.

O R A T I O

IGNOBILITATEM obijcis C. Caeſaris filio: cuius etiam naturalis pater, ſi vita ſuppeditaſſet, con-ſul factus eſſet. Aricina mater. Trallianam, aut Ephe-ſiam putes dicere. videte, quam deſpiciamur omnes, qui ſumus e municipiis, ideſt, omnes plane: quotus enim quiſ-que non eſt? quod autem municipium non contemnitis, qui Aricinum tantopere deſpicit, vetuſtate antiquiſſi-mum, iure foederatum, propinquitate paene finitimum, ſplendore municipum honeſtiſſimum? hinc Voconiae, hinc Scatiniae leges: hinc multae ſellae curules & pa-trum memoria, & noſtra: hinc equites R. lautiſſimi plu-rimi, & honeſtiſſimi. ſed, ſi Aricinam vxorem non pro-bas, cur probas Tuſculanam? quamquam huius ſanctiſ-ſimae feminae, atque optimae pater M. Atius Balbus, in primis honeſtus, praetorius fuit: tuae coniugis, bonae feminae, locupletis quidem certe; Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius, qui propter haeſitantiam linguae, ſtuporemq. cordis, cogno-men ex contumelia traxerit. at auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cum palla, & coturnis nummos populo de Roſtris ſpargere ſolebat. vellem, hanc contemptionem pecuniae ſuis reliquiſſet, Habetis nobilitatem generis glo-rioſam Qui autem conuenit, vt tibi Iulia natus ignobilis videatur, cum tu eadem materno genere ſoleas gloriari? quae porro amentia eſt, eum aliquid dicere de vxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam, pro-ditoris filiam, habuerit vxorem, ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos? ſed hoc clariſſimi viri viderint, L. Phi-lippus, qui habet Aricinam vxorem; C. Marcellus, qui Aricinae filiam: quos certo ſcio dignitatis optimarum feminarum non paenitere.

E X P L A N A T I O

CONSVL *factus eſſet.*] praetor enim fuit, & Macedoniã poſt praeturam adminiſtrauit. Suetonius. Decedens Macedonia, prius quã profiteri ſe candidatũ cõſulatus poſſet, morte obijt repẽtina. Ep. 1. lib. 1. ad Q fr. Adiungenda etiam eſt facilitas in audiendo, lenitas in diſcernendo, in ſatisfacien do, ac diſputando diligentia. his rebus nuper Cn Octauius iucundiſſimus fuit. Et ep. 2. Mediocri me dolore putas affici, cũ audiã, qua ſit exiſtimatione Virgilius, qua tuus vicinus Cn Octauius? ARICI NA *mater.*] Atia M. Atij Balbi, ex Iulia, ſorore Caeſaris, filia, quae poſt obitum Cn Octauij L. Marcio Philippo nupſit, & cum eo tum viuebat. Miror autẽ Aricinã Atiã eſſe dictã cum nec ipſa, nec pater eius Balbus Ariciae natus eſſet. fuit enim, Suetonio teſte, paterna ſtirpe Aricinus. PAENE. *finitimum,*] abeſt enim ab vrbe viginti millibus paſſuum. VOCONIAE,] Voconia lex de mulierum hereditatibus fuit ſancitũ eſt enim ea lege, ne quis cenſus, ideſt pecunioſus, heredẽ relinqueret filiã SCATINIAE] tribunitia lex Scatinia contra ſtupratores puerorum, & eos, qui muliebria paterentur. in ep. Coelij. Inſolentiſſimi homines ſummis Circenſibus ludis meis poſtulandum me lege Scatinia curant. Sue-tonius in Domitiano: Quoſdam ex vtroque ordine lege Scatinia condemnauit. TVSCVLANAM?] quam tu duxiſti, M. Fadij, libertini hominis, filiam. Phil. 2. BONAE *feminae,*] cum probro potius, quam cum laude dictum: vt ironiae mos eſt. ideo ſequitur: Locupletis quidem certe: ideſt, ſi minus bonae, ſaltem locupletis. quod tu ſpectaſti, cum eam vxorem duxiſti. HOMO *nullo numero.*] tum quia libertinus, tũ quia lingua impeditus, corde ſtupidus. QVI *propter haeſitantiam linguae, ſtuporemq.*

cordis] Bambalio dictus ἀπὸ τῦ βαμβάλειν. quod eſt. τοῖς χείλεσι τρέμειν. & βάμβαλον Phryges puden-dam corporis partem vocant. quae legimus apud Heſychium. Ex *contumelia*] eſt enim contumeliae, ſi quis appelletur Bambalio: quia ſimul vitium illius appellatur. At *auus nobilis*] Cum ſequatur Tu-ditani mentio, neceſſe eſt, hoc referri ad alteram vxorem Antonij Fuluiam, cuius maternus auus fuit Sempronius Tuditanus, auctore Aſconio. Tvditanvs *nempe ille,*] cum deriſione. quis enim no-bilem dixerit eum, qui cum palla & cothurnis nummos populo de Roſtris ſpargere ſolebat? Vale-rius Max. lib 7. c. 8. Quam certae, quam etiã notae inſaniae Tuditanus, vtpote qui populo nummos ſparſerit, togamq. velut tragicam veſtem in foro trahens, maximo cum hominum riſu conſpectus fuerit, ac multa his conſentanea fecerit Cvm *palla, & cothurnis*] tribus cauſſis Tuditani ſtultitiam ar-guit: prima, quod in foro proceſſerit cum palla, quo veſtimenti genere ſenatores nõ vtebantur: al-tera, quod cũ cothurnis, cũ ſenatorũ calcei lunati eſſent: tertia. quod nummos populo de Roſtris, tamquam pecuniae contemptor, ſpargere ſolebant. nam ideo ſequitur: Vellẽ hanc contemptionẽ pecuniae ſuis reliquiſſet. quod in Fuluiam conijcitur, Tuditani neptem, quae erat auariſſima. ad il-lam enim pertinet quod dicitur Phil. 3. At vero huius domi inter quaſilla pendebatur aurum. nam quaſillum calathus muliebris eſt. Et Phil. 13. Brundiſij in ſinu non modo auariſſimae, ſed crudeliſ-ſimae vxoris delectos Martiae legionis centuriones trucidauit. & ad eandẽ ſpectat illud ep. ad Att. lib. xiv. Quid? Deiotari noſtri cauſſa non ſimilis? dignus ille quidẽ omni regno, ſed non per Fuluiã. Habetis *nobilitatem generi glorioſam.*] ironia. Tu, qui obijcis ignobilitatẽ C. Caeſaris filio, quã habes domi tuae nobilitatem generis? cum prima tua vxor Fadia libertini hominis filia fuerit altera vero & auariſſima ſit, & auum eum habuerit, cuius notiſſima dementia eſt. Ivlia *natus*] Octauianus nõ Iulia, ſorore Caeſaris, ſed eius filia natus eſt Atia. quare non hoc de ipſo, ſed de matre dictum. nec moueor, quod, Natus, ad marem potius, quam ad feminam, pertinere videatur. commune enim eſt. Iulia natus. pro, qui Iulia natus ſit. Qui conuenit, inquit, vt muliere nati nobiliſſima, ignobiles videã-tur? Eodem *materno genere*] diximus iam, Antonij matrem Iuliam fuiſſe, L. Caeſaris, conſularis viri, ſororem. Ex *libertini filia*] ex Fadia, Bambalionis filia Liberos?] eum, quem pacis obſidem in Capi-tolium miſit Phil. 2. Aricinam *vxorem;*] Atiam. Aricinam *filiam:*] Octauiam, Octauiani ſororem, ex qua genuit Marcellum illum, cuius immaturam mortem deplorat Virgilius lib. vi.

ORATIO

IDem etiam Q. Ciceronem, fratris mei filium com-pellat edicto: nec ſentit amens commendationem eſſe compellationem ſuam. quid enim accidere huic adole-ſcenti potuit optatius, quam cognoſci ab omnibus, Cae-ſaris conſiliorũ eſſe ſocium, Antonij furoris inimicum? At etiam gladiator auſus eſt ſcribere, hunc de patris, & patrui parricidio cogitaſſe. O admirabilem impudentiã, audaciam, temeritatem. in eum adoleſcentẽ hoc ſcribere audere, quem ego, & frater meus, propter eius ſuauiſ-ſimos atque optimos mores, praeſtantiſſimumq. inge-niũ, certatim amamus, omnibusq. horis oculis, auribus, complexu tenemus? Nam me iiſdem edictis, neſcit, lae-dat, an laudet. cum idem ſupplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de ſceleratiſſimis ſumpſerim, laudare videtur, quaſi imitari velit. cum autẽ illam pulcherrimi facti memoriam refricat, tum a ſui ſimilibus inuidiam aliquam in me commoueri putat.

EXPLANATIO

Compellat *edicto.*] carpit eum, & vituperat. Qvasi *imitari velit.*] me, in hominibus im-probis poena afficiẽdis, nõ enim illa verba, Optimis ciuibus, erant in edicto Antonij, ſed ad-dita ſunt a Cicerone, tamquã, interprete mẽtis, ac voluntatis eius cum is communiter ciuibus illis, qui ſibi nõ paruiſſent, minatus eſſet idẽ ſuppliciũ, quod Cicero cõſul de Catilinae ſocijs ſumpſerat.

ORATIO

SEd, ipſe quid fecit? cum tot edicta propoſuiſſet, edixit, vt adeſſet ſenatus frequens ad ix. Kal. Dec. eo die ipſo non affuit. at quo modo edixit? haec ſunt, opinor, verba in extremo: Si quis non affuerit, hunc omnes exiſtimare poterunt & interitus mei, & perditiſſimorum cõſiliorum auctorẽ fuiſſe. *Quae ſunt Perdita conſilia? an ea quae pertinent ad libertatẽ populi R. recuperandam? quorum conſiliorum Caeſari me auctorem, & hortatorem & eſſe, & fuiſſe fateor. quamquam ille non eguit conſilio cuiuſquam: ſed tamen currentem, vt dicitur, incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus non eſſet auctor, cum in eo ſalus, & vita op-timi cuiuſque, & libertas populi R. dignitasq. conſi-ſteret? ſed, cum tam atroci edicto nos concitauiſſet, cur ipſe non affuit? num putatis aliqua re triſti, ac ſeuera? vi-no, atque epulis retentus: ſi illae epulae potius, quam po-pinae, nominandae ſunt. diem edicti obire neglexit: in ante diem iv. Kal. Dec. diſtulit: adeſſe in Capitolio iuſſit: quod in templum ipſe, neſcio qua, per Gallorum cuniculum adſcendit. conuenerunt corrogati. & quidem ampli quidam homines, ſed immemores dignitatis ſuae. is enim erat dies, ea fama, is, qui ſenatum vocarat, vt*

turpe

turpe ſenatori eſſet, nihil timere. ad eos tamen ipſos, qui conuenerant, ne verbum quidem auſus eſt facere de Caeſare, cum de eo conſtituiſſet ad ſenatum referre. ſcriptā attulerat conſularis quidam ſententiam. quid eſt aliud, de eo referre non audere, qui contra ſe conſulem exercitum duceret, niſi, ſe ipſum hoſtem iudicare? neceſſe enim erat, alterutrum eſſe hoſtem: nec poterat aliter de aduerſariis ducibus iudicari. ſi igitur C. Caeſar hoſtis; cur conſul nihil refert ad ſenatum? ſi a ille a ſenatu notandus non fuit; quid poteſt dicere, quin, cum de illo tacuerit, ſe hoſtem eſſe confeſſus ſit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in ſenatu ne improbum quidem dicere audet.

EXPLANATIO

LAEDAT, *an laudet.*] plane hic intelligitur, ledere, pro vituperare. vſurpari ſolere: cum opponantur, Laedat, laudet: vt pro Fonteio Cum lædat nemo bonus, laudent omnes veſtri ciues, atque ſocij. INVIDIAM *aliquam*] odium aliquod. IN *ante diem IV. kal.*] pro, in diem, IV. Kal. vtroque enim modo eundem diem veteres notabant: vt alibi docuimus PER *Gallorum cuniculum*] occulte, quaſi per Gallorum cuniculum cum in Capitolium noctu per cuniculum aſcendentes proditi ſunt ab anſeribus. IMMEMORES *dignitatis ſuae.*] non enim eos in ſenatum venire decuit. IS *enim erat dies.*] quo non debuit ſenatus vocari; ſed in eum diſtulit Antonius. ex eo die, quo primum edixerat vt adeſſet ſenatus, id eſt, ex IIX. Kal. Dec. quem obire neglexit, vino, atque epulis retentus. EA *fama.*] dicebatur enim, vocari ſenatum ab Antonio, vt referret de Caeſare. Phil. 13. Inde ad vrbem curſus: ſenatus in Capitolium: parato de circumſcribendo adoleſcente ſententia conſularis.

ORATIO

AT in rebus triſtiſſimis quantos excitat riſus? ſententiolas edicti cuiuſdam memoriae mandaui: quas videtur ille peracutas putare. ego autem, qui intelligeret, quid dicere vellet, adhuc neminē inueni. Nulla contumelia eſt, quam facit dignus. *Primū quid eſt* Dignus? *nam etiam malo digni multi, ſicut ipſe. an quam facit is, qui cum dignitate eſt? quae autem poteſt eſſe maior? quid eſt porro,* Facere contumeliam? *quis ſic loquitur? deinde.* Nec timor, quem denunciat inimicus. *Quid ergo? ab amico timor denunciari ſolet? horum ſimilia deinceps. non ne ſatius eſt mutum eſſe, quam, quod nemo intelligat, dicere? en, cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit, poſſideat in agro publico populi R. campi Leontini duo millia iugerum immunia vt hominem ſtolidum magis etiam infatuet mercede publica. Sed haec leniora fortaſſe: illud quaero, cur tam ſubito manſuetus in ſenatu fueris, cum in edictis tam fuiſſes ferus? quid autem attinuerit, L. Caſſio, tribuno pl. fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciui, mortem denunciare, ſi in ſenatum veniſſet? D. Carfulenum, bene de rep. ſentientem, ſenatu vi, & minis mortis expellere? Ti. Canutiam, a quo erat honeſtiſſimis contentionibus & ſaepe, & iure vexatus, non templo ſolum, verum etiam aditu prohibere Capitolij? cui S.C. ne intercederet, verebatur? de ſupplicatione credo, M. Lepidi, clariſſimi viri. atque id erat periculū, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius vſitatus honos impediretur.*

EXPLANATIO

MAGISTER *eius*] Sex. Clodius, de quo Phil. 2. MERCEDE *publica.*] ex agro publico ſumpta. Phil. 2. L. CASSIO,] fratri C Caſſij, qui Caeſarem occiderat ep. 2. lib. XII fam & ep. 2. lib. XIV. ad Att. NE *intercederent,*] vt tribuni pl. DE *cuius honore extraordinario*] vere dicit: nam poſtea Lepidum ornatum eſſe ſummis honoribus a ſenatu, indicat epiſtola ad eum, lib. X. fam.

ORATIO

AC, ne ſine cauſſa videretur edixiſſe, vt ſenatus adeſſet, cū de rep. relaturus fuiſſet, allato nuncio de legione Quarta, mente cōcidit; & fugere feſtinans, S.C. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cum id factum eſſet antea numquam. Quae vero profectio poſtea? quod iter paludati? quae vitatio oculorum, lucis, vrbis, fori? quam miſera fuga? quam foeda? quam turpis? praeclara tamen S.C. illo ipſo die veſpertina, prouinciarum religioſa ſortitio: diuina vero opportunitas, vt, quae cuique apta eſſet, ea cuique obueniret.

EXPLANATIO

DE *legione,*] quae ſe cum Caeſaris exercitu coniunxerat. DE *ſupplicatione*] M. Lepidi: cui poſtea triumphum quoque abſenti decreuerunt. Phil. 13. PER *diſceſſionem*] celeritatis videlicet cauſſa. nā ſi ſententiae rogarentur, ſerius cōfecta res eſſet. CVM *id factum eſſet antea numquam.*] rogari enim ſententias mos fuit in ſupplicatione decernenda: quod oſtendit epiſtola Coelii, Non

dui, lib. VIII. fam. VESPERTINA,] ſi veſpertina, non praeclara, ſed turpia, & irrita. non enim poſt horam decimam referri vlla de re licuit. auctor Seneca lib. I. de tranquillitate vitae, c. 14. Et S.C. vel ante ortum ſolis, vel poſt occaſum facta, irrita fuiſſe, docet. PROVINCIARVM *religioſa ſortitio;*] S.C. eo die fecit, vt prouinciarum ſortitio fieret: quae facta eſt: ſed prouincias ij, quibus obtigerant, recuſarunt, irritum arbitrantes S.C. veſpertinū. Religioſa: cū ironia: ideſt, minime religioſa, quae propere facta ſit, & veſpertino S.C. DIVINA *vero oportunitas,*] iocatur: ideſt, minime diuina, ſed vitio & arte facta, vt quae cuique apta eſſet, ea cuique obueniret. Diuina ſunt, quae ſorte contingunt, quaſi diuinitus tributa: at, cū ea cuique obueniunt, quae cuique videntur apta, quis in eo ſortē diuinā agnoſcat?

O R A T I O

PRaeclare igitur facitis, tribuni pl. qui de praeſidio conſulum, ſenatusq. referatis: meritoq. veſtro maximas vobis gratias omnes & agere, & habere debemus. qui enim periculo carere poſſumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem, homo afflictus, & perditus, quae de ſe exſpectat iudicia grauiora, quam amicorum ſuorum? familiariſſimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naſo, omni carens cupiditate, nullam ſe habere prouinciam, nullam Antonij ſortitionem fuiſſe iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus, vir patre, auo, maioribusq. ſuis digniſſimus. in eadem ſententia fuit, homo ſumma integritate, atque innocentia, C. Turrannius. idem fecit Sp. Oppius. ipſi etiam, qui amicitiam M. Antonij veriti, plus ei tribuerunt quam fortaſſe vellent, M. Piſo, meus neceſſarius, & vir, & ciuis egregius; pariq. innocentia, M. Vehilius, ſenatus auctoritati ſe obtemperaturos eſſe dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius ſpectata multis magnisq. rebus ſingularis integritas minus admirabilem facit huius honeſtiſſimi facti gloriam: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo, & conſtanti C. Ceſſedius repudiauit. qui ſunt igitur reliqui, quos ſors diuina delectet? L. Antonius, M. Antonius. o felicem vtrumque: nihil enim maluerunt. C. Antonius Macedoniam, hunc quoque felicem: hanc enim habebat ſemper in ore prouinciam. C. Caluiſius Africam. nihil felicius: modo ex Africa deceſſerat, & quaſi diuinans ſe rediturum, duos legatos Vticae reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Caſſius Hiſpaniam. non habeo, quid ſuſpicer. duarum credo prouinciarum ſortes minus diuinas fuiſſe. O C. Caeſar, (adoleſcentem appello) quam tu ſalutem reip. attuliſti? quam improuiſam? quam repentinam? qui enim haec fugiens fecerit, quid faceret inſequens? etenim in concione dixerat, ſe cuſtodem fore vrbis, uſque ad kal. Maias ad vrbem exercitum habiturum. o praeclarum cuſtodem ouium, vt aiunt, lupum. cuſtos ne vrbis an direptor, & vexator eſſet Antonius? & quidem ſe introiturum in vrbem dixit, exiturumq. cum vellet.

E X P L A N A T I O

CONSVLVM,] deſignatorum, qui hoc die, vel abſente Antonio, metu tamen illius amicorum nō aderant. Phil. 5. L. PHILIPPVS] Octauiani vitricus. PATRE,] oratore ſummo conſulari, & cenſorio. SORS *diuina*] & hic iocatur in ſortem vitio factam. M. ANTONIVS.] opinor ei obtigiſſe, quam optauerat, citeriorem Galliam, ipſam quoque in ſortem coniectam. CALVISIVS *Africam.*] quam regebat Cornificius. ad quem ſcribens Cicero, Nec vero, inquit, poſtea deſtiti labefactare eum, qui ſumma cum tua iniuria contumeliaq. reip. prouinciam abſens obtinebat. Quo loco Caluiſium hunc ſignificat. HISPANIAM.] vlteriorem. cui praefuerat ad eum diem Aſinius Pollio. nam citerior cum vlteriore Gallia tradita erat antea M. Lepido. NON *habeo, quid ſuſpicer.*] miror Iccio, & Caſſio, ciuibus optimis, nec amicis Antonij, quippe cum Q. Caſſius Caij frater fuerit, has prouincias obueniſſe. itaque diſſimiles in his puto ſortes fuiſſe. illae ſuperiores diuinae fuerant, ideſt vitio factae: (ſic enim accipiendum) hae duae minus diuinae, ideſt recte factae. eſt enim, vt in illis, item in his interpretandum a contrario ſenſu, vt argutia ſimilem principio finem habeat. O C. CAESAR, (*adoleſcentem appello*)] ſic ad populum C. Carbo, in Orat. O M. Druſe, (patrem appello) tu dicere ſolebas, &c. Similiter pro domo, O Q. Catule, (patrem appellem, an filium?)

O R A T I O

QVid illud? non ne, audiente populo, ſedens pro aede Caſtoris dixit: niſi qui viciſſet, victurum neminem? Hodierno die primum, P. C. longo interuallo in poſſeſſionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defenſor, ſed etiam conſeruator fui. cum autem id facere non poſſem, quieui, nec abiecte, nec ſine aliqua dignitate caſum illum temporum, & dolorem tuli. hanc vero taeterrimam beluam quis ferre poſſet, aut quo modo? quid eſt in Antonio, praeter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinatus eſt. nihil apparet in eo ingenuum, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicum.

EXPLANATIO.

CONSERVATOR] ante Caeſaris dominationem. CVM *autem id facere non poſſem,*] armis Caeſaris oppreſſa rep. HANC *vero taeterrimam belluam quis ferre poſſet,*] tuli Caeſarem, Antonium quis ferat? fuit in illo ingenium ratio, memoria, litterae, cura, cogitatio, diligentia: (hanc ei laudem Phil. 2. Cicero tribuit) in Antonio quid eſt, praeter libidinem, crudelitatem, petulantiam?

ORATIO

QVAPROPTER, quoniam res in id diſcrimen adducta eſt, vtrum ille poenas reip. luat, an nos ſeruiamus: aliquando, per deos immortales, P. C. patrium animum, virtutemq. capiamus: vt aut libertatem, propriam Romani generis, & nominis, recuperemus; aut mortem ſeruituti anteponamus. multa, quae in libera ciuitate ferenda non eſſent, tulimus, & perpeſſi ſumus; alij ſpe recuperandae libertatis, alij viuendi nimia cupiditate. ſed, ſi illa tulimus, quae nos neceſſitas ferre coegit, quae vis quaedam paene fatalis; quae tamē ipſa non tulimus: etiam ne huius impuri latronis feremus taeterrimum, crudeliſſimumq. dominatum? quid hic faciat, ſi potuerit, iratus, qui, cum ſuccenſere nemini poſſet, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic victor non audebit, qui, nullam adeptus victoriam, tanta ſcelera poſt Caeſaris interitum fecerit; refertam domum eius exhauſerit; hortos compilarit; ad ſe ex his omnia ornamenta tranſtulerit; caedis, & incendiorum cauſſam quaeſierit ex funere; duobus, aut tribus S. C. bene & e rep. factis, reliquas res ad lucrum, praedamq. reuocauerit; vendiderit immunitates; ciuitates liberauerit; prouincias vniuerſas ex imperij populi R. iure ſuſtulerit; exſules reduxerit; falſas leges, C. Caeſaris nomine, & falſa decreta in aes incidēda, & in Capitolio figenda curauerit; earumq. rerum omnium domeſticum mercatum inſtituerit; populo R. leges impoſuerit, armis, & praeſidijs populum, & magiſtratus foro excluſerit; ſenatum ſtiparit armatis; armatos in cella Concordiae, cum ſenatum haberet, incluſerit; ad legiones Brundiſium cucurrerit; ex his optime ſentientes centuriones iugulauerit; cum exercitu Romam ſit ad interitum noſtrum, & ad diſperditionem vrbis venire conatus? atque is ab hoc impetu abſtractus conſilio & copijs Caeſaris, conſenſu veteranorum, virtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam; nec ruere demens, nec furere deſinit; in Galliam mutilatum ducit exercitum; cum vna legione, & ea nacillante, L. fratrem exſpectat; quo nemi nem reperire poteſt ſui ſimiliorem. ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit ſtrages, vbicumque poſuit veſtigium? caedit greges armentorū, reliqui pecoris quodcumque nactus eſt: epulantur milites: ipſe autem ſe, vt fratrem imitetur, obruit vino: vaſtantur agri: diripiuntur villae: matres familias, virgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus transduntur. haec eadem, quacumque exercitum duxit, fecit M. Antonius. His vos taeterrimis fratribus portas aperietis? hos vnquam in vrbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo R. conſpirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio vtemini? nullum erit tempus, hoc amiſſo. a tergo, a fronte, a lateribus tenebitur, ſi in Galliam venerit: nec illis armis ſolum, ſed etiam decretis noſtris vrgendus eſt. magna vis eſt, magnum nomen, vnum & idem ſentientis ſenatus. videtis ne ſeſe tum forum? populum R. ad ſpem recuperandae libertatis erectum? qui longo interuallo cum frequentes hic videt nos, tum ſperat etiam liberos conueniſſe. hunc ego diem exſpectans, M. Antonii ſcelerata arma vitaui tum, cum ille in me abſentem inuehens, non intelligebat ad quod tempus me, & meas vires reſeruarem. ſi enim tum illi, caedis a me initium quaerenti, reſpondere voluiſſem; nunc reip. conſulere non poſſem. hanc vero nactus facultatem, nullum tempus, P. C. dimittam neque diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi R. de dignitate veſtra, quod cogitandum ſit, cogitem; quod agendum, atque faciendum, id non modo non recuſem, ſed appetam etiam, atque depoſcam. hoc feci ſemper, dum licuit; intermiſi, quoad non licuit: iam non ſolum licet ſed etiam neceſſe eſt; niſi ſeruire malimus, quā, ne ſeruiamus, animis, armiſq. decernere. Dii immortales nobis haec praeſidia dederunt, vrbi Caeſarem, Brutum Galliae. ſi enim ille vrbem opprimere potuiſſet ſtatim; ſi Galliam tenere paullo poſt; optimo cuique pereundum, reliquis eſſet ſeruiendum.

EXPLANATIO

QVAE *tamen ipſa non tulimus:*] iugum enim ſeruitutis occiſo tyranno, deiecimus. NEMINI *poſſet.*] nemini iure poſſet. Ex *funere*] cum Caeſarem funebri laudans oratione, populum cum facibus impulit ad domos Caſſij, & Bruti. DVOBVS, *aut tribus S. C. bene, & e rep. factis.*] vno, ne qua poſt idus Mart. immunitatis tabula, ne ve cuius beneficij figeretur: altero, vt dictaturae nomen in perpetuum de rep. tolleretur. tertium S. C. fortaſſe fuit illud, quod in aede Telluris, quo primum die poſt Caeſaris necem ſenatus habitus eſt in ſententiam Ciceronis factum, vt omnis diſcordiarum memoria obliuione ſempiterna deleretur. Phil. 1. & 2. VIRTVTE *legionum.*] Martiae, & Quartae. MVTILATVM *ducit exercitum;*] ex duabus enim legionibus, quae cum illo remanſerant, (has Galba ſecundā, & trigeſimā quinctā nominat in ep ad Cic. lib. x fam.) milites multi ad Caeſarē ſe contulerunt. VACILLANTE,] infirma, tironum videlicet. LVCIVM *fratrem*] natu minimum ex tribus fuerat autem tribunus pl eodē anno, quo & conſul Marcus, & praetor Caius Ex *Myrmillone*]

exgla-

ex gladiatore. Gladiatorum nomina fuere, Retiarij, Myrmillones, Thraces, Secutores. Pugnauerat Lucius in Aſia Myrmillo cũ Trace haec.n. duo genera cõponi ſolere, oſtendit ille verſus Auſonij: Quis Myrmilloni componitur aequimanus? Thrax. Phil. 5. 6. 7. VIDETIS *refertum forum,*] patebant igitur valuae templi, in quo ſenatus habebatur: quae non patuerant praeſente Antonio. vnde Phil. 2. Cur valuae Concordiae non patent? LONGO *interuallo frequentes*] nam frequentes non affuerant, habente ſenatum Antonio, armorum illius metu. IN *me abſentem inuehens,*] XIII. Kal. Oct. quo die non affuiſſe Ciceronem, ſed ita Philippicam ſecundam ſcripſiſſe, tamquam ſi adeſſet, praeſensq. praeſenti reſponderet, iam oſtendimus. CAEDIS *a me initium quaerenti,*] Phil. 5. Quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum venire licuiſſet, caedis initium feciſſet a me: ſic enim ſtatuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet; nulla res ei finem caedendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet. Et in ep. ad Caſſium: Caedem gladiator quaerit, eiusq. initium ad XIII. Kal. Oct. a me ſe facturum putauit. VRBI *Caeſarem, Brutum Galliae*] propoſita firmiſſimi praeſidij ſpe ſenatorum animos ad ſtudium tuendae libertatis excitat.

ORATIO

HAnc igitur occaſionem oblatam tenete, per deos immortales, P.C. & amplissimi orbis terrae conſilij principes vos eſſe, aliquando recordamini. ſignum date populo R. conſilium veſtrum non deeſſe reip. quoniam ille virtutem ſuam non defuturam eſſe profitetur. nihil eſt, quod moneam vos: nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, ſi indormierimus huic tempori, non modo crudelem, ſuperbamq. dominationem nobis, ſed ignominioſam etiam, & flagitioſam ferendam. noſtis inſolentiam Antonij, noſtis amicos, noſtis totam domum. libidinoſis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs ſeruire, ea ſumma miſeria eſt, ſummo dedecore coniuncta. quod ſi iam, quod dii omen auertant, fatum extremum reip. venit: quod gladiatores nobiles faciunt, vt honeſte decumbant; faciamus nos principes orbis terrarum, gentiumq. omnium, vt cum dignitate potius cadamus, quam cum ignominia ſeruiamus. nihil eſt deteſtabilius dedecore, nihil foedius ſeruitute. ad decus, & ad libertatem nati ſumus: aut haec teneamus, aut cum dignitate moriamur. nimium diu teximus, quid ſentiremus: nunc iam apertum eſt: omnes patefecerunt in vtramque partem quid ſentiant, quid velint. ſunt impii ciues, pro caritate reip. nimium multi; pro multitudine bene ſentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dii immortales incredibilem reip. poteſtatẽ, & fortunam dederunt. ad ea enim praeſidia, quae habemus, iam accedunt conſules ſumma prudentia, virtute, concordia, multos menſes de populi R. libertate commentati, atque meditati. his auctoribus, & ducibus, diis iuuantibus, nobis vigilantibus, & multum in poſterum prouidentibus, populo R. conſentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autem faciet libertatem ſeruitutis recordatio.

EXPLANATIO

AMPLISSIMI *orbis terrae conſilii principes vos eſſe, aliquando recordamini.*] argumentatur a dignitate. CONSILIVM *veſtrum non deeſſe reip.*] a conſtantia, & fide. NON *modo crudelem, ſuperbamq. dominationem,*] a miſerrima ſeruitute. SED *ignominioſam etiam, & flagitioſam*] a dedecore. QVOD *Gladiatores nobiles faciunt,*] ab exemplo. NOS *Principes orbis terrarum, gentiumq. omnium.*] quod ſerui faciunt, (nam gladiatores erant ſerui) quanto magis, qui principes orbis terrarum ſumus, id nos facere debemus? Argumentum a minori. PRO *caritate reip.*] pro ea caritate, quam omnes reip. debent. SERVITVTIS *recordatio.*] contraria contrarijs propinqua magis apparent. ideo iucundius bonum eſt antecedente malo, quam ſi perpetuum fuiſſet. hoc & Virgilius vidit, cum dixit: Forſan & haec olim meminiſſe iuuabit.

ORATIO

QVas ob res, quod tribuni pl. verba fecerunt, vt ſenatus kal. Ian. tuto haberi, ſententiaeq. de ſumma rep. libere dici poſſint; de ea re ita cenſeo, vt C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, dent operam, vti ſenatus kal. Ian. tuto haberi poſſit: quodq. edictum D. Bruti imperatoris, conſulis deſignati, optime de rep. meriti, propoſitum ſit, ſenatum exiſtimare, D. Brutum imperatorem, conſulem deſignatum, optime de rep. mereri, cum ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem, imperiumq. defendat: quodq. prouinciam Galliam citeriorem, optimorum & fortiſſimorum, amicorumq. reip. ciuium, exercitumq. in ſenatus poteſtate retineat: id eum, exercitumq. eius, municipia, colonias prouinciae Galliae recte, atque ordine, exq. rep. feciſſe, & facere; ſenatum ad ſummam remp. pertinere arbitrari, a D. Bruto, & L. Planco imperatoribus cõſulibus deſignatiſ, itemq. a ceteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex S.C. cuique eorum ſucceſſum ſit; eosq. dare operam, vt eae prouinciae, exercitusq. in ſenatus populiq. R. poteſtate, praeſidioq. reip. ſint: cumq. opera, virtute, conſilio C. Caeſaris, ſummoq. conſenſu militum veteranorum, qui eius auctoritatem ſecuti, reip. praeſidio ſunt, & fuerunt, a grauiſſimis periculis populus R. defenſus ſit, & hoc tempore defendatur; cumq. legio Martia Albae conſtiterit, in municipio fideliſſimo, & fortiſſimo, ſeq. ad ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem contulerit;

tulerit; & quod pari conſilio, eademq. virtute legio Quarta vſa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, ſenatus auctoritatem, populiq. R. libertatem defendat, defenderit; ſenatui magnae curae eſſe, ac fore, vt pro tantis eorum in remp. meritis honores eis habeantur, gratiaeq. referantur; ſenatui placere, vti C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, cum magiſtratum inierint, ſi eis videretur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referrent, ita vti e rep. fideq. ſua videretur.

EXPLANATIO

L. PLANCO,] qui praeerat Galliae vlteriori. Phil. 5. CONSVLIBVS *deſignatis,*] a Caeſare, qui conſules in biennium deſignauit, Hirtium, & Panſam in annum ſequentem poſt eos D. Brutum, & L. Plancum A. CETERIS, *qui prouincias obtinent,*] ita Cornificio, amico ſuo, Africae adminiſtrationem confirmauit. qua de re ſic ad ipſum ſcripſit: Ego mi Cornifici, quo die primum in ſpem libertatis ingreſſus ſum, &, cunctantibus ceteris, ad XIII. Kal. Ian. fundamenta reip. ieci; eo ipſo die prouidi multum, atque habui rationem dignitatis tuae. mihi enim eſt aſſenſus ſenatus de obtinendis prouincijs. Ex *lege Iulia,*] de prouincijs Phil. 1. & 5. QVOAD *ex S. C. cuique eorum ſucceſſum ſit;*] hoc S. C. ſortitio illa prouinciarum, ab Antonio facta, tollebatur; & eorum, qui prouincias obtinebant, ſtudia erga remp. conſeruabantur. CONSILIO] non minima ad laudem acceſſio, nam in adoleſcente & opera, & virtus facile, conſilium non facile reperitur. POPVLIQ. *Romani libertatem*] ſubaudiri neceſſe eſt, defendendam: quod apparet e ſequentibus uerbis, Senatus auctoritatem, populiq. Romani libertatem defendat.

IN. QVARTAM,

M. TVLLII. CICERONIS
PHILIPPICAM

PAVLLI. MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

Exponit in concione, quae acta ſint in ſenatu: Caeſarem, & D. Brutum effert laudibus: populum ad libertatem recuperandam cohortatur, beneq. de rep. ſperare iubet.

IN . M . ANTONIVM
AD . QVIRITES
PHILIPPICARVM
LIBER . QVARTVS
ORATIO . XLIV.

FRequentia veſtrum incredibilis, Quirites, concioq. tanta, quantam meminiſſe non videor, & alacritatem mihi ſummam defendendae reip. affert, & ſpem recuperandae. quamquam animus mihi quidem numquam defuit, tempora defuerunt: quae ſimul ac primum aliquid lucis oſtendere viſa ſunt, princeps veſtrae libertatis defendendae fui. quod ſi id ante facere conatus eſſem, nunc facere non poſſem. hodierno enim die, Quirites, ne mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta iacta ſunt reliquarum actionum: nam eſt hoſtis a ſenatu nondum verbo appellatus, ſed re iam iudicatus Antonius. nunc vero multo ſum erectior, quod vos quoque, illum hoſtem eſſe, tanto conſenſu, tantoq. clamore approbauiſtis. neque enim, Quirites, fieri poteſt, vt non aut ii ſint impii, qui contra conſulem exercitus comparauerunt; aut ille hoſtis, contra quem iure arma ſumpta ſunt. hanc igitur dubitationem, quamquam nulla erat, tamen, ne qua poſſet eſſe, ſenatus hodierno die ſuſtulit. C. Caeſar, qui remp. libertatemq. veſtram ſuo ſtudio, conſilio, patrimonio denique tutatus eſt, & tutatur, maximis ſenatus laudibus ornatus eſt. laudo, laudo vos, Quirites, cum grratiſſimis animis proſequimini nomen clariſſimi adoleſcentis, vel pueri potius; ſunt enim facta eius immortalitatis, nomen aetatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni ſaeculorum memoria tale cognoui. qui, cum ſeruitute premeremur, in dies malum creſceret, praeſidii nihil haberemus, capitalem, & peſtiferũ Brundiſio M. Antonii reditum timeremus; hoc inſperatum omnibus conſilium incognitum certe, cepit, vt exercitum inuictum ex paternis militibus conduceret, Antoniiq. furorem crudeliſſimis conſiliis incitatum, a pernicie reip. auerteret. quis eſt enim, qui hoc non intelligat, niſi Caeſar exercitum parauiſſet, non ſine exitio noſtro futurum Antonii reditum fuiſſe? ita enim ſe recipiebat ardens odio veſtri, cruentus ſanguine ciuium R. quos Sueſſae, quos Brundiſii occiderat, vt nihil niſi de reip. pernicie cogitaret. quod autem erat praeſidium ſalutis, libertatiſq. veſtrae, ſi C. Caeſaris, fortiſſimorum ſui patris militum, exercitus non fuiſſet? cuius de laudibus, & honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini, immortaleſq. debentur, mihi ſenatus aſſenſus paullo ante decreuit, vt primo quoque tempore referretur. quo decreto, quis non perſpicit, hoſtem eſſe Antonium iudicatum? quem enim appellare poſſumus eum, contra quem qui exercitus ducunt, iis ſenatus arbitratur ſingulares exquirendos honores? Quid legio Martia? quae mihi videtur diuinitus ab eo deo traxiſſe nomen, a quo populum R. generatum accepimus. non ipſa ſuis decretis prius, quam ſenatus, hoſtem iudicauit Antonium? nam, ſi ille non hoſtis; hos, qui conſulem reliquerunt, hoſtes, neceſſe eſt, iudicemus. praeclare, & loco reclamatione veſtra factum pulcherrimum Martialium comprobauiſtis, qui ſe ad ſenatus auctoritatem, ad libertatem veſtram, ad vniuerſam remp. contulerunt, hoſtem illum, & latronem, & parricidam patriae reliquerunt: nec ſolum id animoſe, & fortiter, ſed cõſiderate etiam, ſapienterq. fecerunt: Albae conſtiterunt, in vrbe opportuna, munita, propinqua, fortiſſimorum virorum, fideliſſimorum ciuium, atque optimorum. huius Martiae legionis legio Quarta imitata virtutem, duce L. Egnatuleio, quem ſenatus merito paullo ante laudauit, C. Caeſaris exercitum perſecuta eſt.

EXPLANATIO

IN hac oratione difficilia, aut ambigua perquam pauca occurrent: itaque breuitatem ſequar ex inſtituto meo: ne, quod tempus ad loca tantum impedita, atque obſcura nobis eſſe conferendum ſtatuimus, eius temere iactura fiat in expeditis, atque apertis. ANIMVS *mihi quidem numquam defuit.*] hoc pertinet ad, Alacritatem, nunc primum, facta temporum mutatione, exortam. NVNC *facere non poſſem.*] me enim occidiſſet Antonius. Phil. 3 Si enim tum illi, caedis a me initium quaerenti, reſpondere voluiſſem; nunc reipub. conſulere non poſſem. SED *re*] probabit hoc paullo poſt. NVNC *vero multo ſum erectior,*] clamorem ſuſtulit populus, vbi Antonium re hoſtem eſſe iudicatum cognouit quo clamore animum ſibi additum Cicero dicit. LAVDO, *laudo vos, Quirites,*] audito Caeſaris nomine, laetitiae ſuae ſignum populus conſentiens clamore dedit. VEL *pueri potius*;] Tacitus lib. XIII Velleius lib. 2 annum aetatis XIX ei hoc tempore definiunt. IMMORTALITATIS,] eiuſmodi: vt numquam interitura memoria videatur. NOMEN *aetatis.*] adoleſcentem, enim, vel puerum potius, eo nominando, oſtendimus. HOC *inſperatum conſilium, incognitum certe, cepit,*] Phil. 3. dixit: Nec poſtulantibus, nec cogitantibus, nec optantibus quidem nobis. REFERRETVR.] a nouis conſulibus. HVIVS *Martiae legionis*;] quis, Martiae, ſuperua cenum eſſe non videt! PERSECVTA *eſt.*] pro, ad eum ſe contulit ſic locutus Phil. 3.

mortem quidem omnibus natura propoſuit: crudelitatem mortis, & dedecus virtus propulſare ſolet: quae propria eſt Romani generis, & ſeminis. hanc retinete, quaeſo, Quirites: quam vobis, tamquam hereditatem, maiores veſtri reliquerunt. quamquam alia omnia incerta ſunt, caduca, mobilia: virtus eſt vna altiſſimis defixa radicibus: quae numquam vlla vi labefactari poteſt, numquam demoueri loco. ac maiores veſtri primum vniuerſam Italiam deuicerunt, deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt, potentiſſimos reges, bellicoſiſſimas gentes in ditionem huius imperij redegerunt. Ac maioribus quidem veſtris, Quirites, cum eo hoſte res erat, qui haberet remp. curiam, aerarium, conſenſum, & concordiam ciuium, rationem aliquam, ſi ita res tuliſſet, pacis, & foederis: hic veſter hoſtis veſtram rempub. oppugnat, ipſe habet nullam: ſenatum, id eſt, orbis terrae conſilium, delere geſſit, ipſe conſilium publicum nullum habet: aerarium veſtrum exhauſit, ſuum non habet. nam concordiam ciuium qui habere poteſt, nullam qui habeat ciuitatem? pacis vero quae poteſt cũ eo eſſe ratio, in quo eſt incredibilis crudelitas, fides nulla? eſt igitur, Quirites, populo R. uictori omnium gentium, omne certamen cum percuſſore, cum latrone, cum Spartaco. nam, quod ſe ſimilem Catilinae eſſe gloriari ſolet: ſcelere par eſt illi, induſtria inferior. ille cum exercitum nullum habuiſſet, repente conflauit; hic eum exercitum, quem accepit, amiſit. ut igitur Catilinam diligentia mea, ſenatus auctoritate, ueſtro ſtudio, & uirtute fregiſtis: ſic Antonij nefarium latrocinium ueſtra cum ſenatu concordia tanta, quanta numquam fuit, felicitate, & virtute exercituum, ducumq. ueſtrorum, breui tempore oppreſſum audietis. equidem, quantum cura, labore, uigiliis, auctoritate, conſilio eniti, atque efficere potero, nihil praetermittam. quod ad libertatem ueſtram pertinere arbitrabor. neque enim id pro ueſtris ãpliſſimis in me beneficiis ſine ſcelere facere poſſum. hodierno autem die primum, referente, uiro fortiſſimo, nobisq. amiciſſimo, hoc M. Seruilio, collegisq. eius, ornatiſſimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo, me auctore, & principe, ad ſpem libertatis exarſimus.

EXPLANATIO

VNIVERSAM *Italiam*] in qua debellanda plus conſumptum eſt temporis, quam in reliquo terrarum orbe. Italia vero ad imperium adiuncta, exteris gentibus formidabilis potentia Romanorum fuit CARTHAGINEM *exciderunt, Numantiam euerterunt.*] vtramque Scipio Aemilianus. POTENTISSIMOS *reges,*] Perſeum Macedoniae, Antiochum Aſiae, Mithridatem Ponti regem. BELLICOSISSIMAS *gentes*] Hiſpanos, & Gallos. CVM *eo hoſte res erat,*] quocumque hoſte. SI *res ita tuliſſet,*] vt agendum eſſet de pace, & foedere. ſed ideo res non tulit, quia viciſtis. CVM *Spartaco.*] ſeruornm duce: quo victo, M. Craſſus, myrtea corona, ouans in Albano monte triumphauit. nota ſatis hiſtoria. GLORIARI *ſolet:*] oratorie. fingit enim, quod credi poſſit: quia talem ſe contra patriam, & libertatem, qualem olim Catilina, praeberet Antonius. AMISIT.] cum eum duae legiones reliquerint. DILIGENTIA *mea,*] qui coniurationem patefeci, & occurri, quantum in me fuit, naſcentibus malis. SENATVS *auctoritate,*] qui, hoſte Catilina iudicato, de comprehenſis coniuratis vltimum ſumendum eſſe ſupplicium cenſuit. VESTRO *ſtudio,*] erga rem pub. a domeſticis hoſtibus defendendam. ET *virtute*] qui contra Catilinam, duce C. Antonio conſule, pro patria feliciter pugnaſtis. SINE *ſcelere*] ſi quid praetermitterem erga vos, qui me ſummis honoribus nouum hominem, & a me ipſo ortum, affeciſtis plane me ſceleſtum, ac nefariũ eſſe confiterer. Phil.6 Quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos, a ſe ortum, hominibus nobiliſſimis omnibus honoribus praetuliſtis? Similiter locutus eſt in ep. ad Lentulum: Facis abundantia quadam amoris, vt etiam grata ſint ea, quae praetermitti ſine nefario ſcelere non poſſint. REFERENTE *hoc M. Seruilio,*] relationis principe. nam, vt opinor, omnes tribuni pl. retulerunt. & ſequitur, Collegisq. eius. ME *auctore, & principe.*] cnnctantibus ceteris, dixit in ep. ad Cornificium, Liberalibus. EXARSIMVS.] Summam libertatis cupiditatem aptiore verbo declarare non potuit.

IN . QVINCTAM

M . TVLLII . CICERONIS

P H I L I P P I C A M

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

OBſidente Mutinam Antonio, non modo ſine ſenatus auctoritate, ſed inuito etiam ſenatu, qui Galliam citeriorem D. Bruto, iam antea a Caeſare datam, poſt eius necem confirmauerat, noui conſules, Panſa, & Hirtius, Kalendis Ian. primo conſulatus die, conuocato de more ſenatu, non ſolum de Mutinae obſidione, ſed omnino de tota rep. deq. honoribus, & praemijs bene de rep. meritorum, ac merentium, de quibus XIII. *Kal. S.C. factum erat, retulerunt. Quod ad Mutinam attinuit, cenſuit is, qui ſententiam primus rogatus eſt, mittendos ad Antonium legatos, qui agerent cum eo, vt ab eius vrbis obſidione deſiſteret. Cicero autem, ſuo loco rogatus, turpe, & indignum dicit eſſe ſenatus ac populi Romani maieſtate, ad eum legatos de pace mittere, de quo ante paucos dies, tamquam de hoſte, grauiſſima, & ſeueriſſima iudicia idem ſenatus fecerit. decreuerat enim* XIII. *kal. Ian. quo die habitam eſſe tertiam orationem diximus, vt de honoribus. Caeſaris, & Bruti, qui remp. priuato conſilio defendendam ſuſceperant, deque praemijs Martiae, & Quartae legionum, quae, Antonio relicto, ad Caeſarem ſe contulerant, primo quoque tempore noui conſules referrent. Deinde vehemēter incubuit Cicero, vt hoſtis iudicaretur Antonius, & ea decernerentur de honoribus, & praemijs, quae ſenatus ex nouorum conſulum relatione decerni ſibi placere oſtenderat. Senatus eo die nihil decreuit, ſed triduo poſt, mittendos omnino, cenſuit, qui Antonio nunciarent, ne conſulem deſignatum oppugnaret, ne Mutinam obſideret, ne prouinciam depopularetur, ne delectus haberet, eſſet in ſenatus, populiq. Ro. poteſtate. quae in concione Cicero expoſuit, vt in Phil. 6.*

IN . M . ANTONIVM
PHILIPPICARVM
LIBER . QVINCTVS
ORATIO . XLVII.

NIhil vmquam longius his Kalend. Ian. mihi viſum eſt, P.C. quod idem intelligebam per hos dies vnicuique veſtrum videri. qui enim bellum cum repub. gerunt, hunc diem non exſpectant. nos autem tum, cum maxime sonſilio noſtro ſubuenire communi ſaluti oporteret, in ſenatum non vocabamur. ſed querellam praeteritorum dierum ſuſtulit oratio sonſulum: qui ita locuti ſunt, vt magis exoptatae Kalendae, quam ſerae, eſſe videantur. atque, vt oratio conſulum animum meum erexit, ſpemque attulit non modo ſalutis sonſeruandae, verum etiam dignitatis priſtinae resuperandae: ſic me perturbaſſet eius ſententia, qui primus rogatus eſt, niſi veſtrae virtuti, conſtantiaeque sonſiderem. hic enim vobis, P.C. dies illuxit, haec poteſtas data eſt, vt, quantum virtutis, quantum conſtantiae, quantum grauitatis in huius ordinis conſilio eſſet, populo R. deslarare poſſetis. recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus conſenſus veſtrum, quanta virtus, quanta conſtantia: quantam ſitis a populo Rom. laudem, quantam gloriam, quantam gratiam conſecuti. atque illo die, P.C. ea conſtituiſtis, vt vobis nihil iam ſit integrum, niſi aut honeſta pax, aut bellum neceſſarium. pacem vult M. Antonius: arma ponat; roget, deprecetur: neminem aequiorem me reperiet; cui quidem, dum ſe ciuibus impiis commendat, inimicus, quam amicus, eſſe maluit. nihil eſt profecto, quod dari poſſit bellum gerenti: erit fortaſſe aliquid, quod concedi poſſit roganti. legatos vero ad eum mittere, de quo grauiſſimum & ſeueriſſimum iudisium nudius tertius decimus feceritis, non iam leuitatis eſt, ſed, vt quod ſentio dicam, dementiae. primum enim duces eos laudauiſtis, qui sontra illum priuato sonſilio bellum ſuſcepiſſent: deinde milites veteranos; qui cum ab Antonio in colonias eſſent deducti, illius beneficio libertatem populi R. antepoſuerunt.

. EXPLANATIO

CVM *maxime conſilio noſtro ſubuenire communi ſaluti oporteret,*] ſaepe queritur, profecto ab vrbe Antonio, vt Galliam inuaderet, non ſtatim ſenatum eſſe habitum, cum res communis, & publica ſalus ageretur. profectus enim eſt ab vrbe Antonius III. Kalend Dec. vt Phil 3. docet ſenatus; autem non ante XIII. Kal. Ian. habitus eſt, vt ex Ph l. 6 & duabus epiſtolis ad Brutum, & Cornificium, ſupra oſtendimus. QVI *ita locuti ſunt,*] eum in remp animum, eamque defendendae libertatis cupiditatem oſtenderunt, vt ſi quid tarditate amiſimus, id ſtudio, cura, celeritate ſarcire velle videantur. QVI. PRIMVS *rogatus eſt,*] nihil minus ab initio cogitaui, quam vt eorum qui Ciceronis orationes explanandas ſuſceperunt, opiniones refellerem: infinitum enim quidam eſſet: hic tamen, oblitus inſtituti mei, temeritatem eorum cogor oſtendere quod, nullo Ciceronis teſtimonio, nulla ſuffragante hiſtotia, L. Piſonem hunc eſſe confirmarunt, qui primus rogatus eſt. quod ſi diligenter hos Philippicarum libros euoluiſſent, non hunc eſſe L. Piſonem, ſed Q. Fufium Calenum facile cognouiſſent, nam Phil x. ſunt haec: Quae eſt iſta tua ratio, Calene, quae mens, qui numquam poſt Kalen. Ian. idem ſenſeris, quod is, qui te ſententiam primum rogat? Cur autem eum primum rogare maluerit Panſa conſul, quam de conſularibus quemuis alium affinitas effecit. erat enim Caleni gener Panſa. teſtis oratio octaua, in qua ſcriptum ſic eſt. Satis multa cum Fufio, ac ſine odio omnia, nihil ſine dolore. credo autem, qui generi querellam moderate ferat, aequo animo laturum amici. ſic Caeſar conſul, collocata Pompeio filia primum eum rogare ſententiam coepit, cum Craſſum ſoleret, eſſetq. conſuetudo, vt, quem ordinem interrogandi ſententias conſul Kalendis Ian. inſtituiſſet, eum toto anno conſeruaret. NVDIVS *tertius decimus,*] XIII. Kal. Ian. cum noui tribuni pl. ſenatum conuocaſſent, & de conſulum deſignatorum, ac ſenatus praeſidio retuliſſent. Phil. 3. IN *colonias*] Caſilinum. Phil. 2.

ORATIO

QVid legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? ſi enim conſulem ſuum reliquerunt, vituperandae ſunt: ſi inimicum reipub. iure laudantur. atqui cum conſules nondum haberetis, decreuiſtis, vt & de praemiis militum, & de honoribus imperatorum primo quoque tempore referretur. placet eodem tempore praemia conſtituere iis, qui contra Antonium arma ceperint, & legatos ad Antonium mittere? vt iam pudendum ſit, honeſtiora decreta eſſe legionum, quam ſenatus: ſiquidem legiones decreuerunt ſenatum defendere contra Antonium; ſenatus decreuit legatos ad Antonium. vtrum hoc eſt confirmare militum animos, an debilitare virtutem? hoc dies duodecim profecerũt, vt, quem nemo, praeter Cotylam, tum inuentus ſit qui defenderet, is habeat

beat

beat iam patronos etiam conſulares? qui vtinam omnes ante me ſententiam rogarentur. quamquam ſuſpicor, quid dicturi ſint quidam eorum, qui poſt me rogabuntur. facilius contradicerem, ſi quid videretur. eſt enim opinio, decreturum aliquẽ Antonio illam vltimam Galliam quam Plancus obtinet quid eſt aliud omnia ad bellum ciuile hoſti arma largiri? primum neruos belli, pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quantum velit: equitatum dico? dubitabit, credo. gentes barbaras ſecum adducere. hoc qui non videt, excors qui, cum videt, decernit, impius. Tu cinẽ ſcelera tum. & perditum, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copiis inſtrues? nullae iſtae excuſationes ſunt: Meus amicus eſt. ſit patria prius. Meus cognatus. an poteſt cognatio propior vlla eſſe, quam patriae, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniã attribuit. cupio videre, qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero; facile erit ſtatuere, quam ſententiam dicatis, aut quam ſequamini.

EXPLANATIO

DECREVISTIS.] Phil. 3. COTYLAM.] L. Varium Cotylam, aedilicium, qui tum affuit in ſenatu, poſtea profectus eſt Mutinam ad Antonium, eumq. legatum ad ſenatum Antonius remiſit: vt Phil. 8. ETIAM *conſulares?*] conſulatum geſſerat Calenus cum Vatinio. OMNES omnes, qui ſunt in ſenatu, conſulares. ALIQVEM] conſularem. PECVNIAM *infinitam.*] quam ei conſularis ille decreturus eſſe, & cum pecunia equitatum quantum vellet, putabatur. SIT *patria prius.*] ſit amica tibi prius, vt eſſe debet, patria.

ORATIO

AGitur, vtrum M. Antonio facultas detur opprimendae reip. caedis faciendae bonorum, diripiendae vrbis, agrorum ſuis latronibus condonandi, populum R. ſeruitute opprimendi, an horum nihil facere ei liceat. dubitate, quid agatis. At non cadunt haec in Antonium hoc ne Cotyla quidem dicere auderet quid enim in eum non cadit, qui, cuius acta ſe defendere dicit, eius eas leges peruertit, quas maxime laudare poteramus? ille paludes ſiccare voluit: hic omnem Italiam moderato homini, L. Antonio diuidendam dedit. quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auſpicia ferri potuit? ſed augur verecundus ſine collegis de auſpicijs. quã quam illa auſpicia non egent interpretatione augurum. Ioue enim tonante, cum populo agi non eſſe fas, quis ignorat? tribuni pl. tulerunt de prouincijs contra acta Caeſaris, ille biennium, hic ſexennium. num etiam hanc legem populus R. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non ante lata, quam ſcripta? non ante factum vidimus, quam futurum quiſquam eſt ſuſpicatus? vbi lex Caecilia & Didia? vbi promulgatio trinundinum? vbi poenae recenti lege Iunia, et Licinia? poſſunt ne hae leges ratae eſſe ſine interitu legum reliquarum? eccui poteſtas in forũ inſinuandi fuit? quae porro illa tonitrua? quae tempeſtas? vt, ſi auſpicia M. Antonium non mouerent, ſuſtinere tamen eum, ac ferre poſſe tantam vim tempeſtatis, imbris, ac turbinum, mirum videretur. quam legem igitur ſe augur dicit tuliſſe non modo tonante Ioue, ſed prope caeleſti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auſpicia latam confiteri? Quid? quod cum eo collega tulit, quem ipſe fecit ſua nunciatione vitioſum, nihil ne ad auſpicia bonus augur pertinere arbitratus eſt? Sed auſpiciorum nos fortaſſe erimus interpretes, qui ſumus eius collegae: num & iam armorum interpretes quaerimus? primum omnes fori aditus ita ſaepti, vt, etiam ſi nemo obſtaret armatus, tamen, niſi ſaeptis reuulſis, introiri in forum nullo modo poſſet. ſic vero erant diſpoſita praeſidia, vt, quo modo hoſtium aditus vrbe prohibentur, ita caſtellis, & operibus ab ingreſſione fori populum, tribunosq. pl. propulſari videres.

EXPLANATIO

AGRORVM *ſuis latronibus condonandi.*] pro, condonandorũ: vt in Vatinium, Prouinciae decernendi poteſtatem: pro, decernendae. DVBITATE, *quid agatis.*] indignatio. quis enim, tanto propoſito periculo, dubitet? ILLE *paludes*] Suetonius: Siccare Pontinas paludes, emittere Fucinũ lacũ, viã munire a mari ſupero per Apennini dorsũ ad Tiberĩ vſque, talia agentẽ, atque meditantẽ mors praeuenit. SICCARE] vt augeret patrimonium populi Romani. ITALIAM] oratorie pro, Italiae partem. L. ANTONIO] principem locum inter ſeptemuiros obtinenti. HANC *legem*] de agris a L. Antonio diuidendis. PER *auſpicia ferri potuit?*] infra: Ioue tonante, cũ populo agi nefas eſſe quis ignorat? Et poſt: Quae porro illa tonitrua? quae tempeſtas? VERECVNDVS] minime verecundus SINE *collegis*] agit, & interpretatur. CONTRA *acta Caeſaris,*] ille enim tulerat, vt praetoriae prouinciae ne plus, quam annum. conſulares ne plus, quam biennium, obtinerentur. Antonio autem conſule duo tribuni pl. lege lata, praetorijs biennium, conſularibus ſexennium, ex ipſius Antonij ſententia dederunt. VBI *lex Caecilia, & Didia?*] quae ſunt de tempore ferendarum legum, easq. patere populo promulgatas per trinas nundinas iubent. VBI *poenae*] ijs irrogatae, qui legitimum promulgationis tempus nõ ſeruaſſent. In libro noſtro de legibus. IN *forum inſinuandi*] omnes enim aditus Antonius clauſerat, ne cui obnunciare, aut intercedere liceret. Reprehẽditur, vt ꝑ vĩ lata lex de diuidẽdis agris a ſeptemuiris: quam

tis: quam poſtea ſuſtulit ſenatus. Phil. 6 & xi. Inſinuandi, nullo adiuncto caſu: vt in ep ad Nigidiũ In ipſius conſuetudinẽ, quã adhuc meus pudor mihi clauſit, inſinuabo. lib. 1. de Orat. idq cũ arg umentis docuerat, quod ita nati eſſemus, vt & blandiri & ſuppliciter inſinuare ijs, &c. Et 5. Verr. videtis vt moneat Aproniũ quibus rebus ac muneribus inſinuet in familiaritatẽ Metelli. QVAE *porro illa tonitrua? quae tempeſtas?*] haec acciderunt, cum Antonius de tertia iudicum decuria legem ferret. infra: Em cauſſam, cur lex tam egregia, tamq. praeclara, maximo imbri, tempeſtate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur. Hanc igitur legem hic Cicero ſignificat NIHIL *ne ad auſpicia bonus augur pertinere arbitratus eſt?*] ea lex, quam cum vitioſo collega tulit. ei ne carere vitio, & ſaluis auſpicijs videtur eſſe lata? Nos *fortaſſe erimus interpretes.*] Phil. 2. Nolo plura; ne acta Dolabellae videar conuellere: quae, neceſſe eſt, aliquando ad noſtrum collegium deferantur. NVM *etiam armorum interpretes quaerimus?*] certe quaerendi non ſunt. leges enim illas per vim latas eſſe conſtat.

ORATIO

QVibus de cauſſis eas leges, quas M. Antonius tuliſſe dicitur, omnes cenſeo per vim, & contra auſpicia latas, iiſq. legibus populum non teneri. ſi quam legem de actis Caeſaris confirmandis, de ve dictatura in perpetuũ tollenda, de ve coloniis in agros deducendis tuliſſe M. Antonius dicitur, eaſdem leges de integro, vt populum teneant, ſaluis auſpiciis ferri placet. quamuis enim res bonas vitioſe, per vimq. tulerit: tamen hae leges non ſunt habendae; omniſq. audacia gladiatoris amentis auctoritate noſtra repudianda eſt. Illa vero diſſipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo eſt per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibusq. auertit: vt portenti ſimile videatur, tantam pecuniam populi R. tam breui tempore perire potuiſſe.

EXPLANATIO

DE *re dictatura in perpetuum tollenda,*] ſuſtulit eam S.C. non lege: vt Phil 1. demonſtrat niſi ſi legem ex S.C. tulit. SEPTIES *millies*] diximus Phil. 1. in eo loco Pecunia vtinam ad Opis maneret. FALSIS *perſcriptionibus.*] in tabulis quae erant ad Opis. quantum cuique pecuniae Caeſar dari voluiſſet, perſcripſit, cũ id nõ eſſet in commentarijs Caeſaris, eaq. pecunia collegam ſuum Dolabellam corrupit: vt ad Att. lib. xiv. ep. ſaepius. ep. vero 1. lib. xii. fam. Pecuniae maximae deſcribuntur.

ORATIO

QVid illi immanes quaeſtus? ferendi ne? quos M. Antonii tota exhauſit domus. decreta falſa vendebat: regna, ciuitates, immunitatis in aes, accepta pecunia, iubebat incidi. haec ſe ex commentariis Caeſaris, quorum ipſe auctor erat, agere dicebit. calebant in interiore aedium parte totius reip. nundinae: mulier ſibi felicior, quam viris, auctionem prouinciarum, regnorumq. faciebat; reſtituebantur exſules quaſi lege, ſine lege. quae niſi auctoritate ſenatus reſcinduntur; quoniam ingreſſi in ſpem reip. recuperandae ſumus: imago nulla liberae ciuitatis relinquetur. neque ſolum commentariis commenticiis, chirographiſq. venalibus innumerabilis pecunia congeſta in illã domum eſt, cum, quae vendebat Antonius, ea ſe ex actis Caeſaris agere diceret: ſed ſenatus etiã conſulta, pecunia accepta, falſa referebat: ſyngraphae obſignabantur: S. C. tamquam facta, ad aerarium referebantur. Huius turpitudinis teſtes erant etiam exterae nationes. foedera interea facta: regna data, populi prouinciaeq. liberatae: earumq. rerum falſae tabulae, gemente populo R. toto Capitolio figebantur. quibus rebus tanta pecunia vna in domo coaceruata eſt, vt, ſi hoc genus in vnum redigatur, non ſit pecunia populo R. defutura.

EXPLANATIO

MVLIER] vxor eius Fuluia. QVAM *viris,*] diximus iam, occiſos eſſe duos eius viros, Clodium, & Curionem. REFEREBAT:] ad eos, a quibus pecuniam acceperat. OBSIGNABANTVR:] ab ijs, qui emebant, vt a Deiotari legatis. Phil. 2. NVMQVAM *facta,*] de quibus conſultus numquam ſenatus erat. AD *aerarium*] S. C. primum in ſenatu ſcribebantur, deinde in aes incidebantur, tum in Capitolio figebantur poſtremo ad aerarium deferebantur. & quod de S.C. idem de legibus dico: vt ipſo auctore Cicerone cognoſcitur. Phil. 3. Falſas leges C. Caeſaris nomine, & falſa decreta in aes incidenda, & in Capitolio figenda curauerit. Phil 12. S C. falſa delata ab eo iudicauimus. Phil. 13. Eoq. ipſo die innumerabilia S. C fecit, quae omnia citius delata, quam ſcripta, FALSAE *tabulae,*] leges, tamquam a Caeſare latae. ep. 12. lib. xv. ad Att.

ORATIO

Legem etiam iudiciariam tulit homo caſtus, atque integer, iudiciorum, & iuris auctor. in quo nos feſellit. anteſignanos, & manipulares, & alaudas iudices ſe conſtituiſſe dicebat. at ille legit aleatores legit exſules, legit Graecos. o conſeſſum iudicum praeclarum; o dignitatem conſilij admirandam. auet animus, apud conſilium illud pro reo dicere. Cydam Cretenſem, portentum inſulae, hominem audaciſſimum, & perditiſſimum. ſed fac non eſſe, num Latine ſcit? num eſt ex iudicum genere, & forma? num, quod maximum eſt, leges noſtras, moresue nouit? num denique homines? eſt enim Creta vobis notior, quam Roma Cydae. delectus autem, & notatio iudicum etiam in noſtris ciuibus haberi ſolet. Cortynium vero iudicem quis nouit? aut quis noſſe potuit? nã Lyſiadem Athenienſem plerique nouimus: eſt enim Phaedri, philoſophi nobilis, filius: homo praeterea feſtiuus: vt ei cum M'. Curio, conſeſſore eodem, & colluſore, facillime poſſit conuenire. quaero igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit, excuſeturq. Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore Romae, & Athenis res iudicare: accipietne excuſationẽ is, qui quaeſtioni praeerit, Graeculi iudicis modo palliati, modo togati? an Athenienſiũ antiquiſſimas leges negliget? qui porro ille conſeſſus, dij boni? Cretenſis iudex, iſq. nequiſſimus. quem ad hunc reus alleget? quo modo accedat? dura natio eſt. at Athenienſes miſericordes. puto ne Curium quidẽ eſſe crudelem, qui quotidie periculum fortunae faciat. ſunt item lecti iudices, qui fortaſſe excuſabuntur: habent enim legitimam excuſationem, exſilii cauſſa ſolum vertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. hos ille demens iudices legiſſet, horum nomina ad aerarium detuliſſet, his magnam partem reip. credidiſſet, ſi vllam ſpeciem reip. cogitauiſſet? Atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus noſtis, nolui nominare. ſaltatores, citharistes, totum denique commeſſationis Antonianae chorum in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe coniectum. En cauſſam, cur lex tam egregia, tamq. praeclara, maximo imbri, tempeſtate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, vt eos iudices haberemus, quos hoſpites habere nemo velit. ſcelerum magnitudo, conſcientia maleficiorum, direptio eius pecuniae, cuius ratio in aede Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quaeſiti, quam honeſtis iudicibus nocentium ſalus deſperata eſt. ſed illud os, illam impuritatem caeni fuiſſe, vt hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur reip. dedecus; vnum, quod tam turpes iudices eſſent; alterum, quod patefactum eſſet, quam multos in ciuitate turpes haberemus. Hanc ego, & reliquas eiuſmodi leges, etiam ſi ſine vi, ſaluis auſpiciis, eſſent rogatae, cenſerem tamen abrogandas: nunc non abrogandas cenſeam, quas iudico non rogatas?

EXPLANATIO

Legem *etiam iudiciariam*] vide Phil. 1. Homo *caſtus atque integer.*] qui nihil vitij pati poſſet in iudicijs. Sed ex ijs, quos iudices legit, qua ſit caſtus, atque integer, quam grauis auctor iuris, & iudiciorum licet intelligere. Manipulares, *& Alaudas*] Phil. 1. dixit. Manipulares ex legione Alaudarum. nunc auget turpitudinem, cum addit, Et Alaudas, id eſt, & manipulares, & Gallicae gentis. Aleatores,] Curium. Graecos.] Cydam, & Lyſiadem. Fac *non eſſe*;] audaciſſimum, & perditiſſimum. Ex *iudicum genere, & forma*?] ex eo genere, eaq. forma iudicum, qua oportet eſſe, id eſt, vt leges, moresq. nouerit. Delectus *autem, & notatio iudicum*] tantum abeſt vt Graeci iudices legantur, vt ex noſtris ciuibus delectus habeatur, & notentur, id eſt ſeligantur, qui praecipue a iudicandi munus apti videntur eſſe. Phaedri.] philoſophi Epicurei. ep. 1 lib. xiii. fam. Palliati.] Athenis. Togati?] Romae. Antiqiſſimas *leges*] quae vetant, qui Areopagita ſit, in alia ciuitate iudicem eſſe. Alleget?] vt agat cauſſam ſuam. Athenienſes] Lyſiades igitur miſericors. Periculum *fortunae faciat.*] in alea, & talis. notiſſimum aleatorem fuiſſe dicit Aſconius, & in hunc a Caluo ſcriptum eſſe verſiculum illum: Et talis Curius pereruditus. Excuſabuntur:] ſi citati non reſponderint. Em *cauſſam*,] ſic libri ſcripti, non, En, vt infra: En, ad quem legatos, mittamus cui bellum moremur inferre Et ep. 15. lib xiii. fam. Em, hic ille eſt de illis maxime, qui irridere, atque obiurgare me ſoliti ſunt, quod me nõ tecum, praeſertim cum abs te honorificentiſſime inuitarer, continngerẽ Maximo *imbri, tempeſtate*,] ſupra: Quae porro illa tonitrua? quae tempeſtas? vt, ſi auſpicia M Antonium non mouerent, ſuſtinere tamẽ eũ, ac ferre poſſe tantam vim tempeſtatis, imbris ac turbinum, mirum videretur. Et Phil. 2. Ratio *in aede Opis confecta eſt*,] ab Antonio, ſ. ipſius arbitratu: ne ratio tabularum ab ipſius diuiſione diſcreparet. diuiſerat enim, quibus ipſe voluerat, pecuniam illam ad aedem Opis a Caeſare depoſitã. Huc pertinet illud quod eſt in Phil 8 Ne tangãtur rationes ad Opis, id eſt, ne ſepties millies recuperetur. Illud os,] deſiderari videtur aliquid, nec tamen deeſt: omittit enim verbum indignatio Nunc *vero tur abrogandas cenſeam*,] abrogari ſolent rogatae: non rogatas autem quorſum attinet abrogari?

ORATIO

An illa nõ grauiſſimis ignominiis, monumentiſq. huius ordinis ad poſteritatis memoriam ſunt notanda, quod vnus M. Antonius in hac vrbe poſt conditam vrbem palam ſecum habuerit armatos? quod neque

reges

reges noſtri fecerunt, neque ij qui, regibus exactis, regnum occupare voluerunt. Cinnam memini: vidi Sullam, modo Caeſarem. hi enim tres, poſt ciuitatem a L. Bruto liberatam, plus potuerunt, quam vniuerſa reſp. non poſſum affirmare, nullis telis eos ſtipatos fuiſſe: hoc dico, nec multis, & occultis. at hanc peſtem agmen armatorum ſequebatur. Claſſitius, Muſtela, Tiro, gladios oſtentantes, ſui ſimiles greges ducebant per forum: tertium agminis locum tenebant barbari ſagittarij. cum autem erat ventum ad aedem Concordiae, gradus complebantur, lecticae collocabantur; non quo ille ſcuta occulta eſſe vellet; ſed ne familiares, ſi ſcuta ipſi ferrent, laborarent. illud vero taeterrimũ non modo auditu, ſed etiam aſpectu, in cella Cõcordiae collocari armatos latrones, ſicarios; de templo carcerem fieri; opertis valuis Concordiae, cũ inter ſubſellia ſenatus verſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere. huc etiam niſi venirem Kal. Sept. fabros ſe miſſurum, & domum meam diſturbaturum eſſe dixit. magna res, credo, agebatur. de ſupplicatione referebatur. veni poſtridie: ipſe non venit. locutus ſum de rep. minus equidem libere, quam mea conſuetudo, liberius tamen, quam pericula, minaeq. poſtulabant. at ille, homo vehemens, & violentus, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet, (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piſo XXX diebus ante) inimicitias mihi denunciauit: adeſſe in ſenatu iuſſit ad XIII Kal. Oct. ipſe interea ſeptemdecim dies de me in Tiburtino Scipionis declamitauit, ſitim quaerens: haec enim ei cauſſa eſſe declamandi ſolet. cum is dies, quo me adeſſe iuſſerat, veniſſet; tum vero agmine quadrato in aedem Concordiae venit, atque in me abſentem orationem ex ore impuriſſima euomuit. quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum venire licuiſſet, caedis initium feciſſet a me: ſic enim ſtatuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem caedendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet. etenim aderat Lucius frater, gladiator Aſiaticus, qui Myrmillo Mylaſis depugnarat: ſanguinem noſtrum ſitiebat, ſuum illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias noſtras aeſtimabat: poſſeſſiones notabat, & vrbanas, & ruſticas: huius mendicitas, auiditate coniuncta, in fortunas noſtras imminebat: diuidebat agros quibus, & quos volebat: nullus aditus erat priuato, nulla aequitatis deprecatio: tantum quiſque habebat poſſeſſor, quantum reliquerat diuiſor Antonius. Quae quamquam, ſi leges irritas, feceritis, rata eſſe non poſſunt: tamen ſeparatim ſuo nomine notanda cenſeo; iudicandumque, nullos ſeptem viros fuiſſe; nihil placere ratum eſſe, quod ab iis actum diceretur. M. vero Antonium, quis eſt, qui ciuem poſſit iudicare potius, quam taeterrimum, & crudeliſſimum hoſtem, qui pro aede Caſtoris ſedens, audiente populo R. dixerit, niſi victorem victurum neminem? num putatis, P. C. dixiſſe eum minacius, quam facturum fuiſſe?

EXPLANATIO

BARBARI *ſagittarij.*] Ithyrei de quibus Phil. 2. LECTICAE] ſcutis refertae. CARCEREM *fieri;*] latrones enim, & ſicarij ſunt in carcere collocandi. OPERTIS *valuis concordiae,*] Phil. 2. Cur valuae Concordiae non patent? FABROS *ſe miſſurum.*] hac de re Phil. 1. DE *ſupplicatione.*] ad mortui Caeſaris honorem. Phil. 1. LOCVTVS *ſum de rep.*] prima Philippica ſignificatur habita IV. non. Sept de qua in ep. ad Cornificium In ſumma reliquorum ſeruitute liber vnus fui: ſic ſum in Antonium inuectus, vt ille non ferret, omnemq. ſuum vinolentum furorem in me vnum effunderet. HANC *conſuetudinem libere dicendi*] inductam a L. Piſone Kalendis Sext. vt infra & Phil. 1. & ep. 2. lib. XII. fam. XXX *diebus ante*] a Kalendis Sext. ad IV. non. Sept. quo die primam Philippicam habitam eſſe diximus, dies interiecti numerantur XXXI. Cicero, XXX, dixit. vnius diei ratione neglecta nam in ſupputatione temporis non ſubtiliter eum examinare ſolitum eſſe. Pedianus quoque obſeruauit. SEPTEMDECIM *dies*] ſi ſpatium interpoſitum ſpectatur, a IV. non Sep. ad XIII. Kal. Oct. dies ſunt ſexdecim dũtaxat. IN *Tiburtino Scipionis*] in villa Scipionis Metelli qui ſocer fuit Pompeij Magni. DECLAMITAVIT,] in ep. ad Caſſium dixit, Commentatus eſt: ſed hic maluit. Declamitauit, vt adderet Sitim quaerens: declamando enim, non commentando, ſitis quaeritur. ita notare voluit Antonij vinolentiam. AGMINE *quadrato*] hoc pertinet ad excuſationem, ſuam, quia vocatus in ſenatum non venerit. GLADIATOR *Aſiaticus,*] quia cum familiari ſuo, tamquam Myrmillo gladiator cum Thrace gladiatore, in Aſia depugnauerat. MYRMILLO] genus gladiatorum, Phil. 3 Ex Myrmillone dux Phil 6. Mylaſis Myrmillo Thracem iugulauit. Phil. 7. Myrmillo in Aſia depugnauit. cum ornaſſet Trecidici comitẽ, & familiarẽ ſuum, illũ miſerũ fugientẽ iugulauit: luculentam tamen ipſe plagã accepit. vt declarat cicatrix. MYLASIS *depugnauit*] pro, fortiter pugnauit. Laudare videtur Luciũ, ſed vituperat: occidit enim ſine cauſſa comitẽ, & familiarẽ ſuum Mylaſa, neutri generis, vt Artaxata, Tigranocerta, Ecbatana, Comana, Alabanda, Hieroſolyma. vrbs Aſiae fuit in Caria in qua natum eſſe Mauſolum regem cui mortuo Mauſoleũ illud fama celebratum vxor Artemiſia condidit, ibiq. patrem eius habitaſſe Hecatominũ, ipſum autẽ Mauſolũ Halicarnaſſum ſibi ſedẽ delegiſſe, & quia natura vrbs munita, & quia portu inſtructa, Strabo auctor eſt Egregiae inſtructam fuiſſe candido marmore, ob vicinas lapicidinas idem tradidit. Direptam a Labieno, idem, & Dio. Vnam ex quattuor vrbibus, quas Phocioni Athenienſi Magnus Alexander dono detulit, nominat Plutarchus: Myaſis antiquiſſimũ fuiſſe Carij Iouis templũ. commune Myſis quoque & Lydis, tamquam Carum fratribus, docent Herodotus, Strabo, Stephanus. Illud addit Herodotus, Parthos aliquando a Mylaſio duce conciſos eſſe. Liberam vrbem, ideſt, quae ſuis legibus viueret, nec ſtipendiũ Romanis penderet Plinius appellat In Graecis libris, *Μύλασσα*, gemina S, in Cicerone Mylaſis, vnica ſcriptum eſt, & Mylaſij. in ep. ad Thermũ. SVVM *illa gladiatoria pugna multum profuderat.*] plagam enim ab eo, quem occidit luculentam accepit. Apte reſpondent: ſuum profu-

derat, noſtrum ſitiebat. PRIVATO,] ei, cuius agri diuiderentur. POSSESSOR.] vetus poſſeſſor. LEGES] a M. Antonio latas. IRRITAS *feceritis,*] tamquam per vim, & contra auſpicia latas. PRO *aede Caſtoris*] in aede Caſtoris. In ep. 8. lib. III. fam. Idq. pro tribunali, cum aliquid ageretur, & nonnullis in conuiuijs intelligi potuiſſe. Caeſar lib. VI. Hac re pro ſuggeſtu nunciata. Salluſtius in Iug. Numidae pro muris diu noctuq. agitare, maledicere Romanis. Liuius lib. XXXVIII. Laudati pro concione omnes ſunt.

ORATIO

QVid vero, quod, in concione dicere auſus eſt? ſe, cum magiſtratu abiſſet, ad vrbem futurum cum exercitu, introiturum quotieſcumque vellet. quid erat aliud, niſi denunciare populo R. ſeruitutem? Quod autem eius iter Brundiſium, quae feſtinatio, quae ſpes, niſi vt ad vrbem, vel in vrbem potius exercitum maximũ adduceret? qui autem delectus centurionum? quae effrenatio impotentis animi? cum eius promiſſis legiones fortiſſimae reclamaſſent, domum ad ſe venire iuſſit centuriones, quos bene de rep. ſentire cognouerat; eosq. ante pedes ſuos vxorisq. ſuae, quam ſecum, grauis imperator, ad exercitum duxerat, iugulari coegit. quo animo hunc futurum fuiſſe cenſetis in nos, quos oderat, cum in eos, quos numquam viderat, tam crudelis fuiſſet? & quam auidum in pecunijs locupletum, qui pauperum ſanguinem concupiſſet? quorum ipſorum bona, quantacumque erant, ſtatim ſuis comitibus, compotoribusq. deſcripſit. Atque ille furens infeſta iam patriae ſigna a Brundiſio inferebat; cum C. Caeſar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, conſilij magnitudine, quamquam ſua ſponte, eximiaq. virtute, tamen approbatione auctoritatis meae, colonias patris adijt, veteranos milites conuocauit, paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardauit. poſtea vero quam legio Martia ducem praeſtantiſſimum vidit, nihil egit aliud, niſi vt aliquando liberi eſſemus. quam eſt imitata Quarta legio. quo ille nuncio audito, cum ſenatum vocaſſet, adhibuiſſetq. conſularem, qui ſua ſententia C. Caeſarem hoſtem iudicaret; repente concidit. poſt autem, neque ſacrificijs ſollemnibus factis, neque votis nuncupatis, non profectus eſt, ſed profugit paludatus: at quo? in prouinciam firmiſſimorum, & fortiſſimorum bellũ inferre, ferre potuiſſent, impotẽtem, iracundum, ciuium: qui illum, ne ſi ita quidem veniſſet, vt nullum contumelioſum, ſuperbum, ſemper poſcentem, ſemper rapientem, ſemper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quiſquam ferre poſſet, bellum intulit prouinciae Galliae; circumſedit Mutinam, firmiſſimam & ſplendidiſſimam populi R. coloniam; oppugnat D. Brutum imperatorem, conſulem deſignatum, ciuem non ſibi, ſed nobis & reip. natum. Ergo Hannibal hoſtis, ciuis Antonius? quid ille fecit hoſtiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, niſi depopulationes, vaſtationes, caedes, rapinas? quas non faciebat Hannibal, quia multa ad vſum reſeruabat. at hi, qui in horam viuerent, non modo de fortunis, & de bonis ciuium, ſed ne de vtilitate quidem ſua cogitauerunt.

EXPLANATIO

QVID *erat aliud, niſi denunciare populo Romano ſeruitutem?*] vſitatius Ciceroni: Quid erat aliud, denunciare populo Romano ſeruitutẽ? ſic locutus Phil. 1. Quid eſt aliud, hortari adoleſcentes, vt turbulenti, vt ſeditioſi, vt pernicioſi ciues velint eſſe? Et Phil. 2. Quid eſt aliud, tollere e vita vitae ſocietatem? Locũ quidẽ interdũ habet, Niſi, ſed in fine ſententiae, vt in Piſonẽ: Quid eſt aliud furere, niſi nõ cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatũ, nõ ciuitatẽ? Et in Catone: Quid eſt aliud, cum dijs gigantum more pugnare, niſi, naturae repugnare? EXERCITVM *maximum*] quattuor legiones, Martiam, quae ad Caeſarem adoleſcentem poſtea tranſierunt, Secundã, Trigeſimamquinctam. Profectus eſt ab vrbe Antonius, vt ad eas legiones iret, VII. id. Oct. de quo ſic ad Carnificium. Ad VI. id. Oct. Brundiſium venerat. Profectus obuiam legionibus Macedonicis quattuor; quas ſibi conciliare pecunia cogitabat, easq. ad vrbem adducere, & in ceruicibus noſtris collocare. Macedonicae vocabantur quia Caeſar eas iturus in Parthos, in Macedonia locauerat. inde Brundiſiũ eas Antonius cõſul poſt Caeſaris necem arceſſierat. QVI *autem delectus centurionum?*] delegit eos ad necẽ, quos bene de rep ſentire cognouerat. quod & hic ſtatim ſubiungitur, & Phil. 13. ſic exponitur. Brundiſij in ſinu nõ modo auatiſſimae, ſed etiam crudeliſſimae vxoris delectos Martiae legionis centuriones trucidauit. Alios tamen, praeter Centuriones, occidit: Si verũ eſt, quod ait Cicero Phil. 3. Brundiſij trecentos fortiſſimos viros, ciuesq. optimos trucidauit. trecenti enim centuriones non modo in Martia, ſed nec in omnibus illis quattuor, ac ne in alijs quidẽ multis legionibus eſſe potuerunt. CONCVPISSET.] vt eorum bona ſuis comitibus compotoribusq. diuideret. DESCRIPSIT.] diuiſit. ſic in ep ad Caſſium: Pecuniae maximae deſcribuntur. APPROBATIONE *auctoritatis meae*] auctor Caeſari Cicero fuit, vt conuocatis veteranis militibus, remp. contra perditos Antonij conatus defenderet. de quo ſic in ep. ad M. Brutum. Nullo praeſidio quatefeci Antonium; contraq. eius arma nefanda praeſidia, quae oblata ſunt, Caeſaris conſilio, & auctoritate firmaui. Et ad eundem Tantum dico, Caeſarẽ hunc adoleſcentem, per quem adhuc ſumus, ſi verum fateri uolumus, fluxiſſe ex fonte conſiliorum meorum. Et ad Cornificium: Quem ego ructantem, & nauſeantem conieci in Caeſaris Octauiani plagas. INCITATOS *latronis impetus retardauit*] Phil. 3. dixi: Niſi vnus adoleſcens illius furentis impetus crudeliſſi-

mosq.

moſq. conatus cohibuiſſet Et Phil. 13. Caeſaris incredibilis, ac diuina virtus latronis impetus crudeles, ac furibūdos retardauit. Qvo *di-, nuncio audito*]de Quarta legione. de quo ſic Phil. 3. Cum de rep. relaturus fuiſſet allato nuncio de legione Quarta, mente concidit. Et Phil. 13. Affertur ei de Quarta nuncius: quo perculſus abiecit conſilium referendi ad ſenatum de Caeſare. Sollemnibvs]quae fieri ſolent a conſule in prouinciam proficiſcente. Neqve *votis nuncupatis,*]miror hoc dici: cum Phil. 3. vota Antonium nuncupaſſe ſatis conſtet. ipſa verba recitabo Neglectis ſacrificijs ſollemnibus, ante lucem vota ea, quae numquam ſolueret, nuncupauit. Nec tamen pugnantia loqui Ciceronem crediderim: ſed vota nūcupata ideo fortaſſe negat, quia contra morem ſint ante lucem nuncupata. Non *profectus eſt, ſed profugit paludatus:*]Phil. 3. Quae vero profectio poſtea? quod iter paludati? quae vitatio oculorum, lucis orbis fori? quam miſera fuga, quam foeda, quam turpis? Et Phil. 13. Egreſſus eſt non vijs, ſed tramitibus paludatus. In *prouinciam*]citeriorem Galliam. Firmissimorvm]fide. Consvlem *deſignatum,*] viuo Caeſare, collega L. Planco. Civem *non ſibi, ſed nobis, & reip. natum.*]Phil. 3. O ciuem natum reip. memorem ſui nominis imitatoremq. maiorum. Eſt enim quaſi deorum immortalium beneficio, & munere datum reip. Brutorum genus, & nomen, ad libertatem populi Romani vel conſtituendam, vel recuperandam.

O R A T I O

ADhunc, dij boni, legatos mitti placet? norunt iſti homines formam reip. iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi R. maieſtas, quid ſenatus ſeueritas poſtulet? Legatos decernis: ſi, vt depreceris; contemnet: ſi, vt imperes; non audiet. Denique, quamuis ſeuera legatis mandata dederimus, nomen ipſum legatorum hunc, quem videmus, populi R. reſtinguet ardorem, municipiorum atque Italiae franget animos. Vt omittam haec, quae magna ſunt: certe iſta legatio moram, & tarditatem afferret bello. quamuis dicant, quod quoſdam audio dicturos: legati proficiſcantur, bellum nihilo minus paretur: tamen legatorum nomen ipſum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur. minimis momentis, P. C. maximae inclinationes temporum fiunt cum in omni caſu reip. tum in bello, & maxime ciuili, quod opinione plerumque & fama gubernatur nemo quaeret, quibus cum mandatis legatos miſerimus: nomen ipſum legationis vltro miſſae timoris eſſe ſignum videbitur. Recedat a mutina: deſinat oppugnare Brutum: decedat ex Gallia. non eſt verbis rogādus, cogendus eſt armis. non enim ad Hannibalem mittimus, vt a Sagunto recedat, ad quem miſerat olim ſenatus P. Valerium Flaccum, & Q. Baebium Tampilum: qui, ſi Hannibal non pareret, Carthaginem ire iuſſi ſunt: noſtros legatos quo iubebimus ire, niſi paruerit Antonius? ad noſtrum ciuem mittimus, ne imperatorem, coloniamq. populi R. oppugnet. ita ne vero hoc per legatos rogandus eſt? quid intereſt per deos immortales, vtrum hanc vrbem oppugnet, an huius vrbis propugnaculum, coloniamq. populi R. praeſidij cauſſa collocatam? Belli Punici ſecundi, quod cōtra maiores noſtros Hannibal geſſit, cauſſa fuit Sagunti oppugnatio. recte ad eum legati miſſi. mittebantur ad Poenum, mittebantur pro Hannibalis hoſtibus, noſtris ſociis. quid ſimile tandem? nos ad ciuem mittimus, ne imperatorem populi R. ne exercitum, ne coloniam circumſideat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne ſit hoſtis? Age, ſi paruerit, hoc ciue uti aut volumus, aut poſſumus? ante diem XIII. kal. Ian. decretis veſtris eū concidiſtis: conſtituiſtis, vt haec ad vos kal. Ian. referrētur, quae referri videtis, de honoribus, et praemijs bene de rep. meritorum, & merentium: quorum principem iudicauiſtis eum, qui fuit, C. Caeſarem: qui M. Antonij impetus nefarios ab vrbe in Galliam auertit: deinde milites veteranos, qui primi Caeſarem ſecuti ſunt: tum illas caeleſtes diuinasq. legiones, Martiam, & Quartam, quibus, cum conſulem ſuum non modo reliquiſſent, ſed bello etiā perſequerentur, honores & praemia ſpopondiſtis: eodemq. de D. Bruti, praeſtantiſſimi ciuis, edicto allato, atque propoſito, factum eius collaudaſtis: quodq. ille bellum priuato conſilio ſuſceperat, id vos auctoritate publica comprobaſtis. quid igitur illo die aliud egiſtis, niſi vt te hoſtem iudicaretis Antonium? his veſtris decretis, aut ille vos aequo animo adſpicere poterit, aut vos illum ſine dolore ſummo videbitis? excluſit illum a rep. diſtraxit, ſegregauit non ſolum ſcelus illius, ſed etiam, vt mihi videtur, fortuna quaedam reip. Qui ſi legatis paruerit, Romamq. redierit: num quando perditis ciuibus vexillum, quo concurrant, defuturum putatis? ſed hoc minus vereor: ſunt alia, quae magis timeam, & cogitem. numquam parebit ille legatis. noui hominis inſaniam, arrogantiam: noui perdita conſilia amicorum, quibus ille eſt deditus. Lucius quidem frater eius, vt pote qui peregre depugnarit, familiam ducit. ſit per ſe ipſe ſanus, quod numquam erit; per hos eſſe ei tamen non licebit. teretur interea tempus: belli apparatus refrigeſcent. vnde eſt adhuc bellum, niſi ex retardatione, & mora? vt primum poſt diſceſſum latronis, vel potius deſperatam fugam libere ſenatus haberi potuit, ſemper flagitaui, vt conuocaremur. quo die primum conuocati ſumus, cum deſignati conſules non adeſſent: ieci ſententia mea, maximo veſtro conſenſu, fundamenta reip. ſerius omnino, quam decuit; (nec enim ante potui) ſed tamen, ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet, bellū profecto nullum haberemus. omne malum naſcens facile opprimitur, inueteratum fit plerumque robuſtius. ſed tum exſpectabantur Kalendae Ian. fortaſſe non recte. verum praeterita omittamus, etiam ne hanc moram afferemus, dum proficiſcantur legati? dum reuertantur? quorum exſpectatio dubitationem belli affert, bello autem dubio, quod poteſt ſtudium eſſe delectus? quamobrem, P. C. legatorum mentionem nullam cenſeo faciendam, rem adminiſtrandam arbitror ſine vlla mora, & confeſtim gerendam, tumultum cenſeo decerni, iuſtitium edici, ſaga ſumi dico oportere, delectum haberi, ſublatis vacationibus in vrbe, & in Italia praeter Galliam totam. quae ſi erunt facta, opinio ipſa, & fama veſtrae ſeueritatis obruet ſcelerati gladiatoris amentiam, ſentiet ſibi bellum cum rep. eſſe ſuſceptum: experietur con-

ſentientes ſenatus neruos, atque vires. nam nunc quidem partium contentionem eſſe dictat: quarum partium? alteri victi ſunt: alteri ſunt e medijs C. Caeſaris partibus. niſi forte Caeſaris partes a Panſa, & Hirtio coſ. & a filio C. Caeſari oppugnari putamus. hoc vero bellum non ex diſſenſione partiũ, ſed ex nefaria ſpe perditiſſimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortunaeq. noſtrae, notatae ſunt, & iam ad cuiuſque opinionem diſtributae. Legi epiſtolam Antonij, quem ad quendam ſeptemuiram, capitalem hominem, collegam ſuum, miſerat. Quid concupiſcas, tu videris: quod concupiueris, certe habebis. *Hem, ad quem legatos mittamus; cui bellũ moremur inferre: qui ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtituit, ſed libidini cuiuſque nos ita addixit, ut ne ſibi quidem quidquam integrum, quod non alicui promiſſum iam ſit, reliquerit.*

EXPLANATIO

DII. PONI,] modo laetantis eſt modo indignanti: hic non obſcura indignatio eſt. RECEDAT A *Mutina*:] exponit per obiectionem mandata legatorum & reſpondet; Non eſt verbis rogandus cogendus eſt armis. P. VALERIVM *Flaccum, & Q. Baebium Tampilum*:] nota hiſtoria ex Liuio, & alijs. DECRETIS *cum veſtris concidiſtis*:] quae decreta ſint, cognoſce ex Phil. 3. & 4. SED *hoc minus vereor*,] quia legatis non parebit. QVAE *magis timeam*] magis timeo, ne a Mutina non diſcedat. PERECRE *depugnarit*,] in Aſia Myrmillo eum Thrace ſupra. FAMILIAM *ducit*.] princeps eorum eſt. per quos ei ad ſanitatem redire non licet. Familiam ducere, eſt, principem locum obtinere. ep 5. lib. VII. fam. & lib. IV. de fin. QVO *die primum conuocati ſumus*.] XIII. Kal Ian quo die tertiam Philippicam habuit. CVM *deſignati conſules non adeſſent*,] metu, licet abſente Antonio. verebantur enim, ne intra muros etiam Antonij ſcelus, & audacia, vel ipſo abſente, verſaretur: vt eſt in Phil. 3. Querellam, inquit, praeteritorum ſuſtulit oratio conſulum. PRETER *Galliam totam*.] non excipit Galliam, ſed addit. ALTERI *victi ſunt*:] Põpeiani. A. PANSA, *& Hirtio*:] quos fuiſſe Caeſari amicitia, vetuſtate, conſuetudine coniunctiſſimos, nemo neſcit. AD *cuiuſque opinionem diſtributae*.] magni eſt apud me & eſſe debet apud omnes, veterum librorum auctoritas: verumtamen ſic ab hijs omnibus, hoc quidem in loco, diſſentire cogor, vt coniectura mea vehementer delecter, quippe quae nec ab antiquis litterarum veſtigijs diſcedat longius, & mentem Ciceronis niſi fallor attingat. quis enim non videt, ſententiam effici meliorem, ſi legatur, optionem, quam ſi, opinionem? cum praeſertim ſequentium verborum, quae ex Antonij recitantur epiſtola, teſtimonio comprobetur. Quid concupiſcas, tu videris quod concupiueris, certe habebis. Haec quidem optio eſt non opinio, vt etiam paullo poſt Libidini cuiuſque nos ita addixit. itaque, ſuffragante ſententia, Optionem, retineo libenter, vt ſincerum: Opinionem, opinione mea deprauatum reijciendum puto. EM *ad quem legatos mittamus*;] cum indignatione, & dolore; vt ſupra; Em cauſſam, cui lex tã egregia, tamq. praeclara, maximo imbri, tempeſtate, venti procellis, turbinibus, inter fulmina. & tonitrua ferretur. QVI *ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtituit*] Ferrarius legit, Deſtinauit: Faernus Deſtituit. ego Faernũ ſequor in correctione potius quam in ſentẽtia. nam quibus ex Liuio vſus eſt exẽplis, vno lib. I. de Mucio Scaeuola, Ante tribunal regis deſtitutus: altero lib. XXVI. de Marcello in fugaces milites animaduertente, Diſtrictis gladijs diſcinctos deſtituit; ea cur adduxerit non uideo. eſt enim diuerſa ſignificatio. in Liuio, Deſtitutus ualet, conſtitutus: Deſtituit, conſtituit. quo modo dixit C. Gracchus apud Gellium. Palus in foro deſtitutus eſt: apud Nonium Naeuius, In alto nauẽ iubet deſtitui ancoris apud eundem Caecilius, Deſtituit omnes ſeruos ad menſam ante ſe. Plautus in Rud. Ita duo deſtituit ſigna hic cum clauis ſenex. Quibus omnibus in locis eandem huiuſce verbi vim ac notionem eſſe facile perſpicitur. at in Cicerone, ſorti fortunas deſtituere, quis aliud eſſe neget? aliud, inquam & ſenſu, & ipſo quoque genere loquendi. hoc enim, noſtras ne ſorti quidem reliquit vt id cuiuſque eſſet, quod ſorte contigiſſet: ſed eas ad cuiuſque optionẽ iam diſtribuit, vt quod quiſque concupiſcat, id habeat quo magis patet, hoc bellum non ex diſſenſione partium, ſed ex nefaria ſpe perditiſſimorum ciuim excitatum. Vt igitur ſorti libidinem Cicero opoſuit: ſic ad ſortem, Deſtituit, adiunxit, ad libidinem, Addixit; quaſi ſuum beneficium eſſe vellet Antonius, non ſortis; nam qui addicit, ipſe tradit; qui deſtituit, quodam modo negligit.

ORATIO

CVM hoc P. C. bello, bello, inquam, decertandum eſt, idq. confeſtim; legatorum tarditas repudianda eſt. Quapropter, ne multa nobis quotidie decernenda ſint conſulibus totam remp. committendam cenſeo, hisq. permittendum. ut remp. defendant, provideantque, ne quid resp. detrimenti accipiat, cenſeoque, vt ijs, qui in exercitu Antonii ſunt, ne ſit ea res fraudi, ſi ante kal. Febr. ab eo diſceſſerint. haec ſi cenſueritis, P. C. breui tempore libertatem populi R. auctoritatemq. veſtram recuperabitis. ſin autem lenius agetis; tamen eadem, ſed fortaſſe ſerius decernetis. De rep. quod retuliſtis, ſatis decreuiſſe videor.

EXPLANATIO

NE *quid reſp. detrimenti accipiat:*] numquã hoc ſenatus, niſi difficillimis, reip. temporibus, decernere ſolitus eſt, & cũ decernebat, ſummum imperium conſulibus dabat; neque decretum hoc vmquã video, quin ſtatim ad arma, vt in praeſenti reip. diſcrimine, ventũ ſit. Decretũ Opimio conſule: quãprimum C. Gracchus tribunus pl. eſt interfectus: Decretum Cicerone cõſule: cõprenſi ilico, & in carcere necati qui contra patriã cum Catilina coniurauerant. qua re exponenda vim eius S. C. Salluſtius oſtendit his verbis: Cicero rẽ ad ſenatũ refert. itaque, quod plerumque in atroci negotio ſolet ſenatus decreuit, vt darent operã conſules, ne quid reſp. detrimenti caperet. Ea poteſtas per ſenatum more Romano magiſtratui maxima permittitur, exercitum parare, bellũ gerere, coercere omnibus modis ſocios, atque ciues, domi militiaeq. imperiũ, atque iudiciũ ſummum habere. aliter ſine populi iuſſu nulli earũ rerũ conſuli ius eſt. Decretũ idẽ eſt L. Lentullo C. Marcello cos. anno primo belli ciuilis Pompeiani: quod quaeritur Caeſar lib. 1. bel. ci. Decurritur, inquit, ad illud extremum, atque vltimum S. C. quo niſi paene in ipſo vrbis incendio, atque deſperatione omnium ſalutis, latronum audacia, numquã antea deſcenſum eſt: dent operam conſules, tribuni pl. quiq. procos. ſunt ad vrbem, ne quid reſp. detrimenti capiat. Qvoad *retuliſtis,*] quatenus retuliſtis, ad omnia quae retuliſtis.

ORATIO

ALTERA non eſt de honoribus: de quibus deinceps intelligo eſſe dicendum. ſed, qui ordo in ſententijs rogandis ſeruari ſolet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. a Bruto igitur, conſule deſignato, more maiorum capiamus exordium. cuius, vt ſuperiora omittam, quae ſunt maxima illa quidem, ſed adhuc hominum magis iudicijs, quam publice laudata: quibuſnam verbis eius laudes huius ipſius temporis conſequi poſſumus? neque enim vllam mercedem tanta virtus, praeter hanc laudis, gloriaeque, deſiderat: quae etiam ſi careat, tamen ſit ſe ipſa contenta, atque in memoria gratorum ciuium, tamquam in luce, poſita laetetur. laus igitur iudicij, teſtimonijq. noſtri tribuenda Bruto eſt. quamobrem his verbis, patres conſcripti, S. C. faciendum cenſeo: Cum D. Brutus imp. conſul deſignatus, prouinciam Galliam in ſenatus populiq. R. poteſtate teneat: eumq. exercitum tantum, tam breui tempore, ſummo ſtudio municipiorũ, coloniarumq. prouinciae Galliae, optime de rep. meritae, merentiſque, conſcripſerit, compararit; id eum recte, & ordine, exq. rep. feciſſe, idq. D. Bruti praeſtantiſſimum meritum in remp. ſenatui populoq. R. gratum eſſe, & fore; itaq. ſenatum populumq. R. exiſtimare, D. Bruti imper. conſulis deſignati, opera, conſilio, uirtute, incredibiliq. ſtudio & conſenſu prouinciae Galliae, reip. difficillimo tempore eſſe ſubuentum. Huic tanto merito Bruti, P. C. tantoq. in remp. beneficio, quis eſt tantus honos qui non debeatur? nã, ſi M. Antonio patuiſſet Gallia: ſi, oppreſſis municipijs, & colonijs imparatis, in illam ultimam Galliã penetrare potuiſſet: quantus reip. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentiſſimus, atque in omnibus conſilijs praeceps, & deuius, non ſolum cum exercitu ſuo, ſed etiam cum omni immanitate barbariae bellum inferre nobis; vt eius furorem ne alpium quidem muro cohibere poſſemus. huic igitur habenda gratia eſt D. Bruto, qui illum, nondum interpoſita auctoritate veſtra, ſuo conſilio, atque iudicio non, ut conſulem, recepit, ſed, ut hoſtem, arcuit Gallia, ſeq. obſideri, quam hanc urbem, maluit. habeat ergo huius tanti facti, tamq. praeclari decreto veſtro teſtimonium ſempiternum; Galliaque, quae ſemper praeſidet, atque praeſedit huic imperio, libertatiq. communi, merito iureq. laudetur, quod ſe ſuaſq. vires non tranſdidit, ſed oppoſuit Antonio.

EXPLANATIO

QVI *ordo in ſententijs rogandi ſeruari ſolet,*] conſules enim deſignati ſentẽtias primi rogabantur, eorumq. prior, qui priore loco deſignatus erat. Cvivs *vt ſuperiora omittam;*] facinus illud quo patriam tyranno liberauit: quod probatur quidem a bonis omnibus, nondum tamen publice laudatur. Hvivs *ipſius temporis.*] quo Gallia ab Antonij nefario impetu defendit. In *illam vltimam Galliam*] ferociorem, cui praeerat L. Plancus.

ORATIO

ATQVE etiã M. Lepido pro eius egregijs in remp. meritis decernendos honores quam ampliſſimos cenſeo. ſemper ille populus R. liberum voluit; maximum, que ſignum illo die dedit voluntatis, & iudicij ſui, cum, Antonio diadema Caeſari imponente, ſe auertit, gemituque, & maeſtitia declarauit, quantum haberet odium ſeruitutis, quam populum R. liberum cuperet, quam illa, quae tulerat, temporum magis neceſſitate, quam iudicio tuliſſet. Quanta uero is moderatione vſus ſit in illo tempore ciuitatis, quod poſt mortem Caeſaris conſecutum eſt, quis noſtrum obliuiſci poteſt? Magna haec; ſed ad maiora properat oratio. quid enim, o dij immortales, admirabilius

bilius

bilius omnibus gentibus, quid optatius populo accidere potuit, quam, cum bellum ciuile maximũ eſſet, cuius belli exitum omnes timeremus. ſapientia etiam id potius exſtingui, quam armis, & ferro rem in diſcrimen adducere? quod ſi eadem ratio Caeſaris fuiſſet in illo teatro, miſeroq; bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeij, ſummi ſingularis uiri filios, incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi eſſe non debet. utinam omnes M. Lepidus ſeruare potuiſſet: facturum fuiſſe, declarauit in eo, quod potuit, cum Sex. Pompeium reſtituit ciuitati, maximum ornamentum reip. clariſſimum monumentum clementiae ſuae. grauis illa fortuna populi R. grauae fatum. Pompeio enim patre, quod imperij populi R. lumen fuit, extincto, interfectus eſt patris ſimillimus filius. ſed omnia mihi uidentur deorum immortalium iudicio expiata, Sext. Pompeio reip. conſeruato. quam ob cauſſam, iuſtam, atque magnam, & quod periculoſiſſimum ciuile bellum maximumque, humanitate, & ſapientia ſua M. Lepidus ad pacem, concordiamq. conuertit, S. C. bis verbis cenſeo perſcribendum,

E X P L A N A T I O

M. LEPIDO] citerioris Hiſpaniae proconſulis, in quam tamen nondum peruenerat, ſed in Gallia Narbonenſi, cognita reip. perturbatione morabatur. CVM *bellum ciuile maximum eſſet,*] poſt interitum Caeſaris, pugnante Sex. Pompeio Hiſpania cum Caeſaris praetoribus. SAPIENTIA *etiam id potius exſtingui, quam armis & ferro rem in diſcrimẽ adducere?*] duas Lepidi virtutes, quae armis, & ferro, quaſi contraria contrarijs, opponantur. nominari neceſſe eſt. vna memoratur, ſapientia: altera deeſt, eius locum mendoſo verbo, Etiam, occupante: quid igitur cum ſapientia coniungemus? quid, niſi humanitatem? & eo magis, quod infra in aedem re vtramque Cicero coniungit. Quod periculoſiſſimum, inquit, ciuile bellum maximumq. humanitate, & ſapientia ſua M, Lepidus ad pacem concordiamq. conuertit. Poſtulat igitur ſententia; quamquam hic nihil affirmare auſim, ope deſtitutus veterum librorum, liberiore praeſertim coniectura; ſed certe poſtulare ſententia videtur, vt legatur, Sapientia, & humanitate id potius exſtingui. INCOLVMES *haberemus.*] perierat enim Cnaeus in Luſitania, pugna victus a Caeſare ad Mundam. PIETAS] quod, vt patrem interfectum vlciſcerentur, bellum in Hiſpania renouarunt. CVM *Sex. Pompeium reſtituit ciuitati,*] auctor fuit vt, pace facta, Sex. Pompeius in patriam reſtitueretur, eiq. pro paternis bonis, a Caeſare ademptis, & ad haſtã venditis, darẽtur, vt ait lib. III. Appianus, Atticarum drachmarum quinque milia myriades. quae ſumma cum praeſertim Põpeij Magni diuitias nemo vt immenſas extulerit, modum excedere videtur. ſuſpicor mendoſum eſſe locum; idemq. putauit interpres, qui diuerſam a Graecis verbis ſententiam induxit: &, quod Graeco redundat, ita ipſe reſtrinxit ac minuit, vt in contrarium, mea quidem ſententia, vitium incurrat.

O R A T I O

CVm a M. Lepido imp. põt. max. ſaepe numero reſp. & bene, & feliciter geſta ſit, populusq. R. intellexerit ei dominatum regium maxime diſplicere; cumq. eius opera, virtute, conſilio, ſingulariq. clementia, & mãſuetudine bellum acerbiſſimum ciuile ſit reſtinctũ: Sextusq. Pompeius Cn. F. Magnus huius ordinis auctoritate ab armis diſceſſerit, & a M. Lepido imp. pont. max. ſũmo ſenatus populiq. R. voluntate ciuitati reſtitutus ſit; ſenatum populumq. R. pro maximis plurimisq. in remp. M. Lepidi meritis magnam ſpem in eius virtute, auctoritate, felicitate reponere otij pacis, concordiae, libertatisq; eiusq. in remp. meritorum ſenatum populumq. R. memorem fore; eiq. ſtatuam equeſtrem inauratam in Roſtris, aut quo alio loco in foro vellet, ex huius ordinis ſententia ſtatui placere. Qui honos, P. C. mihi maximus videtur: primum, quia iuſtus eſt: non enim ſolum datur propter ſpem temporum reliquorum, ſed pro ampliſſimis meritis redditur. nec vero cuiquam poſſumus commemorare hunc honorem a ſenatu tributum iudicio ſenatus ſoluto, & libero.

E X P L A N A T I O

STATVAM *equeſtrem*] quae decreta eſt ei a ſenatu cum inſcriptione praeclara. Phil. 3. NEC *vero cuiquam poſſumus commemorare, hunc honorem a ſenatu tributum iudicio ſenatus ſoluto, & libero.*] tributus erat L. Sullae, & C. Caeſari, ſed dominantibus: vni Cn. Pompeio a libero ſenatu: quod miror a Cicerone praetermiſſum. nam Velleius lib. 2. de Caeſare Octauiano ita ſcripſit. Eum ſenatus honoratum equeſtri ſtatua, quae hodieq. in Roſtris poſita aetatem eius ſcriptura indicat. qui honor non alij per trecẽtos annos quam L. Sullae, & Cn. Pompeio, & C. Caeſari contigerat, pro praetore cum cõſulibus deſignatis Hirtio, & Panſa bellum cum Antonio gerere iuſſit. ſed de Cn. Pompeij ſtatua non adducor vt Velleio potius quam Ciceroni, credam: cum praeſertim errare eum videam & in ſtatuae tẽpore, & in propraetoris imperio, & in bello demandato haec enim decreta ſunt, Panſa & Hirtio non, vt ipſe ait, deſignatis conſulibus, ſed magiſtratum gerentibus quod ex Phil. 3. & 4. colligitur: ex quibus patet decretum a ſenatu. vt de Caeſaris honore a nouis conſulibus Panſa, & Hirtio. vbi primum magiſtratum iniiſſent, ad ſenatum referrent.

ORATIO

ORATIO

*V*ENTO *ad C. Caeſarem, P.C. qui niſi fuiſſet, quis noſtrũ eſſe potuiſſet? aduolabat ad vrbem a Brundiſio homo impotentiſſimus, ardens odio, animo hoſtili in omnes bonos, cum exercitu, Antonius. quid huius audaciae, & ſceleri poterat opponi? nondum vllos duces habebamus, non copias: nullum erat conſilium publicum, nulla libertas: dãdae ceruices erant crudelitati nefariae: fugam quaerebamus omnes: quae ipſa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adoleſcentem deus? qui, cum omnia ad perniciem noſtrã peſtifero illi ciui paterent, ſubito praeter ſpem omnium exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonij opponeret, quam quiſquam hoc eum cogitare ſuſpicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cum eſſet adoleſcens: & quidem iure: ſubuenit enim reip. ſed aetate multo robuſtior, & militum ducem quaerentium ſtudio paratior, & in alio genere belli. non enim omnibus Sullae cauſſa grata: declarat multitudo proſcriptorum, tot municipiorũ maximae calamitates. Caeſar autem annis multis minor, veteranos, cupiẽtes iam requieſcere, armauit: eam complexus eſt cauſſam, quae eſſet ſenatui, quae populo, quae cunctae Italiae, quae dijs omnibus gratiſſima. & Pompeius ad L. Sullae maximum imperium, victoremq. exercitum acceſſit: Caeſar ſe ad neminem adiunxit; ipſe princeps exercitus faciendi, & praeſidij comparandi fuit. ille in aduerſariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonij amicis, ſed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sulla regnauit: huius praeſidio Antonij dominatus oppreſſus eſt. demus igitur imperium Caeſari, ſine quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt: ſit propraetor ea iure, quo qui optimo. qui honos, quamquam eſt magnus illi aetati, tamen ad neceſſitatem rerum gerendarum, non ſolum ad dignitatem, valet. itaque illa quaeramus, quae vix hodierno die conſequemur. ſed ſaepe ſpero fore huius adoleſcentis ornandi, honorandi & nobis, & populo R. poteſtatem. hoc autem tempore ita cenſeo decernendum: Quod C. Caeſar C.F. pont. propr. ſummo reip. tempore milites veteranos ad libertatem populi R. cohortatus ſit, eoſq. conſcripſerit; quodq. legio Martia, Quartaq. ſummo ſtudio, optimoq. in remp. conſenſu, C. Caeſare duce & auctore remp. libertatem populi R. defendant, defenderint; & quod C. Caeſar propraetor Galliae prouinciae cum exercitu ſubſidio profectus ſit; equites, ſagittarios, elephantes in ſuam populiq. R. poteſtatem redegerit; difficillimoque reip. tempore ſaluti, dignitatiq. populi R. ſubuenerit: ob eas cauſſas ſenatui placere, C. Caeſarem C.F. pont. propr. ſenatorem eſſe, ſententiaq. loco praetorio dicere; eiuſque rationem, quemcumque magiſtratum petet, ita haberi, ut haberi per leges liceret, ſi anno ſuperiore quaeſtor fuiſſet;

EXPLANATIO

SVBVENIT *enim reip.*] contra Marianas partes. nam Pompeius a Sulla ſtetit. AETATE *multo robuſtior*] annos natus viginti tres. ſic enim & Vellius lib. 2. & Plutarchus in eius vita memoriae prodidit. MILITVM *ducem quaerentium ſtudio paratior*,] voluntariorum militum ex Piceno, quod in clientela fuerat parentis eius, firmum exercitum priuatis opibus contraxit. Velleius, epitome. Plutarchus, Appianus. IN *alio genere belli.*] cum non omnibus ea, quae gerebat, probarentur: TOT *municipiorũ*] quae Marium adiuuerant. quibus uictor Sulla ius ciuitatis, & agros ademit. DIIS *hominibusq.*] coniunguntur cum hominibus dij in re uehementer approbata, vt ad Q. fr. lib 2. Vatinium arbitratu noſtro concidimus, dijs hominibusq. plaudentibus. ANTONII *amicis*,] veteranis militibus, & legionibus Martia, Quarta. SINE *quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt.*] eadem excuſatione vſus eſt, cum ſcriberet ad M Brutum, Caeſaris honori, quia filius eius eſſet, quem ipſe occiderat, non fauentem. Decreui, inquit, imperium: quod quamquam videbatur illi aetati honorificum, tamen erat exercitum habenti neceſſarium. quid enim eſt ſine imperio exercitus? ILLA *quaeramus*,] ad Caeſaris honorem. QVAE *vix hodierno die conſequemur.*] quae vix hodie inuenienius. hodierno die vix licebit ea nobis inuenire & conſequi, quae ad hũc ornandum, adoleſcentem pro ſummo eius erga nos merito quaerere debemus. PONT.] pontifex max. erat Lepidus: ſed pontifex dicitur, ideſt augur, ſicuti fuerat pater eius.

ORATIO

*Q*VID eſt enim, *P. C. cur eum non quamprimum ampliſſimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grandiorem aetatem ad conſulatum conſtituebant, adoleſcentiae temeritatem verebantur. C. Caeſar ineunte aetate docuit, ab excellenti eximiaq. virtute progreſſum aetatis exſpectari non oportere. itaque maiores noſtri, veteres illi admodum antiqui, leges annales non habebãt: quas multis poſt annis attulit ambitio, vt gradus eſſent petitionis inter aequales. ita ſaepe magna indoles virtutis prius, quam reip. prodeſſe potuiſſet, extincta eſt. at vero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multique alij, recentiore autem memoria ſuperior Africanus, T. Flamininus, admodum adoleſcentes conſules facti, tantas res geſſerunt, vt populi R. imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? cum ab ineunte aetate res maximas gerere coepiſſet,*

non

non ne tertia, & trigeſimo anno mortem obijt? quae eſt aetas noſtris legibus decem annis minor, quam conſularis. ex quo iudicari poteſt, virtutis eſſe, quam aetatis curſum celeriorem.

EXPLANATIO

RVLLI] Q. Fabius Rullus, qui conſul quinquies fuit, de Samnitibus, Etruſcisq. triumphauit. auus eius, qui Hannibalem patientia, & cunctatione fregit. DECII,] P. Decius Mus, qui conſul quater fuit, & in vltimo conſulatu bello Gallico ſe deuouit. CORVINI,] M. Valerius, qui Sexies conſul fuit, primumq. conſulatum annos natos uiginti tres, adeptus eſt. ſaepe triumphauit. FLAMININVS,] Quinctius, qui de Philippo Macedoniae rege triumphauit. CONSVLES *facti,*] omnes ante latam legem de tempore magiſtratuum, quā tulit Villius Annalis. inde cognomē aſſecutus Liuius lib. XL. AB *ineunte aetate*] ab anno aetatis decimoſexto, profecto contra Byzantios patre Philippo. vide Plutarchum in eius vita. ſic paullo ante: C. Caeſar ineunte aetate docuit. TERTIO, *& trigeſimo anno*] menſem vnum Iuſtinus addit. DECEM *annis minor, quam conſularis.*] gerere conſulatū ante quadrageſimum tertium aetatis annum, per leges non licebit.

ORATIO

NAm, quod ij, qui Caeſari inuident, ſimulant ſe timere: ne verendum quidem eſt, vt tenere ſe poſſit, vt moderari, ne honoribus noſtris elatus intemperantius ſuis opibus vtatur. ea natura rerum eſt, P. C. vt, qui ſenſum verae gloriae acceperit, quique ſe ab ſenatu, ab equitibus R. populoq. R. vniuerſo ſenſerit ciuem carum haberi, ſalutaremq. reip. nihil cum hac gloria comparandum putet. vtinam C. Caeſari, patri dico, contigiſſet adoleſcenti, vt eſſet ſenatui, atque optimo cuique cariſſimus. quod cum conſequi neglexiſſet, omnem vim ingenij quae ſumma fuit in illo, in populari leuitate conſumpſit; itaque cum reſpectum ad ſenatum, & ad bonos non haberet, eam ſibi uiam ipſe patefecit ad opes ſuas amplificandas, quam uirtus liberi populi ferre non poſſet. Eius autem filij longiſſime diuerſa ratio: qui cum omnibus eſt, tum optimo cuique cariſſimus. in hoc ſpes libertatis poſita eſt: ab hoc accepta iam ſalus: huic ſummi honores & exquiruntur, & parati ſunt. Cuius igitur ſingularem prudentiam admiramur, cuius ſtultitiam timemus? quid enim ſtultius, quam inutilem potentiam, inuidioſas opes, cupiditatem dominandi praecipitem, & lubricam anteferre verae, graui, ſolidae gloriae? an hoc vidit puer: ſi aetate processerit, non videbit? At eſt quibuſdam inimicus clariſſimis atque optimis ciuibus. Nullus iſte timor eſſe debet. omnes Caeſar inimicitias reip. condonauit: hāc ſibi iudicem conſtituit, hanc moderatricem omnium, atque factorum: ita enim ad remp. acceſſit, vt eam confirmaret, non ut euerteret. omnes habeo cognitos ſenſus adoleſcentis: nihil eſt illi rep. carius, nihil veſtra auctoritate grauius, nihil bonorum virorum iudicio optatius, nihil vera gloria dulcius. quamobrem ab eo non modo nihil timere, ſed maiora, & meliora exſpectare debetis, neque in eo, qui ad D. Brutum obſidione liberandum profectus ſit, timere, ne memoria maneat domeſtici doloris, quae plus apud eum poſſit, quam ſalus ciuitatis. Audebo etiam obligare fidem meam, P. C. vobis, populoq. R. reiq. pub. quod profecto, cum me nulla uis cogeret, facere non auderem, pertimeſceremq. in re maxima periculoſam opinionem temeritatis: promitto, recipio, ſpondeo, patres conſcripti, C. Caeſarem talem ſemper fore ciuem, qualis hodie ſit, qualemq. cum maxime eſſe velle, & optare debemus. Quae cum ita ſint, de Caeſare ſatis hoc tempore dictum habebo.

EXPLANATIO

NE *verendum quidem eſt,*] non modo credere non debemus, eum, noſtris elatum honoribus, in ſenatus populiq. Romani poteſtate non futurum: ſed ne, veteri quidem licet, ne continere ſe non poſſit, aut moderari in imperio a nobis dato. CVM *reſpectum ad ſenatum, & bonos non haberet,*] cum ad ſenatum, bonoſq. non reſpiceret. Phil. 10. Qui ab illo abducit exercitum; & reſpectum pulcherrimum, & praeſidium firmiſſimum adimit reip. In ep. ad M. Brutum: Meus animus in acie eſt, neq; reſpectum vllum quaerit; niſi me forte vtilitas reip. conuerterit. Ideſt, neque aliam praeterea in partem reſpicit Caeſar lib. 1. bel ci. Sin Caeſarem reſpiciant, atque gratiam ſequantur, ſe ſibi conſilium capturum. QVIBVSDAM] interfectoribus patris eius. OMNIVM, *atque factorum.*] ſententia requirit, conſiliorum omnium. PROMITTO, *recipio ſpondeo,*] expreſſit haec ab eo vel odium in Antonium, vel ſtudium erga remp. promittere autem de altero, praeſertim de adoleſcente, perpetuam in recta laudabilique ratione voluntatem, cuius prudentiae fuerit, haud ita multo poſt Cicero ipſe ſenſit. ſcripſit enim ad M Brutum: Maximo, cum, haec ſcribebam, afficiebar dolore, quod, cum me pro adoleſcente, ac paene puero reſp. accepiſſet vadem, vix videbar, quod promiſeram, praeſtare poſſe.

ORATIO

NEc vèro de L. Egnatuleio, fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciue, amiciſſimoq. reip. ſilendum arbitror, ſed tribuendum teſtimonium virtutis egregiae, quod is legionem Quartam ad Caeſarem adduxerit, quae praeſidio conſulibus, ſenatui, populoq. R. reiq. pub. eſſet: ob eam cauſſam placere, vti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magiſtratus petere, capere, gerere liceat. in quo, P. C. non tantum commodum tribuitur L. Egnatuleio, quantus honos: in tali enim re ſatis eſt nominari.

EXPLANATIO

SATIS *eſt nominari.*] in hoc honor eſt. magiſtratus ei nunc quidem non tribuitur.

ORATIO

DE exercitu autem C. Caeſaris ita cenſeo decernendum: ſenatui placere, militibus veteranis, qui Caeſaris pontificis, auctoritatemq. huius ordinis defenderint, atque defendant, iis, liberisq. eorum militiae vacationem eſſe; vtiq. C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambo ve cognoſcerent, qui ager iis coloniis eſſet, quo milites veterani deducti eſſent, qui contra legem Iuliã poſſideretur, vt is militibus veteranis diuideretur: de agro Campano ſeparatim cognoſcerent, ini[...]q. rationem de commodis militum veteranorum augendis; legioniq. Martiae, & legioni Quartae, & iis militibus, qui de legione ſecunda, trigeſima quinta ad C. Panſam, A. Hirtium conſules veniſſent, ſuaq. nomina dediſſent, quod his ſenatus, populiq. R. libertas cariſſima ſit, & fuerit, vacationem militiae ipſis, liberisq. eorum eſſe placere, extra tumultum Gallicum, Italicumque; easq. legiones, bello confecto, miſſas fieri, placere; quantamque pecuniam militibus earum legionum in ſingulas C. Caeſar pont. propr. pollicitus ſit, tantam dari placere, vtiq. C. Panſa, A. Hirtius conſules alter, ambo ve rationem agri habeant, qui ſine iniuria priuatorum diuidi poſſit, iisq. militibus legionis Martiae, & legionis Quartae ita daretur, aſſignaretur, vt quibus militibus ampliſſime dati, aſſignati eſſent. Dixi ad ea omnia conſules, de quibus retuliſtis. quae ſi erunt ſine mora, matureq. decreta; facilius apparabitis ea, quae tempus, & neceſſitas flagitat. celeritate autem opus eſt: qua ſi eſſemus vſi, bellum, vt ſaepe dixi, nullum haberemus.

EXPLANATIO

CAESARIS *pontificis*] videtur deeſſe, Voluntatem ſecuti ſint. VACATIONEM *eſſe*;] extra tumultum Gallicum, Italicumq. hoc enim deeſſe, aut ſubaudiri certe arbitror oportere. ſic & infra loquitur POSSIDERETVR,] ab iis, quib. Antonius poſtea dediſſet. DIVIDERETVR:] pulſis, qui contra legem Iuliam poſſiderent. DE *Agro Campano* quem Antonius cum praenſoribus, & colluſoribus ſuis diuiſerat. Phil. 2. DE *legione Secunda, Trigeſima quincta*] quae cum Antonio de quattuor Macedonicis remanſerant ex iis tamen ipſis milites multi ad Panſam Hirtiumq. conſules venerant. propterea dixit Phil. 3. In Galliam mutilatum ducit exercitum. EASQ. *legiones.*] Martiam, & Quartam. QVAE *tempus. & neceſſitas flagitat.*] flagitat autem, vt delectus habeatur, copiaeq. ad Mutinam obſidione liberandam, Antoniumq. opprimendũ primo quoque tempore deducantur.

IN . SEXTAM

M . TVLLII . CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

PRoxima ſuperior oratio Kalendis Ian. habita eſt. quo die nihil ſenatus decreuit: ſatis tamen eius voluntas de Antonio hoſte iudicando, quod Cicero cenſuerat, perſpicua fuit poſttridie, ne diſceſſio fieret; quae ſi facta eſſet, Ciceronis in ſentẽtiã ſenatores multis partibus plures ituri videbantur; interceſſit Saluius tribunus pl. de honoribus tamen Caeſaris, deq. ſtatua in Roſtris ei ponenda, quod cenſuiſſe L. Philippum ſcripſit Cicero ad M. Brutũ; & vt ſententiam conſulari loco diceret, cũ de praetorio loco Cicero ſuaſiſſet; conſulatumq. decem annis ante, quam per leges liceret, petere poſſet; quod P. Seruilio placuiſſe, ad eundem Brutum Cicero ſcripſit; vtiq. cum Panſa, & Hirtio coſ. bellum Antonio inferret, niſi ex Gallia diſcederet; & ſimul de laude D. Bruto tribuenda, quia priuato cõſilio, exercitu comparato, Antonium Gallia prohibuiſſet, S.C. eſſe factũ, Appianus, & Dio prodiderunt. Iidem, poſt diem tertium, qui fuit III. *non. Ian. decretos eſſe ad Antoniũ legatos, confirmant. mihi tamen, pridie non. potius, decretos eſſe, coniectura oritur ex eo, quia ſuam ſententiam per triduũ valuiſſe Cicero dicit. quod ſi ita eſt: quarto menſis die S.C ılludeſſe factum, cogimur credere. Venit igitur pridie non ſenatu dimiſſo, in concionem Cicero, productus ab Appuleio tribuno pl. & ſenatus voluntatẽ de mittendis legatis expoſuit. de qua legatione quid ipſe ſentiat, & quid auguretur, hac oratione multis verbi oſtendit. Clauſula poſtremo vtitur ea, qua ſolet, vt & ſuum omne ſtudium, conſiliũ, laborẽ in tuenda rep. polliceatur; & populũ Romanum ad ſeruitutem repellendam, libertatemq. retinendam cohortetur.*

IN . M . ANTONIVM

AD . QVIRITES

PHILIPPICARVM

LIBER . SEXTVS

ORATIO . XLIIX

AVdita vobis eſſe arbitror, Quirites, quae ſint acta in ſenatu, quae fuerit cuiuſque ſententia. res enim ex kalẽdis Ian. agitata, paullo ante confecta eſt; minus quidem illa ſeuere, quam decuit, non tamen omnino diſſolute. mora eſt allata bello, nõ cauſſa ſublata. quamobrẽ, quod quaeſiuit a me P. Appuleius, homo & multis officijs mihi, & ſumma familiaritate coniunctus, & vobis amiciſſimus; ita reſpondebo, vt ea, quibus non interfuiſtis, noſſe poſſitis. Cauſſa fortiſſimis optimisq. conſulibus kal. Ian. de rep. primum referendi fuit, ex eo, quod XIII. kal. Ian. ſenatus, me auctore, decreuit. eo die primum, Quirites, fundamenta iacta ſunt reip. fuit enim longo interuallo ita liber ſenatus, vt vos aliquando liberi eſſetis. quo quidem tempore, etiam ſi ille dies vitae finem mihi allaturus eſſet, ſatis magnum ceperam fructum, cum vos vniuerſi vna mente, atque voce iterum a me conſeruatam eſſe remp. conclamaſtis. hoc veſtro iudicio tanto, tamq. praeclaro excitatus, ita kalendis Ian. veni in ſenatum, vt meminiſſem, quam perſonam impoſitam a vobis ſuſtinerem. itaque bellum nefarium illatum reip. cum viderem, nullam moram interponendã inſequendi M. Antonium putaui; hominemq. audaciſſimum, qui multis nefarijs rebus ante commiſſis, hoc tempore imperatorem populi R. oppugnaret, coloniam veſtram fidiſſimam, fortiſſimamq. obſideret, bello cenſui perſequendum. tumultum eſſe, decerni, iuſtitium edici, ſaga ſumi, dixi placere, quo omnes acrius, grauiusq. incumberent ad vlciſcendas reip. iniurias, ſi omnia grauiſſimi belli inſignia ſuſcepta a ſenatu viderent. itaque haec ſententia ſic per triduũ valuit, vt, quamquam diſceſſio facta non eſſet, tamen praeter paucos, omnes mihi aſſenſuri viderentur. hodierno autem die, neſcio qua obiecta re, remiſſior ſenatus fuit. nam plures eam ſententiam ſecuti ſunt, vt quantum ſenatus auctoritas, veſterq. conſenſus apud Antonium valiturus eſſet, per legatos experiremur. intelligo, Quirites, a vobis hanc ſententiam repudiari: neque iniuria: ad quem enim legatos? ad eum ne, qui, pecunia publica diſſipata, atque effuſa per vim, & contra auſpicia impoſitis reip. legibus, fugata concione, obſeſſo ſenatu, ad opprimendam remp. Brũdiſio legiones acceſſerit? ab his relictus, cum latronum manu in Galliam irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circumſideat? quae vobis poteſt cum hoc gladiatore condicionis, aequitatis, legationis eſſe communitas? quamquam, Quirites, non eſt illa legatio, ſed denunciatio belli, niſi paruerit. ita enim eſt decretum, vt ſi legati ad Hannibalem mitterentur. mittuntur enim qui nuncient, ne oppugnet conſulem deſignatum, ne Mutinam obſideat, ne prouinciã depopuletur, ne delectus habeat, ſit in ſenatus populiq. R. poteſtate. Facile vero huic denunciationi parebit, vt in patrum conſcriptorum, atque in veſtra poteſtate ſit, qui in ſua numquam fuerit. quid enim ille vmquam arbitrio ſuo fecit, ſemper eo tractus, quo libido rapuit, quo leuitas, quo furor, quo vinolentia? ſemper eum duo diſſimilia genera tenuerunt, lenonum, & latronum. ita domeſticis ſtupris, forenſibus parricidijs delectatur, vt mulieri citius auariſſimae paruerit, quam ſenatui populoq. R. itaque, quod paullo ante feci in ſenatu, faciam apud vos. teſtificor, denuncio, ante praedico, nihil M. Antonium eorum, quae ſunt legatis mandata, facturum, vaſtaturum agros, Mutinam obſeſſurum, delectus, qua poſſit, habiturum. is eſt enim ille, qui ſemper ſenatus iudicium, & auctoritatem, ſemper voluntatem veſtram, poteſtatemq. contempſerit. an ille id faciat, quod paullo ante decretum eſt, vt exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis eſt Galliae, educeret; dum ne propius vrbem Romã CC mil. admoueret? huic denunciationi ille ſe flumio Rubicone CC mil. circumſcriptum eſſe patiatur? non is eſt Antonius: nam, ſi eſſet, non commiſiſſet, vt ei ſenatus, tamquã Hannibali initio belli Punici, denunciaret ne oppugnaret Saguntum. Quod vero ita auocatur a Mutina, ut ab urbe, tamquã peſtifera flamma, arceatur; quam habet ignominiam? quod iudicium ſenatus? Quid, quod a ſenatu dantur mandata legatis, ut D. Brutum, militesq. eius adeant hisq. demonſtrent, ſumma in remp. merita, beneficiaq. eorum grata eſſe ſenatui populoq. R. hisq. eam rem magnae laudi, magnoq. honori fore? paſſurum ne cenſetis Antonium, introire Mutinam legatos? exire inde tuto? numquam patietur, mihi credite. noui uiolentiam, noui impudentiam: noui audaciam. nec uero de illo, ſicut de homine aliquo, debemus, ſed ut de importuniſſima bellua cogitare.

EXPLANATIO

AVDITA *uobis eſſe arbitror, Quirites.*] oſtẽdit hic locus, apertis valuis eius tẽpli, in quo ſenatus haberetur, potuiſſe populũ audire, quae in ſenatu dicerentur, quaeq. cuiuſque ſententia eſſet ſed quia non vniuerſus populus audire poterat, ideo in forũ profectus Cicero, de Roſtris in concione maxima, quid a ſenatu decretũ eſſet, expoſuit. AGITATA,] per triduum, cum alij aliter ſentirent. MORA *eſt allata bello.*] mora viginti dierum, vt eſt in extrema oratione. id enim legatis erat ſpatium eundi Mutinam ad Antonium, & redeundi. NON *cauſſa ſublata.*] non eſt effe-

ctum, vt bellum eſſe non poſſit: quamquam ideo legati mittantur, vt belli cauſſa tollatur. ſed quia video fore, vt Antonius non pareat; ideo dico, mittendis legatis moram allatam eſſe bello, cauſſam autem belli ſublatam non eſſe. QVOD *XIII. kal. Ian. ſenatus, me auctore, decreuit.*] quid Cicero XII. Kal. Ian cenſuerit, quidq. ſenatus decreuerit, quia patet ex Phil. 3. & 4 narrandi laborem ſine cauſſa non ſuſcipiam. ITERVM] conſeruatam antea, cum Catilinae coniurationem patefecit, atque oppreſſit. CONCLAMASTIS.] habita quarta Philippica. COMMISSIS,] quae narrantur Phil. 1. & 2. NESCIO *qua obiectare,*] res ea quae fuerit, quia ſenatus dignitatis rationem habet, ſignificandum non putar. fuit enim, vt ex Appiano cognoſcitur, matris Antonij, vxoris, filij, amicorum nocturna deprecatio. PER *legator*] ij fuere L. Piſo, L. Philippus, Ser. Sulpicius, conſulares omnes. PECVNIA *publica*] quae erat ad Opis. LEGIONES] quattuor Macedonicas. ACCERSERIT?] Phil. 4. Laudantur exquiſitiſſimis verbis legiones, quae te reliquerunt, quę a te arceſſitae ſunt. Idem igitur valent, accerſere, & arceſſere. PARVERIT,] cum ea domi rerum omnium quaſi mercatum inſtituerit, inuito ſenatu populoq. Romano CC *mil.*] idem Phil. 7. in extremo.

ORATIO

QVae cum ita ſint; non omnino diſſolutum eſt, quod decreuit ſenatus. habet atrocitatis aliquid legatio, vtinam nihil haberet morae, nam, cum pleriſque in rebus gerendis tarditas, & procraſtinatio odioſa eſt: tum hoc bellum indiget celeritatis. ſuccurrendum eſt D. Bruto; omnes vndique copiae colligendae; horam eximere nullam in tali ciue liberando ſine ſcelere poſſumus, an ille non potuit, ſi Antonium conſulem, ſi Galliam Antonij prouinciam iudicaſſet, legiones Antonio, & prouinciam tradere? domum redire? triumphare? primus in hoc ordine, quoad magiſtratum iniret, ſententiam dicere? quid negotij fuit? ſed, cum ſe Brutum eſſe meminiſſet, veſtraeq. libertati natum, non otio ſuo, quid egit aliud, niſi vt paene corpore ſuo Gallia prohiberet Antonium? ad hunc vtrum legatos, an legiones ire oportebat? ſed praeterita omittamus. properent legati; quod video eſſe facturos; vos ſaga parate: eſt enim ita decretum, vt, ſi ille auctoritati ſenatus non paruiſſet, ad ſaga iretur. ibitur: non parebit: nos, amiſſos tot dies rei gerendae, queremur. non metuo, Quirites, ne; cum audierit Antonius, me hoc in ſenatu, & in concione confirmaſſe, numquam illum futurum in ſenatus poteſtate; refellendi mei cauſſa, vt ego nihil vidiſſe videar, vertat ſe, & ſenatui pareat. numquam faciet: non inuidebit huic meae gloriae: malet me ſapientem a vobis, quā ſe modeſtum exiſtimari. Quid? ipſe ſi velit, num etiam Lucium fratrem paſſurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tibur, vt opinor, cum ei labare M. Antonius videretur, mortem fratri eſſe minitatus. etiam ne ab hoc Myrmillone Aſiatico ſenatus mandata, legatorum verba audientur? nec enim ſecerni a fratre poterit, tanta praeſertim auctoritate. nam hic inter illos Africanus eſt: pluris habetur, quam L. Trebellius; pluris quam T. Plancus, adoleſcens nobilis; qui omnibus ſententijs, maximo veſtro plauſu, condemnatus, neſcio quo modo ſe coniecit in turbam, atque ita maeſtus rediit, vt retractus, non reuerſus, videretur. ſic contemnit, tamquam ſi illi aqua & igni interdictum ſit, aliquando negat ei locum eſſe oportere in curia, qui incenderit curiam. nam Trebellium valde iam diligit: oderat tum, cum ille tabulis nouis aduerſabatur; iam fert in oculis, poſtquam ipſum Trebellium vidit ſine tabulis nouis ſaluum eſſe non poſſe. audiſſe enim vos arbitror, Quirites, quod etiam videre potuiſtis, quotidie ſponſores, & creditores L. Trebellij conuenire. o fides: hoc enim puto Trebellium ſumpſiſſe cognomen. quae poteſt eſſe maior fides, quam fraudare creditores? domo profugere? propter aes alienum ire ad arma? vbi plauſus ille in triumpho eſt, ſaepe ludis? vbi aedilitas, delata ſummo ſtudio bonorum? quis eſt, qui hūc nō caſu exiſtimet recte feciſſe? nequitia eſt: ſcelus eſt.

EXPLANATIO

TRIVMPHARE?] de in alpinis. ep. 4. lib. XI. PRIMVS] quia conſul deſignatus collega L. Planco. primi autem, quod iam dixi, conſules deſignati ſententias rogabantur. MAGISTRATVM] conſulatum. L. TREBELLIVS;] qui tribunus pl ferenti legem de tabulis nouis tribuno pl Dolabellae aduerſatus erat. Plutarchus in Antonio. T. PLANCVS,] Burſa, frater L. Planci conſulis deſignati. eum de vi, ob incenſam in funere P. Clodij curiam, lege Pompeia damnatum Caeſar dictator reſtituerat. inimiciſſimus Ciceroni fuit. ep 2. lib. VII. fam & Pedianus in argumento orationis pro Milone. CONIECIT *in turbam,*] Romam redeuntium victore Caeſare. SIC *contemnit.*] M. Antonius Plancum. TAMQVAM *ſi illi aqua & igni interdictum ſit.*] tamquam ſi exul ſit, eiusq. reſtitutio rata eſſe non debeat. ODERAT *tum*] quo tempore propter magnitudinem aeris alieni tabulas nouas ipſe quoque Antonius expetebat. O FIDES:] an fidem Trebellius ſeruat, cum tamen a fide cognomen duxerit? fidei patronus, & creditorum fuerat Trebellius, cū aduerſaretur Dolabellae, de tabulis nouis legē ferenti. Bhil. 13. Fidei patronus, fraudator creditorū Trebellius. cognomen hoc nuſquā nominatur. PLAVSVS *ille*] ei a populo datus, tamquam creditorum, ideſt, fidei patrono. IN *triumpho.*] numquam Trebellius triumphauit ſed cum triumphantē honoris cauſſa proſequeretur, ei populus tamquam ciui optimo, plauſum dederat. LVDIS.] ingredientes in theatrum bonos ciues plauſu, improbos excipere ſibilo ſolitus eſt. AEDILITAS.] gradum honoris Trebellius ſupra aedilitatem non aſcenderat. nominatur enim quod in eo ſummum fuit. NON *caſu*] qui enim conſilio, non caſu, recte

facit,

facit,is non immutatur.ſed ſui ſemper ſimilis eſt ep.2.lib.v fam.Huius ego temeritati ſi virtute,atque animo non reſtitiſſem quis eſſet qui me in conſulatu non caſu potius exiſtimaret,quam conſilio, fortem fuiſſe? NEQVITIA ſi:ſcelus eſt.] reſpicit ad illud: Quae poteſt eſſe maior fides, quam fraudare creditores? haec vero non fides eſt, ſed nequitia, & ſcelus.

ORATIO

REdeo ad amores, deliciasq. veſtras, L. Antonium: qui vos omnes in fidem ſuam recepit.negatis? num quiſpiam eſt veſtrum, qui tribum non habeat? certe nemo. atqui illum quinque & triginta tribus patronum adoptarunt. rurſus reclamatis. adſpicite a ſiniſtra illam equeſtrem ſtatuam inauratam: in qua quid inſcriptum eſt? QVINQVE. ET. TRIGINTA TRIBVS. PATRONO. Populi R. igitur eſt patronus L. Antonius. malam quidem illi peſtem. clamori enim veſtro aſſentior.non modo hic latro,quem clientem habere nemo velit,ſed quis vmquam tantis opibus, tantis rebus geſtis fuit,qui ſe populi R. victoris, dominiq. omnium gentium, tutorem dicere auderet? in foro L. Antonij ſtatuam videmus,ſicut illam Q.Tremellij. qui Hernicos deuicit,ante Caſtoris.o impudentiam incredibilem: tantum ne ſibi ſumpſit, quia Mylaſis Myrmillo Thracem iugulauit, familiarem ſuum? quonam modo iſtum ferre poſſemus, ſi in hoc foro, ſpectantibus vobis, depugnaſſet? Sed haec vna ſtatua altera ab equitibus R. equo publico: qui item adſcribunt, PATRONO. quem vmquam iſte ordo patronum adoptauit? ſi quemquam, debuit me. ſed me omitto: quem cenſorem? quem imperatorem? agrum his diuiſit. o ſordidos, qui acceperunt; improbum,qui dederit. Statuerunt etiam tribuni militares. qui in exercitu Caeſaris duobus fuerunt. quis eſt iſte ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuiſit Semurium.campus Martius reſtabat, niſi prius cum fratre fugiſſet, ſed haec agrorum aſſignatio paullo ante, Quirites, L. Caeſaris, clariſſimi viri, & praeſtantiſſimi ſenatoris, ſententia diſſoluta eſt. huic enim aſſenſi, ſeptemuirum acta ſuſtulimus. iacent beneficia Nuculae: friget patronus Antonius. nam poſſeſſores animo aequiore diſcedent; nullam impenſam fecerant: nondum inſtruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. Sed illa ſtatua palmaris: de qua, ſi meliora tempora eſſent,nō poſſem ſine riſu dicere: L.antonio.iani.medii.patrono. ita ne? Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? quis vmquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummum ferret expenſum? Sed nimis multa de nugis: ad cauſſam, bellumq. redeamus: quamquam non alienum fuit,perſonas quaſdam a vobis recognoſci, vt,quibuſcum bellum gereretur, poſſetis taciti cogitare. Ego autem vos hortor, Quirites, vt, etiam ſi melius aliud fuit, tamen legatorum reditum exſpectetis animo aequo. celeritas detracta de cauſſa eſt: boni tamen aliquid acceſſit ad cauſſam. cum enim legati renunciarint, quod certe renunciabunt, non in veſtra poteſtate, aon ia ſenatus eſſe Antonium; quis erit iam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? nunc enim ſunt pauci illi quidem, ſed tamen plures, quam rep. dignum eſt, qui ita loquantur: ne legatos quidem exſpectabimus? iſtam certe vocem, ſimulationemq. clementiae extorquebit his res ipſa publica. quo etiam, vt confitear vobis,Quirites,minus hodierno die contendi, minus laboraui, vt mihi ſenatus aſſentiens tumultum decerneret, ſaga ſumi iuberet.malui viginti diebus poſt ſententiam meam laudari ab omnibus, quam a paucis hodie vituperari.Quapropter,Quirites, exſpectate legatorum reditum, & paucorum dierum moleſtiam deuorate. qui cum redierint; ſi pacem afferent, cupidum me, ſi bellum, prouidum iudicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? nō dies noctesq.de veſtra libertate de reip. ſalute cogitem? quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos a ſe ortum, hominibus nobiliſſimis omnibus honoribus praetuliſtis? an ingratus ſum? quis minus? qui, partis honoribus, eoſdem in foro geſſi labores, quos petendis. rudis in rep.? quis exercitatior, qui viginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? Quamobrem, Quirites, conſilio, quantum potero, labore plus paene, quam potero, excubabo, vigilaboq. pro vobis. etenim, quis eſt ciuis,praeſertim hoc gradu,quo me vos eſſe voluiſtis,tam oblitus beneficij veſtri, tam immemor patriae,tam inimicus dignitatis ſuae,quem non excitet; non inflammet tantus veſter iſte conſenſus? multas, magnasq. habui conſul conciones, multis interfui: nullam vmquam uidi tantam,quanta nunc veſtra eſt. unum ſentitis omnes, unum ſtudetis, M. Antonii conatum auertere a rep. furorem exſtinguere, opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia,coloniae,cuncta Italia.itaque,ſenatum,bene ſua ſponte firmum,firmiorem ueſtra auctoritate feciſtis. uenit tempus, Quirites, ſerius omnino, quam dignum populo R. fuit, ſed tamen ita maturum, ut differri iam hora non poſſit. fuit aliquis fatalis caſus, ut ita dicam: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc, ſi quis erit, erit uoluntarius. populum R. ſeruire fas non eſt, quem dii immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum eſt adducta diſcrimen: de libertate decernitur. aut uincatis oportet, Quirites; quod profecto & pietate ueſtra, & tanta concordia conſequimini: aut quiduis potius quā ſeruiatis. aliae nationes ſeruitutem pati poſſunt; populi R. eſt propria libertas.

EXPLANATIO

PATRONO] L.Antonio,non dubito quin fuerit in ea inſcriptione: aut ſupra ſtatuam fuit. L.Antonius. ut ſatis deinde fuerit, omiſſo nomine, ſubſcribere,, Quinque & triginta tribus patrono. Q TREMVLLI,] ſic lego non Tremellij.eſt enim hic Q.Marcius Tremullus,litteris non dubijs ita ſcriptus in faſtis Capitolinis. MYLASIS *Myrmillo*] idem Phil.3.5 7. AB *equitibus Romanis equo publico:*]

equeſtris

equeſtris ordo conſtabat ex ijs,qui equo publico,ideſt,publice dato,mererent dabat autẽ cenſor,vt ex Liuio lib xxxix. perſpicuum fit. Hi equites Romani ſoli vocabantur.&his cenſus praefinitus erat. cccc millia;quae niſi poſſiderent,ordinem & ornamenta equitũ Romanorũ propria amittebant. qui vero mererent equo ſuo,non publico,ij non erant equeſtris ordinis nec in centurijs equitum ad comitia centuriata coibant,nec equites Romani,ſed equites tantum dicebantur. STATVERVNT]ſtatuã poſuerunt:de qua Phil.7. QVI *in exercitu Caeſaris duobus fuerunt.*]Hieronymus Ferrarius,ingenio, iudicio,diligentia excellens,ait eſſe in aliquot antiquis libris,,Exercitibus in omnibus autẽ eſt,Duobus.vt obſcura iam ſententia eſſe non poſſit. Duo autem Caeſaris exercitus ij ſint quorũ altero Caeſar Gallico bello,altero autem ciuili vſus eſt. Tribuni mil.ſingulis in legionibus quattuor fuere.Polybius. SEMVRIVM placet,quod iudicabat Ferrarius,Remuriam,legendum. Remurinum enim agrũ nominat Feſtus,Remuriam Victor de regionibus vrbis,Remoriũ Plutarchus in Romulo: vnde tam Remorium,quam Remurium,legi poſſit. SEPTEMVIRVM *acta ſuſtulimus.*]legem illam Antonij de diuiſione agrorum per vim latam iudicantes. IACENT *beneficia Nuculae:*] irrita ſunt diuiſoris agrorum Muculae beneficia. Phil.11. Duos collegas Antoniorum,& Dolabellae,Nuculam,& Lentonem.Ita liae diuiſores lege ea,quam ſenatus per vim latam iudicauit. NON *habebant,*] vnde impenſam facerent,vt homines egeſtate perditi,qui latronum more in diem viuerent. PALMARIS:] quae excellit inter alias quae ferre palmam videtur. De nat.de. Palmaris quidem illa ſententia. Terentius Eun. Id vero eſt,quod mihi puto palmarium. IANI *medii patrono.*]videtur haec ſtatua a feneratoribus poſita. ad medium enim Ianum conſidebant.vicus erat Iani nomine,a propinquo,vt arbitror,Iani templo: cuius in foro Boario poſiti extremae partes,ſummus Ianus,imus Ianus,media medius Ianus vocabatur. Horatius: O ciues,ciues,quaerenda pecuuia primum,Virtus poſt nummos.haec Ianus ſummus ab imo Perdocet:haec recinunt pueri dictata,ſenesq. Idem: Poſtquam omnis res mea Ianum Ad medium fracta eſt. Cicero lib.2.off. A quibuſdam optimis viris ad medium Ianum ſedentibus Malo autem legere cum antiquo libro templi Vaticani,quem Faernus hoc in loco neglexit: A Iano medio; vt ſubaudiatur.haec ſtatua poſita eſt.&,A medio Iano,ab ijs,qui ad medium Ianum ſedent. ETIAM *ſi melius aliquid fuit.*] melius fuit,Antonium hoſtem iudicare,& ei ſtatim bellum inferre. VIGINTI *diebus*] quos in itinere, & reditu legati ponent. MOLESTIAM. *deuorate.*] transfertur hoc verbum ad ea etiam, quae non placent, vt in Bruto. Deuorandae ſunt hominum ſtultitia. A SE *ortum,*] non a maioribus, vt homines nobiliſſimi.quibus me tamen in mandandis honoribus praetuliſtis.vide initium Agrariae ſecundae. IN *foro*]. in agendis cauſſis. CVM *improbis ciuibus?*] Catilina,Clodio,Antonio,iam inde a conſulatu,quem ante annos viginti geſſerat. PLVS *paene,quam potero,*]eniti non modo pro viribus,verum etiam ſupra vires, amoris argumentum eſt maximi. hac ſignificatione interdum vſus eſt Cicero,vt in ep ad Lentulum: Cetera, quae ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quam poſſumus minus tamen faciemus, quam debemus. Simile illud ad Marcellum. Reliquum eſt, vt tibi me in omni re cum praebeam, praeſtemq. vt ad omnia, quae tui velint,ita ſim praeſto,vt me non ſolum omnia debere tua cauſſa, quae poſſum, ſed ea quoque, quae non poſſum, putent. FATALIS *caſus,*] Caeſaris dominatio. PIETATE]. erga patriam.

IN . SEPTIMAM
M . TVLLII . CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

AMicos Antonij, pacem bello in ſermonibus anteponentes, eo conſilio, vt in reditu legatorum Antonij reſponſa mitius acciperentur, & ſenatorum animi, ſententia Ciceronis irritati, ad clementiam, ac manſuetudinem traducerentur, accuſat, vt Antonij amantiores, quam reip. de pace autem non eſſe cogitandum cenſet, vel quia turpis, vel quia cum periculo, vel quia liberis ciuibus cum hoſte libertatis Antonio nulla prorſus eſſe poſsit. Senatum extremo loco, Panſamq. conſulem hortatur, vt ad ſtudium tuendae reip. nihil ab Antonio ſincerum exſpectantes, quemadmodum coeperit, incumbat.

IN: M. ANTONIVM

PHILIPPICARVM

LIBER. SEPTIMVS

ORATIO. XLIX.

PAruis de rebus, ſed fortaſſe neceſſariis, conſulimur, P. C. de Appia via, & de Moneta conſul, de Lupercis tribunus pl. refert. quarum rerum etſi facilis explicatio videtur, tamen animus aberrat a ſententia, ſuſpenſus curis maioribus. adducta eſt enim, P. C. res in maximum periculum, & in extremum paene diſcrimen. non ſine cauſſa legatorum iſtam miſſionem ſemper timui, nunquam probaui: quorum reditus quid ſit allaturus, ignoro: exſpectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non videt? non enim ſe tenent ii, qui ſenatum dolent ad auctoritatis priſtinae ſpem reuiniſcere, coniunctum huic ordini populum R. conſpirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos, duces. iam nunc fingunt reſponſa Antonii, eaq. defendunt. alii, poſtulare illum, vt omnes exercitus dimittantur. ſcilicet legatos ad eum miſimus, non vt pareret, & dicto audiens eſſet huic ordini, ſed vt conditiones ferret, leges imponeret, reſerare nos exteris gentibus Italiam iuberet, ſe praeſertim incolumi, a quo maius periculum, quam ab vllis nationibus, extimeſcendum eſt alii remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam vltimam poſtulare. praeclare: ex qua non legiones ſolum, ſed etiam nationes ad vrbem conetur adducere. alii, nihil eum iam niſi modeſti poſtulare: Macedoniam ſuam vocat omnino: quoniam C. frater eſt inde reuocatus. ſed quae prouincia eſt, ex qua illa fax excitare non poſſet incendium? itaque iidem, quaſi prouidi ciues, & ſenatores diligentes, bellicum me ceciniſſe dicunt, ſuſcipiunt partis patrocinium: qui ſic diſputant, irritatum Antonium non oportuit. nequam eſt homo ille, atque confidens; multi praeterea improbi. quos quidem a ſe primum numerare poſſunt, qui haec loquuntur. eos cauendos eſſe denunciant. vtrum igitur in nefariis ciuibus vlciſcendis, cum poſſis, an pertimeſcendis diligentior eſt cautio? atque haec illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares habebantur. ex quo intelligi poteſt, animo illos abhorruiſſe ſemper ab optimo ciuitatis ſtatu, non voluntate fuiſſe populares. qui enim euenit, vt, qui in rebus improbis populares fuerint, iidem in re vna maxime populari, quod eadem ſalutaris reip. ſit, improbos ſe, quam populares, eſſe malint? me quidem, ſemper, vti ſcitis, aduerſarium multitudinis temeritati, haec fecit praeclariſſima cauſſa popularem. & quidem dicuntur, vel potius ſe ipſi dicunt conſulares. quo nomine dignus eſt nemo, niſi qui tanti honoris nomen poteſt ſuſtinere. faueas tu hoſti? ille litteras ad te mittat de ſua ſpe rerum ſecundarum? eas tu laetus proferas? recites? deſcribendas etiam des improbis ciuibus? eorum augeas animos; bonorum ſpem, virtutemq. debilites? & te conſularem, aut ſenatorem, denique ciuem putes?

EXPLANATIO.

DE *Appia via,*] inſtauranda. DE *moneta*] vel de templo Iunonis Monetae reficiendo, vel etiam de puriore cudenda moneta, eiusq. pretio conſtituendo. CONSVL,] Panſa: nam Hirtius Mutinam verſus cum exercitu profectus erat: vt infra. DE *Lupercis*] quorum dies feſtus aduentabat. Sodales enim Luperci, ad honorem dei Panis antiquitus inſtituti, Februario menſe vrbem nudi percurrebant. aliqua, opinor, de re, quae ad eius diei celebritatem pertineret, Lupercorum nomine tribunus pl. referebat. ANIMVS *aberrat a ſententia,*] praeſertim cum P. Seruilius, ante Ciceronem rogatus, quibus de rebus conſul retulerat, ea iam dixiſſet, quae Ciceroni probabantur: itaque aſſenſus eſt ei in extrema oratione. ILLAM *vltimam poſtulare.*] quod falſum non fuit. nam in reſponſis Antonij, quae legati retulerunt, hoc fuiſſe, ex Phil. 8. Intelligitur. SED *etiam nationes*] aptiſſima enim ad renouandum, inſtruendumq. bellum prouincia erat. Phil. 13. NISI *modeſti*] modeſte, videtur rectius. QVONIAM *Caius, frater eius, eſt inde reuocatus.*] ratio contra Antonium, quaſi pro Antonio tamen εἰρωνικῶς adducta. cur eam prouinciam, vnde fratrem ius reuocauimus, omnino ſuam vocat? Reuocauit ſenatus ex Macedonia C. Antonium, decreta poſt necem Caeſaris M. Antonio, vt ea prouincia M. Bruto pateret. IIDEM] qui ſuperiora illa, ſtudentes Antonio, dicunt BELLICVM *me ceciniſſe*] ciues ad pugnam vocantem. NEQVAM *eſt homo ille, atque confidens:*] amicorum Antonij verba. ILLI *loquuntur.*] in Q. Fufium Calenum. QVONDAM] cum tribunus pl. eſſet, Milonemq. reum propter Clodij necem oppugnaret. AN *optimo ciuitatis ſtatu.*] ab optimatum cauſſa, non quod reuera populo ſtuduerint, nam ſi id eſſet; nunc in ea cauſſa, quae eſt populo gratiſſima, cum populo conſentirent.

ORATIO

ACCIPIET in optimam partem C. Panſa, fortiſſimus conſul, atque optimus. etenim dicam animo amiciſſimo. Hunc ipſum, mihi hominem familiariſſimum, niſi talis conſul eſſet, vt omnes uigilias, curas, cogitationes in reip. ſalute defigeret, conſulem non putarē. quamquam nos ab ineunte illius aetate vſus, conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocietas, ſimilitudoq. coniunxit: eiuſdemq. curam incredibilem in aſperrimis belli ciuilis periculis perſpexi non modo ſalutis, ſed etiam dignitatis meae: tamen eundem, vt dixi, niſi talis conſul eſſet, negare eſſe conſulem auderem. idem non modo conſulem eſſe dico, ſed etiam memoria mea praeſtantiſſimum, atque optimum conſulem: non quin pari virtute, & voluntate alij fuerint: ſed tantam cauſſam non habuerunt, in qua & voluntatem ſuam, & virtutem declararent. huius magnitudini animi, grauitati, ſapientiae tempeſtas eſt oblata formidoloſiſſimi temporis. tum autem illuſtratur conſulatus, cum gubernat remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore. magis autem neceſſarium, P.C. nullum tempus vmquam fuit. itaque ego ille, qui ſemper pacis auctor fui, cuiq. pax, praeſertim ciuilis, quamquam omnibus bonis, tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum induſtriae noſtrae in foro, in curia, in amicorum periculis propulſandis elaboratum eſt: hinc honores ampliſſimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, ſi quam habemus, conſecuti ſumus: ego itaque pacis, vt ita dicam, alumnus; qui quantuſcumque ſum, (nihil enim mihi arrogo) ſine pace ciuili certe non fuiſſem: (periculoſe dico: quemadmodum accepturi, P.C. ſitis, horreo: ſed pro mea perpetua cupiditate noſtrae dignitatis retinendae, & augendae quaeſo, oroq. uos, P.C. vt primo, etſi erit vel acerbum auditu, vel incredibile a M. Cicerone eſſe dictum, accipiatis ſine offenſione. quod dixero, ne ue id prius quam, quale ſit explicauero, repudietis) ego ille, dicam ſaepius, pacis ſemper laudator, ſemper auctor, pacem cum M. Antonio eſſe nolo. Magna ſpe ingredior in reliquam orationem, P.C. quoniam periculoſiſſimum locum ſilentio ſum praeteruectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt. quae tria dum explico, peto a vobis, P.C. vt eadem benignitate, qua ſoletis, verba mea audiatis. Quid eſt inconſtantia, leuitate, mobilitate cum ſingulis hominibus, tum vero vniuerſo ſenatui turpius? quid porro inconſtantius, quam, quem modo hoſtem non verbo, ſed re multis decretis iudicauiſtis, cum hoc ſubito pace velle coniungi? niſi vero, cum C. Caeſari meritos illi quidem honores, & debitos, ſed tamen ſingulares, & immortales decreuiſtis, vnam ob cauſſam, quod contra M. Antonium exercitum comparauiſſet, non hoſtem Antonium iudicauiſtis: nec tum hoſtis eſt a vobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate veſtra veterani milites, qui Caeſarem ſecuti eſſent: nec tum hoſtem Antonium iudicaſtis, cum fortiſſimis legionibus, quod illum, qui conſul appellabatur, cum eſſet hoſtis, reliquiſſent, vocationes, pecunias, agros ſpopondiſtis. Quid? cum Brutum, omine quodam iſtius generis, & nominis natum ad remp. liberandum exercitumq. eius pro libertate populi R. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq. fideliſſimam atque optimam, Galliam laudibus ampliſſimis affeciſtis, tum non hoſtem iudicaſtis Antonium? Quid? cum decreuiſtis, ut conſul alter, ambo ve ad bellum proficiſcerentur, quod erat bellum, ſi hoſtis Antonius non erat? quid igitur profectus eſt vir fortiſſimus, meus collega, & familiaris, A. Hirtius conſul? at qua imbecillitate? qua macie? ſed animi vires corporis infirmitas non retardauit. aequum, credo, putauit, vitam, quam populi R. votis retinuiſſet, pro libertate populi R. in diſcrimen adducere. Quid? cum delectus haberi tota Italia iuſſiſtis, cum vacationes omnes ſuſtuliſtis, tum ille hoſtis non eſt iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis, milites cum gladijs ſequuntur conſulem; praeſidio ſunt ſpecie conſuli, re & veritate nobis: omnes ſine vlla recuſatione, ſummo etiam cum ſtudio nomina dant, parent auctoritati veſtrae: non eſt iudicatus hoſtis Antonius? At legatos miſimus. Heu me miſerum, cur ſenatum cogor, quem laudaui ſemper, reprehendere? quid? vos cenſetis, P.C. legatorum miſſionem populo R. vos probauiſſe? non intelligitis, non auditis, meam ſententiam flagitari? cui cum pridie frequentes eſſetis aſſenſi, poſt tridie ad ſpem eſtis inanem pacis deuoluti. quam turpe porro eſt, legiones ad ſenatum legatos mittere, ſenatum ad Antonium? quamquam illa legatio non eſt; denunciatio eſt, paratum illi exitium, niſi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio eſt grauior. miſſos enim legatos omnes vident, decreti noſtri non omnes verba nouerunt. retinenda eſt igitur nobis conſtantia, grauitas, perſeuerantia: repetenda vetus illa ſeueritas: ſiquidem auctoritas ſenatus decus, honeſtatem, laudem, dignitatem deſiderat: quibus hic ordo caruit nimium diu: ſed erat tunc excuſatio oppreſſis, miſera illa quidem, ſed tamen iuſta; nunc nulla eſt. liberati regio dominatu videbamur: multo poſtea grauius vrgebamur armis domeſticis: ea ipſa depulimus nos quidem: extorquenda ſunt. quod ſi non poſſumus facere, (dicam quod dignum eſt ſenatore, & R. homine) moriamur. Quanta enim erit illa reip. turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine ſententiam M. Antonium conſulari loco? cuius ut omittam innumerabilia ſcelera vrbani conſulatus; in quo pecuniam publicam maximā diſſipauit, exſules ſine lege reſtituit, vectigalia vendidit, prouincias de populi R. imperio ſuſtulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per vim impoſuit, armis aut obſedit, aut excluſit ſenatum: vt haec, inquam, omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi R. firmiſſimam oppugnarit, imperatorem populi R. conſulem deſignatum obſederit, depopulatus agros ſit, hunc in eum ordinem recipi, a quo toties ob has ipſas cauſſas, hoſtis iudicatus ſit, quam foedum, flagitioſumq. ſit? Satis multa de turpitudine: dicam deinceps, vt propoſui, de periculo: quod etſi minus eſt fugiendum, quam turpitudo, tamen offendit animos maioris partis hominum * magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium uidebitis, vel potius Antonios? niſi forte contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. ſed, vt video, dominabitur Lucius: eſt enim patronus quinque & triginta tribuum, quarū ſua lege, qua cum C. Caeſare magiſtratus partitus eſt, ſuffragium ſuſtulit; patronus centuria-

rum equitum R. quas item ſine ſuffragio eſſe voluit : patronus eorum, qui tribuni militares fuerunt : patronus Iani medij. quis huius potentiam poterit ſuſtinere? praeſertim cum eoſdem in agros etiam deduxerit, quis vmquam omnes tribus? quis equites R.? quis tribunos militares Gracchorum potentiam maiorem fuiſſe arbitramini, quam huius gladiatoris futura ſit? quem gladiatorem non ita appellaui, vt interdum etiam M. Antonius gladiator appellari ſolet; ſed vt appellant ij, qui plane, & Latine loquũtur Myrmillo in Aſia depugnauit: cũ ornaſſet Threcidicis comitem & familiarem ſuũ, illum miſerum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipſe plagam accepit, vt declarat cicatrix. qui familiarem iugularit, quid hic, occaſione data, faciet inimico? & qui illud animi cauſſa fecerit, hunc praedae cauſſa quid facturum putatis? non rurſus improbos decuriabit? non ſollicitabit rurſus agrarios? non queretur expulſos? M. vero Antonius non is erit, ad quem omni motu concurſus fiat ciuium perditorum? vt nemo ſit alius, niſi ij, qui vna ſunt, & ij, qui hic ei nunc aperte fauent; parum ne erunt multi? praeſertim cum boni iam praeſidijs ceſſerint, illi parati ſint ad nutum futuri. ego vero metuo, ſi hoc tempore conſilio lapſi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis eſſe videãtur. nec ego pacem nolo, ſed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare, ſi pace frui volumus, bellum gerendum eſt: ſi bellum omittemus, pace numquam fruemur.*

EXPLANATIO

MODO] XIII. Kal. Ian. quo die tertiam orationem Cicero habuit. NON *verbo, ſed re*] Phil. 4 Hodierno die, Quirites, fundamenta iacta ſunt reliquarum actionum: nam eſt hoſtis a ſenatu nondum verbo appellatus, ſed re iam iudicatus Antonius. MVLTVS *decretis*] quae facta ſunt XIII. Kal. Ian. & poſtridie, aut certe poſt diem tertium, de honoribus, praemijsq. eorum, qui contra Antonium remp. defenderent. Phil. 3. & 5 MEVS *collega*,] in auguratu QVA *imbecillitate?*] diu, & grauiter aegrotauerat. QVAM *populi Romani votis retinuiſſet*,] aegrotante Hirtio. populus Romanus pro illius ſalute vota fecit. Phil 1. Num etiam hoc contemnitis, quod ſenſiſtis tã caram populo Romano vitam A. Hirtij fuiſſe? Et Phil. 10. CONSVLI,] Panſae: nam Hirtius aberat. MEAM *ſententiam*] qua ſuadebam vt hoſtis iudicaretur Antonius LEGIONES] Antonij. LEGATOS] quos mittent, nõ quos miſerint. nam Cotyla venit in vrbem cum Piſone, Philippoq. legatis ab Antonio redeuntibus. Phil. 8. NIMIVM *diu:*] Caeſare dominante. PECVNIAM *publicam*] quae erat ad Opis. MAXIMAM] ſepties millies. DISSIPAVIT,] Phil. 2 Qui maximo te aere alieno ad aedem Opis liberaſti; qui per eaſdem tabulas innumerabilem pecunia diſſipauiſti. Phil. 5. Illa vero diſſipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo eſt, per quam ſepties millies falſis praeſcriptionibus, donationibusq. auertit EXSVLES *ſine lege reſtituit*,] hoc, & quae ſequuntur; ne toties eadem iterentur a nobis, cognoſce ex Phil. 2. MAIORIS *partis hominum magis.*] deeſſe aliquid nonnulli putarunt. mihi nihil requirere ſententia videtur. EGO *ne Caium quidem.*] quamquam fratribus nequitia & crudelitate inferiorẽ. EST *enim patronus*] deridet Lucium, quattuor ſtatuis, ei in foro poſitis, inſolentem & ſuperbum. SVA *lege*,] quam tulit in tribunatu pl. anno ſuperiore, Caeſare viuo. QVA *cum C. Caeſare magiſtratus partitus eſt*,] legem tulit, vt, qui magiſtratus populi ſuffragijs quotannis creari ſolerent, eos in biennium Caeſar. ad Parthicum bellum iturus, deſignare poſſet. itaque conſules deſignauit in annum ſequentem Panſam, & Hirtium, in alterum D. Brutum, L. Plancum. Impetraſſe videtur a Caeſare lator legis Lucius, vt partem magiſtratuum amicis ſuis daret. quod Cicero contumelioſis verbis Lucio, tamquam de tribubus & centurijs, a quibus vtriſque ſtatua honoratus fuerat, male merito, exprobrat. SVFFRAGIVM *ſuſtulit:*] in biennium, deſignatis a Caeſare Lucij lege magiſtratibus. Erant autem & tributa comitia, minoribus creandis magiſtratibus, & centuriata maioribus. EOSDEM] qui ei ſtatuam poſuerunt. IN *agros*] quos ſeptemuir M. Antonij fratris lege diuiſit. QVIS *vmquam omnes tribus?*] aeque habuit in ſua poteſtate? hoc enim ſubaudiri neceſſe eſt. FVTVRA *ſit?*] ſi pace facta, in vrbem redierit. VT *interdum etiam M. Antonius*] de quo dixit in ep. ad Caſſium: Caedẽ enim gladiator quaerit. MYRMILLO] Phil. 3. 5. 6. ORNASSET] inſtruxiſſet. THRECIDICIS] gladiatorijs armis eorũ qui Thraces vocabantur. Feſtus. RVRSVS] nunc enim eos ad arma exciuit. Phil. 3. cum una legione, & ea uacillante, Lucium fratrem exſpectat. SOLLICITABIT] ut contra remp. arma capiant. AGRARIOS?] quibus ipſe agros diuiſit.

ORATIO

EST autem veſtri conſilij, P. C. in poſterum quam longiſſime prouidere. iccirco in hac cuſtodia & tamquam ſpecula collocati ſumus, vt vacuum metu populum R. noſtra uigilia, & prouidentia redderemus. turpe eſt, ſummo conſilio orbis terrae, praeſertim in re tam perſpicua, conſilium intelligi defuiſſe. eos conſules habemus, eam populi R. alacritatem, eum conſenſum Italiae, eos duces, eos exercitus, vt nullam calamitatem reſp. accipere poſſit ſine culpa ſenatus. equidem non deero, monebo praedicam, denunciabo, & teſtabor ſemper deos, homineſque, quid ſentiam: nec ſolum fidem meam, quod fortaſſe videtur ſatis eſſe, ſed in principe ciui non eſt ſatis, curam, conſilium, vigilantiamq. praeſtabo. Dixi de periculo: docebo ne coagmentari quidem poſſe pacem: de tribus enim, quae propoſui, hoc extremum eſt. Quae poteſt pax eſſe M. Antonio primum

cum

cum ſenatu? quo ore vos ille poterit, quibus vicissim vos illum oculis intueri? quis veſtrum illum, quem ille veſtrum non oderit? age, non ille ſolum, & vos illum? quid ij, qui Mutinam circumſident? qui in Gallia delectus habent? qui in veſtras fortunas imminent? amici vnquam vobis erunt, aut vos illis? An equites Ro. amplectetur? occulta enim fuit eorum voluntas, iudiciumq. de M. Antonio: qui frequentiſſimi in gradibus Concordiae ſteterunt; qui vos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, ſaga, bellum flagitauerunt, me vna cum populo Ro. in concionem vocauerunt. hi Antonium diligent? cum his pacem ſeruabit Antonius? Nã, quid ego de vniuerſo populo R. dicam? qui, pleno, ac referto foro, bis me vna mente, atque voce in concionem vocauit, declarauitq. maximam libertatis recuperandae cupiditatem. ita, quod erat optabile antea, vt populum R. comitem haberemus; nunc habemus ducem. Quae eſt igitur ſpes; qui Mutinam circũſident, imperatorem populi R. exercitumq. oppugnant, iis pacem cum populo R. eſſe poſſe? An cum municipiis pax erit? quorum tanta ſtudia cognoſcuntur in decretis faciendis militibus dandis, pecuniis pollicendis, vt in ſingulis opidis curiam populi R. non deſideretis. laudandi ſunt ex huius ordinis ſententia Firmani, qui principes pecuniae pollicendae fuerunt. reſpondendũ honorifice eſt Marrucinis, qui ignominia notandos cenſuerunt eos, ſi qui militiam ſubterfugiſſent. haec iam tota Italia fient. magna pax Antonio cum his, his item cum illo? quae poteſt maior eſſe diſcordia? in diſcordia autem pax ciuilis eſſe nullo pacto poteſt. Vt omittam multitudinem; L. Viſidio, equiti R. homini in primis ornato, atque honeſto, ciuiq. ſemper egregio, cuius ego excubias, & cuſtodias mei capitis cognoui in conſulatu meo, qui vicinos ſuos non cohortatus eſt ſolum, vt milites fierent, ſed etiam facultatibus ſuis ſubleuauit; huic, inquam, tali viro, quem nos S.C. collaudare debemus, poterit ne eſſe pacatus Antonius? Quid Caeſari, qui illum vrbe, quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? Iam vero ipſe ſe placabit, & leniet prouinciae Galliae, a qua excluſus & repudiatus eſt? Omnia videbitis, P.C. niſi proſpicitis, plena odiorum, plena diſcordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. nolite igitur id velle, quod fieri non poteſt: & cauere per deos immortales, P.C. ne ſpe praeſentis pacis perpetuam pacem amittatis. Quorſum haec omnis ſpectat oratio? quid enim legati egerint, nondum ſcimus. At vero excitati, erecti, parati, armati animis iam eſſe debemus; ne blanda, aut ſupplici oratione, aut aequitatis ſimulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quae interdicta, & denunciata ſunt, prius, quam aliquid poſtulet; Brutum exercitumq. eius oppugnare, vrbes & agros prouinciae Galliae populari deſtiterit; ad Brutum adeundi legatis poteſtatem fecerit. exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit; nec propius vrbem millia paſſuum ducẽta admouerit; fuerit & in ſenatus, & in populi R. poteſtate. haec ſi fecerit; erit integra poteſtas nobis deliberandi: ſi ſenatui non paruerit; non illi ſenatus, ſed ille populo R. bellum indixerit. Sed vos moneo, P.C. libertas agitur populi R. quae eſt commendata vobis; vita, & fortuna optimi cuiuſque, quo cupiditatem infinitam cum immani crudelitatem iampridem intendit Antonius; auctoritas veſtra, quam nullam habebitis, niſi nunc retinueritis. tetram, & peſtiferam belluam ne incluſam, & conſtrictam dimittatis, cauete. Te ipſum Panſa, moneo, (quamquam non eges conſilio, quo vales plurimum; tamen etiam ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus a vectoribus admoueri ſolent) hunc tuum tantum apparatum, tamque praeclarum ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit vnquam: hac grauitate ſenatus, hoc ſtudio equeſtris ordinis, hoc ardore populi Ro. potes in perpetuum remp. metu, & periculo liberare. Quibus de rebus refert, P. Seruilio aſſentior.

EXPLANATIO

QVI *in Gallia delectus habent?*] iuſſũ M. Antonij vt ex Phil. 8. conſtat. nam in Italia delectus habebatur, iuſſu Panſae conſulis itaque in ep ad Caſſium, Magnas Romae Panſa copias ex delectu Italiae compararat. BIS] cum quartam, & quintam orationem habuit ad Quirites. MAGNA *pax*] ironia. A QVA *excluſus*] retineo, Excluſus: quamquam, Expulſus habeat vetus liber. nam Ciceronem de eadem Gallia ita video locutum Phil 8. Quam igitur municipiis & coloniis ad excludendum Antonium auctoritatem damus? MILLIA *paſſuum ducenta*] Phil. 6. APPARATVM] copiarum in ep. ad Caſſium: Erat Claternae noſter Hirtius, ad forum Cornelium Caeſar, vterque cum firmo exercitu; magnasq. Romae Panſa copias ex delectu Italiae compararat. QVIBVS *de rebus refers,*] retulerat de Appia via, & de moneta.

IN OCTAVAM M. TVLLII CICERONIS PHILIPPICAM PAVLLI MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

MOrtuo in legatione Ser. Sulpicio, L. Piſo, & L. Philippus intolerabilia ab Antonio ad ſenatum poſtulata retulerunt. tum ſenatus bellum indixit Antonio; ſed in S.C. nonnullorum ſuaſu tumultum appellare maluit, quam bellum. id Cicero reprehendit, quaſi leniore ſenatu, quam in eum oporteret eſſe, qui ei non pareret, Mutinamq. nihilo ſegnius poſt auditam legationem, quam antea, oppugnaret. Deinde cum Caleno, adhuc de pace agente, pacisq. commoda commemorante, & Maſſilienſium commoda oppugnante, acerbe queritur: & ſimul eos accuſat, qui mittendos iterum ad Antonium legatos cenſuerant. Piſonem, & Philippum increpat, qui mandata Antonij, tamquam eius legati, non tamquam a ſenatu miſſi, retuliſſent. Reprehendit ſenatores Antonio fauentes. Decernendum cenſet, vt ijs, qui cum Antonio ſint, poteſtas detur ad ſanitatem redeundi ante idus Mart. primas: bene merentibus gratiae referantur: proficiſcendi ad Antonium, excepto eius legato Q. Vario Cotyla, nemini facultas concedatur.

IN · M · ANTONIVM

PHILIPPICARVM

LIBER · OCTAVVS

ORATIO · I.

COnfuſius heſterno die eſt acta res, C. Panſa, quam poſtulabat inſtitutum conſulatus tui. parum mihi viſus es eos, quibus cedere non ſoles, ſuſtinere. nam cum ſenatus ea virtus fuiſset, quae ſolet; & cum re viderent omnes eſse bellum, quidamq. id verbum remouendum arbitrarentur, tua voluntas in diſceſſione fuit ad lenitatem propenſior. victa igitur eſt propter verbi aſperitatem, te auctore, noſtra ſententia; vicit L. Caeſaris, ampliſſimi viri, qui, verbi atrocitate dempta, oratione fuit, quam ſententia, lenior. quamquam is quidem, ante quam ſententiam diceret, propinquitatem excuſauit. idem fecerat, me conſule, in ſororis viro, quod hoc tempore in ſororis filio; ut & luctu ſororis moueretur, & ſalut reſp. prouideret, atque ipſe tamen Caeſar praecepit vobis quodam modo, P. C. ne ſibi aſsentiremini. cum ita dixit, aliam ſententiam ſe dicturum fuiſse, eamq. ſe ac rep dignam, niſi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus: num etiam uos auunculi illi aſſenſi eſtis? at in quo fuit controuerſia? belli nomen ponendum quidam in ſententia non putabant: tumultum appellare malebant, ignari non modo rerum, ſed etiam verborum. poteſt enim eſſe bellum ſine tumultu, tumultus eſſe ſine bello non poteſt. quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum eſt Tumulus. itaque maiores noſtri tumultum Italicum, quod erat domeſticus, tumultum Gallicum, quod erat Italiae finitimus, praeterea nullum nominabant. grauius autem tumultum eſse, quam bellum, hinc intelligi licet, quod bello Italico uacationes ualent, tumultu non ualent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum ſine tumultu poſſit, tumultus ſine bello eſse non poſſit. etenim, cum inter bellum & pacem medium nihil ſit, neceſse eſt, tumultum, ſi belli nō ſit, pacis eſse. quo quid abſurdius dici aut exiſtimari poteſt? Sed nimis multa de uerbo. rem potius uideamus, P. C. quam quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem ſolere.

EXPLANATIO

COnfvsivs] minus conſiderate, quam decuit a conſule, praeſertim eo, quem te ad eam diem praebueras. Ea. virtvs *fuiſset,*] in bello decernendo. In *diſceſſione*] diſceſſit in eam partem Panſa, cui tumultum potius, quam bellum, vocari placebat: eumq. ſenatus pars maior ſecuta eſt. Qvam *ſententia,*] ſenſit enim idem, quod Cicero, Antonium bello perſequendum: ſed acerbitatem rei, lenitate verbi mitigandam putauit. Propinqvitatem]. nam Antonij mater ei ſoror erat. In *ſororis viro*] Lentulo, qui, Cicerone conſule, cum alijs coniuratis in carcere, ſenatus iuſſu, ſtrangulatus eſt. Bello *Italico*]. delendum videtur, Italico. vt ſententiae repugnās. iam enim dixit. tumultum Italicum quia domeſticus, vocari, non bellum. in tumultu autem, ſiue ſit Gallicus, ſiue Italicus, vacationes non valent, in bello valent.

ORATIO

NOlumus hoc bellum videri: quam igitur municipijs, & colonys ad excludendum Antonium auctoritatem damus? quam, vt milites fiant ſine vi, ſine tumultu, ſtudio, & voluntate? quam, vt pecuniat in remp. polliceantur? ſi enim belli nomen tollitur, municipiorum ſtudia tolluntur: conſenſus populi R. qui iam deſcendit in cauſſā, ſi nos langueſcimus, debilitetur neceſſe eſt ſed quid plura? D. Brutus oppugnatur; non eſt bellum. Mutina obſidetur; ne hoc quidem bellum eſt. Gallia vaſtatur: quae pax poteſt eſſe certior? illud vero quis poteſt bellum eſſe dicere? conſulem fortiſſimum virum cum exercitu miſimus, qui cum eſſet infirmus ex graui, diuturnoq. morbo, nullam ſibi putauit excuſationem eſſe oportere. cum ad reip. praeſidium vocaretur C. quidem Caeſar nō exſpectauit noſtra decreta; & praeſertim cum id eſſet illius aetatis: bellum contra Antonium ſua ſponte ſuſcepit. decernendi enim tempus nondum erat: belli autem gerendi tempus ſi praetermiſiſſet, videbat, rep. oppreſſa, nihil poſſe decerni. ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace verſantur: non eſt hoſtis is, cuius praeſidium Claterna deiecit Hirtius: non eſt hoſtis, qui conſuli armatus obſiſtit, deſignatum conſulem oppugnat: nec illa hoſtilia verba, nec bellica, quae paullo ante ex collegae litteris Panſa recitauit: Deieci praeſidiū: Claterna potitus ſū: fugati equites: proeliū commiſſū: occiſi aliquot. quae pax poteſt eſſe maior? delectus

ctus

ctus tota Italia decreti ſublatis vacationibus: ſaga cras ſumentur: conſul ſe cum praeſidio deſcenſurum eſſe dixit: vtrum hoc bellum non eſt, an etiam tantum bellum, quantum numquam fuit? ceteris enim bellis maximeq. ciuilibus contentionem reip. cauſſa faciebat. Sulla cum Sulpicio de iure legum, quas per vim Sulla latas eſſe dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium ſuffragijs: rurſus cum Mario, & Carbone Sulla, ne dominarentur indigni, & vt clariſſimorum hominum crudeliſſimam puniretur necem. horum omnium bellorum cauſſae ex reip. contentione natae ſunt. de proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro cauſſam. deteſtor exitum. hoc bellum quintum ciuile geritur, (atque omnia in noſtram aetatem inciderunt) primum non modo non in diſſenſione, & diſcordia ciuium, ſed in maxima conſenſione, incredibiliq. concordia. omnes idem volunt, idem defendunt, idem ſentiunt. cum omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quae eſt igitur in medio belli cauſſa poſita? nos deorum immortaliũ templa, nos muros, nos domicilia, ſedesq. populi R. aras, focos ſepulcra maiorum, nos leges, iudicia, libertatem, coniuges, liberos, patriã defendimus. contra M. Antonius id molitur, id pugnat, vt haec omnia perturbet, euertat, praedam reip. cauſſam belli putet, fortunas noſtras partim diſſipet, partim diſpertiat parricidis. in hac tam diſpari ratione belli miſerrimum illud eſt. quod ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: vrbem enim ſe diuiſurum confirmat: deinde omnibus portis, quo velint, deducturum. omnes Caſones, omnes Saxae, ceteraeq. peſtes, quae ſequuntur Antonium, aedes ſibi optimas, hortos, Tuſculana, Albana definiunt: atque etiam homines agreſtes, ſi homines illi, ac non pecudes potius, inani ſpe ad aquas vſque Puteolos peruehuntur. ergo habet Antonius, quod ſuis polliceatur. quid nos? numquid tale habemus? dij meliora: id enim ipſum agimus, ne quis poſt hac quidquam eiuſmodi poſſit polliceri inuitus dico, ſed dicendum eſt. haſta Caeſaris. P. C. multis improbis & ſpem affert, & audaciam. viderunt enim ex mendicis fieri repente diuites: itaque haſtã ſemper videre cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent, quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos noſtris exercitibus, quid pollicemur? multo meliora, atque maiora. ſcelerum enim promiſſio, & ijs, qui exſpectant, pernicioſa eſt, & iis, qui promittunt. nos libertatem noſtris militibus, leges, iura, iudicia, imperium orbis terrae, dignitatem. pacẽ, otium pollicemur. Antonii igitur promiſſa cruenta, taetra, ſcelerata, diis hominibusq inuiſa, nec diuturna, nec ſalutaria: noſtra contra, honeſta, integra, glorioſa, plena laetitiae, plena pietatis.

EXPLANATIO

NOLIMVS] placeat nobis, bellum quod eſt, bellum non videri: quid ſequetur? municipijs, & colonijs ad excludendũ Antoniũ auctoritas nulla dabitur; quae dabitur maxima, ſi bellũ, ſicut eſt, ita videbitur. SINE *vi, ſine multa,*] quod interdum ſolet, cogebantur enim ire ad militiam vel per vim, vel quia, ſi minus irent, multabantur. id accidet, inquit Cicero, ſi bellum non videbitur: ſin videbitur, ibunt in militiã ſtudio, & voluntate, non vi & multa coacti. QVAE *pax poteſt eſſe certior?*] a cõtrario ſenſu: vt infra. CONSVLEM,] Hirtiũ. Phil. 7. CLATERNA] opidũ fuit prope viã Aemiliam, inter Bononiam, & forum Cornelij, vbi nunc eiuſdem nominis flumen excurrit. CONSVLI] Hirtio. DESIGNATVM] D Brutum. DESCENSVRVM] in forum. ſic locutus Phil. 14. ſcitis enim per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonem me pr. id. Quinct. qui dies hodie eſt, cum faſcibus deſcenſurum. Habitabãt eo tempore nobiles Romani omnes in montibus. CVM *Sulpicio*] oratore, quem Cicero loquentem induxit in libris de oratore. DE *iure legum,*] cum alias leges contra Sullã Sulpicius tribunus pl. fautor Marianarum partium, tulit, tum eam, vt Mithridatici belli cura, adempta Sullae, cui tradita fuerat, Mario mandaretur: qua lege Sulla, in vrbem reuerſus, Sulpicium occidit, Marium expulit. CINNA] Marianus, qui conſul quater fuit. DE *nouorum ciuium ſuffragiis:*] vt in omnibus tribubus libertini ſuffragium ferrent, cum antea in quattuor tantum vrbanis ferre ſoliti eſſent. his Cinna, inimicus otij, perturbare remp. cupiens, fauebat, collega eius Octauius aduerſabatur. CVM *Mario*] C. Marij, ſepties conſulis, filio, vt ait Velleius lib 2. CARBONE] tertium conſule, cum Mario iuniore. NE *dominarentur indigni.*] optimatibus enim inimica erat factio Mariana CLARISSIMORVM *hominum*] C. Marius iunior conſul, mortuo iam patre, Cinna interempto, L. Licinio Damaſippo praetori, vt apud Velleium, & in epitome, & Ciceronis epiſtola, non Bruto vt ait Appianus, mandauit, vt ſenatu, velut ex alia cauſſa, cõuocato. interficeret eos, qui optimatum cauſſae id eſt, L Sullae, fauere putarentur. interfecti ſunt conſulares duo, L. Domitius Ahenobarbus, Q. Mucius Scaeuola pontifex max. praetorius. C. Carbo, conſulis frater aedilicius P. Antiſtius, & cetera fere nobilitas omnis Antea quoque viri clariſſimi Cn. Octauius conſul L. Cornelius Merula, flamen Dialis, qui, abrogato Cinnae cõſulatu, in eius locum ſuffectus erat & Q. Catulus, qui Cum C. Mario ſeniore, bello Cimbrico. conſul fuerat, & M. Antonius orator, conſularis, triũphalis, cenſorius. P. Craſſus cõſularis, L. Caeſar, conſularis, cẽſorius, eiusq. frater aedilicius C. Caeſar Strabo, a L. Cinna, & C. Mario ſeniore necati fuerant. Potuit igitur Cicero vtramque caedẽ ſignificare, cũ in vtraque principes optimatũ fuerint. PVNIRETVR] ſic locutus pro Milone. Cuius tu inimiciſſimum multo crudelius punitus es, quam. erat humanitatis meae poſtulare. DE *proximo bello ciuili*] Pompeiano. IGNORO *cauſſam,*] Ciliciam enim tunc adminiſtrabat, cum ortum eſt ciuile bellum. in ep. ad Sulpicium: Rudis eſſe videbar in cauſſa. SAXAE,] Q. Decidium Saxam ſignificat. Phil 13. & Caeſar lib. 1. bel. ci. HOMINES *agreſtes,*] quos minime decet Baianas aquas, vrbanorum ac nobilium hominũ proprias, cogitare. vnde illud lib. 1. ad Att Quid tibi, homini Arpinati cum aquis calidis? HASTAM *ſemper videre cupiunt ii qui noſtris bo-*

nis

nis imminet,] eadem ſententia lib. 2. off. Nec uero umquam bellorum ciuiliũ ſemen, & cauſſa deerit, dum homines perditi haſtam illam cruentam & meminerint, & ſperabunt. SCELERUM] quae ſuis promittit Antonius.

ORATIO

HIC mihi etiam Q. Fuſius, vir fortis, ac ſtrenuus amicus meus, pacis commoda commemorat. quaſi uero, ſi laudãda pax eſſet, ego id aeque commode facere non poſſem. ſemel enim pacem defendi, non ſemper otio ſtudui: quod cum omnibus bonis vtile eſt, tum praecipue mihi. quem enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forẽſibus cauſſis, ſine legibus, ſine iudiciis? quae eſſe non poſſunt, ciuili pace ſublata. Sed quaeſo, Calene, quid, tu ſeruitutem pacem uocas? maiores quidem noſtri, non modo ut liberi eſſent, ſed etiam ut imperarent, arma capiebant. tu arma abiicienda cenſes, vt ſeruiamus. quae cauſſa iuſtior eſt belli gerendi, quam ſeruitutis depulſio? in qua etiam ſi non ſit moleſtus dominus, tamen eſt miſerrimum poſſe, ſi velit. immo aliae cauſſae iuſtae, haec neceſſaria eſt. niſi forte ad te hoc non putas pertinere, quod te ſocium fore ſperas dominationis Antonii. in quo bis laberis; primum, quod tuas rationes communibus anteponis; deinde, quod quidquam ſtabile, aut iucundum in regno putas. non, ſi tibi antea profuit, ſemper proderit. quin etiam memini, de illo homine queri ſolebas: quid te facturum de bellua putas? atque ais eum te eſſe, qui ſemper pacem optaris, ſemper omnes ciues volueris ſaluos. honeſta oratio, ſed ita, ſi bonos, & utiles, & e rep. ciues: ſin eos, qui natura ciues ſunt, voluntate hoſtes, ſaluos velis, quid tandem intereſt inter te, & illos? pater tuus quidem, quo utebar ſene adoleſcens, homo ſeuerus, & prudens, primas omnium ciuium P. Naſicae, qui Ti. Gracchum interfecit, dare ſolebat; eius virtute conſilio magnitudine animi liberatam remp. arbitrabatur. Quid? nos a patribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, ſi temporibus illis fuiſſes, non probaretur. quia non omnes ſaluos eſſe voluiſſet? quod L. Opimius cõſul uerba fecit de rep. de ea re ita cenſuerunt, uti Opimius conſul remp. defenderet. ſenatus haec verbis, Opimius armis, num igitur eum, ſi tum eſſes, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quattuor filii conſulares? P. Lentulum, principem ſenatus? cõplures alios ſummos viros, qui cum L. Opimio conſule armati Gracchum in Auentinum perſecuti ſunt? quo in proelio Lentulus graue vulnus accepit, interfectus eſt Gracchus, & M. Fuluius conſularis, eiuſq. duo adoleſcentuli filii. illi igitur viri vituperandi? non enim ciues omnes ſaluos eſſe voluerunt. ad propiora veniamus. C. Mario, L. Valerio coſ. ſenatus remp. defendendam dedit: L. Saturninus tribunus pl. C. Glaucia praetor eſt interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudii, Catuli, Scaeuolae, Craſſi arma ſumpſerunt. num aut conſules illos, aut clariſſimos viros vituperandos putas? ego Catilinam perire volui: num tu, qui omnes ſaluos vis, Catilinam ſaluũ eſſe voluiſti? hoc intereſt, Calene, inter meam ſententiam & tuam. ego nolo quemquam ciuem committere, vt morte multandus ſit: tu etiam ſi commiſerit, conſeruandum putas. in corpore ſi quid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, id uri, ſecariq. patimur, vt aliquid membrorum potius, quam totum corpus intereat. ſic in reip. corpore, vt totum ſaluum ſit, quidquid eſt peſtiferum amputetur. dura uox: multo illa durior, ſalui ſint improbi, ſcelerati, impii: deleantur innocentes, honeſti, boni, tota reſp. Vno in homine, Q. Fuſi fateor te vidiſſe plus, quam me. ego P. Clodium arbitrabar pernicioſum ciuem ſceleratum, libidinoſum, impium, audacem, facinoroſum: tu contra ſanctum, temperantem, innocentem, modeſtum, retinendum ciuem, & optandum. in hoc vno te plurimum vidiſſe, me multum erraſſe concedo. Nam quod me tecum iracunde agere dixiſti ſolere: non eſt ita: uehementer me agere fateor, iracunde nego. omnino iraſci amicis non temere ſoleo, ne ſi merentur quidem: itaque ſine verborum contumelia a te diſſentire poſſum, ſine animi ſummo dolore nõ poſſum. parua eſt enim mihi tecum, aut parua de re diſſenſio. ego huic videlicet faueo, tu illi. immo vero ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio: ego conſeruare coloniam populi R. cupio, tu expugnare ſtudes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quouſq; enim dices pacem velle te? res geritur. conductae vineae ſunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerunt, miſimus tres principes ciuitatis: hos contempſit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes conſtantiſſimus defenſor Antonii. & quidem, quo melior ſenator videatur, negat ſe illi amicum eſſe debere: cum ſuo magno eſſe beneficio, veniſſe eum contra ſe. uide, quanta caritas ſit patriae. cum homini ſit iratus, tamen reip. cauſſa defendit Antonium. ego te, cum in Maſſilienſes tam es acerbus, Q. Fuſi, non animo aequo audio. quouſque enim Maſſiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem facit belli? per quem lata eſt vrbs ea, ſine qua numquam ex tranſalpinis gentibus maiores noſtri triumpharunt. quo quidem tempore populus R. ingemuit. quamquam proprios dolores ſuarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fideliſſimae miſerias, nemo erat ciuis, qui a ſe alienas arbitraretur. Caeſar ipſe, qui illis fuerat iratiſſimus, tamen propter ſingularem eius ciuitatis grauitatem, & fidem quotidie aliquid iracundiae remittebat: te nulla ſua calamitate ciuitas ſatiare tam fidelis poteſt? rurſus me iraſci fortaſſe dices. ego autem ſine iracundia dico, ut omnia, nec tamen ſine dolore. neminem illi ciuitati inimicum eſſe arbitror, qui amicus ſit huic ciuitati. excogitare, quae tua ratio ſit, Calene, non poſſum. antea deterre te, ne popularis eſſes, non poteramus; exorare nunc, vt ſis popularis, non poſſumus. Satis multa cum Fuſio, ac ſine odio omnia, nihil ſine dolore. credo autem, qui generi querellam moderate ferat, aequo animo laturum amici.

IN . SEXTAM

M . TVLLII . CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

PRoxima ſuperior oratio Kalendis Ian. habita eſt. quo die nihil ſenatus decreuit: ſatis tamen eius voluntas de Antonio hoſte iudicando, quod Cicero cenſuerat, perſpicua fuit poſtridie, ne diſceſſio fieret; quae ſi facta eſſet, Ciceronis in ſententiā ſenatores multis partibus plures ituri videbantur; interceſsit Saluius tribunus pl. de honoribus tamen Caeſaris, deq. ſtatua in Roſtris ei ponenda, quod cenſuiſſe L. Philippum ſcripſit Cicero ad M. Brutū; & vt ſententiam conſulari loco diceret, cū de praetorio loco Cicero ſuaſiſſet; conſulatumq. decem annis ante, quam per leges liceret, petere poſſet; quod P. Seruilio placuiſſe, ad eundem Brutum Cicero ſcripſit; vtiq. cum Panſa, & Hirtio cos. bellum Antonio inferret, niſi ex Gallia diſcederet; & ſimul de laude D. Bruto tribuenda, quia priuato cōſilio, exercitu comparato, Antonium Gallia prohibuiſſet, S.C. eſſe factū, Appianus, & Dio prodiderunt. Iidem, poſt diem tertium, qui fuit III. non. Ian. decretos eſſe ad Antoniū legatos, confirmant. mihi tamen, pridie non. potius, decretos eſſe, coniectura oritur ex eo, quia ſuam ſententiam per triduū valuiſſe Cicero dicit. quod ſi ita eſt: quarto menſis die S.C. illud eſſe factum, cogimur credere. Venit igitur pridie non ſenatu dimiſſo, in concionem Cicero, productus ab Appuleio tribuno pl. & ſenatus voluutatē de mittendis legatis expoſuit. de qua legatione quid ipſe ſentiat, & quid auguretur, hac oratione multis verbi oſtendit. Clauſula poſtremo vtitur ea, qua ſolet, vt & ſuum omne ſtudium, conſiliū, laborē in tuenda rep. polliceatur; & populū Romanum ad ſeruitutem repellendam, libertatemq. retinendam cohortetur.

IN . M . ANTONIVM
AD . QVIRITES
PHILIPPICARVM
LIBER . SEXTVS
ORATIO . XLIIX

AVdita vobis eſſe arbitror, Quirites, quae ſint acta in ſenatu, quae fuerit cuiuſque ſententia. res enim ex kalẽdis Ian. agitata, paullo ante confecta eſt, minus quidem illa ſeuere, quam decuit, non tamen omnino diſſolute. mora eſt allata bello, nõ cauſſa ſublata. quamobrẽ, quod quaeſiuit a me P. Appuleius, homo & multis officijs mihi, & ſumma familiaritate coniunctus, & vobis amiciſſimus; ita reſpondebo, vt ea, quibus non interfuiſtis, noſſe poſſitis. Cauſſa fortiſſimis optimisq. conſulibus kal. Ian. de rep. primum referendi fuit, ex eo, quod XIII. kal. Ian. ſenatus, me auctore, decreuit. eo die primum, Quirites, fundamenta iacta ſunt reip. fuit enim longo interuallo ita liber ſenatus, vt vos aliquando liberi eſſetis. quo quidem tempore, etiam ſi ille dies vitae finem mihi allaturus eſſet, ſatis magnum ceperam fructum, cum vos vniuerſi vna mente, atque voce iterum a me conſeruatam eſſe remp. conclamaſtis. hoc veſtro iudicio tanto, tamq. praeclaro excitato, ita kalendis Ian. veni in ſenatum, vt meminiſſem, quam perſonam impoſitam a vobis ſuſtinerem. itaque bellum nefarium illatum reip. cum viderem, nullam moram interponendã inſequendi M. Antonium putaui; hominemq. audaciſſimum, qui multis nefarijs rebus ante commiſſis, hoc tempore imperatorem populi R. oppugnaret, coloniam veſtram fidiſſimam, fortiſſimamq. obſideret, bello cenſui perſequendum. tumultum eſſe, decerni, iuſtitium edici, ſaga ſumi, dixi placere, quo omnes acrius, grauiusq. incumberent ad vlciſcendas reip. iniurias, ſi omnia grauiſſimi belli inſignia ſuſcepta a ſenatu viderent. itaque haec ſententia ſic per triduũ valuit, vt, quamquam diſceſſio facta non eſſet, tamen praeter paucos, omnes mihi aſſenſuri viderentur. hodierno autem die, neſcio qua obiecta re, remiſſior ſenatus fuit. nam plures eam ſententiam ſecuti ſunt, vt quantum ſenatus auctoritas, veſterq. conſenſus apud Antonium valiturus eſſet, per legatos experiremur. intelligo, Quirites, a vobis hanc ſententiam repudiari: neque iniuria: ad quem enim legatos? ad eum ne, qui, pecunia publica diſſipata, atque effuſa, per vim, & contra auſpicia impoſitis reip. legibus, fugata concione, obſeſſo ſenatu, ad opprimendam remp. Brũdiſio legiones acceſſerit? ab his relictus, cum latronum manu in Galliam irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circumſideat? quae vobis poteſt cum hoc gladiatore condicionis, aequitatis, legationis eſſe communitas? quamquam, Quirites, non eſt illa legatio, ſed denunciatio belli, niſi paruerit. ita enim eſt decretum, vt ſi legati ad Hannibalem mitterentur. mittuntur enim qui nuncient, ne oppugnet conſulem deſignatum, ne Mutinam obſideat, ne prouinciã depopuletur, ne delectus habeat, ſit in ſenatus populiq. R. poteſtate. Facile vero huic denunciationi parebit, vt in patrum conſcriptorum, atque in veſtra poteſtate ſit, qui in ſua numquam fuerit. quid enim ille vmquam arbitrio ſuo fecit, ſemper eo tractus, quo libido rapuit, quo leuitas quo furor, quo vinolentia? ſemper eum duo diſſimilia genera tenuerunt, lenonum, & latronum. ita domeſticis ſtupris, forenſibus parricidijs delectatur, vt mulieri citius auariſſimae paruerit, quam ſenatui, populoq. R. itaque, quod paullo ante feci in ſenatu, faciam apud vos. teſtificor, denuncio, ante praedico, nihil M. Antonium eorum, quae ſunt legatis mandata, facturum. vaſtaturum agros, Mutinam obſeſſurum, delectus, qua poſſit, habiturum. is eſt enim ille, qui ſemper ſenatus iudicium, & auctoritatem, ſemper voluntatem veſtram, poteſtatemq. contempſerit. an ille id faciat, quod paullo ante decretum eſt, vt exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis eſt Galliae, educeret; dum ne propius vrbem Romã CC mil. admoueret? huic denunciationi ille ſe fluuio Rubicone CC mil. circumſcriptum eſſe patiatur? non is eſt Antonius: nam, ſi eſſet, non commiſiſſet, vt ei ſenatus, tamquã Hannibali initio belli Punici, denunciaret ne oppugnaret Saguntum. Quod vero ita auocatur a Mutina, vt ab urbe, tamquã peſtifera flamma, arceatur; quam habet ignominiam? quod iudicium ſenatus? Quid, quod a ſenatu dantur mandata legatis, vt D. Brutum, militesq. eius adeant hisq. demonſtrent, ſumma in remp. merita, beneficiaq. eorum grata eſſe ſenatui populoq. R. hisq. eam rem magnae laudi, magnoq. honori fore? paſſurum ne cenſetis Antonium, introire Mutinam legatos? exire inde tuto? numquam patietur, mihi credite. noui violentiam, noui impudentiam: noui audaciam. nec vero de illo, ſicut de homine aliquo, debemus, ſed vt de importuniſſima bellua cogitare.

EXPLANATIO

AVDITA *uobis eſſe arbitror, Quirites.*] oſtẽdit hic locus, apertis valuis eius tẽpli, in quo ſenatus haberetur, potuiſſe populũ audire, quae in ſenatu dicerentur, quaeq. cuiuſque ſententia eſſet ſed quia non vniuerſus populus audire poterat, ideo in forũ profectus Cicero, de Roſtris in concione maxima, quid a ſenatu decretũ eſſet, expoſuit. AGITATA,] per triduum, cum alij aliter ſentirent. MORA *eſt allata bello.*] mora viginti dierum, vt eſt in extrema oratione. id enim legatis erat ſpatium eundi Mutinam ad Antonium, & redeundi. NON *cauſſa ſublata.*] non eſt effe-

facit, is non immutatur, ſed ſui ſemper ſimilis eſt ep. 2. lib. v fam. Huius ego temeritati ſi virtute, atque animo non reſtitiſſem quis eſſet qui me in conſulatu non caſu potius exiſtimaret, quam conſilio, fortem fuiſſe? NEQVITIA eſt: ſcelus est.] reſpicit ad illud: Quae poteſt eſſe maior fides, quam fraudare creditores? haec vero non fides eſt, ſed nequitia, & ſcelus.

ORATIO

REdeo ad amores, deliciasq. veſtras, L. Antonium: qui vos omnes in fidem ſuam recepit. negatis? num quiſpiam eſt veſtrum, qui tribum non habeat? certe nemo. atqui illum quinque & triginta tribus patronum adoptarunt. rurſus reclamatis. adſpicite a ſiniſtra illam equeſtrem ſtatuam inauratam: in qua quid inſcriptum eſt? QVINQVE. ET. TRIGINTA TRIBVS. PATRONO. *Populi R. igitur eſt patronus L. Antonius. malam quidem illi peſtem. clamori enim veſtro aſſentior. non modo hic latro, quem clientem habere nemo velit, ſed quis vmquam tantis opibus, tantis rebus geſtis fuit, qui ſe populi R. victoris, dominiq. omnium gentium, tutorem dicere auderet? in foro L. Antonij ſtatuam videmus, ſicut illam Q. Tremellij, qui Hernicas deuicit, ante Caſtoris. o impudentiam incredibilem: tantum ne ſibi ſumpſit, quia Mylaſis Myrmilla Thracem iugulauit, familiarem ſuum? quonam modo iſtum ferre poſſemus, ſi in hoc foro, ſpectantibus vobis, depugnaſſet? Sed haec vna ſtatua altera ab equitibus R. equo publico: qui item adſcribunt,* PATRONO. *quem vmquam iſte ordo patronum adoptauit? ſi quemquam, debuit me. ſed me omitto: quem cenſorem? quem imperatorem? agrum his diuiſit. o ſordidos, qui acceperunt; improbum, qui dederit. Statuerunt etiam tribuni militares, qui in exercitu Caeſaris duobus fuerunt. quis eſt iſte ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuiſit Semurium. campus Martius reſtabat, niſi prius cum fratre fugiſſet, ſed haec agrorum aſſignatio paullo ante, Quirites, L. Caeſaris, clariſſimi viri, & praeſtantiſſimi ſenatoris, ſententia diſſoluta eſt. huic enim oſſenſi, ſeptemuirum acta ſuſtulimus. iacent beneficia Nuculae: friget patronus Antonius. nam poſſeſſores animo aequiore diſcedent: nullam impenſam fecerant: nondum inſtruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. Sed illa ſtatua palmaris: de qua, ſi meliora tempora eſſent, nō poſſem ſine riſu dicere: L. antonio. iani. medii. patrono. ita ne? Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? quis vmquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummum ferret expenſum? Sed nimis multa de nugis: ad cauſſam, bellumq. redeamus: quamquam non alienum fuit, perſonas quaſdam a vobis recognoſci, vt, quibuſcum bellum gereretur, poſſetis taciti cogitare. Ego autem vos hortor, Quirites, vt, etiam ſi melius aliud fuit, tamen legatorum reditum exſpectetis animo aequo. celeritas detracta de cauſſa eſt: boni tamen aliquid acceſſit ad cauſſam. cum enim legati renunciarint, quod certe renunciabunt, non in veſtra poteſtate, non in ſenatus eſſe Antonium; quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? nunc enim ſunt pauci illi quidem, ſed tamen plures, quam rep. dignum eſt, qui ita loquantur: ne legatos quidem exſpectabimus? iſtam certe vocem, ſimulationemq. clementiae extorquebit his res ipſa publica. quo etiam, vt confitear vobis, Quirites, minus hodierno die contendi, minus laboraui, vt mihi ſenatus aſſentiens tumultum decerneret, ſaga ſumi iuberet. malui viginti diebus poſt ſententiam meam laudari ab omnibus, quam a paucis hodie vituperari. Quapropter, Quirites, exſpectate legatorum reditum, & paucorum dierum moleſtiam deuorate. qui cum redierint, ſi pacem afferent, cupidum me, ſi bellum, prouidum iudicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? nō dies noctesq. de veſtra libertate de reip. ſalute cogitem? quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos a ſe ortum, hominibus nobiliſſimis omnibus honoribus praetuliſtis? an ingratus ſum? quis minus? qui, partis honoribus, eoſdem in foro geſſi labores, quos petendis. rudis in rep.? quis exercitatior, qui viginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? Quamobrem, Quirites, conſilio, quantum potero, labore plus paene, quam potero, excubabo, vigilaboq. pro vobis. etenim, quis eſt ciuis, praeſertim hoc gradu, quo me vos eſſe voluiſtis, tam oblitus beneficij veſtri, tam immemor patriae, tam inimicus dignitatis ſuae, quem non excitet, non inflammet tantus veſter iſte conſenſus? multas, magnasq. habui conſul conciones, multis interſui: nullam vmquam uidi tantam, quanta nunc ueſtra eſt. unum ſentitis omnes, unum ſtudetis, M. Antonii conatum auertere a rep. furorem extinguere, opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniae, cuncta Italia. itaque, ſenatum, bene ſua ſponte firmum, firmiorem ueſtra auctoritate feciſtis. uenit tempus, Quirites, ſerius omnino, quam dignum populo R. fuit, ſed tamen ita maturum, ut differri iam hora non poſſit. fuit aliquis fatalis caſus, ut ita dicam: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc, ſi quis erit, erit uoluntarius. populum R. ſeruire fas non eſt, quem dii immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum eſt adducta diſcrimen: de libertate decernitur. aut uincatis oportet, Quirites; quod profecto & pietate ueſtra, & tanta concordia conſequimini: aut quiduis potius quā ſeruiatis. aliae nationes ſeruitutem pati poſſunt; populi R. eſt propria libertas.*

EXPLANATIO

PATRONO] L. Antonio, non dubito quin fuerit in ea inſcriptione: aut ſupra ſtatuam fuit. L. Antonius. vt ſatis deinde fuerit, omiſſo nomine, ſubſcribere, Quinque & trigintatribus patrono. Q. TREMVLLI,] ſic lego non Tremellij. eſt enim hic Q. Marcius Tremullus, litteris non dubijs ita ſcriptus in faſtis Capitolinis. MYLASIS *Myrmillo*] idem Phil. 3. 57. AB *equitibus Romanis equo publico:*]

equeſtris

equeſtris ordo conſtabat ex iis,qui equo publico,ideſt,publice dato,mererent dabat autē cenſor,vt ex Liuio lib XXXIX. perſpicuum ſit. Hi equites Romani ſoli vocabantur. &his cenſus praefinitus erat. CCCC millia;quae niſi poſſiderent,ordinem & ornamenta equitū Romanorū propria amittebant. qui vero mererent equo ſuo,non publico,ij non erant equeſtris ordinis nec in centurijs equitum ad comitia centuriata coibant,nec equites Romani,ſed equites tantum dicebantur. STATVERVNT] ſtatuā poſuerunt:de qua Phil.7. QVI *in exercitu Caeſaris duobus fuerunt.*] Hieronymus Ferrarius,ingenio, iudicio,diligentia excellens,ait eſſe in aliquot antiquis libris, Exercitibus in omnibus autē eſt,Duobus.vt obſcura iam ſententia eſſe non poſſit. Duo autem Caeſaris exercitus ij ſint quorū altero Caeſar Gallico bello,altero autem ciuili vſus eſt. Tribuni mil. ſingulis in legionibus quattuor fuere. Polybius. SEMVRIVM] placet,quod iudicabat Ferrarius,Remuriam,legendum. Remurinum enim agrū nominat Feſtus,Remuriam Victor de regionibus vrbis,Remoriū Plutarchus in Romulo: vnde tam Remorinum,quam Remurium,legi poſſit. SEPTEMVIRVM *acta ſuſtulimus.*] legem illam Antonij de diuiſione agrorum per vim latam iudicantes. IACENT *beneficia Nuculae:*] irrita ſunt diuiſoris agrorum Muculae beneficia. Phil.11. Duos collegas Antoniorum,& Dolabellae,Nuculam,& Lentonem. Italiae diuiſores lege ea,quam ſenatus per vim latam iudicauit. NON *habebant,*] vnde impenſam facerent,vt homines egeſtate perditi,qui latronum more in diem viuerent. PALMARIS:] quae excellit inter alias quae ferre palmam videtur. De nat.de. Palmaris quidem illa ſententia. Terentius Eun. Id vero eſt,quod mihi puto palmarium. IANI *medii patrono.*] videtur haec ſtatua a feneratoribus poſita. ad medium enim Ianum conſidebant. vicus erat Iani nomine,a propinquo,vt arbitror,Iani templo; cuius in foro Boario poſiti extremae partes,ſummus Ianus,imus Ianus,media medius Ianus vocabatur. Horatius; O ciues,ciues,quaerenda pecunia primum, Virtus poſt nummos. haec Ianus ſummus ab imo Perdocet:haec recinunt pueri dictata,ſenesq. Idem: Poſtquam omnis res mea Ianum Ad medium fracta eſt. Cicero lib.2.off. A quibuſdam optimis viris ad medium Ianum ſedentibus Malo autem legere cum antiquo libro templi Vaticani,quem Faernus hoc in loco neglexit: A Iano medio; vt ſubaudiatur haec ſtatua poſita eſt. &,A medio Iano, ab ijs,qui ad medium Ianum ſedent. ETIAM *ſi melius aliquid fuit.*] melius fuit,Antonium hoſtem iudicare,& ei ſtatim bellum inferre. VIGINTI *diebus*] quos in itinere, & reditu legati ponent. MOLESTIAM *deuorate.*] transfertur hoc verbum ad ea etiam, quae non placent, vt in Bruto. Deuorandae ſunt hominum ſtultitia. A. SE *ortum,*] non a maioribus, vt homines nobiliſſimi. quibus me tamen in mandandis honoribus praetuliſtis. vide initium Agrariae ſecundae. IN *foro*]. in agendis cauſſis. CVM *improbis ciuibus*?] Catilina,Clodio,Antonio,iam inde a conſulatu,quem ante annos viginti geſſerat. PLVS *paene,quam potero,*] eniti non modo pro viribus,verum etiam ſupra vires,amoris argumentum eſt maximi. hac ſignificatione interdum vſus eſt Cicero,vt in ep ad Lentulum: Cetera, quae ad te pertinebunt. cum etiam plus contenderimus, quam poſſumus minus tamen faciemus, quam debemus, Simile illud ad Marcellum. Reliquum eſt, vt tibi me in omni re cum praebeam, praeſtemq. vt ad omnia, quae tui velint,ita ſim praeſto,vt me non ſolum omnia debere tua cauſſa, quae poſſum, ſed ea quoque, quae non poſſum, putent. FATALIS *caſus,*] Caeſaris dominatio. PIETATE]. erga patriam.

IN . SEPTIMAM

M . TVLLII . CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

AMicos Antonij, pacem bello in ſermonibus anteponentes, eo conſilio, vt in reditu legatorum Antonij reſponſa mitius acciperentur, & ſenatorum animi, ſententia Ciceronis irritati, ad clementiam, ac manſuetudinem traducerentur, accuſat, vt Antonij amantiores, quam reip. de pace autem non eſſe cogitandum cenſet, vel quia turpis, vel quia cum periculo, vel quia liberis ciuibus cum hoſte libertatis Antonio nulla prorſus eſſe poſsit. Senatum extremo loco, Panſamq. conſulem hortatur, vt ad ſtudium tuendae reip. nihil ab Antonio ſincerum exſpectantes, quemadmodum coeperit, incumbat.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICARVM

LIBER SEPTIMVS

ORATIO XLIX.

PArvis de rebus, ſed fortaſſe neceſſariis, conſulimur, P. C. de Appia via, & de Moneta conſul, de Lupercis tribunus pl. refert. quorum rerum etſi facilis explicatio videtur, tamen animus aberrat a ſententia, ſuſpenſus curis maioribus. adducta eſt enim, P. C. res in maximum periculum, & in extremum paene diſcrimen. non ſine cauſſa legatorum iſtam miſſionem ſemper timui, numquam probaui: quorum reditus quid ſit allaturus, ignoro: exſpectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non videt? non enim ſe tenent ii, qui ſenatum dolent ad auctoritatis priſtinae ſpem reuiuiſcere, coniunctum huic ordini populum R. conſpirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. iam nunc fingunt reſponſa Antonii, eaq. defendunt. alii, poſtulare illum, vt omnes exercitus dimittantur. ſcilicet legatos ad eum miſimus, non vt pareret, & dicto audiens eſſet huic ordini, ſed vt conditiones ferret, leges imponeret, reſerare nos exteris gentibus Italiam iuberet, ſe praeſertim incolumi, a quo maius periculum, quam ab vllis nationibus, extimeſcendum eſt. alii remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam vltimam poſtulare. praeclare: ex qua non legiones ſolum, ſed etiam nationes ad vrbem conetur adducere. alii, nihil eum iam niſi modeſti poſtulare; Macedoniam ſuam vocat omnino; quoniam C. frater eſt inde reuocatus. ſed quae prouincia eſt, ex qua illa fax excitare non poſſet incendium? itaque iidem, quaſi prouidi ciues, & ſenatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt, ſuſcipiunt partis patrocinium: qui ſic diſputant. irritatum Antonium non oportuit. nequam eſt homo ille, atque confidens; multi praeterea improbi, quos quidem a ſe primum numerare poſsunt, qui haec loquuntur. eos cauendos eſse denunciant. vtrum igitur in nefariis ciuibus vlciſcendis, cum poſſis, an pertimeſcendis diligentior eſt cautio? atque haec illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares habebantur. ex quo intelligi poteſt, animo illos abhorruiſse ſemper ab optimo ciuitatis ſtatu, non voluntate fuiſse populares. qui enim euenit, vt, qui in rebus improbis populares fuerint, iidem in re vna maxime populari, quod eadem ſalutaris reip. ſit, improbos ſe, quam populares, eſse malint? me quidem, ſemper, vti ſcitis, aduerſarium multitudinis temeritati, haec fecit praeclariſſima cauſſa popularem. & quidem dicuntur, vel potius ſe ipſi dicunt conſulares. quo nomine dignus eſt nemo, niſi qui tanti honoris nomen poteſt ſuſtinere. faueas tu hoſti? ille litteras ad te mittat de ſua ſpe rerum ſecundarum? eas tu laetus proferas? recites? deſcribendas etiam des improbis ciuibus? eorum augeas animos; bonorum ſpem, virtutemq. debilites? & te conſularem, aut ſenatorem, denique ciuem putes?

EXPLANATIO

DE *Appia via,*] inſtauranda. DE *moneta*] vel de templo Iunonis Monetae reficiendo, vel etiam de puriore cudenda moneta, eiusq. pretio conſtituendo. CONSVL,] Panſa: nam Hirtius Mutinam verſus cum exercitu profectus erat: vt infra. DE *Lupercis*] quorum dies feſtus aduentabat. Sodales enim Luperci, ad honorem dei Panis antiquitus inſtituti, Februario menſe vrbem nudi percurrebant. aliqua, opinor, de re, quae ad eius diei celebritatem pertineret, Lupercorum nomine tribunus pl. referebat. ANIMVS *aberrat a ſententia,*] praeſertim cum P. Seruilius, ante Ciceronem rogatus, quibus de rebus conſul retulerat, ea iam dixiſſet, quae Ciceroni probabantur: itaque aſſenſus eſt ei in extrema oratione. ILLAM *vltimam poſtulare.*] quod falſum non fuit. nam in reſponſis Antonij, quae legati retulerunt, hoc fuiſſe, ex Phil. 8. Intelligitur. SED *etiam nationes*] aptiſſima enim ad renouandum, inſtruendumq. bellum prouincia erat. Phil. 13. NISI *modeſti*] modeſte, videtur rectius. QVONIAM *Caius, frater eius, eſt inde reuocatus.*] ratio contra Antonium, quaſi pro Antonio tamen εἰρωνικῶς adducta. cur eam prouinciam, vnde fratrem ius reuocauimus, omnino ſuam vocat? Reuocauit ſenatus ex Macedonia C. Antonium, decreta poſt necem Caeſaris M. Antonio, vt ea prouincia M. Bruto pateret. IIDEM] qui ſuperiora illa, ſtudentes Antonio, dicunt BELLICVM *me cecinisse*] ciues ad pugnam vocantem. NEQVAM *eſt homo ille, atque confidens:*] amicorum Antonij verba. ILLI *loquuntur.*] in Q. Fufium Calenum. QVONDAM] cum tribunus pl. eſſet, Miloneмq. reum propter Clodij necem oppugnaret. AB *optimo ciuitatis ſtatu.*] ab optimatum cauſſa, non quod reuera populo ſtuduerint, nam ſi id eſſet; nunc in ea cauſſa, quae eſt populo gratiſſima, cum populo conſentirent.

ORATIO

ORATIO

ACCIPIET in optimam partem C. Panſa, fortiſſimus conſul, atque optimus. etenim dicam animo amiciſſimo. Hunc ipſum, mihi hominem familiariſſimum, niſi talis conſul eſſet, vt omnes uigilias, curas, cogitationes in reip. ſalute defigeret, conſulem non putarē. quamquam nos ab ineunte illius aetate vſus, conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocietas, ſimilitudoq. coniunxit: eiuſdemq. curam incredibilem in aſperrimis belli ciuilis periculis perſpexi non modo ſalutis, ſed etiam dignitatis meae: tamen eundem, vt dixi, niſi talis conſul eſſet, negare eſſe conſulem auderem. idem non modo conſulem eſſe dico, ſed etiam memoria mea praeſtantiſſimum, atque optimum conſulem: non quin pari virtute, & voluntate alij fuerint: ſed tantam cauſſam non habuerunt, in qua & voluntatem ſuam, & virtutem declararent. huius magnitudini animi, grauitati, ſapientiae tempeſtas eſt oblata formidoloſiſſimi temporis. tum autem illuſtratur conſulatus, cum gubernat remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore. magis autem neceſſarium, P.C. nullum tempus vnquam fuit. itaque ego ille, qui ſemper pacis auctor fui, cuiq. pax, praeſertim ciuilis, quamquam omnibus bonis, tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum induſtriae noſtrae in foro, in curia, in amicorum periculis propulſandis elaboratum eſt: hinc honores ampliſſimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, ſi quam habemus, conſecuti ſumus: ego itaque pacis, vt ita dicam, alumnus; qui quantuſcumque ſum, (nihil enim mihi arrogo) ſine pace ciuili certe non fuiſſem: (periculoſe dico: quemadmodum accepturi, P.C. ſitis, horreo: ſed pro mea perpetua cupiditate noſtrae dignitatis retinendae, & augendae quaeſo, oroq. uos, P.C. vt primo, etſi erit vel acerbum auditu, vel incredibile a M. Cicerone eſſe dictum, accipiatis ſine offenſione, quod dixero, ne ue id prius quam, quale ſit explicauero, repudietis) ego ille, dicam ſaepius, pacis ſemper laudator, ſemper auctor, pacem cum M. Antonio eſſe nolo. Magna ſpe ingredior in reliquam orationem, P.C. quoniam periculoſiſſimum locum ſilentio ſum praetermeſſus. cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt. quae tria dum explico, peto a vobis, P.C. vt eadem benignitate, qua ſoletis, verba mea audiatis. Quid eſt inconſtantia, leuitate, mobilitate cum ſingulis hominibus, tum vero vniuerſo ſenatui turpius? quid porro inconſtantius, quam, quem modo hoſtem non verbo, ſed re multis decretis iudicauiſtis, cum hoc ſubito pace velle coniungi? niſi vero, cum C. Caeſari meritos illi quidem honores, & debitos, ſed tamen ſingulares, & immortales decreuiſtis, vnam ob cauſſam, quod contra M. Antonium exercitum comparauiſſet, non hoſtem Antonium iudicauiſtis: nec tum hoſtis eſt a vobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate veſtra veterani milites, qui Caeſarem ſecuti eſſent: nec tum hoſtem Antonium iudicaſtis, cum fortiſſimis legionibus, quod illum, qui conſul appellabatur, cum eſſet hoſtis, reliquiſſent, vocationes, pecunias, agros ſpopondiſtis. Quid? cum Brutum, omine quodam iſtius generis, & nominis natum ad remp. liberandum exercitumq. eius pro libertate populi R. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq. fideliſſimam atque optimam, Galliam laudibus ampliſſimis affeciſtis, tum non hoſtem iudicaſtis Antonium? Quid? cum decreuiſtis, ut conſul alter, ambo ve ad bellum proficiſcerentur, quod erat bellum, ſi hoſtis Antonius non erat? quid igitur profectus eſt vir fortiſſimus, meus collega, & familiaris, A. Hirtius conſul? at qua imbecillitate? qua macie? ſed animi vires corporis infirmitas non retardauit. aequum, credo, putauit, vitam, quam populi R. votis retinuiſſet, pro libertate populi R. in diſcrimen adducere. Quid? cum delectus haberi tota Italia iuſſiſtis, cum vacationes omnes ſuſtuliſtis, tum ille hoſtis non eſt iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis, milites cum gladijs ſequuntur conſulem; praeſidio ſunt ſpecie conſuli, re & veritate nobis: omnes ſine vlla recuſatione, ſummo etiam cum ſtudio nomina dant, parent auctoritati veſtrae: non eſt iudicatus hoſtis Antonius? At legatos miſimus. Heu me miſerum, cur ſenatum cogor, quem laudaui ſemper, reprehendere? quid? vos cenſetis, P.C. legatorum miſſionem populo R. vos probauiſſe? non intelligitis, non auditis, meam ſententiam flagitari? cui cum pridie frequentes eſſetis aſſenſi, poſt tridie ad ſpem eſtis inanem pacis deuoluti. quam turpe porro eſt, legiones ad ſenatum legatos mittere, ſenatum ad Antonium? quamquam illa legatio non eſt; denunciatio eſt, paratum illi exitium, niſi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio eſt grauior. miſſos enim legatos omnes vident, decreti noſtri non omnes verba nouerunt. retinenda eſt igitur nobis conſtantia, grauitas, perſeuerantia: repetenda vetus illa ſeueritas: ſiquidem auctoritas ſenatus decus, honeſtatem, laudem, dignitatem deſiderat: quibus hic ordo caruit nimium diu: ſed erat tunc excuſatio oppreſſis, miſera illa quidem, ſed tamen iuſta; nunc nulla eſt. liberati regio dominatu videbamur: multo poſtea grauius vrgebamur armis domeſticis: ea ipſa depulimus nos quidem: extorquenda ſunt. quod ſi non poſſumus facere, (dicam quod dignum eſt ſenatore, & R. homine) moriamur. Quanta enim erit illa reip. turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine ſententiam M. Antonium conſulari loco? cuius ut omittam innumerabilia ſcelera vrbani conſulatus; in quo pecuniam publicam maximā diſſipauit, exſules ſine lege reſtituit, vectigalia vendidit, prouincias de populi R. imperio ſuſtulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per vim impoſuit, armis aut obſedit, aut excluſit ſenatum: vt haec, inquam, omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi R. firmiſſimam oppugnarit, imperatorem populi R. conſulem deſignatum obſederit, depopulatus agros ſit, hunc in eum ordinem recipi, a quo toties ob has ipſas cauſſas, hoſtis iudicatus ſit, quam foedum, flagitioſumq. ſit? Satis multa de turpitudine: dicam deinceps, vt propoſui, de periculo: quod etſi minus eſt fugiendum, quam turpitudo, tamen offendit animos maioris partis hominum * magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium uidebitis, vel potius Antonios? niſi forte contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. ſed, vt video, dominabitur Lucius: eſt enim patronus quinque & triginta tribuum, quarū ſua lege, qua cum C. Caeſare magiſtratus partitus eſt, ſuffragium ſuſtulit; patronus centuria-

rum equitum R. quas item ſine ſuffragio eſſe voluit; patronus eoꝛ am, qui tribuni militares fuerunt: patronus Iani medij. quis huius potentiam poterit ſuſtinere? praeſertim cum eoſdem in agros etiam deduxerit. quis vmquam omnes tribus? quis equites R.? quis tribunos militares? Gracchorum potentiam maiorem fuiſſe arbitramini, quam huius gladiatoris futura ſit? quem gladiatorem non ita appellaui, vt interdum etiam M. Antonius gladiator appellari ſolet; ſed vt appellant ij, qui plane, & Latine loquũtur. Myrmillo in Aſia depugnauit: cũ ornaſſet Threcidicis comitem & familiarem ſuũ, illum miſerum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipſe plagam accepit, vt declarat cicatrix. qui familiarem iugularit, quid hic, occaſione data, faciet inimico? & qui illud animi cauſſa fecerit, hunc praedae cauſſa quid facturum putatis? non rurſus improbos decuriabit? non ſollicitabit rurſus agrarios? non queretur expulſos? M. vero Antonius non is erit, ad quem omni motu concurſus fiat ciuium perditorum? vt nemo ſit alius, niſi ij, qui vna ſunt: & ij, qui hic ei nunc aperte fauent; parum ne erunt multi? praeſertim cum boni iam praeſidijs ceſſerint, illi parati ſint ad nutum futuri. ego vero metuo, ſi hoc tempore conſilio lapſi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis eſſe videãtur. nec ego pacem nolo, ſed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare, ſi pace frui volumus, bellum gerendum eſt: ſi bellum omittemus, pace numquam fruemur.

E X P L A N A T I O

MODO] XIII. Kal. Ian. quo die tertiam orationem Cicero habuit. NON *verbo, ſed re*] Phil. 4 Hodierno die, Quirites, fundamenta iacta ſunt reliquarum actionum: nam eſt hoſtis a ſenatu nondum verbo appellatus, ſed re iam iudicatus Antonius. MVLTVS *decretis*] quae facta ſunt XIII. Kal. Ian. & poſtridie, aut certe poſt diem tertium, de honoribus, praemijsq. eorum, qui contra Antonium remp. defenderent. Phil. 3. & 5 MEVS *collega*,]in auguratu QVA *imbecillitate*?] diu, & grauiter aegrotauerat. QVAM *populi Romani votis retinuiſſet*,] aegrotante Hirtio, populus Romanus pro illius ſalute vota fecit. Phil 1. Num etiam hoc contemnitis, quod ſenſiſtis tã caram populo Romano vitam A. Hirtij fuiſſe? Et Phil. 10. CONSVLI,]Panſae: nam Hirtius aberat. MEAM *ſententiam*] qua ſuadebam vt hoſtis iudicaretur Antonius LEGIONES] Antonij. LEGATOS] quos mittent, nõ quos miſerint. nam Cotyla venit in vrbem cum Piſone, Philippoq. legatis ab Antonio redeuntibus. Phil. 8. NIMIVM *diu*:] Caeſare dominante. PECVNIAM *publicam*] quae erat ad Opis. MAXIMAM] ſepties millies. DISSIPAVIT,] Phil. 2 Qui maximo te aere alieno ad aedem Opis liberaſti; qui per eaſdem tabulas innumerabilem pecunia diſſipauiſti. Phil. 5. Illa vero diſſipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo eſt, per quam ſepties millies falſis praeſcriptionibus, donationibusq. auertit EXSVLES *ſine lege reſtituit*,] hoc, & quae ſequuntur, ne toties eadem iterentur a nobis, cognoſce ex Phil. 2. MAIORIS *partis hominum magis*.] deeſſe aliquid nonnulli putarunt. mihi nihil requirere ſententia videtur. EGO *ne Caium quidem*.] quamquam fratribus nequitia & crudelitate inferiorẽ. EST *enim patronus*] deridet Lucium, quattuor ſtatuis, ei in foro poſitis, inſolentem & ſuperbum. SVA *lege*,] quam tulit in tribunatu pl. anno ſuperiore, Caeſare viuo. QVA *cum C. Caeſare magiſtratus partitus eſt*,] legem tulit, vt, qui magiſtratus populi ſuffragijs quotannis creari ſolerent, eos in biennium Caeſar. ad Parthicum bellum iturus, deſignare poſſet. itaque conſules deſignauit in annum ſequentem Panſam, & Hirtium, in alterum D. Brutum, L. Plancum. Impetraſſe videtur a Caeſare lator legis Lucius, vt partem magiſtratuum amicis ſuis daret. quod Cicero contumelioſis verbis Lucio, tamquam de tribubus & centurijs, a quibus vtriſque ſtatua honoratus fuerat, male merito, exprobrat. SVFFRAGIVM *ſuſtulit*:] in biennium, deſignatis a Caeſare Lucij lege magiſtratibus. Erant autem & tributa comitia, minoribus creandis magiſtratibus, & centuriata maioribus. EOSDEM] qui ei ſtatuam poſuerunt. IN *agros*] quos ſeptemuir M. Antonij fratris lege diuiſit. QVIS *umquam omnes tribus*?] aeque habuit in ſua poteſtate? hoc enim ſubaudiri neceſſe eſt. FVTVRA *ſit*? ſi pace facta, in vrbem redierit. VT *interdum etiam M. Antonius*] de quo dixit in ep. ad Caſſium: Caedẽ enim gladiator quaerit. MYRMILLO] Phil. 3. 5. 6. ORNASSET] inſtruxiſſet. THRECIDICIS] gladiatorijs armis eoꝛũ qui Thraces vocabantur. Feſtus. RVRSVS] nunc enim eos ad arma exciuit. Phil. 3. cum una legione, & ea uacillante, Lucium fratrem exſpectat. SOLLICITABIT] ut contra remp. arma capiant. AGRARIOS?] quibus ipſe agros diuiſit.

O R A T I O

EST autem veſtri conſilij, P. C. in poſterum quam longiſſime prouidere. idcirco in hac cuſtodia & tamquam ſpecula collocati ſumus, vt vacuum metu populum R. noſtra vigilia, & prouidentia redderemus. turpe eſt, ſummo conſilio orbis terrae, praeſertim in re tam perſpicua, conſilium intelligi defuiſſe. eos conſules habemus, eam populi R. alacritatem, eum conſenſum Italiae, eos duces, eos exercitus, vt nullam calamitatem reſp. accipere poſſit ſine culpa ſenatus. equidem non deero, monebo praedicam, denunciabo, & teſtabor ſemper deos. hominesque, quid ſentiam: nec ſolum fidem meam, quod fortaſſe videtur ſatis eſſe, ſed in principe ciui non eſt ſatis, curam, conſilium, vigilantiamq. praeſtabo. Dixi de periculo: docebo ne coagmentari quidem poſſe pacem: de tribus enim, quae propoſui, hoc extremum eſt. Quae poteſt pax eſſe M. Antonio primum

cum

euns ſenatu? quo ore vos ille poterit, quibus viciſſim vos illum oculis intueri? quis veſtrum illum, quem ille veſtrum non oderit? age, non ille ſolum, & vos illum? quid ij, qui Mutinam circumſident? qui in Gallia delectus habent? qui in veſtras fortunas imminent? amici vnquam vobis erunt, aut vos illis? An equites Ro. amplectetur? occulta enim fuit eorum voluntas, iudiciumq. de M. Antonio: qui frequentiſſimi in gradibus Concordiae ſteterunt; qui vos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, ſaga, bellum flagitauerunt, me vna cum populo Ro. in concionem vocauerunt. hi Antonium diligent? cum his pacem ſeruabit Antonius? Nã, quid ego de vniuerſo populo R. dicam? qui, pleno, ac referto foro, bis me vna mente, atque voce in concionem vocauit, declarauitq. maximam libertatis recuperandae cupiditatem. ita, quod erat optabile antea, vt populum R. comitem haberemus; nunc habemus ducem. Quae eſt igitur ſpes; qui Mutinam circũſident, imperatorem populi R. exercitumq. oppugnant, iis pacem cum populo R. eſſe poſſe? An cum municipiis pax erit? quorum tanta ſtudia cognoſcuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecuniis pollicendis, vt in ſingulis opidis curiam populi R. non deſideretis. laudandi ſunt ex huius ordinis ſententia Firmani, qui principes pecuniae pollicendae fuerunt. reſpondendũ honorifice eſt Marrucinis, qui ignominia notandos cenſuerunt eos, ſi qui militiam ſubterfugiſſent. haec iam tota Italia fient. magna pax Antonio cum his, his item cum illo? quae poteſt maior eſſe diſcordia? in diſcordia autem pax ciuilis eſſe nullo pacto poteſt. Vt omittam multitudinem; L. Viſidio, equiti R. homini in primis ornato, atque honeſto, ciuiq. ſemper egregio, cuius ego excubias, & cuſtodias mei capitis cognoui in conſulatu meo, qui vicinos ſuos non cohortatus eſt ſolum, vt milites fierent, ſed etiam facultatibus ſuis ſubleuauit; huic, inquam, tali viro, quem nos S.C. collaudare debemus, poterit ne eſſe pacatus Antonius? Quid Caeſari, qui illum vrbe, quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? Iam vero ipſe ſe placabit, & leniet prouinciae Galliae, a qua excluſus & repudiatus eſt? Omnia videbitis, P.C. niſi proſpicitis, plena odiorum, plena diſcordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. nolite igitur id velle, quod fieri non poteſt: & cauere per deos immortales, P.C. ne ſpe praeſentis pacis perpetuam pacem amittatis. Quorſum haec omnis ſpectat oratio? quid enim legati egerint, nondum ſcimus. At vero excitati, erecti, parati, armati animis iam eſſe debemus; ne blanda, aut ſupplici oratione, aut aequitatis ſimulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quae interdicta, & denunciata ſunt, prius, quam aliquid poſtulet; Brutum exercitumq. eius oppugnare, vrbes & agros prouinciae Galliae populari deſtiterit; ad Brutum adeundi legatis poteſtatem fecerit. exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit; nec propius vrbem millia paſſuum ducẽta admouerit; fuerit & in ſenatus, & in populi R. poteſtate, haec ſi fecerit; erit integra poteſtas nobis deliberandi: ſi ſenatui non paruerit; non illi ſenatus, ſed ille populo R. bellum indixerit. Sed vos moneo, P.C. libertas agitur populi R. quae eſt commendata vobis; vita, & fortuna optimi cuiuſque, quo cupiditatem infinitam cum immani crudelitatem iampridem intendit Antonius; auctoritas veſtra, quam nullam habebitis, niſi nunc retinueritis. taetram, & peſtiferam belluam ne incluſam, & conſtrictam dimittatis, cauete. Te ipſum Panſa, moneo, (quamquam non eges conſilio, quo vales plurimum; tamen etiam ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus a vectoribus admoueri ſolent) hunc tuum tantum apparatum, tamque praeclarum ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit vmquam: hac grauitate ſenatus, hoc ſtudio equeſtris ordinis, hoc ardore populi Ro. potes in perpetuum rempub. metu, & periculo liberare. Quibus de rebus refert, P. Seruilio aſſentior.

EXPLANATIO

QVI *in Gallia delectus habent?*] iuſſu M. Antonij vt ex Phil. 8. conſtat. nam in Italia delectus habebatur, iuſſu Panſae conſulis itaque in ep ad Caſſium, Magnas Romae Panſa copias ex delectu Italiae compararat. BIS] cum quartam, & quintam orationem habuit ad Quirites. MAGNA *pax*] ironia. A. QVA *excluſus*] retineo, Excluſus: quamquam, Expulſus habeat vetus liber. nam Ciceronem de eadem Gallia ita video locutum Phil 8. Quam igitur municipijs & colonijs ad excludendum Antonium auctoritatem damus? MILLIA *paſſuum ducenta*] Phil. 6. APPARATVM] copiarum in ep. ad Caſſium: Erat Claternae noſter Hirtius, ad forum Cornelium Caeſar, vterque cum firmo exercitu, magnasq. Romae Panſa copias ex delectu Italiae compararat. QVIBVS *de rebus refers,*] retulerat de Appia via, & de moneta.

IN. OCTAVAM
M. TVLLII. CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI. MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

MOrtuo in legatione Ser. Sulpicio, L. Piſo, & L. Philippus intolerabilia ab Antonio ad ſenatum poſtulata retulerunt. tum ſenatus bellum indixit Antonio; ſed in S.C. nonnullorum ſuaſu tumultum appellare maluit, quam bellum. id Cicero reprehendit, quaſi leniore ſenatu, quam in eum oporteret eſſe, qui ei non pareret, Mutinamq. nihilo ſegnius poſt auditam legationem, quam antea, oppugnaret. Deinde cum Caleno, adhuc de pace agente, pacisq. commoda commemorante, & Maſsilienſium commoda oppugnante, acerbe queritur: & ſimul eos accuſat, qui mittendos iterum ad Antonium legatos cenſuerant. Piſonem, & Philippum increpat, qui mandata Antonij, tamquam eius legati, non tamquam a ſenatu miſsi, retuliſſent. Reprehendit ſenatores Antonio fauentes. Decernendum cenſet, vt ijs, qui cum Antonio ſint, poteſtas detur ad ſanitatem redeundi ante idus Mart. primas: bene merentibus gratiae referantur: proficiſcendi ad Antonium, excepto eius legato Q. Vario Cotyla, nemini facultas concedatur.

IN · M. ANTONIVM
PHILIPPICARVM
LIBER . OCTAVVS

ORATIO . I.

Onfuſius heſterno die eſt acta res, C. Panſa, quam poſtulabat inſtitutum conſulatus tui. parum mihi viſus es eos, quibus cedere non ſoles, ſuſtinere. nam cum ſenatus ea virtus fuiſſet, quae ſolet; & cum re viderent omnes eſſe bellum, quidamq. id verbum remouendum arbitrarentur, tua voluntas in diſceſſione fuit ad lenitatem propenſior. victa igitur eſt propter verbi aſperitatem, te auctore, noſtra ſententia; vicit L. Caeſaris, ampliſſimi viri, qui, verbi atrocitate dempta, oratione fuit, quam ſententia, lenior. quamquam is quidem, ante quam ſententiam diceret, propinquitatem excuſauit. idem fecerat, me conſule, in ſororis viro, quod hoc tempore in ſororis filio; ut & luctu ſororis moueretur, & ſalus reip. prouideret. atque ipſe tamen Caeſar praecepit vobis quodam modo, P. C. ne ſibi aſſentiremini. cum ita dixit, aliam ſententiam ſe dicturum fuiſſe, eamq. ſe ac rep. dignam, niſi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus: num etiam vos auunculi illi aſſenſi eſtis? at in quo fuit controuerſia? belli nomen ponendum quidam in ſententia non putabant: tumultum appellare malebant, ignari non modo rerum, ſed etiam verborum. poteſt enim eſſe bellum ſine tumultu, tumultus eſſe ſine bello non poteſt. quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum eſt Tumultus. itaque maiores noſtri tumultum Italicum, quod erat domeſticus, tumultum Gallicum, quod erat Italiae finitimus, praeterea nullum nominabant. grauius autem tumultum eſſe, quam bellum, hinc intelligi licet, quod bello Italico vacationes ualent, tumultu non ualent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum ſine tumultu poſſit, tumultus ſine bello eſſe non poſſit. etenim, cum inter bellum & pacem medium nihil ſit, neceſſe eſt, tumultum, ſi belli nō ſit, pacis eſſe. quo quid abſurdius dici aut exiſtimari poteſt? Sed nimis multa de verbo. rem potius uideamus, P. C. quam quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem ſolere.

EXPLANATIO

Confusius] minus conſiderate, quam decuit a conſule, praeſertim eo, quem te ad eam diem praebueras. Ea virtus *fuiſſet*,] in bello decernendo. In *diſceſſione*] diſceſſit in eam partem Panſa, cui tumultum potius, quam bellum, vocari placebat: eumq. ſenatus pars maior ſecuta eſt. Qvam *ſententia*,] ſenſit enim idem, quod Cicero, Antonium bello perſequendum: ſed acerbitatem rei, lenitate verbi mitigandam putauit. Propinqvitatem] nam Antonij mater ei ſoror erat. In *ſororis viro*] Lentulo, qui, Cicerone conſule, cum alijs coniuratis in carcere, ſenatus iuſſu, ſtrangulatus eſt. Bello *Italico*] delendum videtur, Italico. vt ſententiae repugnās. iam enim dixit, tumultum Italicum quia domeſticus, vocari, non bellum. in tumultu autem, ſiue ſit Gallicus, ſiue Italicus, vacationes non valent, in bello valent.

ORATIO

Nolumus hoc bellum videri: quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendum Antonium auctoritatem damus? quam, vt milites fiant ſine vi, ſine tumultu, ſtudio, & voluntate? quam, vt pecunias in remp. polliceantur? ſi enim belli nomen tollitur, municipiorum ſtudia tolluntur: conſenſus populi R. qui iam deſcendit in cauſſā, ſi nos langueſcimus, debilitetur neceſſe eſt. ſed quid plura? D. Brutus oppugnatur; non eſt bellum. Mutina obſidetur; ne hoc quidem bellum eſt. Gallia vaſtatur: quae pax poteſt eſſe certior? illud vero quis poteſt bellum eſſe dicere? conſulem fortiſſimum virum cum exercitu miſimus, qui cum eſſet infirmus ex graui, diuturnoq. morbo, nullam ſibi putauit excuſationem eſſe oportere. cum ad reip. praeſidium vocaretur C. quidem Caeſar nō exſpectauit ueſtra decreta; & praeſertim cum iſſet illius aetatis; bellum contra Antoniū ſua ſponte ſuſcepit. decernendi enim tempus nondum erat: belli autem gerendi tempus ſi praetermiſiſſet, videbat, rep. oppreſſa, nihil poſſe decerni. ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace verſantur: non eſt hoſtis is, cuius praeſidium Claterna deiecit Hirtius: non eſt hoſtis, qui conſuli armatus obſiſtit, deſignatum conſulem oppugnat: nec illa hoſtilia verba, nec bellica, quae paullo ante ex collegae litteris Panſa recitauit: Deieci praeſidiū: Claterna potitus ſū: fugati equites: praeliū commiſſū: occiſi aliquot. *quae pax poteſt eſſe maior?*

ctus tota Italia decreti ſublatis vacationibus: ſaga eras ſumentur: conſul ſe cum praeſidio deſcenſurum eſſe dixit: vtrum hoc bellum non eſt, an etiam tantum bellum, quantum numquam fuit? ceteris enim bellis maximeq. ciuilibus contentionem reip. cauſſa faciebat. Sulla cum Sulpicio de iure legum, quas per vim Sulla latas eſſe dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium ſuffragijs: rurſus cum Mario, & Carbone Sulla, ne dominarentur indigni, & vt clariſſimorum hominum crudeliſſimam puniretur necem. horum omnium bellorum cauſſae ex reip. contentione natas ſunt. de proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro cauſſam. deteſtor exitum. hoc bellum quintum ciuile geritur, (atque omnia in noſtram aetatem inciderunt) primum non modo non in diſſenſione, & diſcordia ciuium, ſed in maxima conſenſione, incredibiliq. concordia. omnes idem volunt, idem defendunt, idem ſentiunt. cum omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quae eſt igitur in medio belli cauſſa poſita? nos deorum immortaliū templa, nos muros, nos domicilia, ſedesq. populi R. aras, focos ſepulcra maiorum, nos leges, iudicia, libertatem, coniuges, liberos, patriā defendimus. contra M. Antonius id molitur, id pugnat, vt haec omnia perturbet, euertat, praedam reip. cauſſam belli putet. fortunas noſtras partim diſſipet, partim diſpertiat parricidis. in hac tam diſpari ratione belli miſerrimum illud eſt, quod ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: vrbem enim ſe diuiſurum confirmat: deinde omnibus portis, quo velint, deducturum. omnes Caſones, omnes Saxae, ceteraeq. peſtes, quae ſequuntur Antonium, aedes ſibi optimas, hortos, Tuſculana, Albana definiunt: atque etiam homines agreſtes, ſi homines illi, ac non pecudes potius, inani ſpe ad aquas vſque Puteolos peruehuntur. ergo habet Antonius, quod ſuis polliceatur. quid nos? numquid tale habemus? dij meliora: id enim ipſum agimus, ne quis poſt hac quidquam eiuſmodi poſſit polliceri inuitus dico, ſed dicendum eſt. haſta Caeſaris, P. C. multis improbis & ſpem affert, & audaciam. viderunt enim ex mendicis fieri repente diuites: itaque haſtā ſemper videre cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent, quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos noſtris exercitibus, quid pollicemur? multo meliora, atque maiora. ſcelerum enim promiſſio, & ijs, qui exſpectant, pernicioſa eſt, & iis, qui promittunt. nos libertatem noſtris militibus, leges, iura, iudicia, imperium orbis terrae, dignitatem, pacē, otium pollicemur. Antonii igitur promiſſa cruenta, taetra, ſcelerata, diis hominibusq inuiſa, nec diuturna, nec ſalutaria: noſtra contra, honeſta, integra, glorioſa, plena laetitiae, plena pietatis.

EXPLANATIO

NOLIMVS] placeat nobis, bellum quod eſt, bellum non videri: quid ſequetur? municipijs, & colonijs ad excludendū Antoniū auctoritas nulla dabitur; quae dabitur maxima, ſi bellū, ſicut eſt, ita videbitur. SINE *vi, ſine multa*,] quod interdum ſolet, cogebantur enim ire ad militiam vel per vim, vel quia, ſi minus irent, multabantur. id accidet, inquit Cicero, ſi bellum non videbitur: ſin videbitur, ibunt in militiā ſtudio, & voluntate, non vi & multa coacti. QVAE *pax poteſt eſſe certior?*] a cōtrario ſenſu: vt infra. CONSVLEM,] Hirtiū Phil. 7. CLATERNA] opidū fuit prope viā Aemiliam, inter Bononiam, & forum Cornelij, vbi nunc eiuſdem nominis flumen excurrit. CONSVLI] Hirtio. DESIGNATVM] D Brutum. DESCENSVRVM] in forum. ſic locutus Phil. 14. ſcitis enim per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonem me pr. id. Quinct. qui dies hodie eſt, cum faſcibus deſcenſurum. Habitabāt eo tempore nobiles Romani omnes in montibus. CVM *Sulpicio*] oratore, quem Cicero loquentem induxit in libris de oratore. DE *iure legum*,] cum alias leges contra Sullā Sulpicius tribunus pl. fautor Marianarum partium, tulit, tum eam, vt Mithridatici belli cura, adempta Sullae, cui tradita fuerat, Mario mandaretur: qua lege Sulla, in vrbem reuerſus, Sulpicium occidit, Marium expulit. CINNA] Marianus, qui conſul quater fuit. DE *nouorum ciuium ſuffragiis*;] vt in omnibus tribubus libertini ſuffragium ferrent, cum antea in quattuor tantum vrbanis ferre ſoliti eſſent. his Cinna, inimicus otij, perturbare remp. cupiens, fauebat, collega eius Octauius aduerſabatur. CVM *Mario*] C. Marij, ſepties conſulis, filio, vt ait Velleius lib 2. CARBONE] tertium conſule, cum Mario iuniore. NE *dominarentur indigni*.] optimatibus enim inimica erat factio Mariana CLARISSIMORVM *hominum*] C. Marius iunior conſul, mortuo iam patre, Cinna interempto, L. Licinio Damaſippo praetori, vt apud Velleium, & in epitome, & Ciceronis epiſtola, non Bruto vt ait Appianus, mandauit, vt ſenatu, velut ex alia cauſſa, cōuocato, interficeret eos, qui optimatum cauſſae id eſt, L. Sullae, fauere putarentur. interfecti ſunt conſulares duo, L. Domitius Ahenobarbus, Q. Mucius Scaeuola pontifex max. praetorius. C. Carbo, conſulis frater aedilicius P. Antiſtius, & cetera fere nobilitas omnis Antea quoque viri clariſſimi Cn. Octauius conſul L. Cornelius Merula, flamen Dialis, qui, abrogato Cinnae cōſulatu, in eius locum ſuffectus erat & Q. Catulus, qui Cum C. Mario ſeniore, bello Cimbrico, conſul fuerat, & M. Antonius orator, conſularis, triūphalis, cenſorius. P. Craſſus cōſularis, L. Caeſar, conſularis, cēſorius, eiusq. frater aedilicius C. Caeſar Strabo, a L. Cinna, & C. Mario ſeniore necati fuerant. Potuit igitur Cicero vtramque caedē ſignificare, cū in vtraque principes optimatū fuerint. PVNIRETVR] ſic locutus pro Milone. Cuius tu inimiciſſimum multo crudelius punitus es, quam erat humanitatis meae poſtulare. DE *proximo bello ciuili*] Pompeiano. IGNORO *cauſſam*,] Ciliciam enim tunc adminiſtrabat, cum ortum eſt ciuile bellum. in ep. ad Sulpicium: Rudis eſſe videbar in cauſſa. SAXAE,] Q. Decidium Saxam ſignificat. Phil 13. & Caeſar lib. 1. bel. ci. HOMINES *agreſtes*,] quos minime decet Baianas aquas, vrbanorum ac nobilium hominū proprias, cogitare. vnde illud lib. 1. ad Att Quid tibi, homini Arpinati cum aquis calidis? HASTAM *ſemper videre cupiunt ii qui noſtris bo-*

nis

nis imminet,] eadem ſententia lib.2.off. Nec uero umquam bellorum ciuiliū ſemen, & cauſſa deerit, dum homines perditi haſtam illam cruentam & meminerint, & perabunt. SCELERUM] quae ſuis promittit Antonius.

ORATIO

HIc mihi etiam Q. Fuſius, vir fortis, ac ſtrenuus amicus meus, pacis commoda commemorat. quaſi uero, ſi laudāda pax eſſet, ego id aeque commode facere non poſſem. ſemel enim pacem defendi. non ſemper otio ſtudui: quod cum omnibus bonis vtile eſt, tum praecipue mihi. quem enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forēſibus cauſſis, ſine legibus, ſine iudicijs? quae eſſe non poſſunt, ciuili pace ſublata. Sed quaeſo, Calene, quid, tu ſeruitutem pacem uocas? maiores quidem noſtri, non modo ut liberi eſſent, ſed etiam ut imperarent, arma capiebant. tu arma abijcienda cenſes, vt ſeruiamus. quae cauſſa iuſtior eſt belli gerendi, quam ſeruitutis depulſio? in qua etiam ſi non ſit moleſtus dominus, tamen eſt miſerrimum poſſe, ſi velit. immo aliae cauſſae iuſtae, haec neceſſaria eſt. niſi forte ad te hoc non putas pertinere, quod te ſocium fore ſperas dominationis Antonij, in quo bis laberis; primum, quod tuas rationes communibus anteponis; deinde, quod quidquam ſtabile, aut iucundum in regno putas. non, ſi tibi antea profuit, ſemper proderit. quin etiam memini, de illo homine queri ſolebas: quid te facturum de bellua putas? atque ais eum te eſſe, qui ſemper pacem optaris, ſemper omnes ciues volueris ſaluos. honeſta oratio, ſed ita, ſi bonos, & utiles, & e rep. ciues: ſin eos, qui natura ciues ſunt, voluntate hoſtes, ſaluos velis, quid tandem intereſt inter te, & illos? pater tuus quidem, quo vtebar ſene adoleſcens, homo ſeuerus, & prudens, primas omnium ciuium P. Naſicae, qui Ti. Gracchum interfecit, dare ſolebat; eius virtute conſilio magnitudine animi liberatam remp. arbitrabatur. Quid? nos a patribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, ſi temporibus illis fuiſſes, non probaretur. quia non omnes ſaluos eſſe voluiſſet? quod L. Opimius cōſul uerba fecit de rep. de ea te ita cenſuerunt, uti Opimius conſul remp. defenderet. *ſenatus haec verbis, Opimius armis. num igitur eum, ſi tum eſſes, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quattuor filij conſulares? P. Lentulum, principem ſenatus? cōplures alios ſummos viros, qui cum L. Opimio conſule armati Gracchum in Auentinum perſecuti ſunt? quo in proelio Lentulus graue vulnus accepit, interfectus eſt Gracchus, & M. Fuluius conſularis, eiuſq. duo adoleſcentuli filij. illi igitur viri vituperandi? non enim ciues omnes ſaluos eſſe voluerunt. ad propiora veniamus. C. Mario, L. Valerio cos. ſenatus remp. defendendam dedit. L. Saturninus tribunus pl. C. Glaucia praetor eſt interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scaeuolae, Craſſi arma ſumpſerunt. num aut conſules illos, aut clariſſimos viros vituperandos putas? ego Catilinam perire volui. num tu, qui omnes ſaluos vis, Catilinam ſaluū eſſe voluiſti? hoc intereſt, Calene, inter meam ſententiam & tuam. ego nolo quemquam ciuem committere, vt morte multandus ſit: ſi etiam ſi commiſerit, conſeruandum putas. in corpore ſi quid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, id uri, ſecariq. patimur, vt aliquid membrorum potius, quam totum corpus intereat. ſic in reip. corpore, vt totum ſaluum ſit, quidquid eſt peſtiferum amputetur. dura vox: multo illa durior, ſalui ſint improbi, ſcelerati, impij: deleantur innocentes, honeſti, boni, tota reſp. Vno in homine, Q. Fuſi fateor te vidiſſe plus, quam me. ego P. Clodium arbitrabar perniciosum ciuem, ſceleratum, libidinoſum, impium, audacem, facinoroſum: tu contra ſanctum, temperantem, innocentem, modeſtum, retinendum ciuem, & optandum. in hoc uno te plurimum vidiſſe, me multum erraſſe concedo. Nam quod me tecum iracunde agere dixiſti ſolere: non eſt ita: uehementer me agere fateor, iracunde nego. omnino iraſci amicis non temere ſoleo, ne ſi merentur quidem: itaque ſine verborum contumelia a te diſſentire poſſum, ſine animi ſummo dolore nō poſſum. parua eſt enim mihi tecum, aut parua de re diſſenſio. ego huic videlicet faueo, tu illi. immo vero ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio: ego conſeruare coloniam populi R. cupio, tu expugnare ſtudes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quouſq; enim dices pacem velle te? res geritur. conductae vineae ſunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerunt, miſimus tres principes ciuitatis: hos contempſit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes conſtantiſſimus defenſor Antonij. & quidem, quo melior ſenator videatur, negat ſe illi amicum eſſe debere: cum ſuo magno eſſe beneficio, veniſſe eum contra ſe. uide, quanta caritas ſit patriae. cum homini ſit iratus, tamen reip. cauſſa defendit Antonium. ego te, cum in Maſſilienſes tam es acerbus, Q. Fuſi, non animo aequo audio. quouſque enim Maſſiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem facit belli? per quem lata eſt vrbs ea, ſine qua numquam ex tranſalpinis gentibus maiores noſtri triumpharunt. quo quidem tempore populus R. ingemuit. quamquam proprios dolores ſuarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fideliſſimae miſerias, nemo erat ciuis, qui a ſe alienas arbitraretur. Caeſar ipſe, qui illis fuerat iratiſſimus, tamen propter ſingularem eius ciuitatis grauitatem, & fidem quotidie aliquid iracundiae remittebat: te nulla ſua calamitate ciuitas ſatiare tam fidelis poteſt? rurſus me iraſci fortaſſe dices. ego autem ſine iracundia dico, ut omnia. nec tamen ſine dolore. neminem illi ciuitati inimicum eſſe arbitror, qui amicus ſit huic ciuitati. excogitare, quae tua ratio ſit, Calene, non poſſum. antea deterre te, ne popularis eſſes, non poteramus; exorare nunc, vt ſis popularis, non poſſumus. Satis multa iam Fuſio. at ſine odio omnia, nihil ſine dolore. credo autem, qui generi querellam moderate ferat, aequo animo laturum amici.*

EXPLA-

EXPLANATIO

ANTEA *profuit*,]quia tibi Caeſaris dominatio fructum attulerit. DE *illo homine*]de Caeſare. QVERI]cum acta eius omnia non probares. HONESTA *oratio*,]ſumptũ ex Andria Terentij Quae ſeſe voluit in ignem conijcere, prohibui, ſeruaui. Honeſta oratio. De off. Vulgo loquuntur, ſeſe in beneficijs collocandis mores hominum, non fortunam ſequi. honeſta oratio. Male alij, Ratio. nã, Oratio, refertur ad verbum quod loquentem oſtendit. in omnibus exemplis, vbi ſubiungitur, Honeſta oratio. QVOD *L. Opimius*]hoc ſenatus contra C. Gracchum, Tiberij fratrem, pernicioſas reip. leges in tribunatu ferentem, decreuit. OPIMIVS *armi.*]occidit enim C. Gracchum, & alios cum eo ſentientes. Q. METELLVM,]qui propraetor ex Macedonia de Andriſco triumphauit. QVATTVOR *filii conſulares?*]omnes triumphales Balearicus, Caprarius, Dalmaticus & is, qui de Sardis triumphauit. TE *uidiſſe plus, quam me.*]perſpicua ironia. Defenſum a Caleno Clodium, cum de inceſtu accuſatus eſt, narrat Pedianus pro Milone. TRES]diximus legatos ad Antonium a ſenatu miſſos eſſe L. Piſonem, L. Philippum, Ser. Sulpicium. CVM *ſuo magno eſſe beneficio.*]cum a ſe magnum Antonius beneficium accepiſſet Notandum loquendi genus, quod perquam rarum eſt. vſus eo Cicero eſt in ep. ad Curium, alibi nuſquam, quod quidem obſeruauerim. Atilius, inquit, qui in Graeciam cum legionibus miſſus eſt, maximo meo beneficio eſt: bis enim eſt a me iudicio capitis, rebus ſaluis, defenſus. VENISSE *eum contra ſe.*]in iudicium, contra rem ſuam. ſic enim locutus eſt Phil. 2. Contra rem ſuam me neſcio quando veniſſe, quaeſtus eſt. Et alibi. Haec autem uerba ſatis conſtat cum affirmatione dici, nec ad verbum , Negat, referri poſſe. vis enim eſt in eodem verbo negandi ſimul, & affirmandi, vt etiã in, Nemo. &, Noli, de quo diximus in oratione pro Quinctio VIDE, *quanta caritas ſit patriae.*]ſi quis locum perpendat, non dubito quin, Videte, legendum eſſe mecum ſentiat. OPPVGNABIS?]oppugnabat eorum cõmoda. nam in ſenatu actum eſſe vt ijs redderetur adẽpta a Caeſare, facile eſt intelligere ex ijs Antonij verbis, quae recitantur Phil. 13. Maſſiliẽſibus iure belli adẽpta reddituros vos pollicemini. PER *quem lata eſt urbs ea*,]captarum vrbium ſimulacra in triũphi pompa ferebantur. Maſſiliae caſum ijſdem deplorat verbis lib. 2. off. Ad exemplum amiſſi imperij portari in triumpho Maſſiliam vidimus, & ea vrbe triumphari, ſine qua numquam noſtri imperatores ex trãſalpinis bellis triumpharunt. GENERI]Panſae conſulis: qui propterea primum eum ſententiam rogabat Phil. 5. & 10. QVERELLAM]quia ſtudioſior Antonij, quam reip. videretur eſſe.

2.

ORATIO

VENIO ad *reliquos conſulares: quorum nemo eſt, (iure meo hoc dico) quin mecum habeat aliquam coniunctionem gratiae, alij maximam, alii mediocrem, nemo nullam. quam heſternus dies nobis, conſularibus dico, turpis illuxit. iterum legatos? quid, ſi ille faceret indutias? ante os, oculosq. legatorum tormentis Mutinam uerberauit: opus oſtẽdebat, munitionemq. legatiis: ne punctum quidem temporis, cum legati adeſſent, oppugnatio reſpirauit. ad hunc legatos? cur? an vt eorum reditu vehementius pertimeſcatis? equidem cum antea legatos decerni non cenſuiſſem, hoc me tamẽ conſolabar, quod cum illi ab Antonio contempti, & reiecti reuertiſſent, dixiſſentq. ſenatui, non modo illum e Gallia non diſceſſiſſe, vti cenſuiſſemus, ſed ne a Mutina quidem receſſiſſe, poteſtatem ſibi D. Bruti conueniendi non fuiſſe; putabam fore, vt omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, viris D. Bruto ſubueniremus. nos etiam lãguidiores facti poſtea ſumus, quam M. Antonii non ſolum audaciam, & ſcelus, ſed etiam inſolentiam, ſuperbiamq. perſpeximus. vtinam L. Caeſar valeret, Ser. Sulpicius viueret: multo melius haec cauſſa ageretur a tribus, quam nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quam contumelioſe. deſerti, deſerti, inquam, ſumus, P. C. a principibus. ſed, ut iam ſaepe dixi, omnes in tanto periculo qui recte & fortiter ſentient, erunt conſulares. animum nobis afferre legati debuerũt, timorem attulerunt: quamquam mihi quidem nullum: quamuis de illo, ad quem miſſi ſunt, bene exiſtiment, a quo etiam mandata acceperunt. Pro dii immortales, ubi eſt ille mos, uirtusq. maiorũ? C. Popillius apud maiores noſtros, cum ad Antiochũ regem legatus miſſus eſſet, & uerbis ſenatus denunciaſſet, ut ab Alexãdria diſcederet, quã obſidebat; cum tempus ille differret, uirgula ſtantẽ circumſcripſit, dixitque ſe renunciaturum ſenatui, niſi prius ſibi reſpondiſſet; quid facturus eſſet, quam ex illa circumſcriptione excederet. praeclare: ſenatus enim faciem ſecum attulerat, auctoritatem reip. cui qui non paret, non ab eo mandata accipienda ſunt, ſed ipſe eſt totus repudiandus. an ego ab eo mandata acciperem, qui ſenatus mandata contemneret? aut ei cum ſenatu quidquam commune iudicarem, qui imperatorem populi R. ſenatu prohibente obſideret? at quae mandata? qua arrogantia? quo ſtupore? quo ſpiritu? cur autem ea legatis noſtris dabas? cum ad nos Cotylam mitteret, ornamentum, atque arcem amicorum ſuorum, hominem aediliciũ? ſi uero tum fuit aedilis, cum eum iuſſu Antonii in conuiuio ſerui publici loris ceciderant. at quam modeſta mandata. ferrei ſumus, P. C. qui quidquam huic negemus.* Vtramque prouinciam, *inquit*, Remitto: exercitum depono: priuatus eſſe nõ recuſo. *haec ſunt enim uerba. redire ad ſe uidetur.* Omnia obliuiſcor: in gratiam redeo. *ſed quid adiungit?* Si legionibus meis ſex, ſi equitibus, ſi cohorti praetoriae praedam, agrumque dederitis. *his etiã praemia poſtulat: quibus ut ignoſcatur, ſi poſtulet, impudentiſſimus iudicetur. addit praeterea, ut, quos ipſe cum Dola-*

bella dederit agros, teneant ij, quibus dati ſint. hic eſt Campanus ager, & Leontinus: quae duo maiores noſtri annonae perfugia ducebant. Cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caſoni etiam, & Saxae cauet, quos centuriones pugnaces, & lacertoſos inter mimorum, & mimarum greges collocauit. Postulat praeterea, vt chirographorum, & commentariorum ſua, collegaeq. ſui decreta maneant. quid laboras vt habeat quod quiſque mercatus eſt: ſi, quod accepit, habet qui vendidit? & ne tangantur rationes ad Opis. id eſt ne ſepties millies recuperetur: ne fraudi ſit ſeptemuiris, quod egiſſent. Nucula hoc, credo, admonuit. verebatur fortaſſe, ne amitteret tantas clientelas. caueri etiam vult iis, qui ſecum ſunt, qui quid contra legem commiſerint. Muſtelae, & Tironi proſpicit: de ſe nihil laborat: quid enim cõmiſit vnquam? num aut pecuniam publicam attigit, aut hominem occidit, aut ſecum habuit armatos? ſed quid eſt, q̃d de iis laboret? poſtulat enim, ne ſua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid eſt quod metuat? an, ne ſuorum aliquis a Cyda, Lyſiade, Curio condemnetur? neque tamen nos vrget mandatis pluribus: remittit aliquantum, & relaxat. Galliam, *inquit,* togatam remitto: comatam poſtulo: *otioſus videlicet eſſe mauult. cum ſex legionibus, inquit, iiſq. ſuppletis ex D. Bruti exercitu, non modo ex delectu ſuo; tamdiuq. vt obtineat, dum M. Brutus, C. Caſſius conſules, pro ue conſules prouincias obtinebunt. huius comitiis C. frater eius. eſt enim iam annus. vt repulſam tulit.* Ipſe autem vt quinquennium, *inquit,* obtineã. *at iſtud vetat lex Caeſaris, & tu acta Caeſaris defendis? haec tu mandata, L. Piſo, & tu, L. Philippe, principes ciuitatis; nõ dico animo ferre, verum auribus accipere potuiſtis? ſed, ut ſuſpicor, terror erat quidam: nec uos ut legati apud illum fuiſtis, nec ut conſulares: nec ueſtram, nec reip. dignitatem tenere potuiſtis: & tamen neſcio quo pacto, ſapientia quadam credo, quod ego non poſſum, non nimis irati reuertiſtis. vobis M. Antonius nihil tribuit, clariſſimis uiris, legatis populi R. nos quid non legato M. Antonii Cotylae conceſſimus? cui portas huius urbis patere ius non erat, huic hoc templum patuit, huic aditus in ſenatum fuit, hic heſterno die ſentẽtias noſtras in codicillos, & omnia verba referebat, huic ſe etiam ſummis honoribus vſi contra ſuam dignitatem venditabat.*

E X P L A N A T I O

A. Principibus.] a conſularibus. C. Popillius] hiſtoriam Liuius narrat lib. xxxiv. Non *ab eo mandata accipienda ſunt,*] vt ab Antonio Piſo & Philippus acceperunt. Totus *repudiandus.*] ſic locutus ep. 2. lib. ix. ad Att. Repudiari ſe totum, magis etiam q̃ olim in vigintiuiratu, putabit. Cotylam] L. Varium Cotylam. infra. Iussu *Antonij*] conſulis. Loris *ceciderunt.*] res eadem Phil. 13. Vtramque *prouinciam,*] vtramque Galliam. Chirografórum, *& commentariorum,*] Caeſaris: in quibus fingebat Antonius eſſe multa, quae non erant. Decreta] tamquam ex chirographis, & commentariis Caeſaris. Si *quod accepit, habet qui vendidit?*] ſi habet ipſe pecuniam, quam ab emptoribus accepit: quid laborat de iis, qui emerunt? Ne *tangantur rationes ad Opis,*] ne quid immutaretur in iis tabulis, in quibus diſsipatae ab Antonio pecuniae confecta ab ipſo ratio exſtabat. diſsipauerat autem ſepties millies. quam Caeſar pecuniã depoſuerat. Huc illud ſpectat, quod eſt Phil. 5. Scelerum magnitudo conſcientia maleficiorum direptio eius pecuniae, cuius ratio in aede Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit. Recuperetur:] ab Antonio diſſipatũ. Phil. 5 Illa vero diſſipatio pecuniae publicae ferẽda nullo modo eſt, per quã ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibusq. auertit. Ne *fraudi ſit ſeptemuiris,*] ne noceat, & ne ſit irrita agrorũ diuiſio Nucula] ſeptemuir. Phil. 6 & xi Tantas *clientelas.*] quãtas ſibi agrorũ diuiſione pepererat. Contra *legẽ*] de agris diuidẽdis, ab ipſo Antonio conſule latam. opinor enim ita ſeptemuiros fuiſſe Muſtelam, & Tironem vt Nuculam, & Lentonem. de quibus Phil xi. Collegas enim ſuos videtur agnoſcere cum ſubiungit: Muſteae, & Tironi proſpicit: de ſe nihil laborat. De *ſe nihil laborat.*] quia ſe ipſum non nominat ſed loquitur de ijs, qui ſecum ſunt ideo laborare de ſe non videtur, fretus videlicet conſcientia: quid enim cõmiſit vnquam? quod intulit Cicero per ironiam. Pecuniam *publicam*] ſignificatur illud ſepties millies, quod diſſipauerat Antonius. Secum *habuit armatos?*] in vrbe, cum eſſet conſul. De *iis,*] de Muſtela & Tirone. nam ſi manet ſua lex iudicaria, abſoluentur omnes quamuis nocentiſſimi. A. Cyda, *Lyſiade, Curio*] primo Cretenſi, altero Athenienſi: tertio aleatore notiſſimo, Phil. 5. Otiosus *videlicet eſſe mauult.* eum togatam remittit, eam vero poſtulat, quae multo bellicoſior eſt. Phil 7. Alii, remittere eum nobis Galliã citeriorẽ, illam vltimam poſtulare praeclare: ex qua non legiones ſolum ſed etiam nationes ad vrbem conetur adducere. Et Phil. 13. Vocat eam Cicero prouinciam aptiſſimam ad renouandum, inſtruendumq. bellũ. Ex *delectu ſuo;*] de quo Phil. 7. Quid ij qui Mutinã circumſedent? qui in Gallia delectus habent? Huius *comitiis, Cuius frater (eius eſt enim annus) iam repulſam tulit.*] ſic libri antiquiores, & recte, omnibus tamen ad hanc diem paullo obſcurior ſententia, mẽdi ſuſpicionem attulit interpretatio noſtra, niſi fallor, lucẽ reſtituet. Annus, quo C. Antonius Marci frater, conſulatũ petiturus erat, eũ fuiſſe cõſtat, qui hũc ſequebatur. fuerat enim praetor anno proximo ſuperiore. inter praeturã autẽ & conſulatũ quod iã nemo neſcit, bienniũ intererat. ſed M. Antonius futurũ auguratur, vt repulsã feratur. cur? quia, cũ dixerit, M Brutus C. Caſſius cõſules diuinare videtur, quo anno Caius petet, nõ ipſum, ſed eos, quos conſules nominat, deſignatũ iri. petent enim eodẽ, quo Caius, anno: cũ praeturã ſimul oẽs eodem anno geſſerint. Huius comitijs: non quae ipſe habebit, ſed ea quibus deſignare conſules videtur, cũ Brutũ, & Caſſiũ cõſules nominauerit Eius eſt enim annus: is, que primũ cõſula

ria comitia habebuntur. haberi autem hoc anno non poſſunt, deſignatis iã a Caeſare cõſulibus in annum ſequentem D. Bruto, L. Planco: habebuntur igitur poſt annum ſequentem ideſt Bruto, & Planco cos. cum nulli poſt eos deſignati conſules a Caeſare ſint. Iam repulſam tulit ante quam habeantur comitia, repulſam tulit iudicio, & augurio Marci fratris, Brutum, & Caſſium conſules appellantis: qui ſi deſignantur, C. Antonius excluditur. LEX *Caeſaris,*] Quae conſulates prouincias vltra biennium vetat obtineri. Phil. I. HAEC *tu mandata,*] in ep. ad Caſſium: Nihil foedius Philippo, & Piſone legatis: qui cum eſſent miſſi, vt Antonio ex ſenatus ſententia certas res nunciarent; cum ille earum rerũ nulli paruiſſet, vltro ab illo ad nos intolerabilia poſtulata retulerunt. Dio. lib XLVI. SAPIENTIA *quadam, credo,*] ironia. aliam enim cauſſam ſignificat, vt ſtudium in Antonium, & ſenſum in tuenda libertate non optimum. ſubiungit autem vt ſe diſſimilem illorum oſtendat, Quod ego non poſſem. Iſta, inquit, ſapientia, quae vos nimium iraſci non patitur, care me confiteor. COTYLAE] L. Vario Cotylae, qui legatus Antonij ad ſenatum venit.

ORATIO

O DII immortales, quam magnum eſt perſonam in rep. tueri principis: quae non animis ſolum debes, ſed etiam oculis ſeruire ciuium. domum recipere legatum hoſtium, in cubiculum admittere, etiam reducere, hominis eſt nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. quod autem eſt periculum? nam, ſi maximum in diſcrimen venitur, aut libertas parata victori eſt, aut mors expoſita victo; quorum alterum optabile eſt, alterum effugere nemo poteſt: turpis autem fuga mortis omni eſt morte peior. nam illud quidem, non adducor, vt credam, eſſe quoſdam, qui inuideant alicuius conſtãtiae, qui labori, eius perpetuam in rep. adiuuanda voluntatem & a ſenatu, & a populo R. probari moleſte ferant. omnes id quidem facere debebamus; eaq. erat non modo apud maiores noſtros, ſed etiam nuper ſumma laus cõſularium, vigilare, cogitare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro rep. aut cogitare, aut facere, aut dicere. Ego P. C. Q. Scaeuolam augurem, memoria teneo, bello Marſico, cum eſſet ſumma ſenectute, & perdita valetudine, quotidie ſimul atque luceret, facere omnibus conuenien di poteſtatem ſui: neque eũ quiſquam illo bello vidit in lecto; ſenexque, & debilis primus veniebat in curiam. huius induſtriam, maxime quidem vellem, vt imitarentur ij, quos oportebat; ſecundo autem loco, ne alterius labori inuiderent. etenim, P. C. cum in ſpem libertatis ſexennio poſt ſimus ingreſſi, diutiusq. ſeruitutem perpeſſi, quam captiui ſerui frugi & diligentes ſolent; quas vigilias, quas ſollicitudines, quas labores liberandi populi R. cauſſa recuſare debemus? equidem, P. C. quamquam hoc honore vſi togati ſolent eſſe, cum eſt in ſagis ciuitas; ſtatui tamen, a vobis, ceteriſq. ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq. perturbatione reip. non differre veſtitu. non enim ita gerimus nos hoc bello conſulares, vt aequo animo populus R. viſurus ſit noſtri honoris inſignia; cum partim e bonis ita timidi ſint, vt omnem ii populi R. beneficiorum memoriam abiecerint; partim ita a rep. auerſi, vt huic ſe hoſti fauere prae ſe ferant, legatos noſtros ab Antonio deſpectos eſſe & irriſos facile patiantur, legatum Antonij ſubleuatum velint: hunc enim reditu ad Antonium prohiberi negabãt oportere; & in eodem excipiendo ſententiam meam corrigebãt: quibus morem geram. redeat ad imperatorem ſuũ Varius, ſed ea lege, ne umquam Romam reuertatur. ceteris autem, ſi errorem ſuum depoſuerint, & cum rep. in gratiam redierint, veniam, & impunitatem dandam puto. Quas ob res ita cenſeo, eorum, qui cum M. Antonio ſunt, qui ab armis diſceſſerint, & aut ad C. Panſam, aut ad A. Hirtium conſules, aut ad D. Brutum imperatorẽ, conſulem deſignatum, aut ad C. Caeſarem propraetorẽ ante idus Mart. primas adierint, eis fraudi ne ſit, quod cum M. Antonio fuerint: ſi quis eorum, qui cum M. Antonio ſunt, fecerit, quod honore, praemio ve dignum eſſe videatur, vti C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambo ve, ſi eis videbitur, de eius honore, praemio ue, primo quoque die ad ſenatum referant; ſi quis poſt hoc ad Antonium profectus eſſet, praeter L. Varium, ſenatum exiſtimaturum eum contra remp. feciſſe.

EXPLANATIO

ETIAM SEDVCERE,] ſermonis cauſſa, nec minima de re. in ep. ad Lentulum. Quoniam quidam nobiles homines, & de me optime meriti, nimis amarent inimicum meum, meq. inſpectãte ſaepe eum in ſenatu modo ſeuere ſeducerent, modo familiariter, atque hilare amplexarentur. ALICVIVS *conſtantiae,*] ſe ipſum deſignat. AVGVREM,] fuit enim eodem tempore Q. Scaeuola põtifex max. De hoc augure tantum illud dicam, generum fuiſſe C. Laelij ſapientis, ſocerum L. Craſſi oratoris. nominatur in principio libri de amicitia. MARSICO] a Marſis ortum. tribus nominibus appellatum, Marſicum, Italicum, Sociale. SEXENNIO *poſt*] ſexto denique anno poſt ortum ciuile bellum, a conſulatu Marcelli, & Lentuli, quo anno Caeſar vrbe Roma potitus eſt, ad Panſae & Hirtij conſulatum. IDVS *Mart. primas*] eum diem, qui primus iduum nomine appellabitur. L. VARIVM,] Cotylam, Antonij legatum.

IN . NONAM
M . TVLLII . CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

Referente Panſa conſule de honore Ser. Sulpicij, qui legatus ad Antonium cum Piſone, & Philippo miſſus, prope caſtra quidem peruenerat, ſed ante, quam ſenatus mandata exponeret, obierat; P. Seruilius, ſententiam rogatus, decernendum ei publice ſepulcrum cenſuit, ſtatuam non cenſuit: quod ſtatuae decerni ſolerent iis, qui in ipſa legatione eſſent interfecti, non quibus mortem caſus attuliſſet. Poſt eum Cicero rogatus, honorem ſepulcri Sulpicio non ademit, ſed eum omnino ſtatua ornandum eſſe cenſuit, ea potiſſimum ratione uſus, quod, cum ad Antonium graui affectus morbo ſit profectus, non ei caſus, uerum ipſa legatio mortem attuliſſe uideatur, atque in hanc ſententiam grauiter, ornate, copioſe diſputat. S. C. in eius ſententiam factum eſſe, ex eo perſpicitur, quia Pomponius de origine iuris exſtare pro roſtris Auguſti ſtatuam illam auctor eſt.

IN . M . ANTONIVM PHILIPPICARVM

LIBER . NONVS

ORATIO . LI.

VEllem, dii immortales feciſſent, P. C. vt viuo potius Ser. Sulpicio gratias ageremus: quam honores mortuo quæreremus, nec vero dubito, quin, ſi ille vir legationem renunciare potuiſſet, reditus eius & vobis gratus fuerit, & reip. ſalutaris futurus: non quo L. Philippo, & L. Piſoni aut ſtudium, aut cura defuerit in tanto officio, tantoq. munere: ſed, cum Ser. Sulpicius aetate illos anteiret, ſapientia omnes, ſubito ereptus e cauſſa totam legationem orbam, & debilitatam reliquit. quod ſi cuiquam iuſtus honos habitus eſt in morte legato; in nullo iuſtior, quam in Ser. Sulpicio, reperietur. cæteri, qui in legatione mortem obierunt, id in certum vitae periculum, ſine ullo mortis metu, profecti ſunt: Ser. Sulpicius cum aliqua perueniendi ad M. Antonium ſpe profectus eſt, nulla reuertendi. qui cum ita affectus eſſet, vt, ſi ad grauem valetudinem labor acceſſiſſet, ſibi ipſe diffideret, non recuſauit, quo minus vel extremo ſpiritu, ſi quam opem reip. ferre poſſet, experiretur. itaque non illum vis hiemis, non niues, non longitudo itineris, non aſperitas viarum, non morbus ingraueſcens retardauit: cumq. iam ad congreſſum, colloquiumq. eius perueniſſet, ad quem erat miſſus, in ipſa cura, & meditatione obeundi ſui muneris exceſſit e vita. Vt igitur alia, ſic hoc C. Panſa praeclare, quod nos ad ornandum Ser. Sulpicium cohortatus es, & ipſe multa copioſe de illius laude dixiſti. quibus a te dictis, nihil praeter ſententiam dicerem, niſi P. Seruilio reſpondendum putarem: qui hunc honorem ſtatuae nemini tribuendum cenſuit, niſi qui ferro eſſet in legatione interfectus. ego autem, P. C. ſic interpretor ſenſiſſe maiores noſtros, vt cauſſam mortis cenſuerint, non genus eſſe quaerendum. etenim cui legatio ipſa morti fuiſſet, eius monumentum extare voluerunt, vt in bellis periculoſis obirent homines legationis munus audacius. non igitur exempla maiorum quaerenda, ſed conſilium eſt eorum a quo ipſa exempla nata ſunt, explicandum. Lar Tolumnius, rex Veientũ, quatuor legatos populi R. Fidenis interemit: quorum ſtatuae ſteterunt vſque ad noſtram memoriã in Roſtris. iuſtus honos: iis enĩ maiores noſtri, qui ob remp. mortem obierant, pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octauii clari & magni viri, qui primus in eam familiam, quae poſtea viris fortiſſimis floruit, attulit conſulatum, ſtatuam videmus in Roſtris. nemo tum nouitati inuidebat; nemo virtutem non honorabat. at ea fuit legatio Octauii, in qua periculi ſuſpitio nõ ſubeſſet. nam, cum eſſet miſſus a ſenatu ad animos regum perſpiciendos, liberorumq. populorum, maximeque, vt nepotem Antiochi regis eius, qui cum maioribus noſtris bellũ geſſerat, claſſes habere, elephantos alere prohiberet; Laodiceae in gymnaſio a quodam Leptine eſt interfectus. reddita eſt ei tum a maioribus ſtatua pro vita, quae multos per annos progeniem eius honeſtaret, nunc ad tantae familiae memoriam ſola reſtaret. atque & huic, & Tullo Cluuio, & L. Roſcio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui a Veientium rege caeſi ſunt, non ſanguis, qui eſt profuſus in morte, ſed ipſa mors ob remp. obita, honori fuit.

EXPLANATIO

LAR *Tolumnius,*] hiſtoria apud Liuium lib. IV. CN. *Octauii.*] Plinius lib. XXXIV. AD *tantae familiae memoriam*] gens Octauia manebat, ſed ea familia, quae ab Octauio illo in legatione interfecto originem ducebat, prorſus omnis interierat: vt eius memoriam ſola ſtatua conſeruaret. differt autem a familia gens: poteſt enim familias multas gens vna complecti. vt in Cornelia Scipiones, Lentuli Sullae, Cinnae, Dolabellae alij praeterea fuere. TVLLO *Cluuio,*] in his nominibus non nihil differunt Liuius, & Plinius.

ORATIO

ITaque, P. C. ſi Ser. Sulpicio caſus mortem attuliſſet, dolerem equidem tanto reip. vulnere; mortem vero eius non monumentis, ſed luctu publico eſſe ornandam putarem: nunc autem quis dubitat, quin ei vitam abſtulerit ipſa legatio? ſecum enim ille mortem extulit: quam, ſi nobiſcum remanſiſſet, ſua cura, optimi filii, fideliſſimae coniugis diligentia vitare potuiſſet. at ille, cũ videret, ſi veſtrae auctoritati non paruiſſet, diſſimilem ſe futurum ſui ſin paruiſſet, munus ſibi illud pro rep. ſuſceptum vitae finem allaturum; maluit in maximo populi R. diſcrimine emori, quam minus quam potuiſſet, videri reip. profuiſſe. multis illi in vrbibus, qua iter faciebat, reficiendi ſe, & curandi poteſtas fuit: aderat hoſpitum inuitatio liberalis pro dignitate ſummi viri, & eorum hortatio.

hortatio, qui vna erant miſſi, ad requieſcendũ, & vitae ſuae conſulendum. at ille properans, feſtinans, mandata noſtra conficere cupiens, in hac conſtantia, morbo aduerſante, perſeuerauit. cuius cum aduentu maxime perturbatus eſſet Antonius, quod ea, quae ſibi iuſſu veſtro denunciarentur, auctoritate erant, & ſententia Ser. Sulpicii conſtituta; declarauit, quam odiſſet ſenatum, cum, auctorem ſenatus exſtinctum laete, atque inſolenter tulit. Non igitur magis Octauium Leptines, nec Veientium rex eos, quos modo nominaui, quam Ser. Sulpiciũ occidit Antonius. is enim profecto mortem attulit, qui cauſſa mortis fuit. Quocirca ad poſteritatis etiã memoriã pertinere arbitror, exſtare quod fuerit de hoc bello iudicium ſenatus. erit enim ſtatua ipſa teſtis. bellum tã graue fuiſſe. vt legati interitus honoris memoriam conſecutus ſit. quod ſi excuſationem Ser. Sulpicij, P. C. legationis obeundae recordari volueritis: nulla dubitatio relinquetur, quin honore mortuo, quam viuo iniuriam fecimus, ſarciamus. vos enim, P.C. (graue dictus eſt, ſed dicendum tamen) vos, inquam, Ser. Sulpicium vita priuaſtis. quem cum videretis re magis morbum, quam oratione, excuſantem; non vos quidem crudeles fuiſtis: quid enim minus in hunc ordinem conuenit? ſed cum ſperaretis nihil eſſe, quod non illius auctoritate, & ſapientia effici poſſet. vehementius excuſationi obſtitiſtis, atque eum, qui ſemper veſtrum conſenſum grauiſſimũ iudicauiſſet, de ſententia deieciſtis. vt vero Panſae conſulis acceſſit cohortatio grauior, quam aures Ser. Sulpicij ferre didiciſſent; tum vero denique filium, meq. item ſeduxit, atque ita locutus eſt, vt auctoritatem veſtram vitae ſuae ſe diceret anteferre, cuius nos virtutem, admirati, non auſi ſumus eius aduerſari voluntati. mouebatur ſingulari pietate filius: non multum eius perturbationi meus dolor concedebat: ſed vterque noſtrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationiſq. grauitatiq; cum quidem ille, maxima laude, & grotulatione omnium veſtrum, pollicitus eſt, ſe, quod velletis, eſſe facturum, neque eius ſententiae periculum vitaturum, cuius ipſe auctor fuiſſet. quem exſequi mandata veſtra properantem mane poſtridie proſecuti ſumus. qui quidem diſcedens, mecum ita locutus eſt, vt eius oratio omen fati videretur.

E X P L A N A T I O

RE *magis*] ipſa macie, & imbecillitate. CVIVS *ipſe auctor fuiſſet.*] vt ad Antonium legati mitterentur.

O R A T I O

Reddite igitur, P.C. ei vitam, cui ademiſtis. vita enim mortuorum in memoria eſt poſita viuorum perſicie vt is, quem vos inſcii ad mortem miſiſtis, immortalitatẽ habeat a vobis. cui ſi ſtatuam in Roſtris decreto veſtro ſtatueritis, nulla eius legationem poſteritatis obſcurabit obliuio. nam reliqua Ser. Sulpicii vita multis erit praeclariſq. monumentis ad omnem memoriam commendata. ſemper illius grauitatem, conſtantiam, fidem, praeſtantem in rep. tuenda curam, atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. nec vero ſilebitur admirabilis quaedam, & incredibilis, & paene diuina eius in legibus interpretandis, aequitate explicanda ſcientia. omnes ex omni aetate, qui hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, ſi vnum in locum cõferantur, cum Ser. Sulpicio non ſint comparandi. neque enim ille magis iuris conſultus, quam iuſtitiae fuit: ita ea, quae proficiſcebantur a legibus, & a iure ciuili, ſemper ad facilitatem, aequitatemq. referebat; neque inſtituere litium actiones malebat, quam controuerſias tollere. Ergo hoc ſtatuae monumento non eget. habet alia maiora. haec enim ſtatua mortis honeſtae teſtis erit, illa memoria vitae glorioſae: ut hoc magis monumentum grati ſenatus, quam clari uiri, futurum ſit. Multum etiam ualuiſſe ad patris honorẽ pietas filii uidebitur: qui quamquam afflictus luctu non adeſt, tamen ſic animati eſſe debetis, ut ille ſi adeſſet. eſt autem ita afflictus ut nemo umquam unici filii mortem magis doluerit, quam ille maeret patris. Equidem etiam ad famam Ser. Sulpicii filii arbitror pertinere, ut uideatur honorẽ debitum patri praeſtitiſſe. quamquam nullum monumentum clarius Ser. Sulpicius relinquere potuit, quam effigiem morum ſuorum, uirtutis, conſtantiae, pietatis, ingenii, filium: cuius luctus aut hoc honore ueſtro, aut nullo ſolatio leuari poteſt. At ſibi autem recordanti Ser. Sulpicii multos in noſtra familiaritate ſermones, gratiar illi uidetur, ſi quis eſt ſenſus in morte, aenea ſtatua futura, & ea pedeſtris, quam inaurata equeſtris; qualis L. Sullae prima ſtatua eſt. mirifice enim Seruius maiorum continentiam diligebat, huius ſaeculi inſolentiam uituperabat. ut igitur ſi ipſum conſulam. quid uelit, ſic pedeſtrem ex aere ſtatuam, tamquam ex eius auctoritate, & uoluntate, decerno: quae quidem magnum ciuium dolorem, & deſiderium honore monumenti minuet, & leniet.

E X P L A N A T I O

ILLA, *memoria uitae glorioſae:*] illa, quae geſſit in omni vita. INSOLENTIAM] ſumptus nimios. eodem ſenſu in ep. ad Paetum: In Epicuri nos aduerſarij noſtri caſtra cõiecimus, nec tamẽ ad hanc inſolentiam, ſed ad illam tuam lautitiam. Ad eandem intemperantiam refero illud in Verrẽ lib. IV. Nihil de luxuria Apronij loquor, nihil de inſolentia. Nec dubito, quin de ſumptu immoderato dictum ſit in ea pro Roſcio Amerino: Qui in ſua re fuiſſet egentiſſimus, erat, vt fit, inſolens in aliena.

ORATIO

ATque hanc meam ſententiam, P. C, P. Seruilij ſententiae probari neceſſe eſt; qui ſepulcrum publice decernendum Ser. Sulpicio cenſuit, ſtatuam nõ cenſuit. nam, ſi mors legati ſine caede, atque ferro nullum honorẽ deſiderat; cur decreuit honorem ſepulturae, qui maximus haberi poteſt mortuo? ſin id tribuit Ser. Sulpicio, quod non eſt datum Cn. Octauio: cur, quod illi datum eſt, huic dandum eſſe non cenſet? maiores quidem noſtri ſtatuas multis decreuerunt, ſepulcra paucis. ſed ſtatuae intereunt tempeſtate, vi, vetuſtate: ſepulcrorum autem ſanctitas in ipſo ſolo eſt, quod nulla vi moueri, neque deleri poteſt: atque, vt cetera extinguuntur, ſic ſepulcra ſanctiora fiunt vetuſtate. Augeatur igitur iſto honore etiam is vir, cui nullus honor tribui non debitus poteſt: grati ſimus in eius morte decoranda, cui nullam iam aliam gratiam referre poſſumus: notetur etiam Antonij, nefarium bellũ gerentis, ſcelerata audacia, his enim honoribus habitis Ser. Sulpicio, repudiatae, reiectaeq. legationis ab Antonio manebit teſtificatio ſempiterna.

EXPLANATIO

SEPVLTVRAE,] ſepultura differt a ſepulcro, eſt enim honor ille, qui ſepeliendo mortuo tribuitur. Phil. I. Qui illam inſepultam ſepulturam effecerant. Quo loco ſepulturam ſepulcro caruiſſe dicit. SIN *id tribuit Ser. Sulpicio,*] quaſi quiddam honorificentius, quam tributum erat. Cn. Octauio.

ORATIO

QVae ob res ita cenſeo: Cum Ser. Sulpicius, Q. F. Lemonia, Rufus, difficillimo reip. tempore, graui, periculoſoq. morbo affectus, auctoritatem ſenatus, ſalutemq. reip. vitae ſuae praepoſuerit; contraq. vim, grauitatemq. morbi contenderit, vt in caſtra Antonij, quo ſenatus eum miſerat, perueniret; isque, cum iam prope caſtra veniſſet, vi morbi oppreſſus vitam amiſerit maximo reip. tempore; eiusq. mors conſentanea vitae fuerit ſanctiſſime honeſtiſſ.meq. actae; in qua ſaepe magno vſui reip. Ser. Sulpicius & priuatus, & in magiſtratibus fuerit; cum talis uir ob remp. in legatione mortem obierit; ſenatui placere, Ser. Sulpicio ſtatuam pedeſtrem aeneam in Roſtris ex huius ordinis ſententia ſtatui, circumq. eam ſtatuam locum ludis, gladiatorib. vsq. liberos, poſterosq. eius quoquo verſus pedes quinque habere, quod is ob remp. mortem obierit, eamq. cauſſam in baſi inſcribi: vtiq. C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambove, ſi eis videbitur, quaeſtoribus vrbanis imperent, vt eam baſim, ſtatuamq. faciendam, & in Roſtris ſtatuendam locent; quantiq. locauerint, tantam pecuniam redemptori attribuendam ſoluendamq. curent: cumq. antea ſenatus auctoritatem ſuam in virorum fortium funeribus ornamentisq. oſtenderit, placere, eum quam ampliſſime ſupremo die ſuo efferri: & cum Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia, Rufus, ita de rep. meritus ſit, vt his ornamentis decorari debeat, ſenatum cenſere, atque e rep. exiſtimare, aediles curules edictum, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpicij, Q. F. Lemonia, Rufi, funeri remittere, vtiq. locum ſepulcro in campo Eſquilino C. Panſa conſul, ſeu quo in loco videtur, pedes triginta quoquo verſus aſſignet, quo Ser. Sulpicius inferatur: quod ſepulcrum ipſius, liberorum, poſterorumq. eius ſit, vti quod optimo iure ſepulcrum publice datum eſt.

EXPLANATIO

LEMONIA] pro ex Lemonia tribu. ſic enim Pedianus interpretatur illud, C. Verrem Romilia: & addit ciues omnes Romanos in aliqua tribu cenſeri ſolitos, & ab ea interdũ indicari. Cuius extant cõſuetudinis exempla permulta. Lemonia igitur Sulpicij tribus fuit: de qua & de ceteris omnibus alibi copioſe diximus. MAXIMO *reip. tempore*] quod proxime dixit, Difficillimo. Et lib. III. de Leg. Eſt autẽ boni auguris meminiſſe, maximis reip. temporibus praeſto eſſe debere. Nec tamẽ diſplicet quod libri nonnulli veteres habent: In maximo reip. munere, ideſt, legatione. nam cum paullo ante dictum ſit, Difficillimo reip. tempore; cur idem iteretur? PROPE *caſtra*] ſupra: Cuius cum aduentu maxime perturbatus eſſet Antonius QVOD *is ob remp. obierit,*] mihi non ſatis conſtat, ſint ne Ciceronis haec verba, an ab aliquo addita tamquam gloſſema ſequentium. DE *funeribus*] de ſumptu funerum. REMITTERE;] vt in Sulpicij funus erogari plus liceat, quam edicto permittatur.

IN. DECIMAM

M. TVLLII. CICERONIS

PHILIPPICAM

PAVLLI. MANVTII

COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

AGit gratias Panſae, quia litteris M. Bruti acceptis, ſenatum ſtatim vocauit. Queritur cum Caleno, quod vtrumque Brutum aeque non probare videatur, qui remp. defendant; Antonium autem, qui oppugnet, probet idem vel maxime: commemorat ea, quae M. Brutus in Graecia geſſerat: & ab eo nihil turbulentum, nihil non vtile reip. timendum eſſe cōfirmat. Suadet, vt, quae M. Brutus egerit priuato conſilio, publica auctoritate, vt idem ei tribuatur, quod D. Bruto, & C. Caeſari, comprobentur. Cenſet etiam, Q. Hortenſio, Macedoniae proconſuli, qui Brutum in comparando exercitu adiuuerat, confirmandam eſſe prouinciae adminiſtrationem, quo ad ei ex S. C. ſucceſſum eſſet.

IN. M.

IN. M. ANTONIVM
PHILIPPICARVM
LIBER. DECIMVS

ORATIO. LII.

M AXIMAS tibi, *Panſa, gratias omnes & habere, & agere debemus: qui, cum hodierno die ſenatum te habiturum non arbitraremur; ut M. Bruti, praeſtantiſſimi ciuis, litteras accepiſti, ne minimam quidem moram interpoſuiſti, quin quamprimum maximo gaudio, & gratulatione frueremur. cum factum tuum gratum omnibus debet eſſe, tum vero oratio, qua, recitatis litteris, uſus es. declaraſti enim verum eſſe id, quod ego ſemper ſenſi, neminem alterius, qui ſua confideret, virtuti inuidere. itaque mihi, qui plurimis officiis ſum cum Bruto, & maxima familiaritate coniunctus, minus multa de illo dicenda ſunt. quas enim ipſe mihi partes ſumpſeram, eas praecepit oratio tua. ſed mihi, P. C. neceſſitatem attulit paullo plura dicendi ſententia eius, qui rogatus eſt ante me: a quo ita ſaepe diſſentio, vt iam verear, ne, id quod fieri minime debet, minuere amicitiam noſtram videatur perpetua, diſſenſio.*

EXPLANATIO

G AVDIO, *& gratulatione*] vt gauderemus reip. cauſſa, gratularemur Bruto, qui res maximas geſſiſſet. FRVEREMVR.] legendis Bruti litteris. VSVS *es.*] cum laude Bruti. ANTE *me:*] immo ante omnes. nam ante Ciceronem & P. Seruilius rogabatur: vt patet ex Phil. 7. & 9.

ORATIO

Q Vae eſt enim iſta tua ratio, Calene, quae mens, qui numquam poſt kal. Ian. idem ſenſeris, quod is, qui te ſententiam primum rogat? cur numquam tam frequens ſenatus fuit, vt vnus aliquis tuam ſententiam ſecutus ſit? cur ſemper diſſimiles tui defendis? cur, cum te & vita & fortuna tua ad otium, ad dignitatem inuitet, ea probas, ea decernis, ea ſentis, quae ſunt inimica & otio communi, & dignitati tuae? nam, vt ſuperiora omittam, hoc certe, quod mihi maximam admirationem mouet, non tacebo. Quod eſt tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes paene venerari debemus, ſolus oppugnas? alterum circumſideri non moleſte fers, alterum tua ſententia ſpolias iis copiis, quas ipſe ſuo labore, & periculo ad reip. non ad ſuum praeſidium, per ſe, nullo adiuuante, confecit. qui eſt iſte tuus ſenſus, quae cogitatio Brutos ut non probes, Antonios probes? quos omnes cariſſimos habent, tu oderis? quos acerbiſſime omnes oderunt, tu conſtantiſſime diligas? ampliſſimae tibi fortunae ſunt, ſummus honoris gradus filius, vt & audio, & ſpero, natus ad laudẽ: cui cum reip. cauſſa faueo, tum etiã tua. quaero igitur, eũne Bruti similẽ malis, an Antonii? ac permitto, vt de tribus Antoniis eligas, quẽ velis. Dii meliora, inquies. cur igitur non iis faues, eos laudas, quorum ſimilem ſi tuum eſſe vis? ſimul enim reip. conſules, & propones illi exempla ad imitandum. Hoc vero, Q. Fuſi, cupio ſine offenſione noſtrae amicitiae, ſic tecũ, vt a te diſſentiens ſenator, queri. ita enim dixiſti, & quidem de ſcripto: nam te inopia verbi lapſum putarem, niſi tuam in dicendo facultatem noſſem: litteras Bruti recte, & ordine ſcriptas videri quid eſt aliud, librarium Bruti laudare, non Brutum? vſum in rep. Calene, magnum iam habere & debes, & potes: quãdo ita decerni vidiſti, aut quod S. C. huius generis, (ſunt enim innumerabilia) bene ſcriptas litteras. decretum a ſenatu? quod verbum tibi nõ excidit, vt ſaepe fit, fortuito: ſcriptum, meditatum, cogitatum attuliſti. hanc tibi conſuetudinem plerisque in rebus bonis obtrectandi ſi quis detraxerit, quid tibi, quod ſibi quiſque velit, non relinquetur? Quamobrem collige te, placaque animum iſtum aliquando, & mitiga: audi viros bonos, quibus vteris multis: loquere cum ſapientiſſimo homine, genero tuo, ſaepius quam ipſe tecum: tum denique ampliſſimi honoris nomen obtinebis. An vero hoc pro nihilo putas, in quo quidem, pro amicitia, tuam vicem dolere ſoleo, efferri hoc foras, & ad populi R. aures peruenire, ei, qui primus ſententiam dixerit, neminem aſſenſum? quod etiam hodie futurum arbitror. Legiones abducis a Bruto, quas? nempe eas, quas ille a C. Antonii ſcelere auertit, & ad remp. ſua auctoritate tranſduxit. rurſus igitur vis, nudatum illum, atque ſolum a rep. relegatum videri. Vos autem, P. C. ſi M. Brutum deſerueritis, prodideritis; quem tandem ciuem vmquam, ornabitis? niſi forte eos, qui diadema impoſuerint, conſeruandos, eos, qui nomen regis ſuſtulerint, deſerendos putatis. Ac de hac quidem diuina, atque immortali laude Bruti ſilebo: quae gratiſſima memoria omnium ciuium incluſa, nondum publica auctoritate teſtata eſt. Tantamne patientiam, dii boni, tantam moderationem, tantam in

iniuria

iniuria tranquillitatem, & modeſtiam? qui cum praetor urbanus eßet, vrbe caruit, ius non dixit, cum omne ius reip. recuperaſſet: cumq. concurſu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri ſolebat, praſidioq. Italiae cunctae ſaeptus poſſet eſſe, abſens iudicio bonorum defenſus eße maluit, quam praeſens manu: qui ne Apollinares quidem ludos, pro ſua populiq. R. dignitate apparatos, praeſens fecit, ne quam viam pateſaceret ſceleratorum hominum audaciae. quamquam qui umquam aut ludi, aut dies laetiares fuerunt, quam tum? in ſingulis verſibus populus R. maximo clamore, & plauſu Bruti memoriam perſequebatur. corpus aberat liberatoris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni videbatur. At hunc his ipſis ludorum diebus videbam in inſula clariſſimi adoleſcentis, Luculli, propinqui ſui, nihil niſi de pace & concordia ciuium cogitantem. eundem vidi poſtea Veliae cedentem Italia, ne qua orietur belli ciuilis cauſſa propter ſe. o ſpectaculum illud non modo hominibus, ſed vndis ipſi, & litoribus luctuoſum, cedere e patria ſeruatorem eius, manere in patria perditores Caſſii claſſis paucis poſt diebus conſequebatur, vt me puderet, P. C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. ſed quo conſilio redierim, initio audiſtis, poſt eſtis experti. exſpectatum igitur tempus a Bruto eſt. nam, quoad vos omnia pati vidit, vſus eſt ipſe incredibili patientia: poſtea quã vos ad libertatẽ ſenſit erectos, praeſidia veſtrae libertati parauit. at cui peſti, quantaq. reſtitit? ſi enim C. Antonius quod animo intenderat, perficere potuiſſet; (potuißet autem, niſi eius ſceleri virtus M. Bruti obſtitiſſet) Macedoniam, Illyricum, Graeciam perdidiſſemus; eßet vel receptaculũ pulſo Antonio, vel agger oppugnãdae Italiae Graecia: quae quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copijs non inſtructa ſolum, ſed etiam ornata tendit dexteram Italiae, ſuumq. ei praeſidium pollicetur. quod qui ab illo abducit exercitum, & reſpectum pulcherrimum, & praeſidium firmiſſimum adimit reip.

EXPLANATIO

IS *qui te ſententiam primum rogat?*] Panſa conſul, Caleni gener. Phil. 5. & 8. CVR *umquam*] alij, Cur, delent, & pro, Fuit, legunt, Fuerit. mihi ſententia non videtur hanc ſententiam ferre poſſe. vnde enim, Fuerit, pendebit? QVOD *vnus*] cum veteribus libris ita lego ſaepe enim, quod, pro, vt Ciceronẽ dixiſſe, alibi docuimus. FORTVNA *tua*] nouis enim rebus delectantur ij, qui fortuna parum proſpera vtuntur. SVMMVS *honoris gradus.*] erat enim conſularis. QVID *tibi, quod ſibi quiſque velit non relinquetur?*] nihil in te erit, quod omnes non probent: omnia relinquentur, hoc vno detracto, quae ſibi quiſque expetat. GENERO *meo,*] Panſa conſule ſupra. AMPLISSIMI *honoris nomen obtinebis.*] tunc eris vere conſularis. LEGIONES *abducis a Bruto?*] quia ſine S. C. eas cõparaſſet. C. ANTONII *ſcelere*] occupare enim Macedoniam cogitabat, quam ſortitus erat. uide Phil. 3. infra quoque ſcelus appellat eiuſdem C. Antonij. QVI *diadema impoſuerit*] Caeſari. is autem fuit M. Antonius conſul Phil. 2. NOMEN *regni ſuſtulerint,*] rege ſublato. TANTAM *in iniuria*] loquitur de M. Bruto: qui cum eſſet praetor urbanus, in vrbe tuto eſſe non potuit. IVS *non dixit,*] ius dicebant praetores duo, urbanus, & peregrinus: reliqui de criminibus quaerebant. RECVPERASSET:] tyranno ſublato. PRAESIDIO *cunctae Italiae* in ep. ad M Brutum: Exceſſiſtis urbe ea, quam liberaratis: Italiae ſua uobis ſtudia profitenti remiſiſtis. APOLLINARES *ludos*] qui ad curam praetoris urbani pertinebant Phil 2. Cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? LVCVLLI,] eius filij, qui Mithridatem Tigranemq deuicit. PROPINQVI *ſui.* natus enim erat Catonis Vticenſis filia: & eiuſdem Catonis filiam Brutus in matrimonio habebat. EVNDEM *vidi poſtea Veliae,*) Phil. 1. VT *me puderet in eam vrbem redire, ex qua illi abirent.* Phil. 1. Turpe mihi ipſi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus excederet: & ibi uelle tuto eſſe, ubi ille non poſſet. Et in ep. ad M. Brutum: Dolebam in eam urbem me ire, quam tu fugeres, qui eam liberaſſes. INITIO *audiſtis.*] cum primam orationem habui. ESTIS *experti.*] rediiſſe enim eo me conſilio cognouiſtis, ut remp. defenderem. QVOD *qui ab illo abducit exercitum;*] quod, pro, ſed, ut in ep. ad Terentiam. Quod utinam minus uitae cupidus fuiſſem. Et Terentius in Andr. Quod ego per hanc te dextram oro. RESPECTVM] non relinquit reip. quo reſpiciat. Phil. 5. Cum reſpectum ad bonos, & ad ſenatum non haberet. Phil. 11. Non ut ex ea acie reſpectum haberemus, ſed ut ipſa acies ſubſidium haberet etiam tranſmarinum. Nunc locum alij aliter & diſtinguunt, & legunt: a quibus diſſentio.

ORATIO

EQVIDEM cupio haec quamprimum Antonium audire, vt intelligat, non D. Brutum, quem vallo circumſidet, ſed ſe ipſum obſideri. tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimiciſſimam Galliam, eos etiam, quibus confidebat, alieniſſimos tranſpadanos: Italia omnis infeſta eſt: exterae nationes a prima ora Graeciae vſque ad Aegyptum optimorum & fortiſſimorum ciuium imperijs, & praeſidijs tenentur. erat ei ſpecula in C. Antonio: qui duorum fratrum aetatibus medius interiectus, vitijs cum vtroque certabat: qui, tamquam extruderetur a ſenatu in Macedoniam, & non contra probiberetur proficiſci, ita cucurrit. Quae tempeſtas, dij immortales, quae flamma, quae vaſtitas, quae peſtis Graeciae, niſi incredibilis ac diuina virtus Caeſaris furentis hominis conatum, atque audaciam compreſſiſſet? quae celeritas illa Bruti? quae cura? quae virtus? etſi ne C. quidem Antonij celeritas contemnenda eſt. quam niſi in via caducae hereditates retardaſſent, volaſſe eum, non

iter feciſſe, diceret. alios ad negotium publicum ire cum cupimus, vix ſolemus extrudere; hunc retinentes excluſimus. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrhachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij imperatoris exercitu? ſuccedebat, vt ipſe dicebat, Hortenſio. certi fines Macedoniae, certa conditio, certus, ſi modo erat vllus, exercitus: cum Illyrico vero, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio? At ne Bruto quidem: id enim fortaſſe quiſpiam improbus dixerit. Omnes legiones, omnes copiae, quae vbique ſunt, reip. ſunt. neque enim legiones, quae Antonium reliquerunt, Antonij potius quam reip. fuiſſe dicentur. omne enim & exercitus & imperij ius amittit is, qui eo imperio & exercitu remp. oppugnat. quod ſi ipſa resp. iudicaret, aut ſi omne ius decretis eius ſtatueretur; Antonione, an Bruto legiones populi R. adiudicaret? alter aduolarat ſubito ad direptionem peſtemq. ſociorum; ut, quacumque iret, omnia vaſtaret, diriperet, auferret, exercitu populi R. contra ipſum populum R. uteretur; alter eam ſibi legem ſtatuerat, vt quocumque veniſſet, lux veniſſe quaedam & ſpes ſalutis videretur. denique alter ad euertendam remp. praeſidia quaerebat; alter ad conſeruandam. Nec vero nos hoc magis videbamus, quam ipſi milites, a quibus tanta in iudicando prudentia non erat poſtulanda. cum ſeptem cohortibus eſſe Apolloniae ſcribit Antonium. qui iam aut captus eſt, quod dii duint: aut certe, homo verecundus, in Macedoniam non accedit, ne contra S.C. feciſſe videatur. delectus habitus in Macedonia eſt ſummo Q. Hortenſii ſtudio, & induſtria: cuius animum egregium, dignumq. & ipſo, & maioribus eius ex Bruti litteris perſpicere potuiſtis. legio, quam L. Piſo ducebat, legatus Antonii, Ciceroni ſe filio meo tranſdidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertito, alter eum, a quo ducebatur, reliquit in Theſſalia, ſeſeq. ad Brutum contulit; alterum in Macedonia Cn. Domitius, adoleſcens ſumma virtute, grauitate, conſtantia, a legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui & antea iure laudatus a nobis, & hoc tempore merito laudandus eſt, aperuit Dyrrhachii portas Bruto, & exercitum tranſdidit. Tenet igitur populus R. Macedoniam, tenet Illyricum: tuetur Graeciam: noſtrae ſunt legiones, noſtra leuis armatura, noſter equitatus, maximeq. noſter eſt Brutus, ſemperq. noſter, cum ſua excellentiſſima virtute reip. natus, tum fato quodam paterni materniq. generis, & nominis. Ab hoc igitur quiſquam bellum timet, qui, ante quam nos id coacti ſuſcepimus, in pace iacere, quam in bello vigere, maluit? quamquam ille quidem numquam iacuit, nec hoc cadere verbum in tantam virtutis praeſtantiam poteſt. erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omnium: tantum autem aberat a bello, ut cum cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuium ſtudiis potius; quam eos in armorum diſcrimen adduceret. itaque illi ipſi, ſi qui ſunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen idem moderationem, patientiamq. mirantur.

EXPLANATIO

TRIA *tenet opida toto in orbe terrarum; habet inimiciſſimam Galliam, &c.*] tenebat Bononiam, Regiũ Lepidi, Parmam. id cognoſcitur ex ep. ad Caſſium in qua ſic eſt. Praeter Bononiam, Regiũ Lepidi Parmam, totam Galliam tenebamus ſtudioſiſſimam reip. tuos etiam cliẽtes tranſpadanos mirifice coniunctos cum cauſſa habebamus. A PRIMA *ora Graeciae vſque ad Aegyptum*] idem ſcripſit ad Caſſium ep. 5 lib. XII. fam. PROHIBERETVR S. C. vt infra. CAESARIS.] locum hoc nomen hic non habet. non enim C. Antonij in Graecia, ſed Marci in Italia, redeuntis a Brundiſio, conatum Caeſar compreſſit. nec tamen illa verba, Incredibilis ac diuina virtus, conuenire in Brutũ videntur: de quo ſtatim ſequitur, Quae virtus? niſi ſi ferociorẽ in Graecia C. Antoniũ futurũ fuiſſe exiſtimemus, niſi Marci fratris impetũ Caeſar in Italia repreſſiſſe. CADVCAE.] quas occupauit, tamquã ad eum pertinerent. caducae autem hereditates dicebantur, cum heres non exſtabat: quod cum accideret, ad fiſcum deuoluebantur. APOLLONIAE?] & Apollonia & Dyrrhachium erant in Macedonia, quam regebat Q. Hortenſius. Illyrico autem Vatinius praeerat. FILIO *meo.* quem Brutus Athenis ſecum abduxit eoq. legato vſus eſt. Plutarchus in Bruto. PATERNI, *materniq. generis.*] paterni, a L. Bruto, qui reges eiecit: materni, a Seruilio Ahala qui regnum appetentem Sp. Melium ſua manu interfecit. Liuius, Cicero, alij. IN *pace iacere,*] cum Antij, Lanuuij, Veliae moraretur.

ORATIO

SED *iam video, quid loquantur; neque enim id occulte faciunt. timere ſe dicunt, quo modo ferant veterani, exercitum Brutum habere. Quaſi vero quidquam interſit inter A. Hirtii, C. Panſae, D. Bruti, C. Caeſaris, & hunc exercitum M. Bruti. nam, ſi quattuor exercitus ii, de quibus dixi, propterea laudantur, quod pro populi R. libertate arma ceperunt; quid eſt, cur hic M. Bruti exercitus non in eadem cauſſa ponatur? At enim veteranis ſuſpectum eſt nomẽ M. Bruti: magis ne, quam Decimi? equidem non arbitror. etſi eſt enim Brutorum commune factum, & laudis ſocietas aequa: Decimo tamen iratiores ii, qui id factum dolebant, quo minus ab eo rem illam dicebant fieri debuiſſe. Quid ergo nunc agunt tot exercitus, niſi vt obſidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? ii, credo, qui C. Caeſaris res actas euerti, qui cauſſam veteranorum prodi volunt. ſi ipſe viueret C. Caeſar, acrius, credo, acta ſua defenderet, quam vir fortiſſimus defendit Hirtius. aut amicior cauſſae quiſquam inueniri poteſt, quam filius? at horum alter, nondum ex longinquitate grauiſſimi morbi recreatus, quidquid habuit virium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum votis iudicauit ſe a morte reuocatum: alter, virtutis robore firmior, quam aetatis, cum iſtis ipſis veteranis ad D. Brutum liberandum eſt profectus. igitur illi certiſſimi, iidemq. acerrimi Caeſaris actorum patroni, pro D. Bruti ſalute bellum gerũt;*

quos

quos veterani ſequuntur: de libertate enim populi R. non de ſuis commodis, armis decernendum vident. Quid eſt igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus opibus conſeruatum velint, M. Bruti ſit ſuſpectus exercitus? An vero, ſi quid eſſet, quod a M. Bruto timendum videretur, Panſa id non videret? aut, ſi videret, non laboraret? quis aut ſapientior ad coniecturam rerum futurarum, aut ad propulſandum metum diligentior? atqui huius animum erga M. Brutum, ſtudiumq. vidiſtis. praecepit oratione ſua, quid decernere nos de Bruto, quid ſentire oporteret: tantumq. abfuit, vt periculoſum reip. Bruti putaret exercitum, vt in eo firmiſſimum reip. praeſidiũ & grauiſſimum poneret. Scilicet hoc Panſa aut non videt, (hebeti enim ingenio eſt) aut negligit: quae enim Caeſar egit, ea rata eſſe non curat: de quibus confirmandis & ſanciendis legem comitiis centuriatis ex auctoritate noſtra laturus eſt. Deſinant igitur aut ii, qui non timent, ſimulare ſe timere, & proſpicere reip. aut ii, qui omnia verentur, nimium eſſe timidi; ne illorum ſimulatio, horum obſit ignauia. Quae, malum, eſt iſta ratio, ſemper optimis cauſſis veteranorum nomen opponere? quorum etiam ſi amplecterer virtutem, vt facio; tamen, ſi eſſent arrogantes, non poſſem ferre faſtidium. an nos, conantes ſeruitutis vincla rumpere, impediet, ſi quis veteranos id nolle dixerit? non ſunt enim, credo, innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant: nemo eſt, praeter veteranos milites, vir, qui ad ſeruitutem propulſandã ingenuo dolore excitetur. poteſt igitur ſtare reſp. freta veteranis, ſine magno ſubſidio iuuentutis? quos quidem vos libertatis adiutores complecti debetis, ſeruitutis auctores ſequi non debetis. Poſtremo, (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) ſi veteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq. ad eorum voluntatẽ noſtra dicta, facta referuntur: optanda mors eſt, quae ciuibus R. ſemper fuit ſeruitute potior. omnis eſt miſera ſeruitus: ſed fuerit quaedã neceſſaria: ecquod nam principium putatis libertatis capeſſendae? an, cum illum neceſſarium, & fatalem paene caſum non tulerimus, hunc feremus voluntarium? tota Italia deſiderio libertatis exarſit: ſeruire diutius non poteſt ciuitas: ſerius populo R. hunc veſtitum, atque arma dedimus, quã ab eo flagitati ſumus: magna nos quidem ſpe, & prope explorata, libertatis cauſſam ſuſcepimus. ſed, vt concedam, incertos exitus eſſe belli, Martemq. communem; tamen pro libertate, vitae periculo decernendum eſt. nõ enim in ſpiritu vita eſt: ſed ea nulla eſt omnino ſeruienti. omnes nationes ſeruitutem ferre poſſunt, noſtra ciuitas non poteſt; nec vllam aliam ob cauſſam, niſi quod illae laborem, doloremq. fugiunt: quibus vt careant, omnia perpeti poſſunt: nos ita a maioribus inſtituti, atque imbuti ſumus, vt omnia conſilia, atque facta ad dignitatem, & ad virtutem referremus. ita praeclara eſt recuperatio libertatis, vt ne mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda. quod ſi immortalitas conſequeretur praeſentis periculi fugam: tamen eo magis ea fugienda videretur, quo diuturnior ſeruitus eſſet. cum vero dies & noctes omnia nos vndique fata circumſtent; non eſt viri, minimeq. Romani, dubitare, eum ſpiritum quem naturae debeas, patriae reddere. concurritur vndique ad commune incendium reſtinguendum: veterani quidem primi, Caeſaris auctoritatem ſecuti, conatum Antonii repulerunt: poſt eiuſdem furorem Martia legio fregit, Quarta afflixit. ſic a ſuis legionibus condemnatus irrupit in Galliam, quam ſibi armis animiſq. infeſtã inimicamq. cognouit. hunc A. Hirtii, C. Caeſaris exercitus inſecuti ſunt: poſt Panſae delectus vrbẽ, totumq. Italiã erexit. vnus omnium eſt hoſtis. quamquam habet ſecum Lucium fratrem, cariſſimum populo R. ciuem, cuius deſiderium ciuitas ferre diutius non poteſt. quid illa taetrius bellua? quid immanius? qui ob eam cauſſam natus videtur, ne omnium mortalium turpiſſimus eſſet M. Antonius. Eſt vna Trebellius, qui iam cum tabulis nouis redit in gratiam: T. Plancus, ceteri pares; qui id pugnant, id agunt, vt contra remp. reſtituti eſſe videantur. ſollicitant homines imperitos Saxae, Caſones, ipſi ruſtici, atque agreſtes, qui hanc remp. nec viderunt vnquã, nec videre conſtitutam volunt; qui non Caeſaris, ſed Antonii acta defendunt; quos auertit agri Campani infinita poſſeſſio: cuius eos non pudere demiror, cum videant ſe mimos, & mimas habere vicinos. ad has peſtes opprimendas, cur moleſte feramus, quod M. Bruti acceſſit exercitus? immoderati, credo, hominis, & turbulenti: vide, ne nimium paene patientis. etſi in illius viri conſiliis, atque factis nihil nec nimium, nec parum vnquam fuit. omnis voluntas M. Bruti, P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem ſenatus, libertatem populi R. intuetur, haec habet propoſita, haec tueri vult: tentauit, quid patientia proficere poſſet: nihil cum proficeret, vi contra vim experiendum putauit. cui quidem, P. C. vos idem hoc tempore tribuere debetis, quod ad XIII. kal. Ian. D. Bruto, C. Caeſari, me auctore, tribuiſtis. quorum priuatum de rep. conſilium, & factum auctoritate veſtra eſt comprobatũ, atque laudatum: quod idem in M. Bruto facere debetis, a quo inſperatum, & repentinum reip. praeſidium legionum, equitatus, auxiliorum magnae, & firmae copiae comparatae ſunt: adiungendus eſt Q. Hortenſius: qui cum Macedoniam obtineret, adiutorem ſe Bruto ad comparandum exercitum fideliſſimum, & conſtantiſſimum praebuit. nam de M. Appuleio ſeparatim cenſeo referendum: cui teſtis eſt per litteras M. Brutus, eum principem fuiſſe ad conatum exercitus comparandi.

EXPLANATIO

QVo *minus ab eorum illum dicebant fieri debuiſſe.*] inire Decimum conſilia de Caeſaris nece eo minus dicebant debuiſſe, quia Caeſar in eum ſumma beneficia contuliſſet, quẽ etiã ſcripſit in ſecundis heredibus. Suetonius. II CREDO.] minime ii quidem, qui acta Caeſaris euerti velint: quae M. Antonius, quantum in ipſe fuit, ſuis legibus euertit. CAVSSAM *veteranorum prodi*] ſpem fallere veteranorum, qui confirmationem agrorum, quos eis Caeſar pater aſſignauerat, a ſenatu exſpectabant. QVORVM *notis*] pro ſalute Hirtij aegrotantis vota fecerat populus Romanus. Phil. 1. & 7. CVM *iſtis ipſis veteranis*] quibus M Bruti nomen ſuſpectum eſſe dicunt. ILLI,] Panſa, & Hirtius, Caeſaris, donec vixit, amiciſſimi: & eius filius Octauianus. SCILICET *hoc*] ſuſpectum ve-

teranis eſſe poſſe M. Bruti exercitum. NEGLIGIT:] negligere hoc videretur, ſi, quae Caeſar egit, cãrata eſſe non curaret. LATVRAS eſt.] tulit. nam Phil. 10. ſunt haec. Hos ſuſtulimus, ac contra, lege comitijs centuriatis lata, ſanximus. NON *ſunt enim, c. e. o. innumerabiles.*] ideſt, ſunt innumerabiles. NEMO *eſt,*] & hic a contrario ſenſu accipiendum, pro, nemo eſt, qui non excitetur. ECQVODNAM *principium putatis*] quod libertatis capeſſendae initium cogitatis: Hic ego nihil deſidero: alij de mendo ſuſpicantur. SED *ea nulla eſt omnino ſeruientis.*] pro, ſed in libertate eſt, in ſeruitute autem nulla. correctionem, vt arbitror, locus non requirit. EO *magis ea fugienda videretur,*] hoc dicit: immortalitatem fugerem cum ſeruitute coniunctam. NE *omnium mortalium turpiſſimus eſſet Antonius,*] Similis figura in Vatinium: Die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem eſſe, quam te, nonnumquam ſoles confiteri. Et illa de prouincijs: Piſo gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius vnus omnium nequiſſimus exiſtimaretur. CVM *tabulis nouis*] quas tribunus pl. oderat: legem enim de iis Dolabellae tribuno pl. ferente acerrime eſt aduerſatus: nunc idem eas cupit, qui ſe intelligat aere alieno liberari alia ratione non poſſe. Phil 6. T. PLANCVS,] Burſa: de quo diximus Phil. 6. RESTITVIT] a Caeſare, cum lege Pompeia de vi damnati exſularent. AVERTIT] traduxit a Caeſaris actis ad acta Antonij defendenda. INFINITA *poſseſſio:*] ab Antonio data. ME *auctore,*] cum habuit Philippicam tertiam. QVID *patientia proficere poſſit:*] ſatis diu tempus in locis vrbis propinquis contriuit, id ſpectans, vt res vrbanae conſtituerentur, ſuumq ius, & ſuam dignitatem reſp recuperaret: vbi vidit M. Antonium legiones ad vrbem, Brundiſio arceſſitas adduxiſſe & omnia per vim agere, tunc in Graeciam traiecit, vi & armis contra vim, & arma vtendum putauit. EQVITATVS, quem abduxit Dolabellae. Phil. 11. quamquam cum abductum Dolabellae a Lentulo Caſſioq traditum ſcripſit ipſe Lentulus ad Cic. lib. xii fam. DE *M. Appuleio*] is eſt de quo ſic ad Ciceronem ſcripſit Brutus. Appuleium tua auctoritate ſuſtinere debes. ſed Appuleius in ſua epiſtola celebrabitur. Et Phil. 13. Appuleiana pecunia Brutum ſubornatis.

ORATIO

QVae cum ita ſint: Quod C. Panſa conſul verba fecit de litteris, quae a Q. Caepione Bruto proconſule allatae, & in hoc ordine recitatae ſunt; de ea re ita cenſeo: Cum Q. Caepionis Bruti proconſulis opera, conſilio, induſtria, virtute, difficillimo reip. tempore, prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Graecia, legiones, exercitus, equitatus in conſulum, ſenatus, populiq. R. poteſtate ſint; id Q. Caepionem Brutum proconſulem bene, & e rep. pro ſua, maiorumq. ſuorum dignitate, cõſuetudineq. reip. bene gerendae feciſſe, eamq. rem ſenatui, populoq. R. gratam eſſe, & fore; vtiq. Q. Caepio Brutus proconſul prouinciam Macedoniã, Illyricum, cunctamq. Graeciam tueatur, defendat, cuſtodiat, incolumemq. conſeruet; eiq. exercitui, quem ipſe conſtituit, comparauit, praeſit; pecuniaq. ad rem militarem, ſi qua opus ſit, quae publica ſit, & exigi poſſit, vtatur, exigat; pecuniasque, a quibus videatur, ad rem militarem mutuas ſumat. frumentum imperet; operamq. det, vt cum ſuis copijs quamproxime Italiam ſit: cumq. ex litteris Q. Caepionis Bruti proconſulis intellectum ſit, Q. Hortenſij proconſulis opera, & virtute vehementer remp. adiutam, omniaq. eius conſilia cum conſilijs Q. Caepionis Bruti proconſulis coniuncta fuiſſe, eamq rem magno vſui reip fuiſſe; Q. Hortenſium proconſulem recte, & ordine, exq. rep. feciſſe; ſenatuiq. placere, Q. Hortenſium proconſulem cum quaeſtoribus, pro quaeſtoribus, & legatis ſuis prouinciam Macedoniã obtinere, quo ad ei ex S. C. ſucceſſum ſit.

EXPLANATIO

Q: CAEPIONI] adoptatus a Seruiliae matris fratre M. Brutus, praenomen, nomen cognomen ab eo ſumpſit Cicero nomen omittit. PROCONSVLI] Cretam illi ſenatus, Caſſio Africam, ſtatim poſt Caeſaris necem, decreuerat. etſi neuter in ſuam prouinciam, quod vtraque comparandis exercitibus quibus ad liberandam remp. opus erat, parum apta videretur, profectus eſt: Brutus in Macedoniam Caſſius in Syriam iuit: breuiq. legionum firmiſſima praeſidia equitatus. & auxiliorum copias maximas, vel ducibus ereptas, vel ijs ſua ſponte tradentibus, cõpararunt. Phil. 11. Non igitur Brutus exſpectauit decreta noſtra, cũ ſtudia noſſet. neque enim eſt in prouinciã ſuã Cretã profectus: in Macedoniam alienã aduolauit: legiones conſcripſit nouas, excepit veteres: equitatum abduxit Dolabellae.

IN · VNDECIMAM

M. TVLLII · CICERONIS PHILIPPICAM PAVLLI · MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

OBtinente Aſiam prouinciam C. Trebonio, decretam a ſenatu poſt Cęſaris interitum, Dolabella, in Syriam, Antonij ſibi lege traditam, proficiſcens, cum Trebonio familiariſſime collocutus, eumq. ſummę beneuolentię ſimulatione complexus, incautum Smyrnę oppreſſit, atque interfecit, & Aſiam uniuerſam occupauit. hoc nuncio Romam perlato, ſenatus hoſtem Dolabellam iudicauit, belloq. perſequendum cenſuit: ſed cum, eius belli cura, non ſatis conſtaret, cui mandanda uideretur, cum alij aliter ſentirent: Cicero, deploratą prius Trebonij morte, imperatorem omnino C. Caſſium, qui Dolabellam terra, mariq perſequeretur, eſſe deligēdum cenſuit. in quam ſententiam ut S.C. eſſe factum exiſtimem, his Velleii uerbis addùcor: Bruto, Caſſioq. prouincię quas iam ipſi ſine S.C. occupauerant, decretae.

IN . M . ANTONIVM
PHILIPPICARVM
LIBER . VNDECIMVS
ORATIO . LII.

MAgno in dolore, P. C. vel maerore potius, quem ex crudeli, & miſerabili morte C. Trebonii, optimi ciuis, moderatiſſimiq. hominis, accepimus, ineſt tamen aliquid, quod reip. profuturum putem. perſpeximus enim, quanta in his, qui contra patriam ſcelerata arma ceperunt, ineſſet immanitas nam duo haec capita nata ſunt poſt homines natos taeterrima, & ſpurciſſima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat; de altero patefactum eſt, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perſeuerans: L. Sulla vehemens: neque vllius horum in vlciſcendo acerbitas progreſſa vltra mortem eſt: quae tamen poena in ciues nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in ſcelere par, inuiſitatum, inauditum, ferum, barbarum. itaque, quorum ſummum quondam inter ipſos odium, bellumq. meminiſtis, eoſdem poſtea ſingulari inter ſe cōſenſu, & amore deuinxit impuriſſimae naturae, & turpiſſimae vitae ſimilitudo. ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. ſed ille, cum procul eſſet a conſulibus, exercitibusq. noſtris, neque dum ſenatum cum populo R. conſpiraſſe ſenſiſſet, fretus Antonii copiis, ea ſcelera ſuſcepit, quae Romae iam ſuſcepta arbitrabatur a ſocio furoris ſui. quid ergo hunc aliud moliri, quid optare cenſetis? aut quam omnino cauſſam eſſe belli? omnes, qui libere de rep. ſenſimus, qui dignas nobis ſententias diximus, qui populum R. liberum eſſe voluimus, ſtatuit ille quidem non inimicos, ſed hoſtes, maiora tamen in vos, quam in hoſtem, ſupplicia meditatur: mortem naturae poenam putat eſſe, iracundiae tormenta, atque cruciatum. qualis igitur hoſtis habendus eſt is, a quo victore ſi cruciatus abſit, mors in beneficii parte numeretur? Quamobrem, P. C. quamquam hortatore non egetis, (ipſi enim veſtra ſponte exarſiſtis ad libertatis recuperandae cupiditatem) tamen eo maiore animo ſtudioq. libertatem defendite, quo maiora propoſita victis ſupplicia ſeruitutis videtis.

EXPLANATIO

ET *maerore potius,*] plus eſt maeror quam dolor. poteſt enim eſſe dolor ſine maerore, maeror ſine dolore non poteſt. comes igitur maximi doloris maeror eſt. INEST *tamen aliquid.*] contraria contrarijs miſcet interdum Cicero cum lepore & elegantia. Magno, inquit, in dolore ineſt tamen aliquid, quod reip. profuturum putem. Similiter ad Att. lib. 1. In iſta incommodatione alienati illius animi, & offenſi, illud ineſt tamen commodi Et ad Q. fr. Se effecturum, vt ego in medio dolore, ac deſiderio tui, te, cum a me abeſſes, potiſſimum ſecum eſſe laetarer. Et ad Lentulum: Te autem etſi mallem in meis rebus expertum, quam etiam in tuis: tamen in moleſtia gaudeo eandem fidem cognoſcere hominum non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram. ALTER] Dolabella. QVOD *optabat;*] optabat necem Trebonij, poſſeſſionem Aſiae. DE *altero*] de Antonio qui Galliam citeriorem, vt inde impetum contra remp faceret occupare cogitabat. INTER *ipſos odium,*] vide Phil. 2. BELLVMQ.] contentionem. bellum enim inter ipſos non fuit. ROMAE *iam ſuſceptam*] caede ciuium. HVNC] Antonium. nam de Dolabella dixit, Ille. NATVRAE *poenam*] poenam, abundare Faernus recte putat.

ORATIO

IN Galliā inuaſit Antonius, in Aſiam Dolabella, in alienā vterque prouinciam. alteri ſe Brutus obiecit, impetumq. furentis, atque omnia diuexare, ac diripere cupientis, vitae ſuae periculo colligauit. progreſſu arcuit, a reditu refrenauit: obſideri ſe paſſus ex vtraque parte conſtrinxit Antonium. alter in Aſiam irrupit. cur? ſi, vt in Syriam patebat via, & certa, neque longa, quid opus fuit cum legione, praemiſſo Marſo neſcio quo Octauio, ſcelerato latrone, atque egente, qui popularetur agros, vexaret vrbes, non ad ſpem conſtituendae rei familiaris, quam tenere eum poſſe negant, qui norunt, (mihi enim hic ſenator ignotus eſt) ſed ad praeſentem paſtum mendicitatis ſuae? conſecutus eſt Dolabella, nulla ſuſpicione belli: quis enim id putaret? ſecutae collocutiones familiariſſimae cum trebonio, complexusq. ſummae beneuolentiae falſi indices extiterunt in amore ſimulato: dexterae, quae fidei teſtes eſſe ſolebant, perfidia ſunt, & ſcelere violatae. nocturnus introitus Smyrnam, quaſi in hoſtium vrbem, quae eſt fideliſſimorū, antiquiſſimorumq. ſociorum: oppreſſus Trebonius; ſi vt ab eo

qui

qui aperte hoſtis eſſet, incautus; ſi vt ab eo, qui ciuis etiã tum ſpeciem haberet, cauſer. ex quo nimirum documentum nos capere fortuna voluit, quid eſſet victis extimeſcendum. conſularem hominem, conſulari imperio prouinciam Aſiam obtinentem, Samario conſuli tranſfidit: interficere captum ſtatim noluit, ne nimis, credo, in victoria liberalis videretur; cum verborum contumelijs optimum virum inceſto ore lacerauiſſet, tum verberibus, ac tormentis quaeſtionem habuit pecuniae publicae, idq. per biduum: poſt, ceruicibus fractis, caput abſcidit, idq. adfixum geſtari iuſſit in pilo; reliquum corpus tractum, atque laceratum abiecit in mare. cum hoc hoſte bellandum eſt, a cuius taeterrima crudelitate omnis barbaria ſuperata eſt. Quid loquar de caede ciuium R.? de direptione fanorum? quis eſt, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Aſia vagatur, volitat vt rex, nos alio bello diſtineri putat. quaſi vero non vnum idemq. bellum ſit contra hoc iugum impiorum nefarium. Imaginem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hac illa effecta eſt: ab hoc Dolabellae ſcelerum praecepta ſunt tradita. Num leniorem, quam in Aſia Dolabella fuit, in Italia, ſi liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille peruenisse videtur quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius vllius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, vllam partem eſt relicturus.

E X P L A N A T I O

SI *vt in Syriam:*] ſi ob eam cauſſam in Aſiam irrupit, vt inde in Syriam proficiſceretur: ire in Aſiã non oportuit: patebat enim in Syriam via certa, nec longa. quod ſi Aſiam adire voluit, quid opus fuit, legionem praemittere? Hunc locum non recte alij diſtinxerũt. ET *certa, neque longa.*] neque, modo antecedit, vt ep. 3 lib. 10 fam. Haec miror, & gaudeo: modo ſequitur, vt hic & paullo poſt: Mihi quidem & ille peruenisse videtur quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius vllius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, vllam eſt partem relicturus CVM *legione*,] ei ab Antonio tradita. Appianus lib. III. OCTAVIO,] M. Octauio, Dolabellae legato Dio. lib. XLVII FALSI *iudices*] cum ſequatur, In amore ſimulato, delendum. Falſi, vt verbum ſuperuacaneum, non ſine cauſſa Faernus exiſtimabat. QVI *ciuis etiam tum ſpeciem haberet,*] nondum enim hoſtile quidquam aperte geſſerat ALIO *bello*] quod geritur ad Mutinam. CONTRA *hoc iugum*] Antonij, & Dolabellae iugum appellat, quia pares in ſcelere. ſupra. Ecce tibi geminum in ſcelere par.

O R A T I O

PONITE igitur ante oculos, P.C. miſeram quidem illam, & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos animos noſtros neceſſariam: nocturnũ impetum in vrbem Aſiae clariſſimam, irruptionẽ armatorum in Trebonij domũ: cum ille miſer prius latronum gladios uideret, quã, quae res eſſet, audiſſet; furentis introitũ Dolabellae, vocẽ impuram, atque os illud infame; vincla, verbera, equuleum, tortorem, carnificemq. Samiarium; quae tuliſſe illum fortiter, & patienter ferunt. magna laus, meoq. iudicio omnium maxima. eſt enim ſapientis, quidquid homini accidere poſſit, id praemeditari ferendum modice eſſe, ſi euenerit. maioris eſt omnino conſilij, prouidere, ne quid tale accidat: ſed animi non minoris, fortiter ferre, ſi euenerit. Ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quamquam eius numquã particeps fuerit, vt ſuam inſatiabilem crudelitatẽ exercuerit nõ ſolum in viuo, ſed etia in mortuo; ac in eius corpore lacerando, atque vexando, cum animum ſatiare non poſſet, oculos pauerit ſuos. O multo miſerior Dolabella, quam ille; quem tu miſerrimũ eſſe voluiſti. dolores Trebonius pertulit magnos: multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miſeros, ſed laborioſos dicere ſolemus. longus fuit dolor bidui: at compluribus annorũ ſaepe multorum. nec vero grauiora ſunt carnificum tormenta, quam interdum cruciamenta morborum. alia ſunt, alia, inquam, o perditiſſimi homines, & amentiſſimi multo miſeriora. nam, quo maior vis eſt animi, quam corporis, hoc ſunt grauiora ea, quae concipiuntur animo, quam illa, quae corpore. miſerior igitur, qui ſuſcipit in ſe ſcelus, quam is, qui alterius facinus ſubire cogitur. Cruciatus eſt a Dolabella Trebonius: & quidem a Carthaginienſibus Regulus. quare, cum crudeliſſimi Poeni iudicati ſint in hoſte, quid in ciue Dolabella iudicandus eſt? an vero hoc conferendum eſt? aut dubitandũ, vter miſerior ſit, iſne, cuius mortẽ ſenatus populusq. R. vlciſci cupit; an is, qui cunctis ſenatus ſententijs hoſtis eſt iudicatus? Nam ceteris quidem vitae partibus, quis eſt, qui poſſit ſine Trebonij maxima contumelia conferre vitam Trebonij cum Dolabellae? alterius conſilium, ingenium, humanitatem, innocentiã, magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat? alteri a puero pro delicijs crudelitas fuit. deinde ea libidinum turpitudo, vt in hoc ſit ſemper ipſe laetatus, quod ea faceret, quae ſibi obijci ne ab inimico quidem poſſent vereciidũdo. & hic, dij immortales, aliquando fuit meus. occulta enim erant vitia non inquirenti. neq. nunc fortaſſe alienus ab eo eſſem, niſi ille vobis, niſi moenibus patriae, niſi huic vrbi, niſi dijs penatibus, niſi aris, & focis omniũ noſtrum, niſi denique naturae, & humanitati inuentus eſſet inimicus. a quo admoniti, diligentius, & vigilantius caueamus Antoniũ. etenim Dolabella non ita multos ſecũ habuit notos, ac inſignes latrones: at videtis, quos, & quam multos habeat Antonius. primũ L. fratrem, quam facem dij immortales? quod facinus? quod ſcelus? quem gurgitem? quã voraginem? quid eum non ſorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius ſanguinem non bibere cenſetis? in cuius poſſeſſiones, atque fortunas non impudentiſſimos oculos ſpe, & mẽte defigere? Quid Cenſorinum? qui ſe verbo praetorem eſſe vrbanum cupere dicebat, re certe noluit. Quid Beſtiam? qui ſe conſulatũ in Bruti locũ petere profitetur. atq; hoc quidem deteſtabile omen auertat Iuppiter. quam abſurdum autem, qui praetor fieri non potuerit, eum petere conſulatum? niſi forte damnationem pro

praetura

praetura putat. Alter Caeſar Vopiſcus, ille homo ſummo ingenio, ſumma potentia, qui ex aedilitate conſulatum petit, ſoluatur legibus. quamquam leges eum non tenent, propter eximiam, credo dignitatem. at hic, me defendente, quinquies abſolutus eſt. ſexta palma vrbana: etiã in gladiatore difficilis. ſed haec iudicum culpa, non mea eſt. ego defendi fide optima: illi debuerunt clariſſimum, & praeſtantiſſimum ſenatorem in ciuitate retinere. qui tamen nunc nihil aliud agere videtur, niſi vt intelligamus, illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene, & e rep. iudicauiſſe. neque hoc in hoc vno eſt. ſunt alij in eiſdem caſtris, honeſte condemnati, turpiter reſtituti. quod horum conſilium, qui omnibus bonis hoſtes ſunt, niſi crudeliſſimum, putatis fore? Accedit Saxa neſcio quis, quem nobis Caeſar ex vltima Celtiberia tribunum pl. dedit, caſtrorum antea metator, nunc, vt ſperat, vrbis: a qua cum ſit alienus, ſuo capiti, ſaluis nobis ominetur. Cum hoc veteranus Caſo: quo ne minem veterani peius oderunt. his, quaſi praeter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant, agrum Campanum eſt largitus Antonius, vt haberent reliquorum nutriculas praediorum. quibus vtinam contenti eſſent: ferremus; etſi tolerabile non erat: ſed quiduis patiendum fuit, vt hoc taeterrimũ bellum non haberemus. Quid illa caſtrorum M. Antonij lumina, non ne ante oculos propoſuiſtis? primum duos collegas Antoniorum, & Dolabellae, Nuculam, & Lentonem, Italiae diuiſores lege ea, quam ſenatus per vim latam iudicauit: quorum alter commentatus eſt mimos, alter egit tragoediam. Quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modo proſcripta viſti: tanta procuratorum eſt negligẽtia. at hic nuper ſororis filio infudit venenum, non dedit. ſed non poſſunt non prodige viuere, qui noſtra bona ſperant, cum effundunt ſua. Vidi etiam P. Decij auctionem, clariſſimi viri: qui, maiorum exempla perſequens pro alieno ſe aere deuouit. emptor tamen in ea auctione inuentus eſt nemo. hominem ridiculum, qui ſe exire aere alieno putet poſſe, cum vendat aliena. Nam, quid ego de Trebellio dicam? quem vltae videntur Fuſiae debitorum: vindicem enim tabularum nouarum nouam tabulam vidimus. Quid de Planco? quem praeſtantiſſimus ciuis Aquila Pontius expulit, & quidem crure fracto. quod vtinam ante illi accidiſſet, ne huc redire potuiſſet. Lumen & decus illius exercitus paene praeterij, T. Annium Cimbrũ, Lyſidici filiũ: Lyſidicũ ipſum graeco verbo quoniam omnia iura diſſoluit: niſi forte iure germanum Cimber occidit. Cum hũc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod ſcelus omittet, cum Dolabella tantis ſe obſtrinxerit parricidiis, nequaquam pari latronum manu, & copia?

E X P L A N A T I O

EQVVLEVM,] genus tormenti, Chriſtianorum martyrum exemplo ſatis notum. FVIT *meus.*] uel quia gener, uel quia ſt mmo, etiam poſt Tulliae diuortium amore coniunctus. in ep. ad Att. lib. XIV. O mirificum Dolabellam meum. iam enim dico meum: antea, crede mihi, ſubdubitabam. RE *certe nolunt*] qui enim praetor vrbanus eſſe poteſt, cum ab vrbe diſceſſerit? DAMNATIONEM] de ambitu, ex petitione praeturae, defendente Cicerone, ep. 3. lib. 2 ad Q. fr. PETIIT] hoc anno non petebat (non enim, vt ſupra oſtendi, habebantur comitia) ſed anno ſequẽti petiturum ſe profitebatur. SOLVATVR *legibus*.] vt, omiſſa praetura, petere conſulatum poſſit. LEGES *eum non tenent.*] Antonij enim exemplo leges omnes contemnit. PROPTER *eximiam, credo dignitatem.*] magna vero dignitas eius hominis qui quinquies vocatus in iudicium ſit. SEXTA *palma vrbana*] ſi ſextum accuſabitur non facile abſoluetur. Vrbana: quia nunc abeſt: ſed in vrbem ſi redierit, accuſabitur. ETIAM *in gladiatore*] vt gladiatores non ſemper vincunt, ſic Vopiſcus nõ ſemper abſoluetur. ILLI *debuerunt*] a contrario ſenſu: pro, minime debuerunt. QVI *tamen nunc nihil agere videtur,*] ita ſe gerit, vt qui eum iudices olim lege Pompeia damnarunt, eos recte iudicauiſſe, nobis oſtendat. QVORVM *res iudicatas irritas fecimus*] Caeſarem notat, qui damnatos lege Pompeia omnes, excepto Milone reſtituit. id cõfirmatur ſequentibus verbis: ſunt alij in iiſdem caſtris, honeſte condemnati, turpiter reſtituti. CASTRORVM *antea metator nunc, vt ſperat, vrbis.*] Phil. 14. Quam iam, peritus metator, & callidus, decempeda ſua Saxa diuiſerat. VT *haberent reliquorum nutriculas praediorum.*] vt agri Campani fertilitate alerent reliqua praedia, quae ciuilibus in malis acceperant. COLLEGAS] in ſeptemuiratu. Fuere enim ſeptemuiri, M. Antonius, L. Antonius, Dolabella, Nucula, Lento, Muſtela, Tiro. quod ex his orationibus perſpicuum ſit. QVAM *ſenatus per vim latam iudicauit;*] Phil. 6 Septemuirum acta ſuſtulimus. iacent beneficia Nuculae: friget patronus Antonius. P. DECII] Phil. 13. MAIORVM] qui ſe pro rep. deuouerant nota hiſtoria. ALIENA,] quae de Pompeianorum bonis vendente Caeſare, ab haſta emerat. VLTAE] quia tribunus pl. debitorum cauſſam oppugnauerat, cum ferenti legem de tabulis nouis Dolabellae reſiſteret. Phil 6 VINDICEM proſcripta Trebelli bona vidimus ea tabula vlciſci videtur tabulas nouas, quibus aduerſatus erat. tabulam enim poſuit, qui tabulas nouas oppugnauerat. DE *Planco*?. T. Planco Burſa. Phil 6. AQVILA Pontius Aquila, vnus ex percuſſoribus Caeſaris, qui perijt in Mutinẽſi proelio: vt in Aſinij epiſtola, lib. 10 CRVRE *fracto*] Phil. 13. NE *huc redire potuiſſet.*] cum eſt a Caeſare reſtitutus. GRECO *verbo,*] abundare hoc arbitror.

O R A T I O

QVAPROPTER, *vt inuitus ſaepe diſſenſi a Q. Fuſio, ita ſum eius ſententiae libenter aſſenſus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine ſolere, ſed cum cauſſa diſſidere. itaque non aſſentior ſolum,*

um, ſed etiam gratias ago Q. Fuſi . dixit enim ſententiam, grauem, rep. dignam ſententiam: iudicauit hoſtem Dolabellam; bona cenſuit publice poſſidenda. quo cum addi nihil poſſet (quid enim atrocius potuit, quid ſeuerius decerneret?) dixit tamen, ſi quis eorum, qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum. quam ſeueritatem quis poteſt non laudare? Nunc, quoniam hoſtis eſt iudicatus Dolabella, bello eſt perſequendus. neque enim quieſcit: habet legionem; habet fugitiuos: habet ſceleratam impiorum manum: eſt ipſe confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. Quamobrem quoniam cum Dolabella, heſterno die hoſte decreto, bellum gerendum eſt; imperator eſt deligendus. duae dictae ſunt ſententiae: quarum neutram probo; alteram, quia ſemper, niſi cum eſt neceſſe, periculoſam arbitror; alteram, quia alienam his temporibus exiſtimo. nam extraordinarium imperium populare, atque uentoſum eſt, minime noſtrae grauitatis, minime huius ordinis. bello Antiochino magno, & graui cum L. Scipioni prouincia Aſia obuenisset; parumq. in eo putaretur eſſe animi, parum roboris; ſenatusq. ad collegam eius C. Lelium, huius ſapientis patrem, negotium deferret: ſurrexit P. Africanus, frater maior L. Scipionis; & illam ignominiam familiae deprecatus eſt; dixitque, & in fratre ſuo ſummam uirtutem eſſe, ſummumq. conſilium, neque ſe ei legatum, id aetatis, iisque rebus geſtis, defuturum. quod cum ab eo eſſet dictum; nihil eſt de Scipionis prouincia commutatum, nec plus extraordinariam imperium ad id bellum quaeſitum, quam duobus antea maximis Punicis bellis, quae a conſulibus, aut a dictatoribus geſta, & confecta ſunt; aut quam Pyrrhi, quam Philippi, quam poſt Achaico bello, quam Punico tertio: ad quod populus R. ita ſibi ipſe delegit idoneum ducem P. Scipionem, ut eum tamen bellū gerere conſulem uellet. Cum Ariſtonico bellum gerendum fuit L. Valerio P. Licinio coſ. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Craſſus conſul, pontifex maximus, Flacco collegae flamini Martiali multam dixit, ſi a ſacris diſceſſiſſet. quam multam populus remiſit, pontifici tamen flaminem parere iuſſit, ſed ne tum quidem populus R. ad priuatum detulit bellum. quamquam erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphaverat: qui cum longe omnes belli gloria & uirtute ſuperaret, duas tamen tribus ſolas tulit. ita populus Rom. conſuli potius Craſſo, quam priuato Africano, bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperijs, ſummi uiri atque omnium principis, tribuni pleb. turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum a ſenatu priuato datum eſt quia conſules recuſabāt; cum L. Philippus pro conſulibus ſe eum mittere dixit, non pro conſule. Quae igitur haec comitia? aut quam ambitionem conſtantiſſimus & grauiſſimus ciuis L. Caeſar in ſenatum introduxit? clariſſimo uiro, atque innocentiſſimo decreuit imperium, priuato tamen, in quo maximum nobis onus impoſuit. aſſenſus ero: ambitionem induxero in curiam. negaro: uidebo ſuffragio meo, tamquā comitijs, honorem homini amiciſſimo denegauiſſe. quod ſi comitia placet in ſenatu haberi, petamus, ambiamus, tabella modo detur nobis, ſicut populo data eſt. cur comitijs Caeſar? ut aut praeſtantiſſimus uir, ſi tibi non ſit aſſenſum, repulſam tuliſſe uideatur; aut unuſquiſque noſtrū praeteritus, ſi, cum pari dignitate ſimus, eodem honore digni non putemur. At enim (nam id exaudio) C. Caeſari adoleſcentulo imperium extraordinarium mea ſententia dedi. ille enim mihi praeſidium extraordinarium dederat. cum dico, mihi, ſenatui dico, populoque Rom. a quo reſp. praeſidium ne cogitatum quidem tantum haberet, ut ſine eo ſalua eſſe non poſſet; huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quae eſt enim ratio? aut qui poteſt fieri, ut ſine imperio teneatur exercitus? non igitur, quod ereptum non eſt, id exiſtimandum eſt datum. eripuiſſetis C. Caeſari, P. C. imperium, niſi dediſſetis. milites veterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen ſecuti pro rep. arma ceperant, uolebant ſibi ab illo imperari: legio Martia, & Quarta ita ſe contulerat ad auctoritatem ſenatus, populiq. R. dignitatem, ut depoſcerent imperatorem, & ducem C. Caeſarem. imperium C. Caeſari belli neceſſitas faſces ſenatus dedit. otioſo uero, nihil agenti priuato, obſecro te, L. Caeſar (cum peritiſſimo homine mihi res eſt) quando imperium ſenatus dedit?

E X P L A N A T I O

GLADIATORIO *generi mortis addictus.*] caede delectatur, ad eam, ſicuti gladiatores videtur eſſe natus. ALTERAM,] L. Caeſaris, qui bellum contra Dolabellam extra ordinem P. Seruilio, lege ad populum lata, mandandū eſſe cēſuit. infra. ALIENAM *his temporibus*] vt conſules, Dolabellae perſequendi cauſſa, Aſiam, & Syriam ſortiantur. HVIVS *ſapientis*] duo C. Laelij fuere, pater, & filius; pater Africani maioris amicitia clarus; filius, minoris, cui, ſapiēti cognomen fuit: vt in libro de Amicitia. PHILIPPI,] Macedoniç regis, quē T Flamininus deuicit. FLACCO] L. Valerio Flacco. PRO *conſulibus*] eadem res in ſuaſione legis Maniliae narratur. vt alia mittam exēpla. HAEC *comitia*] quibus ferri ad populum de bello contra Dolabellam extra ordinem mandando, L. Caeſari placet. CLARISSIMO *viro,*] P. Seruilio, conſulari, Iſaurici filio. ASSENSVS *ero.*] eleganter, pro, ſi aſſenſus ero: & quod ſequitur, Negaro pro, ſi negaro. multo enim venuſtius omittitur, quā additur particula, Si eadem figura Phil. 13. Receſſeris: vndique omnes inſequentur manſeris haerebis. Et in Verrem lib. v. Cognoſceret hominem: aliquid de ſummo ſupplicio remitteres. ignorares: tū ſi tibi ita videretur, hoc iuris in omnes cōſtitueres, vt, qui neque tibi notus eſſet, neque cognitorem locupletem daret, quāuis ciuis Romanus eſſet, in crucem tolleret. Et apud Terent. in Heaut. Vel me monere, vel percunctari puta: ., Rectum eſt, ego vt faciam: nō eſt, te vt deterreā. AMBITIONEM *induxero in curiam.*] alij enim viri conſulares idem petent. Hoc explanatur ijs verbis, Ne vnuſquiſque noſtrum praeteritus eſſe videatur. QVOD *ſi comitia placet in ſenatu haberi;*] ſi placet, contra Dolabellam a ſenatu bellum decerni. CVR *comitijs Caeſar?*] cur comitijs hoc agendum putas: alterutrum enim ſequetur, vt aut Seruilius repulſam tuliſſe, aut nos, ei dignitate pares, praeteriti eſſe videamur.

ORATIO

SED de hoc quidem hactenus; ne refragari homini amiciſſimo, ac de me optime merito videar: etſi quis poteſt refragari non modo non petenti, verum etiam recuſanti? Illa vero, P. C. aliena conſulam dignitate, aliena temporum grauitate ſententia eſt, vt conſules, Dolabellae perſequendi cauſſa, Aſiam, & Syriam ſortiātur. dicam, cur inutile reip. ſed prius, quam turpe conſulibus ſit, videte. Cum conſul deſignatus obſideatur: cum in eo liberando ſalus ſit poſita reip. cum a populo R. peſtiferi ciues, parricidaeq. deſciuerint; cumq. id bellū geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de vita decernamus; & ſi in poteſtatem quis Antonij venerit, propoſita ſint tormenta, atque cruciatus, cumq. harum rerum omnium decertatio conſulibus optimis, & fortiſſimis cōmiſſa, & commendata ſit: Aſiae, & Syriae mentio fiet? vt aut ſuſpicioni crimen, aut inuidiae materiam dediſſe videamur. At vero ita decernūt, vt liberato Bruto: id enim reſtabat, vt, relicto, deſerto, prodito. ego vero mentionem omnino prouinciarum factam dico alieniſſimo tempore quamuis enim intentus animus tuus ſit, C. Panſa, ſicut eſt, ad virum fortiſſimum, & omnium clariſſimum liberandum: tamen rerum natura cogit te neceſſario referre animum aliquando ad Dolabellam perſequendum, & partem aliquam in Aſiam, & Syriā deriuare curae, & cogitationis tuae. ſi autem fieri poſſet, uel plures te animos habere vellem, quos omnes ad Mutinā intenderes. quod quoniam fieri non poteſt, iſtoc animo, quem habes praeſtantiſſimum, atque optimum, nihil volumus niſi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eo maxime incūbis: duas tamen res magnas praeſertim, nō modo agere uno tempore, ſed ne cogitando quidem explicare quiſquam poteſt. incitare, & inflammare tuum iſtuc praeſtantiſſimum ſtudium, nā ad aliam vlla ex parte curam transferre debemus. Adde iſtuc ſermones hominū, adde ſuſpiciones, adde inuidiam: imitare me, quem tu ſemper laudaſti, qui inſtructam, ornatamq. a ſenatu prouinciā depoſui, vt incendium patriae, omiſſa omni cogitatione, reſtinguerem. Nemo erit, praeter vnum me, quicum profecto, ſi quid intereſſe putaſſes, tua, pro ſumma familiaritate noſtra communicauiſſes, qui credat te inuito prouinciam tibi eſſe decretam. hanc, quaeſo, pro tua ſingulari ſapientia reprime famam; atque effice, ne id, quod non curas, cupere videare, quod quidem eo vehementius tibi laborandum eſt, quia in eandem cadere ſuſpicionem collega, vir clariſſimus, non poteſt: nihil horū ſcit: nihil ſuſpicatur: bellum gerit: in acie ſtat: de ſanguine, & de ſpiritu decertat: ante prouinciam ſibi decretam audiet, quam potuerit tempus ei rei datum ſuſpicari. vereor, ne exercitus quoque noſtri, qui non delectus neceſſitate, ſed voluntarijs ſtudijs ſe ad remp. contulerunt, tardentur animis, ſi quidquam aliud nobis, niſi de inſtanti bello, cogitatum putabunt. Quod ſi prouinciae cōſulibus expetendae videntur, ſicut ſaepe multis clariſſimis viris expetitae ſunt: reddite prius nobis Brutum, lumen, & decus ciuitatis; qui ita conſeruandus eſt, vt id ſignum, quod de caelo delapſum Veſtae cuſtodijs continetur; quo ſaluo, ſalui ſumus futuri. tunc in caelum vos, ſi fieri poterit, humeris noſtris tollemus: prouincias certe digniſſimas vobis deligemus. nūc, quod agitur agamus: agitur autem liberi ne viuamus, an mortem obeamus; quae certe ſeruituti anteponenda eſt. Quid ſi etiam affert tarditatem iſta ſententia ad Dolabellā perſequendum? quando enim veniet conſul? an id exſpectamus; quo ne veſtigium quidem Aſiae ciuitatum, atque vrbium relinquatur? At mittent aliquem de ſuo numero. Valde mihi probari poteſt, qui paullo ante clariſſimo viro priuato imperium extra ordinem non dedi. At hominem dignum mittent. num P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas non habet. quod ergo ipſe nemini putat dandum ne a ſenatu quidem, id ego vnius iudicio delatum comprobem? expedito nobis homine, & parato, P. C. opus eſt, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui praeterea auctoritatem, nomen, exercitum, perſpectum animum in rep. liberanda. quis igitur is eſt? aut M. Brutus, aut C. Caſſius, aut vterque. decernerem plane, ſicut multa, conſulem alterum, ambos ue, ni Brutum colligaſſemus in Graecia, & eius auxilium ad Italiam uergere, quam ad Aſiam, maluiſſemus; non ut eo ex acie reſpectum haberemus, ſed ut ipſa acies ſubſidium haberet etiam tranſmarinum. Praeterea, P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius; qui tenet Apolloniam, magnam urbem & grauem, tenet, opinor, Byllidem; tenet Amantiam; inſtat Epiro; vrget Illyricum; habet aliquot cohortes, habet equitatum. hinc ſi Brutus erit tranſductus ad aliud bellum; Graeciam certe amiſerimus. eſt autem etiam de Brundiſio, atque illa ora Italiae prouidendum. quamquam miror tamdiu morari Antonium. ſolet enim accipere ipſe manicas, nec diutius obſidionis metum ſuſtinere. quod ſi confecerit Brutus, & intellexerit, plus ſe reip. profuturum; ſi Dolabellam perſequatur, quam ſi in Graecia maneat: aget ipſe per ſeſe. vt adhuc quoque fecit; neque in tot incendijs, quibus conſeſtim ſucurrendum eſt, exſpectabit ſenatum. nam Brutus, & Craſſius multis iam in rebus ipſe ſibi ſenatus fuit neceſſe eſt enim, in tanta conuerſione, & perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, quam moribus. nec enim nunc primum aut Brutus, aut Caſſius ſalutem, libertatemq. patriae, legem ſanctiſſimam, & morem optimum iudicauit. itaque, ſi ad nos nihil referretur de Dolabella perſequendo. tamen ego pro decreto putarem, cum eſſent tales virtute, auctoritate, nobilitate ſummi viri, quorum alterius iam notus nobis eſt exercitus, alterius auditus. non igitur Brutus exſpectauit decreta noſtra, cum ſtudia noſſet. neque enim eſt in prouinciam ſuam Cretam profectus, in Macedoniam alienam aduolauit: omnia ſua putauit, quae vos veſtra eſſe velletis: legiones conſcripſit nouas, excepit veteres; equitatum ad ſe abduxit Dolabellae; atque eum, nondum tanto parricidio oblitum, hoſtem ſua ſententia iudicauit. nam, ni ita eſſet, quo iure equitatum a conſule abduceret?

EXPLA-

EXPLANATIO

DECERTATIO] aſſidua deliberatio.nam a decerno fit decerto. SVSPICIONI *crimen*,] ſi conſules,omiſſa D.Bruti liberandi cura,in Aſiam,& Syriam proficiſcentur,non iam ſuſpicio,quae nunc eſt,de eorum animo erga Decimum,ſed crimen videbitur:quaſi contra Dolabellam iuerint; quia Decimo propter Caeſaris necem irati,opem ferre noluerint. INVIDIAE *materiam*] cauſſam iis inuidendi.infra:Adde Sermones hominum.adde ſuſpiciones,adde inuidiam. VT *liberato Bruto*.] bellum Dolabellae inferant. PROVINCIAM *depoſuit*.]conſul prouinciam Galliam iu concione depoſuit,vt Catilinae coniurationem opprimeret. in Piſonem. & ep.2.lib.v.fam. BRVTVM] Decimum, qui obſidebatur Mutinae. MITTENT] conſules, ALIQVEM *de ſuo numero*.] aliquem conſularem. NON *habet*.] Seruilio digniorem. IPSE] Seruilius: qui munus illud recuſauerat, dixeratq.nemini dandum,ne a ſenatu quidem. ſupra·Quis poteſt refragari non modo non petenti,verum etiam recuſanti? VNIVS *iudicio*] conſulis refertur enim ad illud: At mittent aliquem de ſuo numero. SICVT *multa*.] cum Ferrario libenter legerem,ſicut multi conſulem alterum,amboſue. multi enim ſic de conſulibus decernebat. nec aliter Cicero ipſe in hac Phil. & 5.8.14. COLLIGASSEMVS *in Graecia*,] S C.vt Phil.10. NON *ut ex ea acie reſpectum haberemus*,]non vt,propter exercitum Bruti,propinquum Italiae,remoueremus animos a Mutina,& in aliam partem reſpiceremus,ſed vt exercitibus,quos habemus in Italia,paratum etiam eſſet ſubſidiũ transmarinũ. TENET *Apolloniam*,] vrbem Epiri:quam relinquere coactus,quod Apolloniatas Bruto fauere intelligeret Buthrotum ſe contulit:nec multo poſt a Ciceronis filio pugna victus eſt. Plutarchus in Bruto. BYLLIDEM] Byllidem in Illyrico Amãtiam in Macedonia. ALIQVOT *cohortes*,] ſeptem,vt Phil.10 Hic Cicero numerum non ponit,quia vires auget Antonij vt oſtendat neceſſe eſſe Brutum in Graecia morari,non in Syriam mitti quod ſi ſeptem cohortes nominaſſet, exiguitas illa copiarum non eſſe timendum ab Antonio ſignificaſſet:ideoq.Brutum in Syriam mitti poſſe. ATQVE *illa ora Italiae*]propterea Phil.10. cenſuit,vt M.Brutus cum ſuis copijs quam proxime Italiam eſſet. TAMDIV *morari*] in Graecia,nec traijcere in Italiam.itaque de Brundiſio, deq. illa Italiae ora, ne ab illo opprimatur,prouidendum. MANICAS,quibus brachia muniuntur OBSIDIONIS *metum*] vere:nam obſidionem Appolloniae non ſuſtinuit,& Buthrotum ſe contulit CONFECERIT] Antonium deuicerit,vt ab eo minime timẽdum ſit. IAM *notas*] Bruti,quia prope Italiam. AVDITVS.] quia longe diſtat,iam enim erat Caſſius in Syria. ALIENAM]Q Hortenſij,vt copias cogeret.non enim,Alienam interpretor,C.Antonij ex illa ſortitione,quae facta eſt,M.Antonio conſule:(Phil.3.)nam ei poſtea S C.eſt adempta.quod Phil.10 oſtenditur ijs verbis:Qui iã aut captus eſt,quod dij dent:aut certe,homo verecũdus, in Macedoniã non accedit,ne cõtra S.C.feciſſe videatur.Sortitio igitur illa irrita fuit,cũ S C.a M.Antonio facta ſenatus falſa iudicauerit,legesq.ſtatuerit per vim,& cõtra auſpicia latas,nec ijs populũ teneri.Phil 12 EQVITATVM *ad ſe abduxit Dolabellae*;] Lentulus ad Ciceronem ſcripſit. ſe abduxiſſe equitatum Dolabellae, eumq. Caſſio, non Bruto, tradidiſſe, lib.XII.fam. PARICIDIO] Trebonij nece.

ORATIO

QVid C. Caſſius, pari magnitudine animi & conſilij praeditus,non ne eo ex Italia conſilio profectus eſt, vt probiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iuppiter ipſe ſanxit; vt omnia, quae reip. ſalutaria eſſent, legitima, & iuſta haberentur. eſt enim Lex nihil aliud, niſi recta, & a numine deorũ tracta ratio, imperans honeſta, probibens contraria. huic igitur legi paruit Caſſius, cum eſt in Syriam profectus,alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis vterentur;his vero oppreſſis,ſuam,lege naturae.ſed, vt ea veſtra quoque auctoritate firmetur,cenſeo:Cum P. Dolabella, quiq. eius crudeliſſimi, & taeterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt,hoſtes populi R. a ſenatu iudicati ſint; cumq ſenatus P. Dolabellam bello perſequendum cenſuerit; vt is, qui omnia deorum, hominumq.iura nouo,inaudito,inexpiabili ſcelere polluerit, nefarioq. patriae ſe parricidio obſtrinxerit, poenas diis hominibusq. meritas, debitasq. perſoluat, ſenatui placere, C.Caſsium proconſulẽ prouinciam Syriam obtinere, vti qui eam optimo iure prouinciã obtinuerit, eumq. a Q. Martio Criſpo procõſule, L.Statio Murco procõſule, A. Allieno legato exercitus accipere, eosq.ei tradere, eumq. his copiis, & ſi quas praeterea parauerit, bello P. Dolabellam terra mariq perſequi: eius belli gerendi cauſſa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecuniã ceteraque.quae ad id bellum gerendum pertineant: vt imperandi in Syria, Aſia, Bithynia, Ponto ius poteſtatemq. habeat: vtque, quamcumque in prouinciam, eius belli gerendi cauſſa, aduenerit, ibi maius imperiũ C.Caſsi proconſulis ſit,quam eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit,cũ C.Caſsius proconſul in eam prouinciam uenerit: regem Deiotarum patrem, & regem Deiotarum filium,ſi,ut multis bellis ſaepenumero imperium populi R. iuuerint,item C.Caſsium proconſulem copiis ſuis, opibusq. iuuiſſent,ſenatui, populoq. R. gratum eſſe facturos:itemq.ſi ceteri reges, tetrarchae, dynaſtaeq feciſſent.ſenatum, populumq R.eorum officii non immemorem futurum:utiq.C.Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambo ue, ſi eis uideretur, rep. recuperata, de prouinciis conſularibus, praetoriis ad hunc ordinem primo quoque tempore ferant.interea prouinciae ab his quibus obtinentur, obtineantur, quoad cuique ex S.C. ſucceſſum ſit.

EXPLANATIO

ALIENAM *prouinciam,ſi homines ſcriptis legibus vterentur,*] ſignificat,a M.Antonio conſule,aut ab aliquo tribuno pl.latam eſſe legem de Syria Dolabellae tradenda. quo tempore ſimul eſſe latum exiſtimo,vt citeriorem Galliam Antonius adminiſtraret. IVDICATI *ſint;*] audita morte Treboníj. CRISPO] Appianus lib.IV. LEGATO] Dolabellae: vt infra. Quattuor autem legatos habuit Dolabella, hunc Allienum, M. Octauium, de quo ſupra, Sex:Marium, C. Titium, de quibus in ep.Lentuli, lib.XII. EXERCITVS *accipere,*] accepit, & ab Allieno quidem quattuor legiones,ex Aegypto eductas.vide epiſtolam Caſſij lib.XII.

ORATIO

HOc. S. C. ardentem inflammabitis, & armatum armabitis Caſſium.nec enim animũ eius poteſtis ignorare, nec copias. animus is eſt, quem videtis; copiae, quas audiſtis; fortis, & conſtantis viri, qui ne viuo quidem Trebonio Dolabellae latrocinium in Syriã penetrare ſiniſſet. Allienus, familiaris & neceſſarius meus, poſt interitum Trebonij profectus, ne dici quidem ſe legatũ Dolabellae volet. Eſt Q.Caecilij Baſſi, priuati illius quidem, ſed fortis, & praeclari viri, robuſtus, & victor exercitus; Deiotari regis, & patris, & filii, & magnus, & noſtro more inſtructus exercitus; ſumma in filio ſpes, ſumma ingenii indoles, ſumma virtus. quid de patre dicam? cuius beneuolentia in populum R.eſt ipſius aequalis aetati: qui non ſolum ſocius imperatorum noſtrorum fuit in bellis, verum etiam dux copiarum ſuarum. quae de illo viro Sulla, quae Murena, quae Seruilius, quae Lucullus; quam ornate, quam honorifice, quam grauiter ſaepe in ſenatu praedicauerunt? quid de Cn. Pompeio loquar? qui vnum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum, vereq. beneuolum, vnum fidelem populo R. iudicauit. fuimus imperatores ego, & M. Bibulus in propinquis finitimisq. prouinciis: ab eodem rege adiuti ſumus, & equitatu, & pedeſtribus copiis. ſecutum eſt hoc acerbiſſimum, & calamitoſiſſimum ciuile bellum: in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non eſt neceſſe, praeſertim cum contra, ac Deiotarus ſenſit, victoria belli iudicarit. quo in bello ſi fuit error, communis ei fuit cum ſenatu; ſin recta ſententia, ne victa quidẽ cauſſa viſuperãda eſt. Ad has copias accedent alii reges, etiã delectus accedent. neque vero claſſes deerũt: tanti Tyrii Caſſium faciunt; tantũ eius in Syria nomen, atque Phoenice eſt. paratum habet imperatorẽ C. Caſſium, P.C. reſp. contra Dolabellã, nec paratum ſolum, ſed peritum, atque fortem. magnas ille res geſſit ante Bibuli, ſummi viri, aduentum, cum Parthorum nobiliſſimos duces, maximasq. copias fudit, Syriamq. immani Parthorum impetu liberauit. maximam eius & ſingularem laudem praetermitto. cuius enim praedicatio nõdum omnibus grata eſt, hanc memoriae potius, quam vocis, teſtimonio conſeruemus.

EXPLANATIO

QVEM *uidetis;*]qui, nullis inſtructus copijs, eo tamen ex Italia profectus conſilio ſit vt prohiberet Syria Dolabellam. ſupra: Quid C.Caſſius pari magnitudine animi, & conſilij praeditus, non ne eo ex Italia conſilio profectus eſt, vt prohiberet Sytia Dolabellam? Ferrarius malebat, Vidiſtis: vt referretur ad idus Mart. mihi, videtis, non diſplicet; vt de re praeſenti dicatur. in quo moueor etiam conſenſu omnium veterum librorum. PRIVATI *illius quidem,*]de Baſſo copioſe Appianus lib. IV. VICTOR *exercitus;*] quia repulerat legiones Murci. Appianus. Caſſius autem ad Ciceronem *ita* ſcripſit. Murci, & Criſpi imperatorum dignitatem, quantum eſt in te, tuere nam Baſſus miſere mihi noluit legionem tradere. quod niſi milites, inuito eo, legatos ad me miſiſſent; clauſam Apameam tenuiſſet, quoad vi eſſet expugnata. NOSTRO *more*] armatura Romana. ep.I. lib VI. ad Att. Deiotarus habet cohortes quadrigenarias, noſtra armatura, triginta. SVLLA, *Murena, Seruilius, Lucullus,*] de Mithridate Sulla, Murena Lucullus, de Iſauris, vnde cognomen accepit. Seruilius triumphauit. omnes Deiotari copijs vſi ſunt. MAGNAS *ille res geſſit*] M Craſſi quaeſtor in Syria quo interfecto, Parthos in Syriam irruentes fudit. in ep. ad Coelium. Caſſius noſter feliciter ab Antiochia hoſtem reiecerat. SINGVLAREM *laudem*] in Caeſare occidendo.

ORATIO

ANIMADVERTI, P.C. dici iam a quibuſdam, exornari etiam nimium a me Brutum, nimium Caſſium ornari; Caſſio vero ſententia mea dominatum, & principatum dari. Quos ego orno? nempe eos, qui ipſi ſunt ornamenta reip. quid D. Brutum? non ne omnibus ſententiis ſemper ornaui? num igitur reprehenditis? An Antonios potius ornarem, non modo ſuarum familiarum, ſed Romani nominis probra, atque dedecora? an Cenſorinum ornem, in bello hoſtem, in pace ſectorem? an cetera ex codẽ latrocinio naufragia colligam? ego vero iſtos, otii, concordiae, legum, iudiciorum, libertatis inimicos tantum abeſt, vt ornem, vt effici non poſſit, quin

eos

eos tam oderim, quam remp. diligo. vide, inquit, ne veteranos offendas. hoc enim vel maxime exaudio. Ego vero veteranos tueri debeo; ſed hos, quibus ſanitas eſt, certe timere non debeo; eos vero veteranos, qui pro rep. arma ceperunt, ſecutique ſunt C. Caeſarem auctoritate beneficiorum paternorum, hodieque rempub. defendunt cum magno periculo, non tueri ſolum, ſed etiam augere commodis debeo, qui autem quieſcunt, vt VI. & IIX. legio, in magna gloria, & laude ponendos puto. comites vero Antonii, qui, poſtquam beneficia Caeſaris comederunt, conſulem deſignatum obſident, huic vrbi ferro, ignique minitantur, Saxae ſe, & Caſoni transdiderunt, ad facinus praedamque natis, num quis eſt, qui tuendos putet? ergo aut boni ſunt, quos etiam ornare, aut quieti, quos conſeruare debemus; aut impii, quorum contra furorem & bellum, & iuſta arma cepimus. quorum igitur veteranorum animos ne offendamus, veremur? eorum ne, qui D. Brutum obſidione cupiunt liberare? quibus cum Bruti ſalus cara ſit, qui poſſunt Caſſii nomen odiſſe? an eorum, qui vtriſque armis vacant? non vereor, ne acerbus ciuis quiſquam iſtorum ſit, qui otio delectantur. tertio vero generi non militum veteranorum, ſed importuniſſimorum hoſtium cupio quam acerbiſſimum dolorem inurere. Quamquam, P.C. quouſque dicemus ſententias, veteranorum arbitratu? quod eorum tantum faſtidium eſt, quae tanta arrogantia, vt ad arbitrium illorum, imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendum eſt enim, P. C. quod ſentio) non tam veteranos intuendos nobis arbitror, quam quid tyrones milites, flos Italiae, quid nouae legiones, ad liberandam patriam paratiſſimae, quid cuncta Italia de veſtra grauitate ſentiat. nihil enim ſemper floret: aetas ſuccedit aetati. diu legiones Caeſaris viguerunt, nunc vigent Panſae, vigent Hirtii, vigent Caeſaris filii, vigent Planci; vincunt numero, vincunt aetatibus: nimirum etiam auctoritate vincunt: id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur. itaque his promiſſa ſunt praemia, illis perſoluta. fruantur his illi: perſoluantur his, quae ſpopondimus. id enim deos immortales ſpero aequiſſimum iudicare. Quae cum ita ſint: eam, quam dixi, ſententiam vobis, P.C. cenſeo comprobandam.

EXPLANATIO

POSTQVAM *beneficia Caeſaris comederunt,*] ad egeſtatem nequitia, luxuq. redacti, nouas res quærunt, vt iterum famem explere poſſint. Qui vero Caeſaris beneficia conſeruarunt, ij cum repub. conſentiunt. Phil. 13. Huc accedunt Alaudae, ceterique veterani, qui, ſuis rebus exhauſtis, beneficijs Caeſaris deuoratis, noſtras fortunas concupiuerunt. Et Phil. 14. Quæ conſtituta ex veteranis, docuit illo praelio, militibus ijs, qui Caeſaris beneficia ſeruaſſent, ſenatus, populiq. Romani carum nomen eſſe. In epiſt ad D. Brutum, lib. XI. Segulium negligamus, qui res nouas quaerit: non quo veterem comederit: nullam enim habuit: ſed hanc ipſam recentem nouam deuorauit. SAXAE *ſe, & Caſoni tradiderunt,*] Phil. 10. Sollicitant homines imperitos Saxae, Caſones. ILLIS] qui cum Caeſare patre militarunt.

IN . DVODECIMAM M . TVLLII . CICERONIS PHILIPPICAM PAVLLI . MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

REtulerat Panſa conſul de legatis iterum ad Antonium de pace mittendis: legati decreti erant P. Seruilius, & ipſe Cicero. Legationem non modo ſuperuacaneam eſſe, cum ab Antonio pacem ſperare non liceat, ſed inutilem etiam, ac turpem, multis argumentis Cicero docet: quod ſi rurſus agendum de pace cum Antonio ſit, minime tamen omnium ſe legatum deligi oportere; nec tamen in ea re vitae ſuae maiorem, quam reipub. quam ſemper defenderit, rationem habere velle.

IN.M.

IN · M · ANTONIVM

PHILIPPICARVM

· LIBER . DVODECIMVS

ORATIO . LIV

ETSI minime decere videtur, P.C. falli, decipi, errare eum, cui vos maximis ſaepe de rebus aſſentiamini: conſolor me tamen, quoniam vobiſcum pariter, & vna cum ſapientiſſimo conſule errani. nam, cum duo conſulares ſpem honeſtae pacis nobis attuliſſent; quod erant familiares M. Antonij, quod domeſtici, noſſe aliquod eius vulnus, quod nobis ignotum eſſet, videbantur. apud alterum vxor, liberi: alter quotidie litteras mittere, accipere, aperte fauere Antonio. hi ſubito hortari ad pacem, quod iamdiu nõ feciſſent, non ſine cauſſa videbantur. acceſſit conſul hortator: qui conſul? ſi prudentiam quaerimus, qui minime falli poſſet; ſi virtutem, qui nullam pacem probaret, niſi Antonio cedente, atque victo; ſi magnitudinem animi, qui praeferret mortem ſeruituti. vos autem, P.C. non tam immemores veſtrorum grauiſſimorum decretorum videbamini, quam ſpe allata deditionis, quam amici pacem appellarent, de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare. auxerat autem meam quidem ſpem, credo item veſtram, quod domum Antonii afflictam maeſtitia audiebam, lamẽtari vxorem. hic etiam fautores Antonii, quorum in vultu habitant oculi mei, triſtiores videbam. quod ſi non ita eſt; cur a Piſone, & a Caleno potiſſimum, cur hoc tempore, cur tam improuiſo, cur tam repente pacis eſt facta mentio? negat Piſo ſcire ſe, negat audiſſe quidquam: negat Calenus, rem vllam nouam allatam eſſe: atque id nunc negant, poſtea quam nos pacificatoria legatione implicatos putant. quid ergo opus eſt nouo conſilio, ſi in re nihil omnino noui eſt? decepti, decepti, inquam, ſumus. P.C. Antonii eſt acta cauſſa ab amicis eius, nõ publica. quod videbam equidem, ſed quaſi per caliginem praeſtinxerat aciem animi D. Bruti ſalus. quod ſi in bello dari vicarii ſolerent; libenter me, vt D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atque hac voce Q. Fufii capti ſumus: Ne ſi a Mutina quidem receſſerit, audiemus Antonium? ne ſi in ſenatus quidem poteſtate futurum ſe dixerit? durum videbatur: itaque fracti ſumus, ceſſimus. recedit igitur a Mutina? neſcio. paret ſenatui? credo, inquit Calenus; ſed ita, ut teneat dignitatem. Valde uobis hercule laborandum eſt, P.C. ut ueſtram dignitatem amittatis, quae maxima eſt; Antonii, quae neque eſt ulla, neque eſſe poteſt, retineatis; ut eam per nos recuperet, quam per ſe perdidit. ſi iacens id nobiſcum ageret, audirem fortaſſe: (quamquam: ſed hoc malo dicere, audirem) ſtanti reſiſtendum eſt, aut concedenda una cum dignitate libertas. at non eſt integrum: conſtituta legatio eſt. quid autem integrum non eſt ſapienti, quod reſtitui poteſt? cuiuſuis hominis eſt errare: nullius, niſi inſipientis, in errore perſeuerare. poſteriores enim cogitationes (ut aiunt) ſapientiores ſolent eſſe. diſcuſſa eſt illa caligo, quam paullo ante dixi: diluxit, patet, uidemus omnia, neque per nos ſolum, ſed admonemur a noſtris. attendiſtis paullo ante, praeſtantiſſimi uiri quae eſſet oratio. maeſtam, inquit, domum offendi, coniugem, liberos. admirabantur boni uiri, accuſabant amici, quo ſpe pacis legationem ſuſcepiſſem. nec mirum, P. Seruili: tuis enim veriſſimis, grauiſſimisq. ſententiis, omni eſt, non dico dignitate, ſed etiã ſpe ſalutis ſpoliatus Antonius. ad eum te ire legatum, quis non miraretur? de me experior: cuius idem conſilium, quod tuum, ſentio quam reprehendatur. nos reprehendimur ſoli? quid? vir fortiſsimus Panſa ſine cauſſa tam accurate paullo ante locutus eſt tam diu? quid egit, niſi vti falſam a ſe ſuſpicionem depelleret? vnde autem eſt iſta ſuſpicio? ex pacis patrocinio repentino, quod ſubito ſuſcepit eodem captus errore, quo nos. Quod ſi eſt erratum, P.C. ſpe falſa, atque fallaci, redeamus in uiam. optimus eſt portus paenitenti mutatio conſilii. quid enim, per deos immortales, poteſt reip. prodeſſe noſtra legatio? prodeſſe, dico? quid, ſi etiam obfutura eſt? obfutura? quid, ſi iam obfuit? an uos acerrimam illam, & fortiſsimam populi R. libertatis recuperandae cupiditatem, non imminutam, ac debilitatam putatis, legatione pacis audita? quid municipia cenſentis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem ſtudio, quo contra commune incendium exarſerat? an non putamus fore, ut eos paeniteat profeſſos eſſe, & praeſetuliſſe odium in Antonium, qui pecunias polliciti ſunt, qui arma, qui ſe totos & animis, & corporibus in ſalutem reip. contulerunt? quemadmodum neſtrum hoc conſilium Capua probabit? quae temporibus his Roma altera eſt. illa impios ciues iudicauit, eiecit, excluſit. illi, illi, inquam, ubi fortiſsimae conanti e manibus eſt ereptus Antonius. Quid? legionum noſtrarum neruos non ne his conſiliis incidimus? quis eſt enim, qui ad bellum inflammato animo ſit futurus, ſpe pacis oblata? ipſa illa Martia caeleſtis & diuina legio nuncio langueſcet, & mollietur, atque illud pulcherrimum Martium nomen amittet; excident gladii; fluent arma de manibus; ſenatum enim ſecuta, non arbitrabitur ſe grauiore odio debere eſſe in Antonium, quam ſenatum. pudet huius legionis, pudet Quartae, quae pari uirtute noſtram auctoritatem probans, non ut conſulem, & imperatorem ſuum, ſed ut hoſtem, & oppugnatorem patriae reliquit Antonium. pudet optimi exercitus, qui coniunctus eſt ex duobus; qui iam luſtratus, qui profectus ad Mutinam eſt, qui ſi pacis, id eſt timoris noſtri, nomen audiuerit, ut non referat pedem, inſiſtet certe. quis enim, reuocante, & receptui canente ſenatu, properet dimicare? quid autem hoc iniuſtius, quam nos, inſcientibus iis, qui bellum

gerunt,

gerunt, de pace decernere? nec ſolum inſcientibus, ſed etiam inuitis? an vos A. Hirtium, praeclariſſimum conſulem, C. Caeſarem, deorum beneficio natum ad haec tempora, quorum epiſtolas ſpem victoriae declarãtes in manu teneo, pacem velle cenſetis? vincere illi expetũt, pacisq. dulciſſimum & pulcherrimum nomen nõ pactione, ſed victoria concupierunt. Quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulſandi, adminiſtrandi, ſuſtinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipſum, ne dicam imperium, ſecuta, armis, viris, pecunia belli principia firmauit. eadem crudelitati M. Antonii ſuum totum corpus obiecit. exhauritur, vaſtatur, vritur: omnes aequo animo belli patitur iniurias, dũmodo repellat periculum ſeruitutis. Et, vt omittã reliquas partes Galliae; nam ſunt omnes pares: Patauini alios excluſerunt, alios eiecerunt, miſſos ab Antonio: pecunia, militibus; &, quod maxime deerat, armis noſtros duces adiuuerunt, fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem cauſſa erant, &, propter multorum annorum iniurias, alienati a ſenatu putabantur. quos minime mirum eſt, communicata cum his rep. fideles eſſe, qui etiam expertes eius fidem ſuam ſemper praeſtiterunt. His igitur omnibus, victoriam ſperantibus, pacis nomen afferemus, id eſt deſperationem victoriae? Quid, ſi ne poteſt quidem vlla eſſe pax? quae enim eſt conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi poteſt? multis rebus a nobis ad pacem eſt inuitatus Antonius; bellum tamen maluit. miſſi legati repugnante me, ſed tamen miſſi; delata mandata; non paruit. denunciatum eſt, ne Brutum obſideret, a Mutina diſcederet, oppugnauit etiam uehementius. & ad eum legatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit? uerecundiorem ne coram putamus in poſtulando fore, quam fuerit tum, cum miſit mandata ad ſenatum? atqui tum ea poſtulabat, quae uidebantur improba omnino, ſed tamen aliquo modo poſſe concedi, nondum erat ueſtris tam grauiſſimis, tamq. multis iudiciis ignominiisq. conciſus. nunc ea petit, quae dare nullo modo poſſumus, niſi prius uolumus nos bello uictos confiteri. S. C. falſa delata ab eo iudicauimus, nũ ea uera poſſumus iudicare? leges ſtatuimus per uim, & contra auſpicia latas, iisq. nec populum, nec plebem teneri: num eas reſtitui poſſe cenſetis? H-S *ſepties millies auertiſſe Antonium pecuniae publicae iudicauiſtis: num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo ciuitatibus, ſacerdotia, regna uenierunt: num figentur rurſus eae tabulae, quas uos decretis ueſtris refixiſtis? quod ſi ea, quae decreuimus, obruere, num etiam memoriam rerum delere poſſumus? quando enim obliuiſcetur ulla poſteritas, cuius ſcelere in hac ueſtium foeditate fuerimus? ut centurionũ legionis Martiae Brundiſii profuſus ſanguis eluatur, num elui praedicatio crudelitatis poteſt? ut media praetereã, quae uetuſtas tollet, operum circa Mutinam taetra monumenta, ſceleris indicia, latrociniiq. ueſtigia? huic igitur importuno, atque impuro parricidae, quid habemus, per deos immortales, quod remittamus? An Galliam ultimam, & exercitum? quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellum? nec ſolum propagare bellum, ſed concedere etiam uictoriam? an ille non uicerit, quacumque conditione in hanc urbem cum ſuis uenerit? armis nunc omnia tenemus: auctoritate ualemus plurimum; abſunt tot perditi ciues, nefarium ſecuti ducẽ: tamen eorum ora ſermoneſque, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt, ferre non poſſumus; quid cenſetis, cum tot uno tempore irruperint; nos arma poſuerimus, illi non poſuerint? nonne nos noſtris conſiliis uictos in perpetuum fore? ponite ante oculos M. Antonium conſularẽ: ſperantem conſulatum Lucium adiungite, ſupplete ceteros, neque noſtri ordinis ſolum, honores & imperia meditantes, nolite ne Tirones quidem Numiſios, & Muſtelas Seios ne contemnere, cum his facta pax, non erit pax, ſed pactio ſeruitutis.*

E X P L A N A T I O

E**rravi.**] cum Piſoni, & Caleno, legatis, ſpem pacis afferentibus, credit. **Noſſe** *aliquod eius vulnus,*] quo vulnere ad honeſtam pacem deſcendere cogeretur. **Alterum**] Calenum, Antonij procuratorem: vt infra. **Alter**] Piſo. **Grauiſſimorum**] contra Antonium: quae commemorantur Phil. 7 **Amici**] Antonij, **Afflictam** *maeſtitia*] ob aliquod, nobis ignotum, Antonij vulnus. **Quorum** *in vultu habitant oculi mei.*] a quibus oculos numquam remoueo. **Scire** *ſe,*] nouum aliquod incommodum Antonij, quo ipſi adducti ſint, vt pacis mentionem facerent. **Implicatos**] ſoluti enim nõ ſumus cum de pace iterum agi coeptum ſit, & conſtituta legatio. **D. Bruti** *ſalut.*] cuius cauſſa, loquentibus de pace aures dabam. **Neſcio.**] verbum Caleni. **Quanquam**] hoc voluit dicere quamquam ne tu quidem audiendus eſſet. **Aut** *concedenda vna cum dignitate libertas.*] aut amittenda nobis, & dignitas, & libertas eſt. **At** *non eſt integrum:*] impedita gerendi belli cogitatio eſt, legatione conſtituta. **Poſteriores** *cogitationes*] αἱ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι, verſus eſt Euripidis in Hippolyto Coronato. **A noſtris.**] a domeſticis. illa enim: Maeſtam domum offendi, coniugem, liberos; ad Seruilium pertinent, qui cum Cicerone legatus erat conſtitutus. **Praeſtantiſſimi** *viri*] Seruilij, qui ſententiam rogabatur ante Ciceronem; vt ſupra. **Suſcepiſſem.**] hactenus verba Seruilij ſunt. **Quam** *reprehendatur* . .] quod ſpe pacis, duorum conſularium oratione adducti, legationem probauerimus. **E manibus** *vel ereptus Antonius.*] Phil. 2. Quemadmodum illinc abieris, vel potius paene nõ abieris, ſcimus. **Martium**] gloſſema arbitror fuiſſe. **Ex** *duobus*] exercitum Hirtij ſignificat, cum Caeſaris exercitu coniunctum. **Luſtratus.**] luſtrari, id eſt, expiari exercitus mos fuit, prius quam in expeditionem educerentur. **Quondam**] ciues Romani cum non erant. **Communicata** *cum iis rep.*] data eis ciuitate cum ſuffragio. **Delata**] ad aerarium. **Eae** *tabulae,*] legum, fixae ab Antonio in Capitolio. **Quid** *eſt aliud,*]

ſaepe

ſaepe hoc loquendi genus vſurpat Cicero Phil.1.2.10. NOSTRI *ordinis*] ſenatorij. NE *Tirones quidem Numiſios*,] Tironem Numiſium, Muſtelam Tamiſium appellat Phil 2. SEIOS *ve*] ſuſpicor de mẽdo. nam Seius hic nuſquam alibi nominatur. quid, ſi pro. Seios, Saxas, reponamus? Saxae enim, & Caſonis crebra mentio.

ORATIO

L. Piſonis, ampliſſimi viri, praeclara vox a te non ſolum in hoc ordine, Panſa, ſed etiam in concione iure laudata eſt. exceſſurum ſe ex Italia dixit, deos penates & ſedes patrias relicturum, ſi, quod dij omen auerterint, remp. oppreſſiſſet Antonius. quaero igitur a te, L. Piſo, non ne oppreſſam remp. putes, ſi tot, tam impii, tam audaces, tam facinoroſi recepti ſint? quos nondum tantis parricidiis contaminatos vix ferebamus, hos nunc omni ſcelere coopertos tolerabiles cenſes ciuitati fore? aut iſto tuo, mihi crede, conſilio erit vtendum, vt cedamus, abeamus, vitam inopem, vagamq. perſequamur: aut ceruices latronibus dandae, atque in patria cadendum eſt. Vbi ſunt, C. Panſa, illae cohortationes pulcherrimae tuae, quibus a te excitatus ſenatus, inflammatus populus R. non ſolum audiuit, ſed etiam didicit, nihil eſſe homini R. foedius ſeruitute? iccirco ne ſaga ſumpſimus, arma cepimus, iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus, vt, exercitu florentiſſimo, & maximo, legati ad pacem mitterentur? ſi accipiendam; cur non rogamur? ſi poſtulandam, quid timemus? in hac ego legatione ſim? aut ad id conſilium admiſcear, in quo, ne ſi diſſenſero quidem a ceteris, ſciturus populus R. ſit? ita fiet, ut, ſi quid remiſſum aut conceſſum ſit, meo ſemper periculo peccet Antonius cum ei peccandi poteſtas a me conceſſa videatur. quod ſi habenda cum Antonij latrocinio pacis ratio fuit; mea tamen perſona ad iſtam pacem conciliandam minime fuit deligenda. ego nunquã legatos mittendos cenſui: ego ante legatorum reditum auſus ſum dicere; pacem ipſam ſi afferrent, quoniam ſub nomine pacis bellum lateret, repudiandam: ego princeps ſagorum: ego ſemper illum appellaui hoſtem, cum alij aduerſarium; ſemper hoc bellum, cum alij tumultum: nec haec in ſenatu ſolum, eadem ad populum ſemper egi, neque ſolum in ipſum, ſed in eius ſocios, facinorum miniſtros, & praeſentes, & eos qui vna ſunt, in totam denique M. Antonij domum ſum ſemper inuectus. itaque; vt alacres, & elati, ſpe pacis oblata, inter ſe impij ciues, quaſi viciſſent, gratulabantur: ſic me iniquum eierabant, de me querebantur: diffidebant etiã Seruilio: meminerant eius ſententijs confixum Antonium: L. Caeſarem, fortem quidem illum, & conſtantem ſenatorem, auunculum tamen; Calenum procuratorem, Piſonem familiarem, te ipſum, Panſa, vehementiſſimum & fortiſſimum conſulem, factum iam putant leniorem: non quo ita ſit, aut eſſe poſſit: ſed mentio a te facta pacis, ſuſpicionem multis attulit immutatae voluntatis. inter has perſonas me interiectum, amici Antonij moleſte ferunt, quibus gerundus mos eſt, quoniam ſemel liberales eſſe coepimus. proficiſcantur legati optimis ominibus, ſed ii, in quibus non offendatur Antonius. quod ſi de Antonio non laboratis; mihi certe, P. C. conſulere debetis. parcite oculis ſaltem meis, & aliquam veniam iuſto dolori date. quo enim adſpectu videre potero, mitto hoſtem patriae, ex quo mihi odium in illum commune vobiſcum eſt; ſed quo modo adſpiciam mihi vni crudeliſſimum hoſtem, vt declarant eius de me acerbiſſimae conciones? adeo ne me ferreum putatis, vt cum eo congredi aut illum adſpicere poſſim? qui nuper cum in concione donaret eos, qui ei de parricidis audaciſſimi videbãtur; mea bona donare ſe dixit Petiſſio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonii ad haec Antoniana ſaxa proiectus eſt. an L. Antonium adſpicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non potuiſſem, niſi me moenibus, & portis, & ſtudio municipii mei defendiſſem. atque idem hic Myrmillo Aſiaticus, latro Italiae collega Lentonis, & Nuculae, cum Aquilae primipili nummos aureos daret, de meis bonis ſe dare dixit: ſi enim de ſuis dixiſſet, ne aquilam quidem ipſam crediturum putauit. nõ ferent inquam oculi Saxam, Caſonẽ, non duos praetores, non tribunum pl. non duos deſignatos tribunos, non Beſtiam, non Trebellium, non T. Plancum. non poſſum animo aequo videre tot, tam importunos, tam ſceleratos hoſtes; nec id faſtidio meo, ſed caritate reip. ſed vincam animum, mihiq. imperabo: dolorem iuſtiſſimum, ſi non potuero frangere occulsabo. Quid? vitae cenſetis ne, P.C. habendam mihi aliquam eſſe rationem? quae mihi quidem minime cara eſt, praeſertim cum Dolabella fecerit, vt optanda mors eſſet, modo ſine cruciatu, atque tormentis: vobis tamen, & populo R. vilis eſſe ſpiritus meus non debet: is enim ſum, niſi forte me fallo, qui vigiliis, curis, ſententiis, periculis etiam, quae plurima adii propter acerbiſſimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, vt non obſtarent reip. ne quid arrogantius videar dicere. quod cum ita ſit; nihil ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic, cum in vrbe eſſem, ac domi, tamen multa ſaepe tentata ſunt, vbi me non ſolum amicorum fidelitas, ſed etiam vniuerſae ciuitatis oculi cuſtodiunt: quid cenſetis, cum iter ingreſſus ero, longum praeſertim, nullas ne inſidias extimeſcendas? tres viae ſunt ad Mutinam, quo feſtinat animus, vt quam primum illud pignus libertatis populi R. D. Brutum adſpicere poſſim: cuius in complexu libenter extremum vitae ſpiritum ediderim, cum omnes actiones horum menſium, omnes ſententiae meae peruenerint ad eum, qui mihi fuit propoſitus, exitum. tres ergo, vt dixi, viae; a ſupero mari, Flaminia, ab infero, Aurelia; media Caſſia. nunc, quaeſo, attendite, num aberret a cõiectura ſuſpicio periculi mei. Etruriã diſcriminat Caſſia. ſcimus ne igitur, Panſa, quibus in locis nunc ſit Lentonis Ceſennii ſeptemuiralis auctoritas? nobiſcum nec animo certe eſt, nec corpore. ſi autem aut domi eſt, aut non longe a domo: certe in Etruria eſt. ideſt in via. quis igitur mihi praeſtat, Lentonẽ vno capite eſſe contentum? Dic mihi praeterea, Panſa, Ventidius vbi ſit, cui fui ſemper amicus, ante quam ille reip. boniſq. omnibus tam aperte eſt factus inimicus. Poſſum Caſſiam vitare, tenere Flaminiam. quid, ſi Anconam, vt dicitur, Ventidius venerit, potero ne Ariminum tuto accedere? Reſtat Aurelia. hic quidem etiam praeſidia habeo: poſſeſſiones enim ſunt P. Clodii: tota familia occuret: hoſpitio inuitabit pro-

pter familiaritatem notiſſimam. hiſce ego me vijs cōmittam, qui Terminalibus nuper in ſuburbium, vt eodem die reuerterer, ire non ſum auſus? domeſticis me parietibus vix tueor ſine amicorum cuſtodijs. itaque in vrbe maneo; ſi ſic licebit, manebo. haec mea ſedes eſt, haec vigilia, haec cuſtodia, hoc praeſidium ſtatiuum. teneant alij caſtra, regna, res bellicas, " oderint hoſtem: nos, vt dicimus, ſemperq. fecimus, vrbem, & res vrbanas vobiſcum pariter tuebimur. neque vero recuſo munus hoc: quamquam populum R. video pro me recuſare. nemo me minus timidus, nemo cautior. res declarat. vigeſimus annus eſt, cum omnes ſcelerati me vnum petunt. itaque ipſi, ne dicam mihi, reip. poenas dederunt; me ſaluum adhuc reſp. conſeruauit ſibi.

EXPLANATIO

AD. ID *conſilium*] eorum, qui aderunt in conſilio nobis cum Antonio de pace agentibus infra: Quae cum agam in conſilio, nonnullis, vt arbitror, repugnantibus; non ne metuendum eſt, vt imperita militum multitudo per me pacem diſtineri putet? CONCESSVM] Antonio. PRINCEPS *ſagorum*] ſumendorum; cum tamen vti toga poſſem tamquam conſularis. Phil. 8. In extremo QVASI *viciſſent*,] quod bellum differretur, aut etiam quibus vellet Antonius condicionibus, futura pax eſſet. ME *iniquum eierabant*,] Ciceronem legatum amici Antonij, vt iniquum, eierabant, ideſt, excuſabāt, ſic lib. III in Verr. Negotiatores putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquum eiurare, vbi negotientur praetor prouinciam ſuam totam ſibi iniquam eiurat. Et lib 2. de orat. Cum M. Flaccus P. Mucium iudicem tuliſſet, Eiero, inquit, iniquus eſt. Cum eſſet admurmuratum, Ah, inquit, P.C. non ego mihi illum iniquum eiero, verum omnibus. Et in ep. ad Paetum. Tu autem quod mihi bonam copiā eiures, nihil eſt. Et Varro lib. VI. de lin. Lat. QVINVS *gerundus mos eſt*;. his ego libenter ſatisfaciam, legatione depoſita. LIBERALES *eſſe coepimus*.] mittendis iterum legatis. AD *haec Antoniana ſaxa*] egregia trāſlatio. nam vt ex naufragio multi ad ſaxa proiecti ſeruantur: ſic Petiſſius, cōſumpto patrimonio, ad Antonium, tamquam ex naufragio ad ſaxa, ſe contulit. MVNICIPII *mei*,] Arpinatum. MYRMILIO] gladiator. Phil. 3. 5. 7. COLLEGA,] in ſeptemuiratum Phil. 11. AQVILAE:] centurionis nomen, qui primum pilum duceret centuriones autem primipili, ordines ducebant inter triarios, qui collocabantur in tertia acie, tamquam omnium fortiſſimi. PRIMI *pili*] vel ſubaudiendū, centurioni: dixit enim Cicero in ep. ad Att. cohortem primam totam perdidit, centurionemq. primipili Aſinium Dentonem. Et Caeſar lib. III. bel. Gal. P. Sextius Baculus, primi pili centurio. Vel legendum, Primipilo, vnico verbo; vt Caeſar lib. 2. bel. Gal. Primipilo P. Sextio Baculo. NE *Aquilam quidem ipſam*] iocatur in ambiguo Aquilae vocabulo, & a centurione ad alitem tranſit. DVO *praetores*,] Cenſorinum, de quo Phil. 11. & Ventidium Antonio cōiunctiſſimum vtrūque etiam ſimul nominat Phil. 13. DESIGNATOS] a Caeſare. magiſtratus enim omnes in biennium deſignauit. MODO *ſiue cruciatu, atque tormētis*:] quibus ipſe Trebonium affecit. NE *quid arrogantius videar dicere*.] ne dicam: ne quid nocere poſſent reip. quod arrogāter fortaſſe dictum videretur. PERVENERINT *ad eum, qui mihi prapoſitus eſt, exitum*.] erat ei propoſita Bruti ſalus. ETVRIAM *diſcriminat Caſſia*,] diuidit Etruriam, nam Aurelia propius mare ſuperum eſt, neque diſcriminat Etruriam, ſed terminat a maritima parte. Caſſia vero, auctore Antonino ab vrbe ducit in Vulſinios, inde, Senis a ſiniſtra relictis, Arretium, inde Florentiam, Piſtorium, Lucam, quod erat ciſalpinae Galliae primum opidum. VNO *capite*] nece ſine tormētis. PRAESIDIA *habeo*.] ironia. SI *ſic licebit*.] cum hac libertate & dignitate. ODERINT] Faernus ex ingenio, Fuderint: probo. VIGESIMVS *annus eſt*,] a conſulatu. Eadem querella vſus eſt in tio Phil. 2. ITAQVE *ipſi*.] rectius opinor, Atque ipſi.

ORATIO

TIMIDE hoc dicam: ſcio enim quiduis homini accidere poſſe. veruntamē ſemel circumſeſſus lectiſſimorum bominum viribus cecidi ſciens, vt honeſtiſſime exſurgere poſſem. poſſum ne igitur ſatis videri cautus, ſatis prouidus, ſi me huic itineri tam infeſto, tamq. periculoſo commiſero? gloriam in morte debent ij, qui in rep. verſantur, non culpae reprehenſionem, & ſtultitiae vituperationem, relinquere. quis bonus non luget mortem Trebonii? quis non dolet interitum talis & ciuis, & viri? at ſunt, qui dicant (dure illi quidem, ſed tamen dicunt) minus dolendum, quod ab homine impuro, nefarioq. non cauerit. etenim, qui multorum cuſtodem ſe profiteatur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. cum ſaeptus ſis legibus, & iudiciorum metu, non ſunt omnia timenda, neque ad omnes inſidias praeſidia quaerenda. quis enim audeat luci, quis in militari via, quis bene comitatum, quis illuſtrem aggredi? haec neque hoc tempore, neque in me valent. non modo enim poenam non extimeſcet, qui mihi vim attulerit, ſed etiam gloriam ſperabit a latronum gregibus, & praemia. haec ergo in vrbe praeuideo: facilis eſt circumſpectus, vnde exeam, quo progrediar, quid ad dextram, quid ad ſiniſtram ſit: num idē in Apennini tramitibus facere potero? in quibus, etiam ſi non erunt inſidiae quae facillime eſſe poterunt, animus tamē erit ſollicitus, vt nihil poſſit de officiis legationis attendere. ſed effugi inſidias: perrupi Apenninum: nempe in Antonij congreſſum, colloquium veniendum eſt. quinam locus capietur? ſi extra caſtra: ceteri viderint; ego mortem arbitror futuram puto. noui hominis furorem, noui effrenatam violentiam. cuius acerbitas morum, immanitasq. naturae, ne vino quidem permixta temperari ſolet; hic,

ira,

tra, dementiaq. inſtimulatus, adhibito fratre Lucio, taeterrima bellua, numquam profecto a me ſacrilegas manus, atque impias abſtinebit. memini colloqui & cum acerrimis hoſtibus, & cum grauiſſime diſſentientibus ciuibus. Cn. Pompeius, Sex. filius, conſul me praeſente, cum eſſem tyro in eius exercitu, cum P. Vettio Catone, duce Marſorum, inter bina caſtra collocutus eſt: quo quidem memini Sex. Pompeium fratrem conſulis, ad colloquium ipſum Roma veniſſe doctum virum, atque ſapientem. quem Cato cum ſalutaſſet, quem te appellem, inquit? at ille, voluntate hoſpitem, neceſſitate hoſtem. erat in illo colloquio aequitas: nullus timor, nulla ſuberat ſuſpicio: mediocre etiam odium: non enim, vt eriperent nobis ſocij ciuitatem, ſed vt in eam reciperentur, petebant. Sulla cum Scipione inter Cales, & Teanum, cum alter nobilitatis florem, alter belli ſocios adhibuiſſet, de auctoritate ſenatus, de ſuffragijs populi, & de iure ciuitatis leges inter ſe conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem, a vi tamen, periculoq. abfuit. poſſumus ne igitur in Antonij latrocinio aeque eſſe tuti? non poſſumus: aut, ſi ceteri poſſunt, me poſſe diffido.

EXPLANATIO

CIRCVMSESSVS] Clodianis temporibus: cum decertare nolui, ſed vrbe ceſſi, ne mea cauſſa cum improbis boni pugnarent. Malim, quod Faerno placuit, Circumſaeptus. nam, Circumſeſſus, non valet munitus, ſed, ab inimicis circumuentus. NON *culpae reprehenſionem*,] quam ego relinquerem, ſi meam vitam temere proijcerem. LVCI,] antique, pro luce. CN. *Pompeius*] Magni pater. CATONE,] Velleius & Appianus SCIPIONE] conſule. CVM *alter*] Sulla, qui nobilitatem ciuium armis defendebat. DE *ſuffragijs*] populi quibus non admiſceri libertinos, ſed in quattuor tantum vrbanis tribubus vt antea, ſuffragium ferre, Sulla volebat: Mariani contra, ſuffragij lationem eis eſſe in omnibus xxxv. tribubus. DE *iure ciuitatis*] de ciuitate ſocijs danda. LEGIS] quam ijs de rebus, vt diſcordiarum cauſſa tolleretur ferri oporteret. NON *tenuit omnino colloquium illud fidem*.] quia Scipionis exercitus a Sulla corruptus ducem ſuum reliquit: quem tamen Sulla, cum poſſet interficere, dimiſit incolumem. Epitome lib. LXXXV. Plutarchus in Sulla.

ORATIO

Quod ſi non extra caſtra congrediemur, quae ad colloquium caſtra ſumentur? in noſtra ille numquam veniet, multo minus nos in illius. Reliquum eſt, vt & accipiantur, & remittantur poſtulata per litteras. ergo erimus in caſtris. mea ad omnia poſtulata vna ſententia: quam cum hic vobis audientibus dixero, iſſe & rediſſe me putatote. Legationem conſero. omnia ad ſenatum mea ſententia reijciam, quaecumque poſtulabit Antonius. neque enim licet aliter: neque permiſſum eſt nobis ab hoc ordine, vt bellis confectis, decem legatis permitti ſolet more maiorum: neque vlla omnino a ſenatu mandata accepimus. quae cum agam in conſilio, nonnullis, vt arbitror, repugnantibus; non ne metuendum eſt, ne imperita militum multitudo per me pacem diſtineri putet? Facite hoc meum conſilium legationes nouas non improbare: nam Martiam, & Quartam nihil, praeter dignitatem, & decus probaturas eſſe, certo ſcio: quid? veteranos non veremur? nam timeri ſe ne ipſi quidem volunt. ſed, quonam modo accipient ſeueritatem meam? multa enim falſa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum commoda, vt vos optimi teſtes eſtis, ſemper ego ſententia, auctoritate, oratione firmaui: ſed credunt improbis, credunt turbulentis, credunt ſuis. ſunt autem fortes illi quidem, ſed propter memoriam rerum, quas geſſerunt pro populi R. libertate, & ſalute reip. nimis feroces, & ad ſuam vim omnia noſtra conſilia reuocantes. horum ego cogitationem non vereor: impetum pertimeſco. Haec quoque pericula tanta ſi effugero, ſatis ne tutum reditum putatis fore? cum enim & veſtra auctoritate & meo more defendero, & meam fidem reip. conſtantiamq. praeſtitero; tunc erunt mihi non hi ſolum, qui me oderunt: ſed illi etiam, qui inuident, extimeſcendi. Cuſtodiatur igitur mea vita reip. eaque, quoad vel dignitas, vel natura patietur, patriae reſeruetur: mors autem neceſſitatem habeat fati, aut, ſi ante oppetenda eſt, oppetatur cum gloria. Haec cum ita ſint; etſi hanc legationem reſp. vt leuiſſime dicam, non deſiderat; tamen ſi tuto licebit ire, proficiſcar. omnino, P.C. totum huiuſce rei conſilium non periculo meo, ſed vtilitate reip. metiar. de qua mihi, quoniam liberum eſt ſpatium, multum etiam atque etiam conſiderandum puto; idq. potiſſimum faciendum, quod maxime intereſſe reip. iudicauero.

EXPLANATIO

ERGO *erimus in caſtris*.] nam extra, tutum non eſt. LEGATIONEM *conſero*.] quae in legatione agam, vobis expono. DECEM *legatis*] qui mittebantur, vt victis gentibus leges darent, eaq. regio, quae redacta armis eſſet in populi Romani poteſtatem prouinciae formam acciperet. Nobis, inquit, non idem, quod illis, permiſſum eſt: ſed noſtra ſententia nihil conſtituere, ad ſenatum reijcere omnia debemus. MORS *autem neceſſitatem habeat fati*,] tunc moriamur, cum vitae finem attulerit fatum, quod vitare licet nemini. VT *leuiſſime dicam*,] poſſem dicere: reijcit. odit, vtpote quae damnum potius, quam fructum afferet: ſed hoc tantum dico: non deſiderat, quaſi minime neceſſariam.

IN . TERTIAMDECIMAM
M . TVLLII . CICERONIS
PHILIPPICAM
PAVLLI . MANVTII
COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

Sententia de mittendis iterum legatis iam abiecta, pacem laudat, ſed eam cum Antonio negat vllam eſſe poſſe. Recitat, & interpretatur Antonij litteras ad Hirtium, Caeſaremque miſſas. Seruilij ſententiam probat de mandatis, litteriſque M. Lepidi, ad pacem cohortantis. Sext. Pompeium; quod ſuam, eorumq. quos ſecum haberet, operam ſenatui, populoque Romano pollicitus eſſet, vel eo S. C. quod in Seruilij ſententiam de Lepidi litteris fieret, vel proprio laudandum eſſe cenſet. Et haec abſente Panſa conſule, qui ad collegam Hirtium, & Caeſarem cum ijs copijs, quas ipſe ex delectu compararat, profectus erat.

IN . M . ANTONIVM
PHILIPPICARVM
LIBER . TERTIVSDECIMVS
ORATIO . LV.

A Principio huius belli, P. C. quod cum impijs ciuibus, conſceleratisq. ſuſcepimus, timui, ne condicio inſidioſa pacis libertatis recuperandae ſtudia reſtingueret. dulce enim nomen eſt pacis, res vero ipſa cum iucunda, tum ſalutaris. nam nec priuatos focos, nec publicas leges videtur, nec libertatis iura cara habere, quē diſcordiae, quem caedes ciuiū, quem bellum ciuile delectat; eumq. ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanae naturae exterminandum puto. itaque ſiue Sulla, ſiue Marius, ſiue vterque, ſiue Octauius, ſiue Cinna, ſiue iterum Sulla, ſiue alter Marius, & Carbo, ſiue quis alius ciuile bellum optauit, eum deteſtabilem ciuē reip. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, auctorem ipſum iure caeſum fatemur. nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine taetrius: ſi aut ciuis, aut homo habendus eſt, qui ciuile bellum concupiſcit. ſed hoc primum videndum eſt, P. C. cum omnibus ne pax eſſe poſſit, an ſit aliquod bellum inexpiabile, in quo pactio pacis; lex ſit ſeruitutis. Pacem cum Scipione Sulla ſiue faciebat, ſiue ſimulabat: non erat deſperandum, ſi conueniſſet, fore aliquem tolerabilem ſtatum ciuitatis. Cinna ſi concordiam cum Octauio confirmare uoluiſſet: hominum in rep. ſanitas remanere potuiſſet. proximo bello ſi aliquid de ſumma grauitate Pompeius, multum de cupiditate Caeſar dimiſiſſet; & pacem ſtabilem, & aliquam remp. nobis habere licuiſſet. hoc vero quid eſt? cum Antonijs pax poteſt eſſe? cum Cenſorino, Ventidio, Trebellio, Beſtia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli cauſſa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatemq. ipſi cernitis reliquorum. addite illa naufragia Caeſaris amicorum, Barbas, Caſſios, Barbatios, Polliones: addite Antonii colluſores, & ſodales, Eutrapelum, Melam, Coelium, Pontium, Craſicium, Tironē, Muſtelam, Petiſſium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt alaudae, ceteriq. veterani, ſeminarium iudicum decuriae tertiae, qui, ſuis rebus exhauſtis, beneficiis Caeſaris deuoratis, fortunas noſtras cōcupiuerunt. o fidam dexteram Antonii, qua ille plurimos ciues trucidauit: oratum religioſumq. foedus, quod cum Antoniis fecerimus. hoc ſi Marcus violare conabitur, Lucii eum ſanctitas a ſcelere reuocabit. illis locus ſi in hac vrbe fuerit, vrbi ipſi locus non erit. ora vobis eorum ponite ante oculos, & maxime Antoniorum, inceſſum, adſpectum, vultum, ſpiritum. latera tegentes alias, ſequentes alios, alios praegredientes amicos. quem vini anhelitum, quas contumelias fore cenſetis, minasq. verborum? niſi forte eos pax ipſa leniet, maximeq. cum in hunc ordinem venerint: ſalutabunt benigne: comiter appellabunt vnumquemque noſtrum. non recordamini per deos immortales, quas in eos ſententias dixeritis? acta M. Antonii reſcidiſtis, leges refixiſtis, per vim, & contra auſpicia latas decreuiſtis: totius Italiae delectus excitauiſtis: collegam, & ſocium ſcelerum omnium, hoſtem iudicauiſtis. cum hoc quae pax eſſe poteſt? hoſtis ſi eſſet externus, tamen id ipſum vix talibus factis poſſet aliquo modo. maria, montes, regionum magnitudines intereſſent; odiſſetis eum, quem non videretis. hi in oculis haerebunt, &, cum licebit, in faucibus. quibus enim ſaeptis tam immanes belluas continebimus? At incertus exitus belli eſt. Eſt omnino fortium virorum, quales vos eſſe debetis, virtute praeſtare tantum, vt poſſint fortunae culpam non extimeſcere: ſed, quoniam ab hoc ordine non fortitudo ſolum, verum etiam ſapientia poſtulatur; quamquam vix videntur haec poſſe seiungi, ſeiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet: iuſtum odium incendit, ad confligendum impellit, vocat ad periculum: quid ſapientia? cautioribus vtitur conſiliis, in poſterum prouidet, eſt omni ratione tectior. quid igitur cenſet? parendum eſt enim; atque id optimum iudicandum, quod ſit ſapientiſsime conſtitutum. ſi hoc praecipit, ne quid vita exiſtimem antiquius, ne decernam capitis periculo, fugiam omne diſcrimen: quaeram ex ea, etiam ne ſi erit, cum id fecero, ſeruiendum. ſi annuerit; nae ego ſapientiam iſtam, quamuis ſit erudita, non audiam. ſin reſponderit, tu vero ita vitam, corpusq. ſeruato, ita fortunas, ita rem familiarem, vt haec libertate poſteriora ducas, itaque his vti velis, ſi libera re remp. poſſis; nec pro his libertatem, ſed pro libertate haec proiicias, tamquam pignora iniuriae: tum ſapientiae vocem audire videar, cui vt deo paream. itaque ſi, receptis illis, poſſumus eſſe liberi; vincamus odium, pacemq. patiamur. ſin otium incolumibus his eſſe nullum poteſt: laetemur decertandi oblatam eſſe fortunam. aut enim, interfectis illis, fruemur victrice rep. aut oppreſſi, quod omen auertat Iuppiter, ſi non ſpiritu, at virtutis laude viuemus.

EXPLA-

EXPLANATIO

ALTER *Marius,*] C Marij filius. DE *proximo*] qui ciuile bellum optauit. Caeſarem ſignificat. AVCTOREM *ipſum iure caeſum fatemur.*] Phil. 2. Ille vir fuit, nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. MVNATIO,] T. Munatio Planco Burſa, de quo Phil. 6 10. 11. & in hac. BARBAS *Caſsios,*] hic Barba Caſſius nominatur ep. vlt lib. x i i. ad Att. EVTRAPELVM,] Volumnium, ad quem ſunt epiſtolae duae lib. v i i. fam. SEMINARIVM *iudicum decuriae tertia,*] vide Phil. i r. O. FIDAM *dexteram,*] cur pacem ab ea dextera fidam ſperemus, qua plurimos illeciues trucidauit? COLLEGAM,] Dolabellam. CVM *licebit,*] niſi quid eos prohibeat. VT *poſsint fortunae culpam non extimeſcere.*] vt poſſint certam ſibi victoriam pollliceri. VIX *videntur fiare poſſe ſeiungi.*] qui enim fortis, idem ſapiens: qui ſapiens, idem fortis. PARENDVM *eſt enim,*] ſapientiae praeceptis. TAMQVAM *pignora iniuriae:*] tamquam ea, quae ſi malis retinere, quam libertatem, iniuſte facias. proijce igitur, ne ſint cauſſae, & tamquam pignora iniuriae.

ORATIO

AT enim nos M. Lepidus, imperator iterum pontifex maximus, optime proximo ciuili bello de rep. meritus, ad pacem adhortatur. Nullius apud me, P. C. auctoritas maior eſt, quam M. Lepidi. vel propter ipſius virtutem, vel propter familiae dignitatem. accedunt eodem multa priuata, magna eius in me merita, mea quaedam officia in illum. maximum vero eius beneficium numero, quod hoc animo in remp. eſt: quae mihi vita mea ſemper fuit carior. nam cum Magnum Pompeium, clariſſimum adoleſcentem, praeſtantiſſimi viri ſiſtium ſua auctoritate adduxit ad pacem, remq. publicam ſine armis maxime ciuilis belli periculo liberauit; tum me eius beneficio plus, quam pro virili parte obligatum puto. itaque & honores ei decreui quos potui ampliſſimos, in quibus vos mihi eſtis aſſenſi: nec vmquam de illo & ſperare optime, & loqui deſtiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidū reſp. illigatum tenet. ſumma nobilitas eſt, omnes honores. ampliſſimum ſacerdotium plurima vrbis ornamenta, ipſius, fratris, maiorumq. monumenta; probatiſſima vxor, optatiſſimi liberi, res familiaris cum ampla, tum caſta a cruore ciuili. nemo ab eo ciuis violatus: multi beneficio, & miſericordia liberati. talis igitur vir, & ciuis opinione labi poteſt, voluntate a rep. diſſidere nullo pacto poteſt. Pacem vult Lepidus. praeclare, ſi talem poteſt efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeij filium reſp. adſpiciet, ſuoq. ſinu complexuq. recipiet; neque ſolum illum, ſed cum illo ſeipſam ſibi reſtitutam putabit. haec cauſſa fuit, cur decerneretis ſtatuam in Roſtris, cum inſcriptione praeclara, cur abſenti triumphum; quamquam enim magnas res bellicas geſſerat, & triumpho dignus, non erat tamen ei tribuendum quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec ſuperiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella geſſerunt, ſed quod ſilentio ciuile bellum confecerat. cum primum licuit, honores in eum maximos contuliſtis. Exiſtimas ne igitur M. Lepide, qualē Pompeium reſp. habitura ſit ciuem, tales futuros in rep. Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (& cum hos compello, praetereo omnino ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia.

EXPLANATIO

IMPERATOR *iterum,*] ſic ipſe duas epiſtolas inſcripſit lib x fam. quamquam Phil. 5. imperator ſimpliciter vocatur. AD *pacem adhortatur.*] ad Lepidum ita ſcripſit Cicero: Sapientius, meo quidem iudicio facies, ſi te in iſtam pacificationem non interpones, quae neque ſenatui, neque populo, neque cuiquam bono probatur. MAGNVM *Pompeium,*] Sextum, Magni filium. Phil. v. HONORES *ei decreui,*] ſtatuam equeſtrem inauratam, in Roſtris collocandam. Phil. 5. FRATRIS,] L. Aemilij Paulli, qui nouam baſilicam in foro exſtruxerat veterem maiorum ſuorum inſtaurarat. ep. 17. lib. i v. ad Att. Plutarchus. VXOR,] M. Bruti ſoror. SILENTIO] ſine bello.

ORATIO

DEinde obſeruo vos, P. C. quis hoc veſtrum non videt, quam fortuna ipſa, quae dicitur caeca, vidit? ſaluis enim actis Caeſaris, quae concordiae cauſſa defendimus, Pompeio ſua domus patebit, eamq. non minoris, quam emit Antonius, redimet; redimet, inquā Cn. Pompeii domum filius. o rem acerbam. ſed haec ſatis diu multumq. defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio quantam ex bonis patriis in praedae diſſipationem inimicus victor redegiſſet. ſed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſſitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, aedes, vrbana quaedam, quae poſſidet Antonius. nam argentum, veſtem, ſupellectilem, vinum amittet aequo animo quae ille helluo diſſipauit. Albanum, Firmanū a Dolabella recuperabit, etiam ab Antonio Tuſculanum: hiq. qui nunc Mutinā oppugnāt, D. Brutū obſident, de Falerno Anſeres depellentur.

lentur. ſunt alij plures fortaſſe: ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hoſtium numero non ſunt, Pompeianas poſſeſſiones, quanti emerint, filio reddituros. ſatis inconſiderati ſuit, ne dicam audacis, rem vllam ex illis attingere: retinere vero quis poterit, clariſſimo domino reſtituto? an is non reddet. qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeii ſeruus, libertus Caeſaris, agri Lucani poſſeſſiones occupauit? atque illud ſpeties millies, quod adoleſcenti, P. C. ſpopondiſtis, ita deſcribite. vt videatur a vobis Cn. Pompeij filius in patrimonio ſuo collocatus. haec ſenatus. reliqua populus R. in ea familia, quam vidit ampliſſimam, perſequetur. in primis paternum auguratus locum: in quem ego eum, vt, quod a patre accepi filio reddam, mea nominatiane cooptabo. vtrum igitur augurem Iouis optimi maximi, cuius interpretes internunciiq. conſtituti ſumus, vtrum populus R. libentius ſanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium videtur hoc Fortuna voluiſſe, vt, actis Caeſaris firmis ac ratis, Cn. Pompeii filius poſſet & dignitatem, & fortunas patrias recuperare.

EXPLANATIO

INIMICVS *victor*] Caeſar. SED *hanc*] ſed, locum non habet, & ortum eſt fortaſſe per errorem ex antecedente ſyllaba. DE *Falerno*] fundo Cn. Pompeij quem Antonius poetae cuidam, qui Anſer vocabatur, eratq. cum ipſo Antonio in caſtris, dono dedit. Seruius PLVRES] qui Pompeij bona tenēt. ILLVD *ſepties millies*,] quod a Caeſare ad Opis depoſitum Antonius abſtulit. ADOLESCENTI] Sex. Pompeio, SPOPONDISTIS] non, ſpopondiſtis illud ſepties millies adoleſcenti: ſed, quod vos eſſe facturos adoleſcenti ſpopondiſtis. refertur enim ad illud, Ita deſcribire. POPVLVS *Romanus*] creabit augurem Sextum in locum patris. Hoc tempore ſacerdotia populi ſuffragijs mandabantur. VT. *quod a patre accepi, filio reddam*,] me enim augurem pater eius nominauit. Phil. 2.

ORATIO

AC ne illud quidem ſilentio, P. C. praetereundum puto, quod clariſſimi viri, legati, L. Paullus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam voluntatem in remp. eamq. perpetuam, atque cōſtantem, nunciant, ſe Pompeii conueniendi cauſſa diuertiſſe Maſſiliam, eumq. cognouiſſe paratiſſimo animo, vt cum ſuis copiis iret ad Mutinam, ni vereretur veteranorum animos offendere. eſt vero eius patris filius, qui ſapienter faciebat non minus multa, quam fortiter. itaque intelligitis & animum ei praeſto fuiſſe, nec cōſilium defuiſſe. Atque etiam hoc. M. Lepido prouidendum eſt, ne quid arrogantius, quam eius mores ferunt, facere videatur. ſi enim nos exercitu terret, non meminit, illum exercitum ſenatus, populiq. R. atque vniuerſae reip. eſſe, non ſuum. at uti poteſt pro ſuo. quid tum? omnia ne uiris bonis, quae facere poſſunt. facienda ſunt? etiam, ne, ſi turpia, ſi pernicioſa erunt? ſi facere omnino non licebit? quid autem turpius, aut foedius, aut quod minus deceat, quam contra ſenatum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid uero magis uituperandum, quam id facere, quod nōn liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitū: ſiquidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, inſtitutisq. conceditur. neque enim, quod quiſque poteſt, id ei licet: neque ſi non obſtatur, propterea etiam permittitur. Tibi enim exercitum, Lepide, tamquam maioribus tuis, patria pro ſe dedit. hoc tu arcebis hoſtem; fine imperii propagabis; ſenatui, populoq. R. parebis, ſi quam ad aliam rem te forte transduxerit. haec ſi cogitas, es M. Lepidus, pontifex maximus, M. Lepidi, pontificis maximi, pronepos. ſin hominibus tantū licere iudicas, quātum poſſunt: uide, ne alienis exemplis, hisq. recentibus, uti. quam & antiquis, & domeſticis, malle uideare. Quod ſi auctoritatem interponis ſine armis: magis quidem laudo: ſed uide, ne hoc ipſum non ſit neceſſe. quamquam enim eſt tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobiliſſimo: tamen ſenatus ipſe ſe non contemnit: nec uero fuit umquam grauior, conſtantior, fortior. incenſi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non poteſt ullius auctoritate tantus ſenatus. populiq. R. ardor exſtinguiſ odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non poſſunt: receptui ſignum, aut reuocationem a bello audire non poſſumus; ſperamus optima; pati uel difficillima malumus quam ſeruire. Caeſar confecit inuictum exercitū: duo fortiſſimi conſules adſunt cum copiis: L. Planci, conſulis deſignati, uaria, & magna auxilia non deſunt: de D. Bruti ſalute certatur; unus furioſus gladiator cum taeterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras, & focos, contra quattuor conſules gerito bellum. huic cedamus? huius condiciones audiamus? cum hoc pacem fieri poſſe credamus?

EXPLANATIO

LEGATI] miſſi a ſenatu ad Sextum. VETERANORVM] qui cum Octauiano Mutinam profecti erāt quibus odioſum fuiſſe Pompeii nomen, veriſimile videtur. ALIENIS *exemplis*,] C. Caeſaris qui remp. occupauit. Vide, ne malle videaris alienos imitari, quam tuos. QVATTVOR *conſules*] Panſam, & Hirtium, gerentes magiſtratum: Brutum, & Plancum, deſignatos.

ORATIO

AT periculum eſt, ne opprimamur. Non metuo, ne is, qui ſuis ampliſſimis fortunis, niſi bonis ſaluis, frui non poteſt, prodat ſalutem ſuam. bonos ciues primum natura efficit, adiuuat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit, ſaluam eſſe remp. ſed in ijs, qui fortunati ſunt, magis id apparet. qui fortunatior Lepido, vt ante dixi? quis eodem ſanior? vidit eius maeſtitiam, atque lacrumas populus R. Lupercalibus: vidit, quam abiectus, quam confectus eſſet, cum Caeſari diadema imponens Antonius, ſeruum ſe illius, quam collegam, eſſe malebat. qui ſi reliquis flagitiis, & ſceleribus ſe abſtinere potuiſſet, tamen vnum ob hoc factum dignum illum omni poena putarem. nam, ſi ipſe ſeruire poterat, nobis dominum cur imponebat? &, ſi eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni; etiam ne in noſtros liberos dominum, & tyrannum comparabat? itaque, illo interfecto, qualem eum in nos eſſe voluit, talis ipſe in ceteros exſtitit. qua enim in barbaria quiſquã tam taeter, tam crudelis tyrannus, quam in hac vrbe armis barbarorum ſtipatus Antonius? Caeſare dominante veniebamus in ſenatum, ſi non libere, attamen tuto: hoc archipirata, (quid enim dicam, tyranno?) haec ſubſellia ab Ityraeis occupabantur. prorupit ſubito Brundiſium, vt inde agmine quadrato ad vrbem accederet: lautiſſimum oppidum, nunc municipium, honeſtiſſimorum quondam colonorum, Sueſſam fortiſſimorum militum ſanguine impleuit: Brundiſij in ſinu non modo auariſſimae, ſed etiam crudeliſſimae vxoris delectos Martiae legionis centuriones trucidauit: inde ſe quo furore, quo ardore ad vrbem, id eſt ad caedem optimi cuiuſque, rapiebat? quo tempore dij immortales ipſi ſi praeſidium improuiſum nec opinantibus nobis obtulerunt. Caeſaris enim incredibilis ac diuina virtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tum ille demens laedere ſe putabat edictis, ignorans, quaecumque falſo diceret in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea vere recidere in memoriam pueritiae ſuae. Ingreſſus vrbem eſt, quo comitatu, vel potius agmine? cum dextra, ſiniſtra, gemente populo R. minaretur dominis, notaret domus, diuiſurum ſe vrbem palam ſuis pollieeretur. Rediit ad milites. ibi peſtifera illa Tiburi concio. Inde ad vrbem curſus: ſenatus in Capitolium; parata de circumſcribendo adoleſcente ſententia conſularis: cum repente (nam Martiam legionem Albae conſediſſe ſciebat) affertur ei de Quarta nũcius. quo perculſus abiecit conſilium referendi ad ſenatum de Caeſare: egreſſus eſt non vijs, ſed tramitibus paludatus: eoq; ipſo die innumerabilia S. C. fecit: quae quidem omnia citius delata, quam ſcripta ſunt. ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. Caeſarem ſequi arbitrabatur cum legione Martia, cum Quarta, cum veteranis: quorum ille nomen prae metu ferre non poterat: eiq. in Galliã penetranti Decimus ſe Brutus obiecit: qui ſe totius belli fluctibus circumuiri, quam illũ aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamq. illi exſultanti tamquã frenos furoris iniecit. quam cum operibus, munitionibusq. ſaepſiſſet, nec eum florẽtiſſimae coloniae dignitas, neque cõſulis deſignati maieſtas a parricidio deterreret: tum, me (teſtor & vos, & populum R. & omnes deos, qui huic vrbi praeſident) inuito, & repugnante, legati miſſi tres conſulares ad latronem M. Antonium, gladiatorũ ducem. quis tam barbarus vmquam? tam immanis? tam ferus? non audiuit, non reſpondit: neque eos ſolum praeſẽtes, ſed multo magis nos, a quibus illi erant miſſi, ſpreuit, & pro nihilo putauit. poſtea quod ſcelus, quod facinus parricida non edidit? circumſedit colonos veſtros, exercitum populi R. imperatorem, conſulem deſignatum: agros diuexat ciuium optimorum: hoſtis taeterrimus omnibus bonis cruces, ac tormenta minitatur. cum hoc, M. Lepide, pax eſſe quae poteſt? cuius ne ſupplicia quidem vllo ſatiari videtur poſſe populus R. quod ſi quis adhuc dubitare potuit, quin nulla ſocietas huic ordi populoq. R. cum illa importuniſſima bellua poſſit eſſe: deſinat profecto dubitare, his cognitis litteris, quas, mihi miſſas ab Hirtio cõſule, modo accepi. Eas dũ recito, dumq. de ſingulis ſententiis breuiter diſputo, velim P. C. vt adhuc feciſtis me attente audiatis.

EXPLANATIO

LVPERCALIBVS:] idem narrat Phil. 5. NVNC *municipium,*] rectius videtur, Municipium. TRVCIDAVIT:] de hac Antonij crudelitate Phil. 3. RECIDERE *in memoriam pueritiae ſuae.*] Phil. 3. In Caeſarem maledicta congeſſit deprompta ex recordatione impudicitia, & ſtuprorum ſuorum. De *circumſcribenda*] vt Caeſar adoleſcens hoſtis iudicaretur. Phil 5. DELATA,] ad erarium. Phil. 3. S. C. numquam facta ad aerarium deferebantur. Phil 12. S. C. falſa delata ab eo iudicauimus. QVAM *ſcripta.*] ſcribi ſolebant in ſenatu vt ſupra diximus, deinde aerarium deferri. Antonius, qui abire properaret, ita celeriter ea S. C. ad aerarium detulit, vt delata citius, quam ſcripta viderentur.

ORATIO

ANTONIVS Hirtio, & Caeſari. *Neque ſe imperatorem, neque Hirtium conſulem, nec propraetorem Caeſarem. ſatis hoc quidem ſcite. deponere alienum nomen ipſe maluit, quam illis ſuum reddere.* Cognita morte C. Trebonij, non plus gauiſus ſũ, quam dolui. *Videte, quid ſe gauiſum, quid doluiſſe dicat: facilius de pace deliberabitis:* Dediſſe poenas ſceleratum cineri, atque oſſibus clariſſimi viri, & apparuiſſe numen deorũ intra finẽ anni vertentis, aut iã ſoluto ſupplicio parricidij, aut impẽdente,

laetandum

aetandum eſt. O Spartace, (quem enim te enim te potius appellem? cuius propter nefaria ſcelera tolerabilis fuiſſe videtur Catilina) laetandum eſſe, auſus es ſcribere, Treboniū dediſſe poenas? ſceleratum Treboniū? quo ſcelere, niſi quod te idibus Mart. a debita tibi peſte ſeduxit? Age, hoc laetaris. videamus, quid moleſte feras. Hoſtem iudicatum hoc tempore Dolabellam eo quod ſicarium occiderit & videri cariorem populo R filium ſcurrae, quā C. Caeſarem, patriae parentē, ingemiſcendum eſt. Quid ingemiſcis, hoſtē Dolabellā iudicatum? quid? te non intelligis, delectu tota Italia habito, conſulibus miſſis, Caeſare ornato, ſagis denique ſumptis, hoſtē iudicatū? quid eſt aūt, ſcelerate, quod gemas, hoſtem Dolabellam iudicatum a ſenatu? quem tu ordinem omnino eſſe nullum putas: ſed eam tibi cauſſam belli gerendi proponis, vt ſenatū funditus deleas: reliqui boni, & locupletes omnes ſummam ordinem ſubſequantur. At ſcurrae filium appellat. quaſi vero ignotus nobis fuerit ſplendidus eques R. Treboniī pater. is autem humilitatem deſpicere audet cuiuſquam, qui ex Fadia ſuſtulerit liberos? Acerbiſſimum vero eſt, te, A. Hirti, ornatū eſſe beneficij Caeſaris & talem ab eo relictum, qualem ipſe miraris. Equidē negare non poſſum, a Caeſare Hirtium ornatū: ſed illa ornamenta in virtute, & induſtria poſita lucent. tu vero ſibi te ab eodē Caeſare ornatum negare non potes, quis eſſes ſi tibi ille nō tam multa tribuiſſet? ecquo te ſua virtus prouexiſſet? ecquo genus? in luſtris, popinis, alea, vino tempus aetatis omne conſumpſiſſes. vt faciebas, cū in gremiis mimarum mentum, mentemq. deponeres. & teo puer. Puerum appellat quem non modo virum, ſed etiam virum fortiſſimum ſenſit, & ſentiet. eſt iſtuc quidem nomen aetatis, ſed ab eo minime vſurpandum, qui ſuam amentiam puero huic praebet ad gloriam. Qui omnia eius nomini debes. Debet vero, ſoluitq. praeclare. ſi enim ille patriae parens eſt, vt tu appellas: ego, quid ſentiam, videro: cur non hic parens verior, a quo certe vitā habemus, e tuis facinoroſiſſimis manibus ereptam? Id agere, vt iure damnatus ſit Dolabella? Turpem vero actionem, qua defenditur ampliſſimi auctoritas ordinis cōtra crudeliſſimi gladiatoris amentiā. Et vt venefica haec liberetur obſidione? veneficā audes appellare eum virum, qui tuis veneficiis remedia inuenit? quem ita obſides noue Hannibal, aut ſi quis acutior imperator fuit: vt te ipſe obſideas, neque te iſtinc ſi cupias, poſſis explicare. receſſeris: vndique omnes inſequentur. manſeris: haerebis. nimirum recte Veneficam appellas, a quo tibi praeſentem peſtem vides comparatam. Vt quam potentiſſimus ſit Caſſius, atque Brutus. Putes Cenſorinum dicere aut Ventidium aut ēt ipſos Antonios, cur autem nolint potentes eſſe non modo optimos, & nobiliſſimos viros, ſed ſecum etiā in reip. defenſione coniūctos? Nimirum eodem modo hæc adſpicitis, vt priora. quae tandem? Caſtra Pompeij Senatū appellatis. An vero tua caſtra Senatū appellaremus? in quibus tu es videlicet conſularis, cuius totus conſulatus eſt ex omni monumentorum memoria repulſus: duo praetores, ſine cauſſa diffiſi ſe aliquid habituros. nos enim Caeſaris beneficia defendimus. praetorii, Philadelphus Annius, & innocens Gallius: aedilicii, Coricus laternam, & vocis meae Beſtia, & fidei patronus: fraudator creditorum, Trebellius, & , homo diruptus dicitur Q. Coelius, Columenq. amicorum Antonii, Cotyla Varius: quem Antonius, deliciarum cauſſa, loris in conuiuio caedi iubebat a ſeruis publicis: ſeptemuirales Lento, Nucula tum deliciae, atque amores populi R. L. Antonius: tribuni primum duo deſignati, Tullus Hoſtilius, qui ſuo iure in porta nomen inſcripſit; qui cum prodere imperatorem ſuum non poſſet, reliquit. alter eſt deſignatus, Viſeius neſcio qui, fortis, vt aiunt, latro. quem tamen temperantem fuiſſe ferunt Iſauri balneatorem, ſequuntur alii tribunicii, T. Plancus in primis: qui ſi ſenatum dilexiſſet, numquam curiam incendiſſet. quo ſcelere damnatus, in eam vrbem rediit armis, a qua exceſſerat legibus. ſed hoc ei commune cū pluribus diſſimillimis. illud tamen verū, quod in hoc Planco prouerbii loco dici ſolet; perire eum non poſſe, niſi ei crura fracta eſſent. fracta ſunt. & viuit. hoc tamen, vt alia multa, Aquilae fertur acceptum. eſt etiam ibi Decius. ab illis, vt opinor, Muribus Deciis: itaque, Caeſaris munere: Deciorum quidem, multo interuallo, per hunc praeclarum virum memoria renouata eſt. Saxam vero Decidium praeterire qui poſſum, hominem deductum ex vltimis gentibus? vt eum tribunum pl. videremus, quem ciuem numquam videramus. eſt quidem alter Saſerna. ſed omnes tamen tantam habent ſimilitudinem inter ſe, vt in eorum praenominibus errem. nec vero Extitius, Philadelphi frater, quaeſtor, praetermittendus eſt, ne, ſi de clariſſimo adoleſcēte ſiluero, inuidiſſe videar Antonio. eſt etiam Aſinius quidam, ſenator voluntarius, lectus ipſe a ſe. apertam curiam vidit poſt Caeſaris mortem: mutauit calceos: pater conſcriptus repente factus eſt. non noui Sex. Albedium: ſed tamen neminem tam maledicū offendi, qui illum negaret dignum Antonii ſenatu. arbitror me aliquos praeteriiſſe: de iis tamen qui occurrebant, tacere non potui. Hoc igitur fretus ſenatu, Pompeianum ſenatum deſpicit: in quo decē fuimus conſulares: qui ſi omnes viuerent, bellum omnino hoc non fuiſſet, auctoritati ceſſiſſet audacia. ſed quātum praeſidii fuerit in ceteris, hinc intelligi poteſt, quod ego vnus relictus e multis, contudi, & fregi, adiuuantibus vobis, exſultantis praedonis audaciā. quod ſi fortuna nobis modo non eripuiſſet Ser. Sulpicium, eiuſq. collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos viros? ſi duos conſules amiciſſimos patriae, ſimul ex Italia eiectos: ſi L. Afranium, ſummum ducem; ſi P. Lentulum, ciuem cū in ceteris rebus, tum in ſalute mea ſingularē; ſi Bibulū, cuius eſt in remp. merito ſemper laudata conſtantia, ſi L. Domitium, praeſtantiſſimum ciuē; ſi Ap. Claudium, pari nobilitate, & voluntate praeditum; ſi P. Scipionem clariſſimum virum, maiorumq. ſuorum ſimillimum, reſp. tenere potuiſſet: certe his conſularibus non eſſet Pompeianus deſpiciendus ſenatus. Vtrum igitur aequius. vtrum melius reip. fuit Cn. Pompeium, an ſectorem Cn. Pompeii viuere Antonium? Qui vero praetorii? quorum princeps M. Cato, idemque omnium gentium virtute princeps. Quid reliquos clariſſimos viros commemorem? noſtis omnes. magis vereor, ne longum me in enumerando, quam ne ingratum in praetereundo putetis. Qui aedilicii? qui tribunicii? qui quaeſtorii? quid multa? talis ſenatorum & dignitas, & multitudo fuit, vt magna excuſatione opus iis ſit, qui in illa caſtra non venerunt. Nunc reliqua attendite. Victum Ciceronem ducē habuiſtis. Eo libentius ducem audio, quod certe ille dicit inuitus. nam de victo nihil laboro. fatum enim meum eſt, ſine rep. nec vinci poſſe, nec vin-

cere. Macedoniam munitis exercitibus. *Et quidē fratri tuo, qui a vobis nihil degener is extorſimus.* Africam cõmiſiſtis varo bis capto. *Hic cū Cato fratre putat ſe litigare.* In Syriam Caſſium miſiſtis. *Nõ igitur ſentis, huic cauſſae orbē terrae parere, te, extra munitiones tuas, veſtigiū vbi imprimas non habere?* Caſcā tribunatum gerere paſſi eſtis. *Quid ergo? vt Marallum, vt Caeſetium a rep. remoueremus, eam, per quē, vt neque idē poſſhac, neque multa huiuſmodi accidere poſſent, conſecuti ſumus?* Vectigalia Iuliana Lupercis ademiſtis. *Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perhorreſcit, quo auſus eſt obrutus vino, vnguentis oblitus, nudus gementem populū R. ad ſeruitutem cohortari?* Veteranorum colonias deductas lege, & s. c. ſuſtuliſtis. *Nos ſuſtulimus, an cõtra, lege comitiis centuriatis lata ſanximus: vide, ne tu veteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris, in eumq. locū deduxeris, ex quo ipſi iam ſentiunt ſe numquā exituros.* Maſſilienſibus iure belli adempta reddituros vos pollicemini. *Nihil diſputo de iure belli: magis facilis diſputatio eſt, quā neceſſaria. illud tamen animaduertite, P.C. quam ſit huic reip. natus hoſtis Antonius, qui tantopere eam ciuitatem oderit, quā ſcit huic reip. ſemper fuiſſe amiciſſimam.* Neminem Pompeianū, qui viuat, tenere lege Hirtia dignitates. *Qui, quaeſo, iam legis Hirtiae mentionem facit? cuius non minus arbitror latorem ipſum, quam eos, de quibus lata eſt, paenitere. omnino, mea quidem ſententia, legē illā appellare fas non eſt: &, vt ſit lex, non debemus illam Hirtii legē putare.* Appuleiana pecunia Brutum ſubornatis. *Quid, ſi omnibus ſuis copiis excellentem virū reſp. armaſſet, quem tandem bonū paeniteret? nec enim ſine pecunia exercitū alere, nec ſine exercitu fratrē tuū capere potuiſſet.* Securi percuſſos Paetum, & Menedemū, ciuitate donatos, & hoſpites Caeſaris, laudaſtis. *Non laudamus, quod ne audiuimus quidē. valde enim nobis in tāta perturbatione reip. de duobus nequiſſimis Graeculis cogitandū fuit.* Theopomptum nudum, expulſum a Trebonio, confugere Alexandriā, neglexiſtis. *Magnū crimen ſenatus: de Theopōpo, ſummo homine, neglexi mus: qui vbi terrarū ſit, quid agat, viuat denique, an mortuus ſit, quis aut ſcit, aut curat?* Ser. Galbā, eodem pugione ſuccinctū, in caſtris videtis. *Nihil tibi de Galba reſpõdebo fortiſſimo, & conſtātiſſimo ciue: corā aderit: praeſens tibi & ipſe, & ille, quē inſimulas, pugio reſpondebit.* Milites aut meos, aut veteranos contraxiſtis, tamquā ad exitium eorum, qui Caeſarem occiderant; & eoſdē nec opinātes ad quaeſtoris ſui, aut imperatoris, aut cõmilitonum ſuorū pericula impuliſtis. *Scilicet verba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, Quarta ignorabant veterani, quid ageretur. nõ illi ſenatus auctoritatē, aut libertatē populi R. ſequebātur? Caeſaris mortē vlciſci volebant, quam oēs fatalē fuiſſe arbitrabantur; te videlicet ſaluū, beatum, florentē eſſe cupiebant? o miſer cū re, tū hoc ipſo, quod non ſentis, quā miſer ſis. Sed maximū crimen audi.* Denique quid nõ aut probauiſtis aut feciſtis? quid faciat, ſi reuiuiſcat. *Quis? credo ciuem, afferet aliquod ſcelerati hominis exemplū.* Gn. Pompeius ipſe? *o nos turpes, ſi quidem Cn. Pompeiū imitati ſumus.* Aut, filius eius, ſi domi poſſit. *Poterit, mihi crede: nam paucis diebus & in domū, & in hortos paternos immigrabit.* Poſtre- 5 mo, negatis pacē poſſe fieri, niſi aut emiſero Brutum, aut frumento iuuero. *Alii iſtuc negant: ego vero, ne ſi iſta quidem feceris, vmquam tecum pacē huic ciuitati futurā puto.* Quid? hoc placet ne veteranis iſtis? quibus adhuc omnia integra ſunt. *Nihil vidi tam integrū, quam vt oppugnarem imperatorem inciperent, quem tanto ſtudio conſenſuq. offenderint.* Quoniam vos aſſentationibus, & venenatis muneribus veniſtis. *Deprauati, aut corrupti ſunt, quibus perſuaſum eſt, foediſſimū hoſtē iuſtiſſimo bello perſequi.* At militibus incluſis opem fertis. Nihil moror, eos ſaluos eſſe, & ire quolibet, ſi tātummodo patiūtur perire eum, qui meruit. *Quam benigne; itaque vſi liberalitate Antonii milites imperatorem reliquerunt & ſe ad hoſtē metu perterriti contulerūt: per quos ſi nõ ſtetiſſet, non Dolabella prius imperatori ſuo, quā Antonius etiā collegae parentaſſet.* Concordiae factam eſſe mētionem ſcribitis in ſenatu & legatos eſſe conſulares quinque. difficile eſt credere, eos, qui me praecipitem egerint, aequiſſimas cõditiones ferentem, & tamen ex his aliquid remittere cogitantem, putare aliquid moderate aut humane eſſe facturos. vix etiam veriſimile eſt qui iudicauerint hoſtem Dolabellam ob rectiſſimum facinus, eoſdem nobis parcere, poſſe idem ſentientibus. *Parum ne videtur omnium facinorum ſibi cū Dolabella ſocietatem initam confiteri? non ne cernitis, ex vno fonte omnia ſcelera manare? ipſe denique fatetur, hoc quidem ſatis acute, non poſſe eos, qui hoſtem Dolabellā iudicauerint ob rectiſſimum facinus, (ita n. videtur Antonio) ſibi parcere idē ſentienti. quid huic facias, qui hae litteris, memoriaeq. mandarit, ita ſibi cõueniſſe cū Dolabella, vt ille Treboniū, & ſi poſſet, ēt, Brutū, & Caſſiū diſcruciatos necaret, eadēq. adhiberet ſupplicia nobis? conſeruandus ciuis cū tam pio, iuſtoq. foedere. Is etiā queritur, condiciones ſuas repudiatas, aequas quidē, & verecundas vt haberet Galliam vltimam aptiſſimā ad bellum renouandum inſtruendumq prouinciam; vt alaudae in tertia decuria iudicarent, id eſt, vt perfugiū ſcelerū eſſet cum turpiſſimis reip ſordibus; vt acta ſua rata eſſent, cuius nullū remanet conſulatus veſtigium cauebat ēt L. Antonio qui fuerat aequiſſimus agri priuati, & publici decempedator, Nucula, & Lentone collega.* Quamobrem vos potius animaduertite, vtrū ſit elegantius, & partibus vtilius, Trebonij mortē perſequi, an Caeſaris, & vtrum ſit aequius, cõcurrere nos, quo facilius reuiuiſcat Pompeianorū cauſſa toties iugulata, an cõſentire; ne ludibrio ſimus inimicis. *Si eſſet iugulata, numquā exſurgeret: quod tibi, tuisq. contingat. Vtrum, inquit, elegantius. atqui hoc bello de elegātia quaeritur. Et partibus vtilius. partes, furioſe, dicuntur in foro, in curia bellum contra patriam neſariam ſuſcepiſti: oppugnas Mutinā: circumſides conſulem deſignatum: bellum contra te duo conſules gerunt, cumq. his propraetor Caeſar: cuncta contra te Italia armata eſt: iſtas tu partes potius, quam a rep. defectionē, uocas? Potius C. Trebonii mortē, quā Caeſaris, perſequimur. Trebonii ſatis perſecuti ſumus, hoſte iudicato Dolabella: Caeſaris mors facillime defenditur obliuione, & ſilentio. Sed videte, quid moliatur. cū mortem Caeſaris vlciſcendā putat, mortem proponit non iis ſolū, qui illam rem geſſerant, ſed iis etiam, qui non moleſte tulerunt.* Quibus, vtri noſtrū ceciderūt, lucro fu-

rurum eſt. Quod ſpectaculũ adhuc ipſa Fortuna vitauit, ne videret vnius corporis duas acies, laniſta Cicerone, dimicãtes: qui vſque eo felix eſt, vt iiſdẽ ornamentis deceperit vos, quibus deceptũ Caeſarẽ gloriatus eſt. *Pergit in mea maledicta. quaſi vero ei pulcherrime priora proceſſerint: quem ego inuſtum veriſſimis maledictorum notis tradam hominum memoriae ſempiternae. Ego laniſta? & quidem non inſipiens: deteriores enim iugulari cupio, meliores vincere. Vtri ceciderint, ſcribis lucro nobis futurum. O praeclarum lucrum, quo, te victore, quod dij omen auertant, beata mors eorum futura ſit, qui e vita exceſſerint ſine tormentis. A me deceptos ait eiſdem ornamentis Hirtium, & Caeſarem. quod, quaeſo, adhuc a me eſt tributum Hirtio ornamentum? nã Caeſari plura, & maiora debentur. Deceptum autẽ patrem a me Caeſarem dicere audes? tu, tu, inquam, illum occidiſti Lupercalibus: cuius homo ingratiſſime flaminium cur reliquiſti? Sed iam videte magni, & clari viri admirabilem grauitatem, atque conſtantiam.* Mihi quidem conſtat, nec meã contumeliam, nec meorũ ferre, nec deſerere partes, quas Pompeius odiuit, nec veteranos ſedibus ſuis moueri pati, nec ſingulos ad cruciatũ trahi, nec fallere fidem, quam dedi Dolabellae. *Omitto alia: fidẽ Dolabellae, ſanctiſſimi viri, deſerere homo pius non poteſt. quam fidem? an optimi cuiuſque caedis, vrbis, & Italiae partitionis, ſuis dandarum diripiendarumq. prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium, & Dolabellam, impuriſſimos parricidas, foedere, ac fide ſanciretur?* Nec Lepidi ſocietatem violare, piiſſimi hominis. *Tibi cum Lepido ſocietas? aut cum vllo, non dicam bono ciue, ſicut ille eſt; ſed homine ſano? id agis, vt Lepidũ aut impium, aut inſanum exiſtimari velis. nihil agis. quamquam affirmare de altero difficile eſt, de Lepido praeſertim, quem ego metuam numquã, bene ſperabo, dum licebit. reuocare te a furore Lepidus voluit, non adiutor eſſe dementiae. tu porro ne pios quidem, ſed piiſſimos quaeris: &, quod verbum omnino nullum in lingua Latina eſt, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis.* Nec Plancum prodere participem conſiliorum. *Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina virtus lucem affert reip. niſi forte ſubſidio tibi venire arbitraris cũ fortiſſimis legionibus, magno equitatu, peditatuq. Gallorum: quique, niſi ante eius aduentum reip. poenas dederis, ille huius belli feret principatum. quamquam enim prima praeſidia vtiliora reip. ſunt, tamen extrema ſunt gratiora. Sed iam ſe colligit, & ad extremũ incipit philoſophari.* Si me rectis ſenſibus euntem dij immortales, vt ſpero, adiuuerint, viuam libenter. ſin autem aliud me fatũ manet, praecipio gaudia ſuppliciorum veſtrorũ. nãque, ſi victi Pompeiani tam inſolentes ſunt; victores quales futuri ſint, vos potius experiemini. *Praecipias licet, gaudia. nõ enim tibi cum Pompeianis, ſed cũ vniuerſa rep. bellum eſt. omnes te dij, homines; ſummi, medij, infimi; ciues, peregrini; viri, mulieres; liberi, ſerui oderunt. ſenſimus hoc nuper falſo nuntio, vero propediem ſentiemus. Quae ſi tecum ipſe recolis, aequiore animo, & maiore conſolatione moriere.* Denique ſumma iudicij mei ſpectat huc, vt meorum iniurias ferre poſſim, ſi aut obliuiſci velint ipſi feciſſe, aut vlciſci parati ſint vna nobiſcũ Caeſaris mortem. *Hac Antonij ſentẽtia cognita, dubitaturoſne A. Hirtium, C. Panſam conſules putatis, quin ad Antonium tranſeant? Brutum obſideant? Mutinam expugnare cupiant? quid de Panſa, & Hirtio loquar? Caeſar. ſingulari pietate adoleſcens, poteſtne ſe tenere, quin D. Bruti ſanguine poenas patrias perſequatur? itaque fecerunt, vt, his litteris lectis, ad munitiones propius accederent. quo maior adoleſcens Caeſar, maioreq. deorum immortalium beneficio reip. natus eſt, qui nulla ſpecie paterni nominis, nec pietate adductus vmquam eſt. intelligit maximam pietatem conſeruatione patriae contineri. quod ſi partium certamen eſſet, quarum omnino nomen extinctum eſt: Antonius ne potius, & Ventidius partes Caeſaris defenderent, quam primum Caeſar, adoleſcens ſumma pietate, & memoria parentis ſui, deinde Panſa, & Hirtius, qui quaſi cornua duo tenuerunt Caeſaris, tum, cũ illae vere partes vocabantur? hae vero quae ſunt partes, cum alteris ſenatus auctoritas, populi R. libertas, reip. ſalus propoſita ſit, alteris caedes bonorum, vrbis, Italiaeq. partitio? Veniamus aliquando ad clauſulam.* Legatos venire non credo. *Bene me nouit. bellũ quo ueniat. propoſito praeſertim exemplo Dolabellae. ſanctiores erunt, credo, iure legati, quam duo conſules, contra quos arma fert; quam Caeſar, cuius patris flamẽ eſt; quam conſul deſignatus, quem oppugnat; quam Mutina, quam obſidet; quam patria, cui ignem ferrumq. minitatur.* Cum venerint, quae poſtulent cognoſcam. *Quin tu abis in malam peſtem, malumq. cruciatum. ad te quiſquam veniat, niſi Ventidij ſimilis? oriens incendium qui reſtinguerent, ſummos viros miſimus; repudiaſti: nunc in tantam flammam, tamq. inueteratam mittamus, cum locum tibi reliquum nẽ modo ad pacem, ſed ne ad deditionem quidem feceris? Hanc ego epiſtolã P. C. non quo illum dignum putarem, recitaui; ſed vt confeſſionibus ipſius omnia patefacta eius parricidia videretis.*

EXPLANATIO

ANNI *vertentis*,] vertentem annum decem menſium fuiſſe, Varro, Suetonius, Cenſorinus, alij prodiderunt. SEDVXIT?] ep. ad Trebonium, lib. 10. Quod vero a te, viro optimo ſeductus eſt, tuoq. beneficio adhuc viuit haec peſtis: interdum, quod mihi vix fas eſt, tibi ſubiraſcor. Ex *Fadia*] libertini hominis filia. Phil. 2. & 3. MENTVM, *mentemq*] παράγραμμα Graeci vocant, cum vnius litterae mutatione ſentẽtiae lepos acquiritur. infra: Homo dirutus diruptusq PVERVM *appellat, quem non modo virum, ſed etiam fortiſſimũ virum ſenſit, & ſentiet.*] modus amplificandi, vt pro Domo: Quẽ eiectũ eſſe vniuerſus ſenatus nõ modo ciuẽ, ſed egregiũ ciuẽ ſemper iudicauit. Or. 2. in Rullũ: Totus ager Cãpanus colitur & poſſidetur a plebe & a plebe optima & modeſtiſſima. SI *quis acutior*] a contrario ſenſu, minime enim acutus, qui alterum ita obſideat, vt obſideatur ipſe, neque ſe ab obſidione, ſi cupiat, poſſit explicare. VT PRIORA.] quae pro iis feciſtis, qui me oderunt. atque inſequun-

tur,cupidum vlſciſcendae Caeſaris necis. Dvo *praetores,*] Cenſorinus.& Ventidius:quos paullo ante,vt inter amicos Antonij ceteris omnibus dignitate praeſtantes,nominauit. Aliqvid] ex beneficijs Caeſaris. Philadelphvs *Annius,*] libenter diſtinguerem:vt duo ſint.infra, Exitij frater Philadelphus appellatur qui ſi frater germanus,aut patruelis fuit,non Anniae gentis ſed Exitiae fuerit, neceſſe eſt. Annius autem,qui cum Antonio fuit,non Philadelphi,ſed Cimbri cognomine vſus eſt. vide Phil.11. Innocens] minime innocens. Gallivs:] fuit in Antonij partibus M Gallius,Suetonio in Auguſto,& Appiano lib.111 auctoribus. Latervm,*& vocis meae*] quis non videt,haec ad Beſtiam,non ad Coricum,eſſe referenda?accuſatus eſt enim Beſtia de ambitu,defenſusq. a Cicerone: vt in ep 3.lib. ad Q fr. Damnatum exiſtimo ex ijs verbis Phil. 11. Quam abſurdum,qui praetor fieri non potuerit,eum petere conſulatum?niſi forte damnationem pro praetura putat. Omnino verbū aliquod & fortaſſe teſtis,deſiderari crediderim:vt ſit: Laterum,& vocis meae teſtis Beſtia. Fidei *patronus.*]de Trebellio dictum:qui cum oppugnanda lege de tabulis nonis,quam Dolabella tribunus pl.ferebat,fidei ſe patronum profeſſus eſſet,poſtea creditores ipſe fraudauit.Phil.6.Ofides:hoc enim puto Trebellium ſumpſiſſe cognomen quae poteſt eſſe maior fides,quam fraudare creditores?domo profugere?propter aes alienum ire ad arma?Dirvptvs,*dirutusq.*] παράγραμμα. vt ſupra, Mentū, mentemq Diruptus:morbo haerniae.Dirutus;aere alieno.In Verr.Aere alieno dirutus eſt. Cotyla *Varius,*] hominem aedilicium Cotylam vocat Phil.8 Deliciarvm *cauſſa*] vt ei delicias faceret. Iniuriam Antonij quaſi ſtudium in Cotylam nominat.idem Phil 8.Popvli *Romani*] qui ſtatuam ei poſuit. Phil.6. In *porta*] quae Hoſtilia dicebatur.inre igitur quodam ſuo in porta nomen ſuum inſcripſit. Imperatorem *ſuum*] Caeſarem adoleſcentem, aut D.Brutum, potius,quam Hirtium. Temperantem]aquam temperant balneatores.balneator antem fuerat Viſeius,quem cum latronem Cicero appellaſſet,quaſi probrum emendare cupiens, ſubiunxit: Quem tamen temperantem.vt laudem temperantiae conferre in eum videatur:cum ignobilitatem,vitaeq ſordes obijciat. Alii *tribunicij,*] tribunus pl fuit Plancus,quo anno Clodius a Milone occiſus eſt:auctorq. fuit,vt Clodij corpus in curia plebs cromaret:quo incendio curia quoque ipſa conflagrauit.eo crimine lege Pompeia de vi damnatum Caeſar reſtituit Phil 10. 11. Aqvilae *fertur acceptum.*] qui eum,crure fracto,Polentia expulit.Phil.11.Mvribvs] Mus,Deciae gentis cognomen fuit.Liuius,Frontinus de aquae ductibus faſti Capitolini. Caesaris *munere.*] qui eum exſulem reſtituit fortaſſe etiam in ſenatum allegit. Saxam *vero Decidium*]nominatur & ſupra ſaepe & a Caeſare lib 1.bel ci. & ab Appiano in Syriaco. Ex *vltimis gentibus?*] ex vltima Celtiberia dixit Phil.11.Accedit,inquit, Saxa neſcio quis,quem nobis Caeſar ex vltima Celtiberia tribunum pl dedit. caſtrorum antea metator, nunc vt ſperat,vrbis. Alter] alter duobus dici conſtat:erant autem duo Saſernae fratres,quos nominat is,qui bellum Caeſaris Africanum compoſuit.eorum alter Antonium in Galliam ſecutus eſt. Vt *in eorum praenominibus errem.*]ideo ijs non vtitur.ſolis enim Coelio,& Planco addit praenomina. Mvtavit *calceos:*] calcei ſenatorij differebant a cōmunibus.Neminem *tam maledicum offendi.*] quē laudare videtur,vituperat,ioci & argutiae cauſſam quaerens ex Antonij ſenatu. Maledici homines detrahunt.ſed Aledius is vir eſt,vt neminem tam maledicum inuenerim,qui negaret Antonij ſenatu dignum eſſe. qualis autem Antonij ſenatus eſſet mentio eorum, qui cum eo erant in ijsdem caſtris,per picue demonſtrauit.Decem *fuimus conſulares:*]vndecim cū ipſo infra nominātur. In *ceteris*] cōſularibus,qui erant in ſenatu Pompeiano Dvos *conſules*]C Marcellū L. Lentulū,Pompeij comites,vrbem primum,deinde Italiam relinquentis. Varo *bis capto.*] Sex.Quinctilio Varo,quem Caeſar ſemel Corfinij ceperat,iterum,opinor, in Africa, deuicto Scipione nam in Africa fuit cū Accio Varo quo tempore C.Curio cū exercitu caeſus eſt:nec fortaſſe poſt illam victoriam ex Africa diſceſſit,donec,renouato in ea prouincia bello duce Pompeij ſocero Scipione,Caeſar,traiectis eo copijs, eadem fortuna vſus,aduerſarios deuicit.Cvm *Caio fratre*]ita nobiſcum queritur,quaſi cum ſui ſimillimo Caio fratre litiget:auctoritatis.dignitatisq noſtrae rationem nullam habet.Cascam]Seruiliū Caſcam,vnum e Caeſaris percuſſoribus. Vt *Marullum,vt Caeſetium,*] tribunos pl.quos Caeſar a rep. remouerat quia,cū ſtatuae ſuae coronam laureā faſcia candida praeligatā neſcio quis e turba impoſuiſſet,faſciam detrahi hominemq.duci in vincula iuſſiſſent.Suetonius,Plutarchus,Appianus,Dio. Vt *neque idem hoc*]ne accidere poſſet id,quod acciderat Marullo, & Caeſetio quos Caeſar poteſtate priuauerat.Consecvti *ſumus?*]Cæſarem enim occidit.Vectigalia *Iuliana Lupercis ademiſtis* Lupercis vectigal Caeſar dederat, eo mortuo ſenatus ademit. vtrum autē vectigal illud omnibus Lupercis vectigal Caeſar dederat,eo mortuo ſenatus ademit,vtrum autem vectigal illud omnibus Lupercis,an ijs tantum,quos ad eius honorē decretos eſſe Suetonius,& Dio narrant Caeſar conſtituerit,exploratū nō habeo.tantū illud cōſtat,Iuliana vectigalia recte dici,quia ſint a Iulio Caeſare data recitat enim Nonius haec verba Ciceronis ex epiſtola ad Caeſarem iuniorē:Cū conſtet,Caeſarē Lupercis id vectigal dediſſe. Illivs *diei*] de Antonio conſule Luperco diadema Caeſari imponente, deq.eius ad populum concione,vide Phil.2.Dedvctas *lege,*]lege Caeſaris,ipſo viuo Lege *comitiis centuriatis lata,*] a Panſa conſule,vt omnia Caeſaris acta, non coloniae tantum ab eo deductae, rata eſſent. Phil. 10. Scilicet hoc Panſa aut non videt (hebeti enim ingenio eſt)aut negligit: quae enim Caeſar egit,ea rata eſſe non curat:de quibus confirmandis,& ſanciendis legē comitijs cēturiatis ex auctoritate noſtra laturus eſt. Tamen *eos qui erant perdus.*] qui te ſecuti ſunt In *eūq. locum deduxeris,* non quod ad Mutinam deducti eſſent: ſed, in eum locum ideſt in eum errorem: quo modo dixit Coelius in ep.ad Cic.Mi Cicero cogita,ne te ſciens, prudensq. eo demittas, vnde exitum vides nul-

lum

lum eſſe. ADEMPTA] a Caeſare, bello victis. FACILIS] iniuſtum fuiſſe bellum illud ſignificat cur autem quod iniuſtum bellum fuit, eo bello adempta victis non reddantur? facilis haec quidē diſputatio, ſed omittatur, quia non neceſſaria. NON *debemus illam Hirtij legem putare.*] ſed Caeſaris, cuius eam iuſſu tulerit Hirtius praetor. BRVTVM] Marcum Phil. 11. De M. Appuleio ſeparatim cenſeo referendum: cui teſtis eſt per litteras M. Brutus cum principem fuiſſe ad conatum exercitus comparandi. SECVRI *percuſſos*] fortaſſe a M. Bruto qui erat in Graecia: & hi Graeculi vocantur. SER. *Galbam*] vnum ex ijs qui Caeſarem occiderunt, Sulpiciae gentis, proauum, teſte Suetonio, Galbae imperatoris. eius exſtat lib x ad Ciceronem epiſtola de proelio ad Mutinam commiſſo. EODEM *pugione*] quo Caeſarem, percuſſit. CONTRAXISTIS,] Hirtium alloquitur, & Caeſarem, ſed Caeſarē praecipue. qui veteranos contraxerat, & ad quem legio Martia, & Quarta contraxerat. QVAESTORIS *ſui*:] quaeſtor Caeſaris Antonius fuerat in Gallia. Phil. 2. IMPERATORIS,] dux eorum ciuili bello fuerat Antonius: cui Pharſalica etiam pugna ſiniſtrum cornu Caeſar praebuit. COMMILITONVM *ſuorum*] eorum veteranorum. qui mecum ſunt. IGNORARANT *veterani*] neſciebant videlicet, ar mari ſe contra tuos perditos conatus reip. cauſſa. Haec omnia cum ironia potius, meo quidem iudicio, quam cum interrogatione ſunt pronuncianda. O MISER *cum re, tum hoc ipſo. quod non ſentis quam miſer ſis.*] ſimiliter Phil. 2. Omiſerum, ſiue illa tibi nota non ſunt; nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare Et in eadem infra Omiſerum a te ſi intelligis, miſeriorem. non intelligis hoc litteris mandari. hoc memoriae prodi. QVIBVS *adhuc omnia integra ſunt.*] nondum enim contra me in aciem deſcenderunt: licet ijs, vtram velint, partem adhuc ſequi. Refellit hoc Cicero, & oſtendit, ijs qui Antonium tanto ſtudio, conſenſuq. reliquerint. integra iam omnia non eſſe: vnum quidem illud vere integrum ijs eſſe, vt ipſum Antonium oppugnare incipiant, quem iam tranſeuntes ad Caeſarem offenderint Sic enim lego, non vt alij, defenderint quod ad D Brutum referri non poteſt: quem veterani armis defendere nondum coeperant. nondum enim. Mutinam peruenerant. infra. Quod ſpectaculum adhuc ipſa fortuna vitauit. ASSENTATIONIBVS,] ſenatus. VENENATIS *muneribus*] honoribus, qui exitio vobis erunt. IMPERATOREM] D. Brutum. RELIQVERVNT.] ironia. NON *Dolabella prius imperatori ſuo,*] non prius Dolabella imperatori ſuo Caeſari Trebonij nece parentaſſet quam Antonius eidem Caeſari, collegae ſuo, D. Bruto interfecto. CONDICIONES] quae Phil. 8. Exponuntur. PVTARE] hoc abundat, cum dixerit, Credere. CVM *turpiſſimis reip. ſordibus*] cum ſummo reip dedecore hoc enim dici arbitror. PRIVATI] quo maior Iniquitas. propterea Phil. 5. ita cenſuit Cicero, Vti C. Panſa. A. Hirtius conſules, alter, ambo ve rationem agri habeant qui ſine iniuria priuatorum diuidi poſſit DECEMPEDATOR, decempeda agros metiebantur, & diuidebant Phil Quam iam, peritus metator. & callidus decempeda ſua Saxa diuiſerat. PERSEQVIMVR] nihil muto eſt enim ex Antonij verbis deducta ſententia. SILENTIO.] ſatis eſt non laudari eos, qui pulcherrimum illud facinus conſciuerunt. LANISTA *Cicerone,*] quaſi ciues ita inter ſe commutteret. vt laniſta gladiatores, eorum magiſter O PRAECLARVM *lucrum*] lucrum nobis eſſe non poteſt victore te. cuius tanta crudelitas eſt. vt eorum beata mors futura ſit qui e vita exceſſerint ſine tormentis. LVPERCALIBVS:] quo die tu illum diademate impoſito, quantum in te fuit, regem conſtituiſti. Phil. 2. 3. FLAMINIVM *cur reliquiſti?*] legimus Phil. 2 flaminem Caeſaris, quem ſenatus ei tamquam deo decreuit M Antonium fuiſſe. legimus & Phil. 11. cum L. Valerius Flaccus conſul idemq flamen Martialis, ad bellum iturus eſſet, P. Craſſum, eius collegam, qui pontifex max. erat multam dixiſſe, ſi a ſacris diſceſſiſſet, flaminemq. pontifici iuſſu populi paruiſſe. Cur tum igitur, inquit Cicero, flaminio Caeſaris relicto, ad bellum profectus es? SEDIBVS *ſuis*] agris a Caeſare aſſignatis. hoc ad conciliandos ſibi veteranorum omnium animos: cum reuera de ijs tantum laboraret, qui cum ipſo erant. METVAM *numquam,*] numquam fore credam ſocium furoris tui. aut nobiſcum erit, aut quieſcet Vel, Metuam numquam. quia non is eſt. qui nocere poſſe videatur. REVOCARE *te a furore Lepidus voluit.*] cum de pace egit. PROPTER *tuam diuinam pietatem*] quaſi tibi nouum verbum ab ea virtute liceat deducere qua tu praeter ceteros excellis. PLANCVM] L. Plancum, conſulem deſignatum qui Galliam vlteriorem regebat Phil 5 VOS *potius*] vos Caeſariani. nam Hirtium. & Caeſarem adoleſcentem alloquitur PRAECIPIAS, *licet, gaudia.*] Antonij verba ad aliam ſententiam Cicero conuertit. ille ſcripſerat Praecipio gaudia ſuppliciorum veſtrorum Hoc Cicero non confirmat: male enim ominaretur Hirtio, & Caeſari: ſed eum praecipere gaudia vult, quia cum vniuerſa rep non cum Pompeianis, vt ille ſignificauerat bellum gerat: quo victus, aequiore animo, & maiore conſolatione moriatur. C. PANSAM] ergo Panſa ab vrbe diſceſſerat. vt ſe cum Hirtio, & Caeſare coniungeret. PATRIAS] patris ſui, a Decimo interfecti. BENE *me nouit.*] ipſum enim eum P. Seruilio ſenatus legatum delegerat. BELLVM *quo veniat.*] putat me non iturum eſſe, quo bellum erat. in quo bene me nouit. EXEMPLO *Dolabellae.*] qui per ſummum ſcelus ſummamq. perfidiam Trebonium proconſulem occidit.

ORATIO

CVm hoc pacem M. Lepidus, vir ornatiſſimus omnibus & virtutis, & fortunae bonis, ſi haec videret, denique aut vellet, aut fieri poſſe arbitraretur; prius vndis flammam, vt ait poeta neſcio quis, prius denique omnia,

mnia, quam aut cum Antonijs reſp. aut cum rep. Antonij redeant in gratiam. monſtra quaedam ſunt iſta, & portenta, & prodigia reip. moueri ſedibus ſuis huic vrbi melius eſt, atque in alias ſi fieri poſſit, terras demigrare, vnde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quam illos, Caeſaris virtute eiectos, Bruti retentos, intra haec moenia videre. optatiſſimum eſt, vincere: ſecundum eſt, nullum caſum pro dignitate, & libertate patriae non ferendum putare. quod reliquum eſt, non eſt tertium, ſed poſtremum omnium, maximam turpitudinem ſuſcipere, vitae cupiditate. Quae cum ita ſint; de mandatis, litterisq. M. Lepidi, viri clariſſimi, Seruilio aſſentior; & hoc amplius cenſeo: Magnum Pompeium Cn. F. pro patris, maiorumq. ſuorum animo, ſtudioq. in remp. ſuaq. priſtina virtute, induſtria, voluntate feciſſe, quod ſuam, eorumque, quos ſecum haberet, operam ſenatui, populoq. R. pollicitus eſſet; eamq. rem ſenatui, populoq. R. gratam, acceptamq. eſſe; eiq. honori, dignitatiq. eam rem fore. hoc vel coniungi cum hoc S. C. licet, vel ſeiungi poteſt, ſeparatimq. perſcribi, vt proprio S. C. Pompeius collaudatus eſſe videatur.

E X P L A N A T I O

FLAMMA,] miſceatur. NEC. *facta, nec nomen audiat.*] ſumpſit a vetere poeta, vt in ep. ad Curium: Hinc euolare cupio, & aliquo peruenire, vbi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam. EIECTOS,] quia metu Caeſaris Octauiani, ad quem duae iam legiones: Martia, & Quarta, tranſierant, vrbem reliquit Antonius. RETENTOS,] quia Mutinenſi obſidione implicatus, diſcedere ſine periculo non poteſt. ſupra: Eiq. in Galliam penetranti Decimus ſe Brutus obiecit: qui ſe totius belli fluctibus circumiri, quam illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamq. illi exſultanti tamquam frenos furoris iniecit. QVOS *ſecum haberet,*] hic malim, Habet: & infra, Pollicitus eſt. CVM *hoc S. C.*] de litteris Lepidi.

IN . QVARTAMDECIMAM M. TVLLII. CICERONIS PHILIPPICAM PAVLLI. MANVTII COMMENTARIVS

ARGVMENTVM

ALlatis de proelio ad Mutinam commiſſo, Antonioq. victo litteris conſulum, & Caeſaris M. Cornutus, praetor vrbanus, qui conſulare munus, abſentibus conſulibus, more maiorum ſuſtinebat, cum ſenatum vocaſſet, easq. litteras recitaſſet, ſententias rogauit. quid alij cenſuerint, qui ante Ciceronem rogati ſunt, obſcurum eſt: vnus tamen ex ijs, redeundum, ſagis depoſitis, ad togas, idemq. fortaſſe, decernendam conſulibus, & Caeſari ſupplicationem, cenſuit. Sententia vero Ciceronis haec fuit: non eſſe mutandum veſtitum, niſi D. Bruto, cuius cauſſa ſaga ſumpta eſſent, liberato: Antonium, quique vna eſſent, hoſtes iudicandos: ſupplicationem quinquaginta dierum communiter tribus ducibus decernendam: milites eos, qui pro repub. pugnantes interierunt, monumento quam ampliſſimo cohoneſtandos, quaeq. ijs praemia ſenatus promiſerat, ea parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eorum perſoluenda.

IN . M . ANTONIVM
PHILIPPICARVM
LIBER . QVARTVSDECIMVS.

ORATIO . LVI.

SI, vt ex litteris, quae recitatae ſunt, P. C. ſcelesatiſſimorum hoſtium exercitum, ſaſum, caeſumque cognoui, ſic id, quod & omnes maxime optamas, & ex ea victoria, quae parta eſt, conſecutum arbitramur, D. Brutum egreſſum iam Mutina eſſe cognouiſſem: propter cuius periculum ad ſaga iſſemus, propter eiuſdem ſalutem redeundum ad priſtinum veſtitum ſine vlla dubitatione cenſerem. ante vero quã ſit ea res, quam auidiſſime ciuitas exſpectat, allata; laetitiae vſus ſatis eſt maximae praeclariſſimaeq. pugnae; reditum ad veſtitum confectae victoriae reſeruate. confectio autem huius belli eſt D. Bruti ſalus. quae autem eſt iſta ſententia, vt in hodiernum diem veſtitus mutetus, deinde cras ſagati prodeamus? nos vero, cum ſemel ad eam, quem cupimus optamusque, veſtitum redierimus, id agamus, vt eum in perpetuum retineamus. nam hoc quidem cum turpe eſt, tum ne dijs quidem immortalibus gratum, ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumenda diſcedere. atque animaduerto, P. C. quoſdam huic fauere ſententiae: quorum ea mens, idq. conſilium eſt, vt, cum videant glorioſiſſimum illum D. Bruto futurum diem, quo die propter eius ſalutem ſe dierimus ad veſtitum, hunc ei fructum eripere cupiãt, ne memoriae poſteritatiq. prodatur, propter vnius eius periculũ populũ R. ad ſaga iſſe propter eiuſdem ſalutem rediſſe ad togas. tollite hanc, nullam tã prauae ſententiae cauſſam reperietis. vos vero, P. C. conſeruate auctoritatem veſtram: manete in ſententia: tenete veſtra memoria quod ſaepe oſtẽdiſtis, huius totius belli in vnius viri fortiſſimi & maximi vita poſitum eſſe diſcrimen. ad D. Bruti liberandum legati miſſi principes ciuitatis, qui illi hoſti, ac parricidae denunciarent, vt a Mutina diſcederet: eiuſdem D. Bruti conſeruandi gratia conſules ſortiti; ad bellum profectus A. Hirtius: cuius imbecillitatem valetudinis animi virtus, & ſpes victoriae confirmauit: Caeſar, cum exercitu per ſe comparato, tum primis peſtibus remp. liberaſſet, ne quid poſtea ſceleris oriretur, profectus eſt ad eundem Brutum liberãdum, viciq. dolorem aliquem domeſticũ patriae caritate, quid C. Panſa egit aliud delectibus habendis, pecunys comparandis, S. C. faciendis grauiſſimis in Antonium, nobis cohortandis populo R. ad cauſſam libertatis vocando, niſi vt D. Brutus liberaretur? a quo populus R. frequens ita ſalutem D. Bruti vna voce depopoſcit, vt eam non ſolum commodis ſuis, ſed etiam neceſſitati victus anteferret. quod ſperare nos quidem debemus, P. C. aut inibi eſſe, aut iam confectũ; ſed ſpei fructũ rei cõuenit, & euentui reſeruari, ne aut deorũ immortaliũ beneficium feſtinatione praeripuiſſe, aut vim fortunae ſtultitia contempſiſſe videamur. ſed, quoniã ſignificatio veſtra ſatis declarat, quid hac de re ſentiatis; ad litteras veniam quae ſunt a conſulibus, & a propraetore miſſae; ſi pauca ante, quae ad ipſas litteras ꝑtineãt, dixero. Imbuti ſanguine gladii, P. C. legionum, exercituumq. noſtrorum, vel madefacti potius, duobus conſulum, tertio Caeſaris proelio. ſi hoſtium fuit ille ſanguis, ſumma militum pietas; nefarium ſcelus, ſi ciuium. quouſque igitur is, qui omnes hoſtes ſcelere ſuperauit, nomine hoſtis carebit? niſi mucrones etiam noſtrorum militum tremere vultis, dubitantes, vtrum in ciue, an in hoſte figantur.

EXPLANATIO

TVM *primis peſtibus remp. liberaſſet.*] particula, Tum, ſatis mihi videtur otioſa: & malim reponere, Cum conſentientibus aliquot antiquis libris: vt ita legatur, & diſtinguatur: Caeſar cum exercitu per ſe comparato, cum primis preſtibus remp. liberaſſet ne quid. &c. Primas peſtes vocat, Antonij reditum a Brundiſio. VEL *madefacti potius*] minus eſt, Madefacti quam, Imbuti. correctione vſus eſt, vt legionum gladios nondum ſatiatos eſſe oſtenderet hoſtium ſanguine.

ORATIO

SVPPICATIONEM *decreuiſtis: hoſtem non appellatis. gratae vero noſtrae dijs immortalibus gratulationes erunt. gratae victimae, cum interfecta ſit ciuium multitudo. de improbis inquit, & audacibus. nam ſic eos appellat clariſſimus vir. quae ſunt vrbanarum maledicta litium, non inuſtae belli internecini notae. teſtamenta, credo, ſubiiciunt, aut eiiciunt vicinos, aut adoleſcentulos circumſcribunt: his enim vitiis affe-*

ctos, &

ctos, & talibus, malos, & audaces appellare conſuetudo ſolet. bellum inexpiabile infert quattuor conſulibus vnus omnium latronum taeterrimus: gerit idem bellum cum ſenatu, populoq. R. omnibus, quamquam ruit ipſe ſuis cladibus, peſtem, vaſtitatem, cruciatum, tormenta denunciat: Dolabellae ferum & immane facinus quod nulla barbaria poſſet agnoſcere, id ſuo conſilio factum eſſe teſtatur: quaeq. eſſet facturus in hac vrbe, niſi eum hic ipſe Iuppiter ab hoc templo, atque moenibus repuliſſet, declarauit in Parmenſium calamitate, quos optimos viros, honeſtiſſimosq. homines, maxime cum auctoritate huius ordinis, populiq. R. dignitate coniunctos, crudeliſſimis exemplis interemit, proludium illud, & portentum, L. Antonius, inſigne odium omnium hominum, vel, ſi etiam dij oderint, quos oportet, omnium deorum. Refugit animus, P. C. eaq. dicere reformidat, quae L. Antonius in Parmenſium liberis, & coniugibus effecerit: quas enim turpitudines Antonij libenter cum dedecore ſubierunt, eaſdem per vim laetantur aliis ſe intuliſſe. ſed vis calamitoſa eſt, quam illis intulerunt; libido flagitioſa, qua Antoniorum oblita eſt vita. Eſt igitur quiſquam, qui hoſtes appellare non audeat, quorum ſcelere crudelitate Carthaginienſium victam eſſe fateatur? qua enim in vrbe tam immanis Hannibal capta, quam in Parma ſurrepta Antonius? niſi forte huius coloniae, & ceterarum, in quas eodem eſt animo, non eſt hoſtis Antonius putandus. ſi vero coloniarum, & municipiorum ſine vlla dubitatione hoſtis eſt, quid tandem huius cenſetis vrbis? quam ille ad explendas egeſtates latrocinii ſui concupiuit: quam iam peritus metator & callidus decempeda ſua Saxa diuiſerat.

EXPLANATIO

SANGVINE] militum Antonij. CLARISSIMVS vir.] qui ſupplicationem decreuerat: P. Seruilius, vt infra. INTERNECINI] capitalis, exitioſi, in quo non, vtri vincant, ſed vtri ſint, agitur: ſalus ipſa petitur, non imperium, aut gloria. QVATTVOR conſulibus] Panſae, & Hirtio, conſulatum gerentibus: Bruto, & Planco conſulibus deſignatis. QVAMQVAM ruit ipſe ſuis cladibus,] quamquam, quas nobis denunciat clades, ijs ipſe ruit. Faernus aliter: non diſputo quam recte; tantum dico, non libenter me facere, vt, cum antiquis libris congruente ſententia, mutationem quaeram. QVOD nulla barbaria poſſet agnoſcere,] quod ipſis etiam barbaris nimium crudele videatur. Vſitatum loquendi genus. HIC ipſe Iuppiter] cuius in templo ſenatus habebatur. infra: Hoſtes nefarios, huic Ioui maximo, ceteriſq. deorum immortalium templis, vrbis tectis, libertati populi Romani, noſtrae vitae ſanguiniq. imminentes proſtrauit, fudit, occidit. CRVDELISSIMIS exemplis interemit,] iis tormentis excruciatos quae exemplo eſſe poſſint. Terentius in Eun. vterque in te exempla edent. Caeſar bel. Gal. lib. 1. In eos omnia exempla cruciatusq. edere. PROLVDIVM] aſſentior Fertario propudium, non proludium, probanti. PERITVS metator,] caſtrorum. Phil. 11. Accedit Saxa neſcio quis, quem nobis Caeſar ex vltima Celtiberia tribunum pl. dedit, caſtrorū antea metator, nunc, vt ſperat, vrbis.

ORATIO

RECORDAMINI per deos immortales, P. C. quid hoc biduo timuerimus, a domeſticis hoſtibus rumoribus improbiſſimis diſſipatis. quis liberos, quis coniugem adſpicere poterat ſine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? iam aut foediſſimam mortem omnes, aut miſerabilem fugam cogitabant. haec a quibus timebantur, eos hoſtes appellare dubitamus? grauius ſi quis attulerit nomen, libenter aſſentiar: hoc vulgari contentus vix ſum, leniore non vtar. itaque, cum ſupplicationes iuſtiſſimas ex iis litteris, quae recitatae ſunt, decernere debeamus, Seruiliusq. decreuerit; augebo omnino numerum dierum, praeſertim cum communiter tribus ducibus ſint decernendae; ſed hoc primum faciam, vt imperatores appellem eos, quorum virtute, conſilio, felicitate maximis periculis ſeruitutis, atque interitus liberati ſumus. etenim cui viginti his annis ſupplicatio decreta eſt, vt non imperator appellaretur, aut minimis rebus geſtis, aut plerumque nullis? quamobrem aut ſupplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda nō fuit; aut vſitatus honos, peruulgatusq. tribuendus iis, quibus etiam noui, ſingulareſq. debentur. at, ſi quis Hiſpanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidiſſet, non eum hac conſuetudine, quae increbuit, imperatorem appellaret ſenatus? tot legionibus caeſis, tanta multitudine interfecta, hoſtium dico, ita, inquam, hoſtium, quamuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint, clariſſimis ducibus ſupplicationis honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, laetitia, gratulatione in hoc templū ingredi debent illi ipſi huius vrbis liberatores, cum heſterno die propter eorum res geſtas me ouantem & prope triumphantem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? is enim demum eſt mea quidem ſententia iuſtus triumphus, ac verus, cum bene de rep. meritis teſtimonium a conſenſu ciuitatis datur. nam, ſiue in communi gaudio populi R. vni gratulabantur; magnum iudicium: ſiue gratias agebant, eo maius: ſiue vtrumque, nihil magnificentius excogitari poteſt.

EXPLANATIO

QVID hoc biduo timuerimus,] rumore de Antonii victoria ab eius amicis diſſipato. HAEC a quibus timebantur, eos hoſtes appellare dubitamus? grauius ſi quis attulerit nomen, libenter aſſentiar:

tiar:]ex inopia nominis rei magnitudo demonſtratur, vt in Verr.lib v. Verbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt. Or.2. in Rullum:verbum mihi deeſt, Quirites, cum ego hanc poteſtatem regiam appello:ſed profecto maior eſt quaedam. HAC *conſuetudine,quae increbuit,*] intelligitur,apud maiores diuerſam conſuetudinem fuiſſe,nempe imperatorem non appellari ſolitum, qui mille tantum,duo um millia occidiſſet. HVIVS *urbis liberatores*] Panſa,Hirtius, Caeſar.

O R A T I O

TV igitur ipſe de te,dixerit quiſpiam. Et quidē inuitus,ſed iniuriae dolor facit me praeter conſuetudinem glorioſum. non ne ſatis eſt, ab hominibus virtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiam in eos,qui omnes ſuas curas in reip.ſalute defigunt, crimen inuidiaq.quaeretur? ſcitis enim per hos dies creberrimū fuiſſe ſermonem,me per Idus Quinct.qui dies hodie eſt, cum faſcibus deſcenſurum aliquem ne in peius.credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam eſſe confictum;non in eum,qui,ne quid tale in rep.fieri poſſet,effecerit. an ego, qui Catilinam haec molientem ſuſtulerim, euerterim,afflixerim,ipſe exſiſterem repente Catilina? quibus auſpicijs iſtos faſces augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quemquam ne fuiſſe tam ſceleratum,qui hoc fingeret?tam furioſum,qui crederet? vnde igitur iſta ſuſpicio,vel potius iſte ſermo? cum, vt ſcitis,hoc triduo vel quatriduo triſtis a Mutina fama manaret,inflati laetitia, atque inſolentia impij ciues vnum ſe in locum ad illam curiam, viribus potius ſuis, quam reip.infelicem,congregabant:illi cum conſilium inirent de caede noſtra,partirenturq. inter ſe, qui Capitoliū, qui roſtra, qui vrbis portas occuparent;ad me concurſum futurum ciuitatis putabant.quod vt cum inuidia mea fieret, & cum vitae etiam periculo,famam iſtam faſcium diſſipauerunt,faſces ipſi ad me delaturi fuerunt. quod cum eſſet quaſi mea voluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum,quaſi in tyrannū,parabatur: ex quo caedes eſſet omnium veſtrum conſecuta. quae res pateſcit, P.C.ſed ſuo tempore totius huius ſceleris fons aperietur. itaque P. Appuleius, tribunus pl. meorum omnium conſiliorum, periculorumq. iam inde a conſulatu meo teſtis,conſcius,adiutor,dolorem ferre non potuit doloris mei:concionem habuit maximam,populo R.vnum atque idem ſentiente. in qua concione cum me pro ſumma noſtra cōiunctione & familiaritate liberare ſuſpicione faſcium vellet,vna voce cuncta concio declarauit, nihil eſſe a me vmquam de rep.niſi optime cogitatum. poſt hanc habitam concionem duobus tribus ve horis optatiſſimi nuncij,& litterae venerunt;vt idem dies non modo me iniquiſſima inuidia liberarit,ſed etiā celeberrima populi R.gratulatione auxerit. Haec interpoſui,P.C.nō tam vt pro me dicerem.(male enim mecum ageretur, ſi parum vobis eſſem ſine defenſione purgatus) quam vt quoſdam nimis ieiuno animo, & anguſto monerem, id quod ſemper ipſe feciſſem,uti excellentium ciuium uirtutem imitatione dignam,non inuidia,putarent. magnus eſt in rep. campus, ut ſapienter dicere Craſſus ſolebat: multis apertus curſus ad laudem. utinam quidē illi principes uiuerent,qui me poſt meum conſulatum,cū ijs ipſe crederem,principem nō inuiti uidebant.hoc uero tempore,in tanta inopia conſtantium & fortium conſularium, quo me dolore affici creditis,cū alios male ſentire, alios nihil omnino curare uideam, alios parum conſtanter in ſuſcepta cauſſa permanere, ſententiamq.ſuam non ſemper utilitate reip. ſed cū ſpe, cum timore moderari? quod ſi quis de contentione principatus laborat,quae nulla eſſe debet; ſtultiſſime facit, ſi uitijs cum uirtute contendit. ut enim curſu curſus, ſic in uiris fortibus uirtus uirtute ſuperatur. tu, ſi ego de rep.optime ſentiā,ut me uincas, ipſe peſſime ſenties? aut, ſi ad me bonorum concurſum fieri videbis, ad te improbos inuitabis? nollem,primum reip.cauſſa,deinde etiā dignitatis tuae.ſed,ſi principatus ageretur, quem numquam expetiui; quid tandē mihi eſſet optatius? ego enim malis ſententijs vinci non poſſum,bonis forſitan poſſim, & libenter. haec populum R.videre, animaduertere, iudicare, quidam moleſte ferunt. poterat ne fieri, vt non perinde homines de quoque, vt quiſque mereretur,iudicarent? vt enim de vniuerſo ſenatu populus R.veriſſime iudicat,nullis reip.temporibus hunc ordinem firmiorē, atque fortiorem fuiſſe: ſic de vnoquoque noſtrum, & maxime, qui hoc loco ſententias dicimus,ſciſcitantur omnes,auent audire, quid quiſque ſenſerit;ita de vnoquoque,vt quemque meritum arbitrantur,exiſtimant.memoria tenent, me ante diem xiij. Kal.Ian.ad hanc horam inuigilaſſe reip.meam domum, measq. aures dies noctes omnium praeceptis,monitisq. patuiſſe; meis litteris, meis nūtijs, meis cohortationibus omnes, qui vbique eſſent,ad patriae praeſidium excitatos;meis ſententijs a Kal. Ian. numquā legatos ad Antonium,ſemper illum hoſtem, ſemper hoc bellum; vt ego, qui omni tempore verae pacis auctor fuiſſem,huic eſſem nomini peſtiferae pacis inimicus. Idem Ventidium,cum alij tribunum pl.voluiſſent,non ego ſemper hoſtem? Has in ſententias meas ſi cōſules deſignati diſceſſionem facere voluiſſent,omnibus iſtis latronibus auctoritate ipſa ſenatus iam pridem de manibus arma cecidiſſent.ſed, quod tum non licuit,P.C. id hoc tempore non ſolum licet, verum etiam neceſſe eſt,eos,qui re ſunt hoſtes, verbis notari, ſententijs noſtris hoſtes iudicari. antea cum hoſtem, aut bellum nominaſſem; ſemel, & ſaepius ſententiam meam de numero ſententiarum ſuſtulerunt. quod in hac cauſſa iam fieri non poteſt.ex litteris enim C.Panſae,A. Hirtij conſulum,C.Caeſaris pro praetoris,de honore dijs immortalibus habenda ſententias diximus.ſupplicationem modo qui decreuit, idem imprudens hoſtes iudicauit.numquam enim in ciuili bello ſupplicatio decreta eſt decretam dica? ne victoris quidem litteris poſtulata eſt. ciuile bellum conſul Sulla geſſit:legionibus in vrbem adductis, quos voluit, expulit; quos potuit, occidit, ſupplicationis mentio nulla.graue bellum Octauianum inſecutum eſt; ſupplicatio Cinnae nulla victoris. Cinnae victoriam imperator vltus eſt Sulla: nulla ſupplicatio decreta a ſenatu. ad te ipſum, P. Seruili, num miſit vllas collega litteras de illa calamitoſa pugna Pharſaliae? nū te de ſupplicatione voluit referre? profecto noluit. at miſit poſtea de Alexādrina, de Pharnace: Pharſalicae vero

pugnae

pugnae ne triumphum quidem m egit. eos enim ciues pugna illa ſuſtuleras, quibus non modo uictoribus ſed etiam uiuis. & incolumis, & florens ciuitas eſſe poſſet. quod idem contigerat ſuperioribus bellis ciuilibus. nam mihi conſuli ſupplicatio, nullis armis ſumptis. non ob caedem hoſtium, ſe ob conſeruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta eſt.

EXPLANATIO

INIVRIAE *dolor*] quae ſignificetur iniuria, ſequentibus verbis oſtenditur. PER *idus Quinct.*]hic dies quo, ſenatus propter conſulum, Caeſariſq. litteras habitus eſt, fuit XI. Kal. Mai vt ex ep. ad M. Brutum liquet: ſcripſit enim ad eum Cicero nuncium victoriae XII. Kal Mai. allatum eſſe. poſtridie autem ſenatus fuit. qui poteſt igitur locum habere mentio Quinctilis menſis? hoc Ferrarius cum vidiſſet, opem a coniectura queſiuit, & pro Per idus Quinct. legendum putauit Piridie Vinalia: nã Vinalia fuere x, Kal. Mai. Acute Ferrarius: nec ego diſſentio, quamquam non omnis eiuſmodi cõiectura eſt vt ſcopum veritatis attingat. DESCENSVRVM.] in forum, nam in collibus habitabant, ſic Horatius: Deſcendat in campum petitor. ALIQVEM *ne in peius.*]hic mihi tenebrae ſunt: nec quae Ciceronis mens fuerit nec qua progrediar ad emendandum via, ſatis liquet. Facitui liberior, quam deceat, coniectura fuit; legebat enim: Credo hoc in aliquem impium, ut gladiatorem &c. AD *illam curiam,*]Hoſtiliam quae erat, vt ait Varro, ante Roſtra. VIRIBVS *potius ſuis,*] viribus impiorum ciuium infelicem, perdidit enim eos, quorũ olim opera ſimul cum P. Clodij corpore cremata fuerat. ſignificat eorum calamitatem, qui cum ſeditionis duces fuiſſent, plebemq. ad cremandum in Curia a Clodij corpus impuliſſent, quo igne ſimul ipſa curia flagrauit, eo crimine in exſulium miſſi sũt ij fuerunt praecipue T. Plancus, Q. Pompeius, Sex. Clodius. FONS *aperietur.*]fontem huius ſceleris virum conſularem. virtuti & gloriae Ciceronis inuidentem ea, quae ſequuntur, oſtendunt: eaq. non in quemquã magis, quam in Q. Fufium Calenum Antonij procuratorem, defenſoremq perpetuũ, ſuſpicio cadit. CRASSVS] L. Craſſus orator ſummus. OPTATIVS?]quam vt me uincas. MALIS *ſententiis vinci non poſſum,*]quia non contenderim: male enim de rep. ſentire, meum non eſt bonis autem ſententijs ſi vincar, in quibus contendam ne uincar: me quidem nõ accidet inuito a quo enim fructu reſp. maiorem capiet, ei principatum libenter concedam. ANTE *diem xiii. Kal. Ian.*]quo die tertiam Philippicam habuit, referentibus nouis tribunis pl. de praeſidio conſulum deſignatorũ. PRINCIPEM *reuocandae libertatis fuiſſe;*]non enim de praeſidio ſolum conſulum deſignatorum, ſed de tota etiam rep. ſententiam dixit. uere igitur libertatis reuocãdae princeps fuit. quod etiam gloriatur in ep. ad Cornificium, his uerbis: Ego, mi Cornifici, quo die primum in ſpem libertatis ingreſſus ſum, & cunctantibus ceteris, ad XIII. Kal. Ian. fundamenta reip. ieci; eo ipſo die prouidi multum, atque habui rationem dignitatis tuae. CONSVLES *deſignati*]cum de ſententijs loquatur, quas a Kal. Ian. dixit, miror cur deſignati conſules Panſa & Hirtius uocentur: ac uereor, ne uerbum, Deſignati, additum ex inſcitia ſit interpretis imperiti. DE *numero ſententiarum ſuſtulerunt.*]diſceſſionem enim in eam facere noluerunt. COLLEGA] conſulatum ſecundum cum Seruilio Caeſar geſſit, quo anno Pompeium uicit in Pharſalica. NAM *mihi conſuli ſupplicatio*]hanc ſupplicationem togato Ciceroni, Catilina urbe pulſo, ſocijs eius in urbe comprehenſis, decreuit M. Cato: ut ad eum ſcripſit Cicero ep. 4, lib. XV. fam.

ORATIO

QVAMOBREM aut ſupplicatio ob remp. pulcherrime geſtam poſtulantibus ueſtris imperatoribus deneganda eſt, quod, praeter Gabinium, contigit nemini: aut, ſupplicatione decernenda, hoſtes eos de quibus decernitis, iudicetis neceſſe eſt. quod ergo ille re, id ego etiam uerbo, cum imperatores eos appello. hoc ipſo nomine, & eos, qui iam deuicti ſunt, & eos, qui ſuperſunt, hoſtes iudico, cum uictores appello imperatores. quo modo enim potius Panſam appellem? etſi habet honoris ampliſſimi nomen. quo Hirtium? eſt ille quidem conſul: ſed alterum uirtutis atque uictoriae. quid Caeſarem, deorum beneficio reip. procreatum, dubitem ne appellare imperatorem? qui primus Antonii immanem & foedã crudelitatẽ non ſolum a iugulis noſtris, ſed etiam a uiſceribus auertit. Vnius autem diei quot & quantae uirtutes, dii immortales, fuerunt? princeps enim omniũ Panſa proelii faciendi & cum Antonio confligẽdi fuit dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore. cuius ſi acerrimum impetũ cobibere potuiſſet, uno proelio confecta res eſſet. ſed, cum libertatis auida legio effrenatius in aciem hoſtium irrupiſſet, ipſeq. in primis Pãſa pugnaret; duobus periculoſis uulneribus acceptis, ſublatus e proelio, reip. uitam reſeruauit. ego uero non ſolum imperatorem, ſed etiam clariſſimum imperatorem iudico; qui cum aut morte, aut uictoria ſe ſatisfacturum reip. ſpopondiſſet. alterum fecit, alterius dii immortales omen auertant.

EXPLANATIO

QVOD, *praeter Gabinium, contigit nemini:*]in oratione de prouincijs: Quae enim homini, in quo aliquis ſi non famae pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior poena accidere potuit, quam non credi litteris ijs, quae rem bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit ſenatus, cum freques ſupplicationem Gabinio denegauit. &c. Ad Q. fr. ep. 5. lib. 1. Idibus Maijs ſenatus frequens diuinus fuit in ſupplicatione Gabinio deneganda. Adiurat Porcilius, hoc nemini accidiſſe. QVOD *ergo ille re.*]quod Pāſa, Hirtius, Caeſar te iudicauerunt: quia tamquam cum hoſtibus pugnarunt HONORIS *ampliſſimi*] conſulatus. DEORVM *beneficio reip. procreatum,*]Phil. 3. Qua peſte priuato conſilio remp. Caeſar liberauit. qui niſi in hac rep. natus eſſet, remp. ſcelere Antonij nullam haberemus. A MEMBRIS, *& viſceribus auertit.*]morte enim ipſa contentus non fuiſſet Antonius: prius vnumquemque omni crudelitatis genere cruciaſſet Mortem Cicero ſignificat, cum dicit, A iugulis. tormenta, cum ſubiungit, A membris, & viſceribus. LEGIONE *Martia;*]quam ei, quo tutius in caſtra venire poſſet, obuiam Hirtius miſerat. ſic enim Galba ad Ciceronem ſcripſit. CVIVS *ſi acerrimum impetum cohibere potuiſſet,*]idem Galba ſcripſit hoc: cum equites Antonij apparuiſſēt, cōtineri neque legio Martia, neque cohortes praetoriae potuerunt. quas ſequi coepimus coacti, quando eas retinere non poteramus.

ORATIO

QVID dicam de Hirtio? qui, re audita, e caſtris duas legiones eduxit incredibili ſtudio, atque virtute, Quartam illam, quae, relicto Antonio, ſe olim cum Martia legione coniunxit; & ſeptimam, quae conſtituta ex veteranis docuit illo proelio, militibus ijs, qui Caeſaris beneficia ſeruaſſet, ſenatus populiq. R. carū nomen eſſe. his viginti cohortibus nullo equitatu, Hirtius ipſe aquilam quartae legionis cum inferret, qua nullius pulchriorem ſpeciem imperatoris accepimus, cum tribus Antonij legionibus equitatuq. cōflixit, hoſteſq. nefarios, huic Ioui maximo, ceteriſq. deorum immortalium templis, vrbis tectis libertati populi R. noſtrae vitae ſanguiniq. imminentes proſtrauit, fudit, occidit, vt cū admodum paucis. nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum duxq. fugerit. O ſolem ipſum beatiſſimum, qui ante quam ſe abderet, ſtratis cadaueribus parricidarum, cū paucis fugientem vidit Antonium. An vero quiſquam dubitabit appellare Caeſarem imperatorem? aetas eius certe ab hac ſententia neminem deterrebit: quandoquidem virtute ſuperauit aetatem, ac mihi ſemper eo maiora beneficia C. Caeſaris viſa ſunt, quo minus erāt ab aetate illa poſtulanda. Cui cum imperium, eodem tempore etiam ſpem nominis eius deferebamus, quod cum eſt cōſecutus, auctoritatem noſtri decreti rebus geſtis ſuis comprobauit. hic ergo adoleſcēs maximi animi, vt veriſſime ſcribit Hirtius, caſtra multarum legionum paucis cohortibus tutatus eſt, ſecundumq. proelium fecit. ita trium imperatorum virtute, conſilio, felicitate vno die locis pluribus reſp. eſt conſeruata.

EXPLANATIO

DVAS *legiones*] viginti cohortes. CONSTITVTA *ex veteranis*]quos Caeſar adoleſcens collegerat. QVI *Caeſaris beneficia ſeruaſſent,*]nam qui ea cōmederant rerum nouarum ſtudio tenebantur, Phil. 11. & 13. CVM *tribus Antonij legionibus*]ſecunda, quarta, trigeſima quincta: quarum primas duas in epiſtola ſua Galba nominat, quartam vero Aſinius Pollio lib. x. fam. nam quincta Antonij proelio non interfuit: vt idē Pollio. HVIC *Ioui maximo*]cuius in templo ſenatus habebatur. ſupra: Quaeq. eſſet facturus in hac vrbe, niſi eum hic ipſe Iuppiter ab hoc templo, atque moenibus repuliſſet, declarauit. SPEM *nominis eius*]vt aliquando ob victoriam imperator appellaretur. NOSTRI *decreti*]quo imperium ei detulimus. CASTRA *multarum legionum*]quae multarum legionum praeſidio indigebant: quibus tutandis opus eſſe multis legionibus videbatur.

ORATIO

DECERNO igitur eorum trium nomine L. dierum ſupplicationes: quas, vt honorificentiſſimis verbis conſequi potero, complectar ipſa ſententia. eſt autem fidei pietatiſque noſtrae, declarare fortiſſimis militibus, quam memores ſimus, quamq. grati. quamobrem promiſſa noſtra, atque ea, quae legionibus, bello confecto, tributuros nos ſpopondimus, hodierno S. C. renouanda cenſeo. aequum eſt enim, militum, talium praeſertim, honorem coniungi. atque vtinam. P. C. ciuibus omnibus ſoluere nobis praemia liceret, quamquam nos ea, quae promiſimus, ſtudioſe cumulata reddemus. ſed id quidem reſtat, vt ſpero, victoribus: quibus ſenatus fides praeſtatur: quā cum difficillimo reip. tempore ſecuti ſint. eos unmquam oportebit conſilij ſui penitere. ſed facile eſt, bene agere cum his, a quibus etiam tacentibus flagitari videmur. illud admirabilius, & maius, maximeq. propriū ſenatus ſapientis eſt grata eorum virtutem memoria proſequi, qui pro patria vitam profuderūt. quorum de honore vti-

nam

nam mihi plura in mentem venirent: duo certa non praeteribo, quae maxime occurrũt; quorum alterum pertinet ad virorum fortiſſimorum gloriam ſempiternam, alterũ ad leniendum maerorem, & luctum proximorum.

EXPLANATIO

IPSA *ſententia*.] omnino neceſſarium hoc non eſt, nec tamen, vt Faerno placuit, delendum videtur: cum praeſertim paullo poſt idem dixerit; ſed vt aliquando ſententia cõplectar; ita cenſeo. HODIERNO *S. C.*] quo ſupplicationes L dierũ tribus ducibus decernimus. HONOREM *coniungi*.] cum honore ſupplicationum, qui ducibus defertur. QVIBVS *ſenatus fides praeſtatur*.] vt de ſolutione non dubitent: praeſtatur autem & ſuperiore S. C. quo promiſimus, & hoc hodierno, quo promiſſa renouantur. In ep. ad Lentulum: Placebat illud, vt, ſi rex amicis tuis, qui pecunias ei crediidiſſent, fidẽ ſuam praeſtitiſſet, & auxilijs eum tuis, & copijs adiuuares. QVORVM *alterum*.] monumentum ampliſſimum. ALTERVM.] vt quae ipſis promiſſa fuerant, ea parentibus, liberis, coniugibus eorum tribuantur.

ORATIO

PLACET igitur mihi P. C. legionis Martiae militibus, & eis, qui vna pugnantes occiderunt, monumẽtum fieri quam ampliſſimum. magna, atque incredibilia ſunt in rẽp. huius merita legionis. haec ſe prima latrocinio abrupit Antonij: haec tenuit Albam: haec ſe ad Caeſarem contulit; hanc imitata Quarta legio parem virtutis gloriam conſecuta eſt. Quarta victrix deſiderat neminem: ex Martia nonnulli in ipſa victoria conciderunt. O fortunata mors, quae naturae debita, pro patria eſt potiſſimum reddita. vos vero patriae natos iudico; quorum etiam nomen a Marte eſt; vt idem deus vrbem hanc gẽtibus, vos huic vrbi genuiſſe videatur. in fuga foeda mors eſt, in victoria glorioſa. etenim Mars ipſe ex acie fortiſſimum quemque pignerari ſolet. illi igitur impij, quos cecidiſtis, etiam ad inferos poenas parricidij luent: vos vero, qui extremũ ſpiritum in victoria effudiſtis, piorũ eſtis ſedem, & locum conſecuti. breuis a natura vobis vita data eſt, at memoria bene redditae vitae ſẽpiterna. quae ſi non eſſet longior, quam haec vita; quis eſſet tam amẽs, qui maximis laboribus, & periculis ad ſummam laudẽ gloriamq. contenderet? Actum igitur praeclare vobiſcũ fortiſſimi, dum vixiſtis, nunc etiam ſanctiſſimi milites. quod veſtra virtus nec obliuione eorum, qui nunc ſunt, nec reticentia poſterorum inſepulta eſſe poterit cum vobis immortale monumentum ſuis paene manibus ſenatus populusq. R. exſtruxerit. multi ſaepe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, & magni fuerũt: nec tamen vllis tale genus honoris tributum eſt. atque vtinam maiora poſſemus; quandoquidem a vobis maxima accepimus. vos ab vrbe furentem Antonium auertiſtis: vos redire moliẽtẽ repuliſtis. erit igitur exſtructa moles opere magnifico, inciſaeq. litterae, diuinae virtutis teſtes ſempiternae; numquam de vobis eorum, qui aut videbunt veſtrum monumentum, aut audient, gratiſſimus ſermo conticeſcet. ita, pro mortali condicione vitae, immortalitatem eſtis conſecuti. Sed, quoniam, P. C. gloriae munus optimis & fortiſſimis ciuibus monumenti honore perſoluitur; conſolemur eorum proximos, quibus optima eſt haec quidẽ conſolatio, parentibus, quod tãta reip. praeſidia genuerunt; liberis, quod habent domeſtica exempla virtutis; coniugibus, quod ijs viris carebunt, quos laudare, quam lugere, praeſtabit; fratribus, quod in ſe, corporum, ſic virtutum ſimilitudinem eſſe confident. atque vtinam his omnibus abſtergere fletum ſententijs noſtris, conſultisq. poſſemus; vel aliqua talis his adhiberi publice poſſet oratio, qua deponerent maerorem, atque luctum, gauderentq. potius, cum multa & varia impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod eſſet pulcherrimum, ſuis obtigiſſe, eosq. nec inhumatos eſſe, nec deſertos; quod tamen ipſum pro patria non miſerandum putatur; nec diſperſis buſtis, humili ſepultura crematos, ſed contectos publicis operibus, atque muneribus, eaq. exſtructione, quae ſit, ad memoriam aeternitatis, ara virtutis. quamobrem maximum quidem ſolatium erit propinquorum, eodem monumento declarari & virtutem ſuorum, & pietatem, & ſenatus fidem, & crudeliſſimi memoriam belli; in quo niſi tanta militum virtus exſtitiſſet, parricidio M. Antonii nomen populi R. occidiſſet. Atque etiam cenſeo, P. C. quae praemia militibus promiſimus nos rep. recuperata tributuros, ea uiuis uictoribusq. cumulate, cum tempus uenerit, perſoluenda. qui autem ex iis, quibus illa promiſſa ſunt pro patria occiderunt; eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eadem tribuenda cenſeo.

EXPLANAIO

PIGNERARI] ſibi quaſi ſuos aſſumere. nam in acie fortiſſimi quique moriuntur.

ORATIO

SED, ut aliquando ſententia complectar, ita cenſeo: Cum C. Panſa, conſul, imp. initium cum hoſtibus confligendi fecerit, quo proelio legio Martia admirabili incredibiliq. uirtute libertatem populi R. defenderit,

quod

quod idem legiones tyronum fecerint; ipſeq. C. Panſa, conſul, imp. cum inter media hoſtium tela uerſaretur, uulnera acceperit; cumq. A. Hirtius, conſul, imp. proelio audito, & cognito, fortiſſimo, praeſtantiſſimoq. animo exercitum caſtris eduxerit, impetumq. in M. Antonium, exercitumq. hoſtium fecerit, eiusq. copias occidione occiderit, ſuo exercitu ita incolumi, ut ne unum quidem militem deſideraverit; cumq. C. Caeſar propr. imp. conſilio diligentiaq. ſua caſtra feliciter defenderit, copiasq. hoſtium, quae ad caſtra acceſſerant, profligarit, occiderit; ob eas res ſenatum exiſtimare, & iudicare eorum trium imperatorum uirtute, imperio, conſilio, grauitate, conſtantia, magitudine animi, felicitate populum R. foediſſima crudeliſſimaq. ſeruitute liberatum, cumq. remp. urbem, templa deorum immortalium, bona, fortunasq. omnium, liberosq. conſeruarint dimicatione, & periculo uitae ſuae; uti ob eas res bene, fortiter, feliciterq. geſtas C. Panſa, A. Hirtius conſules, imperatores, alter, ambo ue, aut ſi aberint, M. Cornutus praetor urbanus, ſupplicationes der dies L ad omnia puluinaria conſtituat: cumq. uirtus legionum digna clariſſimis imperatoribus exſtiterit, ſenatum, quae ſit antea pollicitus legionibus, exercitibusq. noſtris, ea ſummo ſtudio, rep. recuperata, perſoluturum: cumq. legio Martia princeps cum hoſtibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hoſtium contenderit ut plurimos caederent, caperent nonnullos; cumq. ſine ulla retractatione pro patria uitam profuderint; cumq. ſimili uirtute reliquarum legionum milites pro ſalute, & libertate populi R. mortem oppetiuerint; ſenatui placere, ut C. Panſa, A. Hirtius conſules, imperatores, alter, ambo ue, ſi his uideatur, iis, qui ſanguinem pro uita, libertate, fortunisq. populi R. pro urbe, templisq. deorum immortalium profudiſſent, monumentum quam ampliſſimum locandum, faciendum curent. quaeſt. urb. ad eam rem pecuniã dare, attribuere, ſoluere iubeant, ut extet ad memoriam poſteritatis ſempiternam, ad ſcelus crudeliſſimorum hoſtium, militumq. diuinam uirtutem; utque, quae praemia ſenatus militibus ante conſtituit, ea ſoluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus; iisq. tribuantur, quae militibus ipſis tribui oporteret, ſi illi uixiſſent, qui morte uicerunt.

EXPLANATIO

LEGIONES *tironum*] quattuor, vt ſcripſit Galba quas ex delectu Italiae conſul Panſa comparauerat. M CORNVTVS,] de quo ep. 12 lib X. SINE *ulla retractatione*] ſine vlla detrectatione: cum nihil ſe ipſi reuocarent, nulla dubitatione conſiſterent Tuſc. 5. Veterem Academiam hortari videbare, vt ſine retractatione libere dicere auderẽt ſapientes ſemper eſſe beatiſſimos. FACIVNDVMQ. *curent:*] ſic Ferrarius, & recte; nam verbum, Curent omnino ſententia requirit. ſic Phil. 9 Quantiq. locauerint, tantam pecuniam redemptori attribuendam ſoluendamq. curent. Nec vero, quin. Quaeſt. vrb. ideſt. Quaeſtoribus vrbanis, addendũ ſit dubito. niſi enim addatur quo referetur, Iubeãt? certe cura eius dãdae, attribuẽdae ſoluẽdae pecuniae ad quaeſtores vrbanos pertinebat quod Phil. 9. in Sulpicij monumento cognoſcitur. antiqua vero ſcriptura cũ alij pro, curent ſcripſiſſent, querent, alij pro quaeſtores vrbanos, q. vrb. vtrumque ſimul implicauit ex litterarum ſimilitudine, effecitque vt alterum quaſi ſupervacaneum omitteretur: cum ſit vtrumque neceſſarium. nam & illud, Locandum, faciendumq. ſuum verbum deſiderat, nec vllum niſi, curent, addi poteſt cum ex cõſuetudine Latini ſermonis, tum etiam ex ipſis antiquis litteris, q vrbem: & quaeſtorum vrbanorum in eroganda pecunia publica quam ſit vſitata mẽtio, ſexcentis intelligitur exẽplis. VTQ.] malim, Vtiq. magis enim redolet antiquitatem nam Phil 9 Vtiq. C. Panſa, A Hirtius conſule. Et ibidem infra: Vtiq. locum ſepulcro in cãpo Eſquilino. Et in S. C quod Coelius ad Ciceronem miſit, Vtiq. eius rei cauſſa per dies comitiales ſenatum haberent. Eodemq. modo in reliquis S. C. quae apud Frontinũ leguntur. Iam ſcriptor antiquus L Piſo apud Gellium. Sellam, inquit, curulem iuſſit ſibi afferri. eam in limine appoſuit, ne quis illorum exire poſſet vtiq. ij omnes inuiti viderent ſeſe in ſella curuli ſedentem.

FINIS

INDEX
RERVM · ET · VERBORVM
LOCVPLETISSIMVS
quae in tertio Ciceronis Orationum volumine continentur.

A

Abdicauit ſe libertate Antonius pag. 236
Abdidit ſe in ſcalarum tenebris 179
Abdomen inſaturabile 54
Abdomen —— natus abdomini ſuo pag. 156
Abdominis uoluptates anteferre oculorum & aurium delectationi 163
Abducere in ſeruitutem 167
Abducere ſeruum a pedibus domini pag. 241
Aberrat animus a ſententia 328
Aberrare a coniectura —— attendite num aberret à coniectura ſuſpicio periculo meo 362
Abeſt longiſſime —— quod abeſt longiſſime 350
Abhinc annos prope uiginti 290
Abhorreo —— etſi a ueritate longe, tamen à conſuetudine criminandi non multum res abhorrebat 244
Abhorrere debet ab iſta ſuſpicione 95
abhorret hoc genus orationis ab huius loci more 164
Abhorruiſſe animo ab optimo ciuitatis ſtatu 328
Abieci me ſupplicem pro te plurimis pag. 190
Abiecimus omnem populi Ro beneficiorum memoriam 338
Abieciſſe memoriam ueteris doloris nouo beneficio 263
Abiecit conſilium referendi ad ſenatum 368
Abijcere arma 335
Abiicere arma, non deponere 247
Abiicient potius ſuam humanitatem quam m extorquebunt tuam 212
Abigere pecus 167
Abiit ille annus 38
Abiit tempus huius querellae 109
Abire in malam peſtē —— quin tu abis in malam peſtem, malumq. cruciatum? 317
Abnuo —— non recuſo, non abnuo 190
Abrogandas has leges cenſerē, etiā ſi ſoluis auſpiciis eſſent rogatae 312
Abrupit ſe prima latrocinio Antonii, legio Martia 381
Abſolui poteſt, qui fatetur factū 171
Abſorbet orationem meam 9
Abſtergere fletum propinquis eorū, qui in acie ceciderunt 381
Abſtinere manus abs te uix poterunt homines 82
Abſtinere manus —— numquā profecto a me ſacrilegas manus, atq. impias abſtinebit 353
Abſtrahi e ſinu, gremioq. patriae 106
abſtulerunt ſe e cōſpectu noſtro 289
Abundans —— ſupellex magnifica, non illa quidē luxurioſi hominis, ſed tamen abundantis 300
Abundantior conſilio, ingenio, ſapientia quam Craſſus 161
Abundauit omnibus ornamētis eius oratio 117
Abuti · nō abutemur Milonis tribunatu ad criminis defenſionē 179
Accedat etiam illud, ut, &c. 145
Acceſſus Ciceronis ad urbem incredibili hominum multitudine florebat 67
Accidat ad aures tuas iucundum, & honorificum 80
Accidere humanitus —— ſi quid mihi acciderit humanitus 73
Accidit ad aures —— nihil ut uidetur tam populare ad aures populi Ro. accidiſſe 54
Accidit. etiam ſi quid accidat 182
Accipere ab aliquo mandato 336
Accipere aliquid ſine offenſione 324
Accipere cauſſam 117
Accipere dolorem 259
Accipere in optimam partem 329
Accipere legem 310
Accipere —— quonā modo accipiēt ſeueritatem meam 363
Accipere ſeuere 105
Accipietne excuſationē is. qui quaeſtioni, praeerit? 312
Accepiſſet reſp. plagam, quam gemere poſſet 167
Acceptam & deuoratam pecuniam enomere 42
Accepta lex —— quae lex quemadmodum accepta ſit, quid me attinet dicere 156
Acceptam refert omnem tranquillitatem & quietem ſenectutis clementiae tuae 250
Accommodauiſtis mendacium ueſtrū ad tempus eius 98
Accumbere in epulo cum toga pulla, inauditum 87
Accuſare luxuriem facile eſt 100
Accuſatoris ſerui —— de ſeruis accuſatoris in reū quaeri nō debet 182
Acerbae res ſi erunt relictae, reuireſcent ad bellum renouandum 136
Acerbiſſime odiſſe 344
Acerbum auditu 329
Acerrime furere 126
Aceruī corporum extructi 42
Aceruī nummorum apud Antoniū conſtruuntur 286
Acquierunt maxime P. Clodij morte pag. 191
Acquieſco in tuis oculis, in tuo ore, & uultu 241
Acri animo ſe defendebat 172
Acroama 6
Acta Caeſaris 258
acta Caeſaris conſeruanda cenſet Cicero concordiae cauſſa 259
Acta Gracchi ſūt leges Sēproniae 259
Acta Sullae leges Corneliae 259
Actū togati qd proprie dicatur 259
Actus —— hic reſtat actus 222
Actus —— non ſolum unum actum, ſed totā fabulam confeciſſem 273
Acuet te eorum oratio ad crudelitatem, quorum impunitas tuae clementiae laus eſt 230
Acute dicere de more maiorum, de exemplis 143
Ad finem . quem ad finem putes cū

ſtodiendam illam aetatem fuiſſet pag. 96
ad manus peruenitur 42
ad memoriam poſteri temporis ſempiternam 63
adaequatus —— in ſumma amicorum copia cum familiariſſimis eius eſt adaequatus 12
addici nemo uelit bona Poſtumi ſeſtertio nummo 211
addicta ſententia —— uendita atque addicta ſenten tia 277
addicta tibi erat cuncta Graecia 155
addictus gladiatorio generi mortis dolabella 353
addixiſti creditorẽ ſuis debitoribus pag. 168
addicit regna pecunia Anton. 329
additamentum inimicorum meorum pag. 35
addocere uitam indiſcrimen pra libertate 329
adducere aliquem in diſcrimen capitis 241
adducere eum non potui ad meam au ctoritatem 247
adducere homines in diſcrimen armorum 33
adducere rem in diſcrimen 318
adducta res eſt in diſcrimen 310
adducta res eſt in extremum diſcrimen 325
adducta res eſt in maximum periculum, & in extremum paene diſcrimen 328
adduci ad ſuſpicandum nullo modo poſſum 179
adducti ſumus in ſpem maximam, & quemadmodum confido, uerissimam 186
adeſſe animo —— uigilare, adeſſe animo 332
adeſte animis 172
adhaereſceret ad columnam in Scyllaeo aeris alieni freto 10
adharet extremus 82
adhibebat principes ciuitatis ad eas deliberationes, quas habebat domi de rep. 355
adhibere merentibus talem orationem, qua deponat maerorem atque atque luctum 381
adhibere ſupplicia 370
aditus ad ſummum ordinẽ omnium ciuium induſtriae ac uirtuti patet pag. 72
adiumento cauſſae potius, quam impedimento eſſe malitiis hominis ipſius ornamenta 117
adiunxit ſibi ſocium & adiutorem Caeſarem 150
adiutorem eſſe alicuius dementiae pag. 371
adiuuabant conſules 35
admiſceri ad conſilium 361
admiſſarius iſte 164
amittere in ſe facinus 191
admonuit ei ſtimulos 9
adoleſcẽtes magno ingenio ſẽper refrenandi potius a gloria, quam incitandi fuerunt: amputanda plura ſunt illi aetati, quam inſerenda 19
adoleſcentia —— in adoleſcentia tã quam in herbis, ſtudium gloriae, & cupiditas uincẽdi, ſignificant quae uirtutis maturitas, & quãtae fruges induſtriae ſint futurae pag. 19
adoleſcentia —— ſapientia nõ cadit in hanc aetatem 9
adoleſcentiae cupiditates deferuerunt 13
adoleſcentiae datur aliquis ludus omnium conceſſu 100
adoleſcentiae poteſt quilibet quam uelit petulanter, etiam ſi ſine ulla ſuſpicione, at non ſine argumento maledicere 95
adoleſcentiae uiae lubricae 13
adoptare aliquem patronum 325
adoptarunt Brutos patronos Puteolani 385
aduerſum, infeſtumq. nobis 172
aduocare concionem 83
aduocatio 17
aduocatus —— Caelius Catilinae aduocatus uenit umquam 61
aduocati —— Vellem adeſſet Antonius. modo ſine aduocatis 96
aduolabat ad urbem a Brundiſio homo potentiſſimus 318
aduolarat ad direptionẽ, peſtemque ſociorum 344
aduolauit ad urbem incredibili celeritate 8
aedes Iouis Statoris 79
aedes Telluris 255
aedificium exſtruere in alieno 185
aediles curules edictum habent de funeribus: quod remittere poſſunt, ſi placeat ſenatui 342
aeliorum imagines 37
aemulus, atque imitatorum ſtudiorũ meorum 216
aemulus meorum laudum 273
aequiore animo moriere 371
aequitas erant mira populi Ro. in ſpectaculo Gabinii, & Clodii pugnantium 153
aequitate animi uitae modum definire, non ſalute reip. 222
aeſopus tragedus de Cicerone abſente quae dixerit, ſeu egerit 63
aeſtimare lites 200
aetas conſularis 43 . annus 119
aetas —— progreſſum aetatis ab excellenti, eximiaque uirtute exſpectari non oportet 319
aetas ſuccedit aetati 357
aetatem uirtute ſuperauit Caeſar iunior 380
Aetolia procul a barbaris diſiuncta gentibus, in ſinu pacis poſita medio fere Graeciae gremio continetur 168
affari atque appetere 263
affectus graui, periculoſoque morbo pag. 342
affectus quibuſdam incommodis, & detrimentis 242
affectos his uitiis, malos & audaces appellare conſuetudo ſolet 370
affere aliquid ſuſpicionis 257
afferre cauſſam —— dimittẽdi uero exercitus quam potes affere cauſſam? 27
affere —— detrahere opp. quantum ſtudii mihi fides mea afferret ad ſalutẽ regis Deiotari defendẽdam, tantum facultatis timor detrahit pag. 240
afferre animum —— afferre timorem opp. 340
afferre finẽ alicuius rei —— hodiernus dies diuturni ſilentii finem attulit 216
afferre finem —— nulla res ei finem caedendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet 313
afferre laetitiam diuturnam 186
afferre moram alicui 83
afferre ſalutem improuiſam alicui pag. 300
afferret mihi magnum alacritatem populi Ro. concurſus 345
affert belli dubitationem exſpectatio legatorum 315
affert multis ſpem & audaciam haſta Caeſaris 334
afferunt oratori horroris aliquid 172
afficeret ſtipendio exercitum 127
affirmare de altero difficile eſt 377
afficere praemio minus idoneum hominem 214
afficere aliquẽ amplis praemiis 182
afficere honoribus 157
affici dolore 378
affici incommodo 123
afflictus & perditus 310
afflicta maeſtitia domus Antonii pag. 359
afflicta huius ordinis auctoritas 278
affligerentur uno genere morbi, neque ſe recreare quiſquam poſſet, qui ſemel incidiſſet 167
affictum luctu 341
affui ſcribendo 136
africa arx omnium prouinciarũ 333

africa

africa maxime Caeſaris victoria infeſta 234
Africanus admodum adoleſcens conſul factus 359
afuit non modo a facto, verum etiã a conſcientiae ſuſpicione 99
agere aliquem praecipitem 330
agere cum aliquo iracunde 335
agere cum aliquo vehementer 335
agere duas res vno tempore, magnas praeſertim, nemo poteſt 354
agere fundamenta 185
agere moribus —— videbat Clodius ſe; ſi moribus ageret, parum eſſe nõ poſſe 46
agere ſuum negotium 181
agitur dignitas, honos Caeſaris 143
agitur liberiſne viuamus, an mortem obeamus 354
agitur libertas populi Ro. 335
agitur principatus 278
agitur veſtra fides in hũc ordinẽ 201
agrinae, al. Agraei 168
agger oppugnandae Italiae eſſet Graecia 345
aggredi in maxima, atque ampliſſima 5
aggrediar ad dicendum 5
aggredior —— priuſquã aggrediar ad ius, cauſſamque Cornelij 317
aggregare filium ad patris interitũ voluiſti 85
agmine quadrato, cum gladijs ſequuntur ſcutati milites 288
agmine quadrato 313
agraei 168
ahalae imago 173
alacres & laeti 361
alacres —— perterriti oppon. 17
alaudae 26
alaudas in tertia decuria iudicare volebat Anton. 370
alba 295
alba vrbs opportuna, munita, propinqua 305
albani tumuli, atque luci 187
albanum & Firmanũ Pompeij, Dolabella poſſidebat 366
albanus erat epuli dominus Q. Atiius 88
albucius Epicureus cum in Sardinia triumphaſſet, Romae damnatus eſt 168
albus, aterne fueris, ignorauit 275
alea ludere —— qui non dubitaret vel in foro alea ludere 278
alexander Macedo, cũ ab ineunte aetate res maximas gerere coepiſſet tertio et 30. anno mortẽ obijt 320
alienabat —— Pompeij voluntatem a me alienabat oratio mea 275
alienae a te voluntatis nullum ſignũ habes 229
alieniſſimo tempore 354
alienus —— aĩo a te eſſet alieno 245
alio die 282
allata mora bello, non cauſſa ſublata 323
allatas eẽ manus Vatinio Puteolis 82
allegare quempiam ad iudicem 342
allicere te ad recte faciendum laus nõ poteſt 290
alligari noua quaeſtione 201
allobroges a Pomptinio fracti 137
alpibus Italiã muniérat ante natura nõ ſine aliquo diuino numine 138
alpium murus —— Antonij immanitatem ne Alpium quidem muro cohibere poſſemus 317
alſienſe praedium Pompeij 182
alta quadam mente praeditus 546
alte repetita oratio 18
altiſſimus dignitatis gradus 259
amantia vrbs 354
amatorie ſcripta epiſtola 281
ambitio timida 179
ambracia 169
ambuſtus 175
amicis iraſci non temere ſolebat Cicero, ne ſi mererentur quidem 335
amica omnium potius, quam cuiuſquam inimica 101
amicitiae violatae crimen, grauiſſimum eſt 267
amiſit vitam 179
amiſimus Cn. Pompeij memoriam non amiſimus 242
amittere de manibus 57
amittere viriditatẽ —— laurea illa magnis periculis parta amittit longo interuallo viriditatem 197
amiſſos tot dies rei gerendae queruntur 324
amor in bonos incredibilis 5
amores, & hae deliciae quae vocantur, celeriter defloreſcunt 13
amouere propriũ ſenſum doloris ſui a ſententia dicenda 130
amphilochia 169
amplecti cauſſam reip. 48
amplum —— quicquid eſt quamuis amplum ſit, id certe eſt paruum tũ, cum eſt aliquid amplius 222
amputanda plura ſunt adoleſcentiae, ſiquidem effloreſcit ingeniũ laudibus, quam inſerenda 109
anagnoſtae 54
anceps fortuna belli 218
ancona 361
anguſti animi, atque demiſſi 160
anguſtiae pectoris tui non capiunt tantam dignitatem 152
anguſtiae aerarij 132
anguſtiis, quas natura nobis adiuuendum dedit, animus iſte tuus numquam contentus fuit 222
anilis ſuperſtitio 296
animatus —— ſic animati eſſe debetis, vt ſi ille adeſſet 341
animus —— quo maior vis eſt animi, quam corporis, hoc ſunt grauiora ea, quae concipiuntur animo, quã illa quae corpore 351
animi motus & gloria virorum fortium, ſempiterna 74
animo ſeruo & anguſto 378
animo irato & perciso aliquid facere 183
animum vincere, iracundiã cohibere &c. diuinum quiddam, &c. 216
animi hominum —— in animis hominũ magnae ſunt latebrae, magnique receſſus 220
animos hominũ ſenſus que morte reſtingui alii philoſophi dixerunt: alii tum denique ſentire ac vigere cum e corpore exceſſiſſent 271
annibal —— ad Annibalẽ miſerat olim ſenatus P. Valerium Flaccũ Q. Bebium Tampilũ, vt a Sagunto recederet 315
annibal bellum Punicum ſecundum geſſit contra Romanos 315
annibal erat ad portas 258
annibal nulla ad vſum ſuum reſeruabat 314
annibal nihil fecit hoſtiliter, quod nõ fecerit Antonius 314
annibal numquam Romae tantum mali optauit, quantum Piſo & Gabinius effecerunt 130
annibalis cohortatio 124
annibali initio belli Punici 2. denunciauit ſenatus, ne oppugnaret Saguntum 323
annibalẽ etiam hoſtem Romani ſuis litteris & memoria celebrarunt: ſui ciues e ciuitate eiecerunt 74
annibalem ſui ciues e ciuitate eiecerunt 74
annus vertens —— intra finem anni vertentis 368
annus vnus ad cohibendum brachiũ toga conſtitutus 96
anſas dabat ſermonis 14
anteponis tuas rationes communibus 335
anteſignanus fuerat Antonius in acie Pharſalica 280
anteſignanos & manipulares, a' audas, iudices ſe conſtituiſſe dicebat Antonius 312
antiochus rex Aſiae Tauro tenus regnare iuſſus, benigne ſibi a populo Ro. factum, dicere ſolitus erat 250
antiochum Romani magna belli contentione terra, mariq. ſuperatum, intra montem Taurum regnare iuſſerunt 32

antiqua & ſtulta 262
antonius ad vrbem ſiſio aductus, do mum venis capite obuoluta 281
Antonius aleatores, exſules, Graecos iudices legit 312
Antonius beneſisia a Caeſare collega, quae venderet, petebat 202
Antonius Brundiſii in ſinu srudeliſſimae vxoris delectos Martiae legionis centuriones trucidauit 368
Antonius Caeſaris flamen 286
Antonius Caeſari diadema imponebat cum plangore populi: Caeſar sum plauſu reyciebat 283
Antonius Caeſarē occidit Lupersalibus 370
Antonius Caeſarem mortuum laudauit, & miſeratus eſt. 284
antonius Catilinae ſselere par eſt, belli induſtria inferior 307
antonins senturiones ciues Ro. Sueſſae & Brundiſii occiderat 305
antonius Clodio in tribunatu intimus 276
antonius sollega Ciceronis in sonſulatu patientia & obſequio a Cicerone mitigatus 147
antonius conſul renuntiari iuſſus eſt a Caeſare sum ipſo 296
antonius cū Tarquinio cōfertur 202
antonius decreta falſa vendebat: regna ciuitates, imunitates accepta pecunia in aes iubebat incidi 311
antonius diadema Caeſari imponere voluit 296
antonius diadema Caeſari impoſuit Lupercalibus 658
antonius dictaturae nomen in perpetuum de rep. ſuſtulit 287
antonius fuerat in asie Pharſalica anteſignanus 280
antonius hoſtis iudicatus 305
autonius hoſtis iudicatus a ſenatu. pag. 329
antonius hoſtis impotentiſſimus 319
antonius homo nequam atque sonfidens 328
antonius in editis Caeſarem iuniorē Spartacum appellat 229
antonius in Hippiae nuptijs tantum vini exhauſerat, vt poſtridie in conſpectu populi Rom. vomere sogeretur 279
antonius in porticu Minucia vomuit pag. 283
antonius iugulauit Sinueſſae eos, quos in suſtodiam dederat 296
antonius minatus eſt ſe cum fabris domum Ciceronis venturū 258
antonius Mutinam oppugnat Romae propugnaculum, soloniamq. populi Ro. 315
antonius menſas hoſpitum sonuome bat 281
antonius numquam quicquam arbitrio ſuo fecit, ſemper eo tractus, quo libido rapuit, quo leuitas, quo furor, quo vinolentia 323
antonius nudus concionatus 283
antonius obrutus vino, vnguentis oblitus, nudus Lupersalibus gementem populum Rom. ad ſeruitutem sohortatus eſt 370
antonius Pompeij ſector 279
antonius pop. Ro. dominum imponebat. 368
Antonius poſt Lupersalia inſpectante populo R. nudus, vnctus, ebrius, &c. 296
antonius princeps C. Caeſari sauſſā belli contra patriam inferendi dedit 277
antonius quaeſtor ſine S. C. ſiue ſorte, ſine lege ad Caeſarem cucurrit. pagin. 276
antonius quo tempore Clodium in foro sonatus ſit occidere 276
antonius ſibi armis, auitaiſq. infeſtā, inimicamq. Galliam sognouit 347
antonius tria tenebat opida toto in orbe terrarum 345
antonius vnus aſceſſit ad ſectionē bonorum Pompeij 279
antonij colluſores 365
antonij comites 365
antonij culpa bellum ciuile natum eſt 280
antonij amici, tota domus 302
antony filius pacis obſes 284
antonij mandata data ad ſenatū 336
antonii natura —— cuius acerbitas morum, immanitaſq. naturae ne vino quidem permixta temperari ſolet 362
antonii promiſſa cruenta, taetra, ſcelerata, diis hominibuſq. inuiſa 334
antonii repſonſa 328
antonio denuntiatum, vt exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis eſt Galliae, educeret, dumne propius vrbem Romam 200. mil. admoueret 323
antonio denuntiatum, vt exercitum citra flumen Rubiconem reduceret 331
antoniorū iter nihil habuit, niſi depopulationes, vaſtationes, caedes, rapinas 619
apennini pruinae 9
aperitur ſuo tempore fons totius huius ſceleris 37
aperuiſti aliquando oculos ad eum puniendum 187
aperuiſti mihi meae priſtinae vitae conſuetudinem intercluſam 215
Apollinares ludos pro ſua, populiq. Ro. dignitate apparatos, Brutus praeſens non fecit 345
apollonia 346
apothecae 280
apparatus prandiorum 287
apparatiſſimum ſpectaculum 264
apparitor 282
appellauit tribunos pl. Vatinius. qđ numquam antea factum erat 89
appellare tribunos pl. 71
appellare —— numquis teſtis Poſtumum appellauit 261
appendicula cauſſae iudicatae 199
appenduntur, non numerantur pecuniae 30
apennini tramites 362
appetiui pro te inimicitias potentium. 301
appetere inimicitias 104
appetitus —— non fugit eius amicitiam, cum eſſet praeſertim appetitus —— al. non faſtidiuit 164
appia via 175
appius Caecus pacem Pyrrhi diremit 101
appius saecus viam muniuit, qua populus vteretur, non, vbi impune ſui poſteri latrocinarentur 176
appius Claudius 369
applaudere —— quibus uiris, aut cui generi ciuium applaudatur 59
apponere notam ad malum uerſum. pag. 165
appropinquare uidetur tēs reip. 169
appuliſſet naues ad eam ripam, quā conſtituerat 273
appuleius tribunus pl. 378
aquaria prouinsia Vatinio forte obtigit 82
aquila quartae legionis 380
aquileia 91
aquinates 288
arae —— ad aras acsedebant iurati Graeci 115
arcetur ab urbe Antonius, tamquam peſtifera flamma. 323
arcuit progrſſu 350
arceſſere sapitis 248
arceſſitus & ductus ab ipſo capite riuulus 98
archipirata Antonius —— hoc archipirata, quid enim dicam tyranno? 367
arcus intentus —— tamquam intentus arcus in me unum 10
ardeo —— cum maxime furor arderet Antonii 294
ardebat ſtudio belli 347
ardebat Italia cupiditate libertatis. pag. 346
ardebant omnium tum denique in illum odia ciuium 179
ardere cupiditate alicuius rei 160

ardere

ardere dolore 176
ardens amore 276
ardens odio 30
ardor mentis ad gloriam 109
aricinum municipio 297
ariminum 361
ariſtarchus 165
ariſtonicus —— *cum ariſtonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio cos.* 353
arma, tumultus ac belli inſigne 161
armarium 105
armis, equis, uiris ſubueniremus Bruto 336
armati nomine ſummi imperij 15
arripuit imperium non mediocri cupiditate 228
arripuit ſibi cognomen ex Aeliorum imaginibus 37
arrepti ſubito in quaeſtionem 182
arſinoa Thracum 168
aſcendit ad hoc regium nomen multis gradibus officiorum Deiotarus 247
abſcendere in currum 161
aſcenſus Ciceronis in Capitoliũ 67
aſcenſus ſit bis gradibus ad etatem 122
aſciſcere ſibi prouinciam ab alio depoſitam 158
aſcribat ad iudicium ſuum meã ſententiam 197
aſcribat hanc penam foederatis 117
aſcripſiſti eius perfidiae uoluntatem tuam 282
aſinus 165
aſpergi —— *illa in omni parte orationis ſuae arte aſpergi uidebatis.* 126
aſperſa aliqua ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati uideretur 83
aſperſus non modo ſuſpicione, ſed ne infamia quidem 99
aſpernari oculis pulcritudinem rerum 103
aſpernari alicuius amicitiam 166
In aſperis temporibus 117
aſperitas uerbi 333
aſperitas uiarum 340
aſpicere lucem nemo uolebat quo die Cicero e complexu patriae ſe eripuit 29
aſpicere illum foedum uultum nemo poterat 53
aſpicere nos equo animo poterit Antonius? 315
aſpectus —— *quo aſpectu uidere potero mihi uni crudeliſſimum hoſtem?* 361
aſpirare 149
aſſenſio —— *quibus aſſenſionibus uniuerſi ordinis illa cauſſa a nobis facta eſt in ſenatu.* 375
aſſequeretur honores ãpliſſimos 187
aſſignaſti thesauris duo millia iugerũ campi Leontini, immunia 275
aſſignare —— *locum ſepulcro C. Pãſa conſul aſſignet in campo Eſquilino* 342
aſſignare ſalutem ſeu quid aliud uirtuti potius, quam felicitati 142
aſſignandũ tempori, nõ homini 204
aſſimulata uirtus. 296
aſtringeret ſe magno ſcelere 306
aſtringere totam Galliã ſempiternis uinculis poteſt una atque altera aeſtas 138
aſtringi ſcelere 54
aſtricta mercede lingua 154
athamante dementior 158
athamantem geas 169
athenienſium renouatum uetus exẽplum a Cicerone 255
atilius Gauianus noctem ſibi ad deliberandum poſtulauit 40
atlas —— *ſupercilio Piſonis annus ille, tanquam Atlante caelum niti uidebatur* 13
atratianus 94
atratus nemo cenauit umquam 86
atrocitas cauſſae tanta, ut diebus feſtis, ludiſq publicis iudicium exerceatur 94
atrocitas illius temporis 8
atrocitas temporis 338
atrocitas uerbi 333
atta —— *nihil ſane atta iuuabãt* 54
attalus in P. Africanum qualis fuerit 245
attalo Aſiam, ut in ea regnaret condonauerunt Romani 32
attendite reliqua 369
attia, Iulia filia, mater Caeſaris iunioris 297
attinet —— *quid attinebat noua lege quaeri de eo homine, qui hominem occidiſſet?* 272
attinet —— *quid attinuerit L. Caſſio mortem denuntiare* 299
attingere ullam reip. partem nemo auderet eum ſua minima inuidia, ſi non eſſem reſtitutus 28
attrectatas eſſe a Coelio ſuas uxores dicant 98
attribuere pecuniã —— *quaeſtoresque urbanos ad eam rem pecuniã dare, attribuere, ſoluere iubeãnt conſules* 386
attribuendam, ſoluendamq. pecuniã redẽptori curent quaeſtores urbani 342
attributum tibi ex aerario ſeſtertiũ centies & octogies Romae in quaeſtu reliquiſti 167
attulerat ſecum ſenatus faciem 336
attulerunt nobis ſpem honeſtae pacis 359
attulerunt obſcuritatem ceterorum laudibus res tuae geſtae. 242
attulit mihi neceſſitatem plura dicendi ſententiam eius, qui rogatus eſt ante me 344
attulit ſpem ſalutis conſeruandae oratio conſulum. 309
auctionis M. Antonij miſerabilis aſpectus 281
auctionem prouinciarum faciebat uxor Antonij 311
auctoritates patronorum in indicijs ualere debet 114
aucupari inanem rumorem, leuitatis eſt 160
Aucupari orationem ex omni genere pag. 61
audaces & perditi nutu impelluntur ad oppugnandam remp. 51
audacia Antonij 301
auentinus —— *ſummi uiri, qui cũ L. Opimio conſule armati Gracchũ in Auentinũ perſecuti ſunt* 335
auertit ſeſtertiũ ſepties millies falſis perſcriptionibus 311
auertite, & deteſtamini, quaeſo, hoc omen, o dij immortales 306
auertere M. Antonij conatum a rep. pag. 325
auet animus apud illud conſilium pro reo dicere 311
augere aliquem honore 342
augere commodis 357
augere nomen ſuum 154
augere rem —— *in augenda re non auaritiae praedã, ſed inſtrumentorũ bonitatẽ quaerere uidebatur* 197
augere rem bonis & honeſtis rationibus 209
augur fieri non poterat, qui non eſſet ſoluendo 267
auguratum templum. 85
augures, Iouis optimi maximi interpretes, & internuntij 367
augures nuntiationẽ ſolũ habẽt 202
auguriũ Ciceronis rerum futurarũ ſemper fruſtra ueriſſima 284
augaſta centuriatum auſpicia 197
auletes 204
a. Hirtius 264
a. Hirtius cuius imbecillitatem ualetudinis animi uirtus & ſpes uictorie confirmauit. 376
a. Hirtij, C. Panſae, D. Bruti, C. Caeſaris exercitus unum & idem uolunt 346
auocare a diſcordijs 127
aura honoris 51
aurelia 361
aurum coronarium 168
auſpicia ab augure populo Ro. nuntiata 263

auſpicia - nemo quod vitij in auſpicijs futurū ſit, diuinare poteſt, niſi qui de caelo ſeruare cōſtituit: 202
auxit me idem dies celeberrima populi Ro. gratulatione 578

B

BAiae --- qui Baias viderit 100
Baiae 104
Balbus vnus ex Coelij accuſatoribus pag. 105
Balneae —— cui de balneis eunti praeter te toga pulla vnquā data eſt? 88
Balneae Xeneae 107
Balneator temperans 369
Bambalio pater vxoris Antonij, homo nullo numero 297
Barbarae gentes immanitate, multitudine innumerabiles, &c. 215
Barbula 101
Beatus eſt nemo, qui ea lege viuit, vt non modo impune, ſed etiam cum ſumma interfectoris gloria interfici poſſit 264
Bellum acerbiſſimum & calamitoſiſſimum 356
bellum affectum, & paene confectum pag. 134
bellum Africanum 246
bellum Antiochinum, magnum & graue 353
bellum ciuile natum, conflatum, ſuſceptum opera Antonij eſt. 28
bellum ciuile opinione plerumque & fama gubernatur 315
bellum ciuile —— nec priuatos focos, nec publicas leges videtur, nec libertatis iura cara habere, quem diſcordiae, quem caedes ciuium, quem bellum ciuile delectat 365
bellum & pax —— inter bellum & pacem nihil eſt medium 333
bellum formidoloſiſſimum per Craſſum confectum 160
bellum inexpiabile 377
bellum internecinum 377
bellum Marſicum 338
bellum miſerum & fatale 242
bellum nefarium contra aras & focos, non comparatur, ſed geritur ab homine profligato 294
bellum Sertorianum Cn. Pompeio priuato a ſenatu datum eſt. 353
Bellum ſubito exarſit 228
belli exitus incertus 365
Belli exitus incerti 347
Belli Punici ſecundi cauſſa fuit Sagunti oppugnatio 315
Bello vacationes valent, tumultu non valent. 333
Bellu iuſtu & hoſtilia-ciuiliu.op. 242
bellicas laudes ſolent quidam extenuare verbis 215
Bene agere cum aliquo 380
Bene natura conſtitui 72
Bene procedit —— cui bene quid proceſſerit, multum illum prouidiſſe: cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicimus. pag. 197
Bene ſperare, & bono animo eſſe iubes 250
Beneficiū - intelligis quanta in dato beneficio ſit laus, cum in accepto tanta ſit gloria 215
Beneficiū maius a latrone accipi non poteſt, quam ab eo non eſſe interfectum 267
Beneficio & munere deorum datum reip. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi Ro. recuperandam 306
Benigne ac diligenter auditus 264
Beroa 108
Beſtia Antonij comes 351
Beſtia neceſſarius Ciceronis 99
Beſtiarij 70
Bibulus & Cicero imperatores fuerunt in propinquis finitimiſq. prouincijs 356
Boni nullo emolumento impelluntur in fraudē: improbi ſaepe paruo 178
Boni viri tardiores ſunt in defendenda rep. principijs rerum neglectis ad extremum ipſa denique neceſſitate excitantur ad defendendam remp. 51
Bona animi quidam ſapientes ſumma bona, quidam etiam ſola bona dixerunt 250
bona —— ſpero vos liberóſq. veſtros multa in rep. bona eſſe uiſuros 186
Bonitas inuſitata claris ac praepotentibus viris 210
Bonitas —— nihil eſt tam populare, quam bonitas 236
Breue tēpus longū eſt imparatis 294
Brogitaro impuro homini, & indigno illa relligione fanum ſanctiſſimarum atque antiquiſſimarum relligionum venditum eſt 30
Brundiſium 257
Brundiſini Ciceroni aduenienti tanquam ipſius Italiae dexteram porrexerunt 67
Brutus Tarquinium bello eſt perſecutus 289
Brutus Apollinares ludos: pro ſua populique Ro. dignitate apparatos, praeſens non fecit 245
Brutus cum praetor vrbanus eſſet, vrbe caruit, ius non dixit 345
Brutus erectus maximi ac pulcherrimi facti conſcientia 258
Brutus -- in Bruti conſilijs atque factis nihil nec nimiū, nec parū 347
Brutus lucis ſui caruit 264
Brutus lumē & decus ciuitatis 354
Brutus iniuria paene patiens 247
Brutus reip. natus 345
Brutus —— S.C. Cicerone auctore, et ſententiae principe factum, quo Brutus ornatur 317
Brutus vrbe ceſſit. 258
Bruti edictum & Caſſij 257
Bruti moderatio in iniuria, tranquillitas & modeſtia 344
Brutum Cicero vidit Veliae, cedentem Italia 345
Bruto & Caſſio prouinciae datae, quaeſtores additi, legatorum numerus auctus 273
Bulienſes 169
Buſtum legū omniū, ac religionū 148
Buſtum reip. 148
Buſtuarius gladiator 151
Byllis 354
Byzantiorum vrbs ſignis refertiſſima, atque ornatiſſima 131

C

CAdo —— ſi minus fortiſſimi viri virtus ciuibus grata cecidiſſet 187
Cadit ignominia in eū nominatim 7
Cadunt haec in Antonium 310
cadere in ſuſpicionem 354
cadere in tempus noſtrū videretur 61
cadere —— nec hoc cadere verbum in tantam virtutis praeſtantium poteſt 346
cadere —— non cadit in hunc hominem tā prudentē hoc facinus 244
cecidit gloria Milonis, qui quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis 179
cecidiſſent omnibus iſtis latronibus arma de manibus 378
caducae hereditates 345
caducae hereditates C. Antonium retardarunt 345
caeca auaritia eſt. 286
caeca nox 181
caedes, lapidationeſq. fiebant 21
caedem facere 42
caeſar adoleſcens ſumma pietate, & memoria parentis ſui 371
caeſar —— domitae ſunt a Caeſare maxime nationes. 134
caeſar ceteros victores bellorum ciuilium aequitate & miſericordia uicit 218
caeſar Antonio conculcandam Italiam dedidit 278
caeſar cum facile exorari, tum ſemel exorari ſolet 342
caeſar Deiotaro Armeniam abſtulit a ſenatu datam 385
caeſar Deiotaro inimiciſſimus, ordini ſenatorio, Maſſilienſibus 385
caeſar dicebat, Pompeianos, omnes aduerſario

aduerſario putare, niſi qui cum eis eſſent: ſe omnes qui contra ſe non eſſent ſuos 236
Caeſar——fuit in Caeſare ingeniũ, ratio, memoria, litterae, cura, diligentia 290
Caeſar bene cauſã ſui dementiſſimi conſilij & facti afferebat, quod interceſſio neglecta, ius tribunitium ſublatum, circũſcriptus eſſet Antonius 277
Caeſar imperator ad portas ſedẽs terrorem ſuũ falſo iactari a clodio, opponique patiebatur in perniciẽ ciceronis 29
Caeſar iunior imperium Ro. extraordinarium dedit: iccirco cicerone auctore imperium ei extraordinarium decretum eſt 355
Caeſar iunior deorum beneficio reip. procreatus 279
Caeſar iunior eã complexus eſt cauſſam, quae eſſet ſenatui, quae populo, quae cunctae Italiae, quae dys hominibusq. gratiſſima 319
Caeſar iunior cum Pompeio adoleſcẽte comparatur 319
Caeſar iunior fertur in caelũ, qui contra Antonium exercitum comparauit 306
Caeſar iunior——S.C. Cicerone auctore factum, quo ſenatui placet Caeſarem C.F. pont. propr. ſenatorem eſſe, ſententiamq. loco praetorio dicere 319
Caeſar iunior, ſingulari pietate adoleſcens 371
Caeſarem (iuniorem) obtulit populo Ro. deus 319
Caeſar iunior nicil aliquem dolorem domeſticum patriae caritate 376
Caeſar Maſſilienſibus fuit iratiſſimus 335
Caeſar——nemo unquam Caeſarẽ placatus inimicus, qui illas reſediſſe in ſe ſimultatis reliquias ſenſerit pag. 242
Caeſar nihil obliuiſci ſolet, niſi iniurias 236
Caeſar perfecit, ut ſi montes reſediſſent, amnes exaruiſſent, non naturae praeſidio, ſed uictoria ſua, rebuſq. geſtis Italiam munitam haberemus 166
Caeſar Pompeium a Ciceronis familiaritate diſiunxit 272
Caeſar quem plane perditũ aere alieno, egentemq. ſi, eundem nequã hominem, audacemq. cognorat, hunc in familiaritatẽ libentiſſime recipiebat 202
Caeſar ſibi amicior fuit, quem Ciceroni 166
Caeſar ter depugnauit cũ ciuibus, in Theſſalia, Africa Hiſpania 281
Caeſar uictor pacis auctores diligebat pag. 218
Caeſar unum in terris egeſtatis, aeris alieni, nequitiae, perditis uitae rationibus perfugium 276
Caeſaris acta defendenda cenſet Cicero 259
Caeſaris acta non eſſe in commentariolis, chyrographis, libellis. 259
Caeſaris acta, pacis cauſſa confirmata ſunt a ſenatu 286
Caeſaris liberalitas et clementia 290
Caeſaris mors fatalis 370
Caeſaris omnes inimici qui fuerunt, aut ſua pertinacia uitã amiſerunt aut Caeſaris miſericordia retinuerunt 220
Caeſaris partes 216
Caeſaris uictoria, cum Pompeij uictoria, ſi contigiſſet ut uinceret, comparatur 229
Caeſaris uox——ſatis ſe diu uel naturae uixiſſe, uel gloriae 221
Caeſari conditio lata eſt, ut eaſdem res alio modo ferat 142
Caeſari ſedenti in roſtris amicto toga purpurea, coronato diadema oſtendit Antonius 283
Caeſarem qui de prouincia deuocant ad gloriam deuocant 137
C. Antonius reus factus apud Cn. Lentulum, & C. Claudium 87
C. Caeſar adoleſcens, paene potius puer exercitum contra Antonium comparauit 294
C. Caeſar adolcens ſalutem improuiſam & repentinam reip. attulit pag. 300
C. Caeſar iunior inſperatum omnib. conſilium cepit, ut exercitum inuictum ex paternis militib. conficeret 305
C. Caeſar iunior M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam auertit 315
C. caeſar iunior omnes inimicitias reip. condonauit 320
C. Caeſar iunior remp. libertatemque populi Ro. ſuo ſtudio, conſilio, patrimonio denique tutatus eſt 305
C. Caeſaris iunioris mater, Aricina erat: Attica nomine 297
C. Caeſaris iunioris pater ſi uita ſuppeditaſſet conſul factus eſſet 297
C. Caeſaris iunioris prudentia ſingularis 320
C. Caeſar inimiciſſimus eſſe ſaluti Ciceronis a Clodio quotidianis cõcionibus dicebatur 23
C. Caeſar non eadem ſenſit de repub. quae Cicero 166
C. Caeſar non ſibi ſolum cum ijs, quos tum armatos cõtra populum Ro. uidebat, bellandum eſſe dixit, ſed totam Galliam in populi Ro. ditionem eſſe redigendam duxit 137
C. Caeſar omnẽ uim ingenij, quae ſumma fuit in illo, in populari leuitate conſumpſit 320
Caeſar paludes ſiccare uoluit 310
C. Caeſar populum Gaditanũ cũ eſſet in Hiſpania, magnis ornamentis affecit 122
C. Caeſar ſolus eſt, cuius in uictoria ceciderit nemo, niſi armatus 196
C. Caeſar ſui totius conſulatus, eorũq. honorum, quos cũ proximis cõmunicauit, Ciceronẽ ſociũ eſſe uoluit 166
C. Caeſar traduxit ad plebem Clodiũ pag. 141
C. Caeſaris & M. Tullij amicitia 139
C. Caeſaris imperium opponitur Gallorum aſcenſui, non Alpium uallum, &c. 166
C. Caeſaris res geſtae 215
C. Caeſaris decem legati nouo exẽplo decreti 136
C. Caeſari ſenatus decreuit multos & eximios honores 138
C. Caeſari ſenatus decreuit ſupplicationes numero, ut nemini ullo ex bello: honore ut õino nemini 135
C. Caeſari ſenatus lege Sẽpronia ſuccedendum non cenſuit 127
C. Caeſari ſtatua ĩter reges poſita 249
C. Caeſari ſtipendium exercitus decretum 136
C. Caeſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit, & numero dierum nouo 127
C. Caeſitius 236
C. Caluiſius 300
C. Caſſinius, Interãnis, Schola 180
C. Caſſius in ea familia natus, quae nõ modo dominatũ, ſed ne potẽtiã quidẽ cuiuſquã ferre potuit 273
C. Caſſius iuſſus decreto ſenatus Dolabellam bello perſequi 355
C. Ceſtidius 300
C. Conſidius 228
C. Coſconius procõſ. in Hiſpania 82
C. Cotta nullo certo hoſte flagrauit pag. 361
C. Curio 269
C. Curio ex Macedonia triumphauit pag. 156
C. Curio M. Antonij amator 267
C. Curius. pater C. Rabirij Poſtumi princeps equeſtris ordinis, fortiſſimus, & maximus publicanus. pag. 197
C. Figulus 269
C. Fannius 88
C. Iulius Caeſar omnibus a ſenatu eximijs

eximijs ac nouis honoribus ornatus 139
C. Marinus demerſus in paludibus Minturnenſium 156
C. Marius in itaeuadia perſeuerans. pag. 359
C. Marius influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit, non ipſe ad eorum urbes penetrauit 137
C. Marius inimicorum pleniſſimus —— Quis C. Mario plenior inimicorum 134
C. Marius laudatur 622
C. Marius P. Africani diſcipulus ac miles 123
C. Marius uir diuinus ex ijſdem quibus Cicero, radicibus natus ad ſalutem imperij, ad infimorum ac tenuiſſimorū hominū Minturnenſium miſericordiā cōfugit &c. 28
C. Mario. L. Valerio cos. ſenatus remp. defendendam dedit 335
C. Meſſo 125
C. Menulanus tribunus uilit. homo perditus 7
C. Panſa, A. Hirtius cos. 301
C. Panſa, fortiſſimus conſul, atque optimus 329
C. Panſa, A. Hirtius cos 342
C. Piſo 269
C. Pomptinius 160
C. Rabirius perduellionis reus 147
C. Rabirius Poſtumus grandem Alexandrino regi pecuniam credidit pag. 197
C. Trebonius a Dolabella crudeliſſime interfectus 350
C. Turranius 300
C. Valerius Flaccus tulit ut Caliphana Velienſis ciuis R. eſſet 126
C. Vibienus ſenator cum Ciceronem ab operis Clodianis defēderet, ita mulctatus eſt ut uitā amiſerit 179
C. Virgilius, legatus 131
calamiſtrata coma 37
calatinus 139
calatini Atilij 38
calceati & ueſtiti 107
calceos & ueſtimenta mutauit 175
calcei —— mutauit calceos: pater conſcriptus repente factus eſt 369
calcitrare 105
calebant in interiore aedium parte totius reip. aundinae 311
caligo bonorum 141
caligo —— diſcuſſa eſt illa caligo pag. 359
callisthenes comes Alexādri Magni doctiſs homo ab Alexandro necatus 104
calumnia litium 185
camilli, Fabritii, Curij 107
campanus & Leontinus ager duanonae perfugia 337
campus Eſquilinus 342
campus —— magnus eſt in rep. campus, ut ſapienter Craſſus dicere ſolebat 378
campus Martius 325
cādidatorum officioſiſſima natio 160
cauebantur haec mihi tamquam fata 27
canere bellicum 328
capi caelo poſſe non uidetur ea gloria 290
capiamus patrium animum, & uirtutem 301
capere arma 334
capere Clodii amentiam Italia uix poterat 188
capere conſulatum 147
capere exordium ab aliquo 317
capere —— habenda ei gratia tanta eſt, quantam maximam animi noſtri capere poſſunt 311
capere —— magna illa ſunt, ut ea uix cuiuſquam mens, aut cogitatio capere poſſit 215
capere locum —— quinam locus capiat 362
capere portum otii, & dignitatis 51
captare plauſus 161
captat pecunias 155
capitis eodem errore, quo nos 359
caput abſcidit ceruicibus fractis 351
caput aperuit 281
caput audaciae 180
caput litterarum 181
capitalis & peſtifer M. Antonii Brūdiſii reditus 305
carens cupiditate —— homo omni carens cupiditate 300
carere foro ſenatu publico 176
caritate & beneuolentia ciuium ſeptum oportet eſſe, non armis 289
caro ſubracida 163
carpunt Cornelium non illo inimico ſed hoc maledico dente 126
caſcellius iuriſconſultus, praediator pag. 123
caſſia 361
caſſianum illud cui bono fuerit 177
caſſianum —— cui bono 274
caſſius Parthorum nobiliſſimos duces, maximaſque copias fudit 356
caſſius Melius, M. Manl. propter ſuſpicionem regni appetendi ſunt necati 299
caſtiſſimus uir, atque omnis offi. diligentiſſ. 109
caſtor nepos Deiot. auū accuſat 243
caſta domus a crimine ciuili 366
caſtra Pompeij ſenatum appellabat Cicero, Sulpicius, Hirtius, ceteri pag. 369
caſus induxit eum in hanc conſuetudinem ſcribendi 164
caſus neceſſarius, & paene fatalis pag. 341
caſus humani, & incerti euentus ualetudinis 220
caſus uoluntarius 347
cataplus Puteolanus 210
catilina bis abſolutus 169
catilina cauſſam dixit de pecunijs repetundis 96
catilina Ciceronem paene decepit 96
catilina habuit permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata uirtutum 46
catilinae morum, & ingenij deſcriptio illecebrae libidinum multae erant apud Catilinae 96
catilinae fregit Ro. diligentia Ciceronis, uirtute & felicitate ducum & exercitum 307
catilinae multi boni adoleſcentes ſtuduerunt 91
cato non offert ſe iſtis temeritatibus, ut cum reip. nihil proſit, ſe ciue remp. priuet 33
caue ignores —— uox haec nec hominis, nec ad hominem 232
cauere —— cauerat ille ſororius adulter, ut ſi tibi prouinciam dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te praeberes 153
cauere —— cauet mimis, aleatoribus, lenonibus 337
cauere —— quibus hic ordo diligentiſſime cauerat 255
cautio —— tua cautio, noſtra cautio eſt 220
cautio —— utrum igitur in nefarijs ciuibus ulciſcendis cum poſſit, an pertimeſcendis diligentior cautio eſt 328
cautor alieni periculi 10
cauſſa belli in perſona Antonij conſtitit 278
cauſſa Caeſariana melior iudicanda eſt, quā etiam dij adiuuerunt 232
cauſſa expeditiſſima 101
cauſſa iuſta nulla cuiquam eſſe poteſt contra patriam arma capiēdi 217
cauſſa non fuit cur Romam properaret 181
cauſſa perorata a Q. Hortenſio 5
cauſſa Pompeiana —— contra cauſſam Pomp. uictoria belli iudicauit: nihilominus tamen nituperanda eſt, ſi iuſtior, & aequior quam ad aduerſaria, fuit 649
cauſſa Pompeiana quibus nominibus appellata 232
cauſſam dicere —— corruptores noſtri cauſſam dicunt: nos, qui corrupti ſumus, non dicimus 198

cauſam tuam eſſe coniunctam cum clariſſimis uiris, tibi dicere nõ licebis 89
cauſae rogantium apud Caeſarem gratiores erant, quam preces. pag. 236
cauſae rogantium plus ualebant apud Caeſarem, quam uultus. pag. 236
cedam atque abibo 189
cedant arma togae 165
cedant arma togae —— quid ſentiat Cicero, & quid intelligi uelit per hunc uerſum 165
cedant arma togae —— reprehenſi uerſus ab Anton. 271
cedere patria 184
cedere —— praeter cũ cedo nemini pag. 224
celebrantur aures quotidie naſtiae nouis nominibus gentium, natianum, &c. 135
celebrantur fama haec facta 52
celebrare —— ſemper illius fidem, conſtantiam, &c. omnium mortaliũ fama celebrabit 341
celebratum accuſatorum uocibus, ac maledictis 95
celebratur patrum uirtus ſermone hominũ ad memoriam prodendam. pag. 397
cenauit nemo umquam in funere familiari cum toga pulla 88
cenſaria notatio 30
cenſoria notio —— al. notatio. pag. 149
cenſoria ſeueritas uetus illa magiſtra pudoris & modeſtiae a Clodio ſublata 148
cenſorium iudiciũ, ac notio —— al. notatio 14
cenſorinus 352
cenſorinus in bello hoſtis, in pace ſector 357
centuriatus a Piſone palam uenditi. pag. 167
centuriatis comitijs 359
cepi fructum uniuerſi quis meae. pag. 264
ceperat nos obliuio ſeruitutis 296
cepit uos obliuio 190
cepiſſe maximum uitae fructum putant cum eos aſpexerint 213
cepiſſe te odium regni uidebantur. pag. 284
certamen impar —— contentio iniuſta 323
certatim ad hoc opus curretur 290
certatim amare 298
ceruices latronibus dandae 47
ceruicibus fractis caput abſcidit. pag. 351
ceruſſatae buccae 352
ceſoninus ſemiplacentinus Calventius Piſo: ſic contumelioſe appellatur a Cicerone 149
ceſſit auctoritati ampliſſimi uiri, uel potius paruit 233
chirographa non ſunt acta 239
chlamydatus —— L. Sulla chlamydatus 204
chorus comiſſationis Antonianae coniectus eſt in tertiam decuriam iudicum 312
cicero a Caeſare conceſſos faſces laureatos tenuit 220
cicero a Caeſare diſſenſit in rep. ſeu rep. ſenſit 134
cicero ab Antonio Laniſta appellatus pag. 311
cicero ad Antonium mitti legatos nõ uult 315
cicero aliquid contra Caeſarem Pompeio ſuaſit duobus temporibus. pag. 242
cicero amplius H-S ducentes acceptum hereditatibus retulit. pagin. 275
cicero augur a Cn. Pompeio, & a Q. Hortenſio nominatus 589
cicero bellum indixit, atque intulit ijs qui urbem flamma & ferro delere uoluerunt, cum partim illorum eſſent ei familiares, partim etiam eo defendente iudicijs capitis liberati 335
cicero Bibulo conſule Pompeium a Caeſaris coniunctione auocare ſtuduit 372
cicero cenſet ad Antonium legatos non eſſe mittendos 315
cicero cenſet Caeſari iuniori imp. tribuendum 319
cicero confert ſe cum Vatinio 82
cicero. cui generi (Graecorum) eſſe ego iratus, ne ſi cupiam quidem poſſum 164
cicero cum ad caſtra Pompeij profectus eſt, nulla non modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem, prudens & ſciens tamquam ad interitum ruit uoluntarium 218
cicero cum Gabinio in gratiã redijt. pag. 204
cicero —— de Cicerone ita ſenatus decreuit Cn. Pompeio auctore, ut, ſi quis impediſſet reditum eius, in hoſtium numero reputaretur. pag. 154
cicero —— de Cicerone omnes magiſtratus promulgarunt, praeter unum praetorem, fratrem inimici, praeterque duos de lapide emptos tribunos pl. 154
cicero de ſe —— uiceſimus annus eſt cum omnes ſcelerati me unum petunt. pag. 362
cicero decernit ſenatui placere C. Caeſarem C. F. pontif. propraet. ſenatorem eſſe, ſententiamque loco praetorio dicere 319
cicero dicitur a tribuno pl. probitus, iurauit ſine ulla dubitatione remp. atque urbem Romam ſua unius opera eſſe ſaluam 147
cicero domo ſua expulſus, ut Pompeius domum ſuam compulſus. pag. 150
cicero duo optat: unum, ut moriens populum Ro. liberum relinquat: alterum, ut ita cuique eueniat, ut de rep. quiſque mereatur 290
cicero earum ſententiarum princeps & auctor fuit quibus Caeſar eximijs a ſenatu honoribus ornatus eſt 127
cicero & Bibulus imperatores fuerũt in finitimis prouincijs 356
cicero exercitatiſſ. in rep. qui xx. annos bellum gerat cum improbis ciuibus 335
cicero filius 346
cicero Gabinium defendit propter reconciliationem gratiae 298
cicero imperium extraordinarium Caeſari adoleſcentulo dedit. pagin. 353
cicero improbis inuiſus —— qui Ciceronem uim attulerit, non modo poenam non extimeſcet, ſed etiam gloriã ſperabit a latronum gregibus & praemia 362
cicero in bello ciuili ſemper de pace agendum, audiendumque putauit pag 218
cicero in omnibus grauioribus cauſis initia dicendi commoueri ſolebat uehementius, quam uideretur uel uſus, uel aetas eius poſtulare. pag. 240
cicero incolumitati ciuium primum, ut poſtea dignitati poſſet, conſulebat 275
cicero inſtructam, ornatamque a ſenatu prouinciam depoſuit, ut omiſſa omni cogitatione incendiũ patriae reſtingueret 354
cicero legationis munus ad Antonium a ſe deprecatur & recuſat. pag. 361
cicero metu periculi ciuium Ro. uanſui, furori hominis, ſceleri, perfidiae telis, minisque ceſſit 29
Cicero negat cũ Antonio pacem fieri poſſe 330
Cicero numquam cenſuit legatos ad Antonium

Antoniam mittendos 351
cicero pacis alumnus 329
cicero pacis ſemper auctor fuit. pagin. 234.239
cicero pacem cum Antonio eſſe non uult 329
cicero pater patriae a Q. Catulo, & multis aliis in ſenatu nominatus 63
cicero periculo reip. uincbat, dum aberat 28
cicero Pharſalico proelio ſuaſor armorum non deponendorum, ſed abiiciendorum fuit 247
cicero Pompeio ſuaſit, ne pateretur ferri, ut abſentis Caeſaris ratio haberetur 272
cicero Pompeium, quantum potuit, multis ſaepe orationibus decorauit 244
cicero Pompeium ſecutus eſt priuato officio, non publico 218
cicero propter nimiam fortaſſe conſtantiae cupiditatē nunc eſt adductus ad cauſſam Caeſaris 166
cicero prouinciam Galliam exercitu & pecunia inſtructam & ornatam in concione depoſuit reclamā te populo Rom. 147
cicero putat priuatum ad ſuum nomē augendum optandam ſibi fuiſſe illam expetendamque fortunam. pag. 154
cicero, qui omni tempore uerae pacis auctor fuerat, nomine peſtiferae pacis cum Antonio eſt inimicus. pag. 378
cicero rationem omnem facti & conſilii ſui exponit, quamobrem ſe armis non defenderet, contra Clodii furorem 21
cicero remp. bis ſeruauit, ſemel gloria, iterum aerumna ſua 364
cicero Roma prope conuulſa ſedibus ſuis, ad complectendum conſeruatorem ſuum uiſus eſt 159
cicero ſaepe effugit ex manibus Clodii 176
cicero ſemel cecidit ſciens, ut beneſtiſſime poſſet exſurgere 362
cicero ſemper Antonium hoſtem appellauit cū alii aduerſarium 361
Cicero ſuaſit Pompeio ne quinquennii imperium Caeſari prorogaret. pag. 272
cicero ſuaſit ſenatui, ut, quod Caeſar Octauianus ſua ſponte contra Antonium geſſiſ & gereret, ſua auctoritate comprobaret 296
Cicero —— uniuerſi ciues R. una mē te atq. uoce iterum a Cicerone conſeruatā eſſe remp. conclamauerunt. pag. 323
cicero —— unus ille dies mihi quidē immortalitatis inſtar fuit; cum in patriam redii 159
cicero uoce prior a cuncta Italia conſul declaratus 147
ciceronis aduentus in urbes Italiae. pag. 159
Ciceronis augūria rerum futurarum ſemper fruſtra ueriſſima 284
ciceronis caſum uir ſumma auctoritate, & ſumma eloquentia Cotta dixit eſſe funus reip. 147
ciceronis cauſſa —— ad cauſſam Ciceronis pertinere putabā ſenatus, uoluntatem Caeſaris a ſalute Ciceronis non abhorrere 141
ciceronis cauſſam omnes ordines boni ſuſceperant 22
ciceronis conſilium auctoritaſque ſi ualuiſſet illo omni tempore, quo fuit cum Pompeio, in Caeſaris, reſp. non tot, duces, & exercitus amiſiſſet 274
ciceronis conſilia, pacis & togae ſocia, non belli, neque armorum fuerunt 218
ciceronis conſulatus non placet Antonio, ſed placet praeſtātibus in rep. uiris 269
ciceronis conſulatum qui & quot probauerint 269
ciceronis deſiderio forum maeſtum, muta curia, omnia bonorum artium ſtudia ſiluerunt 81
ciceronis domus, & aures dies noctesque omnium praeceptis, ac monitis patuerunt 378
Ciceronis domus in Palatio ardebat ignibus iniectis a Clodio, Piſone caſtigante 152
ciceronis fatum, ſeu rep ut omnis illa communium temporum inclinatio in eum unum incumberet pag. 126
ciceronis fatum ſine rep. nec uinci poſſe, nec uincere 369
ciceronis induſtria curſum tenere nō potuiſſet ſine forenſibus cauſſis, ſine legibus, ſine iudiciis. pag. 335
ciceronis non aſpera natura, non difficilis aditus, non grauis uultus, &c. 81
ciceronis nullum fuit in P. Clodium odium, niſi quod perniciosum patriae ciuem fore putabat, qui duas res ſanctiſſimus uno ſcelere uiolaſſet 135
ciceronis oratio ad Milonem. pagin. 190
ciceronis reditus qualis 67
ciceronis reditus in patriam qualis pag. 159
ciceronis res geſtae in conſulatu. pagin. 147
ciceronis ſeruādi cauſſa Romam uno tempore quaſi ſigno dato Italia tota conuenit 154
ciceronis uox nota multis: Vtinam Pompei cum C. Caeſare ſocietatē aut numquam coiſſes, aut numquam diremiſſes 272
ciceroni abſenti non crenerunt amici 37
ciceroni contentio erat non cum uictore exercitus ſed cum operis conductis 22
ciceroni obiectum ab Antonio Caeſarem eius conſilio interfectum. pag. 272
ciceroni omnes uitam, fortunas, remp. ſe ſcribunt acceptam 262
ciceroni populus Ro omnes honores homini nouo detulit 146
ciceroni potentia nimia obiecta, inuidiae conflandae cauſſa 175
ciceroni (quod ante eum nemini) pecuniā publica aedificandam domū pontifices, conſules, P. C. cenſuerunt 159
ciceroni ſenatus, non, ut multis, bene geſtae, ſed, ut acaiai, conſeruatae reip. teſtimonium dedit 147
ciceronis uerſus ſui nocuerunt. pagin. 164
ciceroni uni ſenatus teſtimonium reip. conſeruatae dedit 267
ciceroni uni teſtimonium patriae cōſeruatae dedit Pomponius. pagin. 65
ciceronem a ſe ortum, hominibus nobiliſſimis, omnib. honoribus praetulit populus Rom. 425
ciceronem Capua inaurata ſtatua donarat, patronum nam adſciuerat. pag. 152
ciceronem frequentiſſimus ſenatus, referēte Lentulo conſentiente etiā ua uoce reuocauit 154
ciceronem plus uidiſſe fatebatur Pōpeius: ſe ſperauiſſe meliora. pagin. 275
ciceronem quomodo Roma acceperit pag. 159
ciceronem ſenatus exteris nationib. ciuem ſeruatorem reip. commendauit 154
ciceronem ſenatus nationibus exteris commendauit 64
ciceronem ut primū decedens ex Syria uidit Pompeius, cōplexus & gratulans, eius beneficio patriam ſe uiſurum dixit 269

Cicerone abſente, uxor eius uexabatur, liberi ad necem quaerebantur pag. 30
cicerone in patriam redeunte urbes Italiae feſtos dies agebant, uiae multitudine legatorum undique miſſorum celebrabantur: ad urbē acceſſus incredibili hominū multitudine florebat 67
cicerone reſtituto, uixit cum eo exēplum fidei publicae, exemplum reip. defendendae 28
cincinnatus conſul Gabinius 16
cineri & oſſibus clariſſimi uiri dediſſe poenas ſceleratum 368
cinna cum Octauio contendit de nouorum ciuium ſuffragiis 334
cinna nimis potens 288
cinna, Sulla, Caeſar poſt ciuitatem a L. Bruto liberatum plus potuerūt quam uniuerſa reſp. 313
cinnamus cruor 85
circumducere aratrum 287
circumuiri totius belli fluctibus 368
circus Flaminius 19
circumſcibere 186
circumſcribere -- parata de circumſcribendo adoleſcente ſententia cōſularis 368
circumſcribunt adoleſcentulos 376
circūſcriptus a ſenatu Antonius 277
circumſedet uallo D. Brutum Antonius 40
circumſpectans omnia 169
circumſcriptus —— haec ego in urbe praeuideo pectus factis eſt circūſpectus 362
ciſio ad urbem aduectus 281
citaretur rea tota Etruria 281
citatus index 312
ciuis bonarum partium —— Catilina aliquando bonarum partium ciuis 96
ciuis deteſtabilis reip. natus eſt, quiſquis ciuile bellum optauit 365
ciuis eſſe duarum ciuitatum iure Ro. nemo poteſt 118
ciuis integri capitis 154
ciues —— bonos ciues primum natura efficit, adiuuat deinde fortuna 368
ciues optime de rep. meriti interdum miſeri 183
ciuis Ro. non poteſt eſſe Romana ciuitatis, & cuiuſuis praetexta, ceteri poſſunt 119
ciues Ro. non poteſt pluſquam unius eſſe ciuitatis 119
ciues Ro uenire in eum locum non debet, ubi parendum alteri, & ſeruiendum ſit 204
ciues Ro. cum mitella interdum conſpiciuntur 204
ciuibus alarum ciuitatum uia eſt in Romanam, & ciuibus Rom. patet iter ad ceteras 118
ciuitas bene morata 189
ciuitas non ſolum dicatione amittitur, ſed etiam poſtliminio 118
ciuitate donati ſerui 118
ciuitate donati ab imperatoribus Ro. P. Craſſo, Sulla, Q. Metello Pio, ceteris 118
ciuitatem mutare iure Ro. nemo inuitus poteſt. & ſi uelit, poteſt 118
ciuitate mutatus 122
ciuitates conuenticula hominum 47
ciuitatum origo, & urbium 47
clariores luce inſidiae Clodii in Milonem 172
claudus pilam retinet 164
claues adimere, exigere 280
clauſula. ueniamus aliquādo ad clauſulam 271
clauſula non inuenitur 107
clauum imperii tenere 462
clementiae, moderationis, ſapientiae laus ſeu gloria propria noſtra eſt, eiuſque ſocium habemus neminem 305
clientelae —— uerebatur fortaſſe nē amitteret tantas clientelas 337
cliuus Capitolinus 270
clodia mulier non ſolum nobilis, ſed etiam nota 100
clodius ambuſtus eſt abiectior, ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exſequiis, ſine lamentis 187
clodius dixerat in contione Ciceronem aut ſemel pereundum, aut bis eſſe uincendum 25
clodius aedem Nympharum incendit 185
clodius furia patriae, tempeſtas reip. pag. 89
clodius M. Craſſum, & Caeſarē praedicabat eſſe infeſtiſſimos Ciceroni 23
clodius omnibus in concionibus clamabat, ſe quae faceret, in Ciceronē auctore Cn. Pompeio facere 23
Cn. Dolabella ex prouincia Macedonia triumphauit 156
Cn. Domitius 273
Cn. Domitius adoleſcens ſumma uirtute 346
Cn. Domitius M. Scauri, quē in iudicium populi uocauerat, ſeruū criminā in domum delaturum dicentem comprehendi iuſſit, ad Scaurumque reduci 248
Cn. Domitius praeerat quaeſtioni in Milonem 376
Cn. Domitii animus conſtans, & egregius 57
Cn. & P. Scipiones duo lumina imperii Ro. 120
Cn. Octauius Laodiceae in gymnaſio a quodam Leptine eſt interfectus. pag. 240
Cn. Octauius miſſus ad animos regū perſpiciendos 340
Cn. Octauius primus in eam familiā, quae poſtea uiris fortiſſimis floruit, attulit conſulatum 340
Cn. Pōpeius a Pōpeio adoleſcentulo, atq. equite Ro. ſenatus ſaepe cōmunis ſalutis auxiliū expetiuit 188
Cn. Pompeius a P. Lentulo in concione productus 54
Cn. Pompeius approbata L. Cottae ſententia dixit ſe conferre ut lex ferretur ad populum de reuocando Cicerone 40
Cn. Pompeius auctor, & dux reditus Ciceronis 197
Cn. Pompeius conſilio de ipſius interitu patefacto, ferroque deprehēſo, incluſus domi tandiu fuit, quā diu inimicus Cicer. Clodius in tribunatu 37
Cn. Pompeius cum foris clarus, tunc domi admirandus 280
Cn. Pompeius —— debetur hoc Cn. Pompeii excellentis uiri praeſtantiſſimae gloriae, ut, quod eum feciſſe conſtet, id omnes ei licuiſſe concedant 114
Cn. Pompeius deprehenſus cum ferro ad ſenatum is, quem ad Cn. Pōpeium interimendum collocatum eſſe conſtabat 153
Cn. Pompeius domum ſuam compulſus, ut Cicer. domo exire iuſſus 150
Cn. Pompeius, cui uiro mors parabatur, cuius in uita nitebatur ſalus ciuitatis 176
Cn. Pompeius idem teſtis Ciceronis de uoluntate Caeſaris, & ſponſor illi de Ciceronis 141
Cn. Pompeius imperii populi Ro. decus ac lumen 278
Cn. Pompeius in Cn. Pompeium dij atque homines nimia ornamenta congeſſerunt 242
Cn. Pompeius monitus eſt, ut domum Ciceronis metueret 66
Cn. Pompeius -- initur conſilium de interitu Cn. Pompeii 37
Cn. Pompeius multis obſiſtentibus eius erga Ciceronem ſtudio atque amori, ſemper illum dilexit 165
Cn. Pompeius neminem plus, quam Ciceronem, dilexit: neque cum ullo ſermones aut conſilia ſaepius contulit 275
Cn. Pompeius nunquam a Pompeio mentio de Cicerone facta niſi honorifica, niſi plena amiciſſimi de-

ſideri 275
Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximis geſtis P. Ceſium, equitem, Ro. ciuitate donauit 124
Cn. Pompeius pueritiae tempus extremam habuit principium bellorum maximorum 115
Cn. Pompeius ſapienter faciebat nõ minas multa, quam fortiter 367
Cn. Pompeius ſe non ſolum auctorẽ ſalutis Ciceronis, ſed etiam ſupplicem populo Ro. exhibuit 54
Cn. Pompeius Sex. fil. conſul Cicerone praeſente cũ eſſet tiro in eius exercitu cum P. Vettio Catone duce Marſorum inter bina caſtra collocatus eſt 363
Cn. Pompeius tot habet triumphos, quot orae ſunt, parteſque terrarum 115
Cn. Pompeius tulit de caede, quae in Appia via facta eſt 175
Cn. Pompeius ut Ciceronem primum ex Syria decedens uidit, cõplexus & gratulans, Ciceronis beneficio patriam ſe viſuram dixit 269
Cn. Pompeij auctoritas 242
Cn. Pompeij domum redemit filius, pag. 366
Cn. Pompeij bona voci acerbiſſimae ſubiecta praeconis 279
Cn. Pompeij filius laudatur —— in illo pudor, grauitas, moderatio, integritas 366
Cn. Pompeij grauitas in dicendo, facultas, copia 114
Cn. Pompeij liberi patriam, deos patrios, aras, focos repetebant 281
Cn. Pompeij virtus & animi magnitudo 136
Cn. Pompeij virtute mare tutum & clauſum a populo Rom. teneri ab Oceano vſque ad vltimum Pontum 137
Cn. Pompeij virtutes, victoriae, triũphi 115
Cn. Pompeio, cũ eſſet adoleſcens magni honores habiti 319
Cn. Pompeio nihil abeſt 115
Cn. Pompeio ſenatus commiſit, vt uideret, ne quid reſp detrimenti caperet 184
Cn. Pompeio Sertorianum bellum, a ſenatu, priuato datum eſt pagin. 353
Cn. Pompeij nomen, opes, gloria, honores 242
Cn. Pompeij pudor, religio, diligẽtia, integritas 115
Cn. Pompeij res geſtae omnes gentes cũ clariſſima victoria terra, mariq. peragrarant, &c. 116
Cn. Pompeij ſic late longeque diffuſa laus, vt eius gloriae domicilium communis imperij finibus terminetur 115
Cn. Põptinius fortiſſimus vir ortũ repente bellum Allobrogum, atque hac coniuratione excitatum proelium fregit 137
Cn. Publiſius Menander libertinus. pag. 118
Coacernata maxima pecunia in domo Antonij 311
Coactores aſſeſſionem decumae facere ſolent 207
coagmentari —— docebo ne coagmẽtari quidem pacem poſſe 330
Coarguo —— nõ coarguo inconſtantiam orationis, ac teſtimonii tui. pag. 92
coeleſti clamore prohibente lata lex, pag. 316
cogere pecuniã ex decumis imperatorum 207
cogere pecunias a Dyrrachinis 48
Cogere ſenatum 257
cogimur in ſenatum 294
Cogitans —— tam ignarus rerum, tam nihil de rep. cogitans 294
Cogitare de ſe timide 96
cogitare ſapienter de —— nemo umquam ſapienter de rep. noſtra cogitauit, quin &c. 138
cogitare —— ſi hunc de tua vita nefarie cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas 184
cogitati furores 178
cogitatum facinus 180
cohaerẽtia —— cõ modo non cohaerentia inter ſe dicere ſed maxime diſiuncta atque contraria. pagin. 271
cohaerere —— uix cohaerebat adoleſcentis deſerti oratio 96
cohibere brachium 96
cohibere —— numquam a cõiugibus & liberis veſtris libidines ſuas cohibuiſſet 185
cohortatio Ciceronis ad amorem patriae, ad ſtudiũ laudis & gloriae, &c. 74
Coire ſocietatem cum aliquo: pagin. 272
Colere ſanctiſſime ſacra, ceremonias, auſpicia 187
collegit ſe 6
colligere 344
collegia a P. Clodio ex omni faece vrbis, ac ſeruitio conſtituta: pagin. 148
colligauimus Brutum in Graecia. pagin. 354
colligauit impetum furentis 350
collocare alicui inſidias 177
collocare ſuam adoleſcẽtiam in amoribus, atque in voluptatibus. pagin. 103
collocauit patrimonium ſuum in ſalute reip. 294
collocauit ſeſe palam in meretricia vita 103
collocatus eſt ab ipſa fortuna P. Sextii tribunatus in grauiſſimis temporibus ciuitatis 5
collocatus in ſuo patrimonio videatur Pompeius 367
collocati ſumus in hac cuſtodia, tam quam in ſpecula 330
colloquia & cum hoſtibus, & cum grauiſſime diſſentientibus hoſtibus 363
colluſor 278
colluuio —— ex omnium ſcelerum colluuione natus 10
coloni noue adſcribi poſſunt in eam coloniam, quae eſt auſpicato deducta 287
colonia —— conſultus eſt ab Antonio Cicero poſſetne vbi colonia eſſet, eo coloniam nouam iure deducere 287
colonia noua iure non poteſt deduci in eam coloniam, quae eſſet auſpicato deducta 287
coloniae 278
columen reip. 12
columna Maenia 54
comedit bona ſolus Gellius 54
comederunt beneficia Caeſaris. pagin. 357
comes qui intelligantur 121
comiſſationes 191
comiſſationis Antonianae chorus. pag. 311
comiſſatores —— non idem iudiciũ, commiſſatorumque conſpectus. pagin. 107
comitata alienis uiris Clodia 101
comiter & iucunde fuerat in conuiuio 345
comitia centuriata 270
comitia habere in ſenatu 353
comitia pontificia 98
comitiorum & contionum ſignificationes interdum uerae ſunt, interdum vitiatae atque corruptae. pag. 59
comitiorum ratio 282
comitiis non licet per leges ſeruare de caelo. 282
comiter quid ſignificet 121
comiter conſeruare —— maieſtatem populi Rom. comiter conſeruant 251
commaculare —— ſi ſe iſto infinito ambitu commaculaſſet, &c. pag. 96
commeare —— mulieris illius in hortos,

tot, domũ ſuo iure libidines omniũ commeant 101
commendauit tibi hunc puerum, & tradidit, pater 133
commendandam totam reip. conſulibus cenſet Cicero 316
commendata multis, praeclarieq. monumentis, uita ad omnem memoriam 341
commendatior nulla res geſta eſt hominum memoriae ſempiternae, quam eadem Caeſaris 273
commendatus hominum opinioni nobilitate ipſa blanda conciliatricula 114
commentatus eſt mimos 352
commenticiam pyxidem obſcenißima fabula eſt conſecuta 108
commiſit ſe regis poteſtati 404
committere proelium 187
committere negotiũ —— nõ illi committendum negotium, ſed imponẽdum putauerint 33
committere ſe itineri infeſto, & periculoſo 362
committere tuam cauſſã nemini audeas 169
commiſſa eis eſt tota reſp. —— nimis multa audire coguntur quibus tota commiſſa eſt reſp. 184
commiſſum —— permißum, pagin. 201
commiſſum proelium 333
commodaſſe aurum Coelio 100
commoti leui cupiditate 161
commoueat ea res illius animũ —— nihil commouit 234
commouere in aliquem inuidiam. pag. 298
communis utilitatis habendam rationem 134
communi incendio r quam ſuo deflagrare malunt 51
commurmuratus ſit 161
commutauit Metellus cõſtantiae gloriam cum patriae caritate 21
comparabat in noſtros liberos dominum & tyannum 368
compellat edicto fratris mei filium. pag. 298
compellatio eius, commendatio eſt. pag. 298
compenſabit cum uno uerſiculo tot mea uolumina laudũ ſuarum. pagin. 105
comperta —— omni falſa, atque inſidioſe facta comperta ſunt. pagin. 184
compilare uicinos 82
compilarit hortos 301
cõplecteris ie ampliſſimos uiros ad tuũ, & Gabinij ſcelus 165
complecti aliquem beneuolentia. pag. 217
complecti honoribus & beneficijs. pag. 139
complecti ſententia 381
complexio mira uerborum 385
complexus eſt me ſuis omnibus ſtudijs, laboribus, uitae periculis 166
compos mentis 286
compotẽ me huius urbis fecerunt 76
compoſita —— erant omnia compoſita, quibus te rex munerare conſtituerat 244
compoſitio —— pacis, concordiae, cõpoſitionis auctor eſſe non deſtiti. pag. 272
comprenſores et colluſores 287
comprehendere multos amicitia 96
comprobauit ſenatus Clodii caedem non ſententijs ſuis ſolum, ſed etiã ſtudijs 175
comprimere incenſũ alterius cupiditatem, atque reſtinguere 161
comprimendae libidines 221
compti capilli 152
concedo —— non multum filij eius perturbationi meae concedebũ dolor 341
concedat laurea linguae 165
concedere —— nemini in illa cauſſa ſtudio & cupiditate concedere ſolebat 247
concedere inimicitias ſuas reip. 141
conceſſiſti illum ſenatui 230
conceßa ei a me poteſtas peccandi uidebitur 361
concertatio animorum 41
conchyliata Cn. Pompeii periſtromata 280
concidere mente — allato nuntio de legione quarta, mente concidit 299
cõcidiſtis Antonium decretis ueſtris pag. 17
concidit hac plaga Albutius. ignominia ſenatus 153
conciliauit mihi cum eo amicitiam reſp. 251
concinus ad perſuadendum 161
concinnus heluo 151
concio concitata 180
concionem habuit doloris mei maximam 378
concipere ſcelus — quodnam ego concepi tantum ſcelus? 191
conciſus pluribus uulneribus Sextius pag. 41
concitare uis in me inuidiam 273
concitator concionis 54
concordare concordiam cum aliquo pag. 365
concordiae cella 271
concordiae templum 16
concordißimi fratres 229
conculcandam Italiam Antonio Caeſar tradidit 278
cõcretum animal ex nefariis ſtupris, ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum impunitate &c. 151
concurritur undique ad commune incendium reſtinguendum 347
concurſus quotidianus bonorum omnium ad Brutum fieri ſolebat, pag. 345
concutere remp. 289
condemnatus de alea 278
cõdicio Caeſari lata eſt, ut eaſdem res alio modo ferret 142
condicio, uisque uictoriae 218
condicionem inimico ſuo reiectionis commodiorem dare noluit 87
condiciones aequae & uerecundae. pag. 370
condicione ferre 328
condiciones ſuas repudiatas queritur, aequas quidem & uerecundas 270
condonare crimẽ alicui propter praeclara in remp. merita 172
condonare inimicitias reip. 320
condonauerit tres fratres optimos reip. 236
conductum in cõcione nullum habuerũt Gracchi, Saturninus, ceteri ueteres 53
confecta ratio pecuniae in aede Opis pag. 312
confecta uictoria 376
confectio huius belli eſt D. Bruti ſalus 376
confectus uino, luſtriſque 268
conferebatur oratio improba in uiros clariſſimos 23
conferenda omnis ratio eſt ad miſericordiam tuam 227
conferre ſua bona in libidinem 211
conferre ſuam mentem aliquo —— qui haec uident adoleſcentes, quonam ſuas mentes conferant 49
conferri iſta falſo in Milonẽ ſatis iudicatum eſt a Pompeio 184
conficere angoribus —— uita manens conficeret me angoribus, dimiſſa moleſtiis omnibus liberaret 274
conficere legationem legationem confecero 363
conficere mandata 341
conficere omnem uitae ſuae curſum in labore corporis 103
conficere pecuniam, pro reficere 48
confidere ſuae cauſſae 183
confirmare poteſtis ueſtro iudicio omnium bonorum mentes 77
confiteri de ſuo delicto 227
confiteri — miſerum eſt id negare non poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri 279

confixum

conſixam Seruilij ſententijs Antoniam meminerat 361
conflandae pecuniae ratio 35
conflare alicui inuidiam 100
conflare exercitum 307
cõfligere cũ comitatu, & aſſectatoribus inimicorum, non cum ipſis inimicis, iniquitas eſt cum aliqua crudelitate coniuncta 117
confligere cum ijs dixiſti me, quos deſpicerem: non attingere eos, qui plus poſſent 165
confuſa & vniuerſa defenſio 5
congeſſit maledicta in Caeſarem deprompta ex recordatione impudicitiae ſuae 297
congeſta ſunt illa in eum. al. coniecta pag. 183
congeſta pecunia in domum Antonij
Congiarijs, epulis multitudinem deliniuerat Caeſar 290
conglutinatus ex libidine, crudelitate, petulantia 300
congreſſus contra ipſum Caeſarem armatus 239
congruebant noſtri ſenſus 239
conijcit fratres meos in vincula 245
coniecit ſe in lectum 181
coniecit ſe in turbam 324
coniecit ſe in ſcalas tabernae librariae 272
coniecta in clariſſimos viros, oratio vana 23
coniectus eſt in tertiam decuriam iudicum totius commiſſationis Antonianae chorus 312
coniectus in turpem decuriam 262
coniectus oculorum 58
conijciuntur in arcas 18
conijcientur in te mea tela ita, vt nemo per eorum latus ſancietur 332
conijcere ſe in fugam 103
conijcere ſe in intimum 107
coniunctus cum Bruto maxima familiaritate 344
coniunctus ſum cum eo hoſpitio ſolũ, verum etiam familiaritate 242
coniunctus cum gloria potius, quam cum probro 154
coniunctus —— homo & multis officijs mihi & ſumma familiaritate coniunctus 323
coniunctus mihi fideliſſima gratia pag. 185
coniungere ſua conſilia cum aliquo pag. 148
coniunxit nos ab ineunte aetate uſus, conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocietas, & ſimilitudo 349
coniunctio gratiae —— nemo eſt non ſolum, qui mecum habeat aliquam coniunctionem gratiae 336
coniuraſſe de interficiendo Pompeio pag. 184
coniuratorum in Caeſarem nomina pag. 273
conatus et virtus blandimentis ſopita pag. 103
conniuent interdum dij immortales in hominum ſceleribus maximis. pag. 106
conniuentibus ſaltem conſulibus ſperabat Clodius ſe poſſe remp. eludere 178
conniuere quibuſdam in rebus 259
conniuere —— ne conniuete quidem te 143
conquaſſatas illius anni furore nationes exteras videbamus 30
conquieſcunt omnia bella inter gentium bitiae 210
conſcientia —— magna vis eſt conſcientiae, & magna in vtramque partem, ut neque timeant, qui nihil commiſerint, & poenam ſemper ante oculos verſari putẽt, qui peccarunt 123
conſcientia tabeſcit: nihil eſt quod quiſquam timeat, ſi non pertimeſcat ſuam 201
conſcriptus Antonius grauiſſimis & plurimis iudicijs ignominijſque ſenatus 359
conſcribuntur homines vicatim 21
conſcriberentur noua collegia. pagin. 155
conſecratã vidimus in Hercule tãc opinionem 74
conſecrantur in Graecia prope ad immortalitatem religione, & memoria, qui tyrannos necauerunt. pag. 187
conſecratio capitis. 119
conſecratur caput eius qui contra fecit 119
conſectari omnes vmbras etiam falſae gloriae 160
conſeneſcebat otio & tranquillitate reip. 54
conſentiebant his principis reliqua pag. 255
conſentiunt omnes ſine vna, & mẽte, & voce de reip. ſalute 262
conſentiunt vna mente omnes mortales 306
conſeſſus conſpirans, & paene conflatus 236
conſequi laudes —— quibuſnam verbis eius laudes huius ipſius temporis conſequi poſſumus 337
conſequi verbis non poſſum 45
conſeruandi verbum in foederibus quid valeat 121
conſignata publicis populi Ro. litteris & monumentis iudicia ſenatus de Deiotaro 250
conſilium facinoris iniſſe contra aliquem 241
conſilium ſenatus reip. praepoſitum eſt ſempiternum 72
conſilium —— certus dies non ut ſacrificij, ſic conſilij expectari ſolet 294
cõſilio fecit —— non fecit 236
conſilia euentis ponderare ſolemus, pag. 197
conſilia hominum, non exitus rerum legibus vindicantur 176
conſilij iudicum praeclaras 312
conſiſtere mẽte non poteſt neque vigilans, neque in ſomnis 280
conſociati —— numquam tam vehementer cum ſenatu conſociati fuiſtis 306
conſolatur Cicero eorum proximos, qui in acie pro patria occiderunt pag. 381
conſolatio —— maiore conſolatione moriere 371
In conſpectu deorum & hominum occiſus 43
conſpiraſſe videntur omnes ad maieſtatem populi Ro. defendendam, pag. 298
conſtantia —— conſilium a primo reprehendendum: laudanda conſtantia 381
conſtantia virtus, quam Caeſar ſolebat inprimis laudare 234
conſtituenda iudicia 321
conſtituere modum —— ſi credendi conſtituiſſet modum 197
conſtituit locum iuſſit 107
conſtituta reſp. videbatur 284
conſtitutis iudicijs 186
conſtitutus —— non in quo quiſque fortunae eſt naſcendi initio conſtitutus, hunc vitae ſtatum uſque ad ſenectutem obtinere debet 117
conſtituitur rex 247
conſtratum forum corporibus ciuium Ro. caede nocturna 44
conſtringendas eſſe 266
conſtrictus legum ſacratarum catenis 10
conſtuprata uxore 182
conſuetudo mihi cum eo familiaritatem attulit 258
conſuetudines victas non poſſunt eſſe cum multis 176
conſul —— nomen eſt beneficij populi Ro. 378
conſulis oratio pernicioſa poteſt rẽp. labefactare 17
conſulis magnum nomen, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas, &c. 152
conſulem animo eſſe oportet, conſilio, fide,

fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere conſulatus pag. 152
conſules non fuerunt Romae tum cū Cicero ex urbe expulſus eſt, & quamdiu abfuit 160
conſules populum iure rogauerunt pag. 262
conſules —— qui admodum adoleſcē tes conſules facti ſint 319
conſulibus permittendam, ut rem defendant, prouideantq. ne quid reſp. detrimenti accipiat 316
conſulares qui 328
conſulares —— decem fuerunt conſulares in Pompeiano ſenatu 369
conſulatus non eſt in litoribus, in toga, & praetexta 152
conſulatus tuus illuſtratur, cum gubernat remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore 329
conſulum tutela reges atque ceterae nationes ſemper fuerunt 34
conſulatum petit ex aedilitate 352
conſumere omne tempus aetatis in luſtris popinis, alea, uino 369
cōſumpſit omnem uim ingenij in populari leuitate C. Caeſar 320
conſumit omnem uim tribunatus in ſalute Ciceronis P. Sextius 18
contaminati tantis parricidijs 361
contaminatiſſimus ſceleribus, & flagitijs 133
contemplare animo quod oculis non potes 251
cōtempſit, ac pro nihilo putauit 183
contendere contra uim, auctoritatē que morbi 342
contentio tam diu ſapiens eſt, quamdiu aut proficit aliquid, aut ſi non proficit, non obeſt ciuitati 127
contentionem fortunarum facere 154
contentam eſſe uirtutem bonis animi ad bene beateque uiuendum 250
contento ſtudio, curſuq. ad tribunatum ueniamus 9
contexitur crimē —— at quam feſtiue crimen contexitur? 245
conticeſco —— numquam de uobis eorum, qui aut uidebunt ueſtrum monimentum, aut audient, gratiſſimus ſermo conticeſcet 281
conticeſcere —— nulla umquam aetas de tuis laudibus conticeſcet 215
continere riſum nemo poterat 385
continere ſeptis —— quibus ſeptis tam immanes belluas continebitis? 365
contra rem ſuam me neſcio quando ueniſſe quaeſtus eſt 267
contra uoluntatem —— omnis, quae habetur contra uoluntatem eius oratio eum offendit 263
controuerſia facti quamuis ſit nulla, iuris tamen diſceptatio eſſe poteſt pag. 177
controuerſia in quo fuit? 333
contractiora debent eſſe in aetate media, ſtudia laudis & gloriae 19
contrucidauerunt remp. 15
contubernales 233
contuli bona & fortunas meas in cōmunionem tuorum temporum 190
contuliſti in plebem Ro. quae per latrones, per ſeruos de me egeras 163
contuliſti te in uiciuitatem meretriciam 101
contulit in eorum libertatem defendēdam quicquid habuit uiriū 346
contulit ſumma in eam ciuitatem ſtudia ac beneficia 122
contulerunt ſe totos & animis & corporibus in ſalutem reip. 359
contuliſſe uidentur dij immortales omnem ſpem ſalutis ad clementiam uictoris 219
contumacia reſponſi 165
contumelia uerborum 335
contumelia facere 299
conuellere leges 149
conuellere ſtatum reip. 147
conuenio —— hoc maledictum mihi me in illam aetatē conueniret 247
conuenire — poteſtatem ſibi D. Bruti conueniendi non fuiſſe 136
conuerſio, & perturbatio omnium rerum 354
conuertit eum ad domeſtici exempli memoriam 67
conuertiſſet omnium in ſe gentium non ſolum odia, ſed etiā arma 244
conuertere maximum ciuile bellum ſapientia ſua ad pacem & concordiam 318
conuincere aliquem teſte, chirographo 268
conuocare concilium 84
conuolant furiae tamquam ad funus reip. 54
conuomebat mens hoſpitum Anto nius 281
conuulſa ſedibus ſuis Roma ad complectendum conſeruatorem ſuum pag. 159
cooperti —— omni ſcelere cooperti pag. 361
cooptabo mea nominatione Pompeij filium in paternum auguratus locum 367
cooptarunt abſentē in ampliſſimum ordinem 95
cornelius Balbus donatus ciuitate a Pompeio 114
cornua duo tenuerunt Caeſaris Panſa & Hirtius 371
corona conſeſſus ueſter cinctus non eſt 172
corpus —— in corpore ſi quid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, id uri ſecarique patimur, ut membrum aliquod potius, quā totum corpus intereat: ſic in rep. corpore, &c. 335
corroborata uetuſtate audacia 178
coruinus admodū adoleſcens conſul factus 319
cotyla ab Antonio miſſus ad ſenatum 336
cotyla Antonij legatus 337
cotyla Varius, quem Antonius deliciarum cauſſa loris in conuiuio caedi iubebat a ſuis publicis al. ſeruis 267
cotylam aedilem ſerui publici in conuiuio iuſſu Antonij loris ceciderunt 336
craſſus conſul & pontifex maximus Flacco collegae flamini Martiali multam dixit, ſi a ſacris diſceſſiſſet 351
credere —— didicit populus Ro. quātum cuique crederet 290
creduntur ij occulta 195
crepidae —— L. Scipionis ſtatū non ſolum cum chlamyde, ſed etiam cum crepidis 204
crepidatus ueſte ſeruili nauem conſcendit 168
criminabatur inuidioſe meam potentiam 175
crimen, inuidiaque quaeritur in eos, qui omnes ſuas curas in reip. ſalute defigunt 378
criminis loco poni ab accuſatoribus equitis Ro. eſſe filium 94
crimina ſummorum facinorum 105
criminoſe acta res eſt 245
criminoſum eſt 229
cruci ſuffixi 186
cruciamenta morborum 351
cui bono fuerit 178
crura frangebantur in crucem ſublatis 369
in culpa eſſe —— omnes ergo in culpa 273
cū callicis & lacerna cucurriſti 281
cumulatur ira meum cor 101
cumulate perſoluere, quae ſunt promiſſa 381
cumulate reddere, quae ſunt promiſſa 380
cumulus —— ad tua innumerabilia in me unum merita maximus hoc tuo facto cumulus acceſſit 224
cumulus dierum Caeſaris dignitati tributus 136
cuniculus Gallorum 298
cupiditas acerrima, & fortiſſima libertatis recuperandae imminuta, ac debi-

ac debilitata eſt legatione pacis undiq; 359
cupiditas caeca te rapiebat 160
cupiditas conſulatus, valde ſollicita eſt 179
cupiditas dominandi praeceps & lubrica 320
cupiditas inconſiderata 328
cupiditates profudit ipſa natura 100
cupiditates voluptatum, & ſtudia virtutis non facile in eodem homine eſſe poſſunt 103
curanda ſunt belli vulnera 221
curatio attributa, atque deſcripta 34
curio Antonij amator, qui eum a meretricio quaeſtu abduxit 376
curioſis oculis perſpici poteſt 14
curriculum —— verſari in veteri curriculo 215
curriculũ induſtriae Ciceronis in foro, in curia, in amicorum periculis propulſandis elaboratum, eſt pag. 325
curſus ad laudem —— multis apertus curſus ad laudem 378
curſus —— perfacilis mihi reliquus curſus oſtenderetur 105
curſus —— quemcumque curſum fortuna dederit 189
curſus vitae —— reliquum vitae curſum videte 276
curſum omnem vitae ſuae in labore corporis, atque in animi contentione conficere 103
curſum tenere —— quem curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forenſibus cauſſis, &c. 334
curſu curſus ſuperatur —— ut curſu curſus: ſic in viris fortibus virtus virtute ſuperatur 371
curſus facere —— quos curſus facere ſolebat 247
cuſtos praeclarus ovium lupus 300
cuſtos —— qui multorum cuſtodem ſe profiteatur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere 362
cuſtodes poſuit, ne limen intrares 276
cuſtodes tabularum 155
cydnas Cretenſis, portentum inſulae pag. 312
cydnas flumen 273
cyrus architectus mortuus 181

D

DAuiam rationemque defenſionis 103
Dat natalitiã —— ſubintellige cenam 269
Dabis magnã ei facultatem ad ſe deferendum 105
Dandum veniam & impunitatem ceteris puto 338
Dare in cuſtodiam 296
Dare materiam invidiae, ſuſpicioni crimen 354
Dare iugulum inimico non ſemel petitum ſatius fuit, quam iugulari a nobis 178
Dare locum ſuſpicioni 95
Dare primas .a. L. 335
Dare ſalutem —— homines ad deos nulla re propius accedunt, quam ſalute hominibus danda 236
Dare ſe populo —— da te populo, committe te ludis 163
Dare ſpem 236
Dare verba —— ſcilicet, verba dedimus 370
Dedigras. quam contemneres populares inſanias, iam ab adoleſcentia documenta maxima 377
Dederat praeclara praecepta iuuentuti 52
Dederunt illi perdito mentem dij immortales, ut, &c. 188
Dedit ſe in conſuetudinem 164
Debilis —— ſenex & debilis 338
Debilitare —— altia cauſſae maximo debilitatur loco 241
Debilitare nolite animum meum tũ luctu, tum etiam metu commutatae veſtrae voluntatis erga me 311
Debilitari animos fortiſſimorum virorum 100
Debilitavit vocem meam fletu facta illius viri mentio 106
Decedere de provincia 328
Decedere de via 101
decem legati —— ut bellis confectis decem legatis permitti ſolet more maiorum 363
decempeda —— cum architectis, ac decempedis villas multorum, hortoſque peragrabat 385
Decempeda —— urbem peritus mętator & callidus Saxa diviſerat pag. 377
Decempedator 379
Decerneret tumultum ſenatus, ſaga ſumi iuberet 325
Decerni tumultum cẽſuis Cicero Antonio Mutinam oppugnante 315
Decerpere —— nihil ex illa laude cohors decerpit 215
Decertant inter ſe ferro comminus viri fortes 166
Decertari putas de ſe, de liberis ſuis, &c. 172
Deceſſio de ſumma 207
Decidius Saxa homo deductus ex ultimis gentibus 369
D. Bruti ſalus —— non ſolum commodis ſuis, ſed etiam neceſſitati vi ctus anteferebat ſalutem Bruti populus Ro. 376
D. Bruto erant iratiores ij, qui Caeſarem interfectum dolebant 346
D. Carſulenus 299
D. Silanus conſul 160
Declamitavit in Tiburtino Scipionis, ſitim quaerens 313
Declarari videbatur non opinione tacita noſtrorum, ſed perſpicua admiratione 124
Declararent re & ſententijs ſua ſtudia erga fortes & bonos cives 172
declaratio voluntatis 65
Declaratus conſul Milo populi cunctis ſuffragijs 189
Declinare de ſuo ſtatu 140
Declinare iudicij laqueos 179
Decorare mortem alicuius 342
Decorati ornamentis 342
Decoranda omni laude, praedicatione, litteris, monumentis clementia 229
Decoxit Antonius praetextatus 276
Decretum a ſenatu, Dolabellã bello eſſe perſequendum 353
Decretum in Capitolio fixum de rege Deiotaro 385
decretus —— ſemper aliquem decretum habes, & amatorem 101
Decrevit ſenatus multos & eximios honores C. Caeſari 139
Decuriabit improbos 330
Decuriabuntur homines 21
Dedecus, infamia, turpitudo verba ſunt, atque ineptiae Epicuro 163
Dedecore nihil deteſtabilius 302
Dedere tormentis 182
Dedita diſciplinis aetas 109
deditiſſimus honorum voluntati, & auctoritati ſenatus 189
deduxit veteranos in eum locum, ex quo ipſi iam ſentiunt ſe numquam exituros 310
deductus ex ultimis gentibus 369
deductus eſt in paternae culpae ſimilitudinem 197
deeſſe gladijs —— num defuit gladijs Sextius? 43
Deeſſe nullo modo poſſum Cornelij voluntati in eius periculis 114
defecerunt eum exacta iam aetate ſtudia illa, quibus ſe ab ineunte aetate imbuerat 347
defendere aliquid acriter 546
defendere inter ſicarios 268
defenſio Romae numquam ſolet vituperari 80
deferebatur imperium ad privatum clamore multitudinis imperitae pag. 328
deferebantur ad aerarium S. C. numquam facta 311
deferre alicui nomen 141
deferre ad aliquẽ gubernacula reip. pag. 289

deferre

deſerre honorem 146
deſerre —— multa ad eos improbi detulerunt 365
deſerre negotium ad 353
deſerre nomina iudicum ad aerariū pag. 312
deferri haec in forum voluiſti 101
deferri hunc illi acerbum nuntium nolite 138
deficiet me dies 100
defigere ſpe & mente oculos impudentiſſimos in omnium poſſeſſiones atque fortunas 351
defigere omnes uigilias, curas, cogitationes in reip. ſalute 329
defigere omnes ſuas curas in reip. ſalute 378
defixit in oculis, mentibuſque ueſtris audaciam ſuam 331
definire modum uitae ſuae oportet, non aequitate animi, ſed ſalute reip. 222
definite —— lex Cornelia definite dederat Pompeio poteſtatem ciuitatem donandi. 119
defluxit unus Tib. pleb. abſente Cicerone 37
defugere alicuius coniunctionem. pagin. 141
defugere iudicia 89
degenerare —— nihil a uobis degenerat 310
dehortari 269
deiecit fratrem abſentem de poſſeſſione fundi 385
deiecerunt ab eius ceruicibus iugum ſeruile 357
deiicere oculos —— nec a rep. deiiciebam oculos 355
deiicere praeſidium 333
deiotarus ab omnibus imperatorib. ornatus 250
deiotarus accuſatus apud Caeſarem defenditur a Cicerone 240
deiotarus accuſatus eſt domi ſuae Caeſarem interficere uoluiſſe 242
deiotarus L. Sullae, Murenae, Seruilii, Luculli, de deiotaro teſtimonia pag. 356
deiotarus pater & filius multis bellis ſaepenumero imperium populi Ro. iuuerunt 355
deiotarus multis & honorificis ſenatuſconſultis ornatus 250
deiotarus non ſolum tetrarches nobilis, ſed etiam optimus paterfamilias, & diligentiſſimus agricola, & pecuarius habebatur 247
deiotarus rex ſua ſponte nullis commentariis Caeſaris, ſimul atque audiuit Caeſaris interitum, ſuo Marte res ſuas recuperauit. pagin. 385
deiotarum unum in toto orbe terrarum ex animo amicum, uterque beneuolum, unum fidelem populo Ro. iudicauit Pompeius 356
deiotarum ſenatus nomine regis ſaepe honorificentiſſimis decretis appellauit 243
deiotari beneuolentia, & officia in populum Ro. 356
deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides 344
deiotari Romano more inſtructus exercitus 356
delectamenta paene puerorum 161
delere funditus ſenatum 368
delere —— nulla umquam delebit obliuio ſenatus de illo iudicia. pagin. 250
delere omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna 255
deleuit inueteratam barbariem ex Gaditanorum moribus, ac diſciplina 112
deleta non eſt memoria tui ſceleris. pag 344
delibare floſculos omnes 61
Indelitijs eſſe alicui 84
deliniuit multitudinem Milo tribus patrimoniis 189
delituiſſe in aliquo impudenti mendacio 114
dementiſſimum conſilium 244
demetrius Phalereus aſpide ad corpus admota uita priuatus eſt 204
demigrare in alias terras 374
demoueri de ciuitate, quam de ſententia maluit Q. Metellus 51
denſeletae 67
denuntiabat Ciceroni Clodius nō diſceptationem, aut cauſſae dictionem, ſed uim, arma exercitus. pag. 23
denuntiant nobis illa arma nō periculum, ſed praeſidium 172
denuntiare alicui mortem, ac palam praedicare 181
denuntiare mortem alicui 299
denuntiare populo Rom. ſeruitutem. pag. 14
denuntiare timorem alicui 299
depellere de ſuſcepta cauſſa, propoſitaque ſententia 274
depellere falſam a ſe ſuſpitionem. pag. 359
depellere crimen 100
deperdiderunt non ſolum bona, uerum etiam honeſtatem 2
deplorare dolenter 9
deponere errorem ſuum 338
deponere memoriam doloris ſui. pagin. 104
deponere mentum, mentemque in gremiis mimarum 369
deponere inimicitias reip. cauſſa ſummorum uirorum 143
deponere ſi non omnem, at aliquam partem maeroris ſui 6
deponite timorem ſi quē habetis 172
deponendas eſſe inimicitias reip. cauſa 135
depoſitis inimicitiis 263
depopoſcerunt ſibi gubernacula rei. pag. 51
deprecari alicuius periculum teſtimonio ſua 7
deprecari familiae ignominiam 353
deprecari uacationem adoleſcentiae pag. 100
deprecandae maleuolentiae cauſſa. pag. 117
deprecatio —— nulla erat aequitatis deprecatio 313
deprecatores periculi 122
deprehendit Catilinae facinora Cicero oculis priuſquam opinione, manibus antequam ſuſpicione 96
depulſus a ceruicibus Antonius 296
deripiendos eſſe de prouinciis Piſonem, & Gabienum 133
deriuare aliquam partem curae & cogitationis ſuae in Aſiam, &c. pag. 354
deriuandi criminis cauſſa 177
deſcende ad accuſationem 94
deſcendit ad accuſandum Milonē 264
deſcendere in cauſſam 333
deſciuerunt a populo Rom. peſtiferi ciues 354
deſcribo eum ſine contumelia 289
deſcribere aliquem contumeliae cauſſa 164
deſcribere —— illud ſepties millies ita deſcribite 367
deſcripſit centurionum, quos iugulauerat, bona quantacumque erant, comitibus & compotoribus ſuis. pag. 314
deſcripta onera multi ſuſtinuerunt: nunc vnus uniuerſa ſuſtinet. pag. 210
deſcriptionem ciuitatis a maioribus conſtitutam noſſe 72
deſerere partes 341
deſiderium liberatoris ſui perpetuo plauſu & clamore leniit populus pag. 264
deſiderium tui diſcidii ferre non poterat 236
deſiderii & ſollicitudinis plena legatio 229
deſponſa prouincia, non decreta 138
deſtino —— ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtinauit - al. deſtituit. pag. 316
deſtinatus locus- qui locus orbis terrae iam non erat alicui deſtinatus?

tuit 34
diſtrictus gladius 230
diſtrictus gladijs 41
deceſtor exitum 334
deteſtantur omnes memoriam conſulatus ſui, facta, mores, faciem denique ac nomen a rep. 169
detraxiſti collegam tuum de caelo. pag. 288
detrahere laudes bellicas ducibus, cõmunicare cum militibus 215
detrahi nihil uolo de ipſo, qui ſcripſit. pag. 164
detulit alio potius eum cupiditas gloriae 109
detulit Ciceroni legationem Caeſar. pag. 140
detulit eum Caeſar praefectũ fabrũ in praetura. & in conſulatu 128
detulit nomen amici mei de ambitu. pag. 109
detulerat tibi ex latronibus ſuis principatum 267
detulerant ei abſenti, quae multis praeſentibus denegarant 98
detulerunt me uẽti ex Sicilia ad Leucopetram 254
deturbat de mente ſua quemque audacia 158
deturbant, affligunt, comminuunt, diſſipant ſtatuam iſtius perſimilem. pag. 168
deuecta arma Tiberi in villam 183
deuenit, aut potius incidit in iſtam eodem deceptus ſupercilio Graecus atque aduena, quo tam ſapiens ciuitas 164
deuertis in villam Pompeij 182
deuij cum eſſent Anagnini, deſcenderunt 288
deuinxit ſe eodem cõſcientiae ſcelere pag. 105
deuinxerat omneis omnium gentium partes tribus triumphis. Pomp. pag. 152
deuinxerat P. Clodium omni cautione, foedere, exſecratione, nihil in tribunatu contra Ciceronem eſſe facturum 10
deuinxerat ſuos praemijs, aduerſarios ſpecie clementiae 290
deuinctus —— nationes maximae a Caeſare domitae, ſed nondum legibus, nondum iure certo, nondum ſatis firma pace deuinctae 134
deuoluti eſtis ad ſpem pacis inanem. pag. 329
deuorabat verbum voluptatis omnibus modis animi & corporis 14
deuorarunt partem praedae profundae libidines 524
diuortium fecit cum mima Antonius 286
deuouere ſe pro aere alieno 352
deuotio vitae —— in deuotione vitae imitatus eſt P. Deciũ filius 397
deae ſapientiſſimae ſententia liberatus eſt Oreſtes, qui matrem patris vlciſcendi cauſſa interfecerat 173
dij immortales interdum in hominũ ſceleribus maximis aut cõniuent, aut praeſentis fraudis poenas in diem reſeruant 146
dij immortales ſua templa aperiri noluni, & ſibi ſupplicari hominis impuriſſimi & ſceleratiſſimi nomine pag. 133
dij meliora —— numquid tale habemus? dij meliora 334
dij meliora 344
dij neque propitij cuiquam ſolent eſſe, neque irati, vt vult Epicurus. pag. 161
deorum honores tribuunt Graeci iis viris, qui tyrannos necauerunt. pag. 160
dextera non tam in proeliis, quam in fide firmior 342
dexterae fidei teſtes 350
dicacem populum in te reddidiſti. pag. 285
dicare ſe alii ciuitati 118
dicare ſe in aliam ciuitatem 119
dicatione amittitur ciuitas 128
dicam ſine cũctatione quod ſentio 83
dicere alicui diem 179
dicere de iure ſubtiliter, de more maiorum, de exemplis acute, de foederibus perite, de bellis illuſtri auctoritate, de rep. grauiter, de ſe ipſo modeſte 114
dicere multam 353
dictatura tum vim regiae poteſtatis obſederat 255
dies affert, & hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſaepe clades. pag. 294
dies —— certus dies non, vt ſacrificii, ſic conſilii exſpectari ſolet 294
dies foedus, & flagitioſus 296
dies iam me deficiet 100
dies idem reditus natalis Ciceronis, & idem natalis eius filiae, idẽ natalis Brundiſinae Coloniae, idem ſalutis 67
dies ille primus illuxit reip. 154
dies feſti acti & inſtituti in Etruriam 189
differri iam hora non poteſt 325
difficile eſt quod cũ ſpe magna ſis ingreſſus, id non exſequi vſque ad extremum 197
difficilis reliquorum eius factorum defenſio & lubrica 278
difficillimo reip. tempore 317
diffidere rebus ſuis 169
diffidens ac deſperans rebus tuis. pag. 168
dignus —— nulla contumelia, quam facis dignus 359
dignus omni laude 227
dignitati ita cõſulendum, vt otio proſpiciatur 58
dilabantur mea memoria 366
dilatio temporis 294
dilectus & notatio iudicum haberi ſolet 312
dilectum haberi ſublatis vacationibus 315
diligens ad propulſandum metum. pag. 347
diligentia audiendi 241
dilucide vetas 70
dilucide vetas lex de ambitu biennio, quo quis petat, petiturusue ſit, gladiatores, niſi ex teſtamẽto praeſtituta die dari 90
diluere crimen 185
dimanauit meus hic forenſis labor ad exiſtimationem hominum commendatione meorum 95
dimicatio —— ſiue maximis dimicationibus 187
dimicatione & periculo vitae ſuae urbem, & templa deorum conſeruarunt 382
dimitto iura omnibus conceſſa. pagin. 100
dimitterem te tacitus 80
dimittere conſilium 80
dimittere exercitum 158
dimittere —— nullum tempus dimittam neque diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi Ro quod cogitandum ſit, cogitem 301
dimittere te volui vexatum potius, quam contemptum 80
dimittebaris per tegulas 276
dimiſſus ſenatus 177
dio Alexandrinus 105
dioecetes, qui a rege conſtitutus eſt curator pecuniae regiae. pagin. 204
dioecetes regius, Poſthumus 204
diribentur de te quinque & ſeptuaginta tabellae 169
diribitores 155
directa via ac ratio 103
directum iter ad laborem 506
dirimere pacem 105
dirimere ſocietatem 272
dirumperis, cum C. Coſconium aedilitiam vides 84
diruptus, dirutaſque 369
diſceſſio facta non erat 323
diſceſſionem facere in ſententias. pag. 378

diſceptat,

diſceptat, non de ſuo delicto, ſed de publico iure 128
diſceptare rem iuſte & ſapienter. pagin. 177
diſceptatio —— cauſſa tāta, quantā nulla umquam in diſceptatione uerſata eſt 241
diſcidit ueſtem 101
diſcidium extiterat 107
diſco —— grauior cohortatio, quam Sulpicij aures ferre didiciſſent. pag. 341
diſcordia —— in diſcordia pax ciuilis eſſe nullo modo poteſt 331
diſcruciatos necare 370
diſcuſſa eſt illa caligo 359
diſerti ad uinum 107
diſiunctius —— mores Coelij longiſſime ſunt a tanti ſceleris atrocitate diſiuncti 105
diſiunctiſſimae terrae 215
diſpar dominus —— quam a diſpari domino tenebantur 288
diſpenſatio —— hanc mihi diſpenſationem depoſco 366
diſpoſita praeſidia 310
diſſenſiſſet ab eius rationibus 91
diſſenſio tolerabilis 275
diſſidium ciuile, nō hoſtile odium. al. diſcidium 232
diſſimilitudo ciuitatū uarietatem iuris habeat neceſſe eſt 119
diſſipata pecunia publica, atque effuſa 323
diſſipauerunt famam iſtam faſcium. pag. 378
diſſipauiſſes reip. reliquias 268
diſſoluere aes alienum 276
diſſolute 323
diſſolutum —— non omnino diſſolutum eſt quod decreuit ſenatus. pag. 324
diſtinere pacem —— nōne metuendum eſt, ne imperita multitudo per me pacem diſtinere putet? pag. 363
diſtineri nos alio bello putas 382
diſtulit in poſterum diem 245
diſturbare domum publicis operis. pag. 258
diſturbare iudicium 171
diſturbaturum ſe domum meam dixit 313
diuerſae ſententiae & fortunae. pagin. 236
diuerſae uoluptates, diſtractaeq. ſententiae 223
diuerticula, flexioneſque quaerere. pag. 159
diuexare agros 368
diuini, immortaleſq. ei honores debētur, pro eius diuinis & immortalibus meritis 305
diuinare ſapientis non eſt 197
diuiſa ſententia 175
diu —— quid eſt omnino hoc ipſum diu, in quo ē aliquid extremū 122
diuturnus —— dum conſiliis uteris non potes eſſe diuturnus 289
documentum uirtutis fuit hominibus Rutilius 204
dolabella Antonij collega buſtū in foro euertit 288
dolabella exercuit ſuam crudelitatē non ſolum in uiuo, ſed etiam in mortuo Trebonio 351
dolabella hoſtis a ſenatu iudicatus, & ut eum C. Caſſius terra mariq. bello perſequatur, decretum eſt a ſenatu 355
dolabella inuaſit in Aſiam 35
dolabella omnibus pugnis Caeſaris interfuit 281
dolopes 168
dolor eſt malum, Epicuro 163
dolor piis 5
dolor ſuſceptus ex hominis de me meriti periculo, coniunctiſſimus officio uidere debet 5
dolor ueram uocem elicere poteſt etiam ab inuito 241
domeſtici parietes 241
domeſtici ſolent nonnumquam deprauare 263
domeſtici. ubi enim id quod intus eſt atque noſtrum, impune euolare poteſt, contraque uos pugnare, fit in dominatu ſeruitus, in ſeruitute dominatus 248
domicilium ſuorum improbiſſimorū ſermonum in auribus eius impulſu ueſtro collocarunt 165
dominū —— ſit ſane fors domina cāpi 147
domitius 180
domitius Apulus Antonii comes. pag. 352
domitorem armorum ſuorum oderat Milonem Clodius 179
domus etiam priuatis exſulibus eſſe poteſt 85
draco —— domini patrimoniū circūplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeii ſeruus 367
druſi colluuio 85
duas res, magnas praeſertim, nō modo agere uno tempore, ſed ne cogitando quidē explicare quiſquā poteſt 354
ducere in uincula 85
ducere parietem 185
ducere commendationem inclitis aetatis, ab impietate & ſcelere 241
duci errore 161
duo —— pro duos 23
duo genera eorum, qui in rep. Rom. uerſati ſunt, alteri populares: alteri optimates 50
duo ſunt tempora, quibus uinum Ro. ſpectētur iudicia de magiſtratib. & nobilibus, alterum honoris, alterum ſalutis 82
duodecim tabulae ex XII tabulis mimam illam ſuas res ſibi habere iuſſit 280
duodecim tabulae nocturnum furem quoquo modo, diurnum, ſi ſe telo defenderit, interfici impune noluerunt 173
duplicata eſt merces illi debellatori pag. 40
duplices peſtes ſociorum Piſo & Gabinius 133
duriense praelium 114
dura fortuna populi Ro. & crudelis 188
dura actio 312
duriorem condicionem ſibi, aut aliis ſtatuere 201
duris temporibus reip. 120
duxerunt ordines 260
dyrrachium 346

E

E*BRIOSVS —— ab homine numquam ſobrio poſtulanda non eſt prudentia* 282
Ecce tibi 46
Eclogium in ſepulcro reip. reciſum: uelitis iubeatis, &c. 164
Eculeus 241
Eculeus —— facti in eculeo quaeſtio eſt, iuris eſt in iudicio 182
Educere uitae ſpiritum ē alicuius cōplexu 361
Edere —— poſtea quod ſcelus, quod facinus non edidit. 368
Edidiſſet animā, quam uix retinuit pag. 44
Edictum propoſitum 302
Edormi crapulam, & exhala 173
Educere caſtris exercitum 282
Edactis gladijs 177
Efficit illa mirabilia facinora 289
Efferent ad celum laudibus res tuas geſtas 223
Efferre aliquem laudibus 215
Efferri hoc foras, & ad populi aures peruenire 344
Efferri ſupremo die quam ampliſſime 342
Effingi ſanguinem ſpongiis e foro. pag. 41
Efflagitant noſtram miſericordiam. pag. 189
Efflantem animam Cyrum reliquerat 181
Effugere famam 181
Effugere infamiam ueram non poterat 96

Effugere omne negotium cupiebat. pag. 229
effugere ſermones iniquorum non potuit 101
effudit carcerem totum in forum. pagin. 49
effudit patrimonium ſuum —— non effudit, ſed in ſalute reip. collocauit 394
effundere extremum ſpiritum in uictoria 381
effuſam eſſe totam Italiam 242
effuſus in largitione 96
effrenata & praecipiti mente. pagin. 101
effrenatio impotentis animi 314
egeſtas animi 152
eierare —— me iniquum eierabant. pag. 361
eijcere uocem 106
elatus hac exſpectatione 70
elatus honoribus ne, intemperantius ſuis opibus utatur, uerendum. pag. 320
elatus laetitia 579
elatus odio 57
elati ſpe uictoriae 275
elephantos alere. 340
elegans —— utrum ſit elegantius, &c. 370
elicere in ferrum animas ſolebat Vatin. 80
elicere ueram uocem poteſt dolor etiā ab inuito 241
eloquentes cur tam pauci ſint 103
eloquentiae ſtudioſo omittendae ſunt omnes uoluptates 103
elucere in genere orationis, ingeniū uidebatis 103
eludebas 166
eludere remp. 178
eluatur ſanguis —— ut eluatur ſanguis, num elui praedicatio crudelitatis poterit? 360
eluere maculam 133
emancipatus —— uenditum, atque emancipatum tribunatum conſilijs ueſtris oppoſuit 277
emendator & corrector noſter 275
ementitus auſpicia 282
ementitus genus ſuum 114
ementita auſpicia 284
ementitis auſpiciis 296
emergere ex miſerrimis naturae ſuae ſordibus 158
emerſeris ex mendicitate 85
emerſiſſe iam e uadis 105
emerſus e coeno 84
emerſus ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum ac ſtuprorum. pagin. 131
empti de lapide 154
emittere aculeos in remp. 100
en cur ceteri reges, &c. 32
enitendum eſt Miloni, ut tueatur dignitatem ſuam 179
epicurus ex argilla & luto fictus —— Piſo 161
epicurei dicunt, ſapientem, etiam ſi Phalaridis tauro incluſus ſuccenſis ignibus torreatur, dicturū ſuaue illud eſſe 156
epicurei philoſophi omnes res, quae ſunt homini expetendae, uoluptate metiuntur 164
epiſtolae: multa ioca ſolent eſſe in epiſtolis, quae prolata ſi ſint, inepta eſſe uideantur 268
equites Rom. non tenentur ea lege, quae lata eſt in eos, qui ob rē iudicandam pecuniam ceperint 201
equus Troianus 107
erechthei filiae uirgines Athenis mortem pro patria contempſerūt. pag. 27
erexit animum meum oratio conſulum 319
erexit ſe tuis litteris 350
erigere aculeos in mores in tempora. pag. 100
erigere oculos, & uiuere uideretur. pag. 37
erectus ad ſpem recuperandae libertatis populus 301
erectus maximi & pulcherrimi facti conſcientia 258
erecti ad libertatem recuperandam. pag. 306
erecto animo eſt 250
erogaris pecunias ex aerario tuis legibus 88
errare —— cuiuſuis eſt hominis errare, nullius, niſi inſipientis, in errore perſeuerare 359
errare —— uidete ne utilius & honeſtius nobis ſit illis ducibus errare, quam hoc magiſtro erudiri 128
erranti comiter monſtrare uiam 121
error gemini nominis 43
error hominum 15
errore communi lapſus 282
erudiebatur artibus honeſtiſſimis. pag. 95
erupit coniuratio ex latebris, atque ex tenebris 7
erumpet aliquando ex me uera uox. pag. 83
erumpat aliquando uera, & me digna uox 347
eſſe in ore, in deſiderio ciuitatis, in ſermone omnium 346
eſto. 248
euchadia uxor Exaegiſti 168
euellere ex rerum natura 141
euelliſſe ſe linguam M. Catoni. pagin. 93
euellendi non modo ex memoria, ſed etiam ex faſtis 19
eueniat ei ita, ut precamini 306
euentis conſilia ponderamus. pagin. 197
euenta —— non euentis, ſed factis cuiuſque fortuna ponderatur. pagin. 169
euiſceratus 156
euocata —— occurrere ſolet miſericordia tua ſupplicibus & calamitoſi nullius oratione euocatā. pagin. 251
euolare ex poena 133
euoluere exitum criminis non poſſum 105
euomuit in me orationem ex ore impuriſſimo 315
euomere —— libentius haec in illum euomere uideare, quam uerius 186
ex hoc tempore 4
e rep. feciſſe, & facere 302
examinari metu. 184
examinatus conſcientia aliqua. pagin. 183
exarſimus ad ſpem libertatis. pagin. 307
exarſiſtis ueſtra ſponte ad libertatis recuperandae cupiditatem. pagin. 350
exarſerat tempus ad periculum, innocentium propter multorum delicta 201
excedere e uita ſine tormentis. pagin. 371
excellens ingenio & doctrina 230
exſidere ex animo 141
excidere —— quod uerbum tibi non excidit, ut ſaepe fit, fortuito 344
excepit amicum labentem non libidine, non turpibus impenſis atque iacturis, ſed experientia patrimonii amplificandi 210
excepit quera maleorum illius amicorum 219
exſiperent —— dixit idem poeta, quod exſiperent improbi siues oderint dum metuant. 52
excipere —— Herculis corpore ambuſto uitam eius. & uirtutem immortalitatis excepiſſe dicitur. pag. 74
exſipere —— quamuis excipere fortunam, quamuis ſubire uim atque iniuriam malui, &c. pagin. 140
excipere rumores 246
excipere uim frigorum 210
excipere uulnera pro patria. pagin. 14

exseptio

Exceptio —— ſi exceptio facit, ne liceat: ubi neceſſe eſt licere, ubi non eſt exceptum 119
Exceſſit e uita 340
Excitas & inflammas omnes tantus ueſter iſte concurſus 325
Excitauit illam ſuam non ſopitā, ſed ſuſpitione aliqua retardatam conſuetudinem Pompeius 35
Excitauit tibi haec res fluctus illos pag. 164
Excitauerunt remp. afflictam 4
Excitabo laudatores 122
Excitare ab inferis 219
Excitare aliquem ab inferis —— reuocare 187
Excitare aliquem ad rem gerendā 9
Excitare animos debet talibus in rebus non ſolum cognitio rerum, ſed etiam recordatio 276
Excitare flagitii memoriam 109
Excitare homines liberalitatis teſtes pag. 218
Excitare nobiles adoleſcentes ad maiorum imitationem 71
Excitare omnium arma contra ſe unum 242
Excitare plauſus 59
Excitare riſus in rebus triſtiſſimis pag. 299
Excitare tragoedias 176
Excitantur in rep. fluctus 51
Excitari dolore ingenuo ad ſeruitutē propulſandam 347
Excitari uidebant optimates diſcordiam lege Agraria 52
Excitanda tibi ſunt omnia, quae iacere ſentis belli ipſius impetu perculſa, atque proſtrata 224
Excitandus mihi aliquis ex barbatis illis 101
Excitata tota Italia ad recuperādam libertatem 301
Excitatae laudes —— quibus initiis ac fundamentis hae tantae ſummis in rebus laudes excitatae ſint pag. 5
Excitata ſunt illa praemia ad memoriam hominum ſempiternam 210
Excitate ueſtrā memoriam ad timoris praeteriti cogitationem 8
Excitari ad patriae praeſidium 378
Excitati animi ad cauſſam 45
Excitati dolore 336
Excluſiſtis eorum cupiditatem ſapientia ueſtra 99
Excluderet conſuetudinem libere dicendi 313
Excludere auribus omnem ſuauitatem 103
Excogitare —— quid igitur cauſſae excogitari poteſt, cur te lautum uolueris, cenatum nolueris occidere 245
Excors 115
Excubabo conſilio, quantum potero, labore plus paene quam potero 325
Excubare —— horam excubare nullam in tali ciue liberando ſine ſcelere non poſſumus 324
Excubias & cuſtodias omnes tibi pollicemur 245
Excuſauit propinquitatem 333
Excuſare morbum 341
Excuſare —— ſtatuerat ſe excuſare pag. 233
Excuſatio alicuius legationis obeundae 341
Excuſatio legitima 312
Excuſatio neceſſitatis cum defendis pag. 204
Excuſatio valetudinis, aut ſenectutis pag. 57
Excuſatione uti valetudinis 149
Excuſſimus omnem iuuentutem ex Italia 361
Excuſſis tuis vocibus 280
Exemplum facti reliquerunt 389
Exemplum imperii ceteris 12
Exemplum reip. mecum ſimul interiiſſet, ſi morbo extinctus eſſem pag. 28
Exemplum veteris ſanctitatis 297
Exempla conſiliorum ac factorum ſuorum petere ex ſummorum hominum factis 135
Exempla quaerebant 136
Exercitationem virtutis, fontem perennem gloriae perdidit Milo Clodio occiſo 179
Exercitus, a, um —— quid magis ſollicitum, magis exercitum dici poteſt? 172
Exercitus robuſtus & victor 356
Exercitus Ro. more inſtructus 356
Exercitus ſine imperio teneri non poteſt 353
Exercitum non poteſt quiſquam cupere, aperteque petere, ut non praetexat cupiditatem triumphi pag. 160
Exhalandi uini, non acuendi ingenii cauſſa declamat Anton. 275
Exhauſit immanes quaeſtus Antonii domus 311
Exhauſit aerarium ueſtium 307
Exhauſiſſet reliquum ſpiritum plaga extrema 43
Exhaurire aerarium 160
Exhaurire domum refertam 301
Exhaurire ſibi uitam 27
Exhauriri aerarium uidebatur 52
Exhauſti ſumptibus bellorū Byzantii 131
Exheredans fratrem, te faciebat heredem 375
Exhibe libellarium 178
Eximebatur de uectigalibus ager Cāpanus 287
Eximia uirtus —— ſi qui eximia uirtute fuerint 122
Exire ex ore cuiuſquam uerbum, quod non honorificum ad aures tuas accidat, fas eſſe non putas pag. 80
Exitus Alexandriae difficiles tibi fore ſperauit propter regionis naturam & fluminis 246
Exitus rerum —— non exitus rerum ſed conſilia hominum legibus uideantur 176
Exitum habere —— non habere —— tanta legum contemptione non habitura ſit exitum, non pertimeſcis? 70
Exitum non habeat fugae 319
Exſiſtat Marius parumper cogitatione ueſtra, quoniam re non poteſt pag. 123
Exiſtimant omnes de unoquoque, ut quemque meritum arbitrātur pag. 378
Exiſtimare facilius poſſunt qui aſſueti ſunt 63
Exiſtimare —— omne crimen tuū eſt, quod de te in his litteris bene exiſtimem 269
Exiſtimare —— quamuis de illo bene exiſtiment 336
Exiſtimare uere de omni cauſſa 94
Exiſtimatio —— homo ea exiſtimatione, eaque aetate ſaltauit? 247
Exiſtimatio noſtra eſt, iudicium parentis 94
Exitius Philadelphi frater 369
Exoleti 182
Exornare res geſtas alicuius —— non dicam exornare, ſed enarrare pag. 215
Exoptat tibi peſtem 169
Exoſtra —— pars ſcenae —— Piſo in exoſtra heluatur 133
Eſpectanda non ſunt decreta ſenatus cum ſtudia nota ſunt 354
Expediebat pyxidem 107
Expedit —— omnibus bonis expedit ſaluam eſſe remp. ſed in iis, qui fortunati ſunt, id magis apparet pag. 368
Expedire ſalutem 174
Expedita Italia ad omnem cōtentionem pro Cicerone 21
Expenditur haec laus prudentium iudicio, non carminibus poetarum, non annalium monumentis celebratur 210
Experientia patrimonii amplificandi 210

Experiri

experiri ius 48
experiri vi contra vim —— vi cõtra vim experiundum putauit 347
experta atque perſpecta virtus 117
expers —— homo humanitatis expers, & uitae communis ignarus. pag. 268
expetere alicuius vitam pro̓ petere 248
expetere ab aliquo poenas 182
expetiſtis a me poenas 150
expetiuerunt poenas dij immortales a populo Ro. ob aliquod delictum, qui tantum bellum ciuile excitauerint 219
expetitus in poenam exercitus imperator eſſe videtur 131
expiauerunt tua ſcelera dij immortales in noſtros milites 167
expiare manes mortuorum 150
expiãdas religiones Clodij ſupplicio ſenatus ſaepe cenſuit 185
expiſtari — nihil expiſcatus eſt 164
explere egeſtates ſuas —— hanc vrbem concupiuit Antonius ad explẽdas egeſtates latrocinij ſui 377
explere libidinem 14
explere odiũ ſuum ſanguine inimici pag. 183
explere ſe alicuius largitionibus, ſuis rapinis 276
explere ſuſceptum reip. munus 138
explere veterem famem 88
expleuiſſe naturam ſatietate viuendi pag. 222
explere ſummam auaritiae 167
explicata ratio belli 138
explicatio ——facilis earum rerum explicatio eſt 328
expoſitum ad imitandum 290
expreſſit delicatiſſimis verſibus omnes eius libidines, omnia eius ſtupra, omnia cenarum genera 164
expreſſerat vitam patris & conſuetudinem cũ magnitudine animi, tũ liberalitate 197
expreſſero intimos ſenſus ciuitatis 62
exprimere —— nihil exprimere ab egentibus potuit 131
expreſſus —— decretum officio aliquo expreſſum 8
exprompſiſti crudelitatem tuam in mea inimico 178
expugnare pudicitiam, an explere libidinem, &c. 104
expulſi bonis 281
exquirere iura in rebus 141
exquirendi ſunt honores noui militibus 297
exquirendi ſunt ijs ſingulares honores 305
exquiſitiſſimis verbis laudare 305
exſanguis & mortuus concidiſti 167
exſecrare peſtẽ aliquam ciuitatis 71
exſecratione deuincire aliquem 10
exſequi cladem illam, fugamque per valetudinem potuerunt 278
exſequi mandata properantem perſecuti ſumus 343
exſorbere ſanguinem ciuitatis cuperetis 81
exſpectare exitum huius iudicij 172
exſtaret conſcientiae meae teſtimonium 264
exſtinguere alicuius ſalutem 172
exſtinguere memoriam publicae religionis tabulis publicis impreſſã. pag. 185
exſtinguere omnis memoriae clariſſimum lumen 242
exſtincto domeſtici latrocinij Milo. pag. 75
exſtruxit vobis monumentum paene ſuis manibus ſenatus populusque Ro. 381
exſtructa menſa non conchylijs, aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida 163
exſtructa moles opere magnifico 381
exſtructi corporum acerui 41
exſultum ibi eſt, vbi virtuti non eſt locus 191
exſultabat gaudio 279
exſultare —— non exſultẽt in ruinis noſtris, forte inſultans 126
exſultans & tripudians tot funeribus reip. 46
exſurgere —— ſi cauſa Pompeiana eſſet iugulata, numquam exſurgeret 370
extenuare uerbis laudes bellicas 215
extenuare uerbis ſuſpicionem alicuius 220
extimeſcebat de ſalute populi Rom. pag. 242
extollere aduerſarium iacentem 215
extorquere alicuius humanitatẽ 232
extorqueri de manibus arma non poſſunt 367
extorquere uocẽ —— iſtam certe uocem, ſimulationemque clementiae extorquebit iſtis res ipſa publica. pag. 325
extorta eſt ſica confitenti de manibus pag. 176
extortum ui & metu frumentũ 167
extraordinariũ imperium populare atque uentoſum eſt 353
extraordinarius honos 299
extremis reip. temporibus —— paene extremie 141
extrudere alios ad negotium publicũ ire cum cupimus, uix ſolemus extrudere 346
extulerat limine pedem —— ſimul atque pedem limine extulerat, omnes prope ciues uirtute, gloria, dignitate ſuperabat Metellus 101
exturbati ex ciuitate 34
exuiſſes omnem humanitatem 231
exulceratus animus —— fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen inſideret 242

F

FACIES —— uelim mihi dicas, qua facie fuerit, qua ſtatua, quo municipio, qua tribu 275
Facinus — quorum facinus commune eſt, debet eorundem praeda eſſe communis 280
Facium in hunc de loco ſuperiore impetum 174
Facite —— facite hoc meum conſilium legiones nouas non improbare 363
Facere bellum patriae 183
Facere contumeliam 299
Facere cum aliquo pacem 359
Facere periculum odij aliorum in ſe. pag. 163
Facere promiſſum 259
Factitarat eum heredem palam 274
Facti conceſſio — in facti confeſſione, iuris tamen defenſio ſuſcipi poteſt. pag. 175
Facti in eculeo quaeſtio eſt: iuris in iudicio 182
Factũ qui fatetur, abſolui poteſt 175
Facultas agrorum latronibus condonandi 310
Facultas dabitur Antonio opprimendae reip. 310
Facultas — Miloni nulla facultas manendi 185
Fadia — ex fadia ſuſtulit liberos Antonius 369
Faecunditas calamitoſa 278
Fallo — dies eum non fefellit 180
Fallere fidem datam 371
Falli, decipi, errare uõ decet eum, cuĩ ſenatus maximis ſaepe de rebus aſſentiatur 359
Fama hominum 104
Famam pauci effugere pſſunt in maledica ciuitate 101
Familiae quiſque ſuae laudem, cupidiſſime perſequitur 197
Familiã ducit L. frater Antonij 315
Familiaritates late patere non poſſunt 176
Faſces laureatos a Caeſare conceſſos tenuit Cicero 229
Faſti — non omnibus faſtis legem ferri licet 142
Faſtidium — quod veteranorum tantum faſtidium eſt, quae tanta arrogantia, ut, &c. 357
faſtidiunt homines ſaepe recte facta. pag. 179

Fatum —— Ciceronis fatum, ut in cum unum omnis illa inclinatio communium temporum incumberet 126
Fatum extremum reip. 302
Fato —— Milo hoc fato natus eſt, ut ne ſe quidē ſeruare potuerit, quin una remp. ſeque ſeruaret 148
Fata —— dies & noctes omnia nos undique fata circumſtant 347
Fato neſcio quo reip. miſero funeſtoque 218
Fatalis caſus 325
Fatalis quadam calamitas in te iſſe uidetur, & improuidas hominum mentes occupaſſe 342
Fatuus & amens 245
Fautor fuit meae dignitatis 329
Fax Clodij omnium incendiorū Antonius 276
Faces admouendae ſunt, quae te excitent 273
Faces urbis, & peſtes reip. non leges pag. 178
Feciſſe uideri 169
Fercula triumphalia 161
Ferire foedus cum aliquo 198
Feroces —— nimis feroces, & ad ſuam uim omnia noſtra conſilia reuocantes 363
Ferocitas uictoriae 219
Ferociter —— reſpōdiſti plane ferociter 280
Fert eum in oculis 324
Feret huius belli principatum 377
Ferre ad populum 289
Ferre condiciones 336
Ferre condiciones aequiſſimas 370
Ferre expenſum —— quis umquam in tanto medio inuentus eſt, qui L. Antonio mille nūmum ferret expenſum? 325
Ferre repulſam 353
Ferre ſuffragium 160
Ferre tribum 267
Ferre tribum —— tribum ſuam non tulit 58
Ferre tribum —— duas tribus ſolas tulit 318
Fertur ille uir gloria 161
Ferreus —— adeo ne me ferreum pataris, ut cum eo congredi, aut illum aſpicere poſſim. 361
Ferri patres 101
Ferro aut uiribus nihil eſt, quod debilitari frangique non poſſit 215
Feſtinatio auida celeritatis 294
Feſtinus —— homo feſtinus 312
Fides & probitas —— in eo homine ſummam fidem, probitatemque cognoras 91
Fides non religione potius, quam ueritate conſtricta eſt. 115
Fides recōciliatae gratiae —— ne infirmior uideretur, timuit 176
Fide tua Theſſalonicam uenire iuſſiſti pag. 167
Figere tabulas —— num figentur rurſus eae tabulae, quas uos decretis ueſtris refixiſtis? 360
Figerentur aliqua, decreti Caeſaris, aut beneficij tabula 355
Fixa tabula eſt 286
Fixiſti legem de exſulibus 286
Fixum illud in animis ueſtris tenetote 128
Fimbriae cincinnorum 152
Fingite animis 186
fingite cogitatione 186
Firmamentum imperij 296
Firmitas —— noui firmitatē tuam 263
Firmiſſimus in ſuſcepta cauſſa 189
Flagitioſa dominatio. 302
Flagrat, ardet cupiditate iuſti & magni triumphi 161
Flagrabāt uitia libidinis apud Catilinam 99
Flagrans cupiditate gloriae 70
Flagrantia oculorum 104
Flaminia 361
Flamininus admodum adoleſcens conſul factus 219
Flaminium 371
Flamma quaſſatae reip. 39
Flebat mulier uberius 281
Flebilis ſpecies 350
Flexerunt mentes a ſtudio, ſenſuque Poenorum ad imperium Ro. 122
Flectere aliquem oratione 264
Flexus aetatis 109
Florebat incredibili hominum multitudine & gratulatione Ciceronis, ad urbem acceſſus 67
Florebant populare populi iudicijs, atq. omni ſignificatione populi 53
Florere —— nihil ſemper floret 357
Floruit laus in quadam familia 197
Florentiſſimus beneuolentia bonorum ciuium Cicero 19
Flos Italiae 236
Flos nobilitatis, ac iuuentutis 274
Fluent arma de manibus 359
Flumen ingenij 215
Foedere ſtimulis 283
Foedera quaedam extant gentium barbararum: quarum in foederibus exceptum eſt, ne ex earum gentium hominibus ciuis Ro. recipiatur 109
Foedera ferire amorum 101
Foedus fecerunt cū tribuno plebis 15
Foedus, Ciceronis ſanguine ſanciri poſſe 15
Foedus Sabinum 119
Foederatos populos, fieri fundos non oportet 117
Foris eſſe 149
fors domina campi 147
fortium uirorum eſt uirtute praeſtare tantum, ut poſſint fortunae culpam non extimeſcere 365
fortiſſimi uiri hoc faciunt —— laeſi dolent, irati efferuntur 98
fortitudo dimicare iubet, &c. ſapientia cautioribus utitur cōſilijs 365
fortitudo & ſapientia uix uidentur poſſe ſeiungi 365
fortuna dura populi Ro. & crudelis pag. 188
fortuna eius ita cum improbitate certaui, ut nemo poſſet, utrum deterior, ā infelicior eſſet, iudicare 132
fortuna florens. ſpoliata. opp. 155
fortuna maximam partem quaſi ſuo iure in bello ſibi uendicat 215
fortuna quaedam reip. fatalis 10
fortuna reip. 315
fortuna uaga & uolubilis 184
fortunam conuertere in culpam 204
fortuna meliore —— qui ſi fuiſſet in diſcipulo comparando melioreſ fortuna, &c. 164
fortuna ſi quos exſulis, poena non ſunt afficiendi 117
fortuna —— ſumma in Pompeio ſic cum ſumma uirtute certauit, ut omnium iudicio plus homini quam poſſit, minus, quam debet, tribueretur 115
fortunae muneribus ampliſſimis ornatus 338
fortunae rota —— fortunae rotam pertimeſcebas 151
fortunae tenuiorum conſtitui uidebantur 52
fortunatus eſt ille, cuius ex ſalute non minor pene ad omnes, quā ad illū uentura ſit, laetitia peruenerit 215
fori alia uis eſt, alia triclinij 107
forum purgare 42
fragilitas naturae communis 220
frangere audaciam 178
frangere ceruices 86
frangere ſpdus 152
frāgere hominis amētis audaciā 294
frangi animo propter uitae cupiditatem 274
fraudare creditores 324
fraudi ne ſit eis quod cum M. Antonio fuerint 338
fraus peculatus —— eam fraude poterit carere peculatus 360
frequens ſenatus 344
frequentiſſimo ſenatu 184
frequētia —— huic omni frequētiae probatiſſimi fratres 236
fretus ſanctitate tribunatus 42
friget patronus Antonius 325
fruatur ſine hoc ſolatio 333

fruamur

fruerentur maximo gaudio, & gratulatione 344
frui debēt ſimili miſericordia, qui ſimili in calamitate ſunt 286
frugalitas: ideſt modeſtia & temperantia, virtus eſt maxima 247
frugalitas non multum laudis habet in rege 247
frugalitas, virtus eſt priuata, non regia 247
fruſta eſculenta vinum redolentia pag. 279
fugam quaerebamus omnes, quae ipſa exitum non habebat 319
fugere oculis —— nemo ciui eſt qui vos non oculis fugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur. recordatione denique ipſa conſulatus veſtri perhorreſcat 157
fugitiuus 241
fuligo —— quaſi fuligine abſterſa pag. 24
fulta grauiſſimis & plurimis rebus cauſſa 121
fuluia uxor Antonij ſibi felicior, quã viris 311
fumoſae imagines 146
fundamẽtum criminum nullũ eſt 100
fundatae, atque optime conſtitutae leges 79
funditus e rep. ſuſtulit 255
fundi populi fiunt beneficio populi Ro. non ſuo iure 217
fundi populi non fiunt legibus de ciuitate tribuenda 121
fundus populus qui intelligatur 117
fundus tum fit populus cum ſcita ac iuſſa populi Ro. ſua ſententia comprobat 122
furatus ciuitatem 114
fur nocturnus —— fur diurnus pag. 173
furcifer 247
furebat contumacia reſponſi tui 165
furia ſociorum 168
furiae impiorum quae 158
furiarum taedis ardentibus non terrentur conſcelerati homines 158
furibundus 61
furius & Caſcelius, praedicatores 125
furunculus olim nunc crapax 107
fuſtuarium meruerunt legiones, ſi cõſul eſt Antonius 296

G

G*ABINIVS & Piſa duo reip: portenta, ac paene funera pag.* 130
Gabinius gurges atque heluo, natus abdomini ſuo, non laudi & gloriae 156
Gabinius preces ſenatus pro Cicerone ſingulari ſuperbia repudiauit 16
Gabinius Gn. Pompeio contra ſuum Clodium vere, vehementerque pugnauit 153
Gabinius prouincia vaſtata auſus eſt a ſenatu ſupplicationem per litteras poſtulare 156
Gabinius, Semiramis a Cicerone appellatus 132
Gabinij facinora in prouincia, & in ipſo itinere 132
Gabinij concio 17
Gabinio imperatori ſoli contigit, ut ſupplicatio ob rem bene geſtam poſtulanti denegaretur 379
Gabinio ſupplicationem denegauit ſenatus 133
Gaditani a principio ſui generis ac reip. ab omni ſtudio ſenſuque Poenorum mentes ſuas ad imperium Ro. flexerunt 121
Gaditanorum moenia termini laboris Herculis 122
Galba codẽ pugione ſuccinctus 370
Gallia citerior 302
Gallia maxime timẽda imperio Ro. pag. 130
Gallia, quae ſemper praeſidet atque praeſedit, huic imperio, libertatique communi 317
Galliae loca, quae regione orbem terrarum, rebus Caeſaris geſtis imperium populi R. definiunt 128
Galliae oppida inculta 137
Galliae terrae aſperae 137
Galliae urbes aetate Caeſaris quales pag. 137
Gallicae, & lacerna —— Cicero redijt nullis nec gallicis nec lacerna 281
Galli ſi ille aditus (Alpes) Gallorum Immanitati, multitudinique patuiſſet, numquam haec urbs ſummo imperio domicilium ac ſedem praebuiſſet 138
Gallorum cuniculus 298
Gallorum nationes imperatores Ro. refutandas potius bello, quam laceſſendas putauerunt 105
Gazae Syriae 48
Gellius, fratre indignus 54
Gellius nutricula ſeditioſorum 80
Gellius uſque eo non fuit popularis, ut bona ſolũs comeſſet 54
Gemere plagam acceptam 42
Gemini nominis error 43
Geminum conſilij Catilinae & Lentuli 150
Geminum in ſcelere par, Anton. & Dolabella 350
Gens —— praediorũ nulla gens eſt pag. 126
Genus hominum 277
Genus uniuerſum breui circumſcribi, & definiri poteſt, al. breuiter 50
Gerere —— quo ſe pacto gerunt? 40
Gerere ſeſe —— ſi denique ita ſe geret, &c. 104
Geſſit eoſdem in foro labores partis honoribus Cicero, quos in petendis 326
Geſtio —— parietes huius curiae tibi gratias agere geſtiunt 217
Geſtit delere ſenatum 307
Geſtus —— de geſtu intellige 90
Geſtum agere humeris 209
Gladiatores —— tempus nullum eſt frequentioris populi, quam gladiatorum 64
Gladiatores nobiles hoc faciunt, ut honeſte decumbant 202
Gladiatorum libelli 238
Gladiatores timidos & ſupplices, & ut uiuere liceat obſecrantes, etiam odiſſe ſolemus 188
Gladiatoriae pugnae 189
Gladiatorium tempus frequentiſſimi eſt populi 64
Gladius aliquando nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigitur legibus 173
Gladium fabricari —— que gladiũ fabricatus eſt, & vendidit, damnari nõ debet, ſed, qui gladio ciuẽ aliquem interemit 198
Gladium in urbe uagina uacuum nõ viderunt Romani poſt victoriam Caeſaris 219
Glaucia homo impurus, ſed tamen acutus, populum mouere ſolebat, ut, cum lex aliqua recitaretur, primum verſum attenderet 201
Gloria eſt illuſtris ac peruagata multorum & magnorum uel in ſuos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominũ fama meritorũ 232
Gloria, ampliſſimum eſt praemium, ex omnibus praemijs uirtutis 189
Gloria efficit ut abſẽtes adſimus, mortui uiuamus 186
Gloria, eſt laus recte factorum, magnorumque in remp. fama meritorum 263
Gloria iuſta fructus uerae uirtutis honeſtiſſimus 160
Gloria ſolida —— quid ſtultius, quam inutilem potentiam, inuidioſas opes, &c. anteferre uerae, graui, ſolidae gloriae? 320
Gloria, una eſt, quae breuitatem uitae poſteritatis memoria conſoletur 189
Gloriae gradibus homines in caelum aſcendunt 189
Gloriae iter —— uereor ne ignorans uerum iter gloriae, glorioſum putes plus te unum poſſe, quam omnes, & metui a ciuibus tuis, quam

diligi

malis 263
gloriam eam conſecuti ſunt, quae uix caelo capi poſſe uideatur 290
glorioſum quid 263
gracchus, per ludibrium quidam dictus 38
gradui, in quo me ſenatus, populuſq. Ro. collocauit 267
gradus —— quis eſt ciuis hoc gradu, quo me eſſe uoluiſtis? 319
graecis cum facere non poſſent, loqui tamen & ſcribere magnifice licebat 103
graecorum inſulſitas 209
graeculus iudex modo palliatus, modo togatus 312
grandiferae & fructuoſae arationes. pag. 287
gratia non uirtutis ſpecie, ſed aetatis flore collecta 267
gratia —— quem cum omnium gratia noluit occidere, hunc uoluit cũ aliquorum querella 170
gratus eſſe debet non is ſolum qui accepit beneficium, uerum etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit 141
gratias & habere & agere. pagin. 344
gratioſi ciues, fortes ciues hoc inter ſe differunt, quod illi uiui fruuntur opibus ſuis, horum etiam mortuorum uiuit auctoritas immortalis 123
graue eſt non poſſe uti ſocijs excellẽti uirtute praeditis, qui uelint cũ periculis noſtris ſua communicare 117
graue eſt apud eum dicere de facinore, contra cuius uitam conſilium facinoris iniiſſe arguare 241
gubernatores ſummi in magnis tempeſtatibus a uectoribus admoneri ſolent 331
gubernatur opinione, & fama bellum ciuile 315
gurges, ac uorago patrimonii Gellius 57
gurges atque heluo 156
guſtatum uerae laudis non ſentiunt libidinoſi, auari, facinoroſi 290
guſtaras ciuilem ſanguinem, uel potius exſorbueras 280
gynaeceum 385

H

HAbent excuſationem legitimam, exſulij cauſſa ſolũ uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. pag. 314
habebat ſemper in ore hanc prouinciam 30
habeat Brutus huius tanti facti; tãque praeclari decreto noſtro teſtimonium ſempiternum 317
habere aliquod rationis cum aliquo. pag. 104
habere cognitum —— quorum habebis cognitam uoluntatem in remp. eamque perſpectam, atque, conſtantem 267
habere deliberationes de rep. 255
habere honorem dijs immortalibus. pag. 378
habere odium —— gemitu & maeſtitia declarauit Lepidus quãtum haberet odium ſeruitutis. pagin. 317
habere pro nihilo 259
habere ſenatum 296
habere ſenatum, eſt conſulum. pagin. 344
habiturus erat impunitatem & licentiam ſempiternam 187
haerebat nebulo 281
haerebant in medullis ac uiſceribus populi Ro. 264
haerebunt tela mea in tuis pulmonibus, ac uiſceribus 83
haererem, niſi me expediſſes. pagin. 165
haereret illa turpitudo in rep. pagin. 33
haerere ad metas 109
haerere in animis hominum ſollicitudinem ſempiternam non oportet. pag. 255
haerere in equo 247
haerere in oculis —— hi in oculis haerebunt; & cum licebit, in faucibus 365
haeſitantia linguae 297
hara —— ex hara productus, non ex ſchola 115
haſta Caeſaris multis & ſpem affert & audacia 334
hauſimus luctum maiorem 33
helena —— ut Helena Troianis, ſic Antonius huic reip. cauſſa belli fuit 278
heluari 57
heluo patriae, patrimonij 16
hercules Gaditanorum moenia itinerum laborum. ſuorum terminos eſſe uoluit 122
herculis uitam & uirtutem immortalitas excepiſſe dicitur 74
hiempſalis regnum 82
hinc illae lacrimae 107
hippia Antonij Amica 279
hirtius e caſtris duas legiones eduxit 380
hirtius non minus acriter defendit acta Caeſaris, quam ipſe Caeſar defenderet ſiniueret 346
hirtius ornatus beneficijs Caeſaris. pag. 269
hiſcere audebis 289
homicidae 273
homilluſ quid ceſſat hic homullus, ex argilla & luto fictus Epicurus? 160
homo ſolidae laudis, ac uerae dignitatis imperitiſſimus 82
homini magnis negotijs praepoſito leuius eſt facere aliquid, quod ſciat non licere, quam omnino neſcire quid liceat 115
homini quiduis accidere poteſt. pagin. 362
homines alienis bonis maerentes. pagin. 126
homines eneruati atque exſangues. pag. 14
homines quamuis in turbidis rebus ſint, ſi modo homines ſunt, interdum animis relaxantur. pagin. 275
homines quondam nondum neque naturali, neque ciuili iure deſcripto, fuſi per agros, ac diſperſi uagabantur, tantumque habebant, quantum manu ac uiribus per caedem ac uulnera aut eripere, aut retinere potuiſſent 47
honeſta oratio 325
honeſtis iudicibus nocentium ſalus deſperata eſt 312
honeſte decumbere 302
honeſtiſſimus & ſpectatiſſimus uir. pag. 6
honorarium frumentum 167
honorificentiſſimis uerbis 380
honos tributus ijs, qui ob remp. mortem obierant 340
horrido capillo 12
hortenſius Fil. adiutorem ſe Bruto ad comparandum exercitum, fidiſſimum & conſtantiſſimum praebuit 347
hoſtes —— hoſtis uoluntate hoſpes, neceſſitate hoſtis 363
hoſpites in hac urbe uerſamini? pagin. 178
hoſpitium cum Cornelio fecerunt publice Gaditani 122
hoſpitium mihi cum eo coniunxit utriuſque uoluntas 251
hoſtis aduerſarius —— ſemper illum hoſtem appellaui, cum alii aduerſarium 361
hoſti fauere, & ob eo litteras acceptas de ſua ſpe rerum ſecundarum proferre, recitare, &c. pagin. 328
hoſtem qui feriet, mihi erit Karthaginienſis, Ennius 124
hoſtes domeſtici 377
hoſtium legatum domum recipere, admittere in cubiculum, etiam ſeducere, hominis eſt nihil de dignitate,

guitate, nihil de periculo cogitantis 338
Hoſtibus recipiendis augetur ciuitas pag. 119

I

IAcent beneficia Nuculae 325
Iacent ſuis teſtibus 141
Iacere in pace, quam in bello uigere maluit Brutus 346
Iactabat ſe grauiſſime, & uehementiſſime 100
Iactaeat ſe in populari ratione 58
Iamne uides? 166
Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? 325
Iani medij patronus L. Antonius. pag. 325
Iceee foedus 153
Idiotae —— quae illi idiotae, ut appellas, psaeclara duxeeant 191
Idiota sum diuitiae —— philoſophorum regula 34
Ieci fundamenta defenſionis meę 95
Ignarus ueſtsi ſenſus atque expers. pag. 185
Ignoras me & illum uehementer. pag. 208
Ignoſcite, indices, lapſus eſt, non putauit, ſi umquam poſthac. ad paeentem ſic agi ſolet 236
Ilia iſta, quae ſunt inflata, aliquando eumpantur 82
Illibatae diuitiae 48
Illigatus —— magnis & multis pignoribus M. Lepidū reſp. illigatum tenet 366
Illuceſco —— quam heſternus dies nobis, conſularibus dico, turpis illuxit? 336
Illuceſcit aliquando ille dies 182
Illuxit tibi dies laetus —— quem potes recordari in uita illuxiſſe tibi diem laetiorem, quam, &c. 263
Illyricum 346
Imaginem, aut ſimulacrum indiciorum futurum in rep. reliquum uō credebas 17
Imagines psaeferebantur in funere. pag. 187
Imago ad poſteritatis memociam prodita 201
Imbueeat ſe ijs ſtudijs ab ineunte aetate 247
Imbuere gladium ſcelere 313
Imbuta latronis, & patricidae ſanguine uia 176
Imbutus crudelitate 294
Imbutus ſceleee —— nullo ſcelere imbutus 183
Imbuti —— ita a maioribus inſtituti, atque imbuti ſumus, &c. 347
Imbuti ſanguine gladii legionum noſtrarum 376
Imitator veteſum facinorum, au inuentos nouorum 85
Immanes queſtus 311
Immigsabit in hortos paternos 370
Imminent noſtris bonis 334
Imminebat fortunis neſtris multi indo 189
Imminebat in fortunas noſtsas 313
Immiſit in ſenatorum domus ſeruorum impetus Antonius 284
Immineret imperio Ro. Karthago. pag. 120
Imminentes deorum immortalium tēplis, urbis tectis, &c. hoſtes proſtrauit, fudit, occidit 380
Immitteret ſe in eos 185
Imminuese curam alicuius —— numquam iſtam imminuam curam inficiando tibi 166
Immostalitas mortali non eſt cōtemnenda 290
Immunitates uendebat Antonius non ſolum ſingulis, ſed etiam populis uniuerſis 284
Immunitatibus infinitis ſublata uectigalia 262
Impar certamen 127
Impactus unius fugitiuo 255
Impediseetur morbo 233
Impedita & oppreſſa mens 156
Impeditis ſuis rebus morē ſine maximo dedecore non poterat 204
Impelli ad peſtem poteeit ſusor tribunitius 262
Impendet magna procella urbi 106
Impendent hominibus multa & uaria genera mortis 381
Impēdere —— multa impendere uidentur praeter naturam etiam, praeterque fatum 288
Impenſa uoluntas bonorum 67
Impenſam —— poſſeſſores nullam impenſam fecerant —— 325
Imperare pecuniam 385
Impesatae pecuniae 155
Imperatori, nomen eſt uirtutis & uictoriae 379
Imperatores cenſet appellādos Cicero Panſam, Hirtium, Caeſarem iuniorem 377
Imperatores inſtructa acie quamquā paratiſſimos militee ad proeliandum uideant, tamen eos adhortari ſolent 306
Imperatorius ardor oculorū in Mario 123
Imperium otio & nihil agenti priuato ſenatus numquam dedit 353
Imperium —— omne exercitus & imperii ius amittit is, qui eo imperio, et exercitu rēp. oppugnat 346
Imperium —— ſine imperio res militaris adminiſtrari non poteſt 319
impertire huic ſtudio tantum tēpus potuit, quantum ipſe a pueritia uſque ad hanc aetatem a cōtinuis bellis & uictorijs conquieuit 134
Impetrarunt abs te non ſolū liberationē culpae ſed errati ueniā 227
Impetus animi. 109
Impetū facit in exercitū hoſtiū 382
Impetum cum exercitu facere conatus in prouinciam Brutt 294
Impiorum furiae, flāmae, faces quae pag. 358
Impleruut orbem terrarum nominie ſui gloria 185
Implicata criminibus infinitis auaritia 167
Implicata cum leuitate, tum etiam periurio, inconſtantia 80
Implicata inſcientia, impudētia 282
Implicatio rei familiasis 51
Implicatus familiaritate 164
Implicatis maleficio 109
Implicati pacificatoria legatiōe 359
Impolitae res & acerbae ſi erunt relictae, quam quam ſunt abſciſſae, tamen efferent ſe aliquando, & ad renouandum bellū reuireſcēt 138
Imponebat Caeſari diadema Antonius cum plangore populi: Caeſar Cum plauſu reijciebat 283
Imponebat nobis dominum Antonine 368
Impoſuit populo Ro. leges 301
Imponere alicui ſollicitudinem, atque onus 266
Imponere leges atque innere. pagin. 178
Imponere leges —— accipere leges. oppo. 359
Imponere negotium, non committere 33
Imponere nomen 204
Imponere plagam alicui 25
Imponere portorium ſingulis rebus, quae ueneant 167
Imponere ſibi onus teſtimonij 89
Impoſita lex per latrocinium 154
Importabit miſerrimam peſtem egibus ſententia tua, uno incolumem ſamam cum ſalute 251
Importuna Gabinij & Piſonis in Ciceronem crudelitas 130
Impotens, iracundus, contumelioſus, ſuperbus Anton. 314
Impreſſit omnia municipia ueſtigiis horum flagitiorum 278
Imprimitur duplex reip. dedecus bonum iudicum lectione 312
Improuidae hominum mentes 232
Improuiſum psaeſidium dii immortales nec opinantibus nobis obtulerunt 368
Imprudentia lapſus 197

impulit homines in fraudem 146
impulerunt eũ in meam mentem dii immortales 188
impulſus deorum —— tantu omnium conſenſus ſine impulſu deorum eſſe non potuit 306
impulſus in fraudem tuis promiſſis. pag. 345
impune —— ne ſit impune 178
impunius ſit quod cum eſt factum, negari poteſt 244
impunitas eorum fuit non modo a iudicio, ſed etiam a ſermone 204
impunitas gladiorum 263
impunitatis ſpes, maxima eſt illecebra peccandi 179
impunitate diuturna alitur furor parricidarum 43
in eadem cauſſa, & fortuna fuit 232
in eadem ſententia fuit 236
in eadem cauſſa, in qua ego, fuit: non eſt in eadem fortuna 212
in eam ſententiam 100
in eandem ſententiam 336
in equo —— obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, &c. 177
in horam uiuere 314
in pace 228
in poteſtate ſenatus futurum ſe dixit Antonius 359
in ſimili calamitate ſunt 286
inaudita —— re multo ante Gadibus inaudita 122
incendimur eo ſtudio, ut, &c. 212
incenſus ad remp. bene gerendam imperator 138
incenſus cupiditate ad reditum. pagin. 158
incenſus odio 183
incenſi omnes rapimur ad libertatem recuperandam 367
incerti euentus valetudinis 220
incertum vitae periculum 340
incidit in foueam 306
incidit in ſuſpicionem regni appetendi. pag. 185
incidamus oportet media, ne nimis ſero ad extrema ueniamus 276
incidere in aes 262
incidere in miſerias 272
incidimus legionum noſtrarum neruos his conſilijs 359
incidere leges, & decreta in aes, & in Capitolio 301
incidebantur leges, quae nos noſtris ſeruis addicerent 188
incidi in baſi tropaeorum poſſet 168
inciſa lex per vim 154
inciſae litterae diuinae virtutis teſtes 381
inciſum & perſcriptum foedus in columna aenea, poſt Roſtra 125
incitaui currentem, ut aiunt 298
incitauit omnes ſenſus ſuos 164
incitabantur ad ſpem nouarum rerum 275
inclinatio fieri viſa eſt ad ſpem meliorem 35
inclinatio —— minimis momentis maximae inclinationes temporũ fiunt 315
incluſae libidinis 314
incluſam in ſalute populi Rom. ſuam eſſe videbat 242
inconſideratus —— ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem vllam ex Pompeij bonis attingere 367
inconſtantia, mobilitate, leuitate nihil turpius 329
inconſtantiae famam verebatur. pag. 164
inconſtantis non eſt ſententiam tamquam aliquod nauigium excip. tempeſtate moderari 127
inconſulta ratio 197
inconſultus & temerarius homo. pagin. 244
increbruit conſuetudo 377
increpo —— quidquid increpuiſſet, pertimeſcens 169
inculcare 86
incumbunt eodem omnia municipia. pag. 325
incurrere in alterius domum, atque famam 193
incurrere —— ut non incurriſſe in eum, ſed incurriſſe videamur 210
incurſure viderentur claſſes armatae in nauem reip. 26
indemnatus ciuis, atque integri capitis 154
index legis 260
indixit bellum nefarium Pompeio Clodius 188
indicere atque inferre bellum 135
indicta cauſſa 298
indolere —— quis, qui non indoluerit &c. 297
indoles —— ſumma ingenij indoles. pag. 356
indoles virtutis 101
indoles virtutis —— ſaepe magna indoles virtutis prius quam reip. prodeſſe potuiſſet, extincta eſt. pag. 319
indormire cauſſae 273
indormire cauſſae tempori, &c. 302
inducimus morem nouorum iudiciorum in remp. 199
induxi grauem perſonam 101
induxit eum caſus in hanc conſuetudinem ſcribendi philoſopho valde indignam 164
inducerentur in remp. religiones inexpiabiles 258
inducere —— decepit, feſellit, induxit 146
inducere ambitionem in curiam 353
induci in errorem 160
inductus cupiditate 101
inductus, eluſus 282
inductus vſuris credebat Poſtumus. pag. 209
induſtriae ac laboris quidam ſtimuli pag. 96
induſtria —— ſi quos ipſorum illuſtrauit labor, aut induſtria, ij non ſunt poena afficiendi 117
inexpiabile ſcelus 355
infatuare —— ut hominem ſtolidũ magis etiam infatu & mercede publica 299
inferebat furens infeſta patriae ſigna 314
inferre alijs turpitudines 377
inferre terrorem 184
inferre alicui terrorem 241
inferre mortuum in alicuius domum pag. 185
inferre optimis ciuibus periculum conantur 4
Inferre probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis 103
infeſta Antonio armis, animiſque Gallia 347
infeſta excurſionibus barbarorũ natio. pag. 131
infeſta victoriae prouincia 234
infeſtũ aliorum libidine tempus aetatis 96
infidelitates magnae ſunt in armis. pag. 184
infimus fortunae gradus —— multorum virtus ex infimo fortunae gradu non modo amicitiae, & rei familiaris copias ſed ſummã laudem, & gloriam conſecuta eſt. pag. 117
infimum genus —— multorum virtus ex infimo genere, & fortunae gradu non modo amicitias, & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummam laudem, honores, gloriam, &c. 117
infirmatus conſcientia ſcelerum 136
infirmitas corporis —— animi uires corporis infirmitas non retardauit 329
infirmitas ingenii 152
infirmus ex graui, diuturnoque morbo 333
infitiari ſe eſſe hominem 28
infixus haeret animo dolor 279
inflammare ardentẽ, armare armatum 356
inflammati odio 336
inflati laetitia atque inſolentia im-

pij ciues 378
inflato collo 80
infligi magnam reip. uulnus putabamus 287
inflixerint tibi ſempiternam turpitudinem 161
inflixit uulnera reip. mea diſceſſus. pag. 154
infringere alterius gloriam 172
infudit uenenum foris filio, non dedit 352
ingenium —— praeſtanti uir ingenio 227
ingenium minime uoluntati par. 113
ingenium ſaepe etiam ſi induſtria nō alitur, ualet tamen ipſum ſuis uiribus 133
ingenio & uirtute nobilitatem conſequi 71
ingenerata familiae Piſonum frugalitas 14
ingratus eſt, iniuſtuſque ciuis, qui armorum pericula liberatus, animū tamen retinet armatum 223
ingratifici Argiui 63
ingredi iter 361
ingreſſus in forum 183
ingreſſus in remp. 81
ingreſſus penitus in remp. 140
ingreſſa in eas res oratio 284
ingreſſi in ſpem libertatis 338
ingreſſi ſumus in ſpem reip. recuperandae 311
ingurgitauit ſe in eius copias 279
ingurgitare ſe in flagitia 156
inhalaſſes nobis taeterrimā popinā. pag. 146
inhumati - id eſt inſepulti 381
inhumatum eſſe pro patria non miſerandum putatur 381
inibi eſſe 376
ineunt cōſilium de caede noſtra 376
inire conuiuium 163
inire magiſtratum 303. 324
inire ſuffragium 34
inita ſocietas omnium facinorū Antonio cum Dolabella 370
initium caedis a me feciſſet 313
initium confligendi cum hoſtibus facere 381
initia prima aetatis qui integra & inuiolata praeſtitiſſet, de eius fama & pudicitia, cum is ſe corroboraſſet, nemo loquebatur 96
iniecit eius ſatellitibus hanc amentiam ira deorum 187
iniecit illi exſultanti Mutinam tam quam frenos furoris 368
iniecit ei mentem ut &c. 187
inimicitiae debent eſſe mortales, amicitiae immortales, & ſempiternae pag. 208
inimicitias noſtras ipſe inter nos gerere debemus, noſtrum amicorum temperare 127
iniuriae dolor facit Ciceronem praeter conſuetudinem glorioſū 378
iniuſtus rerum exiſtimator 218
innouaſti te ad tuam intemperantiā. pag. 168
inopia conſtantium & fortium conſularium 378
inquinares noſtrae ciuitatis humanitatem tua immanitate domeſtica. pag. 249
inſana arrogantia 355
inſatiabilis crudelitas 351
inſectari aliquem ficto crimine 248
inſectari alterius innocentiam, quam de ſe timide cogitare, uideri malui 96
inſectari alterius calamitatem 286
inſectatus eſt bonos ciues petulantiſſime 54
inſedit penitus in animis oratio 114
inſedit tibi penitus iſta ſuſpicio 184
inſepulta uirtus nec obliuione corū, qui nunc ſunt nec reticentia poſterorum inſepulta eſſe poterit 381
inferēs caput in auerſam lecticā 282
inſides facile crimen in exulcerato animo 242
inſidiator iure interfici poteſt 174
inſidiatori & latroni nulla afferri poteſt iniuſta lex 173
inſidioſus & plenus latronum locus. pag. 181
inſignia & monumenta bellicae laudis & gloriae 168
inſignite impudens - rex nūquam ullus fuit tam inſignite impudens, ut &c. 296
inſimulaſti probi pudiciſſimam foeminam 286
inſinuare in forum 310
inſitur in Calatinos Atilios 38
inſolentia huius ſaeculi 342
inſolentia loci 241
inſolentia rerum ſecundarum 152
inſolentia uoluptatum 109
inſtituerit omnium rerum domeſticarū mercatum 301
inſtituere litium actiones 341
inſtituere ciuem ſceleratum & perditum pecunia peditatum, equitatum, &c. 310
inſtruere fundos, ſeu uilla, ſeu agros. pag. 325
inſtructus artibus ad uſum forenſem. pag. 109
inſtructus & paratus 295
inſtructi, et ſuborunati accuſatores 80
inſulſitas Graecorum 209
inſultare illum tot annos in hanc rēp. patiebatur 188
integrum —— non eſt integrum Cn. Pompeio conſilio tuo uti 160
integrum non eſt 227
integumenta flagitiorum 104
integumenta —— ne quitia frontis inuoluta integumentis 141
intelligentis iuris habere 341
intendit cupiditatem infinitam Antonius ad uitam & fortunas optimi cuiuſque 281
intendere animum —— ſi fieri poſſit, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinam intenderes 354
intendere —— quod animo intenderant 345
intentus animus ad uirum fortiſſ. liberandum 354
intenta ſigna legionum exiſtimabantur ceruicibus, ac bonis populi Ro. pag. 24
intentare uim 179
intentata nobis ſica 179
inter ſicarios defendere 268
intercedere —— tantum ſe pro te interceſſiſſe dicebat 276
interceſſio neglecta 277
interceſſio peſtifera M. Antonij 277
interceſſioni parere 80
intercludit autem dolor 211
interclaſam meae priſtinae uitae conſuetudinem aperuiſti 215
intercurrere 335
interdictum illi aqua & igni 324
interemit Parmēſes L. Antonius crudeliſſimis exemplis 377
interſatio 42
intermiſſus dies —— ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet. pag. 315
intermortuae conciones 175
internecinum bellum 376
internecina teſtamenta 376
interponere iudicium uoluntatis ſuae. pag. 122
interponere moram - ne minimā quidem moram interpoſuiſti 344
interponere moras omnes 335
interponere ſe —— reperiri nemo poſſit, qui ſe interponat, quo minus reus mea lege ſias 90
interponere ſuam auctoritatem 267
interpono —— quid enim me interpono audaciae tuae? 269
interpretari conſilium ex neceſſitate, uoluntatem, ex ui 204
interrupta eſt oratio mea interpellatione illius 134
interruptū ſit iter ad hoc ampliſſimum praemium ciuitatis 122
interuentu promiſſum & receptū, ad ſeque tranſtulit 28
intimus erat Clodio 276
intra domeſticos parietes 241

intiare

intrare limen 280
introducere in ſenatũ ambitionẽ 353
introitus defenſionis 49
introitus in urbes deſertus ab amicis pag. 169
intueri alicuius uitam in uerſibus tamquam in ſpeculo 164
intueri animis 10
intueri lucem fas non eſſe ei, qui hominem a ſe occiſum eſſe fateatur pag. 173
intueri —— non tam ueteranos nobis intuẽdos arbitror, quam quid tirones militis, flos Italiae, quid nonae legiones ſentiant 357
intueri —— omnis uoluntas Bruti, tota mens libertatem populi Ro. intuetur 347
inuaſit in collum 381
inuaſit in multas pecunias alieniſſimorum hominum, tamquam heres eſſet 275
inuaſit, in Pompeij fortunas Antonius 279
inuehi in Capitolium uictor cum illa inſigni laurea geſtit 138
inuenire exitum nullum poteſt 107
inueſtigatum eſt diligentia inimici quod latebat 227
inuidere —— nemo alterius, qui ſuae, confidit, uirtuti inuidet. pag. 244
inuidere —— quod multi inuideant, multique exſpetant, ſtultitia ſit poſtulare, ſi tu laborem ſummã cum cura efferas nullum 52
inuidia recens 200
inuidia, morte exſtinguitur 117
inuidia flagrare —— ſeu conflagrare 175
inuigilare reip. 378
inuitatio hoſpitum liberalis 340
inuitatum refugiſſe mihi eſt turpiſſimum 273
inurere dolorem 190
inurere ei, dolorem quam acerbiſſimum cupio 357
iuſtae belli internecini notae 330
iuſta Gabini ignominia 138
iuſta lex per ſeruos 154
iuſta nota a ſenatu 156
iuſta a M. Antonio mortuo Caeſari nota ad ignominiam ſempiternam 265
iuſtum uetiſſimis maledictorum notis tradam hominum memoriae ſempiternae 374
ioca —— multa ioca ſunt in epiſtolis, quae ſi prolata ſint, inepta uideantur 268
iudaei & Syri nationes natae ſeruituti 132
iudex —— ad iudices hoc modo agi non ſolet. ignoſcite. iudices, errauit, lapſus eſt: non putauit: ſi umquam poſthac 236
index —— in iudice ſpectari debet & fortuna & dignitas 260
index meminiſſe debet non ſolum quantum ſibi, ſed & quatenus cõmiſſum ſit 201
iudicis ſapientia ubi ſit 201
index ſedi 200
index ſui periculi —— nemo fere eſt qui ſui periculi index, non ſibi ſe aequiorem, quam reo, praebeat. pag. 241
index —— an iudices ſic agi ſolet —— non fecit, non cogitauit falſi teſtes, fictum crimen 236
iudices in iudicio, quo ea pecunia peruenerit, ijdem retinentur, qui fuerint de reo, &c. 209
iudices incorrupti de nobis, poſteri. pag. 223
iudices lecti 312
iudices ſpectare debent quantum eat deceat, non quantum eis liceat. pag. 201
iudicatus, ut 260
iudicium bonorum, praemium iam contritum, & contemptum 45
iudicium de conſilij ſententia pronunciatum 115
iudicium populi Ro. multis rebus interpoſitum 185
iudicia populi Rom. clamores, plauſus, &c. 264
iudicio, ac uoluntate ad arma profectus ſum 228
iudicia metuere, & non metuere. pag. 290
iudicia non metuere propter innocentiam 290
iudicijs irretire 82
iugum impiorum nefarium, Anton. & Dolabella 351
iugum ſeruile 257
iungebat cum hominibus conſuetudines amicitias, res, rationes 247
iuppiter imperator, quia Graecis Vrius 67
iurandi cauſſa ad aras accedebant Graeci 115
ius eſt, quod iuppiter ipſe ſanxit, ut omnia quae reip. ſalutaria eſſent, legitima & iuſta haberetur 355
ius, & uis 48
ius experiri 48
ius legationis liberum 257
ius mutandae ciuitatis quale ſit 118
ius omne iudicijs continetur 48
ius praediatorium 123
ius ſemper hoc fuit, ut, quae tyranni eripuiſſent, ea tyrannis interfectis ij, quibus erepta eſſent, recuperarent 385
iuuentuti non eſt interdictum meretricijs amoribus 104

K

KArthago praepotens terra marique, iuxta duabus Hiſpanijs 120
Karthaginienſium crudelitas Antoniorum ſcelere uicta 377

L

LAbantem & prope cadentem remp. fulcire 277
Labes huius ſaeculi, atque macula, uirtuti inuidere, uelle ipſum florem dignitatis infringere 116
Labi —— bis in eo laberis 335
Lapſus errore communi 242
Lapſus inopia uerbi 344
Lapſus nõ cupiditate aliqua, aut prauitate, ſed opinione officij, & ſpecie quadam reip. 220
Lapſi conſilio 330
Lapſi in eo ſunt ſapientiſſimi homines 204
Labor —— ſine labore & cura nihil expetendum, nihilque inuidendum paratur 52
Labore & dolore, ut careat, plerique homines omnia perpeti poſſunt 347
Laborioſi 94
Laborioſi, non miſeri 351
Laborioſum —— quid nobis duobus laborioſius? 172
Lacerna —— redij nullis nec gallicis, nec lacerna. 281
Lacertoſi —— pugnaces & lacertoſi centuriones 337
Laceſſiſti me ultro maledictis 267
Lacrymantes gaudio 59
Lacus Pretius 185
Laelius augur 282
Laetatum eſſe morte Caeſaris, & uoluiſſe interfici Caeſarem ſimilia ſunt 273
Laete atque inſolenter tulit auctoritatem ſenatus extinctam 341
Laeuis animus 160
Laeuis animi eſt lucem, ſplendoremque fugentis iuſtam gloriam repudiare 160
Languere de uia 258
Langueſcere, molliri 359
Languidiore ſtudio in cauſſa fuiſtis. pag. 234
de Lapide empti 154
Lapitharum aut Centaurorum conuiuium 158
Lar. Tolumnius, rex Veientium quatuor legato populi Ro. Fidenis interfecit 340
Largitio & communicatio ciuitatis, pag. 119

Largitio

largitio, & ſpes commodi propoſiti multitudinem ſine mercede ulla concitabat 53
late & uarie diffuſus eſt numerus optimatium 50
latebrae magnae ſunt in animis hominum, magni receſſus 220
latialis Iupiter ad Latiaris 187
Socij Latini nihil acerbius ferre ſoliti ſunt, quam id quod perraro accidit, ex urbe exire a conſulibus iuberi 17
latronum beneficium, ut commemorare poſſint, ipſe ſediſſe uitam, quibus non ademerint 267
latronis ritu uiuebat, ut tantum haberet, quantum rapere poſſet 279
laudari a bonis uiris ſapientibus, & bene natura conſtitutis 72
laudatio hominis turpiſſimi mihi ipſi erat paene turpis 164
laudatione tua nonnullam clariſſimo uiro Miloni labeculā aſpergis 93
laus ad recte faciendum nos allicere debet 290
laus Bruti gratiſſima omnium ciuiū memoria incluſa, nondum publica auctoritate teſtata 344
laus clementiae, moderationis, ſapiētia, propria imperatorem eſt, nihilque ex ea ſibi centurio, nihil pfectus, nihil cohors decerpit 215
laus uera, animi & conſilij magnitudo a uirtute donata, cetera a fortuna commodata uidētur 220
laus uera —— quantum ſit in laude uera ſplendor 220
laudis, & dignitatis, & honoris uia quae 72
laurea —— ne tum quidem tabulas Romam cum laurea mittere audebas 156
lautus —— cenatus 245
lautiſſimum oppidum 268
lautius eſt equo merere, quam ordinem ducere 260
lectuli —— quini in lectulis 163
legatum hoſtium domum recipere, et, uide hoſtium legatum etc. 338
legati ad Antonium miſſi, qui illi hoſti ac parricidae denunciarent, ne a Mutina cederet 376
legati numquam miſſi ſunt ſine S.C. pag. 90
legati qui in legatione mortem obierunt, honoribus affecti 340
legere condiciones 101
legio Martia 294
legio Martia & quarta M. Antonium reliquerunt, belloque perſecutae ſunt 315
legio Martia caeleſtis & diuina 359
legio Martia ita ſe ad auctoritatem ſenatus contulerat, ut imperatorem Caeſarem iuniorem depoſceret 353
legio Martia prima ſe abrupit latrocinio Antonij & ſe ad Caeſarem contulit 381
legio quarta 303
lemonia tribus 342
lenire maerorem & luctum proximorum 371
lepidus 371
lepuit maeſtitiam & lacrymas uidit populus Ro. Lupercalibus, cum Caeſari diadema imponens Antonius ſeruum ſe illius, quam collegam eſſe malebat —— 368
leuarunt populum Ro. in caritate annonae frumento ſuppeditato 122
leucopetra promontorium agri Rhegini 257
Vlauiſſe dicam 363
leuiſſime feram 43
leuius eſt homini cum maximis negotijs praeſit facere aliquid, quod fieri non liceret, quam omnino neſcire quid liceat 115
lex nihil eſt aliud niſi recta & a numine deorum tracta ratio imperans honeſta, prohibens contraria pag. 355
lex Aelia, lex Fuſia 21
lex Aelia 48
lex Aelia & Fuſia ſaepenumero tribunitios furores debilitarunt & repreſſerunt 84
leges Aelia & Fuſia in Gracchorum ferocitate, audacia Saturnini, colluuione Druſi, contentione Sulpicii, cruorem Cinnano, etiam inter arma Syllana uixerunt 85
lex aelia & Fuſia 242
lex Aelia Fuſia, propugnacula murique tranquillitatis atque otii 142
lex agraria a Ti. Graccho promulgata multitudine grata 5..
lex Apuleia 23
lex Aurelia 260
lex C. Caeſaris de pecuniis repetundis 71
lex Caeſaris ne praetoriae prouinciae pluſquam annum, ne plus quam biennium conſulares obtinerentur pag. 249
lex Caeſaris de tertia decuria iudicum 259
lex Caecilia & Didia 71
lex Cornelia maieſtatis 126
lex Cornelia 199
lex de ambitu a Cicerone lata 90
lex curiata 10
lex decalca 278
lex de alternis conſiliis reijciendis a Vatinio lata 87
lex de mulierum hereditatibus a Q. Voconio lata 117
lex de teſtamentis a Furio lata 117
lex frumentalis —— hanc ferebat C. Gracchus 152
lex Gellia & Cornelia 119
lex Hirtia —— omnino mea quidem ſententia legē illam appellare fas non eſt 370
lex —— in publicis rebus nihil eſt lege grauius 289
lex iudiciaria ab Antonio lata 312
lex iudiciaria 169
leges Iuliae 141
lex Iulia de pecuniis repetundis 261
lex Iulia 168
lex Iulia, qua ciuitas eſt ſociis & Latinis data 117
lex Iulia —— agri, qui contra legem Iuliam poſſiderentur 321
lex Iunia & Licinia 89
lex Licinia & Mucia 123
lex naturae 355
lex non hominē occidit, ſed eſſe cum telo hominis occidendi cauſſa uetat 174
lex Papia 125
lex Plotia 158
lex perſapienter & quodammodo tacite dat poteſtatem defendēdi 174
lex peruulgata, ut & de ui & de maieſtate damnati ad populum prouocent ſi uelint 262
lex quā ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus 173
lex quam Iupiter ipſe ſanxit 353
lex, quam L. Gellius, Cn. Cornelius ex ſenatus ſententia tulerunt, uti ciues Ro. ſint ii, quos Cn. Pompeius de cōſilii ſententia ſingulatim ciuitate donauerit 117
lege Roſcia (?) decem ordinibus certus locus eſt conſtitutus 276
lex Sempronia —— decernendae ſunt nobis duae prouinciae lege Sempronia 310
lex Sempronia 127
lex Seruilia 125
lex uitae & condicio —— non grator Cornelio, quam multis uiris bonis atque fortibus conſtitui legem uitae & condicionem uideo 217
leges index 260
leges cenſoriis cogitur qui non poteſt per hoſtem frui publico 32
legibus ſolutus ac liber 201
leges annales 319
leges annales antiquiores Ro. non habebant; quas multis poſt annis attulit ambitio 310
leges nefariae latae abſente Cicerone —— 17

Leges ſilent inter arma 174
Leges iniquiſſimas ſibi impoſitas putabant 122
Leges inter ſe, condicioneſque tulerunt 363
Legibus & iudicijs oportet audaciã hominum ſceleri reſiſtere: ſi leges non ualeant, ſi iudicia non ſint, praeſidio, & copijs uitam & libertatem defendi neceſſe eſt 45
Legibus ſacratis et 12 tabulis ſanctum eſt, ut neue priuilegium irrogari liceat, ne ue de capite, niſi comitijs centuriatis rogari 34
Libellarium legum 178
liberae ſunt cogitationes noſtrae 186
Liberauit me idem dies iniquiſſima inuidia 378
Liberauit uectigales, et ſtipendiarios Gabinius 123
Liberare me ſuſpicione faſcinum uolebat 378
Liberatio culpae 227
Liberatus nimis magna procuratione 250
Librarij manu ſcriptae litterae 269
Librarioli 115
Libri nos docẽt in umbra & otio 115
Libertas —— nihil fieri poteſt dementius, quam ſcientem in eum locum uenire, ubi libertatem ſit perditurus 204
Libertas —— pro libertate uitae periculo decertandum eſt 347
Libertas propria Romani generis & nominis 301
Libertas uerborũ – quantum a rerum turpitudine abes, tantum te a uerborum libertate ſeiungis 95
Libertatis recuperatio ita praeclara eſt, ut ne mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda 347
Libido cõuiuiarum & luſtrorum 103
Libidinum contumeliae nefaria 167
Licentiam dare —— uide quid licentiae nobis tua liberalitas det, uel potius audaciae 334
Licere —— licere id eſt quod more maiorum, inſtitutiſque maiorum conceditur 367
Licere —— neque enim quod quiſque poteſt id ei licet 367
Licere —— oportere —— ſe denique aliquid, quod non contra ac liceret, ſed contra atque oporteret, factum diceretur 117
Licet nemini contra patriam ducere exercitum 367
Licinius Poppa 184
Lictores laureati 278
Lites aeſtimatae —— in litibus aeſtimandis nemo appellabatur, niſi ex teſtium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum 200
Lites, quo. ea. pecunia. peruenerit non ſuis proprijs iudicijs, ſed in reum factis condemnari ſolent pag. 209
Littera ſolutaris 175
Littera triſtis 175
Litterae M. Antonij ad Hirtium cõſulem miſſae 368
Littere recte & ordine ſcriptae 344
Litterae ſcriptae librarij manu 269
litteras ad ſe ab amico miſſas offẽſione aliqua interpoſita nemo, qui paullum modo hominum conſuetudinem noſſet, in medium protulit 368
Locauit te in matrimonio ſtabili & certo 276
Locati in altiſſimo dignitatis gradu pag. 259
Locum hunc maledicendi uellem aliquis ex nobis robuſtioribus ſuſcepiſſet 95
Locum tibi reliquum non modo ad pacẽ, ſed ne ad deditionem quidem feciſti 371
Longe & alte repetita oratio quid ſibi uelit 18
Longitudo itineris 340
Longius progredi non poſſit 269
Longus in enumerando magis, quam ingratus in praetereundo 369
Longo interuallo 179
Longo interuallo loqui nobis de rep. licet 295
Longo interuallo —— hodierno die primum in poſſeſſionem libertatis pedem ponimus 300
Loqui de ſeipſo —— quid quiſque noſtrum de ſe loquatur, non eſt requirendum: boni uiri iudicent: id eſt maximi ponderis 82
Loqui. nihil Baiae ipſae loquũtur? 104
Loqui —— res loquitur ipſa 182
Lubricum genus orationis adoleſcẽti non acriter intelligenti, eſt ſaepe praeceps 164
L. Afranius, ſummus dux 369
L. Antiſtius diſertus homo 123
L. Antonius M. frater ad Tibur, cũ ei labare M. Antonius uideretur, mortem fratri dicitur minitatus pag. 324
L. Antonius Iani medij patronus 325
L. Antonius patronus quinque & triginta tribuum, patronus Iani medij 329
L. Brutus princeps generis Brutorum pag. 296
L. Brutus regem ſuperbum non tulit 195
L. Brutus regio dominatu remp. liberauit 158
L. Bruti imago 273
L. Caeſar M. Antonij auunculus ſententiã dixit in P. Lentulum Antonii uitricum 269
L. Caſſius legem tabellariam tulit 52
L. Catilina audacior 267
L. Cinna crudelis 350
L. Cinnae dominatus 264
L. Cotta princeps ſententiam rogatus dixit, nihil de Cicerone actum eſſe iure, &c. 39
L. Cotta uir ſummo ingenio, rebus geſtis, Ciceroni ſupplicationem decreuit uerbis ampliſſ. 269
L. Coſſinius Tiburs 125
L. Craſſus homo incredibili ſapiẽtia pag. 123
L. Craſſus homo natus ad dicendi ſingularem quãdam facultatem 114
L. Craſſus homo ſapientiſſimus ciuitatis ſpiculis prope ſcrutatus eſt Alpes 161
L. Craſſus C. Marii affinis 124
L. Domitius 369
L. Domitius nobiliſſimus & clariſſimus uir ab Antonio occiſus 280
L. Egnatuleius 321
L. Egnatuleius quaeſtor 295
L. Egnatuleio decernitur, ut ante legitimum tempus magiſtratus petere, capere, gerere liceat 321
L. Flaccus Piſonis legatus 160
L. Frater M. Antonii gladiator Aſiaticus 313
L. Frater Antonii quae fax? quod faſcinus? qui gurges? quae uorago? pag. 351
L. Gellius Ciceroni ciuicam coronam deberi a populo R. dixit 147
L. Herennius 99
L. Lamia a Gabinio relegatus 17
L. Lamia Piſone cõſule relegatus 163
Luculli uilla, quã Clodius pictam in concionibus explicabat, tugurium uidebatur prae Clodii uilla 48
L. Lucullum interficere uoluit Voconius 85
L. Marius primi pili centurio 120
Luculli duo 206
Lucullorum, & Seruiliorum graues inimicitiae 135
L. Metellus & Q. Marcius cos 147
L. Murena 269
L. Ninnius ad ſenatũ retulit de rep. pag 16
L. Ninnio referẽte decreuit ſenatus Kalendis Ianuariis de reditu Ciceronis 83
L. Opimius eiectus a patria, is qui praetor, & conſul maximis remp. periculis liberarat 169
L. Opimii monumentũ celeberrimũ in foro

in foro, ſepulcrū deſertiſſimum in litore Dyrrachino 82
l. Opimium flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi ſemper ipſe populus Ro. periculo ſuo ſa- nis 72
l. Paullus quaeſtor Macedoniam obtinuit homo ad cōſeruandā remp. natus 85
l. Philippus Ariſitam habuit uxorem 297
l. Philippus dixit, ſe Pompeium non mittere pro conſule, ſed proconſulibus 353
l. Piſo, Caeſoninus Caluentius a Cicerone dictus 131
l. Piſonis facinora in prouincia 131
l. Saturninus aegre ferebat a ſe quaeſtore Oſtiēſi rem frumētariam ad M. Scaurum eſſe tranſlatam 23
l. Saturninus tribunus plebis Metello infeſtus 22
l. Saturninus tribuno pl. Glaucia praetor 334
l. Scipionis, qui bellum in Aſia geſſit, ſtatua cum chlamyde & crepidis 204
l. Scipioni cum prouincia Aſia obuenisſet, parumque in eo putaretur animi eſſe, parum roboris: P. Africanus frater minor, legatus ei fuit 353
l. Sulla dictator omnes, quos oderat, morte multabat 230
l. Sulla uehemens 350
l. Trebellius 424
l. Tarquinius exactus 284
l. Torquatus ex prouincia Macedonia imperator eſt appellatus 156
l. Vetius in ſenatu confeſſus eſt, ſe cum telo fuiſſe, & Cn. Pompeio ſuis manibus necem offerre uoluiſſe 85
l. Viſidius, eques Ro. 331
l. Vulcatius 269
lucrum fieri — uter eorum periſſet, tamquam laniſta, in eiuſmodi pa- ri lucrum fieri putabat 153
Luculentam plagam accepit 330
Ludi Apollinares 264
Ludi Apollinares a Bruto abſente facti 264
Ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati 273
Ludi apparatiſſimi, & magnificentiſſimi 30
Ludi compitalitij 163
Ludius, non ſolum ſpectator 59
Luatur id meo capite potius quam Milonis 190
Luere poenas debitas 191
Lumen & decus ciuitatis 354
Lumen & decus illius exercitus 352
lumina — delegit e florentiſſimis ordinibus ipſa lumina 116
luminibus exſtinctis 277
lupercalia 281
lupercus Antonius. 283
luperci 228
luperci-fera quaedā ſodalitas, & plane paſtoricia atque agreſtis germanorum Lupercorum 99
lupercorum coitio ſilueſtris ante inſtituta, quam leges 99
lupus, praeclarus ouium cuſtos 300
luſtra, popinae, alea, uinum 366
luſtratus exercitus 359
lutulenta uitia 146
lux — tenteſima lux ab interitu Clodij 189
lux quaedam uidebatur oblata 255
lux maxima liberalitatis & ſapientiae tuae apud te dicenti oboritur pag. 229
lucem ſplendoremque fugiens 160
luce dignus — cum hoc non recuſares, quin ij, a quibus dicebare conſul, te luce dignum non putarē, niſi nequies, quam Gabinius extitiſſes 147
luxuriem accuſare facile eſt 190
luxuria quaedam eſt, quamquam omnis eſt uitioſa, atque turpis, tamen ingenuo ac libero dignior 163
lychni — lux longe alia ſolis, ac lychnorum 107
lyſiades Atherienſis, Phaedri philoſophi filius 312

M

M*Acedoniam tantae barbarorū gentes attingunt, ut ſemper Macedonicis imperatoribus ijdē fines prouinciae fuerint, qui gladiorum, atque pilorum* 155
Machinari alicui inſidias 68
Mactare deos manes puerorum extis 83
Mactandus malo 90
Maculaerat lumis lucos omni nefario ſtupro & ſcelere Clodius 187
Macula regni publicati manebat, quum nemo poſſet eluere 33
Maculae imperij Piſo & Gabinius pag. 133
Maculoſa ueſtis 281
Madebant parietes uino 288
Madefacti gladij ſanguine 376
Madentes cincinnorum fimbriae 52
Maeandri — quos tu maeandros dum omnes ſolitudines perſequeris, quae diuerticula flexionéſque quaeſiſti? 159
Magiſterium morū & uetiſſimū 142
Magiſtratus annui creati ſūt Romae regibus exactis 72
Magno animo & erecto eſt 250
Magnum eſt, ſumma de re diſſentientes in eadem conſuetudine amicitiae permanere 275
Magnū fuit — pſum enim exſpectare magnum fuit 287
Magnum fuit horam unam, eodem loco armatos, ut callocati fuerant, retinere magnum fuit? 245
Malam quidem illi peſtem 325
(Malum) Quae (malum) eſt iſta uoluntaria ſeruitus 259
(Malum) Quae (malum) eſt iſta ratio, &c. 347
Malum naſcēs facile opprimitur: inueteratum fit plerumque robuſtius 315
Male parta male dilabuntur 379
Maledicere aliud eſt, aliud accuſare pag. 94
Maledicti & cōtumeliae loco ponere 154
Maledicta iurgij petulantis 100
Maledictio nihil habet propoſiti praeter contumeliam 95
Malleoli ad urbis incendia comparati 184
Manaret fama — cū triſtis a Murius fama manaret 378
Mancum ac debilem praeturam ſuā futuram occurebat conſule Milone 177
Mandare honorem 146
Mandare annalium monumentis 58
Mandatum id a nobis, populoq. Ro. non habebas 283
Mandata conficere 341
Manet — fatum Clodij tibi manet pag. 279
Manet ſin autem alius me fatū manet 371
Manſit in priſtina mente Tigranes a Lucullo pulſus 32
Maneat illud & fixum ſit 204
Manere in urbis uigilia 150
Manere quaſi in uigilia conſulari ac ſenatoria. 354
Manicae ſolet accipere ipſe manicas 354
Manupretium euerſae ciuitatis prouincia 160
Manus afferre 41
Manibus res tenebatur 37
M. Antonius ad Caeſarem belli ciuilis cauſſam attulit 280
M. Antonius appellatus eſt a Caeſare de pecunia, quam ei debebat profectione 270
M. Anton. Caeſaris dictatoris magiſter equitū, belli princeps, crudelitatis auctor, teſtamento filius 280
M. Antonius Caeſarem in Africam non eſt ſecutus 280
M. Antonius Caſarem Narbone interficere

interficere cogitauit 237
m. Antonius centuriones bene de rep. ſentientes ante pedes ſuos, uxoriſque ſuae iugulari coegit 314
m. Antonius Clodium in foro inſpectante populo Ro. gladio ſtricto inſecutus eſt 272
m. Antonius dictaturae nomen ſuſtulit 263
m. Antonius gladiatorum dux 368
m. Antonius id molitur, id pugnat, ut deorum immortalium templa, muros, domicilia, ſedeſque populi Ro. aras, focos &c. perturbet, euertat, &c. 334
m. Antonius inuaſit in bona Pompeij 279
m. Antonius, is qui poſt Caeſaris collega fuit, Clodium interficere conatus eſt 179
m. Antonij iter Brundiſium, quale. pag. 314
m. Antonius legatis populi Ro. ad ſe miſſis nihil tribuit 337
m. Antonius legatos a ſenatu, populoque Ro. miſſos non audiuit, non reſpondit 368
m. Antonius leges omnes, quas M. Antonius tuliſſe dicitur, Cicero tē ſuit per uim & contra auſpicia eſſe latas 311
m. Antonius mutatus 263
m. Antonius orator auus Antonij triumuiri a L. Cinna crudeliſſime interfectus eſt 264
m. Antonius Pompeij bona paucis diebus effudit & conſumpſit 280
m. Antonius pro aede Caſtoris ſedens dixit audiente populo Ro. niſi uiciſſet, uicturum neminem... pag. 313
m. Antonij concio 257
m. Antonij crudelitas 294
m. Antonij facta poſt necem Caeſaris ante Kal. Iunias 255
m. Antonii frater ob eam cauſſam uiuit, ne omnium mortalium turpiſſimus eſſet M. Antonius 347
m. Antonii innumerabilia ſcelera. pagin. 329
m. Antonij interceſſio peſtifera 277
m. Antonij liberi, nepotes Q. Fabidi libertini hominis 367
m. Antonii litterae ad Hirtium, conſulem miſſae 363
m. Antonio praecipue bono fuit Caeſarem interfici 274
m. Antonius 347
m. Attilius Regulus redire ſua uoluntate Karthaginē ad ſuppliciū maluit, quam ſine iis captiuis, a quibus ad ſenatum miſſus erat, Romae manere 64
m. Bebius 168
m. Attius Balbus, praetorius, pater Attiae matris Caeſaris iunioris. pag. 197
m. Bibulus conſul bene de rep ſentiēs homo nuſquam progrediens nihil in rep. moliens 85
m. Bibulus conſul Ro. moderatiſſ. & conſtantiſſ. ponte facto ex continuatis tribunalibus, ſublato auxilio, excluſis amicis, a Vatinio ui perditorum hominum iactata nō in carcerem, ſed ad ſupplicium, & ad necem duceretur 85
m. Bibuli ſemper in remp. merito laudata conſtantia 369
m. Brutus Caepio 345
m. Brutus Caeſare interfecto ſtatim cruentum alte extollēs pugionem, Ciceronem exclamauit 273
m. Bruti nomen ſuſpectum ueteranis magis, quam Decimi 346
m. Cato praetorius omnium gentium uirtute princeps 369
m. Catonis animi magnitudo 33
m. Catonis laus 33
m. Cicero —— cunctu concionum uoce declarauit, nihil eſſe a Cicerone umquam de rep. niſi optime cogitatum 378
m. Criſpius tribunus pl. ueniens in forum, ui depellitur ab inimicis Ciceronis 41
m. Craſſus 269
m. Craſſi caſtiſſima domus 95
m. Craſſi pater uir fortiſſimus, ne uideret uictorem uiuus inimicum, eadem ſibi manu uitam exhauſit, qua mortem ſaepe hoſtibus obtulerat 27
m. Druſus. ſenatus propugnator, ac paene patronus, domi ſuae occiſus eſt 176
m. Druſus tribunus pl. potētiſſimus, & nobiliſsimus 201
m. Horatius nondum libera ciuitate, tamē populi iudicio liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam eſſe fateretur 175
m. Iccius 300
m. Laterenſis homo dies & noctes de laude & de rep. cogitans 86
m. Lepidus 269
m. Lepidus cum bellum ciuile maximum eſſet, cuius belli exitum timerent omnes, ſapientia id potius extinguit, quam armis & ferro rem in diſcrimen adduci noluit 318
m. Lepidus imperator iterum pontifex maximus ad pacem adhortatur ſenatum 360
m. Lepidus Magnum Pompeium clariſſ. adoleſcentem auctoritate adduxit ad pacem 366
m. Lepidus maximum ciuile bellū humanitate & ſapientia ſua ad pacem concordiamq. conuertit 318
m. Lepidus maximū ſignum illo die dedit uoluntatis, & iudicii ſui, cū Antonio diadema Caeſari imponente ſe auertit 317
m. Lepidus, qui bis conſul & pontifex maximus, cum M. Fuluio collega, quo diu cenſor eſt factus, homine inimiciſſimo, in āpoſtarim in gratiam rediit 135
m. Lepidus Sex. Pompeium reſtituit ciuitati 318
m. Lepidus uir clariſsimus 299
m. Lepidi pont. max laus 366
m. Lepido decernendos honors quam ampliſsimos cenſet Cicero 317
m. Lepido, Q. Catulo cos. 120
m. Lucullus ex Macedonia prinera triumphauit 157
m. manlius propter unius M. Mālii ſcelus decreto gētis Māliae, neminē Patriciū m. māliū uocari licet 263
marcellus Aricinae filia habuit uxorem 279
m. Marcellus 369
m. Metellus Cn. Pōpeio quaeſtor 114
m. Petrei excellens animus amore reip. 9
m. Regulum karthaginienſes reſectis palpebris illigatū in machina uigilando necauerant 156
m. Scaurus pater a C. Graccho uſque ad C. Marium al. Q. Varium ſeditioſis omnibus reſtitit 51
m. Tullii cum C. Caeſare conſuetudo. pag. 139
m. Tugiu iureconſultus de aquis conſulebatur 123
m. Varro uir ſanctiſsimus, atque integerrimus 287
m. Varronis fundus Caſsinas ab Antonio iniuria occupatus 287
m. Varronis ſtudia, & litterae 288
m. Varronis uilla 288
m. Vebilius 300
mars communis 99
mars marte populum Ro. generatum accepimus 204
Mars ipſe ex acie fortiſſimum quemque pigne rari ſolet 381
martis uis perculit, qui ciues amiſit ſuat, non ira uictoriae 219
martialet 304
maſſilia ciuitati Ro. amiciſſima 370
maſſilia lata per triumphū, ſine qua nūquā ex trāſalpinis gentib. maiores noſtri triumpharunt 335
maſſiliā oppugnat Fufius uerbis 335
maſſilienſibus fuerat iratiſsimus Caeſar 335

maſtaneſoſi regnum 82
maſtrucati latrunculi 133
materia fuſilis in te, & in tuos dicere 275
mater te appello 64
matris magnae Peſſinuntius ſacerdos lege Clodiana expulſus ſacerdotio eſt 30
matrem necare patris ulciſcẽdi cauſa — fictis fabulis doctiſſimi homines prodiderunt, eum, qui patris ulciſcendi cauſa matrem necauiſſet, uariatis hominum ſententijs, non ſolum diuina, ſed etiam ſapiẽtiſſima deae ſentẽtia liberatũ 173
matrimonium ſtabile —— in matrimonio ſtabili et certo locauit 276
matutum — nondum erat mutuũ 44
medea Palatina —— Clodiam ſignificat 97
mederi afflictae reip. 18
medentur reip. qui exſecant peſtem aliquam, tanquam ſtrumam ciuitatis 71
medicaminibus uinolẽtis curari 149
medicina non eſt, cum ſanae parti corporis ſcalpellũ adhibetur, ſed carnificina 71
medius interiectus duorum fratrum aetatibus 345
mediusfidius 154
meliori tempore 107
membra otioſae dignitatis, & totius reip. 50
memoria bene redditae uitae longior eſt, quam haec uita: alioqui quis eſſet tum amens, qui maximis laboribus, & periculis, ad ſummam laudẽ gloriamq. contenderet? 381
memoria manet domeſtici doloris pag. 220
memoria tenea 236
mendicitas auiditate coniuncta 313
mentem illius diei ſeruare debuiſti. pag. 284
mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, uidere, aut plane qualis ſit, aut ubi ſit, ſentire non poſſumus. pag. 187
mercatus —— cum domi tuae turpiſſimo mercatu omnia eſſent uenalia 268
meretricijs amoribus iuuentuti non eſt interdictum 104
meritorij pueri 288
merere equo 260
merere, ſi tot conſulibus meruiſſet, quoties ipſe conſul fuit, &c. 123
merere ſtipendia 96
mereri immortalitatem uoluiſſet, ut propter armorum habendorum licentiam metueretur 264
meriti, ac debiti honores 379
metator caſtrorum 253
metator peritus et callidus ſaxa 378
metelli moderatio de Cicerone: qui Metellus tum Ciceronis inimicus eſſet, eas ſe inimicitias patribus cõſcriptis, & tẽporibus, & reip. permiſſurum dixit 39
metior — omnino patres conſcripti, totũ huiuſce rei conſiliũ nõ periculi mei, ſed utilitate reip. metiar 363
metiri omnia quaeſtu ſuo, non dignitate 289
metui & in odio eſſe, inuidioſum, deteſtabile, imbecillũ caducum 263
metus ſaltem a foedis factis auocare debet 290
milites in curia, fame, morbo, uaſtitate conſumpti. 131
milites ſanctiſſ. 381
militũ uirtus, locorũ opportunitas, auxilia ſociorum, &c. multum iuuant 212
militibus legionis Martiae, qui pugnantes cum reip. occiderũt monumentum ex ſenatus conſulto factum, auctore Cicerone 381
milo cunctis populi ſuffragij conſul declaratus 189
milo prius rem tranſegit, quam quiſquam id eum facturum ſuſpicaretur 272
milo pro Pompeij gloria ſaepe contẽdit 184
milo uindex libertatis, ſubſidium afflictae reip. 74
milonis nullã lacrymam aſpexerunt iudices 189
milonis oratio per fictionem 189
mima amica Antonij Volũnia 278
mimus —— perſona de mimo, modo egens, repente diues 279
mimi exitus, non fabulae 107
minitatur, ignem, ferrumque patriae Antonius 371
minitantur huic urbi ferrum, & ignẽ pag. 357
minuit mihi hunc metum tua praeſtans natura 241
minuet & leniet dolorem ac deſiderium ciuium ſtatua 342
minuere amicitiã ſoles perpetua diſſenſio 344
miſcere —— quanto ille plura miſcebat, tanto hic magis in dies conualeſcebat 177
miſenum. 276
miſer eſ re, tum hoc ipſo, quod nõ ſentis, quam miſer ſis 370
miſericordiã dicendo cõmouere 276
miſerior qui ſuſcipit in ſe ſcelus, quam is, qui alterius facinus ſubire cogitur 351
mitella — nobiles adoleſcentes Neapoli celeberrimo in oppido cũ mitella ſaepe uidimus 204
mittere in negotium 157
moderatus fui in utroque 275
moderatio et modeſtia in dicẽdo 269
moderatio & patientia Bruti 346
moderatricem omnium conſiliorum ſuorum remp. ſibi conſtituit Caeſar iunior 320
modo — quos modo nominaui 341
moles inſanae ſubſtructionum 187
moliri — uidere quid moliatur 370
moliri multa in rep. 147
moliri periculum optimis ciuibus 4
molliet animos iſta legatio 315
monere — neque principes ciuitatis rogando, neque maiores natu monẽdo de uenditu atque addicta ſentẽtia eum monere potuerunt 277
moneta 328
monumentum uobis exſtruxit ſenatus, populusq. Ro. paene ſuis manibus 381
monumentu operum circa Mutinam ſceleris Antonij indicia, latrocinijq. ueſtigia 360
monſtrum ex contrarijs atque inter ſe pugnãtibus naturae ſtudijs, cupiditatibus conflatum 96
monſtra quaedam, & portenta, & prodigia reip. 374
moram & tarditatem afferet bello iſta legatio 315
morum ſe nullam eſſe facturum affirmauit 40
moror — nihil moror eos ſaluos eſſe, & ire quo lubet 370
morati celeritatem 315
morata — bene morata ciuitas 189
morbi grauitas —— dolores ex morbi grauitate maximi interdũ exſiſtere ſolent 351
morborum cruciamenta 35
moribundus —— tribunum pl. plus ex uulneribus acceptis iacentemq. moribundumq. uidiſtis 44
mors aut neceſſitatem habent fati, aut ſi ante oppetenda eſt oppetatur cum gloria 373
mors — dies & noctes omnia nos undique fata circumſtant 347
mors extinguit inuidiam — poſteaquam mors extinxit inuidiam, res praeclare geſtae ſempiterni nominis gloria nituntur 177
mors —— hominibus multa & uaria genera mortis impendent 381
mors illata per ſcelus ſiue claro uiro, ſiue obſcuro homini, iiſdem poenis tenetur & legibus 176
mors illata per uim — non alio facinore clari homines, alio obſcuri necantur 176

mors immatura non eſt conſulari neque dum ſen. 290
mors inſignis,foeda in uictoria,glorioſa 381
mors —— is mortem attulit, qui cauſſas mortis fuit 342
mors naturae finis eſt,non poena.pagina 191
mors —— o fortunata mors,quae naturae debita,pro patria eſt potiſſimum reddita 381
mors omnibus definita 37
mors —— ſi eſt aliquis ſenſus in morte praeclarorum uirorum;&c.pagin. 367
mors —— impie mors omni eſt peior 338
mors nati filij,nemo unquam uidit filij mortem magis doluiſſe, quam illis maerere patris 341
mortis genus pulcherrimum,quod in bello pro patria oppetitur 381
morti eſſe —— ſi legatio morti fuit. pagina 340
mortem in beneficij parte numerat. pagina 330
mortem natura omnibus propoſuit. pag. 307
mortem obire pro rep. —— ijs, qui ob remp.mortem obierant,pro breui uita diuturnam memoriam maiores noſtri reddiderunt 340
mortem naturae putat eſſe Dolabella,iracundia tormenta, atque cruciatum 330
mortem —— nulla alia re, niſi mortis opinione ſe depulit 42
morte uicerant 382
mortalis condicio uitae —— ita pro mortali condicione uitae immortalitatem eſtis conſecuti 381
mos gerendus Cornelio 114
mouet hoc mihi maximam admirationem 344
mouere riſus hominum et querellas. pag. 288
mouere aliquem de ſententia 277
mouebatur animo 242
mouerentur poſſeſſionibus diuturnis locupletes 32
moueri ſedibus ſuis huic urbi melius eſt,atque in alias terras ſi fieri poſſit,demigrare,quam illos intra haec moenia uidere 374
motus communium temporum 184
motus rerum nouarum 178
motus maximus reip. 149
mucro 230
mulier —— quae mulier ſceleratam ac perniitioſum uirum occidere nō auderet, ſi periculum non timeret 187
mulieris impudicae deſcriptio 104
mulier ebria ——— 107
multam dicere 333
muliebria pocula 43
multam accuſatoris multam & poenam 122
multa adus morte 335
multata ſunt crudeliſſime a fortuna huius conſilia 179
multa de nocte 46
multae inſidiae ſunt bonis 32
multi ſummi homines fuerunt, quorum cum adoleſcentiae cupiditates deferuiſſet,eximiae uirtutes extiterunt 403
multitudinis concitatae temeritate auctoritate publica armare, non eſt ſapientiae 172
munerare —— omnia, quibus ſe iſte munerare conſtituerat 244
municipia 278
munire ſe firmiſſimis opibus contra ſcelus inimicorum poteras Cicero, ſi ſe cum Caeſare coniunxiſſet 114
munita pudore aetas —— fuit primam ipſius Coelij pudore munita aetas deinde patris,diligentia, ac diſciplina 95
muros Dei ... 369
mutare —— cursa, quae mutare non poſſumus, conſiliere malumus quam taceri? 127
mutaſtis mentes ueſtras, ac uoluntates 135
mutaſſe conſilium aliculus rei 180
mutina colonia populi Romani 344
mutum eſſe ſatius eſt, quam quod nemo intelligat, dicere 299
mutilatus exercitus 310
myrmillo 313
myrmillo Aſiaticus latro Thalia Eo Antonius 361
myrmillo Aſiaticus —— ſis appellat L.Antonium Cicero 334
myrmillo Thracem iugulauit 325

N

Natiua hanc facultatem. pagina. 301
nataliciam dat in hortis 269
natio optimatium 49
natio,uerbum Vatinianum, ſeu cuiuſpiam alius equi Sextium oppugnauit 68
natabant pauimenta uino 288
natura ipſa profundit adoleſcentiae cupiditates 110
natura multa nobis blandimenta genuit,quibus ſopita uirtus conniueret 120
natura non contenti ijs anguſtijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit 222
natura plurimum ualet 197
naturali bono ſe defenderet 96
naualis ex omnium ſcelerum colluuione 10
nomis ...ſſimo loco 114
natus —— non quo quiſque loco natus ſit,in qua fortuna eſt naſcendi initio conſtituitur, eam uitae ſtatum uſque ad ſenectutem obtinere debet 117
nauent aliam operam 107
naufragium reip. 10
naufragia Caeſaris amicorum 365
naufragia ciuitatis 148
naufragia reip.fluctuans in alto tempeſtatibus ſeditionum,ac diſcordiarum 26
ne de facie quidem uirtutē noſti 166
ne quid reſp.detrimenti caperet, Pompeio ſenatus commiſit ut uideret. pag. 184
neceſſitati uictus ante ferebat ſalutem Bruti populus Romanus 376
negotii gerendi inſcientia 132
negotij geſtores 82
nemo Vatinium congreſſu,nemo aditu,nemo ſuffragio,nemo ciuitate, nemo luce dignum putat 80
neoptolemi, N... 168
nequam & leuis 14
nequiſſimi Graeculi 370
neruos atque uires ſenſentientis ſenatus experietur 316
nihil agis 371
nihil uidiſſe —— ut,ego nihil uidiſſe uideat 324
nimirum illud eſt 49
nimium —— parum — in Bruti conſilio atque factis nihil uel nimium,nec parum 347
nitedulae ... 38
nitor —— frequentia, in qua oratorum ſtudia niti ſolent 471
nititur cauſſa in his 99
nititur parens hoc in conſilio,in huius ſpe requieſcit 410
nituntur res geſtas ſempiterni nominis gloria, ubi morte extincta iniſta eſt 117
nitebantur contra optimates 52
niti ſua conſcientia 187
nobilitas,blanda conciliatricula 14
nobilitati omnes boni fauent quia utile eſt reip.nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis. & quia ualet apud nos clarorum uirorum memoria etiam mortuorum. pagin. 14
nobilitatem conſequi ingenio & uirtute 71
nomina dare 321
nominari 321
non poſſum affirmare 313
nota inuſta a ſenatu 156
notari ignominia 157
notari urbis eo neceſſe eſt, qui ea

ſunt hoſtes 378
notanda grauiſſimis ignominijs ad poſteritatis memoriam ſempiternam 312
notandi ignominia 331
notatus indicio tribulium ſuorum Vatinius 90
notatus —— quibus bona, fortunaeque noſtrae notatae ſunt 361
nouit homines —— non nouit homines 316
no uitiorum grex 4
nouos motus conuerſioneſque reipub. quaerunt & qui conſcij peccatorum ſuorum poenam pertimeſcunt, & qui diſcordijs ciuium paſcuntur, & quibus res familiaris implicata eſt 51
nox intempeſta 257
nocte ſocia hortante libidine, cogente mercede 276
nubecula frontis 251
nupſiſti Metello ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam. pagin 101
nucula & Lenta Antonij comites, quorum alter commentatus eſt mimos, alter egit tragoediam. pagin. 352
nudauit ſe in ſanctiſſimo templo Milo 184
nudare cadauer ſpolijs 166
nudari equo 33
numen diuinum 187
numerabitur in actis, ſi quid retulerit in libellum? 259
numerare —— multi improbi: quos quidem a ſe primum numerare poſſunt 328
numerus —— homo nullo numero. pag. 297
numerus uini maximus 280
numerius Serranus Aelius, quiſquiliae ſeditionis Clodianae 49
numitoria Fregellana proditoris filia uxor M. Antonij oratoris. pagin. 297
nuntiabat ſiniſtrum fulmen tribunus plebis 286
nuntiationem ſolum habent augures 281
nuntius —— fit plerumque, ut, qui boni quid uolunt afferre, affingant aliquid quo faciant id, quod nunciant, laetius 257
nuncupauit ea nota, quae numquam ſolueret 496
nundinae domeſticae 284
nundinabā ur imperium populi Romani omnes, quorum intererat. pag. 296
nundinatio immanis 290
nutus —— ſi ueteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur 347
nutu impelluntur audaces & perditi homines, & ipſi etiam ſua ſponte contra remp. incitantur ad remp. oppugnandam 51

O

O Tempora, o mores 248
Ob oculos uerſabatur 27
obdurnimus conſuetudine 288
obdurnerat conſuetudine 288
obdurnerat —— et percalluerat uſu, ciuitatis incredibili patientia. pag. 185
obcaecat animos eorum ſpes rapiendi 306
obire diem edicti neglexit 298
obire facinoris locum, & tempus. pag. 197
abire legationis munus 340
obire —— ut facilius noſtras damnare, obire poſſet. 97
obieci ſaepe corpus & uitam armis inimicorum tuorum 190
obiecit equites Ro. operarum ſuarum gladijs 16
obiecit periculo corpus ſuum 242
obiecerit ſe telis hoſtium, dimicatione capitis, &c. 117
obiicere aliquid cupiam, in maledictis 81
obiicere ſe multitudini conductae nemo uolet 262
obiecta ſpecies —— neceſſe eſt cum ſibi obiecta ſit ſpecies ſingularis uiri, perterritum de ſomno excitari 280
obligauit ſe ipſe duriſſimis legibus. pag. 110
obligare fidem meam uobis audeba. pag. 320
obligari religione —— populus Romanus iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligare 120
obligatus beneficiis 290
oblita libidine flagitioſa uita Antoniorum 377
oblitus parricidio 354
obliuio —— laudes tuas nulla umquam obliuio eſt obſcuratura 223
obnuntiare 21
obnuntiaſti augur auguri, conſul cōſuli 282
obrepſiſti ad honores 146
obrogatur legibus Caeſaris 262
obruet ſe uino 247
obrutus uino 370
obruet ſcelerati gladiatoris amentiā ipſa opinio & fama ueſtrae ſeueritatis 316
obruere quae decreuimus. delere memoriam rerum 360
obruere —— ſenatus iudicia tā multa, tamque honorifica nulla umquam uetuſtas obruet 250
obſcurare —— laudes tuas nulla umquam obliuio obſcuratura eſt. pagin. 223
obſequi alienius cupiditati 149
obſes pacis Antonius filius 263
obſides periculi accuſationes duas habes a Coelio reſp. 100
obſederat uim regia poteſtatis dictatura 255
obſignare tabulas 264
obſignaui teſtamentum 181
obſoleſcebant in homine turpiſſimo dignitatis inſignia 288
obſoleuerunt chartae, quae illam priſtinā ſeueritatē continebant 103
obſtinatio ſententiae 140
obſtrinxiſti religione populum Ro. pag. 282
obſtrinxit ſe magnis parricidiis 352
obſtrinxerit ſe nefario patriae parricidio 359
obſtrictus uoluntatibus tenetur 304
obſtricti foedere tenebamini 154
obſtructio non diuturna, uultus & parietes 14
obſtupeſcent poſteri imperia, prouincias, Rhenum, triumphos, &c. audientes, & legentes 223
obtecta multis uirtutibus uitia 103
obteſtatio legis 119
obtinuit praetor Africam 328
obtinebis tum denique ampliſſimi honoris nomen 344
obtinere prouinciam 330
obtinere prouinciam cū exercitu 155
obtinere ueritatem 241
obuenire —— diuino opportunitas, ut, quae cuique apta eſſet, ea cuique obueniret 299
obuerſatur ante oculos reip. dignitas. pag. 86
obuiam Caeſari longiſſime proceſſiſti 282
occaſio —— quae tum non modo occaſio, ſed etiā cauſſa illius opprimendi fuit? 179
occaſionis tarditas non exſpectabitur 290
occidendi hominis tempus illud non modo iuſtum, uerum etiam neceſſarium eſt, cum ui uis illata defenditur 173
occidione occidere 283
occiſus homo —— cum de homine occiſo quaeritur, aut negari omnino factum ſolet, aut recte ac iure factū defenditur 373
occultator latronum, & receptator locus 180
Occupatio —— in tāta occupatione maximarum rerum, quas gerit uel

uel obliuiſci aliorum non ſit mirum, uel ſi memineris oblitum eſſe facile poſſis probare 210
occurrebat mancam ac debilem praeturam ſuam futuram conſule Miloue 277
occurrent mentibus facta eorum 10
occurrere ad tempus 258
occurrere —— quid tibi de alio audienti, de ſe ipſo occurrat, nō reformidat Ligarius 229
occurrere ſolet miſericordia tua ſupplicibus & calamitoſis, nullius oratione euocata 251
oceanus 280
octauianum bellum 378
oculis eminentibus 80
oderint dum metuant 52
odium acerbiſſimum 181
odium iuſtum & debitum 154
odium iuſtum 179
odium omne incluſum nefarijs ſenſibus impiorum in me praeſudiſtis, pag. 150
odium quibuſdam infinitum eſt, in quos ſemel ſuſceptum eſt 127
odioſum habere eundem iratum & armatum 263
offendebant ij, qui populares erant, apud graues & honeſtos homines pag. 63
offendiſtis aliquid in me 190
offendere alicuius animum 208
offendere animum tuum profectionē debet 229
offendere —— neminem re, uerbo, uultu offendit 129
offendere uereor tuas patientiſſimas aures 234
offendebatur ſaepe optimatium uoluntas, ſuffragiis 52
offendi —— ii proficiſcantur legati, in quibus non offendatur Antonius 360
offenſio animi 242
offenſionem habere —— an reditus in patriam habet offenſionē apud populum? 137
offenſione aliqua interpoſita 268
offenſionibus praeſertim commemoratis 215
obtuli me morti pro te toties 189
obtulit Caeſarem adoleſcentem populo Ro. deus 319
obtulit in diſcrimen uitam ſuam 33
oblata fortuna eſt decretandi 368
oblatam occaſionem tenere 302
oblatum ſtuprum ſorori tuae compeºriſſes 286
offerre libēter corpus ſuū gladiis 290
offerre mortem hoſtibus 27
offerre necem 85
offerre ſalutem ſuam in diſcrimē pro ſtatu ciuitatis 4
offerre ſe in periculum capitis, atque in uitae diſcrimen 118
offerre ſe inſolenter, & inſectari 10
offerre ſe laudi & gratulationi alicuius —— cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunae ſtudia tum laudi, & gratulationi tuae ſe non obtulerunt 263
offerre ſe temeritatibus 33
offerentes ſe morti gladiatores, ſeruari cupimus 189
officere luminibus —— nec meneis quaſi luminibus officit altitudo fortunae & gloriae 210
officij in omni uita, non commodi ratio eſt ducenda 14
omiſiſſet curare 105
omen fati —— eius oratio omen fati uidebatur 348
omen —— proficiſcentur legē optimis ominibus 368
omen —— quod dij omen auertant 361
omen —— exterūt malis ominibus, atque exſecrationibus duo uulturij Piſo & Gabinius 38
ominetur ſuo capiti ſaluis nobis 352
omne malum naſcens facile opprimitur, inueteratum ſit plerumque robuſtius 315
omnis fortunae ac loci uiri ac mulieres 159
onerasti eum omnibus contumelijs, pag. 386
onerare aliquē laudibus alienis 272
operae conſitatae 34
opes fundatae, atque optime conſtitutae 197
opinio eſt grauior 329
opinio in Hercule conſecrata 74
opinio tacita admiratio perſpicua 114
oportere, neceſſe eſſe 45
oportere —— non oportere eſt aliquid, quod non oporteat, etiā ſi licet: quidquid uero non licet, certe non oportet 115
oppetiuerunt mortem pro ſalute populi Ro. 382
oppetere mortem aequo animo 27
oppignerabantur libelli pro uino, pag. 54
oppilatis tabernis impetum tuum cōpreſſit 272
opponere armati exercitus terrorem togatis 29
opponere —— quid opponas, ſi negem me unquam has litteras dediſſe pag. 267
opponere ueteranorum nomen optimis cauſſis 347
oppoſuit ſuas uires Antonio Gallia. pag. 317
oppoſitus laterum, & corporum noſtrorum tibi pollicemur 224
opportunitas diuina 299
oppreſſa —— praemio mens, lingua aſtricta mercede 154
oppreſſus conſcientia ſcelerum 136
oppreſſus ruinis —— nequid ad ruinas, quibus hic oppreſſus eſt, addēdum acerbitatis putet 197
oppreſſus ſententijs iudicium 128
oppreſſus ui morbi 342
oppugnatur maioribus praeſidiis & copiis reſp. quam defenditur 51
oppugnatores reſp. 124
ops —— pecunia uidiā ad Opis manere 259
ops —— ad Opis 337
optatiſſimi nuntii, & litterae uenerunt 378
optio & poteſtas tua &c. ubi &c. pag. 91
optimates qui 50
optimates ſunt ii omnes, qui neque nocentes ſunt neque natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti 50
optimates, qui aduerſabantur popularibus, ualebant in ſenatu multum, apud bonos uiros plurimū, multitudini iucundi non erant pag. 53
optimatium natio 49
optimum eſſe putemus, quod erit rectiſſimum 74
optimo conſilio, & optima mente. pag. 296
ora Graecia —— prima ora Graeciae 345
oratio curis & uigiliis elaborata. pag. 103
oratio ſtabilis ac non mutata 189
oratio ſubtiliter inducta ad criminandum 59
orator ex aratore factus 299
orbata eſt talibus uiris reſp. 269
orbam, totam legationem orbam & debilitatam reliquit 340
orbis ſaltatorius 151
ordo ampliſſimus —— ſenatus 135
oriens incendium reſtinguere 371
ornamenta & beneficia in uirtute et induſtria polita lucent 369
ornamentum dignitatis 221
ornare aliquem ſuis laudibus, pagin. 273
ornatur uerbis ampliſſimis a ſenatu prouincia Gallia 308
ornatus a te honore ampliſſimo. pag. 242
ornatiſſimus ominibus & uirtutis et fortunae bonis 373
ornatus a ſe, & per ſe nixus Cicero pag. 325

os foetidum 149
os fugitiuum dominũ accuſantis 241
os importunum oſtendere dys penatibus 289
os infame Dolabellae 351
os —— Piſo nihil incolume domum praeter os illud priſtinum ſuum e prouincia retuliſti 159
os —— quam cauſam ad patronos tuos, aut quod os afferes 80
os —— quod habeas os? quam audaciam 208
os tuum ferreum ſenatus conuicio uerberari noluiſti 161
os —— quo ore nos ille poterit, quibus uiciſſim illum oculis intueri? pag. 331
oſtentationis genus & gloriae 209
otioſae dignitatis membra & fundamenta quae 500
otium amplexari nullum oportet, quos abhorreat a dignitate 500
otium cum dignitate 140
otriculana uilla 183
oui Atemetini 174

P

PACATISSIMA prouincia pag. 229
Palladium 178
Palliatus. 204
Palliatus, togatus 312
Paludatus 38
Paludati exierunt Piſo, & Gabinius pag. 38
Paludati proficiſcebantur in prouincias 154
Palmarum intentus 64
Panſa cum intermedia hoſtium tela uerſaretur, uulnera accepit 382
Panſa dixit exceſſuru ſe ex Italia ſi remp. oppreſſiſſet Antonius 361
Panſa & Hirtius quaſi cornua duo Caeſaris tenuerunt 371
Panſa princeps proelij faciendi, & cum Antonio confligendi 379
Panſa ſapiẽs ad coniecturam rerum futurarum, diligens ad propulſandum metum 347
Parare bellum 315
Paratus ſtudio 317
Parati ad nutum futuri ſunt 330
Parcat iuuentus pudicitiae ſuae 103
Parens —— ad parentem ſic agi ſolet, Erraui, feci temere, poenitet, ad clementiã tuam cõfugio, delicti ueniã peto, ut ignoſcas oro 236
Parcus in largienda ciuitate 124
Parentare 258
Parent, nota ſunt omnibus, tenentur al. patent. 185
Parere dolori ſuo in ſententia dicenda 130
Pariat aliquando dolor populi Romani quod iamdiu parturit 290
Parmenſes —— quae in Parmẽſium liberis & coniugibus fecerit Antonius 367
Partes —— iſtae in partes potius, quam a populo Ro. defectionem uocas? 370
Partes aliae 351
Partes pietatis potius, quam defenſionis mihi ſuſceptas eſſe ſtatuo 5
Parthini 169
Partium in rep. tamquam in ſcena optimatium Aeſopus 62
Partus eſt liberum eorum quibus cum uolunt 85
Pauit eos furor Clodij rapinis, & incendys 172
Paſcere oculos ſuos in lacerando atque uexando aliorum corpore 350
Paſcor —— his rebus paſcor, his delector, his perfruor 147
Paſcuntur ciuium diſcordijs 51
Paſſis manibus 59
Patefecit ſibi eam uiam ad opes ſuas amplificandas Caeſar, quã uirtus liberi populi ferre non poſſet 320
Patefacere domum ſuam omnium impudicitiae 104
patefacere uiam aliquam ſceleratiſſimorum hominum audaciae 345
Patefieri aditus ad ciuitatem lingua & ingenio poteſt: manu & uirtute non poteſt? 135
Pateo —— praemia quae pateant ſtipendiarij 148
Patet in tabulis 204
Patebat iudicatus iſti ordini lege Tulia 260
Patebat talibus nuntijs & rumoribus ad Orientem uia 242
Patuerunt aures Ciceronis dies, noctesque omnium praeceptis ac monitis 378
Patrum uirtus celebratur ſermone hominum ad memoriam prodendam 197
Patria —— nulla cuiquam iuſta cauſa eſſe poteſt contra patriã arma capiendi 277
Patria —— non eſt uiri, minimeque Romani dubitare eum ſpiritum, quẽ naturae quid debeat, patriae reddere 241
Patria —— pauci poſt genus hominum natum reperti ſunt, qui multis praemiis propoſitis uitam ſuã hoſtium telis obiecerint 118
Patriae caritas magna eſt 279
Patriae libertas & ſalus, lex ſanctiſſima, & mos optimus eſt 354
Patriã liberare periculis —— nihil uiro praeſtabilius, quam periculis patriam liberare 191
Patricida magis non, qui conſulem patrem; quam ſi quis humilem necauerit 176
Patricidae —— atrocius eſt patriae parentem, quam ſuum interficere pag. 273
Patroni Caeſaris aſſidui acerrimi pag. 346
Patruus cenſor, magiſter 99
Pax tranquilla libertas 289
Pax —— & nomen pacis dulce eſt, & ipſa res ſalutaris 289
Pax honeſta, aut bellum neceſſarium pag. 114
Pax —— inter pacem & ſeruitutem plurimum intereſt 289
Pax —— non pax, ſed pactio ſeruitutis 361
Pax omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidetur 275
Pax —— uidendum eſt cum omnibuſne pax eſſe poſſit, an ſit aliquod bellum inexpiabile, in quo pactio pacis, lex ſit ſeruitutis 365
Pacis nomen dulce eſt, res uero ipſa cum iucunda, tum ſalutaris 366
Pacis nomine bellum obuolutum al. inuolutum 330
Pacem cogitare, cum aciem uideas? amentis eſt 23
Pacem conciliare —— mea perſona ad iſtam pacem conciliandam nõ fuit deligenda 361
Pacem cum Antonio eſſe non uult Cicero, quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt 329
Pacem haberemus 284
Pace dicam tua 212
Pace tua dixerim 191
Pectus tuum hominis ſimplicis uidemus 287
Pecunia ſemper ab ampliſſimo quoque, clariſſimoque contempta eſt pag. 262
Pecuniae auferendae, aut conflandae ratio 35
Pecuniae capiendae genus turp. 200
Pecuniae, captae, exactae, imperatae 155
Pedem diſcedere —— negat unquã ſe a ſe in Deiotari tetrarchia pedem diſceſſiſſe 251
Pedem ponimus in poſſeſſionem libertatis 299
Pedem ponere in prouincia prol ibiti eſtis 224
Pegerare —— ubi ſemel quis peierauerit, ei credi poſtea, etiamſi per plures deos iures, non oportet 209
Penates —— te eius dij penates accperunt 242
Pendet omnium uita ex unius ... menta 220

penetrare in Syriam Dolabellæ latrocinium ne uno quidem Crebonio fuiſſet Caſſius 356
penetrare —— ſi Antonius in illam ultimam Galliam penetrare potuiſſet 317
penitus perſpicere 256
penſio —— nimium debet diu tertiã penſionem 289
penula Mulionis 43
penulatus 382
pepigerat fines 155
peragrare —— nec uero diſiunctiſſimas terras citius cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari, quae Caeſaris non dicam curſibus, ſed uictorijs illuſtratae ſunt 212
peragare omnes ſuſpicionum latebras dicendo 105
peragrare —— ultra quam fines imperij populi Ro. ſunt, laetitia haec peragrauit 189
peragratio itinerum 278
percaluerat uſu ciuitatis patientia pag. 135
perculit eos ciues Martis uis, qui amiſſi ſunt, non ira uictoriae 219
perculerunt te oculi Coelij 101
perculiſſent quemuis etiam mediocrium conſcientiam 183
perculſus hac ſuſpicione 183
percipere animis 308
percurſatio Italiae eadem comite mima 279
percuſſit nos inani cogitatione 186
percute locum —— non percuſſit locum 43
perditi egeſtate & ſcelere perditi 4
perdoctus uſu & rerũ uarietate 127
pereant amici, dum una inimici intercidant 246
perficere cogitata 245
perfodio —— omnium Marcellorũ memoria meũ pectus perfodit 217
perfodit parietes in adoleſcentia Vatinius 228
perfregerat ſanctiſſima ſenatus decreta 188
perfugerat in tribunatus portum Clodius 10
perfugijs non utor aetatis 100
perfuncta gramiſſimis ſeditionib. & diſcordijs plebs otium malle uidetur, quam aliqua largitione concitari 52
perfuncti periculi memoria 8
pergit in mea maledicta 271
perhorreſce eorum exitus, quorum facta miraris 267
periculũ facere ſaepius fortuna 138
periculum factum conſilii 146
periculũ fortunae quotidie facit 312
periculum —— propoſita inuidia morte, poena, qui nihilo ſegnius remp. defendit, is uir uere putandus eſt 187
perire eum non poſſe, niſi crura fracta eſſent 369
permanarent ſermones ad aures noſtras 126
permanes conſtantiſſimus defenſor pag. 335
permiſcere ſuas ſordes cum clarorum uirorum ſplendore 83
permittas ne etiam cauſſam ſenatui pag. 83
perpendere iudicium cum foederibus pag. 115
perpoliendi operis labor extremus a Cicerone adhibitus 117
perpolitus non philoſophia ſolum, ſed etiam ceteris ſtudijs 164
perpolitiones intemperatiſſimae 151
perrhaebia 169
perſequebatur dolorem ſuum magna contentione animi 23
perſequatur poenas patrias D. Bruti ſanguine 371
perſequi armis 165
perſequi bello terra marique 355
perſequi dolorem, & iniuriam 109
perſequi extrema 134
perſequi iniurias reip. non ſuas 235
perſequi maiorum ſuorum exempla pag. 352
perſequi omnes ſolitudines 159
perſequi ſpem infinitam 242
perſequi Trebonii mortem 370
perſeuerantia in cauſſa 235
perſeuerare in ſententia, quam quis prae ſe tulit 306
perſoluere gloriae munus optimis & fortiſſimis ciuibus monumenti honore 381
perſonabat cantu & cymbalis collegae tui domus 151
perſonabant omnia uocibus ebriorum 288
perſonare —— nõ loquuntur ſolum, uerum etiam perſonant 104
perſpicere animos regum —— miſſus ad animos regũ perſpiciẽdos 340
perſtingam celeriter 276
perſtringere uocis libertate eos, quorum ſceleris furore uiolatus ſit 10
pertinacia —— quæ pertinacia quibuſdam, eadem aliis conſtantia uideri poteſt 223
pertinere —— numquid ſubtimes ne ad te hoc crimen pertinere uideatur? 274
perturbare atq. impedire tantã Gallici belli rationem prope iam explicatam 138
peruagatus ciuitatis ſermo —— noſtrae peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis ſermone uerſantur 178
peruenire ad exitum —— cum omnes actiones horum menſium peruenerint ad eum, qui mihi fuit propoſitus, exitum 361
peruenire ad fortunas ſuas ſeſe aliquando poſſe ſperauit 204
peruenire ad ſuorum laborum fructus 138
peruenitur ad manus 42
peruertere adoleſcẽtem nũc primum floreſcẽtem firmata iam ſtirpe uirtutis, tamquam turbine aliquo, aut ſubita tempeſtate 110
peruertere leges 115
peruerſum, & praepoſterum 209
peruulgaret ſe omnibus 101
peruulgata & per celebrata ſermonibus res 108
petimus precibus & lacrumis 231
petere alicunde praemia laudis 187
petere ab aliquo pudoris, pudicitiae exempla 247
petere curſum laudis 109
petere ſanguinem 231
petreii excellẽs animus amore reip. 9
phalaris grammaticus 165
phalaridis taurus 157
pharſalica acies 280
pharſalicum proelium 247
pharſalicae pugnae triumphum non agit Caeſar 378
pharſalica pugna eos ciues ſuſtulerat, quibus non modo uictoribus, ſed etiam uiuis, & incolumis & florens ciuitas eſſe poſſet 379
philadelphus Annius 369
philoſophari —— ad extremum incipit philoſophari 371
philoſophi Epicurei omnes, res quæ ſunt homini expetendae, uoluptate metiuntur 164
philoſophi nonnulli cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt 103
philoſophi quidam omnia uirtutis cauſſa ſapientes facere dixerunt pag. 103
philoſophiam qui profitetur, grauiſſimam mihi perſonam ſuſtinere uidetur 164
philoſophia uirtutis continet, & officii, & bene uiuendi diſciplinam pag. 164
picta uidere, non geſta audire 181
piiſſimus non eſt uox Latina 371
piorum ſedem & locum cõſecuti 381
pignus ab eo reip. datum ſe liberam ciuitatem eſſe uelle 255
piſo a Graecis ſubtilius eruditus —— per ludibrium 133
piſo gener Ciceronis, a Piſonis cõſulis pe-

lis pedib. ſupplex reijciebatur 30
piſo nihil incolume domum, praeter os illud priſtinum ſuum, a prouincia retulit 159
piſo nullas e prouincia litteras Romam miſit ad ſenatum de ſuis rebus geſtis 156
piſo populum Ro. triſtitia, uultuque decepit 132
piſonis libidines 133
piſonis oratio ad Caeſarem a Cicerone ſcripta 162
piſonis reditus ex prouincia qualis pag. 159
piſonis reſponſum Torquato, Lucullo & ceteris datum pro Cicerone orantibus 165
piſoni genero Ciceronis fructum pietatis ſuae neque a Cicerone, neque a populo Ro. ferre licuit 37
piſoni Macedonia tradita ob euerſam ciuitatem 160
piſo & Gabinius cum ut de Cicerone ſententias dicerent, flagitabantur, legem ſe Clodiam timere dicebant 37
piſonum nomen. Piſonum familiae ingenerata frugalitas uidetur 14
piſo & Gabinius edixerunt ut ſenatus ad ueſtitum ſuum rediret 150
piſo & Gabinius duplices peſtes ſociorum, militum clades, publicanorum ruinae, prouinciarum uaſtitates, imperij maculae 133
piſo & Gabinius edixerunt ut ad ſuum ueſtitum ſenatus rediret 18
piſo et Gabinius foedus fecerunt cum tribuno pl. 15
piſo & Gabinius non conſules, ſed euerſores imperij, proditores ſenatoriae dignitatis: &c. 10
piſo & Gabinius pactione prouinciarum libertatem omnem perdiderunt 37
piſonis & Gabinij facinora in prouincijs 48
plebicola —— ut plebicola uideretur Gellius, libertinam duxit uxorem pag. 54
placa animum tuum aliquando & mitiga 344
plaga ſanabilis —— mortifera 25
plato ſetius Graeciae facile doctiſſimus Dionyſio Siciliae tyranno ſe commiſit, eiusque iniquitate in maximis periculis, inſidijsque uerſatus eſt 204
plauſus cum a popularibus ciuibus tribuuntur, contemnendi: cum ab uniuerſis, non plauſus ſunt, ſed iudicia 264
plauſus ex fori cancellis excitatus 64
plauſum, immortalitatem uideri neceſſe eſt ei, qui fauore populi tenetur, & ducitur 59
plauſus obſtupefactis hominibus ipſo admiratione Caeſaris compreſſus pag. 249
plenum annum atque integrum habere uolebat Clodius ad dilacerandam atque euertendam rep. 187
pocula immania 279
poema ita feſtiuum, ita concinnum, ita elegans, ut nihil fieri poſſit argutius 168
poena eſſe —— ea poena, in qua Q. Ligarius adhuc eſt, non uidemini eſſe contenti 231
poena grauiſſima eſt imperatori non credi eius litteris, quoniam bene geſtam in bello nunciarent 151
poena non uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro & ciui poteſt 169
poenae deorum immortalium in impios & conſceleratos quaenam ſint conſtitutae 157
poenitere —— quos certo ſcio dignitatis optimarum feminarum nō poenitere 297
poenitere —— quod obiectum eſt Coelio de pudicitia, id numquam tam acerbe feret Coelius, ut eum poeniteat non deformem eſſe natum 91
poetria uetus, & plurimarum fabularum 107
politus e ſchola 161
polluerunt ſtupro ſanctiſſimas religiones 188
pompeius ad L. Sullae maximum imperium, uictoremq. exercitum acceſsit 319
pompeius atque Ciceroni fuit amicus ac ſibi 366
pompeius carnit foro, caruit publico pag. 176
pompeius, Caeſar —— ſi aliquid de ſumma grauitate pompeius, multum de cupiditate Caeſar remiſiſſet: & pacem ſtabilem, & aliquam remp. nobis habere licuiſſet 165
pompeius imperium populi Ro. orbis terrarum terminis definiuit 35
pompeius a L. Lentulo, & Q. Sanga, & L. Torquato, multiſque alijs oratus, obſecratusque in Albano, ne Ciceronis fortunas deſereret cū reip. ſalute coniunctas, eos omnes ad conſules remiſit, ut cauſſam publicam ſuſciperent: ſe contra armatum tribunum pl. ſine conſilio publico decertare nollem 65
pompeius Magnus imperii populi Ro. lumen fuit 318
pompeius Pompeii Filio ſen ait laudatus 374
pompeius, qui tripertitas orbis terrarum oras atque regiones tribus triumphis adiunctas imperio Ro. notauit, Ciceroni teſtimonium patriae conſeruatae dedit 65
pompeii bona ab Antonio diſſipata pag. 366
pompeii uirtus experrecta Ciceronē requiſiuit 158
pompeiū a Caeſaris amicitia diſiunctū eſſe opera Ciceronis —— obiectum ab Antonio Ciceroni 272
pompeium certi homines ad eam rem compoſiti monuerunt, ut eſſet cautior: eiusque uitae a Cicerone inſidias domi poſitas eſſe dixerunt 24
pompeium inimicum Ciceroni eſſe factum ob uerſum, Cedant arma togae, &c. Piſo dicebat 165
pompeianus ſenatus 369
pompeiani quam non modo armatis ſed etiam otioſis minabantur pag. 259
pompeianorum nimis iracunda futura fui uictoria 219
ponderamus conſilia euentis 297
pono —— principio orationis hoc pono 113
pone illum diem ante oculos 255
ponite ante oculos M. Antonium conſularem 360
ponere ante oculos 290
ponere cuſtodes 276
ponere firmiſſimum in aliqua re praeſidium 347
ponere in eadem cauſſa 346
ponere odium contēctionis ſimul cum ipſa pugna, & armis 166
ponere omnia in pecunia —— qui omnia in pecunia poſuerit, is bono tā aequo animo carere debet 91
ponere pedem in ſuo —— quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres pag. 276
ponere ueſtigium alicubi —— quas fecit ſtrages ubicumque poſuit ueſtigium 301
ponitur in contentione res minime dubia 105
ponendos in magna gloria & laude puto 357
poſitus praeter ſpem in altiſsimo gradu 13
poſiti in gremio imperij Ro. Theſſalonicenſes 140
poſitum hoc fuit ſemper in oratione atque ſententia, ut &c. 117
popinae pro triclinijs 280
popinae —— ſi illae epulae potius, quam popinae nominandae ſunt pag. 298

popina

popina tenebricoſa 151
popularis 228
populare —— nihil eſt tam populare, quam bonitas 236
populares ſuffragijs quicquid contenderant, conſequebantur 53
populus fundus factos 117
populus —— inter populum & concionem multum intereſt 164
populus Ro. etiam bello uictis regib. regna reddere conſueuit 32
populi Ro. iudicium ac uoluntas tribus locis maxime ſignificari poteſt 53
populi Rom. propria eſt libertas. pagin. 235
populo Ro. ita fuerat inſita libertas, ut emori potius, quã ſeruire praeſtaret 150
porrexiſti dexteram hoſpes hoſpiti. pag. 242
porrexiſſet manum ad tradendam pyxidem 107
porrigere manum 107
Porta Coelimontana 161
Porta Eſquilina 161
porta triumphalis ſemper Macedonicis imperatoribus ante Piſonem patuit 160
Porticus Minutia 283
portus optimus eſt poenitenti mutatio filij 359
poſt diem tertium 284
poſt hominum memoriam 186
poſteri iudicabant de nobis ſine amore, ſine cupiditate: & rurſus ſine odio 223
poſterê, qua in familia laus aliqua floruerit, hanc fere, qui ſunt eius ſtirpis, cupidiſſime perſequuntur. pag. 197
Poſteriores cogitationes, ſapientiores ſolent eſſe 359
poſteritas omnium ſaeculorum unquam erit immemor huius rei. pag. 277
poſtulata —— reliquum eſt, ut & accipiantur, & remittantur poſtulata per litteras 363
poſtulatio —— quid hac poſtulatione dici poteſt aequius? 263
poſtulatus lege Licinia & Iunia. pagin. 89
poteſtatem & fortunam incredibilem opprimendorum dii immortales reip. dederunt 302
prae me tuli 267
prae ſe ferre odium 359
prae ſe ferre —— ea, quae ſenſit, prae ſe tulit 33
prae ſe populus Rom. ferebat. pagin. 56
prae ſe tuliſſe odium in Antonium. pag. 359
prae ſe tuliſſe, ſe illo die Roma exiturum 181
praebet ſuam amentiam puero huic ad gloriam 369
praebuit ſe ducem militibus tuis. pagin. 89
praebere domicilium ac ſedem imperio 138
praebere linguam, & uocem ſuam ſceleri & menti tuae Vettium uoluiſti 85
praebere ſe alicui implacabilem & inexorabilem 166
praebere ſe ſocium, adiutoremque omnium ſcelerum 152
praeceps 164
praeceps amentia 187
praeceps —— homo amentiſſimus, & omnibus conſilii praeceps, & demens 317
praecipitem Capua eiecit 7
praecipitem ferri te facile paſſus eſt. pag. 89
praecipitanti patriae ſubuenire. pagin. 16
praecidere ſibi reditum 159
praecipio gaudia ſuppliciorum ueſtrorum 371
praecepit tua oratio partes quas mihi ipſe ſumpſeram 344
praeclare cum iis agimus, quos pacatos eſſe patimur 28
praetuliſti tibi in perpetuum curiam tuis nefariis in hunc ordinem contumeliis 156
praedia emptionibus ueniunt ſaepe ad alienos, non legibus, tamquam tutelae 126
praediorum nulla gens eſt 126
praeditus alta mente 176
praeditus ſumma ſpe, & animi & ingenii 276
praeditus —— tanta gloria praeditus 274
praediti rectiſſimis ſtudiis atque optimis artibus. al. dediti 99
praeirent nobis uoce, quid indicaretis 172
praeeſſe quaeſtioni 176
praefiniri diem ſucceſſori 138
praefecit eum prouinciae 228
praefecturae 278
praefiniebatur cenſus 260
praegeſtit animus 107
Praemio legis de ambitu aſſecutus eſt Cornelius, ut in tribum Cruſtuminam perueniret 126
praemia cõſtituta iis, qui contra Antonium arma ceperunt 115
praemia militibus a ſenatu conſtituta, ea ſoluantur eorum, qui pro patria occiderant, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus 382
praemia non ſunt in eius facto, qui adeptus eſt, ſed in eius, qui dedit. pag. 114
praemia, quae pateant ſtipendiariis. pag. 118
praemia recte factorum non ſolent ſequi fortes & ſapientes uiri, ſed recte facta 189
praemiis afficere beneméritos de rep. ciues populi grati eſt 178
praemiis legum praetoriam ſententiam, & praetextam togam conſecuti 126
praemiis uirtutis ſublatis deterrentur homines a bene merendo de nobis 118
praepoſitus quaeſtioni Domitius. pagin. 177
praeripere deorum beneficium feſtinatione 376
praerogatiuae tabula prima. pagin. 149
praedes tuos uenderet 281
praeſcribere diſciplinam reip. capeſſendae 9
praeſcriptio moderatioque illa teneatur 103
praeſentia animi 183
praeſtabo curam, conſilium, uigilantiam 330
praeſtares ſententiam ſuam in ſenatu. pag. 166
praeſtare factum Ciceronis, & tueri debebant omnes boni. pagin. 22
praeſtare inuidiam —— dixit eam ſententiam Cato, cuius inuidiam capitis periculo ſibi praeſtandam uidebat 33
praeſtare non ingratum 143
praeſtans optimarum artium ſtudio, nobilitate, probitate, innocentia, quouis alio genere laudis. pagin. 212
praeſtigiae 218
praeſtinguo —— nec illius animi aciem praeſtinguit ſplendor ſui nominis 210
praeſtinguebat oculos tuos L. Domitii dignitas & ſplendor 83
praeſtinxerat aciem animi D. Bruti ſalus 359
praetendere hominis doctiſſimi nomen tuis immanib. moribus ſoles. pag. 83
Praeter dotem —— quaſi praeter dotem 352
praeterire ſilentio 367
praeterire ſilentio non poteſt recens edictum Bruti 296
praeterita mutare non poſſumus. pag. 160

praeteruectus ſum ſilentio pericloſiſſimum locum 329
praeteruecta aures —— non praeteruecta eſt aures aſtras oratio, ſed in animis omnium penitus inſedit 114
praeteruecta ſcopulos uidetur oratio pag. 105
praetexere cupiditatē triumphi 160
praetor quaeſiui 200
praetores ſeptem Ciceronis reditum adiuuerunt 179
praetextatus Antonius decoxit. pag. 276
praeuaricator 80
praeuaricator Catilinae 352
prauaricatione libertatus 99
praeuertendum eſt hoc tempus ijs rebus, in quas ingreſſa erat oratio mea 284
precari —— inimicis quae mala precari debeamus 156
primipili —— cum aquilae primipili nummos aureos daret 361
primi, qui uirtute & concilio praeſtiterunt, ij perſpecto genere humanae docilitatis atque ingenij, diſſipatos homines, unum in locum congregarunt, &c. 47
princeps eam ſententiam dicerem. pag. 130
princeps cum hoſtibus conflixit. pag. 382
principis perſona non animis ſolum, ſed etiam oculis ciuium ſeruire debet 338
principium omnium malorum natū a ſcelere Antonij 277
principia rerum magnarum a dijs immortalibus ducuntur 83
priuauerit nos tantae laudis occaſione 234
priuare aliquem uita 341
pro ſancte Iuppiter 273
pro aede Caſtoris 300
probare ſe ciuibus, & ſocijs 328
probra, ac dedecora non modo ſuarū familiarum, ſed etiam Romani nominis Antonij 356
probro ijs magno futurū eſt, ſi te defenderint 80
procax —— non ſolum meretrix, ſed etiam procax 104
procedere —— quaſi uero ei pulcherrime priora proceſſerint 371
procedere aetate —— ſi aetate proceſſerit 320
prodere flaminem 177
prodere memoriae, & poſteritati. pag. 376
prodere ſalutem ſuam 367
prodi flaminem Lanuuij a dictatore Milone neceſſe eſt 180
prodi meam ſalutem 220
prodigiis, & portentis dii immortales nobis futura praedicunt 306
prodigii ſimilia 330
productus in concionem 281
profligatus & perditus homo 294
proelium ſecundum fecit 380
proelia acerrima, Sutrinenſe, & Durrenſe 114
proferam teſtes, proferam legatos. pag. 222
proferre in medium litteras ad ſe ab amico miſſas inhumanum, praeſertim offenſione aliqua interpoſita 268
profitetur apertiſſime ſtudium ſuum pag. 178
profitetur ſe pro me ſupplicem. pag. 166
profligauit hoſtium copias; quae ad caſtra acceſſerant 382
profligare aciem hoſtium 310
profligare —— nos tamen oporteret, illa omnia a quo profligata ſunt, confici uelle 138
profluxi ab his fontibus ad hominū famam 95
profundat Syrorum ueteres, illibataſque diuitias in profundiſſimā libidinum ſuarum gurgitem 48
profuderūt odium in eius imaginem ac ſimulacrum, quod in ipſum attulerant 168
profuderunt uitam pro patria. pagin. 382
profuderat multum ſanguinem in illa gladiatoria pugna 313
profuderunt ſanguinē pro uita, &c. populi Ro. 382
profuderunt palmarum intentus, & maledictorum clamorem 61
profuſa luxuries 103
progenies —— ſtatua ei reddita eſt pro uita: quae multos per annos progeniem eius honeſtaret. pagin. 340
progredi —— furcifer quo progreditur? 346
progreſſus odio tui 242
progreſſum aetatis ab excellent eximiaque uirtute exſpectari non oportet 319
prohibebantur aditu, ac foro. pagin 44
prohibebis nos ad pedes iacentes ſupplicum uoce? 231
prohibere: filiam a tua non modo familiaritate, ſed etiam congreſſione, patrio iure 276
prohibere ſermone atque aditu. pag. 165
proiecerunt ſe equites Rom. ad pedes lenonis impuriſſimi, Gabinii, pro capite Ciceronis 16
proiicere ſuam libertatem 208
proiicere uitam ſuam in periculum ſine praeſidio & cuſtodia 181
prolapſio 103
promptum ad pugnam 181
promulgantur uno tempore rogationes a Clodio de pernicie Ciceronis nominatim 15
promulgatae leges —— loquor de legibus promulgatis, quibus eſt integrum nobis 202
promulgatio leges nulla promulgatione latae antequam ſcriptae 262
promulgatio trinundinum 320
propagauit ſtirpem iam prope in quingenteſimum annum ad ſimilem uirtutem, & ſimile factum. pag. 258
propēſior in illius amicitiam fuiſſes, quam, in tuam 242
properans, feſtinans 341
properato non eſt opus 281
propagare fines imperij 367
propagare poſteritati 51
propagatur impunitas 134
propaganda ſoboles 231
propalam 163
propones illi exēpla ad imitādū 344
propoſita maximis praemijs uita, & poenae addicta 181
propoſita ratio haec una eſt Poſtumo ſeruandae pecuniae 204
propoſitum edictum 296
propoſitum eſt gubernatoribus reip. quod intueri, quoque ſuum dirigere debeant otium cum dignitate 50
propinqua cognatio 230
propudium illud & portentum L. Antonius 377
propugnatores imperii 124
propugnatores reip. ſi leuiores ſunt, deiiciunt, ſi timidiores deſunt. pag. 51
prorogauit prouinciis numerum annorum 289
prorogati tibi ſunt dies pauci, ad ſoluendum, propter inopiam ſuam. pag. 281
proſcriptio de capite ciuis, & de bonis ferebatur 34
proſequebatur Bruti memoriam maximo clamore & plauſu 215
proſequebantur nos omnibus bonis, ut conſules, non triſtiſſimis, ut hoſtes 134
proſequentur litterae eorum gloriam immortalitatis memoria 273
proſequi grata memoria eorū uirtutem, qui pro patria uitam profuderunt 380

prae-

proſequi nomen alicuius gratiſſimis animis 305
proſpicitis animis totum hoc genus oppugnationis 98
proſternens ſe ad pedes meos 276
proſtrata res. 90
proſtrati ad pedes 331
proterua mulier petulantes uiuit. pag. 101
proueheuntur inani ſpe ad aquas uſque Puteolos 334
prouehere —— ecquo te tua uirtus prouexiſſet ſi tibi Caeſar tã multa non tribuiſſet? 369
prouidere multum in poſterum 302
prouidere quam longiſſime in poſterum 330
prouincia aquaria 82
prouincia fuit haec iſtorum, qui rogati ſunt 107
prouincia Gallia citerior 372
prouincia maxime triumphalis 156
prouocare me maledictis auſus non eſſes, niſi iſte gladijs confideres. pag. 276
prouocatores 70
prudentia - ab homine numquam ſobrio poſtulanda non eſt prudentia. pag. 282
prudentia in contemnẽda morte 221
pruina Apennini 8
ptolemaeus regno pulſus dolosis cum filiis 197
ptolamaei regis Alexandrini reditus conſuli a ſenatu mandatus eſt. pag. 198
publicani optime de Cicerone meriti. pag. 152
publicani paene afflicti, atque euerſi non temeritate redemptionis, aut negotii gerendi inſcientia, ſed auaritia, ſuperbia, crudelitate Gabinij pag. 132
publici, ideſt carnifices 369
publico frui 222
p. Actius Varus 228
p. Africanus in concione interrogatus, quid de T. Gracchi morte ſentiret, reſpondit, iure caeſum uideri 177
p. Africano domi ſuae quieſcenti nocturna uis illata eſt 176
p. Apuleius 323
p. Clodius accuſauit Coelium 100
p. Clodius fatale portentum, prodigiumque reip. 148
p. Clodius inſtituto Graecorum concionem interrogare ſolebat, uellet ne Ciceronem redire: & cũ erat reclamatum ſemiuiuis mercenariorum uocibus, populum Ro. negare dicebat 64
p. Clodius mortuus furiam intendit Sex. Clodio duce 188
p. Clodius —— quaeſtio de P. Clodio non ſatis prudenter fuit conſtituta 272
p. Clodius ſeus Milonis fuit lege Plotia 179
p. Clodius ſpem poſſeſſionum ſuarum Ianiculo & Alpibus terminabat. pag. 185
p. Clodii concio in campo Martio apud uerum populum, non probata 54
p. Clodii occidendi occaſiones, quot, & quantae fuerint 179
p. Clodii ſeruus comprehenſus in templo Caſtoris: quem ſeruum ille ad Cn. Pompeium interficiẽdum collocaret 176
p. Clodii uilla 48
p. Clodii uoce putabant omnes maculari remp. ſeque, ſi eum audirent, ſcelere aſtringi 54
p. Clodium, qualem finem arbitratus ſit Cicero 335
p. Clodio furioſior 267
p. Decius pater, & poſt aliquot annos patria uirtute praeditus filius ſe ac uitam ſuam inſtructa acie pro ſalute populi Ro. deuouit. pag. 27
p. Decius comes antonii, qui maiorũ ſuarum exempla perſequens pro alieno ſe aere dououit 352
p. Decium in deuotione uitae imitatus eſt filius 197
p. Lentulus 369
p. Lentulus auctoritate ſua Piſone et Gabinio repugnantibus, cauſſam Ciceronis ſuſcepit 37
p. Lentulus princeps ſenatus 335
p. Lentulus prouinciam, quã & auctoritate ſenatus, et ſorte habebat, interpoſitu religione, ſine ulla dubitatione depoſuit 158
p. Lentulus ultor ſceleris Clodiani, propugnator ſenatus, reſtitutor ſalutis Ciceronis 179
p. Naſica 173
p. Naſo 300
p. Popillius ad Antiochum regẽ miſſus legatus, cum tempus ille differret, uirgula ſtantem circumſcripſit, &c. 336
p. Rutilius, quod ſpecimẽ habuit Roma innocentiae, damnatus fuit. pag. 169
p. Rutilius, qui documentum fuit Romanis uirtutis, ſanctitatis, prudentiae 204
p. Scipio 369
p. Sextius quaeſtor factus eſt cunctis ſuffragiis. 82
p. Valerius, comes & familiaris Ciceronis 257
p. Vatinius laudatus antea a Cicerone aperuit Bruto Dyrrachii portas 346
puer totum extis deos manet macturaſolebas Vatin. 83
pugna calamitoſa Pharſaliae 378
pugnax —— nimis pugnax contra ſenatorem populi Ro. eſſe noluit. pag. 164
puluinar ſimulacrum, faſtigium flamen 289
puluinaria —— ſupplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria conſtitutae 82
punctum temporis —— hoc punctũ temporis, quo loquar, defende. pagin. 289
punitor doloris ſui 179
punitus es inimiciſſimum meum multo crudelius quam, &c. 178
purgatus —— male uerũ ageretur, ſi parum eſſem nobis ſine defenſione purgatus 378
purpura plebeia, ac paene fuſca. pagin. 12
puſio tecum maiore furore cunctauit 101
puteali, & faeneratorum gregibus inflatus. 10
puteoli 82
Pyrrhus —— de Pyrrhi pace cum ageretur, Appius & caecus, & ſenex delatus eſt in ſenatum 258

Q

QVadrantaria permutatio. pag. 107
Quadrare —— omnia, quae cum turpitudine aliqua dicũtur, in iſtam quadrare apte uidetur. pag. 108
Quae noſtra prudentia eſt 103
Quaerebant exempla 136
Quaerere caedis & incendiorũ cauſſam ex funere 301
Quaeri de ſeruo in dominum noluerunt Romani 181
Quaeri non debet in reum de ſeruis accuſatoris 181
Quaeſtio noua non debuit conſtitui de caede Clodii 175
Quaeſtio nulla de M. Druſi interitu decreta a ſenatu eſt 175
Quaeſtio nulla de P. Africani morte lata eſt 176
Quaeſtionem tulit Pompeius de iure, non de facto 178
Quaeſtiones de caede, de ui 175
Quaeſtiones rerum capitalium. pagin. 167
Quaeſtores urbani 342
Quaeſtus immortalis 154
Quaeſtus —— pecuniam tibi ex atrario

rario attributum Romae in quaeſtu reliquiſti 167
quantum poſſet 18
quantum in ipſo fuit 273
quantum in te fuit 284
quaſilla —— domi Antonij inter quaſilla pendebatur aurum. pagin. 296
quaſſata reſp. 221
quattuordecim ordines —— ſediſti in quattuordecim ordinibus 276
querella grauiſſima 220
querellae Puteolanorum ad me conſulem delatae ſunt 82
quid loquar plura? 166
quid multa? 164
q. A ucharij fides 57
q. Arrius 88
q. Catulus princeps ſenatus, & auctor publici conſilij frequentiſſimo ſenatu Ciceronem parentem patriae nominauit 147
q. Catulus ſaepe in ſenatu M. Tullium patrem patriae nominauit 63
q. Catulum neque periculi tempeſtas neque honoris aura potuit umquam de ſuo curſu ſpe aut metu demouere 51
q. Ciceronis filius de patris & patrui parricidio cogitauit, ut ei obiecit Antonius 298
q. Claudia 101
q. Frater a Clodianis oculis quaeſitus ad caedem 41
q. Frater libenter in deſiderio fratris telis Clodianorum corpus obtuliſſet ſuum niſi uitam ſuam ad ſpem reditus Marci reſeruaſſet 41
q. Fuſius Calenus 335
q. Hortenſius fil. laudatur 346
q. Hortenſius lumen & ornamentum reip. paene interfectus eſt ſeruorum manu, cum Ciceroni adeſſet 179
q. Marcius in primis belli ac rei militaris peritus, Piſonis legatus. pagin. 160
q. Metellus 335
q. Metellus abſtractus e ſinu gremioque patriae 169
q. Metellus C. Mario, & eius inuictis legionibus ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit 151
q. Metellus eos. qui Ciceroni uel maxime fuerat inimicus, de eius ſalute retulit 67
q. Metellus L. Saturninum cenſor notauit 51
q. Metellus L. F. de ciuitate decedere quam de ſententia maluit 115
q. Metelli L. F. tabulae cum circumferentur inſpiciendi nominis cauſſa, fuit iudex ex illis equitibus Rom. grauiſſimis uiris nemo, quin remo-
ueret & oculos 115
q. Metellus nepos conſul abſens rediit in gratiam cum Cicerone, permotus cum auctoritate ſenatus, tum incredibili grauitate dicendi Seruilij 135
q. Metellus in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus noluit 51
q. Metellus ludos compitalitios fieri uetuit deſignatus conſul, cum eos quidam tribunus pl. ſuo auxilio contra S.C. fieri iuſſiſſet 148
q. Metellus unus in legem per uim latam iurare noluerat 21
q. Metelli te matrimonium tenuiſſe ſciebas ad Clodiam 101
q. Metello L. F. patriae ſalus dulcior, quam conſpectus fuit 115
q. Metellum cum Cicerone eadem reſp. in conſulatu coniunxit, quae in tribunatu eius diſiunxerat. pagin. 154
q. Mucius ſolus in caſtra Porſenae uenit, eumque interficere, propoſita ſibi morte, conatus eſt. pagin. 27
q. Sanga 165
q. Scaeuola augur cum de iure praediatorio conſulebatur, conſultores ſuos nonnumquam ad Furium & Caſſellium praediatores reiiciebat 323
q. Scaeuola augur quotidie ſimul atque luceret, faciebat omnibus conueniendi ſui poteſtatem 338
q. Scaeuola ſenex & debilis primus ueniebat in curiam 338
q. Tremellius Hernicos deuicit 325
quiſquo —— ſui quiſque iuris & retinendi, & dimittendi dominus eſt 119
quo me uertam, neſcio 227
quo ſe uerteret, non habebat. pagin. 184
quoquo uerſus 342

R

Rapi ad ſupplicium 187
Rapi in iudicium 201
ratae leges 310
ratiocinari —— ut ille ratiocinabatur 178
ratio apparet, argentum oecbetuc. pag. 161
rationes ſcite & litterate perſcriptae pag. 161
rationes tuae communibus antepo-nis 335
recens inuidia 300
recens —— quidam Roma recentes. pag. 257
recens nuntio necis Clodianae. pagin. 183
recidat huius amentiae poena in ipſum, familiamque eius. pagin. 306
recidere ad nihilum apparatum tam praeclarum ne patiamini, uos moneo 331
recidere in eandem fortunam. pagin. 176
recepit Cn. Pompeij filium ſuo ſinu, complexuque reſp. 366
recipere aliquem in fidem ſuam. pagin. 315
recipere ferrum —— num, ut gladiatoribus imperari ſolet, ferrum non recepit 43
recipere in ſuam ciuitatem 119
recipere in urbem 301
recipere ſe ad bonam frugem. pagin. 100
receptus in gratiam 204
receptaculum eſſet pulſo Antonio Graecia 341
receptui canente ſenatus quis dimicare properet? 359
recognoſco —— te penitus recognoui 241
recolere —— quae ſi tecum ipſe recolueris 371
reconciliatae gratiae fides 176
reconciliatio gratiae 308
reconditos eius ſenſus artis ſermonibus, quos dubat, tenere poteramus 14
recordamini ipſi uobiſcum. pagin. 267
recordamini uoſmet uobiſcum. pagin. 10
recordare de uniuſcuiuſque caſu cogitando 4
recreare —— ita uexata eſt Macedonia conſulari imperio, uix ut uideatur ſe poſſe diuturna pace recreare 111
recreare nemo ſe a morbo poterat, qui ſemen incidiſſet 167
recte factorum fructus 263
rectis oculis hanc urbem intueri liceat 211
recuperare remp. 381
Recuſo —— dicendi periculum non recuſo 258
recuſatio —— nulla erat omnino recuſatio 204
reddere atque exponere rationem conſuetudinis 101
reddere patriae ſpiritum, quem quis naturae debeat 347
redi in gratiam cum rep. 290
redire gratiam inſidioſe cum inimico 208
redeamus in uiam 359
reditus in gratiam cum inimico. pag. 143

reni-

reditus in patriam Caeſari nullam habet reſenſionem neque apud populum, neque apud ſenatum. pagin. 137
redegit equites, ſagittarios, elephantos, in ſuam populi Ro. poteſtatem pag. 319
redegerunt bellicoſiſsimas gentes in ditionem huius imperij 307
redigere —— decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patrijs in praeda diſsipatione inimicus uictor redegiſſet 366
redigere in ditionem 118
redigere in unum - ſi hoc genus pecuniae in unum redigatur, pecunia populo Ro. non eſt defutura 311
redacta ad paucos familia 317
redimeret adoleſcẽtem pater rei familiaris facultatibus 276
redimere ſe a iudicibus 188
redemptor 342
reduxit Ciceronem cum Gabinio in gratiam Pompeij auctoritas 204
reductus in gratiam cum inimico qui inſidioſe rediit, ſe ſcilicet maxime, ſed proxime illũ quoque fallit. pag. 208
reducti de exſulio 262
reducti exſules Byzantii 31
redundat iis aliquantum ex quotidianis ſumptibus ac luxuriae 205
redundant omnes in me ex fonte illo dolores 191
redundaret acerbiſsimo luctu iſta uictoria 232
redundare —— laudem adoleſcentis propinqui exiſtimo etiam ad meũ fructum aliquem redundare. pagin 230
refellere crimina ſignis omni luce clarioribus 99
refellere, & redarguere mẽdaciũ 232
referunt aſpectum in curia 139
referebat ſententias ueſtras, omnia uerba in codicillos 337
referebant omnes mihi uitam acceptam 269
retuliſſes arida folia laureae ex illo fonte & ſeminario triumphorum pag. 169
referemus omnia accepta uni Antonio 278
refer ad te ipſum, quid mihi animi ſit 241
referre abſentem in reos 278
referre acceptum hereditatibus, &c. pag. 275
referre ad aliquem de rep. 269
referre aliquid in libellum 259
referre animum ad 354
referre gratiam iuſtam & debitam. pag. 126
referre in tabulas publicas 1:5
referre pedem —— ut non referat pedem, inſiſtet certe 359
referri ad unam ſummam nolo quicquid &c. 235
refigere leges 365
refragari homini amiciſſimo 353
refrenauit a reditu 350
refricat memoriam pulcherrimi facti pag. 298
refricabis facta praeterita 16
refrigeſco —— belli apparatus refrigeſcent 313
refugit animus & reformidat. pagin. 377
refugerint ab hac orationis turpitudine 103
refugere a conſilijs fortibus 29
regnum —— nihil eſt in regna ſtabile aut iucundum 335
regula philoſophorũ —— Gellius poſtquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philoſophorum regulam perduxit, &c. 54
reijciam mea ſententia omnia ad ſenatum 363
relaxari animis 275
religionibus ſuſceptis impeditur. pag. 160
reliquiſti regem 242
reliquit annum ſuum, ſeque in annũ proximum tranſtulit 177
relinquere partem —— neque Antonius ullius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, ullam eſt relicturus partem 351
relinquere ſedes patrias 361
relictis rebus ſuis omnibus 114
remanet ueſtigium —— conſulatus eius nullum remanet ueſtigium. pag. 370
remanſio 219
remittit aliquantum, & relaxat. pag. 337
remittere aliquid ſe ſeueritate cogendi 258
remittere aliquid ex condicionibus latis 370
remittere iubentur aediles curules a ſenatu funeri Ser. Sulpicij edictum, quod habent de funeribus. pag. 342
remittere quotidie aliquid iracundiae 335
remittere tantum de ſuo 207
remiſſior ſenatus fuit 323
renouabo ea, quae dicta ſunt. pag. 117
renouare uetus exemplum 255
renouata Deciorum memoria per hunc praeclarum uirum 369
renuere crimini ſupercilio 209
renuntiari conſul iuſſus eſt a Caeſare Antonius, cum ipſo 282
renuntiatus conſul 147
repulit Milo Clodij furores a ceruicibus ciuium 186
repulſam tulit 54
reponere magnam ſpem in alicuius uirtute, auctoritate, felicitate pacis & concordiae 317
repraeſentabat memoriam conſulatus mei, templum concordiae. pag. 16
repraeſentari —— ſi repraeſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt, corpus libenter gladijs obtulerim 290
reprehendere alicuius conſilium grauiſſimis uerbis 234
reprimere hanc famam 354
repudiare iuſtam gloriam laeuis eſt animi 160
repudianda reprehenſio 115
repudiata, reiectaque ab Antonio legatio 342
rerum capitalium quaeſtiones. pag. 167
res diuinae inſtituuntur in Graecia ijs, qui tyrannos necauerunt. pag. 187
res ipſa loqueretur eo tacente. pagin. 184
res iudicata indicta cauſſa 278
rem paternam ab idiotarum diuitijs, ad philoſophorum regulam perduxit, Graeculum ſe atque otioſum putari uoluit 54
reſp. —— qui rep. ſit infelix, felix eſſe nemo poteſt 279
reip. cauſſa diligi a ſuis ciuibus, optabile eſt excellentis animi uirtus. pag. 81
reſpublicae quomodo primum & quando ſint inſtitutae 47
re ſemel ſuſcepta & contracta. pag. 204
rebus ſecundis —— afflictis fortunis opp. 210
reſcidit acta Caeſaris 289
reſcinduntur acta Caeſaris 262
reſerare Italiam exteris gentibus. pag. 328
reſeruatam me, & meas uires ad hoc tempus 301
reſeruari crimen iudicio 175
reſeruat interdum dii immortales praeſentis laudis poenas in diem. pag. 106
reſeruabat extremum ſenſum ad memoriam reip. 106
reſeruare inimicitias id aliud tempus 143
reſeruare —— ſpei fructum rei conuenit, & euentui reſeruari. pag. 376

reſeruare

reſeruare uitam reip. 379
reſeruari ſanſſam Ciceruuis ad ſuum conſulatum,ad gloriam ſuam per timere uidit Lentulus 37
cesſruatus ad bans inſiguem pęnam pag. 187
reſidere —— bas nos metu libera ue reſidere in teullam partem iracundiae ſuſpicemur 242
reſediſſe ullas ſimultatis reliquias . pag. 242
reſidere crimini argumentis 105
reſtitit in Africa 229
reſtingue belli ſimilie inſendium ſalute patriae 223
reſtinguere ardorem 315
reſtinguere inuidiam —— ſuum ſanguinem quaeri ſenſit ad reſtinguẽdam inuidiam ſaſinoris Clodiani pag. 43
reſtinguere odium 201
reſtinguere ſtudia —— timui ne condicia inſidioſa pacis,libertatis recuperãdae ſtudia reſtingueret 365
reſtituere condemnatum 278
reſpice maior:s tuos 264
reſpectantes —— ita haec praetcrea mus, ut tamen intuentes, & reſpectantes relinquamus 9
reſpectum ad ſenatũ non haberet 320
reſpectum babere aliquo 354
reſpectum pulcherrimũ adimis reip. pag. 345
reſperſus —— os uxoris Antonii ſanguine militum ante pedes eius morientium reſperſum eſſe conſtabat pag. 294
reſpiraui, liberatus ſum 180
reſpirare —— cum primum reſpicaſſet 43
reſpirare —— ne punctam quidem temporis reſpiranis oppugnatio pag. 336
reſpiraſſe homines uidebantur 38
reſpondet Piſo altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſuperſilio 149
reſpondere acute, & argute 98
reſpondere ad rogata 91
reſpuere aliquem auribus 157
reſpicere omnes uoluptates 103
reſpuatur iſta ſondicio 96
retexo orationem meam 273
vetentus vino atque epulie 298
retinenda non erat uita in tanta acerbitate , tantaque ſpoliatione omnium rerum,quas mihi aut natura, aut fortuna dederat 27
retractatio - ſine ulla retractatione pag. 382
reuiuiſcerent ad bellum renouandum res, uerbae ſi erunt relictae 138
reuiuiſcere ad auctoritatis priſtinae ſpem 328
reuocarent ad ſe maximi faſinoris crimen 107
reuocare in lucẽ tenebris —— rex Deiotarus ueſtram familiam deiectam & obſcuram e tenebris in lucem reuocabit 248
reuocare omnia ad lucrum, & praedam 301
reuocare ſe ad curam rei domeſticae, rei forenſis 103
reuocare ſe non poteat familiaritate implicatus 164
reuulſus ex omni monumentorum memoria 369
rex Cottue 167
rex Ptolemaeus operis Clodianis ſuffragium ferentibus , eſt rogatum, ut ſedens cum purpura & ſceptro, & illis inſignibus regiis praeconi publico ſubiiceretur, et cum bonis omnibus publicaretur 31
regem ſapitis rcam eſſe inuſitatum pag. 140
reges appellati a populo, qui id numquam ne a ſenatu quidem poſtulaſſent auctore Clodio 30
reges Romae non fuerunt ſine ſenatu pag. 152
reges ſeruabant auſpicia 296
regum imperia quae 205
regia conſuetudo 205
regiae uirtutes 247
regum nomen in hac ciuitate ſemper ſunctum fuit 251
regulus a Karthaginienſibus cruciatus 351
rheda cum lenonibus 278
riuulus arceſſitus, & ductos ab ipſo capite 98
robur reip. 236
robur uirtutis —— uirtutis robore firmior,quam aetatis 346
robore animi incredibili eſt Milo 291
robuſtus aetate 319
robuſtior improbitas 279
robuſtiores —— aliquis ex nobis robuſtioribus 95
rodunt in conuiuiis 126
rogare —— conſules populum iure rogauerunt 262
rogare ſententiam —— is, qui te ſententiam primum rogat 344
rogati fuerunt ab bos 107
romulus foedere Sabino docuit etiam hoſtibus recipiendis ciuitatem Ro. augeri poſſe 119
romulus urbis Ro.creatae 119
roſtra hoſtium ſpolia in ueſtibulo domus Pompeii 280
roſtra —— nullus locus eſt ad ſtatuam quidem roſtris clarior 249
rubico flumen : finis Galliae. 322
rudis exemplorum 323
rudis —— exercitatus opp. 325
rudem accipere —— tam bonus gladiator rudẽ tam cito accepiſti? 281
ruinae publicanorum Piſo & Gabinius 133
rumor tibi ſpe falſa animum inflacat pag. 168
rumores —— graues de te rumores ſparſi 246
rumoribus improbiſſimis diſſipatis pag. 377
rumpere foedera , negligere, uiolare pag. 115
rumpere uincula ſeruitutis 347

S

Sacra Cereris aſſumpta de Graecia , & curata per Graecos ſacerdote 126
Sacra Cereris ſumma religione confici caeremoniasque uoluerunt 126
Sacra pro ciuibus ciuem facere uoluerunt , ut deos immortales ſcientia peregrina, mente domeſtica & ciuili precarentur 126
ſacrarium Bonae deae —— ante ſacrarium Bonae deae interfectus eſt Clodius 187
ſacrificiis ſolemnibus factis 314
ſacroſanctũ eſſe nihil poteſt,niſi quod populus,plebsue ſanxit 119
ſaginantur rep. ſanguine 42
ſaga —— ad ſaga ire 366
ſagã ſumi iuberet ſedatus 325
ſagati prodemus 366
ſalſus homo 275
ſaltabat nudus in conuiuio 247
ſaltatorium ſuum uerſabat orbẽ 151
ſalutare benigne —— comiter appellare vnumquemque 365
ſaluis auſpiciis rogatae leges 312
ſamnites 70
ſancire aliquid foedere ac fide 378
ſanctus erat legionibus Antonii Liſero 279
ſanctiones ſacrandae ſunt aut genere ipſo , aut obteſtatione legis , aut poena 119
ſanctiore erunt, credo, iure legiti , quam duo conſules 371
Sanctiſſimi milites 381
Sanctitas matronarum 100
Sanctitas tribunatus 42
Sanguis —— homo eiuſdem ſanguinis 67
Sanitas —— qui habent aliquid non ſolum ſapientiae, ſed etiam ſanitatis 223
Sanus —— quis Lepido ſanior? 368
ſapiens ad coniecturam rerum futurarum 347
Sapiens homo & conſideratus 273
Sapiens homo,ſanctus,ſeuerus 6

ſapiens

ſapiens eſſe noſtro periculo noli. pag. 221
ſapiens ſero—— tam non ſemper ſtulti, quam ſero ſapiẽtus eſt, cum ſtultitia ſua impeditus ſit, quoquomodo poſſit ſe expedire 204
ſapientis eſt, quicquid homini accidere poſſit, id praemeditari ferendũ modice eſſe, ſi euenerit 351
ſapientis non eſt diuinare 197
ſapienti quid non eſt integrum, quod reſtitui poteſt? 359
ſapientia cautoribus utitur conſilijs, quam fortitudo in poſterum prouidet 365
ſapientia non cadit in adoleſcentiam pag. 109
ſarcire honore mortui, quam viuo iniuriam feceris 341
ſatellites ſcelerum, miniſtri cupiditatum. 131
ſatis —— diu uixiſſe naturae, ſatis gloriae: non ſatis patriae 221
ſatis ſibi uixiſſe 221
ſatisfacere alicui pro ſuis in eum iniurijs 276
ſaturauit ſe ſanguine diſſimillimorũ ciuium 278
ſaturnini arma oppreſſa 175
ſaxa, Antonij comes ex ultima Celtiberia tribunus pl. a Caeſare populo datus 352
ſaxa rubra 281
ſcalpellum adhibere ſanae parti corporis 71
ſcauri ſeruus cum ad Cn. Domitium inimicum clam veniſſet, criminaque in dominum delaturum ſe eſſe dixiſſet, comprehenſus eſt iuſſu Domitij, ad Scaurumq. reductus 248
ſcelus inexpiabile 355
ſcelus ſectionis 279
ſciſo—— populusq. iure ſciuit 262
ſciſcere legem 138
ſciſcitari 368
ſcit Latine 312
ſcribere delectum perditiſſimorum ciuium 177
ſcurrarum locupletium ſcortum —— Clodius 23
ſcutati milites 288
ſcyllaeum aeris alieni fretum 10
ſeceſſio non bellum 232
ſector Pompeij Antonius 275
ſecus —— hora fere vndecima, aut non multo ſecus 177
ſedauit tanta mala florentiſſimae familiae, uel potius ſuſtuli 276
ſedare controuerſias 122
ſedem ſtabilem, & domicilium certũ non habebit nomen tuum 223
ſediſtis iudices in A. Gabinium 200
ſeditio nocturna concitata nulla concione aduocata, nulla lege promulgata 42
ſeditio oritur ſaepe ex ptinacia, aut conſtantia interceſſoris, culpa, atque improbitate latoris, &c. 41
ſeducere hoſtium legatum 338
ſedulitatem hominis uidetis 38
ſeges ac materies gloriae Milonis Clodius 179
ſeiuncta eſt cauſſa a ſenatu —— coniuncta, —— opp. 199
ſemigrauit a patre 97
ſeminarium triumphorum 169
ſemiſſibus ac trientibus ſemiſſis quincta prope pars uectigalium tollebatur 30
ſemininae uoces 64
ſemiuſtulatus infelitiſſimis lignis Clodius 178
ſenator cogitur uenire in ſenatum pignore, aut multa 258
Senatores in ſupplicationibus coguntur nõ pignoribus, ſed eorũ, de quorum honore agitur, gratia 258
Senatus cenſuit ueſtem mutãdam pro Cicerone 16
Senatus cenſuit, ut L. Opimius cõſul remp. defenderet 335
Senatus id eſt orbis terrae cõſilium 30
Senatus frequẽs Kalendis Ian. decreuit de reditu Ciceronis 37
Senatus luctum ac dolorem ſuum ex Ciceronis fuga ueſtis mutatione declarandum cenſuit 150
Senatus reip. cuſtos, praeſes, propugnator collocatus 73
Senatus caedem, qua Clodius occiſus eſt, contra remp. eſſe factam iudicauit 175
Senatus erat deligere nuntios pacis, & belli, & miniſtros muneris prouincialis, &c. 90
Senatus iudicium ſemper iudicio populi comprobatum 126
Senatum, quem ſemper laudauit, reprehendere cogitur Cicero 329
ſenatuſcõſulta diuina de Cicerone 65
Senatuſconſulta falſa ab Antonio delata 359
Senatuſconſultum de ſupplicatione per diſcenſionem fecit Antonius, quod factum eſt antea numquam, pag. 299
ſenio confecta eſt tota ciuitas 136
ſentire unum 325
ſenſus uerae gloriae 320
ſenſus —— ſine mente, ſine ſenſu es pag. 280
ſententiarum princeps & auctor 127
ſepietur forum 262
ſepulcra ſanctiora ſunt uetuſtate 342
ſepulcrorũ ſanctitas in ipſo ſolo eſt, quod nulla ui moueri, neque deleri poteſt 342
ſepultura —— nec diſperſis buſtis humili ſepultura crematos 381
Seplaſia —— Capua Seplaſiã ſublaturus videbatur Piſo 12
ſeptus armatis 9
ſeptus eſt ſenatus armatorum corona pag. 389
ſeptus praeſidio Italiae cunctae poterat eſſe 345
ſeptum oportet eſſe caritate, & beneuolentia ciuium, non armis 289
ſepti omnes fori aditus 310
ſepti præſidijs ſalutaribus, & neceſſarijs 172
ſequeſter 100
ſequi optimatium ſectam 49
ſermo quidam tacitus mentis, oculi, ſupercilia, frons, uultus 146
ſermunculi maeliuolorum 201
ſerpebat in urbe infinitum malũ 263
ſerranus ab aratro. 38
ſeruare de e caelo 42
ſeruare de caelo —— ne quis de caelo ſeruaret, ne quis moram ullam afferret 65
ſeruare de caelo 84
ſeruare de caelo —— non ſolet agi cũ plebe, cum de caelo ſeruatum eſſe conſtat 84
ſeruare de caelo —— de caelo ſeruari cum lex feratur, obnunciari, intercedi licet 142
ſeruare de caelo. 282
ſeruare fidem 82
ſeruare legem 138
ſeruare ordinem 317
ſeruilius Ahala 173
ſeruilij duo Caſca, Ahala 273
ſeruire dignitati 14
ſeruire iracundiae ſuae in ſententia dicenda 130
ſeruire temporibus ſeruorum omniũ pecunia, gratia, labore corporibus, &c. 96
S. Sulpicius in legatione ad Antoniũ mortuus 340
S. Sulpicius —— omnes ex omni ætate, qui in hac ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, ſi unum in locum conferantur, cum S. Sulpicio non ſunt comparandi 341
S. Sulpicius nõ magis iuriſconſultus, quam iuſtitiae 34
S. Sulpicius mirifice maiorum continentiam diligebat 341
S. Sulpicius. 369
Seruitus eſt poſtremum malorum omnium, non modo bello, ſed morte etiam repellendum 289
Seruitus omnis miſera eſt: ſed impuro, impudico, effeminato ſeruire intolerabile eſt 296

Seruitus—— quouis eſt miſera ſeruitus 347
Seruitus——omnes nationes ſeruitutem ferre poſſunt, praeter Romanam 347
Seruitutis depulſio, cauſſa belli iuſtiſſima 335
Seruitute nihil foedius 302
Seruus Scauri ſuum crimina in dominum ſe delaturum eſſe Domitio dixiſſet, iuſſu eius comprehenſus eſt, atque ad dominum reductus 248
Seruus——de ſeruo in dominū quaeri ne tormentis quidem licet more maiorum 241
Serui corruptela non debet eſſe impunita 248
Serui—— de ſeruis nulla lege quaeſtio eſt in dominum, niſi de inceſtu pag. 181
Serui in eiuſmodi domo, in qua nihil geratur, quod foras proferendum non ſit, non ſunt ſerui 105
Seruorum fortuna & condicio infirma eſt 118
Seſtertius numerus 211
Sex. Clalius abſolutus, qui aedes ſacras, qui cenſum populi, qui memoriam publicam incenderat 110
Sex. Pompeius auctoritate ſenatus ab armis diſceſſit 318
Sex. Pompeius Cn. Pompeij conſulis frater doctus vir, & ſapiens 563
ſi ita res tuliſſet 307
ſi maxime in diſcrimen venitur 338
ſibilus mors eſt ei, qui fauore populi tenetur 61
ſibilum metuere, non eſt ſcholae Epicureae, immo uero nullius. 163
ſignum amoris Ciceronis in patriā certiſſimum, quod cum abeſſe ab ea ſine ſumma dolore non poſſet, hunc ſe perpeti quam illam ab improbis labefactari maluit 28
ſignum dedit cunctae Italiae cupienti Pompeius, ut ad Ciceronem restituendum Romā cōueniret 179
ſignum dare populo Ro. conſilium ueſtrum non deeſſe reip. 302
ſigno dato——quaſi ſigno dato 184
ſignum de caelo delapſum, quod Veſtae cuſtodijs continetur 354
ſigna omni voce clariora 99
ſigna virtutum non expreſſa, ſed adumbrata 36
ſignificationes comitiorum & concionum 58
ſimile a corpore, in quo aliquid eiuſmodi ſit, quod reliquo corpori noceat 335
ſimile a parnopuero, aut imbecillo ſene ac debili, cui gladius datus ſit pag. 15
ſimile——ut in ſeminibus eſt cauſſa arborum & ſtirpium, ſic Antonius luctuoſiſſimi belli ſemen fuit pag. 278
ſimile——ut quidam morbo aliquo & ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi non ſentiunt: ſic libidinoſi, auari, facinoroſi uerae laudis guſtum nō habent 290
ſimilitudo impuriſſimae naturae, & turpiſſimae vitae Antonium, & Dol. bellum ſingulari inter ſe conſenſu & amore deuinxit 350
ſine offenſione noſtrae amicitiae 344
ſiniſtrum fulmen 386
ſiparium 133
ſiſapo—— tamquam Siſaponem tenebas 276
ſitiebat ſanguinem noſtrum 313
ſitum quaerens declamitauit 313
ſoccos illum habuit Rutilius 204
ſoceri nomen ademit mors filiae, ſed caritatem illius neceſſitudinis non ademit 6
ſocietatem ullam cum hoſte importuniſſimo foedere ullo poſſe confirmari credidit 6
ſol——o ſolem ipſum beatiſſimum, qui antequam ſe abderet, ſtratis cadaueribus parricidarum cum paucis fugientem vidit Antoniū, pag. 380
ſolida laus 82
ſolidam laudem ueramque quaerere pag. 48
ſolidum ſuum cuique ſoluere 211
ſolium——bibitur uſque eo, dum de ſolio miniſtratur 163
ſolemne iter 177
ſollicitare ſeruum verbis 248
ſolliciti & timidi ſunt ambitioſi 179
ſoluere praemia ciuibus benemeritis pag. 380
ſolum uertiſſe exſulij cauſſa 312
ſorbere animo, haurire cogitationē, pag. 351
ſordidata mancipia 281
ſors Tuberonis coniecta eſt ex S. C.
ſortiri prouinciam 138
ſortitio prouinciarum religioſa 299
ſparſi graues de te rumores ſparſi 246
ſpari 183
ſpartacus 299
ſpartacum appellat Antonium Cicero 368
ſpecies——praeſidio ſunt ſpecie conſuli, re & veritate nobis 329
ſpecies quaedam uirtutis aſſimulatae pag. 96
ſpecimen innocentiae P. Rutilius 166
ſpectaculum non modo hominibus, ſed etiam undis ipſis luctuoſum pag. 345
ſpectaculum, quod omni frequentia atque omni genere hominum celebratur 64
ſpecto —— ad te unum omnis mea ſpectat oratio 240
ſpecto ——ſumma iudicij mei ſpectat huc 375
ſpectare——qui diligentiam, qui gloriam ſpectaſtis 29
ſpectant domum 228
ſpectantes magna quaedam, non peruaiam 273
ſpectio—— conſules & reliqui magiſtratus nuntiationem & ſpectionē habens 282
ſpecula——erat ei ſpecula in C. Antonio 345
ſpeculae——regem ſemper ſpeculis fuiſſe 245
ſperemus, quae uolumus, ſed quod acciderit feramus 74
ſpes fallaces 189
ſpes magna, & prope explorata 347
ſpes rapiendi, atque praedandi obcaecat animas eorum 306
ſpem habere ad extinguendam alterius ſalutem 172
ſpe pacis oblata 359
ſpirante etiam reip. ad eius ſpolia detrahenda aduolauerunt 30
ſpoliari ſuo praeſidio patriam dolebat 106
ſpoliatus dignitate, ſpe ſalutis 359
ſpoliatus honeſtate 211
ſpoliatam nullis ornamentis ſalutem alicui reddere 230
ſponſione me, in Eſquilinam portam introiſſe laceſſiuit 160
ſp. Caſſius, Melius, M. Manlius accuſati 284
Sp. Caſſio, Poſtumio Cominio coſ. 25
Sp. Melius annona leuanda iacturaque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem uidebatur, incidit in ſuſpicionē regni appetēdi 185
Sp. Oppius 300
Squallebat ciuitas publico cōſilio mutata veſte 18
ſtabilis ac non mutata oratio 189
ſtare cum oportebat in maiorum ſuorum ueſtigijs 6
ſtare——ſi per eos non ſtetiſſet 370
ſtata ſacrificia 180
ſtatua aenea pedeſtris 348
ſtatua Caeſari inter reges poſita pagin. 249
ſtatua Cn. Octauij in Roſtris 340
ſtatua Cn. Octauio reddita eſt pro uita, quae multos per annos progeniem eius honeſtaret 340
ſtatua equeſtris inaurata in Roſtris M. Lepido a ſenatu decreta Cicerone auctore 317

ſtatua

ſtatua in roſtris; M. Lepido decreta, quod pacem cum Cn. Pompei filio fecerit, quodque ſilentio ciuile bellum confecerit 366
ſtatua inaurata equeſtris 341
ſtatua palmaris 325
ſtatua pedeſtris aenea Ser. Sulpicio à ſenatu decreta Cicerone ſententiae auctore 342
ſtatuae honorem nemini tribuendum cenſebat Seruilius, niſi ei, qui ferro eſſet in legatione interfectus. pagin. 340
ſtatuae intereunt tempeſtate, ui, uetuſtate 342
ſtatuere alicui ſtatuam 341
ſtatuere ei ſtatuam in foro 44
ſtatuere duriorem condicionem ſibi, aut alijs, quam ferre poſſint. pagin. 201
ſtatuere condicionem alicui 118
ſtatus patriae 108
ſtillantem prae ſe pugionem tulit Brutus Caeſare interfecto pagin. 273
ſtipauit armatus ſenatum Antonius pag. 368
ſtipatus armatis 268
ſtipatus armis barbarorum Antonius 368
ſtipatus ſicarijs 49
ſtipati —— non uſitata frequentia ſtipati ſumus 172
ſtipati telis —— 323
ſtipendiarij multi ciuitate donati. pagin. 118
ſtirps —— quia in familia laus aliqua floruerit, hunc fere qui ſunt eius ſtirpis, quod ſermone hominum ad memoriam prodendam patrum uirtus celebretur, cupidiſſime perſequuntur 197
ſtolam dare —— 267
ſtrumae Vatinij ab ore improbe demigrarunt, & alijs iam ſe locis collocarunt 91
ſtudia municipiorum in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, &c. 338
ſtultitia uoluntaria 354
ſtuduit praeturae Beſtiae Coelius. pag. 99
ſtupor, debilitateſque linguae. pagin. 116
ſtupor in uerbis 273
ſtupor te tantus oppreſſit, uel ut uerius dicam, tantus furor, ut, &c. pag. 279
ſtupor cordis 279
ſtuporem hominis, uel dicam pecudis attendite 273
Sua quemque fraus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate ac mente deturbat 158
Suaſor facti, & probator non multum inter ſe differunt 273
Subeſſe —— quoniam ſubeſſe aliquid putat, quod cauendum ſit 324
Subiecerunt nefarias libidinum contumelias, & turpitudines 167
Subire periculum capitis 104
Subire poenam 133
Subire ſempiternas foediſſimae turpitudinis notas 356
Subire tempeſtates ac procellas. pagin. 172
Subire turpitudines 377
Subire uim atque iniuriam 104
Subiecit ceruices ſuas ei ſecuri, qua multi minoribus in peccatis occiderunt 277
Subiicere ceruices ſecuribus hoſpitis ſui geſtiebat 167
ſubiicere faces inuidiae alicui. pagin. 189
Subiicere teſtamenta 376
Subiicit ignem nouum huic ordini nobiliſſimo 208
Sublatis uacationibus 315
Subminiſtrare alicui pecuniam 346
Suboles omnis iuuentutis 278
Subrepſerat ſub tabulas 64
Subſeciuae operae 271
Subſelliorum alia ratio, alia lecti. pag. 107
Subſidium pecuniae 136
Subſtructiones inſanae 186
Subſtructionum inſanis molibus oppreſſerat Clodius Albanos tumulos 187
Subtiliter de iure diſſere 114
Subterfugere militiam 331
Sublimeo 174
Succinctus pugione 370
Sueſſonenſe proelium 114
Sueſſa olim lautiſſimum oppidum, nunc municipium 368
Suggerebantur ſaepe damna aleatoria 280
ſumma concluſionis meae 273
ſumma de re diſſidentes in eadem conſuetudine permanere magnum eſt 275
ſumma reſp. 308
Summo reip. tempore 319
Summa —— quicquid dixi, ad unam ſummam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiae 235
Summi, medij, infimi te oderunt. pagin. 371
Summittere alicui —— id eſt ſucceſſorem mittere 232
Sumpſiſti uirilem, quam ſtatim muliebrem togam reddidiſti 276
Sumpſeram mihi eas partes 344
Sumere diem 289
Sumptis inimicitijs 87
Sumptus itineris 198
Supercilium alterum ad frontem ſublatum, alterum ad mentum depreſſum 149
Supercilium Piſonis 13
Suppeditare —— ſi uita ſuppeditaſſet 297
Supplex te ad pedes abiiciebas 283
Supplicatio decreta Ciceroni conſuli eſt ob conſeruationem hoſt. nullis armis ſumptis, nouo & inaudito genere 379
Supplicatio numquam decreta eſt in ciuili bella 378
Supplicationem decernere 378
Supplicationem denegauit Gabinio ſenatus 133
Supplicationem quindecim dierum Caeſari decreuit Cicero ſententia ſua 136
Supplicationes 88
Supplicationes —— Cicero primus nomine P. Anſae, Hirtii, Caeſaris iunioris decreuit 50. dierum ſupplicationes 380
Supplicationes decerni non debent temere 388
Supplicationes —— in ſupplicationibus ſenatores deeſſe non ſolent. pag. 138
Supplicium eſt, quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti 119
Supplicium nullum eſt putandum, quo affici caſu aliquo etiam boni uiri, fortesque poſſint 356
Supplicia in hominibus quae 269
Supplicia uictis maxima propoſita. pagin. 350
Supremi diei celebritas, quam etiam inimici concedere ſolent 187
Suſcipiebat omnes impuritates pudica in domo 268
Suſcepiſti ſacra inaudita, ac nefaria 83
Suſcepit ea ſcelera 350
Suſcepit grauiſſimã reip. partem 179
Suſcepit liberos ex libertini filia M. Antonius orator 297
Suſcipe temporis cogitationem ſobrij hominis 273
Suſcipere curationem, & quaſi diſpenſationem regiam 204
Suſcipere ſcelus 105
Suſceptam cauſſam affligeret 47
Suſpenſus curis maioribus animus 328
Suſpicio atrociſſima 220
Suſpicio durior de eo numquam ad ſenatum allata eſt 32
Suſpicionem eius facti in altero non quaerere, cuius ipſe ſibi perpetuã licentiam optaret 96
Suſpicionẽ bonorum de ſeipſa numquã uoluit aut infitiando tollere, aut

diſſimulando ſedare 7
Suſpicionem multis attulit immutatae uoluntatis mentio a te facta pacis 361
Suſtento —— nunc me una conſolatio ſuſtentat 190
Suſtentaſti diſceſſũ illum meum tanto pondere auri, quantum tempus illud poſtulabat 211
Suſtẽtauit eius filiae ſolitudinem maximis officijs 6
Suſtentant ſe ſubſidijs patrimonij, aut amicorum liberalitate 132
Suſtentat ſuis ſumptibus parſimoniã patrum 101
Suſtentare fide, re augere 197
Suſtentare uix poteras maerorem tuum 168
Suſtinetis iudicium 108
Suſtinebat tota comitia ſuis humeris. pag. 177
Suſtinuerat furoris multam 250
Suſtinuiſſet hoc crimen latronum occultator, & receptator locus. pag. 180
Suſtinere perſonã ſibi ab aliquo impoſitam 323
Suſtinere uerborum pondus non poterat 333
Suſtinere —— uix hanc uim frigorum, hiememque huius urbis tectis ſuſtinemus 210
Suſtuliſti his omnibus ſignũ aliquod ad bene de omni rep. ſperandum pag. 215
Sulla cum Mario & Carbone contendit, ne dominarentur indigni. pag. 334
Sulla cum Scipione pacem faciebat. pag. 365
Sulla cum Scipione inter Cales & Teanum leges inter ſe, condicionesque tulerunt 363
Sulla cum Sulpicio de iure legum cõtendit 334
Sulla dominans 288
Sulla, Marius, Octauius, Cinna, & ſiquis alius ciuile bellum optant, is deteſtabilis ciuis reip. natus eſt 365
Symphoniaci pueri uxoris Milonis. pag. 181
Sympoſium 151
Syngrapha —— nihil debetur ex iſta ſyngrapha 285
Syngraphae factae ſunt 198
Syriae Gazae 48

T

Tabula Antonij auctionaria. pag. 280
Tabula prima praerogatiuae 149
Tabulae falſae figebantur 311
Tabulae figebãtur nobis inſpectantibus 284
Tabulae nouae 347
Tabella dat poteſtatem iudici: occultat eadem libidinem —— 201
Tabellae licentia 52
Tabellae conſcientiam nihil eſt quod quiſquam pertimeſcat, ſi non pertimeſcat ſuam 201
Tabella iudicij 201
Tabellae iudicum —— non e tabellis paucorum iudicum, ſed e ſententijs omnium fama noſtra, fortunaque pendet 169
Tacendo loqui —— non inficiando confiteri uidebantur 24
Tactas tua cogitationes non extimeſcis 219
Tacitus te dimitterem 80
Taeter hoſtis ciuitati Catilina 96
Taeter —— quam taeter incedebat? pag. 12
Tangere —— quam primum tetigero bene moratam ciuitatem in ea conquieſcam 189
Tangere —— uilla, quae uiam tangit 181
Tanquam ſerpens e latibulis 80
Tardari animis —— uereor ne tardentur animis 354
Tarditas & procraſtinatio cum pleriſque in rebus gerendis odioſa eſt, tum hoc bellum indiget celeritatis 324
Tarquinius non crudelis, nõ impius, ſed ſuperbus habitus eſt 296
Taurea Iubellius 352
Tegere atque celare cupiditatem ſuã triumphi nomine 160
Tegere latus —— latera tegentes alij, ſequentes alij, praegredientes alij 365
Tegere ſe ianua ac parietibus, non iure legum 276
Tela intenta iugulis ciuitatis de coniuratorum manibus extorſit Cicero 47
Tela undique intenta in patriã. 135
Telluris aedes 284
Temerarij hominis eſt, cum reip. nihil proſit, ſe ciue rẽp. priuare 33
Temeritas redemptionis 332
Temeritatis opinio periculoſa pertimeſcenda 320
Temperans balneator 369
Temperare uictoriam 215
Tempeſtas oblata formidoloſiſſimi temporis huius magnitudini animi grauitati ſapientiae 329
Tempeſtas periculi 59
Tempeſtates ac procellas in illis fluctibus concionum putaui Miloni eſſe ſubeundas 172
Templum Caſtoris 152
Tempus pueritiae extremae —— al. extremum 115
Tempus turbulentiſſimum, tranquilliſſimum —— opp. 354
Tempore oblato 301
Temporibus optimis 6
Temporibus potius, quam moribus parendũ in magna conuerſione et perturbatione rerum 354
Tendit dexterã Italiae Graecia ſummumq. ei praeſidiũ pollicetur 345
Tendere dexteram —— tendebat dexteram imperator cũ milites ad laudem hortaretur 132
Tenebricoſa popina 151
Tenebricoſae libidines, quas fronte & ſupercilio, non pudore & temperantia contegebat 131
Tenebroſiſſimum tempus 82
Teneo in manu epiſtolas 360
Tenere in manu 107
Tenemus eum omnibus horis, oculis auribus, complexu 298
Tenetis illa animis, etiam ſi non audiatis 131
Tenebant medium curſum 84
Tenuit te tanta amentia 88
Tenuit tẽ in foro ratio honorum tuorum 233
Tenere occaſionem oblatam 301
Tenere clauum imperii 13
Tenere curſum 51
Tenere dignitatem 359
Tenere fidem —— non tenuit omnino colloquium illum fidem 363
Tenere locum —— non tenuit eum locum, in quem, niſi popularis eſſe uoluiſſet facillime perueniſſet 58
Tenere memoria 376
Tenere riſum —— uix riſum tenebant 84
Tenere ordinem 317
Tenere —— uerendum ut tenere ſe poſſit 320
Tenere ſe —— poteritne ſe tenere quin D. Bruti ſanguine poenas patrias perſequatur? 371
Tenere ſuam conſuetudinem 263
Tenemur aliqua culpa erroris humani 218
Tenebamur oẽs dicendi ſtudio 234
Tenebantur cum doctrinae ſtudio, atque humanitatis: tum etiam hoſpitio Dionis 99
Tenebantur lege de ui 109
Teneri a frõte, a tergo, a laterib. 301
Teneri legibus 201
Teneri —— nec populus, nec plebs legibus Antonianis tenetur 360
Tentare —— domus tentata ſcelere nefario 105
Tẽtatur ius ueſtrum hoc iudicio. pag. 201

Teretur interea tempus 115
Terminalia 362
Termino —— vt vnde eſt orſa, in eodem terminetur oratio 224
terminabat ſpem poſſeſſionum ſuarum Ianiculo, & Alpibus —— Clodius 185
Termini poſſeſſionum 185
Terret oculos haec noui indicij noua forma 172
Territorium coloniae minueretur. pagin. 287
Terror iniectus Caeſari de eius actis. pag. 147
Teſtamentarius 23
Teſtamentum etiam infimis ciuib no ſemper obtentum eſt 289
Teſtamentum —— in priuatis rebus firmiſſimum eſt teſtamentum. pagin. 289
Teſtatior vt eſſet res multorum oculis 107
Teſtificatio ſempiterna 342
Teſtes —— quam multos eſſe ex hac hominum copia arbitramini, qui hominibus potentibus, gratioſis, diſertis, cum aliquid eos velle arbitrentur, vltro ſe offerre ſoleant, operam nauare, teſtimonium polliceri? 98
Teſtium voluntates facillime fingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri poſſunt 99
Tetrarches nobilis Deiotarus 24
Tetrarchae, dynaſtae 355
Theatrales, gladiatorijque conſeſſus. pag. 58
Themiſta ſapientia 161
Theophanis adoptatio 126
Thrax —— conſulem veſtrum ad eandem faciendam, tamquam aliquē thracem condiceret 132
Thyeſtea exſet satio: in naufragio expulſus, &c. 156
Tiberis completus corporibus ciuiū pag. 41
Tigranes Armeniorum rex, Mithridatem pulſum Ponto opibus ſuis, regnoque defendit 32
Tigranes, qui hoſtis populi Ro. fuit, & acerrimum hoſtem in regnum recepit qui conflixit, beneficio Pōpeij regnauit 32
Tigranem ſupplicem, abiectumq. in ſuis caſtris erexit Pompeius, atque inſigne regium, quod ille capite ſuo abiecerat, repoſuit 32
Timere —— de ſe nihil timere 4
Timeri a ſuis dies & noctes, quae vita 290
Timor te bonum faciebat, non diuturnus magiſter officij 284
Titubanter, & ſtrictim 96
T. Albutius Graecus homo, ac leuis in ipſa prouincia quaſi triumphauit 133
T. Albutius pro praetor in Sardinia. pag. 133
T. Albutio ſupplicationem ſenatus denegauit 133
T. Annius Cimber 352
Ti. Gracchus caeſus, C. Gracchus caeſus 175
Ti. Gracchus collegae magiſtratum per ſeditionem abrogauit 185
Ti. Gracchus pater tribunus pl. ſolus ex toto collegio L. Scipioni fuit inimiciſſimus, & ipſi, & fratri eius Africano 135
Ti. Gracchus legem agrariā ferebat. pag. 52
T. Bidius 161
T. Brochus 231
T. Coponius 125
T. Flaminius 161
T. Furfanius 185
T. Matrinius Spoletinus vnus ex ijs, quos C. Marius ciuitate donauit, dixit cauſſam, &c. 123
T. Plancius 324
T. Plancius 347
T. Plancus curiam incendit 369
Toga muliebris 276
Toga, pacis inſigne & otij 165
Togata —— tum ageretur togata 91
Togulae —— togulis acceptis 160
Tolerabilis ſtatus ciuitatis 365
tollemus vos in caelum humeris noſtris, ſi fieri poterit 354
Tollere aliquem in equum 247
Tollere e vita vitae ſocietatem 268
Tollere vexillum 287
Toreuma 163
Tormenta carnificum nō ſunt grauiora, quam interdum cruciamenta morborum 351
Tormentis inuenire —— quod tormētis inueniri vis, id fatemur 181
Tormentis Mutinam verberauit Antonius 336
Torquere & flectere huc & illuc naturam 96
tortor —— iure an iniuria quis ſit occiſus, nihil ad tortorem 181
Totus animo & ſtudio tuus 236
Tractare gubernacula reip. 13
Tradidit ſuas vires —— ſe ſuoſque vires non tradidit, ſed oppoſuit Antonia Gallia 317
Tradiderat te in meam diſciplinam pag. 267
tradere in ſeruitutem —— Gabinius publicanos tradidit in ſeruitutem Iudaeis 132
Tradere reum ſententijs iudicum. pagin. 172
Tradiderunt ei meam ſalutem pro pignore 130
traductio ad plebem furibundi hominis Clodii 10
Traxit cognomen ex contumelia. pagin. 297
trahere aliquid ſalis ab vxore mima potuit Antonius 271
Tracta comitia 177
Tramites —— egreſſus eſt non viis, ſed tramitibus 368
Transferre inuidiam in alios. pagin. 44
Transferendi in nos criminis cauſſa pag. 43
tranſibat mare vaſtiſſimum hieme. pag. 160
Tranſigere negotium 272
tranſilire —— ne rem vnam pulcherrimam ex multis rebus geſtis Antonii tranſilior oratio 282
tranſpadani alieniſſimi ab Antonio. pag. 345
Tranſportarat tantum exercitum in Macedoniam 158
Trebellius Antonii comes 352
Trebellius fraudator creditorum. pagin. 369
Trebonius a Dolabella cruciatus. pagin. 351
trebonius. Trebonii vitam cum Dolabellae ſiue Trebonii maxima contumelia conferre nemo poteſt 351
trebonius idibus Martiis Antonium a debita ei peſte ſeduxit 369
tribus locis ſignificare maxime populi R. iudicium ac voluntas poteſt, concione, comitiis, ludorum, gladiatorumque conſeſſu 53
tremere —— niſi mucrones veſtrorū militum tremere vultis, & dubitare vtrum in ciue, an in hoſte figantur 376
Tribuere alicui teſtimonium egregię virtutis 321
Tribuere honorem —— vir, cui nullus honor tribui non debitus poteſt 242
Tribuere ſtudium alicui 264
Tribuere veniam doloſi alicuius. pagin. 130
Tribuerentur praemia virtutis eorū ciuibus 123
Tribuere beneficia 121
Tribuere alicui miſericordiam. pagin. 189
Tribuenda laus Bruto 317
Tribuenda mihi laus nulla eſſet, ſi, &c. 187
Tribunal Aurelium 21
Tribunus pl. armatus eſt legibus ſacratis contra, &c. 42
Tribunus pl. nullus vnquam contra

legem Aeliam & Fuſiam concilium conuocare auſus eſt 54
Tribunus quidam militum cum pudicitiam eriperet militi in exercitu C. Marij interfectus ab eo eſt, cui uim afferebat 173
Tribuni pl. octo de reditu Ciceronis retulerunt, nam unus abſente Cicerone defluxit 37
Tribuni octo Ciceronis reditum adiuuerunt 179
Tribunus pl. poſt Romam conditam nemo unquã appellauit, ne cauſam diceret, praeter Vatinium. pagin. 89
Tribus Lemonia 342
Tribus Palatina 58
Tribus Sergia 90
Triclinia pro conclauibus —— lege annotation. 280
Trinundinum —— promulgatio trinundinum 310
Triſtis ac directus ſenex 101
Triumphi currus —— uincti ante currum duces, ſimulacra oppidorum, &c. 361
Triumphus iuſtus ac uerus eſt, cum bene de rep. meritis teſtimonium a conſenſu ciuitatis datur 377
Tropaea —— ut eſſet quod in baſi tropaeorum incidi, inſcribique poſſet, &c. 168
Tropaeis & monumentis hominum nonnulla aliquando allatura eſt finem aetas 217
Trucidat faenore 103
Tuebatur auctoritatem ſummi uiri. pag. 351
Tueri beneficium meũ erga te debeo pag. 95
Tueri beneficiũ tuum mihi per tuas contumelias non licuit 279
Tueri fines ſuos ab excurſionibus hoſtium & latrocinijs 246
Tueri perſonam principis 338
Tueri ſine ſali ueſtitu nec nomen illud, nec munus poterat 204
Tulis duas ſolas tribus 353
Tumultuari 101
Tumultus Italicus 333
Tumultus, perturbatio tanta, ut maior timor oriatur 333
Tumultus —— poteſt bellum eſſe ſine tumultu, tumultus eſſe ſine bello non poteſt 333
Tumultus grauius eſt, quam bellum. pag. 333
Tumultum decerni, iuſtitium edici ſaga ſumi placere dixit Cicero 323
Turbato auſpiciorum iure 287
Turbidae res 275
Turbines reip. Piſo & Gabinius. pagin. 16
Turpe eſt pro fortiſſimo uiro dicere incipientem timere 172
Tyrannis interfectis ea, quae tyranni eripuerunt, ij, quibus erepta ſunt, recuperare iure poſſunt 285
Tyrannus nemo unquam fuit, qui miſeros lugere uetuerit 18
Tyrannus nullus hoc fecit umquam in Scythia, ut eos, quos luctu afficeret, lugere non fineret 150
Tyrannorum interfectoribus Graeci deorum honores tribuunt 187
Tyrannum occidere, re pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum pag. 290

V

VACARE omni culpa. pagin. 229
Vacatio adoleſcentiae 100
uacatio militiae 321
uacillans legio 301
uacua ab omni periculo, atque omni ſuſpicione belli 337
uacui metu 272
uagabitur modo nomen tuum longe atque late, ſedem quidem ſtabilem, & domicilium certum non habebit 223
Valeo —— haec querella noſtra, quid ualet? 334
ualere ad —— multum ualuiſſe ad patris honorem pietas filij uidebitur 348
ualere Cornelio ad ſummam laudem potius, quam ad minimam fraudem Caeſaris familiaritas deberet pag. 328
ualens —— imbecillus opp. 107
uaria multiplexque natura 96
uarius Antonij legatus 338
uaſa colliſa 281
uaſarij nomine ſeſtertium centies & octogies adſcripſeras, &c. 167
uaſtitates prouinciarum Piſo & Gabinius 133
uaticinari atque inſanire 14
uatinius fregit ceruices Vettio in carcere 86
uatinius in tribunatu nihil fecit gratis 91
uatinius odium publicum populi, ſenatus, &c. 91
uatinius Pythagoricum ſe ſolebat dicere 83
uatinius quaeſturam petijt cum P. Sextia 82
uatinius reus in tribunal ſui quaeſtoris aſcendit, eumque ui deturbauit, ſubſellia diſſipauit, &c. pagin. 89
uatinius reus iudicium diſturbauit, ſubſellia diſſipauit, urnas deiecit, &c. 89
uatinius uiatorem miſit, qui Bibulum domo ui extraheret. pagin. 85
Vatinium omnes oderunt, tribules execrantur, uicini metuunt, affines erubeſcunt 91
uectigal Dyrrachinorum in Piſonis quaeſtum conuerſum eſt 131
uehebatur in rheda penulatus. pagin. 177
uehi in rheda 181. 177
uehemens & uiolentus homo 313
ueliam celeriter deuectus 258
uellem dij immortales feciſſent 340
uellicant in circulis 126
uendicaret ſibi eam laudem pro ſua. pag. 179
uenditabat ſe operis Clodius. pagin. 10
ueneficam appellat D. Brutum Antonius 369
uenenum in potione uel in cibo. pagin. 244
ueneni dandi ratio 106
uenenatis muneribus ueniſtis. pagin. 310
uenia ad ignoſcendum —— cui non in urbe, non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendum dari poſſit 369
ueniam dare —— aliquam ueniam iuſta dolori dare 361
ueniam delicti petere 236
ueniam & impunitatem ceteris dandam puto 338
ueniſti falſo in ſuſpicionem Sextia. pag. 80
uenit in aures meas 221
uenit haec res in iudicium 178
uenit in eam benignitatis conſuetudinem. 157
uenerat ei hereditas nondum ei tanta a L. Turſelio uenerat hereditas 279
uenerat is in ſocietatem belli 234
uenire alicui ſubſidio 371
uenire contra aliquem 335
uenire contra rem alicuius 265
uenire mihi hereditates negaſti. pagin. 275
uenire in ſuſpicionem populo Romano 259
uenitur in diſcrimen 338
ueniendum in Antonii congreſſum & colloquium 362
uentura fuit reſp. ad ſeruos 7
uentris & gutturis uitium non modo non minuit aetas hominibus, ſed etiam auget 103
uerberare urbem aliquam tormentis 336
uerberari os tuum ferreum conuicio ſenatus uoluiſti 161

uerbum

uerbum Graecum, quo in ſedandis diſcordijs uſa eſt ciuitas Athenienſis μὴ μνησικακεῖν. 255.
ueriſſima fronte dixerunt 208
ueritas —— o magna uis ueritatis, quae contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam facile ſe ipſa per ſe defendat 107
uerſare ſuam naturam, & regere ad tempus 96
uerſatur ante oculos luctuoſa nox meis omnibus 211
uerſabatur mihi exſilium ab oculos pag. 27
uerſabatur ſemper in ſpe rerum nouarum. 34
uerſaei in laudis, & gloriae cupiditate 166
uerſari in magna infamia 199
uerſari in rebus celebratiſſimis omnium ſermone 278
uerſari in ueteri curriculo 215
uerſata eſt mors ob oculos 210
uerſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi 126
uerſuram facere 97
uerto —— quo me uertam, neſcio pag. 227
uertere —— quo ſe uerterat non habebat 379
ueſtalis Claudia patrem complexa triumphantem ad inimico tribuno plebe currum detrahi paſſa non eſt 101
ueſtigium imprimere —— non habes extra munitiones tuas, ubi ueſtigium imprimas 370
ueſtigium in foro facere 211
ueſtigia non preſſa leuiter ad exiguam praedicationem temporis, ſed fixa ad memoriam illius prouinciae ſempiternam 9
ueſtigia —— non ueſtigijs odorantes ingreſſus tuos, ſed totis uolutationibus corporis, & cubilibus perſecuti ſumus ſtrages prouinciae tuae 166
ueſtem mutandam omnes pro Cicerone putarunt 16
ueterani —— uide, inquit, ne ueteranos offendas. 357
uettius index 68
uetuſtas —— nihil eſt opera aut manu factum, quod aliquando non conficiat & conſumat uetuſtas. pag. 217
uexare omni ſcelere remp. 177
uexillum tollere 287
uia Aurelia 361
uia Caſſia 361
uia deſerta, & inculta, atque intercluſa frondibus & uirgultis. pag. 103
uia Flaminia 361
uia gloriae 263
uia latebroſa 64
uia laudis, & dignitatis, & honoris quae 91
uia militaris per Macedoniam uſque ad Helleſpontum 331
uiam tibi unam & perpetuam eſſe, uelint: ideſt optarent, ne unquam redires 154
uiae ad Mutinam tres 361
uiae lubricae adoleſcentiae, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo, ac prolapſione uix poſſet 103
uiator miſſus a Vatinio, qui Bibulum domo ui extraheret. pagin. 85
uiator non ſemper a latrone, non nunquam etiam latro a uiatore occiditur 181
uicatim homines conſcribebantur. pag. 81
uicinitas meretricia 101
uiciſſitudines rerum, atque ordines. pag. 187
uidete ne utilius ſit nobis illis ducibus errare, quam hos magiſtros erudiri 28
uidere —— ut ego nihil uidiſſe uidear 324
uidere multa bona 186
uidiſſe plurimum 335
uidiſſe plus —— Ciceronem plus uidiſſe fatebatur, ſe ſperauiſſe meliora 275
uigere & ſentire —— ineſt quiddam in his corporibus, quod uigeat, & ſentiat 187
uigilandum eſt ijs, qui ſibi gubernacula patriae depopoſcerunt 51
uigilia conſularis, ac ſenatoria 355
uigilia —— haec mea ſedes eſt, haec uigilia, haec cuſtodia, hoc praeſidium ſtatiumm. 362
uigilia urbis —— me ſtante, & mouente in urbis uigilia 150
uilis —— uobis tamē uilis meus ſpiritus eſſe non debet 361
uilla Clodij 48
uinalia 378
uinum —— antonij morum acerbitas ne uino quidem permixta temperari ſolet 362
uincam animum, mihique inexpecabo. pag. 361
uincamus odium, pacemque patiamur 365
uicit dolorem domeſticum patriae caritate 376
uincere beneficio —— non ſunt ij miſeri, qui beneficio ſuos ciues uicerunt 189
uincere —— optatiſſimum eſt uincere, ſecundum eſt, nullum caſum pre dignitate & libertate patriae non ferendum putare 374
uictoria belli, quitra ac Deiotarus ſenſit, indicante 336
uictoria, natura eſt inſolens & ſuperba 219
uictoria proeliorum exitu terminata 219
uictoriae condicio, uiſque a Caeſare deuicta eſt. 218
uictoriae ferocitas 219
uictoriam uiciſſe uidetur Caeſar, pag. 21
uindicaret ſe aliquando ad ſuos. pag. 204
uindicare ab interitu 217
uindicare nos poſſet a tributis illa pecunia 284
uindicata eſt L. Sullae crudelitas aliquando a Caeſare 231
uindices libertatis 293
uindicijs ac ſacramentis iniuſtis alienos fundos petebat 165
uiolare aliquem uerſibus, quem alijs ſcriptis decorarit 265
uiolare foedus 110
uiolare ſocietatem 371
uirgines nobiliſſimas ſe in puteos abieciſſe Byzantij, & morte uoluntaria nefariam turpitudinem depuliſſe 131
uir a uiro lectus 281
uir fortis, & acris animi, magnique pag. 25
uiri fortis eſt ne ſupplicijs quidem moueri, ut fortiter feciſſe poeniteat 187
uirilis pars —— pro uirili parte. pag. 366
uirtus animi, iuſtitia, lenitas, &c. floreſcent quotidie magis. 217
uirtus crudelitatem mortis, & dedecus propulſare ſolet 307
uirtus excellentium uirorum imitatione, non inuidia digna eſt 378
uirtus in tempeſtate ſaeua, quieta eſt, & lucet in tenebris, & pulſa loco manet tamen, atque haeret in patria, ſplendetque ipſa per ſe ſemper, neque alienis umquam ſordibus obſoleſcit 33
uirtus perfecta & cumulata. 45
uirtus tanta nullam mercedem praeter hanc laudis & gloriae deſiderat 317
uirtus una altiſſimis eſt defixa radicibus, numquam ulla ui labefactari poteſt, numquam demoueri loco 307
uirtutis, quam aetatis curſus celerior 320

Virtutes

Virtutes —— is, qui omnes animo uirtutes penitus comprehendit, omnia quae facere uelit, facillime tractat 114
Virtutes maioribus quaſi theatrio expoſitae, & pene populares 210
Vis & ius 48
Vis caeleſtis 187
Vis illa ui defendi poteſt 173
Vis omnis in libera ciuitate, ſuſcepta inter ciues, eſt contra remp. 175
Vis quaedam paene fatalis 301
Vis ſummas frangit, infirmatque opes, ut ait poeta quidam 203
Vim, ui a corpore, a capite, a uita tua, ut propulſarent, quacumque ope poſſent, & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa praeſcripſit 178
Vitate culpam, uitate ſuſpicione 365
Vitatio oculorum, lucis, urbis, fori pag. 399
Vita acta ſanctiſſime, & honeſtiſſime 342
Vita otioſa, & plena, & conferta uoluptatibus 14
Vita breuis a natura hominibus data eſt, at memoria bene redditae uitae ſempiterna 381
Vita eſt illa, quae uigebit memoria omnium ſaeculorum; quam poſteritas alet; quam aeternitas ſemper intuebitur 222
Vita non eſt dicenda, quae corpore, & ſpiritu continetur 222
Vita mortuorum in memoria eſt poſita uiuorum 341
Vitam quietam & otioſam ſecuti ſumus 201
Vita quae debetur neceſſitati patria donari potius, quam naturae reſeruari debet 27
Vitae cupiditate maximam turpitudinem ſuſcipere, poſtremum eſt omnium 374
Vitae breuis curſus, gloriam ſempiternus 27
Vitae uaria eſt, commutabiliſque ratio 184
Vitam inopē, uagāque perſequi 361
Vitioſum facere —— collegam fecit ſua nuntiatione uitioſum 310
Viuit in regno 249
Viuere in horam 324
Viuere non ſolum de die, ſed etiam in diem 284
Viuere ſi non ſpiritu, at uirtutis laude 365
Vlciſci mortem alicuius 370
Vlciſci eadem re uolebat, qua fuerat laceſſitus 46
Vltor iniuriae, punitor doloris ſui pag. 179
Vltores ſceleris 181
Vltor ſceleris Clodij Lentulus 179
Vltro me maledictis laceſſiſti 267
Vmbram equitis Ro. & imaginem uideris 310
Vndis flamma —— prius undis flamma, quam aut cum Antonijs reſp. aut cum rep. Antonij redeant in gratiam 374
Vna uoce cuncta concio declarauit, &c. 378
Vnum ſentitis omnes 325
Vnum uelle —— reſtat ut omnes unum uelint 323
Vocabant cum ſpe ſua ad integritatem maiorum 14
Vocari ad iudicium bis: ad unum numquam 179
Vocari in crimen 314
Vocare in inuidiam 48
Vocari in dubium beneficium tuum non oportet 250
Vocatur in iudicium nō de uitiorum ſuorum poena, ſed de uirtutis praemio 325
Vocatus in odium iniuſtum 100
Vola ſecū, nō iter feciſſe diceret 346
Volitabat rex, Dolabella 35
Volitare gloriae cupiditate 161
Volumnia mima, Antonij amica 278
Voluntas ciuium erga nos, molliſſimum quiddam eſt & maxime tenerum, fragile, flexibile 179
Voluntarius inimicus 267
Voluptariae uitae multi totam adoleſcentiam dederunt, qui emerſerunt aliquando, & ſe ad frugem bonam, ut dicitur, receperunt 100
Voluptatis deſertio 103
Voluptatem omnem aſpernari ſit ue hominum, quibus dij propitij, an deorum, quibus ſunt irati 103
Voluptates cum iuſſuſae diutius, & prima aetate compreſſae, & conſtrictae fuerint, ſubito ſe nonnumquam profundunt, atque eiiciunt uniuerſae 109
Voragines, ſcopulique reip. 156
Vota faceretis ut Miloni uti uirtute ſua liceret 179
Vota faciebatis ut in eos ſe potius immitteret 185
Votis nuncupatis 314
Vox uſitatis 105
Vocem furialem nemo bonus audire poterat 15
Voce conſentiente, & una 534
Voces femininae 64
Vrbes, domicilia coniuncta 47
Vrgere iacentes, aut praecipitantes impellere, eſt inhumanum 197
Vrgetur a ſuorum inimicis 127
Vt ceteraque patimur in corpore, ſi quid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat 335
Vſuram lucis aliquieripere 211
Vſurpare crebri ſermonibus 212
Vſus, eſt magiſter optimus 200
Vſus mirificus in re militari 9
Vſus unī rei deditus, ingenium & artem ſaepe uincit 123
Vſu perdoctus 127
Vt haberet omnia commoda, beneficia, iure regni uenalia 296
Vt leuiſſime dicam 76
Vt unus ſe res habet 214
(Vt tollatur error) 50
Vtinachi leges, ut in Asheorum 168
Vtinam ne in nemore Pelio 97
Vteretur modicis regni terminis Antiochus 150
Vſus beneficio tuo 277
Vſus eſt incredibili patientia 345
Vſi libertate Antonii milites imperatorem reliquerunt 376
Vſi ampliſſimis populi Ro. beneficiis pag. 259
Vſi ſummis honoribus 338
Vſi ſumus iiſdem ſtudiis 233
Vulgare ſcortum 276
Vulnerare remp. —— non ſolum facto tuo, ſed etiam exemplo remp. uulneraſti 90
Vulnus tibi inflictum 277
Vulnera iniuſta reip. 10
Vulnera reip. 275
Vulturius —— Piſo 156
Vulturii duo Piſo & Gabinius 38
Vultus —— animus eius uultu, flagitia parietibus tegebatur 14
Vultus, ſermo quidam tacitus mentis eſt 146

X

Xenocrates —— cum ad aras iurandi cauſſa accederet, una uoce omnes iudices ne iuraret, reclamarunt 115

INDEX
RERVM · ET · VERBORVM
LOCVPLETISSIMVS,

quae in tertio volumine Commentariorum in Ciceronis Orationes continentur

A

A, littera ſalutaris, quod abſoluerer 176
Abijcere, vſurparur tamquã in odioſa re pag. 248
Abſcindi quae dicantur 138
Accerſere, & arceſſere idem ualent 324
Accij fabula Andromacha 62
P. Accius Varus, bello ciuili Tuberonẽ Africa prohibuit 234
Accius Varus à Caſare Mundẽſi proelio uictus interijt 228
Accuſator, ſi de eo nõ bene homines exiſtiment, ualde accuſationem debilitat 293
Atilia Didia lex 71
Acroama 60
Actus ultimus fabulæ perfectiſſimus deber eſſe 222
Acute, & ſubtiliter non idem ſunt 115
Ad frugem corrigere 100
Adoleſcẽs —— in adol. & opera, & uirtus facile, conſilium non facile reperitur 393
Adoleſcens —— laudatur maxime in adoleſcente caſtitas, pudor 56
Adoleſcentes apud claros uiros magiſtratum gerentes, in cõtubernio uiuebant 110
Adoleſcẽtuli Ciceronis tẽpore praeſertim laſciuiores prima barbula delectabantur 202
Adoptare —— uetus nomen, in ...s producebant, qui adoptabantur 41
Aduocatio 62
Aedes ſacrae nõ omnes templa fuere 34
Aedilitatẽ petere licebat anno, qui primus tribunatũ ſequebatur 61
Aediles cur. duo tantum erant pag. 147
Aediles faſces non habebat 203
Aediles ludos omnes ſollemnes publica impenſa curabant, praeter Apollinares 61
Aegyptus Graeca lingua utebatur 206
Aegypti regem cum exercitu Sibyllae uerſus reſtitui uetabant 159
Aegyptus triticoabundat ex fertilitate Nilo redundante 207
Aelia lex 58.85
Aelia lex de auſpicijs, & obnunciatione 20
Aelia lex, & Fuſia 143
Aeſopus primos in tragoedijs ferebat 64
Aeſopus, in agendis fabulis grauiter animo cõmouebatur 161
Affectum bellum 135
Afflictus, plus quam euerſus 5
Africæ maritima pars erat prouincia populi Ro. 228
Agere —— ad praeclare agendum maximũ eſt impedimẽtum rei familiaris inopia 50
Agere cum populo nefas erat, cum de caelo ſeruaretur 43
Agraria lex 53
Alaudas, qui Galli erant tranſalpini, Caeſar, uicto Pompeio, ciuitate donauit 261
Albus ater ne fuerit quis, ignorare 276
Alio die, uerba auguris comitia uitiantis 283
Aliquiſpiam 34
Aliquiſquã ab aliusquiſquã 34
Ambitus —— ſi quis aliquẽ de ambitu accuſaſſet, quid ferret praemij 126.127
Amica alicuius mulier, turpiter dicitur 102
Ἀκατάληπτον 31
Ἀπαρασκεύαστον 260
Andromacha Accij fabula 62
Anima quid 221
Animã agere, profundere, &c pro, mori 221
Animus plus comprehẽdit, quã quod exſequi uerbis liceat 224
Annus uertens decem menſiũ fuit 471
Antiochus magnus Aſiae rex qui 32
Antiqua uirtute, antiqui officij homo, &c. 6
Antiquitatem praeſtare noſtris temporibus ſemper exiſtimamus 6
Antonij plebeij erant, non patricij 271
C. Antonium cõſcium, & participẽ Catilinariae coniurationis fuiſſe, creditum eſt 9.100
C. Antonius de maieſtate accuſatus, & damnatus fuit 9.87
L. Antonio ſtatua equeſtris erecta, cum inſcriptione, &c. 325
M. Antonij pater, frater C. Antonij fuit 88
M. Antonius adhuc praetextatus decoxit 277
M. Antonio in Pharſalica pugna ſiniſtrum cornu Caeſar praebuit 373
M. Antonius Italiae præfuit poſt pugnam Pharſalicam 278
M. Antonius Ciceronem, poſt pugnam Pharſalicam, nondũ impetrata a Caeſare uenia, Brundiſij cõmorantẽ, cũ interimere iure poſſet noluit 250
M. Antonius, cum Pompeij bona in auctione uenirent, ſolus ea emere auſus eſt 275
M. Antonius flamen Caeſaris fuit 373
M. Antonius cum eſſet Lupercus, diadema Cæſari imponere conatus eſt 284
M. Antonius in porticu Minucia, cum concionaretur, uomuit 384

M. Anto.

M. Antonius, cum eſſet Caeſar occidendus, à Trebonio ſeuocatus, fuit ne una cum ipſo occideretur 274
M. Antonius quo die Caeſar occiſus, eſt abiectis conſularibus inſignibus, eo die latuit 285
M. Antonius interfecto Cæſare, aliquandiu egregiè conſiliis 252. eum in funere laudauit in foro ibid.
M. Antonij poſt caedē Caeſaris S-C aliquot praeclara 253
M Antonio Poſt Cæſaris necē ſenatus Macedoniam decreuerat 292
M. Antonius, poſt Caeſaris necem armatis militibus cum circumdaſe ſolitus eſt 260
M. Antonius, poſt Caeſaris interitum reconciliatus Dolabellæ, ut uerum conſulem complexus eſt 281
M. Antonius rationē diſpenſare pecuniae perſcripſerat in tabulis, quas ad ædem Opis cū pecunia Cæſar depoſuerat 274
M. Antonius xvi dies commentatus eſt in Tiburtino quid Ciceroni orationi in eum primæ responderet 376
M. Antonio Mutinam obſidente, ſenatus mittendos cenſuit ad eum legatos &c. 308
Ἀπόρρητα 188
Applaudi in publicis ſpectaculis bonis, & publicā cauſſam ſtudioſe tuentibus maxime ſolebat 66
aquila primipili centurio 362
aratores 81
archelaus Comanorū ſacerdos, Ptolemaeo rege Aegypti ciuibus pulſo Alexandriā, uxore ducta Ptolemaei filia, occupauerat 206
areopagita qui eſſet Athenis, leges uetabant, in alia ciuitate iudicem eſſe 312
argentaria erat inter quaeſturia, artes Romæ paullo minus turpis 20
ariſtidi uni contigit, ut iuſtus diceretur 74
ariſtippus uoluptatē ad corpus tantum retulit 104
ariſtotelem, & Platonem in animorum immortalitate cōſentire, Graeci omnes interpretes, praeter unum Alexandrū exiſtimant 27
artificij nō uulgaris eſt, uel praeripere quae cōtra dici poſſint uel etiam dicta breuiter cōſutare 208
aſconij error 33
athamas filio occidit 158
athenienſes eum, qui ceteros aliqua re anteiret, teſtula dānatum eiiciebant 74
attalus rex, moriens, regnum po pulo R teſtamento legauit 32
attalus Aſiæ rex moriens, populum R, heredem inſtituit 245
attia Auguſti mater, Philippi uxor 140
attici talenti ualor 205
auctor qui dicatur 75.116
auctor pro, actor 286
auctoritas in quibus ſit 45
auctoritas de priuato dicitur pagin. 36.38
audio, apud Comicos, & Ciceronem aſſentientis eſt 222
augetur res, & demōſtratur maxime nominibus multiplicatis, idque tranſlatis potius, quam proprijs 75
augures nunciationem habent, non ſpectionem 282
auletes, cognomen Ptolemaei regis 207
aurelium tribunal fuit in foro 21
auſpicia ſunt inter religiones 31
auſpiciorum genera duo, unum cum obnunciatione, alterum ſine obnunciatione 19
auſpicia patricio rum tantum erant 31
auſpicia & magiſtratus, & augures habebant 84

B

BALNEA — à balneis ad cenam ibant 39
Balnae Xenlae 108
βαμβαλίων 298
M Bambalio libertinus M. Antonij ſocer 285
Bambalionis etymon 298
βαμβαλίζειν 298
Barbas alere ante minoris Africani tempora Romani cōſueuerant 13.102
Baſilicæ — in baſilicis iudicia fiebant 71
Beneficentia deorū eſt propria pag. 237
Beneficio meo magno aliquis eſt 316
Beſtia de ambitu accuſatus, & a Cicerone defenſus 372
Beſtiarij 70
Bibulus conſul per uim foro pulſus, domi ſe continebat 86
Bonū iucundius eſt, antecedēte malo, quam ſi perpetuū fuiſſet 305
Brachiū dextrum ſumpta uirili toga, modeſtiae cauſſa, cohibebatur 96
Brogitarus Deiotari regis gener pag. 31
M. Brutus qui Cæſarem occidit, non duxit originem à L. Bruto, q reges eiecit. ille .n. patricius, hic plebeij generis 259
Brutus & Caſſius poſt caedem Cæſaris Antium, & Lanuuium aufugerunt 253
Brutus Accij tragoedia 64
Buſtum 151
Byzantiorum urbs libera 132

C

CARBONIS littera, quae condemnaret 176
Caeſar originem ſuae gentis ad Venerem referebant 84
Caeſaris humanitas, & clementia admirabilis 216
Caeſar maxime apud populum gratia ualebat 140
Caeſaris in Ciceronem beneficia 147
Cæſar à quo tempore pon. max. creatus eſt, habitabat in ſacra uia 184
Cæſar cur a ſe tribunum pl. Clodium alienare nollet 24
Caeſar quare Clodiū ad plebē traduxerit 10.141
Cæſar cauſſam Ciceronis exulātis cur nō aperte iuuaret 39
Caeſar C. Rabirio Poſtumo ſua liberalitate cenſum equeſtrē conſeruauit 212
Cæſari ſupplicationem decretæ amplißimae 127
Cæſar, bello ciuili, atque ſuos appellabat eos, qui contra ſe non eſſent, atque illos, qui cū eo in bello fuerant 257
Cæſaris de pace cōditiones ſpreuit Pompeius 253
Cæſar Pompeij liberos ad Mundam dubia pugna uicit, pagin. 281
Cæſar bello ciuili uictor, neminem occidit, praeter Fauſtum L. Sullae filium, & Afranium, & L. Caeſarem iuniorem 225
Cæſar poſt uictoriam belli ciuilis, leniſſimus, & clementiſſimus, praeterquam ab iis laban tur, fuit 219
Caeſar Cn. Pompeium, poſt Pharſalicam pugnam numquam, niſi honorificentiſſime appellauit 233

Caeſar

caeſar laurea corona, propter calnicium libenter utebatur 284
ceſar in aede Opis ſepties millies H·S depoſuerat·quam omnem pecuniam abſtulit Antonius pag. 260
caeſar proſcriptorum a Sulla filijs, contra legem ab eo latam façultatem reſtituit petendorũ magiſtratuum 231
caeſar prouincijs praetorijs annum, conſulatibus biennium dedit: Antonius uero praetoribus biennium, conſularibus ſexennium 289
C. caeſar Pontinas paludes ſiccare, &c. cum cogitaret, morte praeuentus fuit 310
caeſari in dictatura ornamẽta tributa 249·250
caeſar ampliora humano faſtigio ſibi decerni paſſus eſt 289
caeſari columnam in foro plebs ſtatuit, ſcripſitq. PARENTI. PATRIAE 257
caeſari Lupercos, tamquam deo ſenatus decreuit, 284 quo die primum cum ueſte purpurea proceſſit, & in ſede aurea ſedit, ei immolanti ſignificata mors eſt 284
caeſar admonitus erat a ſuis, ut caueret inſidias 224
caeſaris corpus in foro crematũ fuit aridis uirgultis, ſubſellijs, ac tribunalibus 257
caeſoninus cognomen patris Piſonius 150
calatini Atiliae ex gẽtẽ fuere 39
calcei 282
calenus Antonio fauebat 342
caluentius Piſonis maternus auus pag. 150
calumnia 41
camertinus, Camers, Camerinus ut deducantur 123
camertium duae cohortes a Mario ciuitate donatae fuerũt 123
campeſtre 96
candidatus ſi in petitione ſuam tribum nõ ferret, maxima erat ignominia 59
canere, de futura praedicentibus uſurpatum 27
capeſſere remp. 110
capitali in cauſſa populum centuriatim coactum, iudicem eſſe oportebat 24
capitalis cauſſa, cum ciuitas amittebatur 4
capuae duumuiri 253
capuani ciues R. facti, colonia, Caeſaris lege deducta 153
caput & fortunas Cic. ſaepe coniungit 35
carolus Sigonius 56
carthae Cic. aetate Alexandriae fiebant 210
caſca Seruilius Caeſaris percuſſor pag. 372
L. Caſſius in iudicijs, in quibus de nece hominis quaereretur, cui bono fuiſſet, caedem illam fieri 274
caſu ſecundo duas res ſimul poni, non inuſitatum 216
catamitus 282
catilina bis abſolutus 170
c catonius lex promulgata, aduerſus Lentulum 75
M. Catonem inuitum, lege lata, Clodius praefecit regiae gazae Cyprij regis uendendae, & pecuniæ deportandae 33
M. Cato ſua ſententia Milonem palam abſoluit 182
cauſſa rei quodammodo ſubleuatur, cum aduerſariorum deprimitur 45
cenabãt accumbentes, idque poſt balneum 244
cenſor faſces non habebat. pagin. 203
cenſoriae tabulae in aede Nympharum cuſtodiebantur 186
cẽturia praerogatiua omẽ quoddam erat comitiorum 283
centuriata comitia, quare maximum comitiatum appellat Cic. pag. 35
centurionum nomina 121
centurio primus idem, qui primi pili 121
certare — ſumma fortuna cum ſumma uirtute certauit 116
ciceronis locus a Gellio laudatus pag. 95
cicero apte nominibus nomina coniungit ex eo, quod cuiuſque natura fert 77
ciceronis uerba qui non intelligunt, quo ſpectent, & quam apte in ſententiam conueniant, uerboſum eum appellant 6
cicero — quibuſdam tranſlationum quaſi luminibus ſi cuius inter Latinos ciceronis maxime ſplendet oratio 36
cicero — in cicerone otioſa eſſe multa imperiti putant 75
cicero — notatum non ſemel, ciceronis orationem in hexametrum uerſum deſinere 58
cicero in imitationem non de induſtria, ſed caſu, & ex legendi conſuetudine incurrit 25
ciceronis mos in computãdo 147
ciceroni proprium paene ac perpetuum, ut quas cauſſas defendit, earum euentum ad publicam utilitatem pertinere demõſtret 4
cicero quae ſunt acerbiora, breuiter ſolet concludere 231
ciceroni, cum plures eandem cauſam agerẽt, peroratio relinquebatur 5
ciceroni cur tribueretur perorandi locus 116
cicero prae metu in principijs dicendis exalbeſcebat 240
ciceronis pro Milone oratio pulcherrima, & nobiliſſima a Quinctil. uocata 151
cicero, ijs orationis pro Ligario uerbis: Quid enim, Tubero, tuus ille, &c. Caeſaris animum ita commouit, ut libellos, quos manu tenebat eiecerit, quaſi ſe uictum pateretur 230
cicero deuictorum ſeruitiorũ laudem ſaepe a M. craſſo ad Pompeium conatur transferre 5
cicero conſul prouinciam Galliã in concione depoſuit, ut catilinae cõiurationem opprimeret. pag. 355
cicero per XVII tantum menſes exſulauit 29
ciceronis uxor ad tabulam Valeriam ducta 30
cicero — pro ſalute ciceronis hominũ uiginti millia ueſtem mutarunt 17
cicero — de cicerone reſtituendo quinque s. c. facta fuerunt. pag. 66
cicero cum ab exſulio redijt, a porta Capena in Capitolium ad agendas Ioui opt. max gratias, recta profectus eſt 77
ciceronis inimicitiae cum Piſone. & Gabinio unde ortæ 143
cicero Gabinium inimicũ ſuum, commendatione Pompeij in gratiam recipit 205
cicero quando defenderit Cornelium 81
cicero non ſumpſit arma contra Caeſarem in Italia 229
cicero, cum in Pharſalia dimicatum eſt, abfuit 235
cicero, Caeſare interfecto, quantum in ipſo fuit, eiecit fundamenta pacis 252
cicero, Graecum uerbum cum dicat ſe uſurpaſſe, cum, poſt Caeſaris necem in aede Telluris ſenatum uocauit Antonius: fuo-

rit ne id, μὴ μνησικακεῖν, an, ἀμνηστία 255
Cicero, deſperata, M. Antonio cõſule reip. libertate, Vrbem reliquit, in Graeciam iturus 253
Ciceronis ſecunda Philippica in M. Antonium ſcripta eſt, non habita 266
Cicero uehementer incubuit, ut hoſtis iudicaretur a ſenatu M. Antonius 308
Cicero tandem animaduertit, ſe, quod de Octauiano Caeſare reip. promiſerat, praeſtare non poſſe 320
Ciceronis acta quaedam praecipua 147
Ciceronis ſtudium erga Caeſarem 136
Cicero aliquando cur Caeſari infenſus 23
Cicero tres generos habuit 30
Circi Romae tres, Maximus, Flaminius & Neronis 19
Circumſcribere 189
Cupiorum familia 41
Citius pro, potius 153 232
Ciuis, & Virſimul uſurpat Cicero Cum laudat 46. 56
Ciuis optimi, & optimi uiri non eadem eſt uirtus 5
Ciuem R. nullo crimine perduellione excepto iterfici licebat 4
Ciui, pro, Ciue 295
Ciuitatem R. tribus modis futari poterat 116
Catilina a P. Clodio repetundarũ accuſatus, eoq. praeuaricante abſolutus 153
Clamys paludamentum eſt 206
Claterna 334
Q. Claudia caſtiſſima matronarum 102
Καλανδ. 183
Clodia P. ſoror, impudicitiae nomine peſſime audiebat 94
Clodia cum fratre P. rem habuiſſe dicebatur 102
Clodia ſimulacrum Veneris auro exornatum habere in ſacrario ſuo dicebatur 166
Clodiam Cicero Palatinam Medeam uocat 98
P. Clodius tres ſorores ſtuprauit. pag. 11
Clodius coniux, & fratres Clodiae a Cic. dicitur ſaepe 111
Clodius pſaltriae ueſte indutus, ut Pompeiae ſtuprũ inferret, ingreſſus eſt 60
Clodius, cũ de inceſtu accuſatus eſſet, a Caleno defenſus fuit 336
Clodius a Cic. ſacerdos uocatus 168
Clodius aedem Nympharum incendit 186
Clodius quare templum Nympharum incendiſſet 45
Clodius ſenator fuit etiam antequam plebeius fieret 61
Clodius a Milone accuſatus fuit, quod caedem cum gladiatoribus in foro feciſſet 41
Clodius domum Catuli, quia cum Ciceronis domo coniungebatur, euertit 49
Clodius quare templũ Libertatis ex euerſa Ciceronis domo exaedificarit 64
Clodia lex poenam irrogabat ijs, qui Ciceronem exſulem intra quadringenta millia paſſuũ tecto excepiſſent 68
Clodij lex de cenſoribus 143
clodius quattuor leges reip. pernicioſas tulit in tribunatu pl. 19
clodius a Milone caeſus fuit in Appia uia ad Bouillas 171
Sex. Clodius fellator eſſe credebatur 111
Sex. Clodius leges Clodij ſuae ſcriptione adiuuabat 69
Sex. Clodius, de ui damnatus, a Caeſare, deprecante Antonio reſtitutus 256
Sex. Clodius lumẽ curiae uocatus per iocum a Cic. 180
Sex. Clodius Clodianus canis a Cic. uocatur 148
coelius. C. Antoniũ accuſauit 94
coeli oratio & actio 104
coeliũ Atratinus cur accuſarit 94
cognatio affinitate 230
cohors peditum erat ſexcentorum 217
collegia quid & quando inſtituta. 20. quibus conſtabant hominibus ibid.
colonia – in ea deducenda uexillum tollebatur 288
colonijs duumuiri praeerant 13
colonorum propria laus 8
columna Maenia 64
columna Rhegia, & Maenia. pag. 12
comitia dicuntur non modo, cum ad magiſtratus creandos, ſed etiã cum ad legem ſciſcendam, aut de ciue iudicandum populus conuenit 40
comitia propriae de creandis magiſtratibus dicuntur. de ſciſcendis legibus, de ciuibus iudicandis, καταχρηστικῶς 41
Comitia —— quinque claſſibus diſtributus populus Romanus in campum Martium ad comitia ueniebat 283
compitaliorum dies 148
conatus, uſurpatur de tribus, quae ad exitum non perducuntur 168
concilium 19
concluſionum quarundam ratio apud Ciceronem 55. earum diuiſio ibid.
condemnantium iudicum uerba, Feciſſe uideri 170
condiciones legere, & quaerere. pag. 102. 287
confeſſio facti non uitatur in ea re, quae patriae ſalutem attulit. pag. 185
coniuratio —— De Coniuratis cum Catilina, a Cicerone deprehenſis, nonis Decembris in ſenatu dictae ſententiae fuerunt 33
conquiſitores 184
conſcientia, pro, notitia 201
conſeneſcere 57
conſilium agere 41
conſilium publicum, pro, ſenatus. pag. 50
conſtantia in bona cauſſa dicitur. pag. 46
conſulatum gerere ante XLIII aetatis annum per leges non licebat 320
conſules Kal. Ian. magiſtratum inibant 40
conſules deſignati primo loco ſententiam dicebant 38 317
conſul quem ordinem interrogãdi ſententias in ſenatu Kal. Ian. inſtituiſſet, cum toto anno conſeruabat 309
conſulum inſignia 12
conſules in prouincias profecturi, & ſacrificia prius faciebant, & uota nuncupabant 296
conſules ſenatus quaſi gubernacula ſunt 26
contendere ſacramenta 186
contrahere 198
contrahere, pro, peccare 206
contraria contrarijs miſcet interdum Cic. cum lepore, & eleuantia 350
contrariorum ex collatione ornamentum 249
conuentus in praefecturis quid 8
conuicium 61
conuicio uerberare 163
cornelia lex de repetundis 200
cornelius Balbus C. Caeſaris praefectus fabrum 128
corona ciuica 148
correctio rei parũ explicatae 235

corrigendi

Corrigendi ratio eſt optima, cum ſimilia ſimilibus cõſeruuntur. pag. 68
Corroborare ſe 96
Cotys nomen Thraciae regnum. pag. 167
L. Craſſus ne triſipharet, Q. Scaeuola eius collega S.C interceſſit 162
M. Craſſo de ſeruis ouanti laurea corona tributa fuit 161
P. Craſſus, ne in manus incideret inimicorum, ſe ipſum interemit 25
Crepidae 206
Crotala 151
Crudelitas in alienos in ſuos proprie, ſcelus & impietas dicitur. pag. 241
Cuiatis, pro Cuias 125
Cui bono fuerit, in cauſſis quaeri Caſſius volebat 178
Cuicuimodi, pro cuiuſcũque modi 99
Cuiuſmodi, pro, cuiuſcumq. modi 99
Cum cauſſa, pro, per ſpeciem. pagin. 108
Culpa ab errato differt 227
Cupa 163
C. Curio turpiter amauit M. Antonium 268
C. Curio vir Antonij a Cic. cur dicatur 277
Curius notiſſimus aleator 312
Cytheris mima a M. Antonio amata 272

D

DAMNATI non praeficiuntur publicis muneribus. pag. 120
Damnato reo, aeſtimatio fiebat acceptae ab eo pecuniae 206
De caelo detrahere 288
De caelo qui ſeruabat, vel ſi nihil ſenſiſſet aduerſum, tamen obnunciabat 44
Decempeda agros metiebantur, & diuidebant 373
Decernit ſenatus, iubet populus. pag. 159
Decertatio 355
Decius, & Taurea Iubellij 153
Decuriare 21
Decuriones erãt in colonia quod ſenatus Romae 8
Defendere, & Propugnare nõ idẽ omnino ſunt 75
Defluere, pro, abire, praeterire. pagin. 222
Deiotarus in omnibus Aſiaticis bellis remp. R. enixe admodũ iuuit 241
Deiotarus rex ante ciuile bellum cohortes XXX quadringenarias habuit 246
Deiotarus rex Pompeii partes ſecutus bello ciuili 238. apud Caeſarẽ accuſatus, quod eũ occidere cogitaſſet 239
Deiotaro regi cum Caeſare hoſpitium, non familiaritas fuit 243
Deiotaro regi quae Caeſar ademerat regna, ab Antonio, poſt necẽ Caeſaris reſtituta sũt 285
Delectus ſuperbiſſimus 131
Demetrij aureus libellus περὶ ἑρμηνείας 37
Demoſthenis in imitationem nõ de induſtria, ſed caſu, ex legendi conſuetudine incurrit Cicero 25
Deſcribere, pro diuidere 314
Deſidia minus habet vituperationis, quam inertia 14. 15
Deſperatus homo 19
Deſtituere ſorti aliquid 316
Deſtituo, pro, conſtituo 316
Deuorare moleſtiam 326
Dibapho praetexebatur augurũ toga 76
Dictatoris ad ſingularem poteſtatem difficillimis temporibus reſp. tamquam ad ſalutare remedium confugit 256
Dies, pro, Diei, apud Cic. legendum 17
Diem dicere 180
Diebus comitialibus agi cum populo licebat 66
Diebus faſtis omnibus quidem lege agere, non omnibus tamen cum populo agere licebat 19
Dignitas proprie de ſenatorio ordine dicitur 95
Dii boni, modo laetantis eſt, modo indignantis 316
Diis hominibuſq. approbantibus. pag. 319
Dioecetes 206
Diribitores 155
Diſceptatio quid 24
Diuina quae ſint 300
Diuinae ambigua quaedam boba ſunt 198
Diuortium cũ qua fit, ea ſuas ſibi res habere, ex duodecim tab. iubetur 280. vxorique tum claues adimuntur 280
Doctrina omnis petebatur a Graecis litteris, cum Latina lingua nondum exculta diſciplinis eſſet 56
Doctrina tum a libris, tum a viua hominũ voce comparatur 27
Dolabella cum eo in gratiã rediit Antonius, quo die in aedẽ Telluris ſenatum vocauit 297
Dolabellam ſenatus hoſtem iudicauit, quod Trebonium Smyrnae interfeciſſet, & Aſiam occupaſſet 349
Dolor minus eſt, quã maeror 350
Domitij duobus tantum nominibus vſi ſunt Cnaeo, & Lucio 58
M. Druſus optimatum partes tuẽdas ſuſcepit 202
M. Druſi filij facinus improbum, pag. 203

E

EFFINGERE, pro, exprimere. pag. 42
Eierare 362
Eiuſmodi cupidus, pro, ita cupidus 97
Eloquens non eſt, cuius in oratione, aut ſententiarum grauitas, aut verborum elegantia deſideratur 41
Embolium 60
Q. Ennius M. Fuluium ad bellum Aetolicum ſecutus eſt 135
Enthymema ex conſequẽtib. 174
Epicurus Deos aiebat negligere mortalia 162
Epicurus voluptatem ad corpus, & ad animam quoq. retulit 104
Epitomes Liuij locus mendoſus. pag. 53
Epulum publicum ſine ſacrificio non dabatur 89
Epuli dies feſtus erat 89
Eques R qui erat, is ſi nondum in ſenatum peruenerat, ordinis equeſtris dicebatur eſſe. 56. quibus cauſſis equeſtri loco a cenſore mouebatur. ibid.
Equites qui dicerentur 203
Equeſtri in tunica minores erant claui, quam in ſenatoria 110
Equeſtris cenſus 56
Equeſtris ordo conſtabat ex ijs, qui equo publico mererent. 326. eorum cenſus erat CCCC millia. ibid.
Equeſtris ordo in XIV. gradibus ſedebat 277
Equeſtris ordo lege de repetũdis non tenetur 200
Equuleus 241. 352
Erechthei regis filiae 27
Erratum a Culpa differt 227
Euentis plerumque conſilia ponderare 197
Euerſus minus quam, afflictus 5
Exardet bellum 228
Excitari, verbũ, ad ea, quae aedificantur, accommodari ſolet 5
Exclamatio - vbi aliquid expo-

ſuimus factū ſtatim, quaſi nos commouerit indignitas rei, erū pimus uel in interrogationem, uel in ironiam uel in exclamationem 77
Exempla edere in aliquem 377
Exercitus luſtrari mos fuit, priuſquam in expeditionem educerentur 360
Exordia oratoribus in genere demonſtratiuo libera ſunt, in alijs non item 2
Extorquere 232

F

FAMILIA differt a gente. pag. 340
Familiam ducere 316
Fatum ad Deos refert Cic. 232
Fauor, & Vrbanus noua uocabula fuerunt, Ciceronis aetate, nec ante uſitata 60
Fercula 162
Feciſſe uideri, condemnantium uerba 170
Fidelis alicuius, pro, erga aliquē, Latine non dici 295
Fides, & uirtus 36
Filios paruulos ad eliciendam miſericordiam, rei in iudicium adducere ſolebant 6
Flamines ab auguribus inaugurabantur 289
Flamininus Quinctiae gentis cognomen 162
Foedus percuſſum Romæ cū Ptolemaeo Aegyptiorum rege 199
Foeneratores ad medium Ianum conſidebant 326
Fortunae rotam pertimeſcere: iueniliter & ſine decoro dictum a Cic. reprehendebant 194
Frugalitas non modo ingenuorū dicitur, ſed etiam libertorum. pag. 247
Frumentaria lex 53
Fuſia lex 85
Fuſia lex de auſpicijs, & obnunciatione 20
Fulmen ſiniſtrum optimum habebāt Romani ad omnes res praeterquam ad comitia 237
Fuluius Vrſinus 42
Fundus eſſe aliquem alicuius rei, quid 113
Furcifer ſeruile uocabulum 247

G

GABINIVS, cum publicani a Iudaeis, & Syris pecunias uectigales exigere uellent, ius eis dicere noluit 132
Gabinius lege Iulia de repetundis damnatus, ob reductionē Ptolemaei decem millia talentum acceptis. 192. a Cicerone defenſus eſt 193
Gabinium Syriae procōſulem Semiramin appellat Cic. 132
Gabinio ſupplicatio a ſenatu denegata 133
Gabinij conſulis mollities, & luxuria 12
Gabinio, ſaltare exprobratum eſt pag. 151
Gades Poenorū fuit colonia 120
Ser. Galba, Caeſaris percuſſor 373
Gallia braccata trāſalpina, togata ciſalpina 160
Gallia ulterior, prouincia aptiſſima ad renouandum, inſtruendumq. bellum 337
Gellius nutricula ſeditioſorū 81
Geminantur uerba amplificandi gratia 185
Geminatio uerbi, praepoſita ſecūdo loco negatione ſuauitate quadam aures afficit 6
Gens a familia differt 340
Gens minus late patet, quam natio 29
Gladiatorum plura genera Samnites, Prouocatores, Retiarij, Mirmillones 70
Gladiatores rudes in armis exercebantur a laniſtis 8
Gladiatores in foro dabantur 60
Gladiatores ex equis pugnabant. pag. 65
Gladiatores cum in arena pugnātes populo non ſatisfecerant, laniſta eorū magiſter ceruicem dare iuſſos interficiebāt 43
Gladiatores biennio, quo quis peteret, petiturusue eſſet, dare lex de ambitu uetabat 91
Gladiator buſtuarius 151
Gladius uagina uacuus 219
Gloria ab honore diſtinguitur. pag. 190
Gracchus & Quinctiae gentis, & Sēproniae cognomen fuit 39
C. Quinctius Gracchus Ti. Gracchi filium ſe ſimulabat eſſe 52
Graeculorum arrogātia, qui ſe omnia ſcire profitebantur 65
Grandiferns 288
Gynaeceum 286

H

HABITABANT in collibus fere Romani 47. 270
Hammonius, Ptolemaei regis legatus ſenatum pecunia corrūpebat in cauſſa regia 199
Hereditates caducae 343
Hiempſal Iubae pater 86
Hieronymus Ferrarius 32
Hic tu, &c. obiurgandi modus. pag. 228
Hinc illæ lacrumæ 10
Hirtius Cæſari coniunctiſſimus. pag. 310
Hirtij conſulis des. grauiter ægrotantis, pro incolumitate uota populus Ro. ſuſcepit 264
Hiſtriones cum fabulas agerent numeroſo cantu recitabant. pag. 61
Hiſtriones cogebat populus, quæ ſemel dicta placuerant, eadem ſæpius iterare 62
Honeſta oratio 336
Hui, admirantis, uel cum ironia dictum 205
Humanitatis nomine elegātiores litterae quare dicantur 99
Humanitus, ſi quid mihi acciderit 191

I

IACERE, & ſtare antitheta 35
Ianus ſummus, imus, medius. pag. 326
In ante diem XV Kal. &c. 299
Idiotae 56
Ignorationis duo genera 221
Ignotus, etiam pro eo, qui non nouit 95
Ille, pronomen ſummorum uirorum nominibus addi ſolet 206
Imago 102
Imagines maiorum ſeruabantur cum inſcriptione prænominis, nominis, cognominis 38
Imagines clarorum uirorum cera fictas, in atrijs ſeruari, & in funebri pompa praeferri mos erat 180. 103
Imbecillus — maior in imbecillo infirmitas, quam in debili pag. 15
Impeditus malis domeſticis qui dicantur 51
Imperatores, ſtante rep. quinam appellarentur 216
Imperium non, niſi ſenatoribus, nec fere niſi maiores magiſtratus adeptis dabatur 203
Impietas proprie in ſuos dicitur pag. 241
Improbi multi natura non ſunt, qui tamen peccant, & renocentes ſunt 50
Indoles in pueris, & adoleſcentibus cur laudetur. 104. pro uirtute ibid.
Inertia plus habet uituperationis, quam deſidia 14. 15

Infeſtum eſt, pro, infeſtatur 96
Infortuna 157
Inimicitiae mortales, & ſempiternae 208
Innocentia uidetur plus aliquid ſignificare, quam probitas. pagin. 116
Inopia rei fam. maximum eſt impedimentum ad praeclare agendum 50
Inſanae ſubſtructiones 181
Inſepulta ſepultura 257
Inſimulare, ſine ullo adiuncto caſu 311
Inſolentia, pro ſumptu immoderato. 340
Inſula maior & minor 97
Inſulae erant in Vrbe ab alijs aedificijs diſiunctae 186
Interamnites ab Interamnio, Interamnates ab Interamna. pagin. 131
Intermori 139
Internecinum bellum 377
Interpres tria conſiderare debet, uerba, ſententiam, ſententiae cauſſam 55
Interpretandi ratio eſt optima, cum ſimilia ſimilibus conferuntur. pag. 68
Interrogatio, uide, Exclamatio 77
Interrogatio in Vatinium cur dicta 200
Inuidia ſaepe multos magis, quam culpa affligit 200
Ioannes Maria Iopius 18
Ira conſilio eſt inimica 217
Ironia, uide Exclamatio 77
Italia ad imperium adiuncta, ceteris gentibus formidabilis potentia Romanorum fuit. pagin. 307
Italia uniuerſa quando municipio rum iura poſſidere coeperit pag. 166
Italia uniuerſa conuocata a ſenatu ad ferendum de Ciceronis reditu ſuffragium 66
Iterato eodem uerbo ſententia uim acquirit 185
Iterato uerbo uis additur 248
Iubet populus, decernit ſenatus. pag. 159
Iudex — in Iudice maxime requiritur fides 243
Iudicum tertia pars ex equeſtri ordine conſtabat 95
Iudicium in tertia decuria, lege Aurelia, homines de plebe iudicabant 360
Iudicia communicata inter tres ordines lege Aurelia fuerunt 202
Iudicia ex tribus ordinibus conſtabat, ſenatorio, equeſtri plebeio 16
Iudicia publica in foro fiebant. pag. 104
Iudicia in baſilicis fiebant 73
Iuliani uectigalia 372
Iunia Licinia lex 70
Ius gentium commune omnium debet eſſe 211
Ius Latij habere, & habere ius Romanae ciuitatis, idem non eſt 124
Ius naturae, & ciuile ut differant. pag. 43
Iuſtitiae fundamentum eſt fides. pag. 228

L

LABERIVS minimis excellens 108
Laborem pro eo, cuius non diligit nemo fere ſuſcepit 39
Lacerna 282
Laedere, pro, uituperare 299
C. Laelij duo clari, pater, & filius. pag. 353
L. Lamia, princeps equeſtris ordinis, Gabinij edicto relegatus pag. 355
Laniſta, qui gladiatorum paria in certamen adducit 54
Laterenſis Iuuentius 77
Laudandi materia 216
Laus in tria genera diuiſa, praedicationem, litteras, monumenta 429
Legati ad Antonium a ſenatu miſſi fuere L. Piſo, L. Philippus, Ser. Sulpicius conſulares omnes. pagin. 324
Legati imperium in prouincijs non habebant 366
Legato quaeſtor honore praeſtabat 168
Legatos, qui in prouincias ibant, quos ſecum adducerent, a ſenatu petere conſueuerant 319
Legere condiciones 102
Legio tria genera peditum habebat 121
Legione Macedonicae 314
Lentulus Spinther, & C. Octauius, quod ſe iactarent fuiſſe ex interfectoribus C. Caeſaris, poenas iactantiae ſuae dedere. pagin. 274
M. Lepidus auctor fuit, ut, pace facta, Sex Pompeius patriae reſtitueretur 318
M. Lepido decreta a ſenatu ſtatua fuit equeſtus, inſcriptione praeclara 318
Leuitas propriè tributa Graecis hominibus eſt 231
Lex infirmatur a ſe ipſa, cum in ea quod non licet, ſcriptum eſt 40
Lex antequam ferretur, erat conſuetudo ut prodirent, qui uellent, ad ſuadendum, aut diſſuadendum 27
Lex antequam ferretur, clari uiri a tribuno pl. qui rogationem laturus erat, in Roſtra producti, rogatiq. ut dicerent quid ſentirent, ſuadebant, diſſuadebantue legem 86
Lex uel auſpicijs, & interceſſione impeditur, uel ſuffragijs antiquatur 42
Lex Atilia Didia 71
Lex Aelia 58
Lex Aelia, & Fufia 85.148
Lex Agraria 53
Lex L. Antonij de magiſtratibus a Caeſare deſignandis 330
Lex Caecilia, & Didia 310
Lex Ciceronis de ambitu. pagin. 90.91
Lex Cornelia de repetundis. pagin. 200
Lex frumentaria 53
Lex L. Gellij & Cornelij, ut ciues R. eſſent ij, quos Cn. Pompeius, & ceteri ciuitate donaſſet 112
Lex iudiciaria a Pompeio lata. pagin. 169
Lex Iulia de repetundis 162
Lex Iulia de repetundis iubet perſequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus fit, peruenerit 192
lex Iulia Licinia 71 89
lex Licinia, & Mucia 124.126
lex Scatinia de puerorum ſtupratoribus 297
lex Seruilia de repetundis. pagin. 200
lex Sullae, ne Marianorum proſcriptorum liberis magiſtratus capere liceret 147
lex Voconia de mulierum hereditatibus 297
leges Papiae duae latae de ciuitate 125
leges quattuor reip. pernitioſas tulit Clodius in tribunatu plebis 19
leges ſacratae 11.143
leges cur promulgarentur. pagin. 268
leges in templis ferebantur, pagin. 21
legum antiquarum principium hoc erat: Conſules populum iure rogauerunt 262
legis impediendae duo genera, obnunciatio, & interceſſio 43

Leges ſuadere, & diſſuadere, ante quam ferrentur, non modo magiſtratibus, uerum etiam priuatis hominibus licebat 34
Leges in aes incidebantur 165
Leges — in legibus quaedam ex naturae, quaedam ex ciuili iure ſcripta ſunt 48
Leges ſilent inter arma 174
Liberos de uno filio dicere ſolet Cic. 138
Liberos, pro unica Antonij filio uſurpat Cicero 255
Libertini ex infima plebe fuerunt, pag. 57
Libido a luxuriae differt 159
Libri — gloſſemata multa in ueterum libros irrepſerunt 50
Licinia Iunia lex 89
Licinia, & Mucia lex 126
Lictoribus laureatis utebantur, qui imperatores ex aliqua uictoria nati erant 279
Ligario Caeſar & ſi iratus, ignouit tamen, uictus Ciceronis eloquentia 226
Q. Ligarium Q. Tubero apud Caeſarem accuſauit de ui 226
M. Liuius Drusus, uelut ſocialis belli auctor, domu occiſus fuit. pag. 202
Locus — ex loco ducuntur quaque argumenta 181
Loco dicere: loco inanire, uetus locutio 143
Loca omnia augurijs conſtituta, templa dicebantur 84
Loca publica, & religioſa, pagin. 149
[illegible] 72
Loquere tecum 237
L. Lucceius 99
Luci, pro, Luce, antique 363
L. Lucullus uillam praeclaram habuit in Tuſculano 48
Luculli, & Pompeij inimicitiarũ cauſſae 32
Ludi in theatro dabantur 60
Ludi Apollinares ad curam praetoris urbani pertinebant 345
Ludos ſpectabant ſedẽtes in theatri gradibus 61
Ludius 60
Lumine ſecundo, pro cras 207
Lumen curiae Sex. Clodius per iocum a Cic. uocatus 180
Luminibus alicuius obſtruere, translate 211
Lupercalia 283
Luperci germani 100
Luperci ad honorem Panis inſtituti, Februario menſe urbem nudi percurrebant 328
Lupercis uectigal Caeſar dedit, eo mortuo ſenatus ademit 379
Luſtrare: interdũ eſt, circuire. 217 plus eſt, quam, peragrare. ibidem.
Lux, pro, dies 190
Luxuries differt a libidine 159

M.

MACTARE, pro, placare. pag. 83
Maereor pro maereo 45
Maereor corpus dolor animi: aliquando, maeror animi 37
Maeror plus eſt, quam dolor 350
Magiſtratus in eos a populo conferebantur quorũ agendis in foro cauſſis induſtria probata eſſet 236
Magiſtratus & nunciationem habebant, & ſpectionem 282
Magiſtratus curules non omnes faſces habebant 203
Magiſtratum gerenti moleſtus eſſe de priuatae rei cauſſa nemo poterat 12
Magiſtri ludorum, collegiorum [illegible] 76
Magiſtri ludorum praetexta uti ſoliti 147
Magius 263
Magni ludi ab aedilibus cur dabantur 148
Magnus & amplus [illegible]
Magnitudo rei, ex nominis inopia demonſtrata 378
Marcelli Patricij, & plebeij [illegible]
M. Claudius Marcellus bello ciuili Pompeium ſecutus 272. cum impetraſſet a Caeſare, ut in patriam rediret, a P. Magio Chilone eſt interfectus 214
C. Marius belli Iugurthini gloriã multis praeclaris factis Metello debitam intercepit 22. conſeruator patriae fuit. ibid. quas res in unoquoque cõſulatu geſſit ibid.
Marij monumentum 60
Marius ſemper ex hoſtibus reip. uictoriam retulit 22
Maſſo cognomen Papiriae gentis patriciae 125
Maſtruca 134
Mediolanum caput erat Inſubriae regionis 162
Memmia lege ſancitum, ne cuiquam, qui reip. cauſſa abeſſet, uocare in iudicium liceret 2
Mens liberalis in muliere non laudatur 106
Merito poteſt alicui aliqnid contingere, non tamen optimo iure 216
metaphora non repente, & cum impetu irrumpit, ſed pedetentim, & placide in orationem ingreditur 26
metaphora tum eſt perfecta, cum & cauſſam ſimul, & quod ex cauſſa fit, complectitur 40
metaphora per oppoſitionem, ab Ariſtotele laudata 35
metellorum familia nobiliſſima. pag. 68. intra XII ferme annos aut conſules fuerunt aut cẽſores, aut triumphauerunt ex Metellis amplius XII
Q. Metellus, inimicitias, quas cum Cicerone exercebat, reip. remiſit 40
metellus Numidicus Metellorũ omnium praeſtantiſſimus 68
Q. Metellus Numidicus quare Mario, & Saturnino non reſtiterit 12. in exſilium abijt 22
Q. Metellus exſulare maluit quẽ in legem Saturnini iurare 151
metelli Numidici tabulas, cum [illegible], ut mos eſt, circumferrẽtur, iudices adſpicere noluerunt. pag. 116
miltiades accuſatus, & damnatus, in uinculis diem obijt 74
milites cogebantur in militiam — tine uel ui, uel multa 334
milo — poſt occiſum Clodium quotidie contra Milonem conſcionabãtur, tres tribuni pl. 173
Miloni erepto poteſtas Clodium accuſandi 143
minime ſtultus, pro, ſapientiſſimus &c. 244
mirmillones gladiatores 70
miſerationis cõmouendae partes nonnunquam ſubit patronus ipſe 191
miſericordiam ſupplices facile cõſequuntur 79
mitella 206
moderari 8
moenia columna 64
moribus agere 47
mortis uitatae ignominiam ut excuſent non oratores modo, ſed etiam poetae, moriẽdi cauſſae maiorem uiuendi cauſſam opponunt 207
morte obita 44
multitudinis numero, pro ſingulari uti, eſt artis oratoriae. pagin. 43
T. Munatius Plancus Burſa trib. pl quare ambuſtus a Cic. dicatur 175
municipia, quae ſuis legibus uiuerent 118

Municipiis quattuoruiri praefecti rant 13
Munus de quibus proprie dicitur 64
Mus, Deciae gentis cognomen. pag. 372
Mylaſa 313

N

NATIO latius patet, quam gens 29
Neque, modo praecedit, Et, modo ſequitur 351
Neque–ex hoc loquendi genere, Neque ineſt. &, Non ineſt, gignitur comparatio 188
Neque enim erant occulta —— loquendi modus 25
L. Ninnius retulit ad ſenatum de reditu Ciceronis 16
Nitedulam Numerium cur appellet Cicero 39
Nobiliſſimi homines appellati etiam ij qui plebeijs familijs nati erant 14
Nobilitas ualet plurimum ad opinionem hominũ excitandã 14
Nomen aliquãdo pro cognomẽ, uſurpatum 14
Nomen, pro praenomen, nomen, cognomen 39
Nominis ex inopia magnitudo rei demoſtrata 378
Notus, etiam pro eo, qui nouit 95
Notus, in malam partem 101
Nummo ſeſtertio uenire aliquid. pag. 213
Nunc, pro, ſed 222

O

OBSERVARE 277
Obſtrepi res, parum uſitatę uidentur 217
Octauiani mater Atia 298
Octauiani Caeſaris pater, prius quam profiteri ſe conſulatus cãdidatum poſſet, morte obijt repentina 297
Octauio Augusto exprobratus auius argentarius 20
Octauianus Caeſar priuato conſilio contra M. Antonium arma ſumpſit. 293. annos tum natus xix 295. meſtruus ſumptus, in milites, quẽ ipſe faciebat, ibid.
Octauius Pantagathus 57
Oculi ſenſus omnium praeſtantiſſimus 104
Oculorum flagrantia in meretricibus cernitur 104
Offendere aliquid in aliquem. pag. 191
ὁμοιοτέλευτον 63.173
Oratio moralis 72
Orator aeque vtitur uerisimilibus atque ueris arg. 229
Orator deeſt iudicibus, & populo, cum ea, quae requirit cauſſa, non exponit 21
Oratores quod in ſentẽtia magis ualet ad mouẽdum, id in extremo collocare conſueuerunt 75
Oratores augere culpam in inimicis, in ijs, quos defendunt, imminuere ſolent 11
Oratorum ſtudia frequentia auditorum maxime nituntur 241
Oratoriae eſt artis numero uti multitudinis pro ſingulari. pag. 43
Oratoriae artis eſt, quod obijci nobis ab aduerſario poteſt, id praeripere, & aut argumento refellere, aut excuſando eleuare 26
Orbis terrarum maior & nobilior pars imperio populi Ro. tenebatur 36
Orcheſtra 133
Orcheſtra ſenatorum erat in theatro 277
Ordo poſterior prioris non auferebat inſignia 56
Ore pudoris ſigna cernuntur 163
Os pro impudentia 159.163
Oſtienſis quaeſtura cui contigerat, is, rei frumẽtariae praeerat pag. 23
L. Opimius quare, & a quo damnatus 73
Opum uoce non tantum diuitiae, ſed exiſtimatio quoque deſignatur 197
Opibus ualere 59
Opprimi 206
Ouantiũ corona myrtea fuit. 160

P

PALATINA tribunus ſtudioſa perditorum ciuium 59
Palmaris ſtatua 326
C. Panſa, Vibiae gentis plebeiae. pag. 216
Panſa Cæſari coniunctiſſimus. pag. 316
Papiae leges duae de ciuitate latae 125
παράγραμμα 32.371.372
Partes dare 198
Partim, aduerbium, pro nomine pag. 159
Partes — quorum partes in aliqua gloria praeſtiterunt, eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excellere 198
Patronus innocentiae ſuae famã cauſſae actionem magnopere adiuuat 243
Patronos ſibi ciues in ditione Romana, ſubiectae urbes deligebant, quem quae maxime probabat 8
Patrui acres, & aſperi ſunt obiurgatores 99
Paullus Manutius, cũ aliquid corrigit, primum literarum ſimilitudinem, deinde hiſtoriae teſtimonium ſequi ſolet 73
Paullus Manutius quae in Demoſthene, & Cicerone obſeruauerat, cum ſtudioſis communicatorum pollicetur 4
Pecuarij 83
Perditus homo 19
Perfunctus, pro liberatus 223
Perorandi locus —— in eo plurimum pollet oratio 116
Perſequi aliquem 305
Perſonae ſecundae exemplum ad alios transferri ſolet 241
Pertendere plus eſt, quam conferre 116
Pertinacia in mala cauſſa dicitur. pag. 46
Phaernus amauit perpetuitatẽ ſimilitudinis in caſibus in corrigendo 281
Pherno perſuaſum plane fuit, ut in Cicerone finem uerſus uitare ueller 157
Pierius Valerianus 138
C. Piſo Ciceronis gener 150
L. Piſo matrẽ habuit homine Gallo natam. 14. Epicureus fuit non doctrina, ſed uoluntate 15
Piſo, in adoleſcẽntia etiam ſeuerus fuit uultu 164
Piſoni uitioſus fuit oculus 148
Piſo barbam alebat 151
Piſonem Caeſoninum Caluentiũ uocat Cic. 132
Piſo Cæſaris ſocer 71
Piſo duumuir Capuae fuit 153
Piſo poſt Cæſaris necem inuectus eſt in M. Antonium, nemine aſſentiente 258
T. Plancus Burſa inimiciſſimus Ciceroni fuit 324
Plancus lege Pompeia de ui dãnatus, a Cæſare reſtitutus 372
Plauſu populus amorem indicabat 60
Plutarchi ἀκυρολογία 9
Plutarchi error 33
Pompeij laudes 36
Cn. Pompeius duumuir Capuae fuit 153
Pompeius in conſulatu ſecundo de iudicandi ratione quid promulgarit 261
Pompeius de tribus orbis partibus triumphauit 36

Pompeius.

Pompeius, pulſ. Cicerone, ali quandiu, metu Clodij, domi ſe continuit 159
Pompeius aliquando Ciceronis of ficium amici non praeſtitit 23
Pompeij, & Luculli inimicitiarũ cauſſae 32
Pompeius in gratiam cum Clodio redit 176
Pompeium monuit Cicero initio, ne cum Caeſare ſe coniungeret; deinde, ne ab eo ſe diſiungeret pag. 272
Pompeius ex Africa, Europa, & Aſia triumphauit 116
C. Pomptinius Ciceronis ſocius in opprimenda Catilinaria con iuratione 138
Populum fluctus appellat Cicero pag. 140
Populus R. in magiſtratu mandando iudicium ſuum oſtendit 53. cum in theatrum populares ciues ingrediebantur, ad beneuolentiam conciliandam, plauſum dabat. 53. tribus in locis iudicium eius ſignificari poterat, in foro, in campo Martio, in theatro 54
Populi conſenſus non ita cognoſcebatur ex comitijs, & concionibus, ut ex ludorum, gladiatorumque conſeſſu 59
Populus, apertis ualuis eius templi, in quo ſenatus habeteetur, audire poterat quae in ſenatu dicerentur 323
Populus R. nemini niſi ob acceptas iniurias, aut ablatas res bellum inferre ſolebat 32
Populus Romanus quando cum Aegypti rege Ptolemaeo ſocietatem coierit 51
Populares qui ſint re uera 55
Porta triumphalis Romae 160
Portitores 82
Poſtliminio ciuitatem amittere qui diceretur 119
Poſtumi dicebantur poſt patris interitum nati 193
Poteſtas de magiſtratu dicitur pagin. 36.38
Praeda ex hoſtibus parta geſtari ſolebat in triumpho 137
Praefecturis a populo R. miſſi ciues R praeerant 13
Praeſtare alienum factum 22
Praeſtigiae 209
Praetexta quot hominum genera uterentur 76
Praetexta magiſtratuum erat toga 57
Praetextae color 76
praetextati annum aetatis xvi. egreſſi erant 6
praeturam licuit petere, aedilitate omiſſa 57
praetores octo erant, cum de Ciceronis reditu lata lex fuit 46
praetorum iuriſdictio, & munus pag. 102
praetores duo, urbanus, & peregrinus ius dicebant; reliqui de criminibus quaerebant 345
praetores urbani ad curam Apollinares ludi pertinebant 343
Primipili centurio, ſummus ordo inter pedites legionarios 121
primum pilum capeſſere 121
princeps ſenatus qui diceretur 23 idem fere erat princeps ciuitatis 23
priuato nõ licebat habere concionem, niſi a magiſtratu produceretur 54
priuilegium 35
pro, ualet interdum, In. 81
pro, ſignificat, Ante, &, In 20
probatio fortior multo eſt ex pugnantibus 186
probitatem mores condiunt; utriuſque magnum conſtantia ornamentum eſt 244
proconſules multi dicti, nullo geſto conſulatu 218
profligare plus eſt, quam, incipere, minus, quam, conficere 138
prooemia unde ducantur 172
propola 163
propugnare, & Defendere non idem omnino ſunt 75
proſcribi qui dicantur 26
proſcripti ciues, propoſito praemio necabantur 231
proſcriptionis nomẽ odioſum 69
προσωποποιία 67
proteruiſ qui 100
prouincia——in mandanda prouincia maior erat populi poteſtas, quam ſenatus 122
prouinciae primum S. C. dabantur, deinde lege curiata 135
prouinciae——in prouincias iſti ſortiebantur, aut comparabant inter ſe 139
prouinciae praetoriae qui praeeſſet, & praetor, & propraetor, & proconſul interdum diceba tur 228
prouincia aquaria 83
prouocatores gladiatores 70
prudentia quodammodo diuina tio eſt 198
ptolemaeus rex Alex. pulſus a ſuis ciuibus Romam petijt, ut reſtitueretur 97
ptolemaeus rex pulſus a Gabinio reſtitutus fuit 159
ptolemaeus Cypri rex, accepto de lege Clodia nuncio, ſibi mortem intulit 31
publica loca 49
publicani 81
publicani erant equeſtris ordinis
publius mimis excellebat 108
pudicitia corporis eſt, pudor animi 270
puniti, pro punire à Cic. uſurpatum 18.334
puteal Libonis 12

Q

QVADRANTARIA Clytemneſtra Clodia a Coelio appellata 108
Quadrantem ſoluebant, qui in balneis lauabant 108
Quaedam uirtus, quaedam eloquentia, cum laudamus, non dicimus, ſed, ſumma quaedam uirtus &c. 67
Quaerere condiciones 102
Quaeſtio noua 45
Quaeſturam petebant, geſto tribunatu mil. 7
Quaeſtores lege Sullae erant uiginti 83
Quaeſtores deſignati, cui quiſque muneri in magiſtratu praeeſſet, ſortiebantur 7.83
Quaeſtorum urbanorum dandae, attribuendae, ſoluendaeq. pecuniae in monumenta publica, munus erat 582
Quaeſtores imperium in prouincijs non habebant 66
Quaeſtor, honore legato praeſtabat 168
Quaeſtor relinqui ſolebat, decedente e prouincia praeſide pag. 228
Quaeſtuariae artes ab infima plebe tractabantur 20
Qui, pro, Quo; antique 162
Qui res iudicant, pro iudices 261
Quid eſt aliud, &c. Niſi &c. pagin. 158
Quid hoc homine facias? locutio Ciceroni ſatis uſitata 18
Quinctilianus diligens Ciceronis obſeruator, & artis rhetoricae magiſter optimus 474
Quis non modo approbauit, locutio Ciceroni uſitata 54
Quod 177
Quod pro ſed 344
Quod, pro, ut, ſaepe Cicero dixit pag. 345

R

C. Rabirius Poſtumus a C. Mēmio accuſatus 193
C. Rabirio Memmius duo crimina obiiciebat 199
Recognoſcere 116
Reditus a reuerſione differt 255
Redundare 230
Reges in tutela deorum putantur eſſe 251
Reges non a populo, ſed a ſenatu appellabantur 31
Reges, quia ſenatu Romano & reges, & ſocij appellati fuerint pag. 238
Rei ad eliciendam miſericordiā inculti & ſordida ueſte induti ad iudicium ueniebant 75
Religioſa loca 49
Remurinus ager 326
Repetitio uerbi uim habet, & elegantiam 170
Repudiatus totus. 337
Requirere pro accuſare 237
Reſpectum habere ad aliquem pag. 320
Reſp. — tria hominum genera de rep. recte ſentientium 51
Retiarij gladiatores 70
Retractatio — ſine ulla retractatione 382
Reuerſio differt a reditu 253
Rhegini municipes erāt Romani pag. 358
Ridiculum quaerere in re turpi a rhetoribus laudatur 35
Romani populi non minor bellicæ uirtutis, quam clementiæ, fidei, iuſtitiæ fama fuit 238
Romani ciues erant nō modo priuatorum, hominum, ſed opidorum etiam, ac ciuitatum hoſpites 8
Romani omnes in aliqua tribu cenſeri ſoliti, & ab ea interdum indicari 142
Romani ciues alij magiſtratibus, alij mil;tiae, alij mechanicis artibus operam dederunt 20
Romani omnes nobiles in montibus habitabant 334
Romanum ciuem indicta cauſſa condemnari leges uetabant. pagin. 24
Romani in debellanda Italia plus conſumpſerunt temporis, quā in reliquo terrarum orbe 307
Roſcius primas in comoedijs ferebat 64
Roſtra — plures ſtatuæ eorum, qui pro rep. mortem obierant, in Roſtris erant 44
Roſtra quare templum etiam uocata 34
Rudis uirga, libertatis index, qua gladiatores donabantur 281
Rudiorum aliqua interdum habenda ratio, in ijs praeſertim, quae ad Latinae linguae proprietatem ſpectant 241
P. Rutilius, cum accuſatus, detendere ſe noluiſſet, exſulatum abijt 207

S

Sacerdotia maturius dari ſolita, quam magiſtratus pag. 76
Sacerdotia ſenatoribus deferebātur potius, quam equitibus, propter dignitatem ordinis 213
Sacerdotes ante Labieni legem a collegio creabantur 76.98
Sacramento contendere 186
Sacratae leges 35
Sacroſanctæ res quæ 120
Samnites gladiatores 70
Sanctiones duobus modis ſacroſanctæ ſunt 120
Sapiens gloriam, quae uirtutis fructus eſt, non quaerit, ipſa uirtute contentus 222
Sapientē tenere uirtutes omnes, Stoici arbitrabantur 115
Saturninus Appuleius trib. plebis, homo ſeditioſus. ibid.
M. Scaurus 23
M. Scauri conſtantia in tuenda rep. 51
Scelus & impietas proprie in ſuos dicitur 241
Sedere, verbum, ſaepe de iudicibus uſurpatur 200
Seducere aliquem 338
Senatores ordo ampliſſimus ciuitatis gradus 203
Senatum, portum appellat Cicero 140
Senatum diuerſis nominibus appellare ſolet Cicero, ſcilicet, publicum conſilium, ſummum ordinem, ampliſſimum ordinem, principem ordinem 25
Senatus auctoritas 41
Senatus habendi dies legitimi 257
Senatus, non populus, reges appellabat 31
Senatus — patebant ualuæ templi, in quibus ſenatus habebatur 302
Senatus bellum indixit Antonio pag. 332
Senatores eſſe qui poſſent 50
Senatores multi ex municipijs erant 95
Senatores ante creatos cenſores, a populo legebantur 72
Senatoribus, qui in ſenatum, uocati, non ueniſſent, pignora auferri ſolebant 259
S. C. primum in ſenatu ſcribebatur, deinde in æs incidebatur, tum in Capitolio figebatur, poſtremo ad ærarium deferebatur pag. 301
S. C. uel poſt occaſum, vel ante ortum ſolis facta irrita erant 300
S. C. dabantur pecuniae, & legationes, prouinciae uero primum S. C. deinde lege Curiata 35
S. C. dent operam conſules, praetores, &c. ne quid reſp. detrimenti capiat, 317. aduerſus Cæſarem factum 243
Senſum rebus inanimis poetica licentia dat Cicero 217
Sententias iurati ferebant 5
Seplaſia, Capuae platea in qua unguenta ueniebant 13.153
Septemuirum agris diuidendis nomina 352
Sepultura differt a ſepulcro 342
Seruilia lex 125
C. Seruilius Glaucia cur interfectus 202
P. Seruilius Iſauricus unde dictus 6
P. Seruilius Iſauricus conſularīū omnium uetuſtiſſimus, Ciceronis tempore 130
Seruare de caelo quādo, & quo pacto liceret 282.283
Seruare de cælo de magiſtratibus dicitur 84
Seruare de caelo per ueteres leges licebat, cum lex ferretur; cum magiſtratus crearetur, non licebat 142
P. Sextius quaeſtor C. Antonij fuit in conſulatu 83
Si, particula multo uenuſtius omittitur, quam additur 353
Sibilo populus odium indicabat pag. 60
Si dijs placet 156
Singularia multa ſunt in ijs etiam libris, qui ad aetatem noſtram peruenerunt 157
Siparium 133
Si quid mihi humanitus accidiſſet pag. 253
Siſapo Hiſpaniæ urbs 277
Socij a ſtipendiarijs diſtinguuntur 168
Socij Latini, ſocij & Latini, Socij Latini nominis &, Socij & Latini nominis, dicebantur ueteres 18
Socij Latini nominis ex Vrbe exire a conſulibus quoties iuſſi 18
Socijs utebantur comoedi 207

Soda-

Sodalitates quid 20
Sodalitates ad honorem alicuius dei inſtitutæ ſunt 100
Soleæ 282
Solus plus uidetur eſſe, quam, Vnus 170
Sorti aliquid deſtituere 316
Splendor proprie de equeſtri ordine dicitur 95
Squalor perculſi animi ſignum 37
Stans, pro incolumis 295
Stare, & Iacere, antitheta 35
Statua omnis eſt imago, non contra 102
Stipendiarij a ſocijs diſtinguuntur 168
Stipendiarij deteriore ſunt conditione, quam foederati 118
Stoici, ſapientem tenere uirtutes omnes, arbitrabantur 115
Stola utebantur honeſto loco natae mulieres 277
Studium plus, quam Voluntas 240
Subſellia erant iudicum, accuſatorum, defenſorum 209
Subtilitas orationis quæ 115
Suffragium ferre in urbana tribu, ignominioſum 126
L. Sulla duodecim nouarum, peſſimorumque rerum auctores urbe exturbauit 28
Sulla contra Marianos, libertinos in quattuor tantum urbanis tribubus, ut antea, ſuffragium ferre uolebat 363
Ser. Sulpicius legatus ad Antonium miſſus in legatione interijt. 339. ei ſepulcrum publice decretum & ſtatua, ex Cic. ſententia. ibid.
Superbiſſimus delectus 131
Supplicatio —— in ea decernenda, maximum, ſi quis ſcribendo adeſſet, amorem in eum, cuius de honore agebantur, præſeferebat 136
Supplicatio eum decerneretur, rogari ſententias mos fuit 299
Supplicatio ordinaria dierũ erat quinque 136
Supplicationes non ſolum pro re in bello proſpere geſta, ſed in honeſtandis etiam funeribus a ſenatu decerni ſolitæ 89
Supplicatio uni Ciceroni togato decreta a ſenatu, oppreſſa Catilinæ coniuratione 267
Supplicatio decreta Cæſari uiginti dierum. 136. Pompeio, decem ibid.
Supplicatione mortuo Cæſari, tamquam Deo decerni, queritur Cic. 289
Supplicum ſimilitudinem quandam præſeferunt, qui culpam fatentur 197
Suſtinere pro, retinere 7

T

TABVLA Valeria 86
Tæter Claro opponitur 13
Talentum, ubi ſimpliciter dicitur, pro Attico capitur 205
Templa non omnia ſancta 34
Templum Honoris, & Virtutis 60
Tempora, pro, calamitates 191
Teſtamento filios 281
Teſtimonium improbi & egentis iure contemnitur 80
Teſtimonium iurari dicebant 81
Themis unde dicta 162
Theophanes Pompeij Magni libertus Cornelium Balbum adoptauit 127
Thyeſtes Ennij tragoedia 157
Timor in leuioribus cauſſis uitioſus eſt, in grauioribus non item pag. 340
Timore imminuta facultas, aequare fidem non poteſt 241
Toga utebantur inſames & libertini generis mulieres 277
Toga uirilis anno XVII. ſumebatur 75
Togata 61
Toreuma unde dictum 163
Translata iucundiora, quam propria 36
Translata eidẽ rei multa poſſunt inſeruire 75
Trãslationes dum nimis amamus, maxime cauẽdum, ne in allegoriæ uitium incidamus 182
C. Trebonius Aſiam prouinciam obtinens, a Dolabella Smyrnæ interfectus 349
Tribunatus pl. homini patricio mandari non poterat XI
Tribuno pl. magiſtratum inijſſe nonis Decembris, falſum. 33. fuit eorum magiſtratus primus dies IV idus Decembris 34
Tribunorum pl. magiſtratu ultimus dies erat V. idus Decembris 9
Tribuno pl. intercedi a collega leges non uetabant 43
Tribunus pl. patricios aduocandi ius non habet 84
Tribunus pl. alterius tribuni acta poterat reſcindere 45
Tribuni pl. lictoribus non utebantur 279
Tribunatu geſto, petebant aedilitatem, præturam conſulatum cenſuram 6
Tribum ſuam candidato non ferre in petitione ignominioſum pag. 59
Tribuum mutatio omnibus non modo ingenuis, uerũ etiam libertinis conceſſa, ex uetere Appij cenſoris inſtituto 59
Triſtis, pro, aſper. 100
Triumphabat nemo, qui imperium a populo non accepiſſet pag. 203
Triumphalis porta Romæ 160
Tuditanus Sempronius 298
Tueri, pro, conſeruare 223
Tunica equeſtris minores habebat clauos, quam ſenatoria 110
Tunicæ ſenatoriæ a plebeijs, quo pacto diſtinguebantur 13
Turma erat equitum triginta 217
Tuumque hoſtẽ eſſe duxit ſuum pag. 243
Tyrannorum corpora proijciuntur inhumana 252

V

VALERE opibus 59
Valerij Max. locus corruptus 277
Varietas ut in pictura, ſic in oratione placet 55
C. Varro Viſellius 140
Vas 168
Vaſarius 168
Vaſtare 28
Vaſtus locus 30
Vaticinari, pro, alucinari 15
Vatinius fuit Sergia 58. 91
Vatinij ſtruma 81
Vatinius deformis fuit 70
Vatinius deformis, & turpi ingenio 80
Vatinius ut ſua ſcelera excuſaret, C. Cæſare cõſule auctore quæcumque egerat egiſſe dicebat pag. 83
Vatinius contemptis auſpicijs, &c. leges tulit, quas uoluit 58
Vatinij lex de alternis cõſilijs reijciendis 87
Vatinij lex de legatis deligendis pag. 90
Vatinia lex Cæſari citeriorem Galliam cum Illyrico degit 139
Vectigalium ſocietates equitum R. omnes erant 18
Vector 26
Veniae contra, aliquem 268. 336
Verba compoſita uel ſuam augẽt uim, ſi ſi præponatur, Ad, uel amittunt ſi De. 241
Verbi eiuſdem ſententiam claudentis ex repetitione ornamentum 278

Verbera-

Verberare conuicio 163
Vereor ut, &. Vereor ne, tota ſententia differunt 218
Verſus Medeae Ennij tragoediae uera lectio 98
Veſtibulum templi pars fuit 38
Veteranorum commodis, poſt Caeſaris necem, conſuli ſenatus, conſuli ſenatus, concordiae cauſſa uolebat 279
L. Vettius Caeſarem inter Catilinae ſocios nominauit 86
Via Caſsia,& Aurelia 362
Via militaris latior quam ceterae pag. 131
Via militaris per Macedoniā erat uſque ad Helleſpontum 187
Via perpetua cuius eſſe dicatur pag. 155
Victoria,& Virtus 36
Victoriam ipſam uiciſſe uideris pag. 218
Victoria ciuilibus in bellis, natura inſolens eſt,& ſuperba 217
Vigintiuiri agro Campano diuidendo 140
Vindiciae 186
Vir, & Ciuis ſimul uſurpat Cicero, cum laudat 46
Virtus, & Fides 36
Virtus & Victoria 36
Virtutis ſpectatae, quam incognitae durior eſt cognitio 247
Virtus perfecta eſt in agēdo, & intelligendo 46 47
Vis—de ui damnati ſolum uertebant. 35. non omnis uis capitalis fuit 35
Vis argenti, pro, magna pecunia pag. 131
Vituperandi modus ex comparatione 271
Vnus ſolus 25
Vnus minus uidetur, quam Solus pag. 170
Volitare 5
Voluntates hominum occultae multipliceſq. naturae 221
Voluptas duplex, animi ex uoluptate; corporis ex uitio 164
Vomere cum cogitarent ueteres, large cenam ſumebant 245
Vox fletu debilitatur 64
Vrbium captarum ſimulacra in triumphi pompa ferebātur 336
Vrnis tabellae iudicum ſeruabantur 90
Vt, iteratum ſine cauſſa 118
Vt—Quamuis ſis, ut es, uiolentus,&c. 306
Vtilitates, pro commodis 243
Vtique, pro, & ut, in S. C. uſitatum 382
Vultures inter infauſti nominis animalia numerantur 39
Vulturius, pro raptore, & praedatore 156

X

XENIAE balneae 108

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

68-8 F